

Universitat de Girona

NORMA I VARIACIÓ SINTÀCTIQUES: LA CONCEPCIÓ DE POMPEU FABRA (1891-1948)

Joan COSTA CARRERAS

ISBN: 84-689-6585-5
Dipòsit legal: GI-I560-2005

DEPARTAMENT DE FILOLOGIA I FILOSOFIA
UNIVERSITAT DE GIRONA
PROGRAMA DE DOCTORAT:
DIVERSITAT EDUCATIVA I PLURALITAT LINGÜÍSTICA
BIENNI 2004-2006

Tesi doctoral

**NORMA I VARIACIÓ SINTÀCTIQUES: LA CONCEPCIÓ DE
POMPEU FABRA (1891-1948)**

Per optar al títol de doctorat per la Universitat de Girona

Joan Costa Carreras

Director: Francesc Xavier Lamuela Garcia

Any 2005

*Als meus pares,
sense els quals res de tot això no hauria passat*

*A la Pilar,
perquè sense la seva complicitat i el seu suport això encara hauria trigat més*

*Al Martí i l'Alba,
que tota la vida han conviscut amb això*

ÍNDEX ABREUJAT DE LA TESI

VOLUM I

AGRAÏMENTS	1
0. PRESENTACIÓ	3
1. INTRODUCCIÓ	5
2. LA SINTAXI SEGONS POMPEU FABRA	53
3. EL CANVI SINTÀCTIC SEGONS POMPEU FABRA	121
4. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA	175
5. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA	243
6. CONCLUSIONS GENERALS	387
7. LLISTA CRONOLÒGICA DELS TEXTOS DE POMPEU FABRA BUIDATS	435
8. BIBLIOGRAFIA	447

VOLUM II

9. TEXTOS FABRIANS BUIDATS I COMENTATS **1**

ÍNDIX EXPANDIT DE LA TESI

VOLUM I

AGRAÏMENTS	1
0. PRESENTACIÓ	3
0.1 PRESENTACIÓ DE LA RECERCA	3
0.2. INSTRUCCIONS PER A LA LECTURA	4
1. INTRODUCCIÓ	5
1.1. JUSTIFICACIÓ DEL TREBALL	6
1.2. OBJECTIUS DE LA TESI	8
1.2.1. Objectiu general	8
1.2.2. Objectius específics	8
1.3. HIPÒTESIS DE LA TESI	13
1.4. EL PROCEDIMENT I LA PRESENTACIÓ DE LA RECERCA	16
1.4.1. El concepte de <i>terminologia</i> i els procediments de buidatge terminològic de textos	16
1.4.2. La presentació de la terminologia buidada	21

1.4.2.1. Nombre de textos consultats	22
1.4.2.2. Tipologia dels textos consultats	24
1.4.3. Camps d'especialitat dels quals s'ha buidat la terminologia	50
...	

2. LA SINTAXI SEGONS POMPEU FABRA	53
2.1. PLANTEIG DE L'ANÀLISI DE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE <i>SINTAXI</i> : DE LA DEFINICIÓ EXPLÍCITA A L'ENFOCAMENT DE LES UNITATS DE LA DESCRIPCIÓ SINTÀCTICA	54
2.2. LA SINTAXI ALS TEXTOS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES	57
2.2.1. La sintaxi als textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	57
2.2.1.1. Conclusions sobre l'objectiu fixat	57
2.2.1.2. Observacions sobre la concepció fabriana de <i>sintaxi</i> als textos especialitzats pertinents	59
2.2.2. La sintaxi als textos no especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	102
2.2.3. Observacions sobre la concepció sintàctica de Fabra als textos pertinents	103
2.3. LA SINTAXI ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES	106
...	
2.3.1. La concepció fabriana de <i>sintaxi</i> als textos discrecionalment pertinents	106
2.3.2. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques als textos discrecionalment pertinents	108
2.3.2.1. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques infraoracionals als textos discrecionalment pertinents	108
2.3.2.2. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques oracionals als textos discrecionalment pertinents	109

2.3.2.3. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques supraoracionals als textos discrecionalment pertinents	112
2.4. LA CONCEPCIÓ SINTÀCTICA DE FABRA	114
2.4.1. Conclusions sobre l'objectiu fixat	114
2.4.2. La sintaxi segons Pompeu Fabra	115
2.4.3. L'expressió d'un pensament complet segons Pompeu Fabra	115
2.4.4. Els membres i termes de l'expressió d'un pensament complet segons Pompeu Fabra	118
2.4.5. Les unitats supraoracionals segons Pompeu Fabra	120

3. EL CANVI SINTÀCTIC SEGONS POMPEU FABRA	121
3.1. PLANTEIG DE L'ANÀLISI DE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE <i>CANVI SINTÀCTIC</i> : DE LA DEFINICIÓ EXPLÍCITA A L'ENFOCAMENT DE LES UNITATS DE LA DESCRIPCIÓ SINTÀCTICA	122
3.2. EL CANVI SINTÀCTIC ALS TEXTOS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES	128
3.2.1. El canvi sintàctic als textos pertinents especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	128
3.2.2. El canvi sintàctic als textos pertinents no especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	138
3.2.3. Observacions sobre la concepció del canvi sintàctic de Fabra als textos pertinents	139
...	
3.3. EL CANVI SINTÀCTIC ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES	140
...	
3.3.1. Observacions sobre la concepció del canvi sintàctic a les «Converses filològiques» publicades entre 1919 i 1928	140
3.3.2. Observacions sobre la concepció sintàctica de Fabra als altres textos discrecionalment pertinents	158
3.4. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DEL CANVI SINTÀCTIC DE FABRA	160
...	
3.4.1. Conclusions sobre l'objectiu fixat	160
3.4.2. El canvi sintàctic segons Pompeu Fabra	161
3.4.2.1. El canvi sintàctic segons el Pompeu Fabra investigador	161

3.4.2.2. El canvi sintàctic segons el Pompeu Fabra estandarditzador ...	173
...	
4. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA	175
4.1. PLANTEIG DE L'ANÀLISI DE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE LA VARIACIÓ SINTÀCTICA: DE LA DEFINICIÓ EXPLÍCITA A L'ENFOCAMENT IMPLÍCIT	176
4.2. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES	181
4.2.1. La variació sintàctica als textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	181
... .. .	
4.2.1.1. Observacions generals sobre la variació lingüística al <i>Diccionari general de la llengua catalana</i>	187
4.2.2. La variació sintàctica als textos no especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	202
...	
4.2.3. Observacions sobre la concepció fabriana de la variació sintàctica als textos pertinents	203

4.3. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES ...	204
...	
4.3.1. La variació sintàctica a les «Converses filològiques» de 1919-1928 ...	204
4.3.1.1. Unitats de significació o fragments que es refereixen a una sola mena de variació ...	205
4.3.1.2. Unitats de significació o fragments que es refereixen a més d'una mena de variació ...	214
4.3.1.3. Ocurrences de les unitats i dels fragments en les <i>Converses</i> de tema sintàctic ...	223
4.3.1.4. Tipus de variació més al·ludida per Fabra en les «Converses filològiques» ...	224
4.3.1.5. Qüestions en el tractament de les quals Fabra fa referència a alguna mena de variació ...	225
4.3.1.6. Una <i>Conversa filològica</i> de tema no sintàctic rellevant ...	229
4.3.2. La variació sintàctica als altres textos discrecionalment pertinents ...	230
4.4. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ...	232
4.4.1. Conclusions sobre l'objectiu fixat ...	232
4.4.2. La variació segons Pompeu Fabra ...	233
4.4.2.1. La variació lingüística en general segons Pompeu Fabra ...	234
4.4.2.2. La variació sintàctica segons Pompeu Fabra ...	236
5. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA ...	243
5.1. PLANTEIG DE L'ANÀLISI DE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE LA CODIFICACIÓ <i>SINTÀCTICA</i> : DE LA DEFINICIÓ EXPLÍCITA A L'ENFOCAMENT IMPLÍCIT ...	244

5.2. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES	260
5.2.1. La codificació sintàctica als textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	260
...	
5.2.1.1. La codificació sintàctica a <i>Diccionari general de la llengua catalana</i> (1932)	260
5.2.1.2. Observacions sobre les unitats de significació explícitament definides en els altres textos especialitzats	269
5.2.1.3. Observacions sobre les unitats de significació no explícitament definides i els fragments relatius a l'estandardització lingüística presents en els altres textos especialitzats	270
5.2.1.4. Observacions sobre les unitats de significació no explícitament definides i els fragments relatius a la norma objectiva presents en els altres textos especialitzats	285
5.2.2. La codificació sintàctica als textos no especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	287
...	
5.2.2.1. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos no especialitzats pertinents	287
5.2.3. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos pertinents	295
5.3. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES	298
...	
5.3.1. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica a les <i>Converses filològiques</i> de 1919-1928	298
5.3.1.1. Informació més rellevant sobre la codificació sintàctica a les <i>Converses filològiques</i> de 1919-1928	299

5.3.1.2. Informació més rellevant sobre l'elaboració sintàctica a les <i>Converses filològiques</i>	349
5.3.1.3. Informació més rellevant sobre la relació entre operacions d'estandardització a les <i>Converses filològiques</i>	352
5.3.2. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos discrecionalment pertinents	354
5.4. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE FABRA DE LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA	356
5.4.1. Conclusions sobre l'objectiu fixat	356
5.4.2. La codificació sintàctica segons Pompeu Fabra	357
5.4.2.1. La codificació sintàctica segons el Pompeu Fabra investigador ...	359
5.4.2.2. La codificació sintàctica segons el Pompeu Fabra estandarditzador	360
6. CONCLUSIONS GENERALS	387
6.1. LA RELACIÓ ENTRE, D'UNA BANDA, LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA I, DE L'ALTRA, LES CONCEPCIONS FABRIANES DE LA SINTAXI, I DEL CANVI I LA VARIACIÓ SINTÀCTICS	388
6.1.1. Consideracions prèvies sobre l'anàlisi de les concepcions fabrianes ...	388
6.1.2. La codificació sintàctica segons Pompeu Fabra: resum	389
6.1.3. La sintaxi segons Pompeu Fabra: resum	397
6.1.4. Relació entre la concepcions fabrianes de codificació sintàctica i de sintaxi	398
6.1.5. El canvi sintàctic segons Pompeu Fabra: resum	399
6.1.6. Relació entre la concepcions fabrianes de codificació sintàctica i de canvi sintàctic	402
6.1.7. La variació sintàctica segons Pompeu Fabra: resum	405

- 6.1.8. Relació entre la concepcions fabrianes de codificació sintàctica i de variació sintàctica 407**
- 6.1.9. ¿Hi ha una articulació coherent entre, d'una banda, la concepció fabriana de la codificació sintàctica i, de l'altra, les concepcions fabrianes de la sintaxi, i del canvi i la variació sintàctics? 410**
- ...

6.2. GRAU D'ADEQUACIÓ DE LA METODOLOGIA D'AQUESTA TESI	412
6.2.1. Els textos més útils per al buidatge de les unitats de significació especialitzada pertinents: dades quantitatives	415
6.2.1.1. Els textos pertinents	416
6.2.1.2. Els textos discrecionalment pertinents	419
6.2.1.3. Observacions sobre textos pertinents i els discrecionalment pertinents	422
6.2.2. Els textos més útils per al buidatge de les unitats de significació especialitzada pertinents: dades qualitatives	423
6.2.2.1. Els textos pertinents	423
6.2.2.2. Els textos discrecionalment pertinents	424
6.2.2.3. Observacions sobre textos pertinents i els discrecionalment pertinents	424
6.3. CONCLUSIONS GENERALS SOBRE ELS OBJECTIUS I LES HIPÒTESIS	426
6.3.1. Grau d'assoliment dels objectius	426
6.3.1.1. Assoliment de l'objectiu general de la tesi	428
6.3.1.2. Aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana de la codificació sintàctica	429
6.3.1.3. Aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana del canvi	430
6.3.1.4. Aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana de la variació	431
6.3.1.5. Aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana de la codificació sintàctica	431
6.3.2. Grau de comprovació de les hipòtesis	432
6.4. PERSPECTIVES D'INVESTIGACIÓ QUE OBRE AQUESTA TESI	434

7. LLISTA CRONOLÒGICA DELS TEXTOS DE POMPEU FABRA BUIDATS **435**

8. BIBLIOGRAFIA **447**

VOLUM II

9. TEXTOS FABRIANS BUIDATS I COMENTATS	
9.1. NOTES SOBRE LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE POMPEU FABRA	1
...	
9.1.1. Introducció	2
9.1.2. Les <i>Converses</i> recollides a la capsa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona	3
9.1.2.1. Nombre de fulls de la capsa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona	4
9.1.2.2. Nombre de textos de la capsa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona	4
9.1.2.3. Nombre de <i>Converses</i> de la capsa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona	9
...	
9.1.2.4. Nombre de fulls, de textos i de <i>Converses</i> de la capsa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona	19
9.1.3. Les <i>Converses</i> editades per Barcino	22
9.1.4. Les <i>Converses</i> editades per Rafel	25
9.1.5. Nombre de <i>Converses</i> editades tant per Barcino com per Rafel	25
9.1.6. Conclusions	25
9.2. LA SINTAXI SEGONS POMPEU FABRA. FRAGMENTES BUIDATS AMB LES OBSERVACIONS PARTICULARS CORRESPONENTS	27
9.2.1. La sintaxi als textos pertinents per a l'anàlisi de les unitats de	

significació especialitzada fabrianes	29
9.2.1.1. La sintaxi als textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	29
9.2.1.2. La sintaxi als textos pertinents no especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	154
9.2.1.3. Observacions sobre la concepció sintàctica de Fabra als textos pertinents	162
9.2.2. La sintaxi als textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	166
9.2.2.29. Observacions sobre la concepció de la sintaxi a les «Converses filològiques» (1919-1928)¹	209
9.2.2.39. Observacions sobre la concepció sintàctica de Fabra als textos no pertinents	221

¹. Atès que en aquest bloc hi ha molts textos breus que haurien de figurar a l'índex, només donem la referència dels epígrafs d'observacions generals per no carregar massa l'índex.

9.3. EL CANVI SINTÀCTIC SEGONS POMPEU FABRA. FRAGMENTS BUIDATS AMB LES OBSERVACIONS PARTICULARS CORRESPONENTS	223
9.3.1. El canvi sintàctic als textos pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	225
9.3.1.1. El canvi sintàctic als textos pertinents especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	225
... ..	
9.3.1.2. El canvi sintàctic als textos pertinents no especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	246
9.3.1.3. Observacions sobre la concepció del canvi sintàctic de Fabra als textos pertinents	247
9.3.2. El canvi sintàctic als textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	248
9.3.2.22. Observacions sobre la concepció del canvi sintàctic a les «Converses filològiques» (1919-1928)²	284
9.3.2.26. Observacions sobre la concepció sintàctica de Fabra als textos no pertinents	297
9.4. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA. FRAGMENTS BUIDATS AMB LES OBSERVACIONS PARTICULARS CORRESPONENTS	299
9.4.1. La variació sintàctica als textos pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	301
... ..	
9.4.1.1. La variació sintàctica als textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	301
9.4.1.2. La variació sintàctica als textos no especialitzats pertinents per a	

². V. la nota 1.

l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	367
9.4.1.3. Observacions sobre la concepció fabriana de la variació sintàctica als textos pertinents	374
... ..	
9.4.2. La variació sintàctica als textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	375
...	
9.4.2.29. Observacions sobre la concepció de la variació sintàctica a les «Converses filològiques» (1919-1928)³	462
9.4.2.40. Observacions sobre la concepció fabriana de la variació sintàctica als textos no pertinents	492

³. [V. la nota 1.](#)

9.5. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA. FRAGMENTS BUIDATS AMB LES OBSERVACIONS PARTICULARS CORRESPONENTS	493
...	
9.5.1. La codificació sintàctica als textos pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	495
9.5.1.1. La codificació sintàctica als textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	495
9.5.1.2.. La codificació sintàctica als textos no especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	551
9.5.1.3. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos pertinents	573
9.5.2. La codificació sintàctica als textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes	576
...	
9.5.2.33. La codificació sintàctica a les «Converses filològiques» (1919- 1928)⁴	697
9.5.2.48. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos discrecionalment pertinents	760

⁴. V. la nota 1.

AGRAÏMENTS

Una empresa com és una tesi no es pot dur a terme sense l'ajuda generosa de força persones. Així, doncs, ens cal agrair a força gent el seu auxili desinteressat en algunes de les qüestions que hem hagut de tractar.

A Rosa Estopà, li hem de donar les gràcies per deixar-nos consultar la seva tesi i atendre les nostres consultes sobre la justificació del buidatge.

A Joaquim Rafel, li hem de donar les gràcies per la paciència amb què ens va explicar l'estat de l'edició de les *Converses filològiques* de Pompeu Fabra i la indicació d'on podríem localitzar les que encara no s'han pogut editar.

A Imma Creus, ens cal agrair-li la paciència i l'interès amb què es va llegir les notes sobre les *Converses filològiques* (annex 9.1 de la tesi) i els comentaris tan encertats que hi va fer.

A Jordi Mir, li hem de regraciar permetre'ns la consulta del manuscrit original de Pompeu Fabra de la primera «Conversa» de les publicades a l'exili entre 1945 i 1947 i, posteriorment, el fotocopiatge d'aquestes 21 «Converses».

A Joan Solà, li hem de donar les gràcies per deixar-nos consultar la seva ponència «El manuscrit de la gramàtica pòstuma de Fabra» abans que es publicués a les actes del I Congrés Internacional La lingüística de Pompeu Fabra.

A Jordi Ginebra, li hem d'expressar la nostra gratitud per deixar-nos consultar bibliografia pròpia i d'altres, publicada i sense publicar.

A Lluís Marquet, ens cal agrair-li la conversa tan aclaridora sobre possibles textos desconeguts o no localitzats de Pompeu Fabra.

A Josep Murgades, li hem de regraciar les referències de textos fabrians signats amb el pseudònim *Esteve Arnau*.

A Jenny Brumme, ens cal agrair-li l'accés a la bibliografia de la seva tesi i deixar-nos veure obres d'altres investigadors que sense aquesta investigadora no hauríem pogut consultar.

En darrer lloc, però no en el menys important, és d'absoluta justícia que donem les gràcies a Lídia Pons, professora del programa de doctorat Variació en el llenguatge (2001-2003) del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, i a Àlex Alsina, catedràtic de Lingüística de la Universitat Pompeu Fabra, per la generosa paciència amb què han llegit una primera versió d'aquest treball i la lucidesa amb què han contribuït a fer que no estigui tan mancat.

0. PRESENTACIÓ DEL TREBALL

0.1. PRESENTACIÓ DE LA RECERCA

L'objectiu fonamental d'aquest treball ha estat analitzar la concepció que Pompeu Fabra tenia de la codificació de la sintaxi, la qual cosa ha comportat l'anàlisi de les seves concepcions, tant de la sintaxi com del canvi i la variació sintàctics. Per fer-ho hem recorregut al buidatge sistemàtic de tots els textos fabrians de què es tenia notícia com a mètode per analitzar aquestes concepcions fabrianes.

Atesa la magnitud de l'empresa, hem considerat necessari partir d'un marc teòric per al buidatge, marc que hem trobat en el treball *Extracció de terminologia: elements per a la construcció d'un SEACUSE (sistema d'extracció automatitzada de candidats a unitats de significació especialitzada)*, de Rosa Estopà (1999).

Un cop orientats en la tècnica del buidatge, vam decidir de buidar els textos buscant les concepcions fabrianes en l'ordre següent: la sintaxi, el canvi, la variació i la codificació. Hem establert una classificació dels textos fabrians segons uns criteris per poder ponderar la rellevància de les unitats de significació i dels fragments buidats.

Hem cregut necessari definir, en primer lloc, la concepció fabriana de la sintaxi perquè així sabríem què havíem de buscar en els tres capítols restants. I hem deixat la codificació al final perquè és una intervenció arbitrària sobre la realitat de la llengua — representada en aquest treball per les altres qüestions en estudi.

Així doncs, el procés d'elaboració ha consistit, en primer lloc, a formular els objectius i les hipòtesis del treball i a presentar les característiques del buidatge, els criteris de la classificació dels textos i els textos classificats; tota aquesta informació, el lector la trobarà a la «Introducció» (capítol 1 de la tesi). En segon lloc, hem buidat els textos d'acord amb cada un dels quatre àmbits d'interès i hem anat elaborant conclusions progressivament més generals —informació que el lector trobarà en els epígrafs 9.2-

9.5. Un cop fet aquest procés, s'han redactat les conclusions de cada part (capítols 2-5 de la tesi) i unes conclusions generals (capítol 6 de la tesi).

Pel que fa als textos fabrians que reproduïm, els reproduïm amb la grafia amb què els hem llegit. Per tant, hem respectat la grafia dels textos d'abans de la publicació de les normes ortogràfiques de 1913 i hem respectat la grafia i la redacció de les transcripcions de textos fabrians fetes per altri.

0.2. INSTRUCCIONS PER A LA LECTURA

Així doncs, el lector trobarà la informació en dues parts. En el volum I (en versió en paper), presentem les hipòtesis, els objectius i el mètode de la recerca, el marc teòric per al buidatge, la classificació dels textos fabrians, els resultats, les conclusions, la llista dels textos fabrians consultats i la bibliografia.

En els volums II i III (en versió en CDRom i en paper), el lector trobarà els epígrafs 9.1-9.5. Atès el gran volum d'informació (més de 760 pàgines), la presentació en CDRom facilita la consulta d'informacions concretes que el lector pugui necessitar.

La presentació del treball d'aquesta manera permet al lector dues menes de lectura: una lectura completa i una lectura per entendre en general en què ha consistit la tesi i quins resultats s'hi han obtingut.

La primera lectura, la completa, consistiria a llegir seqüencialment tot el procés del treball:

1. La introducció (§ 1; amb la possibilitat de comprovar, al § 9.1, l'estat de la qüestió pel que fa al nombre de «Converses filològiques» que es poden consultar).
2. El planteig de l'anàlisi de la concepció fabriana de la sintaxi (§ 2.1), els fragments fabrians sobre sintaxi buidats amb les observacions particulars corresponents (§ 9.2)

i les observacions sobre la concepció fabriana de la sintaxi (§ 2.2-2.4), en aquest ordre.

3. El planteig de l'anàlisi de la concepció fabriana del canvi sintàctic (§ 3.1), els fragments fabrians sobre canvi sintàctic buidats amb les observacions particulars corresponents (§ 9.3) i les observacions sobre la concepció fabriana del canvi sintàctic (§ 3.2-3.4), en aquest ordre.

4. El planteig de l'anàlisi de la concepció fabriana de la variació sintàctica (§ 4.1), els fragments fabrians sobre variació sintàctica buidats amb les observacions particulars corresponents (§ 9.4) i les observacions sobre la concepció fabriana de la variació sintàctica (§ 4.2-4.4), en aquest ordre.

5. El planteig de l'anàlisi de la concepció fabriana de la codificació sintàctica (§ 5.1), els fragments fabrians sobre codificació sintàctica buidats amb les observacions particulars corresponents (§ 9.5) i les observacions sobre la concepció fabriana de la codificació sintàctica (§ 5.2-5.4), en aquest ordre.

6. Les conclusions generals (§ 6).

La segona lectura consistiria a llegir el primer volum (§ 1-6), que presenta tota la informació rellevant per fer-se càrrec de les hipòtesis, els objectius i el mètode de la recerca; del marc teòric per al buidatge; de la classificació dels textos fabrians, i dels resultats i les conclusions de la investigació. Aquesta informació inclou, a fi d'exemplificar les observacions elaborades durant la recerca i les conclusions a què s'ha arribat, els fragments més significatius de Fabra i remissions constants a epígrafs dels volums II i III. No cal dir que aquesta lectura no exclou la consulta ocasional a qualsevol epígraf dels volums II i III —per a la qual cosa esperem que sigui útil la versió en CDRom. És a dir: aquesta lectura hauria de permetre entendre en general en què ha consistit la tesi i quins resultats s'hi han obtingut.

1. INTRODUCCIÓ

ÍNDIX

1.1. JUSTIFICACIÓ DEL TREBALL

1.2. OBJECTIUS DE LA TESI

1.2.1. Objectiu general

1.2.2. Objectius específics

1.3. HIPÒTESIS DE LA TESI

1.4. OBSERVACIONS SOBRE EL PROCEDIMENT I LA PRESENTACIÓ DE LA RECERCA

1.4.1. El concepte de *terminologia* i els procediments de buidatge terminològic de textos

1.4.2. La presentació de la terminologia buidada

1.4.2.1. Nombre de textos consultats

1.4.2.2. Tipologia dels textos consultats

1.4.2.2.1. Textos pertinents en un sentit ampli

1.4.2.2.2. Textos realment pertinents

1.4.2.2.3. Textos discrecionalment pertinents

1.4.3. Camps d'especialitat dels quals s'ha buidat la terminologia

1.1. JUSTIFICACIÓ DEL TREBALL

A hores d'ara ja disposem de força estudis molt aclaridors sobre els objectius, els pressupòsits, els criteris, la metodologia i els resultats de l'obra gramatical i lingüística de Pompeu Fabra.⁵ Però encara hi ha textos fabrians poc o no gens analitzats, com ara, entre altres, la *Gramàtica catalana. Curs mitjà*, de 1918,⁶ una conferència a l'Escola d'Estiu de 1935,⁷ o els cursos universitaris de 1933-1934, 1934-1935 i 1936-1937.⁸ I, a més, el que no hem sabut trobar enlloc és una anàlisi detallada de la terminologia fabriana:⁹ ni de les seves definicions —al *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC)¹⁰ o d'ací d'allà en els seus textos— ni de la concepció implícita que en té a partir de l'ús que en fa.

⁵. Com ara els monogràfics de les revistes *Serra d'Or* (XII-1963) i *Destino* (II-1968) i els treballs de Ferrater (1968), Miracle (1968), Lamuela i Murgades (1984), Segarra (1985a, 1985b, 1985c i 1991), Solà (1987), Bonet (1989, 1991 i 1993a i b), els 2 volums de Ginebra, Martínez Gili i Pradilla (2000) i Argenter (2000). Però encara queda molt camí per fer, ja que malgrat que Fabra va escriure textos generals molt clars quant a les seves concepcions (Lamuela i Murgades 1984: 25 i Solà 1991: 271), no va elaborar un text llarg i programàtic com *La reconstrucció del llenguatge literari*, de Josep Calveras (Aracil 1983 i Bernal 2002: 75).

⁶. Miracle (1968: 527-528) hi dedica un breu fragment; no la citen a la bibliografia Segarra (1985) ni Solà (1987); i Bonet (1991) no l'analitza.

⁷. Donada a conèixer recentment per Marçet i Solà (1998: 194-203).

⁸. Aquests cursos son aquells de què teníem notícia fins a l'abril del 2003. Al II Congrés Internacional «La Lingüística de Pompeu Fabra» (II CILPF, Tarragona, abril 2003), però, tant Josep Murgades com Joan Solà van anunciar que havien localitzat altres transcripcions de cursos. V. la nota 18.

⁹. Una obra recent com *La terminologia lingüística en l'ensenyament secundari. Propostes pràctiques* (2000), editada per Jaume Macià i Joan Solà, per exemple, no hi dedica un capítol específic. Un reflex del poc interès general pel Fabra teòric són les definicions de «fabrisme» que donen el *Diccionari de la llengua catalana*, de l'IEC («Normativització de la llengua catalana impulsada per Pompeu Fabra i adoptada per l'Institut d'Estudis Catalans») i el *Gran diccionari de la llengua catalana* («Unificació ortogràfica de la llengua catalana propugnada per Pompeu Fabra i adoptada per l'Institut d'Estudis Catalans»). Ho confirma Joan Mascaró (1984: 26): «Fabra va haver de crear [la tradició descriptiva catalana] per tal d'estar en condicions de fer una obra de normalització ben feta, però, un cop enllestida aquesta, la tradició descriptiva no va tenir seguidors.» També ho confirmen —encara que no tan clarament— Bonet (2001: 68) i Ginebra (1989: 3).

¹⁰. El treball de Bargalló i Garriga (2000), «Notes sobre les idees lingüístiques en el *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra», és l'únic que coneixem amb aquest objectiu. I, com a reflex d'aquesta situació, hi ha el fet que, quan Bonet (2000: 70) exposa el seu buidatge de qüestions sintàctiques a les *Converses filològiques*, admet que només ha consultat les editades per Barcino (1954-1956) i per Rafel (1983-1984), sense tenir en compte les que es conserven a la biblioteca del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona. (V. § 9.1.)

Si això és cert en tots els plans de la llengua, ho és sobretot en la sintaxi. La situació d'aquest pla de la llengua era per Fabra pitjor: era la part de la llengua més delicada i aquella la descripció¹¹ i la codificació de la qual havien quedat més endarrerides.¹²

¹¹. Per exemple, en una carta del 8/5/1910, parlant de la gramàtica de 1912, afirma de la sintaxi que «se tracta de la part més delicada de la gramàtica, aquella en què es més fàcil caure en alguna inexactitud».

¹². Com declara a Tomàs [Garcés](#) en una entrevista ([V/1926](#): 492): «El més endarrerit, indubtablement, encara, és la sintaxi, com tot el que té relació íntima amb el pensament.»

1.2. OBJECTIUS DE LA TESI

El que ens proposem, doncs, com a contribució original és analitzar la terminologia relativa, d'una banda, a la sintaxi i, de l'altra, al canvi, la variació i la codificació sintàctics, definida i/o utilitzada per Fabra en tots els seus textos, tant en els més estudiats com en els poc o no gens analitzats.

1.2.1. OBJECTIU GENERAL

Analitzar els objectius i les hipòtesis de què Pompeu Fabra va partir en la codificació i el cultiu de la sintaxi del català i la metodologia que va fer servir.

1.2.2. OBJECTIUS ESPECÍFICS

1.2.2.1. El primer objectiu ha estat descriure la concepció que Fabra tenia de la sintaxi, a partir de les definicions explícites i les referències implícites que fa servir d'aquest concepte i del de *oració*,¹³ per poder analitzar les seves concepcions del canvi, la variació i la codificació sintàctics.

En aquest punt, s'imposa una justificació. Fa referència a la tria de l'anàlisi de les unitats fonamentals de la descripció sintàctica com a procediment per descriure la sintactologia fabriana. Per a l'objectiu d'un treball com el nostre, general per definició, cenyir-se a l'anàlisi de les unitats fonamentals de la descripció sintàctica és una manera, alhora fiable i practicable, d'exposar la concepció de *sintaxi*. Podem afirmar que la unitat descriptiva de referència reconeguda per la sintaxi és el que —sigui'n's permesa en

¹³. Per a la justificació de l'anàlisi del concepte de *oració*, v. el § 2.1. Per al buidatge de les unitats perinents i la seva anàlisi, v. § 9.2.

aquestes alçades del treball la vaguetat— s'ha anomenat generalment *oració* o *frase*.¹⁴ Diem «unitat descriptiva de referència», perquè una bona part de l'anàlisi sintàctica se centra en la definició de les «parts» i «els membres» —en termes «tradicionals»— de l'oració. Aquesta, doncs, no pot ser-ne la unitat bàsica, perquè és descomponible en unitats menors. Però alhora cal definir què és: no es pot parlar de les parts d'un tot si no sabem què és aquest tot.

És també la unitat descriptiva de referència en el sentit que determinades categories, funcions o relacions —tractades esporàdicament per la sintaxi oracional— tenen un abast supraoracional. És a dir, l'oració és la unitat de la descripció sintàctica, malgrat que contingui elements prou complexos de descriure i que calgui descriure elements que actuen extraoracionalment per descriure les relacions entre les oracions.

Pel que fa a les unitats infraoracionals, ens hem centrat en les unitats de significació referents als constituents immediats de l'oració —el que Fabra anomena «*grups de mots*», *membre*, *terme*, *subjecte*, *predicat* i *predicatiu*, com es pot veure al § 2.2.1.2.3.1— i, només excepcionalment per falta d'espai i de temps, hem analitzat en el DGLC les unitats referents a les classes de mots (§ 2.2.1.2.3).

Quant a les unitats supraoracionals, hem analitzat (§ 2.2.1.2.3.3) les unitats referents, o bé a categories que lliguen frases —conjunció, adverbi conjuncional— o bé a conjunts de frases que no constitueixen un text sencer —*passatge*, etc.

1.2.2.2. El segon objectiu ha estat descriure la concepció que Fabra tenia del canvi sintàctic (capítol 3 i § 9.3), d'una banda, sobre la base de la teoria del canvi de William Labov (1983) i, especialment, pel que fa a l'origen, els conceptes *canvi des de baix* i *canvi des de dalt* proposats per William Labov (1994: 878):

¹⁴. Per exemple Guillermo Rojo (1978: 11) afirma: «Desde este momento [l'època dels gramàtics de Port Royal] la sintaxis se centra en la oración»; i així es dedueix, per exemple, de l'estudi de la sintaxi «tradicional» que fa María Luisa Calero (1986: 213-262).

«Changes from above are introduced by the dominant social class, often with full public awareness. Normally, they represent borrowing from other speech communities that have higher prestige in the view of the dominant class. Such borrowing do not immediately affect the vernacular patterns of the dominant class or other social classes, but appear primarily in careful speech, reflecting a superposed dialect learned after the vernacular is acquired. [...]

Changes from below are systematic changes that appear first in the vernacular, and represent the operation of internal, linguistic factors. [...] It is only when the changes are nearing completion that members of the community become aware of them. Changes from below may be introduced by any social class, although no cases have been recorded in which the highest-status social group acts as the innovating group.»

D'altra banda és útil per a la descripció de la concepció fabriana del canvi la tipologia de la interferència lingüística exposada per Lluís Payrató (1985), que proposa, amb totes les reserves necessàries, sis tipus diferents de canvi lingüístic:

- a) Subestimació d'una distinció (o sotsdiferenciació, o hipodiferenciació)
- b) Sobreestimació d'una distinció (o sobrediferenciació, o hiperdiferenciació)
- c) Reinterpretació d'una distinció
- d) Substitució
- e) Importació
- f) Pèrdua

Aquestes propostes teòriques s'han aplicat al buidatge dels textos fabrians, per veure com s'enfronta al canvi sintàctic, com a lingüista però també com a codificador.

1.2.2.3. El tercer objectiu ha estat descriure la concepció que Fabra tenia de la variació sintàctica (capítol 4 i § 9.4), sobre la base de la tipologia de la variació lingüística exposada per Lluís Payrató (1998), que recull la distinció entre, d'una banda, la variació dialectal —que es refereix a tota la variació lligada a les condicions del parlant: històrica, geogràfica i social— i, d'altra banda, la variació funcional —que es

refereix a tota la variació lligada al camp, al mode, al tenor i al to de la situació comunicativa en què intervé el parlant.

Aquesta proposta teòrica s'ha aplicat al buidatge dels textos fabrians, per veure com el Fabra codificador «gestiona» la variació inherent a la llengua.

1.2.2.4. El quart objectiu ha estat descriure la concepció que Fabra tenia de la codificació i el cultiu sintàctics (capítol 5 i § 9.5), sobre la base dels conceptes següents:¹⁵

a) El concepte de *norma objectiva*, tal com el defineix Eugenio Coseriu (1988: 304-305):

«El sistema va más allá de la norma y el tipo más allá del sistema. La norma comprende únicamente los hechos ya realizados, mientras que el sistema abarca tanto los hechos realizados como los hechos posibles en base a oposiciones ya dadas; y los criterios del tipo de la lengua posibilitan no sólo las funciones y oposiciones ya existentes, sino también muchas otras que posiblemente no se crearán nunca. [...] El sistema es sistema de posibilidades con respecto a la norma, el tipo es sistema de posibilidades con respecto al sistema. [...] Esto significa que un ulterior desarrollo de la norma puede corresponder sencillamente a una consideración del sistema, y, asimismo, un ulterior desarrollo del sistema, a una consideración del tipo.»

b) El concepte de *norma prescriptiva*, tal com la defineix Luis Fernando Lara (1976: 110):

«Modelo, una regla o un conjunto de reglas con cierto grado de obligatoriedad, impuesto por la comunidad lingüística sobre los hablantes de una lengua, que actúa sobre las modalidades de actualización de su sistema lingüístico, seleccionando de entre la ilimitada variedad de posibles realizaciones en el uso, aquellas que considera aceptables.»

c) El concepte de *codificació*, tal com el caracteritza Einar Haugen (1983) amb les operacions de grafització (establiment d'una ortografia), gramatització (establiment d'una morfologia i una sintaxi normatives) i lexicalització (elaboració d'un diccionari normatiu).

¹⁵. Per a una discussió de la definició d'aquests conceptes, v. el § 5.1.

Aquests conceptes s'han aplicat al buidatge dels textos fabrians, per analitzar els seus criteris de codificació sintàctica.

1.2.2.5. El cinquè objectiu ha estat descriure la relació entre, d'una banda, la codificació i el cultiu sintàctics de Fabra, i de l'altra, la seva concepció de la sintaxi i del canvi i la variació sintàctics, sobre la base dels resultats de les operacions anteriors, per veure de quina manera la codificació fabriana de la sintaxi recolza en una determinada concepció de la sintaxi i del canvi i la variació sintàctics (§ 6.1).

L'assoliment dels objectius 1.2.2.1-1.2.2.4 ha comportat contrastar la informació obtinguda en l'anàlisi d'aquests objectius amb la informació dels estudis actuals sobre la sintactologia fabriana —contrast que es fa al llarg de les conclusions (capítols 2-5 de la tesi), però especialment als § 3.4.2 (amb els fabròlegs que s'han ocupat de la concepció fabriana del canvi sintàctic) i 5.4.2.2.1 (amb els fabròlegs que s'han ocupat de la concepció fabriana de la codificació sintàctica).

El lector trobarà la discussió sobre el grau d'assoliment d'aquests objectius al § 6.3.1.

1.3. HIPÒTESIS DE LA TESI

1.3.1. El buidatge en tots els textos coneguts del Mestre¹⁶ de les unitats de significació especialitzada relatives a la sintaxi i al canvi, la variació, la codificació i el cultiu sintàctics, i la descripció i l'anàlisi de les concepcions fabrianes que se'n deriven, havien de permetre establir quina visió en tenia. D'acord amb els vuit criteris que presentem al § 1.4.2.2, esperàvem trobar més unitats de significació especialitzada i més ben definides en els textos que anomenem «pertinents» (lexicogràfics, especialitzats, descriptius, «representatius», d'autoritat personal, moderns, d'autoria immediata i d'entitat màxima) que en els textos «no pertinents» (no lexicogràfics, no especialitzats, normatius o pedagògics, «comunicatius», d'autoritat institucional, antics, d'autoria mediata i d'entitat mínima).

Com acabem d'exposar, però, aquestes dues categories extremes estan definides per 8 criteris, cosa que de seguida fa veure que el nombre de possibles categories (864)¹⁷ és molt gran, ja que només l'incompliment d'un criteri en un text fa que tinguem una categoria diferent.

1.3.2. L'ordre proposat d'assoliment dels objectius —anàlisi del concepte de *sintaxi*, del concepte de *canvi*, del concepte de *variació* i dels conceptes de *codificació* i de *cultiu*— havia de permetre establir les diferències entre el Fabra lingüista i el Fabra gramàtic preceptiu i pedagògic, funcions que el Mestre va dur a terme, en un primer moment, de manera successiva i, posteriorment, de manera simultània. Aquestes diferències havien de permetre una perspectiva més clara sobre els fonaments i els criteris fabrians de codificació i cultiu.

¹⁶. Atesa la gran quantitat de vegades que esmentem Fabra en aquest treball, fem servir diverses expressions coreferents per evitar repeticions feixugues: *el Mestre*, *el lingüista de Gràcia* i *el lingüista gracienc*, o quan hi escau, l'adjectiu *fabrià*.

¹⁷. Aquesta quantitat surt de multiplicar les opcions que representen els 8 criteris: $2 \times 2 \times 3 \times 2 \times 2 \times 3 \times 2 \times 3 = 864$.

El lector trobarà la discussió sobre la validesa d'aquestes hipòtesis al § 6.3.2.

1.3.3. L'assoliment dels objectius 1.2.2.1-1.2.2.4 havia de permetre «situar» Fabra en el seu context gramatical i lingüístic, amb atenció especial a la tradició gramatical espanyola —en la qual el Fabra adolescent es devia formar—, la catalana —si és que des del punt de vista de la teoria es pot separar de l'anterior— i a la que —no tenint cap altra designació més feliç a l'abast— anomenem *general*: és a dir, la d'Europa i Amèrica.

Quan diem «situar Fabra en el seu context» ens referim a dues tasques laborioses i complexes:

a) Destriar els partits presos, les hipòtesis, els procediments, les estratègies i els resultats de l'obra fabriana que li són propis dels que coincideixen amb els d'altres gramàtics o lingüistes.

b) Destriar entre els partits presos, les hipòtesis, els procediments, les estratègies i els resultats de l'obra fabriana que coincideixen amb els d'altres gramàtics o lingüistes:

— Els que Fabra adopta d'altres obres prèvies a les seves.

— Aquells dels quals Fabra parteix o als quals arriba fent el seu propi camí o coincideixen amb els d'altres investigadors: ¿és impossible que gramàtics o lingüistes amb la mateixa formació, davant dels mateixos problemes, arribin a les mateixes anàlisis i propostes?

— Aquells dels quals Fabra parteix o als quals arriba fent el seu propi camí i altres investigadors prenen d'ell.

Per tant, «situar Fabra en el seu context» no és parlar només dels investigadors que li van servir de guia, sinó veure el lloc que ocupa en la lingüística i la gramàtica universals entre 1891 i 1948.

La comprovació d'aquesta hipòtesi, però, l'hem haguda d'abandonar en aquest treball, atès que la mera descripció de les concepcions fabrianes de sintaxi i de canvi, variació i codificació sintàctics ha ocupat sobradament l'abast d'una tesi doctoral.

1.4. EL PROCEDIMENT I LA PRESENTACIÓ DE LA RECERCA

La justificació del mètode de treball d'aquesta tesi comporta unes precisions sobre el concepte de *terminologia* i sobre el procediment de buidatge utilitzat. (El lector trobarà la discussió sobre l'adequació d'aquesta metodologia al § 6.2.)

1.4.1. EL CONCEPTE DE *TERMINOLOGIA* I ELS PROCEDIMENTS DE BUIDATGE TERMINOLÒGIC DE TEXTOS

Per justificar el concepte de *terminologia* de què partim i la solució dels problemes que el buidatge planteja, ens hem basat en l'excel·lent tesi de doctorat de Rosa Estopà (1999).¹⁸

Per Estopà (1999: 363),

«És ja un lloc comú afirmar que la terminologia és la base de la comunicació entre especialistes i que els especialistes se serveixen de terminologia per a dues activitats diferents: representar el coneixement especialitzat i transferir-lo. Aquestes activitats recullen —segons Cabré ([*La terminologia. La teoria, els mètodes, les aplicacions*] 1992)— les dues grans funcions de la terminologia: la representativa i la comunicativa. Ambdues funcions es donen en els textos especialitzats i es vertebren a través d'U[nitats de] S[ignificació] E[specialitzada].»

D'aquesta citació, es dedueix que la terminologia —el lèxic especialitzat— no es redueix al que Estopà anomena unitats terminològiques monolèxiques, sinó que els especialistes reconeixen com a elements necessaris el que ella anomena «unitats de significació especialitzada» (USE).

¹⁸. L'objectiu del treball d'Estopà és proposar un sistema d'extracció automàtic de candidats a unitats de significació especialitzada (SEACUSE), i fonamenta la seva proposta a partir de l'anàlisi del llenguatge mèdic de finals dels 90 i dels problemes de buidatge que aquest planteja. Malgrat que el propòsit d'Estopà i el llenguatge sobre el qual treballa són allunyats del nostre propòsit i el llenguatge d'especialitat amb què treballem, ella planteja una sèrie de problemes als quals dona unes solucions que creiem aplicables al buidatge de la terminologia gramatical de Pompeu Fabra.

Aquestes unitats, segons Estopà (1999: 25), són «unitats que vehiculen coneixement especialitzat i que formalment abracen diversos tipus d'unitats sígniques tant lingüístiques com no lingüístiques».

Estopà (1999: 292) n'estableix els tipus següents —les denominacions dels quals creiem, en general, prou transparents—:

- «USE
- 1. USE lingüístiques
 - 1.1. USE lingüístiques monolèxiques
 - 1.1.1. simples
 - 1.1.1.1. nominals
 - 1.1.1.2. verbals
 - 1.1.2. derivades
 - 1.1.2.1. nominals
 - 1.1.2.2. verbals
 - 1.1.2.3. adjectives
 - 1.1.2.4. adverbials
 - 1.1.3. compostes patrimonials nominals
 - 1.1.4. compostes cultes nominals
 - 1.1.5. sigles
 - 1.2. USE lingüístiques polilèxiques
 - 1.2.1. Unitats Terminològiques polilèxiques
 - 1.2.2. Unitats Fraseològiques Especialitzades¹⁹
- 2. USE no lingüístiques
 - 2.1. símbols
 - 2.2. noms científics en llatí
 - 2.3. fórmules químiques»

No cal dir que en el nostre treball només són rellevants les USE lingüístiques, ja que en els textos fabrians no n'apareixen de les que Estopà cataloga com a no lingüístiques.

Aquestes unitats formen el que podem anomenar una *xarxa conceptual*:

«Les USE dins del text estan totes relacionades entre si. Aquestes relacions, que poden ser de molts tipus, no sempre són possibles d'identificar partint d'un diccionari, per tal com es manifesten de maneres variades.» (Estopà [1999: 156].)

Creiem, doncs, útil partir del concepte d'USE establert per Estopà, ja que permet tractar unitats terminològiques polilèxiques (*locució conjuntiva* o *proposició de relatiu*, per exemple) i qualsevol segment que en els textos de Fabra pugui aportar llum sobre la

¹⁹. Estopà (1999: 127) afirma que: «La presència d'un nom deverbal en un sintagma nominal format per un nucli nominal i un complement preposicional és un indicatiu de l'existència d'una unitat fraseològica especialitzada (UFE)»; i en dóna com a característiques (p. 397): «nucli eventiu de caràcter predicatiu, complement terminològic, absència de referencialitat, semifixació». En són exemples *absorció del sèrum* o *injecció d'heroïna*.

seva concepció gramatical, ja que fa èmfasi en la interrelació conceptual d'aquestes unitats.

Pel que fa al buidatge, Estopà (1999: 38) el defineix com la selecció de «totes les unitats d'un text amb significat especialitzat». Però aquesta definició, com la mateixa Estopà reconeix, topa amb el problema del que és i el que no és especialitzat. Per resoldre aquest problema, Estopà planteja les qüestions següents: qui ha de participar en el buidatge, quines decisions inicials s'han de prendre, quins problemes planteja la selecció de les USE i quins criteris cal adoptar.

Pel que fa als autors del buidatge, l'autora del treball proposa, com és clàssic en terminografia, que hi han de participar un terminògraf i un especialista del camp d'especialitat. El primer hi aporta els seus coneixements de terminografia i de lingüística, i el segon la seva «competència cognitiva i pragmàtica» (p. 56 i 108).

Les decisions necessàries perquè el buidatge sigui exhaustiu i sistemàtic són: quin corpus es vol buidar, quin és el seu camp d'especialitat i amb quina finalitat es vol fer el buidatge (p. 422-423). El corpus ha de ser representatiu del camp, i la definició del camp i de la finalitat del buidatge ajuden a decidir la pertinència de les USE seleccionades.

Pel que fa als problemes que presenta un buidatge terminològic, a partir d'un experiment que fa amb metges, traductors, documentalistes i terminògrafs, Estopà (1999: 384-385) arriba a la conclusió que el buidatge presenta els següents:

«Les qüestions comunes a tots els col·lectius responen a dos factors:

1. La interdisciplinarietat del lèxic de la medicina
2. El nombre d'USE seleccionades

Els problemes propis de cada col·lectiu professional fan referència bàsicament a cinc aspectes:

3. El valor conceptual de les USE d'un text (metges)
4. Les variants denominatives i les paraules polisèmiques (documentalistes)
5. La subjectivitat de la selecció d'USE (traductors)
6. El desconeixement del tema (terminògrafs)
7. La indefinició de la finalitat del buidatge (terminògrafs)

Paral·lelament a les dificultats [...] a les quals explícitament al·ludeixen els professionals, hem constatat, a través de l'anàlisi dels resultats obtinguts, [...] incoherències en els criteris de selecció d'USE [...]:

8. La pertinència de la fraseologia especialitzada
9. La diversitat de categories gramaticals
10. La confusió d'USE amb unitats de coneixement especialitzat més complexes.»

Els criteris usats per la doctora, «progressivament excloents entre si» (p. 222-223), per assegurar que el buidatge és exhaustiu i sistemàtic són:

«— En primer lloc, hem comparat els resultats del buidatge automàtic²⁰ amb els del manual que, prèviament, havia fet un especialista.

— Si el primer criteri no ha estat suficient [...], ens hem guiat per la nostra competència lingüísticocognitiva.

— Si tot i així, encara no ho podíem determinar, hem consultat obres de referència especialitzada [...].

— I, finalment i en cas de dubte, hem consultat diversos especialistes [...].»

En aquest treball, pel que fa a les qüestions suscitées per Estopà, hem pres les decisions que detallem a continuació. Quant a la necessitat d'un especialista i d'un terminògraf en el buidatge, considerem que tenim la formació que correspon a la doble condició d'«especialistes» en gramàtica i sintaxi, i de «terminògrafs», oimés després de la lectura de la tesi de Rosa Estopà.

Pel que fa a les decisions inicials, hem pres les següents:

1. El nostre corpus el constitueixen 1.135 textos de Pompeu Fabra.²¹
2. El camp d'especialitat se centra en 4 àmbits conceptuals: la sintaxi en general (incloent-hi el subàmbit de l'oració), i el canvi, la variació i la codificació sintàctics.

²⁰. Recordem (v. nota 14) que l'objectiu d'Estopà és proposar un sistema d'extracció automàtica de candidats a unitats de significació especialitzada (SEACUSE).

²¹. V. § 1.4.2.1.

3. La finalitat del buidatge és recollir totes les ocurrencies de les USE relacionades amb aquests 4 àmbits, tant si són explícitament definides per Fabra com si són usades sense definir.

La selecció de les USE pertinents per al nostre treball ens ha plantejat dos problemes dels enumerats per Estopà: la pertinència dels termes i la polisèmia de les unitats terminològiques monolèxiques. Subjacent al primer, hi ha la qüestió que Estopà (1999: 22) es planteja: «saber quan una unitat és usada amb valor especialitzat». Ella mateixa ja respon que no n'hi ha prou amb criteris morfològics, lèxics o morfosintàctics —ja que segments no especialitzats poden complir-los—, sinó que són imprescindibles criteris semàntics (p. 22) i sobretot pragmàtics:

«Els termes tenen un vessant gramatical i un vessant pragmàtic i és justament en els aspectes pragmàtics on trobem la major part de les peculiaritats del lèxic especialitzat [Cabré, 1992]. La freqüència d'aparició de determinades estructures formals, categories gramaticals o esquemes semàntics en un text ajuden a conèixer l'ús que els parlants fan de les paraules. La lexicologia des dels seus inicis s'ha valgut de la freqüència d'ús —encara que aquesta s'hagi calculat de manera inexacta o intuïtiva— per explicar i descriure les unitats lèxiques. En aquest sentit, la freqüència està propera a la pragmàtica, a l'actuació i, per tant, a la lingüística entesa en una concepció àmplia.» (P. 45, nota 6.)

«[...] Entenem per informacions pragmàtiques totes les informacions tipogràfiques i de disposició del terme en el text.» (P. 45, nota 8.)

«Habert i al. ([«Recyclage d'analyses syntaxiques automatiques pour le repérage de variantes de termes»] 1997: 114-115) [afirmen que]: “on est passé d'une conception logique à une conception distributionnelle selon laquelle le sens d'un mot et plus largement d'une unité textuelle peut se décrire par les contextes dans lesquels il figure [...] La plupart des travaux en sémantique de corpus reposent sur l'idée que le sens se construit en contexte mais aussi par le contexte”. En aquesta línia s'inclou també el treball de Pearson (1998), el qual, per localitzar automàticament els termes d'un text, es val de la informació que el context li proporciona a través d'indicis lingüístics que assenyalen la presència de termes.» (P. 294-295.)

Per tant, només una lectura minuciosa de cada text i tothora atenta al conjunt de l'obra fabriana ha permès destriar els usos especialitzats dels segments discursius, ja que, segons Estopà (1999: 127), un dels «problemes de fons de la terminologia» és «si existeix un *lèxic de* o és més pertinent parlar d'un *lèxic que s'usa en*».

El problema de la polisèmia de les unitats terminològiques monolèxiques es manifesta en el fet que aquestes unitats poden tenir significats diferents tant en camps d'especialitat diferents com dins d'un mateix camp (Estopà [1999: 390-391]). Aquest

problema ha estat present en tota la nostra anàlisi: com a exemple, només cal consultar l'entrada *frase* del diccionari Fabra, en la qual hi ha cinc accepcions diferents.

Pel que fa als criteris adoptats per Estopà per validar el buidatge, no cal dir que els hem fet nostres: el nostre buidatge ha estat manual, l'hem fet a partir de la nostra competència lingüísticocognitiva i hem consultat obres de referència i especialistes en sintaxi i gramàtica quan ha calgut.

1.4.2. OBSERVACIONS SOBRE LA PRESENTACIÓ DE LA TERMINOLOGIA BUIDADA

El nostre treball parteix d'un buidatge sistemàtic i exhaustiu de tots els textos fabrians coneguts (v. § 1.4.2.1),²² publicats o no. Parlem, doncs, de *textos* perquè hem consultat textos tan diversos com targetes postals, cartes, articles, gramàtiques, el diccionari i transcripcions d'entrevistes, conferències i cursos. El conjunt resultant és extensíssim i molt heterogeni, i, amb vista a una anàlisi de la terminologia explícitament definida o simplement utilitzada per Fabra, s'imposa una ponderació dels diferents textos buidats, per valorar amb el màxim rigor la concepció gramatical del Mestre.

A priori, hi ha uns criteris pertinents per classificar els textos fabrians amb vista al nostre estudi (v. § 1.4.2.2). Entre els que no és inversemblant pensar que el Mestre devia tenir presents, podem donar per ordre d'importància els següents: el caràcter lexicogràfic o no dels textos; el destinatari; l'objectiu descriptiu, prescriptiu o pedagògic; la voluntat que podem anomenar «comunicativa» o «representativa» (Estopà [1999: 363]); i l'autoritat institucional o personal. Entre els que són rellevants per a la fiabilitat de la nostra anàlisi, hi ha l'ordenació cronològica; l'autoria immediata o mediata; i la llargada, sistematicitat i coherència.

²². Gràcies, sobretot, al monumental treball de Pere Marçet i Joan Solà (1998). Posteriorment, però, s'han localitzat altres textos fabrians. V. § 1.4.2.1.

1.4.2.1. Nombre de textos consultats

El corpus de textos buidats exclou obres que clarament deixen de banda la sintaxi com ara el *Tractat d'ortografia catalana* i *La conjugació dels verbs en català*. Per tant, només hem consultat els textos que *a priori* podrien incloure terminologia relativa a la sintaxi d'una manera àmplia.²³

²³. Arran de la publicació *Fabra abans de Fabra* (2002), de Lluís Marquet, ens vam posar en contacte amb aquest fabròleg. En la conversa telefònica (el dia 13/1/2003) que vam tenir, ens va comunicar que en la seva recerca de material inèdit de Fabra tenia bàsicament notícies d'escrits de la primera època, que ell mateix veia difícil de trobar. Ateses aquestes dificultats, el fet que en la primera etapa Fabra no va dedicar gaire atenció a la sintaxi i que en tot cas és versemblant que les seves primeres idees sobre sintaxi quedessin recollides en les primeres publicacions, vam decidir no iniciar la recerca d'aquests materials.

Com hem comentat a la nota 4, en el transcurs del II Congrés Internacional «La Lingüística de Pompeu Fabra», Murgades i Solà van comunicar que cadascun d'ells havia localitzat transcripcions de cursos fabrians desconegudes. Tots dos, en comunicació personal, ens van dir que era difícil consultar-les. Com en el cas, doncs, dels textos localitzats per Marquet, vam decidir no tenir-los en compte.

D'altra banda, el mateix Murgades (2000 i comunicació personal) va descobrir uns textos fabrians sota el pseudònim Esteve Arnau i Jordi Mir va localitzar les «Converses filològiques» que Fabra va escriure entre els 1945 i 1947. A tots els agraïm la seva amabilitat. L'anàlisi d'aquests últims textos, no l'hem poguda incorporar sinó en la redacció de les conclusions finals, atesa la fase avançada de redacció en què es trobava la nostra tesi en el moment de conèixer l'existència d'aquests textos.

El resum quantitatiu dels textos consultats és el següent:

<i>Tipus de text</i>	<i>Nombre</i>
Articles ²⁴	939
Cartes	130
Diccionaris	1
Discursos ²⁵	5
Entrevistes	2
«Esmenes» a diverses ponències d'altri en el Congrés de 1906	3
Gramàtiques ²⁶	12
Manifestos	1
Miscel·lànies sobre correcció gramatical	1
Pròlegs	1
Ressenyes de conferències	8
Targetes postals	26
Transcripcions de conferències ²⁷	2
Transcripcions de cursos ²⁸	4
NOMBRE TOTAL DE TEXTOS CONSULTATS	1.135

²⁴. No ha estat fàcil establir quantes *Converses filològiques* de les publicades entre 1919 i 1928 es poden consultar. V. l'epígraf 9.1.

²⁵. No se'n escapa que la distinció entre *conferència* i *discurs* és difícil d'establir. De les definicions que Fabra en fa al DGLC, es pot deduir que una conferència és un discurs generalment de tema literari o científic; de la consulta a la detalladíssima bibliografia fabriana de Marçet i Solà (1998), a més, es dedueix que un parlament és anomenat *discurs* si es fa per celebrar alguna cosa —el lliurament de premis d'uns jocs florals, la sessió inaugural d'un curs acadèmic de l'Ateneu Barcelonès, un homenatge o la clausura d'un curs—, al marge de si el tema és literari, científic o d'una altra mena; un parlament és anomenat *conferència* si és més aviat un acte acadèmic regular. Al marge d'això, es dona el fet que els discursos rellevants per a la nostra anàlisi ens han arribat si més no amb la supervisió de Fabra, i les conferències no, la qual cosa pot justificar aquesta distinció almenys en el present treball.

²⁶. No hi comptem l'anunciada (Coromines [1956: VI]) *Catalan grammar*, el manuscrit de la qual es va perdre (Marçet i Solà [1998: 1932]). De tota manera se'n conserva un índex, si més no provisional, en una carta de Fabra a Coromines del 20/4/48 (Ferrer, Ferrer i Pujadas [1998: 75]). En la correspondència entre Fabra i Coromines, aquests dos lingüistes en parlen sovint. El 14/10/45 (Ferrer, Ferrer i Pujadas 1998: 60) Fabra diu: «tinc escrites una voluminosa *Gramàtica catalana* per als mestres i una *Catalan grammar* [...]». El 7/1/47, Coromines (Ferrer, Ferrer i Pujadas (1998: 66) escriu: «He fet comandar la seva [de Fabra] gramàtica catalana en francès i l'altra en anglès que m'anunciava [Fabra] [...] però fins ara no se'n sap res [...]» Fabra escriu el 15/3/48 (Ferrer, Ferrer i Pujadas (1998: 71): «No sé si sabeu [s'adreça a Coromines] que tinc escrita una *Catalan grammar*. Però no sé on ni com la podré publicar.»

²⁷. La distinció que establím entre *ressenyes* i *transcripcions* de conferències respon al fet que entre els diferents textos que donen notícia de conferències de Fabra, n'hi ha vuit que apareixen en revistes o diaris i són clarament resums fets per altri: són les que aquí anomenem *ressenyes*. En canvi, es conserven dos textos mecanografiats que semblen reproduir *completament* i amb una *fidelitat versemblant* (malgrat les faltes del transcriptor) sengles conferències: són els que anomenem *transcripcions*.

²⁸. Com ja hem comentat, Solà i Murgades, cadascú per la seva banda, han localitzat transcripcions de cursos que no ens ha estat possible analitzar.

1.4.2.2. Tipologia dels textos consultats

La tipologia dels textos fabrians buidats és molt variada: gramàtiques, el diccionari, articles monogràfics (les *Qüestions de gramàtica catalana* i les *Converses filològiques* en general), transcripcions de cursos a la universitat i conferències, articles generals, discursos i cartes. La variació no s'atura aquí, ja que no totes les gramàtiques ni tots els articles monogràfics, per parlar d'uns dels textos més llargs i sistemàtics, tenen el mateix objectiu ni el mateix contingut.

En aquest sentit, un cop llegits tots els textos fabrians, creiem que es poden caracteritzar a partir d'uns quants criteris dels esmentats al principi (§ 1.3.1 i 1.4.2).

Hem esmentat com a **primer criteri** possible el caràcter lexicogràfic o no dels textos. L'únic text explícitament lexicogràfic de Fabra és el diccionari. En aquesta obra, doncs, havia de donar definicions; en els altres textos, no necessàriament. Atès que només s'aplica al diccionari, no tindrem en compte el caràcter lexicogràfic com a criteri general. El tindrem en compte en parlar de la terminologia del *Diccionari general de la llengua catalana*, ja que és una obra lexicogràfica.

El **segon criteri** rellevant, a parer nostre, és el destinatari de l'obra. Explícitament o implícitament, Fabra s'adreça, segons els textos, a destinataris diferents. Entre aquests destinataris trobem un públic especialitzat.²⁹ D'entrada, els seus col·legues en la tasca de reforma lingüística Jaume Massó i Torrents i Joaquim Casas-Carbó, com a destinataris de cartes de tema lingüístic, o els lectors dels articles publicats en revistes especialitzades. A continuació, en ordre decreixent d'especialització, hi ha el públic següent:

²⁹. Segons Estopà (1999: 103-104), un text «produït per especialistes i adreçat tant a especialistes com a estudiants universitaris» fa que puguem «considerar que el grau d'especialització d'aquest text és alt». D'on es dedueix el fet obvi que considerem que Fabra era un especialista en gramàtica i sintaxi.

- a) l'alumnat universitari dels cursos a la Universitat Autònoma dels anys trenta;
- b) els mestres, als quals va adreçar articles en revistes especialitzades, conferències a les escoles de professorat, i la *Gramàtica catalana. Curs mitjà* i la «pòstuma» de 1956;
- c) els escriptors i la «gent que escriu per a un públic general», col·lectiu interpel·lat en molts dels seus articles;
- d) l'alumnat no universitari dels cursos generals de divulgació, i
- e) la «massa parlant»,³⁰ a la qual adreça els nombrosíssims articles de diari publicats durant molts anys o el mateix diccionari de l'Institut.

No cal dir que el grau de coneixement de la matèria pressuposat en el lector és un factor fonamental per definir amb més o menys precisió la terminologia i per buscar una sistematicitat i una coherència en l'ús, les distincions i les oposicions dels termes. Adreçant-se hom a un públic expert, si es considera oportú definir,³¹ es fa d'una manera rigorosa i sistemàtica; i l'ús, les distincions i les oposicions terminològics són sistemàtics i coherents.³² Adreçant-se hom a un públic no expert, les definicions seran generals i l'ús pot presentar variació sinonímica.

El **tercer criteri** té a veure amb els objectius dels textos fabrians.³³ *Grosso modo*, se'n poden distingir tres: l'objectiu descriptiu, teòric; el normatiu, de codificació; i el pedagògic, de difusió dels resultats dels dos anteriors. És una distinció clara, però cal

³⁰. Aquest sintagma és bastant usat per Fabra per referir-se als parlants. No és inversemblant pensar que el Mestre el vagi adoptar de Ferdinand de Saussure, que el fa servir abundantment al *Cours de linguistique générale*. Louis Hjelmslev (1928: 246) ho confirma: «“masa hablante”, [...] ese excelente término forjado por De Saussure.»

³¹. De vegades, davant d'un destinatari expert es decideix que no cal definir.

³². Recordem (v. § 1.4.1) que, segons Estopà (1999: 363), «la terminologia és la base de la comunicació entre especialistes».

³³. Quant a la consciència de Fabra sobre aquest aspecte, només cal tenir en compte afirmacions com «Nosaltres comencem per l'últim, i ja'ns posem, tot [*sic*] satisfets, a escriure gramàtiques didàctiques [...] Els ensenyaran tant sols gramàtica general?» (*Qüestions de gramàtica catalana*, p. 12) o «Atenent els suggeriments d'alguns professors, havem suprimit [...] la definició de les veus activa i passiva [...]. L'essencial no és que el noi aprengui les definicions de les parts de l'oració, sinó que sàpiga distingir-les [...]» («Advertiment» a la 2a edició del *Curs mitjà* de 1923).

tenir en compte que hi ha pocs textos fabrians que responguin només a un dels tres objectius.³⁴ Des del punt de vista terminològic, caldria esperar que en els fragments descriptius hi hagués definicions i que fossin rigoroses, i la terminologia fos precisa i coherent en la tria, les distincions i les oposicions. En els fragments normatius, caldria esperar que les definicions no tinguessin necessàriament un paper fonamental i la terminologia no fos necessàriament tan precisa ni formés necessàriament un sistema tan coherent. I en els fragments pedagògics, caldria esperar que hi hagués definicions però amb exemplificacions i la terminologia no fos tampoc necessàriament tan precisa ni coherent. De fet, aquesta jerarquitització descendent quant a la presència de definicions i la sistematicitat i coherència de la terminologia té a veure amb el fet que els textos fabrians descriptius són de recerca o discussió, i els normatius i els pedagògics, de divulgació.

El **quart criteri** pertinent és el que ens atrevim a caracteritzar com una oposició entre la «comunicativitat», per exemple, del DGLC, en el sentit que en general pretén definir els mots que la «massa parlant» pot trobar en textos gramaticals,³⁵ i la «representativitat» dels altres textos, on Fabra designa i classifica la realitat lingüística tal com ell la veu; és a dir, una cosa és informar dels significats dels mots que un lector

³⁴. Fet que especialistes com Bonet (1989: 61) i Cuenca (2001: 22-23) consideren inherent als textos gramaticals.

³⁵. Però al costat dels «mots d'ús general», el lingüista de Gràcia també hi consigna «mots tècnics [...] d'un ben petit interès lexicogràfic, però que cal que s'inclouguin en un diccionari normatiu perquè interessa indubtablement a molts la coneixença de llur forma catalana» («Prefaci», pàg. VII). A banda de l'interès ortogràfic, hi ha el fet que aquest diccionari inclou terminologia especialitzada. La terminologia gramatical que nosaltres analitzem, de vegades porta una marca temàtica explícita, com ara «En gram.» ('En gramàtica'; cas, per exemple, de *frase*), «En lòg.» ('En lògica'; cas, per exemple, de *subjecte*) o, simplement, «esp.» ('especialment'; cas, per exemple, de *construcció*). De vegades, l'accepció específica queda separada per una pleca doble (||; cas de *paraula*, definida com a «mot...»). O trobem fragments en cursiva al final de l'entrada amb una breu explicació gramatical (cas, per exemple de *adjunt*: «[...] En "el meu germà ha treballat tot el dia", "el meu" és un adjunt de "germà". [...]]; o de *adjectival*: «[...] En l'expressió "anell de ferro", els mots "de ferro" constitueixen una locució adjectival.») o classificacions diverses, com en el cas de les entrades *adjectiu*, *adverbi*, *conjunció* o *pronom*.

Amb aquesta breu incursió en el terreny de la terminologia gramatical del DGLC, pretenem demostrar que, malgrat ser un diccionari general, inclou terminologia especialitzada —com també observen Bargalló i Garriga (2000: 203-204). I, essent el nostre interès justament l'anàlisi de la terminologia gramatical, no creiem injustificat considerar a efectes de la nostra investigació el diccionari Fabra *sobretot* com un text especialitzat i descriptiu, atès que bàsicament analitzem la terminologia gramatical i no el lèxic general.

mitjà pot trobar, i una altra és designar les nocions que hom creu endevinar en la realitat. Seguint la distinció recollida per Estopà (1999: 363), partim de la idea que la *comunicativitat* consisteix a «transferir el coneixement especialitzat» en la seva diversitat —sobretot polisèmica—; i la *representativitat* consisteix en la «representació lingüística dels conceptes» que Fabra crea o assumeix. La comunicativitat del diccionari situa Fabra en la posició d'haver de definir tots els termes en ús, els cregui adequats o no;³⁶ la comunicativitat de la gramàtica de l'Institut el porta a usar termes entenedors i no massa nous o particulars perquè el lector general de 1918 no es perdi: en tots dos casos accepta terminologies diferents per transferir coneixement. La representativitat de tots els altres textos li dóna llibertat per definir les nocions d'una manera personal i utilitzar la terminologia que creu més adequada. En aquest sentit, cal esperar de Fabra menys definicions però potser més precises i un ús terminològic més sistemàtic —formant una xarxa conceptual— i sistemàtic —unívoc— i en els textos representatius que en les obres comunicatives.

Pel que fa al **cinquè criteri**, el caràcter institucional, oficial, o no, de l'obra, Fabra era molt conscient de l'autoritat diferent que havien de tenir la gramàtica i el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans,³⁷ els oficials, respecte de les obres que ell signava a títol personal —que tenien la seva autoritat moral. La seva influència, però, en el grau d'explicitesa o en certes tries, distincions i oposicions terminològiques, no apareix com un criteri pertinent. Les dues obres fabrianes oficials no presenten una voluntat de definició o d'unes tries terminològiques pel fet de ser oficials, sinó pel fet de ser, totes dues, «comunicatives». L'autoritat dels textos seria rellevant si haguéssim observat que Fabra hagués fet servir solucions formals —ortogràfiques, morfològiques, sintàctiques o lèxiques— diferents en la terminologia de les unes i de les altres; però no és el cas. Això d'una banda; però, de l'altra, hi ha el fet que els textos fabrians d'autoritat personal

³⁶. Diu el Mestre al pròleg del *Diccionari* (p. VII): «el present DICCIONARI no és escrit tenint en compte llurs [dels «lingüistes»] investigacions, sinó el millorament de la llengua escrita i la seva difusió entre la *massa parlant* catalana.» Parlem ara, no cal dir-ho, des d'un punt de vista de la concepció gramatical, no de la correcció o la genuïnitat.

³⁷. Una lectura del «Prefaci» de Fabra al diccionari ho deixa prou clar.

són la immensa majoria i presenten una gran diversitat entre si: l'aplicació d'aquest criteri, doncs, comportaria una divisió massa desequilibrada quantitativament per ser operativa. I, encara, hi ha el fet que, per molts parlants, la distinció entre autoritat oficial i personal fabrianes és irrellevant, i tota l'«obra fabriana» té el mateix grau d'autoritat.³⁸ Per tant, per a l'anàlisi de la terminologia fabriana, la distinció entre autoritat oficial i personal és irrellevant.

Com a **sisè criteri**, cal dir que compartim amb Joaquim Rafel (1983: XV) «el convenciment que la millor manera de poder seguir aquesta actuació [la de Fabra] és copsant la perspectiva cronològica general que la va emmarcar».³⁹ L'ordenació cronològica dels textos ha de permetre seguir l'evolució de Fabra.

El **setè criteri**, té a veure amb el fet que els cursos universitaris i les conferències que s'han conservat són transcripcions d'assistents, la qual cosa fa que només se n'hagin de tenir en compte els passatges clars i que no ofereixin dubtes pel que fa a la transcripció.⁴⁰ No cal dir que aquest factor apareix com a important: la transcripció d'una definició o d'un ús terminològic poden no ser fidels. I és un factor especialment rellevant en aquest cas, perquè els textos fabrians transcrits per altri de seguida traeixen les limitacions de tota mena dels transcriptors.⁴¹ És, doncs, pertinent, en aquest punt, preguntar-se sobre el sentit de tenir en compte aquesta mena de textos. Sobretot si un fabròleg de la talla de Joan Solà (1977: 342-344) ha desaconsellat l'edició de dos

³⁸. Segurament, el fet que, per exemple, moltes «converses filològiques» justifiquen decisions institucionals ha contribuït també a difuminar la distinció entre l'autoritat institucional i la personal fabrianes.

³⁹. Paralel·lament, això facilitarà en treballs posteriors la situació de Fabra en el seu context academicocientífic.

⁴⁰. Algunes de les «Converses» conservades a la caixa de la Universitat de Barcelona (v. l'epígraf 9.1) són mecanografiades, cal suposar que a partir de l'original del diari *La Publicitat*. No creiem que aquesta circumstància afecti la fiabilitat de l'estudi que ens proposem, ja que és poc probable que el mecanògraf vagi variar terminologia gramatical de Fabra. A més, a diferència de les transcripcions de conferències o cursos, aquestes reproduccions són fetes a partir de textos *redactats* per Fabra: això suposa, en primer lloc, un text fabrià revisat per ell mateix i, en segon lloc, poc marge d'ingerència en el contingut pel transcriptor.

⁴¹. Segons Marcet i Solà (1998: 203), per exemple, pel que fa a la transcripció de la conferència de 1935 «diversos detalls (que el lector descobrirà sense cap dificultat) asseguren moralment que no es tracta d'un text sortit de les mans de Fabra».

d'aquests textos.⁴² Creiem que en una anàlisi com la nostra cal tenir-los en compte perquè, malgrat que com a textos en si mateixos no són publicables per les raons adduïdes per Solà, molts fragments (com es pot veure en les anàlisis que en fem) sí que són entenedors i coherents. A més, analitzats juntament amb la resta de la producció fabriana, certs passatges d'aquests textos adquireixen sentit i d'altres confirmen posicions del Mestre. I, entre els fragments entenedors, alguns presenten afirmacions o discussions —d'una certa importància des del punt de vista de la descripció gramatical— només reflectides en aquestes transcripcions.⁴³ Una cosa, doncs, és desaconsellar-ne l'edició com a obres independents, i una altra és desestimar-los absolutament, com si en cap fragment no reflectissin posicions del lingüista de Gràcia.

Ja hem dit que hem trobat afirmacions rellevants en textos tan diferents de llargada, sistematicitat i coherència com cartes o el diccionari. Per tant, un **vuitè criteri** rellevant de classificació és el que anomenem «entitat» de les obres. Aquesta distinció és pertinent sobretot pel que fa a la fiabilitat del nostre estudi. Si una definició o un terme es troba només en un fragment breu no pot tenir la mateixa rellevància per a l'anàlisi de la concepció lingüística fabriana que una definició o un terme usats sistemàticament en una gran quantitat de textos.⁴⁴

En resum: considerem pertinents per a l'anàlisi de la terminologia fabriana els criteris següents. Entre els que versemblantment el mateix Fabra va tenir en compte, el caràcter lexicogràfic o no del text —només, però, en l'anàlisi de la terminologia del DGLC—, el destinatari, els objectius i l'enfocament; entre els necessaris per a la fiabilitat de la

⁴². Concretament els apunts que Pere Galtés (Marcet i Solà [1998: 1907]) i Anna Pi (Marcet i Solà [1998: 1919]) van prendre com a assistents als cursos universitaris de Fabra. Recentment, però (IICILPF, abril 2003), el mateix Solà va anunciar el projecte d'editar les obres completes de Fabra i incloure-hi aquestes transcripcions.

⁴³. Com ara la reflexió sobre la possibilitat de classificar els mots que Fabra fa en la conferència de 1935 (Marcet i Solà [1998: 197]) o la distinció entre funcions sintàctiques i casos (o papers semàntics) a la transcripció del curs universitari de 1933-1934 (p. 81; v. § 2.2.1.2.3.1.4).

⁴⁴. Recordem (v. § 1.4.1) la importància atorgada per Estopà (1999: 45, nota 6) a la «freqüència d'ús» de les USE. En aquest sentit és paradigmàtic el cas del terme *sintagma*: Fabra només l'utilitza en un discurs de l'any 1924 (Vallverdú 1980: 158) i en el curs universitari de 1934-1935 (Miravittles (1971: 28); en cap altre text dels 1.135 consultats no el fa servir. V. § 2.2.1.2.3.1.2.

nostra anàlisi, la cronologia, l'autoria i l'entitat. (Com ja hem comentat, el criteri de la institucionalitat de les obres, l'hem desestimat.) En el moment d'extreure conclusions hem tingut presents tots aquests criteris en conjunt.

Arribats en aquest punt, podem oferir una classificació dels 1.135 textos fabrians consultats a partir dels set⁴⁵ criteris deduïts com a pertinents.⁴⁶ L'objectiu d'aquesta classificació panoràmica és fonamentar la fiabilitat quantitativa i qualitativa del corpus terminològic que resulta del buidatge d'aquests textos. Pel que fa a la quantitat d'unitats de significació, cal dir que hem hagut d'analitzar més de 600⁴⁷ unitats lèxiques i moltíssims fragments de text relacionats amb la sintaxi —alguns polisèmics— des de les vessants diacrònica i sincrònica —aquesta, a més, tant des d'una perspectiva descriptiva com d'una de prescriptiva—, nombre que permet pensar que la mostra és fiable per al tipus d'anàlisi dut a terme. Des del punt de vista qualitatiu, la xarxa conceptual que s'endevina sobretot en els textos més complexos permet, si més no, entreveure la visió general que Fabra tenia de cada un dels àmbits buidats i analitzats.

Abans, però, d'assajar una classificació a partir de set criteris com els esmentats, cal plantejar-se el grau de discretesa⁴⁸ que presenten les categories que resulten de l'aplicació dels criteris establerts. Entenem per *discretesa* la qualitat de *discret*, en el sentit de 'discontinu'. Una qualitat o una categoria és discreta si el fet que un ésser, objecte o concepte, compleixi aquesta qualitat o s'inclouï en aquesta categoria exclou que pugui complir altres qualitats o incloure's en altres categories que s'obtinguin per

⁴⁵. Cal tenir en compte, però, que no explicitarem en la classificació el criteri lexicogràfic perquè només oposa el *Diccionari general de la llengua catalana* als altres 1.134 textos.

⁴⁶. De fet, ja s'ha donat una classificació per «tipus de text» (§ 1.4.1), la qual, però, no resulta operativa per a l'anàlisi de la terminologia dels textos, ja que encara hi ha massa diversitat dins de cada tipus establert.

⁴⁷. V. § 1.4.3.

⁴⁸. Creiem necessari aquest neologisme, amb el sentit de 'discontinuitat', ja que els termes *discreció* i *discrecionalitat* no recullen aquest significat. Abona aquesta decisió el fet que trobem aquesta unitat de significació usada amb aquest significat en un altre text (Josep Olesti Vila (2001), «Els drets del sensible. Estudi leibnzià», *Enrahonar*, 32/33, p. 169-190): «[...] això no elimina el fet que [...] la nostra percepció [...] engendri continuïtat on hi ha *discretesa*» (p. 177).

l'aplicació del criteri que distingeix aquestes qualitats o categories. Els set criteris establerts distingeixen categories discretes, com justifiquem a continuació.

En primer lloc, pel que fa al caràcter lexicogràfic, un text, o ho és o no ho és. No cal dir que som conscients que un diccionari pot contenir altres informacions a part de les definicions; en aquests casos, no són *exclusivament* lexicogràfics, però sí que ho són *almenys*. També és evident que obres com gramàtiques contenen definicions, però són textos generalment concebuts per descriure, explicar o ensenyar, i no per definir.

Quant al receptor, Fabra s'imagina un destinatari concret per a cada text, més fàcilment definible en les cartes personals i molt poc definible quan és la massa parlant, però el receptor apareix com una entitat de discurs clara: sobretot a partir de l'oposició especialitzat / no especialitzat. Si més no, hi ha un destinatari principal. Per aquest criteri es poden establir sis categories diferents, que podem ordenar segons el grau descendent d'expertesa del destinatari:

- a) el públic especialitzat;
- b) alumnat universitari;
- c) mestres;
- d) escriptors i redactors per a un públic general;
- e) alumnat no universitari; i
- f) la massa parlant.

D'aquestes sis categories, cal considerar destinataris especialitzats els especialistes i l'alumnat universitari (d'acord amb Estopà [1999: 103-104]),⁴⁹ però també els mestres encarregats d'explicar llengua i gramàtica; cal considerar no especialitzats els

⁴⁹. V. nota 28.

escriptors, l'alumnat no universitari i la massa parlant. Aquesta destinació prevista no impedeix, òbviament, que els textos hagin estat llegits per persones que no en són les destinatàries principals. Però aquesta circumstància és irrellevant per a una anàlisi de què pretenia Fabra i a partir de quins pressupòsits, i no pas de com va ser rebuda la seva obra.

Pel que fa als objectius —descriptiu, normatiu i pedagògic—, la justificació de la seva discretesa és paral·lela a la que acabem de fer. Cada text té un objectiu i si n'hi apareix cap dels altres dos és sempre al servei del principal: una obra normativa no pot deixar de presentar fragments descriptius com a suport de la prescripció, i una obra pedagògica sovint exposa la norma prescriptiva i després busca la manera de fer-la més interioritzable per a l'aprenent. En canvi, sí que hi ha textos fabrians únicament descriptius.

Pel que fa a l'enfocament «comunicatiu» o «representatiu» dels textos, la discretesa de les dues qualitats sembla força clara. Un text, o té més aviat un enfocament o en té més aviat un altre.

Passant als criteris establerts *ad hoc* per controlar la fiabilitat de l'anàlisi, en primer lloc cal dir que la classificació cronològica pot ser entesa com a discreta si establim períodes definits, com ara els anys. És a dir, si tenim en compte una versió d'un text de tal o tal any; una altra cosa són els criteris de tria d'aquesta versió.

I no cal dir que la discretesa de les categories sorgides del criteri de l'autoria és indiscutible: un text és redactat per Fabra o ho és per una altra persona. Això no exclou que textos redactats inicialment per Fabra ens hagin arribat reproduïts per altri, com la gramàtica de 1956.

Pel que fa, però, a les categories que es poden distingir aplicant el criteri de l'entitat de l'obra, la situació es presenta diferent. Les categories sorgides per l'aplicació dels criteris anteriors són unes categories que ens atrevim a anomenar «objectives», en el

sentit que són categories explicitades per Fabra o fàcilment deduïbles dels seus textos. La categorització, en canvi, de l'*entitat* dels seus textos en tres categories com fem nosaltres no apareix explícita en l'obra de Fabra ni és —almenys no sempre— *fàcilment* deduïble. La nostra proposta, doncs, és subjectiva, arbitrària i adreçada als nostres interessos de recerca; les categories que en resulten, doncs, són relatives. Però és innegable que entre el *Diccionari general de la llengua catalana* i una targeta postal hi ha unes diferències de llargada, sistematicitat i coherència en la definició i l'ús de la terminologia prou clares perquè puguem postular si més no tres categories diferents d'entitat per als 1.135 textos estudiats. Segons la llargada, l'edició —com a publicacions independents o parts dependents de publicacions independents—, la unitat sistemàtica i coherent, el caràcter monogràfic o no, i el grau de profunditat en el tractament del tema, hem classificat aquests textos en tres categories, que són les següents:

a) Complexitat màxima: la dels textos més llargs, editats com a publicacions independents, elaborats com a textos unitaris que presenten sistematicitat i coherència entre les seves parts. Aquesta última característica exclou els llibres miscel·lanis d'aquesta categoria.

b) Complexitat mitjana: la dels textos de fins a 30 pàgines —el que generalment entenem per articles, conferències o discursos—, editats —en el cas que ho siguin— generalment com a *parts* de publicacions independents, elaborats —no cal dir-ho— com a textos unitaris que presenten sistematicitat i coherència entre les seves parts —sistematicitat i coherència, això no obstant, sense l'entitat de les dels textos de la categoria anterior—, però sense tanta diversitat temàtica ni profunditat de tractament.

c) Complexitat mínima: la dels textos de fins a tres pàgines —cartes o articles curts—, editats —en el cas que ho siguin— *sempre* com a *parts* de publicacions independents, elaborats —no cal dir-ho— com a textos unitaris que presenten sistematicitat i coherència entre les seves parts —sistematicitat i coherència, això no obstant, sense

l'entitat de les dels textos de la categoria anterior—, però generalment monogràfics i sense gaire profunditat de tractament del tema.

Arribats en aquest punt, és necessari recapitular el que hem exposat en aquest epígraf 1.4.2.2. Hem justificat el nombre de textos consultats (1.135), hem desestimat el criteri lexicogràfic —parcialment— i el de la institucionalitat —totalment— i hem justificat els criteris rellevants per a la ponderació de la terminologia buidada i la presentació del buidatge de les obres: el destinatari, l'objectiu, l'enfocament, la cronologia (manifest en l'ordenació dels textos dins de cada grup), l'autoria i l'entitat.

Així, el nombre teòric de grups de textos és de 36, d'acord amb la multiplicació dels diferents criteris:

— Especialitzat / No especialitzat

— Descriptiu / Normatiu / Pedagògic

— Immediat / Mediat

— Complexitat Màxima / Mitjana / Mínima.⁵⁰

I en un extrem tindriem els textos fabrians adreçats a especialistes, descriptius, representatius, més moderns, rebuts directament de Fabra i de complexitat màxima. Aquests textos serien els més rellevants per a l'anàlisi de la terminologia fabriana. En l'altre extrem, hi hauria els textos adreçats a la massa parlant, normatius o pedagògics, comunicatius, més antics, resumits per altri i de complexitat mínima.

Però un cop consultats els 1.135 textos, hem descartat 140 textos per a la nostra anàlisi, perquè no contenen ni unitats de significació ni fragments pertinents per al nostre

⁵⁰. És a dir: $2 \times 3 \times 2 \times 3 = 36$. Recordem que no tenim en compte el caràcter lexicogràfic o no de l'obra, perquè només oposa el DGLC als altres 1.134 textos, ni el caràcter institucional o no, ja que no afecta l'especialització de la terminologia. El criteri cronològic l'apliquem en l'ordenació dels textos buidats.

estudi. En conseqüència, el nombre de grups amb unitats de significació especialitzada pertinents en un sentit ampli es redueix a 16 i el nombre de textos a 995. El detall és el següent. (Per a la referència completa dels textos, v. § 7.)

1.4.2.2.1. Textos pertinents en un sentit ampli

1. Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima [9]

1891

Ensayo de gramática del catalán moderno

1898

Contribució a la gramàtica de la llengua catalana

1912

Gramàtica de la llengua catalana

1919

Gramàtica francesa

1924

Gramàtica anglesa

1926

«La coordinació i la subordinació en els documents de la Cancilleria catalana durant el segle XVIè»

1932

*Diccionari general de la llengua catalana*⁵¹

1935

Gramàtica catalana. Curs mitjà [1918]

1946

Gramàtica catalana

2. Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana [34]

1892

«La reforma lingüística»

1905

Carta 16/9/1905

1907

«Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari»

1911

*Qüestions de gramàtica catalana*⁵²

1913

«Els mots àtons en el parlar de Barcelona (I)»

1914

«Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)»

1919

⁵¹. Per a la justificació de la consideració d'especialitzat i descriptiu del DGLC, vegeu el § 1.4.2.1.

⁵². Recordem que considerem cada article recollit en publicacions miscel·lànies com aquesta com un text independent: en aquest llibre hi ha 19 articles.

«Els dialectes catalans i la llengua literària»

1924

«L'obra de depuració de la llengua catalana»

1932

*El català literari*⁵³

3. Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima [38]

1892

«Sobre la reforma lingüística y ortográfica»

«La reforma lingüística»⁵⁴

1893

«L'ensenyança de la llengua francesa a l'Institut de Barcelona»⁵⁵

1900

«L'ensenyança oficial a Catalunya»⁵⁶

1904

Carta 14/3/1904

1905

Carta 26/12

1906

Carta 26/1

Esmenes al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana⁵⁷

1910

Carta 14/4/1910

Carta 8/5/1910

Carta 6/6/1910

Carta 12/6/1910

Carta 13/9/1910

Carta 19/10/1910

Carta 27/11/1910

Carta 23/12/1910

1911

Carta 13/1/1911

Carta 31/3/1911

Carta 1/4/1911

Carta 1-29/4/1911⁵⁸

Carta 29/4/1911

⁵³. Recordem que considerem cada article recollit en publicacions miscel·lànies com aquesta com un text independent: en aquest llibre hi ha 8 articles.

⁵⁴. Essent anònim, no podem afirmar que aquest text fos escrit per Fabra, i fins i tot una referència a ell que hi ha al text fa pensar que és d'algú altre. Però aquesta «La reforma lingüística», de fet, és una secció de la revista *L'Avenç*, sempre anònima, per la qual cosa es pot pensar que reflecteix l'opinió col·lectiva de la redacció, de la qual Fabra formava part. Això autoritza a considerar-lo d'autoria immediata.

⁵⁵. Murgades (2000: 32), gràcies a la identificació de Capdevila i Illa (1990: 68 i 93), dóna a conèixer el fet que Fabra va publicar alguns articles amb el pseudònim Esteve Arnau. Amb el títol que reportem aquí, Fabra va publicar 5 textos, o més ben dit, 5 parts d'un text molt llarg, cada una de les quals té prou entitat.

⁵⁶. És un altre text publicat com a Esteve Arnau. V. la nota 51.

⁵⁷. Són 4 esmenes.

⁵⁸. Marquet (2002: 120) indica que la «carta té un tros retallat[;] falta el fragment inicial del text» i la data el 14/4/1911.

- Carta 30/5/1911
 Carta 3/12/1911
 Carta 21/12/1911
 1912
 Carta 20/4
 1913
 «Observacions a la redacció de les Normes Ortogràfiques»
 «Per, pera, per a i perquè»⁵⁹
 1939
 Carta 8/4
 1946 (?)
 «Fragments de Pompeu Fabra»
 1948
 Carta del 20/4
4. Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mitjana [2]
- 1891
 «Afixos pronominals y teoria de l'apòstrof»
 «Conjugació del verb català. Present de subjuntiu y infinitiu»
5. Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima [2]
- 1929
 «L'obra de redreçament del català literari» (7/4)
 1942
 Carta del 15/6
6. Especialitzats Descriptius Mediat de Complexitat Màxima [5]
- 1933
Un cursillo de fonètica catalana
 1933-1934
Recull de les lliçons del curs de català superior
 1934-1935
Apunts taquigràfics del Curs superior de català
 1936-1937
Curs superior de català
 1956
*Gramàtica catalana*⁶⁰
7. Especialitzats Descriptius Mediat de Complexitat Mitjana [2]

⁵⁹. V. la nota 51.

⁶⁰. Cal considerar mediat aquest text per tot el que explica Joan Coromines al seu «Prefaci» (pàg. VIII-IX): calia completar i treure incoherències. Per fer-ho intervenia marcant la intervenció amb claudàtors i havent «dut les poques qüestions d'alguna importància a la consulta i aprovació de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans» i admetent que «en dos detalls d'importància mínima l'Institut ha acordat unànimement de fer-hi una lleu esmena». I encara més si tenim en compte que Ferrer, Ferrer i Pujadas (1998: 234, n. 40) confirmen intervencions en fragments prou importants de terceres persones. (V. § 9.5.1.1.15.)

1933

«El català a l'escola primària»

1935

Conferència a l'Escola Normal de Mestres (2/9)

8. Especialitzats Descriptius Mediants de Complexitat Mínima [3]

1906

Conferències del 27 i 31/10⁶¹

1932

«Un parlament del filòleg Pompeu Fabra»

9. No Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana [1]

1934

«Desviacions en els conceptes de llengua i Pàtria»⁶²

10. No Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima [3]

1901

«M. Foulché Delbosc»

1916

«La lengua»

1937

«La llengua catalana en la cultura»

11. No Especialitzats Descriptius Mediants de Complexitat Mínima [1]

1919

«L'unitat llingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València»

12. No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Màxima [5]

1928

Abrégé de grammaire catalane

1929

Compendio de gramàtica catalana

1933

Gramàtica catalana

1941

Grammaire catalane

1948

*Catalan grammar*⁶³

⁶¹. Són 2 conferències.

⁶². Aquest text presenta la particularitat que és un text signat per Fabra i 15 persones més; convé plantejar-se, doncs, si podem parlar d'autoria immediata, ja que el fet que Fabra el signés no comporta necessàriament que en fos el redactor material. Però si partim de la concepció de *autor* com la de 'responsable intel·lectual del contingut d'un text', no hi ha dubte que Fabra n'és un dels *autors*. I en devia ser considerat el principal, ja que —en la reproducció del text que fan Lamuela i Murgades (1984: 289)— el seu nom és el primer, trencant l'ordre alfabètic dels cognoms, i els altres 15 noms estan ordenats alfabèticament pels cognoms —des de «R. D'ALÒS-MONER» a «PAU VILA». Es podria intentar una anàlisi estilística per veure si el text pertany a l'estil fabrià, però fins i tot en aquest cas el resultat podria ser degut a una revisió *a posteriori*. En resum: el fet que Fabra signi el text, d'una manera destacada, ens autoritza a classificar aquest text com un text per a la difusió del qual el Mestre va donar el vistiplau.

13. No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mitjana [1]

1934

Discurs com a president dels Jocs Florals de Barcelona

14. No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima [886]⁶⁴

1907

«El pronom-adjectiu “qual”» (28/3/1907)

«“Quin” i “qual”» (21/11/1907)

1908

«Les preposicions “de”, “a”, “en” davant de la conjunció “que”» (28/2/1908)

1915

«Cal gramàtica als escriptors»

1917

«Castellanismes de la llengua escrita»

1919

«Converses filològiques»⁶⁵

1920

«Converses filològiques»

1922

«Converses filològiques»

1923

«Converses filològiques»

1924

«Converses filològiques»

1925

«Converses filològiques»

Les principals faltes de gramàtica

1926

«Converses filològiques»

1927

«Converses filològiques»

Parlament

1928

«Converses filològiques»

1929

«Qüestions lingüístiques» (7/7)

«Qüestions lingüístiques» (14/7)

«Qüestions lingüístiques» (21/7)

«Qüestions lingüístiques» (12/12)

«Qüestions lingüístiques» (19/12)

«La normalització de la gramàtica» (VII-XII)

⁶³. Tal com expliquem a la nota 22, d'aquesta gramàtica només se'n conserva l'índex. Per tant, la tenim en compte circumstancialment, ja que els índexs de les gramàtiques ens han servit per analitzar el concepte de sintaxi, com expliquem a la nota 63. Malgrat no poder-se consultar, cal pensar que és un text de complexitat màxima.

⁶⁴. Les 842 *Converses filològiques* de 1919-1928, les 25 de 1945-1947, més els altres 19 textos d'aquest grup constitueixen el total de 886 textos.

⁶⁵. Com que no és inversemblant pensar que entre les 842 *Converses* publicades entre 1919-1928 (v. l'epígraf 9.1), hi pugui haver una certa heterogeneïtat, hem decidit d'analitzar-les any per any. Això permet alhora contrastar les *Converses* de cada any amb altres textos fabrians.

1930

- «Qüestions lingüístiques» (5/1)
- «Qüestions lingüístiques» (12/1)
- «Qüestions lingüístiques» (19/1)
- «Qüestions lingüístiques» (26/1)
- «El mot “qui”» (30/1)
- «Qüestions lingüístiques» (13/2)

1945-1947

- «Converses filològiques»⁶⁶

15. No Especialitzats Normatius Mediat de Complexitat Mitjana [1]

1926

- «Conversa amb Pompeu Fabra» (V/1926)

16. No Especialitzats Normatius Mediat de Complexitat Mínima [2]

1897

- «La definició de la llengua catalana»

1900

- «Una lliçó de gramàtica i una contestació»

El resum quantitatiu és el següent:

Nombre de textos especialitzats:

<i>Tipus de text</i>	<i>Nombre</i>
Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima	9
Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana	34
Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima	38
Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mitjana	2
Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima	2
Especialitzats Descriptius Mediat de Complexitat Màxima	5
Especialitzats Descriptius Mediat de Complexitat Mitjana	2
Especialitzats Descriptius Mediat de Complexitat Mínima	3
Total	95

⁶⁶. Aquesta segona sèrie de *Converses filològiques* —que hem pogut consultar gràcies a la perspicàcia, la tenacitat i la generositat de Mir— són 25 textos, publicats al setmanari *La Humanitat*. La primera d'aquestes *Converses*, és la versió impresa del manuscrit que amb el títol «Projecte d'unes Converses filològiques» conserva Mir i Marçet i Solà (1998: 211) reproduïxen fragmentàriament. El vam poder acarar amb la versió impresa i són el mateix text: per tant, es conserven 2 versions de la primera *Conversa*, però en són 25.

Nombre de textos no especialitzats:

<i>Tipus de text</i>	<i>Nombre</i>
No Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana	1
No Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima	3
No Especialitzats Descriptius Mediatos de Complexitat Mínima	1
No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Màxima	5
No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mitjana	1
No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima	886
No Especialitzats Normatius Mediatos de Complexitat Mitjana	1
No Especialitzats Normatius Mediatos de Complexitat Mínima	2
Total	900

Nombre total de textos pertinents en un sentit ampli:

$$95 + 900: 995.$$

1.4.2.2.2. Textos realment pertinents

D'acord amb tot el que hem anat exposant, els textos on *a priori* hi ha d'haver més definicions⁶⁷ o usos especialitzats de les USE⁶⁸ gramaticals i sintàctiques són els que compleixen les quatre condicions del grup 1 i després aquells que deixen de complir-ne una o dues —sense deixar de complir les fonamentals: l'especialització i la descriptivitat. Per tant, hem considerat que els textos pertinents per a la nostra anàlisi són els que reproduïm a continuació.

1. Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima [9]

1891

Ensayo de gramática del catalán moderno

1898

Contribució a la gramàtica de la llengua catalana

1912

Gramática de la lengua catalana

⁶⁷. Entre els fragments adduïts que qualifiquem de *definicions*, n'hi ha que semblen més una enumeració de «qüestions». Per a aquests casos ens acollim al concepte de *definició per extensió* (segons el *Gran diccionari de la llengua catalana*, l'*extensió*, en lògica, és la «classe dels objectes respecte als quals un terme és veritable»). Per a les definicions clares i explícites, al de *definició per comprensió* (segons el *Gran diccionari de la llengua catalana*, la *comprensió*, en lògica, és el «conjunt de notes que inclou un concepte, simbolitzat per un terme general»). Entre les definicions per extensió inclourem els índexs de les gramàtiques. Un índex és tant una tria de qüestions com una classificació d'aquestes qüestions, i per tant permet de jutjar quines qüestions es consideren sintàctiques. No els reproduïm —excepte el de la *Catalan grammar*, perduda—, però, ja que considerem que el lector els pot consultar sense problemes.

⁶⁸. És a dir, els fragments al·lusius als conceptes que no poden entendre's ni com a definició per extensió ni com a definició per comprensió, sinó com a designacions de nocions que no necessàriament Fabra defineix explícitament, però que permeten deduir quin concepte en tenia.

- 1919
Gramàtica francesa
- 1924
Gramàtica anglesa
- 1926
 «La coordinació i la subordinació en els documents de la Cancilleria catalana durant el segle XVIè»
- 1932
Diccionari general de la llengua catalana
- 1935
Gramàtica catalana. Curs mitjà (1918)
- 1946
Gramàtica catalana

2. Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana [34]

- 1892
 «La reforma lingüística»
- 1905
 Carta 16/9/1905
- 1907
 «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari»
- 1911
Qüestions de gramàtica catalana
- 1913
 «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (I)»
- 1914
 «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)»
- 1919
 «Els dialectes catalans i la llengua literària»
- 1924
 «L'obra de depuració de la llengua catalana»
- 1932
El català literari

6. Especialitzats Descriptius Mediants de Complexitat Màxima [5]

- 1933
Un cursillo de fonètica catalana
- 1933-1934
Recull de les lliçons del curs de català superior
- 1934-1935
Apunts taquigràfics dels Curs superior de català
- 1936-1937
Curs superior de català
- 1956
Gramàtica catalana

7. Especialitzats Descriptius Mediants de Complexitat Mitjana [2]

- 1933
 «El català a l'escola primària»

1935

Conferència a l'Escola Normal de Mestres (2/9)

Són en total 50 textos, els quals compleixen tots les condicions d'especialitzats i descriptius —les més rellevants. Però cal tenir en compte que:

a) N'hi ha 9, a més, que compleixen les altres condicions màximament pertinents (els del grup 1).

b) N'hi ha 41 que deixen de complir una de les condicions màximament pertinents: 34 (els del grup 2) són de complexitat mitjana i 7 són de transmissió mediata (els dels grups 6 i 7).

c) N'hi ha 2 (els del grup 7) que deixen de complir dues de les condicions màximament pertinents: són de transmissió mediata i de complexitat mitjana.

Secundàriament, hem tingut en compte els textos dels grups 9, 12 i 13. D'aquests textos, el text del grup 9 incompleix una de les condicions fonamentals —és no especialitzat—; i els textos dels grups 12 i 13 n'incompleixen dues —són no especialitzats i normatius.

Els reproduïm:

9. No Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana [1]

1934

«Desviacions en els conceptes de llengua i Pàtria»

12. No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Màxima [5]

1928

Abrégé de grammaire catalane

1929

Compendio de gramática catalana

1933

Gramàtica catalana

1941

Grammaire catalane

1948

Catalan grammar

13. No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mitjana [1]

1934

Discurs com a president dels Jocs Florals de Barcelona

L'anàlisi, tal com ja hem justificat, segueix un ordre cronològic:

Textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les USE fabrianes

Any	Text	Tipus de text
1891	<i>Ensayo de gramática del catalán moderno</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1892	<i>La reforma lingüística</i>	Especialitzat Descriptiu Immediat de Complexitat Mitjana
1898	<i>Contribució a la gramàtica de la llengua catalana</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1905	<i>Carta 16/9/1905</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1907	<i>Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1911	<i>Qüestions de gramàtica catalana</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1912	<i>Gramàtica de la llengua catalana</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1913	<i>Els mots àtons en el parlar de Barcelona (I)</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1914	<i>Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1919	<i>Gramàtica francesa</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1919	<i>Els dialectes catalans i la llengua literària</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1924	<i>Gramàtica anglesa</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1924	<i>L'obra de depuració de la llengua catalana</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1926	<i>La coordinació i la subordinació en els documents de la Cancilleria catalana del segle XVIè</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1932	<i>Diccionari general de la llengua catalana</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1932	<i>El català literari</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1933	<i>Un cursillo de fonètica catalana</i>	Especialitzats Descriptius Mediats de Complexitat Màxima
1933	<i>El català a l'escola primària</i>	Especialitzats Descriptius Mediats de Complexitat Mitjana
1933-34	<i>Recull de les lliçons del curs de català superior</i>	Especialitzats Descriptius Mediats de Complexitat Màxima
1934-35	<i>Apunts taquigràfics dels Curs superior de català</i>	Especialitzats Descriptius Mediats de Complexitat Màxima
1935	<i>Gramàtica catalana. Curs mitjà (1918)</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1935	<i>Conferència a l'Escola Normal de Mestres (2/9)</i>	Especialitzats Descriptius Mediats de Complexitat Mitjana
1936-37	<i>Curs superior de català</i>	Especialitzats Descriptius Mediats de Complexitat Màxima

1946	<i>Gramàtica catalana</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1956	<i>Gramàtica catalana</i>	Especialitzats Descriptius Medians de Complexitat Màxima

Textos no especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les USE fabrianes

Any	Text	Tipus de text
1928	<i>Abrégé de grammaire catalane</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Màxima
1929	<i>Compendio de gramàtica catalana</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Màxima
1933	<i>Gramàtica catalana</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Màxima
1934	<i>Desviacions en els conceptes de llengua i Pàtria (I-IV)</i>	No Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1934	<i>Discurs com a president dels Jocs Florals de Barcelona</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mitjana
1941	<i>Grammaire catalane</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Màxima
1948	<i>Catalan grammar</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Màxima

Textos especialitzats i no especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les USE fabrianes

Any	Text	Tipus de text
1891	<i>Ensayo de gramàtica del catalán moderno</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1892	<i>La reforma lingüística</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1898	<i>Contribució a la gramàtica de la llengua catalana</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1905	<i>Carta 16/9/1905</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1907	<i>Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1911	<i>Qüestions de gramàtica catalana</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1912	<i>Gramàtica de la llengua catalana</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1913	<i>Els mots àtons en el parlar de Barcelona (I)</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1914	<i>Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1919	<i>Gramàtica francesa</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1919	<i>Els dialectes catalanes i la llengua literària</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1924	<i>Gramàtica anglesa</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1924	<i>L'obra de depuració del català</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana
1926	<i>La coordinació i la subordinació en els documents de la Cancilleria catalana durant el segle XVIè</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima
1928	<i>Abrégé de grammaire catalane</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Màxima

1929	<i>Compendio de gramàtica catalana</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Màxima			
1932	<i>El català literari</i>	Especialitzats	Descriptius	Immediats	de
		Complexitat Mitjana			
1932	<i>Diccionari general de la llengua catalana</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Màxima			
1933	<i>Gramàtica catalana</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Màxima			
1933	<i>Un cursillo de fonètica catalana</i>	Especialitzats	Descriptius	Mediats	de
		Complexitat Màxima			
1933	<i>El català a l'escola primària</i>	Especialitzats	Descriptius	Mediats	de
		Complexitat Mitjana			
1933-34	<i>Recull de les lliçons del curs de català superior</i>	Especialitzats	Descriptius	Mediats	de
		Complexitat Màxima			
1934	<i>Desviacions en els conceptes de llengua i Pàtria (I-IV)</i>	No Especialitzats	Descriptius	Immediats	de
		Complexitat Mitjana			
1934	<i>Discurs com a president dels Jocs Florals de Barcelona</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mitjana			
1934-35	<i>Apunts taquigràfics dels Curs superior de català</i>	Especialitzats	Descriptius	Mediats	de
		Complexitat Màxima			
1935	<i>Gramàtica catalana. Curs mitjà (1918)</i>	Especialitzats	Descriptius	Immediats	de
		Complexitat Màxima			
1935	<i>Conferència a l'Escola Normal de Mestres (2/9)</i>	Especialitzats	Descriptius	Mediats	de
		Complexitat Mitjana			
1936-37	<i>Curs superior de català</i>	Especialitzats	Descriptius	Mediats	de
		Complexitat Màxima			
1941	<i>Grammaire catalane</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Màxima			
1946	<i>Gramàtica catalana.</i>	Especialitzats	Descriptius	Immediats	de
		Complexitat Màxima			
1948	<i>Catalan grammar</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Màxima			
1956	<i>Gramàtica catalana</i>	Especialitzats	Descriptius	Mediats	de
		Complexitat Màxima			

Per tant, el corpus de treball de textos pertinents queda constituït per 57 textos, 50 dels quals són especialitzats, 51 són descriptius, 50 són de transmissió immediata i 20 són de complexitat màxima (i els altres 37, de complexitat mitjana).

1.4.2.2.3. Textos discrecionalment pertinents

Com que el nostre objectiu no és fer un vocabulari gramatical fabrià, sinó descobrir la concepció gramatical i sintàctica de Fabra, és convenient no abandonar del tot els textos menys pertinents d'acord amb els sis criteris. Per tant, hem completat l'anàlisi sistemàtica dels textos pertinents amb referències discrecionals a la resta de textos, les quals permeten completar la visió de la concepció fabriana.

Presentats cronològicament, queden com segueix:

Any	Text	Tipus de text
1891	<i>Afixos pronominals y teoria de l'apòstrof</i>	Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mitjana
1891	<i>Conjugació del verb català. Present de subjuntiu y infinitiu</i>	Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mitjana
1892	<i>Sobre la reforma lingüística y ortogràfica</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1892	<i>La reforma lingüística</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1893	<i>L'ensenyança de la llengua francesa a l'Institut de Barcelona</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1897	<i>La definició de la llengua catalana</i>	No Especialitzats Normatius Mediat de Complexitat Mínima
1900	<i>Una lliçó de gramàtica i una contestació</i>	No Especialitzats Normatius Mediat de Complexitat Mínima
1901	<i>M. Foulché Delbosc</i>	No Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1904	<i>Carta 14/3/1904</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1905	<i>Carta 26/12</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1906	<i>Carta 26/1</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1906	<i>Esmenes al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1906	<i>Conferències de 1906 (27-31/10)</i>	Especialitzats Descriptius Mediat de Complexitat Mínima
1907	<i>El pronom-adjectiu «qual» (28/3/1907)</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima
1907	<i>«Quin» i «qual» (21/11/1907)</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima
1908	<i>Les preposicions «de», «a», «en» davant de la conjunció «que» (28/2/1908)</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima
1910	<i>Carta 14/4/1910</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1910	<i>Carta 8/5/1910</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1910	<i>Carta 6/6/1910</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1910	<i>Carta 12/6/1910</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1910	<i>Carta 13/9/1910</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1910	<i>Carta 19/10/1910</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1910	<i>Carta 27/11/1910</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1910	<i>Carta 23/12/1910</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1911	<i>Carta 13/1/1911</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1911	<i>Carta 31/3/1911</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1911	<i>Carta 1/4/1911</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1911	<i>Carta 1-29/4/1911</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima

1911	<i>Carta 29/4/1911</i>	Especialitzats	Descriptius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1911	<i>Carta 30/5/1911</i>	Especialitzats	Descriptius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1911	<i>Carta 3/12/1911</i>	Especialitzats	Descriptius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1911	<i>Carta 21/12/1911</i>	Especialitzats	Descriptius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1912	<i>Carta 20/4</i>	Especialitzats	Descriptius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1913	<i>Observacions a la redacció de les Normes Ortogràfiques</i>	Especialitzats	Descriptius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1913	<i>Per, pera, per a i perquè</i>	Especialitzats	Descriptius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1915	<i>Cal gramàtica als escriptors</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1916	<i>La lengua</i>	No Especialitzats	Descriptius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1917	<i>Castellanismes de la llengua escrita</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1919	<i>Converses filològiques</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1919	<i>L'unitat llingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València</i>	No Especialitzats	Descriptius	Mediats	de
		Complexitat Mínima			
1920	<i>Converses filològiques</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1922	<i>Converses filològiques</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1923	<i>Converses filològiques</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1924	<i>Converses filològiques</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1925	<i>Converses filològiques</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1925	<i>Les principals faltes de gramàtica</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1926	<i>Converses filològiques</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1926	<i>Conversa amb Pompeu Fabra (V/1926)</i>	No Especialitzats	Normatius	Mediats	de
		Complexitat Mitjana			
1927	<i>Converses filològiques</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1927	<i>Parlament</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1928	<i>Converses filològiques</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1929	<i>L'obra de redreçament del català literari (7/4)</i>	Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1929	<i>Qüestions lingüístiques (7/7)</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1929	<i>Qüestions lingüístiques (14/7)</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1929	<i>Qüestions lingüístiques (21/7)</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1929	<i>Qüestions lingüístiques (12/12)</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			
1929	<i>Qüestions lingüístiques (19/12)</i>	No Especialitzats	Normatius	Immediats	de
		Complexitat Mínima			

1929	<i>La normalització de la gramàtica (VII-XII)</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima
1930	<i>Qüestions lingüístiques (5/1)</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima
1930	<i>Qüestions lingüístiques (12/1)</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima
1930	<i>Qüestions lingüístiques (19/1)</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima
1930	<i>Qüestions lingüístiques (26/1)</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima
1930	<i>El mot «qui» (30/1)</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima
1930	<i>Qüestions lingüístiques (13/2)</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima
1932	<i>Un parlament del filòleg Pompeu Fabra</i>	Especialitzats Descriptius Mediatos de Complexitat Mínima
1937	<i>La llengua catalana en la cultura</i>	No Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1939	<i>Carta 8/4 (?)</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1942	<i>Carta del 15/6</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1945-1947	<i>Converses filològiques</i>	No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima
1946 (?)	<i>«Fragments de Pompeu Fabra»</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima
1948	<i>Carta del 20/4</i>	Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima

Per tant el corpus de textos discrecionalment pertinents queda constituït per 938 textos, dels quals cal tenir en compte els aspectes següents:

a) Només 45 són especialitzats i 893 són no especialitzats.

b) Només 44 són descriptius i 894 són normatius.

c) Només 41 són alhora especialitzats i descriptius —condicions que hem considerat fonamentals per a la pertinència dels textos—, però són de complexitat mínima, i 2, a més, d'autoria mediata.

Per tant la distribució quantitativa entre els dos corpus queda com segueix:

Textos pertinents:	57
Textos discrecionalment pertinents:	<u>938</u>
Total	995

Si ens quedem amb aquestes dades, la representativitat del corpus de textos pertinents és molt baixa (és el 5,7 % dels textos). Però si tenim en compte la condició

quantitativament fonamental —la que hem anomenat *complexitat*—, la situació canvia radicalment:

a) Dels 57 textos pertinents, 38 són de complexitat mitjana (entre 3 i 30 pàgines) i 19 són de complexitat màxima (més de 30 pàgines), que són publicacions independents de més de 100 pàgines (la primera edició del diccionari, per exemple, en té 1.782).

b) Dels 995 discrecionalment pertinents, només 3 són de complexitat mitjana i 992 són de complexitat mínima. D'aquests, per exemple, cal tenir en compte que la majoria de les 842 *Converses* publicades entre 1919 i 1928 no ocupen el que s'acostuma a entendre per pàgina.

Per tant, la representativitat quantitativa del corpus de treball queda assegurada. I més si tenim en compte que consultem textos escrits entre 1891 —data de publicació de l'*Ensayo de gramática del catalán moderno* (text especialitzat pertinent) i de les conferències «Afixos pronominals y teoria de l'apòstrof» i «Conjugació del verb català. Present de subjuntiu y infinitiu» (textos discrecionalment pertinents)— i 1948 —any de la mort de Fabra, fins al qual va treballar en la gramàtica pòstuma (text especialitzat pertinent) i en què escriu la carta del 20 d'abril (text discrecionalment pertinent). Per tant, la nostra anàlisi s'emmarca en aquest període de 57 anys.

1.4.3. CAMPS D'ESPECIALITAT DELS QUALS S'HA BUIDAT TERMINOLOGIA

Com ja hem dit, ens hem interessat pel concepte de *sintaxi* i pels conceptes de *canvi*, *variació* i *codificació sintàctics*. Per tant, hem consultat totes les unitats de significació i fragments candidats a ser pertinents en aquests camps. En el cas del camp de la sintaxi, també hem analitzat els mots i fragments del subcamp del concepte de *oració*.⁶⁹

⁶⁹. Per a la justificació d'aquesta decisió, v. § 1.2.2.1 i 2.1.

Pel que fa a les les unitats de significació, en donem a continuació la quantitat aproximada, perquè donar-ne l'exacta seria molt difícil. La raó és que hem consultat determinades unitats de significació més d'una vegada, ja que tenen interès des de punts de vista diferents.

El detall per camps, sense eliminar les repeticions, és el següent:

Camps	Unitats de significació consultades
Sintaxi	68
Canvi sintàctic	27
Variació sintàctica	267
Codificació sintàctica	<u>321</u>
Total	683

La quantitat real de mots consultats, cal tenir-ho en compte, és lleument inferior a aquests 683 , ja que —com acabem de dir— en aquesta quantitat hi ha unitats de significació consignades més d'una vegada perquè han estat analitzades des de diferents punts de vista.

2. LA CONCEPCIÓ DE LA SINTAXI SEGONS POMPEU FABRA

ÍNDEX

- 2.1. Planteig de l'anàlisi de la concepció fabriana de *sintaxi*: de la definició explícita a l'enfocament de les unitats de la descripció sintàctica
 - 2.2. La sintaxi als textos pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 2.2.1. La sintaxi als textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 2.2.1.1. Conclusions sobre l'objectiu fixat
 - 2.2.1.2. Observacions sobre la concepció fabriana de *sintaxi*
 - 2.2.1.2.1. Actitud de Fabra en els textos especialitzats davant de la sintaxi
 - 2.2.1.2.2. Enfocaments sobre *sintaxi* presents en els textos especialitzats
 - 2.2.1.2.3. Observacions sobre la concepció en els textos fabrians especialitzats de les categories sintàctiques
 - 2.2.1.2.3.1. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques infraoracionals en els textos fabrians especialitzats
 - 2.2.1.2.3.2. Observacions sobre la concepció de l'expressió d'un pensament complet en els textos fabrians especialitzats
 - 2.2.1.2.3.3. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques supraoracionals en els textos fabrians especialitzats
 - 2.2.1.2.4. Conclusions sobre la concepció de la sintaxi en els textos fabrians especialitzats
 - 2.2.2. La sintaxi als textos no especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 2.2.3. Observacions sobre la concepció sintàctica de Fabra als textos pertinents
 - 2.3. La sintaxi als textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 2.3.1. La concepció fabriana de *sintaxi* als textos discrecionalment pertinents
 - 2.3.2. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques als textos discrecionalment pertinents
 - 2.3.2.1. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques infraoracionals als textos discrecionalment pertinents
 - 2.3.2.2. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques oracionals als textos discrecionalment pertinents
 - 2.3.2.3. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques supraoracionals als textos discrecionalment pertinents
- 2.4. La concepció sintàctica de Fabra
 - 2.4.1. Conclusions sobre l'objectiu fixat
 - 2.4.2. La sintaxi segons Pompeu Fabra
 - 2.4.3. L'expressió d'un pensament complet segons Pompeu Fabra
 - 2.4.4. Els membres i termes de l'expressió d'un pensament complet segons Pompeu Fabra
 - 2.4.5. Les unitats supraoracionals segons Pompeu Fabra

2.1. PLANTEIG DE L'ANÀLISI DE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE *SINTAXI*: DE LA DEFINICIÓ EXPLÍCITA A L'ENFOCAMENT DE LES UNITATS DE LA DESCRIPCIÓ SINTÀCTICA

En aquest capítol ens hem proposat d'assolir l'objectiu específic 1: descriure la concepció fabriana de sintaxi.

Pel que fa al mètode, esperem validar la hipòtesi 1.3.2 sobre una de les dobles condicions de Fabra: la d'investigador i la d'estandarditzador. És a dir, que Fabra partia d'una concepció de la sintaxi a partir de la qual es plantejava elaborar la codificació sintàctica.

En un nivell més concret, el procediment que hem seguit ha estat de buidar en tota la producció fabriana tant les definicions explícites que hi ha de *sintaxi* i de les unitats fonamentals de la descripció sintàctica com les mencions que hi trobem.

En aquest punt, s'imposa una justificació. Fa referència a la tria de l'anàlisi de les unitats fonamentals de la descripció sintàctica com a procediment per descriure la sintactologia fabriana. Per a l'objectiu d'un treball com el nostre, general per definició, cenyir-se a l'anàlisi de les unitats fonamentals de la descripció sintàctica és una manera, alhora fiable i practicable, d'exposar la concepció de *sintaxi*. Podem afirmar que la unitat descriptiva de referència reconeguda per la sintaxi és el que —sigui'n's permesa en aquestes alçades del treball la vaguetat— s'ha anomenat generalment *oració* o *frase*.⁷⁰ Diem «unitat descriptiva de referència», perquè una bona part de l'anàlisi sintàctica se centra en la definició de les «parts» i «els membres» —en termes «tradicionals»— de l'oració. Aquesta, doncs, no pot ser-ne la unitat mínima, perquè és descomponible en

⁷⁰. Per exemple Guillermo Rojo (1978: 11) afirma: «Desde este momento [l'època dels gramàtics de Port Royal] la sintaxis se centra en la oración»; i així es dedueix, per exemple, de l'estudi de la sintaxi «tradicional» que fa María Luisa Calero (1986: 213-262).

unitats menors. Però alhora cal definir què és: no es pot parlar de les parts d'un tot si no sabem què és aquest tot.

És també la unitat descriptiva de referència en el sentit que determinades categories, funcions o relacions —tractades esporàdicament per la sintaxi oracional— tenen un abast supraoracional. És a dir, l'oració és la unitat de la descripció sintàctica, malgrat que contingui elements prou complexos de descriure i que calgui descriure elements que actuen extraoracionalment per descriure les relacions entre les oracions.

Pel que fa al nombre de textos en els quals hem trobat realment definicions o usos d'unitats de significació especialitzades relatives a la sintaxi, és el següent:

Textos pertinents especialitzats	36
Textos no especialitzats pertinents	7
Textos discrecionalment pertinents	225
Total	268

Són els següents:

Textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

- Ensayo de gramática del catalán moderno* (1891)
- Carta del 16/9/1905
- «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari» (1907)
- Qüestions de gramàtica catalana* (1911)
- Gramàtica de la llengua catalana* (1912)
- «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (I)» (1913)
- «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)» (1914)
- Gramàtica francesa* (1919)
- «L'obra de depuració del català» (1924)
- Gramàtica anglesa* (1924)
- Diccionari general de la llengua catalana* (1932)
- «El català a l'escola primària» (1933)
- Recull de les lliçons del curs de català superior* (1933-1934)
- Apunts taquigràfics del Curs superior de català* (1934-1935)
- Gramàtica catalana. Curs mitjà* (1935 [1918])
- Conferència a l'Escola Normal de Mestres (2/9/1935)
- Curs superior de català* (1936-1937)
- Gramàtica catalana* (1946)
- Gramàtica catalana* (1956)

Textos pertinents no especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

- Abrégé de grammaire catalane* (1928)
- Compendio de gramàtica catalana* (1929)
- Gramàtica catalana* (1933 [1918])
- Grammaire catalane* (1941)
- Catalan grammar* (1948)

Textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

- «Afixos pronominals y teoria de l'apòstrof» (1891)

«Una lliçó de gramàtica i una contestació» (1900)
 Conferències (27-31/10/1906)
 «El pronom-adjectiu “qual”» (28/3/1907)
 «Les preposicions “de”, “a”, “en” davant de la conjunció “que”» (28/2/1908)
 Carta del 14/4/1910
 Carta del 8/5/1910
 Carta del 6/6/1910
 Carta del 12/6/1910
 Carta del 13/9/1910
 Carta del 23/12/1910
 Carta del 13/1/1911
 Carta del 31/3/1911
 Carta del 30/5/1911
 Carta del 3/12/1911
 «Cal gramàtica als escriptors » (1915)
 «La lengua» (1916)
 «L'unitat llingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València» (1919)
 «Converses filològiques» de l'any 1919
 «Converses filològiques» de l'any 1920
 «Converses filològiques» de l'any 1922
 «Converses filològiques» de l'any 1923
 «Converses filològiques» de l'any 1924
 «Converses filològiques» de l'any 1925
 «Conversa amb Pompeu Fabra» (V/1926)
 «Converses filològiques» de l'any 1926
 «Converses filològiques» de l'any 1927
 «Converses filològiques» de l'any 1928
 «Qüestions lingüístiques» (7/7/1929)
 «Qüestions lingüístiques» (21/7/1929)
 «Qüestions lingüístiques» (12/1/1930)
 «El mot “qui”» (30/1/1930)
 «Qüestions lingüístiques» (13/2/1930)
 «Un parlament del filòleg Pompeu Fabra» (1932)
Les principals faltes de gramàtica (1937 [1978])
 Carta 8/4/1939
 Projecte d'un es novel·la «Converses filològiques» (1945)
 «Converses filològiques» publicades 1945-1947⁷¹

⁷¹. Recordem que no són a l'epígraf 9.2, perquè en vam tenir notícia ben avançada la nostra investigació.
 V. § 1.4.2.2.1, n. 62.

2.2. LA SINTAXI ALS TEXTOS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

2.2.1. LA SINTAXI ALS TEXTOS ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

2.2.1.1. Conclusions sobre l'objectiu fixat⁷²

Al § 2.1 d'aquest capítol, hem formulat com a objectiu d'aquesta part l'anàlisi de la terminologia sintàctica definida o utilitzada per Pompeu Fabra. Abans d'exposar les nostres conclusions sobre l'anàlisi de la concepció sintàctica fabriana en els textos pertinents especialitzats, cal plantejar-se si l'objectiu s'ha revelat pertinent i analitzar les dificultats que hi ha hagut per assolir-lo provisionalment.⁷³

Pel que fa a la pertinència de l'objectiu, creiem que l'anàlisi duta a terme ha servit per descobrir la concepció general de la sintaxi que tenia Fabra en els textos acabats d'esmentar, d'entrada perquè la informació és abundant. A més, el fet que ningú hagués abordat una anàlisi d'aquesta mena i que hàgim tingut en compte textos fabrians poc estudiats, afegeix valor a aquest treball, perquè la informació dels textos transcrits per altri, en ser analitzats conjuntament amb els altres, pot ser interpretada amb més garanties pel que fa a la seva veracitat.

Per exemple, quan el Mestre discuteix quina mena de categoria és el conjunt *un tren* en la frase *Ha arribat un tren*, hem trobat que la transcripció de Galtés (§ 9.2.1.1.13) del curs de 1933-1934 (pàg. 76) nega que sigui «un veritable subjecte» —malgrat ser «el subjecte lògic»— perquè és substituïble per *en*, i una frase com *Aquí en menjaran*

⁷². El lector pot consultar els fragments buidats de cada text i les observacions particulars que hi corresponen a l'epígraf 9.2, on trobarà els textos ordenats d'acord amb la nostra classificació (v. § 1.4.2.2), i dins de cada grup, els trobarà ordenats cronològicament.

⁷³. Diem *provisionalment* perquè en aquestes alçades del treball només hem analitzat els textos especialitzats de Fabra.

quatre —amb l'agent «persones» sobreentès— no és bona. La transcripció de la conferència de 1935 (Marcet i Solà 1998: 201; § 9.2.1.1.16), diu:

«[...] El que passa en aquesta oració [...] és que el subjecte psicològic és el fet de l'arribada. Si la frase “Ha arribat un vaixell” no correspon al tipus de les esmentades [amb subjecte i predicat] és perquè el subjecte gramatical i el subjecte lògic [*sic*] no corresponen al subjecte psicològic. [...] “Il est arrivé deux vaisseaux”; “deux vaisseaux” és el subjecte lògic [*sic*], i aquest “il” és el subjecte gramatical.»

Després es refereix al cas de «hi ha un llibre» i «hi ha tots els llibres». I diu: «*Llibre* no és ben bé un CD». La transcripció de Pi (§ 9.2.1.1.17) del curs de 1936-1937 (pàg. 172), en canvi, diu que són subjectes gramaticals, pronominalitzables per *en*. Finalment, la cosa queda clara a la gramàtica de 1946 (pàg. 54; § 9.2.1.1.18):

«La substitució d'un nom o grup nominal [...] pel pronom feble *en* [...] pot esdevenir-se [...] en el subjecte gramatical d'una proposició com *Ha arribat un vaixell*, i en el complement del verb *haver-hi* (en una proposició com *Hi ha un home que us demana*).[...]».

Els dubtes que generaven les transcripcions d'altri queden esvaïts en trobar un text del mateix Fabra —sense excloure, d'altra banda, la possibilitat d'una evolució del Mestre respecte a aquest punt des de l'any 1937 fins al 1946.

Quant a les dificultats d'obtenció de la informació, han estat moltes, no tan sols per la quantitat d'unitats i fragments analitzats i la polisèmia i la sinonímia que hi hem constatat, sinó perquè ha calgut analitzar tant les definicions explícites com els usos que Fabra en feia. I això en una gran quantitat de textos (19), complexos i que abracen un període de 57 anys (de 1891 a 1948).

Pel que fa a la representativitat de la informació buidada de la concepció general de Pompeu Fabra de la sintaxi, d'entrada cal fer una reflexió i una precisió. La reflexió ha de girar al voltant de la definició del que és una «concepció general de la sintaxi», i més en un període de les ciències del llenguatge (1891-1948) en què la descripció i l'explicació de la sintaxi no estaven tan desenvolupades com ho estan actualment. Per tant, allò a què podem aspirar en aquesta tesi és constatar quines idees explícites o implícites sobre la definició general de la sintaxi i de l'«enunciació del pensament» —

són els límits imposats *a priori* en aquest treball— trobem en els textos fabrians analitzats.

La precisió anunciada no pot ser una altra que dir que hem trobat dades en els textos concrets —fruit d'un moment i d'un context—, per la qual cosa, si Fabra no reprèn en més d'un text una qüestió, caldrà limitar-se a constatar-la. L'anàlisi esdevé fèrtil, però, quan endevinem en textos diferents una mateixa concepció. Creiem que és el cas de l'organització de la descripció sintàctica —deduïble en els índexs— en el *Curs mitjà*, de 1918/1935 (§ 9.2.1.1.15), la gramàtica de 1946 (§ 9.2.1.1.18) i la de 1956 (§ 9.2.1.1.19), en els quals hi ha una estructura jeràrquica de les classes de mots al voltant del nom i del verb, al seu torn nuclis habituals del subjecte i el predicat.

2.2.1.2. Observacions sobre la concepció fabriana de *sintaxi*

Les obres en què hem trobat més informació han estat el *Diccionari general de la llengua catalana* (§ 9.2.1.1.11) i la transcripció del curs universitari de 1936-1937 (§ 9.2.1.1.17), que difereixen —d'acord amb la nostra classificació dels textos— pel fet que el curs és transcrit per altri.⁷⁴ Un fet satisfactori per als nostres interessos és que bona part d'aquesta informació consisteix en definicions explícites: per tant, declaracions clares de les idees fabrianes, sobretot en el curs, ja que la definició d'una unitat al DGLC no comporta que Fabra l'adopti en les seves descripcions.

El diccionari Fabra ofereix una doble definició de la sintaxi: com a «component de la llengua», és el conjunt de relacions i funcions de les classes de mots; com a part de la gramàtica, és l'estudi d'aquest conjunt. En tots dos sentits, la concepció queda ben delimitada respecte a altres conceptes com *morfologia*, *lèxic*, *semàntica* o *estil*:

⁷⁴. Recordem que considerem especialitzat el diccionari, perquè, de fet, analitzem les unitats de significació especialitzada sintàctiques.

«**lèxic**. Diccionari, vocabulari, esp. del grec, hebreu o llatí || El conjunt de mots d'una llengua. [...]»

«**morfològia**. [...] Part de la lingüística, de la gramàtica, que tracta de la forma dels mots.»

«**semàntic -a** adj. Relatiu a la significació dels mots. || f. Semasiologia.»

«**sintaxi** f. Arranjament dels mots en el discurs; la part de la gramàtica que en tracta.»

Tal com hem exposat al § 1.4.2.2, el diccionari és, en principi, una obra comunicativa, en el sentit que pretén donar la o les definicions més habituals dels mots o grups de mots que un lector mitjanament culte pot necessitar conèixer. D'aquesta voluntat es deriva que un diccionari general com aquest fa més un «estat de la qüestió» que no pas una proposta d'autor. D'aquí sorgeixen la polisèmia i la sinonímia detectades entre els 68 termes analitzats. Malgrat aquest objectiu de notari de la significació habitual dels mots, Fabra no deixa de prendre partit en alguns casos —i aleshores, el diccionari té fragments representatius—: l'ús de l'estructura impersonal en la definició de *mot* («es pren com a unitat última del discurs»), del modalitzador «segons d'altres» en la definició de *clàusula* o, fins i tot, de les marques temàtiques «En gram.» o «En lòg.», en poden ser uns exemples.

La concepció de *sintaxi* exposada en aquest diccionari (§ 9.2.1.1.11) ja hem dit que és clara i ben delimitada: component de la llengua en què es desenvolupen les relacions i funcions de les classes de mots i part de la gramàtica que les estudia. De l'anàlisi (com hem avançat al § 1.2.2.1; v. 2.2.1.2.3.1) de les definicions de les categories sintàctiques infraoracionals (*adjunt, adjectiu, adverbí, article, atribut, conjunció, nom, participi, preposició, pronom, substantiu, verb; circumlocució, clàusula [1],⁷⁵ construcció, expressió, frase [5], gir, locució, oració [2], perífrasi, proposició subordinada; membre, predicat, predicatiu, subjecte, terme*), oracionals (*clàusula [2], construcció, frase [1], frase [3], frase [4], oració [1], proposició*) i supraoracionals (*clàusula [3],*

⁷⁵. La numeració entre claudàtors, que és nostra, indica quina accepció de la unitat de significació és la pertinent a cada moment.

context, discurs [0], discurs [1], discurs [2], escrit, frase [2], paràgraf, passatge, període, text), però, es desprèn que la funció bàsica del llenguatge és la comunicació.

Pel que fa al *Curs superior de català* (1936-1937), la transcripció dóna la definició següent de *sintaxi*:

P. 87: «Si alguna vegada en morfologia, hem parlat de significació, ha estat per significar els noms, però es podria explicar sense noms, només dient això és mot, es pot explicar sense tenir en compte la significació. Però hi ha una part de la gramàtica en què ja es té en compte la funció que fa la paraula dintre de la frase [...].

Hi ha una altra part en què també s'estudia molt [la significació [?]], que és la derivació de les paraules, posant mots en contacte amb l'addició de sufixos i prefixos.

En la sintaxi hem d'estudiar les paraules en tant que són elements d'una frase, en tant que la funció que facin tingui l'expressió d'un pensament. Qualsevol comunicació d'un pensament, és el que se'n diu una frase.»

En aquest fragment contraposa la morfologia, descripció dels mots en què no cal la significació, a la sintaxi, en què se'n descriuen les funcions.

La transcripció dóna els següents passatges sobre *sintaxi*, en els quals es poden observar uns quants «partits presos»⁷⁶ de Fabra:

P. 206-207: «Una expressió és acceptable quan té una força estilística, que vol dir que s'ha d'usar segons els casos, però, per fer-ho més literari, anar posant el *bo i* és una cosa esgarrifosa.»

P. 221: «En casos determinats podem veure si és millor posar el [relatiu] simple o el compost; això és qüestió d'estil i l'escriptor trobarà el mot adient, perquè davant de dues construccions correctes n'hi ha una de preferible a l'altra. La gramàtica hi pot fer poca cosa.»

P. 232: «Es poden anar fent complicacions [en les oracions de relatiu]. Aquestes complicacions es poden portar, gramaticalment, on es vulgui, i és tan forta la sobirania que estableix el terme relatiu amb l'antecedent, que fins resisteix aquestes complicacions extraordinàries, però arriba un moment que és de mal gust i enfarfegen la llengua.»

P. 272-273: «S'anomena *proposició* l'enunciació d'un pensament [...] podem fer comunicacions completes del nostre pensament usant grups de paraules en què no hi hagi cap verb. Així, es pot dir dintre d'un context [...] “ Inexplicable aquesta resolució”. [...] Aquestes coses són estilístiques.»

En tots quatre fragments, insisteix en la contraposició entre *gramàtica* i *estil*; en el tercer no podem deixar de veure-hi la distinció chomskiana entre gramaticalitat i

⁷⁶. Aquesta unitat de significació, usada per exemple per Bonet (1991: 399), es refereix a les concepcions no explícites que algú pot tenir sobre alguna realitat.

acceptabilitat, i en el quart s'endevina una relació del fet estilístic al context de la situació comunicativa.

2.2.1.2.1. Actitud de Fabra en els textos especialitzats davant de la sintaxi

Ens sembla oportú començar aquestes observacions comentant els fragments que revelen el que podem anomenar *actitud* de Fabra davant de la sintaxi.

La transcripció del curs de 1936-1937 (§ 9.2.1.1.17) —el text més ric sobre aquesta qüestió— arriba a afirmar que la sintaxi és «la part més important de la gramàtica» (pàg. 87). I en aquesta mateixa transcripció, en el text «L'obra de depuració del català» (1924; § 9.2.1.1.9) i la transcripció de la conferència de 1933 (§ 9.2.1.1.12), diversos passatges posen de manifest que, alhora, és la part més «difícil» de la gramàtica: és «absurd» donar-hi «normes, definicions o regles» (1924 [1980]: 164; 1936-1937: 88 i 89), perquè les regles «s'obliden d'una manera extraordinària» (1936-1937: 277) i perquè «una de les coses més funestes de les gramàtiques d'una llengua naixent han estat les regles. És una paraula que s'hauria de suprimir en els tractats de gramàtica» (1936-1937: 325-326). En el fragment de la pàgina 88 del curs de 1936-1937, la transcripció recull l'afirmació: «[la sintaxi] és la part de la gramàtica on s'ha de fugir més [...] de voler sotmetre totes les frases que apareixen en el llenguatge a un patró», la qual permet deduir que la dificultat de la sintaxi està en el fet que no és una part consistent en unitats discretes, sinó en funcions, relacions i estructures molt variades i poc definides.

Vegem els fragments de la transcripció:

P. 87: «Però hi ha una part de la gramàtica en què ja es té en compte la funció que fa la paraula dintre de la frase, que és la part més important de la gramàtica, o sigui la sintaxi...»

P. 88: «[la sintaxi] és la part de la gramàtica on s'ha de fugir més de definicions massa rígides i de voler sotmetre totes les frases que apareixen en el llenguatge a un patró»

P. 89: «L'infant, en un estat de llenguatge pre-gramatical, amb quatre soles paraules [...] expressa un pensament amb una d'aquestes paraules. [...] En sintaxi no s'han de donar regles, sinó que s'ha de dir “en general”.»

P. 225: «és difícil de descobrir un castellanisme sintàctic perquè en aquests textos totes les paraules que hi figuren són perfectament catalanes, i, en canvi, la construcció és un castellanisme.» Parla de *el que = el qual*.

P. 277: «Les regles sintàctiques s'obliden d'una manera extraordinària.»

P. 325-326: «Una de les coses més funestes de les gramàtiques d'una llengua naixent han estat les regles. És una paraula que s'hauria de suprimir en els tractats de gramàtica.»

A més, és una part de la gramàtica poc accessible als parlants: és difícil de descobrir un castellanisme sintàctic (1936-1937: 225).

Sembla prou clar el respecte que Fabra sent davant la sintaxi i la prudència que aconsella en descriure-la. I és una actitud explícita en textos que van des de 1924 fins a 1937, període que ens permet suposar que era una actitud ben arrelada en la mentalitat del lingüista de Gràcia.

2.2.1.2.2. Enfocaments sobre *sintaxi* presents en els textos especialitzats

En les definicions i els usos fabrians de les unitats de significació especialitzada relatives al concepte de *sintaxi* en aquests textos especialitzats, podem identificar alguns enfocaments.⁷⁷ En el § 2.2.1.1, en parlar del terme *concepció de la sintaxi*, ja hem advertit de la dificultat i del possible anacronisme —analitzar els textos fabrians amb la perspectiva actual— de fer-lo servir per parlar de la sintactologia fabriana; en parlar d'enfocaments, aquests perills encara es fan més evidents. Donarem, doncs, la informació fragmentària que permet veure estratègies descriptives que el Mestre feia servir, sense que hi hagués incoherències o incompatibilitats entre elles.

En primer lloc, podem parlar d'un enfocament estrictament «lingüístic». Amb aquest adjectiu volem referir-nos a l'aproximació a la llengua com a sistema sense tenir en compte l'ús. Des d'aquest punt de vista, Fabra defineix explícitament la sintaxi al DGLC

⁷⁷. En l'anàlisi de la concepció fabriana de la proposició (§ 2.4.3), aquesta informació queda complementada.

(§ 9.2.1.1.11) com a «Arranjament dels mots en el discurs; la part de la gramàtica que en tracta» i la gramàtica, com la «Branca de la lingüística que tracta de les classes de mots, llurs accidents o flexió, i llurs funcions i relacions dins la proposició».

I la transcripció del curs de 1934-1935 (§ 9.2.1.1.14), la defineix com «l'estudi d'aquestes combinacions [de mots], de la manera de construir la proposició, que és l'expressió del pensament». En la del del curs 1936-1937 (§ 9.2.1.1.17), trobem les definicions següents: «part de la gramàtica en què ja es té en compte la funció que fa la paraula dintre de la frase» i «En la sintaxi hem d'estudiar les paraules en tant que són elements d'una frase, en tant que la funció que facin tingui l'expressió d'un pensament».

Aquests testimonis explícits de les definicions fabrianes de *sintaxi* distingeixen un concepte de la sintaxi com a «component de la llengua»⁷⁸ i un altre com a «part de la gramàtica». En el primer cas, ja hi ha presents les idees de «relació» i «funcions» entre els mots del discurs. Aquestes idees les recull el mot *arranjament*; el terme *mots* —en plural— no exclou que pugui haver-hi «grups» intermedis entre aquest element «que es pren com a unitat mínima del discurs» (definició de *mot* al DGLC; § 9.2.1.1.11) i l'oració; i el terme *discurs* obre la porta a unitats més àmplies que l'oració i permet tractar de les conjuncions i les interjeccions. Malgrat aquesta porta oberta, la sintaxi que observem en els textos fabrians només traspassa el marc proposicional en parlar de les conjuncions (DGLC: «part del discurs que serveix per a ajuntar dues proposicions, clàusules, frases o mots coordinats o una proposició subordinada a la principal») o la frase, entesa com a conjunt de proposicions coordinades.

L'ús de la unitat *discurs* la definició de *sintaxi* pot sorprendre el consultant actual de la definició, sobretot si és lingüista. D'entrada, perquè en aquella època la sintaxi era oracional —amb incursions esporàdiques en unitats superiors, si es vol— i, per tant, esperaríem que es digués «en l'oració». En segon lloc, sorprendria perquè actualment

⁷⁸. Recordem que aquest terme és nostre.

l'ús habitual d'aquest terme és propi d'enfocaments textuais i comunicatius, on clarament és un concepte molt més ampli que el de *oració*.

Per fer sortir el lector de la seva sorpresa, només cal recordar que el terme *discurs* és habitual en les gramàtiques «tradicional» del segle XIX, sense que causi problemes de delimitació amb el de *oració*: per exemple, Margarita Lliteras (1988: nota 1) fa observar que Vicente Salvà usa *partes del discurso* en la primera edició (1830) de la seva gramàtica i, en canvi, *partes de la oración* en l'edició de 1847. Però també hi ajuda la definició que en fa el mateix DGLC, en la qual, si bé d'una banda es defineix com una unitat clarament superior a la frase —presa en el sentit de ‘proposició’—, de l'altra recull el terme *parts del discurs*, on inclou categories que en les definicions respectives són definides com a part de l'oració. Per tant, *frase* i *discurs* són unitats diferents però comparteixen *parts*.

La definició que Fabra fa de la sintaxi és l'estudi de la construcció⁷⁹ —terme tradicional, ja que la *constructio* llatina no és sinó la correspondència de la *syntaxis* grega— de la frase. Com es veu en la definició de *gramàtica* que dóna al diccionari, aquest estudi de la construcció es concreta en l'estudi de les relacions i funcions de les *classes de mots* i dels *grups de mots*.⁸⁰

Per tant, quan Fabra defineix la sintaxi la defineix com l'àmbit de les relacions i funcions de les classes de mots i les seves combinacions en la proposició, sense que es pugui prendre aquesta unitat com una frontera infranquejable. Hi ha, doncs, presents criteris col·locacionals (al costat de quins mots o grups de mots pot aparèixer cada mot o grup de mots),⁸¹ funcionals i relacionals (quina relació sintàctica, de dependència o no, estableix cada mot o grup de mots amb altres mots o grups de mots). Cal recordar, tanmateix, que la definició d'una unitat determinada en el DGLC, diccionari general,

⁷⁹. Terme que ell mateix ja defineix al DGLC en aquest sentit.

⁸⁰. Fem servir la cursiva perquè Fabra no usa el terme genèric *mot*, sinó que fa servir el tecnicisme lingüístic.

⁸¹. Adoptem aquest terme a partir de Calero (1986).

«comunicatiu» en la majoria de les definicions que dóna, no pressuposa que Fabra hi estigui totalment d'acord.

Entre les definicions per extensió de la sintaxi, trobem els índexs de la *Gramàtica de la llengua catalana*, de 1912 (§ 9.2.1.1.5), de la *Gramàtica francesa*, de 1919 (§ 9.2.1.1.8), de la *Gramàtica anglesa*, de 1924 (§ 9.2.1.1.10), del *Curs mitjà*, de 1918/1935 (§ 9.2.1.1.15), de la transcripció del curs universitari de 1936-1937 (§ 9.2.1.1.17), de la *Gramàtica catalana* de 1946 (§ 9.2.1.1.18) i de la *Gramàtica catalana* de 1956 (§ 9.2.1.1.19).⁸² Només en l'índex de la gramàtica de 1912 hi ha un apartat explícit titulat «Sintaxis», i hem dit (§ 9.2.1.1.5) que consisteix bàsicament en observacions sobre categories i tria d'unitats que s'hi poden encabir. El de 1918/1935 jerarquitzava clarament les classes de mots al voltant del nom i del verb. L'índex que trobem en la transcripció del curs de 1936-1937 és més que res una llista paginada de les qüestions que tracta Fabra. En els de 1946 i de 1956, es veu una organització bàsica de la descripció sintàctica a partir de les categories nom i verb. Sembla destacable —i en això coincidim amb Saragossà (1998: 99-100)—⁸³ que en les gramàtiques de 1918/1935, 1946 i 1956 la sintaxi s'organitza al voltant dels elements essencials, en principi, de la proposició: el nom i el verb, mentre que en les de 1919 i 1924, la descripció s'organitza segons les classes de mots (de l'article a la conjunció). Hi ha presents, doncs, criteris estructurals i relacionals en aquestes organitzacions. L'organització jeràrquica, la trobem en tres textos redactats per Fabra entre 1918 i 1948; és a dir, durant 30 anys —fins a la seva mort el 1948—, en els tres textos especialitzats i descriptius més extensos, Fabra organitza la descripció sintàctica al voltant de les classes de mots nom i verb, nuclis habituals del subjecte i el predicat, membres habituals de la proposició.⁸⁴

Com a últim aspecte relatiu a aquest enfocament «lingüístic», trobem en algun fragment la unitat *gramàtica general*. En l'article «L'obra dels nostres descastellanitzants»,

⁸². Per definir la qual com a «sintaxi en profunditat», ja Bonet (1989: 63) fa referència a l'índex.

⁸³. Aquest fabròleg, però, fa aquesta observació referint-se només a les obres de 1918/1935 i 1956.

⁸⁴. Vegeu més endavant.

recollit a *Qüestions de gramàtica catalana* el 1911 (§ 9.2.1.1.4), esmenta la «gramàtica general», que contraposa a la didàctica. És una oposició que creiem present també en el fragment de l'edició de 1923 del *Curs mitjà* (§ 9.2.1.1.15), en el qual es dedueix que mentre que la gramàtica general té com a objectiu la descripció lingüística sense relació necessàriament amb una llengua concreta, la didàctica ha de servir per aprendre una llengua:

«Atenent els suggeriments d'alguns professors, havem suprimit [...] la definició de les veus activa i passiva, dels complements dels verbs factitius, etc. Havem, així mateix, prescindit de donar una definició del verb, renunciant a la que donàvem en el § 21, la qual tenia l'inconvenient de no comprendre un cert nombre de verbs com els impersonals. L'essencial no és que el noi aprengui les definicions de les parts de l'oració, sinó que sàpiga distingir-les [...]»

I comença la conferència de 1935 (§ 9.2.1.1.16) dient:

«m'atreviré, per primera vegada, a parlar una estona d'un assumpte que no és la llengua catalana [...] em proposo de parlar de gramàtica general a un públic bastant versat en gramàtica. Però tractaré de fer-ho perquè jo, a més de dedicar-me, com saben Vostès, a refer la llengua i a fixar la seva forma, m'he dedicat a l'ensenyament del català i he fet algunes observacions sobre la importància que té el coneixement de la gramàtica en l'adquisició del llenguatge.»

En aquest fragment contraposa l'ensenyament de la llengua catalana a la gramàtica general, i dóna a entendre que el primer pot ser una aplicació de principis del segon.

Lligat a aquests conceptes de *gramàtica*, creiem que hi ha el de *regla*. Hi al·ludeix el 1912 (al final del fragment de la pàg. XIII diu que «en la tercera parte [sintaxi] hemos prescindido de todas las reglas comunes á ambas lenguas») i el defineix al DGLC («En gram., principi general que concerneix la formació, ús, etc., dels mots»), on deixa clar que és un principi de la llengua com a sistema.⁸⁵

El segon enfocament present en aquests textos és el de l'anomenada «gramàtica tradicional». Se n'aparta de ben jove, en l'article «L'ensenyament de la llengua francesa a l'Institut de Barcelona» —que publica a la revista *L'Avenç* l'any 1893.⁸⁶ També a la

⁸⁵. Al capítol 5 d'aquest treball, però, veurem que també el fa servir explícitament com a norma explícita.

⁸⁶. Sobretot en les parts publicades el 15/I, el 31/I i el 15/II. No remetem el lector a l'epígraf 9.2, ja que no els hem pogut analitzar amb detall com els altres textos. La raó és que en vam tenir notícia, gràcies a [Murgades \(2000\)](#), quan la nostra investigació estava molt avançada.

gramàtica de 1912 (§ 9.2.1.1.5), on explica com trenca amb l'ordre descriptiu tradicional —basat en el suposat ordre «lògic» de l'oració— per raons pràctiques de descripció:

P. XIII: «En la mayoría de las gramáticas, se estudian en primer lugar el artículo, el nombre y el pronombre y en segundo lugar el verbo; nosotros hemos invertido este orden comenzando por el verbo y terminando por el pronombre. Lo hemos hecho así principalmente porque el conocimiento previo de la flexión verbal es muy conveniente para el estudio de las diferentes formas que pueden afectar los pronombres átonos al afijarse al verbo.»

I sobretot hi ha un desmarcament explícit en els tres fragments següents de la conferència de 1935, on fa una declaració de principis de la necessitat de l'empirisme i de la immanència de la descripció lingüística:

P. 197: «[...] Però en gramàtica hi ha això de la tradició. Sobretot en totes les gramàtiques modernes, es troba que han anat perpetuant la gramàtica de les llengües clàssiques. Aleshores ve una altra tortura que és la de voler subjectar i analitzar una llengua viva amb les mateixes normes emprades per les gramàtiques llatines i gregues.»

P. 197: «havent-se fet les definicions [de *oració*] en vista d'un tipus d'oració, es volen subjectar totes les comunicacions de pensament amb aquesta definició, i aquí ve la dificultat: és a dir, que el mestre martiritza l'alumne, no per una cosa que a vegades és innecessària, sinó per una cosa que és falsa, que no respon als fets reals de la llengua. [...]»

P. 202: «Aquestes sutilitats [*sic*] gramaticals no serveixen de res. De manera que jo crec que n'hi ha prou amb assenyalar què es subjecte i què és predicat. Per això s'agafa una frase normal, i més que donar una definició —que resultaria inexacta— despertar el sentiment del que és subjecte i predicat, dintre dels límits que es pugui.

Si hi ha una frase com “ Ha arribat un vaixell” que ofereixi cap dificultat —la constitució de la llengua literària no és la mateixa que la parlada— no s'ha de dir: o! és que en aquest cas hi ha això del subjecte psicològic, que no és el substantiu sinó el verb. No s'ha de parlar de psicologia ni de lògica; en un cas de gramàtica s'ha de parlar de gramàtica.»

Però fa servir un enfocament tradicional en l'organització de la descripció per classes de mots en les gramàtiques francesa, de 1919 (§ 9.2.1.1.8), i anglesa, de 1924 (§ 9.2.1.1.10), i s'hi inscriu quan en la conferència de 1933 (§ 9.2.1.1.12) es pregunta: «Quines altres dificultats grosses hi pot haver de gramàtica, analogia i morfologia?» (pàg. 10), ja que la referència a l'analogia com a part de la gramàtica és típica de les gramàtiques del segle XIX.⁸⁷

El tercer enfocament en volum d'informació és el que podríem anomenar «variacionista», en el sentit que el lingüista de Gràcia en força fragments (des de 1907 fins a 1936-1937) al·ludeix a la situació freqüent en què la gramàtica com a sistema

⁸⁷. V. Calero (1986).

ofereix més d'una possibilitat i la decisió de triar correspon al parlant o a l'escriptor. No cal dir que ens trobem en el terreny de les relacions entre la sintaxi i l'estil. Ens semblen interessants de comentar els fragments següents del curs de 1936-1937 (§ 9.2.1.1.17):

P. 221: «En casos determinats podem veure si és millor posar el [relatiu] simple o el compost; això és qüestió d'estil i l'escriptor trobarà el mot adient, perquè davant de dues construccions correctes n'hi ha una de preferible a l'altra. La gramàtica hi pot fer poca cosa.»

P. 232: «Es poden anar fent complicacions [en les oracions de relatiu]. Aquestes complicacions es poden portar, gramaticalment, on es vulgui, i és tan forta la sobirania que estableix el terme relatiu amb l'antecedent, que fins resisteix aquestes complicacions extraordinàries, però arriba un moment que és de mal gust i enfarfeguen la llengua.»

En el primer queda clar que l'estil és la tria entre possibilitats correctes. I en el segon — com fa en passatges de l'article «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.2.1.1.3), de «L'obra de depuració», de 1924 (§ 9.2.1.1.9), de la conferència de 1933 i del curs de 1934-1935 (§ 9.2.1.1.14)— adverteix contra l'abús de certes construccions. Però en el fragment reproduït de 1936-1937, el Mestre contraposa les possibilitats il·limitades del sistema gramatical, no sols a l'estil («mal gust») sinó a l'acceptabilitat de les frases («enfarfeguen la llengua»).

En quart lloc, podem destacar el que podem anomenar funcionalisme o enfocament comunicatiu de Fabra, que ja ha estat destacat per Ferrater (1968: 35), Bonet (1991: 79 i 363) i Arnal (2000: 34). A la carta del 16/9/1905 (§ 9.2.1.1.2), per exemple, afirma que la modalitat imperativa es pot deduir de la intenció atribuïda al parlant, del context comunicatiu o mitjançant la comunicació verbal: «Cal fixarse en la situació, en l'intenció, en l'entonació.»

En el text «L'article neutre», recollit el 1911 al llibre *Qüestions de gramàtica catalana* (§ 9.2.1.1.4), l'apel·lació al context deixa veure que Fabra no es planteja l'anàlisi de la llengua aïlladament sinó en funcionament —en aquest cas per combatre un dels molins de vent més actius de la gramàtica, la possibilitat d'ambigüitat:

«Quan l'article es empleat com antecedent d'un relatiu, el context ens indica gaire bé sempre prou clar si's tracta d'un neutre o d'un masculí encara que donem a amdots articles la mateixa forma.»

A la pàg. XIII de la *Gramàtica de la llengua catalana* (§ 9.2.1.1.5.), deixa prou clara una característica de l'estratègia fabriana («habíamos prodigado los ejemplos»), prou ressaltada pels fabròlegs (p. ex., Solà 1987: § 4.14), d'aplicar-se més a «il·lustrar el funcionament de la llengua» que a assajar definicions o classificacions especulatives. Planteig diàfan en el fragment següent de la conferència de 1935 (§ 9.2.1.1.16):

Pàg. 202: «Aquestes sutilitats [*sic*] gramaticals no serveixen de res. De manera que jo crec que n'hi ha prou amb assenyalar què es subjecte i què és predicat. Per això s'agafa una frase normal, i més que donar una definició —que resultaria inexacta— despertar el sentiment del que és subjecte i predicat, dintre dels límits que es pugui.»

Encara trobem en els textos fabrians especialitzats, tres enfocaments més. En primer lloc, l'enfocament lògic, en la definició de *lògica* del DGLC («Anàlisi lògica[:] en gram., anàlisi dels termes d'una proposició»), com a criteri aplicable en l'anàlisi gramatical. Tot i que ja hem dit abans que el fet que el DGLC doni una definició no comporta que Fabra s'hi senti compromès, el logicisme en moltes decisions fabrianes ha estat denunciat per Bonet (1989: 19; 1991: 62 i 142).

Segonament, trobem una perspectiva didàctica en la contraposició en el text «L'obra dels nostres descastellanitzants», recollit el 1911 al llibre *Qüestions de gramàtica catalana* (§ 9.2.1.1.4), entre la gramàtica general i les gramàtiques didàctiques. Però sobretot el text del *Curs mitjà*, de 1918/1935 (§ 9.2.1.1.15): «L'essencial no és que el noi aprengui les definicions de les parts de l'oració, sinó que sàpiga distingir-les [...]»

I, finalment, un enfocament empíric —destacat per Ferrater (1968: 35), Segarra (1985) Bonet (1993: 8) i Arnal (2000: 27)— en la conferència de 1935 (§ 9.2.1.1.16):

P. 202: «Si hi ha una frasse com «Ha arribat un vaixell» que ofereixi cap dificultat —la constitució de la llengua literària no és la mateixa que la parlada— no s'ha de dir: o! és que en aquest cas hi ha això del subjecte psicològic, que no és el substantiu sinó el verb. No s'ha de parlar de psicologia ni de lògica; en un cas de gramàtica s'ha de parlar de gramàtica.»

Per tancar aquest apartat d'enfocaments, no podem deixar de fer observar que Fabra participa del partit pres que la llengua escrita mereix ser descrita com ho mereix l'oral. És el que creiem entendre quan en el fragment que acabem de reproduir de la

conferència de 1935 sembla lligar «gramàtica» amb «llengua literària», la «constitució» de la qual és diferent de la de la «llengua parlada».

2.2.1.2.3. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques en els textos fabrians especialitzats

Presentem les observacions sobre les categories sintàctiques en un ordre creixent segons la seva complexitat estructural, perquè d'aquesta manera seguim una simetria amb el grau d'elaboració del pensament i perquè una proposició pot estar formada per un sol mot.

Això ha comportat l'anàlisi de 68 termes recollits pel DGLC (§ 9.2.1.1.11),⁸⁸ quantitat per si mateixa complicada d'analitzar. Però la tasca ha resultat encara més complexa per la polisèmia —no cal dir que en entrades amb definicions pertinents per al nostre estudi— d'alguns termes i la sinonímia entre uns altres.

Tots aquests condicionants es manifesten amb tota plenitud en l'anàlisi de les definicions del diccionari Fabra: és el text que defineix els 68 termes i, en conseqüència el que presenta la màxima polisèmia⁸⁹ i sinonímia. Pel que fa a la polisèmia, però, cal dir que en les definicions de setze termes hi ha una distribució temàtica entre les pròpies de la gramàtica o la lògica com a llenguatges d'especialitat i les de la llengua general. S'hi poden establir tres grups. En deu casos —*article, clàusula, complement, concordança, conjuntiu, lògic -a, objecte, preposició, règim i regla*— s'usa la marca «En gram.» davant la definició, que és l'única pertinent per a la nostra anàlisi de

⁸⁸. Independentment de si al final han estat pertinents o no. Són, per ordre alfabètic: *acusatiu, adjectiu, adjectival, adjunt, adjuntar, adverb, adverbial, article, atribut, auxiliar, categoria, circumlocució, classe, clàusula, coherència, cohesió, combinació, complement, concordança, conjunció, conjunt, conjuntiu, construcció, context, datiu, discurs, enunciació, enunciar, expressió, frase, funció, gir, gramàtic -a, grup, interjecció, judici, locució, lògic -a, membre, mot, nom, nominal, objecte, oració, ordre, paràgraf, paraula, part (f.), participi, passatge, perífrasi, període, pleonasme, pospositiu, predicat, predicatiu, preposició, prepositiu, pronom, proposició, psicològic, relació, règim, regla, subjecte, substantiu, substantival, terme, text i verb*. Notem que no recull el terme *sintagma*, malgrat conèixer-lo (Fabra (1924): «l'eliminació de tants mots i sintagmes [...]»

⁸⁹. Dóna cinc accepcions pertinents de *frase*, tres de *clàusula* i dues de *discurs* i de *oració*.

l'entrada. En quatre —*adjunt, atribut, predicat i subjecte*— la definició gramatical es contraposa a la lògica —assenyalada amb la marca «En lòg.». I en tres casos més —*frase, nom i oració*— trobem que hi ha definicions pertinents sense cap marca i d'altres d'assenyalades amb la marca «En gram.».

A més, com que en les entrades polisèmiques Fabra no marca de cap manera les diferents accepcions, quan la sinonímia s'estableix amb alguna d'aquestes entrades, el consultant es veu obligat a fer-ho pel seu compte.⁹⁰

Els problemes d'extracció de la informació, però, no s'aturen aquí: tretze entrades⁹¹ inclouen fragments en cursiva —per tant, no diferenciats tipogràficament dels termes polilexemàtics específics ni dels exemples ni de les locucions i frases fetes— que ofereixen informació pertinent per al nostre treball. Són exclusivament sintagmes nominals, van entre punts i els seus elements van separats entre comes: a l'entrada *discurs*, per exemple, hi ha «*Discurs familiar, elevat*». Alguns s'acaben amb punts suspensius o *etc.* En deu casos —*adjectiu, adverbí, conjunció, discurs, frase [5], mot, nom, pronom, proposició i verb*— són classificacions semàntiques, sintàctiques, estilístiques, morfològiques, de formació de mots o lògiques.⁹² N'és un cas particular la definició de *membre*, genèrica, en la qual el lector no entreveu l'accepció gramatical fins que no arriba al fragment «Els membres d'una proposició, d'un període». Altres fragments en cursiva són definicions per extensió del terme: és el cas de «Les qualitats del discurs: ordre, claredat...» i «Les parts del discurs: l'article [...]...», a *discurs*.⁹³

Hi ha dos fragments en cursiva que no són termes polilexemàtics específics ni exemples ni locucions ni frases fetes, però que tampoc no són simplement sintagmes nominals

⁹⁰. Això es dona justament amb *frase* —recordem: amb cinc accepcions— donat com a hiperònim en les definicions de *construcció, gir i perífrasi*.

⁹¹. A l'entrada *substantiu*, dins la mateixa plecra doble (||), separats per una plecra simple (|) hi ha els termes *nom substantiu* i *verb substantiu*. Aquesta situació no s'ajusta al que comentem aquí.

⁹². Destaquen la definició de *proposició*, que n'inclou quatre, i les de *adjectiu, conjunció, mot i verb*, amb tres. No n'inclouen entrades com *predicat* o *preposició*, que en podrien incloure.

⁹³. Hi podem afegir el fragment «*Formació del plural dels noms*» a *nom*.

juxtaposats entre punts. Són comentaris en forma de frase de la definició que s'acaba de donar. Els trobem a les entrades *adjunt* i *context*.⁹⁴

I encara el lector descobreix casualment, per exemple, la definició dels termes *proposició subordinada* i *proposició principal* a l'entrada *subordinar*.

Malgrat aquestes dificultats, creiem haver pogut arribar a algunes conclusions respecte de les definicions que Fabra dóna de les diferents categories sintàctiques. La primera és que es pot deduir d'aquestes definicions i de les relacions conceptuals que s'hi estableixen unes jerarquies.

2.2.1.2.3.1. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques infraoracionals en els textos fabrians especialitzats

En aquest apartat, hem analitzat la posició fabriana respecte a aquelles unitats infraoracionals definides per la relació directa part-tot que estableixen amb la proposició.

2.2.1.2.3.1.1. Observacions sobre la concepció de les classes de mots⁹⁵ en els textos fabrians especialitzats

El DGLC (§9.2.1.1.11) defineix⁹⁶ com segueix les deu categories lèxiques que per uns o altres gramàtics havien estat considerades «parts de l'oració»:

⁹⁴. Són: «En “*el meu germà ha treballat tot el dia*”, “*el meu*” és un adjunt de “*germà*”» i «En “*hi havia allà nou noies*”, el context ens indica clarament que “*nou*” és l'adjectiu numeral “*nou*” i no l'adjectiu qualificatiu “*nou*” o el substantiu femení “*nou*”» D'altra banda, notem que aquesta explicació és una mostra clara d'estratègia funcionalista.

⁹⁵. Atès que l'anàlisi d'aquestes categories en totes les obres ens hauria portat massa lluny, només oferim la visió que Fabra en dóna al DGLC.

⁹⁶. No ens podem estar de recordar que les indicacions en cursiva en aquestes entrades no són merament exemples, sinó propostes de classificacions. A part de les definicions que reproduïm, també hem mirat les de *cardinal*, *definit*, *demonstratiu*, *determinant*, *determinat*, *indefinit*, *indeterminat*, *numeral*, *ordinal*, *possessiu* i *relatiu*, i no hi hem trobat informació rellevant per als nostres propòsits.

«**adjunt**. [...] en gram, mots que acompanyen els elements essencials de la proposició. *En «el meu germà ha treballat tot el dia», «el meu» és un adjunt de «germà». | En lòg., qualitat accidental o no essencial»*

«**adjuntar**. [...] *Adjuntar un adjectiu a un substantiu, un pronom feble a un verb.»*

«**adjectiu** [...] *Nom adjectiu, que, aplicat a un nom substantiu, expressa una qualitat de la cosa designada per aquest substantiu, o determina o limita l'extensió de l'aplicació d'aquest substantiu. | Verb adjectiu, el verb atributiu || Nom adjectiu. El mot «prudent» és un adjectiu. Adjectius qualificatius, A. determinatius. A. numerals, possessius, demostratius.»*

«**adverbi**. Part de l'oració que modifica el verb, l'adjectiu o un altre adverbi. *Adverbis de lloc, de temps, de manera, de grau. A. pronominals.»*

«**article**. [...] | En gram., mot feble que s'adjunta al nom per a indicar que aquest és l'expressió d'una cosa determinada (article definit) o indeterminada (article indefinit).»

«**atribut** [...] En lòg., qualitat o característica que pertany al subjecte essencialment i necessàriament (oposat a accident). | En gram., mot o grup de mots adjuntat a un substantiu qualificant-lo o determinant-lo.»

«**conjunció**. [...] Allò que serveix per a conjunyar o ajuntar; esp. part del discurs que serveix per a ajuntar dues proposicions, clàusules, frases o mots coordinats o una proposició subordinada a la principal. *Conjuncions de coordinació. C. de subordinació. C. copulativa, adversativa, causal, final.»*

«**conjuntiu**. [...] || En gram., que serveix per a unir mots o oracions, que té la força d'una conjunció. *Partícules conjuntives, les conjuncions. Locució conjuntiva, grup de paraules que fan el paper de conjuncions. Pronoms conjuntius, els pronoms relatius. [...]*»

«**interjecció**. Mot que expressa una impressió súbita i que s'empra sense connexió gramatical amb la resta del discurs.»

«**nom**. [...] en gram., part de l'oració que designa una persona, un animal o una cosa, substantiu.»

«**part**. [...] *Les parts de l'oració, les espècies de mots que ocorren en una llengua (substantiu, adjectiu, pronom, etc.)»*

«**participi**. Adjectiu verbal que admet els adjunts i la construcció del verb del qual deriva. *Participi present [...] Participi passat [...]*»

«**pospositiu**. Que es posposa.»

«**preposició**. [...] En gram., mot que subordina un terme a un altre tot denotant la relació que existeix entre les coses expressades per aquests.»

«**prepositiu**. Que es posa davant. *Un adjunt prepositiu. [...]*»

«**pronom**. Part de l'oració que designa una persona o cosa sense anomenar-la i que, en la proposició, fa la funció d'un nom. *P. personals, demostratius, interrogatius, relatius, indefinits.»*

«**substantiu**. [...] *Nom substantiu o simpl. substantiu m., part de l'oració que designa, anomenant-la, una persona, animal o cosa material o mental. Verb substantiu, el verb ésser.»*

«**verb**. [...] Aquella part de l'oració que, en una gran part de les formes que pot revestir (formes finites), expressa ella sola, un judici o fa que el grup de mots de què forma part sigui l'expressió d'un judici (les altres formes, no finites, —infinitiu, gerundi i participi— tenint resp. la força d'un nom, d'un adjectiu i d'un adverbi).»

D'aquestes deu categories lèxiques, n'hi ha només cinc que són explícitament definides al DGLC com a «parts de l'oració»: adjectiu,⁹⁷ adverb, nom o substantiu, pronom i verb.⁹⁸ Com es pot veure el criteri fonamental d'aquestes definicions és el semàntic, ja que només en el cas de l'adverb el criteri bàsic és el funcional («modifica»), criteri secundari en el cas del pronom; l'adjectiu també és definit col·locacionalment⁹⁹ («aplicat a un nom...»). En el cas del pronom la funció és la d'un nom, però aquesta funció no es defineix en aquesta última entrada. L'article i la preposició són definits com a «mots». El criteri comú a totes dues definicions és el funcional («per a indicar...»; «que subordina...») i el semàntic; l'article, a més, és definit per un criteri de sintaxi col·locacional («que s'adjunta...») i un de fonètic («feble»)¹⁰⁰. La conjunció és explícitament una «part del discurs» i la interjecció ho és, al nostre entendre, d'una manera implícita.¹⁰¹ La primera es defineix funcionalment («serveix») i la segona, tant semànticament («expressa») com sintàcticament («sense connexió gramatical»). El participi és definit al DGLC com una mena d'adjectiu; no té, doncs, entitat categorial pròpia. Veiem també que a l'entrada *part*, fa una definició genèrica de *part de l'oració* i fa una enumeració incompleta d'aquestes categories, encapçalada, això sí, per tres de les categories que defineix explícitament com a parts de l'oració.

Pel que fa a l'alternança en aquestes definicions del DGLC de les unitats de significació *part de l'oració* i *part del discurs*, ja hem dit —al § 2.2.1.2.2— que era habitual aquesta alternança, com es comprova en les enumeracions que fa de les «parts del discurs» i de les «parts de l'oració» en les entrades *discurs* i *part*, respectivament.

97. Aquesta categoria no hi és definida explícitament com a part de l'oració, però és definida com un tipus de nom, categoria que sí que ho és. Per tant, cal deduir que l'adjectiu també és una «part de l'oració».

98. En aquesta entrada hi ha un error: diu «(les altres formes, no finites, —infinitiu, gerundi i participi— tenint resp. la força d'un nom, d'un adjectiu i d'un adverb)»; la correlació entre «infinitiu, gerundi i participi» i «la força d'un nom, d'un adjectiu i d'un adverb» hauria de ser «la força d'un nom, d'un adverb i d'un adjectiu».

99. Adoptem aquest terme a partir de Calero (1986).

100. A l'entrada *feble*, dona l'exemple «Una síl·laba inaccentuada o feble». La preposició i el pronom no cal definir-los en aquests termes, perquè n'hi ha de febles i de forts; les altres classes són totes fortes.

101. La indicació «sense connexió amb la resta del discurs» comporta que la interjecció és una part d'aquest discurs.

Alternança que s'amplia amb la unitat *classe de mots* —que també hem vist en la definició fabriana de *gramàtica*.

No podem deixar de fer observar l'ús de la paraula *mots*, ja que només l'article i la preposició són definits com a tals a les seves entrades. Però, sobretot, cal recordar el fragment final de la definició de discurs («Les parts del discurs: l'article, el substantiu, l'adjectiu...»). En l'enumeració no figuren ni la conjunció ni la interjecció —definides a les seves entrades com a «parts del discurs»—; en canvi, sí que hi són l'article —definit a la seva entrada com a «mot»—, i el substantiu i l'adjectiu —definits a les seves entrades com a «parts de l'oració». Aquesta «barreja» de classes definides a les seves entrades de maneres diferents fa pensar que els punts suspensius amaguen una llista que s'hauria d'estendre fins a les altres classes de mots (adverbi, conjunció, interjecció, preposició, pronom i verb). Passa el mateix amb l'enumeració incompleta de l'entrada *part*. Tenim, doncs, que les classes de mots són totes «parts del discurs», de les quals dues (conjunció i interjecció) són «parts del discurs» en sentit estricte; cinc (adjectiu, adverbi, nom, pronom i verb) són, a més, «parts de l'oració», i dues (article i preposició) són, a més, «mots».

Fabra demostra en el DGLC, doncs, clarament una concepció jeràrquica de les classes de mots. De les parts del discurs en sentit estricte, la conjunció actua en un nivell supraoracional, com ja la gramàtica tradicional observa; les interjeccions, segons el mateix Fabra (1956: 107-108; § 9.2.1.1.19), no són «altra cosa que equivalents de frase».¹⁰² Pel que fa a les parts de l'oració, com la mateixa denominació expressa, actuen en un nivell intraoracional. Per la seva banda, els «mots» depenen, segons Fabra, d'una part de l'oració: el nom o un «terme». Ho podem veure en l'esquema següent:

	<i>Parts del discurs:</i> conjunció i interjecció
<i>Classes de mots</i>	<i>de Parts de l'oració:</i> nom, verb, adjectiu, adverbi i pronom
	<i>Mots:</i> article i preposició

¹⁰². V. el § 9.2.1.1.19.

Feta aquesta deducció, sembla que s'entén millor la definició fabriana de *sintaxi* («Arranjament dels mots en el discurs; la part de la gramàtica que en tracta.»). No d'altra manera podria Fabra postular, si no, que la *sintaxi* ha de tractar de la conjunció i de la interjecció —ja que les defineix com a parts del discurs.

Resta comentar les definicions dels termes no entesos en principi com a parts de l'oració: *adjunt*, *adjuntar* i *atribut*. Pel que fa a la definició del primer, el Mestre l'encapçala amb el plural «mots». Sembla un lapsus, ja que en l'explicació en cursiva subsegüent podem commutar els mots *el meu* pel mot *mon*; però, a més, a l'entrada *adjuntar*, «s'adjunten» *un* adjectiu i *un* pronom feble. Hi escauria més la fórmula distribucional d'altres definicions fabrianes: «mot o grup de mots».

Podem comparar, mitjançant l'esquema següent, les definicions de *adjunt*, *atribut* i *adjectiu*:

<i>adjunt</i>	<i>atribut</i>	<i>adjectiu</i>
«[mot o grup de] mots»	«mot o grup de mots»	«Nom adjectiu»
«acompanyen»	«adjuntat»	«aplicat»
«elements essencials de la proposició»	«substantiu»	«substantiu»
—	«qualificant»	«expressa una qualitat»
—	«determinant»	«determina l'extensió»

Des del punt de vista de la categoria lèxica de la classe definida, només es reconeix la distribucionalitat per a l'adjunt i l'atribut. Des del punt de vista de la col·locació, tots tres acompanyen directament el seu «nucli». Pel que fa a la classe de mots que poden acompanyar, l'atribut i l'adjectiu només poden anar amb noms, mentre que l'adjunt pot anar amb les parts essencials de la proposició. Quines són? La definició fabriana de *proposició* («Enunciació d'un judici») no ens ho aclareix, però hi veiem una pista en la seva definició de *terme*: «En lòg., el subjecte i el predicat d'una proposició». També en gramàtica moltes proposicions consten de subjecte i de predicat. I generalment els nuclis, els elements essencials, d'aquests termes són el nom i el verb —cosa que confirma en la definició del *participi* com a «adjectiu verbal que admet els *adjunts* [...] del verb [...]». Per tant, l'adjunt —com confirma l'exemple de la seva definició i els de

la definició de *adjuntar*— és tot mot o grup de mots que acompanyen un nom o un verb. De la qual cosa es dedueix que, des del punt de vista relacional, l'adjectiu i l'atribut són un tipus d'adjunt. Des del punt de vista semàntic, Fabra no defineix l'adjunt, i l'adjectiu i l'atribut els defineix paral·lelament: poden qualificar i determinar. D'altra banda, d'acord amb la seva definició («s'adjunta al nom»), l'article és un adjunt. Pel que fa a la conjunció i la preposició, el seu caràcter relacional fa que no puguem parlar estrictament d'adjunció.

A partir d'aquestes observacions, ens apareix una jerarquia entre les classes de mots diferent de la que hem vist abans. Ho podem reflectir en l'esquema següent:

		<i>Parts del discurs</i> : conjunció, interjecció
		<i>Elements essencials de la proposició</i> : nom, verb
<i>Classes de mots</i>		
		<i>Mot</i> : preposició
		<i>Adjunts</i> : adverbi, atribut (adjectiu), article, pronom feble ¹⁰³

2.2.1.2.3.1.2. Observacions sobre la concepció del concepte *grups de mots* en els textos fabrians especialitzats

Pel que fa al que hem anomenat *grups de mots*, d'entrada cal dir que aquest sintagma és utilitzat pel diccionari Fabra (§ 9.2.1.1.11) en principi d'una manera genèrica sempre seguit d'una especificació: no hi ha un terme *grup de mots* amb una significació precisa. Aquest sintagma és majoritàriament utilitzat per expressar el distribucionalisme inherent de moltes categories. Així, per a un primer conjunt de categories —*adjunt, atribut, complement, objecte, oració* [1] i *subjecte*— Fabra usa la fórmula «mot o grup de mots».

¹⁰³. Pel que fa als altres pronoms enumerats en l'entrada *pronom*, només el relatiu podria ajustar-se a la definició estricta de *adjunt*; però aquesta definició, a parer nostre, comporta una relació de dependència estructural amb l'element essencial i, des d'aquest punt de vista el relatiu només compliria aquesta característica respecte del verb de l'oració de relatiu, fins al punt que aquesta pot consistir exclusivament en un verb: p. ex., *la noia (que ve)*. Però no amb un nom: **La noia que* o **que en Pere* (de *L'home que en Pere va ajudar*). Els altres pronoms (personals tòpics, demostratius, interrogatius i indefinits) tampoc no s'ajusten a aquesta dependència estructural; s'hi ajusten els demostratius, els interrogatius i els indefinits però quan funcionen com a adjectius.

Però també trobem usat *grup de mots* sol per definir la possibilitat que la *clàusula* [1], l'*oració* [2] i la *proposició* —categories sinònimes per Fabra en aquest nivell— tenen de constituir membres de l'*oració* [1] (expressió d'un judici), els quals poden estar constituïts en altres ocasions per un sol mot. Per tant, el DGLC dóna a entendre la possibilitat constant que les categories sintàctiques siguin mono o polilexemàtiques. També hi trobem la locució com a grup de mots que pot fer d'adjectiu, adverbi, conjunció o preposició, amb l'única pista sobre la seva estructura que *de ferro* és una locució adjectival.

En aquest nivell d'anàlisi lingüística, no creiem casual que Fabra usi la unitat *sintagma* només dos cops. La primera vegada, al discurs «L'obra de depuració del català», de 1924 (§ 9.2.1.1.9):

«[...] l'eliminació de tants mots i sintagmes jutjats inadmissibles [...].»

La segona, en la transcripció *Apunts taquigràfics del Curs superior de català* de l'any acadèmic 1934-1935 (§ 9.2.1.1.14):

P. 28: «La llengua és un magatzematge no sols de paraules, sinó també de sintagmes, de combinacions de mots.»

Tampoc no deu ser casual que no la reculli al DGLC —en el qual inclou, p. ex., un tecnicisme com *morfema*. Com es veu, Fabra defineix el sintagma com una «combinació de mots». Aquesta definició no coincideix amb la que en dóna Saussure (1916: cap. V, § 1):

«Le syntagme se compose donc toujours de deux ou plusieurs unités consécutives (par exemple: *re-lire; contre tous; la vie humaine; Dieu est bon; s'il fait beau temps nous sortirons*).»

La definició saussuriana és molt més àmplia, ja que inclou, des d'un mot derivat a una frase complexa. Potser per aquesta amplitud, Fabra prefereix fer servir la unitat *grup de mots* —que també fa servir Meyer-Lübke a la *Syntaxe des langues romanes*, segons Bonet (2000: 58-59) un dels autors més citats per Fabra.

2.2.1.2.3.1.3. Observacions sobre la concepció dels conceptes *membre* i *terme* en els textos fabrians especialitzats

Gairebé sense adonar-nos-en, hem passat al nivell dels «membres de l'oració», en principi immediatament inferior al dels «termes». El mot *membre* («Part o constituent d'un tot o d'una cosa organitzada. *Els membres d'una proposició, d'un període*») no és definit explícitament com a categoria gramatical. Però a partir de la definició de *predicatiu* («El membre d'una proposició que completa la predicació d'un verb de predicació incompleta com *ésser*»), ens adonem que és una categoria inferior a la de *terme*. Però, a més, les categories que poden constituir-se com a membres o fer-ne les funcions depenen del verb, nucli del «terme de la proposició» *predicat*.

El concepte *terme* és en el diccionari sobretot un concepte lògic:

«En lòg., el subjecte i el predicat d'una proposició.»

Però és subjacent a la definició gramatical de *predicat*:

«En lòg., allò que és afirmat del subjecte; en gram., la proposició tret el subjecte.»

Si fem una operació matemàtica senzilla, d'aquesta definició deduïm que en gramàtica la proposició també consta de subjecte i predicat.

I en aquest sentit és interessant veure les dependències entre *subjecte*

«En lòg., allò sobre què és fet un judici, de què la proposició és una caracterització o designació. | En gram., el mot o grup de mots que designen allò de què és afirmada o predicada alguna cosa, al qual està subordinat gramaticalment el verb»,

verb

«Aquella part de l'oració que, en una gran part de les formes que pot revestir (formes finites), expressa ella sola, un judici o fa que el grup de mots de què forma part sigui l'expressió d'un judici (les altres formes, no finites, —infinitiu, gerundi i participi— tenint resp. la força d'un nom, d'un adjectiu i d'un adverb)»

i *membre*

«Part o constituent d'un tot o d'una cosa organitzada. *Els membres d'una proposició, d'un període*»,

que es desprenen de les seves definicions: en la de *subjecte* es diu que el verb se li «subordina gramaticalment» (deduïm que per la concordança); els *membres*, acabem de veure que depenen d'aquest (estructuralment).¹⁰⁴

Pel que fa als altres textos, a la transcripció del curs 1934-1935 (§ 9.2.1.1.14), hi trobem que *el meu pare* ho és, i sovint (*Gramàtica francesa*, de 1919: 141-2, 144 [§ 9.2.1.1.8]; *Gramàtica catalana* de 1946: 64-65 [§ 9.2.1.1.18]; *Gramàtica catalana* de 1956: 39 [§ 9.2.1.1.19]) el predicatiu (v. § 2.2.1.2.3.1.5) és anomenat *terme predicatiu*; ja no som en el terreny de la lògica, sinó en el de la sintaxi.

Pel que fa a la unitat *membre*, la informació és molt més abundant. Ja hem comentat la definició per comprensió,¹⁰⁵ estructural, del DGLC —deduïble, si més no—; trobem, a més, des del punt de vista col·locacional, en la transcripció del curs de 1933-1934 (§ 9.2.1.1.13) una referència a l'ordre dels «membres».

Des del punt de vista semàntic, hi ha una contraposició clara entre el membre, que és l'«expressió d'una idea», i la proposició, que és l'«expressió d'un pensament». Aquesta definició explícita, no la trobem fins a la transcripció del curs de 1936-1937 (pàg. 208-209; § 9.2.1.1.17), però ja hi al·ludeixen les transcripcions del curs de 1933-1934 (pàg. 50, 51, 74-75, 76, i 113-114) i del curs de 1934-1935 (pàg. 27; § 9.2.1.1.14) i defineix així el terme *mot* al DGLC (§ 9.2.1.1.11). El DGLC defineix *idea* com segueix:

«Representació mental d'una cosa real o imaginària. [...] *La paraula és expressió de la idea.*»

Amb l'exemple en cursiva queda clar el lligam entre *mot* i *idea*.¹⁰⁶

¹⁰⁴. De fet, ell no ho diu explícitament, el subjecte també pot incloure membres; només cal pensar en les clàusules, oracions o frases de relatiu, amb una funció adjectiva.

¹⁰⁵. Recordem que, segons el *Gran diccionari de la llengua catalana*, la *comprensió*, en lògica, és el «conjunt de notes que inclou un concepte, simbolitzat per un terme general».

¹⁰⁶. Al DGLC, *paraula* també equival a 'producció oral o escrita'; però, si fem cas de la definició que Fabra fa constantment de la proposició com a 'pensament complet' i la contraposició entre proposició = pensament complet i unitat infraoracional = idea, la interpretació més versemblant és la que oferim.

Però on trobem realment molta informació és en diverses definicions per extensió.¹⁰⁷

En aquestes definicions sovint és difícil destriar els aspectes estructurals dels distribucionals i dels funcionals: una categoria ocupa un lloc o forma part de la proposició perquè té una determinada funció i manté una relació d'intercanviabilitat també perquè pot fer la mateixa funció. Tenint en compte això parlarem de definicions per extensió «sobretot estructurals», «sobretot distribucionals» i «sobretots funcionals».

Podem adduir com a definicions per extensió «sobretot estructurals» de *membre*, les següents del DGLC —definicions marcades explícitament com a «gramaticals»—:

«**clàusula [1]** [...] || en gram., conjunt de mots que formen una proposició que és membre d'una proposició més complexa»

«**oració [2]**. [...] | En gram., [...] també un grup de mots que constitueix un dels membres d'una oració i conté un verb en un mode personal (oració subordinada) [...]»

També ho és la de *predicatiu*:

«**predicatiu** [...] m. El membre d'una proposició que completa la predicació d'un verb de predicació incompleta com *ésser*.»

En aquestes definicions el lingüista de Gràcia diu que aquestes unitats són membres de la proposició o poden ser-ho.

Entre les definicions per extensió «sobretot distribucionals» de *membre*, hi ha l'atribució a les oracions de relatiu i les subordinades d'ocupar aquesta plaça (*Gramàtica francesa*, de 1919 [§ 9.2.1.1.8], transcripció del curs de 1933-1934 [§ 9.2.1.1.13] i la del curs 1936-1937 [§ 9.2.1.1.17]) i la substituïbilitat dels membres per pronoms febles (curs de 1933-1934 i gramàtica de 1946 [§ 9.2.1.1.18]).

Pel que fa a les definicions per extensió «sobretot funcionals» de *membre*, hi ha la que dóna el DGLC (§ 9.2.1.1.11) a l'entrada *frase* [5], «que fa dins la proposició l'ofici d'una part de l'oració. *Una frase adverbial, adjectival*», i l'enumeració dels membres de l'oració, en la transcripció (§ 9.2.1.1.13) del curs de 1933-1934 (subjecte, verb,

¹⁰⁷. Recordem que, segons el *Gran diccionari de la llengua catalana*, l'*extensió*, en lògica, és la «classe dels objectes respecte als quals un terme és veritable».

complements, determinacions circumstancials i predicatiu) i quan qualifica de membres els determinatius d'un nom, els complements d'un verb, l'infinitiu o el gerundi a la gramàtica de 1956 (§ 9.2.1.1.19).

A banda de les definicions de *membre*, hem trobat diversos fragments en què es poden deduir «partits presos» de Fabra sobre aquesta categoria. Per exemple, usa diverses vegades el terme *expressió* en contextos que fàcilment permeten deduir que les categories designades poden ser membres de la proposició: és el cas de la *Gramàtica francesa*, de 1919 (§ 9.2.1.1.8), que qualifica d'aquesta manera *n'importe quoi*; o de la *Gramàtica anglesa*, de 1924 (§ 9.2.1.1.10), que fa servir aquest terme per designar un sintagma nominal; o, encara, de la transcripció del curs de 1933-1934 (§ 9.2.1.1.13), que qualifica així *ni l'un ni l'altre* i *En ma vida*.

També veiem subjacent el concepte *membre* a la unitat *frase adverbial* («L'obra de depuració del català» (1924 [1980]: 157); § 9.2.1.1.9):

«El període català ha esdevingut una còpia servil del període espanyol; les llargues proposicions de l'espanyol amplificades per tota mena de proposicions subordinades i frases adverbials i gerundis merament copulatius, són ja les proposicions del català actual [...]»

Aquesta unitat també és definida així al DGLC:

«**frase.** [...] En gram., grup de mots en què no figura cap verb en un mode definit i que fa dins la proposició l'ofici d'una part de l'oració. *Una frase adverbial, adjectival.*»

I, encara, és subjacent el concepte *membre* a l'equiparació de l'infinitiu —implícitament una frase— amb una oració de relatiu, a la gramàtica francesa (1919: 146). També subjau a les alternances establertes a la gramàtica de 1946 (§ 9.2.1.1.18) entre *L'he trobat estudiant / que estudiava* (pàg. 74) i *Hom / es construí el pont l'any trenta* (pàg. 75), en parlar de la unitat *construcció*.

2.2.1.2.3.1.4. Observacions sobre la concepció del concepte *subjecte* en els textos fabrians especialitzats

El primer que cal dir sobre el concepte *subjecte* és que els textos especialitzats en donen molta informació i moltes definicions. Trobem definicions i usos des dels punts de vista comunicatiu, semàntic, psicològic, lògic, estructural, distribucional, col·locacional i relacional.

Des del punt de vista comunicatiu, trobem en els textos especialitzats definicions per extensió quan diu que el subjecte són les «circumstàncies» a l'exclamació infantil «pupa!» (1933-1934 [§ 9.2.1.1.13]), l'expressió «El meu pare», quan el veiem venir (1936-1937 [§ 9.2.1.1.17]), o «la idea de l'expressió» (1933-1934 i 1934-1935 [§ 9.2.1.1.14]). Creiem que tenen a veure amb la comunicativitat del subjecte, l'afirmació de la transcripció de 1936-1937 (pàg. 88-89) en el sentit que l'explicitació del subjecte pot ser un element d'autonomia espaciotemporal del discurs:

P. 88-89: «Parts essencials de l'oració. Subjecte i predicat. [...] Lògicament en una frase hi ha dos termes: el subjecte i el predicat. El subjecte no està expressat per cap paraula [quan l'infant diu *El meu pare*]. Les circumstàncies del moment de la comunicació [...] són el subjecte, i llavors, a aquest subjecte [l'infant] li aplica el predicat, que és una paraula única. [...] El dia que aquesta circumstància, que és el subjecte de la seva frase, l'expressi amb una altra paraula, llavors empra per primera vegada allò que en gramàtica se'n diu el subjecte. [...] El subjecte psicològic és el que serveix de base a l'expressió d'un pensament [...]»

També hi té a veure la definició que la gramàtica del 1956 (§ 9.2.1.1.19) fa del subjecte com a «base de la comunicació del pensament».

De definicions semàntiques, en trobem des de l'any 1918, al *Curs mitjà* (§ 9.2.1.1.15), fins al 1956 (§ 9.2.1.1.19), passant per les transcripcions de 1933-1934 (§ 9.2.1.1.13), 1934-1935 (§ 9.2.1.1.14) i 1935 (§ 9.2.1.1.16), amb l'ús dels verbs *designar* o *indicar*. Destaca el recurs a la pregunta «qui?» per identificar el subjecte —donat a la conferència de 1935— i la identificació amb el paper semàntic d'agent a la gramàtica de 1956. Respecte a aquest últim punt, en canvi, trobem una distinció clara entre la plaça de «base de l'oració» i els papers semàntics, d'una banda, al curs de 1933-1934:

P. 81: «Si agafem una proposició com:

Els meus cosins han enviat els llibres a les teves germanes

subjecte acusatiu datiu

veurem que està formada de diversos grups que són, podríem dir, els materials que serveixen per a la formació de les oracions.

En l'enunciació d'aquest pensament diem alguna cosa de cadascun dels grups de què està format, com a conseqüència, ací tenim que aquella definició del subjecte que diu que el subjecte és la persona o cosa de la qual diem alguna cosa, no és ben exacta per tal com estem veient que en aquesta proposició podem dir alguna cosa de tots els grups de què està formada, i la prova d'això és que si volem expressar el mateix pensament, podem posar de subjecte els llibres o les teves germanes. EX.:

Els llibres han estat enviats pels meus cosins a les teves germanes

o bé:

Les teves germanes han rebut els llibres enviats pels meus cosins.

Així doncs, els meus cosins de la proposició del primer exemple és el concepte bàsic de l'oració, però com hem vist també poden constituir-lo qualsevol dels grups esmentats, la qual cosa vol dir que els grups de què parlem també poden representar el paper de subjecte.»

De l'altra, a la gramàtica de 1946 (§ 9.2.1.1.18):

P. 75: «[...] en la primera proposició [*El pont fou construït l'any trenta*], posem com a subjecte allò que, en la segona, fa de complement directe [*Hom construï el pont l'any trenta*] El conjunt fou construït és, en rigor, un temps del verb *construir*, com l'és el *construï* de la segona proposició.»

Des del punt de vista psicològic, el subjecte és la base, allò que tenim a la ment,¹⁰⁸ per a l'expressió d'un pensament, en la transcripció de 1933-1934 (§ 9.2.1.1.13):

P. 74-75: «hi ha proposicions que quan les analitzem ens adonem que difereixen de les proposicions normals. Ex.: *Ha arribat un tren*. [...] tant *llibres* [a *Ens calen dos llibres*] com *tren*, els concebem com a subjectes, perquè posant-los al plural fem la subordinació. [...] Els membres de les oracions de què hem parlat abans són col·locats d'una manera o en un ordre que fa que llur anàlisi resulti complicat [*sic*], i és que aquelles oracions difereixen de les altres, com, per exemple de: *El meu pare ha arribat*, on *El meu pare* és podem dir el subjecte psicològic; però en la frase: *Ha arribat un tren psicològicament el subjecte* és la idea d'arribar.»

P. 76: «en la frase *Ha arribat un tren el subjecte lògic* és un tren, i el subjecte psicològic és el verb; però això no tindria cap mena d'importància si no hi hagués un fet lingüístic que prova que *un tren* no és un veritable subjecte, sinó que [...] el subjecte és la idea d'arribar, i la prova és que podem substituir perfectament aquest conjunt un tren que suposem subjecte, pel pronom feble *en*. [...] aleshores de subjecte suposat passa a ésser complement. [...]»

La transcripció de 1934-1935 (§ 9.2.1.1.14) hi fa referència dues vegades, la segona indirectament:

¹⁰⁸. Generalment, aquest punt de partida és informació que el parlant pressuposa coneguda per l'oient. Això no passa quan el discurs és totalment nou i podem començar amb frases com «Una noia va sortir de casa seva», en la qual, tot i que *una noia* és la base de l'expressió del pensament —el tema—, no és identificable pel receptor.

P. 216-217: «Examinem l'oració començada per *En Pere*, com a subjecte psicològic. Atribuïm a aquest subjecte l'execució d'una acció o, en general, d'un procés. La indicació d'aquest procés que atribuïm a *en Pere* és el predicat.»

P. 27: «Subjecte és el mot o conjunt de mots que indiquen l'ésser o cosa que presentem a la consideració d'altri per tal de dir-ne alguna cosa.»

En la transcripció de 1935 (§ 9.2.1.1.16):

P. 200-201: «[...] El que passa en aquesta oració [...] és que el subjecte psicològic és el fet de l'arribada. Si la frase “ Ha arribat un vaixell” no correspon al tipus de les esmentades és perquè el subjecte gramatical i el subjecte lògic no corresponen al subjecte psicològic. [...]“ Il est arrivé deux vaisseaux”; “ deux vaisseaux” és el subjecte lògic, i aquest “ il” és el subjecte gramatical.» Cas de “ hi ha un llibre” i “ hi ha tots els llibres”.

P. 202: «Si hi ha una frase com “ Ha arribat un vaixell” que ofereixi cap dificultat —la constitució de la llengua literària no és la mateixa que la parlada— no s'ha de dir: o! és que en aquest cas hi ha això del subjecte psicològic, que no és el substantiu sinó el verb. No s'ha de parlar de psicologia ni de lògica; en un cas de gramàtica s'ha de parlar de gramàtica.»

I en la transcripció de 1936-1937 (§ 9.2.1.1.17):

P. 88-89: «El subjecte psicològic és el que serveix de base a l'expressió d'un pensament [...]»

P. 104: «Aquest membre de la proposició a la qual està subordinat el verb gramaticalment és el subjecte gramatical, que moltes vegades no es correspon al subjecte psicològic.»

P. 170-172: comenta el cas de *Ha arribat un parent meu*, amb ordre no habitual i subjecte psicològic diferent del gramatical. «El veritable subjecte psicològic [...] és la idea d'arribar».

No podem deixar de fer notar que Fabra només fa servir la unitat de significació *subjecte psicològic* segons les transcripcions dels tres cursos universitaris i de la conferència de 1935. En cap text especialitzat anterior o posterior no la fa servir.

Sobretot en la transcripció de 1935, el distingeix clarament del subjecte lògic i del gramatical: a partir de la frase francesa «Il est arrivé deux vaisseaux», estableix que l'element que subordina el verb, el subjecte «gramatical» és *il*; que la idea d'arribar és el subjecte psicològic, i que *deux vaisseaux* és el lògic, del qual afirmem que arriben. La qüestió en català —deduïm ara nosaltres— és que, no havent-hi un pronom com *il* que fa de subjecte gramatical, l'element posposat assumeix la funció de subjecte gramatical

en la majoria de dialectes: «ø arriben dos vaixells». És a dir, que el subjecte lògic es converteix també en el gramatical.

De la contraposició que fa la transcripció de 1936-1937 entre el caràcter de subjecte psicològic de *El meu pare* a *El meu pare ha arribat* i el caràcter de subjecte lògic de *un tren* a *Ha arribat un tren*, sembla desprendre's que el (grup de) mot(s) que és subjecte psicològic ha de ser definit: la base de l'expressió del pensament ha de ser una cosa que l'emissor pressuposi coneguda pel receptor per donar-li'n informació nova. Això explicaria que Fabra afirmi en diferents ocasions que, entre els pronoms, només els forts —que designen persones que l'emissor pressuposa conegudes pel receptor— puguin ser veritables subjectes i que els sintagmes indefinits —que designen persones, animals o coses que l'emissor pressuposa desconegudes pel receptor— en funció de subjecte lògic i gramatical, en ser substituïbles pel pronom feble *en*, de fet, es comporten com un complement.

Finalment, des de la perspectiva psicològica, trobem en la transcripció de 1935 (§ 9.2.1.1.16) l'afirmació que el fonament de la relació entre el subjecte i el predicat és psicològic: és a dir, l'emissor té al cap, abans de dir res, quina informació serà la «base» de la comunicació i quina informació sobre aquesta base presentarà com a nova al receptor.

Des del punt de vista lògic, el DGLC (§ 9.2.1.1.11) ja defineix el subjecte com a «allò sobre què és fet un judici, de què la proposició és una caracterització o designació». Aquesta definició porta a creure que el subjecte lògic ha d'anar al davant, però acabem de veure que si és un (grup de) mot(s) indefinit —informació nova, doncs— va al darrere.¹⁰⁹

¹⁰⁹. De la segona part de la definició del diccionari, es desprèn que el subjecte, en lògica, és una cosa externa a la proposició, la qual, doncs, equival, al predicat.

Quant a l'estructura, seguint el fil del que hem anat dient, quan coincideix el subjecte psicològic amb el lògic, aquest «membre» ocupa la primera plaça. Aquest membre és elidible per raons de cotext —ja ha aparegut en el discurs— o és recuperable del context comunicatiu. Però hi ha estructures en què el subjecte psicològic no coincideix amb el lògic — i aleshores l'ordre es capgira— o simplement no hi ha subjecte —com a *Plou*.¹¹⁰

Distribucionalment, ja hem dit que poden ser subjectes en català el substantiu i els pronoms forts, però no són «veritables subjectes» els (grups de) mot(s) indefinits, pronominalitzables amb *en*. Tot i que a les gramàtiques de 1946 (§ 9.2.1.1.18) i de 1956 (§ 9.2.1.1.19) els qualifica de subjectes gramaticals, no deixa de dir que de vegades es comporten com a complements.

Pel que fa a la col·locació, només cal afegir el fet que en frases com *El pare estima el fill* —amb un verb que relaciona dos sintagmes nominals definits de tercera persona—, segons Fabra, només la posició assegura la identificació del subjecte: perquè és la plaça del subjecte psicològic. Des del punt de vista gramatical i lògic, no queda clar quin és el subjecte.

Relacionalment, destaca al DGLC (§ 9.2.1.1.11) la definició de *subjecte gramatical* com l'element que «subordina» el verb o el predicat:

«**subjecte**. [...]En gram., el mot o grup de mots que designen allò de què és afirmada o predicada alguna cosa, al qual està subordinat gramaticalment el verb.»

Un cop analitzada la informació des de cada punt de vista concret, ens apareix com a oportuna la pregunta següent: hi ha cap cas d'un membre de proposició que compleixi totes les característiques presentades des dels diferents enfocaments? Fabra no se la planteja, però es podria deduir del planteig fabrià des de cada perspectiva quin seria el subjecte prototípic.

¹¹⁰. A diferència de la frase anglesa equivalent, *It rains*, que té com a subjecte gramatical el pronom *it*.

Creiem que de tot el que hem comentat es pot afirmar que les tres perspectives bàsiques sobre el subjecte són, segons els textos fabrians, les següents. En primer lloc, la psicològica, segons la qual, el subjecte és el punt de partida per a l'expressió. En segon lloc, hi ha l'enfocament lògic, segons el qual, el subjecte és allò de què afirmem alguna cosa. I, tercerament, la concepció gramatical del subjecte com l'element que subordina superficialment el verb o el predicat. En la frase fabriana *El meu pare ha arribat*, *El meu pare* és alhora el subjecte psicològic, el lògic i el gramatical.

Pel que fa a les altres perspectives, els textos fabrians els atorguen una importància secundària. En la frase del paràgraf anterior, la col·locació, inicial, del subjecte i l'estructura que pot tenir —sintagma definit amb un article definit, un possessiu i un nom— es deriven d'aquesta coincidència. Semànticament,¹¹¹ en principi, interpretariem que és un agent, però podria fer un altre paper.¹¹² Per raons cotextuals o contextuals podria no ser explícit, però comunicativament és recuperable pel receptor. I aquí adquireix rellevància la relació que la transcripció de 1936-1937 (§ 9.2.1.1.17) estableix entre explicitesa del subjecte i autonomia del discurs.

Per tant, quan en un (grup de) mot(s) coincideixen el subjecte psicològic, el lògic i el gramatical, l'estructura de la proposició és subjecte + predicat. Quan no hi ha aquesta coincidència, o bé falta el subjecte, o bé hi ha un altre ordre.

2.2.1.2.3.1.5. Observacions sobre la concepció del concepte *predicat* en els textos fabrians especialitzats

¹¹¹. La perspectiva semàntica també es reflecteix en l'ús dels verbs *designar* o *indicar* per definir el(s) (grups(s) de) mot(s) que fan de subjecte.

¹¹². Com el mateix Fabra ja argumenta en la transcripció (§ 9.2.1.1.13) de 1933-1934 (pàg. 81) a propòsit de les frases *Els meus cosins han enviat els llibres a les teves germanes*, *Els llibres han estat enviats pels meus cosins a les teves germanes* i *Les teves germanes han rebut els llibres enviats pels meus cosins*, en les quals diferents papers semàntics ocupen la plaça de subjecte psicològic.

D'entrada cal dir que Fabra dedica moltes menys pàgines al concepte de *predicat* com a tal que al de *subjecte*. Ja hem vist, en parlar del subjecte, que quan coincideixen el subjecte psicològic i el lògic, aquests ocupen la primera plaça de la proposició, i el predicat, la segona.

Troblem definicions d'aquest concepte en els textos fabrians especialitzats des del punt de vista semàntic i estructural, principalment. Des del primer punt de vista, en el *Curs mitjà* (§ 9.2.1.1.15) es defineix com el (conjunt de) mot(s) amb els quals es diu alguna cosa de la persona, animal o cosa designats pel subjecte —definició repetida al curs de 1934-1935 (§ 9.2.1.1.14). En les transcripcions dels cursos de 1934-1935 i 1936-1937 (§ 9.2.1.1.17), a més, es distingeixen dues menes de predicat: el d'un procés realitzant-se en el temps i el d'una qualitat (aquest últim mencionat en la transcripció de 1933-1934; § 9.2.1.1.13).

Estructuralment, en el DGLC (§ 9.2.1.1.11) i en la gramàtica de 1956 (§ 9.2.1.1.19) en fa una definició diguem-ne «matemàtica», «proposició menys subjecte», que, segons Lídia Pons (en comunicació personal el juny de 2004), Fabra adopta de la teoria estructuralista. Per tant, quan el subjecte psicològic no coincideix amb el lògic i aquest va posposat al verb (cas de *Ha arribat un parent meu*), tota la frase es pot considerar predicat i el subjecte lògic com un membre que es comporta com un complement; si no hi ha subjecte lògic, tenim frases en què tot és predicat (*Plou; Fa vent*). També és designat «membre» o «part» de l'oració. I, doncs, col·locacionalment, ocupa o la segona plaça de la frase o l'única.

Relacionalment, el predicat, com a tal o per mitjà del verb, és l'element «subordinat» pel subjecte gramatical. Això el diferencia, en les frases amb el verb *ser*, de l'atribut —que, segons el DGLC i les transcripcions del 1933-1934 i 1934-1935, només es pot adjuntar a un nom.

En determinades situacions comunicatives, segons la transcripció del *Recull de les lliçons del curs de català superior* (1933-1934; § 9.2.1.1.13), el context permet al

receptor recuperar el predicat: és el cas de «Pupa!», dit per un nen, o de «El meu pare!», quan el veiem venir, situació en la qual el receptor recupera un predicat del tipus «ve».

Des del punt de vista psicològic, ja hem vist en parlar del subjecte que afirma que el fonament de la relació entre aquest i el predicat és psicològic, és a dir, que el parlant relaciona mentalment les informacions com a subjecte i predicat abans de dir la frase.

2.2.1.2.3.1.6. Observacions sobre la concepció del concepte *predicatiu* en els textos fabrians especialitzats

Aquest concepte va molt lligat a l'anterior, ja que apareix en les frases amb verb *ser*, del qual Fabra arriba a dir que és una mera còpula, de manera que la informació important la dóna el predicatiu. Per tant, el predicatiu és el membre, terme o complement que completa la predicació del verb *ser*, que és de predicació incompleta.¹¹³ Adés el designa simplement com a *predicatiu* (gramàtica anglesa, el 1924 (§ 9.2.1.1.10), DGLC (§ 9.2.1.1.11), transcripció de 1933-1934 (§ 9.2.1.1.13)), adés el designa com a *terme predicatiu* (gramàtica francesa, de 1919 (§ 9.2.1.1.8), i gramàtiques del 1946 (§ 9.2.1.1.18) i del 1956 (§ 9.2.1.1.19)).

2.2.1.2.3.2. Observacions sobre la concepció de l'expressió d'un pensament complet en els textos fabrians especialitzats

Abans de passar a comentar els enfocaments des dels quals Fabra descriu les estructures que poden expressar un pensament, comentarem la distribució segons les obres dels diferents termes que el lingüista de Gràcia usa per referir-s'hi. Podem parlar de tres grups de textos: el diccionari, aquells on usa el terme *oració* i aquells on no usa el terme *oració*.

¹¹³. Només en la transcripció de 1933-1934 (1988: 70) es diu que *ser* uneix el subjecte i el «predicat».

Aïllem el DGLC (§ 9.2.1.1.11), malgrat que defineix l'oració com l'expressió d'un pensament, perquè és el text en què la sinonímia és més variada. Recordem ràpidament quins termes defineix com a «expressió d'un pensament». Són els següents:

«**clàusula [2]** [...] || en gram., [...] també, segons d'altres, una proposició [...]»

«**construcció.** [...] La construcció d'una frase, i el lípt., una construcció [...]»

«**frase [1].** Una proposició [...]»

«**frase [3]** expressió que té un sentit complet.[...]»

«**oració [1].** [...] En gram., mot o conjunt de mots que són l'expressió d'un judici.[...]»

«**proposició.**[...] Enunciació d'un judici.»

D'aquests 5 termes, Fabra no fa servir en els altres textos especialitzats ni *clàusula* ni *construcció*: el primer en cap dels 2 significats que li atribueix al diccionari —fet que confirma el distanciament que mostra al DGLC amb el «segons d'altres»—; el segon, només en el sentit d'«arranjament sintàctic».

D'acord amb el criteri de l'autonomia semàntica i sintàctica, la interjecció equival a l'«expressió d'un pensament». Mentre que la conjunció és explícitament una «part del discurs» i la interjecció ho és, al nostre entendre, d'una manera implícita, ja que la indicació «sense connexió amb la *resta* del discurs» comporta que la interjecció és una part d'aquest discurs:

«**interjecció.** Mot que expressa una impressió súbita i que s'empra sense connexió gramatical amb la resta del discurs.»

Entre els textos que recullen el terme *oració* —sempre com a tecnicisme gramatical en la descripció—, hi ha la gramàtica francesa, del 1919 (§ 9.2.1.1.8) i les transcripcions dels cursos de 1933-1934 (§ 9.2.1.1.13), 1934-1935 (§ 9.2.1.1.14) i 1936-1937 (§ 9.2.1.1.17) i de la conferència de 1935 (§ 9.2.1.1.16).¹¹⁴ Si tenim en compte que de la gramàtica esmentada, només n'hem recollit un cas (*oració de relatiu*, en alternança,

¹¹⁴. A l'«Advertiment» de l'edició de 1923 del *Curs mitjà* (§ 9.2.1.1.15), Fabra usa *part de l'oració*; ja hem comentat, però, que és una unitat de significació definida i tot al DGLC. A més, no l'usa en el cos del text de la gramàtica.

però, amb *proposició de relatiu*), podem considerar que els únics textos on Fabra usa aquest terme són les transcripcions esmentades. El que tenen en comú i en exclusiva aquests textos, és que són transcripcions amb molts trets de l'oral —amb vacil·lacions, repeticions, reformulacions, lapsus—: reflecteixen un discurs no tan controlat com és, per exemple, la transcripció de la gramàtica pòstuma, la qual parteix d'un manuscrit fabrià, no d'una exposició oral. No sembla agosarat, doncs, afirmar que Fabra usa el terme *oració* en el sentit de «mot o conjunt de mots que són l'expressió d'un judici» només en textos orals semiespontanis com una conferència o l'exposició en una classe universitària.

Aquesta observació queda reforçada pel fet que en els altres textos especialitzats el Mestre no fa servir mai aquest terme. En general, alterna els termes de *proposició* i *frase*: el primer com a tecnicisme gramatical de la descripció, el segon, alguna vegada com a tecnicisme gramatical, però és la unitat triada sistemàticament per referir-se a problemes d'ambigüïtat, equivocitat o intel·ligibilitat. Trobem aquesta distribució a la carta del 16/9/1905 (§ 9.2.1.1.2),¹¹⁵ la *Gramàtica de la llengua catalana*, de 1912 (§ 9.2.1.1.5), el *Curs mitjà* (1935 [1918]), la *Gramàtica francesa*, de 1919 (§ 9.2.1.1.8), la *Gramàtica anglesa*, de 1924 (§ 9.2.1.1.10), la gramàtica de 1946 (§ 9.2.1.1.18)¹¹⁶ i la de 1956 (§ 9.2.1.1.19). Només en el text «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.2.1.1.3), fa servir exclusivament *proposició*.

Com a observacions de conjunt, podem dir que Fabra basa la seva definició de *frase* o *proposició* en el criteri d'autonomia semàntica per damunt del criteri estructural i altres criteris. Trobem en els seus textos especialitzats enfocaments semàntics, prosòdics, estructurals, relacionals, modals, psicològics i relatius a la veu de l'«expressió d'un pensament». La frase és definida des del punt de vista comunicatiu a la gramàtica de 1956 com un acte de paraula, d'expressió o de comunicació.

¹¹⁵. Amb un cas de *expressió* en aquest sentit.

¹¹⁶. Amb un cas de *comunicació* en aquest sentit.

Des del punt de vista semàntic, recollint les definicions que fa de l'«expressió d'un pensament» en diferents textos especialitzats, podem arribar a establir la definició següent:

«Enunciació, expressió o comunicació d'un judici, d'un pensament o d'un sentit complet.»

Aquesta definició constitueix un criteri necessari i suficient. És necessari perquè ja hem vist que els membres de la proposició són expressió d'una idea («representació mental d'una cosa»); la proposició, en canvi, ha d'expressar un pensament, un judici, un sentit o un significat complet. La definició d'aquests termes al DGLC (§ 9.2.1.1.11) és la següent:

«**judici** [...] || Operació de l'enteniment, que implica comparació i discriminació, amb la qual formem coneixement dels valors i relacions de les coses [...]

«**pensament** m. Acció de pensar, concepció de l'esperit, judici, propòsit, creença [...] *No saber expressar bé els seus pensaments.* [...]

«**pensar** [...] Exercir l'esperit la facultat de concebre, de jutjar, d'inferir (contraposat a percebre simplement amb els sentits) [...]

«**sentit** [...] Manera com s'ha d'entendre una cosa, significació. *No entenc el sentit de les seves paraules. Paraules sense sentit, buides de sentit.* [...] *Els diferents sentits d'un mot. El sentit propi d'un mot; el sentit figurat* [...]

«**significació** [...] Sentit, allò que vol dir o significa un mot, un signe.»

«**significat** [...] Significació, allò que vol dir o significa un mot, un signe.»

Com es veu, a diferència de la idea, que és la representació mental d'una cosa aïllada, tant el judici com el pensament són operacions o accions que comporten relacionar coses —contraposades a la simple percepció. Pel que fa al sentit, tant es refereix al sentit d'un conjunt de paraules (els 2 primers exemples), com al d'un mot (els altres exemples): el significat només té a veure amb el contingut d'un mot.

Per tant, una definició semàntica fabriana de *proposició* o de *frase*, podria ser «expressió concreta de l'acció o operació de relacionar idees, sentits o significats».

I aquest criteri semàntic és un criteri suficient,¹¹⁷ perquè —com veurem en parlar de l'estructura— els tipus de (grups de) mots que poden expressar un pensament són variadíssims —des de les interjeccions i les exclamacions fins als «mots sentència» o membres. Però, a més, el Mestre posa sobre la taula les diferents relacions que hi pot haver entre la semàntica i l'estructura en les frases o proposicions. Ho fa en la transcripció del curs de 1933-1934, quan distingeix la posició de subjecte psicològic o lògic dels papers semàntics o casos:

P. 81: «Si agafem una proposició com:

Els meus cosins han enviat els llibres a les teves germanes

subjecte acusatiu datiu

veurem que està formada de diversos grups que són, podríem dir, els materials que serveixen per a la formació de les oracions.

En l'enunciació d'aquest pensament diem alguna cosa de cadascun dels grups de què està format, com a conseqüència, ací tenim que aquella definició del subjecte que diu que el subjecte és la persona o cosa de la qual diem alguna cosa, no és ben exacta per tal com estem veient que en aquesta proposició podem dir alguna cosa de tots els grups de què està formada, i la prova d'això és que si volem expressar el mateix pensament, podem posar de subjecte els llibres o les teves germanes. EX.:

Els llibres han estat enviats pels meus cosins a les teves germanes

o bé:

Les teves germanes han rebut els llibres enviats pels meus cosins.

Així doncs, els meus cosins de la proposició del primer exemple és el concepte bàsic de l'oració, però com hem vist també poden constituir-lo qualsevol dels grups esmentats, la qual cosa vol dir que els grups de què parlem també poden representar el paper de subjecte.»

O quan, en la gramàtica de 1946 (§ 9.2.1.1.18), identifica els diferents papers semàntics de *la cançó* i *la Maria* en les frases *He sentit la cançó* i *He sentit la Maria*, o parla de la sinonímia entre *El pont fou construït*, *Es construí el pont* i *Hom construí el pont*.

En segon lloc, parlarem del criteri prosòdic, malgrat que no és un criteri gaire utilitzat per Fabra. Això no obstant, després del buidatge i l'anàlisi de la informació, creiem que es pot deduir que segons el lingüista de Gràcia era també un criteri necessari. Ja en la

¹¹⁷. Només la transcripció de Galtés, de 1933-1934 (§ 9.2.1.1.13), ofereix dos passatges que contradiuen aquesta afirmació. Ens referim, d'una banda, al de la pàg. 109, en què afirma que les «subordinades introduïdes per conjunció [...] són veritables oracions»; una subordinada pot expressar un pensament complet però des del moment que porta la marca de subordinació s'inclou, si més no, en un pensament «més» complet. D'altra banda, ens referim al de la pàg. 111, en què afirma que uns substantius complementats per una oració de relatiu «no són oracions sinó que representen simplement l'expressió d'un pensament».

El primer fragment contradiu tot el que Fabra diu en els altres textos, i el segon, d'acord amb la concepció fabriana de *oració*, és contradictori. Cal no oblidar que aquest text és la transcripció feta per un alumne d'un curs.

carta del 16/9/1905 (§ 9.2.1.1.2) es refereix a la proposició com una «unitat entonativa», i en la transcripció de 1933-1934 (§ 9.2.1.1.13) es dedueix que la frase és «un conjunt de fonemes entre pauses» i en la de 1936-1937 (§ 9.2.1.1.17) precisa: «entre pauses equivalents a un punt».¹¹⁸

Pel que fa al criteri estructural, cal dir que no és un criteri necessari ni suficient, si es té en compte que «mots» com les interjeccions o «expressions» com les exclamacions equivalen a una frase, per no parlar del fet que en la interacció habitual moltes expressions de pensament no corresponen a cap dels quatre tipus de «proposició» que Fabra exposa en la gramàtica pòstuma. Per tant: la diversitat estructural que pot presentar una «expressió de pensament o sentit complet» és variadíssima ja des del punt de vista del sistema i en l'ús moltes d'aquestes estructures sofreixen moltes modificacions —bàsicament d'ordre i d'absència dels membres.

Des d'un punt de vista relacional, el lingüista de Gràcia dóna compte de l'autonomia sintàctica dels conjunts de fonemes. Parla de *proposició principal* i *subordinada*, i entre aquestes de les *relatives* —(no) determinatives o (no) restrictives—, les *conjuncionals* —completives, concessives, condicionals, finals— i les *interrogatives*, sense deixar de banda les *frases de gerundi* i *d'infinitiu*.

La primera referència a la modalitat de les «expressions d'un pensament» que hem trobat és la de la carta del 16/9/1905 (§ 9.2.1.1.2), quan descriu com la modalitat imperativa no està necessàriament lligada al mode imperatiu, sinó que es pot expressar amb recursos tan variats com la comunicació no verbal o l'entonació, o bé amb elements de la situació comunicativa, o bé es pot deduir de la intenció atribuïda al parlant. I en el *Curs mitjà* (§ 9.2.1.1.15) defineix extensivament la modalitat: les proposicions poden ser *expositives* (afirmatives o negatives), *imperatives* o *interrogatives*, denominacions que fa servir ara i adés en els diferents textos.

¹¹⁸. No és un criteri suficient, ja que no necessàriament tota seqüència de fonemes entre pauses és l'expressió d'un pensament.

Des del punt de vista comunicatiu, a banda dels comentaris que ja hem fet en parlar del subjecte i suara en parlar de l'estructura, cal destacar que en la gramàtica de 1956 (§ 9.2.1.1.19) es defineix la «frase» com un «acte de paraula» —Cuenca (1996: 65) qualifica aquesta definició de «semiòtica». Ni a l'entrada *acte* ni a l'entrada *paraula* del DGLC no trobem definida aquesta unitat de significació especialitzada.¹¹⁹

Des del punt de vista psicològic, hem de recordar l'afirmació de la transcripció de la conferència de 1935 (§ 9.2.1.1.16), segons la qual «el fonament entre subjecte i predicat és psicològic». El fonament, doncs, de la frase és psicològic: el parlant distribueix —«pensa»— la informació que comunicarà abans d'expressar-la.

Un aspecte que no havia quedat aclarit del tot era l'enumeració que trobem a l'entrada *conjunció* del DGLC (§ 9.2.1.1.11),

«**conjunció.** [...]; esp. part del discurs que serveix per a ajuntar dues proposicions, clàusules, frases o mots coordinats o una proposició subordinada a la principal»,

hi queda a partir de la definició de *interjecció* («mot que expressa una impressió súbita i que s'empra sense connexió gramatical amb la resta del discurs»): la proposició, estructura amb subjecte i predicat com a expressió d'un judici; la *clàusula*, com a grup de mots membre d'una proposició; la *frase*, com a grup de mots sense verb conjugat que pot fer de part de l'oració; i el *mot*, «que es pren com a unitat mínima del discurs».

I encara, com a últim i brevíssim aspecte, trobem en els textos de Fabra referències a la veu, activa i passiva, de les proposicions.

¹¹⁹. Com una mostra més de la importància que Fabra dóna als aspectes semàntics, psicològics i comunicatius del llenguatge podem veure unes de les definicions de *paraula* al diccionari: «Facultat d'expressar el pensament mitjançant el llenguatge articulat» i «exercici d'aquesta facultat».

2.2.1.2.3.3. *Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques supraoracionals en els textos fabrians especialitzats*

Segons la definició de *sintaxi* del DGLC («Arranjament dels mots en el discurs») la concepció fabriana de la sintaxi és «supraoracional» per la remissió al discurs i, si més no, en el sentit que ho ha de ser per poder tractar de la «part del discurs» *conjunció*. Per tant, cal ara que analitzem les definicions de les categories supraoracionals *clàusula*, *discurs*, *escrit*, *frase*, *paràgraf*, *passatge*, *període* i *text*.

D'entrada cal dir que, excepte la frase com a conjunt de proposicions coordinades o juxtaposades, aquests termes només són definits al diccionari:

«**clàusula [3]** [...] || en gram., [...] també, segons d'altres, [...] un conjunt de proposicions íntimament relacionades entre elles.»

«**frase [2]** [...] un conjunt de proposicions coordinades»

«**període** [...] Série d'oracions juxtaposades o coordinades des d'una pausa plena a una altra (marcades per punts).»

Com veiem, es distancia del concepte de *clàusula [3]*. Els altres dos estan molt definits i el primer és més restringit que el segon: només és un conjunt de proposicions coordinades, mentre que el segon admet proposicions juxtaposades. A continuació, hi ha els termes *paràgraf* («Secció o subdivisió d'un discurs, d'un capítol, etc., generalment numerada, que forma una unitat pel fet de tractar d'un punt particular, etc.; el seu símbol és § o ¶») i *passatge* («Porció indefinida, però generalment no llarga, d'una composició literària, musical, etc., que ofereix una particularitat tal o tal. *Un passatge obscur, difícil*»), que segons com els agafem es poden incloure l'un en l'altre, ja que no són definits d'una manera molt precisa. I al capdamunt, hi trobem els termes següents:

«**discurs [1]**. [...] esp. allò que, dit o llegit en públic, tracta d'un assumpte amb cert mètode i certa extensió.»

«**escrit**. Cosa escrita, allò que és escrit [...]; esp. composició literària.»

«**text** Contingut d'un escrit [...] esp. en contraposició als comentaris [...] que hom hi fa [...].»

En aquest nivell supraoracional, *grosso modo* aquesta seria la jerarquia.

Cal concloure, doncs, que la sintaxi fabriana té un abast supraoracional molt limitat. Es concreta en la descripció de les conjuncions —amb els conceptes de *adverbi conjuncional* i *adverbi que denota l'actitud del parlant*, l'any 1956 (§ 9.2.1.1.19)— i les definicions —a més de l'esmentada de *frase*— de *discurs*, *mot*, *sintaxi*, *conjunció* i *interjecció*.

2.2.1.2.4. Conclusions sobre la concepció de la sintaxi en els textos fabrians especialitzats

D'entrada el que cal dir és que de la informació buidada en aquests textos fabrians especialitzats es dedueix que per descriure les categories sintàctiques no n'hi prou amb un enfocament sintàctic, de «les relacions i les funcions dels (grups de) mots en la frase». Això és manifest en el tractament fabrià de l'expressió d'un pensament, en el qual allò que permet tractar conjuntament fragments estructuralment tan diversos com *El meu pare ha arribat*, *L'anell és d'or*, *Plou*, *Ha arribat un parent meu*, *Pupa!*, *Ep!*, *Déu meu*, *Sí*, *I jo amb en Pere*, *Ell rai!* *Jo que ho he perdut tot*, *Entrada*, etc., és el fet que tots poden ser l'expressió d'un pensament amb sentit complet. Per tant, una descripció merament sintàctica, sense tenir en compte la semàntica i el context comunicatiu, seria molt limitada.

Per il·lustrar les relacions estructurals entre les categories sintàctiques observades en els textos fabrians especialitzats, n'hi ha prou de reproduir l'esquema que hem elaborat amb motiu de l'anàlisi de la terminologia del diccionari (§ 9.2.1.1.11), ja que és l'obra on es pot observar en conjunt.

Discurs / escrit / text	Composicions llargues amb unitat temàtica
Paràgraf / passatge	Fragments de discurs amb una unitat temàtica més o menys marcada
Període Frase [2]	Conjunt d'oracions juxtaposades o coordinades entre dos punts Conjunt d'oracions coordinades
Frase [1] / oració / proposició	Expressió d'un pensament amb sentit complet
Terme ¹²⁰ (subjecte i predicat)	Parts estructurals de la proposició
Membre	Unitat immediatament inferior al terme (sobretot al predicat)
Frase [5]	Grup de mots en què no figura cap verb en un mode definit i que fa dins la proposició l'ofici d'una part de l'oració

Els criteris més utilitzats en les definicions i subjacents a la jerarquia que hem deduït tenen a veure amb la significació: el semàntic o el de l'autonomia semàntica (el fet que un grup de mots expressi un «pensament complet»). També és important el criteri funcional. I de l'anàlisi dels 68 termes es dedueix que per expressar les mateixes significacions o acomplir funcions idèntiques, la llengua disposa d'una gran quantitat d'estructures, en virtut del distribucionalisme que hem observat en moltes definicions (expressat en molts casos per la formulació «mot o grup de mots» de moltes definicions de categories) o de la sinonímia entre força termes.

Aquesta jerarquia que hem deduït entre les categories al DGLC no deixa de presentar punts foscos. D'entrada, perquè ja hem observat que en determinats nivells —com el de les classes de mots— se'n pot deduir més d'una. Però, a més, el fet que de conceptes com *membre* i *terme* n'hàgim hagut de deduir el significat per les al·lusions en altres entrades, en les quals tampoc no queden clares exactament la seva definició i la seva classificació, afegeix inestabilitat a aquesta jerarquia.

Si passem a considerar els criteris de definició que Fabra fa servir, l'observació que de seguida s'imposa és que no totes les categories són definides per un únic criteri. Aquests criteris es poden agrupar bàsicament en criteris semàntics i sintàctics. Pel criteri de l'autonomia semàntica o de la unitat temàtica ho són la majoria de les categories supraoracionals (el *text*, l'*escrit*, el *discurs* [1] (exposició oral o escrita que tracta d'un

¹²⁰. Sense oblidar que també es fa servir amb el valor genèric de 'component'.

assumpte), el *passatge* i el *paràgraf*) i les oracionals (la *proposició*, l'*oració* [1] i la *frase* [1]).

Des del punt de vista exclusivament sintàctic trobem definides les categories sintàctiques següents. Des d'un punt de vista estructural: el *membre* (no explícitament), la *proposició* (a partir de la definició de *terme* i la definició gramatical de *predicat*), *terme*, *predicat* (en gramàtica) i *discurs* [2] (seguit de mots). La *frase* [2] (conjunt de proposicions coordinades) es defineix des d'un punt de vista relacional.

Pel que fa a les categories definides amb més d'un criteri hi ha força dispersió. El subjecte és definit semànticament i relacionalment. El període ho és des dels punts de vista relacional, prosòdic i gràfic. La frase [5] (grup de mots sense verb definit), estructuralment i funcionalment.

La sintaxi que es dedueix de les definicions d'aquestes categories podríem dir que és «lexicorelacional» i «lexicofuncional», més que no pas estructural. Essent molt variable l'estructura del que pot ser un acte de comunicació complet, queda clar que la classe que acostuma a ser imprescindible —excepte en determinades condicions d'ús— és el verb, al voltant del qual giren els altres elements; en segon lloc, el nom com a nucli del grup nominal, categoria generalment necessària per constituir tant una frase ('acte de parula, pensament o comunicació') com l'estructura gramatical més habitual de la proposició. Cal entendre aleshores la sintaxi com les relacions que mantenen les classes de mots —o els seus equivalents distribucionals— i les funcions que poden acomplir en el marc de la proposició, per lligar proposicions o fins i tot marcar l'actitud del parlant respecte del missatge.

2.2.2. LA SINTAXI ALS TEXTOS NO ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

Només dues qüestions es revelen interessants de comentar, des d'un punt de vista general, d'aquests textos. El primer és la singularitat de l'índex de la *Catalan grammar*, conservat a la carta que Fabra escriu el 20/4/48 a Joan Coromines (§ 9.2.1.2.5):

«Em parreu de la possible publicació de la meua *Catalan grammar*. Tinc, en efecte, escrit l'esborrany d'aquesta gramàtica, el qual no caldria sinó posar en net. Aquest esborrany té 190 pàgines: I. Sons i lectura de les lletres, 23; II. Flexió nominal i verbal, 31; III. Articles, noms i adjectius qualificatius, 31; IV. Adjectius determinatius i pronoms, 50; V. Ús dels temps del verb (llargament exemplificat), 20; VI. Adverbis, preposicions i conjuncions, 35. Seguiria una selecta triadíssima [...]».

Aquest índex presenta una agrupació dels capítols presumiblement de sintaxi diferent de la dels altres textos no especialitzats, amb un tractament conjunt del substantiu i els elements que en depenen, i reprenent el planteig de la gramàtica de 1912 (§ 9.2.1.1.5) en altres aspectes; els índexs de les altres gramàtiques s'organitzen segons les classes de mots.

La segona qüestió d'un cert interès és l'ús dels termes *proposició*, *frase* i *oració*. A l'*Abrégé de grammaire catalane*, de 1928 (§ 9.2.1.2.1), només fa servir el primer, al *Compendio de gramàtica catalana*, de 1929 (§ 9.2.1.2.2), fa servir els dos primers i a la gramàtica oficial, de 1918/1933 (§ 9.2.1.2.3), els fa servir tots tres, però reservant *frase* per a l'expressió de sentit complet i *oració* per a les oracions de relatiu, mentre que el terme *proposició* el fa servir tant per a les frases independents com per a les subordinades.

2.2.3. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ SINTÀCTICA DE FABRA ALS TEXTOS PERTINENTS

Amb les observacions que acabem de fer sobre la concepció fabriana de la sintaxi en els seus textos pertinents no especialitzats, podem completar els comentaris que hem fet

sobre els textos especialitzats al § 2.2.1. Ho podem fer en el que hem anomenat «definicions per extensió» de la sintaxi i l'ús dels termes per designar una comunicació de sentit complet.

La primera qüestió l'hem anat exposant per l'anàlisi dels índexs de les gramàtiques. Amb la informació de què disposem en aquestes alçades del treball, podem classificar aquests textos com segueix:

Textos amb un índex organitzat segons les classes de mots:

Gramàtica catalana (1918/1933; § 9.2.1.2.3)

Gramàtica francesa (1919; § 9.2.1.1.8)

Gramàtica anglesa (1924; § 9.2.1.1.10)

Abrégé de grammaire catalane (1928; § 9.2.1.2.1)

Compendio de gramàtica catalana (1929; § 9.2.1.2.2)

Grammaire catalane (1941; § 9.2.1.2.4)

Textos amb un índex organitzat al voltant del nom i del verb:

Gramàtica catalana. Curs mitjà (1918 / 1935; § 9.2.1.1.15)

Gramàtica catalana (1946; § 9.2.1.1.18)

Gramàtica catalana (1956; § 9.2.1.1.19)

Textos sense un índex clar:

Apunts taquigràfics del Curs superior de català (1934-1935; § 9.2.1.1.14)

Curs superior de català (1936-1937; § 9.2.1.1.17)

Textos amb un índex analític:¹²¹

Recull de les lliçons del curs de català superior (1933-1934; § 9.2.1.1.13)

Textos amb un índex per classes de mots però agrupades:

Catalan grammar (1948; § 9.2.1.2.5)

¹²¹. Com a organització bàsica de la descripció; per tant, aquí no tenim en compte que la gramàtica pòstuma actualment tingui un índex d'aquesta mena.

Textos amb un apartat específic de sintaxi:

Gramàtica de la llengua catalana (1912; § 9.2.1.1.5)

Si deixem de banda, en primer lloc, les transcripcions dels cursos de 1933-1934, 1934-1935 i 1936-1937, en les quals és segur que Fabra no va tenir res a veure amb l'índex; en segon lloc, la gramàtica del 1912, organitzada d'una manera tradicional amb apartats de fonètica, morfologia, sintaxi i lèxic; i la *Catalan grammar*, amb certes coincidències amb aquesta última; aleshores ens queden dos grups d'obres, els més nombrosos, que fan pensar en dos Fabres diferents:

— El Fabra bàsicament normatiu, que dóna més importància a la presentació de la norma prescriptiva sense trencar amb la visió tradicional de les parts de l'oració.

— El Fabra descriptiu, que pensa en els mestres i que parteix d'un planteig jeràrquic de les categories sintàctiques: el nom i els seus atributs, i el verb i els seus complements i modificadors, nom i verb que són els nuclis del subjecte i del predicat, subjecte i predicat que són les parts essencials —el predicat sempre; el subjecte de vegades no— de la proposició.

Pel que fa l'ús dels termes *proposició*, *frase* i *oració*, les dades dels textos no especialitzats ens permeten completar el que dèiem al § 2.2.1.2.3.2. Resumida, la informació que donàvem, amb l'actualització que ara en podem fer, és la següent:

Frase i proposició	Frase, proposició i oració	Només proposició
carta del 16/9/1905 (§ 9.2.1.1.2)	<i>Gramàtica catalana</i> (1918/1933; § 9.2.1.2.3)	«Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari» (§ 9.2.1.1.3)
<i>Gramàtica de la llengua catalana</i> (§ 9.2.1.1.5)	curs de 1933-1934 (§ 9.2.1.1.13)	<i>Abrégé de grammaire catalane</i> de 1928 (§ 9.2.1.2.1)

<i>Curs mitjà</i> (§ 9.2.1.1.15)	curs de 1934-1935 (§ 9.2.1.1.14)	<i>Grammaire catalane</i> de 1941 (§ 9.2.1.2.4)
<i>Gramàtica francesa</i> (§ 9.2.1.1.8) ¹²²	conferència de 1935 (§ 9.2.1.1.16)	
<i>Gramàtica anglesa</i> (§ 9.2.1.1.10)	curs de 1936-1937 (§ 9.2.1.1.17)	
<i>Compendio</i> (§ 9.2.1.2.2)		
<i>Gramàtica catalana</i> de 1946 (§ 9.2.1.1.18)		
<i>Gramàtica catalana</i> de 1956 (§ 9.2.1.1.19)		

Com a observacions generals, després de la compleció que acabem de fer, creiem important de fer notar que les tres gramàtiques adreçades als mestres —el *Curs mitjà* (1918/1935), la *Gramàtica catalana* de 1946 i la *Gramàtica catalana* de 1956— coincideixen en l'organització de la descripció sintàctica —més afinada, no cal dir-ho, en la de 1956— i en l'ús dels termes *proposició* i *frase*, en aquest cas amb altres textos: el primer, quasi exclusivament com a tecnicisme de la descripció gramatical; el segon, quasi exclusivament com a referència a problemes d'ambigüitat, equivocitat o intel·ligibilitat o com a referència a exemples.

I seguint aquests dos criteris a l'altre extrem hi ha la gramàtica oficial de (1918/1933), organitzada segons la divisió tradicional de la gramàtica i que fa servir el terme *oració*. No ens sembla irrellevant fer notar que aquesta gramàtica i el *Curs mitjà* tenen una vida paral·lela en el temps. Amb això volem significar que el Fabra normatiu i el descriptiu treballen al mateix temps, però pensant en públics diferents.

¹²². En el cas d'aquesta gramàtica, de l'anglesa i de l'*Abrégé* i la *Grammaire* pot ser pertinent tenir en compte que les gramatografies d'aquestes llengües no fan servir *oration* per designar l'expressió d'un pensament.

2.3. LA SINTAXI ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

Atesa l'abundància d'informació extreta de les «Converses filològiques» publicades per Fabra a *La Publicitat* entre 1919 i 1928 (§ 9.2.2.19-9.2.2.24 i 9.2.2.26-9.2.2.29), presentem a cada bloc en primer lloc els resultats del buidatge d'aquests articles i tot seguit els del buidatge dels altres textos discrecionalment pertinents.

2.3.1. LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE SINTAXI ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS

Comencem, doncs, per la informació trobada a les «Converses filològiques» publicades entre 1919 i 1928. Malgrat que hem presentat, arbitràriament, la informació de les *Converses* per anys naturals, creiem que cal donar-ne una visió de conjunt. Les raons de la presentació anual són merament pràctiques: d'una banda, permet manejar la gran quantitat d'informació i anar fent observacions particulars; de l'altra, permet contrastar aquesta informació anual amb la d'altres textos fabrians contemporanis. Però és evident que les *Converses* formen un corpus homogeni, quant a la intenció, el destinatari i el format, i qualsevol anàlisi que se'n faci exigeix aquesta perspectiva general.

Corpus unitari, sí; però redactat al llarg de 10 anys —amb la interrupció de l'any 1921. I això planteja un dubte pel que fa a la interpretació de les dades: ha de tenir el mateix valor una unitat com *construcció*, que apareix en *Converses* dels 9 anys, que una unitat com *discurs*, que hi apareix només una vegada? La resposta en aquest cas concret és, evidentment, que no. Però fixem-nos que són els casos extrems. I, com molt sovint, entremig d'aquests extrems hi ha el gruix de la casuística.

Per aquesta raó considerem que cal tenir en compte que, essent les *Converses* articles monogràfics, una qüestió pot aparèixer tots o quasi tots els anys, o aparèixer poc però en anys allunyats. Evidentment, en el primer cas és una unitat que el Mestre fa seva;

però en l'altre cas també: perquè potser el terme designa un aspecte de què Fabra parla poc, però que usa sempre que tracta aquesta qüestió, i, doncs, també cal considerar que és un terme que Fabra adopta. Per això, a l'hora de valorar la terminologia fabriana en aquests textos, hi ha d'haver un cert marge de discrecionalitat.

Passant ja a l'anàlisi de la informació, d'entrada el que cal dir és que hem trobat poques *Converses* de les quals poguéssim extreure informació sobre el concepte de *sintaxi*. Hi ha anys (1919 [§ 9.2.2.19], 1920 [§ 9.2.2.20] i 1927 [§ 9.2.2.27]) en què no hem sabut veure cap al·lusió a aquest concepte, i els anys en què n'hem trobat són més aviat escasses.

Això no obstant, es pot afirmar que hi ha una qüestió, la de l'ordre dels mots en la frase, que preocupa Fabra durant, si més no, 7 anys: la primera referència és de l'any 1922 (§ 9.2.2.22); en parla del 1923 (§ 9.2.2.23) al 1926 (§ 9.2.2.26), i, encara, el 1928 (§ 9.2.2.28). En parlar d'aquest tema, Fabra generalment presenta l'estructura sintàctica com una estructura ordenada, que només es pot alterar per raons estilístiques clares. En algunes ocasions contraposa el sistema gramatical de la llengua, com a conjunt de possibilitats, i l'estil, com a tria entre aquestes possibilitats.

Una altra afirmació que es pot fer és que el Mestre té el que hem anomenat una «actitud» molt clara davant de la sintaxi, i que va apareixent també des del 1922 (§ 9.2.2.22) fins al 1928 (§ 9.2.2.28) —amb testimonis els anys 1924 (§ 9.2.2.24), 1926 (§ 9.2.2.26) i 1927 (§ 9.2.2.27). Segons el lingüista de Gràcia, davant de les dificultats de tota mena que presenta l'aprenentatge, la pràctica i la reflexió sintàctics, sobretot per la poca perceptibilitat de les funcions i les relacions dels mots, s'ha de partir de la llengua mateixa, i emprendre la descripció i la prescripció d'aquesta part de la llengua amb molta circumspecció.

Molt més esporàdicament, trobem en les *Converses*, al·lusions teòriques: una referència a la gramàtica general l'any 1926 (§ 9.2.2.26), breus al·lusions a la relació entre pensament i estructura gramatical a propòsit de l'ordre dels mots l'any 1928 (§

9.2.2.28), i una molt breu al·lusió a la finalitat comunicativa dels escrits l'any 1926 (§ 9.2.2.26), també a propòsit de l'ordre dels mots.

Passant a la visió de conjunt dels textos fabrians considerats per nosaltres «discrecionalment pertinents», el primer que cal dir és que no altera gaire les conclusions a què hem arribat en analitzar les «Converses filològiques» de 1919-1928.

Una de les poques novetats la constitueix el fet que el tema més tractat per Fabra a les *Converses* —l'ordre dels mots—, ja el tracta en l'article del 1900. Pel que fa a l'«actitud» de Fabra davant de la sintaxi, destaca la crida que fa a evitar la rigidesa en la descripció i la prescripció en la conferència de 1906 i l'afirmació de 1932 amb la qual dóna a entendre que la sintaxi és el component bàsic d'una llengua. Des del punt vista psicològic, en la conferència de 1906 al·ludeix a la diferència entre l'ordre psicològic i el gramatical.

2.3.2. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE LES CATEGORIES SINTÀCTIQUES ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS

2.3.2.1. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques infraoracionals als textos discrecionalment pertinents

Pel que fa a les categories infraoracionals, és aclaridor presentar les observacions en cinc blocs. El primer bloc inclou els termes *construcció*, *expressió* i *gir*. El segon i el tercer termes apareixen poc, però ho fan al llarg de 6 i 4 anys respectivament, quasi sempre com a sinònims del primer. Aquest, com ja hem comentat, és el terme més utilitzat per Fabra a les *Converses* en parlar de qüestions de sintaxi. Apareix en textos dels 9 anys, sobretot per tractar qüestions de lligam entre mots i, secundàriament, per parlar d'aspectes d'estructura dels elements —molt esporàdicament, també per parlar d'aspectes funcionals.

En segon lloc cal parlar del binomi *membre-terme*. El primer apareix en textos de 7 anys —incloent-hi el 1919 (§ 9.2.2.19) i el 1928 (§ 9.2.2.28)— i el segon, en textos de 4 anys —però també incloent-hi el 1919 i el 1928. Són dues unitats, doncs, habituals en el lingüista de Gràcia. Pel que fa al primer, Fabra arriba a fer servir la unitat de significació *membre de proposició* —en un text de 1920 (§ 9.2.2.20)—; però l'ús més freqüent és per referir-se sobretot als complements i, molt menys sovint, al subjecte, al predicatiu i al complement del nom. Pel que fa a la unitat *terme*, la trobem usada d'una manera genèrica com a element de la proposició en un text, i després per referir-se esporàdicament a unitats com el relatiu (6 vegades entre el 1919 [§ 9.2.2.19] i el 1923 [§ 9.2.2.23]) i altres —els mots que poden ser negats pel mot *no*, el subjecte, els complements i el terme predicatiu. Per tant, de vegades equival a ‘mot’ i de vegades a ‘element’.

Per tant, veiem que Fabra usa indistintament aquestes dues unitats per referir-se als constituents de la frase.

El tercer bloc fa referència a la parella *frase-perífrasi*. El segon terme apareix en textos de 4 anys diferents —incloent-hi el 1919 i el 1928—, i només en les ocurrències de l'últim any com a sinònim parcial clar del primer. El que ja hem destacat de l'ús infraoracional del terme *frase* —en textos del 1924 (§ 9.2.2.24) al 1927 (§ 9.2.2.27)— és que es refereix a conjunts que reben el seu nom a partir de la categoria lèxica del seu nucli semàntic: així, *del mot llatí B* és una frase nominal; *del qual*, una frase pronominal; *a anar-hi*, una frase d'infinitiu; un gerundi «bo», una frase adverbial; i una perífrasi verbal, una frase verbal. En dos textos —de l'any 1923 (§ 9.2.2.23) i del 1928 (§ 9.2.2.28)—, una frase nominal també designa un sintagma nominal. Referencialment, retrobem en un text del 1924 (§ 9.2.2.24) l'al·lusió al fet que les unitats infraoracionals expressen «idees» i no «pensaments» —expressió pròpia de les proposicions. Fruit de tot això, trobem en un text de 1923 l'enumeració progressiva «frase, proposició i clàusula», o en textos de 1924 i 1925 (§ 9.2.2.25) la distinció explícita entre *frase*, infraoracional, i *proposició*, «comunicació de sentit complet».

En quart lloc, hi ha el terme *subjecte*. Apareix rarament, però ho fa en textos de 5 anys —des del 1920 (§ 9.2.2.20) al 1926 (§ 9.2.2.26)—: destaquen les al·lusions al subjecte gramatical com a element que concorda amb el verb (el 1920), al paper semàntic (el 1922 [§ 9.2.2.22]) i al subjecte psicològic (el 1923 [§ 9.2.2.23]). Cal comentar que si es pot dir que el terme *subjecte* apareix poc a les *Converses*, el seu correlat lògic, semàntic, psicològic i estructural, el predicat, no hi apareix mai.¹²³

Pel que fa a l'anàlisi dels altres textos discrecionalment pertinents, confirma que el terme *construcció* és el més utilitzat pel lingüista de Gràcia, ja que ja a l'article «Una lliçó de gramàtica i una contestació», de 1900 (§ 9.2.2.2), el fa servir i l'usa també en *Les principals faltes* (§ 9.2.2.36). Quant al terme *membre*, trobem en l'article «El mot “qui”», del 30/1/1930 (§ 9.2.2.33), que el Mestre el fa servir per designar una part d'un complement directe.

2.3.2.2. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques oracionals als textos discrecionalment pertinents

Com a designacions de «grups de mots» amb un verb conjugat, a les «Converses filològiques» de 1919-1928, tant si són l'expressió d'un pensament complet com si no, des del 1919 (§ 9.2.2.19) fins al 1928 (§ 9.2.2.28), trobem a les *Converses* les unitats de significació *proposició*, *frase* i *oració* —de vegades, tots tres termes en el mateix text. Dit això, que pot portar el lector a pensar que Fabra usa indiscriminadament aquests tres termes, creiem que podem observar unes tendències en la distribució d'aquests mots.

En les descripcions estrictament gramaticals, les unitats *proposició* i *oració* formen part del conjunt terminològic especialitzat que Fabra usa. Per designar les oracions subordinades, el Mestre només fa servir una vegada, el 1924 (§ 9.2.2.24), el terme *frase*

¹²³. Amb el benentès que el nostre buidatge sigui totalment fiable.

i 4 vegades —anys 1920 (§ 9.2.2.20), 1922 (§ 9.2.2.22), 1923 (§ 9.2.2.23) i 1926 (§ 9.2.2.26)—, el terme *proposició*. En canvi, en força textos dels anys 1919, 1920, 1923, 1925 (§ 9.2.2.25), 1927 (§ 9.2.2.27) i 1928, la unitat *oració* designa tota mena de subordinades, especialment les relatives.

Per designar les comunicacions amb sentit complet, el Mestre fa servir exclusivament *oració* només en pocs textos de 1919, 1920, 1922 i 1928; en canvi, usa exclusivament *frase* en bastants textos dels anys 1919, 1922, 1925, 1926, 1927 i 1928, i utilitza exclusivament *proposició* en bastants textos dels anys 1919, 1920, 1922, 1923, 1927 i 1928. Si hi afegim que en bastants textos dels anys 1924, 1926 i 1928 els fa servir indistintament —fins i tot en el mateix text de 1928 en contraposició a *oració*, que designa una subordinada—, no creiem agosarat afirmar que Fabra tendeix a usar indistintament *proposició* i *frase* com a designacions de l'expressió del pensament: el primer sobretot com a tecnicisme gramatical i el segon exclusivament en parlar de problemes d'equivocitat o d'intel·ligibilitat o per referir-se a exemples. El terme *oració*, com a designació de les oracions subordinades.

Només en sengles textos, fa servir *clàusula* (el 1919) i *expressió* (1925) com a designacions de comunicacions amb sentit complet.

Quant als textos no pertinents, la informació extreta confirma plenament les tendències comentades en les observacions sobre les *Converses*. A diferència, però, del que passa en aquests textos, en els altres textos no pertinents hi ha pocs casos d'alternança entre *proposició*, *frase* i *oració*. A *Les principals faltes* (§ 9.2.2.36) trobem els dos primers amb un predomini quasi absolut del primer; i a l'article «El mot “qui”» del 30/1/1930 (§ 9.2.2.33), Fabra alterna *frase* i *oració*, però amb una sola ocurrència d'aquest. Pel que fa a les subordinades, destaca l'ús exclusiu de *proposició* a *Les principals faltes*.

Una situació peculiar és la que presenten les «Converses filològiques» publicades entre 1945 i 1947.¹²⁴

a) En 8 *Converses*, fa servir exclusivament la unitat *frase*: 21/11/1945, 25/12/1945, 15/2/1946, 30/3/1946, (explícitament ‘expressar el pensament’, 14/4/1946, 6/6/1946, 2/8/1946, 15/10/1946).

b) En 3 *Converses*, oposa *frase* (‘sentit complet’) i *proposició* (‘sentit no —o «menys»— complet’): *frase – proposició relativa* (21/11/1945), *frase – proposició subordinada* (7/1/1946) i *frase – proposició coordinada* (4/7/1946).

c) En 2 *Converses*, alterna la unitat *frase* amb la unitat *proposició*: per referir-se a l’‘expressió del pensament’: 6/6/1946 (explícitament ‘expressar el pensament’), 18/6/1946 («proposició negativa»/«frase afirmativa»).

d) En 1 *Conversa*, fa servir *proposició* per referir-se a una subordinada: (1/2/1946).

L’ús exclusiu de *proposició* i *frase* com a designacions de la comunicació amb sentit complet —el primer com a tecnicisme gramatical, el segon per referir-se a problemes d’equivocitat i a exemples— i la no-utilització de *oració* a *Les principals faltes* i les «Converses filològiques» de 1945-1947 són especialment rellevants, ja que la primera edició, de 1925, surt sis anys després de la primera *Conversa* i tres anys abans de l’última. I aquestes *Converses* de l’exili són dels últims textos fabrians.

2.3.2.3. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques supraoracionals als textos discrecionalment pertinents

Essent la sintaxi una qüestió bàsicament oracional, ja s’entén que trobem poques unitats del nivell supraoracional a les «Converses filològiques» de 1919-1928 —i cap als altres textos discrecionalment pertinents— i d’una manera esporàdica i dispersa. Així la unitat menys rara és la de *passatge*, quasi sempre referida als fragments que servien a Fabra d’exemple —encara que no sempre eren conjunts multioracionals. En segon lloc, hi ha el terme *frase* com a designació d’un conjunt de proposicions juxtaposades o coordinades. Després hi ha el *període* i la *clàusula* —sobretot en l’enumeració *frase-proposició-clàusula* que ja hem comentat. Molt més rarament, hi ha les al·lusions a la

¹²⁴. Recordem que no són a l’epígraf 9.2, perquè en vam tenir notícia ben avançada la nostra investigació. V. § 1.4.2.2.1, n. 62.

coherència —sense fer servir aquest mot— entre proposicions. I, finalment, la menció única del *discurs*.¹²⁵

¹²⁵. Pel que fa al nivell supraoracional, no hi ha informació nova en altres textos discrecionalment pertinents.

2.4. LA CONCEPCIÓ SINTÀCTICA DE FABRA

En aquest epígraf donem les conclusions generals sobre la concepció fabriana de la sintaxi, a partir de la confrontació de les observacions sobre els textos pertinents (§ 2.2.1., 2.2.2 i 2.2.3) i les observacions sobre els no pertinents (§ 2.3).

2.4.1. CONCLUSIONS SOBRE L'OBJECTIU FIXAT

Si ja a l'epígraf 2.2.1.1 —en què al principi ens plantejàvem la validesa de l'objectiu de descriure la concepció sintàctica de Pompeu Fabra mitjançant l'anàlisi de la seva terminologia sintàctica—, arribàvem a la conclusió que el buidatge terminològic dels textos especialitzats havia fornint prou informació i prou rellevant, ara, després de comentar el buidatge dels textos no pertinents, la resposta no pot sinó veure's confirmada.

En aquesta alçada del treball, s'imposa una altra pregunta: ha estat adequada la divisió dels textos entre «pertinents» i «no pertinents»? I la resposta creiem que torna a ser afirmativa, ja que l'anàlisi dels dos grups textuals ha demostrat que contenen informació quantitativament i qualitativament diferent.

Sense entrar en detalls, ha quedat demostrat que en els textos pertinents és on hi ha més definicions explícites —i no sols al diccionari—, on hi ha més riquesa d'enfocaments sobre la sintaxi i sobre les comunicacions amb sentit complet, on hi ha molta més discussió sobre conceptes bàsics com el subjecte i el predicat —aquest absent dels textos no pertinents.

Una qüestió que es podria pensar que trenca aquesta distinció és l'ús del terme *oració* com a designació de l'expressió d'un pensament, ja que hi ha textos dels dos grups on apareix amb aquest significat. Però creiem haver demostrat que els textos pertinents on

el Mestre el fa servir eren justament els que eren transcripcions taquigràfiques, sense cap revisió seva prèvia, que reflectien molt la semiespontaneïtat d'una explicació a classe o d'una conferència.

2.4.2. LA SINTAXI SEGONS POMPEU FABRA

Fabra defineix explícitament la sintaxi com l'àmbit de les funcions i les relacions dels (grups de) mots dins la frase. El terme *relacions* n'inclou tres més, el *lligam*, l'*ordre* i l'*estructura*, també bàsics segons el lingüista de Gràcia. I aquests tres termes, el Mestre sovint els vehicula amb la unitat *construcció* —definida al DGLC com l'«arranjament sintàctic»—, el terme que més utilitza.

En les obres descriptives —excepte en la gramàtica de 1912 (§ 9.2.1.1.5), on, si més no, no és tan clar—, el *Curs mitjà*, de 1918/1935 (§ 9.2.1.1.5), la gramàtica de 1946 (§ 9.2.1.1.18) i la de 1956 (§ 9.2.1.1.19), les relacions entre els (grups de) mots es jerarquitzen a partir del nom i del verb, nuclis del subjecte i del predicat, termes de la majoria de frases —excepte de les que no tenen un subjecte lògic explícit. En les altres obres, l'exposició de la sintaxi es desenvolupa al voltant de les tradicionals parts de l'oració. Aquesta dualitat, i alhora distincions com les que trobem entre *gramàtica general* i *gramàtica didàctica*, i l'ús exclusiu dels termes *frase* i *proposició* en els textos especialitzats, confirmen que hi ha un Fabra descriptiu i un Fabra prescriptiu i didàctic.

L'anàlisi de tota la producció fabriana ens ha permès també veure com Fabra té una actitud molt clara —des de les seves primeres obres fins a les últimes— pel que fa a la naturalesa de la sintaxi. És la part més important de la llengua i de la gramàtica, però desgraciadament és la que més costa de descriure, de prescriure, d'ensenyar, d'aprendre i de practicar, perquè no consisteix — a diferència de la morfologia o de l'ortografia— en unitats discretes sinó en funcions d'unitats i relacions entre elles, la qual cosa fa que la perceptibilitat d'aquestes categories sigui mínima per al parlant. Per això cal una

actitud *circumspecta*, partir de les dades de la llengua i no voler encotillar uns fenòmens que per naturalesa són superficialment molt variats: en molts textos, el Mestre deixa veure com la sintaxi és un sistema de possibilitats, algunes de les quals existeixen en la llengua i d'altres no.

2.4.3. L'EXPRESSIÓ D'UN PENSAMENT COMPLET SEGONS POMPEU FABRA

Però Fabra pren com a criteri bàsic per descriure tant la frase com la proposició¹²⁶ —unitat fonamental de la sintaxi—, no les funcions i les relacions entre els (grups de) mots, sinó el criteri semàntic d'«expressió d'un pensament». Perquè no hi ha una única estructura canònica que serveixi per expressar un pensament —n'hi ha quatre, segons la gramàtica pòstuma (§ 9.2.1.1.19)—; però, a més, fragments que tan sols expressen una «idea», en determinades situacions comunicatives són positivament interpretades com una comunicació amb sentit complet —estructures designades per Fabra (1956) com a frases, com a «actes de paraula, expressió o comunicació». Per tant: per expressar un pensament, els parlants disposen, segons la situació comunicativa, d'una gamma variadíssima d'estructures sintàctiques. I es dedueix també que la sintaxi sola no basta per donar compte de la llengua: només cal recordar com el Mestre distingeix entre «casos» o papers semàntics i funcions sintàctiques o places en l'estructura oracional.

Un segon criteri necessari i suficient —bé que no gaire usat per Fabra— és el de la unitat entonativa. I a partir d'aquí, Fabra apel·la a criteris estructurals, relacionals, modals, psicològics i comunicatius —aquests per explicar per què determinades estructures no canòniques poden funcionar com a comunicacions amb sentit complet.

També en aquest terreny de la descripció de l'expressió d'un pensament, la distinció entre textos pertinents i textos no pertinents s'ha demostrat rellevant: els textos

¹²⁶. Creiem haver demostrat que el Fabra descriptiu descarta en general el terme *oració*, excepte quan parla de les estructures relatives.

especialitzats —més els no especialitzats *Abrégé de grammaire catalane* (§ 9.2.1.2.1), *Grammaire catalane* (§ 9.2.1.2.4), *Les principals faltes de gramàtica* (§ 9.2.2.36) i les «Converses filològiques» de 1945-1947— fan servir només *frase* —per referir-se quasi sempre a problemes d'ambigüitat, d'equivocitat o d'inintel·ligibilitat, o per parlar d'exemples— i *proposició* —quasi sempre com un tecnicisme gramatical de la descripció—, amb un bandeig quasi absolut de la unitat *oració*: només la fa servir en parlar dels relatius.

Segons Lúdia Pons (comunicació personal el juny de 2004), la gramàtica de 1956 ofereix una distinció sistemàtica i clara entre la frase com a «acte d'expressió, de paraula o de comunicació» i la *proposició* com a «estructura gramatical», distinció que, també segons Pons, Fabra adopta de la teoria estructuralista. En aquesta mateixa gramàtica, però, defineix semànticament totes dues unitats lèxiques (la frase, a la pàg. 37; la proposició, a la pàg. 39; v. § 9.2.1.1.19) com a «expressió d'un pensament». Aquesta sinonímia des de la perspectiva semàntica, es dona tant en textos rebuts directament de Fabra com en textos transcrits per altri, ja que la proposició, en l'accepció d'«expressió d'un pensament», hi és al·ludida (*Recull de les lliçons del curs de català superior* (1933-1934: 50; § 9.2.1.1.13); *Gramàtica catalana* (1946: 74; § 9.2.1.1.18)) o definida (*Gramàtica catalana. Curs mitjà* (1935: 26; § 9.2.1.1.15); *Curs superior de català* (1936-1937: 272-273; § 9.2.1.1.17)).

Quant a l'ús fabrià dels dos termes, en els textos immediats —excepte algun cas escadusser d'ús de la unitat *frase* fins i tot a la gramàtica del 56— Fabra fa servir *proposició* sempre que fa una descripció gramatical. De tota manera, la remissió en el DGLC (§ 9.2.1.1.11) a l'entrada *proposició* de l'accepció que hem numerat com a [1] de *frase* obre la porta a la sinonímia en aquest terreny. (Amb totes les reserves, ja que el diccionari no necessàriament reflecteix les opcions de Fabra.)

En canvi, en un text no immediat —la transcripció d'un curs, amb la tendència a l'alternança terminològica pròpia d'un discurs semiespontani— que suscita molts

dubtes quant a la fidelitat al discurs fabrià, el *Curs superior de català* (1936-1937: 88-89; § 9.2.1.1.17), s'afirma el següent: «Parts essencials de l'oració. Subjecte i predicat. [...] Lògicament en una frase hi ha dos termes: el subjecte i el predicat.»

Pel que fa a la definició comunicativa de *frase* ('acte de paraula, d'expressió o comunicació'), creiem que es pot atribuir a aquesta perspectiva el fet que les referències (*Gramàtica de la llengua catalana* (1912: § 159; § 9.2.1.1.5); *Converses filològiques* (15/12/1919, 19 i 22/1/1920, 30/3/1920, 284/1926, i 31/1, 26/2 i 3/4/1928); *Compendio de gramàtica catalana* (1929: 50; § 9.2.1.2.2); *Gramàtica catalana* (1933: 97-98, 110 i 135; § 9.2.1.2.3); conferència «El català a l'escola primària» (1933: 8; § 9.2.1.1.12; *Les principals faltes de gramàtica* (1937: 37; § 9.2.2.36), *Gramàtica catalana* (1946: 74 i 78; § 9.2.1.1.18)) a la possible ambigüitat, inintel·ligibilitat o equivocitat d'un fragment entre pauses, Fabra les apliqui sempre a la unitat *frase*.

2.4.4. ELS MEMBRES I TERMES DE L'EXPRESSION D'UN PENSAMENT COMPLET SEGONS POMPEU FABRA

En aquest nivell la terminologia —tota definida explícitament almenys en el DGLC— es pot agrupar des de diferents punts de vista. D'entrada, des d'un punt de vista descriptiu hi ha les unitats *membre* i *terme*. La definició explícita d'aquestes dues unitats és desigual: la definició de la primera unitat és genèrica, i només a través d'un exemple —i en altres textos a partir de l'ús que el Mestre en fa— veiem que designa parts jeràrquicament desiguales de la proposició; la definició explícita de la unitat *terme* pertany al llenguatge lògic, però l'ús de Fabra és paral·lel al de *membre*, fins al punt que molts cops són sinònims. Per tant, gairebé són dos termes comodí per designar fragments estructuralment i jeràrquicament diferents.

Des d'un punt de vista estructural, trobem usats els termes *subjecte*, *predicat* i *frase* (com a «grup de mots en què no figura cap verb en un mode definit i que fa dins la proposició l'ofici d'una part de l'oració»). Tant les definicions com les descripcions i

usos dels dos primers varien radicalment en els dos tipus de text que hem establert: en els pertinents són definits explícitament i descrits abundantment, mentre que en els no pertinents només el primer és utilitzat, i en molt poques ocasions i d'una manera superficial. I en els textos pertinents el concepte més tractat és el de subjecte, sobretot arran dels tipus III (*Plou; és clar*) i IV (*Ha arribat un parent meu*) de frase que acaba establint Fabra l'any 1956 (§ 9.2.1.1.19). Creiem digne de ser remarcat el fet que en les transcripcions dels cursos universitaris dels anys trenta i la conferència de 1935 (§ 9.2.1.1.16), tractant frases del tipus IV, el lingüista gracienc apel·la sistemàticament, amb més o menys explicitesa, als conceptes de *subjecte psicològic*, *subjecte lògic* i *subjecte gramatical*, i, en canvi, ni en la gramàtica del 1946 (§ 9.2.1.1.18) ni en la de 1956 no manté aquesta distinció, que semblava donar compte —sobretot tenint al davant les frases franceses com *Il est arrivé deux trains* o *Il pleut*— de l'estructura IV. No menys destacable és l'enfocament comunicatiu, abundantment usat en els cursos i conferències dels anys trenta i les dues últimes gramàtiques, per explicar per què un subjecte sol o un predicat de les estructures I (*El nen plora*) i II (*L'anell és d'or*) poden constituir, en determinades condicions, una comunicació de sentit complet. Per tant, en la descripció del subjecte i el predicat, com en el de la sintaxi en general, trobem en la producció fabriana una gran diversitat d'aproximacions segons les necessitats descriptives.

Pel que fa al terme infraoracional *frase*, cal destacar com el nom que el Mestre li dóna es deu al nucli semàntic del conjunt i no a la seva estructura, fins al punt que parla de *frases pronominals*.

Des d'un punt de vista relacional, hi ha el terme bàsic segons Fabra en sintaxi: la *construcció* o «arranjament sintàctic».

2.4.5. LES UNITATS SUPRAORACIONALS SEGONS POMPEU FABRA

L'àmbit supraoracional és el menys atès per Fabra, com ja era d'esperar de la seva definició de *sintaxi*. Les úniques incursions del lingüista de Gràcia en aquest terreny estan representades per les al·lusions a la coherència dels textos en parlar del recte ús de *doncs*, *puix* o dels adverbis conjuncionals, i per l'ús dels termes següents: *frase*, com a conjunt de proposicions juxtaposades o coordinades; *discurs*, en les definicions, al DGLC (§ 9.2.1.1.11), de *mot*, *sintaxi*, *conjunció* i *interjecció*; i *període* o *passatge* —i, més rarament, de *clàusula* o *context* en aquest sentit.

3. LA CONCEPCIÓ DEL CANVI SINTÀCTIC SEGONS POMPEU FABRA

ÍNDIX

- 3.1. Planteig de l'anàlisi de la concepció fabriana de *canvi sintàctic*: de la definició explícita a l'enfocament de les unitats de la descripció sintàctica
- 3.2. El canvi sintàctic als textos pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 3.2.1. El canvi sintàctic als textos pertinents especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 3.2.2. El canvi sintàctic als textos pertinents no especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 3.2.3. Observacions sobre la concepció del canvi sintàctic de Fabra als textos pertinents
- 3.3. El canvi sintàctic als textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 3.3.1. Observacions sobre la concepció del canvi sintàctic a les «Converses filològiques» publicades entre 1919 i 1928
 - 3.3.2. Observacions sobre la concepció fabriana del canvi sintàctic als altres textos discrecionalment pertinents
- 3.4. Observacions sobre la concepció fabriana del canvi sintàctic
 - 3.4.1. Conclusions sobre l'objectiu fixat
 - 3.4.2. El canvi sintàctic segons Pompeu Fabra
 - 3.4.2.1. El canvi sintàctic segons el Pompeu Fabra investigador
 - 3.4.2.2. El canvi sintàctic segons el Pompeu Fabra estandarditzador

3.1. PLANTEIG DE L'ANÀLISI DE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE *CANVI SINTÀCTIC*: DE LA DEFINICIÓ EXPLÍCITA A L'ENFOCAMENT IMPLÍCIT

En aquest capítol ens hem proposat d'assolir l'objectiu específic 2 (§ 1.2.2.2): descriure la concepció fabriana del canvi sintàctic. Pel que fa al mètode, hem pretès validar la hipòtesi 1.3.2 (§ 1.3.2) sobre una de les dobles condicions de Fabra: la d'investigador i la d'estandarditzador. En un nivell més concret, el procediment que hem seguit ha estat de buidar en tota la producció fabriana tant les definicions explícites que Fabra dona de canvi sintàctic com les mencions que en fa.¹²⁷

Quin és l'àmbit del canvi sintàctic segons Fabra? Al § 2.4.2, hem arribat a la conclusió següent sobre la concepció fabriana de la sintaxi:

«Fabra defineix explícitament la sintaxi com l'àmbit de les funcions i les relacions dels (grups de) mots dins la frase. El terme *relacions* n'inclou tres més, el *lligam*, l'*ordre* i l'*estructura*, també bàsics pel lingüista de Gràcia. I aquests tres termes, el Mestre sovint els vehicula amb la unitat *construcció* —definida al DGLC com l'«arranjament sintàctic»—, el terme que més utilitza.»

I el Mestre defineix *canvi* al DGLC (§ 9.3.1.1.11) com segueix:

«**canvi** m. Acció de canviar acc. 1, canviament; l'efecte.»¹²⁸
«**canviar** [...] Intr. Esdevenir altre, diferent, sofrir una transformació.»¹²⁹

Per tant, en aquest capítol hem analitzat les unitats de significació especialitzades que tenen a veure amb la transformació de les funcions i de les relacions —de lligam, d'ordre i d'estructura— dels (grups de) mots dins la frase. Això no obstant, atès que la recerca sobre el canvi sintàctic no s'ha desenvolupat fins fa relativament poc, hem inclòs en el nostre buidatge les unitats de significació sobre canvi lingüístic en general que permeten —si més no, indirectament— completar la visió que el lingüista de

¹²⁷. Per a la justificació detallada del mètode, vegeu § 2.1.

¹²⁸. Cap exemple no es refereix a la llengua.

¹²⁹. Cap exemple no es refereix a la llengua.

Gràcia tenia del canvi sintàctic. I hem deixat de banda les unitats relatives únicament als canvis fonètic, morfològic o lèxic.

Per analitzar els fragments i les definicions fabrians relatius al canvi lingüístic ens ha semblat útil partir de la definició i de la tipologia que Payrató (1985) ofereix del fenomen de la interferència lingüística. D'una banda, perquè la majoria dels fenòmens de canvi lingüístic analitzats per Fabra hi tenen a veure; però, de l'altra, perquè la interferència, tal com la defineix Payrató, és un canvi lingüístic que també es pot donar internament, entre registres o dialectes, en una mateixa llengua.

Payrató (1985: 58) defineix la interferència en sentit ampli com segueix:

«canvi lingüístic (= una innovació, una pèrdua, una substitució) que té lloc en una llengua A (o registre), i que és motivat directament per una llengua B (o d'un altre registre de la mateixa llengua [...]).»

A les pàg. 77-79 en fa la presentació següent i a les pàg. 90-91 dóna exemples de cada cas d'interferència gramatical en català:

«Suposem que cada llengua és un conjunt finit d'elements i de relacions: L_1/L_2 . Suposem ara que, a partir de certs paràmetres (en el camp fònic poden ser els ordres articuladoris, en el lèxic els equivalents de traducció...) formem una sèrie de subconjunts (A/B...), sent A un subconjunt de L_1 i B un de L_2 respectivament; els elements de cada conjunt respectiu compleixen una determinada propietat. Si ara establim equivalències entre aquests subconjunts, ens trobarem que hi ha diferències entre els elements. Basant-nos en la classificació de Weinreich (1953), exclusiva de la interferència fònica, podem arribar a formular quatre processos bàsics de la interferència de L_1 en L_2 :

»a) *Subestimació d'una distinció (o sots-diferenciació, o hipodiferenciació)*

$L_1/A:$	a	→	a
$L_2/B:$	b1, b2..., bn		b
Ex:	Ús de <i>ho</i> tant com a equivalent de <i>lo</i> com de <i>el</i> . ¹³⁰		

»b) *Sobreestimació d'una distinció (o sobrediferenciació, o hiperdiferenciació)*

$L_1/A:$	a1, a2..., an	→	a1, a2..., an
$L_2/B:$	b		b1, b2..., bn
Ex:	Ús de <i>doncs</i> causal com a equivalent del <i>pues</i> espanyol.		

»c) *Reinterpretació d'una distinció*

$L_1/A:$	a <—> b	→	a <—> b
$L_2/B:$	c <—> d		c' <—> d'

¹³⁰. Vegeu més endavant el comentari dels exemples recollits de Payrató.

Ex: Ús de l'article definit singular davant del dia de la setmana per indicar el més pròxim al moment de l'enunciació.

»d) *Substitució*

L ₁ /A:	a	→	a
L ₂ /B:	a'		a

Ex: Ús de *per* per *a* en sintagmes com *a la tarda*.

»Els casos 1) i 2) són inversos, i comporten una reducció o augment dels elements respectivament; 3) és el cas més problemàtic: implica, en principi, un canvi de la *relació* entre els elements, no dels mateixos elements. Això, però, és discutible en el marc estructuralista, ja que els elements es defineixen precisament per les relacions que s'estableixen entre ells: d'alguna manera, per tant, hi ha un canvi (= *c'* i *d'*). 4) és la categoria més general, però normalment demana una estreta semblança entre els elements: *a* i *a'*.

»Aquest intent de descripció formal (massa simple, d'altra banda) vol ser alhora un intent de fer veure uns quants processos sense que hi intervinguin elements coneguts (= fonemes, mots...). Caldria afegir-hi dos últims processos:

»e) *Importació*

L ₁ /A:	a	→	a
L ₂ /B:	∅		a

Ex: Ús de *hasta*.

»f) *Pèrdua*

L ₁ /A:	∅	→	∅
L ₂ /B:	a		∅

Ex: Pèrdua dels pronoms *en* i *hi*.

Aquesta classificació presenta avantatges, però no cal amagar-ne els inconvenients. Normalment, en un cas d'interferència sempre predomina un d'aquests sis aspectes. Ara bé: determinats casos poden participar de característiques de dos dels sis apartats; l'atribució, llavors, a l'un o l'altre dependrà del punt de vista amb què hàgim iniciat l'anàlisi i de les parcel·les de cada llengua (subconjunts) entre els quals establim les equivalències. Això a part, l'esquema ens pot servir com una primera aproximació als fenòmens: és prou general (= aplicable als casos d'interferència en la llengua i en la parla), i recull els paral·lelismes dels efectes que causa la interferència en els distints novells de la llengua receptora (L₂).»

Partint de les prevencions de l'últim paràgraf de Payrató, creiem que podem aplicar la seva classificació als canvis descrits per Fabra. I atès que no sempre ha estat fàcil decidir en quin tipus classifiquem un canvi, hem triat el tipus que explica d'una manera més general cada canvi analitzat.

No és fàcil perquè aquests tipus, tal com els presenta Payrató, només fan referència a una de les variants en concurrència en el procés general de canvi lingüístic, mentre que el procés comporta gairebé sempre més d'un tipus concret de canvi, que s'esdevenen, l'un en la variant en procés de substitució i l'altre en la variant diguem-ne emergent. (I encara, de vegades, la nova situació respon a un altre dels tipus de Payrató.)

Si prenem els exemples payratonians d'interferència gramatical que hem reproduït, les nostres observacions anteriors es concreten com segueix:

a) *Ús de ho tant com a equivalent de lo com de el*: la «subestimació d'una distinció» es concreta en el fet que la distinció vigent en català entre l'anomenat «article neutre» *el* (*Això és el que hi ha*) i el pronom neutre *ho* (*No ho sé*) es perd per al parlant que fa servir només el segon per a totes dues funcions. (I per tant, també, per a aquest parlant *el* no pot fer d'«article neutre».) Però alhora, en l'ús d'aquest parlant, hi ha una «sobreestimació d'una distinció», en el sentit que apareix un signe lingüístic *ho* «article neutre» (*Això és ho que hi ha*). I també hi ha una reinterpretació d'una distinció: l'oposició entre *el* «article masculí i neutre» i *ho* pronom neutre esdevé l'oposició entre *el* article definit i *ho* «article» i pronom neutre.

b) *Ús de doncs causal com a equivalent del pues espanyol*: hi ha una «sobreestimació d'una distinció» perquè apareix el signe lingüístic *doncs* amb significat causal. Però també hi ha alhora, o una subestimació perquè cal entendre que les altres conjuncions causals (*perquè*, *ja que*, etc.) perden en l'ús d'aquest parlant aquesta funció, o una pèrdua, perquè no les utilitza (gairebé) mai. I encara es pot considerar que aquest signe lingüístic *doncs* amb valor causal és una importació des de l'espanyol.

c) *Ús de l'article definit singular davant del dia de la setmana per indicar el dia més pròxim al moment de l'enunciació*: en l'ús de determinats parlants, hi ha una reinterpretació d'una distinció, perquè prèviament l'article definit singular, en virtut d'una subestimació, perd la capacitat d'indicar la idea de freqüència o habitualitat, i, paral·lelament, en virtut d'una sobreestimació, guanya la capacitat d'indicar el dia de la setmana més pròxim al moment de l'enunciació. L'aparició del signe lingüístic *el* capaç d'introduir el dia més pròxim al moment de l'enunciació és al mateix temps un cas d'importació des de l'espanyol.

d) *Ús de per en comptes de a en sintagmes com a la tarda*: en l'ús de certs parlants, hi ha aquesta substitució, perquè *a*, en virtut d'una subestimació, perd la capacitat d'introduir

aquesta mena de sintagmes i, alhora, *per*, en virtut d'una sobreestimació, adquireix la capacitat d'introduir aquesta mena de sintagmes. L'aparició del signe lingüístic *per* capaç d'introduir aquesta mena de sintagmes és al mateix temps un cas d'importació des de l'espanyol.

e) *Ús de hasta*: l'aparició del signe lingüístic *hasta* és un cas d'importació des de l'espanyol. Però la seva aparició comporta una subestimació en l'ús de la preposició *fins* —entre altres signes— que perd, per a determinats parlants, la capacitat d'introduir els sintagmes que introdueix el manlleu, o, si *hasta* substitueix completament *fins* , comporta una pèrdua (es deixa de fer servir *fins*) i una substitució (substituït per *hasta*).

f) *Pèrdua dels pronoms en i hi*: la pèrdua, de fet, comportaria l'abandó o el no-ús d'aquests pronoms. Potser el que acostuma a passar és que hi ha una subestimació i aquests dos pronoms deixen de ser usats en alguna o algunes de les seves funcions tradicionals. En determinats casos la pèrdua o la subestimació, comporten en l'ús de certs parlants una sobreestimació: per exemple, l'atribució de capacitat coreferent a conjunts com «article definit + *mateix* » o *al respecte* . Aquests conjunts, susceptibles de ser considerats signes lingüístics, alhora constitueixen un cas d'importació des de l'espanyol.

D'aquestes observacions, doncs, es desprèn que la tipologia de Payrató forneix una base per a la descripció del canvi sintàctic, sempre que es tingui en compte que el canvi és un procés de substitució, amb dues variants —de vegades, més— en concurrència, i que quasi sempre aquest procés és fruit de la interacció de més d'un dels tipus payratonians.

Ara, el que trobem generalment en els textos fabrians, no és una descripció completa del procés de canvi com l'acabem de definir, sinó mencions, al·lusions, qualificacions, parcials d'un d'aquests tipus de Payrató. Cal tenir-ho en compte perquè el que fem és denominar amb la terminologia payratoniana les concepcions fabrianes explícites o que es poden deduir clarament.

Pel que fa al nombre de textos en els quals hem trobat realment definicions o usos d'unitats de significació especialitzades relatives al canvi sintàctic, és el següent:

Textos especialitzats pertinents	15
Textos no especialitzats pertinents	1
Textos discrecionalment pertinents	133
Total	149

Són els següents:

Textos pertinents especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

Carta del 16/9/1905
 «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari» (1907)
Qüestions de gramàtica catalana (1911)
Gramàtica de la llengua catalana (1912)
 «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (I)» (1913)
 «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)» (1914)
 «Filòlegs i poetes» (1918 [1932])
Gramàtica anglesa (1924)
 «L'obra de depuració de la llengua catalana» (1924)
 «De la depuració de la llengua literària» (1927)
Diccionari general de la llengua catalana (1932)
 «El català a l'escola primària» (1933)
Recull de les lliçons del curs de català superior (1933-1934)
Apunts taquigràfics dels Curs superior de català (1934-1935)
Curs superior de català (1936-1937)

Textos pertinents no especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

Discurs com a president dels Jocs Florals de Barcelona de 1934

Textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

«Conjugació del verb català. Present de subjuntiu y infinitiu» (1891)
 Carta del 26/12/1905
 Carta del 26/1/1906
 Esmenes al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906)
 «El pronom-adjectiu “qual”» (28/3/1907)
 «Les preposicions “de”, “a”, “en” davant de la conjunció “que”» (28/2/1908)
 Carta del 13/9/1910
 Carta del 1-29/4/1911
 «Observacions a la redacció de les Normes Ortogràfiques (1913?)»
 «La llengua» (1916)
 «L'unitat llingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València» (1919)
 «Converses filològiques» de l'any 1919
 «Converses filològiques» de l'any 1920
 «Converses filològiques» de l'any 1922
 «Converses filològiques» de l'any 1923
 «Converses filològiques» de l'any 1924
Les principals faltes de gramàtica (1925 [1937])
 «Converses filològiques» de l'any 1925
 «Converses filològiques» de l'any 1926
 «Converses filològiques» de l'any 1927
 «Converses filològiques» de l'any 1928
 «Qüestions lingüístiques» (19/1/1930)
 «El mot “qui”» (30/1/1930)
 Carta del 15/6/1942

3.2. EL CANVI SINTÀCTIC ALS TEXTOS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

3.2.1. EL CANVI SINTÀCTIC ALS TEXTOS ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

Els textos on hem trobat més informació sobre el canvi sintàctic han estat «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2) i la transcripció *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.12).

No hem trobat en aquests textos ni en els altres especialitzats cap teoria general explícita sobre el canvi lingüístic ni sobre el canvi sintàctic. El que sí que n'hem pogut deduir és una concepció general subjacent. D'ací d'allà, en aquests textos ens apareix un Fabra que concep el canvi lingüístic com una característica inherent a les llengües: per exemple, a la transcripció del curs de 1934-1935 (§ 9.3.1.1.14):

P. 30: «La llengua és una cosa que va evolucionant, que experimenta certs canvis dels quals no ens adonem, però que a la llarga fan que una llengua al cap d'uns certs anys sigui diferent. El treball és evitar-ho, però si a pesar dels esforços triomfa una forma nova, aleshores s'accepta. Els gramàtics no poden dir altra cosa que: En aquest moment això és bo i allò altre és dolent. Per això algú ha dit, amb molt d'encert, que les faltes de gramàtica d'avui són la llengua de demà.»¹³¹

¹³¹. Sembla que l'«algú» del fragment pot ser Charles Bally o Henri Frei, o tots dos. Frei (1929 [1982: 19]) afirma: «Ajouterai-je qu'on devrait étudier systématiquement les incorrections? Elles ont leur raison d'être, et répondent tantôt à des nécessités, tantôt [...] aux exigences de l'expression émotive [...] si, parmi elles, les unes l'emportent [...] cela ne se fera pas sans raison...»

I Bally (1935 [1977: 32]): «c'est la langue de demain qui se prépare dans une foule d'incorrections; plusieurs ont pris déjà une telle extension que l'on peut presque escompter leur triomphe définitif; qui sait s'il ne sera pas correct un jour de dire: se rappeler de quelque chose?» A la p. 33 esmenta en nota el llibre de Frei (1929).

La frase de Fabra no és una citació literal, però la idea és la mateixa. A més, el context en què queda recollida són els apunts d'un assistent a classes seves, que en altres passatges demostra no estar gaire al dia de la lingüística del moment; i quan es parla a classe no necessàriament s'és molt precís en les citacions.

Té una actitud negativa davant del canvi quan és fruit de la influència d'una altra llengua o de l'empobriment cultural: per exemple, a l'article «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2):

P. 104-106: «¿Hem de rebutjar en absolut els canvis que ha experimentat la llengua, els quals han romput la unitat aconseguida un dia [...]? ¿Hem d'admetre [...] una llengua familiar, vulgar, condemnada a una perpetua degradació [...]?»

Aquest canvi és presentat en diversos textos com un procés —sobretot a «Sobre els diferents problemes...» (1907) i la transcripció del *Recull...*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13)— amb un origen, unes causes, uns factors, amb una fase d'alternança de variants i unes conseqüències.

Pel que fa a l'origen, hem cregut aplicables els conceptes *canvi des de baix* i *canvi des de dalt* proposats per William Labov (1994: 878):

«Changes from above are introduced by the dominant social class, often with full public awareness. Normally, they represent borrowing from other speech communities that have higher prestige in the view of the dominant class. Such borrowing do not immediately affect the vernacular patterns of the dominant class or other social classes, but appear primarily in careful speech, reflecting a superposed dialect learned after the vernacular is acquired. [...]

Changes from below are systematic changes that appear first in the vernacular, and represent the operation of internal, linguistic factors. [...] It is only when the changes are nearing completion that members of the community become aware of them. Changes from below may be introduced by any social class, although no cases have been recorded in which the highest-status social group acts as the innovating group.»

En aquest sentit destaca la presentació fabriana de la sintaxi com un àmbit molt permeable als canvis a l'article «De la depuració de la llengua literària», de 1927 (§ 9.3.1.1.10):

P. 172: «[...] amb la mateixa facilitat que la sintaxi i el lèxic sofriren nombrosos canvis sota l'acció pertorbadora d'una llengua estrangera, ara són dòcils a una acció renovadora. En tenim l'experiència: la majoria de les innovacions introduïdes en la llengua escrita han estat incorporades a la llengua parlada. La capacitat de renovació d'aquesta ultrapassa indubtablement les previsions més optimistes.»

Entre les causes, destaquen la interferència —entesa com la presència sobretot del castellà en el domini lingüístic—, el calc i l'analogia, pel nombre de casos que hi agrupa; però, per les vegades que en parla (gramàtica de 1912 [§ 9.3.1.1.4], l'article «Filòlegs i poetes», de 1918 [§ 9.3.1.1.7] i el curs de 1933-1934), destaca la idea d'una evolució natural de les llengües com a causa motora del canvi. En pocs casos (*se*

n'anem per *ens n'anem*, a *n* per *en*), parla el Mestre de canvis interns, com ara una reinterpretació d'una distinció.

Pel que fa a la interferència, Fabra usa *interferència* no com a 'canvi lingüístic', sinó com a 'influència d'una llengua en una altra', a la conferència «El català a l'escola primària», de 1933 (§ 9.3.1.1.12):

P. 5: «que [*sic*] passa quan l'infant català va a una escola i per contra de fer la seva instrucció en català la fa en castellà? Compreneu com ha d'ésser funesta la interferència de [*sic*] una segona llengua quan s'està, podríem dir, en el moment, en mig camí de l'aprenentatge de la pròpia.»

P. 8: «que l'aprenentatge de l'infant català no es trobi pertorbat per la interferència d'una llengua forastera [...]»

L'ús de la unitat *interferència* en un text de l'any 1933 no deixa de ser rellevant si tenim en compte que Payrató (1985: 218) situa al 1936 la primera referència d'aquesta unitat de significació en un text europeu i en un de català:

«Per acabar, un detall curiós —i valuós—. Dalmau (1936) intuï perfectament ja l'ús que es podria fer de la noció i el terme *interferència* [...]»

Payrató diu que Dalmau l'usa tres vegades, i en nota a peu de plana afegeix:

«6. Delfi Dalmau publicà aquesta obra, *Poliglotisme passiu*, el 1936, el mateix any, doncs, en què Sandfeld presentà la comunicació “ Problèmes d'interférences linguistiques” al Quart Congrès Internacional de Lingüistes (Copenhague) [...]»

Abans (pàg. 48), Payrató afirma que és Sandfeld (1936) qui «comença a fer servir el terme *interferència*». Per tant, la transcripció de la conferència de 1933 s'avança 3 anys a la primera referència trobada per Payrató (1985), la qual cosa concorda amb la següent afirmació de Lamuela i Murgades (1984: 50-51):

«Fabra fou també un gran estudiós, *avant la lettre*, de la interferència lingüística; entesa aquesta [...] com el procés d'influenciament exercit per part d'una llengua socio-políticament dominant damunt una llengua socio-políticament dominada.»

La idea d'una evolució natural de les llengües com a causa motora del canvi, la tracta en diferents textos. A la *Gramática de la lengua catalana*, de 1912, (§ 9.3.1.1.4.) afirma:

P. X: «[...] en la mayoría de los casos, las construcciones modernas, que ya muy difícilmente podrían desterrarse de la lengua hablada, deben considerarse [...] como el resultado de un proceso lingüístico paralelo al que ha dado origen a dichas construcciones castellanas [...]»

També a l'article «Filòlegs i poetes», de 1918 (§ 9.3.1.1.7):

«L'ideal que perseguim no és la resurrecció d'una llengua medieval, sinó formar la llengua moderna que fóra sortida de la nostra llengua antiga sense els llargs segles de decadència literària i de supeditació a una llengua forastera.»

I en la transcripció del curs de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13):

P. 142: «El català medieval feia la concordança com el llatí i la feia fins i tot quan el complement venia després del temps compost, però avui el català, per les transformacions sofertes i la natural evolució, la fa solament [...] en determinats casos.»

Quant als factors del canvi, en primer lloc cal precisar la distinció entre els anomenats *externs* i els anomenats *interns*. Els primers són esdeveniments clarament deslligats del sistema lingüístic —catàstrofes naturals, genocidis, polítiques lingüístiques—; els segons són contextos fonètics, morfològics, sintàctics o semàntics que afavoreixen el pas d'una variant a una altra.

En els textos de Fabra, però, hem trobat referències a esdeveniments que presenten l'especificitat de ser en principi factors deslligats del sistema lingüístics —«externs», doncs— però que, de fet, són determinants quan provoquen en un conjunt significatiu de parlants determinades activitats cognitives i psicolingüístiques que afavoreixen el canvi; no són «contextos fonètics, morfològics, sintàctics o semàntics que afavoreixen el pas d'una variant a una altra», però tampoc no són exclusivament «esdeveniments clarament deslligats del sistema lingüístic». Són factors que actuen en dos moments: com a factors clarament externs però també com a factors cognitius en el cervell dels parlants. En el cas de Fabra, tots tres factors —externs, interns, i externs i psicolingüístics— giren al voltant de la presència del castellà

Ens referim als factors següents:

- a) L'alfabetització, evidentment en castellà, com a aprenentatge d'un sistema i d'unes estructures que coexisteixen en la ment dels catalanoparlants. P. ex., a la *Gramàtica de la llengua catalana*, de 1912 (§ 9.3.1.1.4), afirma:

P. IX: «En sintaxis ocurre un hecho curioso: el de que, en pleno período de descastellanización, los castellanismos sintácticos son quizá más frecuentes en el lenguaje

escrito que en el hablado. Eso se debe á que muchos catalanes, al escribir, se van á imitar la construcción del castellano, lengua en que han hecho su educación literaria [...]»

- b) La descastellanització, com a procés contrari a l'anterior, d'aprenentatge o reaprenentatge de mots i estructures equivalents a les castellanes habituals. P. ex., a l'article «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2):

P. 104-106: «[...] és de creure, venint temps favorables a la nacionalitat catalana, que aquestes divergències anirien atenuant-se, i una compenetració s'aniria operant entre la llengua literària i el llenguatge de la capital —no el barceloní d'avui dia, sinó un barceloní tot altre, deslliurat de castellanismes, influenciat per tots els altres parlars catalans, enriquit refinat: el futur parlar de la futura capital de Catalunya!»

- c) La lectura, evidentment en castellà, com a via de familiarització amb la llengua espanyola. P. ex., a la *Gramática de la lengua catalana*, de 1912 (§ 9.3.1.1.4), afirma:

P. IX: «En sintaxis ocurre un hecho curioso: el de que, en pleno período de descastellanización, los castellanismos sintácticos son quizá más frecuentes en el lenguaje escrito que en el hablado. Eso se debe á que muchos catalanes, al escribir, se van á imitar la construcción del castellano, lengua [...] que continúan leyendo preferentemente [...]»

Entre els que s'anomenen *interns* —és a dir, que formen part de la llengua com a sistema o estructura—, destaquen:

- d) Les interferències, respecte a les quals Fabra exposa dos moments diferents. L'un, el reconegut universalment, com a ús d'una forma del castellà en un discurs, oral o escrit, en català. L'altre, que proposaríem anomenar «secundari», és la situació en què un catalanoparlant, tenint interioritzada la forma castellana arriba a no reconèixer com a catalana la forma tradicional catalana. És a dir la norma del parlant, intererida totalment, no li permet reconèixer la forma proposad pel planificador com a *norma*, sinó que tan sols és reconeguda com una possibilitat del *sistema*. Hem cregut que corresponia a aquesta situació el següent fragment de la transcripció del *Recull*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13):

P. 114: «Les construccions defectuoses.

Per analogia amb el castellà el català deia o traduïa el *cuyo*, *cuya*, per *qual* [...] però més endavant els va semblar que *qual* al lloc de *cuyo* era massa castellà i llavors el van substituir per *quin* [...] emprar *quines* en aquest cas és una errada encara més grossa

perquè el pronom *quin* [...] és sempre interrogatiu i, per tant, en les oracions de relatiu no hi escau.»

- e) La perceptibilitat mínima de la sintaxi pels parlants. P. ex., a la *Gramàtica de la llengua catalana*, de 1912 (§ 9.3.1.1.4), afirma:

P. IX: «En sintaxis ocurre un hecho curioso: el de que, en pleno período de descastellanización, los castellanismos sintácticos son quizá más frecuentes en el lenguaje escrito que en el hablado. Eso [...] también es debido á que los castellanismos sintácticos son muy a menudo difíciles de descubrir [...]»

- f) La «permeabilitat del sistema», d'acord amb la formulació de Jespersen (1925: 27): «In every case the individual to whom in the last resort the change is to be referred, only gets followers if he is in agreement with something which can also carry weight with others.» Trobem aquest plantejament a l'article «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2):

P. 102: «No essent estranya al català la introducció del règim passiu de persona amb la preposició *a* (*per que puga loar e beneir lo teu glorios Fill e A tu per tostemps*), era natural que sota la influència castellana, es produís una tendència a donar a la dita construcció la mateixa extensió que posseeix en castellà.»

- g) La realització de les possibilitats del sistema, d'acord amb la concepció d'Eugenio Coseriu (1988: 304-305). Serveix d'exemple el fragment adduït en l'epígraf anterior *f*.

El procés del canvi, segons Fabra, passa per una etapa d'alternança entre la forma antiga i la nova. Ho veiem sobretot quan parla, a l'article «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907, de la desaparició de *ser* auxiliar, de l'ús de la preposició *a* amb el complement directe o l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*:

P. 101-102: «La unificació dels auxiliars adquireix modernament una gran importància (Barcelona no coneix sinó *haver*); així veiem que la llengua literària moderna empra a penes l'auxiliar *ésser*. Alguns, darrerament, rebutgen la unificació d'auxiliars operada en el dialecte central i en la major part del domini català [...]»

P. 102: «No essent estranya al català la introducció del règim passiu de persona amb la preposició *a* (*per que puga loar e beneir lo teu glorios Fill e A tu per tostemps*) [...]»

P. 103: «Aquest ús de les preposicions *de*, *a*, *en* davant la conjunció *que* és contrari a l'ús general dels nostres autors antics [...] en la llengua parlada és actualment encara

practicada la introducció de les proposicions completives amb el simple *que* àdhuc en el cas que aquestes facin l'ofici d'un complement preposicional [...]

I, en el curs del 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13), parlant de l'ús de la preposició *de* davant de l'infinitiu subjecte, l'alternança com a preposicions de *damunt de* i *damunt*, i les vacil·lacions en l'ús de les preposicions *per* i *per a* davant d'infinitiu.¹³²

Pel que fa a les conseqüències del canvi, a l'article «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907, denuncia que el canvi incontrolat i la interferència del castellà han trencat la unitat de la llengua:

P. 104-106: «¿Hem de rebutjar en absolut els canvis que ha experimentat la llengua, els quals han romput la unitat aconseguida un dia [...]?»

A més d'aquesta concepció general subjacent, hem pogut deduir una definició d'un tipus de castellanisme sintàctic, un tipus de calc, que hem reformulat com segueix:

«Identificació amb les significacions d'un mot gramatical castellà de les significacions d'un mot gramatical català que afecta l'estructura de la proposició en català».

El fragment que ens ho ha permès és al text «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9), en què posa els exemples. de *bajo/baix-sota*, *nada/res-gens*, *pues/doncs* i *a/en*:

P. 155-156: «Aquesta identificació de significacions entre els mots catalans i els mots espanyols és sobretot deplorable quan afecta els mots gramaticals; sovint aquesta identificació afecta ja l'estructura de la proposició, constitueix ja un castellanisme sintàctic.»

A banda d'aquesta concepció general, trobem en els textos fabrians especialitzats molta informació sobre casos concrets de canvi sintàctic —tant si el resultat és acceptat per Fabra com si no—, que hem agrupat en tipus diferents. Per a la classificació, hem pogut aprofitar en general la tipologia oferta per Payrató (1985: 91-92):

¹³². No reproduïm més exemples per no cansar el lector, que els pot trobar a l'epígraf 9.3.

a) *Subestimació d'una distinció*: eliminació d'una distinció per la pèrdua d'un dels elements contraposats o d'un tret, o perquè un dels elements perd l'exclusivitat d'un tret.

Són exemples del primer tipus:

— L'abandó de *qual* interrogatiu, al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

— La pèrdua de la preposició *en* com a terme de moviment, al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

— La confusió de les preposicions llatines PER i PRO en *per*, al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

— La «unificació» dels auxiliars *ésser* i *haver* en benefici del segon, a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2).

— La pèrdua de la capacitat de l'imperfet d'indicatiu (*si venies, jugaríem*) de marcar una condició en benefici de l'imperfet de subjuntiu i la capacitat del futur (*quan vindràs, en parlarem*) de marcar la possibilitat d'una acció en benefici del present de subjuntiu, a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9).

— Arcaïsmes de funció (*qui* ha perdut la possibilitat de ser subjecte: pàg. 111-112) i de lligam (la preposició *de* ha perdut la capacitat d'introduir un infinitiu subjecte: pàg. 82), al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

— Canvi de la significació d'algunes preposicions, sobretot febles, al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

Són exemples del segon tipus (eliminació d'una distinció perquè un dels elements perd l'exclusivitat d'un tret) i la pèrdua de la distinció *qui* subjecte - *que* complement — a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2).

En total, doncs, hi ha 11 casos de subestimació d'una distinció.

b) *Sobreestimació d'una distinció*: addició d'una funció o d'un tret a una forma, que no perd les que ja tenia. Exemples:

— Els subjuntius *vinguem* i *vingueu* com a imperatius negatius, a la carta del 16/9/1905 (§ 9.3.1.1.1.).

— L'ús de *se* a *se n'anem*, a l'article «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (I)», de 1913 (§ 9.3.1.1.5).

— La generalització de la capacitat de la preposició *a* d'introduir complements directes de persona, a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2).

— L'atribució de capacitat a les preposicions àtones d'introduir oracions subordinades encapçalades per la conjunció *que*, a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2).

— La possibilitat que certs participis anglesos en *-en* funcionin com a adjectius, a la *Gramàtica anglesa*, de 1924 (§ 9.3.1.1.8.).

— El fet que *baix* adquireix la capacitat de funcionar com a preposició (*temperatura baix zero*), a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9).

— *res* adquireix la capacitat de funcionar com a adverbi (*no m'agrada res aquest pa*), a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9).

— *doncs* pot fer de conjunció causal (*vam sortir doncs es feia tard*), a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9).

— *mai* adquireix la capacitat de marcar la modalitat negativa en frases com *mai ve*, a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9).

— El conjunt *el que* adquireix la capacitat coreferent en fragments com *La noia de la que et vaig parlar*, a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9).

— L'ús de *quin* i *qual* com a relatius possessius, al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

— El pas d'adverbis a pronoms experimentat per *en* i *hi*, al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

— El pas de pronom a prefix verbal experimentat per *en*, al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

— L'atribució a la preposició *per a* de la capacitat d'introduir infinitius dependents de verbs d'acció voluntària, al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

— El pas de *aquell* i *allò*, de demostratius a antecedents genèrics, en els grups *aquell qui* i *allò que*, al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

— El fet que una preposició «envaeix l'esfera d'una altra», al *Curs superior de català*, de 1936-1937 (§ 9.3.1.1.15).

— El pas d'ILLE, pronom demostratiu, a *el*, article, al *Curs superior de català*, de 1936-1937 (§ 9.3.1.1.15).

— El pas de *que* pronom a *que* conjunció, al *Curs superior de català*, de 1936-1937 (§ 9.3.1.1.15).

En total, doncs, hi ha 20 casos de sobreestimació d'una distinció.

c) *Reinterpretació d'una distinció*: canvi d'una distinció del català a causa d'un canvi intern en el català: el català ha abandonat la distinció entre *qui* subjecte i *que* complement directe per la distinció entre *qui* [+ persona] i *que* [— persona]: al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

d) *Substitució*: ús d'un signe lingüístic per un altre. En són exemples els 2 casos següents: l'ús en sentit causal de *tota vegada que* i no en sentit temporal— a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9)—, i l'afirmació fabriana general que algunes preposicions, sobretot febles, en substitueixen d'altres — al *Curs superior de català*, de 1936-1937 (§ 9.3.1.1.15).

e) *Importació*: aparició d'una forma nova manllevada a una altra llengua. En són exemples els 3 casos següents: el *lo* neutre o determinades conjuncions (*además*) i locucions conjuntives (*en quant a*) *que* —tots tres casos a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9).

f) *Pèrdua*: desaparició d'una forma. Exemples:

— Els «arcaïsmes» en general, a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2).

— L'abandó de la partícula *no* en certes oracions negatives, a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9).

— El mot *ço*, al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

— La perífrasi *el... del qual*, a l'article «El pronom-adjectiu “qual”», del 28/3/1907 (§ 9.3.2.5).

— La funció de lligam que exerceix la concordança del participi passat amb el complement directe, a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2).

— L'article definit *lu* i *lus*, a l'article «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)», de 1914 (§ 9.3.1.1.6).

— El paradigma dels participis anglesos en *-en*, a la *Gramàtica anglesa*, de 1924 (§ 9.3.1.1.8.).

En total, doncs, hi ha 7 casos de pèrdua.

A banda d'aquests sis tipus, assimilables a la tipologia de Payrató per a la interferència, Fabra parla d'un altre cas de canvi sintàctic: el que hem anomenat «addició». No és

previst en la tipologia de Payrató, ja que ell presenta únicament tipus d'interferència interlingüística; l'addició que descobrim en Fabra, en canvi, és en general un fenomen endogen, consistent a crear noves unitats a partir d'unitats ja existents —excepte en el cas de la grafia *pera* (*per a*), grafia deguda a un calc de l'espanyola *para*. En són exemples els 2 casos següents:

— La formació d'adverbis, locucions adverbials, locucions preposicionals i preposicions a partir d'adverbis, locucions i preposicions: *damunt* < *damunt de*, *a la vora de* < *a la vora*, *per+a* < *per* o *avui* < AD OC DIE, al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

— La creació del conjunt *an* per reinterpretació segons Fabra de la preposició *en* de moviment, al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934.

Destaca quantitativament el nombre de casos de sobreestimació d'una distinció; secundàriament, els casos de subestimació d'una distinció i els de pèrdua.

3.2.2. EL CANVI SINTÀCTIC ALS TEXTOS NO ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

Entre els textos no especialitzats pertinents, només hem trobat informació relativa al canvi sintàctic en el discurs com a president dels Jocs Florals de Barcelona de 1934 (§ 9.3.1.2.1). En aquest text hi ha un fragment en què Fabra assumeix com a premisses la idea de l'evolució natural de les llengües —que exclou el factor extern de l'empobriment cultural i el factor extern i psicolingüístic (v. § 3.2.1) de la influència abassegadora d'una altra llengua pel bilingüisme dels catalanoparlants— i la de la interrupció del treball d'elaboració que s'havia anat fent. Es diria que cada llengua té un destí fixat que només catàstrofes de fora poden malmetre. Però en aquest passatge hi ha, a més, una avaluació del canvi lingüístic general, que ha estat negatiu.

3.2.3. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE FABRA DEL CANVI SINTÀCTIC ALS TEXTOS PERTINENTS

La informació de l'últim text analitzat només aporta informació puntual sobre la concepció fabriana de l'evolució natural de les llengües, que és pròpia de cada una. Per tant, com a observacions generals sobre la informació en els textos pertinents ja val el que es diu al § 3.2.1.

3.3. EL CANVI SINTÀCTIC ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

3.3.1. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DEL CANVI SINTÀCTIC A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» PUBLICADES ENTRE 1919 I 1928¹³³

Tal com hem fet amb la concepció fabriana de la sintaxi, assagem ara d'oferir una visió general de la concepció fabriana del canvi sintàctic a les *Converses*.

Fabra tracta més de 79¹³⁴ casos diferents de canvi sintàctic a les *Converses*. Són els següents:

1. *a* amb el complement directe: 7/4/1920 (§ 9.3.2.13).
2. *a* amb l'infinitiu complement: 13/1/1920 (§ 9.3.2.13).
3. *ad/in*: 24/1/1920 (§ 9.3.2.13).
4. Ús de més d'un adverbi en *-ment*: 15/2/1923 (§ 9.3.2.15).
5. Les formes *an ell* i *a n e la*: 13/3/1923 (§ 9.3.2.15).
6. L'alternança entre *a* i *en* en els locatius: 23/1/1920 (§ 9.3.2.13).
7. La distribució entre *aquest* i *aqueix*: 28/12/1922 (§ 9.3.2.14).
8. La reintroducció d'arcaïsmes: 18/11/1919 (§ 9.3.2.12).
9. El règim *blasmar d'algú*: 21/2/1928 (§ 9.3.2.21).
10. L'ús de *lo*: 7/2/1920 (§ 9.3.2.13).
11. L'ús de *ço* per traduir *lo*: 22/9/1923 (§ 9.3.2.15).
12. L'article amb els dies de la setmana: 13/12/1922 (§ 9.3.2.14).

¹³³. Diem «publicades entre 1919 i 1928» perquè cal recordar que recentment Jordi Mir ha recuperat les publicades entre 1945 i 1947. V. § 1.4.2.2.1, n. 62.

¹³⁴. Atès que la consignació del nombre de vegades que Fabra tracta de cada cas no és significativa, donem la referència de la primera *Conversa* on hem trobat el comentari, seguida de l'epígraf corresponent de l'epígraf 9.3. La numeració dels 72 epígrafs de la llista no coincideix amb els 79 casos anunciats perquè en un epígraf pot haver-hi més d'un cas.

13. L'article definit amb l'infinitiu: 27/10/1920 (§ 9.3.2.13).
14. *baix*, preposició: 30/11/1919 (§ 9.3.2.12).
15. Substitució de *caldre* per *haver-hi que* o *tenir que*: 21/4/1920 (§ 9.3.2.13).
16. La coordinació de verbs amb règims diferents: 22/5/1923 (§ 9.3.2.15).
17. *davant*, preposició: 28/1/1920 (§ 9.3.2.13).
18. *de* amb *davant*: 28/1/1920 (§ 9.3.2.13).
19. *de* amb infinitius subjectes i complements directes: 27/10/1920 (§ 9.3.2.13).
20. La pèrdua de *de* en construccions com *un de negatiu*: 18/10/1925 (§ 9.3.2.18).
21. El pas de *de unde* a *dont* en francès: 27/6/1925 (§ 9.3.2.18).
22. La desadverbialització del gerundi: 4/7/1925 (§ 9.3.2.18).
23. El pas d'adverbi a pronom de *on*: 27/6/1925 (§ 9.3.2.18).
24. El pas a conjunció coordinant de *puix*: 15/9/1923 (§ 9.3.2.15).
25. El pas a prefix del pronom *en*: 21/4/1925 (§ 9.3.2.18).
26. El *doncs* causal: 1/12/1919 (§ 9.3.2.12).
27. L'ús anafòric de *el mateix*: 21/12/1922 (§ 9.3.2.14).
28. *els hi* per *els*: 29/9/1923 (§ 9.3.2.15).
29. *en* amb els complements indirectes: 27/1/1920 (§ 9.3.2.13).
30. Diferents usos de *estar* (en perífrasis de gerundi, com a locatiu, o amb adjectius i participis): 23/10/1923, 15/11/1923 i 16/11/1923 (§ 9.3.2.15) i 9/3/1928 (§ 9.3.2.21).
31. «frases verbals»: 25/4/1925 (§ 9.3.2.18).
32. Qüestions relacionades amb el verb *haver-hi* (concordança, pèrdua del pronom i la perífrasi *haver-hi que*): 21/4/1920 (§ 9.3.2.13) i 12/6/1923 i 23/5/1923 (§ 9.3.2.15).
33. El pronom *hi*: 12/3/1924 (§ 9.3.2.15).
34. El pas de *la li* a *la hi*: 23/2/1920 (§ 9.3.2.13).
35. El pas de *lo li* a *lo hi*: 27/4/1920 (§ 9.3.2.13).
36. Atribució de la modalitat negativa a mots com *mai*: 14/12/1919 (§ 9.3.2.12).
37. Els usos de *per a* i *perquè*: 21/1/1920 (§ 9.3.2.13) i 15/11/1922 (§ 9.3.2.14).
38. Perífrasis com «*deixar* + participi passat», «*quedar* + participi passat», «*venir* + gerundi» i *vaig a fer*: 25/4/1925 (§ 9.3.2.18) i 2/3/1928 (§ 9.3.2.21).

39. Els pleonasmes en frases amb complements circumstancials preverbals: 2/1/1923 (§ 9.3.2.15).
40. La conjunció *posat que*: 4/10/1923 (§ 9.3.2.15).
41. L'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*: 13/1/1920 (§ 9.3.2.13).
42. L'ús de *puix*: 20/2/1923 (§ 9.3.2.15).
43. L'omissió de la conjunció *que*: 27/5/1923 (§ 9.3.2.15).
44. L'ús de *regraciar* com a 'donar les gràcies' i 'remerciar': 17/9/1926 (§ 9.3.2.19).
45. L'ús de *d'on* com a relatiu: 8/4/1925 (§ 9.3.2.18).
46. La combinació *el què*: 1/4/1925 (§ 9.3.2.18).
47. L'ús de *el que*, equivalent a *el qual*: 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).
48. L'ús de *el quin*: 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).
49. La combinació *lo qual*: 29/12/1919 (§ 9.3.2.12).
50. L'abandó de *qui* exclusivament subjecte: 23/8/1924 (§ 9.3.2.16).
51. *qual*, interrogatiu: 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).
52. *qual* possessiu: al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13) i 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).
53. *quin* possessiu: 21/12/1919 (§ 9.3.2.12).
54. Pleonasmes en estructures relatives: 15/5/1928 (§ 9.3.2.21).
55. Formes com *s'ajèiem*: 28/5/1926 (§ 9.3.2.19).
56. Formes com *se'l dono*: 20/10/1923 (§ 9.3.2.15).
57. Formes com *rentemze*: 17/2/1920 (§ 9.3.2.13).
58. Les alternances *sense/sens* i *sota/sots*: 6/2/1927 (§ 9.3.2.20).
59. El condicional de probabilitat: 2/2/1924 (§ 9.3.2.16).
60. L'alternança entre l'imperfet d'indicatiu i l'imperfet de subjuntiu: 26/3/1920 (§ 9.3.2.13).
61. L'alternança entre futur i present de subjuntiu: 26/3/1920 (§ 9.3.2.13).
62. L'alternança entre *hagués* i *hauria* com a auxiliars: 16/12/1922 (§ 9.3.2.14).
63. La perífrasi *tenir que*: 21/4/1920 (§ 9.3.2.13).
64. La locució *tota vegada que*: 5/2/1920 (§ 9.3.2.13).

65. L'ús de *venir* com a moviment cap a la segona persona del discurs: 15/7/1920 (§ 9.3.2.13).

66. L'ús de *vostè*: 16/7/1926 (§ 9.3.2.19).

67. La concordança del participi passat: 26/6/1920 (§ 9.3.2.13).

68. L'alternança indiscriminada entre l'ordre neutre i l'ordre emfàtic dels elements de la frase: 2/1/1923 (§ 9.3.2.15).

69. L'omissió de *no* en oracions negatives i en oracions condicionals i interrogatives: 22/3/1923 (§ 9.3.2.15).

70. La locució *no res menys*: 18/9/1923 (§ 9.3.2.15).

71. El pronom *en*: 21/12/1922 (§ 9.3.2.14) i 12/3/1924 (§ 9.3.2.16).

72. La conjunció *mes*: 19/9/1923 (§ 9.3.2.15).

Malgrat que, quantitativament, on més trobem una concepció fabriana implícita del canvi sintàctic és en aquests casos de canvis sintàctics que el lingüista gracienc tracta en aquests textos, hi ha uns quants textos en què explícitament ofereix una visió teòrica i general sobre els diferents aspectes del canvi lingüístic en general i del sintàctic en concret.

Així, si seguim l'estructura que hem seguit en el comentari de la informació trobada en les *Converses*, del primer que hem de parlar és del que hem anomenat *actitud de Fabra davant del canvi*. En la majoria de textos, manté una posició neutra, descriptiva, sobretot si qualifica el canvi d'«evolució natural» o si es tracta d'alternances de la llengua medieval. Però ben sovint, hi ha una consideració negativa del canvi, com a «decadència» de la llengua.

Subjacent, doncs, als seus comentaris explícits o implícits, hi ha el partit pres que cada llengua té una evolució pròpia. Pel que fa al català, afirma que aquesta evolució ha estat molt poc desenvolupada, en el sentit que en general les diferències entre el català medieval i el contemporani són menors que les que es donen en altres llengües.

En un text, el del 30/12/1924 (§ 9.3.2.16), Fabra ofereix el que podríem anomenar procés general de canvi per interferència, en parlar de l'ús de la forma *se'l dono*:

«Més que un mot, una construcció forastera, pot penetrar en la llengua sense que *ens en [sic] adonem*. [...] llegint tots els dies i gairebé exclusivament en una llengua en què és usat *se* significat *a ell* sempre que el complement directe és *lo, la, los* o *las*, l'associació entre el mot *se* i aquella significació s'estableix talment en la nostra pensa, que en traduir d'aquella llengua pot no semblar-nos estrangera i esmunyir-se inadvertidament en la nostra traducció, i pot així mateix no sobtar-nos quan la trobem acceptada en un text català. Des d'aquest moment, el *se* amb la valor de *li* o *hi*, perilla de produir-se espontàniament.»

Hi hauria les fases següents:

a) Una primera fase, que podríem anomenar «exposició a la nova forma».

b) Una segona fase, que podríem anomenar «acceptació creixent». En aquesta fase, hi hauria un primer moment d'«acceptació passiva»: no sonaria estranya «en les traduccions del castellà»; posteriorment, no sonaria estranya «en textos catalans».

c) Després vindria la fase de «producció espontània».

En l'àmbit del que hem anomenat *origen del canvi*, més d'una vegada Fabra planteja la hipòtesi que un determinat grup social decideixi introduir una novetat (com ara l'ús exclusiu com a subjecte de *qui*) i especula sobre les probabilitats d'èxit d'una tal innovació.

El lingüista gracienc també fa observacions generals en el terreny dels *factors*. Són força els textos dedicats a un planteig general sobre factors interns. N'esmenta els següents:

a) El «moment secundari» de la interferència (v. § 3.2.1): per Fabra, a la *Conversa* del 28/1/1920 (§ 9.3.2.13), aquesta última és un símptoma clar de la profunda «pertorbació» que l'espanyol causa en el català:

«La influència del castellà ha produït també pertorbacions en l'ús de la preposició *de*. [...] La llengua parlada vacil·la entre les construccions *davant la casa* i *davant de la casa* [...] I es comprèn que la llengua escrita subordinés l'ús de la preposició *de* a les normes castellanques en aquests casos en què la llengua parlada vacil·la, si es té en compte que, àdhuc en els casos en què aquesta ha resistit victoriosa a la influència castellana, molts dubten de la bondat de la construcció catalana pel mer fet que difereix de la castellana corresponent: tan grossa ha estat i continua essent la influència del castellà sobre la sintaxi de la llengua escrita. [...]»

b) Les referències generals a la «familiaritat» dels catalanoparlants amb dues formes — l'una catalana, l'altra espanyola— equivalents. Per exemple, al text del 15/9/1925 (§ 9.3.2.18):

«Bilingües, s'esdevé sovint que ens són iguament familiars dues construccions, dues formes o dues paraules, l'una catalana i l'altra espanyola; i, quan això s'esdevé, no és rar que les usem indistintament dins la pròpia llengua i dins la llengua forastera [...]»

c) La poca perceptibilitat dels fenòmens i dels canvis sintàctics. Per exemple, al text del 13/1/1924 (§ 9.3.2.16):

«És una falta sintàctica i, com totes les faltes sintàctiques, repetint-se inconscientment una i altra vegada, pot arribar a ésser assimilada inadvertidament i esdevenir una construcció normal. Quina és aquesta falta? L'omissió de l'adverbi *hi* amb un *haver* impersonal [...]»

També hi ha referències als factors que hem tipificat com a externs i psicolingüístics (v.

§ 3.2.1):

a) El bilingüisme, que juga en contra del català. Per exemple, al text del 23/11/1922 (§

9.3.2.14):

«Inconscientment, des de la tipografia fins a la sintaxi i a l'estil, en els pobles condemnats al bilingüisme va operant-se l'acostament de les dues llengües, sempre en perjudici de la llengua materna.»

b) La descastellanització, com a font de nous castellanismes o ultracorreccions. Per exemple, al text del 25/1/1923 (§ 9.3.2.15):

«Són curioses les vicissituds per les quals ha passat el mot *qual* en el català escrit. [...] *qual* interrogatiu ha desaparegut del tot, reemplaçat per *quin*; *qual* ha restat sols com a relatiu. I és aquest *qual* que ha estat fortament batzegat, uns cops per la influència castellana, d'altres per les pensades poc felices de certs descastellanitzants.»

c) La lectura dels diaris catalans, plens de faltes. Per exemple, al text del 9/12/1922 (§

9.3.2.14):

«Evidentment el fet de llegir cada dia en espanyol, [*sic*] malmet el nostre català. Però ¿quin bé pot fer-li la lectura dels nostres diaris, on són possibles faltes inversemblants com *se les donaven* per *les hi donaven*?»

d) La lectura habitual de textos espanyols, que acaben actuant de model de llengua escrita. Per exemple, al mateix text reproduït a l'epígraf *d*.

e) El perill de les traduccions mecàniques, font de nous castellanismes. Per exemple, al text del 29/12/1919 (§ 9.3.2.12):

«El català modern, imitant servilment el castellà, s'ha creat un relatiu neutre que es distingeix del masculí per la forma de l'article, i tradueix *lo cual* per *lo qual* [...]»

Pel que fa a la descripció de la fase d'alternança en el procés de canvi, el Mestre a la *Conversa* del 15/9/1925 (§ 9.3.2.18), planteja de la manera següent la situació prototípica de les transferències entre català i castellà:

«Bilingües, s'esdevé sovint que ens són iguament familiars dues construccions, dues formes o dues paraules, l'una catalana i l'altra espanyola; i, quan això s'esdevé, no és rar que les usem indistintament dins la pròpia llengua i dins la llengua forastera; de vegades usarem la catalana en espanyol, sobretot parlant; però, més freqüentment encara, usarem l'espanyola en català, sobretot escrivint. I si la concurrència de les dues construccions, de les dues formes o de les dues paraules ha d'acabar amb el triomf de l'una d'elles,

generalment serà aquesta la manllevada a la llengua forastera. Per això convé tant de destriar ben bé ço que és català de ço que és castellà: de moment, millorarà, així, el nostre català; i de retop el nostre castellà, i evitarem la pèrdua de la construcció, forma o paraula catalana [sic]»

El catalanoparlant transfereix estructures i formes catalanes al castellà quan parla aquesta llengua i transfereix estructures i formes castellanes al català quan escriu en aquesta llengua. El primer cas és el que Payrató anomena *interferència*: el parlant d'una llengua trasllada formes de la seva llengua en aprendre'n una altra; el segon, donat el bilingüisme dels catalanoparlants, també s'hi pot considerar. D'això es dedueix el que el mateix Fabra ja diu: en el seu temps, la interferència del castellà en el català es dona sobretot en la llengua escrita.

Un altre àmbit on trobem referències fabrianes generals sobre el procés de canvi és el de les seves *conseqüències*. Fabra només esmenta conseqüències negatives: sobretot els efectes secundaris, no desitjats o imprevistos de la descastellanització, com ara la introducció de nous castellanismes arran de les traduccions mecàniques, ultracorreccions (com s'ha vist suara en l'epígraf *b*), o canvis de significat o de funció.

Un exemple d'aquest últim cas el tenim al text del 21/2/1928 (§ 9.3.2.21):

«Cap guany, en canvi, no representa per a la llengua el canvi de construcció que alguns fan amb el verb *blasmar* [...] a dir *blasmar d'algú* [...] Ací el canvi de construcció sembla únicament motivat pel fet que amb el *blasmar* hom reemplaça un *dir mal* que hom té en el pensament: el *blasmar*, llavors, apareix amb la mateixa preposició que posaríem darrera d'un *dir mal* [...]. Equipareu, en canvi, *blasmar* amb un *censurar* [...], i llavors us sortirà la construcció justa [...]. Compareu amb el francès: *blamer [sic] quelqu'un* [...]

També al·ludeix al que podem anomenar la *direcció del canvi*. En el text del 15/9/1925 (reproduït suara), pronostica que, sempre que hi haurà una concurrència entre una forma espanyola i una de catalana, s'imposarà la castellana.

En l'àmbit del que hem anomenat *resistències al canvi*, destaquen els casos en què Fabra addueix com a argument a favor de propostes seves que són casos en què l'evolució natural ha superat la resistència de la interferència de l'espanyol. P. ex., en les *Converses* del 12 i el 14/4/1920 (§ 9.3.2.13):

«La tendència envers l'eliminació de la preposició *en* amb els infinitius complements [*Pensar a dir-ho*] ha estat tan forta que la influència castellana no ha abastat a aturar-la»

«hi ha hagut una forta tendència a reduir les dues categories a una sola en el cas d'ésser el complement un infinitiu [...] hom diu [...] *Entretenir-se a fer tal cosa* i *Acostumar-se a fer tal cosa* [...]»

Pel que fa a la *tipologia dels canvis*, el Mestre fa comentaris generals a la importació interlingüística i a la intralingüística: a la primera, generalment amb recel; a la segona, com a mitjà d'enriquiment de la llengua literària. La *Conversa* inicial, del 18/11/1919, il·lustra les dues visions:

«L'obra de redreçament del català literari és sobretot una obra de descastellanització i en la majoria dels casos és la llengua antiga que ens dóna el mot o el gir amb què cal reemplaçar el mot o el gir castellà.»

Si passem d'aquesta visió general al comentari en conjunt de la informació que podem extreure de l'anàlisi fabriana dels 79 casos trobats a les *Converses* de 1919-1928, es pot observar el següent.

1. Pel que fa a l'origen dels canvis, la major part d'aquests textos se centren en l'anàlisi de canvis des de dalt (v. § 5.1). Un canvi des de dalt es caracteritza pel fet de ser un canvi introduït conscientment. Fabra parla sobretot dels problemes de la llengua escrita, canal de comunicació que normalment pressuposa un grau de consciència més gran que la llengua oral. Conseqüentment, tant si denuncia els castellanismes introduïts en els textos escrits com si proposa, raonant-les, noves formes per a la llengua literària,¹³⁵ estem davant de canvis generats conscientment. No en la mateixa mesura, és cert: els castellanismes de la llengua escrita no són advertits pels redactors fins que el Mestre no els denuncia —i tot i això, molts redactors els continuen cometent—; però escriure en català ben sovint és plantejar-se «com es diu això en català?» i decidir quina estratègia de traducció es fa servir: el manlleu, el calc o l'equivalència.

2. Pel que fa a les causes dels canvis sintàctics, hem trobat a les *Converses* les següents: la interferència (en 15 textos, sobretot casos de calc), l'analogia (6 textos), la derivació

¹³⁵. De les propostes fabrianes com a canvi des de dalt, en parlem en el capítol de la codificació (cap. 5).

impròpia (5 textos), la no-necessitat d'un element (2 textos), el que el mateix Fabra anomena «creuament» (1 text) i la no-necessitat de precisió (1 text).

3. Quant als factors, hi hem trobat força informació. En el terreny dels interns, destaca quantitativament el que podem anomenar la interferència o influència d'una altra llengua sobre el català. Ens ha calgut distingir entre la interferència en sentit estricte i el «moment secundari» de la interferència. La primera consisteix en un canvi lingüístic degut a la transferència d'una forma o d'una distinció, o a la supressió d'una forma en virtut del domini que té el parlant d'una segona llengua. El «moment secundari» de la interferència consisteix en la situació en què el parlant, en aquest cas del català, arriba a no reconèixer com a pròpies les formes genuïnes (segons Fabra, això passa amb el relatiu *qual* o l'ús de la preposició *de* amb l'infinitiu subjecte) i prefereix les formes fruit de la interferència (*el que* = *el qual*, infinitiu sense preposició) o substitueix aquelles formes per d'altres de la llengua pròpia —encara que no tinguin aquella funció: cas de *quin* possessiu).

Els casos més nombrosos d'interferència, corresponen a la interferència estricta del castellà (26 casos). En segon lloc, amb 6 casos hi ha «moment secundari» de la interferència del castellà. Són els següents:

a) Quan certs parlants no reconeixen com a genuí l'ús dels mots *res*, *gens*, *ningú*, etc., en oracions condicionals: text del 14/12/1919 (§ 9.3.2.12).

b) Quan certs parlants no reconeixen com a genuí l'ús de *davant* com a preposició (*davant la casa*): text del 28/1/1920 (§ 9.3.2.13).

c) Quan certs parlants no reconeixen com a genuí l'ús de la preposició *de* davant de l'infinitiu subjecte o complement directe: text del 5/2-11?¹³⁶/1925 (§ 9.3.2.18).

¹³⁶. Com que l'anotació manuscrita de la data alterna per a la consignació dels mesos la numeració aràbiga i la romana, davant la notació amb dos pals, no queda clar si és el mes de febrer (el II) o de novembre (l'11).

d) Quan certs parlants no reconeixen com a genuí l'ús de *qual* com a relatiu, text del 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).

e) Quan certs parlants no reconeixen com a genuí l'ús de *venir* com a 'desplaçament cap a la segona persona del discurs': text del 15/7/1920 (§ 9.3.2.13).

Hi ha un cas d'interferència del francès: segons el Mestre, s'usa *no res menys*, incorrectament, fent-lo equivaler a *néanmoins*: text del 18/9/1923 (§ 9.3.2.15).

En 7 casos addueix la poca perceptibilitat pel parlant dels fenòmens:

a) Pas de DE UNDE a *dont*: text del 27/6/1925 (§ 9.3.2.18).

b) Pleonasmes amb complements circumstancials preverbals: text del 15/5/1928 (§ 9.3.2.21).

c) L'ús de certes perífrasis: text del 25/4/1925 (§ 9.3.2.18).

d) L'ús concret de *estar fent*: text del 9/3/1928 (§ 9.3.2.21).

e) La pèrdua del pronom en el verb *haver-hi*: text del 13/1/1924 (§ 9.3.2.16).

f) L'ús de formes com *se'l dono*: text del 30/12/1924 (§ 9.3.2.16).

g) L'ús del verb *enriure's*: text del 21/4/1925 (§ 9.3.2.18).

En 5 casos al·ludeix al que Deulofeu (1983: 110) anomena *desenvolupament propi del sistema*¹³⁷ —és a dir, l'actualització de possibilitats del sistema lingüístic català.

a) L'ús de *a* amb el complement directe: text del 7/4/1920 (§ 9.3.2.12).

b) L'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*: text sense data (§ 9.3.2.16).

¹³⁷. Concretament diu: «On rencontre [...] des situations où il est difficile de choisir entre l'hypothèse de l'interférence et celle du développement propre au système.» Bonet (2000: 76) qualifica l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* com una «solució estructural permesa pel sistema».

c) L'ús de *regraciar* amb els mateixos complements que *remerciat*: text del 17/9/1926 (§ 9.3.2.19).

d) L'ús de la perífrasi «*estar* + gerundi»: text del 16/11/1923 (§ 9.3.2.15).

e) L'ús de *estar* davant de participis passats: text del 9/3/1928 (§ 9.3.2.21).

En 3 casos, addueix l'«evolució natural» per decidir si una forma és genuïna o no ho és; el primer és fruit de l'evolució natural del català, els altres dos no ho són:

a) L'ús de *a* amb els infinitius complements: text del 12/4/1920 (§ 9.3.2.13).

b) L'abandó de la preposició *de* amb l'infinitiu subjecte o complement directe: text del 12/9/1923 (§ 9.3.2.15).

c) L'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*: text sense data (§ 9.3.2.16).

En 2 textos, Fabra utilitza el criteri del que Jespersen (1925: 27) dóna a entendre com a *permeabilitat del sistema*.¹³⁸

a) Parlant de l'ús de la preposició *a* amb el complement directe: text del 7/4/1920 (§ 9.3.2.13).

b) Parlant de l'ús de *estar* davant de participis passats: text del 9/3/1928 (§ 9.3.2.21).

Després hi ha al·lusions a altres factors (cada un una vegada): l'economia —entre dues estructures conegudes, el parlant tria la que li causa menys esforç—, la familiaritat —el parlant coneix i usa estructures o formes de la L₂—, i la proximitat entre dues estructures —dues formes o estructures son molt semblants, almenys aparentment.

¹³⁸. «In every case the individual to whom in the last resort the change is to be referred, only gets followers if he is in agreement with something which can also carry weight with others.»

Pel que fa als factors externs, hi ha la referència a la Decadència —en una referència molt general, al text del 15/11/1922 (§ 9.3.2.14).

Pel que fa als factors externs i psicolingüístics (v. § 3.2.1), addueix els següents: la lectura habitual en castellà (3 casos), la lectura habitual dels diaris catalans (3 casos), les traduccions mecàniques (3 casos), el bilingüisme (2 textos), la descastellanització (2 casos) i la llengua escrita general (1 cas). Hi ha també al·lusions als factors següents (cada un una vegada): l'aprenentatge de la llengua, el desconeixement de la gramàtica, i la necessitat —el parlant considera imprescindible una forma per expressar el que vol expressar—.

4. Pel que fa a la fase d'alternança entre variants concurrents que tot procés de canvi comporta, la descripció fabriana va des d'una descripció acurada i, en algun cas, reiterada fins a la mera menció. La situació descrita més acuradament i en més ocasions és l'alternança entre la presència i l'absència de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*.

En la *Conversa* del 13/1/1920 (§ 9.3.2.13), descriu l'alternança com segueix:

«No és que en el català modern, sobretot en la llengua escrita, no hagi penetrat la construcció castellana consistent a introduir les oracions completives amb la mateixa preposició amb què s'introduiria el complement en el cas que, en lloc d'ésser una oració [...], fos un infinitiu [...] en llur prosa [«dels nostres escriptors»] trobem a cada moment, amb molta més freqüència que en el llenguatge parlat, les preposicions *a*, *de* i *en* combinades amb la conjunció *que*. Davant la vacil·lació de la llengua parlada, en què existeixen l'una al costat de l'altra la construcció amb preposició i la construcció sense preposició, els veiem decantar-se més aviat cap a la construcció castellana, contribuint així a accelerar la desaparició d'una construcció catalana de què trobem tants d'exemples en els nostres autors antics.»

D'una banda, doncs, presència quasi sistemàtica i absoluta de les preposicions en la llengua escrita i, de l'altra, alternança entre presència i absència en la llengua oral.

En la *Conversa* del 5/9/1923 (§ 9.3.2.15), descriu l'alternança com segueix:

«els autors moderns usarien *de què* [...], adoptant la construcció espanyola [...] És possible que en català antic es trobi algun exemple de *de què*, etc., [...]. Nosaltres no en recordem ara cap. Però en tot cas és evident que la construcció normal en català, construcció que subsisteix encara en el llenguatge parlat malgrat la influència espanyola, era la introducció de les oracions completives amb la simple conjunció *que*.»

Repeteix la descripció pel que fa a la llengua oral i esmenta que en la llengua medieval —per tant, escrita— era general —no absoluta— l'absència de les preposicions.

En una *Conversa* sense data (§ 9.3.2.16), descriu l'alternança com segueix:

«Realment, la construcció *Estic segur de què vindran* pot haver-se produït en català enfora de tota influència castellana. *Estic segur* reclamant la introducció del seu complement mitjançant *de* en el cas d'ésser aquest complement un substantiu o pronom, dient-se *Estic segur de l'èxit* [...], es comprèn la possibilitat d'introduir la preposició *de* en una frase com *Estic segur que vindran* [...]. En francès (segles XVI i XVII) trobem anàlogament exemples de proposicions-complements introduïdes amb la preposició *de*. [...] Però, de fet, el català, abans de sofrir la influència del castellà, no coneix altra construcció sinó *Estic segur que vindran*; i vista la repartició actual de les dues construccions, tot porta a creure que la difusió de la construcció *Estic segur de què vindran* en la llengua escrita moderna, és deguda a la influència castellana. Per això [...] cal indubtablement donar la preferència a [la construcció sense preposició], de què es troben innumbrables exemples en la nostra llengua medieval i que encara perdura, ben vivent, en la llengua parlada.»

En la llengua medieval era general i és general en la llengua oral actual l'absència de les preposicions; en la llengua escrita contemporània és general la presència de les preposicions. S'imposa, doncs, una visió de tendència i no d'usos absoluts.

La segona alternança més detallada i més vegades és l'alternança entre la presència i l'absència de la preposició *de* davant de l'infinitiu subjecte o complement directe. En la *Conversa* del 12/9/1923 (§ 9.3.2.15), descriu l'alternança com segueix:

«Una construcció freqüent en la llengua antiga i que s'ha anat perdent, sobretot en el català escrit, és la introducció de l'infinitiu amb la preposició *de* quan fa de subjecte [...]»

Per tant, absència quasi total en la llengua escrita i alternança en la llengua oral.

I en la del 5/2-11?/1925 (§ 9.3.2.18):¹³⁹

P. ?:¹⁴⁰ «En català antic trobem molts exemples d'infinitius-subjectes i d'infinitius complements introduïts amb la preposició *de*, els quals, avui, en la llengua escrita, trobem més aviat simplement juxtaposats al verb [...] Es [*sic*] un cas més d'acostament a l'espanyol i és per comparació amb l'espanyol que alguns consideren incorrecte l'ús de la preposició *de* allí on aquesta llengua recorre a la simple juxtaposició. [...]»

¹³⁹. Aquesta és una de les *Converses* no editades ni per Pey (1954-1956) ni per Rafel (1983-1984) però conservades a la biblioteca del Seminari de Romàniques, amb el num. 237. Com que l'anotació manuscrita de la data alterna per a la consignació dels mesos la numeració aràbiga i la romana, davant la notació amb dos pals, no queda clar si és el mes de febrer (el II) o de novembre (l'11).

¹⁴⁰. Recordem que hem consultat les *Converses* d'entre 1925 i 1928 a la caixa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona. Recordem també que aquestes *Converses* hi són retallades o mecanografiades sense indicació del número de pàgina de l'original. D'aquí el nostre interrogant.

Predomini, doncs, de la presència en català medieval i predomini en la llengua escrita de l'absència —sense cap menció, en aquest cas, de la llengua oral. Altres situacions d'alternança igualment detallades —però només en un text— són les següents:

a) L'ús «creixent» de la preposició *a* amb el complement directe en el català «ciutadà» i escrit, al text del 21/10/1925 (§ 9.3.2.18).

b) La preferència de la llengua escrita per la distribució com en castellà de les preposicions *a* i *en* davant dels locatius i la preferència de la llengua oral per la distribució clàssica, al text del 8/9/1923 (§ 9.3.2.15).

c) La preferència de la llengua escrita per la forma *se'l donaré*, forma absent de la llengua oral, al text del 20/10/1923 (§ 9.3.2.15).

d) L'extensió de la forma *s'ajèiem*, del «baix poble» de Barcelona a les capes més instruïdes de la societat, al text del 28/5/1926 (§ 9.3.2.19).

e) L'abandó en el català de la seva època de l'alternança medieval entre el relatiu *qui*, subjecte, i el relatiu *que*, subjecte i complement directe, en favor de l'ús exclusiu d'aquest últim, al text del 23/8/1924 (§ 9.3.2.16).

f) El pas de l'alternança en la llengua escrita vuitcentista entre *el... del qual* i *qual* a l'alternança al segle XX entre *el... del qual*, *qual* i *d'on*, al text del 8/4/1925 (§ 9.3.2.18).

g) L'alternança entre la preferència de la llengua escrita en les subordinades per l'imperfet de subjuntiu i de la llengua oral per l'imperfet d'indicatiu, al text del 26/3/1920 (§ 9.3.2.13).

h) L'extensió entre la població jove de l'ús de *estar* com a locatiu en comptes de *ser*, al text del 23/10/1923 (§ 9.3.2.15).

i) L'ús en la llengua escrita del gerundi no adverbial, ús desconegut en la llengua oral, al text del 29/10/1925 (§ 9.3.2.18).

A banda d'aquestes descripcions més detallades, Fabra fa menció a les *Converses* de 22 situacions diferents d'alternança. Crida l'atenció, entre aquestes, l'afirmació que fa a la *Conversa* de l'1/4/1925 (§ 9.3.2.18), parlant del sorgiment del grup *el què*: «No havem

verificat [...] l'extensió d'aquest canvi [...]». La pregunta que se'ns planteja de seguida és com considerava «verificat» un canvi Fabra. De retop, doncs, cal deduir que tots els altres canvis de què parla els considera «verificats»?

Entrant en el terreny de les conseqüències del canvi —a banda del que ja hem comentat—, hi ha poca informació. Ho són els canvis de significat o de funció, la ultracorrecció o les alteracions de règims, tots ells deguts a la intervenció dels descastellanitzadors o del mal ús de formes proposades com a norma. Hi ha, encara, l'afirmació que els canvis són perjudicials.

5. Pel que fa a allò que hem designat resistències al canvi, destaquen els tres textos en què Fabra defensa una forma, que és fruit d'una tendència del català que ha resistit la interferència del castellà: la caiguda de les preposicions davant de la conjunció *que* i l'ús de la preposició *a* davant de l'infinitiu complement (2 cops). En dos textos descriu canvis que es donen malgrat que provoquen ambigüitats: els pas de *la li* a *la hi* i la substitució del futur d'indicatiu pel present de subjuntiu en les subordinades. En dos textos també, dóna com a resistència el geni de la llengua o sentiment lingüístic: la resistència a ometre la conjunció *que* davant de les subordinades i a adoptar el *qui* exclusivament subjecte. Dóna com a altres casos de resistència la tradició (ús de *en* amb els complements indirectes), el canvi de significació d'un mot viu (*qui* exclusivament subjecte) i l'anacolut (coordinació de verbs amb règims diferents).

6. Entrant en el terreny dels tipus de canvi de què Fabra parla i de la visió que en dóna a les *Converses*, cal dir que d'entrada que destaquen quantitativament els 32 casos que classifiquem com a casos de sobreestimació:

- L'ús prepositiu de *baix*: 30/11/1919 (§ 9.3.2.12).
- L'adquisició pels mots com *mai* de la modalitat negativa: 14/12/1919 (§ 9.3.2.12).
- Usos de relatiu possessiu de *quin*: 21/12/1919 (§ 9.3.2.12).
- Usos de relatiu possessiu de *qual*: 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).

- L'atribució a les preposicions febles de la capacitat d'introduir subordinades completives: 13/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'esment que la preposició *ad* envaeix les funcions de *in*: 24/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'ús de la preposició *en* amb complements indirectes: 27/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'ús de la preposició *a* amb els infinitius complement: 13/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'extensió de l'ús de la preposició *a* amb complements directes de persona: 7/4/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'ús de l'article *el* davant l'infinitiu: 27/10/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'ús de *en* amb infinitius complements: 13/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- Capacitat del pronom *se* per funcionar com a complement indirecte de 3a persona: 20/10/1923 (§ 9.3.2.15).
- *hagués* amb valor condicional: 16/12/1922 (§ 9.3.2.14).
- L'atribució als pronoms *en* i *hi* de la possibilitat d'un ús pleonàstic en les frases amb ordre emfàtic: 9/1/1923 (§ 9.3.2.15).
- L'atribució a *el que* dels valors de *el qual*: 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).
- L'atribució a certs verbs (*agrair*, *creure*, etc.) de la possibilitat d'introduir les subordinades sense conjunció: 27/5/1923 (§ 9.3.2.15).
- *doncs* causal: 1/12/1919 (§ 9.3.2.12).
- L'atribució al verb *haver-hi* de la possibilitat de concordar amb l'element que duu posposat: 12/6/1923 (§ 9.3.2.15).
- Assimilació de *per a* a *para*: 21/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- *puix* coordinant: 15/9/1923 (§ 9.3.2.15).
- Ús de *no res menys* com a *néanmoins*: 18/9/1923 (§ 9.3.2.15).
- Ús de *no res menys* com a *nada menos*: 18/9/1923 (§ 9.3.2.15).
- Ús de *ço* equivalent a *lo*: 22/9/1923 (§ 9.3.2.15).
- Atribució al pronom *en* de la capacitat de funcionar com a prefix verbal: 21/4/1925 (§ 9.3.2.18).
- Ús com a relatiu possessiu de *d'on*: 8/4/1925 (§ 9.3.2.18).

- Atribució al pronom *es* de la capacitat de funcionar com a pronom de 1a i 2a persones del plural: 28/5/1926 (§ 9.3.2.19).
- Atribució al pronom *vostè* de funcions pròpies del pronom castellà *usted*: 16/7/1926 (§ 9.3.2.19).
- Atribució d'un nou règim (*regraciar algú d'una cosa*) al verb *regraciar*: 17/9/1926 (§ 9.3.2.19).
- Atribució de nou règim (*blasmar d'algú*) al verb *blasmar*: 21/2/1928 (§ 9.3.2.21).
- Atribució al verb *anar* de la possibilitat de funcionar en present d'indicatiu com a verb auxiliar de la perífrasi «*anar a* + infinitiu»: 2/3/1928 (§ 9.3.2.21).
- Atribució al verb *estar* de la capacitat d'adjuntar-se a participis passats (*la sopa està salada*) que expressen «una qualitat passatgera»: 9/3/1928 (§ 9.3.2.21).

Classifiquem com a casos de substitució els 16 següents:

- L'ús de *davant de* per *davant*: 28/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'ús causal pel temporal de la locució *tota vegada que*: 5/2/1920 (§ 9.3.2.13).
- El pas de *la li* a *la hi*: 23/2/1920 (§ 9.3.2.13).
- La substitució de *caldre per tenir que* i *haver-hi que*: 21/4/1920 (§ 9.3.2.13).
- El pas de *lo li* a *lo hi*: 27/4/1920 (§ 9.3.2.13).
- El *mateix* per *en*: 21/12/1922 (§ 9.3.2.14).
- *qual* interrogatiu per *quin*: 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).
- substitució de les estructures «adverbi en *-ment* + adverbi en *-ment*» i «adverbi en *-ment* + adverbi sense *-ment*» per «adverbi sense *-ment* + adverbi en *-ment*»: 15/2/1923 (§ 9.3.2.15).
- *a ell* per *an ell*: 13/3/1923 (§ 9.3.2.15).
- *an+vocal* per *amb+vocal*: 14/3/1923 (§ 9.3.2.15).
- substitució, en la coordinació de verbs amb règim diferent, de l'estructura «“verb + complement [SN ple_j]” + conjunció *i* + “verb + complement [pronom feble_j]”» (*Vencé els enemics i els donà mort*) per l'estructura «“verb + [Ø_j]” + conjunció *i* + “verb + complement [SN ple_j]”» (*Vencé Ø i donà mort als enemics*): 22/5/1923 (§ 9.3.2.15).

- *si queia per si caigués*: 26/3/1920 (§ 9.3.2.13).
- *quan vindrà per quan vingui*: 26/3/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'ús causal en comptes del condicional de *posat que*: 4/10/1923 (§ 9.3.2.15).
- L'ús de *estar* en comptes de *ser* en sentit locatiu: 23/10/1923 i 15/11/1923.
- Extensió de l'ús de la perífrasi «*estar+gerundi*» en comptes de la forma verbal simple: 16/11/1923 (§ 9.3.2.15).

Classifiquem com a casos de subestimació els 9 següents:

- L'eliminació de la preposició *per a*: 21/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- La pèrdua de la preposició *en* per designar el terme d'un moviment: 23/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- Pas de *aquest/aqueix/aquell* a *aquest-aqueix / aquell*: 28/12/1922 (§ 9.3.2.14).
- L'ús indiscriminat de l'ordre no neutre dels elements de la frase li treu funcionalitat: 2/1/1923 (§ 9.3.2.15).
- Pèrdua de la modalitat interrogativa de *qual*: 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).
- La pèrdua de *no* en frases amb mots com *mai* anteposats al verb: 22/3/1923 (§ 9.3.2.15).
- La pèrdua experimentada per *hi* com a marca de *haver-hi*: 23/5/1923 (§ 9.3.2.15).
- Pèrdua de la capacitat de la preposició *de* d'introduir infinitius subjectes: 27/10/1920 (§ 9.3.2.13).
- De la contraposició entre *un de negatiu* i *un negatiu* a la síntesi en *un negatiu*: 18/10/1925 (§ 9.3.2.18).

Classifiquem com a casos d'importació els 11 següents:

- *lo qual*: 29/12/1919 (§ 9.3.2.12).
- La reintroducció d'arcaïsmes: 18/11/1919 (§ 9.3.2.12).
- referència general a la «castellanització»: 25/5/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'ús del *lo* neutre: 7/2/1920 (§ 9.3.2.13).
- *tenir que*: 21/4/1920 (§ 9.3.2.13).
- *haver-hi que*: 21/4/1920 (§ 9.3.2.13).

- *mes* (conjunció): 19/9/1923 (§ 9.3.2.15).
- «*deixar* + participi passat»: 25/4/1925 (§ 9.3.2.18)
- «*quedar* + participi passat»: 25/4/1925 (§ 9.3.2.18)
- «*venir* + gerundi»: 25/4/1925 (§ 9.3.2.18)
- gerundi no adverbial: 4/7/1925 (§ 9.3.2.18).

Classifiquem com a casos de pèrdua els 5 següents:

- La concordança amb el participi passat: 26/6/1920 (§ 9.3.2.13).
- *damunt* preposició: 18/10/1925 (§ 9.3.2.18).
- *sens* (conservat només en locucions fossilitzades): 6/2/1927 (§ 9.3.2.20).
- *sots* (conservat només en locucions fossilitzades): 6/2/1927 (§ 9.3.2.20).
- El futur en les relatives: 26/3/1920 (§ 9.3.2.13).

Classifiquem com a casos d'addició els 4 següents:

- El sorgiment de la forma «híbrida» *an*: 13/3/1923 (§ 9.3.2.15).
- *el quin*, format sobre *el qual*: 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).
- creació del conjunt *els hi* amb valor datiu: 29/9/1923 (§ 9.3.2.15).
- formació del conjunt *el què*, a partir de *el que* i *què*: 1/4/1925 (§ 9.3.2.18).

Classifiquem com a casos de reinterpretació els 2 següents:

- de *per* / *per a* / *perquè* a *per* / *pera* / *per a què* / *perquè*: 21/1/1920 (§ 9.3.2.13) i 15/11/1922 (§ 9.3.2.14).
- de *dilluns* / *el dilluns* a *el dilluns* / *els dilluns*: 13/12/1922 (§ 9.3.2.14).

El resum quantitatiu dels casos de canvi sintàctic tractat per Fabra a les «Converses filològiques» de 1919-1928 és el següent:

<i>Tipus</i>	<i>Nre.</i>
sobreestimació d'una distinció	32
substitució	16
subestimació	9
importació	11
pèrdua	5
addició d'una forma	4
reinterpretació d'una distinció	2
Total	79

Pel que fa a la relació entre el canvi i la norma, en 5 *Converses* (les del 9/12/1922 [§ 9.3.2.14]; del 29/9/1923 [§ 9.3.2.15]; del 13/1, 23 i 26/8/1924 [§ 9.3.2.16]), trobem al·lusions, sempre qualificant el canvi de «defecte», «vici» o «falta». En una —la que tracta de la combinació incorrecta *els hi*—, sembla presentar la norma prescriptiva explícita com a anterior a aquesta combinació, òbviament ja existent abans de la codificació fabriana. En una altra —la que tracta de la pèrdua del pronom *hi* en el verb *haver-hi*— diu que *haver* pot esdevenir la «construcció normal»: pot ser, doncs, una nova norma.

3.3.2. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DEL CANVI SINTÀCTIC ALS ALTRES TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS

Les observacions de conjunt sobre la concepció fabriana del canvi sintàctic en els textos considerats discrecionalment pertinents no difereixen gaire de les que hem fet en parlar del conjunt de les *Converses filològiques* (§ 3.3.1). Això ja era previsible, ja que les *Converses* són de llarg els textos més nombrosos i, per tant, el comentari de la informació que hi hem trobat ja és prou representatiu del conjunt dels textos discrecionalment pertinents.

Una informació nova important que permeten les observacions que ara encetem és que moltes de les concepcions fabrianes presents en les *Converses* —textos redactats entre 1919 i 1928— ja eren presents en els seus textos de ben abans i, per tant, cal considerar-les concepcions ben assumides pel Mestre. Són les següents:

- a) La visió del canvi com a «corrupció», ja present a la conferència «Conjugació del verb català. Present de subjuntiu y infinitiu», del 3/XII/1891 (§ 9.3.2.1).
- b) L'assumpció d'una evolució natural de les llengües, present des de la carta del 26/12/1905 (§ 9.3.2.2) fins a les «Qüestions lingüístiques», del 19/1/1930 (§ 9.3.2.23).
- c) L'empobriment cultural com a factor extern de canvi, present a l'article «La lengua», de 1916 (§ 9.3.2.10).
- d) La interferència del castellà com a factor intern de canvi, present ja a la carta del 26/12/1905 (§ 9.3.2.2)

e) El «moment secundari» (v. § 3.2.1) de la interferència del castellà com a factor intern de canvi, present en els textos «El pronom-adjectiu “qual”», del 28/3/1907 (§ 9.3.2.5), i «Les preposicions “de”, “a”, “en” davant de la conjunció “que”», del 28/2/1908 (§ 9.3.2.6).

f) El canvi lingüístic com un procés amb una fase d'alternança entre variants, present en les seves intervencions el 1906 en el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (§ 9.3.2.3).

A més, trobem en aquests altres textos discrecionalment pertinents, concepcions i informacions no presents a les *Converses*. Són les següents:

a) La idea que el canvi és inherent a les llengües i que s'acompleix segons unes lleis i no aleatòriament, ja present a la conferència «Conjugació del verb català. Present de subjuntiu y infinitiu», del 3/XII/1891 (§ 9.3.2.1).

b) L'inici del canvi en un context lingüístic determinat i no en d'altres, present en les seves intervencions el 1906 en el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (§ 9.3.2.3).

c) La diversitat cultural i geogràfica i les fronteres polítiques o religioses, com a factors externs de canvi, present a l'article «La llengua», de 1916 (§ 9.3.2.10).

3.4. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DEL CANVI SINTÀCTIC

3.4.1. CONCLUSIONS SOBRE L'OBJECTIU FIXAT

Els objectius explícits d'aquest capítol eren, d'una banda, descriure la concepció fabriana del canvi sintàctic. Pel que fa al mètode, hem pretès validar la hipòtesi 1.3.2 (§ 1.3.2) sobre una de les dobles condicions de Fabra: la d'investigador i la d'estandarditzador.

Pel que fa al primer objectiu, cal considerar-lo assolit d'entrada per la gran quantitat d'informació que hem pogut obtenir, tant en els textos que hem considerat «pertinents» com en els que hem considerat «discrecionalment pertinents»: hem descobert que Fabra tracta de 102 casos de canvi sintàctic diferents (v. § 3.4.2.1).

Quant a aquesta distinció dels textos fabrians, hem de reconèixer que el nombre de textos discrecionalment pertinents (46) en què hem trobat informació és més del doble que el de pertinents (21); però també cal dir que en les dues menes de textos hi ha obres que en parlen extensament: entre els especialitzats, el text «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2), i el text *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13); entre els no especialitzats, les «Converses filològiques» de 1919-1928 (§ 9.3.2.12-9.3.2.16 i 9.3.2.18-9.3.2.21).

La cronologia d'aquests tres textos ja ens permet veure que el canvi lingüístic és una qüestió present en l'obra de Fabra d'una manera continuada i sistemàtica; impressió que es confirma, si recordem que —amb una profunditat variable, no cal dir-ho— Fabra en parla des de la conferència «Conjugació del verb català. Present de subjuntiu y infinitiu», del 1891 (§ 9.3.2.1), fins en un carta del 15/6/1942 (§ 9.3.2.25).

Pel que fa al segon objectiu, la distinció entre un Fabra investigador i un Fabra estandarditzador, es pot veure en les conclusions generals que tot seguit presentem.

3.4.2. EL CANVI SINTÀCTIC SEGONS POMPEU FABRA

3.4.2.1. El canvi sintàctic segons el Pompeu Fabra investigador

El primer que cal dir és que en els textos analitzats, Fabra no presenta cap teoria completa ni cap definició explícita del canvi lingüístic en general ni del canvi sintàctic en particular. Això no obstant, d'una banda, hem pogut deduir d'un fragment de «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 [1932] (§ 9.3.1.1.9) una definició de d'un tipus de castellanisme sintàctic, un tipus de calc:

«Identificació amb les significacions d'un mot gramatical castellà de les significacions d'un mot gramatical català que afecta l'estructura de la proposició en català».

D'altra banda hem identificat el procés de canvi que el Mestre proposa en la *Conversa* del 30/12/1924 (§ 9.3.2.16) com a prototípic:

a) Hi ha una primera fase d'«exposició» a la nova forma («llegint tots els dies i gairebé exclusivament...»).

b) A continuació hi ha una fase d'acceptació passiva («s'estableix talment en la nostra pensa»), amb

— un primer estadi en la traducció del castellà («que en traduir d'aquella llengua pot no semblar-nos estrangera i esmunyir-se inadvertidament en la nostra traducció») i

— un segon estadi en veure-la en textos catalans («i pot així mateix no sobtar-nos quan la trobem acceptada en un text català»).

c) I, finalment, «perilla de produir-se espontàniament».

Segons ell, el canvi és inherent a les llengües, s'acompleix segons unes lleis i cada llengua té la seva pròpia evolució. El català és una llengua que ha evolucionat poc en comparació amb les altres llengües romàniques. La seva actitud d'investigador respecte al canvi és neutra.

Pel que fa als orígens del canvi sintàctic, cal parlar del que hem anomenat, en terminologia laboviana (§ 5.1), de canvi des de dalt i canvi des de baix. El Mestre dóna

a entendre que la sintaxi és un aspecte de la llengua molt mal·leable, a causa sobretot de la poca perceptibilitat dels fenòmens sintàctics. Descriu sobretot canvis des de dalt — entesos com a canvis introduïts conscientment en general per una elit—, ja que en sintaxi hi ha hagut molts més canvis en la llengua escrita que en la llengua oral respecte a la llengua escrita medieval.

Pel que fa a les causes del canvi sintàctic, en els textos fabrians trobem al·lusions, en primer lloc, a la interferència —com a transferència del parlant de L1 d'una forma de la L2 en escriure la L1 i com a transferència del parlant de L1 d'una forma de la L1 en parlar la L2—, paraula que utilitza explícitament a la conferència «El català a l'escola primària», de 1933 (§ 9.3.1.1.12), ús amb el qual s'avança 3 anys a la primera referència trobada per Payrató (1985: 48 i 218) en un text europeu (la comunicació “ Problèmes d'interférences linguistiques”, de Sandfeld, Quart Congrès Internacional de Lingüistes de Copenhague) i en un de català (l'obra *Poliglotisme passiu*, de Delfí Dalmau), totes dues de l'any 1936. Malgrat això, al diccionari (§ 9.3.1.1.11) només defineix *interferència* com a unitat de significació de la física.

També, en ordre quantitativament decreixent, es refereix a l'analogia interna i respecte al castellà, la derivació impròpia, l'evolució natural, el creuament, la necessitat d'una forma, la no-necessitat de precisió i la no-necessitat d'un element.

Entre els factors interns, el Fabra investigador constata en la gran majoria dels casos tractats la interferència del castellà com a segona llengua present en el cervell dels catalanoparlants: en una primera fase, directa —provocant canvis en la llengua—; i en una segona fase, indirecta —provocant que els catalanoparlants no reconeguin com a pròpies formes tradicionals de la llengua. En ordre quantitativament decreixent, Fabra també esmenta la poca perceptibilitat dels fenòmens sintàctics; el desenvolupament propi de les possibilitats del sistema; l'evolució natural; la permeabilitat del sistema català a altres sistemes; la familiaritat que els catalanoparlants, bilingües, tenen amb estructures del castellà; l'economia expressiva; la proximitat estructural entre una forma

catalana i una de castellana; i l'existència de determinats contextos lingüístics que afavoreixen l'inici del canvi.

Entre els factors externs i psicolingüístics (v. § 3.2.1), en ordre quantitativament decreixent, Fabra esmenta les traduccions mecàniques del castellà, la lectura en castellà, la lectura dels diaris catalans, l'aprenentatge de la llengua i la necessitat d'una forma.

Entre els factors externs, Fabra esmenta la diversitat cultural, la diversitat geogràfica, l'empobriment cultural, les fronteres polítiques i les fronteres religioses.

El canvi és sistemàticament concebut pel Mestre com un procés amb una fase d'alternança entre variants concurrents, una de les quals progressivament va imposant-se, quasi mai d'una manera absoluta.

Les conseqüències dels canvis tractats són pel Fabra recercador negatives: disgregació de la llengua, més castellanismes com més traducció es fa, canvis de significats en mots patrimonials i ultracorreccions.

Entre les resistències al canvi, l'investigador esmenta sobretot la interferència i l'ambigüitat; secundàriament, esmenta el geni de la llengua, la tradició, el canvi de significació d'un mot viu i els anacoluts.

Pel que fa a la direcció del canvi, quan concorren una forma castellana i una de catalana, el canvi es dirigeix cap al triomf de la forma castellana. Explícitament, segons Fabra, això passa quan els catalanoparlants escriuen. En canvi —sempre segons esment explícit de Fabra— els catalanoparlants fan catalanismes quan parlen castellà.

Quant als tipus de canvi, són els següents.

a) Els 40 casos que classifiquem com a casos de sobreestimació:¹⁴¹

¹⁴¹. Donem les referències d'un text de cada tipus (pertinent i discrecionalment pertinent).

- L'ús prepositiu de *baix*: al text «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9) i la *Conversa* del 30/11/1919 (§ 9.3.2.12).
- L'adquisició pels mots com *mai* de la modalitat negativa: a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9) i la *Conversa* del 14/12/1919 (§ 9.3.2.12).
- Usos de relatiu possessiu de *quin*: al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13) i la *Conversa* del 21/12/1919 (§ 9.3.2.12).
- Usos de relatiu possessiu de *qual*: al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13) i la *Conversa* del 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).
- L'atribució a les preposicions febles de la capacitat d'introduir subordinades completives: a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2), i la *Conversa* del 13/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'esment que la preposició *ad* envaeix les funcions de *in*: a la *Conversa* del 24/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'ús de la preposició *en* amb complements indirectes: a la *Conversa* del 27/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'ús de la preposició *a* amb els infinitius complement: a la *Conversa* del 13/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'extensió de l'ús de la preposició *a* amb complements directes de persona: a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2), i la *Conversa* del 7/4/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'ús de l'article *el* davant l'infinitiu: a la *Conversa* del 27/10/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'ús de *en* amb infinitius complements: a la *Conversa* del 13/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- Capacitat del pronom *se* per funcionar com a complement indirecte de 3a persona plural: textos del 20/10/1923 (§ 9.3.2.15) i 30/12/1924 (§ 9.3.2.16).
- *hagués* amb valor condicional: a la *Conversa* del 16/12/1922 (§ 9.3.2.14).
- L'atribució als pronoms *en* i *hi* de la possibilitat d'un ús pleonàstic en les frases amb ordre emfàtic: a la *Conversa* del 9/1/1923 (§ 9.3.2.15).
- L'atribució a *el que* dels valors de *el qual*: a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9) i la *Conversa* del 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).

- L'atribució a certs verbs (*agrair*, *creure*, etc.) la possibilitat d'introduir les subordinades sense conjunció: a la *Conversa* del 27/5/1923 (§ 9.3.2.15).
- *doncs* causal: a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9), i la *Conversa* del 1/12/1919 (§ 9.3.2.12).
- L'atribució al verb *haver-hi* de la possibilitat de concordar amb l'element que duu posposat: a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2), i la *Conversa* del 12/6/1923 (§ 9.3.2.15).
- assimilació de *per a* a *para*: a la *Conversa* del 21/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- *puix* coordinant: a la *Conversa* del 15/9/1923 (§ 9.3.2.15).
- Ús de *no res menys* com a *néanmoins*: text del 18/9/1923 (§ 9.3.2.15).
- Ús de *no res menys* com a *nada menos*: text del 18/9/1923 (§ 9.3.2.15).
- Ús de *ço* equivalent a *lo*: text del 22/9/1923 (§ 9.3.2.15).
- L'ús de *se* com a complement indirecte de 3a persona singular: textos del 20/10/1923 (§ 9.3.2.15) i 30/12/1924 (§ 9.3.2.16).
- Atribució al pronom *en* de la capacitat de funcionar com a prefix verbal: al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13), i a la *Conversa* del 21/4/1925 (§ 9.3.2.18).
- Ús com a relatiu possessiu de *d'on*: a la *Conversa* del 8/4/1925 (§ 9.3.2.18).
- Atribució al pronom *es* de la capacitat de funcionar com a pronom de 1a i 2a persones del plural: a les *Converses* del 17/2/1920 (§ 9.3.2.13) i 28/5/1926 (§ 9.3.2.19).
- Atribució al pronom *vostè* de funcions pròpies del pronom castellà *usted*: a la *Conversa* del 16/7/1926 (§ 9.3.2.19).
- Atribució d'un nou règim (*regraciar algú d'una cosa*) al verb *regraciar*: a la *Conversa* del 17/9/1926 (§ 9.3.2.19).
- Atribució de nou règim (*blasmar d'algú*) al verb *blasmar*: a la *Conversa* del 21/2/1928 (§ 9.3.2.21).
- Atribució al verb *anar* de la possibilitat de funcionar en present d'indicatiu com a verb auxiliar de la perífrasi «*anar a* + infinitiu»: 2/3/1928 (§ 9.3.2.21).

- Atribució al verb *estar* de la capacitat d'adjuntar-se a participis passats (*la sopa està salada*) que expressen «una qualitat passatgera»: text del 9/3/1928 (§ 9.3.2.21).
- Els subjuntius *vinguem* i *vingueu* com a imperatius negatius: a la carta del 16/9/1905 (§ 9.3.1.1.1.).
- La possibilitat que certs participis anglesos en *-en* funcionin com a adjectius: a la *Gramàtica anglesa*, de 1924 (§ 9.3.1.1.8.).
- *res* adquireix la capacitat de funcionar com a adverbi (*no m'agrada res aquest pa*): a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9).
- El pas d'adverbis a pronoms experimentat per *en* i *hi*: al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).
- El pas de *aquell* i *allò*, de demostratius a articles, en els grups *aquell qui* i *allò que*: al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).
- El fet que una preposició «envaeix l'esfera d'una altra»: al *Curs superior de català*, de 1936-1937 (§ 9.3.1.1.15), i al text del 24/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- El pas d'ILLE, pronom demostratiu, a *el*, article: al *Curs superior de català*, de 1936-1937 (§ 9.3.1.1.15).

b) Classifiquem com a casos de substitució els 17 següents:

- L'ús de *davant de* per *davant*: text del 28/1/1920 (§ 9.3.2.13).
- L'ús causal pel temporal de la locució *tota vegada que*: a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9), i al text del 5/2/1920 (§ 9.3.2.13).
- El pas de *la li* a *la hi*: al text del 23/2/1920 (§ 9.3.2.13).
- La substitució de *caldre* per *tenir que* i *haver-hi que*: al text del 21/4/1920 (§ 9.3.2.13).
- El pas de *lo li* a *lo hi*: al text del 27/4/1920 (§ 9.3.2.13).
- *el mateix* per *en*: al text del 21/12/1922 (§ 9.3.2.14).
- *qual* interrogatiu per *quin*: al text del 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).

— substitució de les estructures «adverbi en *-ment* + adverbi en *-ment* » i «adverbi en *-ment* + adverbi sense *-ment* » per «adverbi sense *-ment* + adverbi en *-ment* »: al text del 15/2/1923 (§ 9.3.2.15).

— *a ell* per *an ell*: al text del 13/3/1923 (§ 9.3.2.15).

— *an+vocal* per *amb+vocal*: al text del 14/3/1923 (§ 9.3.2.15).

— substitució, en la coordinació de verbs amb règim diferent, de l'estructura «“verb + complement [SN ple_j]” + conjunció *i* + “verb + complement [pronon feble_j]”» (*Vencé els enemics i els donà mort*) per l'estructura «“verb + [Ø_j]” + conjunció *i* + “verb + complement [SN ple_j]”» (*Vencé Ø i donà mort als enemics*): al text del 22/5/1923 (§ 9.3.2.15).

— *si queia* per *si caigués*: a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9), i al text del 26/3/1920 (§ 9.3.2.13).

— *quan vindrà* per *quan vingui*: a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9), i al text del 26/3/1920 (§ 9.3.2.13).

— L'ús causal en comptes del condicional de *posat que*: al text del 4/10/1923 (§ 9.3.2.15).

— L'ús de *estar* en comptes de *ser*: als textos del 15 i 16/11/1923, i 23/10/1923 (§ 9.3.2.15).

— Extensió de l'ús de la perífrasi «*estar+gerundi*» en comptes de la forma verbal simple: al text del 16/11/1923 (§ 9.3.2.15).

— L'afirmació fabriana general que algunes preposicions, sobretot febles, en substitueixen d'altres: al *Curs superior de català*, de 1936-1937 (§ 9.3.1.1.15).

c) Classifiquem com a casos de subestimació els 14 següents:

— L'eliminació de la preposició *per a*: 21/1/1920 (§ 9.3.2.13).

— La pèrdua de la preposició *en* per designar el terme d'un moviment: al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13) i a la *Conversa* del 23/1/1920 (§ 9.3.2.13).

— L'abandó de l'imperfet d'indicatiu en les subordinades temporals i de relatiu: a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9), i al text del 26/3/1920 (§ 9.3.2.13).

— L'abandó del futur en les subordinades temporals i de relatiu: a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9), i al text del 26/3/1920 (§ 9.3.2.13).

— De *aquest/aqueix/aquell* a *aquest-aqueix / aquell*: al text del 28/12/1922 (§ 9.3.2.14).

— L'ús indiscriminat de l'ordre no neutre dels elements de la frase li treu funcionalitat: al text del 2/1/1923 (§ 9.3.2.15).

— Pèrdua de la modalitat interrogativa de *qual*: al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13), i al text del 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).

— La pèrdua de *no* en frases amb mots com *mai* anteposats al verb: a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9), i al text del 22/3/1923 (§ 9.3.2.15).

— La pèrdua de *hi* com a marca de *haver-hi*: al text del 23/5/1923 (§ 9.3.2.15).

— La pèrdua de la capacitat de la preposició *de* d'introduir infinitius subjectes: al text del 27/10/1920 (§ 9.3.2.13).

— La pèrdua de la contraposició entre *un de negatiu* i *un negatiu* a la síntesi en *un negatiu*: al text del 18/10/1925 (§ 9.3.2.18).

— La confusió de les preposicions llatines PER i PRO en *per*: al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

— La «unificació» dels auxiliars *ésser* i *haver* en benefici del segon: a «Sobre els diferents problemes pendants en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2).

— Canvi de la significació d'algunes preposicions, sobretot febles: al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13).

d) Classifiquem com a casos d'importació els 13 següents:

— *lo qual*: al text del 29/12/1919 (§ 9.3.2.12)

— La reintroducció d'arcaïsmes: al text del 18/11/1919 (§ 9.3.2.12).

- Referència general a la castellanització: al text del 25/5/1920 (§ 9.3.2.13).
 - L'ús del *lo* neutre: a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9), i al text del 7/2/1920 (§ 9.3.2.13).
 - *tenir que*: al text del 21/4/1920 (§ 9.3.2.13).
 - *haver-hi que*: al text del 21/4/1920 (§ 9.3.2.13).
 - *mes* (conjunció): al text del 19/9/1923 (§ 9.3.2.15).
 - «*deixar* + participi passat»: al text del 25/4/1925 (§ 9.3.2.18).
 - «*quedar* + participi passat»: al text del 25/4/1925 (§ 9.3.2.18).
 - «*venir* + gerundi»: al text del 25/4/1925 (§ 9.3.2.18).
 - Gerundi no adverbial: als textos del 4/7/1925 i del 29/10/1925 (§ 9.3.2.18).
 - Determinades conjuncions (*ademés*): a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9).
 - Locucions conjuntives (*en quant a*): a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9).
- e) Classifiquem com a casos de pèrdua els 11 següents:
- *damunt* preposició: en el curs del 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13) i al text del 18/10/1925 (§ 9.3.2.18).
 - *sens* (conservat només en locucions fossilitzades): al text del 6/2/1927 (§ 9.3.2.20).
 - *sots* (conservat només en locucions fossilitzades): al text del 6/2/1927 (§ 9.3.2.20).
 - El futur en les relatives: al text del 26/3/1920 (§ 9.3.2.13).
 - Els «arcaïsmes» en general a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2), i al text del 18/11/1919 (§ 9.3.2.12).
 - L'abandó de la partícula *no* en certes oracions negatives: a «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 (§ 9.3.1.1.9), i al text del 22/3/1923 (§ 9.3.2.15).
 - El mot *ço*: al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13), i al text del 22/9/1923 (§ 9.3.2.15).
 - La perífrasi *el... del qual*: a l'article «El pronom-adjectiu “qual”», del 28/3/1907 (§ 9.3.2.5).

— La funció de lligam que exerceix la concordança del participi passat amb el complement directe: a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2), i al text del 26/6/1920 (§ 9.3.2.13).

— L'article definit *lu* i *lus*: a l'article «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)», de 1914 (§ 9.3.1.1.6).

— El paradigma dels participis anglesos en *-en*: a la *Gramàtica anglesa*, de 1924 (§ 9.3.1.1.8.).

f) Classifiquem com a casos d'addició els 4 següents:

— El sorgiment de la forma «híbrida» *an*: al text del 13/3/1923 (§ 9.3.2.15).

— *el quin*, format sobre *el qual*: al text del 25/1/1923 (§ 9.3.2.15).

— Creació del conjunt *els hi* amb valor datiu: al text del 29/9/1923 (§ 9.3.2.15).

— Formació del conjunt *el què*, a partir de *el que* i *què*: al text del 1/4/1925 (§ 9.3.2.18).

g) Classifiquem com a casos de reinterpretació els 3 següents:

— De *per/per a/perquè* a *per/pera/per a què*: als textos del 21/1/1920 (§ 9.3.2.13) i 15/11/1922 (§ 9.3.2.14).

— De *dilluns / el dilluns* a *el dilluns / els dilluns*: al text del 13/12/1922 (§ 9.3.2.14).

— *El català* ha abandonat la distinció entre *qui* subjecte i *que* complement directe per la distinció entre *qui* [+ persona] i *que* [— persona] : al *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13), a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2), i al text del 23/8/1924 (§ 9.3.2.16).

Aleshores, d'acord amb la tipologia de Payrató (1985) adaptada a les nostres necessitats, en els textos fabrians especialitzats i no especialitzats trobem, en ordre quantitativament decreixent, sobreestimacions d'una distinció, substitucions, subestimacions d'una distinció, importacions, pèrdues, reinterpretacions d'una distinció; a les quals cal afegir les addicions —no previstes per Payrató. El detall és el següent:

Sobreestimació d'una distinció	40
Substitució	17
Subestimació	14

Importació	13
Pèrdua	11
Addició d'una forma	4
Reinterpretació d'una distinció	3
Total	102

Tal com ja hem comentat, però al § 3.1, aquesta classificació feta servir descrivint els canvis com si fossin processos afectats per un sol d'aquests 7 casos és insuficient. Aquesta conclusió es confirma amb la contrastació que hem fet de la nostra classificació amb la de Bonet (2000: 71-76) de la interferència sintàctica segons Fabra a la *Gramàtica de la lengua catalana* (1912) i a les «Converses filològiques».¹⁴²

Bonet (2000: 70) afirma que segueix Harris i Campbell (*Historical syntax in cross-linguistic perspective*, 1995), Weinreich (*Languages in contact. Findings and problems*, 1953) i Payrató (1985), les classificacions dels quals adapta i hi afegeix descripcions de «collita pròpia».

El resultat de la comparació dels casos tractats tant per Bonet (2000: 71-76) com per nosaltres és el següent:

Casos	Bonet (2000: 71-76)	Descripcions nostres
<i>baix</i>	Manlleu (rèplica funcional)	Sobreestimació d'una distinció
<i>ademés</i>	Manlleu (calc)	Importació
<i>dins/fora/abans de, etc.</i>	Extensió (per relaxació de restricció de copresència)	Substitució (<i>davant de</i> per <i>davant</i>) pèrdua (<i>damunt</i> per <i>damunt de</i>) addició (<i>damunt</i> < <i>damunt de</i>)
<i>pobra i humilment</i>	Manlleu	Substitució
<i>qui subjecte</i>	Extensió (per «subestimació» de distinció funcional)	Reinterpretació
<i>lo qual</i>	Manlleu (morfofuncional)?	Importació
<i>qual/quín</i> adnominals	Manlleu (rèplica funcional)	Sobreestimació
<i>el que = el qual</i>	Manlleu (rèplica funcional)	Sobreestimació
<i>el quín</i>	Manlleu (rèplica funcional)	Addició
Duplicació pronominal en relatives	Extensió (per relaxació de restricció de copresència)	Sobreestimació
<i>mes</i> adversatiu	Manlleu (rèplica funcional)	Importació
<i>no res menys</i> adversatiu	Manlleu (rèplica funcional; calc del fr. <i>néanmoins</i>)	Sobreestimació
<i>doncs</i> causal	Manlleu (rèplica funcional)	Sobreestimació
<i>puix</i> concessiu	Manlleu (rèplica funcional)	Sobreestimació
<i>tota vegada que</i> causal	Extensió (canvi de cond. semàntica)	Substitució

¹⁴². Que no consulta en la seva totalitat, ja que només ha treballat amb les editades per Barcino i Rafel.

<i>posat que</i> causal	Extensió (canvi de cond. semàntica)	Substitució
<i>algun per cap</i> , etc., en clàus. condic., interrog. i dubitatives (no neg.)	Extensió (per supressió de restricció semanticofuncional)	Interferència «indirecta»
<i>mai</i> , etc., sense <i>no</i> anteposats al verb	Extensió (per reinterpr. dels ítems, facilitada per redundància)	Sobreestimació
Ús «adverbial» amb article dels noms dels dies de la setmana	Extensió (per «subestimació» de distinció funcional)	Reinterpretació
Ús pronominal de <i>el mateix</i>	Extensió (supr. restricció funcional)	Substitució
Ús de <i>vostè</i> en interr. i imperatives	Extensió (per relaxació de restricció funcional)	Sobreestimació
Extensió de <i>haver</i> auxiliar	Extensió (actualització de reanàlisi)	Subestimació
Tendència a la supressió de la concordança del PP amb el CD	Extensió (actualització de reanàlisi)	Pèrdua
Subjuntius pres. i perf. pel futur simple i anterior en temporals i relatives	Extensió (quantitativa)	Substitució
Condicional de possibilitat	Extensió (supr. restricció semàntica)	Importació
Plusquamperfet de subj. en principals precedides de condicional	Extensió (supr. restricció semàntica)	Sobreestimació
<i>quedar</i> + participi	Extensió (quantitativa)	Importació
<i>tenir que</i> + INF	Extensió (quantitativa)	Substitució
<i>haver-hi que</i> + INF	Manlleu (de construcció)	Substitució
<i>anar a</i> + INF amb valor de futur	Extensió (supr. restricció semàntica)	Sobreestimació
<i>estar</i> + GER per la forma no perifràstica	Extensió (quantitativa)	Substitució
verb + INF per verb + <i>de</i> + INF	Extensió (quantitativa)	Subestimació
<i>el</i> + INF per Ø INF	Extensió (quantitativa)	Sobreestimació
Gerundi de posterioritat	Extensió (supr. restricció semàntica)	Importació
<i>haver</i> impersonal sense <i>hi</i>	Manlleu (amb pèrdua de morfema)	Subestimació
<i>estar</i> + locatiu no residencial	Extensió (supr. restricció lexicosemàntica)	Substitució
SN [—anim] + <i>estar</i> + Adj [qual. accid.]	Extensió (canvi de condició semàntica), o manlleu (de reanàlisi pròpia de A)	Sobreestimació
Elisió del complementador <i>que</i>	Extensió (de regla d'elisió estilísticament determinada)	Importació
Complements directes amb <i>a</i>	Extensió (canvi de restricció funcional per condició semàntica)	Sobreestimació
<i>en</i> + INF complement	Extensió (supr. restricció funcional «moderna», no existent a A ni en català antic)	Sobreestimació
Preposicions àtones + conjunció <i>que</i>	Manlleu (de solució estructural tanmateix «permesa pel sistema»]	Sobreestimació
<i>per a</i> + INF dependent de V d'acció voluntària	Extensió (supr. condició semàntica)	Sobreestimació
<i>per a que</i> final	Manlleu (morfològic, per a distinció func. amb un altre suport morfemàtic)	Reinterpretació

<i>a i en</i> + locatiu	Manlleu (de la regla semànticament basada, en lloc de regla (morfo)fonètica)	Subestimació
-------------------------	--	--------------

La comparació d'aquests resultats suggereix les observacions següents:

1. Les dues descripcions coincideixen en molt pocs casos perquè les anàlisis respectives s'han fet en corpus molt desiguals i amb propòsits diferents.
2. La classificació de Bonet (2000) no sempre deixa clar què vol dir, presenta molta varietat de descripcions i, fins i tot, com reconeix ell mateix (pàg. 76-77), dóna casos de doble descripció.
3. Es fa evident, aleshores, que en el procés de canvi hi ha una variant emergent i una variant tradicional: la classificació en un tipus o en un altre depèn en quina de les dues variants ens fixem.
4. Per tant, des d'una perspectiva general de l'anàlisi del canvi sintàctic, sembla que cal concloure que, per donar compte de tota la complexitat del procés de canvi, caldria descriure quina era la situació de partida (una sola forma, dues formes en una relació determinada, etc.), què li passa a la variant emergent (és una importació interlingüística o intralingüística, és un mot que canvia de significat o de funcions, etc.), què li passa a la tradicional (desapareix, canvia de significat o de funcions, queda en una nova relació respecte a altres formes, etc.) i quina és la relació final entre les dues variants (l'emergent substitueix la tradicional, l'emergent provoca una nova relació amb la tradicional, etc.).

Finalment, pel que fa a la relació entre canvi i norma objectiva, el Fabra investigador posa sobre la taula la seva qualitat de cíclica: en sorgir una nova forma o una nova

distinció, aquesta pot crear una situació de concurrència de normes, que dugui al triomf d'una nova norma.

3.4.2.2. El canvi sintàctic segons el Pompeu Fabra estandarditzador

Pel que fa al Fabra estandarditzador, el més destacable d'entrada és l'actitud negativa que té davant del canvi, sobretot el degut a interferència.

L'estandarditzador també es mostra en la consideració de certs factors externs i psicolingüístics (v. § 3.2.1) del canvi: quan parla de la descastellanització del barceloní, de la interferència intralingüística i del desconeixement de la gramàtica. I també es descobreix quan, entre els factors externs, dóna la possibilitat d'una situació política favorable a la «nacionalitat catalana», a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2).

El Fabra estandarditzador busca amb els canvis des de dalt planificats per ell una conseqüència positiva, l'enriquiment de la llengua, propòsit que analitzem amb més detall al capítol 5.

En la relació cíclica entre norma objectiva, canvi i norma prescriptiva, en certs textos el Mestre presenta una situació en què la norma prescriptiva ja hauria de ser la norma social estesa i les normes socials no admeses són vistes com a canvis no desitjats respecte a la norma codificada. El lector de certs textos té, així, la sensació que la forma que ell diu i la normativa rebutja és una novetat respecte a una forma tradicional que cal conservar.

4. LA CONCEPCIÓ DE LA VARIACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA

ÍNDEX

- 4.1. Planteig de l'anàlisi de la concepció fabriana de la variació sintàctica: de la definició explícita a l'enfocament implícit
- 4.2. La variació sintàctica als textos pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 4.2.1. La variació sintàctica als textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 4.2.1.1. Observacions generals sobre la variació lingüística al *Diccionari general de la llengua catalana*
 - 4.2.2. La variació sintàctica als textos no especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 4.2.3. Observacions sobre la concepció fabriana de la variació sintàctica als textos pertinents
- 4.3. La variació sintàctica als textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 4.3.1. La variació sintàctica a les «Converses filològiques» de 1919-1928
 - 4.3.1.1. Unitats de significació o fragments que es refereixen a una sola mena de variació
 - 4.3.1.2. Unitats de significació o fragments que es refereixen a més d'una mena de variació
 - 4.3.1.3. Ocurrences de les unitats i dels fragments en les *Converses* de tema sintàctic
 - 4.3.1.4. Tipus de variació més al·ludida per Fabra en les «Converses filològiques»
 - 4.3.1.5. Qüestions en el tractament de les quals Fabra fa referència a alguna mena de variació
 - 4.3.1.6. Una *Conversa filològica* de tema no sintàctic rellevant
 - 4.3.2. La variació sintàctica als altres textos discrecionalment pertinents
- 4.4. Observacions sobre la concepció fabriana de la variació sintàctica
 - 4.4.1. Conclusions sobre l'objectiu fixat
 - 4.4.2. La variació segons Pompeu Fabra
 - 4.4.2.1. La variació lingüística en general segons Pompeu Fabra
 - 4.4.2.2. La variació sintàctica segons Pompeu Fabra

4.1. PLANTEIG DE L'ANÀLISI DE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE LA VARIACIÓ SINTÀCTICA: DE LA DEFINICIÓ EXPLÍCITA A L'ENFOCAMENT IMPLÍCIT

En aquest capítol ens proposem d'assolir l'objectiu específic 3 (§ 1.2.2.3): descriure la concepció fabriana de la variació sintàctica. Pel que fa al mètode, esperem validar la hipòtesi 1.3.2 (§ 1.3.2) sobre una de les dobles condicions de Fabra: la d'investigador i la d'estandarditzador. És a dir que Fabra partia d'una concepció de la variació lingüística per elaborar la codificació de la sintaxi.

En un nivell més concret, el procediment que hem seguit ha estat de buidar en tota la producció fabriana tant les definicions explícites de variació sintàctica com les meres mencions.¹⁴³

Quin és l'àmbit de la variació sintàctica segons Fabra? A l'epígraf 2.4.2, hem arribat a la conclusió següent sobre la concepció fabriana de la sintaxi:

«Fabra defineix explícitament la sintaxi com l'àmbit de les funcions i les relacions dels (grups de) mots dins la frase. El terme *relacions* n'inclou tres més, el lligam, l'ordre i l'estructura, també bàsics pel lingüista de Gràcia. I aquests tres termes, el Mestre sovint els vehicula amb la unitat *construcció* —definida al DGLC com l'“arranjament sintàctic”—, el terme que més utilitza.»

I el DGLC defineix *variació* i conceptes afins com segueix:

«**variació** *f.* Acció de variar, canvi parcial en la forma, posició, estat o qualitats d'una cosa. [...] *Les variacions d'un llenguatge.* [...]»

«**variar** [...] || Intr. Sofrir un canvi parcial, esdevenir diferent, modificar-se.»¹⁴⁴

«**variable** *adj.* Susceptible de variar [...] Mot, part de l'oració variable, la desinència del qual varia segons el nombre, gènere, persona, etc. [...]»

«**variant** [...] || *f.* Cadascuna de les diferències que presenten dues o més còpies, edicions, d'un mateix text; divergència de caràcters entre individus de la mateixa espècie o grup.»

¹⁴³. Per a la justificació detallada del mètode, vegeu § 2.1.

¹⁴⁴. Cap. ex. de llengua.

«**varietat** *f.* Qualitat de vari en si o respecte a d'altres, coexistència o successió de coses o qualitats diferents. [...] || Cadascun dels grups que es poden formar amb els animals [...] d'una mateixa espècie atenent a certs caràcters que no són comuns a tots els individus de l'espècie.»

Hi ha una al·lusió general a la variació lingüística, com a procés de canvi, a l'entrada *variació*; una altra a la variabilitat morfològica, a l'entrada *variable*; i una tercera al concepte de *variant* en l'edició de textos, a l'entrada *variant*.

Actualment, les variacions interlingüístiques i les intralingüístiques estan força estudiades. De les primeres se n'ocupa la tipologia lingüística. En el nostre treball només les hem tingudes en compte quan han estat significatives en els textos fabrians.

Pel que fa a les intralingüístiques, Lluís Payrató (1998: 14) en presenta l'esquema següent:

«QUADRE 1. Modalitats de la variació lingüística

<i>Modalitat</i>	<i>Varietat</i>	<i>Exemple</i>
VARIETAT DIALECTAL («dialecte»)	(a) GEOGRÀFICA (b) HISTÒRICA (c) SOCIAL	tortosí contemporani classe mitjana ¹⁴⁵
VARIETAT FUNCIONAL («registre»)	(1) CAMP (2) MODE (3) TENOR (4) TO	quotidiana oral espontani interactiu informal»

Les varietats «dialectals» s'associen amb característiques dels parlants: la geogràfica queda determinada pel lloc de naixement del parlant; la històrica, per l'època en què viu el parlant; i la social, per una gran quantitat de factors socials dels diferents parlants. Les varietats «funcionals» són «modalitats lingüístiques situacionals, associades als contextos d'ús» (Payrató 1998: 16).

La descripció d'aquesta diversitat no seria completa si no es tingués en compte que, lluny de ser una situació estable, és fruit de canvis constants, que s'originen en un o en

¹⁴⁵. Altres factors de variació social que Payrató esmenta són el nivell cultural, el sexe, la generació, l'ètnia, o altres, com el fet de parlar una llengua com a llengua segona.

uns quants parlants, que passen per èpoques més o menys llargues de concurrència de variants i que poden quallar o no en un grup determinat de la comunitat lingüística o en la comunitat sencera.

Per tant, en aquest capítol hem analitzat les unitats de significació especialitzades que tenen a veure amb la variació geogràfica, la històrica,¹⁴⁶ la social i la funcional en l'expressió de les funcions i les relacions —de lligam, d'ordre i d'estructura— dels (grups de) mots dins la frase. Això no obstant, atès que la recerca sobre la variació sintàctica no s'ha desenvolupat fins fa relativament poc, hem inclòs en el nostre buidatge unitats de significació i fins i tot fragments de text sobre variació lingüística en general que permeten —si més no, indirectament— completar la visió que el lingüista de Gràcia tenia de la variació sintàctica. I hem deixat de banda les unitats relatives únicament a la variació fonètica, morfològica o lèxica.

No se'ns escapa que estudiar aquests quatre tipus de varietats separadament no permet de veure tota la complexitat de l'ús lingüístic: qualsevol producció lingüística pertany al mateix temps a una varietat geogràfica, una varietat històrica, una varietat social i una varietat funcional. Però també és cert que, segons el context espaciotemporal de producció, el parlant no percep com a marcades totes aquestes variacions, sinó generalment només una: si el parlant sent o llegeix un text en la seva varietat geogràfica, no prestarà atenció al codi del missatge pels trets cronològics (els d'*ara*) o els geogràfics (els d'*aquí*), i només es fixarà en el codi si algun tret de variació social o funcional el sorprèn.

Amb això volem cridar l'atenció sobre el fet que la varietat històrica i la geogràfica són les varietats no marcades en la descripció i la codificació:¹⁴⁷ en general, el lingüista i el

¹⁴⁶. La variació històrica es refereix a les diferències entre estats cronològics diferents de la llengua. És diferent, doncs, del procés de canvi en curs, del qual hem parlat en el capítol anterior.

¹⁴⁷. Aquesta afirmació no es contradiu amb el fet que generalment la codificació d'una llengua es fa sobre una varietat geogràfica, seleccionada *a priori*. Per tant, l'estandarditzador parla de varietats geogràfiques sobretot en la fase de selecció.

gramàtic no es molesten a explicitar a cada moment que descriuen o codifiquen una varietat d'ara i aquí. Per tant, en el nostre buidatge només hem recollit les referències a aquestes varietats quan tenen a veure amb les varietats que no són la d'ara (el present de Fabra, 1891-1948) o quan el Mestre les explicita.

Pel que fa al nombre de textos en els quals hem trobat realment definicions o usos d'unitats de significació especialitzades relatives a la variació sintàctica, és el següent:

Textos especialitzats pertinents	18
Textos no especialitzats pertinents	5
Textos discrecionalment pertinents	337
Total	360

Són els següents:

Textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

Ensayo de gramática del catalán moderno (1891)
 Carta del 16/9/1905
 «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari» (1907)
Gramàtica de la llengua catalana (1912)
 «Filòlegs i poetes» (1918)
 «L'obra de depuració del català» (1924)
Gramàtica anglesa (1924)
 «De la depuració de la llengua catalana» (1927)
 «La normalització de la gramàtica» (1929)
Diccionari general de la llengua catalana (1932)
 «El català a l'escola primària» (1933)
Recull de les lliçons del curs de català superior (1933-1934)
Apunts taquigràfics dels Curs superior de català (1934-1935)
Gramàtica catalana. Curs mitjà (1935 [1918])
 Conferència a l'Escola Normal de Mestres (2/9/1935)
Curs superior de català (1936-1937)
Gramàtica catalana (1946)
Gramàtica catalana (1956)

Textos pertinents no especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

Compendio de gramática catalana (1929)
Gramàtica catalana (1933 [1918])
 Discurs com a president dels Jocs Florals de Barcelona (1934)
 «Desviacions en els conceptes de llengua i Pàtria» (1934)
Grammaire catalane (1941)

Textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

«Afixos pronominals y teoria de l'apòstrof» (1891)
 «Sobre la reforma lingüística y ortogràfica» (1892)
 «La definició de la llengua catalana» (1897)
 «Una lliçó de gramàtica i una contestació» (24/2/1900)
 Carta del 14/3/1904
 Conferències dels dies 27-31/10/1906
 «Les preposicions “de”, “a”, “en” davant de la conjunció “que”» (28/2/1908)
 Carta del 14/4/1910
 Carta del 13/9/1910

Carta del 19/10/1910
 Carta del 23/12/1910
 Carta del 29/4/1911
 Carta del 30/5/1911
 Carta del 20/4/1912
 «Cal gramàtica als escriptors» (1915)
 «La lengua» (1916)
 «Els dialectes catalans i la llengua literària» (1919)
 «L'unitat llingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València» (1919)
 «Converses filològiques» de l'any 1919
 «Converses filològiques» de l'any 1920
 «Converses filològiques» de l'any 1922
 «Converses filològiques» de l'any 1923
 «Converses filològiques» de l'any 1924
 «Converses filològiques» de l'any 1925
 Conversa amb Pompeu Fabra (V/1926)
 «Converses filològiques» de l'any 1926
 «Converses filològiques» de l'any 1927
 «Converses filològiques» de l'any 1928
 «Qüestions lingüístiques» (7/7/1929)
 «Qüestions lingüístiques» (14/7/1929)
 «Qüestions lingüístiques» (21/7/1929)
 «El mot “qui”» (30/1/1930)
 «Qüestions lingüístiques» (13/2/1930)
 «Un parlament del filòleg Pompeu Fabra» (1932)
Les principals faltes de gramàtica (1937 [1978])
 Carta 15/6/1942
 «Converses filològiques» (1945-1947)
 «Fragments de Pompeu Fabra» (1946?)

4.2. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

4.2.1. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

Els textos on hem trobat més informació sobre la variació sintàctica han estat el text «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari» (§ 9.4.1.1.3), de 1907, la *Gramàtica de la llengua catalana* (§ 9.4.1.1.4), de 1912, el *Recull de les lliçons del curs de català superior* (§ 9.4.1.1.12), de 1933-1934, i les gramàtiques de 1946 (§ 9.4.1.1.17) i 1956 (§ 9.4.1.1.18). Sobre la variació lingüística en general, on més n'hem trobat ha estat en el *Diccionari general de la llengua catalana* (§ 9.4.1.1.10), i, secundàriament, en el primer dels altres textos acabats d'esmentar.

Pel que fa al buidatge, cal destacar la gran diversitat de categories lèxiques, de recursos retòrics i de fragments que hem trobat en els textos fabrians per referir-se als diferents tipus de variació lingüística, la qual cosa ha exigint una lectura molt atenta dels textos. Aquesta diversitat es reflecteix ja a la carta del 16/9/1905 (§ 9.4.1.1.2), amb la metonímia *en boca d'un català*. Però on més diversitat trobem és al DGLC (§ 9.4.1.1.10.3), en el qual Fabra defineix unitats clarament relacionades amb el mode oral: és el cas del verb *dir*, dels noms *paraula*, *parla*, *parlar*, *patuès* i *registre* i de l'adjectiu *col·loquial*. En segon lloc, fa servir categories lèxiques molt diferents: adjectius (*oral*, a l'entrada *estil*; *parlat*, a l'entrada *discurs*), adverbis (*oralment*, a l'entrada *tradicció*), noms (*conversa*, a l'entrada *col·loquial*; *veu*, a les entrades *alt*, *baix*, *registre* i *viu*; *paraula*,¹⁴⁸ a les entrades *llenguatge* i *vulgar*), verbs (*parlar*, a les entrades *emoció*, *llatinitat* i *vulgar*; *dir*, a les entrades *enunciar*, *traduir*). I, encara, el DGLC conté recursos retòrics com la metonímia (*venir a la boca*, a l'entrada *boca*).

¹⁴⁸. Tot i que aquest nom no exclou la inclusió en el mode escrit, s'associa generalment a l'oral.

Quant a quin tipus de variació és el més al·ludit per Fabra, és una qüestió difícil d'aclarir amb rotunditat. Però fets com els tres següents porten a concloure que la variació funcional és el tipus de variació més present en els textos especialitzats pertinents de Fabra.

En primer lloc, la variació funcional és molt tractada en sis textos:

- a) La *Gramática de la lengua catalana*, de 1912 (§ 9.4.1.1.4), en la qual destaca a la pàgina IX el fragment «en la mayoría de los casos, sin embargo, el lenguaje hablado [català] ha mantenido tenazmente las construcciones antiguas junto a las importadas», ja que se'n dedueix que la majoria de construccions són presents, amb més o menys vitalitat, en tot el contínuum diafàsic —des de l'escrit més elaborat, com són els textos antics consultats pel Mestre fins a la llengua espontània de Barcelona— i el diacrònic —des de «l'antic» fins als dies del lingüista de Gràcia. Per tant, la situació que Fabra presenta de la sintaxi és que no hi ha cap divorci entre registres orals i registres escrits, i entre varietat antiga i varietat contemporània. Aquestes dicotomies, de fet —en virtut, d'una banda, de la identitat parcial entre registres escrits i varietat antiga i, de l'altra, de la identitat parcial entre registres orals i varietat contemporània—, es redueixen a la dicotomia varietat antiga escrita - varietat contemporània oral (de Barcelona); i l'escrit contemporani, en cas de conflicte amb una de les dues varietats anteriors o amb totes dues, acostuma a no ser gaire tingut en compte.
- b) El text «Filòlegs i poetes» (§ 9.4.1.1.5), de 1918, amb referències sobretot al mode escrit.

- c) El text «La depuració de la llengua literària» (§ 9.4.1.1.8), de 1927, en el qual és molt interessant el passatge de la pàgina 174:

«En sintaxi, sortosament, si introduïm un gir A amb la intenció de substituir un gir B que considerem defectuós, l'adopció de A no implica *ipso facto* la condemna i abandó de B. No passa ací com en ortografia, on l'acceptació d'una grafia per a un mot suposa la condemna de tota altra grafia del dit mot. [...] En sintaxi, al contrari, A i B poden subsistir l'un al costat de l'altre; A pot, així, sotmetre's a un període de prova: si no reïx a ésser generalment acceptat, llavors és el cas de no insistir a mantenir-lo, hom l'abandonarà, i la provatura no haurà produït cap perturbació greu en l'ús de B; però si A és viable i aconsegueix la preferència dels bons escriptors, talment que arriba un moment que cap d'ells usa ja el gir B, llavors podem condemnar el gir B, B haurà estat eliminat de la llengua literària, i el seu ús constituirà una falta de gramàtica.»

Fabra hi fa un planteig teòric de la variació funcional en sintaxi. Però, com que argumenta sobre l'especificitat de la depuració de la sintaxi —que comporta la producció deliberada de variació on no n'hi havia—, hem parlat d'aquest fragment en el capítol següent.¹⁴⁹

- d) El Diccionari (§ 9.4.1.1.10.3), del qual parlem en el § 4.2.1.1.
- e) La gramàtica de 1946 (§ 9.4.1.1.17), en la qual hi ha les unitats *parlars* i *se sent* (pàg. 30; la primera també a la pàg. 57), *estil epistolar* (pàg. 31 i 68), *llengua parlada* (pàg. 55, 63, 67, 68 i 79-80), *estil col·loquial* (pàg. 31), *llengua escrita* (pàg. 64 i 78) i *escriure* (pàg. 81).
- f) La gramàtica de 1956 (§ 9.4.1.1.18), en la qual destaquen en primer lloc les unitats relatives a la variació funcional, *paraula* (p. 17) i *acte de paraula* (p. 37), que remetent al caràcter primerament oral de la llengua. També hi ha les unitats *llengua parlada* (p. 66, 68, 76, 88, 95 i 97), *escrit* (p. 77, 102 i 108), *estil col·loquial* (p. 69 i 95), *llenguatge més o menys emotiu* i *construccions emotives* (p. 91), *entonació* (p. 96) i *estil epistolar* (p. 32).

¹⁴⁹. V. també § 9.5.1.1.5.

En segon lloc, en el tractament de 34 de les 46 qüestions de sintaxi descrites amb alguna referència explícita a la variació hi ha referències a la variació funcional. (V. més avall.)

En tercer lloc, fins i tot els textos amb menys informació sobre variació lingüística és de la variació funcional que donen més informació.

Aquest descobriment de la primacia de la variació funcional entre les al·lusions de Fabra a la variació lingüística adquireix una importància significativa en el coneixement de l'obra fabriana, si tenim en compte que —tret de López del Castillo (1984) i Iglésias (2002: 252), i aquest indirectament— la fabrologia —Ferrando (2000), Saragossà (1999: 210; 2000: 195), Segarra (2000: 205-207) i Veny (2001)— s'ha interessat sobretot per la concepció fabriana de la diversitat geogràfica amb vista a la codificació.

Paral·lelament, la variació històrica, d'una banda, és força tractada en quatre textos:

- a) A la *Gramática de la lengua catalana*, de 1912 (§ 9.4.1.1.4), hi ha les unitats *construcciones antiguas* (pàg. IX), *construcciones arcaicas*, [*construcciones*] *actuales*, [*construcciones*] *modernas* i *construcción tradicional* (pàg. X).
- b) En el text «L'obra de depuració de la llengua catalana» (§ 9.4.1.1.6), de 1924, on hi ha les unitats *construcció habitual*, *construcció arcaica*, *construcció perduda*, *paraula gramatical caiguda en desuetud*, [*construcció*, *paraula gramatical*] *existent*, a les pàgines 163-164; i *arcaïsmes sintàctics*, *innovacions*, *època moderna*, *futur*, a les pàgines 164-165.
- c) En el text «La depuració de la llengua literària» (§ 9.4.1.1.8), de 1927, hi ha les unitats *innovacions* (pàg. 172, 173 i 175) i *llengua moderna*, *arcaïsmes*, *neologisme*, *gir antic caigut en desuetud* i [*gir antic caigut en desuetud*]

considerat de nou com a català (pàg. 173). Destaca l'adjectiu *català* d'aquest fragment, ja que en aquest context és sinònim de 'viu, actual'. També cal fer notar la unitat *gir antic caigut en desuetud*, ja que és una unitat molt precisa semànticament.

d) En el Diccionari (§ 9.4.1.1.10.3), del qual parlem en el § 4.2.1.1.

D'altra banda, és al·ludida en el tractament de 19 de les 46 qüestions de sintaxi descrites amb alguna referència explícita a la variació. (V. més avall.)

Tot això porta a concloure que és la segona variació més present en els textos especialitzats pertinents de Fabra.

Si passem a les observacions generals sobre els tipus de variació, podem dir, d'entrada, que el fet que hi hagi entre les 46 qüestions de sintaxi descrites amb alguna referència explícita a la variació 15 unitats referents a més d'un tipus de variació lingüística evidencia la freqüent dificultat d'aïllar les diferents menes de variació: sovint una unitat es refereix, ni que sigui implícitament, al temps i a l'espai (com ja hem comentat al § 4.1).

Les 46 qüestions sintàctiques en el tractament de les quals Fabra fa referència a alguna mena de variació es poden veure en el quadre següent:

<i>Qüestions</i>	<i>Variació històrica</i>	<i>Variació geogràfica</i>	<i>Variació social</i>	<i>Variació funcional</i>
<i>Preposicions en general</i>	Sí	No	No	No
<i>Preposició ad</i>	Sí	No	No	No
«al/en + <i>infinitiu</i> »	Sí	No	No	No
<i>Locució a pesar de</i>	Sí	No	Sí	No
<i>Preposició en</i>	Sí	No	No	No
« <i>preposicions àtones + que</i> »	Sí	No	Sí	Sí
<i>Preposició devés [sic]</i>	No	Sí	No	Sí
<i>Preposició a</i>	No	No	No	Sí
<i>Preposició a amb el CD</i>	No	No	No	Sí
<i>Locució En sense</i>	No	No	No	Sí
<i>Preposició vers</i>	No	No	No	Sí
<i>En/hi en dislocacions</i>	Sí	No	Sí	Sí
<i>Combinació n'hi</i>	No	Sí	No	No
<i>Pronom ho</i>	No	Sí	No	No
<i>En/ho predicatius</i>	No	No	No	Sí
<i>Relatius qui/que</i>	Sí	No	Sí	Sí
<i>Relatius compost/simple</i>	No	No	No	Sí
<i>llur</i>	Sí	No	No	Sí
<i>Concordança del part. pass.</i>	Sí	No	No	Sí
<i>Article neutre</i>	Sí	No	No	Sí
<i>Verbs auxiliars</i>	Sí	Sí	Sí	Sí
<i>Ordre dels elements</i>	Sí	No	No	Sí
<i>Partícula no</i>	Sí	Sí	No	Sí
<i>gerundi</i>	No	No	No	Sí
«no + <i>imperfet de subjuntiu</i> »	No	No	No	Sí
lo (<i>article definit</i>)	No	Sí	No	No
plau-me	Sí	No	No	No
els hi <i>per</i> els	No	No	No	Sí
res <i>per</i> gens	No	No	No	Sí
ací/aquí	No	No	No	Sí
ço que	Sí	No	No	No
<i>Futur en les subordinades</i>	No	No	No	Sí
el + <i>nom propi</i>	No	Sí	No	No
est/eix	No	Sí	No	No
aquest/aqueix	No	No	No	Sí
<i>Concordança de haver-hi</i>	No	No	No	Sí
l'en hem tret	No	No	Sí	Sí
amb <i>per</i> en o a	No	No	No	Sí
Proclisi dels pronoms en conjunts verbals	No	No	No	Sí
qui <i>subjecte</i>	No	No	Sí	Sí
ço que	Sí	No	No	No
<i>Entonació interrogativa</i>	No	No	No	Sí
qual <i>interrogatiu</i>	Sí	No	No	No
què que i qui que	No	No	Sí	Sí
hagués/hauria	No	Sí	No	Sí
Frases incompletes	No	No	No	Sí

Del quadre es desprèn que en 15 qüestions Fabra fa consideracions relatives a més d'un tipus de variació. Només en 1 qüestió, la de l'ús dels verbs auxiliars *haver* i *ser*, hem trobat en aquests textos observacions des dels quatre tipus de variació. En 3 qüestions, fa observacions relatives a tres tipus de variació: fa consideracions històriques, socials i

funcionals en parlar de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* i els relatius *qui* i *que*, i consideracions històriques, socials i funcionals en parlar de la partícula *no*. I en 11 qüestions més, fa observacions relatives a 2 tipus de variació: fa consideracions socials i funcionals en parlar dels pleonasmes en oracions de relatiu, en parlar de *l'en hem tret*, de *qui* subjecte i de les construccions *què que* i *qui que*; remet a circumstàncies històriques i socials en parlar de la locució *a pesar de*; fa consideracions geogràfiques i funcionals en parlar de la preposició *devés* [*sic*] i de l'ús de *hagués* per *hauria*; i fa consideracions històriques i funcionals en parlar de la concordança del participi passat, de *llur*, de l'article neutre i de l'ordre dels elements de la frase.

4.2.1.1. Observacions generals sobre la variació lingüística al *Diccionari general de la llengua catalana*

Atès el volum d'informació extreta del Diccionari (§ 9.4.1.1.10), en aquest apartat oferim un resum de les principals observacions quantitatives i qualitatives sobre cada tipus de variació i, a continuació, comentem les unitats que remetent a més d'un tipus de variació alhora.

Pel que fa als tipus de variació, el primer que cal destacar és l'absència total de referències explícites a la variació en sintaxi.

La segona cosa que cal destacar és la polisèmia de les unitats *idioma*, *llengua* i *llenguatge*, que comporten la sinonímia eventual, en l'àmbit de la variació geogràfica (§ 9.4.1.1.10.4), entre *idioma*, *llengua*, *llenguatge*, *parla* i *parlar*.—amb un paral·lelisme clar entre *idioma* i *parlar*. Les definicions són les següents:

«**idioma** *m.* Llenguatge propi d'una nació o d'una contrada. || Manera especial de parlar d'alguns.»

«**llengua** *f.* [...] Llenguatge parlat o escrit propi d'una nació.»

«**llenguatge** *m.* Expressió dels pensaments per mitjà de la paraula; el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes [...]»

«**parla** *f.* Llenguatge.»

«**parlar** *m.* [...] || Llenguatge, sia llengua, o dialecte, o patuès, etc. *Els parlars de França. El parlar català.*»

En tercer lloc, en l'àmbit de la variació funcional (§ 9.4.1.1.10.3), la sinonímia asimètrica entre *llengua*, *llenguatge*, *tecnicisme*, *tecnologia* i *terminologia*. Les definicions són les següents:

«**llengua** [...] Llenguatge propi [...] de certes matèries. *La llengua de la prosa.*»

«**llenguatge** *m.* [...] El vocabulari i la fraseologia propis d'un art, d'una branca de la ciència, etc.. *El llenguatge de la química. Llenguatge tècnic.* [...]»

«**tecnicisme** *m.* Conjunt [*sic*] de mots tècnics emprats en una ciència, art, ofici.»

«**tecnologia** *f.* [...] || Terminologia usada en una ciència, art, etc.»

«**terminologia** *f.* Conjunt de termes i expressions propis d'una determinada ciència, matèria, etc.; conjunt de termes i expressions propis d'un autor.»

I, en quart lloc, és important la quantitat de categories lèxiques i recursos retòrics a partir dels quals es poden detectar al·lusions a la variació lingüística en el diccionari Fabra (v. § 4.2.1.1).

Des del punt de vista quantitatiu, és significatiu l'elevat nombre de termes que hem hagut de consultar al diccionari. Això s'ha degut al fet que —com en els capítols anteriors— sempre que hem trobat una possible unitat de significació especialitzada hem comprovat si el DGLC la recull. El detall es pot veure en els quadres següents:

Unitats¹⁵⁰ relatives a la variació històrica

<i>Unitats pertinents</i>	<i>Unitats no pertinents</i>	<i>Unitats no recollides</i>
<i>actual</i>	<i>desuet,</i>	<i>hodiern¹⁵¹</i>
<i>antic</i>	<i>estat</i>	<i>novillatí</i>
<i>antiquat</i>	<i>futur</i>	<i>novollatí</i>
<i>arcaic</i>	<i>hereditari</i>	
<i>arcaisme</i>	<i>herència</i>	
<i>avui</i>	<i>història</i>	
<i>baix</i>	<i>històric</i>	
<i>catalanesc</i>	<i>or</i>	
<i>clàssic</i>	<i>passat</i>	
<i>contemporani</i>	<i>pretèrit</i>	
<i>corrent</i>	<i>resultat</i>	
<i>decadència</i>	<i>romanització</i>	
<i>edat</i>	<i>romanitzar</i>	
<i>època</i>	<i>segle</i>	
<i>era</i>	<i>solució</i>	
<i>gramàtica</i>	<i>tradicional</i>	
<i>llatí</i>	<i>vivent</i>	
<i>llengua</i>		
<i>medieval</i>		
<i>mitjà</i>		
<i>modern</i>		
<i>mort</i>		
<i>neollatí</i>		
<i>primitiu</i>		
<i>renaixement</i>		
<i>renaixença</i>		
<i>romanç</i>		
<i>romànic</i>		
<i>savi</i>		
<i>tradicció</i>		
<i>viu</i>		
<i>vulgar</i>		

¹⁵⁰. *Unitats pertinents*: unitats recollides per la 1a edició del DGLC en la definició de les quals hi ha informació pertinent per als interessos de la nostra recerca.

Unitats no pertinents: unitats recollides per la 1a edició del DGLC en la definició de les quals no hi ha informació pertinent per als interessos de la nostra recerca.

Unitats no recollides: unitats no recollides per la 1a edició del DGLC.

¹⁵¹. Mot introduït en edicions posteriors a la de 1932, sense cap mena d'indicació.

Unitats relatives a la variació geogràfica

<i>Unitats pertinents</i>	<i>Unitats no pertinents</i>	<i>Unitats no recollides</i>
<i>alguerès</i>	<i>alacantí</i>	<i>castellonenc</i>
<i>capital</i>	<i>balear</i>	<i>catalanòfon</i>
<i>català</i>	<i>baleàric</i>	<i>catalanoparlant</i>
<i>catalanada</i>	<i>barcelonès</i>	<i>dialectalisme</i>
<i>comarca</i>	<i>barceloní,</i>	<i>formenterenc</i>
<i>comarcal</i>	<i>central</i>	<i>nord-occidental</i>
<i>comunitat</i>	<i>ciudadà</i>	<i>nord-oriental</i>
<i>contrada</i>	<i>ciutat</i>	<i>pitiús</i>
<i>dialectal</i>	<i>domini</i>	
<i>dialecte</i>	<i>eivissenc</i>	
<i>idioma</i>	<i>general</i>	
<i>literari</i>	<i>geogràfic</i>	
<i>llengua</i>	<i>gironí</i>	
<i>llenguatge</i>	<i>illenc</i>	
<i>localisme</i>	<i>lleidatà</i>	
<i>mallorquí</i>	<i>local</i>	
<i>menorquí</i>	<i>localitat</i>	
<i>oc</i>	<i>meridional</i>	
<i>occidental</i>	<i>neollati</i>	
<i>oriental</i>	<i>perpinyanès</i>	
<i>parla</i>	<i>provincià</i>	
<i>parlar</i>	<i>regió</i>	
<i>patuès</i>	<i>regional</i>	
<i>província</i>	<i>rossellonès</i>	
<i>provincial</i>	<i>septentrional</i>	
<i>provincialisme</i>	<i>tarragoní</i>	
<i>rural</i>	<i>tortosí</i>	
<i>ruralisme</i>		
<i>valencià</i>		
<i>vernacle</i>		
<i>vernacular</i>		

Unitats relatives a la variació social

<i>Unitats pertinents</i>	<i>Unit. no pertinents</i>	<i>Unit. no recollides</i>
<i>alt</i>	<i>ciudadà</i>	<i>descastellanitzant</i>
<i>arcaïsta</i>	<i>comarca</i>	<i>generació</i>
<i>arcaïtzant</i>	<i>corrent</i>	
<i>arcaïtzar</i>	<i>grup</i>	
<i>autor</i>		
<i>baix</i>		
<i>bo</i>		
<i>burgesia</i>		
<i>caixista</i>		
<i>capital (f.)</i>		
<i>ciutat</i>		
<i>classe</i>		
<i>col·laborador</i>		
<i>comarcal</i>		
<i>comú</i>		
<i>contrada</i>		
<i>culte</i>		
<i>cultura</i>		
<i>descastellanització</i>		
<i>descastellanitzar</i>		
<i>escriptor</i>		
<i>estament</i>		
<i>gent</i>		
<i>lector</i>		
<i>literari</i>		
<i>llegidor</i>		
<i>llengua</i>		
<i>llenguatge</i>		
<i>lletraferit</i>		
<i>nació</i>		
<i>nacional</i>		
<i>obrer</i>		
<i>parlar</i>		
<i>patuès</i>		
<i>població</i>		
<i>poble</i>		
<i>popular</i>		
<i>professar</i>		
<i>professió</i>		
<i>professional</i>		
<i>prosista</i>		
<i>província</i>		
<i>provincià</i>		
<i>provincial</i>		
<i>provincialisme</i>		
<i>regió</i>		
<i>redactor</i>		
<i>redacció</i>		
<i>renaixença</i>		
<i>ruralisme</i>		
<i>social / societat</i>		
<i>traductor</i>		
<i>treballador</i>		
<i>vernacle</i>		
<i>vernacular</i>		
<i>vulgar</i>		
<i>vulgarisme</i>		
<i>vulgaritat</i>		
<i>vulgaritzar</i>		

Unitats relatives a la variació interlingüística¹⁵²

Unitats pertinents		Unit. no pertinents	Unit. no recollides
alemany	polonès	allunyar	afrikaans
arameu	portuguès	andalús	aimara
armeni	provençal	apatxe	albanès
anglès	neollatí	aràbic	algonquí
àrab	romanès	aragonès	alvernès
aranès	(llengua) romànica	araucà	aramaic
baix alemany	rus	asiàtic	bielorús
basc	(llengua) semítica	asturià	birmà
bengalí	serbi	bable	caixmiri
bretó	siamès / suec	berber/bereber	cantonès
búlgar	tagal / turc	caucasià	cheyenne/txeyenne
castellà	txec / xinès	caucàsic	cherokee/txerokee
català		croata [sic]	comanche/comanx
cèltic		distància	coreà
danès		divergent	còrnic
eslau		escocès	engadinès
eslovac		esquimal	èsquim
eslovè		estonià	feroès
espanyol		etiop	furlà
finès		etiòpic	gaèlic
flamenc		família	guaraní
francès		frisó	indoirani
friülès		germà	iucateca
gallec		georgià	jiddisch
gal·lès		grup	khmer
gascó		hawaià	kurd
germànic		letó	ladi
grec		macedoni	maori
hebraic		malai	mosquito/misquito
hebreu		mandari (m. i adj.)	nàhuatl
holandès		mongol	navaho
hongarès		novillatí	nepalès
indoeuropeu		novollatí	quítxua/quètxua
irlandès		occità	retoromànic
islandès		parent	romanx
italià		parentiu	somali
japonès		proper	suahili/swahili
javanès		pròxim	suomi
lituà		sard	tagàlog
llemosí		semita	tahitià
llenguadocià		serbo- (on dona l'exemple	tamazigt
mongòlic		serbo-croata [sic],	tàmil
neerlandès		sense definir)	tibetà
noruec		trunc	tuareg
(llengua d')oc		ucraïnà	ucraïnès
persa		zulú	vietnamita

¹⁵². Cal tenir en compte que no hem buscat només unitats fetes servir per Fabra, sinó que hem buscat unitats relatives a les llengües més conegudes, a partir de la classificació de Jesús Giralt a l'entrada «llengua» de la *Gran enciclopèdia catalana* (vol. 14, p. 44-47, 1988): això fa que hàgim buscat moltes més unitats que no si haguéssim tingut en compte només els textos fabrians.

Unitats relatives a la variació funcional

<i>Unitats pertinents</i>	<i>Unit. no pertinents</i>	<i>Unit. no recollides</i>
<i>acurat</i>	<i>administratiu</i>	<i>doblet</i>
<i>alguerès</i>	<i>afecció</i>	<i>doublet</i>
<i>al·lòtrop</i>	<i>afecte</i>	<i>venir a la ploma</i>
<i>al·lotropia</i>	<i>afectiu</i>	(‘acudir-se’).
<i>alt</i>	<i>burocràtic</i>	
<i>arcaic</i>	<i>culte</i>	
<i>arcaisme</i>	<i>cultiu</i>	
<i>article</i>	<i>cultivar</i>	
<i>autor</i>	<i>cura</i>	
<i>baix</i>	<i>divergent</i>	
<i>boca</i>	<i>divulgar</i>	
<i>clàssic</i>	<i>emotiu</i>	
<i>col·loquial</i>	<i>encongít</i>	
<i>comú</i>	<i>funcional</i>	
<i>conrear</i>	<i>jurídic</i>	
<i>conreu</i>	<i>legal</i>	
<i>cultura</i>	<i>lleí</i>	
<i>despatx / dialecte</i>	<i>massa (f.)</i>	
<i>dir / discurs</i>	<i>oficinesc</i>	
<i>emoció / emprar</i>	<i>parlant (m.)</i>	
<i>enunciar / epistolar</i>	<i>periodístic</i>	
<i>escriptor / escriure</i>	<i>població</i>	
<i>escriptura</i>	<i>poble</i>	
<i>escrivà / estil</i>	<i>telegràfic</i>	
<i>expressió / familiar</i>	<i>tradicional</i>	
<i>forma / frase</i>	<i>ús</i>	
<i>habitual</i>	<i>variable</i>	
<i>il·literari</i>		
<i>literari</i>		
<i>literatura</i>		
<i>l·latinitat / llengua</i>		
<i>llenguatge</i>		
<i>mallorquí</i>		
<i>menorquí / obra</i>		
<i>paraula / parla</i>		
<i>parlar / patuès</i>		
<i>periodista / ploma</i>		
<i>poema / poesia</i>		
<i>poeta / poètic</i>		
<i>prosa / prosista</i>		
<i>redacció / redactar</i>		
<i>redactor / registre</i>		
<i>renaixença / savi</i>		
<i>tècnic / tecnicisme</i>		
<i>tecnologia</i>		
<i>telefonema</i>		
<i>telegrama</i>		
<i>terme</i>		
<i>terminologia</i>		
<i>tradicció / traduir</i>		
<i>usar / valencià</i>		
<i>vernacle</i>		
<i>vernacular</i>		
<i>viu / vulgar</i>		
<i>vulgarisme</i>		
<i>vulgaritat</i>		
<i>vulgaritzar</i>		

Resum

<i>Tipus de variació</i>	<i>Unitats pertinents</i>	<i>Unitats no pertinents</i>	<i>Unitats no recollides</i>	<i>Unitats buscades</i>
<i>Històrica</i>	33	18	3	54
<i>Geogràfica</i>	31	27	8	66
<i>Social</i>	58	4	2	64
<i>Interlingüística</i>	62	44	47	153
<i>Funcional</i>	78	27	3	108
Totals¹⁵³	262	120	63	445

Si mirem els totals, d'entrada cal dir que la quantitat de 445 unitats de significació, usades o no usades pel Mestre en altres textos, que hem buscat al DGLC és una quantitat que dona fiabilitat al buidatge del diccionari. Destaca que, d'aquestes 445 unitats buscades, només un 14% (63 unitats) no siguin recollides al diccionari. També destaca que un 59% (262 unitats) siguin definides amb informació pertinent per al nostre propòsit.

Si passem als parcials, en la columna de les unitats buscades, destaca quantitativament el nombre d'entrades sobre la variació interlingüística (§ 9.4.1.1.10.2) buscades: 153 (34%). Aquesta quantitat s'explica pel fet que hem buscat unitats de significació relatives a les llengües més conegudes (v. la nota 10).

Entrant en la variació intralingüística del català, la variació funcional (§ 9.4.1.1.10.3) és aquella sobre la qual hi ha més entrades: 108 entrades (un 40% més que les 66 relatives a la variació geogràfica [§ 9.4.1.1.10.4]). Aquestes dades ens mostren que, en principi,¹⁵⁴ la variació intralingüística més tractada i més al·ludida per Fabra en el conjunt de la seva obra¹⁵⁵ és la funcional.

¹⁵³. La suma d'alguns dels parcials no equival a la suma total, perquè hi ha unitats que han estat rellevants des de més d'un punt de vista.

¹⁵⁴. Diem «en principi», perquè no totes les unitats buscades al diccionari eren unitats usades per Fabra en altres textos, sinó que també n'hem buscat d'altres que hem cregut versemblant que fossin al diccionari.

¹⁵⁵. Diem «en el conjunt de la seva obra», perquè malgrat que el DGLC és un text especialitzat, hi hem buscat unitats usades pel Mestre en qualsevol mena de text.

En la columna de les unitats pertinents, destaquen quantitativament les 78 entrades relatives a la variació funcional (un 30% de les 262 totals, un 7% més que les 62 relatives a la interlingüística (§ 9.4.1.1.10.2), un 9% més que les 58 relatives a la variació social [§ 9.4.1.1.10.5], un 38% més que les 31 relatives a la variació geogràfica i un 20% més que les 33 relatives a la variació històrica [§ 9.4.1.1.10.1]). Per tant, la variació funcional és el tipus de variació sobre el qual hi ha més informació o al·lusions al DGLC, seguit de lluny per la variació social i, encara de molt més lluny per la variació interlingüística, la geogràfica i la històrica.

Pel que fa a la columna de les unitats no pertinents —és a dir: les entrades que *a priori* podien contenir informació rellevant i finalment no en tenen—, destaca el fet que en la variació geogràfica s'ha hagut de descartar el 42% de les unitats candidates (27 de 66).

I en la columna de les unitats no recollides, destaca la quantitat d'unitats relatives a la variació interlingüística (§ 9.4.1.1.10.2) no recollides: 47 de 153 (31%). Pel que fa a la variació intralingüística, destaquen les quantitats de la variació geogràfica (§ 9.4.1.1.10.4). Les 8 unitats sobre aquest tipus de variació constitueixen més del 13% de les 63 unitats no recollides pel DGLC i més del 12% de les 66 unitats buscades d'aquest tipus de variació —percentatge que contrasta clarament amb el 3% d'unitats sobre variació funcional (§ 9.4.1.1.10.3) i sobre variació social (§ 9.4.1.1.10.5), i el 6% d'unitats sobre variació històrica (§ 9.4.1.1.10.1), no recollides. Aquestes dades reforcen la impressió que el tipus de variació sobre el qual hi ha menys informació o referències al diccionari Fabra és la geogràfica.

En resum: els percentatges d'unitats pertinents i d'unitats no recollides en l'àmbit de la variació geogràfica permeten afirmar d'una manera versemblant que aquesta variació és la menys tractada al DGLC, tant en relació amb els percentatges relatius a les altres variacions dins del diccionari, com en relació als percentatges d'unitats buscades —que reflecteixen d'una manera força aproximada la proporció entre la quantitat d'informació sobre les diferents variacions en el conjunt de l'obra fabriana. Els mateixos

percentatges relatius a la variació funcional permeten afirmar d'una manera versemblant que aquesta variació és la més tractada al DGLC, seguida de la variació social.

Deixant de banda l'anàlisi del nombre d'unitats i passant al comentari dels termes que es refereixen alhora a més d'un tipus de variació, destaquen les unitats que remeten simultàniament a tres tipus de variació lingüística.

Remeten a la variació històrica, la social i la funcional les unitats *escriptors actuals*, de l'entrada *actual* (el substantiu remet a la variació funcional, ja que remet al mode escrit, i a la social, ja que es refereix a un grup professional; i l'adjectiu, a la històrica), i les unitats *autors moderns* i *autors clàssics*, de l'entrada *modern* (el substantiu remet a la variació funcional, ja que remet al mode escrit, i a la social, ja que es refereix a un grup professional; i els adjectius, a la històrica). I *època de decadència* (entrada *decadència*): al·ludeix a un moment («època») i a una pèrdua d'ús social i un empobriment funcional.

Remeten a la variació històrica, la interlingüística i la funcional les unitats *baix llatí* (tot i ser bàsicament una referència històrica), definida a l'entrada *baix* com el «llatí de l'edat mitjana» (el substantiu remet a la variació interlingüística, ja que remet a una llengua determinada; l'adjectiu, a la funcional, com a equivalent a 'pobre estilísticament'; i la paràfrasi, a la històrica), i les unitats *llatí clàssic*, *llatí vulgar* i *baix llatí* de les entrades *llatí* i *vulgar*» (el substantiu remet a la variació interlingüística, ja que remet a una llengua usada en un territori; els adjectius, d'una banda, a la funcional, i, de l'altra, sobretot per l'ordre en què estan enumerats, a la històrica).

Remet a la variació geogràfica, la social i la funcional la unitat *parlar comarcal*, de l'entrada *comarcal* (el substantiu remet a la variació funcional, ja que remet al mode oral; l'adjectiu, a la geogràfica, però també a la contraposició més aviat social entre camp i ciutat).

Pel que fa a les unitats que es refereixen alhora a dues varietats, les comentem en ordre quantitativament descendent. Destaquen en primer lloc les que al·ludeixen a la social i la funcional (17 unitats). Són: *llengua literària* (entrada *literari*), *patuès*, *vernacular* (del que es dedueix a la definició de *llengua literària*), *llengua vulgar* i *llengua sàvia* (entrada *vulgar*), *arcaista*, *arcaïtzant*, *descastellanitzar*, *lector*, *lletraferit*, *autor*, *caixista*, *col·laborador*, *escriptor*, *prosista*, *redactor* i *traductor*.

Cinc unitats es refereixen a la varietat geogràfica i la funcional: *català parlat a Alguer* (entrada *alguerès*), *mallorquí*, *menorquí*, *valencià*, i *parlar* (funcional) *caracteritzat per un conjunt de particularitats locals* (entrada *dialecte*).

Set unitats es refereixen a la varietat històrica i la interlingüística: *antiga Grècia* (entrada *antic*), *antiguitat grega i llatina* (entrada *clàssic*), *català medieval* (entrada *gramàtica*), *mitjà anglès* (entrada *mitjà*), *llengües romàniques* (entrada *romànic*), *llengua sàvia* (entrades *savi*, *vulgar*) i *llengua clàssica* (entrada *viu*).

Dues unitats es refereixen a la varietat geogràfica i la social: *localisme* i *provincialisme*.

Dues unitats es refereixen a la varietat interlingüística i la social: *llengua* (entrada *nació*) i *llengua nacional* (entrada *nacional*).

Dues unitats es refereixen a la varietat històrica i la funcional: *estil arcaic* (entrada *arcaic*) i *arcaisme* (definida com a «manera de dir antiquada»).

Una unitat es refereix alhora a la variació interlingüística i la funcional: *llatinitat*.

Finalment, cal recordar en aquestes observacions generals sobre la variació lingüística en el DGLC les conclusions parcials més importants:

1. Des del punt de vista històric (§ 9.4.1.1.10.1), destaquen les dues perioditzacions presents en el DGLC: mentre que en la historiografia la cronologia general es divideix en edat antiga (fins al segle V dC), edat mitjana (fins al segle XV), edat moderna (fins al segle XVIII) i edat contemporània —que el mateix diccionari recull

en diverses entrades—, Fabra fa servir en els textos en general els mots *antic* i *clàssic* per referir-se a l'edat mitjana i el mot *modern* per referir-se als segles XIX i XX. Aquesta doble periodització és patent en les entrades següents:

«**antic -iga** *adj.* Que existeix des d'una època anterior, que no és nou o recent. [...] || Que existí en una època anterior. *L'antiga Grècia* [...] | *En l'antic*, en temps passat i llunyà.»¹⁵⁶

«**clàssic -a** *adj.* [...] || Pertanyent a l'antiguitat grega i llatina, a la seva literatura [...], esp. Al període en què es produí la millor literatura [...]

«**edat** *f* [...] || Cadascun dels períodes en què es considera dividida la vida de l'home. Per ext. *L'edat antiga, la mitjana, la moderna* (en història). [...]

«**medieval** *adj.* Pertanyent o relatiu a l'Edat Mitjana de la història.»

«**mitjà -ana** *adj.* Igualment lluny dels dos extrems en situació, magnitud, grau, etc. [...] *L'Edat Mitjana*, entre l'antiga i la moderna. *El mitjà anglès*, entre el primitiu i el modern. *La mitjana llatinitat*. [...]

«**modern -a** *adj.* Del temps present o dels temps veïns al nostre. [...] *Un autor modern*, contemporani o dels darrers segles (per oposició als autors antics). [...]

També destaca, des d'una perspectiva actual, l'absència de definició temporal de les unitats *decadència* i *renaixença*.

«**decadència** *f* [...] *Una època de decadència*, en què són en decadència els costums, les arts, les lletres, etc.»

«**renaixença** *m.* [...] Renaixement. [...] *La renaixença de la llengua catalana*.»

2. Des del punt de vista geogràfic (§ 9.4.1.1.10.4), el més destacat són les relacions semàntiques entre diferents unitats: l'ús de *parlar* i *llenguatge*, sinònims eventualment, com a hiperònims de *idioma*, *llengua*, *dialecte* i *patuès*, a l'entrada *parlar* del DGLC i la sinonímia, al mateix diccionari en altres textos entre *idioma*, *parlar*, *llenguatge*, *llengua* i *dialecte*. Les definicions són les següents:

«**dialecte** *m.* Parlar caracteritzat per un conjunt de particularitats locals | Esp. Varietat regional d'una llengua. *El dialecte àtic*.»

«**idioma** *m.* Llenguatge propi d'una nació o d'una contrada. || Manera especial de parlar d'alguns.»

«**llengua**. *f.* [...] Llenguatge parlat o escrit propi d'una nació.»

«**llenguatge**. *m.* Expressió dels pensaments per mitjà de la paraula; el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes [...]

¹⁵⁶. Sense exemples ni informacions de llengua.

«**parla** *f.* Llenguatge.»

«**parlar** *m.* [...] || Llenguatge, sia llengua, o dialecte, o patuès, etc. *Els parlars de França. El parlar català.*»

«**patuès** *m.* Parlar dialectal esp. el privat de cultura literària i emprat sols en la conversació familiar.»

3. Des del punt de vista social (§ 9.4.1.1.10.5), destaquen algunes unitats relatives a l'organització social, vertical —com ara *baix poble*, *classe alta* o *patuès*—, i a la contraposició entre el camp i la ciutat —*parlar comarcal*, *provincialisme* i *ruralisme*. Les definicions són les següents:

«**alt** —**a** *adj.* [...] | Fig. Que passa del nivell ordinari o d'un nivell donat [...] superior a les coses de la mateixa espècie. [...] *Les classes altes de la societat. L'alta burgesia.* [...]»

«**baix** —**a** *adj.* [...] | Fig. Groller, vil. *Paraules baixes* [...] || Fig. Que no arriba a un nivell alt o tan alt com un altre [...] *El baix poble* [...]»

«**comarcal** *adj.* Pertanyent o relatiu a la comarca o a les comarques. [...] *Parlar comarcal.* [...]»

«**patuès** *m.* Parlar dialectal esp. el privat de cultura literària i emprat sols en la conversació familiar.»

«**provincialisme** *m.* [...] | Esp. Locució provincial, per oposició al llenguatge de la capital.»

«**ruralisme** *m.* [...] dit d'un mot, d'una expressió, rural, no ciutadà.»

4. Des del punt de vista funcional (§ 9.4.1.1.10.3), destaca la definició de la llengua literària com una varietat funcional:

«**il·literari** —**ària** *adj.* No literari.»

«**literari** —**ària** *adj.* Relatiu o pertanyent a les belles arts, a la literatura [...] | *Llengua literària*, més o menys diferent de la vernacular, que usa en escriure un poble culte; llengua que té una literatura.»

«**vernacle** —**a** *adj.* Pertanyent a la contrada on hem nascut, dit esp. de la llengua.»

«**vernacular** *adj.* Vernacle.»

Destaca també la sinonímia entre *estil*, *forma* i *llenguatge*, com a significants del significat 'manera d'expressar el pensament':

«**estil**. [...] Manera d'expressar el pensament en el llenguatge oral o escrit. *L'estil d'un escriptor.*»

«**forma** f. [...] || [...] | Manera d'expressar el pensament. *El fons d'aquesta obra és molt inferior a la forma. Una forma negligida, descurada. Una forma nova, original.* [...]»

«**llenguatge**. m. [...] | Manera com un hom expressa el pensament per mitjà de la paraula. *No entenc aquest llenguatge: no tens raó de parlar així. Llenguatge culte, groller.* [...]»

També destaca la pertinença de les unitats *llengua*, *llenguatge*, *tecnicisme*, *tecnologia* i *terminologia* al camp semàntic del factor temàtic de les varietats funcionals, amb una sinonímia possible entre elles, ja comentada al principi d'aquest epígraf 4.2.1.1.

5. Pel que fa a la variació interlingüística (§ 9.4.1.1.10.2), cal recordar que hem trobat al DGLC 55 entrades relatives a les llengües més conegudes, amb un ús previsiblement sinònim en la majoria de les definicions de les unitats *llengua* i *llenguatge*.¹⁵⁷

El gruix de les entrades poden designar varietats o llengües. Hem trobat definides com a «llengües» les 28 modalitats següents:¹⁵⁸

alemany	català (llemosí)	hebraic/hebreu	portuguès
anglès	danès	holandès/ neerlandès	provençal / llengua d'oc
àrab	etiòpic (semític)	hongarès	romanès
arameu	finès	italià («romànic»)	rus
baix alemany	flamenc	llengua d'oc	suec
basc	francès	persa	txec
castellà/espanyol	grec	polonès	xinès

Les entrades definides com a «llenguatges» són les 27 següents:

aranès	eslovac	islandès	polonès
armeni	eslovè	italià	rus
bengalí	gallec	japonès	serbi
bretó	gal·lès	javanès	siamès
búlgar	gascó	lituà	tagal
cèltic	germànic	mongòlic	turc
eslaus	irlandès	noruec	

L'alternança en aquestes 55 definicions entre *llengua* (28 definicions) i *llenguatge* (27 definicions) podria no tenir gens de transcendència, ja que en el diccionari són dues

¹⁵⁷. Fabra no empra mai la unitat *idioma* per definir aquestes modalitats lingüístiques.

¹⁵⁸. Fabra no empra mai la unitat *idioma* per definir aquestes modalitats lingüístiques.

unitats que poden ser sinònimes. De fet, hi ha tres llengües que reben alhora les dues qualificacions:

— L'italià és definit com a llenguatge dels italians, però és un exemple de «llengua» romànica a l'entrada *romànic*.

— El polonès i el rus són definits com a llengües, i a l'entrada *indoeuropeu* es parla de «llengües eslaves» —amb aquestes llengües com a exemples—; però a l'entrada *eslau* es parla de «llenguatges».

I a l'entrada *germànic*, Fabra diu que és el «llenguatge que parlaren els germànics», del qual surten les «llengües germàniques», com l'anglès, l'alemany o l'holandès.

Per tant, sembla que hi ha sinonímia entre *llengua* i *llenguatge* en molts casos.

Una altra doble designació és la que trobem en relació amb el provençal: a l'entrada *oc*, el Mestre fa servir «l'antiga llengua provençal» i a l'entrada *provençal*, a més de repetir la definició de l'entrada *oc*, en dóna la definició «conjunt de parlars» però «sud-francesos de la regió del Roine»: en aquest cas, hi ha una polisèmia de la unitat *provençal*.

Entre les modalitats definides com a llengües, n'hi ha que són entitats que mai no s'ha discutit que siguin llengües (l'alemany, l'anglès, l'àrab, el castellà, l'espanyol —amb remissió a *castellà*—, el francès, el portuguès); i n'hi ha que són entitats amb una personalitat definida, ja sigui geogràficament (el basc), ja sigui en un moment donat (la llengua d'oc —o provençal, a l'edat mitjana—). La definició del baix alemany com «la llengua de la Baixa Alemanya» s'explica perquè *llengua* també pot ser sinònim de 'varietat'; però sorprèn que Fabra l'usi amb algun adjectiu especificador (v. § 9.4.1.1.10.4).

Entre les entitats definides com a llenguatges, n'hi ha 3 que han estat objecte de discussió en la sociolingüística: dues, l'aranès —que el DGLC no relaciona estructuralment ni genèticament amb l'occità— i el galleg, amb la inclusió en una entitat més gran no acceptada unànimement, i l'italià, molt discutit com a entitat lingüística unitària —tot i que ja hem dit que també és definit com a llengua.

Finalment, hi ha dues entrades definides diferentment: a l'entrada *friülès* hi ha l'exemple «*Dialecte friülès*», i l'*indoeuropeu* és una «família lingüística».

4.2.2. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS NO ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

Els textos no especialitzats pertinents (§ 9.4.1.2.1 - 9.4.1.2.5) són pocs (5):

- *Compendio de gramática catalana* (1929)
- *Gramàtica catalana* (1933 [1918])
- El discurs com a president dels Jocs Florals de Barcelona (1934)
- El text «Desviacions en els conceptes de llengua i Pàtria» (1934)
- *Grammaire catalane* (1941)

I els fragments són molt breus en general, i contenen poques unitats que no haguéssim trobat en els textos especialitzats pertinents. Cal esmentar, però, que en el discurs dels Jocs Florals (§ 9.4.1.2.3) hi ha la unitat *els nostres escriptors medievals*, que remet als tipus de variació interlingüístic, social, funcional i històric, i que la variació més al·ludida és la funcional. També és destacable, la breu teorització sobre la distinció entre llengües del manifest «Desviacions...» (§ 9.4.1.2.4), segons la qual el criteri

definitiu per saber si dues modalitats són llengües diferents o varietats d'una mateixa llengua és si comparteixen o no mínimament la llengua literària contemporània:

«[...] hi ha una raó científica que s'oposa a aquestes teories occitanistes. Avui la lingüística afirma que el català i la llengua d'oc —coneguda per tots els romanistes amb el nom de provençal— són dues llengües diferents, constitueixen dos grups lingüístics a part, malgrat les semblances de diversa índole que hom hi pugui trobar, les quals no són més grans que les que hi ha entre el castellà i el portuguès. Alguna de les varietats del provençal és, certament, de fàcil comprensió per a un català mitjanament il·lustrat, però això no vol dir pas identitat de llengua. A ningú no se li acudirà de dir que el català i l'italià formen part d'una mateixa unitat lingüística pel sol fet que un públic català pugui seguir amb relativa facilitat una representació teatral en italià, llengua fàcil si hom la compara amb algun dels parlars occitans, com l'auvernès o el gascó, només comprensibles al qui s'ha dedicat especialment a llur estudi.

Per a la comparació de dues llengües hem de tenir especialment en compte l'època dels textos comparats i els dialectes a què pertanyen. Cal referir-se, naturalment, als temps actuals, i els termes de comparació no han d'ésser els dialectes fronterers, ans aquells que han cristal·litzat en llengües literàries (dos escriptors la llengua dels quals pot servir a aquest objecte, serien Mistral i Verdaguer). Si comparéssim textos catalans primitius amb els provençals coetanis, ens trobaríem en el cas de semblances que tots ells presenten també amb els d'altres llengües romàniques.»

4.2.3. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE FABRA DE LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS PERTINENTS

Fruit del que acabem de comentar en l'epígraf anterior, hem de dir que la informació dels textos no especialitzats pertinents no modifica les observacions que ja hem fet al § 4.2.1.

4.3. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

Atès el gran volum d'informació extreta de les «Converses filològiques» de 1919-1928 i la poca especificitat de l'extreta dels altres textos discrecionalment pertinents, presentem en primer lloc la primera i després la segona.

4.3.1. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE 1919-1928

Tal com hem fet en els capítols anteriors amb la concepció fabriana de la sintaxi i del canvi, assagem ara d'oferir una visió general de la concepció fabriana de la variació sintàctica a les «Converses filològiques». Atès que hem trobat molta informació en les *Converses* de tema sintàctic i que les de tema general no aporten informació substancialment nova, ens referim ara sobretot als textos de sintaxi.

Oferim un resum dels aspectes següents:

1. El nombre d'unitats de significació o de fragments que es refereixen a una sola mena de variació.
2. El nombre d'unitats de significació o de fragments que es refereixen a més d'una mena de variació.
3. El nombre de vegades que el lingüista gracienc apel·la a cada tipus de variació en els diferents textos.
4. El nombre de qüestions en el tractament de les quals el Mestre fa referència a alguna mena de variació.

5. Un fragment sobre variació en general molt revelador sobre la concepció fabriana de *dialecte*.

4.3.1.1. Unitats de significació o fragments que es refereixen a una sola mena de variació

Hem identificat 194¹⁵⁹ fragments o unitats de significació diferents, que permeten fer-se una idea de la concepció fabriana implícita de la variació sintàctica. El detall és el següent:

<i>històrica</i>	<i>geogràfica</i>	<i>social</i>	<i>funcional</i>	<i>interlingüística</i>	total
62	6	42	49	35	194

Aquest resum indica la varietat d'unitats o fragments que Fabra ha fet servir en referir-se a cada tipus de variació. Veiem, doncs, que la variació que compta amb més unitats o fragments diferents és la històrica, seguida a força distància per la funcional, la social i la interlingüística. El nombre d'unitats o fragments referits a la geogràfica és anecdòtic (no arriba al 4% del total).

La llista de les unitats i els fragments és la següent:

1. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica

- a) Unitats de significació o fragments que es refereixen a l'antiguitat

llatí (2)¹⁶⁰

genitiu (com a unitat de significació només aplicable al llatí: 2)

¹⁵⁹. Aquesta quantitat es refereix al nombre d'unitats o fragments diferents, sense sumar el nombre de vegades que cada un apareix a les *Converses*.

¹⁶⁰. La quantitat entre parèntesis indica el nombre d'ocurrències de cada unitat o fragment en les *Converses*.

En el cas de les unitats que són adjectius oferim el detall dels sintagmes de què formen part consignant els mots o grups de mots de què depenen en una llista sagnada a la dreta.

Les unitats van en cursiva i els fragments en rodona i entre cometes.

b) Unitats de significació o fragments que es refereixen a l'edat mitjana

antic (substantiu singular) (2)*antic* (substantiu plural) (3)*antic* (56)*català* (33)*construcció* (6)*exemples* (2)*francès* (1)*llengua* (10)*locució conjuntiva* (1)*mot* (1)*ús* (2)*antic, des d'* (3)*antic, en l'* (1)*arcaic* (5)*locució* (1)*mot* (3)*verbs* (1)*arcaisme que ve a remeiar un castellanisme, que ve a enriquir realment el nostre lèxic* (1)*medieval* (8)*català* (6)*construcció* (1)*ús* (1)

«la morfologia i la sintaxi antigues en tot allò que difereixen notablement de les actuals» (1)

primitivament (2)

c) Unitats de significació o fragments que es refereixen a la Decadència

iniciada la nostra decadència [sic] literària (1)

d) Unitats de significació o fragments que es refereixen a la Renaixença

moderna (1)*època* (1)*primers temps de la renaixença [sic]* (1)

e) Unitats de significació o fragments que es refereixen a un passat pròxim respecte

al temps de Fabra

generacions anteriors (1)*recentment* (1)

f) Unitats de significació o fragments que es refereixen a un passat no precisat

abans (1)
caigut en desuetud (1)
 «hi ha hagut en català...» (1)
la llengua, en un estat anterior a l'actual (1)
reintroduït (3)
 «reprès el verb» (1)
restablir (2)
reviscolament (1)

g) Unitats de significació o fragments que es refereixen al temps de Fabra

actual (18)
 català (6)
 el nostre sentiment lingüístic (1)
 estat — de la llengua (1)
 llengua (5)
 repartició — de les dues construccions (1)
 ús (2)
 tendència (2)
actualment (2)
ahir (1)
ara (2)
avui (20)
avui (1)
 català d' (1)
 «cada dia trobem construccions» (1)
corrent (1)
 ús (1)
encara (1)
habitual (3)
 construcció (1)
 omissió (2)
modern (substantiu) (2)
modern (27)
 català (13)
 construcció (2)
 espanyol (1)
 exemple (1)
 llengua (10)
modernament (2)
normal (1)
 construcció (1)
vivent (5)
 construcció realment (2)
 llengua (2)
 llenguatge (1)

- h) Unitats de significació o fragments que es refereixen a l'absència absoluta: mai
(1)

Com es pot veure, es confirma que Fabra fa servir una cronologia diferent de la de la historiografia per a la història del català, en la qual l'antiguitat coincideix amb l'edat mitjana de la cronologia de la historiografia. També es veu en aquesta llista que les èpoques amb més unitats o fragments són l'edat mitjana i la contemporaneïtat fabriana. I s'observa que les referències que el Mestre fa a la Decadència i la Renaixença són vagues i en minúscula, la qual cosa ens mostra aquests períodes com unes èpoques poc precises en els textos fabrians.

2. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació geogràfica

- a) Unitats de significació o fragments que es refereixen a la diatopia interna del català

català central (1)
català de Barcelona (1)
construcció dialectal (1)
mallorquí (substantiu) (1)
mallorquinisme (1)
nosaltres (en oposició a *mallorquins*) (1)

3. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació social

- a) Unitats de significació o fragments que es refereixen a grups socials d'una manera molt vaga

algú (1)
alguns (4)
cap català (2)
en opinió nostra (1)
hom (2)
la gent (2)
la majoria de la gent (1)
molta gent (1)
molts (7)
nosaltres (2)

«quin català, en traduir “ El socio que deje de satisfacer”, pensarà a canviar el present de subjuntiu pel futur d'indicatiu?» (1)

tothom (2)

b) Unitats de significació o fragments que es refereixen a activitats, o sectors o grups professionals

autors de llibres per a infants (1)

[la fórmula castellana [...]]*en surt traduïda en un català deformat morfològicament i sintàcticament* (1)

col·laboració [sic] d'una tal revista composta per gent poc habituada a escriure en català (1)

col·laboradors de diaris (1)

gramàtics (2)

home que ha escrit centenars de vegades Me complazco en participarle (1)

prosista notabilíssim (1)

redactors de revistes catalanistes (1)

redactor, ço és, un individu que escriu habitualment en català (1)

traducció mecànica (1)

traducció dels telegrams, telefonemes, etc. (1)

traduccions mecàniques fetes traduint mot per mot sense penetrar el sentit de la traduir (5)

c) Unitats de significació o fragments que es refereixen a actituds

bon català (1)

certs descastellanitzants (1)

descastellanitzants a ultrança (1)

poca atenció que molts presten a aquestes qüestions [gramaticals] (1)

«sembla impossible que una persona que té per professió d'escriure, no es preocupi de conèixer exactament la valor dels mots, ni tan solament els mots gramaticals, com és ara una conjunció!» (1)

«es desenten de la gramàtica àdhuc els que tenen per professió d'escriure per al públic» (1)

«Hi ha qui dóna una valor excessiva al fet de constatar-se una construcció determinada en català antic» (1)

d) Unitats de significació o fragments que es refereixen al bilingüisme: «El qui ha escrit això té el sentiment de la llengua catalana malmès per la influència espanyola» (1).

e) Unitats de significació o fragments que es refereixen al grau d'alfabetització en català o d'instrucció gramatical

aquells que no saben encara de què va [el doncs causal] (1)

formació gramatical que la nostra gent està, en general, lluny de posseir (1)

impenetrabilitat de molts en qüestions gramaticals (1)

la gent nostra, llegint i escrivint quasi exclusivament el castellà (1)

«els que no saben quan cal afegir un no a un grup de mots en què figura un mai precedint el verb, o no saben en quin lloc del grup cal col·locar el no afegit, aquests més val que no tractin de modificar la construcció habitual mai ve» (1)

f) Unitats de significació o fragments que es refereixen a una concepció vertical de l'organització social

gent del poble (1)

llenguatge corrent (1)

poble (2)

popular (2)

llengua (1)

origen (1)

g) Unitats de significació o fragments que es refereixen a la llengua habitual d'uns parlants: *catalans que parlen habitualment en espanyol (1)*

h) Unitats de significació o fragments que es refereixen a grups generacionals: *gent*

jove (2)

A banda del grup més nombrós d'unitats i fragments —els vagament referits a grups socials—, destaquen la quantitat d'unitats relatives a activitats o sectors professionals i a actituds.

4. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació funcional

a) Unitats de significació o fragments que es refereixen al mode oral

*col·loquial**expressió* (1)*corrent**llenguatge* (3)*dir* (11)

«Dos que conversen, per a indicar qualsevol cosa que és a la vista d'ambdós, no necessiten sinó un demostratiu: un sol demostratiu de proximitat, acompanyat si convé d'un gest, basta per a designar qualsevol objecte que es troba prop dels que conversen» (1)

familiar (4)*llengua* (1)*llenguatge familiar* (1)*estil* (2)*habitual* (1)*llengua* (1)*parlant* (substantiu) (2)*parlat* (41)*català* (6)*llengua* (23)*llenguatge* (12)*sentir* (3)

b) Unitats de significació o fragments que es refereixen al mode escrit

autor (1)*carta* (1)*diari* (m) (1)

«¿Es [sic] que és encongir una llengua de privar que sigui usada com a causal una conjunció consecutiva, o usat com a relatiu un mot exclusivament interrogatiu, o expressat dues vegades un mateix complement sense cap motiu estilístic que justifiqui el pleonasma, o expressat mitjançant una frase de gerundi, [sic] allò que forçosament hauria d'ésser expressat per una proposició coordinada?» (1)

escriptor (8)*escrit* (substantiu) (5)*escrit* (30)*català* (12)*llengua* (13)*llenguatge* (4)*determinació circumstancial* (1)*escriure* (16)*exemple* (1)*lectura* (1)*literari* (30)*català* (11)*llengua* (18)*llenguatge* (1)*llegir* (2)*original* (substantiu) (1)

passatge d'una lletra (1)

ploma, venir a la (5)

text (1)

frase (1)

«renunciar a la passiva posaria en un grau d'inferioritat el català respecte a altres llengües literàries» (1)

c) Unitats de significació o fragments que no queda clar en el context en què apareixen si es refereixen al mode oral o a l'escrit

familiar (1)

estil (1)

«la majoria de la gent continua traduïnt» (1)

d) Unitats de significació o fragments que es refereixen al concepte general de *estil*

estil (2)

acurat (2)

estilístic (6)

artifici (1)

efecte (3)

raó d'ordre (1)

recurs (1)

e) Unitats de significació o fragments que es refereixen als «gèneres»

prosa (1)

epistolar (1)

estil (1)

ofici (1)

Hi ha 21 unitats o fragments, amb 113 ocurrencies en total, relatives al mode escrit i 13 unitats o fragments, amb 67 ocurrencies en total, relatives al mode oral, la qual cosa indica molta més presència del mode escrit que de l'oral.

5. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació interlingüística

anglès (substantiu) (1)

català (substantiu) (23)

catalana (3)

construcció (3)

castellà (substantiu) (5)

castellà (6)

influència (4)

frase (1)

construccions (1)

castellà de Barcelona (1)

castellanismes sintàctics (1)

espanyol (substantiu) (7)

espanyol (7)

el cuyo (1)

construcció (4)

fórmula (1)

influència (1)

francès (substantiu) (5)

francès

construcció (1)

hispànica (1)

llengua (1)

italià (substantiu) (3)

italià (1)

dialecte (1)

la llengua ('català') (2)

llatina (1)

llengua (1)

nostre (3)

la — llengua (2)

el — sentiment lingüístic (1)

novillatina (3)

llengua (3)

portuguès (substantiu) (1)

pròpia (1)

la — llengua (1)

romànica (1)

llengua (1)

sard (substantiu) (1)

«En morfologia, en lèxic, en sintaxi, el català és molt més allunyat del castellà que no el portuguès, i molt més acostat al provençal antic que no a les altres dues llengües hispàniques.» (1)

«[...] és en gran part per la suma d'una sèrie de petits fets, en aparença insignificants, que la sintaxi d'una llengua es diferencia de la d'una altra llengua de la mateixa família.» (1)

exemples [que] sonaven indubtablement com a menys genuïnament catalans (1)

«Hi ha en cada llengua un ordre gramatical que presideix la successió dels mots dins la proposició» (1)

«si les diferències que separen el català antic del català d'ara fossin comparables, per exemple, a les que hi ha entre el francès medieval i el francès modern en català, les diferències que separen la llengua antiga de la moderna són incomparablement menys nombroses i menys fortes; i basta que hom aprengui unes quantes formes verbals i mots gramaticals caiguts en desuetud perquè, amb l'auxili d'un curt vocabulari, pugui entendre fàcilment qualsevol text medieval» (1)

«a una combinació sintàctica d'una llengua no correspon sempre una mateixa combinació en una altra llengua» (1)

4.3.1.2. Unitats de significació o fragments que es refereixen a més d'una mena de variació

1. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica, a la interlingüística, a la social i a la funcional:

parlar (funcional) *encongit* (funcional) i *provincià* (social) *que era el català* (interlingüística) *en iniciar-se la renaixença* (històrica) *literària* (funcional) (1)

És una unitat.

2. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica, a la geogràfica, a la social i a la funcional:

escriptors (social i funcional) *que actualment* (històrica) *empren llur* aqueix *dialectal* (geogràfica) *com a sinònim del* aquest *barceloní* (geogràfica) (1)

És una unitat.

3. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica, a la social i a la funcional:

alguns autors moderns (1)

autors (social i funcional) *antics* (2)

autors medievals (1)

autors moderns (1)

«avui la majoria dels escriptors... » (2)

«Els antics (històrica), en efecte, deien (funcional) regraciar a X una cosa; avui (històrica) tothom (social) escriu (funcional) regraciar X d'una cosa» (1)

escrivans medievals (1)

els nostres millors (social) *escriptors* (social i funcional) *antics* (històrica) (1)

escriptors (social i funcional) *actuals* (històrica) (2)

escriptors antics (1)

escriptors (social i funcional) *de la renaixença [sic]* (1)

escriptors (social i funcional) *medievals* (històrica) (3)

escriptors moderns (6)

«[...] hi ha qui (*social*) defensa l'hipèrbaton i els llargs enfilalls de frases i oracions subordinades (*funcional*), que, segons ell, donarien a l'estil vivor, energia i amplitud (*funcional*). Però, en realitat, si en la prosa (*funcional*) actual (*històrica*) trobem tan abundantment tota mena d'inversions i un predomini aclaparador de la subordinació sobre la coordinació (*funcional*), tot això no és pas volgut: es deu simplement al fet que molts (*social*) no tenen ni idea d'algunes de les qualitats que ha de tenir un escrit (*funcional*) perquè es pugui considerar ben redactat. Ignoren que l'ordre d'exposició més adequat no coincideix sovint amb l'ordre en què se'ns han anat ocorrent les idees, i que cal posar una gran cura a marcar degudament la il·lació dels pensaments anunciats (*funcional*). S'estalvien, així, el treball d'ordenació dels mots dins la proposició, i el treball, singularment difícil, de seccionar el discurs en una sèrie de proposicions independents degudament ordenades i coordinades (*funcional*). En lloc d'una sèrie de proposicions la il·lació de les quals resti ben senyalada, cadascuna en el seu lloc degut, amb la seva conjunció adequada, amb el seu verb en el temps que li pertoca d'estar, apareix llavors una sola proposició desordenada i allargassada, en què no són les relacions que hi ha entre els pensaments allò que governa llur expressió, sinó el mecanisme de la subordinació (*funcional*)» (1)

la gran majoria dels escriptors actuals (1)

la majoria dels escriptors actuals (2)

la majoria d'escriptors moderns (1)

lector (social i funcional) *modern* (històrica) (2)

mal (social i funcional) *català que ara* (històrica) *s'escriu* (funcional) (1)

millors (social) *escriptors* (social i funcional) *actuals* (històrica) (1)

passatges d'autors medievals (1)

català provincial dels segles de la decadència (1)

«A cada moment (*històrica*) trobem en les nostres publicacions (*social i funcional*) construccions com...» (1)

«com solen fer avui (*històrica*) la majoria dels nostres escriptors» (*social i funcional*) (1)

«De totes les faltes de sintaxi del català modern (*històrica*), la més vergonyosa és potser el *doncs* causal [...]: cometre avui (*històrica*) aquesta falta que hom ha combatut incessantment des de fa més de vuit [vint? Sic] anys (*històrica*) en conferències, articles, notes periodístiques, etc., (*funcional*) denota, en efecte, de part dels que escriuen per al públic (*social*), una negligència imperdonable (*social*). (1)

els nostres millors (social) *escriptors* (social i funcional) *antics* (històrica) (1)

els nostres autors (social i funcional) *antics* (històrica) (2)

els nostres escriptors (social i funcional) *medievals* (històrica) (1)

«La presència d'una construcció en l'antic (*històrica*), no diem ja en el català de documents (*funcional*) anteriors al tretze (*històrica*), de sintaxi vacil·lant, sinó en el català de la millor (*social*) època (*històrica*)» (1)

lectura (funcional) *dels nostres autors* (social i funcional) *medievals* (històrica) (1)

llengua dels nostres escriptors (social i funcional) *medievals* (històrica) (1)

«si encara (*històrica*) són en gran nombre els catalans (*social*) que llegeixen (*funcional*) amb alguna dificultat el català actual (*històrica*), hem de témer que n'hi haurà molts (*social*) que desistirien de llegir (*funcional*) els nostres autors (*social i funcional*) medievals (*històrica*) si [...] no se'ls explicaven les principals

diferències d'ordre gramatical que separen el català antic (*històrica*) del modern (*històrica*)» (1)

Són 24 unitats i 7 fragments amb un total de 46 ocurrences.

4. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació interlingüística, a la social i a la funcional:

castellà (interlingüística) *oficinesc i periodístic* (social i funcional) (1)

«Certes seccions (funcional) dels nostres diaris (social i funcional) són en el fons bilingües (social i funcional): els mots prou són, si no tots gairebé tots catalans (interlingüística), però la construcció és en absolut castellana (interlingüística). Són traduccions mot a mot (funcional) en què són infringides les regles més elementals de la sintaxi catalana (interlingüística) [...]» (1)

«En una exposició que no comporta cap moviment afectiu (funcional) de l'autor (social) (l'enunciació d'una veritat científica, la descripció d'un procés físic o químic, etc.), l'ús freqüent de les inversions constitueix una veritable barroeria (funcional). Un lector (social) francès o anglès (interlingüística) restaria estupefacte de trobar-se amb una prosa (funcional) tan moguda [...] contrastant estranyament amb la naturalesa de l'assumpte tractat (funcional). [...] no podria pas imaginar que tot aquell trasbals que el meravella no és una cosa volguda, com sia cosa que l'assumpte tractat comporta perfectament l'ordenació gramatical dels mots en el moment de portar-los al paper. [...] és degut [...] al fet que l'escriptor (social) al qual ja acuden els pensaments prou desordenadament va escrivint els termes de la proposició en el mateix ordre que se li ocorren les idees sense fer el menor treball de reordenació (funcional), com ignorant que hi ha un ordre gramatical dels mots dins la proposició. La seva prosa no es veu, així, alliberada d'un element subjectiu que constitueix una veritable nosa (funcional) per al lector, que es veu obligat a seguir el pensament de l'autor en una fase encara a superar de l'elaboació del seu treball. Molts escrits (funcional) catalans (interlingüística) demanen encara l'última mà que els hauria hagut de donar llur forma definitiva, on els mots apareguessin en l'ordre adequat per a produir l'efecte volgut (funcional) [...]» (1)

seccions [dels diaris] traduïdes del castellà (1)

traducció mecànica (funcional) *en els nostres* (interlingüística) *diaris* (social i funcional) (1)

Són 3 unitats i 2 fragments amb 7 ocurrences.

5. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació geogràfica, a la social i a la funcional:

reglament d'una societat barcelonina (1)

document (funcional) *publicat per una entitat* (social) *barcelonina* (geogràfica) (1)

Són 2 unitats.

6. Fragments que es refereixen a la variació històrica, a la geogràfica i a la funcional:

«avui (*històrica*), en el parlar (*funcional*) central (*geogràfica*)...» (1).

7. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica, a la interlingüística i a la funcional:

«fins aquests darrers anys l'extensió del seu ús [de la perífrasi *estar fent*] en la llengua parlada era lluny d'ésser la que té en espanyol *estar haciendo*» (1).

«quan entre dues llengües que ens són totes dues habituals (*històrica*) hi ha en l'ús d'un mot [*vostè / usted*] petites diferències com aquesta (*interlingüística*), és freqüent que en traduir de l'una a l'altra llengua (*funcional*), hom oblidí aquestes diferències, i, així, no és estrany que, en la traducció d'un escrit (*funcional*) espanyol (*interlingüística*) apareguin en català (*interlingüística*) *vostès* que, parlant, mai no diríem (*funcional*)» (1)

Són 2 fragments.

8. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació geogràfica i a la funcional:

«A Barcelona són molt més usades en la llengua parlada...» (1)

«en una contrada la gent diu...» (1)

parlar de Barcelona (2)

«el català parlat ha perdut en unes contrades... i en unes altres...» (1)

Són 1 unitat i 3 fragments amb 5 ocurrències.

9. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació interlingüística i a la funcional:

allargassaments, ja sovint de mal gust en espanyol (1)

expressions tècniques que havem après de l'espanyol (1)

traducció catalana (1)

traducció de l'espanyol (2)

traducció servil del castellà oficinesc (1)

Són 5 unitats amb 6 ocurrències.

10. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica i a la funcional:

«arrelà fortament en el català modern, no pas en el llenguatge parlat, sinó en la llengua escrita» (1)

«avui en la llengua escrita...» (2)

- «avui, en la llengua parlada...» (1)
avui tan poc usada en la llengua literària (1)
avui usada en la llengua literària (1)
construcció encara ben viva en el llenguatge parlat (1)
[construcció] que encara perdura, ben vivent, en la llengua parlada (1)
 «dir-se avui, en el llenguatge parlat» (1)
documents antics (1)
 «el que era la construcció normal es trobi no solament preterida sinó absolutament arreconada [*sic*] en el llenguatge escrit d'avui» (1)
 «els antics escrivien...» (1)
 «en la llengua escrita es manifestà modernament...» (1)
 «en la llengua parlada són habituals...» (1)
 «[...] Havem constatat recentment l'ús, en la llengua parlada...» (1)
 «hom diu i escriu comunament...» (1)
indubtablement existent en la llengua parlada (1)
 «la llengua parlada usa...» (1)
llatí vulgar (1)
llengua escrita actual (1)
llengua escrita moderna (4)
llengua literària hodierna (1)
llengua literària moderna (1)
Llull (1)
 «*Llur* ha caigut gairebé en desuetud en la llengua parlada; hom, però, l'usa encara molt en la llengua literària» (1)
passatges d'autors medievals (1)
prosa actual (2)
publicacions actuals (1)
substitució sistemàtica que avui dia fem en el llenguatge escrit del futur d'indicatiu (desitjarà) pel present de subjuntiu (desitgi) en les proposicions de relatiu que expressen una acció futura (1).
text medieval (1)
textos antics (1)
 «avui en la nostra prosa...» (1)
català escrit actual (1)
 «en català s'ha dit fins ara...» (1)
 «ha desaparegut de la llengua escrita una antiga construcció catalana» (1)
habituds estilístiques del català actual (1)
prosa catalana actual (1)
català escrit actual (2)
català escrit dels nostres dies (1)
català parlat modern (1)
català que ara es parla (1).
construcció [...] avui freqüent en el català escrit (1)
construcció [...] avui tan estesa en el català escrit (1)
 «el català parlat diu...» (1)
 «el català parlat no fa...» (1)
 «en el català escrit és avui...» (1)
 «estrany al català parlat i és propi exclusivament del llenguatge escrit, on avui és usat profusament» (1)
 «Ja fa anys que diem [...] que el català escrit presenta un gran nombre de defectuositats que li són pròpies» (1)

«mostres típiques del català dels nostres dies: al costat d'un arcaisme degut al desig d'escriure en un català acurat [*qualque*], hi apareix un castellanisme que sembla impossible que hagi pogut passar inapercebut a l'autor [*Hi ha que haver vist*]» (1)

Són 26 unitats i 21 fragments amb 55 ocurrences.

11. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica i a la social:

aquells, cada dia afortunadament més nombrosos, per a qui certs advertiments són ja innecessaris (1)

«avui per part de molts com un afany d'usar paraules i construccions insòlites» (1).

construcció normal antiga (1)

dues tendències contràries (social) *en el català de la renaixença* (històrica) (1)

els qui no han fet un estudi especial del català antic (1)

«encara (històrica) són molts a qui repugna d'usar en en frases com Pujarem en aquella ermita» (social) (1)

Són 4 unitats i 2 fragments amb 6 ocurrences.

12. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica i a la geogràfica:

«Avui, per exemple, el verb *haver* usat impersonalment va constantment acompanyat, en el català de Catalunya, de l'adverbi *hi*» (1)

contrades on és viu (1)

«si ja no s'usa l'article, com succeeix en barceloní» (1)

Són 1 unitat i 2 fragments amb 3 ocurrences.

13. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica i a la interlingüística:

castellà modern (1)

català [...] abans de sofrir la influència del castellà (1)

llatí (1)

«llengües novillatines constatem, més o menys antigues, vacil·lacions en l'ús dels dos pretèrits (*ha cantat, cantà*)» (1)

Són 3 unitats i 1 fragment amb 5 ocurrences.

14. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació geogràfica i a la social:

gent jove de Barcelona (1)
llenguatge vulgar de Barcelona (1)

Són 2 unitats amb 2 ocurrencies.

15. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació funcional i a la social:

algun escriptor (2)
article d'un escriptor que, per la seva carrera, havem de suposar que té una forta cultura gramatical (1)
autor (1)
bon escriptor (2)
 «cap català, parlant, no diria...» (1)
català lliure de castellanismes, i de faltes de gramàtica, i d'inversions i pleonasmes inelegants (1)
 «els catalans traduïm literalment» (1)
escriptor (6)
 «escrits de certs col·laboradors: són aquells en què abunden els gerundis defectuosos, en què potser encara s'esmunt algun quin relatiu, en què pul·lulen els hi i els en pleonàstics» (1)
escrits de mant comunicant forà (1)
escrit de Mossèn Riber (1)
 «ha acudit a la ploma de l'autor bilingüe» (1)
 «La gran majoria dels seus lectors, que no han après el català a l'escola, que no han tingut ocasió d'estudiar a fons la gramàtica catalana i que solament per la lectura poden anar depurant i enriquint llur lèxic, ¿quin profit trauran d'empassar-se cada dia unes quantes planes d'un català pitjor que el parlat, on els castellanismes més inversemblants alternen amb arcaïsmes mal usats, on són acceptades les incorreccions més grolleres de la llengua vulgar, on a cada moment apareixen faltes de construcció com les notades en la conversa anterior, on ni tan solament els mots apareixen sempre correctament ortografiats?» (1)
La Veu [de Catalunya] (1)
lector (1)
lectors de Els Nostres Clàssics (1)
 «les [defectuositats] més arrelades són potser les degudes a pensades poc afortunades d'aquest o d'aquell escriptor o gramàtic en el desig de combatre un castellanisme real o imaginari» (1)
llurs [de col·laboradors de diaris, redactors de revistes catalanistes i àdhuc autors de llibres per a infants] escrits (1)
 «Ningú no dirà parlant, m'alegraria vinguessis demà» (1)
 «ningú, parlant, no pensa a substituir el que subjecte per qui...» (1)
secció telegràfica d'un diari (1)
parlaments de certs catalanistes (1)

«Parlant, quin català diria mai li agrairia vingui en lloc de li agrairia que vingui?» (1)

passatges dels nostres bons escriptors (1)

«Però, com que és una falta en què ni tan solament incorren en la llengua parlada la gent d'una mica de cultura —els quals àdhuc se'n burlen quan la senten en boca d'algú—, no és estrany que els gramàtics no li hagin sortit al pas, creient que cap escriptor no cometrà, escrivint, allò que blasma quan ho sent a dir a algú del poble» (1).

revista esportiva (1)

«són ja molts els escriptors» (1)

traducció feta paraula per paraula sense penetrar el sentit de la frase (1)

treball de col·laboració [als diaris] que ha escapat segurament a la vigilància del revisor d'originals (1)

bon català (1)

català als nostres diaris (1)

català de les nostres publicacions (1)

«constatar en alguns dels nostres escriptors (social i funcional) una tal ignorància de les regles més elementals de la gramàtica catalana (social)» (1)

els nostres diaris (2)

Els nostres escriptors (3)

els nostres caixistes-traductors (1)

«La difusió del bon català està a la mà dels que confeccionen els nostres diaris»

(1)

la major part dels escriptors catalans (1)

les nostres publicacions (1)

planes dels nostres diaris (1)

premsa catalana (1)

publicacions catalanes (1)

el nostre català parlat, que ell, carregat de defectes com és, ens pot encara estalviar de cometre molts de castellanismes! (1)

Són 33 unitats i 13 fragments amb 53 ocurrencies.

Podem veure el resum d'aquests 15 grups de variació en el quadre següent:

Combinacions de tipus de variació	Unitats	Fragments	Ocurrencies
<i>històrica, interlingüística, social i funcional</i>	1	—	1
<i>històrica, geogràfica, social i funcional</i>	1	—	1
<i>històrica, social i funcional</i>	24	7	46
<i>interlingüística, social i funcional</i>	3	2	7
<i>geogràfica, social i funcional</i>	2	—	2
<i>històrica, geogràfica i funcional</i>	1	—	1
<i>històrica, interlingüística i funcional</i>	—	1	1
<i>geogràfica i funcional</i>	1	3	5
<i>interlingüística i funcional</i>	5	0	6
<i>històrica i funcional</i>	26	21	50
<i>històrica i social</i>	4	2	6
<i>històrica i geogràfica</i>	1	2	3
<i>històrica i interlingüística</i>	6	2	9
<i>geogràfica i social</i>	2	—	2
<i>social i funcional</i>	33	13	53
Totals	110	54	198¹⁶¹

Si mirem quin tipus de variació és més present en les diferents combinacions tenim els resultats següents:

<i>Variació</i>	<i>Nre. de comb. on és present</i>	<i>Unitats que s'hi refereixen</i>	<i>Fragments que s'hi refereixen</i>	<i>Ocurr. d'unitats i fragments</i>
<i>Històrica</i>	9/15	64/110	36/54	123/198
<i>Geogràfica</i>	5/15	8/110	5/54	14/198
<i>Social</i>	8/15	70/110	22/54	118/198
<i>Interlingüística</i>	5/15	15/110	6/54	29/198
<i>Funcional</i>	11/15	97/110	48/54	177/198

Observacions:

1. La variació funcional és la més present en les 15 combinacions des de tots els punts de vista: pel nombre de combinacions on és present, pel nombre d'unitats i fragments que s'hi refereixen i pel nombre d'ocurrencies d'aquestes unitats i aquests fragments, amb molta diferència respecte a les altres variacions sobretot en el nombre d'unitats, fragments i d'ocurrencies.

2. La variació històrica i la social ocupen el segon lloc amb uns resultats bastant semblants, però lleugerament superiors en el cas de la històrica.

¹⁶¹. La suma de les ocurrencies és major que la d'unitats i fragments perquè hi ha unitats i fragments amb més d'una ocurrencia.

3. En tercer lloc, a una distància considerable pel que fa al nombre d'unitats i d'ocurrències, hi ha la interlingüística i la geogràfica, molt poc presents.

4.3.1.3. Ocurrencies de les unitats i dels fragments en les *Converses* de tema sintàctic

El resum quantitatiu de les ocurrencies de les unitats i dels fragments en les *Converses* de tema sintàctic és el següent:

<i>Anys</i>	<i>Històrica</i>	<i>Geogràfica</i>	<i>Social</i>	<i>Funcional</i>	<i>Interlingüística</i>
1919	10	—	—	13	3
1920	61	—	12	36	—
1922	8	2	—	20	5
1923	26	4	20	18	12
1924	16	—	3	9	7
1925	15	—	—	12	11
1926	3	—	1	3	1
1927	4	—	6	7	4
1928	3	—	1	6	8
Totals	146	6	43	124	51

Aquestes quantitats recullen les unitats o fragments relatius a *una sola* variació. Hi ha fragments o unitats relatius *només* a la variació històrica en 146 *Converses*, unitats o fragments relatius *només* a la variació funcional en 124 *Converses*, fragments o unitats relatius *només* a la variació interlingüística en 51 *Converses*, fragments o unitats relatius *només* a la variació social en 43 *Converses*, i fragments o unitats relatius *només* a la geogràfica en 6 *Converses*.

Tenint en compte, doncs, les unitats o fragments referits exclusivament a un sol tipus de variació, la variació més al·ludida és la històrica amb força distància (22 *Converses*) de la segona, la funcional; la tercera variació més al·ludida, la interlingüística, queda molt lluny de la primera (95 *Converses*); la quarta, la social, encara més (103 *Converses*), i la cinquena, la geogràfica, queda llunyíssim (140 *Converses*).

4.3.1.4. Tipus de variació més al·ludida per Fabra en les «Converses filològiques»

El resum de les observacions dels epígrafs anteriors (§ 4.3.1.1 - 4.3.1.4) és el següent. La variació més present en les «Converses filològiques» és la funcional. Malgrat que la variació que compta amb més unitats o fragments diferents i és present en 146 *Converses* de tema sintàctic és la històrica, la funcional és, d'una banda, la més present en les 16 combinacions des de tots els punts de vista —pel nombre de combinacions on és present, pel nombre d'unitats i fragments que s'hi refereixen i pel nombre d'ocurrències d'aquestes unitats i aquests fragments— i, d'altra banda, perquè hi ha unitats o fragments relatius a aquesta variació en 124 *Converses*.

En segon lloc hi ha la variació històrica, d'una banda, perquè és la variació amb més unitats o fragments diferents, però, de l'altra, perquè és la variació més present després de la funcional en les diferents combinacions de variacions i apareix en 146 *Converses* —és la més present en aquests textos, doncs.

En tercer lloc hi ha la variació social: és la tercera quant a nombre d'unitats o fragments diferents, quant a presència en les diferents combinacions de variacions i quant a nombre de *Converses* on és present (129).

En quart lloc, amb força diferència respecte a les anteriors, hi ha la variació interlingüística. I, en cinquè lloc, amb una presència testimonial, hi ha la variació geogràfica interna del català.

4.3.1.5. Qüestions en el tractament de les quals Fabra fa referència a alguna mena de variació

Fabra tracta 106 qüestions sintàctiques a les «Converses filològiques». Són les següents.¹⁶²

Adverbi (4)

- dessus* (1)
- ment, 2 adverbis en* (2)
- més* (1)

Article (10)

- definit davant d'infinitiu (1)
- en* (2)
- Neutre (3)
- Neutre: *ço per lo* (1)
- Neutre: «*el*+ adjectiu + *que*+ *ser*» (1)
- Neutre: *el* + participi passat (1)
- Neutre en la construcció «*lo més* + adverbi + *possible*» (1)

Conjunció (28)

- a no ser que* (1)
- doncs* causal (5)
- jatsia* (1)
- mes* (1)
- no res menys* (4)
- per ço que* (1)
- per lo demás* (1)
- per tal com* (2)
- per tal que* (3)
- posat que* (1)
- pues* (1)
- puix* de coordinació (1)
- tota vegada que* (2)
- que*, omissió de (4)

Demostratiu (4)

- ací/aquí* (2)
- aquest* i *aqueix* (2)

Frase (4)

¹⁶². Donem les qüestions agrupades per categories lèxiques i funcionals, que són les denominacions com «Adjectiu», que estan sense sagnar tipogràficament. Aquestes categories porten al costat entre parèntesis la quantitat total de vegades que Fabra tracta les qüestions relatives a cada categoria. Les qüestions concretes estan consignades amb un petit sagnat tipogràfic i el nombre entre parèntesis que porten al costat indica la quantitat de vegades que el Mestre en parla a les *Converses*.

Ordre gramatical dels mots dins la proposició (3)
Estructuració (1)

Indefinit (1)

qualque (1)

«Mots gramaticals» (1)

General (1)

«Partícula» (4)

no (4)

Possessius (2)

seu i llur (2)

Preposició (39)

a davant de complement directe (4)

baix (2)

davall (1)

d'ençà de (1)

d'estant de (1)

de davant d'infinitiu subjecte o complement directe (3)

de en locucions quantitatives (2)

de posposada a *davant* (1)

de quan s'elideix un nom (1)

en i a (4)

en/a + infinitiu (3)

«*en / al* + infinitiu» (1)

en/per esguard de (1)

in i ad (1)

General (1)

per i per a (4)

Preposicions àtones + *que* conjunció (5)

sens/sense (1)

sots/sota (1)

vers (1)

Pronom (32)

ço (1)

Duplicació pronominal en frases amb elements desplaçats (6)

els hi (4)

en i hi (1)

hi incorrecte (1)

hi amb el verb *haver* (2)

la li (1)

Les datiu plural (1)

l'hi (2)

li ho (1)

li 'n/n'hi (1)

«article + *mateix*» coreferent (1)

Proclisi i enclisi simultànies (1)

Pronoms forts coreferents d'inanimats (2)

res (2)

se les donaré(4)

vostè (1)

Relatiu (27)

«atributiu» (*qual*) (1)

d'on possessiu (1)

el del... qual (1)

el que (2)

el què (1)

General (1)

la qual cosa (2)

Pleonasme (3)

Preposició + *relatiu* (1)

qual (4)

que (1)

què (1)

qui (3)

quin (5)

Verb (36)

Auxiliars: *haver i ésser* (1)

Auxiliars: *ser* per *anar* en perífrasis de gerundi (1)

Concordança del participi passat amb el CD (1)

Concordança de *haver-hi* (1)

Construccions: «*a no ser que* + verb en subjuntiu» (1)

Construccions: *haver-hi que* (3)

Construccions: *tenir que* (2)

Gerundi (4)

Perífrasis de gerundi i de participi passat (1)

Perífrasis de gerundi: «*estar* + gerundi» (1)

Perífrasis d'infinitiu: «*anar a* + infinitiu» (1)

Règims verbals: *regraciar* (4)

riure's/enriure's (1)

ser i estar (3)

Temps verbals: condicional de probabilitat (1)

Temps verbals: *si volgués i si volia* (2)

Temps verbals: *quan vinguis i quan vindràs* (2)

Temps verbals: *qui treballi i qui treballarà* (4)

Temps verbals: *hauria i hagués* (1)

Temps verbals: pretèrit perfet / pretèrit indefinit (1)

El resum per categories del nombre de qüestions tractades és el següent:

Adverbi (4)

Article (10)

Conjunció (28)

Demonstratiu (4)

Frase (4)

Indefinit (1)

Possessiu (2)

Preposició (39)

Pronom (32)

Relatiu (27)

Sintaxi en general (6)

Verb (36)

Com es pot veure les categories més tractades, amb diferència, per Fabra són els aspectes sintàctics de les preposicions, el verb, els pronoms personals, les conjuncions i els relatius.

4.3.1.6. Una *Conversa filològica* de tema no sintàctic rellevant

Observem la *Conversa* del 25/5/1920 (§ 9.4.2.20):

«[...] Si estudiem el llenguatge dels poetes de la renaixença [*sic*] [...]

Però, malgrat aquesta forta castellanització del català modern, aquest continua essent una cosa essencialment distinta del castellà. Cap aciençat no podria prendre'l mai com una variant del castellà, del qual difereix pregonament per una infinitat de trets fonètics i morfològics i àdhuc sintàctics i de lèxic. [...] encara que [«les defomacions de tota llei que la nostra llengua ha sofert sota la influència castellana»] persistissin, el català estaria lluny d'èsser respecte al castellà el que és l'andalús o el mateix bable. No és un de tants *dialectos españoles* [...] sinó una llengua perfectament distinta de la castellana.

[...] si agrupàvem aquestes [«les llengües novillatines»] tenint en compte llurs analogies i diferències, el català no entraria pas en el mateix grup que el castellà, del qual, per certs trets fonètics i morfològics importantíssims, difereix més que cap altra llengua romànica.»

Fabra hi fa servir com a criteris definitoris, graduals, de l'autonomia d'una modalitat respecte a una altra el grau (superficial o pregon) de distància, la quantitat de trets (pocs, bastants, molts o una infinitat) i la sistematicitat d'aquestes diferències (en fonètica, morfologia, lèxic i sintaxi, o només en un o uns d'aquests aspectes). I, en parlar conjuntament de dues modalitats com l'andalús —varietat geogràfica del castellà— i del bable —llengua amb un cultiu literari limitat—, hi ha dues possibles interpretacions sobre el significat amb què empra el terme *dialecte*:

1. Modalitat lingüística que presenta una distància estructural mínima (cas de l'andalús) o mitjana (cas del bable) respecte a una altra modalitat (en aquest cas el castellà), sobretot en comparació amb la distància que presenta una modalitat considerada llengua diferent (en aquest cas el català respecte a l'espanyol).

2. Varietat geogràfica d'una llengua (l'andalús respecte al castellà) i modalitat lingüística sense varietat literària i supeditada a una altra (el bable respecte al castellà).

Com ja hem dit, la condició dialectal del bable respon tant a la poca distància estructural com a la subordinació, cosa que ja afirmen Lamuela i Murgades (1984: 16-17).

4.3.2. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS

Les observacions de conjunt sobre la concepció fabriana de la variació sintàctica en els textos considerats discrecionalment pertinents no difereixen gaire de les que hem fet en parlar del conjunt de les «Converses filològiques» (§ 4.3.1). Això ja era previsible, ja que les *Converses* són de llarg els textos més nombrosos i, per tant, el comentari de la informació que hi hem trobat ja és prou representatiu del conjunt dels textos discrecionalment pertinents.

Si bé això és cert en els textos de tema estrictament sintàctic, en la conferència de tema general «L'unitat llingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València», datada al VII-VIII/1919 (§ 9.4.2.18), hi ha el passatge en què Fabra afirma que català, valencià i balear no són dialectes «en sentit modern i científic», ja que no presenten diferències molt grans. Aquesta afirmació ens remet a la primera definició de *dialecte* recollida al DGLC (v. § 9.4.1.1.10) («Parlar caracteritzat per un conjunt de particularitats locals»), més que a la de «Varietat regional d'una llengua» —amb la marca temàtica «Esp[ecialment]»—, que en comentar-la hem apuntat que es devia referir a varietats geogràfiques fins i tot escrites —oimés posant Fabra l'exemple del dialecte àtic de la Grècia antiga. I concorda amb el que el Mestre diu a la *Conversa filològica* del 25/5/1920 (§ 9.4.2.20) —comentada en l'epígraf anterior—, en la qual dóna com a

critèris graduals d'autonomia entre dues entitats lingüístiques el grau de distància, la quantitat de trets diferents i la sistematicitat de les diferències. En aquesta *Conversa*, però, recordem que la unitat *dialecte*, és versemblant interpretar que vol dir 'varietat geogràfica d'una llengua' o 'modalitat lingüística sense varietat literària i supeditada a una altra'.

Un altre fet destacable és que la transcripció fa servir el mot *català* com a designació d'una varietat dialectal que s'oposa al mallorquí i al valencià, varietat que no és possible de situar territorialment sinó en el que d'una manera laxa Fabra anomena *Barcelona* en altres textos:

«De fet, cal no descartar una mala interpretació del transcriptor o que, per un moment, Fabra aplica al català la divisió administrativa.

Estudiant tots els fets que es consideren característics del valencià i del mallorquí, trobarem que la major part d'ells estan dins de les varietats orientals o occidentals de la Catalunya estricta. Potser ni basten les diferències existents entre el català, el valencià i el mallorquí, per a donar-los la qualificació de dialectes, en sentit modern i científic»

Aquest català d'aquest fragment no es pot identificar amb allò que es parla a la «Catalunya estricta», ja que la transcripció mateixa esmenta les «varietats orientals i occidentals» d'aquest territori. O bé aleshores la unitat *català* designa simultàniament aquestes dues menes de varietats i les contraposicions que cal sobreentendre en el text són:

Català occidental — valencià
Català oriental — mallorquí

Subjacent a tota la transcripció hi ha la idea de la poca distància estructural i la poca diversitat entre aquestes tres varietats dialectals. Destaca també la unitat *Catalunya estricta*, ja que dóna a entendre que Catalunya pot designar un territori més ampli que el Principat.

4.4. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE FABRA DE LA VARIACIÓ SINTÀCTICA

4.4.1. CONCLUSIONS SOBRE L'OBJECTIU FIXAT

Tal com hem afirmat al § 4.1, els objectius explícits d'aquest capítol eren, d'una banda, descriure la concepció fabriana de la variació sintàctica i, de l'altra, validar la hipòtesi de la doble condició de Fabra com a investigador i com a estandarditzador.

Pel que fa al primer objectiu, cal considerar-lo assolit d'entrada per la gran quantitat d'informació que hem pogut obtenir sobre la variació en sintaxi, tant en els textos que hem considerat «pertinents» com en els que hem considerat «discrecionalment pertinents». Quant a aquesta distinció dels textos fabrians, hem de reconèixer que el nombre de textos discrecionalment pertinents (34) en què hem trobat informació és superior al de pertinents (25); però també cal dir que en les dues menes de textos hi ha obres que en parlen extensament. Entre els especialitzats, hem trobat molta informació sobre la variació en sintaxi al text «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.4.1.1.3), a la *Gramàtica de la llengua catalana*, de 1912 (§ 9.4.1.1.4), i a la transcripció *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.4.1.1.12); i moltíssima informació sobre la variació no sintàctica i general al *Diccionari general de la llengua catalana* (§ 9.4.1.1.10) —recordem-ho: hem buscat 445 mots, de la recerca dels quals han resultat 232 unitats de significació pertinents. Entre els no especialitzats, destaquen les «Converses filològiques» de 1919-1928 (§ 9.4.2.19 - 9.4.2.29), en les quals hi ha abundantíssima informació sobre la variació en sintaxi: 194 unitats de significació, moltes de les quals polilèxiques i per tant no sempre recollides al DGLC.

La cronologia d'aquests textos ja ens permet veure que la variació lingüística és una qüestió present en l'obra de Fabra d'una manera continuada i sistemàtica; impressió que

es confirma, si recordem que —amb una profunditat variable, no cal dir-ho— Fabra en parla des de 1891 fins a 1947.

Pel que fa al mètode, el buidatge de les unitats de significació especialitzades pertinents, cal dir que en aquest capítol ens ha calgut fer una lectura molt atenta. D'una banda, perquè Fabra utilitza un conjunt variat de referències —només cal pensar en metonímies com *venir a la ploma*, en referència al mode escrit de la llengua, o *en boca de*, en referència al mode oral de la llengua, o les referències temporals com *avui*, *modernament*, etc. D'altra banda, perquè en molts casos ha estat necessari transcriure passatges sencers, ja que el referent no és designat amb el que podem considerar una unitat de significació.

També cal dir que, donada la gran quantitat d'informació només sobre variació en sintaxi, ens hem limitat a tractar aquesta mena de variació i només ocasionalment hem tractat algun aspecte rellevant de variació en general.

Pel que fa al segon objectiu, la distinció entre un Fabra investigador i un Fabra estandarditzador, el comentem en les conclusions generals que tot seguit presentem.

4.4.2. LA VARIACIÓ SEGONS POMPEU FABRA

En aquest capítol no creiem que la distinció entre un Fabra investigador i un Fabra estandarditzador ens aparegui clara, ja que les referències a la variació són presents en tota mena de textos i l'única diferència és que Fabra usa informació sobre la variació per fonamentar propostes de codificació o de vegades censura determinats grups socials per algun comportament lingüístic. Així doncs, organitzem aquestes conclusions generals a partir de la informació sobre variació en sintaxi i sobre variació general.

4.4.2.1. La variació lingüística en general segons Pompeu Fabra

El primer que cal dir és que en els textos analitzats, tal com afirma Iglésias (2002: 252), Fabra no presenta cap teoria completa ni cap definició explícita de la variació lingüística en general ni de la variació sintàctica en particular. Això no obstant, del buidatge dels seus textos es poden deduir partits presos sobre aspectes concrets dels diferents tipus de variació.

Així, en el terreny de la variació històrica —entesa com la successió d'estadis diferents en la història del català—, Fabra fa servir les unitats *antic* i *arcaic* per referir-se a l'edat mitjana i la unitat *modern*, per referir-se generalment a la seva contemporaneïtat o a un passat immediat anterior. Aquesta periodització no es correspon amb la cronologia de la historiografia general: en aquesta disciplina les dues primeres unitats es refereixen a l'antiguitat clàssica d'abans del segle V i la unitat *modern* designa el període entre el segle XV i el XVIII.

També és destacable, sobretot en contrast amb l'ús actual, el fet que Fabra usa les unitats *decadència* i *renaixença*, amb minúscula inicial, sobretot com a fenòmens o processos socials i molt poques vegades com a períodes —i quan ho fa ho fa d'una manera força vaga.

En el terreny de la diatopia, el més destacat són les relacions semàntiques entre diferents unitats: l'ús de *parlar* i *llenguatge*, sinònims, com a hiperònims de *idioma*, *llengua*, *dialecte* i *patuès*, a l'entrada *parlar* del DGLC (§ 9.4.1.1.10) i la sinonímia, al mateix diccionari i en altres textos entre *idioma*, *parlar*, *llenguatge*, *llengua* i *dialecte*.

Aquesta última unitat es refereix en els textos del Mestre a diferents significats. El diccionari en dóna dues definicions. La primera és «Parlar caracteritzat per un conjunt de particularitats locals»; la segona, precedida de la marca «Esp[ecialment]», és «Varietat regional d'una llengua», amb l'exemple «El dialecte àtic». L'ús dels termes

parlar i local en la primera definició i de *varietat i regional*, amb la referència a un dels dialectes literaris de l'antiga Grècia, fa pensar que la unitat *dialecte* cobreix des de les maneres de parlar —no d'escriure— geogràficament més reduïdes fins a les varietats regionals d'una *llengua literària*, concepte que ell mateix defineix com a «més o menys diferent de la vernacular, que usa en escriure un poble culte».

A la conferència «L'unitat llingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València» (VII-VIII/1919), § 9.4.2.18) hi ha el passatge en què Fabra afirma que català, valencià i balear no són dialectes «en sentit modern i científic», ja que no presenten diferències molt grans. Aquesta afirmació ens remet a la primera definició de *dialecte* recollida al DGLC.

Aquesta afirmació concorda amb el que el Mestre diu a la *Conversa filològica* del 25/5/1920 (§ 9.4.2.20), en la qual dóna com a criteris graduals d'autonomia lingüística entre dues entitats lingüístiques el grau de distància, la quantitat de trets diferents i la sistematicitat de les diferències. En aquesta *Conversa*, però, recordem que la unitat *dialecte*, tant es podia deduir que volia dir 'varietat geogràfica d'una llengua' com 'modalitat lingüística sense varietat literària i supeditada a una altra'.

Pel que fa a la variació social, d'entrada el que cal dir és la gran quantitat de factors que hem trobat, partint d'una concepció laxa del que pot ser un factor social. Així hem classificat les unitats i els fragments relacionats amb la variació social amb factors com les activitats o els grups professionals —entre els quals destaquen els diferents professionals de la redacció i la traducció—, les actituds de determinats sectors socials respecte a la llengua —entre els quals els més esmentats són els arcaïtzants i els descastellanitzants—, el grau d'instrucció o d'alfabetització en català, grups socials molt poc definits —amb unitats com *molts*, *alguns*, etc.—, una organització vertical de

la societat vagament esmentada, la contraposició entre camp i ciutat, el bilingüisme,¹⁶³ les generacions i la llengua habitual de certs grups no gens definits.

En l'àmbit funcional, el tipus de variació més present en l'obra fabriana, el factor del registre que es revela definitori en l'obra fabriana és el mode. La distinció entre mode oral i mode escrit és sistemàtica en l'obra del lingüista gracienc: molts castellanismes, per exemple, només són presents en la llengua escrita; fenòmens admissibles en la llengua oral no ho són en l'escripta; etc. Esporàdicament trobem unitats relatives al camp, al to i al tenor.

La variació interlingüística, quasi exclusivament la romànica, té presència en els textos fabrians, ja que una de les tasques que s'imposa el Mestre és destriar el que és català del que és d'altres llengües.

Finalment, la variació geogràfica interna té una presència quantitativament anecdòtica en els textos fabrians, la qual cosa adquireix —com ja hem dit— una rellevància especial ja que els estudis sobre Fabra és la variació que més tracten, sobretot pel que fa a la seva relació amb la codificació. Una possible explicació d'aquest fet és que hem analitzat els textos en què Fabra parla de la sintaxi, aspecte en què la variació diatòpica és molt menor que en la fonètica, la morfologia o el lèxic o en la codificació de la qual cal parlar-ne menys que en l'establiment de l'ortografia.

4.4.2.2. La variació sintàctica segons Pompeu Fabra

En el terreny de la variació sintàctica, cal dir d'entrada que la variació funcional és, de lluny, el tipus de variació més present en l'obra fabriana. Després, hi ha la variació

¹⁶³. Fenomen també amb implicacions funcionals.

històrica i la social, amb un cert avantatge per a la primera. I en quart lloc, a una certa distància, hi ha la interlingüística i la geogràfica.

En el terreny històric, cal destacar la distinció fabriana a la *Conversa filològica* del 12/9/1926 (§ 9.4.2.26) dins de l'edat mitjana entre el català anterior al segle XIII, de «sintaxi vacil·lant», i el posterior, «el català de la millor època».

Pel que fa a la variació interlingüística, amb poca presència, cal destacar la *Conversa* del 13/12/1922 (§ 9.4.2.21), en la qual hi ha un passatge («[...] és en gran part per la suma d'una sèrie de petits fets, en aparença insignificants, que la sintaxi d'una llengua es diferencia de la d'una altra llengua de la mateixa família»), en el comentari del qual ja hem destacat que el Mestre usa implícitament dos criteris per avaluar l'autonomia sintàctica d'una modalitat lingüística. I en la *Conversa* del 25/5/1920 (§ 9.4.2.20), Fabra fa servir com a criteris definitoris, graduals, de l'autonomia d'una modalitat respecte a una altra el grau (superficial o pregon) de distància, la quantitat de trets (pocs, bastants, molts o una infinitat) i la sistematicitat d'aquestes diferències (en fonètica, morfologia, lèxic i sintaxi o només en un o uns d'aquests aspectes). Per tant, en textos diferents, el Mestre usa tres criteris:

- a) Un criteri quantitatiu: suma d'una sèrie de petits fets.
- b) Un criteri qualitatiu: petits fets, en aparença insignificants.
- c) Un criteri de grau: distància més o menys pregon.

Quant a les unitats o fragments en els quals hi ha present més d'una variació, el primer que cal dir és que la gran quantitat de combinacions que hem descobert dona una idea, en primer lloc, de la dificultat d'aïllar els diferents tipus de variació i, en segon lloc, de la precisió a què pot arribar Fabra en unitats com *els nostres escriptors medievals*, que hem considerat que remetien alhora a quatre tipus de variació.

Pel que fa al nombre de qüestions en el tractament de les quals Fabra té en compte explícitament algun tipus de variació, són les 112 següents.

Adverbi (4)

dessús (1)
ment, 2 adverbis en (2)
més (1)

Article (10)

definit davant d'infinitiu (1)
en (2)
 Neutre (3)
 Neutre: *ço per lo* (1)
 Neutre: «*el*+ adjectiu + *que*+ *ser*» (1)
 Neutre: *el* + participi passat (1)
 Neutre en la construcció «*lo més* + adverbi + *possible*» (1)

Conjunció (28)

a no ser que (1)
doncs causal (5)
jatsia (1)
mes (1)
no res menys (4)
per ço que (1)
per lo demás (1)
per tal com (2)
per tal que (3)
posat que (1)
pues (1)
puix de coordinació (1)
tota vegada que (2)
que, omissió de (4)

Demostratiu (4)

ací/aquí (2)
aquest i aqueix (2)

Frase (4)

Ordre gramatical dels mots dins la proposició (3)
 Estructuració (1)

Indefinit (1)

qualque (1)

«Mots gramaticals» (1)

General (1)

«Partícula» (4)

no (4)

Possessius (2)*seu i llur* (2)**Preposició (42)***a* davant de complement directe (4)*a pesar de* (1)*baix* (2)*davall* (1)*d'ençà de* (1)*d'estant de* (1)*de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe (3)*de* en locucions quantitatives (2)*de* posposada a *davant* (1)*de* quan s'elideix un nom (1)*devés [sic]* (1)*en i a* (4)*en/a* + infinitiu (3)«*en / al* + infinitiu» (1)*en/per esguard de* (1)*en sense* (1)*in i ad* (1)

General (1)

per i per a (4)Preposicions àtones + *que* (5)*sens/sense* (1)*sots/sota* (1)*vers* (1)**Pronom (33)***ço* (1)

Duplicació pronominal en frases amb elements desplaçats (1)

els hi (4)*en i hi* (1)*hi* incorrecte (1)*hi* amb el verb *haver* (2)*ho* (1)*la li* (1)*Les* datiu plural (1)*l'hi* (2)*li ho* (1)*li 'n/n'hi* (1)*mateix* coreferent (1)

Pleonasme en frases amb elements desplaçats (5)

Proclisi i enclisi simultànies en conjunts verbals (1)

Pronoms forts coreferents d'inanimats (2)

res (2)*se les donaré*(4)*vostè* (1)

Relatiu (27)

«atributiu» (*qual*) (1)
d'on possessiu (1)
el del... *qual* (1)
el que (2)
el què (1)
 General (1)
la qual cosa (2)
Pleonasme (3)
 Preposició + relatiu (1)
qual (4)
que (1)
què (1)
qui (3)
quin (5)

Verb (36)

Auxiliars: *haver i ésser* (1)
 Auxiliars: *ser* per *anar* en perífrasis de gerundi (1)
 Concordança del participi passat amb el CD (1)
 Concordança de *haver-hi* (1)
 Construccions: «*a no ser que* + verb en subjuntiu» (1)
 Construccions: *haver-hi que* (3)
 Construccions: «*no* + imperfet de subjuntiu» (1)
 Construccions: *tenir que* (2)
 Gerundi (4)
 Perífrasis de gerundi i de participi passat (1)
 Perífrasis de gerundi: «*estar* + gerundi» (1)
 Perífrasis d'infinitiu: «*anar a* + infinitiu» (1)
 Règims verbals: *regraciar* (4)
riure's/enriure's (1)
ser i estar (3)
 Temps verbals: condicional de probabilitat (1)
 Temps verbals: *si volgués i si volia* (2)
 Temps verbals: *quan vinguis i quan vindràs* (2)
 Temps verbals: *qui treballi i qui treballarà* (4)
 Temps verbals: *hauria i hagués* (1)
 Temps verbals: *pretèrit perfet / pretèrit indefinit* (1)

El resum per categories del nombre de qüestions tractades és el següent:

Adverbi (4)	Demostratius (4)	Possessius (2)	Relatiu (27)
Article (10)	Frase (4)	Preposició (42)	Sintaxi en general (6)
Conjunció (28)	Indefinit (1)	Pronom (33)	Verb (37)

Com es pot veure les categories més tractades, amb diferència, per Fabra són els aspectes sintàctics de les preposicions, el verb, els pronoms personals, les conjuncions i els relatius.

5. LA CONCEPCIÓ DE LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA

ÍNDEX

- 5.1. Planteig de l'anàlisi de la concepció fabriana de la codificació *sintàctica*: de la definició explícita a l'enfocament implícit
- 5.2. La codificació sintàctica als textos pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 5.2.1. La codificació sintàctica als textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 5.2.1.1. La codificació sintàctica a *Diccionari general de la llengua catalana* (1932)
 - 5.2.1.2. Observacions sobre les unitats de significació explícitament definides en els altres textos especialitzats
 - 5.2.1.3. Observacions sobre les unitats de significació no explícitament definides i els fragments relatius a l'estandardització lingüística presents en els altres textos especialitzats
 - 5.2.1.4. Observacions sobre les unitats de significació no explícitament definides i els fragments relatius a la norma objectiva presents en els altres textos especialitzats
 - 5.2.2. La codificació sintàctica als textos no especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 5.2.2.1. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos no especialitzats pertinents
 - 5.2.2.1.1. Observacions comunes a tots els textos
 - 5.2.2.1.2. Observacions sobre la *Gramàtica catalana* (1933)
 - 5.2.2.1.3. Observacions sobre el discurs de 1934
 - 5.2.3. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
- 5.3. La codificació sintàctica als textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 5.3.1. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica a les *Converses filològiques* de 1919-1928
 - 5.3.1.1. Informació més rellevant sobre la codificació sintàctica a les *Converses filològiques* de 1919-1928
 - 5.3.1.1.1. Els criteris de codificació sintàctica a les *Converses filològiques* de 1919-1928
 - 5.3.1.1.2. Els raonaments de codificació sintàctica a les *Converses filològiques* de 1919-1928
 - 5.3.1.1.3. La concepció general de les formes desaconsellades de sintaxi a les *Converses filològiques* de 1919-1928
 - 5.3.1.2. Informació més rellevant sobre l'elaboració sintàctica a les *Converses filològiques*
 - 5.3.1.3. Informació més rellevant sobre la relació entre operacions d'estandardització a les *Converses filològiques*
 - 5.3.2. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
- 5.4. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica
 - 5.4.1. Conclusions sobre l'objectiu fixat
 - 5.4.2. La codificació sintàctica segons Pompeu Fabra
 - 5.4.2.1. La codificació sintàctica segons el Pompeu Fabra investigador
 - 5.4.2.2. La codificació sintàctica segons el Pompeu Fabra estandarditzador
 - 5.4.2.2.1. Els criteris de codificació sintàctica tinguts en compte per Pompeu Fabra
 - 5.4.2.2.2. Els raonaments de codificació sintàctica tinguts en compte per Pompeu Fabra
 - 5.4.2.2.3. La concepció fabriana general de les formes desaconsellades de sintaxi
 - 5.4.2.2.4. La concepció fabriana general de la norma objectiva i la prescriptiva en sintaxi

5.1. PLANTEIG DE L'ANÀLISI DE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE CODIFICACIÓ SINTÀCTICA: DE LA DEFINICIÓ EXPLÍCITA A L'ENFOCAMENT IMPLÍCIT

En aquest capítol ens proposem d'assolir l'objectiu específic 2: descriure la concepció fabriana de la codificació sintàctica. Pel que fa al mètode, esperem validar la hipòtesi 1.3.2 sobre una de les dobles condicions de Fabra: la d'investigador i la d'estandarditzador. En un nivell més concret, el procediment que hem seguit ha estat de buidar tant les definicions explícites que Fabra dona de codificació sintàctica com les mencions que en fa.

Quin és l'àmbit de la codificació sintàctica? Per contestar aquesta pregunta, d'entrada cal recordar una vegada més la concepció fabriana de la sintaxi. A l'epígraf 2.4.2, hem arribat a la conclusió que era aquesta:

«l'àmbit de les funcions i les relacions dels (grups de) mots dins la frase. El terme *relacions* n'inclou tres més, el lligam, l'ordre i l'estructura, també bàsics pel lingüista de Gràcia. I aquests tres termes, el Mestre sovint els vehicula amb la unitat *construcció* —definida al DGLC com l'“arranjament sintàctic”—, el terme que més utilitza.»

També, però, ens ajuda a contestar al llarg d'aquest capítol aquesta pregunta una breu panoràmica sobre la concepció de la norma i la codificació lingüístiques en les anomenades, en sentit lat, «ciències del llenguatge». Actualment, la reflexió teòrica sobre la codificació d'una llengua ha avançat molt i des de molts punts de vista. Per a l'objectiu d'aquest treball, són rellevants les reflexions fetes des de la teoria lingüística mateixa per, entre altres autors, Otto Jespersen, Eugenio Coseriu i Luis Fernando Lara; des de la reflexió sobre la planificació lingüística per, entre altres autors, els lingüistes

del Cercle Lingüístic de Praga, Einar Haugen i Xavier Lamuela; i des de la sociolingüística per, entre altres autors, William Labov.¹⁶⁴

Les aportacions d'aquests autors permeten analitzar les unitats de significació i els fragments fabrians sobre el que ell anomena la «fixació», la «depuració», el «redreçament», l'«enriquiment», el «refinament» i la «descastellanització» de la llengua catalana.

Cronològicament, la primera reflexió sobre la norma lingüística sorgeix en l'àmbit de l'estandardització i la promoció de llengües: un dels primers lingüistes a reflexionar sobre la norma i la codificació va ser Otto Jespersen en la seva obra de 1925 *Menneskehed, Nasjon og Individ i Sproget*.¹⁶⁵ Jespersen analitza els criteris que d'una manera discrecional, asistemàtica i arbitrària té en compte la gent del carrer per decidir què és correcte i què no. Els fragments rellevants són:

P. 74: «STANDARDS OF CORRECTNESS »

P. 83-84: «What is the ordinary man going on when he gives his opinion whether this or that expression is correct or not? We cannot expect him to have any set system, he will now appeal to one thing and now to another [...]. But certainly the list that follows includes the most important of his standards,

- (1) the standard of authority,
- (2) the geographic standard,
- (3) the literary standard,
- (4) the aristocratic standard,
- (5) the democratic standard,
- (6) the logical standard,
- (7) the aesthetic standard.»

P. 84: «(1) In some countries the Ministry of Education concerns itself with linguistic questions and issues decisions (especially on questions of orthography), which the schools controlled by the ministry are bound to accept. [...] In other countries there are Academies (of which the French Academy is the most famous) which are appealed to as the supreme authority to decide linguistic questions [...].»

P. 85:«Now and then some writer may come to be regarded and consulted as authoritative [...]. »

¹⁶⁴. No tenim en compte les interessantíssimes observacions d'Alain Berrendonner (1982) sobre el discurs de la gramàtica normativa francesa. No ho fem, perquè aquesta anàlisi seria rellevant per a la descripció de la receptibilitat de l'obra fabriana, objectiu que queda fora de l'abast d'aquest treball.

¹⁶⁵. Nosaltres citem per l'edició anglesa de 1964.

P. 88: «(2) Where in Denmark (or England) do they speak the best Danish (or English)? The reply is often, in some particular town, generally the capital, but sometimes a smaller town [...]»

P. 89: «(3) Very frequently when the question of correctness is raised, the inquirer is told that he should follow the best authors.»

P. 93: «(4) What now of the definition of the best language as ‘the language of the upper class’?»

P. 96: «(5) After the Aristocratic we take the opposite point of view, the Democratic, which is based on the assumption that in the community one person is just as good as another. The only thing that, according to this point of view, is to be taken into account is the number of those who use a word or a form.»

P. 100-101: «[...] we [...] turn to the logical standpoint, the standpoint of Thought, which passes judgment on the correctness of an expression according to its agreement with the universal laws of thought.»

P. 107: «Lastly I come to the Artistic standard, according to which that is correct in language which satisfies a artistic sense, or aesthetic feeling: ‘correct language’ comes to mean ‘beautiful language’.»

P. 108: «We have now completed our circuit of the seven standards which ordinary people are wont to set up when asked if it is correct to say this or that. [...] Not one of them has shown that it is capable of being employed as trustworthy scientific standard which will enable us to pass an infallible judgment in any doubtful cases that may turn up.»

L’últim fragment ens situa en la complexitat de la norma lingüística: hi ha diferents criteris de correcció, però no n’hi ha cap d’aplicable sempre i arreu, i la consideració que se’n fa és —i ha de ser— *ad hoc* i asistemàtica.

Una mica més tard, hi ha les reflexions dels lingüistes del Cercle Lingüístic de Praga.

Per exemple, l’any 1929 (pàg. 45) afirmen el següent:

«A una actitud más exigente hacia la lengua va ligado un carácter más regulado y más normativo de la lengua literaria. La lengua literaria se caracteriza por un uso funcional más considerable de los elementos gramaticales y léxicos (en particular, lexicalización crecida de los grupos de palabras y delimitación más precisa de las funciones, que se traduce por la tendencia a evitar el equívoco y por una mayor precisión de los medios de expresión), y, en segundo lugar, por una mayor abundancia de normas lingüísticas sociales.»

I l’any 1932 (pàg. 804):

«La théorie linguistique favorise la stabilisation de la structure grammaticale (aspects phonologique, morphologique et syntaxique) de la langue standard, à la fois par la compréhension de la norme telle qu’elle existe réellement et par sa codification.»

En aquest fragment destaca la menció de la noció de *stabilisation*: l’assoliment de l’estabilitat flexible és una condició necessària per iniciar l’estandardització d’una llengua.

Més de 50 anys més tard, Einar Haugen (1983) exposa el seu model de l'estandardització lingüística:¹⁶⁶

	<i>«Forma (política lingüística)»</i>	<i>Funció (cultiu)»</i>
Societat (planificació social)	1. Selecció a) Identificació de problemes b) Atribució de normes	3. Vehiculació a) Procediments de correcció b) Avaluació
Llengua (planificació de l'estructura)	2. Codificació a) Grafització b) Gramatització c) Lexicalització	4. Elaboració a) Modernització terminològica b) Desenvolupament estilístic»

En aquest capítol, quan parlem de l'operació d'«elaboració» (la 4 de l'esquema haugenià), aprofitem en bona part les reflexions i les conclusions del capítol anterior — el de la concepció fabriana de la variació sintàctica—, ja que hem vist, no sols que Fabra tenia molt present la variació en sintaxi, sinó que en la fixació de molts aspectes (per exemple, els relatius) ell mateix estableix una distribució estilística.

També en el terreny de la promoció de llengües, Xavier Lamuela ha fet tres aportacions rellevants per al nostre treball. L'any 1992,¹⁶⁷ defineix la codificació fabriana com una codificació de varietats diverses plural pluralista:

P. 22: «Codificació [que] proposa diverses varietats codificades, igualment disponibles per a l'ús general.»

I dins d'aquest tipus, la codificació del català s'adscriu a la que parteix dels registres: «determinant globalment quina mena de solucions lingüístiques es consideren en principi adequades per als usos estàndards».

¹⁶⁶. En donem la versió catalana més recent, la d'Emili Boix i Francesc Xavier Vila (1998: 297). Com que aquest treball té per objectiu l'anàlisi de la prescripció fabriana de la sintaxi, deixem de banda les afirmacions del Mestre sobre vehiculació. Només tenim en compte les que influeixen en la seva concepció de la codificació.

¹⁶⁷. «Les menes de codificació lingüística: la codificació de registre». A: *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans: 1 i 2 de juny de 1991*: Barcelona: Lleida: Institut d'Estudis Catalans; Institut d'Estudis Ilerdencs; Universitat de Lleida, 1992.

La codificació fabriana, d'acord amb aquesta classificació, és una codificació de registre, elaborada sobretot a partir del barceloní, que consisteix en l'establiment de les formes¹⁶⁸ codificades de manera que els parlants les poden utilitzar sense abandonar les característiques definidores de la varietat lingüística pròpia. Això és possible en el català, perquè la distància entre les varietats permet que cada parlant disposi d'una forma codificada de la seva varietat dialectal.

Posteriorment, l'any 1994 (p. 140) proposa un esquema d'estandardització lingüística que completa el de Haugen en el sentit de prioritzar la solució a les necessitats expressives constants de la llengua objecte d'estandardització:

<i>«Codificació</i>	<i>Compleció</i>	<i>Elaboració</i>
		<i>Cultiu</i>
		<i>V</i>
gràfica (ortografia)	sintàctica lexical	<i>e</i> (desenvolupament <i>h</i> estilístic)
		<i>i</i>
fonètica		<i>c</i>
gramatical		<i>u</i>
lexical		<i>l</i>
		<i>a</i>
(varietat formes codificades	o	<i>c</i> <i>i</i> <i>ó</i>
	<u><i>Completesa</i></u>	<u><i>Diversificació</i></u>
<u><i>Unitarietat</i></u> <u><i>Autonomia</i></u>		

¹⁶⁸. Com que en aquest capítol fem servir molt la unitat *forma*, mereix un petit comentari. A partir de la definició general com a 'manera d'existir', el primer significat amb què és utilitzada en lingüística és com a forma flexionada d'un radical (*canto* és una forma de *cantar*). Però alhora també és molt freqüent fer-la servir com a sinònim de 'variant', com ho fan en aquest mateix epígraf 5.1 Labov (1983: 162) o Costa i Lamuela (2002): el primer referint-se sempre a variants fonètiques, però els segons, de vegades com a variants també sintàctiques (p. ex., en les definicions, entre altres, del criteri de la funcionalitat constatada). L'aplicació de la unitat *forma* a fenòmens i estructures sintàctics o semàntics, l'avalua, p. ex., la definició de *calc* que dona el Termcat al Cercaterm («manlleu lèxic, *sintàctic* o *semàntic* que reflecteix l'estructura d'una *forma* estrangera a través d'una combinació d'elements nadius»; consultat el 18/6/2003). Per tant, per *forma* entendrem sovint també estructures sintàctiques, ús que no queda exclòs en textos fabrians com «La llengua és una cosa que va evolucionant, que experimenta certs canvis dels quals no ens adonem, però que a la llarga fan que una llengua al cap d'uns certs anys sigui diferent. El treball és evitar-ho, però si a pesar dels esforços triomfa una *forma* nova, aleshores s'accepta» (Repr. per Miravittles 1971: 30).

I l'any 1995¹⁶⁹ estableix els següents criteris de codificació i compleció —actualitzats l'any 2002,¹⁷⁰ arran dels criteris explicats per l'Institut d'Estudis Catalans per a l'elaboració del nou diccionari i de la discussió amb nosaltres, per la qual cosa ens permetem de referir-nos-hi com els criteris de Lamuela i Costa (2002)—:

1. Diasistematicitat	8. Adequació a una concepció estilística
2. Historicitat	9. Productivitat
3. Regularitat a) Unitat morfològica b) Distintivitat c) Homogeneïtat paradigmàtica	10. Funcionalitat constatada: a) Implantació b) Expansió estructural 1. Denotativa 2. Connotativa 3. Productiva
4. Regularitat evolutiva	11. Funcionalitat prospectiva: a) Intel·ligibilitat b) Simplicitat c) Acceptabilitat d) Garantia d'ús pertinent
5. Adequació etimològica	12. Autonomia: a) Genuïnitat b) Especificitat
6. Pertinença estructural: a) Gramatical b) De producció c) Lexicosemàntica	13. Analogia amb altres llengües
7. Adequació a una concepció lingüística (fals criteri)	14. Avaluació a) De la implantació de les formes proposades c) De l'expansió estructural de les formes proposades 1. Denotativa 2. Connotativa 3. Productiva c) De la pertinença estructural en l'ús de les formes proposades: 1. Gramatical 2. De producció 3. Lexicosemàntica

1. **Diasistematicitat:** es té en compte el conjunt dialectal dins de les operacions de codificació i compleció.

¹⁶⁹. «Criteris de codificació i de compleció lingüístiques». A: *Els Marges*, 53 (setembre 1995). Pàg. 15-30.

¹⁷⁰. En la ponència exposada al I Col·loqui Internacional sobre la Lingüística de Pompeu Fabra (Tarragona, 14-16 de desembre de 1998). No va ser publicada a les actes (Ginebra, Martínez Gili i Pradilla (2000)). Posteriorment, el maig de 2002, en comunicació personal ens va fer algunes precisions sobre l'actualització d'aquests criteris.

2. **Historicitat:** es prefereixen les formes que tenen més llarga tradició literària, conservadores respecte a les innovacions més recents.

3. **Regularitat:** es prefereixen les formes més regulars gramaticalment:

a) **Unitat morfològica:** es prefereixen les formes que eviten l'afmorfisme.

b) **Distintivitat:** es prefereixen les formes que eviten l'homonímia. En sintaxi, es potencien les oposicions funcionals entre formes o estructures parcialment oposades i la diversitat de recursos per evitar l'ambigüitat d'una construcció o dotar la llengua de més recursos expressius.

c) **Homogeneïtat paradigmàtica:** es prefereixen les formes que corresponen a paradigmes més homogenis.

4. **Regularitat evolutiva:** es prefereixen les formes que tenen una evolució diacrònica més regular: les que responen a evolucions sistemàtiques, sense canvis particulars ni interferències analògiques.

5. **Adequació etimològica:** es prefereixen les formes que conserven els significats o les propietats lingüístiques dels seus ètims coneguts.

6. **Pertinència estructural:** es rebutgen les alteracions de significat o de propietats de les formes lingüístiques introduïdes per desconeixement i els procediments d'innovació que infringeixen les regles pròpies de la llengua objecte de codificació.

a) **Pertinència gramatical:** es rebutgen les alteracions de les propietats de les formes lingüístiques introduïdes per desconeixement.¹⁷¹

b) **Pertinència de producció:** es rebutgen els procediments d'innovació que infringeixen les regles pròpies de la llengua objecte de codificació.

¹⁷¹. En aquest treball considerem que el significat que puguin tenir els anomenats mots gramaticals (article, pronoms, determinants, preposicions i conjuncions) pertany a la pertinència gramatical, i reservem la pertinència lexicosemàntica per al significat dels mots «plens» (substantius, adjectius, verbs i adverbis).

c) **Pertinència lexicosemàntica:** es rebutgen les alteracions de significat de les formes lèxiques introduïdes per desconeixement.

7. **Adequació a una concepció lingüística:** es rebutgen les formes considerades aberrants a partir de la concepció dels funcionaments lingüístics que tenen els codificadors.

8. **Adequació a una concepció estilística:** es considera que la codificació concerneix només determinats registres, generalment distingits per un cert nivell de formalitat, i es releguen a registres no codificats les formes percebudes com a inadequades per als primers.

9. **Productivitat:** es prefereixen les formes susceptibles de produir-ne de noves per procediments tals com la derivació o el desplegament analògic del vocabulari d'un camp determinat.

10. **Funcionalitat constatada:** es prefereixen les formes que tenen més valor funcional:

a) **Implantació:** es prefereixen les formes més difoses geogràficament i socialment al moment de la codificació perquè són les que tenen més valor funcional d'entrada, independentment de si són formes tradicionals, innovacions o interferències d'altres llengües.

b) **Expansió estructural:** es prefereixen les formes que, a través del seu ús, (1) han adquirit nous significats (**expansió estructural denotativa**) o (2) noves connotacions (**expansió estructural connotativa**), o bé (3) són a l'origen de noves formes (**expansió estructural productiva**).

11. **Funcionalitat prospectiva:** es prefereixen les formes que poden adquirir valor funcional més fàcilment:

a) **Intel·ligibilitat:** es prefereixen les formes que, tot i no ser usades per aquells a qui són proposades, seran fàcilment compreses i són, doncs, disponibles.

b) **Simplicitat:** es prefereixen les formes que, amb un mateix grau d'*intel·ligibilitat*, plantegen menys problemes d'aprenentatge.

c) **Acceptabilitat:** es prefereixen les formes que no tenen un aspecte inhabitual i que no tenen ni poden adquirir fàcilment connotacions incòmodes.

d) **Garantia d'ús pertinent:** es prefereixen les formes que més difícilment donaran lloc a problemes de pertinència estructural durant el procés de vehiculació.

12. **Autonomia:** es prefereixen les formes que marquen la distància lingüística respecte a la llengua dominant:

a) **Genuïtat:** s'exclouen les formes degudes a la interferència de la llengua dominant.

b) **Especificitat:** es prefereixen les formes que accentuen la distància respecte a les altres llengües i especialment respecte a la llengua dominant.

13. **Analogia amb altres llengües:** es prefereixen les formes que presenten característiques anàlogues a les de les formes preferides dins de la tradició normativa de determinades llengües, preses com a model de llengües establertes.

14. **Avaluació de la prova de l'ús de les propostes de codificació:** per controlar l'èxit de les propostes dels codificadors durant el període d'experimentació s'apliquen els criteris següents:

a) **Implantació:** s'adopten les formes proposades pels codificadors que arrelen i assoleixen un ús efectiu entre els parlants durant el període d'experimentació.

b) **Expansió estructural:** s'adopten les formes proposades pels codificadors que, durant el període d'experimentació, (1) han adquirit nous significats (**expansió estructural denotativa**) o (2) noves connotacions (**expansió estructural connotativa**), o bé (3) són a l'origen de noves formes (**expansió estructural productiva**).

c) **Garantia d'ús pertinent:** s'adopten les formes proposades pels codificadors que no han donat lloc a problemes de pertinència estructural durant el procés de vehiculació.

En l'operació de codificació, a més de tenir en compte aquests criteris, cal que el resultat acompleixi la «condició formal de la codificació»:

Sistematicitat de la varietat codificada: el resultat de la codificació lingüística ha de permetre d'utilitzar almenys una varietat completa i estructuralment coherent.

I també dues «condicions socials de la codificació»:

1. **Coherència amb els precedents immediats d'ús referencial de la llengua:** en la mesura que no provoqui contradiccions massa grans, s'ha de buscar la continuïtat amb els intents anteriors de codificació i de pràctica d'una llengua referencial.

2. **Coherència històrica amb les tries inicials:** un cop feta la codificació, s'ha d'assumir amb les seves deficiències tècniques i en la seva consideració més general i s'ha d'evitar de dificultar-ne la difusió amb modificacions o aplicacions de capelleta o amb reformes massa freqüents.

Des del camp teòric de la lingüística mateixa, l'any 1952, en el treball «Sistema, norma y habla», Eugenio Coseriu planteja la necessitat del concepte de *norma* en l'estudi de la llengua històrica i fins als seus últims treballs el manté com un concepte intermedi entre la *paraula* i el *sistema* saussurians.¹⁷² Però potser el fragment que resumeix millor la concepció de Coseriu és el següent (Coseriu, 1988: 304-305):

¹⁷². Coseriu devia considerar que els fragments següents del *Cours de linguistique générale* no s'ajusten al seu concepte de *norma*:

P. 29: «[...] pour bien comprendre ce rôle, il faut sortir de l'acte individuel, ce qui n'est que l'embryon du langage, et aborder le fait social.

Entre tous les individus ainsi reliés par le langage, il s'établira une sorte de moyenne: tous reproduiront, —non exactement sans doute, mais approximativement— les mêmes signes unis aux mêmes concepts.»

«El sistema va más allá de la norma y el tipo más allá del sistema. La norma comprende únicamente los hechos ya realizados, mientras que el sistema abarca tanto los hechos realizados como los hechos posibles en base a oposiciones ya dadas; y los criterios del tipo de la lengua posibilitan no sólo las funciones y oposiciones ya existentes, sino también muchas otras que posiblemente no se crearán nunca. [...] El sistema es sistema de posibilidades con respecto a la norma, el tipo es sistema de posibilidades con respecto al sistema. [...] Esto significa que un ulterior desarrollo de la norma puede corresponder sencillamente a una consideración del sistema, y, asimismo, un ulterior desarrollo del sistema, a una consideración del tipo.»

En el treball de 1952, presenta l'aplicabilitat d'aquesta distinció a cada terreny de la llengua, i, per tant, també en el pla de la sintaxi. Diu el següent:

P. 80: «Más difícil parece comprobar la distinción entre norma y sistema en el campo sintáctico. Sin embargo, creemos que puede hacerse, porque no consideramos que este campo pertenece al “habla” más bien que a la “lengua”, como afirman varios autores (Gardiner, Bühler, Brøndal).»

P. 82: «La verdadera dificultad surge, según nosotros, del hecho de que, ya en el hablar concreto, la función sintáctica es una función de tipo especial: una función de relación. [...] Y esa relación —la única que se encuentra en el plano propiamente sintagmático— es de por sí totalmente inmaterial [...]»

P. 83: «el saber lingüístico [...] debe contener no sólo los signos aislados [...], sino también la manera de actualizarlos y de relacionarlos, entre ellos y con una situación. Y, si el sistema lingüístico es el sistema abstracto de las oposiciones que se establecen en el hablar concreto y de las funciones que ellas cumplen, es evidente que debe postularse la existencia en el mismo de todas las funciones lingüísticas: [...] d) la *función sintáctica o relacionadora*, que relaciona los signos entre ellos, los constituye en unidades expresivas y los refiere a una situación [...]»

P. 83-84: «En el campo sintáctico, la distinción entre *norma* y *sistema* aparece en primer lugar como distinción entre los tipos generales o “regulares” de construcción y las fórmulas fijas de las que habla Saussure: mientras que aquéllos pertenecen al sistema, éstas representan realizaciones tradicionales de esquemas contenidos en el sistema mismo, es decir, que son hechos de norma.¹⁷³

En segundo lugar, aquí también, entre las variantes de un esquema sintáctico permitidas por el sistema, una puede considerarse como la realización normal en la lengua dada, mientras que las demás, o son anormales, o adquieren normalidad sólo en una determinada convención estilística. Así, por ejemplo, en español es normal la frase *se me ha dado*, pero

P. 106-107: «*Le caractère arbitraire du signe*. Plus haut, il nous faisait admettre la possibilité théorique du changement; en approfondissant, nous voyons qu'en fait, l'arbitraire même du signe met la langue à l'abri de toute tentative visant à la modifier. La masse, fût-elle même plus consciente qu'elle ne l'est, ne saurait la discuter. Car pour qu'une chose soit mise en question, il faut qu'elle repose sur une *norme* raisonnable. On peut, par exemple, débattre si la forme monogame du mariage est plus raisonnable que la forme polygame et faire valoir des raisons pour l'une et l'autre. [...] mais pour la langue, système de signes arbitraires, cette base fait défaut, et avec elle se dérobe tout terrain solide de discussion; il n'y a aucun motif de préférer *soeur* à *sister*, *Ochs* à *boeuf*, etc.»

Per part nostra, però, creiem lícit preguntar-se fins a quin punt aquesta referència a la «sorte de moyenne» no deixa entreveure que Saussure pensava en un estadi intermedi entre la *parole* i la *langue*.

¹⁷³. No en posa cap exemple. Creiem que Coseriu es refereix al § 2 del capítol V del *Cours*, en el qual es donen els exemples «à *quoi bon? allons donc!* [...] *prendre la mouche, forcer la main à quelqu'un, rompre une lance* [...] *avoir mal à (la tête), à force de (soins), que vous en semble?, pas n'est besoin de...* [...]».

no lo es la frase *me se ha dado*, que, sin embargo, mantiene todas las distinciones requeridas por el sistema y es, en cambio, normal en italiano (*mi si è dato*) [...]; es decir, que, aquí también, las realizaciones normales caracterizan una lengua más allá de las oposiciones funcionales. [...]

Finalmente, también en el campo sintáctico dos variantes, intercambiables desde el punto de vista del sistema, pueden oponerse en la norma. [...] es evidente que en la norma *querer a un criado* se opone netamente a *querer un criado*.»

L'any 1976, Luis Fernando Lara publica el treball *El concepto de norma en lingüística* —l'objectiu del qual coincideix només parcialment amb la present exposició, ja que Lara deixa de banda deliberadament tant la «planeación lingüística» com la sociolingüística laboviana. A la pàgina 15 resumeix en quatre els conceptes de *norma* presents en la «lingüística postsaussureana»:

«La palabra *norma* se entiende [en la lingüística postsaussuriana]: a) como lengua, al considerarse a esta como una regla, b) como un conjunto de reglas de actualización, de origen social e inferiores a las reglas del sistema, c) como un “estándar” o una “normalidad” en las realizaciones lingüísticas y d) como un modelo de corrección determinado por la lengua misma.»

I a la pàgina 110 d'aquest mateix treball proposa una definició de *norma*:

«Modelo, una regla o un conjunto de reglas con cierto grado de obligatoriedad, impuesto por la comunidad lingüística sobre los hablantes de una lengua, que actúa sobre las modalidades de actualización de su sistema lingüístico, seleccionando de entre la ilimitada variedad de posibles realizaciones en el uso, aquellas que considera aceptables.»

En un treball nostre (Costa, 2000: 92-93), resumim les aportacions d'aquests dos lingüistes i les d'altres (Louis Hjelmslev i Bohusláv Havránek) de la manera següent:

«La norma és un sistema (o conjunt, fons o complex) de les realitzacions individuals concretes normals comunes usades regularment, que funciona com un ideal que s'imposa (realitzacions obligatòries o imposicions socials), que és l'acceptable per al grup social (o relacions interestràtiques admeses) i que manifesta l'equilibri del sistema (com es practica el sistema en un moment donat).»

Des de la sociolingüística, William Labov (1983) ha entrat en el terreny de la correcció lingüística en els termes següents:

P. 162: «Se les pedía que seleccionasen la forma a su juicio más correcta [...] A continuación se les pedía que indicaran la forma que ellos utilizaban *normalmente*. El número total de casos en que las dos elecciones difería constituye el Índice de Inseguridad Lingüística (IIL).»

P. 228: «Las respuestas subjetivas detectadas por nuestro test son únicamente valores manifiestos —aquellos que son conformes al sistema de valores de la clase media predominante. Existen con seguridad otros valores, en un nivel más profundo, de conciencia, que refuerzan las formas de discurso originarias de Nueva York. [...] trabajos más recientes [...] han demostrado la existencia de tales normas encubiertas.»

P. 254: «La variación en los juicios sintácticos se puede estudiar con buenos resultados y se pueden analizar las series de implicaciones con el fin de determinar la forma de las reglas (Elliot, Legum y Thompson 1969). Pero resulta ahora evidente que buscar una homogeneidad en los juicios intuitivos no puede llevar sino al fracaso. Desde el momento en que se acepta tal conclusión, la motivación más fuerte para confinar el análisis lingüístico en el terreno de tales juicios desaparece. En muchos aspectos, la intuición es menos y más difícil de interpretar que el habla. Si queremos hacer un uso correcto de los enunciados de los hablantes acerca del lenguaje, tenemos que interpretarlos como productos inconscientes e irreflexivos. Fuera de tal control, tenemos datos que son en realidad dudosos —que no tienen una clara relación con el proceso comunicativo al que reconocemos como el lenguaje mismo.»

P. 286: «La capacidad del ser humano para aceptar, conservar y para interpretar reglas con constricciones variables es un importante aspecto de su competencia lingüística o *langue*. Pero nadie es consciente de ella, ni existe juicio intuitivo alguno que pueda revelárnosla. Por el contrario, la percepción ingenua del comportamiento, nuestro o de otro, es normalmente categórica, y únicamente el estudio preciso del lenguaje tal como es utilizado podrá demostrar tal capacidad de operar con reglas variables.»

P. 313: «Una atención cuidadosa a este difícil problema nos lleva a postular la existencia de un conjunto opuesto de normas encubiertas que atribuye valores positivos al habla vernácula. Estas normas no son fáciles en absoluto de detectar en las situaciones más formales de las áreas urbanas. [...] El objeto propio de estudio no debe ser el comportamiento considerado aisladamente, o las normas aisladas, sino más bien el llegar a detectar hasta qué punto (y según qué reglas) la gente se aparta de las normas que explícitamente mantiene.»

P. 382-386: «1. Las evaluaciones subjetivas de los dialectos sociales son marcadamente uniformes a lo largo de la comunidad lingüística. [...] 2. Las evaluaciones del lenguaje no son accesibles de ordinario a la conciencia, pero sí se expresan más fácil y coherentemente en términos de juicios de personalidad acerca de los diversos hablantes. [...] 3. Todos los sujetos adquieren estas normas en el comienzo de la adolescencia, pero los niños de clase media alta presentan una reacción más fuerte y permanente. [...]

Los hablantes que utilizan el grado más alto de un rasgo estigmatizado en su habla normal presentan la tendencia mayor a estigmatizar a los demás por el uso de esta misma forma. [...]

¿Por qué la gente no se comporta de manera coherente con los valores que expresa? [...] 3. Aun cuando los hablantes de clase baja aprendan normas, lo hacen demasiado tarde como para adquirir un control coherente de la producción de formas de prestigio. 4. Los hablantes de clase baja no quieren adoptar las normas de la clase superior; aun cuando asumen las normas dominantes en la situación de test, poseen sistemas de valores opuestos que preservan las formas vernáculas, y este hecho no se registra en los tests de reacción subjetiva.»

Pel que fa al terme *norma de prestigi*, al llarg de l'obra de Labov (1983), trobem expressions com «jerarquía de estatus o prestigio» (pàg. 76), «norma de prestigio» (pàg. 99 i 185), «indicador de prestigio» (pàg. 158) o «formas de prestigio» (pàg. 162), però en cap moment no defineix el terme *prestigi* —terme molt discutit en sociolingüística.

En el nostre treball citat anteriorment, vistes totes aquestes concepcions de la norma i de la codificació, fem les observacions finals següents (Costa, 2000: 102-103):

«Lara (1976: 12) es fa les preguntes següents pel que fa a la norma lingüística:

«¿qué existencia tendría la norma 'modelo' respecto de los hechos empíricos del lenguaje? ¿Cómo se forman los modelos de corrección dentro de las comunidades lingüísticas? ¿Qué grado de idealidad o abstracción tendría el concepto? ¿Hay una obligatoriedad en la norma lingüística? ¿Cómo ha entendido la lingüística la presencia de regularidades en el uso?»

Excepte la segona pregunta, es pot dir que l'estructuralisme, i sobretot la teoria d'Eugenio Coseriu, respon satisfactòriament aquestes preguntes —i l'última troba encara més concrecions en els plantejaments labovians.

Pel que fa a la segona, els plantejaments labovians —que no he pogut desenvolupar aquí— i d'altres corrents de la sociolingüística actual permeten un coneixement força aprofundit de com es generen i es transmeten els models de correcció.

De tot el que he exposat, en sorgeixen unes observacions i unes preguntes rellevants per a l'estandardització de les llengües, que són les següents:

a) Des d'una perspectiva sincrònica, la lingüística, la planificació lingüística, la sociolingüística i l'anàlisi del discurs s'han comportat respecte a la noció de *norma* com s'explica a continuació.

Desemascarada la gramàtica tradicional com a prescripció més que descripció, la lingüística rebutja la norma prescriptiva pel fet de ser un fenomen extralingüístic. Paral·lelament, però, aquesta disciplina observa regularitats en l'ús dels parlants i es planteja quin estatus teòric han de tenir aquestes regularitats: és quan neix en el si de l'estructuralisme el concepte de *norma* com a abstracció intermèdia entre l'ús i el sistema de la llengua i, respecte del canvi lingüístic, com a equilibri precari del sistema.

Teòrics de l'estandardització lingüística com els lingüistes de l'Escola de Praga i Haugen sembla que accepten tàcitament aquesta abstracció intermèdia: analitzen com s'ha esdevingut històricament que una —o més d'una— de les normes tradicionals d'una llengua, es codifiquen i esdevenen norma prescriptiva; i, a partir d'aquesta anàlisi, proposen un procediment per estandarditzar les llengües.

Amb el naixement de la sociolingüística variacionista de Labov, s'aprofundeix en l'anàlisi dels mecanismes psicològics i socials de la implantació o del rebuig de determinades normes i s'utilitza bàsicament el concepte de *norma* tingut en compte a formes i trets concrets més que no pas a varietats lingüístiques en conjunt.

Finalment, amb l'anàlisi del discurs de la gramàtica i la lingüística franceses, Berrendonner posa sobre la taula les qüestions ètiques i metodològiques que susciten la codificació i l'anàlisi lingüístiques.

b) A diferència dels diversos corrents de la lingüística teòrica, la planificació lingüística com a disciplina necessita observar atentament les diferents normes en l'ús de les variants d'una forma o un tret lingüístic i analitzar la seva relació amb determinades variables socials (edat, sexe, identitat local, ètnia, grups socials, etc.) per sospesar si cal intervenir sobre la variació dels usos i, si cal, en quina direcció.

c) Una bona manera de satisfer aquesta necessitat és la multidisciplinarietat que proposa per a la codificació de la sintaxi catalana, Joan Solà (1994: 14-17), que propugna la col·laboració entre gramàtics (estudiosos de la *norma prescriptiva*), dialectòlegs (estudiosos de les *normes socials*), lingüistes teòrics (estudiosos del *sistema*) i romanistes (estudiosos del *tipus* en què el català està inserit).

d) Pel que fa a la relació entre canvi i norma, essent aquesta en termes de Coseriu una manifestació d'un equilibri precari del sistema, cal observar atentament si una innovació en la norma ha afectat el sistema de la llengua, intentant distingir sempre entre un canvi intern o una interferència d'un altre sistema o d'una altra norma.

e) En aquest sentit, l'abstracció creixent entre els termes coseriuans de *norma* (realitzacions efectives normals i tradicionals), *sistema* (conjunt d'oposicions distintives fonamentals i de possibilitats de la llengua) i *tipus* («sistema» superior en el qual s'insereix el sistema d'una llengua juntament amb els de les llengües més pròximes) planteja una qüestió important sobre la interferència. Ha d'actuar el codificador en el mateix sentit —de rebuig o d'acceptació— davant d'una interferència d'un *sistema* del mateix *tipus* de la llengua que codifica que davant la interferència d'un *sistema* d'un *tipus* diferent? Si la resposta és afirmativa, aleshores la pregunta és: pot actuar amb la mateixa eficàcia en tots dos casos?

f) Relacionades amb aquestes preguntes, n'hi ha unes de més generals: essent segons Coseriu el canvi un desplaçament de la norma i essent la interferència un canvi lingüístic, fins a quin punt es pot «desplaçar» la interferència? Quina rellevància adquireixen en aquest desplaçament planificat la norma i el sistema de la llengua?

g) Les crítiques de Berrendonner al prescriptivisme manifest o implícit de la lingüística plantegen, com a mínim, dues qüestions noves. La primera: què significa estandarditzar o

acabar d'estandarditzar —en el cas del català— una llengua a final del segle XX en societats on hi ha una gran sensibilitat contra tota classe de discriminacions? La segona: si generalment la codificació s'ha fet en el marc de la gramàtica oracional, el qual ha dut a magnificar arguments com el de la univocitat necessària de la producció escrita, què poden aportar a una codificació més ajustada a les necessitats dels parlants, disciplines com la lingüística textual, la pragmàtica, l'anàlisi del discurs o la sociolingüística?

h) Del plantejament de Coseriu i la teoria general de la dialectologia, es dedueix que la consideració pràctica més útil del concepte de *norma objectiva* es dona en l'anàlisi de l'ús de les variants d'una forma o un tret concrets, més que no pas com un conjunt de trets o isoglosses que caracteritza una zona o un grup —visió que es desprèn, per exemple, de la norma haugeniana—, ja que les normes o varietats lingüístiques no són compartiments estancs i comparteixen d'una manera desigual la majoria de les característiques, amb la qual cosa l'establiment de les normes d'una llengua depèn exclusivament dels trets seleccionats *a priori* pel lingüista.»

Totes aquestes reflexions i observacions ens permeten analitzar la producció fabriana sobre codificació i elaboració sintàctiques amb amb unes garanties mínimes pel que fa als aspectes que hi hem de buscar.

El nombre de textos on hem trobat unitats de significació rellevants és el següent:

<i>Textos especialitzats pertinents</i>	15
<i>Textos no especialitzats pertinents</i>	3
<i>Textos discrecionalment pertinents</i>	301
Total	319

Són els següents:

Textos pertinents especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

Gramàtica de la llengua catalana (1912)
 «Filòlegs i poetes» (1918 [1932])
 «L'obra de depuració del català» (1924 [1932])
 «De la depuració de la llengua literària» (1927 [1932])
 «La normalització de la gramàtica» (1929 [1932])
Diccionari general de la llengua catalana (1932)
 Conferència «El català a l'escola primària» (19/7/1933)
Recull de les lliçons del curs de català superior (1933-1934)
Apunts taquigràfics dels Curs superior de català (1934-1935)
 Conferència a l'Escola Normal de Mestres (2/9/1935)
Gramàtica catalana. Curs mitjà (1918 [1935])
Curs superior de català (1936-1937)
Gramàtica catalana (1946)
Gramàtica catalana (1956)

Textos pertinents no especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

Compendio de gramàtica catalana (1929)
Gramàtica catalana (1933)
 Discurs com a president dels Jocs Florals (1934)

Textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

«Sobre la reforma lingüística y ortogràfica» (22/3/1892)
 Conferència «La definició de la llengua catalana» (19/3/1897)
 «Una lliçó de gramàtica i una contestació» (24/2/1900)
 « M. Foulché Delbosc » (12/1901)
 Carta del 26/12/1905
 Carta del 26/1/1906
 Conferència del 31/10/1906
 «El pronom-adjectiu “qual”» (28/3/1907)
 «“Quin” i “qual”» (21/11/1907)
 «Les preposicions “de”, “a”, “en” davant la conjunció “que”» (28/2/1908)
 Carta del 14/4/1910

Carta del 6/6/1910
 Carta del 13/9/1910
 Carta del 19/10/1910
 Carta del 29/4/1911
 Carta del 21/12/1911
 Carta del 20/4/1912
 «Cal gramàtica als escriptors» (1915)
 «La lengua» (1916)
 «Els dialectes catalans i la llengua literària» (1919)
 Conferència «L'unitat llingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València» (VII-VIII/1919)
 «Converses filològiques» de l'any 1919
 «Converses filològiques» de l'any 1920
 «Converses filològiques» de l'any 1922
 «Converses filològiques» de l'any 1923
 «Converses filològiques» de l'any 1924
 «Converses filològiques» de l'any 1925
 «Converses filològiques» de l'any 1926
 «Conversa amb Pompeu Fabra» (V/1926)
 «Converses filològiques» de l'any 1927
 «Converses filològiques» de l'any 1928
 «Converses filològiques» (1919-1928)
 «L'obra de redreçament del català literari» (7/3/1929)
 «Qüestions lingüístiques» del 7/7/1929
 «Qüestions lingüístiques» del 14/7/1929
 «Qüestions lingüístiques» del 21/7/1929
 «Qüestions lingüístiques» del 12/12/1929
 «Qüestions lingüístiques» del 5/1/1930
 «Qüestions lingüístiques» del 12/1/1930
 «Qüestions lingüístiques» del 19/1/1930
 «El mot “qui”» (30/1/1930)
 «Qüestions lingüístiques» del 13/2/1930
 «Un parlament del filòleg Pompeu Fabra» (15/9/1932)
Les principals faltes de gramàtica (1937 [1978])
 Carta del 15/6/1942
 «Projecte d'unes noves *Converses filològiques*» (1945)

5.2. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

5.2.1. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

Els textos on hem trobat força informació sobre la codificació sintàctica han estat, en ordre decreixent, el *Diccionari* (§ 9.5.1.1.7), la gramàtica de 1956 (§ 9.5.1.1.15), la gramàtica de 1946 (§ 9.5.1.1.14), la conferència de 1933 (§ 9.5.1.1.8), el curs transcrit per Galtés el 1933-1934 (§ 9.5.1.1.9), l'article «Sobre diferents problemes...», de 1907 (§ 9.5.1.1.1), i la transcripció del curs universitari de 1936-1937 (§ 9.5.1.1.13). Són set textos, un menys de la meitat dels quinze textos especialitzats pertinents. D'aquests set, quatre són, en més o menys grau, transcripcions no revisades pel Mestre.

No hem trobat en aquests textos ni en els altres cap teoria general explícita sobre la codificació lingüística ni sobre la codificació sintàctica. Sí que hi hem trobat algunes unitats de significació del camp semàntic de la descripció lingüística i de l'estandardització de llengües.

Atès el volum d'informació trobat en el DGLC, en fem una exposició detallada.

5.2.1.1. La codificació sintàctica al *Diccionari general de la llengua catalana* (1932)

Entre les 92 entrades que hem considerat que tenen a veure explícitament o implícitament amb la norma, la codificació o l'elaboració sintàctiques, podem establir tres grups: el grup de les entrades que contenen informació que es podria aplicar a aquests conceptes però no s'hi refereixen explícitament, el grup de les entrades que

contenen meres mencions d'unitats aplicades a aquests conceptes i el grup de les entrades amb definicions clarament rellevants per a l'anàlisi d'aquests conceptes.

Del primer grup,¹⁷⁴ creiem que val la pena comentar amb deteniment algunes unitats per la importància que tenen en els temes que estem analitzant. És el cas del mot *normalitzar*, que el *Diccionari* no només defineix com a «fer normal» —definició que es pot aplicar a l'operació de planificació d'estatus de la vehiculació—, sinó com a «reduir a una norma» —definició que es pot aplicar clarament a l'operació de planificació de corpus de la codificació. Com que Fabra usa aquesta unitat en diferents textos no és irrellevant que destaquem que, *normalitzar una llengua*, en els textos fabrians, tant pot significar promoure'n l'ús com codificar-la.

És també el cas de l'adjectiu *genuí*, que el *Diccionari* defineix com «que té realment l'origen o el caràcter que afecta tenir, ver, no fals. *La genuïna representació dels menstrals*», definició que de vegades no sembla adequar-se fàcilment al sentit amb què Fabra l'usa en altres textos, ja que el fa servir com a sinònim més aviat de 'propi' o 'característic'. És el cas, p. ex., d'aquest fragment de la *Conversa filològica* del 9/3/1928 (SRomUB: 226):

«[...] exemples de *estar fent* que, contrastats amb les frases resultants de substituir-hi la perífrasi pel simple verb *fer*, sonaven indubtablement com a menys genuïnament catalans.»

En el segon grup, el de les meres mencions d'unitats que en altres textos el lingüista gracienc usa per parlar de codificació o d'elaboració sintàctiques, hi ha:¹⁷⁵

a) Relacionada amb el concepte de *norma objectiva*: «qualitats *habituals* d'un estil», en què aquest adjectiu es refereix a les constants d'una norma individual o funcional.

¹⁷⁴. Com que Fabra no dóna informació explícitament aplicada als conceptes que ens interessin, ens limitem a mencionar-los: *sistema* —amb una definició no incompatible amb la de Coseriu—; *sentiment*, *sentit* —que poden tenir a veure amb el concepte de *norma objectiva*—; *combatre*, *defecte*, *extirpar* —metàfores que Fabra fa servir en altres textos en relació amb el criteri de l'autonomia (Lamuela i Costa 2002) —; *campanya*, *difondre*, *difusió*, *implantar*, *introduir*, *propagar* —unitats que el Mestre fa servir per referir-se a activitats de l'operació haugeniana de vehiculació—; *conreu*, *cultura* —unitats que el lingüista de Gràcia fa servir per referir-se a activitats de l'operació haugeniana d'elaboració.

¹⁷⁵. Donem en cursiva el mot que constitueix l'entrada del diccionari on hi ha l'exemple.

b) Relacionades amb el concepte de *codificació*: «escriure amb *correcció*», «text *correcte*», «escriptor *correcte*», «*establiment* d'una regla», «*establir* una regla», «seguir una regla *establerta*», «*consideració facultativa*¹⁷⁶ d'una regla», «*fixar* una llengua», «text, escrit, escriptor, una paraula *incorrecta*», «la regla, la llei, el reglament, la moral, etc., *prescriu*» i «El *recte* ús dels mots, de les lletres». En aquest bloc, destaca la unitat *fixar*, ja que en molts altres textos Fabra la fa servir: queda clar en la definició que *fixar* una llengua contribueix a mantenir-la.

c) Relacionada amb el criteri de codificació de la implantació: «regla *consagrada* pel temps».

d) Relacionades amb el criteri de la distintivitat: «*ambigu*», «expressió *equivoca*».

e) Relacionades —algunes remotament o circumstancialment— amb el criteri de la genuïnitat: «Un orador que parla molt *bé*, Un autor que escriu molt *bé*, Un llibre molt *ben* escrit»,¹⁷⁷ «pertanyent a aquesta llengua [el *català*]», «text *defectuós*»,¹⁷⁸ «La *depuració* del català», «*Depurar* un llenguatge», «*error* de llengua», «escrit ple d'*esmenes*», «Aquest escrit, l'has d'*esmenar*»,¹⁷⁹ «*espanyol*, llengua castellana», «una *falta* d'ortografia», «*frase* correcta» (si més no, indirectament), «una locució *impura*», «Un llibre *mal* escrit»,¹⁸⁰ «els mots *manllevats* a l'*espanyol*», «llengua *materna*», «*Polir* un escrit»,¹⁸¹ «*Redreçar* una llengua purificant-la, enriquint-la, etc.», «Sentit *propri* d'un mot» (si més no, indirectament) i «La *puresa* de la llengua».

No ens podem estar de cridar l'atenció sobre la unitat *redreçar*, per dues raons: d'entrada perquè és una unitat relacionada també amb l'operació haugeniana

¹⁷⁶. La definició inclou el comentari «(oposat a *obligatori*)». I a *obligatori*, una part de la definició és «no facultatiu».

¹⁷⁷. De fet, no seria inversemblant relacionar també aquests exemples amb l'operació haugeniana de l'elaboració funcional.

¹⁷⁸. Vegeu la nota 14.

¹⁷⁹. Vegeu la nota 14.

¹⁸⁰. Vegeu la nota 14.

¹⁸¹. Vegeu la nota 14.

d'elaboració, com ho demostra que l'exemple («*Redreçar una llengua purificant-la, enriquint-la, etc.*») inclou com una de les operacions específiques de «redreçament» el verb *enriquir* —l'entrada del qual inclou com a exemple d'un sentit figurat «*Enriquir una llengua amb noves expressions*».¹⁸² Però, en segon lloc, com a observació important, creiem que aquesta unitat de significació designa en aquest exemple una *operació general* de planificació que es concreta, entre altres —Fabra tanca l'exemple amb un etcètera—, en les *operacions particulars* de «purificació» (en l'entrada de la qual paraula no fa referència a la llengua)¹⁸³ i «enriquiment», operacions que no costa gaire de relacionar amb les operacions de codificació i elaboració.

f) Relacionada —ni que sigui mínimament— amb el criteri de l'especificitat: «La terminació “s” és la *característica* dels plurals catalans».

g) Relacionades amb l'operació haugeniana de vehiculació: «L'*ensenyament* de la gramàtica», «*Ensenyar* de llegir, d'escriure», «X *imita* l'estil de Y», «*Imitar* Ausiàs March», «El *vaig imposar* en gramàtica», *literatura* i «Fer-se *popular* una frase».

h) Relacionades amb l'operació haugeniana d'elaboració: «Un escrit *acurat*», «*Conrear* la literatura» (si més no, indirectament), «La *correcció* del seu estil», «*Enriquir* una llengua amb noves expressions», «*escriure* (una bella novel·la, moltes poesies líriques, amb elegància, amb sobrietat, com es parla)», «*formar* (un escriptor, el seu estil)», *il·literari*, *literatura*, «Introduir mots *nous* en una llengua», «*perfeccionar* un escriptor el seu estil», «*perfeccionar-se* en una llengua», «Una llengua *pobra* de paraules, d'expressió», «*restaurar* les lletres», «Una llengua *rica*, abundosa en mots» i «*Refinar* el llenguatge».

En el tercer grup, el de les entrades amb definicions explícitament pertinents per a l'anàlisi de la norma, la codificació i l'elaboració sintàctiques, hi ha unitats

¹⁸². I a l'entrada *ric* trobem l'exemple «*Una llengua rica, abundosa en mots*» i a l'entrada *pobre*, «*Una llengua pobre (de paraules, d'expressió)*».

¹⁸³. Però si a les entrades *pureza* («*La pureza de la llengua*») i *purista* «El qui afecta de parlar o escriure amb una gran pureza de llenguatge».

polisèmiques. Així, per exemple, la *lleï* és, d'una banda, una «regla d'acció imposada per una autoritat superior» i «tota regla establerta», amb l'exemple «*Les lleis de la gramàtica*». Però, d'altra banda, és una «regla universal a la qual estan subjectes els fenòmens de la naturalesa; regla o fórmula segons la qual varia el valor d'una variable, dels termes d'una sèrie, etc.», amb l'accepció especialitzada «En l'evolució fonètica d'un llenguatge, el fet de transformar-se un determinat so sempre de la mateixa manera en igualtat de circumstàncies».

També en aquest tercer grup, la unitat *regla* presenta la possibilitat d'una doble interpretació. La definició com a «Allò que deu dirigir la conducta dels homes, en l'estudi d'una ciència, en la pràctica d'un art, en l'execució d'a. c.» és clarament prescriptiva. La definició «En gram., criteri general que concerneix la formació, ús, etc., dels mots. *Regles per a la formació dels plurals*», creiem que deixa obertes les interpretacions següents:

- a) que la regla de formació de plurals és una norma objectiva;
- b) que la regla de formació de plurals és una norma prescriptiva;
- c) que la regla de formació de plurals és alhora una norma objectiva i una norma prescriptiva, amb el benentès que la segona «consagra» la primera.

Però són més nombroses, en aquest tercer grup, les unitats monosèmiques. Són les següents. Relacionades amb el concepte de *norma objectiva*, hi ha la definició de *paraula* i la de *llenguatge* —i, secundàriament, la de *parla*. La primera inclou l'accepció següent:

«Facultat d'expressar el pensament mitjançant el llenguatge articulat; l'exercici d'aquesta facultat. *L'home és dotat de paraula. Perdre la paraula. Recobrar la paraula perduda. Tenir la paraula fàcil, prompta, abundant*».

Aquesta accepció és clarament compatible amb la definició que el *Cours de linguistique générale* basat en les classes de Ferdinand de Saussure dona de *parole*, sobretot els fragments «exercici d'aquesta facultat» i «allò que és dit». Recordem que Coseriu

proposa el concepte de *norma* com una abstracció metodològicament necessària entre la *parole* i el *systeme* saussurians.

El llenguatge és definit pel DGLC com segueix:

«Expressió dels pensaments per mitjà de la paraula; el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes, esp. quan [*sic*] fixat i elaborat per un llarg ús.»

Deixant de banda l'últim fragment –que comentem en el bloc següent—, creiem que el fragment «el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes» es relaciona d'una manera clara conceptualment amb el concepte de *norma*: és el conjunt de maneres de combinar els mots *usat*; per tant, efectivament realitzat, per tota la comunitat lingüística. D'on tampoc no és agosarat afirmar que, sempre en l'àmbit conceptual de Coseriu, Fabra participa de la idea que el que singularitza cada llengua és la seva norma, el conjunt de tries efectivament realitzades respecte al sistema, subjacent.

Si passem a l'operació de codificació trobem en el diccionari les definicions de *gramàtica*, *gramatical*, *gramatitzar*, *llenguatge*, *pleonasme* i de *solecisme*:

«**gramàtic -a** [...] *f.* esp. art de parlar i escriure correctament una llengua.»

«**gramatical** Pertanyent a la gramàtica; conforme a la gramàtica. *Anàlisi gramatical. Correcció gramatical. Aquesta construcció no és gramatical.* »

«**gramatitzar** Fer gramatical; sotmetre a les regles de la gramàtica.»

«**llenguatge**. *m.* Expressió dels pensaments per mitjà de la paraula; el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes, esp. quan [*sic*] fixat i elaborat per un llarg ús.»

«**pleonasme** *m.* Emprament de més mots que els necessaris per a expressar una idea.»

«**solecisme**. Falta contra les regles de la sintaxi d'una llengua.»

En la definició de *llenguatge* acabem de veure que una condició molt important perquè un «conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes» sigui un llenguatge, és que estigui «fixat i elaborat per un llarg ús». És a dir, per Fabra, com per Haugen, l'estatus de *llengua* d'una modalitat lingüística depèn en bona mesura d'una llarga operació de codificació –ja sigui explícita, com la fixació

fabriana, ja sigui poc o no gens deliberada— com d'elaboració funcional. I, veient aquesta definició fabriana de *llenguatge*, s'entén que l'operació de redreçament, consistent en, entre altres, les operacions de fixació i enriquiment, sigui tan important pel lingüista gracienc: el català havia deixat de ser una llengua perquè no havia estat encara fixat i no havia estat elaborat o enriquit des de feia segles.

L'accepció «art de parlar i escriure correctament una llengua» de l'entrada *gramàtica* i les unitats *gramatical* i *gramatitzar* ens remetent clarament a la codificació dels usos oral i escrit.

Les definicions de *pleonasme* i de *solecisme* ens fan entrar en el terreny de la sintaxi. La de *solecisme* («Falta contra les regles de la sintaxi d'una llengua») conté una de les poques referències explícites a la norma sintàctica. Cal recordar que la unitat *regla* —segons el mateix DGLC—, tant pot ser una institució no establerta explícitament com una institució establerta explícitament (i oficialment). Però l'ús del terme *falta* («el fet de mancar a un deure, obligació, regla») fa pensar més aviat en l'accepció prescriptiva de *regla* —sense que es pugui descartar, però, que una frase agramatical com ara *he donat un paquet la noia* contingui també un solecisme.

L'entrada *pleonasme* («Emprament de més mots que els necessaris per a expressar una idea») remet a la sintaxi només si el lector té coneixements teòrics de gramàtica, ja que la interpretació immediata no es mou de la semàntica. Però si el lector sap que un factor fonamental de la cohesió semàntica d'un text és la coreferència, aleshores la interpretació també remet a la sintaxi i a la textualitat. Un dels pleonasmes més perseguits en la normativa fabriana justament és el consistent en la coreferència simultània del mot A i el mot B al mot C, que ha sortit prèviament en el text i ara no es vol repetir: és el cas de frases de relatiu com *de qui en parlàvem tant*, on *qui* (A) i *en* (B) són coreferents simultàniament de, per exemple, *La noia* (C).

En el terreny del criteri de la genuïnitat, hi ha en el DGLC moltes unitats definides. D'entrada hi trobem totes les entrades definides com el que podríem denominar

genèricament «expressions o construccions d'una llengua A usades en una llengua B»: *anglicisme, barbarisme, castellanisme, castellanitzar, gal·licisme i hispanisme*:

«**anglicisme**. [...] Mot o gir [de l'anglès] emprat en una altra llengua.»

«**barbarisme**. [...] Falta comesa contra la puritat del llenguatge.»

«**castellanisme**. [...] Forma d'expressió castellana usada en una altra llengua; qualsevol manlleu fet pel català al castellà.»

«**castellanitzar**. [...] Pron. Adoptar mots, girs, etc., del castellà.»

«**gal·licisme**. [...] Mot o gir [del francès] emprat en una altra llengua, francesisme.»

«**hispanisme**. [...] Mot o gir [del castellà] emprat en una altra llengua.»

D'aquestes unitats no cal dir que n'hi ha una d'un rang especial: *barbarisme*. En primer lloc, perquè no fa referència a la influència ni al manlleu de cap llengua concreta. Però sobretot per la connotació negativa, de rebuig, que conté la seva definició: «Falta comesa *contra la puritat* del llenguatge». Si pensem en la relació possible entre *solecisme* («falta contra les regles de la sintaxi d'una llengua») i *barbarisme* («falta comesa contra la puritat del llenguatge»), segurament un solecisme pot consistir en un cas de barbarisme sintàctic, en el cas que la falta contra les regles sintàctiques sigui deguda a una interferència.

I ja que fem referència al concepte de *interferència*, cal destacar que la definició que en fa el diccionari no té a veure amb qüestions de llengua, però que Fabra utilitza aquest mot, no com a 'canvi lingüístic', sinó com a 'influència d'una llengua en una altra', a la conferència «El català a l'escola primària», de 1933 (§ 9.3.1.1.12):¹⁸⁴

P. 5: «que [*sic*] passa quan l'infant català va a una escola i per contra de fer la seva instrucció en català la fa en castellà? Compreneu com ha d'ésser funesta la interferència de [*sic*] una segona llengua quan s'està, podríem dir, en el moment, en mig camí de l'aprenentatge de la pròpia.»

P. 8: «que l'aprenentatge de l'infant català no es trobi pertorbat per la interferència d'una llengua forastera [...]»

¹⁸⁴. V. el nostre comentari al § 3.2.1.

Deixant aquest grup d'unitats, trobem al *Diccionari*, primer, la unitat *geni*. És definida com el «caràcter peculiar», la «tendència pròpia», de, entre altres realitats, un «llenguatge», amb l'exemple «*Una construcció contrària al geni de la llengua catalana*». Veiem, doncs, com és un concepte alhora estàtic —és el *caràcter*— i dinàmic —també és la *tendència*—: un llenguatge, doncs, una vegada més, és vist com una realitat amb una personalitat i una evolució pròpies.

A continuació trobem la definició «llenguatge parlat o escrit propi d'una nació» de la unitat *llengua*. Queda clar que una modalitat lingüística és una llengua si és un conjunt de mots i de maneres de combinar-los, especialment quan està fixat i elaborat, i aquest conjunt és el sistema lingüístic de comunicació propi d'una nació.

Finalment, en aquest terreny de la genuïtat hi ha una unitat que censura una determinada actitud respecte a la llengua: la de *purista*, definida com «el qui afecta de parlar o escriure amb una gran puresa de llenguatge»; és a dir, el que presumeix de fer servir genuïnament la llengua, no necessàriament el que la hi fa servir.

En l'àmbit de l'elaboració funcional, trobem definida en el *Diccionari* una de les unitats de significació especialitzada fonamentals i més freqüents en els textos del Mestre. Ens referim a la unitat *llengua literària*, definida a l'entrada *literari*:

«*Llengua literària*, més o menys diferent de la vernacular, que usa en escriure un poble culte; llengua que té una literatura».

La primera definició articula la realitat de la llengua literària al voltant d'un eix interlingüístic, d'un eix geogràfic, d'un eix social i d'un eix funcional. La dimensió interlingüística es concreta en l'autonomia estructural d'aquesta modalitat lingüística gràcies a l'ús del sintagma *d'un poble* —paral·lel, sembla, doncs, al sintagma *d'una nació* de la definició de *llengua*. L'eix geogràfic es concreta en una dimensió de cohesió interna, perquè aquesta varietat és «més o menys diferent de la vernacular» (segons el mateix DGLC, «pertanyent a la contrada on hem nascut, dit esp. de la llengua»). I crida l'atenció l'ús dels adverbis «més o menys»: permet pensar que la

llengua literària pot coincidir més amb un vernacle que amb altres, però també que no deixa d'haver-hi un continuu entre les dues varietats.

L'aspecte social de la definició és suggerit per l'adjectiu *vernacular*, usat generalment per referir-se als usos lingüístics de grups socials poc afavorits econòmicament i poc cultivats acadèmicament, i per l'adjectiu *culte*, generalment lligat a un nivell econòmic i un grau d'instrucció alts.

I l'aspecte funcional és suggerit clarament per la referència a l'escriptura i per la referència de la segona definició al fet que sigui una llengua que tingui una literatura — un conjunt d'obres, doncs, funcionalment i tipològicament molt diverses. També ho és per l'adjectiu *culte* —relacionat etimològicament amb el *cultiu*, la *cultura* i *cultivar*, metàfores habituals per referir-se a la pràctica d'una disciplina.

5.2.1.2. Observacions sobre les unitats de significació explícitament definides en els altres textos especialitzats

Destaca en aquest àmbit totes les unitats recollides pel DGLC que acabem de comentar. La unitat *solecisme*, ja que fa referència a la norma objectiva i prescriptiva en sintaxi. A continuació podem destacar les unitats en la definició de les quals Fabra entra en camps semàntics diferents: els casos més clars són les definicions fabrianes de *llei* i de *regla*, definides tant des de l'àmbit objectiu com des del prescriptiu. Un cas diferent és la definició fabriana de *llenguatge*, ja que en una primera part apel·la als conceptes coseriuans de *sistema* i de *norma objectiva*, però acaba afirmant que les tasques de fixació i elaboració reforcen el caràcter de «llenguatge» d'una varietat lingüística.

Les altres unitats d'aquests àmbits que trobem definides en el DGLC són: les unitats definides com el que podríem denominar genèricament «expressions o construccions d'una llengua A usades en una llengua B» (*anglicisme*, *barbarisme*, *castellanisme*, *castellanitzar*, *gal·licisme* i *hispanisme*), *geni* (com a «caràcter», però també com a «tendència»), *llengua* (unitat que Fabra lliga a la idea de «nació») i *purista* (totes nou

unitats en l'àmbit del criteri de codificació de l'autonomia); *paraula* (en l'àmbit de la norma objectiva); *gramàtica* (en l'àmbit de la codificació), i *llengua literària* (en l'àmbit de l'elaboració funcional).

La transcripció de Galtés (§ 9.5.1.1.9) defineix la «riquesa», més que com l'abundància de mots gramaticals, com la distribució funcional d'aquests mots, definició que té a veure amb el criteri de la distintivitat.

Hi ha, a més, una unitat de significació, que podem considerar definida per extensió a «L'obra de depuració de la llengua catalana» (§ 9.5.1.1.4): *innovació sintàctica*. Hi ha innovacions sintàctiques que vénen «a remeiar un castellanisme inadmissible» —consideració del criteri de la genuïnitat, ja present en el títol de l'article amb la unitat de significació *depuració*—, «una greu incorrecció gramatical» o «accentuar les seves característiques sintàctiques» —consideració del criteri de l'especificitat. Fruit de l'operació d'elaboració, «una gran part de les innovacions que afecten la gramàtica» (pàg. 163-164) vénen a «enriquir la llengua» (pàg. 164-165).

5.2.1.3. Observacions sobre les unitats de significació no explícitament definides i els fragments relatius a l'estandardització lingüística presents en els altres textos especialitzats

Les altres unitats de significació que trobem en els textos fabrians no estan definides explícitament.¹⁸⁵ I per valorar si en els textos especialitzats hi ha presents un Fabra investigador i un Fabra estandarditzador, creiem que el més pràctic és ordenar les informacions parcials de cada text al voltant de les cinc grans perspectives lingüístiques en sentit lat que hem desenvolupat al § 5.1: la noció de *norma objectiva*, el model

¹⁸⁵. Recordem que, encara que en aquestes alçades del capítol només presentem les observacions relatives als textos especialitzats, també hem buscat en el DGLC les unitats que hem trobat en els altres tipus de textos per veure si Fabra els definia al *Diccionari*. Per tant, ja podem afirmar que no hi ha cap més unitat de significació definida explícitament.

haugenià d'estandardització lingüística, els criteris de codificació proposats per Lamuela i Costa (2002) i la perspectiva sociolingüística de Labov.

En ordre quantitativament decreixent, primer hem de parlar de les unitats de significació i els fragments relatius a l'estandardització lingüística, de molt l'àmbit més present en aquests textos. En aquest bloc temàtic, podem distingir el que podem anomenar un «planteig general» i al·lusions a les quatre operacions d'estandardització.

Pel que fa a un planteig general fabrià d'estandardització lingüística, el trobem fragmentàriament i de vegades veladament, sobretot en l'article de 1907 (§ 9.5.1.1.1), el DGLC (§ 9.5.1.1.7) i la conferència de 1933 (§ 9.5.1.1.8). En parlar del primer, ja hem destacat les idees generals que el Mestre hi exposa, de les quals volem ressaltar, d'una banda, la idea que la llengua literària que busca no és el barceloní, sinó la llengua que s'aniria formant a Barcelona quan fos la capital real del domini lingüístic:

P. 105: «En realitat, si cada escriptor escrivia en el seu català —[...] en el de la gent més culta [de la seva encontrada]—, les divergències que apareixerien en la llengua literària no foren potser, ja avui dia, tan grosses com molts pensen, i és de creure, venint temps favorables a la nacionalitat catalana, que aquestes divergències anirien atenuant-se, i una compenetració s'aniria operant entre la llengua literària i el llenguatge de la capital —no el barceloní d'avui dia, sinó un barceloní tot altre, deslliurat de castellanismes, influenciat per tots els altres par lars catalans, enriquit i refinat: el futur parlar de la futura capital de Catalunya!»

Creiem que aquesta idea queda reforçada des d'una altra perspectiva en el fragment del *Curs mitjà*, de 1935 (§ 9.5.1.1.12), en què exemplifica amb formes del barceloní casos d'admissibilitat diferent en la llengua literària —amb la qual cosa queda clar que el barceloní, *stricto sensu*, és un dialecte com els altres:

P. 7: «[El fet de no admetre totes les variants geogràfiques] fa indispensable el present advertiment als mestres per a aquells casos en què la forma consignada en el llibre no sigui l'habitual en el dialecte de llurs deixebles. En tant que aquella serveix (parts I i II) per a il·lustrar una definició [...], cal que el mestre la reemplaci per la forma usual en el parlar dels alumnes: [...] Però, més tard, no ha de deixar mai de fer-los conèixer la forma consignada en el llibre [...], i fer-los saber que aquesta és la forma preferida pel llenguatge literari. I llavors caldrà que els ensenyi quines de les formes dialectals no registrades en el llibre són tolerables en la llengua literària i quines hi són del tot inadmissibles [...] un mestre de Barcelona ensenyarà als seus alumnes que no els cal escriure *nosatros* sinó *nosaltres*, ni *aquet* sinó *aquest*, ni *capiguer* sinó *cabre*.»

D'altra banda, també és important destacar el fet que en l'article de 1907 Fabra parteix de la diasistematicitat subjacent en la llengua catalana.

Pel que fa al DGLC (§ 9.5.1.1.7), cal retenir, d'una banda, les entrades *gramàtica*, *gramatical* i *gramatitzar* —amb definicions pertanyents a la «fixació»; v. § 5.2.1.1— i, de l'altra, les entrades *enriquir*, *fixar*, *llenguatge*, *normalitzar*, *pobre*, *redreçar*, *refinar* i *ric*, en les quals com a màxim trobem exemples en què el lingüista gracienc al·ludeix a l'estandardització lingüística:

«**enriquir** v. tr. Fer ric. [...] | | Fig. [...] *Enriquir una llengua amb noves expressions.* [...]»

«**fixar** v. tr. [...] | | Establir d'una manera durable en un estat determinat; donar un estat, una forma, permanent; fer permanent [...]. *Fixar una llengua.*»

«**gramàtic -a** [...] f. esp. art de parlar i escriure correctament una llengua.»

«**gramatical** Pertanyent a la gramàtica; conforme a la gramàtica. *Anàlisi gramatical. Correcció gramatical. Aquesta construcció no és gramatical.* »

«**gramatitzar** Fer gramatical; sotmetre a les regles de la gramàtica.»

«**llenguatge**. m. Expressió dels pensaments per mitjà de la paraula; el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes, esp. quan [*sic*] fixat i elaborat per un llarg ús.»

«**normalitzar** v. tr. Fer normal, reduir a una norma.»

«**pobre -a** adj. [...] | | Per ext. Escàs, insuficient, ineficient. *Una llengua pobra (de paraules, d'expressió).*»

«**redreçar** v. tr. Tornar a posar dret (allò que s'havia corbat, torçat, guerxat, inclinat o ajagut). [...] | Fig. [...] *Redreçar una llengua purificant-la, enriquant-la, etc.*»

«**refinar** v. tr. [...] | Fig. Fer més delicat, més subtil (quelcom), llevar-ne tot allò que pot tenir de groller, de vulgar, d'inelegant, polir. *Refinar les maneres, el llenguatge, l'estil.* [...]»

«**ric -a** adj. [...] | | Que posseeix alguna cosa en abundància. [...] *Una llengua rica, abundosa en mots.*»

La consulta d'aquestes definicions ens permet reconstruir —amb tota la precaució que cal— la concepció fabriana general de l'estandardització lingüística. Ja hem comentat que el Mestre entén per *normalitzar* —sense cap al·lusió a la llengua— tant 'fer habitual' com 'reduir a norma': aquesta doble definició comporta la possibilitat que quan ell fa servir aquest terme aplicat a la llengua es pugui o calgui entendre que es refereix a la promoció de l'ús social i/o a la codificació de la llengua; de fet, ell mateix fa servir aquesta unitat en el títol d'un article, «La normalització de la gramàtica» (§ 9.5.1.1.6), on clarament sembla que el refereix a l'establiment de regles gramaticals. La

navegació per les altres set entrades ens permet percebre-hi una jerarquització: hi ha l'operació general de redreçar una llengua —metàfora simplement tinguda en compte—, que comporta una sèrie de tasques concretes, dues de les quals explicita el Mestre —deixant oberta la possibilitat de més tasques amb un *etc.*—: la purificació i l'enriquiment. Hi ha quatre unitats que es relacionen clarament entre elles: *refinar*, *pobre*, *ric* i *elaborar*. I les entrades *gramàtica*, *gramatical* i *gramatitzar* se situen en l'àmbit de la «fixació».

Pel que fa a les altres dues unitats, no apareixen en el títol de cap text especialitzat pertinent, però la unitat *fixar* apareix com una característica important en la definició de *llenguatge* al DGLC, i a l'entrada *fixar* hi ha l'exemple «Fixar una llengua». La unitat *redreçar* apareix al DGLC en l'exemple «Redreçar una llengua purificant-la, enriquint-la, etc.».

La relació de la purificació amb altres unitats del camp de l'estandardització com ara la codificació no queda explícita en els textos fabrians. Això no obstant, traduint aquesta operació a termes coseriuans, vol dir trobar la norma objectiva pròpia del català: destriar el que és interferència del que és propi. La codificació consisteix a avaluar les normes objectives i triar les que es consideren adequades com a normes prescriptives. En aquest sentit, doncs, la purificació generalment seria una primera tasca de la codificació. Aquesta tasca, la de codificació, és al·ludida a l'entrada *fixar*, amb l'exemple *fixar una llengua* i a l'entrada *llenguatge*, quan es diu que dues condicions que augmenten l'estatus del llenguatge són la fixació i l'elaboració.

El tercer text on trobem aïlladament un plantejament general és la transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència de 1933 (§ 9.5.1.1.8), en el passatge en què es dedueix una enumeració de tasques —de primer, successives; posteriorment, potser simultànies—, amb agents diferents:

P. 4: «[...] en un moment determinat [...] el mestre té de començar a ensenyar la gramàtica de la llengua. Perquè en tots els indrets on s'ha format una llengua de cultura, aquesta llengua no és pas una còpia exacta de la llengua parlada sinó el resultat d'un treball de selecció que han fet els que parlen millor la llengua, que han fet els escriptors, que han fet els seus filòsofs, que han fet els seus gramàtics.»

Els parlants que fan servir la llengua en els registres no espontanis formals específics fan tries que els gramàtics —un cop en constaten l'arrelament en la llengua— sancionen i que els mestres —assabentats de la sanció positiva dels gramàtics—, entre altres parlants qualificats, difonen.

Una perspectiva complementària ens la forneix el recompte de vegades que les unitats relatives a l'estandardització apareixen en aquests textos i en quins contextos. D'aquestes unitats, destaquen les formes *depurar* o *depuració* (amb 5 ocurrències), *fixar* o *fixació* (amb 3) i *redreçar* o *redreçament* (amb 3). La unitat *depuració*, cal destacar que Fabra la fa servir en el títol de dos textos: «L'obra de depuració del català», de 1924 (§ 9.5.1.1.4), i «De la depuració de la llengua catalana», de 1927 (§ 9.5.1.1.5). Això, juntament amb el fet que el DGLC (§ 9.5.1.1.7) inclou els exemples «*La depuració del català*» (entrada *depuració*) i «*Depurar un llenguatge*» (entrada *depurar*), creiem que ens autoritza a afirmar que era una noció fonamental per Fabra.

No sembla arriscat, a partir d'aquestes informacions parcials, deduir un esquema general de la concepció fabriana de l'estandardització del català. Podria ser el següent, amb el benentès que les grans tasques poden ser simultànies:

Terminologia fabriana	Terminologia moderna de planificació
Redreçament	Planificació de corpus
Selecció (Depuració/Purificació)	1a fase de codificació
Refinament/Enriquiment	Compleció i cultiu
Fixació (Normalització/gramatització)	2a fase de codificació i cultiu Vehiculació reeixida (estabilització)

Passant a la relació operativa que Fabra estableix entre diferents operacions de planificació del corpus, hi ha uns quants fragments a partir dels quals es dedueix aquesta relació. Són especialment significatius els dos fragments on exposa el procediment de sancionar com a *regla sintàctica* una proposta i com a *falta sintàctica* la construcció que ha de substituir. L'exposició relativa al primer concepte la trobem a la transcripció del curs de 1936-1937 (§ 9.5.1.1.13):

P. 194: «En sintaxi, el gramàtic ha d'anar amb compte a donar regles, perquè la sintaxi no és com l'ortografia, perquè en la llengua parlada surt la construcció condemnada i al cap de vint anys els gramàtics han de sucumbir i donar-la com a bona. Només es pot fer que

aconsellar i, si els escriptors adopten la construcció bona, amb el temps allò pot ser una regla sintàctica.»

L'exposició relativa al segon concepte la trobem a l'article «De la depuració de la llengua catalana» (§ 9.5.1.1.5):

P. 174: «En sintaxi, sortosament, si introduïm un gir A amb la intenció de substituir un gir B que considerem defectuós, l'adopció de A no implica *ipso facto* la condemnaió i abandó de B. No passa ací com en ortografia, on l'acceptació d'una grafia per a un mot suposa la condemnaió de tota altra grafia del dit mot. [...] En sintaxi, al contrari, A i B poden subsistir l'un al costat de l'altre; A pot, així, sotmetre's a un període de prova: si no reïx a ésser generalment acceptat, llavors és el cas de no insistir a mantenir-lo, hom l'abandonarà, i la provatura no haurà produït cap pertorbació greu en l'ús de B; però si A és viable i aconsegueix la preferència dels bons escriptors, talment que arriba un moment que cap d'ells usa ja el gir B, llavors podrem condemnar el gir B, B haurà estat eliminat de la llengua literària, i el seu ús constituirà una falta de gramàtica.»

En tots dos fragments, Fabra té en compte el criteri literari de correcció, consistent a establir com a regla la proposta o l'ús majoritari en la llengua literària, i com a falta la construcció concurrent que els escriptors rebutgen o no adopten.

En aquests fragments i en d'altres, Fabra reflexiona sovint sobre la necessitat d'avaluar la implantació de les seves propostes. Al text «De la depuració de la llengua catalana» (§ 9.5.1.1.5) hi ha quatre reflexions rellevants. La més pertinent en una anàlisi dels criteris de codificació de la sintaxi és la de la pàg. 174 (reproduïda suara): en sintaxi, una proposta pot haver de coexistir durant el període de prova amb la forma que es vol substituir, i fins que no es comprova quina de les dues és la que realment s'imposa en l'ús, no es tria l'una o l'altra.

Un segon fragment important perquè és una consideració general és el de la pàg. 167: en el segon paràgraf Fabra deixa clar que només en un procés sistemàtic i complet de planificació del corpus té sentit la prova de l'ús de les propostes:

P. 167: «L'obra de redreçament de la llengua escrita no podria ara [...] limitar-se al sol llenguatge literari —amb exclusió dels llenguatges tècnics, etc.— [...] Si el català no s'hagués mogut de l'àrea que li assignava Milà i Fontanals [...], podia llavors més lliurement adoptar qualsevol innovació enfora de tota consideració de viabilitat dins la llengua comuna [...]»

El tercer fragment important és el segon paràgraf de la pàg. 173, en el qual s'expressa la idea que per artificiosa que sigui una proposta (cal pensar, doncs, que pot vulnerar la

pertinença gramatical), si arrela i és usada (criteri de la implantació), ha de ser adoptada en la codificació:

P. 173: «En el cas que ens trobem davant una tara greu de la llengua moderna, llavors és quan [...] hem de recórrer, sia a un arcaisme, sia a un dialectalisme, sia àdhuc a un neologisme [...] perquè per sobre de tot cal evitar d'establir un divorci massa gros entre la llengua escrita i la llengua parlada.

L'acceptació d'una innovació per una gran part de la massa parlant [...] pot fer bona àdhuc una innovació perfectament arbitrària; en canvi, un gir antic caigut en desuetud no pot ésser en rigor considerat de nou com a català sense aquella acceptació.»

El quart fragment destacable té una dimensió diferent, ja que inclou una explicació de l'èxit de la difusió de les propostes de codificació: no tan sols han quallat en la llengua escrita, sinó que també ho han fet o ho faran en l'oral. Per aquesta raó, l'èxit «ultrapassa indubtablement les previsions més optimistes»:

P. 172: «Amb la mateixa facilitat que la sintaxi i el lèxic sofriren nombrosos canvis sota l'acció pertorbadora d'una llengua estranya, ara són dòcils a una acció renovadora. En tenim l'experiència: la majoria de les innovacions introduïdes en la llengua escrita han estat incorporades o estan en camí d'ésser incorporades a la llengua parlada. La capacitat de renovació d'aquesta ultrapassa indubtablement les previsions més optimistes. [...]»

Al *Curs superior de català*, de 1936-1937 (§ 9.5.1.1.13), hi ha quatre fragments que parlen de l'avaluació del procés de difusió de la codificació sintàctica. El de la pàgina 194 exposa el tacte i la prudència que calen per establir una regla sintàctica: flexibilitat en aplicar el criteri —permetent la coexistència de la proposta i de la construcció a substituir— i rigor només si la proposta —en virtut del criteri literari de correcció, l'acceptació pels escriptors— qualla, moment a partir del qual esdevé *regla* i la construcció defectuosa, *falta*. Per tant, codificació i vehiculació són operacions íntimament lligades:

P. 194: «En sintaxi, el gramàtic ha d'anar amb compte a donar regles, perquè la sintaxi no és com l'ortografia, perquè en la llengua parlada surt la construcció condemnada i al cap de vint anys els gramàtics han de sucumbir i donar-la com a bona. Només es pot fer que aconsellar i, si els escriptors adopten la construcció bona, amb el temps allò pot ser una regla sintàctica.»

La transcripció de les pàgines 300-301 mostra una estratègia en la difusió d'una norma sintàctica: es pot ser temporalment flexible, donant-la com a facultativa per veure si els escriptors s'hi senten còmodes i la fan seva:

P. 300-301: «Quan es dona una regla que introdueix una modificació en el llenguatge, no s'ha d'ésser massa rigorós en aplicar-la; p. e., la regla de la partícula *no*, en una proposició

negativa [...] De manera que en les oracions merament expositives, la regla no és rígida, sinó que es limita a dir que és millor no fer-la [...]»

Els altres dos fragments relacionats amb l'avaluació de la difusió parteixen de casos concrets. A la pàg. 226, d'una manera indirecta en parlar de les «dificultats de descastellanització», posant de manifest les dificultats que hi ha a fer quallar les propostes alternatives als hispanismes:

P. 226: «Aquí es veuen les dificultats de la descastellanització en la sintaxi catalana. Un cop s'ha determinat el castellanisme i s'ha indicat el remei, ve la dificultat pràctica [...] és molt fàcil que en escriure s'escapi un *el que*, perquè en aquell moment no hi pensem.»

A la pàg. 113-114, al contrari, constata l'èxit en la difusió de la construcció del complement directe sense preposició:

P. 113-114: «A pesar que el català estava preparat per a admetre la preposició *a*, i a pesar d'haver estat supeditat al castellà, s'ha pogut introduir la construcció sense preposició, perquè encara és viva.»

I practica l'avaluació de l'ús pertinent —a més de fer-ho en les obres esmentades— en la gramàtica de 1956 (§ 9.5.1.1.15). Avalua l'ús invariable de *haver-hi*:

P. 66: «[...] i s'explica que la llengua hagi acabat per fer-hi concordar el verb, d'on han pres naixença construccions com *Hi han dos homes* [...] Aquestes construccions, llargament usades en la llengua parlada, han estat fins avui considerades incorrectes, però potser algun dia s'hauran d'admetre en la llengua escrita, en concurrència, naturalment, amb les construccions tradicionals *Hi ha dos homes* [...] (úniques fins avui considerades correctes).»

Avalua la combinació *el n'hem*:

P. 73: «Alguns escriptors, però, prefereixen escriure *l'en hem tret* en lloc de *el n'hem tret*, usant així, excepcionalment, *en* en lloc de *n'* davant de vocal [...]»

I avalua la construcció «*en* + infinitiu» (pàg. 86).

P. 86: «L'infinitiu precedit de la preposició *en* introdueix complements adverbials que expressen precedència, causalitat— [...] **
 »** Amb el mateix valor que aquest *en*, es troba la preposició *a* seguida de l'article definit: [...] Però, avui, aquesta construcció és més aviat evitada.» [Nota a la p. 87.]

També hem trobat fragments en què avalua les dificultats de garantir l'ús pertinent. Al text «De la depuració de la llengua catalana» (§ 9.5.1.1.5), en parlar de l'oposició entre *qui* subjecte i *que* complement directe:

P. 175: «Aquesta actitud divergent dels escriptors envers aquestes dues innovacions s'acorda perfectament amb llurs distintes condicions de viabilitat dins la llengua parlada, la supressió [«supressió altrament difícil de realitzar»] del *lo* neutre no emmenant a cap gir estrany a la llengua, la implantació d'un *qui* subjecte amb exclusió de *que* exigint de desfer una associació, pregonament arrelada en una gran part de la massa parlant, entre el mot *qui* i la idea de persona.»

I en el *Curs superior de català* (1936-1937: § 9.5.1.1.13), en parlar de l'oposició entre *per* i *per a*:

P. 330: «En aquests casos en què l'acció expressada per l'infinitiu, al mateix temps que el motiu de l'acció expressada pel verb principal és també l'objecte, lògicament són possibles les dues preposicions [*per* i *per a*], però el dia que les coneguéssim bé, podríem usar l'una o l'altra, segons predominés la idea del motiu, o la idea de l'objecte.»

Lligat amb aquest paper de «notari», tant de l'estat actual de la llengua com dels canvis realment acomplerts i irreversibles, en la mesura que en certifica la realitat i la sanciona positivament quan no hi ha altre remei, hi ha el fragment de la pàgina 30 de la transcripció del curs de 1934-1935 (§ 9.5.1.1.10):

P. 30: «La llengua és una cosa que va evolucionant, que experimenta certs canvis dels quals no ens adonem, però que a la llarga fan que una llengua al cap d'uns certs anys sigui diferent. El treball és evitar-ho, però si a pesar dels esforços triomfa una forma nova, aleshores s'accepta. Els gramàtics no poden dir altra cosa que: En aquest moment això és bo i allò altre és dolent. Per això algú¹⁸⁶ ha dit, amb molt d'encert, que les faltes de gramàtica d'avui són la llengua de demà.»

Una altra relació entre operacions de planificació del corpus en els textos fabrians és la que es dedueix entre la codificació i l'elaboració funcional. A «L'obra de depuració del català», de 1924 (§ 9.5.1.1.4), el Mestre adverteix que l'establiment de normes massa rígides en sintaxi, pot entrebancar el desenvolupament de la llengua:

P. 167-168: «El problema de la depuració de la llengua esdevé [...] particularment difícil, puix que ens trobem, d'una banda, amb una llengua a redreçar en la qual és imprescindible d'introduir nombroses modificacions, i d'altra banda hi ha el perill de caure per efecte d'aquestes modificacions, en un llenguatge excessivament distanciat del llenguatge parlat i poc apte, doncs, a ésser adoptat per tothom.»

I la transcripció del curs de 1936-1937 (§ 9.5.1.1.13) exposa un cas en què, entre unes quantes formes *correctes*, se'n pot triar una *segons el context o la voluntat expressiva*:

P. 221: «En casos determinats podem veure si és millor posar el [relatiu] simple o el compost; això és qüestió d'estil i l'escriptor trobarà el mot adient, perquè davant de dues

¹⁸⁶. Al § 3.2.1 ja exposem qui creiem que pot ser aquest «algú».

construccions correctes n'hi ha una de preferible a l'altra. La gramàtica hi pot fer poca cosa.»

Per això, en diferents textos fabrians, s'insisteix en el caràcter facultatiu de moltes de les regles de sintaxi, ja sigui perquè es tracta d'enriquir els mitjans d'expressió de la llengua, ja sigui perquè temporalment ha de ser així abans que la llengua literària decideixi. Ho fa a «L'obra de depuració del català», de 1924 (§ 9.5.1.1.4):

P. 163-164: «Cal fer notar el caràcter de facultatives, no d'obligatòries, amb què són presentades una gran part de les innovacions que afecten la gramàtica. [...] en la majoria dels casos, no es prescriu la substitució d'una construcció habitual per una construcció arcaica, sinó que es tracta de tornar a la llengua una construcció perduda, una paraula gramatical caiguda en desuetud, per tal que, al costat de l'existent, vingui a augmentar els mitjans d'expressió de la llengua [...]»

Ho fa al text «De la depuració de la llengua literària», de 1927 (§ 9.5.1.1.5):

P. 174: «En sintaxi, sortosament, si introduïm un gir A amb la intenció de substituir un gir B que considerem defectuós, l'adopció de A no implica *ipso facto* la condemna i abandó de B. No passa ací com en ortografia, on l'acceptació d'una grafia per a un mot suposa la condemna de tota altra grafia del dit mot. [...] En sintaxi, al contrari, A i B poden subsistir l'un al costat de l'altre; A pot, així, sotmetre's a un període de prova: si no reïx a ésser generalment acceptat, llavors és el cas de no insistir a mantenir-lo, hom l'abandonarà, i la provatura no haurà produït cap pertorbació greu en l'ús de B; però si A és viable i aconsegueix la preferència dels bons escriptors, talment que arriba un moment que cap d'ells usa ja el gir B, llavors podrem condemnar el gir B, B haurà estat eliminat de la llengua literària, i el seu ús constituirà una falta de gramàtica.»

I ho fa al *Recull de lliçons*, de 1933-1934 (§ 9.5.1.1.9):

P. 72: «Vet ací un cas en el qual és admesa la consideració dels pronoms *ho* i *en* indistintament; es tracta d'un predicat adjectiu atributiu [...]: *El teu jardí és bonic*; podem dir *El teu jardí n'és (de bonic) estar [sic]* i *El teu jardí ho és (de bonic) ésser [sic]*.

Cal fer observar, de tota manera, que aquesta dualitat de substitució, és solament permesa en el llenguatge parlat, literàriament aquest complement ha d'ésser substituït indefectiblement pel pronom *ho*.»

P. 75: «Doncs de la mateixa manera que diu *Han arribat dos trens* diu també *Hi han dos homes* [...] Literàriament aquesta conversió no és acceptada i, és clar, tampoc no és aconsellable.»

P. 138: «Aplicant [...] aquesta regla, direm que caldrà emprar el *no pas* quan dintre d'una oració complexa on el segon terme de comparació [...] comença amb un infinitiu, un gerundi o un participi que duu enganxat un *no* negatiu. EX.: *M'agradaria més quedar-me que no pas anar-hi*. [...] se li [a l'escriptor] atribueix la facultat d'emprar-la [la negació] o no en aquells casos en els quals la proposició no en surt perjudicada, però hi ha vegades en què aquesta negació és indispensable.»

A banda de les unitats de significació que ens han permès deduir aquest planteig general, hi ha les unitats i els fragments referits a una sola de les tasques haugenianes. Quantitativament, destaquen les unitats i els fragments al·lusius a la codificació.

Relacionades amb aquesta operació de planificació del corpus hi ha tres grans idees. La primera és la necessitat que la codificació es basi en una descripció acurada de la llengua. La transcripció de Galtés, de 1933 (§ 9.5.1.1.9), critica les normes arbitràries, que no tenen fonament:

P. 142: «Els gramàtics francesos reeixiren en la seva imposició de fer la concordança del temps compost amb el C. D. [...] malgrat que la llengua parlada, com és sabut, no admet ni accepta imposicions, ni subjeccions de cap mena, perquè la concordança no es fa sentir en el llenguatge parlat [...]»

La transcripció de Miravittles, de 1934-1935 (§ 9.5.1.1.10), especifica que la gramàtica és fruit de la codificació, que comporta una selecció inicial:

P. 28-29: «Quan diem gramàtica volem dir parlar i escriure correctament. La gramàtica fa una selecció de paraules i formes, puix que el seu objecte és d'advertir quines són aquelles formes que no s'admeten, és a dir, les faltes de gramàtica. *Sapiguer* és una falta de gramàtica. La gramàtica de les llengües literàries és convencional, però no per això deixa d'ésser important i necessària.»

La transcripció de la conferència de 1935 (§ 9.5.1.1.11), denuncia la pràctica tradicional de tenir en compte conceptes i esquemes de les gramàtiques grega i llatina en la descripció de les llengües modernes:

P. 197: «[...] Però en gramàtica hi ha això de la tradició. Sobretot en totes les gramàtiques modernes, es troba que han anat perpetuant la gramàtica de les llengües clàssiques. Aleshores ve una altra tortura que és la de voler subjectar i analitzar una llengua viva amb les mateixes normes emprades per les gramàtiques llatines i gregues.»

I la transcripció del curs de 1936-1937 (§ 9.5.1.1.13) insisteix que la base de la codificació és la descripció:

P. 227-228: «Es va descobrir que això [*l'obra en la que*] era un castellanisme estudiant una gramàtica de les llengües llatines, on en el capítol del relatiu, deia que el castellà era l'única llengua llatina que posseïa una segona forma de relatiu compost: *el que*. Llavors [...] es va veure que havia penetrat [en català] en l'època de la decadència [*sic*] o bé que era una coincidència de les dues llengües [...] Llavors es van agafar els textos antics i es va veure que no hi havia cap *el que* que correspongués a *el qual*.»

Potser cal interpretar en aquest sentit el fragment de la transcripció d'aquest curs quan qualifica de «funestes» les regles en una «llengua naixent»:

P. 325-326: «Una de les coses més funestes de les gramàtiques d'una llengua naixent han estat les regles. És una paraula que s'hauria de suprimir en els tractats de gramàtica.»

En segon lloc, una idea present en quatre textos —el *Recull de lliçons*, de 1933-1934 (§ 9.5.1.1.9), el *Curs mitjà* (§ 9.5.1.1.12) i les gramàtiques de 1946 (§ 9.5.1.1.14) i 1956 (§ 9.5.1.1.15)— és la gradació que es dedueix de les formes de sintaxi desaconsellades en les categories que hem denominat *formes secundàries* i *faltes*.

El detall és el següent:

a) Hi ha una forma que és ponderada en un text com a secundària i en un altre com a falta. La construcció *n'hi* (CD+CI) és una falta a la transcripció del curs de 1933-1934 (§ 9.5.1.1.9) i una forma secundària a la gramàtica de 1946 (§ 9.5.1.1.14).

b) Són considerades sempre faltes, malgrat ser tractades en diferents textos, sis construccions diferents: el gerundi de posterioritat, l'ús preposicional de *baix*, l'ús de *quin* com a relatiu, la construcció «*tenir que* + infinitiu», el conjunt *el que per el qual* i l'omissió de la conjunció *que*. Hi ha tres construccions rebutjades amb rigor diferent segons el context: la construcció *tenir de*, l'ús de la preposició *amb* en comptes de *a* o *en* i la duplicació pronominal en frases de relatiu a la gramàtica del 46 (§ 9.5.1.1.14) i a la del 56 (§ 9.5.1.1.15).

c) Les altres construccions només apareixen una vegada. Són formes secundàries la pronominalització amb *en* dels termes predicatius, la concordança del verb *haver-hi* amb l'element posposat, la construcció «*al*+infinitiu», l'infinitiu subjecte o complement directe sense la preposició *de*, el pronom *si* amb referent plural, la no-concordança del participi passat amb pronoms de tercera persona, la preposició *per a* quan indica destinació, la pronominalització amb *ho* del terme predicatiu quan és un SN definit, l'infinitiu complement introduït per la preposició *en*, la proclisi de pronoms en perífrasis amb verbs modals, la construcció «*res que* + infinitiu» i la conjunció *car*. Són formes rebutjades sense èmfasi el pronom *en* en frases com *allí en menjaran quatre*,¹⁸⁷ el

¹⁸⁷. Recordem que aquesta informació prové de la transcripció la transcripció del curs de 1933-1934 (§ 9.5.1.1.9), feta per un alumne.

conjunt *en sense*, l'omissió de *no*, les formes *nosatros*, *aquest* i *capiguer*, la combinació dativa *els hi*, l'ús de la preposició *a* amb el complement directe, l'ús de *no* després de la preposició *sense*, la construcció «*haver-hi que* + infinitiu», l'ús de certes preposicions àtones davant la conjunció *que*, la construcció *els demás* i l'ús de *varis* com a determinatiu. I són formes rebutjades amb contundència la combinació *els en hi*, la construcció «*el+adjectiu+que+verb*», el *doncs* causal, la proclisi i enclisi simultànies de pronoms febles en perífrasis verbals i la construcció «article definit + *quin*».

El tercer concepte en presència és el de *falta de gramàtica*: l'aplica la transcripció de 1934-1935 (§ 9.5.1.1.10):

P. 28-29: «Quan diem gramàtica volem dir parlar i escriure correctament. La gramàtica fa una selecció de paraules i formes, puix que el seu objecte és d'advertir quines són aquelles formes que no s'admeten, és a dir, les faltes de gramàtica. *Sapiguer* és una falta de gramàtica.»

En aquesta mateixa transcripció i també a la gramàtica de 1946 (§ 9.5.1.1.14) en alguns casos la «falta» es presenta com un fet posterior, com una desviació, respecte a la norma prescriptiva, tot i que la «falta» i la «norma» poden ser —o haver estat— variants concurrents:

P. 55: «en la llengua parlada es reemplaça sovint aquest [*els*] per *els hi* (Ex.: *Els hi he escrit una lletra*); però aquesta substitució no és considerada correcta [...]»

P. 57: «En el parlar de Barcelona (i altres indrets) la combinació *li'n* es troba substituïda per *n'hi*.»

P. 63: «no és rar de trobar l'adverbi *baix* usat en substitució de la preposició *sota*».

Una altra idea al voltant de la codificació que trobem en aquests textos és la de la inherent convencionalitat de la gramàtica de la llengua literària; p. ex., a la transcripció del curs de 1934-1935 (§ 9.5.1.1.10):

P. 28-29: «La gramàtica de les llengües literàries és convencional, però no per això deixa d'ésser important i necessària.»

Pel que fa als criteris proposats per Lamuela i Costa (2002), el resum dels més presents en aquests tretze textos és el següent: ¹⁸⁸

¹⁸⁸. Les quantitats en negreta són la suma de les ocurrències de les subdivisions de cada criteri.

Regularitat		10
	Distintivitat	10
Funcionalitat		6
Implantació		5
Acceptabilitat		1
Autonomia		28
Genuïnitat		22
Especificitat		6
Regularitat evolutiva		1
Historicitat		1

S'observa, doncs, que el criteri més present, de lluny, en aquests quinze textos és el de l'autonomia, seguit del de la distintivitat i del de la funcionalitat.

La segona operació de planificació del corpus més present en els textos fabrians és l'elaboració funcional. Trobem bastants fragments dispersos, però que es poden relacionar conceptualment sense dificultat. La transcripció de la conferència de 1933 (§ 9.5.1.1.8) constata la dificultat que tenen molts catalanoparlants de fer servir el català en registres formals de tema específic, a causa de la seva formació en castellà:

P. 6: «si contem coses d'estil familiar ens ve molt millor parlar en català que no en castellà. [...] hi ha català que [...] quan ha d'explicar una lliçó de matemàtiques o de filosofia ho fa millor en castellà [...]»

I la transcripció (p. 325-326) de 1936-1937 (§ 9.5.1.1.13) fa servir la metàfora *llengua naixent*, que fa pensar que algú —si passem al camp semàntic de la jardineria— l'ha de conrear perquè doni els millors fruits. Aquests dos fragments, doncs, constaten l'estat actual, insatisfactori, de la llengua.

Aquesta mateixa transcripció apunta un dels remeis a aquest estat:

P. 221-222: «*El qual* és un relatiu que ens permet de fer frases de relatiu molt complexes, poc pròpies de la llengua parlada. [...] ¿Quan es poden usar tots dos [relatiu simple i compost]? Depèn del context. Si és un llenguatge que s'ha d'acostar al familiar s'usa el simple, però en llargs períodes i per la claredat de la construcció s'ha de donar la preferència al compost, que és més propi d'estils més clars i més a part del llenguatge parlat.»

En la tercera transcripció, a més, trobem una distribució funcional dels relatius, distribució funcional que trobem també en la gramàtica de 1946 (§ 9.5.1.1.13) entre *n'hi* i *li'n*:

P. 57: «En el parlar de Barcelona (i altres indrets) la combinació *li'n* es troba substituïda per *n'hi*. [...] *Li'n*, no cal dir-ho, és preferible a *n'hi*, sols admissible en l'estil col·loquial. Del tot inadmissible *els en hi* en lloc de *els en*.»

I en la transcripció de 1936-1937 (§ 9.5.1.1.13) hi ha la idea, subjacent, que la llengua literària —com a ‘llengua de la literatura’— és una *varietat* que admet fins i tot *registres* com la imitació del llenguatge parlat:

P. 229: «El primer cas [*la dona que li han tallat un braç*] es podria admetre en la llengua literària si l'autor volia imitar el llenguatge del poble.»

Pel que fa a la quarta operació de planificació del corpus, la selecció, les referències són menors i genèriques; per exemple, a la transcripció de la conferència de 1933 (§ 9.5.1.1.8):

P. 8: «[...] El noi ha de corregir-se de comuns defectes, ha de corregir-se quan es tracta de formes que no han estat admeses en la llengua literària, ha de corregir de la seva llengua escrita, totes aquelles construccions que els literats rebutgen i que els gramàtics han considerat com a dolentes.»

I al *Curs mitjà* (§ 9.5.1.1.13):

P. 7: «No totes les formes nominals, pronominals i verbals que existeixen en els diferents parlars catalans són admissibles en la llengua literària, ni totes les formes admissibles podien ésser consignades en aquest curs mitjà, —com ho seran en el curs superior,— sinó tan sols les formes més generalment usades pels escriptors actuals. [...]»

5.2.1.4. Observacions sobre les unitats de significació no explícitament definides i els fragments relatius a la norma objectiva presents en els altres textos especialitzats

Pel que fa al camp conceptual de la norma objectiva i el sistema, destaca el fet que en cinc dels quinze textos Fabra demostra una concepció acostada a la idea de norma objectiva. Destaquen en aquest sentit dos textos. A la *Gramàtica de la llengua catalana* (§ 9.5.1.1.2) el Mestre fa servir l'adjectiu *normals*, que en un mateix fragment tant es pot interpretar en el sentit d'‘habitual’ com en el de ‘prescriptiu’:

P. IX: «[...] muy á menudo no hemos podido dar como normales las construcciones adoptadas por la mayoría de los escritores. [...]»

P. X: «Si en casos análogos al citado no hemos dudado en dar como normales construcciones que apenas se encuentran usadas por los escritores modernos, en cambio no hemos adoptado como tales [...] construcciones arcaicas [*sic*] [que] han sido propuestas para sustituir á las actuales por creerse que son éstas debidas à la influencia del castellano [...] *he vist una casa* por *he vista una casa*, no es seguramente [...] una imitación de *he visto una casa* [...]».

En la transcripció del curs de 1934-1935 (§ 9.5.1.1.10), hi ha un planteig coincident amb una de les possibilitats previstes per Coseriu (1952) sobre la manifestació de la norma en sintaxi: entre diverses construccions concurrents, n'hi ha una que és la normal i les altres adquireixen un valor «estilístic». En aquesta transcripció, l'ordre neutre dels elements és considerat normal i l'ordre no neutre, marcat estilísticament:

P. 238: «*He vist en Joan. En Joan, l'he vist*. En rigor s'hauria de dir així: *L'he vist, en Joan*. Frase de Bernat Metge: *En el seu llit, mai no s'hi dorm*. El mal de la prosa catalana moderna és l'expressió d'aquesta anticipació. Quan vol destacar *en el seu llit* no ens fa cap efecte. Més que una falta de gramàtica, és una qüestió de sentit: és l'estil. »

En dos textos hi ha la idea subjacent de la llengua com un sistema de possibilitats creatives per al parlant; a la transcripció de la conferència de 1933 (§ 9.5.1.1.8):

P. 2: «L'exposició dels morfemes té un interès extraordinari perquè, des del moment que el noi té aquelles associacions de les dues formes [singular i plural], ja no és necessari, en general, que aprengui per a cada nom la forma del singular i la forma del plural. [...] basta que senti un singular per primera vegada per a que [...] crei [*sic*], inventi, la forma del plural sense haver-lo sentit mai [...]»

P. 3: «ha de ser més costosa l'adquisició de morfemes [...] del verb. [...] Aquest noi, cada vegada que apren un nou verb, perquè l'ha sentit en qualsevulla de les seves formes, és apte per a expressar la idea del verb dins del temps, dins del mode, de la persona, etc., que convingui.»

I a la de Galtés, de 1933-1934 (§ 9.5.1.1.9):

P. 50: «La criatura que està acostumada a sentir i a dir: *armari-armaris, cavall-cavalls, gall-galls*, quan se li presenta un mot que no l'ha sentit mai, en pluralitzar-lo no s'hi equivoca. »

5.2.2. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS NO ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

5.2.2.1. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos no especialitzats pertinents

Dels tres textos d'aquest bloc amb informació rellevant sobre codificació, n'hi ha dos que són obres d'exposició de la codificació: el *Compendio de gramàtica catalana*, de 1929 (§ 9.5.1.2.1), i la *Gramàtica catalana*, de 1933 (§ 9.5.1.2.2); el tercer, el discurs com a president dels Jocs Florals de 1934 (§ 9.5.1.2.3), és un text de reflexió general sobre l'obra de redreçament en conjunt. Això comporta d'entrada que les informacions que hi trobem o en deduïm no coincideixen sinó circumstancialment. Per tant, les observacions generals seran més una suma de resums d'aquestes informacions que una síntesi de possibles concepcions generals de Fabra. (Això es deu, bàsicament, al fet que de les gramàtiques ens hem fixat només en la codificació de la sintaxi i que el discurs és una reflexió general.)

5.2.2.1.1. Observacions comunes a tots els textos

Com que les coincidències són, però, les més interessants, comencem per aquestes. Les operacions de les quals hem trobat o deduït informació en la gramàtica i el discurs,¹⁸⁹ són la codificació i l'elaboració.

Quant a la primera operació, hi ha informació en tots dos textos sobre els criteris de codificació. Com a coincidència rellevant, hi ha el paper important, però no decisiu, del criteri de la historicitat en la codificació: a la gramàtica trobem força exemples de textos antics per reforçar les propostes i en el discurs Fabra deixa clar aquest paper. Una altra coincidència, encara que menys simètrica, és la importància d'avaluar la

¹⁸⁹. El fragment del *Compendio* és tan breu que no dóna lloc a aquesta comparació.

implantació de les propostes: en aquest sentit, és paradigmàtic l'«Advertiment de la 5ª edició» de la gramàtica de 1933 (§ 9.5.1.2.2):

P. [7]: «ADVERTIMENT DE LA CINQUENA EDICIÓ

La majoria de les solucions que, en les edicions anteriors d'aquesta obra, hom proposava d'adoptar havent ja estat acceptades per tots els escriptors catalans, i l'experiència havent demostrat, en canvi, que algunes d'aquelles solucions havien d'abandonar-se davant d'altres indubtablement més avantatjoses, això ha fet que calgués introduir algunes modificacions en aquesta cinquena edició [...]

No menys clar és el fragment següent del discurs (§ 9.5.1.2.3):

P. 204: «[...] un sistema gramatical [...] millorat amb les modificacions que anava aconsellant una coneixença més completa dels problemes»

Una altra relació que es pot establir entre tots dos textos és la d'una concreció progressiva: en la gramàtica trobem l'aplicació a la sintaxi de les reflexions generals del discurs sobre la necessitat de normalitzar i fixar la sintaxi.

Pel que fa a l'elaboració, en la gramàtica trobem l'aplicació a la sintaxi de les reflexions generals del discurs sobre la necessitat de formar o elaborar una llengua apta per ser la llengua oficial de Catalunya.

5.2.2.1.2. Observacions sobre la *Gramàtica catalana* (1933)

Enllà d'aquestes coincidències, la informació en tots dos textos és complementària. Destaquen en l'anàlisi de la *Gramàtica catalana* de 1933 (§ 9.5.1.2.2), les informacions següents.

Pel que fa a l'operació de codificació:

- a) La presència de tres raonaments sobre la correcció de determinades construccions, en els quals Fabra posa en joc diferents criteris de codificació, sense que es pugui afirmar que hi ha un criteri bàsic en la codificació d'aquestes

formes. El més interessant¹⁹⁰ —perquè és el que obliga a fer més inferències a partir del conjunt de la prescripció sintàctica fabriana i és menys clar— és el fragment de la pàgina 55 en què el lingüista gracienc distingeix dos casos en la combinació pronominal *n'hi*:

P. 55: «El llenguatge parlat (Barcelona) usa *n'hi* com a combinació del pronom *en* o *ne* amb l'adverbi *hi* i com a combinació del pronom *en* o *ne* amb el datiu *li*, reemplaçat per *hi*. En el primer cas *n'hi* és correcte; en el segon cas és preferible *li'n* o *li n'*.»

D'una banda, hi ha la combinació «*en* (complement directe) + *hi* (complement locatiu)» (*n'hi*₁),¹⁹¹ correcta; de l'altra, la combinació «*en* (complement directe) + *hi* (complement indirecte)» (*n'hi*₂), que qualifica d'«incorrecta».

A primer cop d'ull, es pot pensar que Fabra segueix el criteri de la distintivitat —una mateixa combinació de pronoms no pot correspondre a dues combinacions diferents de complements. És possible: però no segueix aquest criteri en l'admissió de les combinacions «*el/la/els/les* + *hi* (complement indirecte o complement locatiu)».

També es podria pensar que el Mestre té en compte un criteri exposat per Lamuela i Costa (2002), la pertinència gramatical, segons el qual es rebutgen les alteracions de les propietats de les formes lingüístiques introduïdes per desconeixement. Per aquest criteri, el pronom *hi* no podria representar la funció CI, ja que originàriament no li corresponia. Però, si Fabra hagués tingut en compte aquest criteri, tornaria a fer una distinció respecte a les combinacions «*el/la/els/les* + *hi* (complement indirecte o complement locatiu)», en l'admissió de les quals transgredeix aquest criteri de la pertinència gramatical.

La combinació *n'hi*₂, és defensable pel criteri de Lamuela i Costa (2002) de l'homogeneïtat paradigmàtica, d'acord amb el qual es prefereixen les formes que

¹⁹⁰. Hi ha un raonament explícit a les pàgines 59-60, on proposa l'adopció de la distinció entre *qui* i *que*, no a partir d'una especialització funcional —*qui* subjecte, *que* complement directe—, sinó a partir d'un tret semàntic —*qui* persona, *que* no persona. El segon raonament que podem deduir d'una prescripció fabriana, el trobem en dos fragments diferents: pàg. 53 i 56. V. § 9.5.1.2.2.1.

¹⁹¹. Aquesta notació (*n'hi*₁)/(*n'hi*₂) és nostra.

corresponen a paradigmes més homogenis. En aquest cas el conjunt seria el de les combinacions de pronoms de CD + pronom de CI.¹⁹²

Des del punt de vista de la implantació, només es pot objectar a la combinació *n'hi*₂ que el seu ús en comptes de *li'n* no és tan sistemàticament estès en català oriental com ho és la substitució de *li'l* per *l'hi*.

Potser el Mestre desaconsella *n'hi*₂, perquè no compleix el criteri de la historicitat —si més no, en la mateixa mesura que les altres combinacions del paradigma. O potser té en compte el criteri de la diasistematicitat: *li'n* forma part sobretot del paradigma valencià «*li + el/la/els/les*» i no és desconeguda en la tradició literària recent. I reforça la unitat de la llengua literària, si més no en el sentit que el sistema valencià —admès tímidament en la sèrie «*li + el/la/els/les*» — veu reconeguda clarament una solució seva en la codificació oficial. Però, admetent alhora el sistema oriental (*el/la/els/les + hi*), no deixa de transgredir la diasistematicitat; potser la decisió va consistir a admetre la doble sèrie «*li + el/la/els/les*» - «*el/la/els/les + hi*» a causa de la coincidència de les *eles* en la primera i a rebutjar *n'hi* perquè la combinació (*li'n*) que substituïa no es veia afectada d'aquesta coincidència.

En resum: el rebuig de la combinació *n'hi*₂ sembla basar-se sobretot en el criteri de la diasistematicitat; en segon lloc, pel fet que compleix el criteri de l'homogeneïtat paradigmàtica en el sistema valencià; i perquè compleix el criteri d'una certa implantació en la tradició escrita. Els criteris de la distintivitat i de la pertinència gramatical no poden ser decisius en aquesta tria, ja que es vulneren en la prescripció del paradigma «*el/la/els/les + hi* (complement indirecte o complement locatiu)».

b) La segona informació rellevant en relació amb l'operació de codificació és la importància en general del criteri de la distintivitat —exposat sempre explícitament:

¹⁹². Incompleta perquè la combinació *li ho* se n'aparta.

P. 59-60: «El català antic posseïa un *qui* feble que usava sovint en lloc del *que* subjecte [...] Modernament s'havia intentat de restablir l'ús d'aquest *qui*, el qual, permetent de diferenciar formalment el relatiu subjecte (*qui*) del relatiu complement directe (*que*), semblava representar un guany considerable per a la llengua; però avui, havent-se demostrat que el que la llengua podria guanyar amb el restabliment del *qui* feble no compensaria els danys que aquesta en sofriria (puix que suposaria la pèrdua de la distinció importantíssima que el català parlat fa encara entre les oracions de relatiu substantives que designen persona i les que designen cosa, v. § 66), la quasi totalitat dels escriptors que un dia havien estat favorables a l'admissió d'aquell *qui* hi han anat renunciant, no admetent, en les oracions de relatiu adjectives, altre relatiu feble sinó *que*. Ara, convé notar que, àdhuc entre els qui ja no accepten el *qui* feble arcaic, és encara bastant freqüent, en les oracions no determinatives sinó merament explicatives, d'emfasitzar el relatiu en funció de subjecte reemplaçant *que* per *qui* (fort).»

I de la historicitat —present en forma d'exemples de la llengua medieval com a suport a les propostes:

P. 129: «Com a conjuncions continuatives es poden usar: [...] (**no res menys**, usat per alguns, és arcaic). Ex.:
[...] «*Jo primerament veig que la ànima dels bruts és substància espiritual... Après (=després) veig que és substància pròpia... NO RES MENYS és racional...*», B. Metge [...].»

Destaca també la possible consideració del criteri de diasistematicitat en la defensa de la combinació *li'n* a la *Gramàtica*.

c) La tercera informació important és el descobriment de tres criteris de codificació sintàctica, no previstos per Lamuela (1995):

— El de l'homogeneïtat paradigmàtica, en virtut del qual es prefereixen les formes que corresponen a paradigmes més homogenis.

P. 53: «[...] *els hi* [...] no es pot usar sinó com a combinació de l'acusatiu masculí del plural o del datiu del plural del pronom *ell* amb el datiu del singular *li*, reemplaçat per *hi*. En tot altre cas *els hi* és incorrecte [...].»

— El de la pertinència gramatical, en virtut del qual es rebutgen les alteracions de les propietats de les formes lingüístiques introduïdes per desconeixement.

P. 57: «El possessiu arcaic *llur* es pot usar en lloc de *seu* significat *d'ells* o *d'elles* [...] Es pot dir *un germà meu* [...] i *un meu germà* [...].»

— El de l'adequació a una concepció lingüística, en virtut del qual es rebutgen les formes considerades aberrants a partir de la concepció dels funcionaments lingüístics que tenen els codificadors.

P. 56: «En ell llenguatge parlat és freqüent l'addició d'un *hi* a la combinació del datiu *els* i el pronom *en*, la qual combinació es confon així amb la dels tres pronoms *els*, *n'* i *hi*. Cal evitar curosament aquesta substitució de *els en* per *els n'hi*. [...] Qui *ELS N'HI* *dóna?* seria incorrecte.»

Qui ELS N'HI dona? seria incorrecte.»

Pel que fa als criteris de l'homogeneïtat paradigmàtica i de l'adequació a una concepció lingüística, la novetat consisteix a aplicar aquests criteris en l'àmbit de la sintaxi i al fet que estan formulats d'una manera més precisa.

d) La quarta informació important és el descobriment de l'estratègia discursiva, no prevista per Berrendonner (1982), de la tergiversació de la relació temporal entre la norma objectiva i la prescriptiva, en virtut de la qual tergiversació es presenta al lector la primera, tinguda en compte com a desviació, com si fos posterior a la segona, quan estrictament seria si més no discutible que hi hagués aquesta relació temporal.

P. 41: «És molt freqüent avui la substitució de *els* datiu per *els hi* [...]»

e) La cinquena informació important és la distribució de les formes desaconsellades de sintaxi en tres grups segons el rigor amb què es desaconsellen, amb una gran diversitat estructural en les unitats de significació i els fragments usats per qualificar aquestes formes desaconsellades:

- Adjectius, amb modificadors o sense: *admissible*, *menys bo*, *no recomanable*, *del tot / en absolut inacceptable*, *de cap manera preferible*.
- Frases amb modalitats diferents: *és d'aconsejar*, *potser caldria preferir*, *cal evitar*(*curosament / en absolut*), *no es pot dir*, *convindria oposar-se*, *admet i àdhuc de vegades exigeix*.
- Substantius: *defecte*.
- Adverbis: *erradament*.

Hi ha dues construccions que aparentment són ponderades de manera diferent en diferents parts d'aquesta gramàtica. A la pàg. 124, la forma *sots* és tolerada en determinades locucions tradicionals, però és desaconsellada amb rigor usar-la sempre

en comptes de *sota*. L'omissió de *no* (pàg. 105-106) en la majoria de frases és una forma secundària; però és rebutjada contundentment en determinades oracions comparatives, interrogatives o condicionals i en el conjunt *no res*, en què l'omissió pot alterar el sentit de la frase.

La resta de construccions —en el tractament de les quals es pot entendre una ponderació— apareixen només una vegada en el text. Set són considerades formes secundàries: l'infinitiu complement introduït per la preposició *en*, l'ús del subjuntiu imperfet en comptes del condicional simple, anteposar l'article *el* a la conjunció *que*, la combinació *n'hi* (CD+CI), la concordança del participi passat amb pronoms de primera o segona persones, la forma simple *pux* i l'ús de la preposició *a* davant de complement directe quan està constituït per certs pronoms.

Setze són meres faltes: la no-concordança del participi passat amb pronoms quan depenen d'una perífrasi amb verbs modals, el complement indirecte sense preposició, l'ús de certes preposicions àtones davant de la conjunció *que*, la duplicació pronominal en oracions de relatiu, la construcció *pel matí*, l'ús de *varis* com a determinatiu, la concordança del participi passat en una frase com *La cançó, l'he sentida cantar*, la preposició *per a* per indicar destinació, l'article neutre *lo*, les construccions «*tenir que* + infinitiu» i «*haver-hi que* + infinitiu», l'ús causal de la locució *per tal que*, la combinació dativa *els hi*, la combinació *els en hi*, la supressió de la terminació *-ment* en tots els adverbis de manera coordinats menys l'últim i l'ús de *segons per segons que*.

Les altres onze són faltes greus: l'ús coreferent del conjunt *el mateix*, l'ús de la preposició *amb* per *en* o *a*, el *doncs* causal, l'omissió de la conjunció *que*, el conjunt *els demés*, l'expressió *cada qual*, l'ús de *baix* com a preposició, el conjunt «article definit + *quin*», la construcció *el que* per *el qual* i la no-concordança del participi passat amb pronoms de tercera persona.

5.2.2.1.3. Observacions sobre el discurs de 1934

Destaquen en la informació extreta en l'anàlisi d'aquest text (§ 9.5.1.2.3) les informacions següents:

a) La definició per extensió i per oposició amb el concepte de *restauració*, de l'obra de redreçament de la llengua:

P. 205: «retocs al sistema gramatical, fixació de la sintaxi, acceptació d'arcaïsmes i dialectalismes lèxics, depuració del lèxic i reelaboració dels vocabularis tècnics».

b) Les relacions entre aquesta obra de redreçament i l'obra de difusió en dos sentits:

- La necessitat que l'obra de redreçament es difongui entre la població com a únic remei per evitar el calc sistemàtic respecte al castellà, fruit de la situació de bilingüisme, difusió que —juntament amb la compleció— consolidarà aquest redreçament (a la pàg. 206).

- La necessitat de reelaboració dels vocabularis tècnics arran de l'ampliació dels àmbits d'ús social de la llengua (a la pàg. 205).

c) La importància auxiliar dels criteris de la historicitat i de la diasistematicitat.

d) El reconeixement explícit de l'artificiositat inherent de la llengua literària.

e) La necessitat de fer entendre a la gent el sentit d'aconseguir una llengua única i de difondre —en un primer nivell, als sectors professionals amb responsabilitat directa en la difusió (escriptors i mestres) i, en un segon nivell, a la «massa parlant»—, aquesta llengua literària.

f) La concepció de la «pobresa» lingüística com un estat caracteritzat per la presència de castellanismes i «vulgarismes vergonyosos».

5.2.3. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

En aquest apartat posem en relleu només les observacions noves respecte a les que ja hem fet en els § 5.2.1 («Observacions sobre la concepció fabriana de la codificació sintàctica als textos especialitzats pertinents») i 5.2.2 («Observacions sobre la concepció fabriana de la codificació sintàctica als textos no especialitzats pertinents»).

Hem de parlar d'entrada del planteig general que amb informacions parcials de les dues menes de textos podem deduir. Ens referim a la centralitat que en la concepció fabriana s'endevina que té la unitat de significació *redreçament*. Tot i no estar definida al DGLC (§ 9.5.1.1.7) amb referència a la llengua, l'exemple que hi apareix ja hem comentat (§ 5.2.1) que permet establir l'esquema que reproduïm a continuació:

Terminologia fabriana	Terminologia moderna de planificació
Redreçament	Planificació de corpus
Selecció (Depuració/Purificació)	1a fase de codificació
Refinament/Enriquiment	Compleció i cultiu
Fixació (Normalització/gramatització)	2a fase de codificació i cultiu Vehiculació reeixida (estabilització)

També hem comentat com la definició de *llenguatge* del DGLC lliga aquest concepte a l'operació de fixació i elaboració, i la definició de *llengua* al criteri de l'autonomia.

Pel que fa als textos no especialitzats (§ 5.2.2), hem comentat que al discurs de 1934 hi ha una definició per extensió de *redreçament* —que n'especifica les tasques concretes— i una per oposició a *restauració de la llengua medieval*. També hem exposat la relació entre el redreçament i la difusió.

I aleshores l'esquema pot quedar més concretat:

Terminologia fabriana	Terminologia moderna de planificació
Redreçament	Planificació de corpus
Selecció (Depuració/Purificació)	1a fase de codificació
Refinament/Enriquiment	Compleció i cultiu
Fixació (Normalització/gramatització)	2a fase de codificació i cultiu Vehiculació reeixida (estabilització)
Difusió	Vehiculació reeixida (estabilització)

Les operacions descrites en l'esquema deixen de ser successives, passen a ser simultànies i poden tenir efectes retroactius. La difusió de l'obra de redreçament permet avaluar la viabilitat i la implantació real de les propostes i, eventualment, adoptar-les com a definitives o rebutjar-les i modificar-les —que és el que Fabra explica a l'article «De la depuració de la llengua catalana», el 1927 (§ 9.5.1.1.5), i a l'advertiment de la *Gramàtica* de 1933 (§ 9.5.1.2.2). D'altra banda, l'ús del català en àmbits nous genera necessitats d'elaboració funcional —que és el que el Mestre exposa al discurs de 1934 (§ 9.5.1.2.3). En tercer lloc, la difusió ràpida i constant de l'obra de redreçament permet la comunicació flexible entre la llengua escrita, amb una forta tendència a la unitat, i la llengua oral, multiforme.

El redreçament de la sintaxi és una operació que consisteix sovint en la purificació i la codificació, però en bastants casos té a veure amb l'elaboració funcional, tant amb l'enriquiment dels mitjans d'expressió com controlant la variació d'aquests mitjans.

Pel que fa a altres observacions generals sobre els textos pertinents, podem dir el següent:

- a) En textos dels dos blocs, Fabra practica una ponderació de les «formes desaconsellades» de sintaxi en dos grans grups segons la gravetat (forma secundària i falta).
- b) En textos dels dos blocs, declara que la codificació s'ha de basar en la descripció científica de la llengua.
- c) En textos dels dos blocs, reconeix la inherent artificiositat o convencionalitat de la llengua literària.

Si sumem els criteris de codificació usats o al·ludits en textos dels dos blocs, la llista és la següent:

- Diasistematicitat
- Regularitat
 - Distintivitat
 - Homogeneïtat paradigmàtica
- Funcionalitat constatada:
 - Implantació
- Funcionalitat prospectiva:
 - Intel·ligibilitat
 - Acceptabilitat
 - Garantia d'ús pertinent
- Autonomia
 - Genuïtat
 - Especificitat
- Regularitat evolutiva
- Pertinença estructural
 - Gramatical
- Historicitat
- Adequació a una concepció lingüística
- Avaluació de la prova d'ús
 - De la implantació
 - De l'ús pertinent

Els més usats o al·ludits són els relatius a l'autonomia, a la regularitat i a la funcionalitat.

5.3. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

Tal com hem fet en els capítols anteriors, atès el volum d'informació extret de les *Converses* de 1919-1928, les presentem en primer lloc i després comentem la informació dels altres textos discrecionalment pertinents.

5.3.1. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE FABRA DE LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES *CONVERSES FILOLÒGIQUES* DE 1919-1928

Tal com hem fet en els capítols anteriors, assagem ara d'oferir una visió general de la concepció de la codificació sintàctica a les *Converses filològiques*.

Malgrat que, sobretot, el que més trobem és una concepció fabriana implícita de la codificació sintàctica, hi ha uns quants textos en què explícitament el Mestre ofereix una visió teòrica i general sobre els diferents aspectes de la codificació sintàctica.

Així, si seguim l'estructura que hem seguit en el comentari de la informació trobada en les *Converses* any per any (§ 9.5.2.23 - 9.5.2.32), podem destacar els fragments de caràcter general que apliquen les operacions de codificació i d'elaboració¹⁹³ i els que manifesten la concepció que el lingüista de Gràcia tenia de la norma objectiva i el sistema.

¹⁹³. No hem sabut veure en aquests textos cap fragment relatiu a la selecció.

5.3.1.1. Informació més rellevant sobre la codificació sintàctica a les *Converses filològiques* de 1919-1928

En el terreny de la codificació, els grans blocs d'informació pertinent són els criteris que Fabra fa servir —combinats en raonaments o d'una manera aïllada— (§ 5.3.1.1.1), els raonaments que trobem a les *Converses* (§ 5.3.1.1.2) i la concepció general de les formes desaconsellades de sintaxi i la ponderació que en fa (§ 5.3.1.1.3).

5.3.1.1.1. Els criteris de codificació sintàctica a les *Converses filològiques* de 1919-1928

En el § 5.1 hem comentat els criteris de codificació que Lamuela i Costa (2002) estableixen. A les *Converses* hi ha reflexions diverses sobre la necessitat expressiva, reflexions que sense constituir un criteri específic, tenen a veure amb el criteri de la funcionalitat, i que porten a preferir les formes o construccions que satisfan una necessitat expressiva de la llengua estàndard. És una reflexió que considerem que Fabra té en compte en diferents textos. Ho fa en defensar la necessitat de la passiva en català, a la *Conversa* del 17/12/1922 (§ 9.5.2.25):

«El català literari no pot renunciar a les oracions dites per passiva [*sic*] [...] I mentre no renunciem a aquesta mena d'oracions (cosa que posaria el català en un grau d'inferioritat respecte a les altres llengües literàries), ens està vedat de formar els temps compostos dels verbs transitius mitjançant l'auxiliar *ésser*. [...]»

Ho fa quan reclama que es valori si un arcaisme o un neologisme representen una millora o no, a la *Conversa* del 17/6/1926 (§ 9.5.2.29):

«Quan apareix en un escriptor un nou mot o un nou gir, quan algú recomana qualsevol arcaisme o neologisme, és curiós com la novetat introduïda o proposada troba immediatament prosèlits, sia o no encertada, i com la gent es llença a usar-la àdhuc sense tenir una idea exacta de la seva significació. Bo que estiguem disposats a admetre tot allò que tendeix a enriquir i depurar la llengua; però no qualsevol novetat: cal abans encertir-nos que es tracta realment d'una millora (cal tenir en compte qui la proposa, una cosa!), i cal, encara, no adoptar-la fins que tinguem una idea exacta de la seva veritable significació i extensió.»

I quan justifica la construcció *regraciar algú d'alguna cosa*, a la *Conversa* del 17/9/1926 (§ 9.5.2.29):

«[...] Una altra construcció moderna que hem hagut de fer notar que no era l'antiga ocorre amb el verb *regraciar*. Els antics, en efecte, deien *regraciar a X una cosa*; avui tothom escriu *regraciar X d'una cosa*. La gent no veu ja en *regraciar* un succedani de *agrair* [...], sinó un substitut de *remerciar* [...] I com que, a pesar dels nostres advertiments, aquella construcció ha anat arrelant-se en la llengua, potser és qüestió de transigir-hi, sobretot si es té en compte que la gent sent molt més la necessitat d'un verb que expressi la idea de *remerciar* que no la de *agrair*, per a la qual ja disposa d'aquest verb, perfectament català. I d'altra banda, *regraciar*, format paral·lelament a *remerciar*, no és desenraonat de fer-li significar *donar les gràcies*.»

En relació amb els criteris presentats hem trobat la informació següent a les *Converses*:

a) El criteri de la garantia d'ús pertinent, en virtut del qual «es prefereixen les formes que més difícilment donaran lloc a problemes de pertinència estructural durant el procés de vehiculació». És un criteri que Fabra té en compte en la *Conversa* del 25/2/1927 (§ 9.5.2.31): la transgressió —condemnable— del criteri de pertinència gramatical en diferents casos (*llur*, «ço+adjectiu», *no res menys* i *qui* subjecte) «aconsella evidentment de pensar-nos-hi molt abans de llançar-nos a proposar qualsevol innovació sintàctica». Fa una reflexió sobre la garantia d'ús pertinent el 4/2/1920 (§ 9.5.2.24):

«Quan un mot arcaic pot reemplaçar un mot corrent en totes les seves accepcions, la substitució no [...] pot donar lloc a construccions defectuoses.»

b) El criteri de l'adequació a una concepció estilística, en virtut del qual es considera que la codificació concerneix només determinats registres, generalment distingits per un cert nivell de formalitat, i es releguen a registres no codificats les formes percebudes com a inadequades per als primers.

És un criteri que Fabra té en compte en la *Conversa* del 20/7/1927 (§ 9.5.2.31):

«En els temps d'obligació [...] i en el perfet perifràstic [...], hom pot adjuntar els pronoms febles a l'auxiliar [...] o posposar-los a l'infinitiu [...]; i és un fet prou conegut que hi ha gent del poble que fa les dues coses alhora [...]. És clar que aquesta construcció ha d'ésser curosament evitada en la llengua escrita. Però, com que és una falta en què ni tan solament incorren en la llengua parlada la gent d'una mica de cultura —els quals àdhuc se'n burlen quan la senten en boca d'algú—, no és estrany que els gramàtics no li hagin sortit al pas, creient que cap escriptor no cometrà, escrivint, allò que blasma quan ho sent a dir a algú del poble.»

c) Sobre el criteri de la implantació, Fabra fa algunes observacions generals que val la pena comentar. Així, el 30/12/1922 (§ 9.5.2.25) estableix clarament la relació entre l'estudi de la norma objectiva i la codificació:

«Les defectuositats que les generacions esdevenidores constataran en el català actual són de tres menes.

N'hi ha segurament que són encara insospitades. Així com, a mesura que avançava l'obra de depuració de la llengua, havem anat descobrint defectes en què tots incorriem en els primers temps de la renaixença [*sic*], així és de creure que, prosseguint aquella obra, formes i construccions que avui tenim per bones seran temps a venir considerades com a defectuoses i bandejades de la llengua.

Una altra mena de defectuositats són aquelles de què tenim ja coneixença, però que esperen encara la solució que ha de venir a remeiar-les. D'aquestes pensàvem tractar exclusivament en les nostres converses, sia donant compte de les solucions tot just trobades, sia suscitant la col·laboració dels nostres escriptors posant-los les qüestions a resoldre. [...]»

Fins en un determinat moment, l'estudi de la norma ha permès rebutjar unes construccions i prescriure'n unes altres, i ha aconsellat no pronunciar-se sobre un tercer gup. Aquest estudi, en el futur, potser modificarà aquestes decisions.

El Mestre té en compte aquest criteri —relatiu al criteri de la funcionalitat constatada— en 64 *Converses*: la primera, en parlar del *doncs* causal, l'1/XII/1919 (§ 9.5.2.23), i l'última, també en tractar del *doncs* causal, el 29/6/1928 (§ 9.5.2.32).¹⁹⁴

¹⁹⁴. El té en compte en parlar del *doncs* causal (1/XII/1919, 15/IX/1923, 29/6/1928), de *res* en sentit positiu (6/XII/1919, 14/XII/1919), de *quin* relatiu (21/XII/1919, 23/XII/1919), de *perquè* (9/I/1920, 15/XI/1922), de la caiguda de preposicions (13/I/1920, sense data repr. per Rafel 1983: 242, 2/XII/1922, 5/IX/1923), de les preposicions *per* i *per a* (19/I/1920, 21/I/1920, 6/IX/1923), de *a* i *en* amb locatiu (23/I/1920, 24/I/1920, 12/IV/1920, 14/IV/1920, 8/IX/1923), de *a* i *en* amb infinitiu complement (19/IV/1920, 9/IX/1923, 31/I/1924, 8/4/1926, 21/7/1927, 19/4/1928), de *li'n* (6/V/1920), de les preposicions *en* i *a* davant de complement indirecte (27/I/1920), de pleonasmes en oracions de relatiu (15?/XII/1922), de les preposicions *en* i *a* davant de demostratiu (10/I/1923), dels tractaments (*senryor*) (*En*) (23/I/1923, 9/1/1925), de *qual* (25/I/1923), de la forma dels adverbis en *-ment* coordinats (15/II/1923), de l'omissió de *no* (22/III/1923, 23/III/1923), de *de* amb infinitiu subjecte (20/V/1923, 12/IX/1923, 5/2-11/1925), de la supressió de la conjunció *que* (27/V/1923), de la locució conjuntiva *per ço que* (16/VI/1923), de l'imperfet d'indicatiu en les proposicions condicionals (23/VIII/1923), del futur en les proposicions subordinades (24/VIII/1923, 11/4/1926), de *no res menys* (18/IX/1923), de *més* i *mes* (19/IX/1923), de *els hi* (29/IX/1923), de *demés* (6/10/1923), de construccions com *se'l donaré* (20/X/1923), de *d'estant de* (28/X/1923), de *estar* (7/XI/1923, 15/XI/1923), de *qui* subjecte (31/I/1924, 23 i 26/8/1924, 13/IX/1924), fent una reflexió general (10/IX/1924, 19/1/1928, 12/6/1928), de *dos/dues* (16/5/1925), de l'ús de *d'on* com a relatiu possessiu (27/6/1925), de la construcció *regraciar algu d'a. c.* (17/9/1926, 21/2/1928) i del «gerundi desadverbialitzat» (11/2/1928).

La concepció fabriana sobre la relació entre norma i codificació és explícita en el text del 23/8/1923 (§ 9.5.2.26), on arriba a predir que un ús arbitrari però arrelat pot arribar a ser una regla:

«Ara, si la totalitat o la gran majoria dels escriptors actuals, creient avantatjós per a la llengua que aquesta posseís, com el francès, les dues formes *qui* i *que*, es possessin arbitràriament a usar rigorosament *qui* com a subjecte i *que* exclusivament com a complement directe, i aquesta innovació del llenguatge escrit aconseguís penetrar en el parlar d'un nombre considerable de catalans, llavors i solament llavors podria venir el gramàtic i establir una regla gramatical que proscrivís l'ús de *que* com a subjecte, i llavors i solament llavors tindria un sentit això de dir que *qui* és més gramatical que no pas *que*, o millor dit que, en funció de subjecte *qui* és sols gramatical, i l'ús de *que* constitueix una falta de gramàtica.»

Però encara més concloent és la *Conversa* del 10/9/1924 (§ 9.5.2.27):

«Diu el nostre amic Ferran i Mayoral: “Però és evident que, en gramàtica com en tota cosa, el costum —qui pot ésser a voltes la perpetuació d'un vici o simplement d'una negligència— no basta a justificar una regla. Si és just i necessari atendre aristotèlicament als fets, no cal oblidar la valoració platònica, l'eventual esmena dels fets segons un ideal de perfecció. Vora les raons de costum convindria també en gramàtica pensar en les raons de la raó, del gust, de la bellesa, de la cultura”.

D'acord. Però els mitjans d'esmenar els fets —i Ferran i Mayoral ho reconeix així sens dubte— ens els ha de donar la llengua mateixa. [...]»

Entre les nombrosíssimes unitats de significació relatives a la relació entre la codificació —establiment d'una norma prescriptiva explícita— i norma —com a norma objectiva o conjunt de tries respecte al sistema efectivament realitzades— que Fabra fa servir, cal dedicar una atenció especial a les que formen la família lèxica *norma/normal/normalment*. El primer fet destacable és que hi ha fragments en què el lector no sap si el Mestre fa descripció o prescripció; és el cas del text de l'1/12/1919 (§ 9.5.2.23):

«Una defectuositat de la llengua escrita, que, malgrat la seva difusió dins aquesta, no ha aconseguit encara passar a la llengua parlada, està ara en perill d'introduir-s'hi i d'arrelar-s'hi en donar-la com una construcció normal a lectors que es troben en una edat en què encara no està ben fixada en llur esperit la valor tradicional de moltes paraules.»

També és destacable que en cinc textos —els del 22/10/1920 (§ 9.5.2.24), 2/1 i 24/10/1926 (§ 9.5.2.29), i 4 i 6/5/1928 (§ 9.5.2.32)— el Mestre estableix una oposició entre construccions sinònimes, segons la qual una és «normal» i l'altra adquireix un

«valor estilístic», tal com també estableix Eugenio Coseriu (1952: 83-84):¹⁹⁵ segons Fabra, per exemple, al text del 6/5/1928 (§ 9.5.2.32) l'ordre neutre dels elements de la frase ha de ser la construcció normal i qualsevol alteració ha de tenir una finalitat estilística.

P. ?: «Normalment, en l'oració expositiva l'únic membre que va davant el verb [...] és el subjecte [...] però el català abusa d'aquesta inversió fins al punt que sembla que l'anteposició del circumstancial al verb hi sigui la construcció normal, i la posposició, l'excepció. [...] Aquesta construcció [la inversió], és clar, no és en absolut condemnable; però d'acceptar-la excepcionalment, com un recurs estilístic, a usar-la podríem dir sistemàticament, com fan molts, hi ha una distància enorme. I això últim és el que cal combatre si no volem que el català aparegui en un pla d'inferioritat respecte a les llengües germanes.»

També cal destacar tres *Converses* en les quals el lingüista gracienc apel·la a la noció d'un sistema o estructura que permetria o permet determinades construccions, les quals, però, no s'han realitzat efectivament com a norma: ho fa en parlar de l'ús de la preposició *a* davant de complement directe, el 8/4/1920 (§ 9.5.2.24):

«[...] No hi ha cap català que no senti que *Havem escrit una carta la mestra* és una cosa que no es pot dir, i que, en canvi, pot dir-se perfectament *Sovint trobem la mestra*. Aquesta possibilitat d'omissió de la *a* davant un complement ens indica que aquest és directe; doncs, més correctament construït sense *a* que amb *a*.»

Ho fa en parlar de la concordança del participi passat, el 29/6/1920 (§ 9.5.2.24):

«[...] En català el participi pot fer-se concordar sempre amb el complement directe; però si en cada cas volem donar la preferència a la construcció més en consonància amb l'ús actual, la regla de concordança que en resulta no és pas la francesa: [...] en català el participi concorda sols amb el complement directe quan aquest és un pronom personal de tercera persona.

[...] quan certs participis, com els dels verbs *poder*, *voler*, *saber*, *fer*, van seguits d'un verb en infinitiu, poden concordar en català amb el complement directe d'aquest verb [...]

I en parlar de l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*, en la *Conversa* sense data reproduïda per Rafel (1983: 242; § 9.5.2.24):

«[...] el català, abans de sofrir la influència del castellà, no coneix altra construcció sinó *Estic segur que vindran*; i, vista la repartició actual de les dues construccions, tot porta a creure que la difusió de la construcció *Estic segur de què vindran* en la llengua escrita moderna, és deguda a la influència castellana. Per això, àdhuc admetent que aquesta construcció s'hagi pogut produir espontàniament en català, cal indubtablement donar la

¹⁹⁵. Recordem que Coseriu (§ 5.1) afirma que «entre las variantes de un esquema sintáctico permitidas por el sistema, una puede considerarse como la realización normal en la lengua dada, mientras que las demás, o son anormales, o adquieren normalidad sólo en una determinada convención estilística».

preferència a l'altra, de què es troben innumbrables exemples en la nostra llengua medieval i que encara perdura, ben vivent, en la llengua parlada.»

A banda d'aquests textos de reflexió general, Fabra usa unitats de significació relatives a la norma objectiva en 116 *Converses* —la primera vegada l'1/12/1919 (§ 9.5.2.23); l'última, el 6/5/1928 (§ 9.5.2.32)— en tractar de qüestions concretes.¹⁹⁶

d) Fabra fa una declaració programàtica el 18/11/1919 (§ 9.5.2.23) de consideració sistemàtica del criteri d'historicitat, en afirmar que la llengua antiga és una font de solucions a la castellanització de la llengua actual. I la repeteix en altres *Converses*. En la del 13/7/1924 (§ 9.5.2.27) afirma el següent:

¹⁹⁶. Ho fa en parlar de les locucions *per tal com* (causal) i *per tal que* (final) (11/1/1920), la caiguda de les preposicions (13/1/1920, 5/9/1923, 17/2/1927), de les preposicions *per* i *per a* (19/1/1920, 21/1/1920, 22/1/1920, 15/11/1922, 6/9/1923, 31/10/1926), de les preposicions *en* i *a* davant de locatius (23/1/1920, 24/1/1920, 4/2/1920, 10/1/1923, 8/9/1923), de les preposicions *en* i *a* davant de complement indirecte (27/1/1920, 8/4/1920, 1/12/1922), de la preposició *a* davant de complement directe (8/4/1920, 1/12/1922, 21/10/1925), de les preposicions *en* i *a* davant d'infinitiu (12-14/4/1920, 19/4/1920, 9/9/1923, 31/1/1924, 8/4/1926, 21/7/1927), de la combinació *li'n* (6/5/1920), de l'omissió de *no* (22-23/3/1923, 22/5/1923, 7/7/1926), de la distinció entre *qual* i *quin* (25/1/1923, 29/10/1925), del tractament *senyor ø* (23/1/1923), de la coordinació d'adverbis en *-ment* (15/2/1923), de la preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe (28/1/1920, 5/4/1920, 20/5/1923, 12/9/1923, 5/2-11/1925, 18/10/1925), de l'omissió de *que* (26/11/1922, 27/5/1923), de *per ço que* (16/6/1923), de l'indicatiu imperfet en les condicionals (26/3/1920, 23/8/1923), de la conjunció *doncs* (1/12/1920, 20/2/1923, 2/6/1923, 15/9/1923, 29/10/1925), de la locució *no res menys* (18/9/1923, 24/9/1926), de construccions com *exigi'ls-hi/-los-hi* (29/9/1923), de *demés* (6/10/1923), de construccions com *se'l donaré* (20/10/1923), de la locució *d'estant de* (28/10/1923), de l'ús de *estar* per *ser* (16/7/1920, 7 i 15/11/1923), de la distinció entre *qui* subjecte i *que* subjecte (23 i 26/8/1924, 13/9/1924, 19/9/1924), del relatiu possessiu i de *llur* (10/9/1924, 19/9/1924), de l'article nominal *en* (9/1/1925), de *dues* (16/5/1925), del relatiu *d'on* genitiu (27/6/1925), del futur en les subordinades (6/12/1922, 27/10/1923, 11/4/1926, 28/7/4/1926), de la construcció *regraciar algú d'alguna cosa* (17/9/1926, 21/2/1928), la construcció *blasmar algú d'alguna cosa* (21/2/1928), del subjuntiu imperfet pel condicional compost (16/12/1922), *lo* neutre (21/5/1920), el pronom *li* per la combinació *l'hi* (22/4/1920), la combinació dativa *els hi* (18/2/1920, 8/12/1922), en general (25/5/1920, 1/4/1923, 22/5/1923, 28/7/1925, 16/7/1926), la construcció *com més... més* (9/11/1920), la perífrasi *tenir que* (21/4/1920), la concordança del participi passat (26/5/1920), la locució *tota vegada que* (5/2/1920), combinacions pronominals no correctes (20/2/1920), la preposició *de* en locucions com *davant* (28/1/1920), la preposició *de* adjectius com *tant* (28/1/1920), la combinació pronominal *se les donaré* (9/12/1922), la distinció aqueix/aquest (30/12/1922), el conjunt *el mateix* coref (21/12/1922), duplicacions pronominals en oracions de relatiu (15/12/1922, 16/1/1923), del verb *haver-hi* sense el pronom (22/5/1923), del verb *ser* per *anar* (17/1/1923), duplicacions pronominals en oracions amb elements desplaçats (2/1/1923), la preposició *fins* davant de demostratiu (11/4/1923), del pronom *les* datiu (19/1/1923), del canvi de *gens* per *res* (25/3/1923), de la concordança de *haver-hi* en plural (12/6/1923), del relatiu possessiu *que* (21/8/1923), del pronom *ço* davant d'adjectiu (25/3/1923), la perífrasi «*estar*+gerundi» (16/11/1923, 25/4/1925, 26/2/1928, 9/3/1928), dels arcaïsmes deguts al desig d'escriure en un català acurat (26/4/1923), dels castellanismes flagrants (26/4/1923), del pronom *ell* amb preposició per *en* o *hi* (22/6/1923, 12/3/1924), les perífrasis «*deixar/quedar* + participi passat» i «*venir/estar* + gerundi» (25/4/1925), la preposició *de* en construccions com *un de negatiu* (18/10/1925, 29/10/1925), el gerundi no adverbial (29/10/1925), el verb *enriure's* de (24/4/1926), del pronom *es* per *ens* (28/5/1926), addició indeguda de *no* (21/4/1926, 25/2/1927), del mot *vostè* (16/7/1926), la perífrasi «*anar a* + infinitiu» de futur (26/2/1928), l'ordre dels elements de la frase (4/5/1928).

«És sobretot al recobrament de mots, de girs i d'expressions del català medieval, que el català d'avui deu la seva superioritat incontestable sobre el parlar encongit i provincià que era el català en iniciar-se la renaixença literària [...] la coneixença del català antic [...] sobretot ens ha fornit els mitjans de redreçar la nostra sintaxi permetent de reemplaçar per construccions catalanes les innombrables construccions que la nostra llengua havia anat manlllevant a la llengua espanyola».

És un criteri que Fabra té en compte en 77 *Converses* —la primera vegada el 18/11/1919; l'última, 21/2/1928 (§ 9.5.2.32) — en qüestions concretes.¹⁹⁷

e) Fabra fa dues afirmacions generals en sengles *Converses* que es poden relacionar amb el criteri de la distintivitat —relatiu al criteri de la regularitat. En el text del 13/12/1923 (§ 9.5.2.26) presenta la distintivitat com una tendència que es manifesta en la llengua:

«A vegades, quan un mot ha sofert dues evolucions divergents, la llengua s'empara de les dues formes resultants i, donant a cadascuna d'elles una significació diferent, en fa en realitat dos mots distints. La llengua hi surt guanyant, puix que, en lloc d'un sol mot amb dues accepcions distintes, posseeix dos mots, un per a cadascuna d'aquestes accepcions.»

I en el del 13/9/1924 (§ 9.5.2.27) considera ocasionalment la distintivitat com una condició de «superioritat» (com ja es desprèn de l'anterior):

¹⁹⁷. Ho fa en sengles reflexions generals (18/11/1919, 13/7/1924), parlant de *la qual cosa* (29/XII/1919), una referència general a l'arcaisme (2/12/1919, 7/12/1919, 17/12/1919), en defensar l'ús del pronom *res* positiu amb valor positiu (6/XII/1919, 15/12/1919), en recomanar la lectura assídua d'autors medievals (28/12/1919), en proposar l'ús del pronom relatiu neutre *què* (30/12/1919, 20/12/1923), de la conjunció *perquè* (9/I/1920), de *per tal que* i *per tal com*, i *per què* relatiu neutre (11/I/1920), en tractar de la caiguda de preposicions (13/I/1920), de *per* davant d'infinitiu (20-22/I/1920, 24/2/1923, 6/9/1923), de *perquè* (22/I/1920), de les preposicions *en* i *a* davant de locatiu (23/I/1920, 24/I/1920, 10/1/1923, 8/9/1923), de les preposicions *en* i *a* davant de complement indirecte (27/I/1920), de *llur* (4/II/1920, 10/9/1924), de la locució *tota vegada que* (5/II/1920, 3/7/1923, 4/10/1923), de la combinació *la hi* (23/II/1920), de la construcció *on que* (10/3/1920), de les distincions *aquest/aqueix* i *ací/aquí* (16/3/1920), de les construccions *en/per esguard de* (20/3/1920), de l'indicatiu imperfet en subordinades condicionals (26/3/1920, 23/8/1923), del futur en les subordinades (27/3/1920, 11/4/1926, 28?/4/1926), de la combinació *l'hi* (27/4/1920), de la combinació *n'hi* (6/5/1920), de l'article *lo* neutre (19-20/5/1920), de la construcció *al més* (21/5/1920), de l'ús de *venir* (15/7/1920), de la duplicació pronominal en frases amb elements desplaçats (22/10/1920), de la preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe (27/10/1920, 20/5/1923, 12/9/1923, 5/2-11/1925), de la construcció *com més... més* (9/11/1920), del mot *cosa* coreferent de tota una oració (s. d.), de l'omissió de *que* (26/11/1922, 27/5/1923, 5/9/1923), del verb *ser* auxiliar (17/12/1922), del tractament *senyor ø* (23/1/1923), de la coordinació d'adverbis en *-ment* (15/2/1923), de l'omissió de *no* (22/3/1923), de *per ço que* (16/6/1923), del futur en les subordinades (24/VIII/1923), de *puix* (15/9/1923), de *no res menys* (18/9/1923, 4/10/1923), de *més/mes* (19/9/1923), de *posat que* (4/10/1923), de *demés* (6/10/1923), de *d'estant de* (28/10/1923), de la distinció entre un relatiu *que* complement directe i un *qui* subjecte (23 i 26/8/1924, 13/9/1924), del relatiu possessiu (10/9/1924, 8/4/1925, 27/6/1925), de *a no ser que* (15/5/1925), de *dos/dues* (16/5/1925), de certs verbs arcaics (26/6/1925), de *no res menys* (24/9/1926), de les preposicions *a* i *en* davant d'infinitiu (21/7/1927) i de *regraciar a algú una cosa* (17/9/1926, 21/2/1928).

«una llengua que posseeix un *qui* subjecte i un *que* complement directe (francès) és superior en aquest punt a una llengua que no posseeix sinó un *que* subjecte i complement directe (castellà).»

És un criteri que el Mestre té en compte en 63 *Converses* —la primera vegada l'1/XII/1919 (§ 9.5.2.23); l'última, 19/4/1928 (§ 9.5.2.32)— en qüestions concretes.¹⁹⁸

f) El lingüista gracienc té en compte el criteri de l'adequació etimològica en les *Converses* del 23 i 24/1/1920 (§ 9.5.2.24), quan afirma que la possibilitat que la preposició *en* introdueixi el terme d'un moviment ja la tenia el seu ètim llatí *in*, i del 15/VII/1920 (§ 9.5.2.24), quan afirma que «[...] aquest sentit de *venir* [«caminar de acá para allá»] [...] és [...] clàssic (ja el tenia el *venire* llatí)».

g) El criteri que nosaltres hem anomenat de pertinència gramatical, d'acord amb el qual «es rebutgen les alteracions de les propietats de les formes lingüístiques introduïdes per desconeixement», és un criteri que Fabra té en compte en 34 *Converses* —la primera vegada el 23/I/1920 (§ 9.5.2.24); l'última, 21/2/1928 (§ 9.5.2.32)— en qüestions

¹⁹⁸. Ho fa en en parlar del *doncs* causal (1/XII/1919), perquè un mateix mot no pot expressar alhora dues idees contràries (causalitat i conseqüència), de la supressió de *no* en determinades oracions (15/XII/1919), de distingir sistemàticament en «l'estil epistolar» entre *ací* i *aquí* (7/XII/1919, 16/3/1920), de la construcció *la qual cosa* (30/12/1919), de *perquè* (9/I/1920), de les locucions *per tal que* i *per tal com* (11/1/1920, 15/11/1922), de *per* i *per a* (22/I/1920, 31/10/1926), de *en* i *a* davant de locatius (23/I/1920, 24/I/1920), de *en* i *a* davant de complement indirecte (27/I/1920), de les combinacions pronominals (18/2/1920, 20/2/1920, 23/2/1920, 29/4/1920, 30/4/1920, 4/5/1920), de *aquest* i *aqueix* (16/III/1920, 28/XII/1922), de la distinció «fet segur / fet probable» en la tria entre subjuntiu present i futur en les subordinades (26/3/1920, 6/12/1922, 28?/4/1926), de la preposició *a* davant els infinitius complements (19/IV/1920), de la combinació *li'n* (6/V/1920), de *els qui treballem* (6/12/1922); de *els hi* (8/XII/1922); de rebutjar el verb *ser* com a auxiliar de verbs transitius (17/12/1922); de *qual* i *quin* (25/1/1923), de la preposició *amb* amb el valor de *a* o *en* (14/3/1923); de la no-omissió de *no*, (22/3/1923, 31/8/1923); de *com a* (11/IV/1923); de la distinció entre *per que* i *perquè* (29/5/1923); de la distinció entre *doncs* inicial i medial (2/6/1923); de la locució *per ço que* (16/6/1923); de *tota vegada que* (3/7/1923, 4/10/1923); ús de *puix* (15/9/1923), de *no res menys* (18/9/1923); de *més/mes* (19/9/1923); de la distinció entre «*a* + infinitiu complement» i «*en* + infinitiu temporal» (19/4/1920, 9/9/1923, 31/1/1924, 8/4/1926, 21/7/1927, 19/4/1928); del futur en les subordinades (24/VIII/1923); de *ço* i *açò* (22/9/1923); de *demés* (6/X/1923); de *estar* (7/XI/1923); de la diferència entre *sinó* i *si no* (21/12/1923); de la distinció sistemàtica entre un relatiu *que* complement directe i un *qui* subjecte (23 i 26/8/1924); del relatiu possessiu (21/8/1923, 10/9/1924), de *llur* (10/9/1924); de la construcció *d'on* genitiva (27/6/1925), del gerundi de posterioritat (22/9/1925), de les traduccions mecàniques mot a mot (27/9/1925), de *no res menys* (24/9/1926); de la perífrasi «*anar a* + infinitiu» (6/3/1928); i de la perífrasi «*estar* + gerundi» (9/3/1928).

concretes,¹⁹⁹ però que també formula d'una manera general. Així, el 24/4/1923 (§

9.5.2.26), fa una exposició general, amb tres exemples, d'aquest criteri:

«Ja sabem com és perillosa la introducció en la llengua literària d'un mot que no sigui l'equivalent exacte del mot usual que tractem de combatre: prou advertireu una i cent vegades que aquell mot pot reemplaçar aquest solament en l'accepció A; però si aquest posseeix, ultra l'accepció A, les accepcions B, C, etc., no tardareu a trobar exemples del nou mot usat en alguna d'aquestes accepcions. Quan es posà en voga *llur*, sorgiren tot seguit expressions com *l'home i llur fill*; quan, més recentment, s'ha posat en ús el mot *ço*, han aparegut tot seguit expressions com *ço útil* [...]

Anàlogament: advertiu que no és convenient de suprimir la partícula *no* davant el verb d'una proposició negativa quan el precedeix algun dels mots *ningú* [...]; i podeu estar segurs que molts interpretaran el vostre advertiment en el sentit que, darrera *ningú* [...] el verb ha d'anar acompanyat constantment de l'adverbi *no*, i usaran *no* sense parar esment si la proposició és o no negativa.»

I encara en el text del 4/10/1923 (§ 9.5.2.26):

«Un fet freqüent, quan es reintrodueix en la llengua una conjunció antiga, és que molts li donen una valor diferent de la que realment tenia.»

I el 17/6/1926 (§ 9.5.2.29) afirma: «És millor renunciar a un mot que usar-lo malament».

h) Té en compte en 2 *Converses* el criteri de la intel·ligibilitat en qüestions concretes: en afirmar que tothom comprèn el significat de *la qual cosa*, el 30/12/1919 (§ 9.5.2.23), i de *si doncs no*, el 15/5/1925 (§ 9.5.2.28).

i) Té en compte en 3 *Converses* el criteri de la simplicitat en qüestions concretes: en parlar del tractament *senyor*, el 23/1/1923 (§ 9.5.2.26):

«[...] El fet que en l'antic hagi estat usat *senyor En* justificaria, naturalment, el seu ús actual. Creiem, però, totes coses tingudes en compte, que de les dues fórmules *senyor En* i *Senyor* és millor la segona, que és, de les dues, l'única realment vivent i és evidentment més planera, menys enfarfegada que la primera, tot essent igualment respectuosa.»

¹⁹⁹. Ho fa en parlar de les qüestions següents: ús de les preposicions *en i a* davant de locatiu (23 i 24/I/1920), ús de les preposicions *en i a* davant de complement indirecte (27/I/1920), ús de la construcció *ço que* (4/II/1920), la distinció entre *l'hi i li* (22/4/1920 i 7/8/1923), ús del pronom *hi* (28/10/1922), la «força pronominal de tot pronom relatiu (15?/12/1922), ús incorrecte de *el mateix* (21/12/1922), pronoms *feorts* referits a inanimats (22/VI/1923), ús de *els hi* (9/8/1923), l'«extensió arbitrària» de *per a* +davant d'infinitiu (6/9/1923), ús de *puix* (15/9/1923), ús de la construcció «*ço+adjectiu*» (22/9/1923), en parlar del mot *demés* (6/10/1923), ús dels verbs amb els complements que els pertoquen (26/6/1925), ús de *doncs*, *quin* relatiu i *no res menys* (17/6/1926), ús del verb *regraciar* (17/9/1926), *no res menys* (24/9/1926); del *d'on* genitiu (21/2/1928), ús de *llur* (4/2/1920), de la correspondència unívoca entre pronoms i complements (20/2/1920), de *per ço que* (16/6/1923), de *tota vegada que* (3/7/1923 i 4/10/1923), de *d'estant de* (28/10/1923), de *ser i estar* (7/11/1923), de *d'on* (8/4/1925 i 27/6/1925), de *llur* (25/2/1927) i de *a* i *en* davant d'infinitiu (21/7/1927).

També el té en compte en parlar de la construcció *d'estant de*, el 28/X/1923 (§ 9.5.2.26), i de la construcció *regraciar algú d'alguna*, el 21/2/1928 (§ 9.5.2.32).

j) Pel que fa al criteri de l'acceptabilitat, el Mestre fa una afirmació general el 4/II/1920 (§ 9.5.2.24), que es pot relacionar amb el que ell mateix anomena «condicions de viabilitat»:

«Quan un mot arcaic pot reemplaçar un mot corrent en totes les seves accepcions, la substitució no ofereix cap dificultat [...]»

A banda d'aquesta afirmació general, el té en compte en 4 *Converses* —la primera vegada el 6/10/1923 (§ 9.5.2.26); l'última, el 17/9/1926 (§ 9.5.2.29)— en qüestions concretes.²⁰⁰

k) Entrant en el criteri de l'autonomia, el lingüista gracienc fa una declaració programàtica de consideració del criteri de la genuïnitat en la primera *Conversa*, la del 18/11/1919 (§ 9.5.2.23), anunciada explícitament pel títol que hi posa:

«PER LA PURESA DE LA LLENGUA. ELS CASTELLANISMES
L'obra de redreçament del català literari és sobretot una obra de descastellanització. [...]»

En les *Converses* del 25/5/1920 (§ 9.5.2.24), 9/12/1923 (§ 9.5.2.26) i 17/6/1927 (§ 9.5.2.31) té en compte la castellanització de la sintaxi en general. Destaca la tercera:

«Quan hom proposa el bandejament d'algun mitjà d'expressió manllevat, sovint la gent es lamenta d'haver-hi de renunciar; els sembla gairebé impossible de prescindir-ne, i la seva falta implica, segons ells, una greu llacuna de la llengua, sense considerar que molts cops el tal mitjà és també completament estrany a llengües com l'italià i el francès. En canvi, veiem a molts desapropitar mitjans d'expressió de la pròpia llengua quan aquests són estranys a l'espanyol, reemplaçant-los gairebé sistemàticament per les perífrasis a què es veu obligada de recórrer aquesta llengua, mancada d'aquells mitjans d'expressió.»

I té en compte aquest criteri en 57 *Converses* —la primera vegada el 18/11/1919 (§ 9.5.2.23); l'última, el 9/3/1928 (§ 9.5.2.32)— en qüestions concretes.²⁰¹

²⁰⁰. Ho fa en parlar de *demés* (6/10/1923), del relatiu possessiu i *llur* (10/9/1924), de *qui* subjecte i *que* complement directe (13/9/1924) i de *d'on* genitiu (27/6/1925).

²⁰¹. Ho fa en parlar de la conjunció *perquè* (9/I/1920), de *en* i *a* davant de locatiu (23/I/1920, 24/I/1920, 8/IX/1923); de *per a que* (10/I/1920); de *per* i *per a* davant d'infinitiu (21/I/1920, 15/XI/1922, 2/3/1923); de *a* davant de complement directe (7/4/1920, 1/12/1922, 21/10/1925); de *lo* neutre (19-20/5/1920); de l'ús de la preposició *de* en determinades locucions i davant d'infinitiu (28/I/1920); de l'imperfet d'indicatiu en les condicionals (26/3/1920, 23/8/1923); del futur en les subordinades

l) Encara dins del criteri de l'autonomia, el Mestre fa unes quantes afirmacions generals relatives al criteri de l'especificitat. El dia 13/12/1922 (§ 9.5.2.25) afirma que «la sintaxi d'una llengua es diferencia d'una altra per la suma de fets aparentment insignificants».

En la *Conversa* de l'1/4/1923 (§ 9.5.2.26), defensa el criteri de depuració que busca una llengua completament alliberada de la influència espanyola, una «llengua nacional», enfront del criteri dels que s'acontentarien amb la descoberta d'un mot català per a cada mot espanyol. Aquest mateix criteri el torna a desqualificar en la *Conversa* del 5/7/1923 (§ 9.5.2.26):

«hi [*sic*] ha molts a qui fins desplau (i se n'haurien més aviat d'alegrar) que el català no posseeixi un mot que correspongui exactament al mot foraster, i ho consideren gairebé com un defecte de la llengua catalana.»

En la *Conversa* del 18/2-11/1925 (§ 9.5.2.28) justifica d'una manera rotunda aquest criteri de l'especificitat:

«Quan el català presenta, amb la mateixa valor, dues construccions A i B, l'una comuna al català i a l'espanyol (A) i l'altra estranya a aquesta llengua (B), no és pel mer desig d'allunyar la nostra llengua de l'espanyola que generalment proposem de donar la preferència a la construcció B: és que si, de les dues construccions catalanes, la B, estranya a l'espanyol, ha subsistit fins als nostres dies malgrat la influència espanyola, és indubtablement perquè tenia arrels pregones en la llengua, i val per tant la pena d'envigorir-la en front [*sic*] de la A, que si no féssim res en favor de la B, perillaria de triomfar definitivament sobre aquesta. Totes dues, A i B, poden ésser bones; però, ara com ara, la nostra preferència ha d'ésser per [*sic*] la B. Es dirà que per aquest camí

(27/3/1920); de *en i a* davant d'infinitiu (20/4/1920, 4/XI/1922, 9/9/1923, 31/1/1924, 21/7/1927); de la concordança del participi passat (29/6/1920); de la construcció *tant més quant* (10/11/1920); de l'omissió de *que* (26/11/1922; 2/3/1923, 27/5/1923); de construccions com «el dilluns tindrà lloc» (13/XII/1922), de *el mateix*, coreferent (21/12/1922); de la construcció «article definit+ *que*» incorrecta (3/12/1922, 2/3/1923); de la coordinació d'adverbis en *-ment* (15/2/1923; 2/3/1923); de *haver-hi* (12/6/1923, 22/5/1923); de *tota vegada que* (3/7/1923); del *doncs* causal i *puix* (20/2/1923); l'ús de les preposicions davant de *que* (5/9/1923, 6/12/1924, sense data repr. per Rafel 1983: 242), les perífrasis «*venir*+gerundi» (24/3/1923, 6/12/1924) i «*quedar*+ participi passat» (24/3/1923), la construcció article neutre + adjectiu o participi passat (2/3/1923); de la perífrasi «*seguir*+gerundi», l'ordre mots, els temps verbals, la il·lació de proposicions i l'estructuració i ordenació de les clàusules (24/3/1923); de *haver-hi que, front a i amb dir que* (14/4/1923), de la preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe (20/5/1923, 5/2-11/1925); de *no res menys* (18/9/1923); de *més/mes* (19/9/1923); de *demés* (6/10/1923); de construccions com *se'l donaré* (20/10/1923); de «*estar*+gerundi» (16/11/1923, 9/3/1928); de *ell* referit a inanimats (7/III/1924, 12/3/1924); de *qui* subjecte i *que* complement directe (13/9/1924); de la construcció condicional «*de*+infinitiu» (6/12/1924); del relatiu *d'on* (8/4/1925); de *dues* (16/5/1925); de l'ús dels pretèrits indefinit i perfet (28/7/1925); del gerundi anomenat espanyol (12/9/1925, 22/9/1925); de diverses coses (27/9/1925), de *regraciar algú d'alguna cosa* (21/2/1928); i de la perífrasi «*anar a* + infinitiu» (26/2/1928).

podríem arribar a la pèrdua de la A, també catalana. No és probable; però encara que així fos, sempre seria millor haver conservat la B que la A .»

També és significatiu el fragment del 15/9/1925 (§ 9.5.2.28):

«[...] I si la concurrència de les dues construccions, de les dues formes o de les dues paraules ha d'acabar amb el triomf de l'una d'elles, generalment serà aquesta la manllevada a la llengua forastera. Per això convé tant de destriar ben bé ço que és català de ço que és castellà: de moment, millorarà, així, el nostre català; i de retop el nostre castellà, i evitarem la pèrdua de la construcció, forma o paraula catalana [*sic*]» [SRomUB: 757]

I en les *Converses* del 19/1/1926 i del 9/6/1926 (§ 9.5.2.29) insisteix en aquest criteri:

«Els individus bilingües, per escriure correctament la llengua pròpia, cal sobretot que es fixin en les divergències d'ortografia, de sintaxi i de lèxic que presenten aquella i la llengua forastera.»

«És prou sabut que a una combinació sintàctica d'una llengua no correspon sempre una mateixa combinació en una altra llengua.»

A banda d'aquestes reflexions generals, Fabra té en compte el criteri de l'especificitat en 21 *Converses* —la primera vegada el 26/3/1920 (§ 9.5.2.24); l'última, el 21/7/1927 (§ 9.5.2.31)— en qüestions concretes.²⁰²

m) Fabra té en compte el criteri de l'analogia amb altres llengües en 28 *Converses* —la primera vegada el 13/1/1920 (§ 9.5.2.24); l'última, el 6/5/1928 (§ 9.5.2.32)— en qüestions concretes.²⁰³ En molts textos fa servir aquest criteri per fer veure que la

²⁰². Ho fa en parlar del futur en les subordinades (26/3/1920); de la concordança del participi (29/VI/1920); de l'ús de *venir* (15/7/1920); de certes expressions adverbials (13/12/1922); de *en i a* davant d'infinitiu (28/10/1922, 4/XI/1922, 9/9/1923, 21/7/1927); de *per i per a* (15/11/1922, 6/9/1923); de la preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe (20/5/1923, 5/2-11/1925); de *en i a* davant de locatius (24/I/1920, 8/9/1923); de *ço* (22/9/1923); de *d'on* (8/4/1925); de *dues* (16/5/1925); del pretèrit perfet i indefinit (28/7/1925); del gerundi no adverbial (12/9/1925), de la preposició *a* amb el CD (21/10/1925); de la caiguda de preposicions (sense data, repr. per Rafel 1983: 242).

²⁰³. Ho fa en parlar dels pleonasmes en oracions relatives (31/XII/1919); de *perquè* (9/I/1920); de la preposició *per* (20/I/1920, 15/XI/1922); de les preposicions *a* i *en* davant de locatius (23 i 24/I/1920); de la preposició *a* amb el CD (7/IV/1920); de la concordança del verb amb construccions de sentit col·lectiu (sense data, repr. per Rafel 1983: 250), de les preposicions *a* i *en* davant d'infinitius (4/XI/1922); del perill d'acceptar *ser* com a auxiliar dels verbs transitius (17/12/1922), de la possibilitat hipotètica de distingir entre *qual* i *quin* interrogatius (25/1/1923), dels adverbis en *-ment* coordinats (15/II/1923); dels pronoms forts referits a inanimats (15/II/1923); de la caiguda de preposicions (5/IX/1923); de *ço* (22/9/1923), de *demés* (6/10/1923), de *qui* i *que* subjecte (23 i 26/8/1924, 13/9/1924), del relatiu possessiu i *llur* (10/9/1924), de la preposició *de* amb infinitius (3 i 5/2-11/1925); del *d'on* genitiu (27/6/1925), del gerundi de posterioritat (9/10/1925), de *blasmar algú d'alguna cosa* (21/2/1928), i de l'ordre normal i l'estilístic (6/5/1928).

diferència entre català i espanyol en un punt és la mateixa que entre l'espanyol i altres llengües. Ho exposa a la *Conversa* del 17/6/1927 (§ 9.5.2.31):²⁰⁴

«Quan hom proposa el bandejament d'algun mitjà d'expressió manllevat, sovint la gent es lamenta d'haver-hi de renunciar; els sembla gairebé impossible de prescindir-ne, i la seva falta implica, segons ells, una greu llacuna de la llengua, sense considerar que molts cops el tal mitjà és també completament estrany a llengües com l'italià i el francès. En canvi, veiem a molts desapropiar mitjans d'expressió de la pròpia llengua quan aquests són estranys a l'espanyol, reemplaçant-los gairebé sistemàticament per les perifrasis a què es veu obligada de recórrer aquesta llengua, mancada d'aquells mitjans d'expressió.»

n) El criteri que nosaltres hem anomenat «adequació a una concepció lingüística», segons el qual es rebutgen les formes considerades aberrants a partir de la concepció dels funcionaments lingüístics que tenen els codificadors, és un criteri que Fabra té en compte en 9 *Converses* —la primera vegada el 31/12/1919 (§ 9.5.2.23); l'última, 7/3/1924 (§ 9.5.2.27)— en qüestions concretes.²⁰⁵ Així l'expressa en la primera d'aquestes *Converses*:

«Aquesta repetició d'un dels membres de l'oració, expressat primerament pel relatiu i després per un pronom feble adjuntat al verb, constitueix una incorrecció sols tolerable en l'estil familiar. Certament trobem exemples d'una tal repetició en les altres llengües, però en totes elles (llevat del romanès, on ha passat a ésser la construcció normal) és considerada com una construcció defectuosa, i nosaltres, en l'obra de redreçament de la llengua literària, hauríem de tenir una gran cura a evitar-la. [...]»

o) El criteri que nosaltres hem anomenat «homogeneïtat paradigmàtica», d'acord amb el qual es prefereixen les formes que corresponen a paradigmes més homogenis, és un criteri que Fabra té en compte en 6 *Converses* —la primera vegada el 6/5/1920 (§ 9.5.2.24); l'última, 21/2/1928 (§ 9.5.2.32)— en qüestions concretes.²⁰⁶ Així l'expressa en la primera d'aquestes *Converses*:

²⁰⁴. I de les *Converses* del 23/I/1920 (caiguda de preposicions davant de la conjunció *que*), 24/I/1920 (*a* i *en* davant de locatius), 7/4/1920 (*a* davant de complement directe), 28/10/1922 (*a* i *en* davant d'infinitiu), 15/11/1922 (*perquè*), 15/2/1923 (coordinació d'adverbis en *-ment*), 5/9/1923 (caiguda de preposicions davant de *que*), 3/2-11?/1925 i 5/2-11?/1925 (preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe).

²⁰⁵. Ho fa en tractar diverses qüestions (6/XII/1919), en condemnar les duplicacions pronominals en les oracions de relatiu (31/12/1919 i 23/10/1920) i en les frases amb elements desplaçats (22/10/1920, 23/10/1920 i 7/3/1924), en tractar del *quin* relatiu (21/XII/1919), de la combinació *els hi* (18/II/1920), de certes combinacions (20/II/1920), de la combinació *l'hi* (22/IV/1920).

²⁰⁶. Sacrifica aquest criteri quan no accepta *n'hi* (complement directe + complement indirecte) malgrat el paradigma *el/la/els/les + hi* (6/5/1920, 18/II/1920); i el té en compte en exposar que la reducció de *fins a* a *fins* davant de demostratiu és paral·lela a la de *com a* i *per a* a *com* i *per* (11/4/1923), en acceptar la construcció *regraciar algú d'alguna cosa*, paral·lela a *remerciat algú d'alguna cosa* (17/9/1926 i

21/2/1928), i en prescriure la construcció *blamar algú d'alguna cosa*, paral·lela a *censurar algú d'alguna cosa* (21/2/1928). El té en compte en parlar de *els hi* (8/XII/1922)

6/V/1920: «[...] *N'hi* per *li'n* pot acceptar-se en l'estil familiar; però en general hom deuria evitar-lo no emprant *n'hi* sinó com a combinació del pronom *ne* amb l'adverbi *hi* [...].»

p) L'avaluació de la prova d'ús és molt present en les *Converses filològiques*, tant amb consideracions generals com en avaluacions particulars. Pel que fa a l'avaluació de la implantació, hi ha força textos. En destaquen cinc, en què analitza l'adopció de les seves propostes en els diaris i llibres. P. ex., en el text del 5/8/1924 (§ 9.5.2.27):²⁰⁷

«És una cosa de no dir el bé que farien els nostres diaris si apareguessin escrits correctament, en un català lliure de castellanismes, i de faltes de gramàtica, i d'inversions i de pleonasmes inelegants. La difusió del bon català està a la mà dels que confeccionen els nostres diaris. [...] planes d'un català pitjor que el parlat, on els castellanismes més inversemblants alternen amb arcaïsmes mal usats, on són acceptades les incorreccions més grolleres de la llengua vulgar, on a cada moment apareixen faltes de construcció [...]

¿Per què no es decideixen les nostres empreses editorials a tenir un nombre suficient de bons revisadors d'originals? [...]

En dos textos es refereix a la sintaxi en particular. P. ex., en el text del 24/5/1923 (§ 9.5.2.26):²⁰⁸

«Que el català de les nostres publicacions abundi en faltes de sintaxi i en castellanismes de lèxic és fins a cert punt explicable. Però no es comprèn que hi apareguin tantes faltes d'ortografia i encara menys tantes formes verbals errònies.»

El 14/IV/1923 (§ 9.5.2.26) apuntes causes de la dificultat d'implantar propostes:

«¿Què n'acabem que es vagin àrduament remeiant els castellanismes i les altres defectuositats del català modern, si la majoria dels que escriuen en català no són amatents a aprofitar-se dels resultats d'aquella tasca depuradora? [...]

El català de les nostres publicacions més aviat empitjora. Això té una explicació en el fet que molts dels que avui hi col·laboren són gent que s'han posat adés a escriure en català sense conèixer gaire o gens la gramàtica catalana i ignorant gairebé en absolut l'obra de depuració realitzada en aquests darrers anys. I, com que no és d'esperar que aprenguin de cop i volta a escriure correctament el català, es fa imprescindible que les empreses editores es preocupin seriosament de la correcció dels originals.»

El 4/5/1924 (§ 9.5.2.27) exposa certes reaccions a les seves propostes:

«És plaent de constatar com és cada dia més general entre els catalans l'interès per l'obra de depuració de la nostra llengua. A cada moment sorgeixen nous col·laboradors; i és, encara, una causa de satisfacció el to de llurs comunicacions quan han d'expressar llur disconformitat amb alguna de les solucions proposades per nosaltres o per aquest o per aquell escriptor [...] Llurs observacions, llurs suggeriments, no poden sinó ésser ben acollits pels qui treballen assíduament en l'obra de depuració de la nostra llengua. Sempre disposats a rectificar les nostres opinions, res [*sic*] ens pot plaure més que la col·laboració dels més entesos en cadascuna de les qüestions que van suscitant-se.»

²⁰⁷. I el 30/11/1924, 12/9/1925, 9/2/1926 i 6/2/1927.

²⁰⁸. I el 12/6/1928.

El 5/9/1925 (§ 9.5.2.28) analitza els efectes de la codificació en la llengua parlada:

«Molts són els que, tot mirant-s'hi quan escriuen en català, parlant no s'esforcen gens a llevar de llur llenguatge les defectuositats més grolleres. No pensen que pel fet de tolerar-se en el llenguatge parlat un mot o un gir dolent, correm el perill que aquest sigui reprès per la llengua escrita. Si milloren [*sic*] la llengua escrita, cal fer-ho amb la pretensió que els milloraments d'aquesta transcendeixin a la llengua parlada, sempre amb la temença que, mentre aquesta perduri plena de defectuositats i castellanismes, ha d'entrebancar fatalment la marxa ascendent de la llengua escrita: allò que diem a cada moment, forçosament traspuarà, un dia o altre, en la nostra llengua escrita. [...]

¿[*sic*] Per què el tal literat no s'esforça a corregir-se d'aquest vici [«*tenir que*»]? [...]

Els defectes, cal extirpar-los no solament de la llengua escrita, sinó encara de la llengua parlada.»

Avalua la implantació de propostes concretes en *Converses*, la primera el 13/I/1919 (§ 9.5.2.23), i l'última, el 29/6/1928 (§ 9.5.2.32).²⁰⁹

Pel que fa a l'avaluació de l'ús pertinent, hi reflexiona el 17/3/1927 (§ 9.5.2.31):

«Un mot o un gir habituals han estat jutjats inacceptables i s'ha trobat el seu reemplaçant o reemplaçants: una cosa cal encara: saber dur la substitució a la pràctica. En aquesta darrera fase d'una innovació té una gran importància el fet que el reemplaçant sigui un o n'hi hagi més d'un. [...] Proposeu [...] de bandejar l'article *lo* neutre: com que ací no hi ha un reemplaçant únic, bo per a tots els casos, l'eliminació de *lo* resulta ésser altament dificultosa. En aquest cas hi ha una tendència a emprar en tots els casos un mateix reemplaçant.» [SRomUB: 204]

I avalua l'ús pertinent en certes qüestions, la primera l'11/1/1919 (§ 9.5.2.23), i l'última el 28/6/1928 (§ 9.5.2.32).²¹⁰

Com a observacions generals, tenint en compte la mesura quantitativa del nombre d'aplicacions o esments de cada criteri i la mesura qualitativa de l'explicitació o no de reflexions generals sobre cada criteri, es poden fer les següents:

²⁰⁹. Són: caiguda de preposicions (13/I/1920, 2/XII/1922, 17/2/1927), el futur en les subordinades (27/III/1920, 6/XII/1922, 27/X/1923, 28/4/1926), la combinació *l'hi* (27/IV/1920), CD sense preposició (1/XII/1922, 4/IX/1923), *doncs* causal (20/II/1923, 17/V/1923, 4/XII/1924, 29/6/1928), diversos (2/III/1923, 11/IV/1923, 2/II/1924), reflexions generals (30/XII/1922, 1/IV/1923, 10/IX/1924, 4/3/1926, 19/1/1928), *de* davant d'infinitiu (19/V/1923), caiguda de preposicions (19/V/1923), *perquè* (29/V/1923), concordança de *haver-hi* (12/VI/1923), *més/mes* (19/IX/1923), *a/en* davant d'infinitiu (31/I/1924, 19/4/1928), *qui* subjecte (23 i 26/VIII/1924, 13/IX/1924), usos diversos de la preposició *de* (10/2-11/1925), *d'on* (8/4/1925, 27/6/1925), *a no ser que* (15/5/1925), *dos/dues* (16/5/1925), la construcció *blasmar d'algu* (26/6/1925), gerundi desdaverbialitzat (11/2/1928)

²¹⁰. Són: *per tal que* i *per tal com* (11/I/1920), diversos (25/III/1923, 5/VII/1923, 14/VIII/1924), omissió de *no* (26/IV/1923, 29 i 30/VIII/1923, 21/4/1926, 7/7/1926), *quin* relatiu (15 i 16/VIII/1923), *ço* (26/II/1924), *qui* subjecte (23 i 26/VIII/1924), reflexions generals (10/IX/1924), *no res menys* (17/6/1926), la construcció *regraciar a. d'a. c.* (17/9/1926), *lo* (3/4/1928) i *doncs* causal (28/6/1928).

a) El resum quantitatiu de les aplicacions o mencions dels criteris és el següent:²¹¹

1. Diasistematicitat	0
2. Historicitat	77
3. Regularitat	69
a) Unitat morfològica	0
b) Distintivitat	63
c) Homogeneïtat paradigmàtica	6
4. Regularitat evolutiva	0
5. Adequació etimològica	3
6. Pertinència estructural	34
a) Gramatical	34
b) De producció	0
7. Adequació a una concepció lingüística	9
8. Adequació a una concepció estilística	1
9. Productivitat	0
10. Funcionalitat constatada	64
a) Implantació	64
b) Expansió estructural	0
1. denotativa	0
2. connotativa	0
3. productiva	0
11. Funcionalitat prospectiva	13
a) Intel·ligibilitat	2
b) Simplicitat	3
c) Acceptabilitat	6
d) Garantia d'ús pertinent	2
12. Autonomia	88
a) Genuïtat	60
b) Especificitat	28
13. Analogia amb altres llengües	28
14. Avaluació de la prova d'ús	68
a) De la implantació	48
b) De l'ús pertinent	20

b) Els criteris de la genuïtat (60 aplicacions o mencions) i de l'especificitat (28 aplicacions o mencions), inclosos per Lamuela i Costa (2002) sota el criteri de l'autonomia, són en conjunt els més tinguts en compte per Fabra (88 vegades enfront de les 77 dels criteris relatius a la funcionalitat i de la historicitat), i són aquells en relació amb els quals el Mestre fa més observacions i reflexions generals —sobretot en relació amb el de la genuïtat, que declara un criteri programàtic en la *Conversa* inicial del 18/11/1919 (§ 9.5.2.23).

²¹¹. Les quantitats en negreta són la suma dels criteris relatius a un criteri general.

c) Els criteris relatius al criteri de la funcionalitat constatada i la prospectiva (implantació —amb 64 vegades—, intel·ligibilitat, simplicitat, acceptabilitat i garantia d'ús pertinent) representen un total de 77 aplicacions o mencions. També el criteri de l'acceptabilitat és objecte de reflexió general en una *Conversa*. Per tant, es pot considerar que els criteris funcionals, no només són tinguts en compte per Fabra, sinó que també hi reflexiona.

d) El criteri de la historicitat, és el segon més tingut en compte (77 vegades, com el conjunt dels criteris funcionals), i el Mestre el declara un criteri programàtic en la *Conversa* inicial del 18/11/1919 (§ 9.5.2.23).

e) La regularitat —amb 63 ocurrences de la distintivitat— és present en 69 ocasions.

f) L'avaluació de l'èxit de les propostes de codificació —amb 48 ocurrences de l'avaluació de la implantació i 20 ocurrences de l'avaluació de la pertinència de l'ús— és present en 68 ocasions, tant amb reflexions generals com amb avaluacions concretes.

g) Ja a una certa distància, els criteris relatius a la pertinència estructural són presents en 34 casos.

h) L'analogia amb les altres llengües és present en 28 casos.

i) Encara a més distància, hi ha els criteris de l'adequació a una concepció lingüística (9 casos), de l'adequació etimològica (3 casos) i de l'adequació a una concepció estilística (1 cas).

El resum pot ser, doncs, que Fabra busca fer del català una llengua autònoma —seguint sistemàticament el criteri de la genuïnitat i aplicant sovint l'analogia amb altres llengües per fer veure que el català no depèn del castellà, sinó que solucions que en difereixen són coincidents amb les d'altres llengües— i funcional, i que, per fer-ho, té en compte sistemàticament el criteri funcional de la implantació, el de la historicitat —de fet, els pocs casos d'adequació etimològica van també en el sentit de fonamentar el català contemporani en la tradició pròpia—, el de la distintivitat i el de l'avaluació de la

prova d'ús de les seves propostes. Menys sistemàticament té en compte els criteris de la pertinència estructural, de l'analogia amb altres llengües, l'adequació a una concepció lingüística, l'adequació etimològica i l'adequació a una concepció estilística.

Després de totes aquestes reflexions sobre la codificació i elaboració fabrianes de la sintaxi, els criteris de Lamuela i Costa (2002) aplicats o esmentats a les *Converses* són els següents:

1. Historicitat	7. Funcionalitat constatada a) Implantació
2. Regularitat a) Distintivitat b) Homogeneïtat paradigmàtica	8. Funcionalitat prospectiva a) Intel·ligibilitat b) Simplicitat c) Acceptabilitat d) Garantia d'ús pertinent
3. Adequació etimològica	9. Autonomia a) Genuïtat b) Especificitat
4. Pertinència estructural a) Gramatical	10. Analogia amb altres llengües
5. Adequació a una concepció lingüística	11. Avaluació de la prova d'ús a) De la implantació b) De l'ús pertinent
6. Adequació a una concepció estilística	

5.3.1.1.2. Els raonaments de codificació sintàctica a les *Converses filològiques* de 1919-1928

Centrem les observacions sobre els raonaments,²¹² en primer lloc, en el concepte mateix de *raonament*; en segon lloc, en les qüestions sintàctiques que són objecte de raonament a fi de presentar sobre quines raona Fabra i quines són les més raonades; i en tercer lloc, comentem el nombre total de raonaments, ordenant-los de més a menys complexos i presentant el tipus de raonament més tingut en compte per Fabra.

Hem considerat que en una *Conversa* hi ha un raonament quan, d'una manera explícita o implícita, hi trobem tingut en compte més d'un criteri i independentment de si els criteris són adduïts pel Mestre a favor o en contra de la forma que defensa. Això no

²¹². Els raonaments d'elaboració els comentem al § 5.3.1.2.

sempre és fàcil, ja que de vegades determinades afirmacions són més aviat il·lustracions de fenòmens que criteris efectius de decisió.

Pel que fa a les formes objecte de raonaments, n'hem trobat 48, que presentem per ordre decreixent, en primer lloc segons el nombre de raonaments que Fabra hi dedica, i en segon lloc segons la complexitat del raonament —és a dir, el nombre de criteris que el Mestre hi aplica.

1. Qüestions raonades 6 vegades (1):

1.²¹³ preposicions *a* i *en* davant d'infinitiu.

En la *Conversa* del 21/7/1927 (§ 9.5.2.31), Fabra defensa la distinció entre les construccions «*a* + infinitiu complement» i «*en* + infinitiu» tempocausal basant-se en 5 criteris: els de la pertinència gramatical, la implantació, la distintivitat, la genuïtat i la historicitat.

En la *Conversa* del 4/11/1922 (§ 9.5.2.25), defensa aquesta distinció basant-se en 4 criteris: els de l'especificitat, de la genuïtat, d'historicitat i d'analogia amb altres llengües, d'una banda quan exposa que el català i el castellà han seguit camins diferents i de l'altra quan exposa que el català ha seguit el mateix camí que el francès.

En la *Conversa* del 9/9/1923 (§ 9.5.2.26), defensa aquesta distinció basant-se en 4 criteris: els de l'especificitat, de la genuïtat, de la implantació i de la distintivitat.

En la *Conversa* del 31/1/1924 (§ 9.5.2.27), defensa aquesta distinció basant-se en 3 criteris: el de genuïtat, el de la implantació i el de la distintivitat.

En dues *Converses*, defensa aquesta distinció basant-se en 2 criteris: en la del 8/4/1926 (§ 9.5.2.29) i en la del 19/4/1920, mitjançant els criteris de la distintivitat i la implantació.

²¹³. Numerem correlativament les 48 construccions per facilitar-ne el recompte.

2. Qüestions raonades 5 vegades (1):

2. el futur en les subordinades.

En la *Conversa* del 24/8/1923 (§ 9.5.2.26), Fabra defensa l'ús del futur en les subordinades basant-se en 3 criteris: els criteris funcional d'implantació, el criteri de la distintivitat i el criteri d'historicitat.

En la *Conversa* del 26/3/1920 (§ 9.5.2.24), el defensa basant-se en 2 criteris: el de l'especificitat i el de la distintivitat.

En la *Conversa* del 27/3/1920 (§ 9.5.2.24), el defensa basant-se en 2 criteris: el de genuïnitat i el d'historicitat.

En la *Conversa* del 11/4/1926 (§ 9.5.2.29), el defensa basant-se en 2 criteris: els d'implantació i d'historicitat.

En la *Conversa* del 28/4/1926 (§ 9.5.2.29), el defensa basant-se en 2 criteris: el de distintivitat i el d'historicitat.

3. Qüestions raonades 4 vegades (2):

3. preposicions *a* i *en* davant de locatius.

En la *Conversa* del 24/I/1920 (§ 9.5.2.24), el Mestre tracta de la distribució d'aquestes dues preposicions basant-se en 7 criteris: els de l'analogia amb altres llengües, de la historicitat, de l'adequació etimològica, de la pertinència gramatical, de la distintivitat, de l'especificitat i de la implantació.

En la *Conversa* del 23/I/1920 (§ 9.5.2.24), en parla basant-se en 7 criteris: els de l'analogia amb altres llengües, de la historicitat, de l'adequació etimològica, de la pertinència gramatical, de l'especificitat, de la implantació i de la distintivitat.

En la *Conversa* del 8/9/1923 (§ 9.5.2.26), en parla basant-se en 4 criteris: els de la historicitat, de la genuïnitat, de l'especificitat i de la implantació.

En la *Conversa* del 10/1/1923 (§ 9.5.2.26), en parla basant-se en 2 criteris: els de la historicitat i de la implantació.

4. *no res menys*.

En la *Conversa* del 18/9/1923 (§ 9.5.2.26), Fabra defensa el significat tradicional d'aquesta locució basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical, d'implantació i de genuïnitat.

El 24/9/1926 (§ 9.5.2.29) en parla amb els criteris d'historicitat, de pertinència gramatical i de distintivitat.

En la *Conversa* del 17/6/1926 (§ 9.5.2.29), la defensa basant-se dos criteris i una reflexió sobre necessitats expressives del parlants: parlant dels exemples del *doncs* causal, del *quin* relatiu i de la locució *no res menys*, exposa la necessitat de plantejar-se si l'adopció d'un neologisme o un arcaisme representen una «millora» (*necessitat expressiva*) i de conèixer-ne bé el significat i les funcions (*criteri de la pertinència gramatical*).

En la *Conversa* del 4/10/1923 (§ 9.5.2.26), la defensa basant-se en 2 criteris: els de pertinència gramatical i d'historicitat.

4. Qüestions raonades 3 vegades (3):

5. *que* complement directe / *qui* subjecte.

En la *Conversa* del 13/9/1924 (§ 9.5.2.27), Fabra rebutja la distinció sistemàtica entre *que* complement directe i *qui* subjecte basant-se en 7 criteris: d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, de pertinència gramatical, acceptabilitat, de distintivitat, d'implantació i de genuïnitat.

En les *Converses* del 23 i 26/8/1924 (§ 9.5.2.27), la rebutja basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, d'implantació i de distintivitat.

6. caiguda de preposicions davant de *que*.

En la *Conversa* del 5/9/1923 (§ 9.5.2.26), el lingüista gracienc defensa l'omissió de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, d'implantació i de genuïnitat.

En una *Conversa* sense data (§ 9.5.2.24), la defensa basant-se també en 4 criteris: els d'historicitat, d'implantació, d'especificitat i de genuïnitat.

En la *Conversa* del 13/I/1920 (§ 9.5.2.24), la defensa basant-se en 3 criteris: els criteris d'historicitat i d'analogia amb altres llengües i el criteri funcional d'implantació.

7. preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe.

En la *Conversa* del 5/2-11/1925 (§ 9.5.2.28), Fabra defensa l'ús de la preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe basant-se en 3 criteris: els d'historicitat, d'implantació i de genuïnitat.

En la *Conversa* del 20/5/1923 (§ 9.5.2.26), el defensa basant-se també en aquests 3 criteris: els d'implantació, d'especificitat i d'historicitat.

En la *Conversa* del 12/9/1923 (§ 9.5.2.26), el defensa basant-se en 2 criteris: els d'historicitat i d'implantació.

5. Qüestions raonades 2 vegades (11):

8. *d'on* genitiu.

En la *Conversa* del 27/6/1925 (§ 9.5.2.28), Fabra rebutja l'ús de *d'on* com a relatiu possessiu basant-se en 6 criteris: els criteris d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, de pertinència gramatical, d'acceptabilitat d'implantació i de distintivitat.

En la *Conversa* del 8/4/1925 (§ 9.5.2.28), el rebutja basant-se en 3 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical i de genuïnitat.

9. *regraciar algú d'alguna cosa.*

En la *Conversa* del 21/2/1928 (§ 9.5.2.32), Fabra accepta la construcció *regraciar algú d'alguna cosa* basant-se en 5 criteris: els d'historicitat, d'homogeneïtat paradigmàtica, d'implantació, de simplicitat i de la distintivitat.

En la *Conversa* del 17/9/1926 (§ 9.5.2.29), l'accepta basant-se també en 5 criteris: els d'historicitat, d'homogeneïtat paradigmàtica, d'acceptabilitat, d'implantació i de pertinència gramatical.

10. *els hi / els.*

En la *Conversa* del 18/2/1920 (§ 9.5.2.24), el lingüista gracienc rebutja la combinació *els hi* com a datiu plural basant-se en 3 criteris: els de distintivitat, d'homogeneïtat paradigmàtica i d'adequació a una concepció lingüística.

En la *Conversa* del 8/12/1922 (§ 9.5.2.25), el lingüista gracienc la rebutja basant-se en 2 criteris: el d'homogeneïtat paradigmàtica i el de distintivitat.

11. omissió de *que*.

En la *Conversa* del 27/5/1923 (§ 9.5.2.26), el Mestre rebutja l'omissió de *que* basant-se en 3 criteris: els d'historicitat, d'implantació i de genuïnitat.

En la *Conversa* del 26/11/1922 (§ 9.5.2.25), la rebutja basant-se en 2 criteris: el d'historicitat i el de genuïnitat.

12. indicatiu imperfet en oracions condicionals.

En la *Conversa* del 23/8/1923 (§ 9.5.2.26), Fabra defensa l'ús de l'indicatiu imperfet en oracions condicionals basant-se en 3 criteris: el d'historicitat, el d'implantació i el de genuïnitat.

En la *Conversa* del 26/3/1920 (§ 9.5.2.24), el defensa basant-se en 2 criteris: el d'historicitat i el de genuïnitat.

13. *doncs* causal.

En la *Conversa* del 17/6/1926 (§ 9.5.2.29), el lingüista gracienc rebutja l'ús causal de *doncs* basant-se, no en tres criteris, sinó, més aviat, en dos criteris i una reflexió sobre necessitats expressives del parlants: exposa la necessitat de plantejar-se si l'adopció d'un neologisme o un arcaisme representen una «millora» (*necessitat expressiva*) i de conèixer-ne bé el significat i les funcions (*criteri de la pertinència gramatical*).

En la *Conversa* del 15/9/1923 (§ 9.5.2.26), el rebutja basant-se en 2 criteris: els de pertinència gramatical i d'implantació.

14. preposicions *per* i *per a*.

En la *Conversa* del 20/1/1920 (§ 9.5.2.24), el Mestre parla de la distribució de les preposicions *per* i *per a* basant-se en 3 criteris: els d'historicitat, d'analogia amb altres llengües i de la distintivitat.

En la *Conversa* del 21/1/1920 (§ 9.5.2.24) defensa l'ús de *per* davant d'un infinitiu final pels criteris de la implantació, de la historicitat i de la genuïnitat.

15. *perquè*.

En la *Conversa* del 9/I/1920 (§ 9.5.2.24), Fabra defensa la conjunció *perquè* causal i final basant-se en 5 criteris: els d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, el de distintivitat, de la implantació i de l'especificitat.

En condemnar la locució *per a que*, a la *Conversa* del 15/11/1922 (§ 9.5.2.25), Fabra té en compte el criteri de l'analogia amb altres llengües, el de la implantació, el de la distintivitat i el de l'especificitat.

16. el tractament *senyor*.

En el text del 14/1/1923 (§ 9.5.2.26), el Mestre proposa *senyor*, basant-se en 3 criteris: genuïnitat, analogia amb altres llengües i adequació a una concepció estilística.

En la *Conversa* del 23/1/1923 (§ 9.5.2.26), el lingüista gracienc rebutja el tractament *senyor* En basant-se en 3 criteris: els d'historicitat, d'implantació i de simplicitat.

17. *tota vegada que*.

En el text del 3/7/1923 (§ 9.5.2.26), rebutja l'ús causal de *tota vegada que* basant-se en 3 criteris: historicitat, genuïnitat i pertinència gramatical.

En la *Conversa* del 4/10/1923 (§ 9.5.2.26), rebutja l'ús causal de *tota vegada que* basant-se en 2 criteris: el de la historicitat i el de la pertinència gramatical.

18. *aquest/aqueix* i *ací/aquí*.

En la *Conversa* del 16/3/1920 (§ 9.5.2.24), Fabra defensa la distinció *aquest/aqueix* i *ací/aquí* basant-se en 2 criteris: el d'historicitat i el de distintivitat.

En la *Conversa* del 28/12/1922 (§ 9.5.2.25), el lingüista gracienc proposa en virtut dels criteris de la distintivitat i de la historicitat, distingir en la correspondència els adjectius i pronoms *aquest* i *aqueix*.

6. Qüestions raonades 1 vegada (30):

19. raonament general.

En la *Conversa* del 17/6/1927 (§ 9.5.2.31), Fabra fa un raonament general basant-se en el criteri d'analogia amb altres llengües i el de la genuïnitat.

20. passives.

En el text del 17/12/1922 (§ 9.5.2.25) defensa la necessitat de les passives, partint de la detecció d'una necessitat expressiva i té en compte 3 criteris: historicitat, analogia amb altres llengües i distintivitat.

21. *per què*.

L'11/1/1920 (§ 9.5.2.24), el lingüista gracienc defensa una possible reintroducció del conjunt relatiu *per què*, en virtut dels criteris de la implantació i de la historicitat.

22. *demés*.

En la *Conversa* del 6/10/1923 (§ 9.5.2.26), Fabra rebutja el mot *demés* basant-se en 6 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical, d'analogia amb altres llengües, d'implantació, d'acceptabilitat i de genuïnitat.

23. relatiu possessiu.

En la *Conversa* del 10/9/1924 (§ 9.5.2.27), el Mestre tracta del relatiu possessiu basant-se en 6 criteris: els d'implantació, d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, de pertinència gramatical, d'acceptabilitat i de distintivitat.

24. *llur*.

En la mateixa *Conversa* en què analitza el relatiu possessiu, la del 10/9/1924 (§ 9.5.2.27), el lingüista gracienc parla del possessiu *llur* basant-se en els mateixos 6

criteris: els d'implantació, d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, de pertinència gramatical, d'acceptabilitat i de distintivitat.

25. coordinació d'adverbis en *-ment*.

En la *Conversa* del 15/2/1923 (§ 9.5.2.26), Fabra recomana de no suprimir la terminació *-ment* en la coordinació d'adverbis de manera basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, de la implantació i de la genuïnitat.

26. *per ço que*.

En la *Conversa* del 16/6/1923 (§ 9.5.2.26), el lingüista gracienc desaconsella la locució *per ço que* basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical, d'implantació i de distintivitat.

27. preposicions *per* i *per a* davant d'infinitiu.

En la *Conversa* del 6/9/1923 (§ 9.5.2.26), el Mestre tracta de la distribució de les preposicions *per* i *per a* davant d'infinitiu basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical, d'implantació i d'especificitat.

28. conjunció *mes*.

En la *Conversa* del 19/9/1923 (§ 9.5.2.26), Fabra desaconsella la conjunció *mes* basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical, d'implantació i de genuïnitat.

29. *ço*.

En la *Conversa* del 22/9/1923 (§ 9.5.2.26), Fabra desaconsella l'ús de *ço* amb adjectius basant-se en 4 criteris: els de pertinència gramatical, d'analogia amb altres llengües, de distintivitat i el d'especificitat.

30. *dues*.

En la *Conversa* del 16/5/1925 (§ 9.5.2.28), el Mestre defensa l'ús de *dues* basant-se en 4 criteris: d'historicitat, d'implantació, de genuïnitat i d'especificitat.

31. preposicions *en* i *a* davant de complement indirecte.

En la *Conversa* del 27/I/1920 (§ 9.5.2.24), Fabra rebutja l'ús de la preposició *en* davant de complement indirecte basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical, de distintivitat i d'implantació.

32. *n'hi* / *li'n*.

En la *Conversa* del 6/5/1920 (§ 9.5.2.24), el Mestre rebutja la combinació *n'hi* com a combinació de complement directe i complement indirecte basant-se en 3 criteris: els d'historicitat, d'homogeneïtat paradigmàtica i d'implantació.

33. *qual* i *quin* interrogatius.

En la *Conversa* del 25/1/1923 (§ 9.5.2.26), Fabra especula amb la hipotètica distinció entre *qual* i *quin* interrogatius basant-se en 3 criteris: el d'analogia amb altres llengües, el d'implantació i de distintivitat.

34. omissió de *no*.

En la *Conversa* del 22/3/1923 (§ 9.5.2.26), el Mestre desaconsella l'omissió de *no* basant-se en 3 criteris: el d'historicitat, el d'implantació i el de distintivitat.

35. *quin* relatiu.

En la *Conversa* del 17/6/1926 (§ 9.5.2.29), Fabra rebutja l'ús de *quin* com a relatiu basant-se, no en 2 criteris, sinó, més aviat, en un criteri i una reflexió sobre necessitats expressives del parlants: exposa la necessitat de plantejar-se si l'adopció d'un

neologisme o un arcaisme representen una «millora» (*necessitat expressiva*) i de conèixer-ne bé el significat i les funcions (*criteri de la pertinència gramatical*).

36. *blasmar algú d'alguna cosa*.

En la *Conversa* del 21/2/1928 (§ 9.5.2.32), Fabra defensa la construcció *blasmar algú d'alguna cosa* basant-se en 3 criteris: els d'homogeneïtat paradigmàtica, d'analogia amb altres llengües i el d'implantació.

37. *d'estant de*.

En la *Conversa* del 28/10/1923 (§ 9.5.2.26), el lingüista de Gràcia rebutja la locució *d'estant de* basant-se en 2 criteris: el d'homogeneïtat de paradigmes i el d'implantació.

38. *la hi*.

En la *Conversa* del 23/2/1920 (§ 9.5.2.24), Fabra defensa la combinació *la hi* basant-se en 2 criteris: el d'historicitat i el de distintivitat.

39. *lo neutre*.

En la *Conversa* del 19-20/5/1920 (§ 9.5.2.24), el lingüista gracienc rebutja l'article neutre *lo* basant-se en 2 criteris: el d'historicitat i el de genuïnitat.

40. preposició *a* davant de complement directe.

En la *Conversa* del 7/4/1920 (§ 9.5.2.24), rebutja l'ús de la preposició *a* davant de complement directe basant-se en 2 criteris: el de l'analogia amb altres llengües i el de la genuïnitat.

41. *estar per ser*.

En la *Conversa* del 7/11/1923 (§ 9.5.2.26), rebutja l'ús de *estar per ser* basant-se en 2 criteris: el de la pertinència gramatical i el de la implantació.

42. *puix*.

En la *Conversa* del 15/9/1923 (§ 9.5.2.26), rebutja l'ús de *puix* com a conjunció coordinativa basant-se en 2 criteris: el de la historicitat i el de la pertinència gramatical.

43. *posat que*.

En la *Conversa* del 4/10/1923 (§ 9.5.2.26), rebutja l'ús causal de *posat que* basant-se en 2 criteris: el de la historicitat i el de la pertinència gramatical.

44. *se'l donaré*.

En la *Conversa* del 20/10/1923 (§ 9.5.2.26), rebutja construccions com *se'l donaré* basant-se en 2 criteris: el de la implantació i el de la genuïnitat.

45. *a no ser que*.

En la *Conversa* del 15/5/1925 (§ 9.5.2.28), proposa substituir *a no ser que* per *si doncs no* basant-se en 2 criteris: el d'historicitat i el d'intel·ligibilitat.

46. «*estar + gerundi*».

En la *Conversa* del 9/3/1928 (§ 9.5.2.32), alerta sobre l'abús de la perífrasi «*estar + gerundi*» basant-se en 2 criteris: el de la genuïnitat i el de la distintivitat.

47. pronom *ell* referit a inanimats.

En la *Conversa* del 22/6/1923 (§ 9.5.2.26), rebutja l'ús del pronom *ell* referit a inanimats basant-se en 2 criteris: el de la pertinència gramatical i el de l'analogia amb altres llengües.

48. *el mateix* coreferent.

En la *Conversa* del 21/12/1922 (§ 9.5.2.25), rebutja l'ús del pronom *ell* referit a inanimats basant-se en 2 criteris: el de la pertinència gramatical i el de la genuïnitat.

Un cop hem presentat ordenades les 48 qüestions que són objecte de raonament a les *Converses filològiques*, presentem el nombre total de raonaments, ordenant-los de més a menys complexos i presentant el tipus de raonament més tingut en compte per Fabra.

Nombre total de raonaments a les Converses filològiques

Raonaments	Nombre d'aplicacions o mencions
<i>De 7 criteris</i>	4
<i>De 6 criteris</i>	1
<i>De 5 criteris</i>	7
<i>De 4 criteris</i>	15
<i>De 3 criteris</i>	21
<i>De 2 criteris</i>	33
Nombre total de raonaments	81

Com es pot veure, com més senzills són els raonaments, més aplicacions o mencions hi ha —amb l'excepció del nombre de raonaments amb 6 criteris, que és menor que el de raonaments amb 7 criteris.

La quantitat de 81 raonaments és la suma total de raonaments sense restar els raonaments coincidents —és a dir, aquells en què Fabra fa servir els mateixos criteris. Si tenim en compte que hi ha repetits els tipus de raonament que donem a continuació, la quantitat de tipus de raonaments diferents és menor:²¹⁴

²¹⁴. Per a comoditat del lector/a, recordem els apartats de l'epígraf 9.5 en què es troben les *Converses*:

<i>Converses</i>	<i>Epígraf</i>
De l'any 1919	9.5.2.23
De l'any 1920	9.5.2.24
De l'any 1922	9.5.2.25
De l'any 1923	9.5.2.26
De l'any 1924	9.5.2.27
De l'any 1925	9.5.2.28
De l'any 1926	9.5.2.29
De l'any 1927	9.5.2.31
De l'any 1928	9.5.2.32

Principis o criteris		Qüestions	Converses
Nre.	Combinacions		
6	Historicitat, analogia amb altres llengües, implantació, acceptabilitat, distintivitat, pertinença gramatical	relatiu possessiu <i>llur</i>	10/9/1924 »
4	Historicitat, analogia amb altres llengües, implantació i genuïnitat	Supr. de <i>-ment</i> Caiguda de prep.	15/2/1923 5/9/1923
	Historicitat, pertinença gramatical, implantació i genuïnitat	<i>no res menys</i> <i>mes</i>	18/9/1923 19/9/1923
	Historicitat, analogia amb altres llengües, implantació, distintivitat	<i>qui S / que</i> CD »	23/8/1924 26/8/1924
	Historicitat, implantació, genuïnitat i especificitat	<i>de + inf. S/CD</i> <i>en/a + locatius</i> Caiguda de prep.	20/5/1923 8/9/1923 sense data
3	Historicitat, implantació i distintivitat	Omissió de <i>no</i> Futur en subordin.	22/3/1923 24/8/1923
	Historicitat, implantació i genuïnitat	« <i>per+infinitiu</i> » Omissió de <i>que</i> Ind. imp. cond. <i>de</i> amb infinitius	21/1/1920 27/5/1923 23/8/1923 5/2-11/25
	Historicitat, pertinença gramatical i genuïnitat	<i>tota vegada que</i> <i>d'on</i>	3/7/1923 8/4/1925
2	Historicitat i implantació	<i>per què</i> relatiu <i>a/en</i> amb locatius <i>de</i> amb infinitius Futur en subordin.	11/1/1920 10/1/1923 12/9/1923 11/4/1926
	Historicitat i distintivitat	Combinació <i>la hi</i> <i>aquest/aqueix</i> » Futur en subordin.	23/2/1920 16/3/1920 28/12/22 28/4/1926
	Historicitat i genuïnitat	Ind. imp. cond. Futur en subordin. <i>lo neutre</i> Omissió de <i>que</i>	26/3/1920 27/3/1920 19-20/5/20 26/11/22
	Analogia amb altres llengües i genuïnitat	<i>a</i> amb compl. dir. Raonament gral.	7/4/1920 17/6/1927
	Pertinença gramatical i implantació	<i>doncs</i> causal <i>estar per ser</i>	15/9/1923 7/11/1923
	Distintivitat i implantació	<i>a/en</i> amb infinitius »	8/4/1926 19/4/1920
	Historicitat, pertinença gramatical	<i>no res menys</i> <i>tota vegada que</i> <i>posat que</i>	4/10/1923 » »
	Pertinença gramatical, pertinença gramatical	<i>doncs</i> <i>quin</i> relatiu <i>no res menys</i>	17/6/1926 » »
Tot.	16	27 (diferents) ²¹⁵	38

²¹⁵. Malgrat que hi ha 38 *Converses* (43, si comptem 2 vegades la del 10/9/1924 i 3 vegades les del 4/10/1923 i del 17/6/1926), aquests raonaments només afecten 27 qüestions diferents, ja que n'hi ha que són tractades en més d'una *Conversa*: el futur en les subordinades (4), la preposició *de* amb infinitius (3), la locució *no res menys* (3), l'omissió de *que* (2), la caiguda de preposicions àtones (2), l'indicatiu imperfet en les condicionals (2), les preposicions *a/en* amb infinitius (2), les preposicions *a/en* amb locatius (2), la distinció *qui S - que* CD (2), la locució *tota vegada que* (2), la conjunció *doncs* (2) i la distinció *aquest-aqueix* (2).

Com menys criteris hi ha en el raonament més vegades es repeteixen els tipus de raonament —tot i que destaca el tipus «Historicitat, implantació i genuïnitat», tingut en compte en cinc qüestions diferents, i els tipus «Historicitat i implantació» i «Historicitat i genuïnitat», tots dos tinguts en compte en quatre qüestions diferents.

Destaca el fet que la defensa de l'ús del futur en les subordinades és objecte de 4 tipus de raonaments diferents: Fabra hi té en compte un raonament de 3 criteris (historicitat, implantació i distintivitat) i 3 de 2 (historicitat i implantació, historicitat i distintivitat, i historicitat i genuïnitat), en els quals veiem que el criteri constant és el d'historicitat, combinat amb la implantació (2 vegades), la distintivitat (2 vegades) i la genuïnitat.

Veiem en aquest quadre que 43 raonaments trobats en 38 *Converses* diferents queden reduïts a 16 tipus de raonaments diferents, reducció que suma 27 raonaments:

$$\begin{array}{r} 43 \text{ raonaments} \\ - 16 \text{ raonaments repetits} \\ \hline 27 \text{ raonaments} \end{array}$$

Així els 81 raonaments comptats sense tenir en compte els tipus repetits es queden en 54:

$$\begin{array}{r} 81 \text{ raonaments en total} \\ - 27 \text{ raonaments} \\ \hline 54 \text{ raonaments diferents} \end{array}$$

La distribució definitiva d'aquests 54 tipus de raonaments diferents queda, doncs, com segueix:

Nombre total de tipus de raonaments diferents a les Converses filològiques

Raonaments	Raonaments diferents
<i>De 7 criteris</i>	4
<i>De 6 criteris</i>	2
<i>De 5 criteris</i>	(5-1) 4
<i>De 4 criteris</i>	(16-3) 13
<i>De 3 criteris</i>	(21-7) 14
<i>De 2 criteris</i>	(33-16) 17
Nombre total de raonaments	(81-27) 54

Els 54 tipus de raonaments diferents són els següents, ordenats de més a menys complexos:²¹⁶

Principis o criteris		Qüestions	Converses
Nre.	Combinacions		
7	Historicitat, analogia amb altres llengües, adequació etimològica, pertinència gramatical, implantació, especificitat, distintivitat	<i>en/a</i> davant de locatius	24/I/1920
	Historicitat, analogia amb altres llengües, pertinència gramatical, pertinència gramatical, acceptabilitat, implantació i distintivitat.	<i>d'on</i> genitiu	27/6/1925
	Analogia amb altres llengües, historicitat, adequació etimològica, pertinència gramatical, especificitat, implantació i distintivitat.	<i>en/a</i> davant de locatius	23/I/1920
	Historicitat, analogia amb altres llengües, pertinència gramatical, acceptabilitat, distintivitat, implantació i genuïnitat	<i>qui</i> subjecte / <i>que</i> compl. directe	13/9/1924
6	Historicitat, pertinència gramatical, analogia amb altres llengües, implantació, acceptabilitat i genuïnitat	<i>demés</i>	6/10/1923
	Historicitat, analogia amb altres llengües, implantació, acceptabilitat, distintivitat, pertinència gramatical	relatiu possessiu <i>llur</i>	10/9/1924 »
5	Pertinència gramatical, implantació, distintivitat, genuïnitat i historicitat	<i>en/a</i> davant d'infinitiu	21/7/1927
	Historicitat, analogia amb altres llengües, distintivitat, implantació i especificitat	<i>perquè</i>	9/I/1920
	historicitat, homogeneïtat paradigmàtica, acceptabilitat, implantació i pertinència gramatical.	<i>regraciar algú d'alguna cosa</i>	17/9/1926
	Historicitat, homogeneïtat paradigmàtica, implantació, simplicitat i distintivitat	<i>regraciar algú d'alguna cosa</i>	21/2/1928
4	Historicitat, analogia amb altres llengües, la implantació i genuïnitat	Supr. de <i>-ment</i> Caiguda de prep.	15/2/1923 5/9/1923
	Historicitat, pertinència gramatical, implantació i genuïnitat	<i>no res menys mes</i>	18/9/1923 19/9/1923
	Historicitat, analogia amb altres llengües, genuïnitat, especificitat	<i>en/a</i> + infinitiu	4/11/1922
	Historicitat, pertinència gramatical, implantació, distintivitat	<i>per ço que</i>	16/6/1923
	Historicitat, pertinència gramatical, implantació, especificitat	<i>per a</i> + infinitiu	6/9/1923
	Implantació, especificitat, genuïnitat, distintivitat	<i>en/a</i> + infinitiu	9/9/1923
	Analogia amb altres llengües, pertinència gramatical, especificitat, distintivitat	<i>ço</i>	22/9/1923
	Historicitat, analogia amb altres llengües, implantació, distintivitat	<i>qui S / que CD</i> »	23/8/1924 26/8/1924
	Historicitat, implantació, genuïnitat, especificitat	<i>dues</i> Caiguda de prep. <i>en/a</i> + locatius	16/5/1925 sense data 8/9/1923
	Analogia amb altres llengües, implantació, intel·ligibilitat, especificitat	<i>perquè / per tal que / per tal com</i>	15/11/22
	Historicitat, pertinència gramatical, implantació, distintivitat	<i>en/a</i> + c. indir.	27/1/1920
3	Historicitat, implantació i distintivitat	Omissió de <i>no</i> Futur en subord.	22/3/1923 24/8/1923
	Historicitat, implantació i genuïnitat	« <i>per</i> +infinitiu» Omissió de <i>que</i> Ind. imp. cond. <i>de</i> + infin. S/CD.	21/1/1920 27/5/1923 23/8/1923 5/2-11/25
	Historicitat, pertinència gramatical i genuïnitat	<i>tota vegada que d'on</i>	3/7/1923 8/4/1925
	Historicitat, analogia amb altres llengües, implantació	Caiguda de prep.	13/1/1920
	Historicitat, analogia amb altres llengües, distintivitat	<i>ser</i> auxiliar de verbs transitius	17/12/22

²¹⁶. Per a les remissions de cada *Conversa* al seu epígraf a l'epígraf 9.5, v. nota 51.

	distintivitat, homogeneïtat paradigmàtica, adequació a una concepció lingüística	<i>els hi</i>	18/2/1920
	Historicitat, homogeneïtat paradigmàtica, implantació	<i>n'hi / li'n</i>	6/5/1920
	Historicitat, implantació, simplicitat	<i>senyor ø/En</i>	23/1/1923
	Analogia amb altres llengües, implantació, distintivitat	<i>qual/quin interr.</i>	25/1/1923
	Historicitat, implantació, especificitat	<i>de + inf. S/CD</i>	20/5/1923
	Implantació, genuïnitat, distintivitat	<i>en/a + infinitiu</i>	31/1/1924
	Analogia amb altres llengües, homogeneïtat paradigmàtica, implantació	<i>blasmar algú d'alguna cosa</i>	21/2/1928
	Analogia amb altres llengües, adequació a una concepció estilística, genuïnitat	<i>senyor ø/En</i>	14/1/1923
	Adequació a una concepció estilística, implantació, distintivitat	<i>que rel. possessiu</i>	21/8/1923
	Analogia amb altres llengües distintivitat, historicitat	<i>per / per a</i>	20/1/1920
	Pertinència gramatical, distintivitat, historicitat	<i>no res menys</i>	24/9/1926
2	Historicitat i implantació	<i>per què relatiu a/en amb locatius de amb infinitius Futur en subord.</i>	11/1/1920 10/1/1923 12/9/1923 11/4/1926
	homogeneïtat de paradigmes, implantació	<i>d'estant de</i>	28/10/23
	Historicitat i distintivitat	<i>Combinació la hi aquest/aqueix Futur en subord. aquest/aqueix</i>	23/2/1920 16/3/1920 28?/4/26 28/12/22
	Historicitat i genuïnitat	<i>Ind. imp. cond. Futur en subord. lo neutre Omissió de que</i>	26/3/1920 27/3/1920 19-20/5/20 26/11/22
	Analogia amb altres llengües i genuïnitat	<i>a + compl. dir. Raonament gral.</i>	7/4/1920 17/6/1927
	Pertinència gramatical i implantació	<i>doncs causal estar per ser</i>	15/9/1923 7/11/1923
	Intel·ligibilitat i distintivitat	<i>Futur en subord.</i>	26/3/1920
	Implantació, distintivitat	<i>a/en + infinitiu »</i>	19/4/1920 8/4/1926
	homogeneïtat paradigmàtica, distintivitat	<i>els hi datiu</i>	8/12/1922
	Pertinència gramatical, genuïnitat	<i>el mateix coref.</i>	21/12/22
	Analogia amb altres llengües, pertinença gramatical	<i>prep. àtona + ell.</i>	22/6/1923
	Historicitat, pertinença gramatical	<i>puix coordinant</i>	15/9/1923
	Historicitat, pertinença gramatical	<i>no res menys tota vegada que posat que</i>	4/10/1923 » »
	Implantació, genuïnitat	<i>se'l donaré</i>	20/10/23
	Historicitat, intel·ligibilitat	<i>a no ser que</i>	15/5/1925
	Genuïnitat, distintivitat	<i>estar + gerundi</i>	9/3/1928
	Pertinència gramatical, pertinença gramatical	<i>doncs quin relatiu no res menys</i>	17/6/1926 » »
Tot.		54	80 76

La quantitat final de la columna «Qüestions», de 80, no és real, ja que cal descomptar-ne les repetides. Observem el quadre següent:

Qüestions no repetides (29)	Qüestions repetides (51)		
	Ocurrències totals (51)	Ocurr. a comptar (19)	Ocurr. sobreres (32)
<i>demés</i>	<i>en/a</i> davant de locatiu : 4	1	3
<i>llur</i>	<i>d'on</i> genitiu : 2	1	1
Supr. de <i>-ment</i>	<i>en/a</i> davant d'infinitiu: 6	1	5
<i>mes</i>	<i>regraciar</i> : 2	1	1
<i>per ço que</i>	Caiguda de prep: 3	1	2
<i>ço</i>	<i>no res menys</i> : 4	1	3
<i>dues</i>	<i>qui S / que</i> CD: 2	1	1
<i>en/a</i> + c. indir	relatiu possessiu : 2	1	1
Omissió de <i>no</i>	<i>perquè</i> : 2	1	1
<i>ser</i> auxiliar	Futur en subordinat: 5	1	4
<i>n'hi / li'n</i>	Omissió de <i>que</i> : 2	1	1
<i>qual/quin</i>	« <i>per</i> +infinitiu»: 2	1	1
<i>blasmar</i>	Ind. imp. cond.: 2	1	1
<i>per / per a</i>	<i>de</i> + infin. S/CD : 3	1	2
<i>per què</i> relatiu	tota vegada <i>que</i> : 2	1	1
<i>d'estant de</i>	<i>els hi</i> : 2	1	1
Combinació <i>la hi</i>	<i>senyor ø</i> : 2	1	1
<i>lo neutre</i>	<i>aquest/aqueix</i> : 2	1	1
<i>a</i> + compl. dir.	<i>doncs</i> causal : 2	$\frac{1}{19}$	$\frac{1}{32}$
Raonament gral		19	32
<i>estar per ser</i>			
<i>el mateix</i> coref			
prep. àtona + <i>ell</i>			
<i>puix</i> coordinant			
<i>posat que</i>			
<i>se'l donaré</i>			
<i>a no ser que</i>			
<i>estar</i> + gerundi			
<i>quin</i> relatiu			

Les dades importants són:

a) Hi ha 29 qüestions que són tractades una sola vegada.

b) Hi ha 19 qüestions tractades més d'una vegada, que sumen 51 raonaments. Això fa que hi hagi 32 ocurrències (51-19) que no s'han de tenir en compte a l'hora de calcular sobre quantes qüestions hi ha raonaments.

c) Tant si sumem les qüestions tractades una sola vegada (29) a les 19 qüestions tractades més d'una vegada, com si restem les 32 ocurrències sobreres a les 80 ocurrències de totes les qüestions, obtenim les 48 qüestions que han estat objecte de raonament a les *Converses filològiques*:

$$\begin{array}{r}
 29 \quad 80 \\
 + 19 \quad - 32 \\
 \hline
 48 \quad 48
 \end{array}$$

d) Entre les 19 qüestions tractades més d'una vegada, destaquen les preposicions *a* i *en* davant d'infinitiu (6), el futur en les subordinades (5), preposicions *a* i *en* davant de locatius (4) i la locució *no res menys* (4).

5.3.1.1.3. La concepció general de les formes desaconsellades de sintaxi a les *Converses filològiques de 1919-1928*

A les *Converses filològiques* el lector troba força referències explícites o implícites al concepte de *falta de sintaxi*. Les hem agrupat al voltant de les etiquetes generals de «definició», «tipus», «ponderació» i «qüestions considerades falta».

Pel que fa a una definició d'aquest concepte, no n'hem trobat cap d'explícita, però hem trobat unes quantes *Converses* en les quals Fabra exposa com cal constituir una regla gramatical i com automàticament es constitueixen les faltes. D'aquest procés es desprèn sense gaire esforç què és una falta —concepte del qual el Mestre dóna les característiques en una *Conversa*. En els textos del 2/12/1922 (§ 9.5.2.25),²¹⁷ 23/8/1924 (§ 9.5.2.27), 26/8/1924 (§ 9.5.2.27), 13/9/1924 (§ 9.5.2.27) i 16/5/1925 (§ 9.5.2.28), Fabra exposa com s'arriba a l'establiment d'una forma o construcció com a regla i com a falta les altres formes o construccions concurrents: una forma o una construcció ha de ser sancionada pel gramàtic com a regla quan els escriptors l'adopten —si més no, majoritàriament— i aquest ús qualla també en la llengua parlada; aleshores les formes o construccions concurrents són considerades faltes de sintaxi o de gramàtica, o antigramaticals —sense excloure un període prudent de provisionalitat. Per tant, el Mestre té en compte els criteris literari i democràtic com segueix: cal que una forma o una construcció qualli en la llengua escrita i en virtut del canvi des de dalt qualli també en la llengua parlada. El fragment més clar de tot aquest procés és el de la *Conversa* del 26/8/1924 (§ 9.5.2.27):

²¹⁷. Aquesta *Conversa* és especialment rellevant, ja que Fabra es planteja si es pot considerar falta l'ús de les preposicions davant de la conjunció *que*, atès que no és que els escriptors el practiquin per negligència, sinó que no «s'avenen» a renunciar-hi.

«Si un desig d'acostar la llengua moderna a la llengua dels nostres escriptors medievals, si un desig d'establir una distinció que fóra realment avantatjosa per a la llengua, porta els nostres escriptors a admetre un *qui* feble que el mateix es refereix a coses que a persones (com el *qui* feble medieval o el *qui* francès), el més que pot fer el gramàtic és d'admetre l'ús facultatiu d'aquest *qui*, ço és, d'admetre com a bons, com a gramaticals, els dos pronoms *qui* i *que* en funció de subjecte.

Als escriptors pertany de decidir-se a favor de l'un o l'altre d'aquests dos pronoms. Si es decidien a favor del primer, i l'ús sistemàtic o almenys freqüent d'aquest pronom portava com a conseqüència d'esmoreir l'associació actual entre la forma *qui* i la idea de persona, talment que un *qui* amb referència a cosa (*la paret qui ha caigut*) no ens xoqués com fa ara i fos per tant possible que àdhuc penetrés en el llenguatge parlat, llavors podria el gramàtic intentar de proscriure *que* declarant-lo antigramatical.»

La definició de *falta de sintaxi* que es desprèn aleshores pot ser:

«Forma o construcció no adoptada per la llengua escrita i per la llengua parlada i no acceptada pel gramàtic.»

Aquesta definició s'ha de matisar en el sentit que formes i construccions dels registres espontanis pot ser que no s'acceptin en la llengua literària.

I en el text del 13/2/1923 (§ 9.5.2.26) el lingüista gracienc dóna com a característiques de les faltes de sintaxi que són poc visibles i que per això fan «més mal a la llengua» i costen de desarrelar i fins i tot poden pertorbar la llengua parlada de demà.

En el terreny del que anomenem «tipus de forma desaconsellada segons la causa», destaquen quantitativament els textos en què el Mestre atribueix faltes de sintaxi a les traduccions mecàniques o mot a mot. Només en dues *Converses* parla d'altres causes: en les del 19/1/1928 i del 28/6/1928 (§ 9.5.2.32) té en compte faltes per ignorància de la regla —en la primera en general, en la segona tractant del *doncs* causal— i en la segona, a més, dóna com a causa la inconsciència.

Dos textos on es veu clarament la posició fabriana sobre aquesta mena de traduccions són els del 9/6/1926 (§ 9.5.2.29) i del 28/1/1928 (§ 9.5.2.32):²¹⁸

9/6/1926: ? : «És prou sabut que a una combinació sintàctica d'una llengua no correspon sempre una mateixa combinació en una altra llengua. [...] Però això és, naturalment, sovint oblidat en les traduccions mecàniques fetes traduint mot per mot sense penetrar el sentit de la frase.»

²¹⁸. També fa un planteig general en els textos del 28/7/1925 i del 6/2/1927.

28/1/1928: ? «No podem pas esperar de veure els diaris catalans alliberats de les faltes greus de llenguatge que hi constatem avui en tanta abundància, mentre una gran part de llur text sigui una traducció del castellà feta a correu en el moment mateix de compondre el diari.

En una traducció així no hi ha temps material de copsar el significat de cada frase i, llavors donar-li forma catalana, i es tradueix mot a mot sense parar-se a considerar si la frase resultant és correcta o vol dir el mateix que la castellana o àdhuc si vol dir alguna cosa.

El traductor, en possessió d'una sèrie d'equivalències que ell té establertes entre tals mots castellans i tals mots catalans, acostuma a traduir invariablement cada mot castellà per un mateix mot català. »

Són faltes de sintaxi degudes a aquestes traduccions: *tenir que, en la que, per a = para, pel qual = por lo cual*, omissió de *que* en el text del 3/12/1922 (§ 9.5.2.25); *foren engrossant, se les enviaven*, en el text del 17/1/1923 (§ 9.5.2.26); *del crítica que...*, en el text del 26/2/1924 (§ 9.5.2.27); *el satisfet que...*, verbs amb règims diferents coordinats, l'ús exclusiu del present de subjuntiu a les subordinades, en el text del 26/2/1924 (§ 9.5.2.27); *en ella prendran part*, en el text del 7/3/1924 (§ 9.5.2.27); i *se la garantitzem*, en el text del 30/12/1924 (§ 9.5.2.27).

Pel que fa al que anomenem «ponderació fabriana de les formes desaconsellades», hem cregut que es podien establir dos grans grups a partir de les qualificacions que el Mestre dóna a les formes rebutjades.

Hem considerat formes secundàries segons Fabra les formes o construccions per a les quals usa qualificacions com les següents: «tolerable», «[no]²¹⁹ preferible», «[menys] correcta», «poc recomanable», «no tan bé però catalana», «a evitar en general», «aconsellable un ús moderat», «x recomanable sense condemnar y», «admissible», «no incorrecte», «passadora», «és d'aconsellar no x», «no tan dolent», «acceptable» i «permissible».

Entre les faltes, hem considerat formes rebutjades amb contundència per Fabra les formes o construccions qualificades amb les expressions «(absolutament / del tot) inadmissible», «cal gran cura a evitar (en absolut / curosament) x», «cal combatre per

²¹⁹. L'adverbi *no* l'hi afegim nosaltres, ja que de fet la situació és que Fabra qualifica de «preferible» una forma *x* i no pas de «no preferible» la forma *y*; però la qualificació de *x* comporta la de *y*.

tots els mitjans *x*», «defectuosa», «grollera», «falta de sintaxi indiscutible», «falta inversemblant», «falta vergonyosa», «errada, error o falta greu de sintaxi», «inacceptable», «ni tan sols catalana», «*x* pitjor que *y*»,²²⁰ «veritable falta de gramàtica», «faltes de català formidables», «imperdonables», «pas endarrera en l'obra de depuració de la nostra sintaxi», «faltes contra la gramàtica general», «absolutament erroni», «incorrecció lingüística aclaparadora», «greus recaigudes», «tan antigramatical», «gran defecte», «frases absurdes i intel·ligibles» i «lamentable».

No en tots els casos, però, la realitat que trobem en les *Converses* sobre la ponderació de les formes desaconsellades és tan nítida. En la ponderació d'algunes formes desaconsellades, veiem que Fabra qualifica de maneres diferents allò que aparentment són les mateixes qüestions. Hi ha casos en què una mateixa forma desaconsellada pot ser classificada segons la divisió exposada,

- a) alhora com a forma secundària, com a forma rebutjada sense èmfasi i com a forma rebutjada amb força rigor;
- b) o forma secundària i forma rebutjada amb força rigor alhora;
- c) o forma secundària i forma rebutjada sense èmfasi alhora;
- d) o sense qualificar i forma rebutjada amb força rigor alhora.

Vegem-ho en detall. Pel que fa a les qüestions sobre les quals Fabra fa servir qualificacions que remetent als tres grups de formes desaconsellades, són cinc i en cada una la presència de la triple ponderació obeeix a situacions diferents. Són les següents:

²²⁰. Essent *x* ja una forma rebutjada. És el cas, p. ex., de la *Conversa* del 14/III/1923 (§ 9.5.2.26): «En la llengua parlada, un temps, es generalitzà el costum de dir *an* en lloc de *a* davant certs mots començats en vocal; més tard s'esdevingué una cosa encara pitjor: la substitució d'aquest *an* i de la preposició *en* per *amb*. Aquesta substitució, per sort, no aconseguí sinó excepcionalment introduir-se en la llengua escrita [...]»

1. *La transgressió de la regla és una forma secundària en uns casos, una forma rebutjada sense èmfasi en altres i una forma rebutjada amb rigor en uns tercers*

Un cas en què una lectura superficial dels textos fabrians portaria a pensar en una ponderació incoherent són aquells en què el Mestre analitza la supressió de *no* en oracions expositives o imperatives. En la *Conversa* del 15/12/19 (§ 9.5.2.23) ja deixa clara la seva posició:

«En les oracions expositives o imperatives, l'omissió del *no* és tolerable [...] Però amb alguns d'aquests mots l'omissió del *no* pot donar lloc a frases equívokes, àdhuc en les oracions expositives. Per això és de recomanar que, en general, hom eviti l'omissió en tota classe d'oracions negatives.»

Per això en aquesta i en 7 *Converses* més —23/3/1923, 23/5/1923 i 12/6/1923 (§ 9.5.2.26); 21/4, 7/7 i 8/12/1926 (§ 9.5.2.29); i 20/7/1927 (§ 9.5.2.31)—considera una forma secundària la supressió de *no* en oracions expositives o imperatives i, en canvi considera falta greu aquesta ommissió en frases com *res el commou*, el 16/12/1919 (§ 9.5.2.23) i *res l'espanta*, el 31/8/1923 (§ 9.5.2.26), en les quals considera que el receptor no sap si l'elisió prové de *no res* o de *res no*. I en el text del 8/12/1926 (§ 9.5.2.29) recorda que el *no* és indispensable en alguns casos.

2. *La construcció és incorrecta però la pràctica dels parlants obliga a tolerar-la*

En tractar de la duplicació pronominal en frases amb complements circumstancials preverbals, el lingüista gracienc té molt clar des de ben aviat que «en el fons és una incorrecció gramatical» —qualificatiu que repeteix el 9/12/23 (§ 9.5.2.26) i el 12/3/24 (§ 9.5.2.27), i que endureix el 15/5/1928 (§ 9.5.2.32) quan la qualifica de «tan antigramatical». Malgrat aquesta ferma i inamovible convicció, Fabra mostra una tolerància a contracor en diferents textos —els del 22/10/20 (§ 9.5.2.24), 12/3/1924 (§ 9.5.2.27) i 24/10/26 (§ 9.5.2.29)—, dels quals el que mostra clarament aquesta resignació és el primer:²²¹

²²¹. Els subratllats són nostres.

22/X/1920: «Quan el membre d'una proposició el qual [*sic*] és representable per *hi* o *en* s'anteposa al verb, és permissible d'expressar-lo una segona vegada adjuntant al verb l'adverbi feble *hi* o *en* [...]

Però aquest pleonasma, que no hauríem de tolerar sinó excepcionalment (en vista de tal o tal efecte estilístic) [...]. La majoria dels escriptors actuals, en efecte, quan anteposen al verb una determinació circumstancial o un complement representable per *hi* o *en* (i aquesta anteposició és practicada amb una freqüència lamentable), rars vegades deixen d'adjuntar al verb *hi* o *en*, talment que fa l'efecte que aquesta adjunció, que en el fons és una incorrecció gramatical, sigui considerada per molts com a obligatòria.»

3. *Les solucions alternatives a una construcció espanyola són, les unes admissibles i les altres rebutjades amb èmfasi o sense*

Per evitar la construcció del castellanisme *lo* amb adjectiu, Fabra considera «admissible» la construcció «*com és* + adjectiu», el 17/4/1928 (§ 9.5.2.32) i considera les construccions paral·leles amb l'article neutre *el* i el pronom *ço*, en uns textos «incorrectes» —el 9/12/23 (§ 9.5.2.26) parlant de *el demés*; el 22/9/23 (§ 9.5.2.26) parlant de «*ço*+adjectiu»— i, en d'altres, «absurda i intel·ligible» una construcció com *el bonica que és* —el 26/2/1928 (§ 9.5.2.32)—, «inadmissible» una construcció com *ço important* —el 4/2/1920 (§ 9.5.2.24). Per tant, hi ha una avaluació dels recursos de què disposa el català per evitar un castellanisme.

4. *Una construcció és tolerable en registres informals i incorrecte en registres formals*

En la *Conversa* del 31/12/1919 (§ 9.5.2.23), el Mestre deixa clar que la duplicació pronominal en frases de relatiu és només «tolerable en estil familiar», mentre que en la «llengua literària» cal tenir «gran cura a evitar-la». Si tenim en compte aquest text, cal sobreentendre que les qualificacions posteriors de «falta» o de «falta greu» són en relació amb l'ús formal de la llengua. Així en 5 textos la condemna sense un èmfasi especial —els de l'11/2/23 i del 19/8/23 (§ 9.5.2.26); i del 12/3/24, i del 9 i 13/8/24 (§ 9.5.2.27)— i en 4, amb una certa virulència —el 23/10/20 (§ 9.5.2.24): «absolutament inadmissible»; el 15/12/22 (§ 9.5.2.25): «defectuosa i grollera»; el 9/1/23 (§ 9.5.2.26): «veritable falta de gramàtica»; i el 16/1/23 (§ 9.5.2.26): «falta greu de sintaxi».

5. *La construcció és rebutjada amb més determinació a mesura que passa el temps*

En les quatre *Converses* en què Fabra tracta de l'ús de la preposició *a* davant de complement directe s'observa un enduriment respecte a aquest ús. L'any 1920 (§ 9.5.2.24), en dues *Converses* separades per tres dies es mostra vacil·lant: en la del 5/4/20 afirma clarament que és una construcció «a evitar», però en la del 8/4/20 es limita a dir que és «més correctament» usada sense preposició. En tornar-ne a parlar l'11/2/1923 (§ 9.5.2.26), la qualifica de «falta», mentre que en el text del 9/2/1926 (§ 9.5.2.29) la qualifica d'«incorrecció lingüística aclaparadora» i de «greu recaiguda». Aquest estat de coses fa pensar en un rigor creixent en la prohibició d'aquest ús de la preposició *a*.

El segon cas de possible ponderació múltiple que pot semblar *a priori* sorprenent és el de les qüestions sobre les quals trobem alhora qualificacions pròpies de les formes secundàries i de les faltes greus, ja que en la nostra classificació són els blocs de rigor mínim i màxim respectivament. Només es dóna en la qüestió de l'ordre dels elements de la frase. En la *Conversa* del 24/10/1926 (§ 9.5.2.29), el Mestre es limita a «aconsellar» que no es desplacin les determinacions circumstancials, si no es busca un «efecte estilístic», mentre que l'any 1928 (§ 9.5.2.32) considera el desplaçament d'elements un dels «dos grans defectes de la prosa catalana» (20/5/1928) i l'atribueix «al fet que molts no tenen ni idea d'algunes de les qualitats que ha de tenir un escrit perquè es pugui considerar ben redactat» (29/5/1928).

No podem deixar d'advertir que entre aquella i aquestes *Converses* hi ha dues diferències. D'una banda, la del 24/10/1926 (§ 9.5.2.29) és la resposta a un lector concret, cosa que pot fer pensar que el Mestre rebutja el desplaçament però amb voluntat de no ofendre el consultant. De l'altra, en la de 1926, té en compte estrictament les «determinacions circumstancials», mentre que en les segones parla genèricament d'«inversions». Ens inclinem a pensar que la primera diferència és la decisiva, mentre

que la segona és irrellevant, ja que en els textos fabrians l'ordre dels elements generalment té a veure amb les determinacions circumstancials.

Pel que fa a les qüestions sobre les quals Fabra fa servir qualificacions que remetent ara a les formes secundàries i a les faltes, són quatre i en cada una la presència de la doble ponderació obeeix a situacions diferents. Són les següents:

1. *La construcció és considerada forma secundària excepte en determinats casos de possible ambigüitat, en els quals passa a ser una falta*

És el cas de l'ús del subjuntiu en subordinades temporals o de relatiu: l'ús d'aquest temps en aquestes frases «no és incorrecte», en el text del 28/4/1926 (§ 9.5.2.29); «preferible», en el text de l'11/4/1926 (§ 9.5.2.29), però, el futur, sobretot en casos d'ambigüitat com *els que treballem*, en els quals el subjuntiu «hauria de ser usat excepcionalment», afirmació del text del 27/10/1923 (§ 9.5.2.26).

2. *La construcció és considerada forma secundària en un text, i falta en un altre*

El 23/2/1920 (§ 9.5.2.24) el lingüista de Gràcia justifica que la combinació *la hi* sigui l'establerta —enfront de la més clàssica *la li*— per la «regla moderna», mentre que el 8/8/1923 (§ 9.5.2.26) es limita a afirmar que les combinacions *la hi* i *li ho* són «preferibles» a *l'hi*. La discordança entre la prescriptivitat de la unitat de significació *regla* del text més antic i la llibertat de la preferibilitat del posterior, creiem que s'explica, no pas per una atenuació en el rigor de la regla, sinó pel fet que són dues *Converses* amb objectius diferents: la primera pretén justificar la tria a favor de *la hi* enfront de *la li*; la segona pretén introduir gradualment les combinacions preferides (*la hi* i *li ho*) enfront de la solució col·loquial *l'hi*. No hi ha una contradicció explícita entre tots dos textos, sinó un interès diferent sobre la mateixa qüestió.

3. *La construcció és considerada forma secundària en un aspecte i falta en un altre*

El 16/9/1923 (§ 9.5.2.26) el Mestre afirma, d'una banda, que *puix que*, com a conjunció subordinant, és «preferible» a *puix i*, de l'altra, que l'ús de *puix* com a conjunció coordinant és erroni. La forma simple, doncs, és una forma secundària, però l'ús coordinant és una falta.

4. *Ponderació diferent de solucions alternatives a una mateixa construcció*

El 15/2/1923 (§ 9.5.2.26), en parlar de les diferents possibilitats respecte a la supressió o no de la terminació *-ment* d'un o de diversos adverbis de manera coordinats, es dedueix que el Mestre considera una forma secundària la supressió de la terminació menys en el primer dels adverbis coordinats —ja que considera «superior» la conservació de la terminació en tots els adverbis— i que considera una falta la supressió de la terminació menys en l'últim dels adverbis coordinats —ja que és una solució estranya al català antic i deguda segurament a castellanisme.

Quant a les qüestions sobre les quals el Mestre fa servir qualificacions que remetent alhora a les faltes i a les faltes greus, són onze i en cada una la presència de la doble ponderació obeeix a situacions diferents. Són les següents.

El 21/4/1926 (§ 9.5.2.29) considera no «passador» l'ús de *no* darrere de *sense*, i el 7/7/1926 «absolutament erroni».

En parlar de l'omissió de *no* en frases en què mots com *mai*, *res*, etc., s'anteposen al verb, Fabra considera falta en 3 textos —el 23/3/1923 (§ 9.5.2.26), «incorrecta»; el 25/2/1927 (§ 9.5.2.31), «dolenta»; i el 20/7/1927 SRomUB 814 (§ 9.5.2.31) «pitjor»

que *res Ø passa*—²²² l'anteposició de *no* a aquests mots, i en un —el del 7/7/1926 (§ 9.5.2.29)— la considera «absolutament errònia».

En 5 *Converses*, el lingüista gracienc rebutja sense èmfasi l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*. En la del 2/12/1922 (§ 9.5.2.25) dubta si aquest conjunt és una «falta de sintaxi [...] donat que la majoria dels escriptors actuals l'usen habitualment, i no certament per incúria, sinó perquè no s'avenen a renunciar al grup *de que*». Però en textos posteriors n'afirma clarament la condició de falta: «incorrecte» — 28/2 i 9/12/1923 (§ 9.5.2.26)—, «falta de sintaxi» —el 7/2/1924 (§ 9.5.2.27)— i infracció de «la regla» —el 17/2/1927 (§ 9.5.2.31). Pel que fa a rebutjar-la tallantment, en la *Conversa* del 19/5/1923 (§ 9.5.2.26) es pregunta si «no seria hora de declarar-lo del tot inadmissible».

En parlar de la combinació *els hi* datiu, Fabra la rebutja sense èmfasi en 3 textos —el 4/5/1920 (§ 9.5.2.24) afirma que és correcta si els dos pronoms substitueixen complements diferents; el 28/10/22 (§ 9.5.2.25) la qualifica de «falta de construcció», «construcció defectuosa» i « incorrecció»; i el 13/8/1924 (§ 9.5.2.27), de «falta de sintaxi». En 2, la censura amb contundència: el 30/12/1922 (§ 9.5.2.25) la considera «falta vergonyosa», i el 29/9/1923 (§ 9.5.2.26) «falta greu de sintaxi».

En tractar de la conjunció *doncs* causal, el Mestre la situa en 3 textos en l'àmbit de les meres faltes —«defectuós»: el 2/6/1923 (§ 9.5.2.26); «cal evitar»: 17/5/1923; i «falta de gramàtica»: el 3/6/1923— i la col·loca entre les faltes greus en 4, dels quals destaca l'últim —el 29/6/1928 (§ 9.5.2.32)—, ja que hi afirma que aquest ús de *doncs* és «la tara més greu de la llengua literària»: el 30/12/1922 (§ 9.5.2.25) diu que és una «falta vergonyosa»; el 10/7/1924 (§ 9.5.2.27), «falta de català formidable»; i el 30/11/1924, «una error sintàctica [*sic*] greu».

²²². Recordem que l'omissió de *no* és una «forma secundària»; si l'anteposició de *no* a aquests mots és pitjor, constitueix una falta.

En denunciar la falta consistent a abusar dels pronoms tòpics en detriment de *en* i *hi*, Fabra també denuncia un remei que és «pitjor», consistent a afegir aquests pronoms sense eliminar els forts. Ho fa en les *Converses* del 22/6/1923 (§ 9.5.2.26) i 7/3/1924 (§ 9.5.2.27).²²³

Parlant de l'ús preposicional del mot *baix*, el Mestre es limita a prescriure'n la substitució per *sota* l'any 1919 (§ 9.5.2.23) —el 29/11 i el 6/12—, mentre que l'any 1922 (§ 9.5.2.25) en un text (2/12/1922) la qualifica de «falta de sintaxi indiscutible», i en un altre (30/12/1922) de «falta vergonyosa».

Quan denuncia l'ús de la preposició composta *per a* davant d'un infinitiu que depèn d'un verb d'acció voluntària, l'any 1923 (§ 9.5.2.26) es limita a qualificar-lo de «defectuós» (24/2) i «defecte» (6/9), mentre que el 10/7/1924 (§ 9.5.2.27) el considera una «falta de català formidable».

En rebutjar l'ús com a relatiu possessiu del pronom *qual*, el 8/1/1920 (§ 9.5.2.24) i l'11/2/1923 (§ 9.5.2.26) el lingüista de Gràcia el considera, merament una «falta» i el 9/12/1923, «incorrecte»; el 16/8/1923, en canvi, el qualifica d'«inadmissible».

Quant al gerundi no adverbial, en principi queda clar que Fabra el considera una falta greu, ja que en 5 *Converses* el qualifica amb expressions del bloc de les faltes greus: «caldrà evitar-lo en absolut» —el 17/9/1924 (§ 9.5.2.27)—, és «una de les tares més vergonyoses de la prosa actual» —el 12/9/1925 (§ 9.5.2.28)—, és «un dels dos grans defectes de la prosa catalana» —el 20/5/1928 (§ 9.5.2.32)—,²²⁴ «el *doncs* causal és potser la tara més greu de la llengua literària actual, pitjor, sens dubte, que el gerundi abusiu»²²⁵ —el 29/6/1928— i és una «incorrecció lingüística aclaparadora» —el

²²³. En la del 12/3/1924 denuncia com a castellanisme aquest abús.

²²⁴. En la *Conversa* del 29/5/1928 afirma que «hi ha qui defensa l'hipèrbaton i els llargs enfilalls de frases i oracions subordinades [...] es deu simplement al fet que molts no tenen ni idea d'algunes de les qualitats que ha de tenir un escrit perquè es pugui considerar ben redactat»: com que en la *Conversa* del 20/5/1928 explicita que les frases llargues es fan sobretot amb el gerundi, es pot deduir que aquest gerundi «es deu simplement al fet que molts no tenen ni idea d'algunes de les qualitats que ha de tenir un escrit perquè es pugui considerar ben redactat».

²²⁵. Aquesta comparació permet de veure que dins del bloc de faltes greus n'hi ha més que altres.

9/2/1926 (§ 9.5.2.29). Però en el mateix text del 9/2/1926 hi ha la qualificació «defecte», la qual ens situa en l'àmbit de les meres faltes.

En denunciar l'ús de *quin* com a relatiu, el 8/1/1920 (§ 9.5.2.24) es dedueix que no és correcte i el 15/8/1923 (§ 9.5.2.26) Fabra es limita a dir que es fa «erròniament», mentre que el 30/12/1922 (§ 9.5.2.25) el qualifica com a «falta vergonyosa» i el 16/8/1923 (§ 9.5.2.26), com a «inadmissible».

Com a observacions generals sobre aquests 20 casos de ponderació múltiple d'una mateixa forma o construcció, es poden fer les següents:

a) En 15 casos la variació en la ponderació es dona entre blocs contigus: 15 qüestions són considerades alhora formes secundàries i faltes. En 11 casos trobem una alternança de ponderacions —fins i tot en una mateixa *Conversa*— sense que hi hagi cap raó que ho justifiqui. En el cas, en canvi, de les altres 4, o bé una construcció és una forma secundària excepte en el cas que pugui portar a ambigüitat; o bé la ponderació diferent obeeix al tractament d'aspectes diferents de la mateixa construcció; o bé entre les solucions assajades per resoldre un hispanisme, una és una forma secundària i una altra, una falta.

b) Criden més l'atenció, però, els 5 casos de triple ponderació d'una mateixa qüestió i el cas de ponderació alhora de forma secundària i forma rebutjada tallantment. En el cas de les 4 primeres, o bé una construcció és una forma secundària o simple falta excepte en el cas que pugui portar a ambigüitat, cas en què rep qualificacions emfàtiques; o bé, malgrat que Fabra consideri la construcció falta greu la dificultat d'implantació de la solució alternativa el fa mostrar-se condescendent; o bé la triple ponderació respon a l'avaluació de solucions diferents a una construcció espanyola; o bé hi ha una distribució estilística, de manera que la forma secundària és tolerable en registres formals, però és una falta o una falta greu en registres informals; o bé la triple ponderació és progressiva en el rigor a mesura que passa el temps. Aquesta progressió

és coherent amb la seva proposta de deixar un temps de prova abans de considerar falta una forma rebutjada.

c) Cal concloure, doncs, que —excepte en el bloc més nombrós, el de les dobles ponderacions de rebuig sense èmfasi i de rebuig amb èmfasi — les ponderacions múltiples no es deuen a alternances injustificades, sinó a criteris diferents. Entre aquests criteris, n'hi ha dos que actuen dues vegades: d'una banda, el perill d'ambigüitat porta Fabra en dues qüestions (l'omissió de *no* i l'ús del subjuntiu present) a extreure el rigor de la ponderació; de l'altra, l'avaluació de solucions diferents per evitar la construcció «*lo*+adjectiu» i construccions com *econòmica i socialment* fa que sobre una mateixa construcció hi hagi ponderacions diferents.

Si passem a les construccions o formes sobre les quals Fabra fa una sola ponderació, cal dir que són les següents:²²⁶

1. Formes secundàries:

Infintiu subjecte o complement directe sense la preposició *de* (12/9/1923, 19/5/1923, 20/5/1923)
 Perífrasi «*estar* + gerundi» (16/11/1923, 26/2/1928, 9/3/1928)²²⁷
 Construcció *des de... estant* (28/10/1923)
 Intercalació en la llengua oral de *n* entre la preposició *a* i un mot començat en vocal (14/3/1923)
 Numeral *dos* femení (16/5/1925)
 Possessiu *seu* amb possessor plural (26/8/1924)
 Preposició *en* en locatius com *en el castell* (26/1/1920)
 Preposició simple *fins* \emptyset davant de demostratiu (11/4/1923)
 Relatiu *qual*, en certs casos (26/1/1923)²²⁸
 Relatiu *que* subjecte (26/8/1924)
 Subjuntiu imperfet en les oracions condicionals (23/8/1923)
 Ús de *no* en respostes com *no mai* (30/8/1923)
 Verb *remerciar* (21/2/1928)

Destaca el fet que parla 3 vegades de les 2 primeres qüestions.

²²⁶. Per a les remissions de cada *Conversa* al seu epígraf de l'epígraf 9.5, v. la nota 51.

²²⁷. V. el comentari que en fem en parlar de les classificacions de Lópz del Castillo i Bonet (§ 5.4.2.2.3).

²²⁸. V. el comentari que en fem en parlar de les classificacions de Lópz del Castillo i Bonet (§ 5.4.2.2.3).

2. Faltes

a) Formes rebutjades sense èmfasi:

Combinació *els hi* per altres combinacions, de complement indirecte masculí i complement directe (19/2/1920, 20/2/1920)
 Combinació *els hi* per *les hi* (9/12/1922, 25/7/1924)
 Conjunció *pues* (1/12/1919, 6/12/1919)
 Construcció *blasmar d'algú* (19/6/1923, 26/6/1925)
 Preposició *en* davant d'infinitiu complement (12/4/1920, 7/2/1924)
 Relatiu «article definit + *que*» per «article definit + *qual*» (6/II/1920, 18/8/1923)
 Adjectiu *varis* per *uns quants* (11/2/1923)
 Article definit davant d'infinitiu (12/9/1923)
 Combinació *els en hi* (21/2/1920)
 Concordança del participi passat quan el complement directe no és un pronom de 3a persona (29/6/1920)
 Concordança plural del verb *haver-hi* (12/6/1923)
 Conjunció *per a que* (11/2/1923)
 Construcció *el què* per *el que* (25/12/1923)
 Construcció *la quina filla* (23/12/1919)
 «faltes de gramàtica»: mer esment (17/1/1925)
 No-concordança en casos com *un gran nombre d'escriptors comet...* (s. d.)
 Perífrasi «*anar a* + infinitiu» (1/6/1928)
 Preposició *amb* per *a* en la llengua parlada (14/3/1923)
 Preposició *per a* en lloc de *per* (11/2/1923)
 Pronom *qual* en expressions com *cada qual* i *tal i/o qual* (26/1/1923)
 Pronom *res* per *gens* (6/12/1919)
 Verb *enriure's* (24/4/1926)
 Verb *estar* amb participi passat per *ser* (15/11/1923)
 Verbs de règims diferents coordinats (*vencé i donà mort als enemics*) (22/5/1923)

Destaca el fet que parla 2 vegades de les 6 primeres qüestions.

b) Formes rebutjades amb èmfasi:

Omissió de la conjunció *que* (27/5/1923, 10/7/1924)
 Perífrasi *tenir que* (21/4/1920, 30/12/1922)
 Verb *haver-hi* sense el pronom *hi* (12/6/1923, 22/5/1923)
 Article neutre *lo* (3/4/1928)
 Construcció «*a no ser que* + subjuntiu» (30/12/1922)
 Construcció «*al* + infinitiu tempocausal» (31/1/1924)
 Construcció *per lo demás* (30/12/1922)
 Falsos relatius (*no sé la que voldran*) (6/II/1920)
 «Faltes contra la gramàtica general»: faltes de cohesió i coherència (5/6/1926)
 «faltes greus de gramàtica»: mer esment (13/2/1923)
 Omissió de la preposició *de* en casos com *dos termes positius i un Ø negatiu* (10/2-11/1925)
 Proclisi i enclisi simultànies del mateix pronom feble (20/7/1927 SRomUB 794)
 Pronom *es* com a datiu (*se les donaven*) (9/12/1922)
 Pronom *les* datiu (19/1/1923)
 Pronom *qual* interrogatiu (10/7/1924)
Ser auxiliar de verbs transitius (17/12/1922)
 Ús de *estar* per *ser* amb locatiu (15/11/1923)

Destaca el fet que parla 2 vegades de les 3 primeres qüestions.

El resum quantitatiu d'aquest tres blocs és el següent:

<i>Tipus de forma desaconsellada</i>		<i>Qüestions</i>
Secundàries		13
Faltes		42
	Rebutjades sense èmfasi	(25)
	Rebutjades amb èmfasi	(17)
Total		55

D'aquestes dades es desprèn que menys de la quarta part (13/55) de les construccions considerades formes desaconsellades són considerades formes secundàries i més de les tres quartes parts són rebutjades (42/55).

5.3.1.2. Informació més rellevant sobre l'elaboració sintàctica a les *Converses filològiques de 1919-1928*

Sobre criteris relacionables amb l'elaboració funcional, el primer que destaca és la descoberta del criteri que nosaltres hem anomenat «criteri de l'adequació a una concepció estilística», d'acord amb el qual «es considera que la codificació concerneix només determinats registres, generalment distingits per un cert nivell de formalitat, i es releguen a registres no codificats les formes percebudes com a inadequades per als primers».

És un criteri que Fabra té en compte en 4 *Converses* —la primera vegada el 31/12/1919 (§ 9.5.2.23); l'última, 21/4/1925 (§ 9.5.2.28)— en qüestions concretes.²²⁹

²²⁹. Ho fa en limitar les duplicacions pronominals en oracions de relatiu a l'«estil familiar» —el 31/12/1919 (§ 9.5.2.23)—, en limitar la combinació *n'hi* a l'«estil familiar» —el 6/5/1920 (§ 9.5.2.24)—, en rebutjar «en estil acurat» les duplicacions pronominals en frases amb elements desplaçats i en limitar *enriure's* a l'«estil familiar», perquè la llengua no «hi guanya res» amb la duplicitat *riure's/enriure's* —el 21/4/1925 (§ 9.5.2.23).

A banda d'aquest criteri específic de l'operació d'elaboració funcional, hi ha dos criteris sobre els quals Fabra fa afirmacions generals respecte a la seva consideració a l'operació d'elaboració funcional. El primer és el criteri de la historicitat. En el text del 13/7/1924 (§ 9.5.2.27) diu el següent:

«És sobretot al recobriment de mots, de girs i d'expressions del català medieval, que el català d'avui deu la seva superioritat incontestable sobre el parlar encongit i provincià que era el català en iniciar-se la renaixença literària.»

El segon criteri, sobre el qual —en aquest cas, no tan explícitament— el Mestre fa observacions relatives a l'operació d'elaboració, és el de l'analogia amb altres llengües. El 6/5/1928 (§ 9.5.2.32) diu el següent:

«Normalment, en l'oració expositiva l'únic membre que va davant el verb [...] és el subjecte [...] però el català abusa d'aquesta inversió fins al punt que sembla que l'anteposició del circumstancial al verb hi sigui la construcció normal, i la posposició, l'excepció. [...] Aquesta construcció [la inversió], és clar, no és en absolut condemnable; però d'acceptar-la excepcionalment, com un recurs estilístic, a usar-la podríem dir sistemàticament, com fan molts, hi ha una distància enorme. I això últim és el que cal combatre si no volem que el català aparegui en un pla d'inferioritat respecte a les llengües germanes.»

En aquest fragment el Mestre sosté que la consideració indiscriminada de l'ordre neutre i de l'alterat situa el català en inferioritat expressiva respecte a altres llengües.

En segon lloc, cal parlar dels raonaments en què les operacions de codificació es combinen explícitament amb preocupacions o amb propostes pròpies de l'elaboració funcional. N'hi ha molts menys (sis) que de codificació estricta i com a màxim es basen en quatre criteris. Són els següents:

a) Raonament de quatre criteris

En condemnar la locució *per a que* —*Conversa* del 15/11/1922 (§ 9.5.2.25)—, Fabra té en compte el criteri de l'analogia amb altres llengües, el de la implantació, el de la distintivitat (en virtut del qual posa a disposició dels parlants les locucions *per tal que*, final, i *per tal com*, causal, si necessiten distingir formalment aquests significats) i el de l'especificitat.

b) Raonaments de tres criteris

En rebutjar l'ús del verb *ser* com a auxiliar amb verbs transitius —*Conversa* del 17/12/1922 (§ 9.5.2.25)—, el Mestre té en compte els criteris de la historicitat, de l'analogia amb altres llengües, el principi bàsic de la necessitat expressiva (en virtut del qual afirma que el català, com a llengua de cultura, no pot prescindir de les oracions passives) i el criteri de la distintivitat (relatiu al criteri de la regularitat).

En parlar del relatiu *que* en construccions com *un arbre que les arrels...* —*Conversa* del 21/8/1923 (§ 9.5.2.26)—, Fabra la considera tolerable com a expressió col·loquial en virtut del criteri de l'adequació a una concepció estilística —tant més que compleix el criteri funcional de la implantació—, malgrat que pot presentar problemes de distintivitat.

c) Raonaments de dos criteris

En parlar dels tractaments *senyor* i *En* —*Conversa* del 14/I/1923 (§ 9.5.2.26)—, el lingüista gracienc fa servir la distribució estilística (en virtut de la qual reserva el segon tractament per a situacions menys cerimonioses) i els criteris de l'analogia amb altres llengües i de la genuïnitat.

En la *Conversa* de l'11/1/1920 (§ 9.5.2.24), el Mestre especula amb la possibilitat, en virtut del criteri de la historicitat i del criteri funcional de la implantació de les locucions *per tal que* i *per tal com* —que podrien arraconar la conjunció *perquè*—, de reintroduir la construcció *per què* com a relatiu neutre per enriquir els mitjans expressius de la llengua literària.

En la *Conversa* del 28/12/1922 (§ 9.5.2.25), el lingüista gracienc proposa en virtut dels criteris de la distintivitat i de la historicitat, distingir en la correspondència els adjectius i pronoms *aquest* i *aqueix*.

En tercer lloc, destaquen les *Converses* en què Fabra practica el que podem anomenar una «gestió de la variació lingüística». Amb aquesta designació ens referim a les propostes fabrianes d'introduir distincions en determinats casos de variació no funcional. S'hi poden establir dues actuacions diferents:²³⁰

a) Distinció semàntica o sintàctica entre dues construccions o formes concurrents: el Mestre proposa els dies 7/12/1919 (§ 9.5.2.23) i 16/3/1920 (§ 9.5.2.24) una distinció en la correspondència entre *ací* i *aquí*, i el 16/3/1920 (§ 9.5.2.24), una distinció entre *aquest* i *aqueix*; i el 6/2/1927 (§ 9.5.2.31) reserva *sots* per a determinades locucions prepositives mentre que *dóna* com a forma habitual i productiva *sota*.

b) Permissió de la variació no funcional: el lingüista gracienc admet alhora *arriba al castell* i *arriba en el castell* —el 29/12/1919 (§ 9.5.2.23)— i afirma que *en* i *a* són intercanviables en molts casos —el 30/12/1919.

En quart lloc, cal esmentar les propostes o comentaris al voltant del que podem anomenar *enriquiment* dels mitjans expressius del català. Són vuit *Converses* —la primera, la del 10/3/1920 (§ 9.5.2.24); l'última, la del 17/2/1927 (§ 9.5.2.31).²³¹

5.3.1.3. Informació més rellevant sobre la relació entre operacions d'estandardització a les *Converses filològiques* de 1919-1928

En parlar de «relacions entre operacions d'estandardització», ens referim tant a la seva connexió de procediment, inherent al procés d'estandardització, com al fet que, en determinats casos, l'aparició de determinats fenòmens —potser previsibles en general,

²³⁰. No cal dir que la ponderació fabriana de les faltes també és una actuació relativa a la variació no funcional.

²³¹. Ho fa en proposar l'acceptació de les construccions *qui que* i *quan que* (10/3/1920); *vagi dir* (13/3/1920); *al més* + adjectiu + *que* (19-20/5/1920); *cosa és de què* (s. d.); *aquella* o la dita, alternatives a *el mateix* (21/12/1922); *demés* en el sentit medieval (6/10/1923); maneres d'evitar l'enfarfegament de *el del qual* (14/4/1925); i les maneres més avinents de reemplaçar el gerundi anomenat espanyol (12/9/1925).

però sempre nous en la casuística— en una de les operacions afecta la feina que es fa en relació amb una o unes altres operacions.

Entre les relacions previstes per Fabra en l'estandardització del català destaca la que estableix entre codificació i elaboració, les quals, de fet, són dues intervencions complementàries: en paraules seves —*Conversa* del 17/6/1926 (§ 9.5.2.29)—, cal «enriquir i depurar» el català.

Pel que fa a la relació entre codificació i vehiculació, d'una banda s'explica per la consideració del criteri literari o el democràtic de correcció: el gramàtic sanciona un dels usos habituals —*Converses* del 19/2/1920 (§ 9.5.2.23), 20/5/1923 (§ 9.5.2.26), 10/9/1924 (§ 9.5.2.27), 13/1/1925 (§ 9.5.2.28). De l'altra, però, tancant el cercle, els escriptors han d'assajar de tenir en compte les propostes del gramàtic —*Converses* del 30/12/1922 (§ 9.5.2.25) i del 23/8/1923 i 5/9/1923 (§ 9.5.2.26).

Deixant les relacions inherents a les operacions i passant als efectes negatius — previsibles, com el mateix Fabra demostra en alguna text—, es pot dir que els principals són les ultracorreccions, els calcs i les reaccions negatives entre els parlants, fenòmens que obliguen el gramàtic a justificar més i millor o a precisar la codificació que es vol vehicular. Les *Converses* en les quals el Mestre denuncia ultracorreccions són 14,²³² entre les quals destaquen les 4 següents perquè contenen reflexions generals:

24/4/1923 (§ 9.5.2.26): «Ja sabem com és perillosa la introducció en la llengua literària d'un mot que no sigui l'equivalent exacte del mot usual que tractem de combatre: prou advertireu una i cent vegades que aquell mot pot reemplaçar aquest solament en l'accepció A; però si aquest posseeix, ultra l'accepció A, les accepcions B, C, etc., no tardareu a trobar exemples del nou mot usat en alguna d'aquestes accepcions.»

2/6/1923 (§ 9.5.2.26): «les defectuositats més arrelades són potser les degudes a pensades poc afortunades d'aquest o d'aquell escriptor o gramàtic en el desig de combatre un castellanisme real o imaginari.»

²³². Ho fa en parlar de la construcció *ço*+adjectiu (25/3/1923); de l'omissió de *no* (26/4/1923, 29/8/1923, 21/4/1926, 7/7/1926, 20/7/1927 SROMUB 814); de *per tal que*, causal (25/3/1924); de *llur* (13/8/1924); del règim de certs verbs (26/6/1925, 17/9/1926).

17/6/1926 (§ 9.5.2.29): «Quan apareix en un escriptor un nou mot o un nou gir, quan algú recomana qualsevol arcaisme o neologisme, és curiós com la novetat introduïda o proposada troba immediatament prosèlits, sia o no encertada, i com la gent es llença a usar-la àdhuc sense tenir una idea exacta de la seva significació. Bo que estiguem disposats a admetre tot allò que tendeix a enriquir i depurar la llengua; però no qualsevol novetat: cal abans encertir-nos que es tracta realment d'una millora (cal tenir en compte qui la proposa, una cosa!), i cal, encara, no adoptar-la fins que tinguem una idea exacta de la seva veritable significació i extensió.»

17/3/1927 (§ 9.5.2.31): «com que no hi ha un reemplaçant únic [...] hi ha una tendència a emprar en tots els casos un mateix reemplaçant.»

El Mestre també consigna, entre les efectes no desitjats, la reacció que determinades propostes provoquen en certs sectors socials. Així, el 2/12/1919 (§ 9.5.2.23), rebutja la idea dels qui titllen d'«invencions les seves propostes» en general i, en particular, la idea que el mot *res* en sentit positiu sigui una invenció —*Conversa* del 14/12/1919 (§ 9.5.2.23). En la *Conversa* del 14/12/1919 (§ 9.5.2.23), quan defensa que rebutjar el *doncs* causal, el *quin* relatiu, la duplicació pronominal en frases amb complements circumstancials preverbals i el gerundi no adverbial no és «encongir» una llengua.

5.3.2. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE FABRA DE LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

Les observacions de conjunt sobre la concepció fabriana de la codificació sintàctica en els textos considerats discrecionalment pertinents no difereixen gaire de les que hem fet en parlar del conjunt de les *Converses filològiques* de 1919-1928 (§ 5.3.1.1). Això ja era previsible, ja que aquestes *Converses* són de llarg els textos més nombrosos i, per tant, el comentari de la informació que hi hem trobat ja és prou representatiu del conjunt dels textos discrecionalment pertinents.

Una informació nova important que permeten donar les observacions que ara encetem és que moltes de les concepcions fabrianes presents en les *Converses* de 1919-1928 ja eren presents en els seus textos de ben abans i, per tant, cal considerar-les concepcions ben assumides pel Mestre. És el cas, per exemple, de les quatre operacions

d'estandardització establertes per Einar Haugen, a les quals Fabra ja al·ludeix en la conferència del 19/12/1891 (§ 9.5.2.1).

En aquest sentit, en els textos discrecionalment pertinents²³³ les unitats de significació relatives a l'estandardització més presents són *fixar* (amb 13 ocurrences), *normal* (amb 10) i *depurar* (amb 9). A més, cal tenir en compte que la unitat *normalització* —pertanyent al camp semàntic del segon— apareix quatre vegades a les «Converses filològiques» de 1945-1947 —en les quals diu que el català ja està normalitzat i fixat—, en el títol del text «La normalització de la gramàtica», de 1929 (§ 9.5.1.1.6), i que la unitat *depuració* —pertanyent al camp semàntic del tercer— apareix un cop a les «Converses filològiques» de 1945-1947 i en el títol dels textos «L'obra de depuració del català», de 1924 (§ 9.5.1.1.4), i «De la depuració de la llengua catalana», de 1927 (9.5.1.1.5). I, encara, cal no oblidar que una altra unitat, *redreçament*, que apareix un cop a les «Converses filològiques» de 1945-1947, també apareix en el títol del text «L'obra de redreçament del català literari», de 1929 (§ 9.5.2.34).

A més, trobem en aquests altres textos discrecionalment pertinents, concepcions i informacions no presents a les *Converses* de 1919-1928. Destaca l'ús de la unitat de significació *estil* com a unitat relacionable amb la noció de norma objectiva coseriuana o amb la idea d'una llengua literària pròpia, en la ressenya de la conferència del 19/3/1897 (§ 9.5.2.3):

P. 5: «[Fabra] se lamenta de las intrusiones de otras lenguas que se emplean en el lenguaje catalán hablado, aconsejando que se procure depurar éste tanto como se pueda, para formar un verdadero estilo catalán.»

Una novetat també és que el fragment reproduït de l'article «El mot “qui”», del 30/1/1930 (§ 9.5.2.42) constitueix un raonament que conté 7 criteris —nombre que és el màxim també en les *Converses*—²³⁴ i una reflexió sobre necessitats expressives.

²³³. Hi incloem —gràcies a l'amabilitat de Jordi Mir— les recentment localitzades «Converses filològiques» publicades a *La Humanitat*, entre 1945 i 1947. El mateix Mir ens havia deixat consultar un manuscrit que era l'original de la primera «Conversa» (v. § 9.5.2.47 i. § 1.4.2.2.1.14, nota 62).

²³⁴. En el fragment reproduït de la carta del 15/6/1942 (§ 9.5.2.46) hi ha un raonament amb 5 criteris.

5.4. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE FABRA DE LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA

5.4.1. CONCLUSIONS SOBRE L'OBJECTIU FIXAT

Els objectius explícits d'aquest capítol eren, d'una banda, descriure la concepció fabriana de la codificació sintàctica i, de l'altra, validar la hipòtesi de la doble condició de Fabra com a investigador i com a estandarditzador.

Pel que fa al primer objectiu, cal considerar-lo assolit d'entrada per la gran quantitat d'informació que hem pogut obtenir, tant en els textos que hem considerat «pertinents» com en els que hem considerat «discrecionalment pertinents». Quant a aquesta distinció dels textos fabrians, hem de reconèixer que el nombre de textos discrecionalment pertinents (301) en què hem trobat informació és molt més gran que el de pertinents (18); però també cal dir que en les dues menes de textos hi ha obres que en parlen extensament. Entre els especialitzats, per ordre decreixent, cal esmentar el *Diccionari general de la llengua catalana* (§ 9.5.1.1.7); les gramàtiques de 1956 (§ 9.5.1.1.15) i 1946 (§ 9.5.1.1.14); la conferència de 1933 (§ 9.5.1.1.8); la transcripció del curs de 1933-1934, de Galtés (§ 9.5.1.1.9); el text «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.5.1.1.1), i la transcripció del curs de 1936-1937 (§ 9.5.1.1.13). Entre els no especialitzats, cal tenir en compte sobretot les *Converses filològiques* de 1919-1928 (§ 9.5.2.23-9.5.2.33), però cal no oblidar l'article «El mot “qui”», del 30/I/1930 (§ 9.5.2.42).

La cronologia d'aquests nou textos ja ens permet veure que la codificació lingüística és una qüestió present en l'obra de Fabra d'una manera continuada i sistemàtica; impressió que es confirma, si recordem que —amb una profunditat variable, no cal dir— Fabra en parla des del 22 de març de 1892, a «Sobre la reforma lingüística y ortográfica» (§ 9.5.2.2) fins al 1947, a les «Converses filològiques» de 1945-1947 (v § 5.3.2).

Pel que fa al segon objectiu, la distinció entre un Fabra investigador i un Fabra estandarditzador, es pot veure en les conclusions generals que tot seguit presentem.

5.4.2. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA

El primer que cal dir és que en els textos analitzats, Fabra no presenta cap teoria completa ni cap definició explícita ni del que ara coneixem com a «estandardització» ni de la codificació sintàctica en general. Això no obstant, tant en els textos que hem considerat «pertinents» com en els que hem considerat «no pertinents», trobem reflexions generals, a partir de les quals en força ocasions podem deduir plantejaments fonamentals quant a l'estandardització del català i la codificació de la sintaxi.

Pel que fa a l'estandardització, hem vist que una unitat de significació fonamental en la concepció fabriana és la de *redreçament*. Al DGLC (§ 9.5.1.1.7), hem trobat una definició per extensió, no tancada, de «redreçar una llengua»; i en tota mena de textos —fins i tot com a títol d'articles— i de qualsevol època, el Mestre fa servir la unitat *redreçament*. D'aquest conjunt d'usos, hem deduït la concepció fabriana general de l'estandardització:

Terminologia fabriana	Terminologia moderna de planificació
Redreçament	Planificació de corpus
Selecció (Depuració/Purificació)	1a fase de codificació
Refinament/Enriquiment	Compleció i cultiu
Fixació (Normalització/gramatització)	2a fase de codificació i cultiu Vehiculació reeixida (estabilització)
Difusió	Vehiculació reeixida (estabilització)

Hem vist també que la pràctica fabriana parteix de la idea que en un principi són operacions successives, però que de seguida l'actuació estandarditzadora demana que siguin simultànies i amb influències mútues.

Aquestes influències són especialment rellevants, d'una banda, entre la codificació i la vehiculació. En primer lloc, els conceptes correlatius de *regla* i *falta gramaticals*, en la reflexió i en la pràctica fabrianes s'estableixen a partir d'una consideració dels criteris

jespersenians de correcció anomenats «literari» i «democràtic» (§ 5.1): el gramàtic només pot sancionar una construcció com a regla —i les concurrents com a faltes—, o bé perquè observa que, essent una construcció pròpia del català, els escriptors i la massa parlant la fan servir, o bé perquè, essent una construcció pròpia del català, la proposa com a regla —facultativa provisionalment—, i els escriptors i la massa parlant l'adopten. Aquesta pràctica inclou el bandeig de les formes no genuïnes de la llengua. Algunes faltes, però, ho són perquè Fabra adopta una concepció lingüística determinada: per exemple, quan condemna la forma *els hi* com a datiu plural, parteix de la concepció que *hi*, com a pronom que és, ha de ser coreferent amb algun element del discurs; com que en aquest conjunt no ho és, no es pot admetre fer-lo servir en aquest conjunt com a datiu.

En segon lloc, aviat el Mestre s'adona que la difusió de les seves propostes té uns efectes secundaris: les ultracorreccions —«sense *no* venir»—, els calcs —«blasmar d'algú»— o les reaccions negatives d'alguns parlants, que consideren excessiva o poc fonamentada la seva depuració de la llengua en algunes qüestions.

També trobem una relació estreta entre les operacions de codificació i elaboració. D'entrada, perquè l'«obra de redreçament» consisteix tant a «depurar» com a «enriquir» la llengua. Però aquesta relació es concreta en la intervenció normativa fabriana sobre qüestions bàsiques de la sintaxi —com certes construccions de relatiu, certes combinacions pronominals o la duplicació pronominal en frases amb complements circumstancials preverbals. El lingüista gracienc no hi planteja una dicotomia entre una construcció «correcta» i una o unes construccions «incorrectes», sinó que, en virtut d'unes determinades característiques d'una de les construccions concurrents, en proposa una com a pròpia de la «llengua literària» —«una fusta *de la qual* es fan mobles», «De patates, a la Maria, *li'n* donarem un quilo» i «En aquest capítol, Ø llegim les conclusions»— i l'altra o altres queden circumscrites a l'«estil familiar» —«una fusta *que se'n* fan mobles», «De patates, a la Maria, *n'hi* donarem un quilo» i «En aquest capítol, *hi* llegim les conclusions».

Pel que fa a l'operació d'elaboració, cal destacar que hem pogut establir el que hem anomenat «criteri de l'adequació a una concepció estilística», definit com el «criteri d'elaboració funcional segons el qual determinades formes o construccions sinònimes o equivalents es poden distribuir en l'escala estilística de menys a més formalitat». També hem trobat 6 raonaments —amb 4 criteris com a màxim— des del punt de vista d'aquesta activitat. I, finalment, cal tenir en compte dues reflexions, esporàdiques però d'una gran importància: la concepció de la llengua literària com una varietat amb registres de formalitat diferents i la idea que la riquesa d'una llengua està, no només a tenir molts mots o construccions, sinó també en la distribució estilística que se'n pugui fer.

5.4.2.1. La codificació sintàctica segons el Pompeu Fabra investigador

Cal recordar que la divisió establerta en aquest treball entre textos pertinents i no pertinents s'ha fet partint de la base que els primers es podien considerar textos especialitzats de gramàtica, lingüística o filologia, mentre que els segons eren textos més aviat divulgatius.

El fet és que, malgrat aquesta divisió —a partir de la qual es podia pensar que en els textos pertinents no hi hauria informació o n'hi hauria poca sobre la codificació de la sintaxi—, acabem d'esmentar que en set textos dels considerats especialitzats i no normatius hi ha força informació i de tipus general.

No cal dir que, tenint en compte les circumstàncies en les quals Fabra desenvolupa la seva doble tasca això era inevitable: el públic a qui s'adreçava —fins i tot l'alumnat universitari— necessitava constantment un recordatori de certes regles i una justificació

del sentit de la codificació; però, alhora, el descobriment o la sistematització de noves formes o construccions modificava punts de vista sobre la seva normativitat.²³⁵

5.4.2.2. La codificació sintàctica segons el Pompeu Fabra estandarditzador

El més destacat de la concepció normativa de Pompeu Fabra són els criteris que presenta i que té en compte —tant aïlladament com conjuntament en el que hem anomenat «raonaments»— i la ponderació de les «formes desaconsellades de sintaxi».

5.4.2.2.1. Els criteris de codificació sintàctica tinguts en compte per Pompeu Fabra

Els criteris de codificació sintàctica de Lamuela i Costa (2002) tinguts en compte per Pompeu Fabra en els textos buidats són els següents:

1. Diasistematicitat	7. Adequació a una concepció estilística
2. Historicitat	8. Funcionalitat constatada a) Implantació
3. Regularitat a) Distintivitat b) Homogeneïtat paradigmàtica	9. Funcionalitat prospectiva a) Intel·ligibilitat b) Simplicitat c) Acceptabilitat d) Garantia d'ús pertinent
4. Adequació etimològica	10. Autonomia a) Genuïtat b) Especificitat
5. Pertinència estructural a) Gramatical	11. Analogia amb altres llengües
6. Adequació a una concepció lingüística	12. Avaluació de la prova d'ús a) De la implantació b) De l'ús pertinent

Els presentem definits i exemplificats en un o uns textos on el Mestre fa una reflexió general sobre el criteri o el té en compte.

²³⁵. Ateses aquestes circumstàncies, presentem les observacions més rellevants sobre la codificació de la sintaxi en l'epígraf següent, tant si es troben en textos pertinents com si es troben en textos discrecionalment pertinents.

1. Diasistematicitat

Es té en compte el conjunt dialectal dins de les operacions de codificació i compleció.

Fabra té en compte aquest criteri en l'article «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.5.1.1.1):

«En realitat, si cada escriptor escrivia en el *seu* català —[...] en el de la gent més culta [de la seva encontrada]—, les divergències que apareixerien en la llengua literària no foren potser, ja avui dia, tan grosses com molts pensen »

I en un fragment del discurs com a president dels Jocs Florals, de 1934 (§ 9.5.1.2.3), en fer referència a la necessitat de conèixer totes les varietats de la llengua:

«[L'obra sistemàtica de depuració i fixació del català] solament era possible mitjançant la coneixença de [...] totes les varietats de la llengua parlada. [...]»

2. Historicitat

Són preferides les formes que tenen una tradició literària més llarga.

«L'obra de redreçament del català literari és sobretot una obra de descastellanització i en la majoria dels casos és la llengua antiga que ens dona el mot o el gir amb què cal reemplaçar el mot o el gir castellà. [...]»

En aquestes notes diàries tractarem de donar una idea de com és gran el nombre de castellanismes de la llengua actual i de demostrar així la necessitat de recórrer abundantament a l'arcaisme, posat que no vulguem acontentar-nos amb una depuració soma de la llengua, consistent en la sola extirpació dels castellanismes més aparents.»

[*Conversa filològica* del 18/XI/1919 (§ 9.5.2.23).]

3. Regularitat

3a. Distintivitat: es prefereixen les formes que eviten l'homonímia. En sintaxi, es potencien les oposicions funcionals entre formes o estructures parcialment oposades i la diversitat de recursos per evitar l'ambigüïtat d'una construcció o dotar la llengua de més recursos expressius:

«A vegades, quan un mot ha sofert dues evolucions divergents, la llengua s'empara de les dues formes resultants i, donant a cadascuna d'elles una significació diferent, en fa en realitat dos mots distints. La llengua hi surt guanyant, puix que, en lloc d'un sol mot amb dues accepcions distintes, posseeix dos mots, un per a cadascuna d'aquestes accepcions.»

[*Conversa filològica* del 13/12/1923 (§ 9.5.2.26).]

«Una llengua que posseeix un *qui* subjecte i un *que* complement directe (francès) és superior en aquest punt a una llengua que no posseeix sinó un *que* subjecte i complement directe (castellà).» [Conversa filològica del 13/9/1924 (§ 9.5.2.27).]

«[...] el fet de tenir tres o quatre mots per a expressar una mateixa idea o una mateixa cosa, representa una riquesa per al llenguatge, però la veritable riquesa consisteix, no precisament a tenir diversos mots per a expressar una mateixa cosa, sinó a donar un matís diferent a cadascun d'ells.» [Recull de les lliçons del curs de català superior (1933-1934), pàg. 103 (§ 9.5.1.1.9).]

3b. *Homogeneïtat de paradigma*: es prefereixen les formes que corresponen a paradigmes més homogenis:

«Tothom sent bé la diferència que hi ha entre *Ens va posar els abrics* i *Ens hi va posar els abrics*. La mateixa diferència hi ha entre *Els va posar els abrics* i *Els hi va posar els abrics*, distinció que desapareix si en la primera frase reemplacem el datiu *els* per la combinació *els hi*. [...]» [Conversa filològica del 8/XII/1922 (§ 9.5.2.25).]

4. Adequació etimològica

Es prefereixen les formes que conserven els significats o les propietats lingüístiques dels seus ètims coneguts:

«[...] Però, ¿és que no els diu res [...], sobretot, que aquesta significació sigui una de les significacions usuals de la preposició llatina *in*, d'on prové la nostra preposició *en*?» [Conversa filològica del 23/I/1920 (§ 9.5.2.24).]

«[...] la ineptitud per a denotar el terme final d'una anada [...] ni la té la preposició llatina *in* ni la catalana *en* (català antic, català parlat). Ni l'etimologia ni la història del nostre *en* no poden justificar-ne l'exclusió com a traducció de la preposició castellana *a* en casos com *Pujar en aquella ermita*, *Anar en una altra part*.» [Conversa filològica del 24/I/1920 (§ 9.5.2.24).]

5. Pertinència estructural

Es rebutgen les alteracions de significat o de propietats de les formes lingüístiques introduïdes per desconeixement i els procediments d'innovació que infringeixen les regles pròpies de la llengua objecte de codificació:

«Diu el nostre amic Ferran i Mayoral: “Però és evident que, en gramàtica com en tota cosa, el costum —qui pot ésser a voltes la perpetuació d'un vici o simplement d'una negligència— no basta a justificar una regla. Si és just i necessari atendre aristotèlicament als fets, no cal oblidar la valoració platònica, l'eventual esmena dels fets segons un ideal de perfecció. Vora les raons de costum convindria també en gramàtica pensar en les raons de la raó, del gust, de la bellesa, de la cultura”.

D'acord. Però els mitjans d'esmenar els fets —i Ferran i Mayoral ho reconeix així sens dubte— ens els ha de donar la llengua mateixa.» [Conversa filològica del 10/IX/1924 (§ 9.5.2.27).]

«Quan apareix en un escriptor un nou mot o un nou gir, quan algú recomana qualsevol arcaisme o neologisme, és curiós com la novetat introduïda o proposada troba immediatament prosèlits, sia o no encertada, i com la gent es llença a usar-la àdhuc sense tenir una idea exacta de la seva significació. Bo que estiguem disposats a admetre tot allò que tendeix a enriquir i depurar la llengua; però no qualsevol novetat: cal abans encertir-nos que es tracta realment d'una millora (cal tenir en compte qui la proposa, una cosa!), i cal, encara, no adoptar-la fins que tinguem una idea exacta de la seva veritable significació i extensió. Recordem, si no, el cas del *doncs* causal, del *quin* relatiu, del *no res menys* adversatiu. És millor renunciar a un mot que usar-lo malament. Si el mot poc conegut ve a substituir un mot habitual bo, el millor que es pot fer és prescindir-ne, i si *desitjar*, *anhelar*, etc., són bons, per què usar en lloc d'ells un mot nou: *freturar*? [...] I en el cas que la substitució del mot habitual per un de nou és indispensable perquè aquell és del tot inadmissible, escatiu bé quin és el seu substitut en cada cas [...] si *recolzar* pot reemplaçar *apoiar* en tal i tal cas, això no vol dir que el pugui reemplaçar en tots els casos [...]» [Conversa filològica del 17/6/1926 (§ 9.5.2.29).]

5a. *Pertinència gramatical*: es rebutgen les alteracions de les propietats de les formes lingüístiques introduïdes per desconeixement:

«Ja sabem com és perillosa la introducció en la llengua literària d'un mot que no sigui l'equivalent exacte del mot usual que tractem de combatre: prou advertireu una i cent vegades que aquell mot pot reemplaçar aquest solament en l'accepció A; però si aquest posseeix, ultra l'accepció A, les accepcions B, C, etc., no tardareu a trobar exemples del nou mot usat en alguna d'aquestes accepcions. Quan es posà en voga *llur*, sorgiren tot seguit expressions com *l'home i llur fill*; quan, més recentment, s'ha posat en ús el mot *ço*, han aparegut tot seguit expressions com *ço útil* [...]» [Conversa filològica del 24/IV/1923 (§ 9.5.2.26).]

«Un fet freqüent, quan es reintrodueix en la llengua una conjunció antiga, és que molts li donen una valor diferent de la que realment tenia.» [Conversa filològica del 4/X/1923 (§ 9.5.2.26).]

6. Adequació a una concepció lingüística

Es rebutgen les formes considerades aberrants a partir de la concepció dels funcionaments lingüístics que tenen els codificadors:

«En els temps d'obligació [...] i en el perfet perifràstic [...], hom pot adjuntar els pronoms febles a l'auxiliar [...] o posposar-los a l'infinitiu [...]; i és un fet prou conegut que hi ha gent del poble que fa les dues coses alhora [...]. És clar que aquesta construcció ha d'ésser curosament evitada en la llengua escrita.» [Conversa filològica del 20/7/1927 (§ 9.5.2.31).]

7. Adequació a una concepció estilística

Es considera que la codificació concerneix només determinats registres, generalment distingits per un cert nivell de formalitat, i es releguen a registres no codificats les formes percebudes com a inadequades per als primers:

«Aquesta repetició d'un dels membres de l'oració, expressat primerament pel relatiu i després per un pronom feble adjuntat al verb, constitueix una incorrecció sols tolerable en l'estil familiar. Certament trobem exemples d'una tal repetició en les altres llengües, però en totes elles (llevat del romanès, on ha passat a ésser la construcció normal) és considerada com una construcció defectuosa, i nosaltres, en l'obra de redreçament de la llengua literària, hauríem de tenir una gran cura a evitar-la. [...]» [*Conversa filològica* del 31/XII/1919 (§ 9.5.2.23).]

8. Funcionalitat constatada

Són preferides les formes que tenen més valor funcional o que poden adquirir-lo més fàcilment.

8a Implantació: es prefereixen les formes més difoses geogràficament i socialment al moment de la codificació perquè són les que tenen més valor funcional d'entrada, independentment de si són formes tradicionals, innovacions o interferències d'altres llengües:

«**consagrar** v. tr. [...] | Fig. Revestir el caràcter de durador. [...] *És una regla consagrada pel temps.*» [*Diccionari general de la llengua catalana* (§ 9.5.1.1.7).]

«A l'època primitiva de la renaixença [*sic*], la primera forma [*al* + infinitiu], és a dir, la forma actual castellana, era la usada, però més endavant els escriptors anaren descartant sistemàticament *al* i emprant *en*. Cal, però, dir que la primera d'aquestes formes no és pas condemnable, però com que el corrent és posar *en* és aconsellable seguir-lo [...]» [*Recull de les lliçons del curs de català superior* (1933-1934: 86) (§ 9.5.1.1.9).]

9. Funcionalitat prospectiva

Es prefereixen les formes que poden adquirir valor funcional més fàcilment.

9a. Intel·ligibilitat: es prefereixen les formes que, tot i no ser usades per aquells a qui són proposades, seran fàcilment compreses i són, doncs, disponibles:

«[...] és evident que no hi haurà ningú que deixi d'entendre el sentit d'una oració pel fet que aquesta sigui construïda amb la dita locució relativa [*la qual cosa*]. [...]» [*Conversa filològica* del 30/XII/1919 (§ 9.5.2.23).]

9b. Simplicitat: són preferides les que són més fàcils d'aprendre:

«[...] Creiem, però, totes coses tingudes en compte, que de les dues fórmules *senyor En* i *Senyor* és millor la segona, que és, de les dues, l'única realment vivent i és evidentment més planera, menys enfarfegada que la primera, tot essent igualment respectuosa.» [*Conversa filològica* del 23/I/1923 (§ 9.5.2.26).]

9c. *Acceptabilitat*: són preferides les que són més fàcils d'acceptar:

Full 2 recto: «En la llengua antiga *a ell* es normal, *ad ell* excessivament rar. I, altrament, me sembla molt més viable reemplaçar *an ell* (que crec inadmissible) per *a ell* que per *ad ell*. La gent apenes [?: grafia poc llegible] s'adonará del canvi de *an ell* per *a ell* [...]; en canvi, no li xocarà pas poc una forma nova, *ad!*» [Carta 13/9/1910 (§ 9.5.2.14).]

9d. *Garantia d'ús pertinent*: es prefereixen les formes que més difícilment donaran lloc a problemes de pertinència estructural durant el procés de vehiculació:

«[...] Quan un mot arcaic pot reemplaçar un mot corrent en totes les seves accepcions [...] no pot donar lloc a construccions defectuoses. Tal s'esdevé amb la substitució de *menos* per *menys* [...]

Però no s'esdevé el mateix amb el possessiu *llur*. *Llur* pot reemplaçar *seu*, però no pas en tots els casos. [...]

[...] Amb el pronom *ço* passa una cosa anàloga. En adoptar-se l'expressió *ço que* per reemplaçar l'expressió *lo que*, *ço* s'ha trobat ésser un reemplaçant de l'article neutre [...]; però, partint d'aquesta substitució, molts han pensat que podien reemplaçar *lo* per *ço* en tots els casos i s'han posat a escriure *ço important* [...]. Aquest ús del mot *ço* és del tot inadmissible: la substitució de *lo* per *ço* és sols lícita davant el pronom relatiu (*que*, *qui*) o la preposició *de*.» [Conversa filològica del 4/II/1920 (§ 9.5.2.24).]

«Moltes vegades hem assenyalat els perills que comporta l'adopció d'un mot o d'un gir estranys a la llengua parlada. [...] tan bé els sona [a la gent] *Mai no hi hem anat* (correcte) com *No mai hi hem anat* (dolent) [...]

Pensem, encara, en el que ha passat amb *llur*, que trobem a vegades usat amb referència a un sol posseïdor [...], o amb *ço*, amb què alguns expressen el neutre de l'adjectiu (*ço important*), o amb *no res menys*, que tan sovint trobem emprat com a conjunció adversativa. I, si algun dia triomfava el criteri de substituir tot *que* subjecte per *qui*, tremolem de pensar els *que* complements i els *que* conjunció que hom trobaria reemplaçats per *qui*! És clar que això no vol dir que s'hagi de renunciar a l'addició del *no omès* en el llenguatge parlat, ni a l'ús de *llur* o de *ço*, ni que s'hagués de desistir de canviar en *qui* tot *que* en el cas que aquesta innovació fos jutjada encertada. Però ens aconsella evidentment de pensar-nos-hi molt abans de llançar-nos a proposar qualsevol innovació sintàctica.» [Conversa filològica del 25/2/1927 (§ 9.5.2.31).]

10. Autonomia

Són preferides les formes que afavoreixen l'autonomia de la llengua respecte a altres llengües.

10a. *Genuïnitat*: són preferides les formes pròpies de la llengua enfront dels manlleus o dels calcs

«PER LA PURESA DE LA LLENGUA. ELS CASTELLANISMES
L'obra de redreçament del català literari és sobretot una obra de descastellanització [...]»
[Conversa filològica del 18/XI/1919 (§ 9.5.2.23).]

10b. *Especificitat*: són preferides les formes que són particulars de la llengua

«Algú pensarà potser que no val la pena de preocupar-se d'un fet com aquest ["el dilluns tindrà lloc"], aparentement insignificant. Però és en gran part per la suma d'una sèrie de petits fets, en aparença insignificants, que la sintaxi d'una llengua es diferencia de la d'una altra llengua de la mateixa família. [...]» [*Conversa filològica* del 13/XII/1922 (§ 9.5.2.25).]

11. Analogia amb altres llengües

Són preferides les formes que coincideixen amb les d'altres llengües.

«Quan hom proposa el bandejament d'algun mitjà d'expressió manllevat, sovint la gent es lamenta d'haver-hi de renunciar; els sembla gairebé impossible de prescindir-ne, i la seva falta implica, segons ells, una greu llacuna de la llengua, sense considerar que molts cops el tal mitjà és també completament estrany a llengües com l'italià i el francès. En canvi, veiem a molts desaprofitar mitjans d'expressió de la pròpia llengua quan aquests són estranys a l'espanyol, reemplaçant-los gairebé sistemàticament per les perífrasis a què es veu obligada de recórrer aquesta llengua, mancada d'aquells mitjans d'expressió.» [*Conversa filològica* del 17/6/1927 (§ 9.5.2.31).]

12. Avaluació de la prova de l'ús de les propostes de codificació: per controlar l'èxit de les propostes dels codificadors durant el període d'experimentació s'apliquen els criteris següents:

12a. *Avaluació de la implantació*: s'adopten les formes proposades pels codificadors que arrelen i assoleixen un ús efectiu entre els parlants durant el període d'experimentació:

«Les defectuositats que les generacions esdevenidores constataran en el català actual són de tres menes.

[...] Però, desgraciadament, hi ha encara una altra mena de defectuositats: aquelles contra les quals és trobat fa llarg temps el remei i que continuen infestant el nostre llenguatge escrit: [...], *quin* usat com a pronom relatiu [...], *doncs* com a conjunció causal [...], *els hi* com a datiu del pronom *ells* [...], *baix* com a preposició [...], construccions com *tenir que*, *a no ser que*, *per lo demás* [...]» [*Conversa filològica* del 30/XII/1922 (§ 9.5.2.25).]

«Que el català de les nostres publicacions abundi en faltes de sintaxi i en castellanismes de lèxic és fins a cert punt explicable. Però no es comprèn que hi apareguin tantes faltes d'ortografia i encara menys tantes formes verbals errònies.» [*Conversa filològica* del 24/V/1923 (§ 9.5.2.25).]

«Indubtablement els castellanismes sintàctics són dels més difícils d'extirpar. Si es tracta de bandejar un mot foraster del qual s'ha trobat el substitut adequat, basta denunciar-lo i indicar aquest substitut, perquè tot seguit hom vegi operar-se una reducció en l'ús d'aquell mot, i sovint no tarda a ésser del tot bandejat. Àdhuc en el cas en què la substitució ofereix la dificultat de no poder-se fer per mitjà d'un sol substitut [...], no solament no per això deixa el mot foraster d'ésser aviat bandejat, sinó que, després d'un període més o menys llarg de substitucions errònies, acaben per emprar-se correctament els seus substituïts. ¡Però quan es tracta d'un castellanisme sintàctic, quant lentament s'opera la seva eliminació! ¡I quines recaigudes no sofreix de tant en tant! Recordem el cas del *doncs* causal, de l'adjectiu *demés*, del relatiu compost *el que*. [...]» [Conversa filològica del 12/6/1928 (§ 9.5.2.32).]

«La meua evolució s'ha aturat i concretat, finalment, en la manera actual de plantejar el problema de la depuració de la llengua: cal estudiar bé la llengua viva [...]

[...] El gramàtic per si sol i "a priori" no pot imposar res. És impossible, des d'un gabinet de treball, de preveure i abastar tots els casos pràctics. De vegades la solució donada a un cas determinat resulta violenta. El gramàtic, aleshores, no ha d'encastellar-se com un déu indiscutible, ans al contrari: atenuar la violència, desfer-la si és necessari.» [«Conversa amb Pompeu Fabra» (V/1926), pàg. 491 (§ 9.5.2.30).]

«Jo mateix no sabia establir una norma abans de sotmetre-la a aquella prova d'eficàcia. Deixo sempre que els nostres escriptors l'experimentin i decideixin, en definitiva, la seva viabilitat. No tots els escriptors poden ajudar-me, no obstant. Els veig dividits en tres grups, dels quals només el tercer pot servir-me: en l'un hi ha aquells escriptors, escorrialla de l'anarquia del vuit cents, que [...] per comoditat s'erigeixen en defensors dels seus propis defectes. En un altre grup, potser més perniciosos que el primer, hi ha aquells escriptors que davant una construcció o un mot que els sembla una millora de la llengua no s'aturen a considerar si és o no viable [...]. Finalment, en un tercer grup [...] hi ha els escriptors ponderats, creadors i rectificadors, que no obliden mai la responsabilitat pròpia.

[...] L'assaig que quatre o cinc anys d'èxit consolida, hauria d'esdevenir regla inflexible. Que poguéssim dir, aleshores: el qui no fa això o no ho fa així, comet senzillament una falta de gramàtica. El meu ideal fóra que, gràcies a aquest mecanisme, arribéssim on ha arribat, sense Acadèmia, Anglaterra. Si més no, ens estalviaríem, immunes, les atzagaiades de qualsevol gramàtic.» [«Conversa amb Pompeu Fabra» (V/1926), pàg. 492 (§ 9.5.2.30).]

12b. *Avaluació de la garantia d'ús pertinent*: s'adopten les formes proposades pels codificadors que no han donat lloc a problemes de pertinència estructural durant el procés de vehiculació:

«Trobàvem, un d'aquests dies, un *por lo delicado de la cuestión* traduït per un *pel delicat de la qüestió*.

Un mot o un gir habituals han estat jutjats inacceptables i s'ha trobat el seu reemplaçant o reemplaçants: una cosa cal encara: saber dur la substitució a la pràctica. En aquesta darrera fase d'una innovació té una gran importància el fet que el reemplaçant sigui un o n'hi hagi més d'un. [...] Proposeu [...] de bandejar l'article *lo* neutre: com que ací no hi ha un reemplaçant únic, bo per a tots els casos, l'eliminació de *lo* resulta ésser altament difícil. En aquest cas hi ha una tendència a emprar en tots els casos un mateix reemplaçant.» [Conversa filològica del 17/3/1927 (§ 9.5.2.31).]

D'aquests 12 criteris —alguns dels quals es concreten en un o uns quants criteris més específics— els més tinguts en compte per Fabra són el de l'autonomia —el més tingut en compte—, el de la historicitat i el funcional, seguits del de l'avaluació de la prova d'ús i del de la distintivitat. Aquesta actuació permet deduir que el Mestre volia fer del català una llengua autònoma, clara i precisa, per a la qual cosa comptava d'una banda amb la varietat oral barcelonina contemporània i de l'altra amb la varietat medieval. Aquest doble front d'observació es devia a la voluntat de tenir en compte la variació estilística, des dels registres orals espontanis fins als registres escrits més controlats. Aquests objectius eren plantejats com el final d'un llarg procés, durant el qual calia anar avaluant l'èxit de les pròpies propostes.

Cal destacar també que el criteri d'analogia amb altres llengües és sobretot utilitzat per Fabra per fer veure l'autonomia respecte a l'espanyol del català com a llengua que ha tingut la seva pròpia evolució, evolució de vegades divergent de la d'altres llengües, de vegades coincident fins i tot —per què no?— amb la de l'espanyol.

A més dels criteris de codificació estricta, hem observat en els textos fabrians el principi de la compleció que hem anomenat una reflexió sobre les necessitats expressives:

Són preferides les formes que omplen un buit.

«El català literari no pot renunciar a les oracions dites per passiva [*sic*] [...], oracions que ocorren, per altra banda, abundantament en la nostra llengua medi-eval [*sic*] i que trobem igualment en espanyol, portuguès, francès i italià. I mentre no renunciem a aquesta mena d'oracions (cosa que posaria el català en un grau d'inferioritat respecte a les altres llengües literàries), ens està vedat de formar els temps compostos dels verbs transitius mitjançant l'auxiliar *ésser*. [...]» [*Conversa filològica* del 17/XII/1922 (§ 9.5.2.25).]

I encara un criteri que té a veure més amb l'elaboració funcional que no amb la codificació, que hem anomenat criteri de distribució estilística:

Principi d'elaboració funcional segons el qual determinades formes o construccions sinònimes o equivalents es poden distribuir en l'escala estilística de menys a més formalitat.

«*El qual* és un relatiu que ens permet de fer frases de relatiu molt complexes, poc pròpies de la llengua parlada. [...] ¿Quan es poden usar tots dos [relatiu simple i compost]? Depèn del context. Si és un llenguatge que s'ha d'acostar al familiar s'usa el simple, però en llargs períodes i per la claredat de la construcció s'ha de donar la preferència al compost, que és més propi d'estils més clars i més a part del llenguatge parlat.» [*Curs superior de català*, 1936-1937, pàg. 221-222 (§ 9.5.1.1.13).]

I cal destacar també l'avaluació constant que el lingüista de Gràcia de la prova d'ús de les seves propostes.

Pel que fa als criteris de codificació de Fabra, no cal dir que molts altres fabròlegs n'han parlat. Seguint la nostra llista, hi ha tres autors que es refereixen explícitament al que anomenem «diasistematicitat». Joan Solà dóna com una de les «bases de depuració de la llengua la llengua viva[,] els dialectes» (1977: 69-71) i com a «criteris i objectius» els conceptes de «llengua nacional» i de «llengua referencial» (1987: 27-50 i 81-82). Gabriel Bibiloni destaca el «principi» fabrià de la «composicionalitat» (1997: 113-127). I Abelard Saragossà (1999) esmenta entre els «factors» al voltant dels quals van els «criteris» o «principis» de Fabra «les variants dialectals» (pàg. 201-202) i afirma que «l'objectiu normatiu [de Fabra és] que la normativa [...] fos apta per a tots els dialectes» (pàg. 212).

Com a formulacions equivalents o relatives al nostre criteri de la historicitat, trobem la denúncia que Mila Segarra (1984: 16-17) fa de la «instrumentalització» fabriana de la «llengua antiga», la referència a «la llengua antiga» com a «base de depuració de la llengua» de Solà (1977: 69-71), la constatació del «recurs a la llengua clàssica de» Solà (1987: 27-50 i 81-82), l'al·lusió als «arcaïsmes» que fa Sebastià Bonet (1991: 111) i l'esment que fa Saragossà (1999: 201-202, 204 i 229) de «la llengua medieval» entre els «factors» al voltant dels quals van els «criteris» o «principis» de Fabra.

Quant al criteri de la distintivitat, fan referència al mateix concepte o similars Solà (1977: 69-71) en afirmar que «Fabra sovint tracta la llengua amb un pensament lògic» i donar entre els «criteris» fabrians la logicitat (1987: 27-50), Segarra (1984: 14-15) quan

parla de l'afany de precisió de Fabra, Bonet (1991: 111) quan afirma que la «precisió» havia de tenir «pes molt important en la llengua literària fabriana» i destaca la «claredat» com un dels valors fabrians de la llengua literària; Biblioni (1997: 113-127) glossa la «funcionalitat» fabriana amb un rebuig de l'«ambigüïtat» i destaca el «principi» fabrià de la «funcionalitat» (1997: 126); i Saragossà (1999: 201-202, 232 i 234) quan esmenta «la regularitat i la logicitat» com un dels criteris fabrians.

Passant al criteri de l'adequació etimològica, només trobem referències generals a l'«evolució» en el text de Saragossà (1999: 201-202, 220-221), quan esmenta «l'evolució» com un dels principis fabrians —i encara afirma que és «derivat [...], no bàsic».

Pel que fa a la funcionalitat, hi ha força referències, però en general no tan detallades com les que hem cregut observar en els textos fabrians. Creiem que tenen a veure amb funcionalitat constatada, però sobretot l'al·lusió a «una llengua escrita que reflectís la parlada» i la «llengua viva actual» (1987: 81-82), l'esment que fa Saragossà (1999: 201-202, 204 i 229) de «la llengua col·loquial» com un dels principis fabrians, el principi fabrià que dóna Biblioni (1997: 113-127) sota l'etiqueta de «modernitat» i l'afirmació de Segarra (2000: 112), segons la qual Fabra creu en «simbiosi existent entre llengua literària i llengua parlada».

Pel que fa, però, als criteris relatius a la funcionalitat prospectiva, no hem trobat tantes formulacions que hi corresponguin. N'hi ha d'una manera general: l'atribució que fan Lamuela i Murgades (1984: 36) a Fabra d'una concepció «teleològica» de la llengua, la referència genèrica que fa Solà (1987:27-50) de la «llengua moderna de cultura» com un dels objectius de Fabra. Però sobretot hi ha esments genèrics de la «viabilitat» de les propostes (Solà 1987: 81-82) i Saragossà (1999: 238). Cal advertir que quan Saragossà (1999: 221) formula el principi segons el qual «sempre que una simplificació comporta una simplificació del sistema lingüístic, convé que la normativa accepti aquesta evolució», no fa servir la unitat *simplificació* en el sentit amb què nosaltres parlem de «simplicitat» (són preferides les formes que són més fàcils d'aprendre).

Entrant en l'àmbit del criteri de l'autonomia, trobem força textos que el destaquen com un objectiu fabrià. Fan referència en general al criteri de la genuïtat: Segarra (1984: 14-15) parla de «descastellanització», Solà (1977: 69-71) dóna la «depuració» com una de les activitats fonamentals del Mestre i més tard (1987: 27-50) parla de «llengua autònoma», Bibiloni (1997: 113-127) en parla directament i Saragossà (1999: 223) fa un planteig genèric en aquest sentit: «L'actitud de Fabra es podria resumir d'aquesta manera: mirar de proposar les normes que més convinguessen al sistema de la nostra llengua, independentment del castellà o del francès». Pel que fa a l'especificitat, només hi hem cregut assimilable l'observació que fa Bonet (2000: 50) quan afirma que la sintaxi de Fabra «era estrictament diferencial»; que, un any més tard (2001: 63), defineix com «un estudi de la diferència específica respecte de l'espanyol».

El següent criteri de la nostra llista és el de l'analogia amb altres llengües, que ha estat destacat des de sempre com un criteri fabrià. Hi fan referència Solà (1977: 69-71) quan destaca el «coneixement de la història de les altres llengües literàries» que Fabra tenia; Solà (1987: 27-50 i 81-82), quan afirma que el Mestre buscava «una llengua germana de les altres d'Europa»; Bonet (1993: 18), que s'expressa en termes semblants a Solà (1977: 69-71); Bibiloni (1997: 113-127) que parla de la «universalitat» de la proposta fabriana; i Saragossà (1999: 201-202 i 236), en parlar d'«internacionalisme».

El dotzè i últim criteri observat per nosaltres en l'obra fabriana és l'avaluació de la prova de l'ús. Saragossà (1999: 238) es refereix a la previsió que tenia Fabra d'un «control social de les propostes normatives», però sense distingir entre l'avaluació de la implantació i la de l'ús pertinent.

Fora del terreny estricte dels criteris, hi ha la següent formulació de Saragossà (1999: 231): «La normativa ha de ser tan simple i coherent com siga possible». És un principi general que coincideix parcialment amb la condició formal de la codificació formulada per Lamuela i Costa (2002): el resultat de la codificació lingüística ha de permetre d'utilitzar almenys una varietat completa i estructuralment coherent.

Si fem un resum d'aquesta informació, veiem que els criteris més destacats per la fabrologia —amb poques diferències quantitatives entre ells— són els de la distintivitat (regularitat), la implantació (funcionalitat constatada), la historicitat, la genuïnitat (autonomia), analogia amb altres llengües i diasistematicitat.

Si comparem aquestes dades, amb les que hem obtingut en el nostre treball — bàsicament en l'anàlisi de les *Converses filològiques* de 1919-1928, al § 5.3.1.1.1— hi ha coincidències en les apreciacions relatives als criteris d'autonomia, d'historicitat, de funcionalitat (constatada i prospectiva) i distintivitat. Les diferències més importants són que en el nostre buidatge no hi ha una presència molt destacada de la diasistematicitat, segurament perquè en sintaxi la relativa diversitat geogràfica no ho fa necessari. En canvi, hem trobat moltes ocurrencies de l'avaluació de la prova de l'ús (tant de de la implantació com de la de l'ús pertinent).

Els criteris de la nostra llista sobre els quals no hem trobat cap referència explícita o implícita en els textos dels estudiosos de Fabra són l'homogeneïtat paradigmàtica, la pertinència estructural (gramatical), l'adequació a una concepció lingüística, l'adequació a una concepció estilística, la simplicitat, la garantia d'ús pertinent, l'avaluació de la implantació i la de l'ús pertinent. Creiem destacable que en el nostre buidatge (§ 5.3.1.1.1), el criteri de la pertinència estructural té una presència quantitativa no menyspreable.

5.4.2.2.2. Els raonaments de codificació sintàctica tinguts en compte per Pompeu Fabra

Pel que fa als raonaments de codificació, n'hem trobat la gran majoria a les *Converses filològiques* de 1919-1928 —textos que pel seu plantejament ja era esperable que fossin els més rics en aquest sentit.²³⁶

²³⁶. Que aquests textos tenien la voluntat de ser raonaments ho confirmen les paraules següents de Fabra en la primera «Conversa filològica» (7/11/1945) de les publicades a l'exili: «Cal [...] advertir que les

Afegint als de les *Converses* els dels textos pertinents, trobem que el Mestre raona la prescripció de 48 qüestions, entre les quals destaquen l'ús de la preposició *a* davant d'un infinitiu complement (6 vegades), el futur en les subordinades (5) i, amb 4 vegades cada una, la distribució de les preposicions *a* i *en* davant de locatius i la locució *no res menys*.

La resposta a la pregunta, lògica, de per què el lingüista gracienc raona la prescripció d'aquestes 48 qüestions i no la d'unes altres, no l'hem sabuda trobar en els textos fabrians. Però és versemblant pensar que el Mestre insistia més en la prescripció de les qüestions que —inicialment o al cap d'un temps— presentaven problemes d'implantació.

Pel que fa als raonaments, n'hem trobat 81 entre tots els textos; un cop restats els raonaments repetits, el nombre de tipus de raonaments diferents és de 54. El nombre reduït de tipus de raonaments repetits —que a més pertanyen als raonaments amb 5 o menys criteris— fa veure que Fabra no té en compte sistemàticament un raonament per a la prescripció de la sintaxi.

Pel que fa a la complexitat dels raonaments destaca el que es pot observar en el text «El mot “qui”» (§ 9.5.2.42), on el Mestre té en compte set criteris diferents i una reflexió sobre necessitats expressives: rebutja la distinció sistemàtica entre un *qui* subjecte i un *que* complement directe (pertinència gramatical), malgrat que era practicada en català antic (historicitat), que desfaria equívocs i que representa una distinció operativa (distintivitat), que el *que* complement directe havia estat considerat un castellanisme (genuïnitat), perquè aquesta distinció no ha estat mai sistemàtica com en francès (analogia amb altres llengües), perquè no és practicada per la majoria dels catalanoparlants (implantació), perquè el *qui* subjecte produeix un «efecte estrany»

[«Converses»] d'ara [el 1945] difereixen essencialment d'aquelles [les de 1919-1928]: llavors es tractava de fer conèixer les raons que, en l'obra de fixació de la llengua, havien aconsellat d'adoptar unes determinades construccions, formes i grafies, i rebutjar-ne d'altres; mentre que ara no es tracta sinó de donar a conèixer unes quantes regles d'una llengua ja fixada. Aquestes lliçons desproveïdes de **raonaments**, no seran, doncs, en rigor unes veritables **converses**.» (La negreta és de l'original.)

(acceptabilitat i pertinència gramatical) i perquè no representa un avantatge (necessitat expressiva).

Després trobem —quasi exclusivament a les *Converses* de 1919-1928 (§ 5.3.1.1.2 i 9.5.2.33)— 3 raonaments amb 7 criteris, 4 raonaments amb 6 i 3 raonaments amb 5. Els altres 70 raonaments presenten entre 4 i 2 criteris.

5.4.2.2.3. La concepció fabriana general de les formes desaconsellades de sintaxi

En primer lloc, cal dir que hem pogut deduir una definició fabriana de *falta de sintaxi*: «Forma o construcció no adoptada per la llengua escrita i per la llengua parlada i no acceptada pel gramàtic». Es basa clarament, doncs, en el criteri literari i en el democràtic, analitzats per Otto Jespersen el 1925 (§ 5.1).

Destaca també, com a causa important de les faltes de sintaxi, quantitativament per la freqüència amb què ocorren i qualitativament pels efectes sobre la llengua, que n'hi ha de degudes a les males traduccions, mecàniques o precipitades.

En els textos fabrians hem trobat 106²³⁷ qüestions diferents que són rebutjades pel Mestre explícitament. Hem pogut observar, però, que aquestes 106 qüestions no eren rebutjades amb la mateixa severitat i hem cregut que es poden establir dos grups segons aquesta severitat: formes secundàries i faltes (al marge de si són formes rebutjades d'una manera tallant o no).

Concretament els textos on més tipificacions hem trobat són: les *Converses filològiques* de 1919-1928 (§ 9.5.2.33), les gramàtiques de 1933 (§ 9.5.1.2.2), 1956 (§ 9.5.1.1.15) i

²³⁷. Vegeu-ne els detalls en els § 5.2.1.3, 5.2.2.1.2 i 5.3.1.1.3, i en els paràgrafs que vénen a continuació del que estem tractant. Renunciem a comparar cada cas amb les classificacions de López del Castillo (1984) i Bonet (1991) —de què tot seguit parlem—, d'una banda perquè una tal feina sobrepassaria l'espai de què disposem, i, de l'altra, perquè les observacions d'aquests dos fabròlegs són sobre només uns quants textos i nosaltres hem treballat sobre 1.135 textos.

1946 (§ 9.5.1.1.14), el *Curs mitjà* —en l'edició de 1935 (§ 9.5.1.1.12)— i la transcripció del curs 1933-1934 (§ 9.5.1.1.9).

Les unitats de significació següents —recollides a la gramàtica de 1933 (§ 9.5.1.2.2)—, sembla que situen els fenòmens a què es refereixen al límit entre la forma secundària i la falta:

— «admissible i àdhuc recomanable»: fer la concordança del participi passat en les construccions amb verbs com *voler* i un infinitiu (pàg. 96) i adjuntar al verb conjugat els pronoms coreferents amb el complement de l'infinitiu en determinats casos. Per tant, no fer-la podria ser una falta.

— «recomanable (si no obligatori)»: fer la concordança del participi passat amb els pronoms de 3a persona (pàg. 95-96).

Hem classificat com a *formes secundàries* les construccions que Fabra designava amb expressions com «admissible en l'estil col·loquial» «[no] preferible», «no recomanable», «[no] és d'aconsellar», «menys bo», «pitjor» (que una altra forma no considerada falta), «tolerable», entre altres.

Cal dir, però, que en els fragments següents de la gramàtica del 56 (§ 9.5.1.1.15), malgrat fer servir els adjectius *admissible* i *preferible*, hi ha, de fet (en els dos primers fragments), una mera distinció de quan *qual* i *per a* són correctes i una distinció estilística en el tercer: «[El mot *qual* és] solament admissible en l'expressió *tal qual*» (pàg. 33), «*Per a* en lloc de *cap a* és solament admissible en el sentit de “amb destinació a”» (pàg. 77) i «com a concurrent d'una expressió com *l'incomprensible*, hi ha l'expressió *la cosa incomprensible* (preferible en molts casos)» (pàg. 35). També en parlar del relatiu *qual*, en certs casos —a la *Conversa* 26/1/1923 (§ 9.5.2.26)—, de fet afirma que és incorrecte en segons quines construccions. I quan parla de l'abús de la

perífrasi «*estar*+gerundi», en la *Conversa* del 9/3/1928 (§ 9.5.2.32), alerta del perill que s'estengui.

Lluís López del Castillo (1984: 95-96) dóna les definicions següents de «formes secundàries» «formes *admissibles*» i «formes *usuals*», que creiem equivalents a aquest concepte de *forma secundària*:

«SUBSTANDARD COMÚ MITJÀ

Tant les formes *principals* com les *secundàries* pertanyen al llenguatge parlat quotidià, i, així mateix, són autoritzades per la normativa.

SUBSTANDARD COMÚ MITJÀ

1. Les formes *admissibles* són autoritzades per la normativa.
2. Les formes *preferibles* són les considerades així per la normativa respecte de les primeres, i que, a més a més, pertanyen de manera “ versemblant” a la llengua parlada (no hi resulten estranyes ni revesses).

SUBSTANDARD CULTE

1. Les formes *usuals* ho són en el llenguatge parlat quotidià, i, totes són autoritzades per la normativa.
2. Les formes *cultes* són aquelles que, procedents de la llengua literària, se senten a dir, més o menys ocasionalment, dins certs ambients.»

Sebastià Bonet (1991: 93-108) analitza les ponderacions presents a la *Gramàtica catalana* de 1918 i hi estableix 5 grups de «recomanacions»,²³⁸ cada una amb una casuística variadíssima. Creiem que el tipus «doble possibilitat impura» (pàg. 96), en el qual, entre dues o més possibilitats normatives Fabra en prefereix una, i la «doble possibilitat pura» (pàg. 105), en la qual, tot i admetre dues o més possibilitats normatives Fabra no deixa de preferir-ne una, s'ajusten al nostre concepte de forma secundària: és a dir, les formes no preferides per Fabra segons Bonet.

El mateix Bonet (1991: 99) estableix un tercer tipus, la «doble possibilitat condicionada», segons el qual de dues o més possibilitats normatives hi ha una preferència d'acord amb criteris estilístics, dialectals o a partir d'una certa casuística gramatical. Aquest tipus s'ajusta al que nosaltres hem observat en parlar de l'abús de la perífrasi «*estar* + gerundi» o del relatiu *la qual cosa* (§ 5.3.1.1.2), la correcció dels quals depèn, en el primer cas de no abusar-ne i en el segon, del cas en què s'usa.

²³⁸. Tanmateix, el tipus «possibilitat hipotètica», en què segons Bonet (1991: 106) la tria es formula en enunciats condicionals, no és pertinent en aquest treball.

Entre les faltes, podem considerar *formes rebutjades sense èmfasi* les construccions a les quals Fabra aplica, entre altres, les unitats de significació i fragments següents: «defecte», «dolenta», «cal evitar», «usen erradament», «incorrecte» o «no correcte», «no es pot suprimir» i «convindria oposar-se». Podem considerar *formes rebutjades severament* les construccions a les quals Fabra aplica, entre altres, les unitats de significació i fragments següents: «cal evitar curosament / en absolut», «del tot / en absolut inacceptable», «inadmissible / no (és) admissible», entre altres.

Bonet (1991: 93) dóna com a primera possibilitat el que anomena «possibilitat única», en què Fabra clarament rebutja una de les dues possibilitats considerades. La rebutjada, segons nosaltres, és la falta.

Hem vist, però, que determinades qüestions són tractades amb rigor diferent en textos diferents.²³⁹ Els casos més interessants de comentar són aquells en què el Mestre arriba a mostrar els graus mínim i màxim d'exclusió («forma secundària» - «formes rebutjades severament») i aquells en què mostra els tres graus («forma secundària» - «formes rebutjades sense èmfasi» - «formes rebutjades severament»).

De qüestions sobre les quals Fabra mostra els graus mínim i màxim d'exclusió, n'hi ha 4: la construcció «al+infinitiu», la no-concordança del participi passat amb un pronom de 3a persona, casos diferents de *sots* i l'alteració de l'ordre dels elements de la frase.

Els casos de triple ponderació són 6: casos diferents de l'omissió de *no*, casos diferents de la preposició *a* amb complement directe, la duplicació pronominal en oracions de relatiu, les diferents solucions a la construcció «lo+adjectiu», l'adjectiu *qual*²⁴⁰ en diferents construccions i la duplicació pronominal en oracions amb complements circumstancials preverbals. A més, en el pròleg al *Curs mitjà* (§ 9.5.1.1.12), el Mestre apunta d'una manera general aquesta triple consideració.

²³⁹. Possibilitat que no hem sabut veure que ni López del Castillo (1984) ni Bonet (1991) es plantegin.

²⁴⁰. V. els comentaris que en fem en parlar de les classificacions de López del Castillo i Bonet.

Després hi ha les qüestions sobre les quals podem dir que Fabra vacil·la entre graus d'exclusió contigus. Així, deduïm que considera formes secundàries i formes rebutjades sense èmfasi 8 construccions. Són aquestes: la concordança plural del verb *haver-hi*, la combinació *n'hi* (CD+CI), la preposició *per a* amb idea de destinació, la preposició *en* amb infinitiu complement, la no-concordança del participi passat amb un pronom de 1a o 2a persona, usos diferents de *puix*, el subjuntiu present en les subordinades i la combinació *l'hi* en comptes d'altres combinacions.

Hem deduït que rebutja amb èmfasi i sense les 17 construccions següents: el gerundi no adverbial, la combinació *els hi* per *els*, *baix* preposició, la construcció *sense no*, la combinació *el que* per *el qual*, l'omissió de *que*, la construcció *tenir que*, *quin* relatiu, les preposicions àtones davant de *que*, la combinació *els en hi* per *els en*, *amb* per *en* o *a*, *els demás*, *doncs* causal, el relatiu *el quin*, ús alhora de *en i hi* i pronom fort, *per a* davant d'infinitiu dependent d'un verb d'acció voluntària i *qual* relatiu possessiu.

Com a observacions generals sobre la ponderació múltiple de determinades construccions o formes, es pot dir el següent:

a) En 26 casos la variació en la ponderació es dona entre blocs contigus: 8 qüestions deduïm que són considerades alhora formes secundàries i faltes, i 18 les rebutja amb èmfasi i sense. En aquests 18 casos trobem una alternança de ponderacions —fins i tot en una mateixa *Conversa* de les publicades entre 1919 i 1928— sense que hi hagi cap raó que ho justifiqui. En el cas, en canvi, de les altres 8, n'hi ha 4, en les quals, o bé una construcció és una forma secundària excepte en el cas que pugui portar a ambigüitat; o bé la ponderació diferent obeeix al tractament d'aspectes diferents de la mateixa construcció; o bé entre les solucions assajades per resoldre un hispanisme, una és una forma secundària i una altra, una falta.

b) Criden més l'atenció, però, els 7 casos en què hem observat una triple ponderació d'una mateixa qüestió i els 4 casos en què deduïm que una forma és alhora una forma secundària i una forma rebutjada severament. En el cas de les 4 primeres, o bé una

construcció és una forma secundària o simple falta excepte en el cas que pugui portar a ambigüitat, cas en què esdevé greu; o bé, malgrat que Fabra consideri la construcció falta greu la dificultat d'implantació de la solució alternativa el fa mostrar-se condescendent; o bé la triple ponderació respon a l'avaluació de solucions diferents davant d'una construcció espanyola; o bé hi ha una distribució estilística, de manera que la forma secundària és tolerable en registres formals, però és una falta o una falta greu en registres formals; o bé la triple ponderació és progressiva en el rigor a mesura que passa el temps.

c) Cal concloure, doncs, que —excepte en el bloc més nombrós, el de les dobles ponderacions com a formes rebutjades sense èmfasi i com a formes rebutjades severament— les ponderacions múltiples no es deuen a alternances injustificades, sinó a criteris o situacions discursives diferents. Entre aquests criteris, n'hi ha dos que actuen dues vegades: d'una banda, el perill d'ambigüitat porta Fabra en dues qüestions (l'omissió de *no* i l'ús del subjuntiu present) a extremar el rigor de la ponderació; de l'altra, l'avaluació de solucions diferents per evitar la construcció «*lo*+adjectiu» i construccions com *econòmica i socialment* fa que sobre una mateixa construcció hi hagi ponderacions diferents.

Pel que fa a les construccions a les quals el lingüista gracienc dóna —una o més vegades— la mateixa ponderació, la situació és la següent:

a) Són formes secundàries les 12 construccions següents: la perífrasi «*estar*+gerundi»,²⁴¹ la construcció *des de... estant*, la intercalació d'una ena entre la preposició *a* i el mot següent, l'ús de *dos* com a femení, l'ús de *seu* amb possessor plural, l'ús de *en* davant d'un locatiu encapçalat per l'article *el*, l'ús de *fins* Ø davant d'un demostratiu, el relatiu *la qual cosa* en certs casos, l'ús de *qui* subjecte, l'ús del subjuntiu imperfet en les oracions condicionals, respostes com ara *no mai* i el verb *remerciar*.

²⁴¹. V. els comentaris que en fem en parlar de les classificacions de López del Castillo i Bonet.

b) Són formes rebutjades sense èmfasi les 14 construccions següents: l'ús de *els hi* per altres combinacions pronominals de CD masculí i CI, l'ús de *els hi* per *les hi*, el mot *pues*, la construcció *blasmar d'algú*, l'ús de *el* davant d'infinitiu, la locució *per a que*, la construcció *el què*, la no-concordança en frases com *un gran nombre d'escriptors comet aquesta falta*, la perífrasi «*anar a + infinitiu*», l'ús de *per a* en comptes de *per*, l'ús de *res* per *gens*, el verb *enriure's*, l'ús de *estar* amb participis passats i la coordinació de verbs de règims diferents explicitant només la preposició d'un dels dos. A més d'aquestes construccions, trobem en les textos fabrians un esment general de les «faltes de gramàtica».

c) Són formes rebutjades severament les 11 construccions següents: la supressió del pronom *hi* en el verb *haver-hi*, l'ús de l'article *lo* neutre, la construcció «*a no ser que + subjuntiu*», la locució *per lo demás*, construccions amb article definit i relatiu com *no sé la que voldran*, l'omissió de la preposició *de* en construccions com *un terme positiu i un negatiu*, l'ús de *es* en construccions com *se les donaven*, l'ús de *les* com a datiu, l'ús de *qual* interrogatiu, l'ús de *ser* com a auxiliar de verbs intransitius i l'ús de *estar* per *ser* amb determinats locatius. A més d'aquestes construccions, trobem en les textos fabrians un esment general de les «faltes contra la gramàtica general» i les «faltes greus de gramàtica».

5.4.2.2.4. La concepció fabriana general de la norma objectiva i la prescriptiva en sintaxi

La informació relativa als conceptes de norma objectiva i de sistema, la podem classificar en els dos blocs següents.

a) Reflexions sobre aquests conceptes i definició d'unitats de significació que hi tenen a veure.

Pel que fa al camp conceptual de la norma objectiva i el sistema, destaca el fet que en cinc dels quinze textos Fabra demostra una concepció acostada a la idea de norma

objectiva. Destaquen en aquest sentit dos textos. A la *Gramàtica de la llengua catalana* (§ 9.5.1.1.2) el Mestre fa servir l'adjectiu *normals*, que en un mateix fragment tant es pot interpretar en el sentit d'‘habitual’ com en el de ‘prescriptiu’.

Relacionades amb el concepte de *norma objectiva*, hi ha al DGLC (§ 9.5.1.1.7) la definició de *paraula* i la de *llenguatge* –i, secundàriament, la de *parla*. La primera inclou l'accepció «facultat d'expressar el pensament mitjançant el llenguatge articulat; l'exercici d'aquesta facultat. *L'home és dotat de paraula. Perdre la paraula. Recobrar la paraula perduda. Tenir la paraula fàcil, prompta, abundant*», clarament compatible amb la definició que el *Cours de linguistique générale* basat en les classes de Ferdinand de Saussure dóna de *parole*, sobretot els fragments «exercici d'aquesta facultat» i «allò que és dit». Recordem que Coseriu proposa el concepte de *norma* com una abstracció metodològicament necessària entre la *parole* i el *système* saussurians.

El *llenguatge* és definit pel DGLC com l'«expressió dels pensaments per mitjà de la paraula; el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes, esp. quan [*sic*] fixat i elaborat per un llarg ús». Deixant de banda l'últim fragment –que comentem en el paràgraf següent—, creiem que el fragment «el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes» es relaciona d'una manera clara conceptualment amb el concepte de *norma*: és el conjunt de maneres de combinar els mots *usat*; per tant, efectivament realitzat, per tota la comunitat lingüística. D'on tampoc no és agosarat afirmar que, sempre en l'àmbit conceptual de Coseriu, Fabra participa de la idea que el que singularitza cada llengua és la seva norma, el conjunt de tries efectivament realitzades respecte al sistema, subjacent.

Destaca en aquest àmbit la unitat *solecisme*, ja que fa referència a la norma objectiva i prescriptiva en sintaxi. A continuació podem destacar les unitats en la definició de les quals Fabra entra en camps semàntics diferents: els casos més clars són les definicions fabrianes de *lleï* i de *regla*, definides tant des de l'àmbit objectiu com des del prescriptiu. Un cas diferent és la definició fabriana de *llenguatge*, ja que en una primera

part apel·la als conceptes que corresponen als conceptes coseriuans de *sistema* i de *norma objectiva*, però acaba afirmant que les tasques de fixació i elaboració reforcen el caràcter de llenguatge d'una varietat lingüística.

En la majoria dels fragments del *Recull de les lliçons del curs de català superior* (§ 9.5.1.1.9), la transcripció deixa entreveure el concepte de *norma objectiva*. A la pàgina 67, s'afirma que els catalanoparlants coneixen «quins són els verbs que exigeixen la preposició *a, de, en* [...] No hi ha res que serveixi de regla per a diferenciar-los; és una cosa que ja la sabem *pel costum de parlar*». I en 116 *Converses filològiques* de 1919-1928 —la primera vegada l'1/12/1919 (§9.5.2.23); l'última, el 6/5/1928 (§ 9.5.2.32)—, Fabra usa unitats de significació relatives a la norma objectiva en tractar de qüestions concretes.

Un fet destacable és la formulació fabriana per a determinats casos de concurrència de variants, en virtut de la qual n'hi ha una que és la normal i les altres adquireixen un valor «estilístic» (formulació donada per Eugenio Coseriu (1952: 83-84):²⁴² sobre la manifestació de la norma en sintaxi). En cinc *Converses filològiques* —les del 22/10/1920 (§ 9.5.2.23), 2/1/1923 (§ 9.5.2.26), 24/10/1926 (§ 9.5.2.29), i del 4/5/1928 i 6/5/1928 (§ 9.5.2.32)— el Mestre estableix una oposició entre construccions sinònimes segons la qual una és «normal» i l'altra adquireix un «valor estilístic»: per Fabra l'ordre neutre dels elements de la frase ha de ser la construcció normal i qualsevol alteració ha de tenir una finalitat estilística.

En la transcripció del curs de 1934-1935 (§ 9.5.1.1.10), també hi ha un planteig coincident amb una de les possibilitats previstes per Coseriu: el fa també referint-se a l'ordre neutre dels elements —considerat normal— i l'ordre no neutre —marcat estilísticament.

²⁴². Recordem que Coseriu (§ 5.1) afirma que «entre las variantes de un esquema sintáctico permitidas por el sistema, una puede considerarse como la realización normal en la lengua dada, mientras que las demás, o son anormales, o adquieren normalidad sólo en una determinada convención estilística».

Pel que fa a la concepció de la llengua com un sistema de possibilitats creatives per al parlant, és subjacent en dos textos especialitzats —les transcripcions de la conferència de 1933 (§ 9.5.1.1.8) i la de Galtés, de 1933-1934 (§ 9.5.1.1.9). Però cal destacar sobretot tres *Converses* de 1919-1928 en les quals el lingüista gracienc apel·la a la noció d'un sistema o estructura que permetria o permet determinades construccions, les quals, però, no s'han realitzat efectivament com a norma: ho fa en parlar de l'ús de la preposició *a* davant de complement directe, el 8/4/1920 (§ 9.5.2.24), la concordança del participi passat, el 29/6/1920 (§ 9.5.2.24) i l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*, en la *Conversa* sense data reproduïda per Rafel 1983: 242 (§ 9.5.2.24).

Finalment, entre les nombrosíssimes unitats de significació encabibles en l'àmbit conceptual de la norma, destaca la unitat *estil*. D'una banda, al DGLC (§ 9.5.1.1.7) trobem a l'entrada *habitual* l'exemple «qualitats *habituals* d'un estil», en què aquest adjectiu es refereix a les constants d'una norma individual o funcional. Però el fet més destacable és l'ús de la unitat *estilo* a la conferència del 19/3/1897 (§ 9.5.2.3) que podria estar relacionada amb el sentit de la norma objectiva de Coseriu: les tries que fa el català entre les possibilitats del seu sistema, que són les que en definitiva el caracteritzen davant de la norma de les altres llengües, fins i tot de les del mateix tipus lingüístic —que és el romànic.

b) Relació entre norma objectiva i prescriptiva

Els textos que ofereixen més informació sobre aquestes relacions són les *Converses filològiques*. El 30/12/1922 (§ 9.5.2.25) estableix clarament la relació entre l'estudi de la norma objectiva i la codificació:

«Les defectuositats que les generacions esdevenidores constataran en el català actual són de tres menes.

N'hi ha segurament que són encara insospitades. Així com, a mesura que avançava l'obra de depuració de la llengua, havem anat descobrint defectes en què tots incorriem en els primers temps de la renaixença [*sic*], així és de creure que, prosseguint aquella obra, formes i construccions que avui tenim per bones seran temps a venir considerades com a defectuoses i bandejades de la llengua.

Una altra mena de defectuositats són aquelles de què tenim ja coneixença, però que esperen encara la solució que ha de venir a remeiar-les. D'aquestes pensàvem tractar exclusivament en les nostres converses, sia donant compte de les solucions tot just trobades, sia suscitant la col·laboració dels nostres escriptors posant-los les qüestions a resoldre.»

Fins en un determinat moment, l'estudi de la norma ha permès rebutjar unes construccions i prescriure'n unes altres, i ha aconsellat no pronunciar-se sobre unes altres. Aquest estudi, en el futur, potser modificarà aquestes decisions.

La concepció fabriana sobre la relació entre norma i codificació és explícita en el text del 23/8/1923 (§ 9.5.2.26), on arriba a predir que un ús arbitrari però arrelat pot arribar a ser una regla:

«Ara, si la totalitat o la gran majoria dels escriptors actuals, creient avantatjós per a la llengua que aquesta posseís, com el francès, les dues formes *qui* i *que*, es possessin arbitràriament a usar rigorosament *qui* com a subjecte i *que* exclusivament com a complement directe, i aquesta innovació del llenguatge escrit aconseguís penetrar en el parlar d'un nombre considerable de catalans, llavors i solament llavors podria venir el gramàtic i establir una regla gramatical que proscrivís l'ús de *que* com a subjecte, i llavors i solament llavors tindria un sentit aixó de dir que *qui* és més gramatical que no pas *que*, o millor dit que, en funció de subjecte *qui* és sols gramatical, i l'ús de *que* constitueix una falta de gramàtica.»

Però encara més concloent és la *Conversa* del 10/9/1924 (§ 9.5.2.27):

«Diu el nostre amic Ferran i Mayoral: “Però és evident que, en gramàtica com en tota cosa, el costum —qui pot ésser a voltes la perpetuació d'un vici o simplement d'una negligència— no basta a justificar una regla. Si és just i necessari atendre aristotèlicament als fets, no cal oblidar la valoració platònica, l'eventual esmena dels fets segons un ideal de perfecció. Vora les raons de costum convindria també en gramàtica pensar en les raons de la raó, del gust, de la bellesa, de la cultura”.

D'acord. Però els mitjans d'esmenar els fets —i Ferran i Mayoral ho reconeix així sens dubte— ens els ha de donar la llengua mateixa. [...]»

Entre les nombrosíssimes unitats de significació relatives a la relació entre la codificació —establiment d'una norma prescriptiva explícita— i norma —com a norma objectiva o conjunt de tries respecte al sistema efectivament realitzades— que Fabra fa servir, cal dedicar una atenció especial a les que formen la família lèxica *norma/normal/normalment*. El primer fet destacable és que hi ha fragments en què el lector no sap si el Mestre fa descripció o prescripció; és el cas del text de l'1/12/1919 (§ 9.5.2.23):

«Una defectuositat de la llengua escrita, que, malgrat la seva difusió dins aquesta, no ha aconseguit encara passar a la llengua parlada, està ara en perill d'introduir-s'hi i d'arrelar-s'hi en donar-la com una construcció normal a lectors que es troben en una edat en què encara no està ben fixada en llur esperit la valor tradicional de moltes paraules.»

La relació de la purificació estricta amb altres unitats del camp de l'estandardització com ara la codificació no queda explícita en els textos fabrians. Això no obstant, traduint aquesta operació a termes coseriuans, vol dir trobar la norma objectiva pròpia del català: destriar el que és interferència del que és propi. La codificació consisteix a avaluar les normes objectives i triar les que es consideren adequades com a normes prescriptives. En aquest sentit, doncs, la purificació generalment seria una primera tasca de la codificació. Aquesta tasca, la de codificació, és al·ludida a l'entrada *fixar* del DGLC (§ 9.5.1.1.7), amb l'exemple *fixar una llengua* i a l'entrada *llenguatge*, quan es diu que dues condicions que augmenten l'estatus del llenguatge són la fixació i l'elaboració.

Finalment, cal consignar el descobriment de l'estratègia discursiva, no prevista per Berrendonner (1982), de la tergiversació de la relació temporal entre la norma objectiva i la prescriptiva, en virtut de la qual tergiversació es presenta al lector la primera, tinguda en compte com a desviació, com si fos posterior a la segona, quan estrictament seria si més no discutible que hi hagués aquesta relació temporal. Destaca el fet que aquesta estratègia sigui present a la *Gramàtica catalana*, de 1933 (§ 9.5.1.2.2), l'oficial —però és una estratègia que trobem d'ací d'allà en els textos de Fabra.

6. CONCLUSIONS GENERALS

ÍNDEX

- 6.1.** La relació entre, d'una banda, la concepció fabriana de la codificació sintàctica i, de l'altra, les concepcions fabrianes de la sintaxi, i del canvi i la variació sintàctics
 - 6.1.1.** Consideracions prèvies sobre l'anàlisi de les concepcions fabrianes
 - 6.1.2.** La codificació sintàctica segons Pompeu Fabra: resum
 - 6.1.3.** La sintaxi segons Pompeu Fabra: resum
 - 6.1.4.** Relació entre la concepcions fabrianes de codificació sintàctica i de sintaxi
 - 6.1.5.** El canvi sintàctic segons Pompeu Fabra: resum
 - 6.1.6.** Relació entre la concepcions fabrianes de codificació sintàctica i de canvi sintàctic
 - 6.1.7.** La variació sintàctica segons Pompeu Fabra: resum
 - 6.1.8.** Relació entre la concepcions fabrianes de codificació sintàctica i de variació sintàctica
 - 6.1.9.** ¿Hi ha una articulació coherent entre, d'una banda, la concepció fabriana de la codificació sintàctica i, de l'altra, les concepcions fabrianes de la sintaxi, i del canvi i la variació sintàctics?
- 6.2.** Grau d'adequació de la metodologia d'aquesta tesi
 - 6.2.1.** Els textos més útils per al buidatge de les unitats de significació especialitzada pertinents: dades quantitatives
 - 6.2.1.1.** Els textos pertinents
 - 6.2.1.2.** Els textos discrecionalment pertinents
 - 6.2.1.3.** Observacions sobre textos pertinents i els discrecionalment pertinents
 - 6.2.2.** Els textos més útils per al buidatge de les unitats de significació especialitzada pertinents: dades qualitatives
 - 6.2.2.1.** Els textos pertinents
 - 6.2.2.2.** Els textos discrecionalment pertinents
 - 6.2.2.3.** Observacions sobre textos pertinents i els discrecionalment pertinents
- 6.3.** Conclusions generals sobre els objectius i les hipòtesis
 - 6.3.1.** Grau d'assoliment dels objectius
 - 6.3.1.1.** Assoliment de l'objectiu general de la tesi
 - 6.3.1.1.1.** Nombre d'unitats de significació especialitzada analitzades
 - 6.3.1.1.2.** Validesa de la classificació dels textos fabrians
 - 6.3.1.1.3.** Tractament continuat dels quatre àmbits estudiats en tots els textos fabrians
 - 6.3.1.2.** Aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana de la sintaxi
 - 6.3.1.3.** Aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana del canvi
 - 6.3.1.4.** Aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana de la variació
 - 6.3.1.5.** Aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana de la codificació sintàctica
 - 6.3.2.** Grau de comprovació de les hipòtesis
- 6.4.** Perspectives d'investigació que obre aquesta tesi

6.1. LA RELACIÓ ENTRE, D'UNA BANDA, LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA I, DE L'ALTRA, LES CONCEPCIONS FABRIANES DE LA SINTAXI, I DEL CANVI I LA VARIACIÓ SINTÀCTICS

En aquest epígraf fem l'exposició relativa a l'objectiu 1.2.2.5, que es planteja la relació entre els continguts dels objectius 1.2.2.1-1.2.2.4. Recordem-lo:

«El cinquè objectiu específic ha estat descriure la relació entre, d'una banda, la codificació i el cultiu sintàctics de Fabra, i de l'altra, la seva concepció de la sintaxi i del canvi i la variació sintàctics, sobre la base dels resultats de les operacions anteriors, per veure de quina manera la codificació fabriana de la sintaxi recolza en una determinada concepció de la sintaxi i del canvi i la variació sintàctics.»

6.1.1. CONSIDERACIONS PRÈVIES SOBRE L'ANÀLISI DE LES CONCEPCIONS FABRIANES

El primer que cal recordar quan intentem veure les relacions entre les diferents concepcions fabrianes de què tractem és que no ha estat una tasca senzilla establir cada una d'aquestes concepcions.²⁴³ En aquest punt del nostre treball, en què ja hem exposat tot el que hem llegit i deduït d'aquestes concepcions, podem elevar ja a generals les conclusions que sobre aquesta qüestió hem anat exposant parcialment al final de cada capítol (§ 2.4, 3.4, 4.4 i 5.4).

Es confirma, doncs, que Fabra no formula explícitament cap teoria completa i sistemàtica ni de sintaxi, ni de canvi sintàctic, ni de variació sintàctica, ni de codificació sintàctica. Pel que fa a definicions per comprensió explícites,²⁴⁴ només hem trobat les que dona de sintaxi, la més completa al *Diccionari general de la llengua catalana* (1932; v. § 9.2.1.1.11):

«**sintaxi** f. Arranjament dels mots en el discurs; la part de la gramàtica que en tracta.»

²⁴³. V. el § 6.2.

²⁴⁴. V. la nota 8.

En canvi, no sense un gran esforç,²⁴⁵ hem pogut deduir moltes concepcions sobre qüestions diverses relatives a cada un dels quatre grans temes d'aquesta tesi.

Donada aquesta situació, una manera practicable de fer l'anàlisi d'aquestes relacions és establir-les a partir de l'acarament sistemàtic de les nostres conclusions sobre cada concepció. Per a comoditat del lector, fem un resum previ a cada acarament de les principals conclusions sobre cada un dels 4 àmbits analitzats.

6.1.2. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA: RESUM

Resumim el que diem al § 5.4.2. El primer que cal dir és que en els textos analitzats, Fabra no presenta cap teoria completa ni cap definició explícita ni del que ara coneixem com a «estandardització» ni de la codificació sintàctica en general. Això no obstant, tant en els textos que hem considerat «pertinents» com en els que hem considerat «no pertinents», trobem reflexions generals, a partir de les quals en força ocasions podem deduir plantejaments fonamentals quant a l'estandardització del català i la codificació de la sintaxi.

Pel que fa a l'estandardització, hem vist que una unitat de significació fonamental en la concepció fabriana és la de *redreçament*. Al DGLC (§ 9.5.1.1.7), hem trobat una definició per extensió, no tancada, de «redreçar una llengua»; i en tota mena de textos —fins i tot com a títol d'articles: «L'obra de redreçament del català literari» (7/3/1929; § 9.5.2.34)— i de qualsevol època, el Mestre fa servir la unitat *redreçament*. D'aquest conjunt d'usos, hem deduït la concepció fabriana general de l'estandardització:

Terminologia fabriana	Terminologia moderna de planificació
Redreçament	Planificació de corpus
Selecció (Depuració/Purificació)	1a fase de codificació
Refinament/Enriquiment	Compleció i cultiu
Fixació (Normalització/gramatització)	2a fase de codificació i cultiu Vehiculació reeixida (estabilització)

²⁴⁵. V. el § 6.3.

Difusió	Vehiculació reeixida (estabilització)
---------	---------------------------------------

Hem vist també que la pràctica fabriana parteix de la idea que en un principi són operacions successives, però que de seguida l'actuació estandarditzadora demana que siguin simultànies i amb influències mútues.

Aquestes influències són especialment rellevants, d'una banda, entre la codificació i la vehiculació. En primer lloc, els conceptes correlatius de *regla* i *falta gramaticals*, en la reflexió i en la pràctica fabrianes s'estableixen a partir d'una consideració dels criteris jespersenians de correcció anomenats «literari» i «democràtic» (§ 5.1): el gramàtic només pot sancionar una construcció com a regla —i les concurrents com a faltes—, o bé perquè observa que, essent una construcció pròpia del català, els escriptors i la massa parlant la fan servir, o bé perquè, essent una construcció pròpia del català, la proposa com a regla —facultativa provisionalment—, i els escriptors i la massa parlant l'adopten. Algunes faltes, però, ho són perquè Fabra adopta una concepció lingüística determinada.

En segon lloc, aviat el Mestre s'adona que la difusió de les seves propostes té uns efectes secundaris: les ultracorreccions —«sense *no* venir»—, els calcs —«blasmar d'algú»— o les reaccions negatives d'alguns parlants, que consideren excessiva o poc fonamentada la seva depuració de la llengua en algunes qüestions.

També trobem una relació estreta entre les operacions de codificació i elaboració. D'entrada, perquè l'«obra de redreçament» consisteix tant a «depurar» com a «enriquir» la llengua. Però aquesta relació es concreta en la intervenció normativa fabriana sobre qüestions bàsiques de la sintaxi: el lingüista gracienc no hi planteja una dicotomia entre una construcció «correcta» i una o unes construccions «incorrectes», sinó que, en virtut d'unes determinades característiques d'una de les construccions concurrents, en proposa una com a pròpia de la «llengua literària» i l'altra o altres queden circumscrites a l'«estil familiar».

Pel que fa a l'operació d'elaboració, cal destacar que hem pogut establir el que hem anomenat «criteri de l'adequació a una concepció estilística», definit com el «criteri d'elaboració funcional segons el qual determinades formes o construccions sinònimes o equivalents es poden distribuir en l'escala estilística de menys a més formalitat». També hem trobat 6 raonaments —amb 4 criteris com a màxim— des del punt de vista d'aquesta activitat. I, finalment, cal tenir en compte dues reflexions, esporàdiques però d'una gran importància: la concepció de la llengua literària com una varietat amb registres de formalitat diferents i la idea que la riquesa d'una llengua està, no només a tenir molts mots o construccions, sinó també en la distribució estilística que se'n pugui fer.

Cal recordar que la divisió establerta en aquest treball entre textos pertinents i no pertinents s'ha fet partint de la base que els primers es podien considerar textos especialitzats de gramàtica, lingüística o filologia, mentre que els segons eren textos més aviat divulgatius. El fet és que, malgrat aquesta divisió, acabem d'esmentar que en set textos dels considerats especialitzats i no normatius hi ha força informació i de tipus general. No cal dir que, tenint en compte les circumstàncies en les quals Fabra desenvolupa la seva doble tasca això era inevitable: el públic a qui s'adreçava —fins i tot l'alumnat universitari— necessitava constantment un recordatori de certes regles i una justificació del sentit de la codificació; però, alhora, el descobriment o la sistematització de noves formes o construccions modificava punts de vista sobre la seva normativitat. El més destacat de la concepció normativa de Pompeu Fabra són els criteris que presenta i que té en compte —tant aïlladament com conjuntament en el que hem anomenat «raonaments»— i la ponderació de les «formes desaconsellades de sintaxi». Els criteris de codificació sintàctica de Lamuela i Costa (2002) tinguts en compte per Pompeu Fabra en els textos buidats són els següents:

1. Diasistematicitat: Es té en compte el conjunt dialectal dins de les operacions de codificació i compleció.
2. Historicitat: Són preferides les formes que tenen una tradició literària més llarga.

3. Regularitat

3a. Distintivitat: es prefereixen les formes que eviten l'homonímia. En sintaxi, es potencien les oposicions funcionals entre formes o estructures parcialment oposades i la diversitat de recursos per evitar l'ambigüitat d'una construcció o dotar la llengua de més recursos expressius.

3b. Homogeneïtat de paradigma: es prefereixen les formes que corresponen a paradigmes més homogenis.

4. Adequació etimològica: Es prefereixen les formes que conserven els significats o les propietats lingüístiques dels seus ètims coneguts.

5. Pertinença estructural: Es rebutgen les alteracions de significat o de propietats de les formes lingüístiques introduïdes per desconeixement i els procediments d'innovació que infringeixen les regles pròpies de la llengua objecte de codificació.

5a. Pertinença gramatical: es rebutgen les alteracions de les propietats de les formes lingüístiques introduïdes per desconeixement.

6. Adequació a una concepció lingüística: Es rebutgen les formes considerades aberrants a partir de la concepció dels funcionaments lingüístics que tenen els codificadors.

7. Adequació a una concepció estilística: Es considera que la codificació concerneix només determinats registres, generalment distingits per un cert nivell de formalitat, i es releguen a registres no codificats les formes percebudes com a inadequades per als primers.

8. Funcionalitat constatada: Són preferides les formes que tenen més valor funcional o que poden adquirir-lo més fàcilment.

8a Implantació: es prefereixen les formes més difoses geogràficament i socialment al moment de la codificació perquè són les que tenen més valor funcional d'entrada,

independentment de si són formes tradicionals, innovacions o interferències d'altres llengües.

9. Funcionalitat prospectiva: Es prefereixen les formes que poden adquirir valor funcional més fàcilment.

9a. Intel·ligibilitat: es prefereixen les formes que, tot i no ser usades per aquells a qui són proposades, seran fàcilment compreses i són, doncs, disponibles.

9b. Simplicitat: són preferides les que són més fàcils d'aprendre.

9c. Acceptabilitat: són preferides les que són més fàcils d'acceptar.

9d. Garantia d'ús pertinent: es prefereixen les formes que més difícilment donaran lloc a problemes de pertinència estructural durant el procés de vehiculació.

10. Autonomia: Són preferides les formes que afavoreixen l'autonomia de la llengua respecte a altres llengües.

10a. Genuïtat: són preferides les formes pròpies de la llengua enfront dels manlleus o dels calcs.

10b. Especificitat: són preferides les formes que són particulars de la llengua.

11. Analogia amb altres llengües: Són preferides les formes que coincideixen amb les d'altres llengües.

12. Avaluació de la prova de l'ús de les propostes de codificació: per controlar l'èxit de les propostes dels codificadors durant el període d'experimentació s'apliquen els criteris següents:

12a. Avaluació de la implantació: s'adopten les formes proposades pels codificadors que arrelen i assoleixen un ús efectiu entre els parlants durant el període d'experimentació.

12b. *Avaluació de la garantia d'ús pertinent*: s'adopten les formes proposades pels codificadors que no han donat lloc a problemes de pertinència estructural durant el procés de vehiculació.

D'aquests 12 criteris —alguns dels quals es concreten en un o uns quants criteris més específics— els més tinguts en compte per Fabra són el de l'autonomia, el de la historicitat i el funcional, seguits del de l'avaluació de la prova d'ús i del de la distintivitat. Aquesta actuació permet deduir que el Mestre volia fer del català una llengua autònoma, clara i precisa, per a la qual cosa comptava d'una banda amb la varietat oral barcelonina contemporània i de l'altra amb la varietat medieval. Aquest doble front d'observació es devia a la voluntat de tenir en compte la variació estilística, des dels registres orals espontanis fins als registres escrits més controlats. Aquests objectius eren plantejats com el final d'un llarg procés, durant el qual calia anar avaluant l'èxit de les pròpies propostes.

Cal destacar també que el criteri d'analogia amb altres llengües és sobretot utilitzat per Fabra per fer veure l'autonomia respecte a l'espanyol del català com a llengua que ha tingut la seva pròpia evolució.

A més dels criteris de codificació estricta, hem observat en els textos fabrians el principi de la compleció que hem anomenat una reflexió sobre les necessitats expressives: són preferides les formes que omplen un buit.

I encara un criteri que té a veure més amb l'elaboració funcional que no amb la codificació, que hem anomenat criteri de distribució estilística: Principi d'elaboració funcional segons el qual determinades formes o construccions sinònimes o equivalents es poden distribuir en l'escala estilística de menys a més formalitat.

Pel que fa als criteris de codificació de Fabra, no cal dir que molts altres fabròlegs n'han parlat. Si fem un resum d'aquesta informació, veiem que els criteris més destacats per la fabrologia —amb poques diferències quantitatives entre ells— són els de la distintivitat (regularitat), la implantació (funcionalitat constatada), la historicitat,

la genuïnitat (autonomia), analogia amb altres llengües, diasistematicitat i acceptabilitat. Si comparem aquestes dades, amb les que hem obtingut en el nostre treball —bàsicament en l'anàlisi de les *Converses filològiques* de 1919-1928, al § 5.3.1.1.1— hi ha coincidències en les apreciacions relatives als criteris d'autonomia, d'historicitat, de funcionalitat (constatada i prospectiva) i distintivitat. Les diferències més importants són que en el nostre buidatge no hi ha una presència molt destacada de la diasistematicitat —segurament perquè ens hem fixat en la sintaxi, aspecte en què la variació diatòpica és menys rellevant que en fonètica, morfologia i lèxic i que en l'establiment de l'ortografia— i, en canvi, hem trobat moltes ocurrences de l'avaluació de la prova de l'ús (tant de la implantació com de la de l'ús pertinent).

Els criteris de la nostra llista sobre els quals no hem trobat cap referència explícita o implícita en els textos dels estudiosos de Fabra són l'homogeneïtat paradigmàtica, la pertinència estructural gramatical, l'adequació a una concepció lingüística, l'adequació a una concepció estilística, la simplicitat, la garantia d'ús pertinent, l'avaluació de la implantació i la de l'ús pertinent. Creiem destacable que en el nostre buidatge (§ 5.3.1.1.1), el criteri de la pertinència estructural té una presència quantitativa no menyspreable.

Pel que fa als raonaments de codificació, n'hem trobat la gran majoria a les *Converses filològiques* de 1919-1928 —textos que pel seu plantejament ja era esperable que fossin els més rics en aquest sentit. Afegint als de les *Converses* els dels textos pertinents, trobem que el Mestre raona la prescripció de 48 qüestions. La resposta a la pregunta, lògica, de per què el lingüista gracienc raona la prescripció d'aquestes 48 qüestions i no la d'unes altres, no l'hem sabuda trobar en els textos fabrians. Però és versemblant pensar que el Mestre insistia més en la prescripció de les qüestions que —inicialment o al cap d'un temps— presentaven problemes d'implantació.

Pel que fa al nombre de raonaments, n'hem trobat 81 entre tots els textos; un cop restats els raonaments repetits, el nombre de tipus de raonaments diferents és de 54. El nombre reduït de tipus de raonaments repetits —que a més pertanyen als raonaments amb 5 o

menys criteris— fa veure que Fabra no té en compte sistemàticament un raonament per a la prescripció de la sintaxi. Pel que fa a la complexitat dels raonaments destaca el que es pot observar en el text «El mot “qui”» (§ 9.5.2.42), on el Mestre té en compte set criteris diferents i una reflexió sobre necessitats expressives.

Quant a la concepció fabriana general de les formes desaconsellades de sintaxi, en primer lloc, cal dir que hem pogut deduir una definició fabriana de *falta de sintaxi*: «Forma o construcció no adoptada per la llengua escrita i per la llengua parlada i no acceptada pel gramàtic». Es basa clarament, doncs, en el criteri literari i en el democràtic, analitzats per Otto Jespersen el 1925 (§ 5.1).

Destaca també, com a causa important de les faltes de sintaxi, quantitativament per la freqüència amb què ocorren i qualitativament pels efectes sobre la llengua, que n’hi ha de degudes a les males traduccions, mecàniques o precipitades.

En els textos fabrians hem trobat 106 qüestions diferents que són rebutjades pel Mestre explícitament. Hem pogut observar, però, que aquestes 106 qüestions no eren rebutjades amb la mateixa severitat i hem cregut que es poden establir dos grups segons aquesta severitat: formes secundàries i faltes (al marge de si són formes rebutjades d’una manera tallant o no). Hem classificat com a *formes secundàries* les construccions que Fabra designava amb expressions com «admissible en l’estil col·loquial» «[no] preferible», «no recomanable», «[no] és d’aconsellar», «menys bo», «pitjor» (que una altra forma no considerada falta), «tolerable», entre altres. Entre les faltes, podem considerar *formes rebutjades sense èmfasi* les construccions a les quals Fabra aplica, entre altres, les unitats de significació i fragments següents: «defecte», «dolenta», «cal evitar», «usen erradament», «incorrecte» o «no correcte», «no es pot suprimir» i «convindria oposar-se». Podem considerar *formes rebutjades severament* les construccions a les quals Fabra aplica, entre altres, les unitats de significació i fragments següents: «cal evitar curosament / en absolut», «del tot / en absolut inacceptable», «inadmissible / no (és) admissible», entre altres.

Hem vist, però, que determinades qüestions són tractades amb rigor diferent en textos diferents. Els casos més interessants de comentar són aquells en què el Mestre arriba a mostrar els graus mínim i màxim d'exclusió («forma secundària» - «formes rebutjades severament») i aquells en què mostra els tres graus («forma secundària» - «formes rebutjades sense èmfasi» - «formes rebutjades severament»). Després hi ha les qüestions sobre les quals podem dir que Fabra vacil·la entre graus d'exclusió contigus.

En l'àmbit de la concepció fabriana general de la norma objectiva i la prescriptiva en sintaxi, la informació relativa als conceptes de norma objectiva i de sistema, la podem classificar en els dos blocs següents.

a) Reflexions sobre aquests conceptes i definició d'unitats de significació que hi tenen a veure. Pel que fa al camp conceptual de la norma objectiva i el sistema, destaca el fet que en cinc dels quinze textos Fabra demostra una concepció acostada a la idea de norma objectiva. Destaquen en aquest sentit dos textos. A la *Gramàtica de la llengua catalana* (§ 9.5.1.1.2) el Mestre fa servir l'adjectiu *normals*, que en un mateix fragment tant es pot interpretar en el sentit d'habitual' com en el de 'prescriptiu'. Un fet destacable és la formulació fabriana per a determinats casos de concurrència de variants, en virtut de la qual n'hi ha una que és la normal i les altres adquireixen un valor «estilístic» (formulació donada per Eugenio Coseriu (1952: 83-84): sobre la manifestació de la norma en sintaxi). Pel que fa a la concepció de la llengua com un sistema de possibilitats creatives per al parlant, cal destacar sobretot tres *Converses* de 1919-1928 en les quals el lingüista gracienc apel·la a la noció d'un sistema o estructura que permetria o permet determinades construccions, les quals, però, no s'han realitzat efectivament com a norma: ho fa en parlar de l'ús de la preposició *a* davant de complement directe, el 8/4/1920 (§ 9.5.2.24), la concordança del participi passat, el 29/6/1920 (§ 9.5.2.24) i l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*, en la *Conversa* sense data reproduïda per Rafel 1983: 242 (§ 9.5.2.24).

b) Relació entre norma objectiva i prescriptiva. Els textos que ofereixen més informació sobre aquestes relacions són les *Converses filològiques* de 1919-1928. El 30/12/1922 (§ 9.5.2.25) estableix clarament la relació entre l'estudi de la norma objectiva i la codificació. La concepció fabriana sobre la relació entre norma i codificació és explícita en el text del 23/8/1923 (§ 9.5.2.26), on arriba a predir que un ús arbitrari però arrelat pot arribar a ser una regla; però encara més concloent és la *Conversa* del 10/9/1924 (§ 9.5.2.27).

6.1.3. LA SINTAXI SEGONS POMPEU FABRA: RESUM

Resumim el que diem als § 2.4.2 i 2.4.3. Fabra defineix la sintaxi explícitament com l'àmbit de les funcions i les relacions dels (grups de) mots dins la frase. El terme *relacions* n'inclou tres més, el *l·ligam*, l'*ordre* i l'*estructura*, també bàsics segons el lingüista de Gràcia. En les obres descriptives —excepte en la gramàtica de 1912 (§ 9.2.1.1.5), on, si més no, no és tan clar—, les relacions entre els (grups de) mots es jerarquitzen a partir del nom i del verb, nuclis del subjecte i del predicat, termes de la majoria de frases —excepte de les que no tenen un subjecte lògic explícit. En les altres obres, l'exposició de la sintaxi es desenvolupa al voltant de les tradicionals parts de l'oració. Aquesta dualitat, i alhora distincions com les que trobem entre *gramàtica general* i *gramàtica didàctica*, i l'ús exclusiu dels termes *frase* i *proposició* en els textos especialitzats, confirmen que hi ha un Fabra descriptiu i un Fabra prescriptiu i didàctic. L'anàlisi de tota la producció fabriana ens ha permès també veure com Fabra té una actitud molt clara pel que fa a la naturalesa de la sintaxi. És la part més important de la llengua i de la gramàtica, però desgraciadament és la que més costa de descriure, de prescriure, d'ensenyar, d'aprendre i de practicar, perquè no consisteix —a diferència de la morfologia o de l'ortografia— en unitats discretes sinó en funcions d'unitats i relacions entre elles, la qual cosa fa que la perceptibilitat d'aquestes categories sigui mínima per al parlant. Per això cal una actitud circumspecta, partir de les dades de la llengua i no voler encotillar uns fenòmens que per naturalesa són superficialment molt variats: en molts textos, el Mestre deixa veure com la sintaxi és un sistema de possibilitats, algunes de les quals existeixen en la llengua i d'altres no. L'anàlisi de la concepció fabriana de l'«expressió d'un pensament» ens ha permès descobrir fins a 7 enfocaments diferents: com a enfocaments bàsics, Fabra fa servir el semàntic i el prosòdic; com a enfocaments secundaris, l'estructural, el relacional, el modal, el comunicatiu i el psicològic.

6.1.4. RELACIÓ ENTRE LA CONCEPCIONS FABRIANES DE CODIFICACIÓ SINTÀCTICA I DE SINTAXI

Si acarem els epígrafs 2.4.2 i 5.4.2 (resumits als § 6.1.3 i 6.1.2), on, respectivament, exposem el que creiem que són la concepció fabriana de la sintaxi i la de la codificació sintàctica, de seguida ens adonem que no són ni la definició explícita de *sintaxi* ni la concepció implícita de *redreçament* les que ens permeten veure les relacions entre les concepcions de *sintaxi* i *codificació* en els textos de Fabra.

El que permet veure'n el lligam és el que hem anomenat «actitud» de Fabra. Dèiem en el § 2.4.2:

«L'anàlisi de tota la producció fabriana ens ha permès també veure com Fabra té una actitud molt clara —des de les seves primeres obres fins a les últimes— pel que fa a la naturalesa de la sintaxi. És la part més important de la llengua i de la gramàtica, però desgraciadament és la que més costa de descriure, de prescriure, d'ensenyar, d'aprendre i de practicar, perquè no consisteix —a diferència de la morfologia o de l'ortografia— en unitats discretes sinó en funcions d'unitats i relacions entre elles, la qual cosa fa que la perceptibilitat d'aquestes categories sigui mínima per al parlant. Per això cal una actitud circumspecta, partir de les dades de la llengua i no voler encotillar uns fenòmens que per naturalesa són superficialment molt variats: en molts textos, el Mestre deixa veure com la sintaxi és un sistema de possibilitats, algunes de les quals existeixen en la llengua i d'altres no.»

Aquesta conclusió anuncia el que després hem descobert en analitzar la concepció de la codificació. Ens referim al procés que mena a l'establiment d'una estructura com a normativa i les concurrents com a falta, a uns quants criteris de codificació i a la ponderació que fa de les formes desaconsellades.

Una construcció només pot ser fixada com a correcta després d'un període raonable de prova i havent superat el criteri de l'avaluació de la prova d'ús, tant de la implantació d'aquesta estructura com de l'ús pertinent que se'n fa.

L'actitud de prudència també es manifesta en la gran quantitat de casos en què Fabra distribueix formes i estructures concurrents entre la correcta i les desaconsellades amb diferent grau de ponderació, grau diferent de ponderació sovint relacionat amb la fase d'avaluació de la prova d'ús.

Un enfocament molt present tant en la descripció com en la prescripció sintàctiques de Fabra és el relacionable amb la funcionalitat. En la concepció de la sintaxi hem dit (§ 2.4.3) que l'enfocament definitiu per definir l'expressió d'un pensament complet era el semàntic («expressió d'un pensament complet que es pot explicitar en estructures superficials molt diferents segons el context en què es formula»). I entre els criteris de codificació, més usats per Fabra hi ha els de la funcionalitat constatada (la implantació) i la prospectiva (intel·ligibilitat, simplicitat, acceptabilitat i garantia d'ús pertinent). A banda d'aquests, són rellevants, com a criteris bastant usats en la codificació de la sintaxi, la historicitat, l'autonomia, la distintivitat, la pertinència estructural, l'adequació a una concepció sintàctica i el criteri d'elaboració anomenat de distribució estilística.

També hi ha relació entre les dues concepcions pel fet que hem constatat que l'actitud de Fabra davant la sintaxi demana empirisme en descriure-la, exigència que lliga amb la coincidència de Fabra amb els conceptes de *norma objectiva* i de *sistema* d'Eugenio Coseriu (1988: 304-305).

Fabra demana que els mitjans d'esmenar els fets els doni la llengua mateixa, la sintaxi de la qual es diferencia de la d'una altra llengua per les estructures efectivament produïdes pels parlants, estructures, aquestes, que han de ser la base de la codificació (en virtut del criteri de la funcionalitat constatada). La concepció de la sintaxi, com a conjunt de possibilitats del sistema, és present en molts raonaments fabrians en què admet que construccions que rebutja com a interferències podrien haver estat desenvolupaments paral·lels en català; però també en l'aplicació freqüent dels criteris relatius a la funcionalitat prospectiva: els catalanoparlants poden interioritzar arcaïsmes o estructures d'altres dialectes perquè han format o formen part del sistema català.

Finalment, cal no oblidar, com a menció explícita a un fet de sintaxi des de la codificació, que el *Diccionari general de la llengua catalana* (§ 9.5.1.1.7) inclou la definició de *solecisme* com a «falta contra les regles de la sintaxi d'una llengua».

6.1.5. EL CANVI SINTÀCTIC SEGONS POMPEU FABRA: RESUM

Resumim el que diem al § 3.4.2. Fabra no presenta cap teoria completa ni cap definició explícita del canvi lingüístic en general ni del canvi sintàctic en particular. Això no obstant, d'una banda, hem pogut deduir d'un fragment de «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924 [1932] (§ 9.3.1.1.9) una definició d'un tipus de castellanisme sintàctic, un tipus de calc. D'altra banda hem identificat el procés de canvi que proposa en la *Conversa* del 30/12/1924 (§ 9.3.2.16) com a prototípic. En tercer lloc, hem deduït que, segons ell, el canvi és inherent a les llengües, s'acompleix segons unes lleis i cada llengua té la seva pròpia evolució. El català és una llengua que ha evolucionat poc en comparació amb les altres llengües romàniques. La seva actitud d'investigador respecte al canvi és neutra.

Pel que fa als orígens del canvi sintàctic, dóna a entendre que la sintaxi és un aspecte de la llengua molt mal·leable, a causa sobretot de la poca perceptibilitat dels fenòmens sintàctics. Descriu sobretot canvis des de dalt —entesos com a canvis introduïts conscientment en general per una elit o en registres en què hi ha una mínima deliberació del parlant—, ja que en sintaxi hi ha hagut molts més canvis en la llengua escrita que en la llengua oral respecte a la llengua escrita medieval.

Pel que fa a les causes del canvi sintàctic, en els textos fabrians trobem al·lusions, en primer lloc, a la interferència —com a transferència del parlant de L1 d'una forma de la L2 en escriure la L1 i com a transferència del parlant de L1 d'una forma de la L1 en parlar la L2—, paraula que utilitza explícitament a la conferència «El català a l'escola primària», de 1933 (§ 9.3.1.1.12), ús amb el qual s'avança 3 anys a la primera referència trobada per Payrató (1985: 48 i 218) en un text europeu i en un de català, totes dues de l'any 1936. També, es refereix a l'analogia interna i respecte al castellà, la derivació impròpia, l'evolució natural i a altres possibles causes del canvi.

Entre els factors interns, el Fabra investigador constata en la gran majoria dels casos tractats la interferència del castellà com a segona llengua present en el cervell dels catalanoparlants: en una primera fase, directa —provocant canvis en la llengua—; i en una segona fase, indirecta, «de moment secundari» —provocant que els catalanoparlants no reconeixin com a pròpies formes tradicionals de la llengua. Fabra també esmenta, entre altres, la poca perceptibilitat dels fenòmens sintàctics.

Fabra esmenta entre els factors que hem anomenat «externs i psicolingüístics» les traduccions mecàniques del castellà, la lectura en castellà, la lectura dels diaris catalans o la poca perceptibilitat dels fenòmens sintàctics.

Entre els factors externs, Fabra esmenta la diversitat cultural, la diversitat geogràfica, l'empobriment cultural, les fronteres polítiques i les fronteres religioses.

El canvi és sistemàticament concebut pel Mestre com un procés amb una fase d'alternança entre variants concurrents, una de les quals progressivament va imposant-se, quasi mai d'una manera absoluta.

Les conseqüències dels canvis tractats són pel Fabra etandarditzador negatives: disgregació de la llengua, més castellanismes com més traducció es fa, canvis de significats en mots patrimonials i ultracorreccions.

Entre les resistències al canvi, l'investigador esmenta sobretot la interferència com a impediment per a la implantació de les propostes normatives i l'ambigüitat com a fre de determinats canvis.

Pel que fa a la direcció del canvi, quan concorren una forma castellana i una de catalana, el canvi es dirigeix cap al triomf de la forma castellana. Explícitament, segons Fabra, això passa quan els catalanoparlants escriuen. En canvi —sempre segons esment explícit de Fabra— els catalanoparlants fan catalanismes quan parlen castellà.

Quant als tipus de canvi, d'acord amb la tipologia de Payrató (1985) adaptada a les nostres necessitats (§ 3.1), en els textos fabrians especialitzats i no especialitzats

trobem, en ordre quantitativament decreixent, sobreestimacions d'una distinció, substitucions, subestimacions d'una distinció, importacions, pèrdues, reinterpretacions d'una distinció; a les quals cal afegir les addicions —no previstes per Payrató. El detall és el següent:

Sobreestimació d'una distinció	40
Substitució	17
Subestimació	14
Importació	13
Pèrdua	11
Addició d'una forma	4
Reinterpretació d'una distinció	3
Total	102

Tal com ja hem comentat, però, al § 3.1, aquesta classificació feta servir descrivint els canvis com si fossin processos afectats per un sol d'aquests 7 casos és insuficient. Aquesta conclusió es confirma amb la contrastació que hem fet de la nostra classificació de la interferència sintàctica amb la de Bonet (2000: 71-76): es fa evident que en el procés de canvi hi ha una variant emergent i una variant tradicional, i la classificació en un tipus o en un altre depèn en quina de les dues variants ens fixem.

Per tant, des d'una perspectiva general de l'anàlisi del canvi sintàctic, sembla que cal concloure que, per donar compte de tota la complexitat del procés de canvi, caldria descriure quina era la situació de partida (una sola forma, dues formes en una relació determinada, etc.), què li passa a la variant emergent (és una importació interlingüística o intralingüística, és un mot que canvia de significat o de funcions, etc.), què li passa a la tradicional (desapareix, canvia de significat o de funcions, queda en una nova relació respecte a altres formes, etc.) i quina és la relació final entre les dues variants (l'emergent substitueix la tradicional, l'emergent provoca una nova relació amb la tradicional, etc.).

Finalment, pel que fa a la relació entre canvi i norma objectiva, el Fabra investigador posa sobre la taula la seva qualitat de cíclica: en sorgir una nova forma o una nova

distinció, aquesta pot crear una situació de concurrència de normes, que dugui al triomf d'una nova norma.

Pel que fa al Fabra estandarditzador, el més destacable és l'actitud negativa que té davant del canvi, sobretot el degut a interferència. El Fabra estandarditzador busca amb els canvis des de dalt planificats per ell una conseqüència positiva, l'enriquiment de la llengua, propòsit que analitzem amb més detall al capítol 5. En la relació cíclica entre norma objectiva, canvi i norma prescriptiva, en certs textos el Mestre presenta una situació en què la norma prescriptiva ja hauria de ser la norma social estesa i les normes socials no admeses són vistes com a canvis no desitjats respecte a la norma codificada. El lector de certs textos té, així, la sensació que la forma que ell diu i la normativa rebutja és una novetat respecte a una forma tradicional que cal conservar.

6.1.6. RELACIÓ ENTRE LA CONCEPCIONS FABRIANES DE CODIFICACIÓ SINTÀCTICA I DE CANVI SINTÀCTIC

Per exposar les relacions que observem entre les concepcions fabrianes del canvi sintàctic i de la codificació sintàctica, partim de les conclusions parcials dels epígrafs 3.4.2 i 5.4.2 (resumides als § 6.1.5 i 6.1.2).

Acarades aquestes conclusions, no sembla agosarat afirmar que el Fabra codificador actua com el que en podríem dir un «gestor del canvi lingüístic». D'una banda, actua davant dels canvis experimentats per la llengua fins al moment que ell comença a redreçar-la. De l'altra, de seguida es veu que la tasca del que ell anomena «redreçament» comporta canvis en la llengua del moment.

Pel que fa a l'evolució experimentada pel català fins a final del segle XIX, destaca en primer lloc l'actuació que Fabra anomena «depuració» —en virtut del criteri de l'autonomia—, que comporta el rebuig dels canvis deguts a interferència (en tots els

tipus proposats per Payrató 1985), malgrat que siguin estructures ben arrelades —en contra, doncs, del criteri funcional de la implantació.

En el mateix terreny de la interferència, l'estudi de la sintaxi de les altres llengües romàniques —en virtut del criteri de l'analogia amb altres llengües— li permet en casos com la combinació relativa *el que* (en frases com *el noi al que et refereixes*) descobrir interferències del castellà: si aquesta estructura no s'ha desenvolupat en les altres llengües romàniques i en català medieval no existia, només pot ser en el català actual per influència del castellà (única llengua que l'ha desenvolupada).

Si passem als canvis que la tasca de redreçament realment introdueix, de seguida cal fer una distinció entre els canvis impulsats per Fabra i els canvis esdevinguts per l'acció codificadora que no s'havien previst ni desitjat.

Com que són molts menys i menys importants, parlarem en primer lloc dels segons. Força formes o estructures recuperades de la llengua medieval o transdialectalitzades, provoquen que certs parlants vulnerin el que nosaltres hem anomenat la pertinència gramatical d'aquestes formes o estructures. Es donen calcs o ultracorreccions com a conseqüència d'un mal aprenentatge —potser per no haver calculat prou bé Fabra la funcionalitat prospectiva d'aquestes formes.

Un altre efecte no desitjat dels canvis introduïts per Fabra és la reacció negativa de molts parlants, per als quals la proposta fabriana és vista com a agramatical —no pròpia del sistema català— a conseqüència del que hem anomenat interferència «de moment secundari».

Pel que fa als canvis impulsats per Fabra, podem dir que, fruit del seu profund coneixement de la gramàtica històrica del català, actua reproduint el procés del canvi espontani. D'entrada declara que no pretén restaurar la llengua medieval tal qual, sinó arribar a aconseguir el català que hauria sortit al llarg dels segles de l'evolució pròpia del català medieval sense l'acció pertorbadora de l'espanyol. D'aquí la importància de la gramàtica històrica i del criteri de l'analogia amb altres llengües.

Es pot dir que aquest canvi des de dalt —en termes de William Labov— promogut per Fabra és una conseqüència necessària del rebuig dels canvis deguts a interferència: si es rebutja una estructura implantada fins en aquell moment, se n'ha d'oferir una altra o unes altres de genuïnes al parlant, en virtut, doncs, de la tasca d'enriquiment de la llengua literària. Fabra confia que seria possible fer-ho, ja que la poca perceptibilitat dels fenòmens sintàctics faria que els parlants, amb una vehiculació adequada, adoptessin les propostes normatives per imitació.

Per precisar les relacions observades entre les concepcions fabrianes del canvi i la codificació sintàctics, repassarem els principals criteris de codificació. (Més amunt ja hem comentat quina relació hi ha entre el canvi i els criteris de l'autonomia i de l'analogia amb altres llengües.)

Un criteri amb el qual la concepció del canvi té una relació evident és el de la historicitat. D'una banda, perquè de vegades —com en el cas del canvi de preposició davant l'infinitiu complement— Fabra defensa una evolució genuïna arrelada en la llengua oral (*pensar A fer-ho*) enfront de la interferència concurrent en la llengua escrita (*pensar EN fer-ho*). De l'altra, perquè per reemplaçar el buit deixat per una interferència rebutjada Fabra proposa sovint un arcaisme, la implantació del qual ell veu factible perquè creu que la distància entre la varietat actual i la medieval és molt menor en català que en altres llengües.

En la tasca d'enriquiment de recursos expressius, és fonamental aplicar adequadament el criteri de la funcionalitat prospectiva: és a dir, assegurar-se que el canvi que es proposa no comportarà (massa) problemes pel que fa a la intel·ligibilitat, la simplicitat, l'acceptabilitat o la garantia d'ús pertinent de la forma proposada. Aquesta aplicació adequada permet aprofitar el fet que també es dona en el canvi espontani, que és l'explotació de les possibilitats del sistema i assegura que l'aprenentatge de l'estructura proposada és l'esperat.

L'últim criteri amb el qual podem establir connexions entre les dues concepcions fabrianes és el de l'avaluació de la prova d'ús. Amb l'estratègia de deixar un temps que la proposta normativa alterni amb l'estructura que es pretén substituir fins que se n'imposi una, Fabra reproduïx el procés de canvi que hem deduït que ell mateix proposa. Recordem que Fabra exposa en la *Conversa* del 30/12/1924 (§ 9.3.2.16) un procés de canvi en el qual hi ha una fase d'exposició a la nova forma, seguida d'una fase d'acceptació passiva i una fase final de reproducció espontània de la nova forma. Si aquest procés de canvi —que Fabra sempre exposa com un procés amb alternança de formes concurrents— acaba amb l'èxit de la proposta normativa al cap d'un temps prudent, l'estructura triomfant esdevé regla, i la o les concurrents esdevenen faltes.

Sovint, però, un cop fixada la forma triomfant, es produeix en els textos prescriptius fabrians una perversió discursiva —que no ens podem estar d'assenyalar malgrat haver abandonat l'anàlisi sistemàtica del discurs normatiu fabrià en els termes proposats per Alain Berrendonner (1982). Aquesta forma adoptada com a normativa és presentada com a principal o com a anterior a les concurrents rebutjades, que són presentades com a desviacions respecte a aquella i, doncs, com a posteriors: sovint Fabra presenta la forma sancionada com a falta com una «substitució» de la forma fixada com a regla, encara que aquella pugui ser anterior en el temps o totes dues hagin conviscut.

6.1.7. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA: RESUM

Resumim el que diem al § 4.4.2. Fabra no presenta cap teoria completa ni cap definició explícita de la variació lingüística en general ni de la variació sintàctica en particular. Això no obstant, del buidatge dels seus textos es poden deduir partits presos sobre aspectes concrets dels diferents tipus de variació.

Així, en el terreny de la variació històrica fa servir una periodització que no es correspon amb la cronologia de la historiografia general: en aquesta disciplina les

unitats *antic* i *arcaic* es refereixen a l'antiguitat clàssica d'abans del segle V i la unitat *modern* designa el període entre el segle XV i el XVIII. També és destacable el fet que Fabra usa les unitats *decadència* i *renaixença*, amb minúscula inicial, sobretot com a fenòmens o processos socials i molt poques vegades com a períodes.

En el terreny de la diatopia, el més destacat són les relacions semàntiques entre diferents unitats: l'ús de *parlar* i *llenguatge*, sinònims, com a hiperònims de *idioma*, *llengua*, *dialecte* i *patuès*, a l'entrada *parlar* del DGLC (§ 9.4.1.1.10) i la sinonímia, al mateix diccionari i en altres textos entre *idioma*, *parlar*, *llenguatge*, *llengua* i *dialecte*, unitat que es refereix en els textos del Mestre a diferents significats.

En l'àmbit funcional, el tipus de variació més present en l'obra fabriana, el factor del registre que es revela definitori en l'obra fabriana és el mode, oral o escrit: molts castellanismes, per exemple, només són presents en la llengua escrita; fenòmens admissibles en la llengua oral no ho són en l'escrita; etc.

La variació interlingüística, quasi exclusivament la romànica, té presència en els textos fabrians, ja que una de les tasques que s'imposa el Mestre és destriar el que és català del que és d'altres llengües.

Finalment, la variació geogràfica interna té una presència quantitativament anecdòtica en els textos fabrians, la qual cosa adquireix —com ja hem dit— una rellevància especial ja que els estudis sobre Fabra és la variació que més tracten, sobretot pel que fa a la seva relació amb la codificació. L'explicació és, segurament, que en sintaxi la variació geogràfica és poc significativa.

En el terreny de la variació sintàctica, cal dir d'entrada que la variació funcional és, de lluny, el tipus de variació més present en l'obra fabriana. Després, hi ha la variació històrica i la social, amb un cert avantatge per a la primera. I en quart lloc, a una certa distància, hi ha la interlingüística i la geogràfica.

Pel que fa a la variació interlingüística, amb poca presència, cal destacar la *Conversa* del 13/12/1922 (§ 9.4.2.21), en la qual hi ha un passatge («[...] és en gran part per la suma d'una sèrie de petits fets, en aparença insignificants, que la sintaxi d'una llengua es diferencia de la d'una altra llengua de la mateixa família»), en el comentari del qual ja hem destacat que el Mestre usa implícitament dos criteris per avaluar l'autonomia sintàctica d'una modalitat lingüística. I en la *Conversa* del 25/5/1920 (§ 9.4.2.20), Fabra fa servir com a criteris definitoris, graduals, de l'autonomia d'una modalitat respecte a una altra el grau (superficial o pregon) de distància, la quantitat de trets (pocs, bastants, molts o una infinitat) i la sistematicitat d'aquestes diferències (en fonètica, morfologia, lèxic i sintaxi o només en un o uns d'aquests aspectes).

Quant a les unitats o fragments en els quals hi ha present més d'una variació, el primer que cal dir és que la gran quantitat de combinacions que hem descobert dóna una idea, en primer lloc, de la dificultat d'aïllar els diferents tipus de variació i, en segon lloc, de la precisió a què pot arribar Fabra en unitats com *els nostres escriptors medievals*, que hem considerat que remetien alhora a quatre tipus de variació.

Pel que fa al nombre de qüestions en el tractament de les quals Fabra té en compte explícitament algun tipus de variació, són 112.

6.1.8. RELACIÓ ENTRE LES CONCEPCIONS FABRIANES DE CODIFICACIÓ SINTÀCTICA I DE VARIACIÓ SINTÀCTICA

Per exposar les relacions que observem entre les concepcions fabrianes del canvi sintàctic i de la codificació sintàctica, partim de les conclusions parcials dels epígrafs 4.4.2 i 5.4.2 (resumides als § 6.1.7 i 6.1.2).

Acarades aquestes conclusions, no sembla agosarat —com tampoc no ho ha semblat en parlar de l'actuació del Fabra codificador davant del canvi lingüístic— afirmar que actua com el que en podríem dir un «gestor de la variació sintàctica». D'una banda,

actua davant de la diversitat de la llengua en el moment que ell comença a redreçar-la. De l'altra, de seguida es veu que la tasca de redreçament comporta la introducció de variants concurrents amb d'altres en la llengua del moment.

Els fils conductors de la nostra exposició seran, d'una banda, la tasca general de redreçament i els criteris fabrians de codificació i, de l'altra, els cinc tipus de variació presents en les 112 qüestions en què Fabra fa al·lusions a la diversitat interna del català.

Quant a la variació del català a final del segle XIX, ja hem descobert que en l'esquema de redreçament fabrià la primera tasca és la selecció: tant pel que fa a la tria d'un dialecte geogràfic com a base de la codificació com pel que fa a l'avaluació i la tria de variants en casos concrets. Cal recordar (§ 5.4) que, respecte al dialecte de base de la codificació, Fabra evoluciona des d'una defensa primerenca del barceloní com a dialecte quasi únic per redreçar el català fins a una invitació a valencians i mallorquins perquè depuressin les seves variants com a manera de bastir la llengua literària.

Pel que fa a l'avaluació i la tria de variants concurrents, en primer lloc cal recordar que això podia afectar tots els tipus de variació, excepte la històrica —que, de fet, en aquest tasca només era al·ludida si algú havia reintroduït algun arcaisme i Fabra n'avaluava la necessitat i la funcionalitat prospectiva.

Així, si comencem pel tipus de variació més rellevant en la tasca codificadora del Mestre, hem de començar per la variació funcional. D'entrada, cal recordar la definició que el DGLC (entrada *literari*) ofereix de *llengua literària*:

«*Llengua literària*, més o menys diferent de la vernacular, que usa en escriure un poble culte; llengua que té una literatura.»

Aquesta definició ja l'hem comentada a bastament (§ 5.2.1.1), però en parlar de la relació entre codificació i variació, cal recordar com aquest concepte estableix el que ara se'n diu un contínuum entre els registres extrems (literari i vernacular) i com el registre formal es lliga al canal escrit. I encara en altres textos, parlant de la distinció entre narració i diàlegs, Fabra reconeix a la llengua de la literatura una diversitat de registres.

Tenen a veure amb la variació funcional els criteris de l'adequació a una concepció estilística, en virtut del qual la codificació només concerneix els registres formals, i el criteri d'elaboració anomenat de distribució estilística, d'acord amb el qual la forma correcta és l'adequada per a la llengua literària i les desaconsellades ho són per als registres col·loquials, amb la qual cosa s'acompleix l'afirmació fabriana que la riquesa d'una llengua, tant com tenir més d'una estructura sinònima és tenir-les distribuïdes estilísticament (§ 5.2.1.2). I lligada a la riquesa i l'enriquiment hi ha la reflexió sobre les necessitats expressives d'una llengua: una veritable llengua literària té moltes necessitats expressives i les ha de satisfer primer pouant en les diverses varietats de la llengua.

Un últim aspecte rellevant de la variació funcional per a la codificació fabriana és el factor del canal del registre. Fabra considera que cal partir de la llengua oral contemporània, que sovint conserva evolucions genuïnes enfront de l'escripta, que s'ha anat forjant sobre models expressius i lingüístics espanyols: només cal recordar com Fabra critica «el mal català que ara s'escriu» (*Conversa filològica* del 29/10/1925; § 9.5.2.28).

Des del punt de vista de la variació geogràfica, el criteri que hi té una relació evident és el de la diasistematicitat, tot i que ja hem comentat que en una primera època Fabra treballa sobre el barceloní. A mesura que avança la tasca de redreçament, però, el Mestre té en compte tot el diasistema, d'una banda per comprovar la implantació de les estructures i, de l'altra, per pouar en els dialectes geogràfics alternatives a estructures rebutjades.

La tercera mena de variació quantitativament és la social, ja que en els textos fabrians apareixen bastants grups rellevants per actituds o comportaments sociolingüístics, tot i que moltes vegades amb una caracterització molt laxa. Pensem en els «descastellanitzadors a ultrança» o els «arcaïtzants», amb els quals debat solucions concretes; o en el que ara en diem «professionals de la llengua», com ara escriptors, traductors, revisors, periodistes, als quals constantment apel·la perquè estudiïn les

propostes fabrianes i les adoptin, o perquè sospesin bé les propostes que ells mateixos volen fer; o encara, les referències al grup difús de la gent alfabetitzada en català com a agents de la prova de l'avaluació de l'ús.

Pel que fa a la variació històrica, s'hi relaciona evidentment el criteri de la historicitat, tant perquè una llarga tradició és una condició important per defensar una estructura com pel fet que la varietat històrica és una font de solucions alternatives a estructures rebutjades.

Pel que fa a la variació interlingüística, està relacionada amb el criteri d'analogia amb altres llengües —que ja hem vist que Fabra sovint fa servir per descobrir interferències de l'espanyol—, però sobretot hi ha una relació diguem-ne de fonamentació per al criteri d'autonomia. Només cal recordar com Fabra lliga en el diccionari (§ 9.2.1.1.11) el concepte de *llenguatge* (sinònim parcial de *llengua*) al fet que estigui fixat i elaborat per l'ús, i els conceptes de *patuès* i *vernacle* a la manca de conreu literari. Perquè la fixació i l'elaboració d'una varietat contribueixen a fer-la autònoma respecte a altres varietats veïnes, dotades de personalitat pròpia pel procés de fixació i elaboració que s'hi ha operat. Aquestes identitats diferents entre varietats veïnes, hem descobert (§ 4.3.1.6) que Fabra les caracteritza com segueix: la distància entre modalitats és gradual (criteri de grau) i es manifesta per la suma (criteri quantitatiu) de petits fets en aparença insignificants (criteri qualitatiu).

Per acabar, cal dir que les propostes fabrianes d'estructures perquè esdevinguin normatives, sovint comporten l'augment de la variació existent, ja que —tal com ja hem explicat en parlar de les relacions entre les concepcions del canvi i la codificació— ell mateix preveu, en aplicació de la prova de l'avaluació de l'ús, un període de coexistència entre la seva proposta i les variants prèviament existents.

6.1.9. ¿HI HA UNA ARTICULACIÓ COHERENT ENTRE, D'UNA BANDA, LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA I, DE L'ALTRA, LES CONCEPCIONS FABRIANES DE LA SINTAXI, I DEL CANVI I LA VARIACIÓ SINTÀCTICS?

Creiem que la resposta és afirmativa i que es pot resumir afirmant que la codificació sintàctica de Fabra consisteix en una gestió prudent i eficaç del canvi i la variació sintàctics. La prudència, la manifesta constantment en tractar la sintaxi com la part més important de la llengua i, pel fet de tractar-se de la part de la llengua en què l'objecte d'anàlisi no són unitats discretes sinó les relacions entre aquestes unitats, la més difícil de descriure i de prescriure, ja que seria absurd intentar donar-hi normes rígides (a diferència de l'ortografia, per exemple). També en el llarg i minuciós procés d'establiment de les regles mitjançant el criteri de l'avaluació de la prova d'ús, que segueix el procés del canvi espontani amb una etapa més o menys llarga de concurrència entre variants.

L'eficàcia, Fabra la demostra tant en el tractament dels canvis, endògens o exògens, que van portar a la realitat diversa del català de final del segle XIX, com en l'aplicació dels canvis des de dalt que ell preveu factibles per les característiques de la sintaxi —mal·leable, poc perceptible—, malgrat que en alguns casos es produeixin efectes secundaris no desitjats com les vulneracions de l'ús pertinent (ultracorreccions o calcs).

Des del punt de vista del procés general de redreçament, Fabra analitza quines variants de les existents són fruit de canvis endògens i quines no, i selecciona sempre que pot les variants genuïnes.

Si detecta una necessitat expressiva pel rebuig d'una estructura manllevada o per l'accés del català a registres nous, busca l'alternativa en la llengua antiga o en les varietats sincròniques, després de sospesar la funcionalitat prospectiva de les diferents possibilitats.

Des del punt de vista dels criteris, ja hem remarcat la interacció entre les concepcions de la sintaxi, del canvi, de la variació i de la codificació en l'avaluació de la prova d'ús. En el criteri de la historicitat hi hem al·ludit: l'evolució pot haver portat una interferència, que es rebutja i se substitueix per un arcaisme, que constitueix un canvi

—des de dalt— i augmenta la variació existent fins que no es pugui fixar com a normatiu, i la interferència esdevingui «falta».

Però els criteris en què les relacions entre aquestes concepcions són més riques són els relacionats amb la funcionalitat. Hem vist el caràcter rellevant que Fabra atorga a la disponibilitat d'una modalitat fixada i elaborada —és a dir fruit de la intervenció de gramàtics i lexicògrafs i del desenvolupament per redactors competents— perquè una modalitat lingüística sigui tan autònoma com sigui possible respecte a les modalitats veïnes. En termes de Coseriu, deduïm que segons Fabra llengua i dialecte són normes objectives, però la llengua és llengua en bona part —o en en la majoria dels casos— perquè disposa d'una norma prescriptiva.

Per aconseguir-ho en el cas del català ha calgut destriar les evolucions pròpies de les exògenes, rebutjar aquestes i substituir-les per evolucions pròpies, i potenciar tant com s'ha pogut les estructures característiques del català —en virtut del criteri de l'especificitat. Aquesta substitució només ha estat efectiva si l'estructura proposada compleix els requisits de la funcionalitat prospectiva: ser intel·ligible, simple i acceptable i presentar garanties pel que fa a l'ús pertinent.

Tota aquesta concepció de la sintaxi, del canvi, de la variació i de la codificació pressuposa el convenciment que una llengua és un sistema de possibilitats sobre el qual els parlants intervenen, però sobre el qual el gramàtic també pot intervenir per acceptar-ne o rebutjar-ne determinades evolucions i determinades variants, i per potenciar-ne determinades evolucions i determinades variants.

6.2. GRAU D'ADEQUACIÓ DE LA METODOLOGIA D'AQUESTA TESI

Tal com hem dit al § 0.1, hem recorregut al buidatge sistemàtic de tots els textos fabrians de què es tenia notícia fins a l'abril de 2003 com a mètode per analitzar les concepcions fabrianes de la sintaxi, del canvi, de la variació i de la codificació. Aquest buidatge, l'hem fet seguint el marc teòric exposat en la tesi doctoral *Extracció de terminologia: elements per a la construcció d'un SEACUSE (sistema d'extracció automatitzada de candidats a unitats de significació especialitzada)*, de Rosa Estopà (1999). El procediment, doncs, ha estat buidar els textos d'acord amb cada un dels quatre àmbits d'interès i anar elaborant conclusions progressivament més generals — informació que el lector pot trobar en els epígrafs 9.2-9.5.

Les nombroses dificultats del buidatge (v. § 9.2.1.1.1.20.I i 9.4.1.1.19) han tingut a veure, en resum, amb els fets següents

- a) La gran quantitat de textos buidats (1.135).
- b) La gran quantitat d'unitats de significació especialitzada (més de 600; v. § 1.4.3) i de passatges analitzats.
- c) La polisèmia de les unitats, tant en el diccionari com en els altres 1.134 textos.
- d) La sinonímia entre unitats, tant en el diccionari —com en els altres 1.134 textos. En el diccionari, a més, com que en les entrades polisèmiques Fabra no marca de cap manera les diferents accepcions, quan estableix la sinonímia amb alguna d'aquestes entrades, el consultant es veu obligat a deduir aquesta sinonímia pel seu compte.
- e) En el diccionari (§ 9.2.1.1.1.20.I), però, els problemes d'extracció de la informació no s'aturen aquí: força entrades inclouen fragments en cursiva que ofereixen informació pertinent per al nostre treball. Són exclusivament sintagmes nominals, van entre punts i els seus elements van separats entre comes. En deu casos —*adjectiu, adverb*,

conjunció, discurs, frase [5], mot, nom, pronom, proposició i verb— són classificacions semàntiques, sintàctiques, estilístiques, morfològiques, de formació de mots o lògiques. Altres fragments en cursiva són definicions per extensió²⁴⁶ del terme: és el cas de «Les qualitats del discurs: ordre, claredat...» i «Les parts del discurs: l'article [...]...», a *discurs*. Hi ha dos fragments en cursiva que no són termes polilexemàtics específics ni exemples ni locucions ni frases fetes, però que tampoc no són simplement sintagmes nominals juxtaposats entre punts. Són comentaris en forma de frase de la definició que s'acaba de donar. Les trobem a les entrades *adjunt* i *context*. I encara el lector descobreix casualment, per exemple, la definició dels termes *proposició subordinada* i *proposició principal* a l'entrada *subordinar*.

f) En els textos no lexicogràfics, la gran diversitat de categories lèxiques, de recursos retòrics i de fragments que hem trobat en els textos fabrians per referir-se a les nocions que fa servir, la qual cosa ha exigint una lectura molt atenta dels textos.

No cal dir que ens hem trobat amb les dificultats plantejades per Rosa Estopà (§ 1.4.1), com ara la identificació de les unitats de significació especialitzades pertinents i les decisions que s'han de prendre en començar el buidatge i les dificultats que comporta aquesta tasca.

En aquest treball, pel que fa a les qüestions suscitées per Estopà, hem pres les decisions que detallem a continuació. Quant a la necessitat d'un especialista i d'un terminògraf en el buidatge, considerem que tenim la formació que correspon a la doble condició d'«especialistes» en gramàtica i sintaxi i de «terminògrafs», oimés després de la lectura de la tesi de Rosa Estopà.

Cal dir que, d'una banda hem evitat alguns problemes del buidatge terminològic perquè la nostra intenció no era fer un glossari terminològic de Fabra; però, de l'altra, com que hem procurat aprofitar al màxim els textos fabrians, hem hagut de dedicar molts

²⁴⁶. V. la nota 8.

esforços a copsar les meres al·lusions a conceptes que podrien ser pertinents per al nostre treball.

I no podem deixar d'esmentar l'esforç addicional que ens ha comportat aclarir quantes «Converses filològiques» de 1919-1928 hem pogut consultar (v. § 9.1), ja que les dues edicions més modernes —la de l'editorial Barcino (1954-1956) i la de Joaquim Rafel (1983-1984)— no són completes. Ens va caldre consultar la capsa conservada a la biblioteca del Seminari de Romàniques (v. el capítol 7), en la qual es conserven els fulls que els editors de l'edició de Barcino van fer servir. En aquests fulls en principi hi ha recollides totes les *Converses* escrites per Fabra, però amb una ordenació no cronològica i no sempre respectant-ne la integritat.

Entrant a valorar quins textos ens han estat més útils, d'entrada cal recordar que al § 1.4.2.2 hem establert una classificació dels textos fabrians que té com a grups extrems, d'una banda «els [...] adreçats a especialistes, descriptius, representatius, més moderns, rebuts directament de Fabra i de complexitat màxima. Aquests textos serien els més rellevants per a l'anàlisi de la terminologia fabriana». En l'altre extrem, «hi hauria els textos adreçats a la massa parlant, normatius o pedagògics, comunicatius, més antics, resumits per altri i de complexitat mínima».

En l'epígraf subsegüent (1.4.2.2.1), però, de seguida s'ha constatat que el gruix de textos respon a categories intermèdies de la nostra classificació. Hem arribat a les dades següents:

Nombre de textos especialitzats:

<i>Tipus de text</i>	<i>Nombre</i>
Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Màxima	9
Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana	34
Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima	38
Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mitjana	2
Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima	2
Especialitzats Descriptius Mediatos de Complexitat Màxima	5
Especialitzats Descriptius Mediatos de Complexitat Mitjana	2
Especialitzats Descriptius Mediatos de Complexitat Mínima	3
Total	95

Nombre de textos no especialitzats:

<i>Tipus de text</i>	<i>Nombre</i>
----------------------	---------------

No Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mitjana	1
No Especialitzats Descriptius Immediats de Complexitat Mínima	3
No Especialitzats Descriptius Mediatos de Complexitat Mínima	1
No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Màxima	5
No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mitjana	1
No Especialitzats Normatius Immediats de Complexitat Mínima	886
No Especialitzats Normatius Mediatos de Complexitat Mitjana	1
No Especialitzats Normatius Mediatos de Complexitat Mínima	2
Total	900

Nombre total de textos pertinents en un sentit ampli:

$$95 + 900: 995.$$

I al § 1.4.2.2.2 hem formulat la hipòtesi, «d'acord amb tot el que hem anat exposant», que «els textos on *a priori* hi ha d'haver més definicions²⁴⁷ o usos especialitzats de les unitats de significació especialitzada²⁴⁸ gramaticals i sintàctiques són els que compleixen les quatre condicions del grup 1 (especialitzats descriptius immediats de complexitat màxima) i després aquells que deixen de complir-ne una o dues —sense deixar de complir les fonamentals: l'especialització i la descriptivitat. Per tant, hem considerat que els textos pertinents per a la nostra anàlisi són els que reproduïm a continuació».²⁴⁹

A continuació, al § 1.4.2.2.3, hem proposat que «com que el nostre objectiu no és fer un vocabulari gramatical fabrià, sinó descobrir la concepció gramatical i sintàctica de Fabra, és convenient no abandonar del tot els textos menys pertinents d'acord amb els sis criteris. Per tant, hem completat l'anàlisi sistemàtica dels textos pertinents amb referències discrecionals a la resta de textos, les quals permeten completar la visió de la concepció fabriana».²⁵⁰

²⁴⁷. Entre els fragments adduïts que qualifiquem de *definicions*, n'hi ha que semblen més una enumeració de «qüestions». Per a aquests casos ens acollim al concepte de *definició per extensió* (segons el *Gran diccionari de la llengua catalana*, l'*extensió*, en lògica, és la «classe dels objectes respecte als quals un terme és veritable»). Per a les definicions clares i explícites, al de *definició per comprensió* (segons el *Gran diccionari de la llengua catalana*, la *comprensió*, en lògica, és el «conjunt de notes que inclou un concepte, simbolitzat per un terme general»).

²⁴⁸. És a dir, els fragments al·lusius als conceptes que no poden entendre's ni com a definició per extensió ni com a definició per comprensió, sinó com a designacions de nocions que no necessàriament Fabra defineix explícitament, però que permeten deduir quin concepte en tenia.

²⁴⁹. La llista completa d'aquests textos és al mateix § 1.4.2.2.2.

²⁵⁰. La llista completa d'aquests textos és al mateix § 1.4.2.2.3.

6.2.1. Els textos més útils per al buidatge de les unitats de significació especialitzada pertinents: dades quantitatives

Un cop fet el buidatge dels 1.135 textos fabrians,²⁵¹ podem analitzar quants textos han estat realment útils per a cada una de les concepcions fabrianes —de la sintaxi i del canvi, la variació i la codificació sintàctics i, en segon lloc, quins han estat els textos més profitosos per al nostre treball.

²⁵¹. Per a la referència completa d'aquests textos, v. § 7.

6.2.1.1. Els textos pertinents

Recordem que hem distingit entre textos pertinents especialitzats i textos pertinents no especialitzats. Els pertinents especialitzats són 22. Els més profitosos per al nostre treball són els següents.

a) Textos profitosos per als 4 capítols de la tesi:

«Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari» (1907)

Gramàtica de la llengua catalana (1912)

«L'obra de depuració del català» (1924)

Diccionari general de la llengua catalana (1932)

Recull de les lliçons del curs de català superior (1933-1934)

Apunts taquigràfics dels Curs superior de català (1934-1935)

Curs superior de català (1936-1937)

b) Textos profitosos per a 3 capítols de la tesi:

— Textos profitosos per als capítols sobre la concepció fabriana de la sintaxi, la del canvi sintàctic i la de la variació sintàctica:

Carta del 16/9/1905

Gramàtica anglesa (1924)

— Textos profitosos per als capítols sobre la concepció fabriana de la sintaxi, la de la variació sintàctica i la de la codificació sintàctica:

«El català a l'escola primària» (1933)

Gramàtica catalana. Curs mitjà (1935 [1918])

Conferència a l'Escola Normal de Mestres (2/9/1935)

Gramàtica catalana (1946)

Gramàtica catalana (1956)

— Textos profitosos per als capítols sobre la concepció fabriana del canvi sintàctic, la de la variació sintàctica i la de la codificació sintàctica:

«De la depuració de la llengua literària» (1927)

«Filòlegs i poetes» (1918 [1932])

c) Textos profitosos per a 2 capítols de la tesi:²⁵²

Ensayo de gramática del catalán moderno (1891)

Qüestions de gramàtica catalana (1911)

«Els mots àtons en el parlar de Barcelona (I)» (1913)

«Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)» (1914)

«La normalització de la gramàtica» (1929 [1932])

d) Textos profitosos per a 1 capítol de la tesi:

Gramàtica francesa (1919)

Com es pot veure, 15 dels 22 textos pertinents especialitzats han estat útils per a l'elaboració d'almenys 3 dels 4 capítols de la tesi.

Si sumem els textos profitosos per a cada capítol, les dades són les següents:

²⁵². No especifiquem per a quines parelles de textos han estat profitosos perquè són molt pocs textos i hi ha força diversitat de situacions.

Concepció de la sintaxi	Concepció del canvi	Concepció de la variació	Concepció de la codificació
19	14	18	15

Per a cada capítol han estat profitosos almenys els 2/3 dels textos (14) i els capítols per als quals han estat profitosos més textos són el de sintaxi i el de variació.

Pel que fa als textos pertinents no especialitzats, són 7. Els més profitosos per al nostre treball són els següents.

a) Textos profitosos per a 3 capítols de la tesi:

Compendio de gramática catalana (1929)

Gramàtica catalana (1933 [1918])

Discurs com a president dels Jocs Florals de Barcelona de 1934

b) Textos profitosos per a 2 capítols de la tesi:

Grammaire catalane (1941)

c) Textos profitosos per a 1 capítol de la tesi:

Abrégé de grammaire catalane (1928)

«Desviacions en els conceptes de llengua i Pàtria» (1934)

Catalan grammar (1948)

Com es pot veure, no hi ha cap text pertinent no especialitzat útil per als 4 capítols de la tesi i només 3 (menys de la meitat) ho són per a 3 capítols.

Si sumem els textos profitosos per a cada capítol, les dades són les següents:

Concepció de la sintaxi	Concepció del canvi	Concepció de la variació	Concepció de la codificació
5	1	5	3

Hi ha una diferència quantitativa molt clara entre l'únic text profitós per al capítol sobre la concepció fabriana del canvi sintàctic i els 5 útils per als capítols sobre la concepció de la sintaxi i la concepció de la variació.

Vistos aquests resultats sobre la utilitat dels textos pertinents especialitzats i la dels no especialitzats, es pot afirmar que l'especialització s'ha revelat com un factor important en la utilitat dels textos per a l'objectiu d'aquesta tesi: almenys 2/3 dels 22 textos pertinents especialitzats han estat útils per a l'elaboració d'almenys 3 dels 4 capítols de la tesi, mentre que no hi ha cap text pertinent no especialitzat dels 7 útils per als 4 capítols de la tesi i menys de la meitat ho són per a 3 capítols.

En canvi, es pot afirmar que l'especialització no ha estat determinant quan s'analitza per a quins capítols han estat profitosos més textos: totes dues menes de textos han estat molt profitosos per als capítols sobre la concepció de la sintaxi i la concepció de la variació.

6.2.1.2. Els textos discrecionalment pertinents

Pel que fa als textos discrecionalment pertinents, són 938.²⁵³ Els més profitosos per al nostre treball són els següents.

a) Textos profitosos per als 4 capítols de la tesi:

«Les preposicions “de”, “a”, “en” davant de la conjunció “que”» (28/2/1908)

Carta del 14/4/1910

«La lengua» (1916)

«L'unitat llingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València» (1919)

Converses filològiques (1919-1928)²⁵⁴

«El mot “qui”» (30/1/1930)

Les principals faltes de gramàtica (1937 [1978])

b) Textos profitosos per a 3 capítols de la tesi:

— Textos profitosos per als capítols sobre la concepció fabriana de la sintaxi, la de la variació sintàctica i la de la codificació sintàctica:

«Afixos pronominals y teoria de l'apòstrof» (1891)

«Una lliçó de gramàtica i una contestació» (1900)

²⁵³. Recordem que sota el títol de *Converses filològiques* cal comptar les 842 dels anys 1919-1928 i les 21 dels anys 1945-1947.

²⁵⁴. Com esperem haver aclarit (§ 9.1), les *Converses filològiques* (1919-1928) són 842. Seria molt prolix aclarir exactament quines *Converses* han estat útils per a quants capítols. El que sí que hem comptat són les que han estat útils per a cada capítol:

Concepció de la sintaxi	Concepció del canvi	Concepció de la variació	Concepció de la codificació
200	106	301	290

Aquestes quantitats no permeten gaires comentaris.

Conferències (27-31/10/1906)

«El pronom-adjectiu “qual”» (28/3/1907)

«Cal gramàtica als escriptors » (1915)

«Conversa amb Pompeu Fabra» (V/1926)

«Qüestions lingüístiques» (7/7/1929)

«Qüestions lingüístiques» (21/7/1929)

«Qüestions lingüístiques» (13/2/1930)

«Un parlament del filòleg Pompeu Fabra» (1932)

Projecte d'unes noves «Converses filològiques» (1945)

«Converses filològiques» (1945-1947)

— Textos profitosos per als capítols sobre la concepció fabriana del canvi sintàctic, la de la variació sintàctica i la de la codificació sintàctica:

Carta del 15/6/1942

c) Textos profitosos per a 2 capítols de la tesi:²⁵⁵

«Sobre la reforma lingüística y ortográfica» (1892)

«La definició de la llengua catalana» (1897)

Carta del 26/12/1905

Carta del 26/1/1906

²⁵⁵. No especifiquem per a quines parelles de textos han estat profitosos perquè són molt pocs textos i hi ha força diversitat de situacions.

Carta del 6/6/1910

Carta del 13/9/1910

Carta del 19/10/1910

Carta del 23/12/1910

Carta del 29/4/1911

Carta del 30/5/1911

Carta del 20/4/1912

«Qüestions lingüístiques» (14/7/1929)

«Qüestions lingüístiques» (12/1/1930)

«Qüestions lingüístiques» (19/1/1930)

d) Textos profitosos per a 1 capítol de la tesi:

«Conjugació del verb català. Present de subjuntiu y infinitiu» (1891)

«M. Foulché Delbosc» (12/1901)

Carta del 14/3/1904

Esmenes al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906)

«“Quin” i “qual”» (21/11/1907)

Carta del 8/5/1910

Carta del 12/6/1910

Carta del 13/1/1911

Carta del 31/3/1911

Carta de l'1-29/4/1911

Carta del 3/12/1911

Carta del 21/12/1911

«Observacions a la redacció de les Normes Ortogràfiques (1913?)»

«Els dialectes catalans i la llengua literària» (1919)

«L'obra de redreçament del català literari» (7/3/1929)

«Qüestions lingüístiques» (12/12/1929)

«Qüestions lingüístiques» (5/1/1930)

Carta del 8/4/1939

«Fragments de Pompeu Fabra» (1946?)

Com es pot veure, dels 938 textos discrecionalment pertinents la gran majoria —hi trobem l'ampli conjunt de les *Converses filològiques* (1919-1928) i el llibre *Les principals faltes de gramàtica* (1937 [1978])— han estat útils per a l'elaboració dels 4 capítols de la tesi. Si mirem quins textos han estat útils per a l'elaboració d'almenys 3 capítols, n'hi ha força i també s'hi inclou el recull de les 21 «Converses filològiques» de 1945-1947.

Si sumem els textos profitosos per a cada capítol, les dades són les següents:

Concepció de la sintaxi	Concepció del canvi	Concepció de la variació	Concepció de la codificació
229	123	329	327

Pel que fa a quants textos han estat profitosos per a cada capítol, es poden fer les observacions següents:

— Més d'1/3²⁵⁶ dels 938 textos discrecionalment pertinents han estat útils per al capítol sobre variació i sobre codificació.

— Han estat profitosos per al capítol sobre sintaxi 100 textos menys (aproximadament 1/3 dels que han servit per als dos primers).

— Han estat profitosos per al capítol sobre el canvi més de 200 textos menys (aproximadament 1/3 dels que han servit per als dos primers).

6.2.1.3. Observacions sobre els textos pertinents i els discrecionalment pertinents

Si comparem els resultats sobre el conjunt de la producció fabriana, veiem que dues menes de textos han servit en general per als 4 capítols de la tesi: els textos pertinents especialitzats i els textos discrecionalment pertinents. La diferència està en el fet que en els textos especialitzats trobem més definicions per comprensió i per extensió explícites —sobretot en el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932; v. § 9.2.1.1.11, 9.3.1.1.11, 9.4.1.1.10, 9.5.1.1.7), però també en la *Gramàtica de la llengua catalana* (1912; v. § 9.2.1.1.5, 9.3.1.1.4, 9.4.1.1.4, 9.5.1.1.2), el *Recull de les lliçons del curs de català superior* (1933-1934; v. § 9.2.1.1.13, 9.3.1.1.13, 9.4.1.1.12, 9.5.1.1.9), els *Apunts taquigràfics dels Curs superior de català* (1934-1935 v. § 9.2.1.1.14, 9.3.1.1.14, 9.4.1.1.13, 9.5.1.1.10), i el *Curs superior de català* (1936-1937 v. § 9.2.1.1.17, 9.3.1.1.15, 9.4.1.1.16, 9.5.1.1.13). En els discrecionalment pertinents, en canvi, abunden els fragments sense definicions explícites però dels quals es poden deduir concepcions de Fabra —sobretot en les *Converses filològiques* de 1919-1928 (v. § 9.2.2.19-9.2.2.29, 9.3.2.12-9.3.2.22, 9.4.2.19-9.4.2.29, 9.5.2.23-9.5.2.33) i el llibre *Les principals faltes de gramàtica* (1937 [1978] v. § 9.2.2.36, 9.3.2.17, 9.4.2.36, 9.5.2.45).

²⁵⁶. La proporció en realitat és més alta, ja que no totes 842 *Converses* han estat tingudes en compte, atès que no totes tracten de la sintaxi.

Quan s'analitza per a quins capítols han estat profitosos més textos, en primer lloc s'observa que tant els textos especialitzats (pertinents i no pertinents) com els discrecionalment pertinents han estat molt profitosos per al capítol sobre la concepció de la variació. Això confirma el que ja afirmem en el § 5.3.1.2, en què analitzant l'elaboració sintàctica en les *Converses* de 1919-1928, arribem a la conclusió que Fabra practica en la tasca de codificació el que hem anomenat una «gestió de la variació lingüística» (v. § també el § 6.1.8).

En segon lloc cal dir que cada grup de textos ha estat també molt profitós per a un altre capítol. Però, mentre que els textos especialitzats ho han estat per al capítol sobre la concepció de la sintaxi, els discrecionalment pertinents ho han estat per al capítol sobre codificació. Aquest resultat no és estrany si mirem quins textos han estat els més profitosos de cada grup. Els textos especialitzats²⁵⁷ més profitosos per a l'anàlisi de la sintaxi (capítol 2) han estat el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932; v. § 9.2.1.1.11), la *Gramàtica de la llengua catalana* (1912; v. § 9.2.1.1.5), el *Recull de les lliçons del curs de català superior* (1933-1934; v. § 9.2.1.1.13), els *Apunts taquigràfics dels Curs superior de català* (1934-1935 v. § 9.2.1.1.14), i el *Curs superior de català* (1936-1937 v. § 9.2.1.1.17). Els textos discrecionalment pertinents més profitosos per a l'anàlisi de la codificació (capítol 5) són les *Converses filològiques* de 1919-1928 (v. § 9.5.2.23-9.5.2.33) i el llibre *Les principals faltes de gramàtica* (1937 [1978] v. § 9.5.2.45).

Cap de les dues menes de textos ha estat gaire profitosa per al capítol sobre el canvi, cosa que es pot explicar per l'enfocament sincrònic de base dels textos analitzats, amb referències ocasionals a l'evolució.

²⁵⁷. Recordem que hem considerat especialitzat el DGLC (§ 1.4.2.2) perquè hi hem consultat sobretot la terminologia especialitzada relativa al nostre objecte d'estudi.

6.2.2. Els textos més útils per al buidatge de les unitats de significació especialitzada pertinents: dades qualitatives

En aquest apartat valorem quina mena de textos —d'acord amb la nostra classificació del § 1.4.2.2— han estat més útils per a la nostra feina.

6.2.2.1. Els textos pertinents

En el § 6.2.1.1, hem establert quins són els 7 textos pertinents especialitzats profitosos per als 4 capítols de la tesi. Segons la classificació del § 1.4.2.2, 6 d'aquests textos compleixen les condicions del grup *a priori* més útil: són descriptius especialitzats de transmissió immediata i de complexitat màxima. El restant —«L'obra de depuració del català», de 1924—, només s'aparta d'aquest grup pel fet que és de complexitat mitjana. Entre els 8 profitosos per a 3 capítols, n'hi ha 3 de descriptius especialitzats de transmissió immediata però de complexitat mitjana: la carta del 16/9/1905 i les conferències de 1933 i 1935. Aquestes dues i la gramàtica de 1956 són de transmissió mediata, per la qual cosa cal analitzar si tot el que s'hi recull concorda amb la concepció fabriana general.

Entre els 3 textos pertinents no especialitzats útils per a 3 capítols de la tesi destaca la gramàtica oficial, de 1933, classificada com a no especialitzada normativa de transmissió immediata i de complexitat màxima.

6.2.2.2. Els textos discrecionalment pertinents

Els textos discrecionalment pertinents profitosos per als 4 capítols de la tesi, excepte el manual *Les principals faltes de gramàtica*, comparteixen la característica —general, d'altra banda, en aquesta mena de textos— de ser de complexitat mínima. Si tenim en compte, però, que aquest grup de textos és de fet el més nombrós —pel fet d'haver-hi

les *Converses* de 1919-1928—, cal concloure que la complexitat no ha estat un factor determinant perquè un text fos molt útil o no.

6.2.2.3. Observacions sobre textos pertinents i els discrecionalment pertinents

Per tant, des del punt de vista de la nostra classificació del § 1.4.2.2, cap de les quatre característiques definitòries (especialitzat o no especialitzat, descriptiu o normatiu, de transmissió immediata o mediata, i de complexitat màxima, mitjana o mínima) ha impedit que hi hagués textos útils per als 4 capítols de la tesi en els dos blocs de textos.

El que ja hem observat (§ 6.2.1.3), però, és la mena d'informació que hem pogut obtenir de cada grup: més definicions i terminologia específica en els especialitzats, per raó del públic especialitzat a qui anaven destinats i la voluntat de descriure de la llengua, i més fragments amb concepcions implícites en els no especialitzats i els discrecionalment pertinents, per raó del públic general a qui anaven destinats i la voluntat de prescriure l'ús correcte de la llengua. Per tant, s'ha confirmat el que hem previst al § 1.4.2.2.

La immediatesa o mediateza de la transmissió dels textos afecta la fiabilitat de la informació. La complexitat no ha estat determinant, però s'observa que la majoria dels textos menys útils són de complexitat mínima.

6.3. CONCLUSIONS GENERALS SOBRE ELS OBJECTIUS I LES HIPÒTESIS

6.3.1. GRAU D'ASSOLIMENT DELS OBJECTIUS INICIALS D'AQUESTA TESI

En els epígrafs 1.2 i 1.2.1 hem formulat l'objectiu general de la tesi. El reproduïm a continuació per a comoditat del lector:

«1.2. OBJECTIUS DE LA TESI

El que ens proposem, doncs, com a contribució original és analitzar la terminologia relativa, d'una banda, a la sintaxi i, de l'altra, al canvi, la variació i la codificació sintàctics, definida i/o utilitzada per Fabra en tots els seus textos, tant en els més estudiats com en els poc o no gens analitzats.

1.2.1. Objectiu general

Analitzar els objectius i les hipòtesis de què Pompeu Fabra va partir en la codificació i el cultiu de la sintaxi del català i la metodologia que va fer servir.»

Aquest objectiu general es desglossa en els 5 objectius específics formulats en els epígrafs 1.2.2.1-1.2.2.5; per a comoditat del lector els reproduïm aquí:

«**1.2.2.1.** El primer objectiu específic ha estat descriure la concepció que Fabra tenia de la sintaxi, a partir de les definicions explícites i les referències implícites que fa servir d'aquest concepte i del de *oració*, per poder analitzar les seves concepcions del canvi, la variació i la codificació sintàctics.

1.2.2.2. El segon objectiu específic ha estat descriure la concepció que Fabra tenia del canvi sintàctic, sobre la base de la teoria del canvi de William Labov (1983) i la tipologia de la interferència lingüística exposada per Lluís Payrató (1985), i mitjançant el buidatge dels textos fabrians, per veure com s'enfronta al canvi sintàctic, com a lingüista però també com a codificador.

1.2.2.3. El tercer objectiu específic ha estat descriure la concepció que Fabra tenia de la variació sintàctica, sobre la base de la tipologia de la variació lingüística exposada per Lluís Payrató (1998), i mitjançant el buidatge dels textos fabrians, per veure com el Fabra codificador «gestiona» la variació inherent a la llengua.

1.2.2.4. El quart objectiu específic ha estat descriure la concepció que Fabra tenia de la codificació i el cultiu sintàctics, sobre la base del concepte de *norma objectiva*, de *norma prescriptiva* i de *codificació*, i mitjançant el buidatge dels textos fabrians, per analitzar els seus criteris de codificació sintàctica.

1.2.2.5. El cinquè objectiu específic ha estat descriure la relació entre, d'una banda, la codificació i el cultiu sintàctics de Fabra, i de l'altra, la seva concepció de la sintaxi i del canvi i la variació sintàctics, sobre la base dels resultats de les operacions anteriors, per veure de quina manera la codificació fabriana de la sintaxi recolza en una determinada concepció de la sintaxi i del canvi i la variació sintàctics.»

L'assoliment dels objectius 1.2.2.1-1.2.2.4, ja l'hem valorat en els epígrafs 2.4.1, 3.4.1, 4.4.1 i 5.4.1; el de l'objectiu 1.2.2.5, síntesi dels altres 4, l'hem presentat al § 6.1.

Recordem aquestes valoracions succintament.

Pel que fa a la pertinència dels objectius 1.2.2.1-1.2.2.4, creiem que l'anàlisi duta a terme ha servit per descobrir la concepció general que tenia Fabra de la sintaxi i del

canvi, la variació i la codificació sintàctics, d'entrada perquè la informació és abundant. A més, el fet que ningú hagués abordat una anàlisi d'aquesta mena i que hàgim tingut en compte textos fabrians poc estudiats, afegeix valor a aquest treball, perquè la informació dels textos transcrits per altri, en ser analitzats conjuntament amb els altres, pot ser interpretada amb més garanties pel que fa a la seva veracitat.

Pel que fa l'objectiu 1.2.2.2, hem descobert que Fabra tracta 102 casos de canvi sintàctic diferents (v. § 3.4.2.1), tant en els textos que hem considerat «pertinents» com en els que hem considerat «discrecionalment pertinents». Quant a aquesta distinció dels textos fabrians, hem de reconèixer que el nombre de textos discrecionalment pertinents (46) en què hem trobat informació és més del doble que el de pertinents (21); però també cal dir que en les dues menes de textos hi ha obres que en parlen extensament: entre els especialitzats, el text «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.3.1.1.2), i el text *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.3.1.1.13); entre els no especialitzats, les «Converses filològiques» de 1919-1928 (§ 9.3.2.12-9.3.2.16 i 9.3.2.18-9.3.2.21).

Pel que fa l'objectiu 1.2.2.3, hem de reconèixer que el nombre de textos discrecionalment pertinents (34) en què hem trobat informació és superior al de pertinents (25); però també cal dir que en les dues menes de textos hi ha obres que en parlen extensament. Entre els especialitzats, hem trobat molta informació sobre la variació en sintaxi al text «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907 (§ 9.4.1.1.3), a la *Gramàtica de la llengua catalana*, de 1912 (§ 9.4.1.1.4), i a la transcripció *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934 (§ 9.4.1.1.12); i moltíssima informació sobre la variació no sintàctica i general al *Diccionari general de la llengua catalana* (§ 9.4.1.1.10) —recordem-ho: hem buscat 445 mots, de la recerca dels quals han resultat 232 unitats de significació pertinents. Entre els no especialitzats, destaquen les «Converses filològiques» de 1919-1928 (§ 9.4.2.19 - 9.4.2.29), en les quals hi ha abundantíssima informació sobre la variació en

sintaxi: 194 unitats de significació, moltes de les quals polilèxiques i per tant no sempre recollides al DGLC.

Pel que fa l'objectiu 1.2.2.4, hem de reconèixer que el nombre de textos discrecionalment pertinents (301) en què hem trobat informació és molt més gran que el de pertinents (18); però també cal dir que en les dues menes de textos hi ha obres que en parlen extensament. Entre els especialitzats, per ordre decreixent, cal esmentar el *Diccionari general de la llengua catalana* (§ 9.5.1.1.7); les gramàtiques de 1956 (§ 9.5.1.1.15) i 1946 (§ 9.5.1.1.14); la conferència de 1933 (§ 9.5.1.1.8); la transcripció del curs de 1933-1934, de Galtés (§ 9.5.1.1.9); el text « Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari », de 1907 (§ 9.5.1.1.1), i la transcripció del curs de 1936-1937 (§ 9.5.1.1.13). Entre els no especialitzats, cal tenir en compte sobretot les *Converses filològiques* de 1919-1928 (§ 9.5.2.23-9.5.2.33), però cal no oblidar l'article «El mot “ qui”», del 30/I/1930 (§ 9.5.2.42).

El que pertoca ara, doncs, és valorar fins a quin s'ha aconseguit l'objectiu general. Creiem que hem assolit d'una manera raonable aquest objectiu general, tal com argumentem en els epígrafs següents.

6.3.1.1. Assoliment de l'objectiu general de la tesi

El buidatge dels 1.135 textos consultats ha donat prou informació i prou rellevant per apuntar, si més no, a grans trets les concepcions fabrianes de la sintaxi i del canvi, la variació i la codificació sintàctics.

6.3.1.1.1. Nombre d'unitats de significació especialitzada analitzades

La quantitat d'informació obtinguda amb el buidatge es concreta en les més de 600 unitats de significació especialitzades descobertes (v. § 1.4.3), la gran quantitat de casos de canvi i de variació i l'establiment de 12 criteris de codificació a partir de la

l·lista de criteris de Lamuela i Costa (2002), descobriments dels quals hem fet un resum als § 6.1.2, 6.1.5 i 6.1.7.

6.3.1.1.2. **Validesa de la classificació dels textos fabrians**

Els textos especialitzats han estat, qualitativament, aquells en què hi ha hagut més definicions explícites, més riquesa d'enfocaments i més discussió de conceptes. Quantitativament, en canvi, han estat més nombrosos els textos discrecionalment pertinents que els especialitzats. Això no ha de sorprendre, ja que els primers són generalment textos breus i n'hi ha més. El que cal dir, però, és que sobre totes quatre concepcions hi ha prou textos especialitzats que en tracten i d'una manera prou aprofundida. (V. § 6.2.1.3 i 6.2.2.3.)

6.3.1.1.3. **Tractament continuat dels quatre àmbits estudiats en tots els textos fabrians**

Un índex de la coherència entre les concepcions fabrianes de la sintaxi i del canvi, la variació i la codificació sintàctics és el fet que aquests quatre grans temes són presents en general en tota la producció del Mestre al llarg de la seva vida. (V. el capítol 2 i els § 3.4.1, 4.4.1 i 5.4.1.)

6.3.1.2. **Aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana de la sintaxi**

Hem contrastat sistemàticament els nostres descobriments amb els d'altres fabròlegs per deixar clar quines han estat les aportacions d'aquesta tesi. Les aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana de la sintaxi i de l'oració, de fet, són totes les exposades als § 2.4.2-2.4.5, ja que, segons les nostres notícies, ningú no havia emprès una descripció alhora tan general en el propòsit i tan detallada en l'anàlisi. Les més destacades són les següents:

a) Fabra defineix explícitament la sintaxi com l'àmbit de les funcions i les relacions dels (grups de) mots dins la frase.

b) En les obres descriptives en general, les relacions entre els (grups de) mots es jerarquitzen a partir del nom i del verb, mentre que en les prescriptives i didàctiques l'exposició de la sintaxi es desenvolupa al voltant de les tradicionals parts de l'oració

c) Aquesta dualitat, i alhora distincions com les que trobem entre *gramàtica general* i *gramàtica didàctica*, i l'ús exclusiu dels termes *frase* i *proposició* en els textos especialitzats, confirmen que hi ha un Fabra descriptiu i un Fabra prescriptiu i didàctic.

d) L'anàlisi de tota la producció fabriana ens ha permès també veure com Fabra té una actitud de prudència molt clara —des de les seves primeres obres fins a les últimes— pel que fa a la naturalesa de la sintaxi.

e) L'anàlisi de la concepció fabriana de l'«expressió d'un pensament» ens ha permès descobrir fins a 7 enfocaments diferents: com a enfocaments bàsics, Fabra fa servir el semàntic i el prosòdic; com a enfocaments secundaris, l'estructural, el relacional, el modal, el comunicatiu i el psicològic.

f) En el terreny de la descripció de l'expressió d'un pensament, la distinció entre textos pertinents i textos no pertinents s'ha demostrat rellevant: els textos especialitzats i alguns de no especialitzats fan servir només *frase* —per referir-se quasi sempre a problemes d'ambigüïtat, d'equivocitat o d'inintel·ligibilitat, o per parlar d'exemples— i *proposició* —quasi sempre com un tecnicisme gramatical de la descripció—, amb un bandeig quasi absolut de la unitat *oració*: només la fa servir en parlar dels relatius.

6.3.1.3. Aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana del canvi

Les aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana del canvi són les que comentem a continuació.

a) L'aplicació de la teoria de William Labov (§ 3.1) ha possibilitat analitzar les concepcions fabrianes sobre els aspectes següents del canvi (§ 3.4): l'origen; les

causes; els factors interns, externs, i externs i psicolingüístics; les conseqüències; les resistències i la direcció. També ha permès deduir una concepció implícita de Fabra sobre el procés de canvi (v. § 6.1.5).

b) La discussió i precisió de la tipologia de la interferència proposada per Payrató 1985 (§ 3.1), arran de les quals hem descobert un altre tipus de canvi, intralingüístic: l'addició (v. § 6.1.5).

c) El descobriment que Fabra fa servir la unitat *interferència* abans que els lingüistes adduïts per Payrató 1985 (v. § 6.1.5).

d) Arran de la contrastació amb el treball de Bonet (2000), s'ha dut a terme una anàlisi més àmplia dels canvis tractats per Fabra i una proposta d'anàlisi general del canvi lingüístic (v. § 6.1.5).

6.3.1.4. Aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana de la variació

Les aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana de la variació de fet, són totes les exposades al § 6.1.7, ja que, segons les nostres notícies, ningú no havia emprès una descripció alhora tan general en el propòsit i tan detallada en l'anàlisi.

6.3.1.5. Aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana de la codificació sintàctica

Les aportacions d'aquesta tesi sobre la concepció fabriana de la codificació sintàctica són les que comentem a continuació.

a) L'aplicació de les principals teories sobre la norma lingüística i sobre l'estandardització han donat com a resultats el descobriment d'un planteig general de «redreçament lingüístic» amb la seva equivalència en termes de planificació lingüística actual (v. § 6.1.2).

b) Hem deduït 12 criteris de codificació —i d'altres d'elaboració funcional— efectivament aplicats per Fabra, alguns dels quals no havien estat previstos per Lamuela i Costa (2002) ni per altres fabròlegs (v. § 6.1.2).

c) Hem descobert una gran quantitat de raonaments de codificació (v. § 6.1.2).

d) S'ha deduït el procés d'establiment de les regles i les formes desaconsellades —i el grau diferent de ponderació entre aquestes—, mai analitzat en tota la producció fabriana (v. § 6.1.2).

e) Hem deduït les concepcions fabrianes implícites en l'àmbit de la norma i el sistema lingüístics (v. § 6.1.2).

6.3.2. GRAU DE COMPROVACIÓ DE LES HIPÒTESIS D'AQUESTA TESI

Als epígrafs 1.3.1-1.3.2 hem formulat les hipòtesis de la tesi com segueix:

1.3. HIPÒTESIS DE LA TESI

1.3.1. El buidatge en tots els textos coneguts del Mestre de les unitats de significació especialitzada relatives a la sintaxi i al canvi, la variació, la codificació i el cultiu sintàctics, i la descripció i l'anàlisi de les concepcions fabrianes que se'n deriven, permetran establir quina visió en tenia el lingüista gracienc. D'acord amb els vuit criteris que presentem al § 1.4.2.2, esperem trobar més unitats de significació especialitzada i més ben definides en els textos que anomenem «pertinents» (lexicogràfics, especialitzats, descriptius, «representatius», d'autoritat personal, moderns, d'autoria immediata i d'entitat màxima) que en els textos «no pertinents» (no lexicogràfics, no especialitzats, normatius o pedagògics, «comunicatius», d'autoritat institucional, antics, d'autoria mediata i d'entitat mínima).

Com [es pot veure] acabem d'exposar, però, aquestes dues categories extremes estan definides per 8 criteris, cosa que de seguida fa veure que el nombre de possibles categories (864) és molt gran, ja que només l'incompliment d'un criteri en un text fa que tinguem una categoria diferent.

1.3.2. L'ordre proposat d'assoliment dels objectius —anàlisi del concepte de *sintaxi*, del concepte de *canvi*, del concepte de *variació* i dels conceptes de *codificació* i de *cultiu*— permetrà establir les diferències entre el Fabra lingüista i el Fabra gramàtic preceptiu i pedagògic, funcions que el Mestre va dur a terme, en un primer moment, de manera successiva i, posteriorment, de manera simultània. Aquestes diferències permetran una perspectiva més clara sobre els fonaments i els criteris fabrians de codificació i cultiu.

La comprovació de la primera hipòtesi ja l'hem valorada als § 6.2.1.3 i 6.2.2.3.

6.3.2.1. Pel que fa a la hipòtesi 1.3.2, en les diferents valoracions parcials (§ 2.4.1, 3.4.1, 4.4.1 i 5.4.1) ha quedat clara la doble condició de Fabra, tal com comentem a continuació.

El Fabra lingüista organitza en les obres adreçades als mestres l'exposició de la sintaxi al voltant del subjecte i el verb i fa servir quasi exclusivament els termes *frase* —generalment per referir-se als seus propis exemples—²⁵⁸ i *proposició* —quasi sempre com a tecnicisme de la descripció gramatical— per referir-se a l'expressió d'un pensament complet; té una actitud neutra i descriptiva sobre el procés de canvi i descriu

²⁵⁸. Aquesta unitat de significació, a més, és definida a la gramàtica de 1956 (§ 9.2. 1.1.19) com a acte de comunicació o d'expressió.

els canvis endògens de la llengua; i té en compte 5 tipus de variació (històrica, geogràfica, social, funcional i interlingüística).

El Fabra estandarditzador organitza en les obres adreçades a la «massa» l'exposició de la sintaxi al voltant de les tradicionals parts de l'oració i fa servir la unitat *oració* al costat dels termes *frase* i *proposició* per referir-se a l'expressió d'un pensament complet; té una actitud de rebuig de les interferències, que identifica moltes vegades gràcies al seu profund coneixement de la gramàtica històrica i de la romanística; que té en compte 5 tipus de variació (històrica, geogràfica, social, funcional i interlingüística) per als seus objectius de codificació i elaboració funcional, i en molts casos aprofita la diversitat funcional existent o la potencia per distribuir estilísticament variants concurrents; i té en compte més de 12 criteris de codificació diferents en nombrosíssims raonaments coherents per rebutjar o proposar una estructura.

6.4. PERSPECTIVES D'INVESTIGACIÓ QUE OBRE AQUESTA TESI

Al § 1.3.3 hem formulat una tercera hipòtesi:

«L'assoliment dels objectius 1.2.2.1-1.2.2.4 ha de permetre “ situar” Fabra en el seu context gramatical i lingüístic, amb atenció especial a la tradició gramatical espanyola — en la qual el Fabra adolescent es devia formar—, la catalana —si és que des del punt de vista de la teoria es pot separar de l'anterior— i a la que —no tenint cap altra designació més feliç a l'abast— anomenem *general*: és a dir, la d'Europa i Amèrica».

Respecte a la qual, però, en el mateix § 1.3.3 ja dèiem que

«La comprovació d'aquesta hipòtesi, però, l'hem haguda d'abandonar en aquest treball, atès que la mera descripció de les concepcions fabrianes de sintaxi i de canvi, variació i codificació sintàctics ha ocupat sobradament l'abast d'una tesi doctoral».

Per tant, creiem que el nostre treball posa a l'abast d'altres fabròlegs, d'una banda, una selecció abundant i classificada d'unitats de significació definides i/o fetes servir per Fabra i de passatges, i, de l'altra, unes descripcions contrastades amb les d'altres fabròlegs (v. § 6.1 i 6.3.1), que han de contribuir a continuar els estudis d'historiografia lingüística i gramatical almenys en sis sentits:

- a) Què deu i què no deu l'obra de Pompeu Fabra als treballs de descripció de la sintaxi duts a terme entre el segle XIX i 1948 a l'Estat espanyol, a Europa i a Amèrica.
- b) Què deu i què no deu l'obra de Pompeu Fabra als treballs de codificació de la sintaxi duts a terme entre el segle XIX i 1948 a l'Estat espanyol, a Europa i a Amèrica.
- c) Què deu i què no deu l'obra de Pompeu Fabra als treballs de descripció de la sintaxi del català duts a terme entre el segle XIX i 1948.
- d) Què deu i què no deu l'obra de Pompeu Fabra als treballs de codificació de la sintaxi del català duts a terme entre el segle XIX i 1948.
- e) Què deuen i què no deuen a l'obra de Pompeu Fabra els treballs de descripció de la sintaxi del català duts a terme després de 1948.

f) Què deuen i què no deuen a l'obra de Pompeu Fabra els treballs de codificació de la sintaxi del català duts a terme després de 1948.

7. TEXTOS DE POMPEU FABRA CONSULTATS

1891

- Ensayo de gramática de catalán moderno*. 1a reimpr. Barcelona: Alta Fulla, 1993.
 (Documents de Filologia Catalana; 8). [A cura de Sebastià Bonet]
 «Conjugació del verb català. Present de subjuntiu y infinitiu». A: *L'Avenç* (31/12), p.
 381-385.
 «Afixos pronominals y teoria de l'apòstrof». A: *L'Avenç* (31/12), p. 385-389.

1892

- [ANÒNIM.] «La reforma lingüística». *L'Avenç*, 1[?] (gener), p. 28-32.
 [ANÒNIM.] «La reforma lingüística». *L'Avenç*, 7 (juliol), p. 222-224.
 «Sobre la reforma lingüística y ortogràfica». A: *La Vanguardia* (22/3/1892), p. 4. [Repr
 per Lamuela i Murgades (1984: 164-169).]

1893

- ARNAU, Esteve [pseudònim de Fabra.]. «L'ensenyança de la llengua francesa a
 l'Institut de Barcelona». A: *L'Avenç*, 2a època, V, núm. 1 (15/1/1893), p. 5-7.
 —. «L'ensenyança de la llengua francesa a l'Institut de Barcelona». A: *L'Avenç*, 2a
 època, V, núm. 2 (31/1/1893), p. 24-28.
 —. «L'ensenyança de la llengua francesa a l'Institut de Barcelona». A: *L'Avenç*, 2a
 època, V, núm. 3 (15/2/1893), p. 40-43.
 —. «L'ensenyança de la llengua francesa a l'Institut de Barcelona». A: *L'Avenç*, 2a
 època, V, núm. 4 (28/2/1893), p. 58-62.
 —. «L'ensenyança de la llengua francesa a l'Institut de Barcelona». A: *L'Avenç*, 2a
 època, V, núm. 8 (31/4/1893), p. 122-126.

1897

- «La definició de la llengua catalana». A: *La Vanguardia* (19/3), p. 5.

1898

Contribució a la gramàtica de la llengua catalana. 1a reimpr. Barcelona: Alta Fulla, 1993. (Documents de Filologia Catalana; 8). [A cura de Sebastià Bonet.]

1900

«Una lliçó de gramàtica i una contestació». A: *Catalonia* (24/2), p. 70.
ARNAU, Esteve [pseudònim de Fabra.] «L'ensenyança oficial a Catalunya». A: *Catalonia* (3/3), p. 76.

1901

«M. Foulché Delbosc». A: *Pèl & Ploma*, vol. 3, 83 (desembre), p. 213-216.

1904

Carta del 14/3. A: Epistolari de Jaume Massó i Torrents (Manuscrit 1702 de la Biblioteca de Catalunya).

1905

Carta del 16/9 a Jaume Massó i Torrents. A: Epistolari de Jaume Massó i Torrents (Manuscrit 1702 de la Biblioteca de Catalunya).
Carta del 26/12 a Jaume Massó i Torrents. A: Epistolari de Jaume Massó i Torrents (Manuscrit 1702 de la Biblioteca de Catalunya).

1906

Carta del 26/1 a Jaume Massó i Torrents. A: Epistolari de Jaume Massó i Torrents (Manuscrit 1702 de la Biblioteca de Catalunya).
Conferència. A: *El Poble Català* (27/10), p. 3.
Conferència. A: *El Poble Català* (31/10), p. 3.
«Esmena total de D. Pompeu Fabra [a Miquel Costa i Llobera (1906: 119-122)]». A: *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona, octubre de 1906*. 2a ed. Barcelona: Vicens-Vives.
«Esmena total de D. Pompeu Fabra [a Antoni Maria Alcover (1906: 124-128)]». A: *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona, octubre de 1906*. 2a ed. Barcelona: Vicens-Vives.
«Esmena total de D. Pompeu Fabra [a Mateu Obrador (1906: 130-135)]». A: *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona, octubre de 1906*. 2a ed. Barcelona: Vicens-Vives.

1907

«El pronom-adjectiu “qual”». A: *El Poble Català* (28/3), p. 1.

«“Quin” i “qual”». A: *El Poble Català* (21/11), p. 1.

«Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari». [Reproduït per Vallverdú (1980: 83-106).]

1908

«Les preposicions “de”, “a”, “en” davant de la conjunció “que”». A: *El Poble Català* (28/2), p. 1.

1910

Carta del 14/4. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 80-81).]

Carta del 8/5. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Lamuela i Murgades (1984: 239-240) i per Marquet (2002: 82-84).]

Carta del 6/6. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 85-86).]

Carta del 12/6. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 86-87).]

Carta del 13/9. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Lamuela i Murgades (1984: 239-240) i per Marquet (2002: 94-96).]

Carta del 19/10. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 96-98).]

Carta del 27/11. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 99-100).]

Carta del 23/12. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 102-103).]

1911

Carta del 13/1. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 106-107).]

Targeta del 31/3. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 118).]

Carta del 1/4. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 119-120).]

Carta del 1-29[14]/4. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 120-123).]

Carta del 29/4. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 123-124).]

Carta del 30/5. [Repr. per Manent (1990: 47).]

Carta del 3/12. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 134-135).]

Carta del 21/12. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 136-140).]

Qüestions de gramàtica catalana. Barcelona: L'Avenç.

1912

Carta del 20/4. A: Fons de l'Ateneu Barcelonès. [Repr. per Marquet (2002: 156).]

Gramàtica de la llengua catalana. 1a reimpr. Barcelona: Aqua, 1982.

1913

«Els mots àtons en el parlar de Barcelona (I)». A: *Butlletí de Dialectologia Catalana*, p. 7-17.

«Observacions a la redacció de les Normes Ortogràfiques». A: Manuscrit dels fons Casas Carbó de l'Ateneu Barcelonès.

ARNAU, Esteve [pseud. de Fabra]. «“Per”, “pera”, “per a” i “perquè”». A: *La Veu de Catalunya* (17/4), p. 4.

1914

«Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)». A: *Butlletí de Dialectologia Catalana*, p. 1-6.

1915

«Cal gramàtica als escriptors». A: *La Revista*, I, 2 (10/6/1915), p. 1-3. [Reprod. per Lamuela i Murgades (1984: 179-183).]

1916

«La lengua». A: *España. Semanario de la vida nacional*, any II, núm. 74 (22/6), p. 18-19.

1917

«Castellanismes de la llengua escrita». [Repr. per Vallverdú (1980: 129-134).]

1918

«Filòlegs i poetes». [Repr. per Vallverdú (1980: 141-145).]

1919

«Els dialectes catalans i la llengua literària». A: *Almanac de La Revista* [Barcelona: s. n.], núm. ?, p. 240-242. [Reprod. per Lamuela i Murgades (1984: 184-185).]

Converses filològiques. [Repr. per Rafel (1983).]

Gramàtica francesa. Barcelona: Editorial Catalana.

«L'unitat llingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València [sic]». A: *Butlletí de Nostra Parla (Secció catalana)*, núm. ?(juliol-agost), p. 9-10.

1919-1928

«Fabra / Converses filològiques» [s. ll.: s. n., s. a.]. [Capsa amb aquesta indicació conservada a la biblioteca del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona. La capsa conté 881 fulls, amuntgats, sense cap data general, numerats amb converses retallades i enganxades o mecanografiades. Hi ha també una carpeta, mida quartilla, amb un exlibris d'Artur Martorell (portada: «Converses filològiques»; full 3: «Cuaderno para uso de Converses filològiques»). Conté 263 converses numerades en llapis amb un ordre no cronològic; retallades i enganxades. Segons comunicació personal de Rafel, és el material de base per a l'edició de les converses de Barcino.]

1920

Converses filològiques. [Repr. per Rafel (1983).]

1922

Converses filològiques. [Repr. per Rafel (1984).]

1923

«Advertiment». A: *Gramàtica catalana. Curs mitjà*. 2a ed. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. [Repr. per Lamuela i Murgades (1984: 186-187).]

Converses filològiques. [Repr. per Rafel (1984).]

1924

Gramàtica anglesa. Barcelona: Catalana.

«L'obra de depuració del català». [Reproduït per Vallverdú (1980: 149-165).]

Converses filològiques. [Repr. per Rafel (1984).]

1925

Converses filològiques. [Conservades a 1919-1928: «Fabra / Converses filològiques».]

1926

«Conversa amb Pompeu Fabra» A: *Revista de Catalunya*, núm. ? (maig), p. 485-494.

Converses filològiques. [Conservades a 1919-1928: «Fabra / Converses filològiques».]

«La coordinació i la subordinació en els documents de la Cancilleria catalana durant el segle XVIè». A: *Memòries de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. I, fasc. 1, p. 1-30.

1927

Converses filològiques. [Conservades a 1919-1928: «Fabra / Converses filològiques».]

«Parlament». A: *Cataluña ante España*. Madrid: La Gaceta Literaria, 1930.

«De la depuració de la llengua literària». [Repr. per Vallverdú (1980: 167-176).]

1928

Abrégé de grammaire catalane. París: Les Belles Lettres.

Converses filològiques. [Conservades a 1919-1928: «Fabra / Converses filològiques».]

1929

Compendio de gramàtica catalana. Barcelona: Catalonia.

«La normalització de la gramàtica». [Repr. per Vallverdú (1980: 177-179).]

«L'obra de redreçament del català literari». A: *Oc*, 2a època, VI, 112 (7/4/1929), p. 3.

[Repr. a «Els Ecos de les Arts i de les Lletres», supl. d'*El Eco de Sitges* (11/1968); i per Lamuela i Murgades (1984: 192-194), a partir de l'original.]

- «Qüestions lingüístiques». A: *La Publicitat* (7/7/1929), p. 6.
 » » (14/7/1929), p. 6.
 » » (21/7/1929), p. 7.
 » » (12/12/1929), p. 6.
 » » (19/12/1929), p. 5.

1930

- «El mot “qui”» (30/1). A: *Mirador*, núm. 53 (30/1), p. 5.
 «Qüestions lingüístiques» A: *La Publicitat* (5/1/1930), p. 6.
 » » (12/1/1930), p. 6.
 » » (19/1/1930), p. 7.
 » » (26/1/1930), p. 8.
 » » (13/2/1930) p. 6.

1932

- Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
El català literari. Barcelona: Barcino.
 «Un parlament del filòleg Pompeu Fabra». A: *Butlletí dels Mestres*, 72 (15/9), p. 212-213.

1933

- Gramàtica catalana*. 2a reimpr. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1995. (Biblioteca Filològica; XII.)
 «El català a l'escola primària». A: Manuscrit 2804 de la Biblioteca de Catalunya.
Un cursillo de fonètica catalana. Apuntes tomados por Adolfo Florensa. Barcelona: Colegio Oficial de Arquitectos de Cataluña y Baleares, 1968.

1933-1934

- Recull de les lliçons del curs de català superior 1933-1934 pel mestre En Pompeu Fabra. Pere Galtés i Torres, professor de català*. V. 1988: Galtés.

1934

- «Desviacions en els conceptes de llengua i Pàtria». A: *Oc*, 16-17 (gener-abril), p. 76-80.
 «Discurs del President». A: *Jocs Florals de Barcelona*. [s. l.]: [s. n.], p. 19-29. [Repr. per Lamuela i Murgades (1984: 199-206).]

1934-1935

Apunts taquigràfics dels Curs superior de català. V. 1971: Miravittles.

1935

«Escola Normal de la Generalitat de Catalunya. Escola d'estiu del 1935. Conferència d'en Pompeu Fabra. 2 de setembre. Tema: Llengua Catalana». [Reproduït per Solà i Marcet (1998: 194).]

Gramàtica catalana. Curs mitjà. (1918) (V. 1923.)

1936-1937

Curs superior de català profestat pel mestre Pompeu Fabra a la Universitat Autònoma de Barcelona. [Apunts mecanografiats d'Anna Pi i Sousa, amb correccions de la mà de Joan Coromines i un índex inacabat de Gabriel Ferrater, ms. 2372 Biblioteca de Catalunya».]

1937

«La llengua catalana en la cultura». A: *Revista Nova Ibèria*, 3-4 (?), p. 49.

Les principals faltes de gramàtica. 2a ed. Barcelona: Barcino.

1939

Carta del 8/4 (?). A: Manent i Manent (1998).

1941

Grammaire catalane. París: Les Belles Lettres.

1942

Carta del 15/6. A: Manent i Manent (1998).

1945

Projecte d'unes noves «Converses filològiques». Manuscrit de 5 quartilles conservat per Jordi Mir.

«Converses filològiques». A: *La Humanitat*. [Montpeller: Perpinyà: s. n.] (7/11).

» » (21/11).

» » (1/12).

» » (13/12).

» » (25/12).

1946

«Converses filològiques». A: <i>La Humanitat</i> . [Montpeller: Perpinyà: s. n.] (7/1).		
»	»	(1/2).
»	»	(15/2).
»	»	(1/3).
»	»	(15/3).
»	»	(30/3).
»	»	(14/4).
»	»	(30/4).
»	»	(6/6).
»	»	(18/6).
»	»	(4/7).
»	»	(2/8).
»	»	(24/8).
»	»	(7/9).
»	»	(15/10).
»	»	(13/11).
»	»	(25/12).

1947

«Converses filològiques». A: *La Humanitat*. [Montpeller: Perpinyà: s. n.] (11/1).

1946

Gramàtica catalana. París: Edicions de Cultura Catalana.

«Fragments de Pompeu Fabra».

1948

Carta del 20/4. A: Ferrer, Ferrer i Pujadas (1998: 75).

Catalan grammar. Anunciada per Fabra (Coromines [1956: VI]), només se'n conserva l'índex transcrit per Fabra a la carta a Coromines del 20/4/1948.

1954-1956

PEY, Santiago [cur.]. *Converses filològiques*. Barcelona: Barcino. 2 vol.

1956

Gramàtica catalana. 10a reimpr. Barcelona: Teide, 1981.

1971

MIRAVITLLES I SERRADELL, Joan (1971). *Apunts taquigràfics del Curs superior de català (1934-1935) professat per Pompeu Fabra a la Universitat Autònoma de Barcelona*. Andorra la Vella: EROSA.

1980

VALLVERDÚ, Francesc, cur. (1980). *Pompeu Fabra. La llengua catalana i la seva normalització*. Barcelona: Edicions 62. (Les Millors Obres de la Literatura Catalana; 28.)

1983-1984

RAFEL i FONTANALS, Joaquim [ed.] (1983). *Converses filològiques I*. Edició crítica a cura de Joaquim Rafel i Fontanals. Barcelona: Edhasa.

— (1984). *Converses filològiques II*. Edició crítica a cura de Joaquim Rafel i Fontanals. Barcelona: Edhasa.

1988

GALTÉS I TORRES, Pere. *Recull de les lliçons del curs de català superior 1933-1934 pel mestre En Pompeu Fabra. Pere Galtés i Torres, professor de català*. Barcelona: Impremta Guinart, 1988.

1990

MANENT, Albert [ed.] *Pompeu Fabra: 31 cartes*. Barcelona: Barcanova.

1998

FERRER, Joan; FERRER, Josep; PUJADAS, Joan, [cur.]. *Pompeu Fabra i Joan Coromines: la correspondència dels anys de l'exili. Estudi sobre l'ús del guionet en català i Llistes d'esmenes al «Diccionari general» per Pompeu Fabra*. Barcelona: Fundació Pere Coromines.

MANENT, Albert; MANENT, Jordi [ed.] «Cartes de Pompeu Fabra a Josep Pous i Pagès, a cura d'Albert Manent i Segimon i Jordi Manent i Tomàs.» A: *Els Marges*, 61 (setembre), p 41-63.

MARCET i SALOM, Pere; SOLÀ, Joan (1998).«Bibliografia de Pompeu Fabra». A: *Història de la lingüística catalana 1775-1900*. Vic: Girona: Eumo; Universitat de Girona; Universitat de Vic, vol. II, p. 1869-1932.

2002

MARQUET, Lluís [ed.]. *Fabra abans de Fabra. Correspondència amb Joaquim Casas Carbó*. Vic: Girona: Eumo; Universitat de Girona.

8. BIBLIOGRAFIA GENERAL

ABAD, Francisco (1978). «Prefacio». A: Bello (1978: 9-21).

ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (1983-1985). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: Moll. 10 vol.

ARACIL, Lluís Vicent (1983a). «L'estandardització del català modern en justícia a Josep Calveras». A: Aracil (1983b: 75-126).

— (1983b). *Dir la realitat*. Barcelona: Països Catalans.

ARAMON I SERRA, Ramon (1982). «Pompeu Fabra i l'Institut d'Estudis Catalans». A: Universitat (1982: 23-42).

ARGENTER, Joan Albert (1980). *El círculo de Praga*. 2a ed. Barcelona: Anagrama.

— [ed.] (2000). *Simposi Pompeu Fabra: Jornades científiques de l'Institut d'Estudis Catalans*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

ARMANGUÉ, Joan (2000). «Pompeu Fabra i la lingüística a l'Alguer (1902-1913)». A: Ginebra, Martínez Gili i Pradilla (2000, I: 13-24).

ARNAL i BELLA, Antoni (1992). «Algunes notes entorn de “ La reconstrucció del llenguatge literari català”, de Josep Calveras». A: *Miscel·lània Jordi Carbonell*. 3. Barcelona: Abadía de Montserrat, p. 257-277.

— (2000). «La influència d'Otto Jespersen en la lingüística de Pompeu Fabra». A: Ginebra, Martínez Gili i Pradilla (2000, I: 25-40).

BADIA I MARGARIT, Antoni Maria (1951). *Gramàtica històrica catalana*. Barcelona: Noguer.

- (1962). *Gramàtica catalana*. Madrid: Gredos. 2 vol.
- (1963). «La llengua catalana des de Pompeu Fabra a Carles Riba». A: *Serra d'Or* (XII/1963), p. 54-57.
- (1977). «Gramàtica normativa enfront gramàtica descriptiva en català modern». A: *Treballs de Sociolingüística Catalana*, p. 37-54.
- (1982a). «Pompeu Fabra i la reconstrucció de la llengua catalana». A: Universitat (1982: 23-42).
- (1982b). «Prefaci». A: Fabra (1982: I-XI).
- BALLY, Charles (1935). *Le langage et la vie*. 3a 1a reimpr. Ginebra: Droz, 1977.
- BARGALLÓ, Maria; GARRIGA, Cecili (2000). «Notes sobre les idees lingüístiques en el Diccionari general de la llengua catalana de Pompeu Fabra». A: Ginebra, Martínez Gili i Pradilla (2000, II: 199-215).
- BÉDARD, Édith; MAURAI, Jacques [ed.] (1983). *La norme linguistique*. Quebec: Govern. Ministeri de Comunicacions.
- BELLO, Andrés (1978). *Gramàtica de la llengua castellana destinada al uso de los americanos*. ? ed. Madrid: EDAF.
- BERNAL RÍOS, Josep M. (2002). *Qüestió de la llengua i planificació lingüística: els casos de Grècia i Catalunya a través de les obres de Manolis Triandafilidis i Pompeu Fabra*. [Tesi doctoral llegida al Dept. de Lingüística General de la Universitat de Barcelona el desembre de 2002.]
- BERRENDONNER, Alain (1982). *L'éternel grammarien*. Ginebra: Peter Lang.
- BIBILONI, Gabriel (1997). *Llengua estàndard i variació lingüística*. València: Eliseu Climent.

BOHIGAS, Pere (1963). «Pompeu Fabra i la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans». A: *Serra d'Or* (XII/1963), p. 41-42.

BOIX, Emili; VILA, Francesc Xavier (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.

BONET, Eulàlia (2002). «Cliticització». A: Solà (2002).

BONET, Sebastià (1989). «Els manuals de gramàtica i la llengua normativa». A: Martí, Pons i Solà (1989).

— (1991). *Els manuals gramaticals i la llengua normativa. Estudis de gramatografia catalana*. [Tesi llegida el 1991 a la Universitat de Barcelona.]

— (1993a). «I. L'“Ensayo de gramática de catalán moderno”». A: Fabra (1891[1993]).

— (1993b). «II. La “Contribució a la gramàtica de la llengua catalana”». A: Fabra (1898 [1993]).

— (2000). «Fabra: sintaxi diferencial i interferència». A: Ginebra, Martínez Gili i Pradilla (2000, I: 49-80).

BRUGUERA, Jordi (1988). «Personal». A: *Gran enciclopèdia catalana* (vol. 17, p. 463).

CABRÉ, M. Teresa; MARTÍ, Joan; PONS, Lídia [ed.] (1984). *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les Primeres Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa*. Barcelona: Abadia de Montserrat.

CALERO VAQUERA, María Luisa (1986). *Historia de la gramática española: 1847-1920: de A. Bello a R. Lenz*. Madrid: Gredos.

CALVERAS, Josep (1925). *La reconstrucció del llenguatge literari català*. Barcelona: Biblioteca Balmes.

CANO, M. Antònia [et al.] (1999). *Bescanvi i identitat: Interculturalitat i construcció de la llengua*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia valenciana; Universitat d'Alacant. Departament de Filologia Catalana; Ajuntament de la Nucia.

CAPDEVILA, M.; ILLA, M. C. (1990). *Índexs de «L'Avenç»*. Barcelona: Barcino.

CERCLE LINGÜÍSTIC DE PRAGA (1929). «Les thèses de 1929». A: *Mélanges linguistiques dédiés au Premier Congrès des Philologues Slaves. T[ravaux] [du] C[ercle] L[inguistique] [de] P[rague]*, I, p. 7-29. [Citem per la traducció espanyola a Argente (1980: 30-63).]

[—] HAVRÁNEK, Bohuslav; WEINGART, Milos [ed.] (1932). «Thèses générales du Cercle linguistique de Prague: Principes pour une culture de la langue». A: Bédard i Maurais (1983: 799-808). [Versió francesa d'una traducció txec-anglès feta per P. L. Garvin (a: Rubin i Shuy 1973: 102-111). Aparegut originalment a Havránek i Weingart (1932: 245-258, «Spisovna Cestina a Jazyková kultura»).

COBARRUBIAS, J.; FISHMAN, J. A., ed. (1983). *Progress in Language Planning. International Perspectives*. Amsterdam; Nova York; Berlín: Mouton. (Contributions to the Sociology of Language; 31).

COMAS, A. (1968). «Las soluciones ortográficas de Pompeu Fabra». A: *Destino* (24.2.1968), p. 32-33.

COROMINES, Joan (1956). «Prefaci» a Fabra (1956: V-IX).

— (1963). «Fabra, lingüista». A: *Serra d'Or* (XII/1963), p. 38-39.

— (1980-2001). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Curial: «La Caixa». 10 vol.

COSERIU, Eugenio (1952). «Sistema, norma y habla». A: *Teoría del lenguaje y lingüística general*. Madrid: Gredos, 1967 [p. 11-113].

— (1988). *Competencia lingüística. Elementos de la teoría del hablar*. Madrid: Gredos, 1992.

COSTA, Joan (1997). «La teoria laboviana i l'estandardització lingüística». A: *Actes del Congrés Europeu sobre Planificació Lingüística, Barcelona (9-10 de novembre)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.

— (2000a) «Pompeu Fabra, entre les “parts de l'oració” i les “classes de mots”». A: Ginebra, Martínez Gili i Pradilla (2000, II: 97-113).

— (2000b) «El concepte de norma en lingüística, sociolingüística i planificació lingüística». A: *Els Marges*, 68 (desembre), p. 89-105.

— (2003) «Définir une langue: la conception du catalan chez Pompeu Fabra (1868-1948)». A: *Territoire et promotion des langues*. Bordeus: s. n. [En premsa.]

CUENCA, M. Josep (1996). *Sintaxi fonamental*. Barcelona: Empúries.

— (2001). «Norma, gramàtica i teoria lingüística». A: Pradilla (2001: 13-40).

DELESALLE, Simonne (1986). *La linguistique, la grammaire et l'école: 1750-1914*. París: A. Colin.

Destino (24.2.1968): monogràfic sobre Pompeu Fabra amb un article d'Antoni Comas (1968).

DEULOFEU, José (1983). «L'étude des langues parlées et typologie des langues». A: *Recherches sur le français parlé*, 5 (1983).

ESTOPÀ, Rosa (1999). *Extracció de terminologia: elements per a la construcció d'un SEACUSE (sistema d'extracció automatitzada de candidats a unitats de significació especialitzada)*. [Tesi llegida a l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra.]

FABRA, Pompeu (1982). *Gramàtica de la llengua catalana*. 1a reimpr. facsímil. Barcelona: Aqua.

FERRANDO, Antoni (1993). «Estudi preliminar». A: Sanchis Guraner (1993: V-LXII).

— (2000a). «Fabra i el País Valencià». A: Argenter (2000: 121-158).

— (2000b). «La presència dels dialectes territorials en l'obra de Pompeu Fabra». A: Ginebra, Martínez Gili i Pradilla (2000, I: 279-340).

FERRATER, Gabriel (1968). «Les gramàtiques de Pompeu Fabra». A: *Serra d'Or* (agost 1968,) p. 35-37. [Repr. a Ferrater (1981: 3-12).]

— (1981). *Sobre el llenguatge*. Barcelona: Quaderns Crema.

FREI, H. (1929). *Grammaire des fautes*. París/Ginebra: Slaktin, 1982.

GARCIA CASTANYER, Maria Teresa (2000). «La gramàtica francesa de Pompeu Fabra: cap a la normalització del català mitjançant una comparació lingüística». A: Ginebra, Martínez Gili i Pradilla (2000, I: 221-236).

GILI I GAYA, Samuel (1963). «Fabra i la filologia contemporània». A: *Serra d'Or* (XII/1963), p. 40-41.

GINEBRA i SERRABOU, Jordi [ed.] (1987). *Antoni de Bofarull. Escrits lingüístics*. Barcelona: Altafulla.

— (1989). *La gramàtica catalana del segle XIX (Memòria). Projecte de recerca realitzat amb l'ajut del «Concurs d'ajuts a projectes de recerca d'investigadors joves» de la CIRIT*. [Exemplar mecanografiat.]

— (1996). «Algunes reflexions sobre l'objecte, mètodes i possibilitats de l'estudi de la història de la lingüística catalana». A: Schönberg i Stegmann (1996: 111-125).

—; MARTÍNEZ GILI, Raül-David; PRADILLA, Miquel Àngel [ed.] (2000). *La lingüística de Pompeu Fabra*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Universitat Rovira i Virgili. 2 volums.

GIRALT, Jesús (1988). «llengua». A: *Gran enciclopèdia catalana* (vol. 14, p. 44-47).

Gran diccionari de la llengua catalana. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1998.

Gran enciclopèdia catalana. 2a ed. 1a reimpr. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1988-1998. 24 vol. + 2 supl.

HAUGEN, Einar (1983). «The implementation of corpus planning: theory and practice». A: Cobarrubias i Fishman (1983), p. 269-289.

HJELMSLEV, L. *Principes de grammaire générale*. Copenhague, 1928. [Cito per la trad. esp. a: *Principios de gramática general*. Madrid: Gredos, 1976.]

IGLÉSÍAS, Narcís (2002). *L'obra lingüística de Josep Calveras Santacana*. Girona: Universitat. [Microfitxa.]

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Palma de Mallorca: València: Tres i Quatre; Edicions 62; Moll; Enciclopèdia Catalana; Abadia de Montserrat.

JESPERSEN, Otto (1925). *Menneskehed, Natjon og individ i Sproget*. Trad. anglesa: *Mankind, nation and individual from a linguistic point of view*. Londres: George Allen i Unwin Ltd., 1946. Trad. catalana: *La llengua en la humanitat, la nació i l'individu*. Barcelona: Edicions 62, 1969.

KREMnitz, George (2000). «Fabra i l'espai occitanocatalà». A: Ginebra, Martínez Gili i Pradilla (2000, I: 257-278).

HOLTUS, Günter ; METZELTIN, Michael; SCHMITT, Christian [ed.] (1991). *Lexikon der Romanistischen Linguistik*. Tübingen: Max Niemeyer, vol. V, 2.

LABOV, William. (1983) *Modelos sociolingüísticos*. Madrid: Cátedra.

— (1994-2001). *Principles of linguistic change*. Oxford: Blackwell. 2 vol.

LAMUELA, Xavier (1992). «Les menes de codificació lingüística: la codificació de registre». A: *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans: 1 i 2 de juny de 1991*: Barcelona: Lleida: Institut d'Estudis Catalans; Institut d'Estudis Ilerdencs; Universitat de Lleida.

— (1994). *Estandardització i establiment de llengües*. Barcelona: Edicions 62.

— (1995). «Criteris de codificació i de compleció lingüístiques». A: *Els Marges*, 53 (setembre 1995). Pàg. 15-30.

—; MURGADES, J. (1984). *Teoria de la llengua literària segons Fabra*. Barcelona: Quaderns Crema.

—; COSTA, J. (2002). Llista de criteris de codificació actualitzada a partir de la discussió de Lamuela (1995). [Versió manuscrita.]

LARA, Luis Fernando. *El concepto de norma en lingüística*. Mèxic D. F.: Colegio de México.

LEHMANN, W.; MALKIEL, Y. [ed.] (1968). *Directions for historical linguistics*. Austin: Texas University Press.

LLITERAS, Margarita (1988). «Estudio introductorio». A: Salvá (1847: 7-64).

LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís (1984). *Llengua standard i nivells de llenguatge*. 2a ed. Barcelona: Laia.

MACIÀ, Jaume; SOLÀ, Joan [ed.] (2000). *La terminologia lingüística en l'ensenyament secundari. Propostes pràctiques*. Barcelona: Graó.

MARCET i SALOM, Pere; SOLÀ, Joan (1998). «Bibliografia de Pompeu Fabra». A: *Història de la lingüística catalana 1775-1900*. Vic: Girona: Eumo; Universitat de Girona; Universitat de Vic, vol. II, p. 1869-1932.

MARQUET, Lluís (2000). «Les *Qüestions de gramàtica catalana* de Pompeu Fabra a cura de Lluís Marquet». A: *Els Marges*, 66 (juliol), p. 47-74.

— (2002). *Fabra abans de Fabra. Correspondència amb Joaquim Casas Carbó*. Vic: Girona: Eumo; Universitat de Girona.

MARTÍ, Joan [ed.] (1991). *Processos de normalització lingüística: l'extensió social i la normativització*. Barcelona: Columna.

—; PONS, Lúdia; SOLÀ, Joan [ed.] (1989). *Actes de les Terceres Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa. Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona. 17 i 18 de desembre de 1987*. Barcelona: Abadia de Montserrat. (Milà i Fontanals; 12).

MASCARÓ, Joan (1984). «Gabriel Ferrater i la tradició lingüística catalana». *Els Marges*, núm. 31.

MELIÀ, Joan (2000). «La codificació fabriana i els altres parlars». A: Argenter (2000: 183-190).

— (2001). «El model de llengua a les Illes Balears i Pitiüses». A: Pradilla (2001: 163-183).

MIRACLE, Josep (1968). *Pompeu Fabra*. 1a reimpr. Barcelona: Proa, 1998.

MIRALLES, Carles (2000). «Fabra i els escriptors». A: Argenter (2000: 159-180).

MIRALLES, Joan (2000). «Fabra i les Illes Balears». A: Argenter (2000: 59-120).

MOLINER, Maria (1990). *Diccionario de uso del español*. 1a reimpr. Madrid: Gredos. 2 vol.

MORIN, Yves-Charles; PARET, Marie-Christine. «Norme et grammaire générative». A: Bédard i Maurais (1983: 179-202).

MURGADES, Josep (2000). «Fabra, entre la contestació i la institucionalització». A: Argenter (2000: 31-58).

— (2003). Comunicació oral durant la intervenció de Solà (2003).

NADAL, Josep Maria (1992). «El concepte d'història de la llengua». A: *Llengua escrita i llengua nacional*. Barcelona: Quaderns Crema, pàg. 21-43.

PAYRATÓ, Lluís (1985). *La interferència lingüística. Comentaris i exemples català-castellà*. Barcelona: Curial; Abadia de Montserrat.

— (1998a). «Variació funcional, llengua oral i registres». A: Payrató (1998b: 9-33).

— [ed.] (1998b). *Oral-ment: Estudis de variació funcional*. Barcelona: Abadia de Montserrat.

PERICAY, Xavier; TOUTAIN, Ferran (1986). *Verinosa llengua*. Barcelona: Empúries.

POLANCO, Lluís B. [ed.] (2000a). *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Elx i a la Universitat d'Alacant (16-17 d'octubre de 1998)*. Barcelona: Elx: Institut d'Estudis Catalans; Ajuntament d'Elx.

— (2000b). «Teoria i praxi en la codificació del català». A: Argenter (2000: 235-245).

PRADILLA, Miquel Àngel [ed.] (2001). *Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització de la llengua catalana*. Benicarló: Alambor.

RAFEL i FONTANALS, Joaquim (1983a). «Introducció». A: Rafel (1983b: I-XXXII).

—[ed.] (1983b). *Converses filològiques I. Edició crítica a cura de Joaquim Rafel i Fontanals*. Barcelona: Edhasa.

— (1991). «Pompeu Fabra, entre la convicció i la disciplina». A: Martí (1991: 207-228)

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (1970). *Diccionario de la lengua española*. 19a ed. Madrid: Espasa-Calpe.

ROBERT, Paul (1982). *Le petit Robert 1*. París: Robert.

ROJO, G.(1978). *Cláusulas y oraciones*. 1a reimpr. Santiago de Compostel·la: Universitat, 1993. [Annex 14 de *Verba*.]

RUAIX, Josep (1991). *El català/2. Morfologia i sintaxi*. Moià: l'autor.

SALVÁ, Vicente (1847). *Gramática de la lengua castellana según ahora se habla*. Estudio y edición de Margarita Lliteras. Madrid: Arco, 1988.

SANCHIS GUARNER, Manuel (1993). *Gramàtica valenciana*. Edició a cura d'Antoni Ferrando. Edició facsímil. Barcelona: Alta Fulla.

SARAGOSSÀ, Abelard (1999). «Els criteris de la norma a partir de textos de Fabra». A: Cano (1999: 201-242).

— (2000a). «La codificació fabriana i els diferents parlars». A: Argenter (2000).

— (2000b). «L'actitud de Pompeu Fabra davant de la recuperació lingüística valenciana». A: Polanco (2000a: 113-126).

— (2001). «El valencià dins el català comú contemporani: una aproximació». A: Pradilla (2001: 183-206).

SAUSSURE, Ferdinand de (1916). *Cours de linguistique générale*. A cura de Charles Bally [et al.]. 3a ed. París: Payot, 1966.

SCHÖNBERG, Axel; STEGMANN, Tilbert Dídac (1996). *Actes del X Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Frankfurt am Main, 18-25 de setembre de 1994. Barcelona: Abadia de Montserrat.

SEGARRA, Mila (1984). «Reflexions sobre la normativa sintàctica actual». A: Cabré, Martí i Pons [ed.] (1984).

— (1985a). *La reforma lingüística catalana*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Filosofia i Lletres. Departament de Filologia Hispànica. 4 vol. [Tesi doctoral en microfitxa. Volum 3: «sintaxi» publicat a Segarra (1985c)].

— (1985b). *Història de l'ortografia catalana*. Barcelona: Empúries.

— (1985c). *Història de la normativa catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

— (1991) «Història de la normativa i dels models lingüístics de la llengua». A: Martí (1991: 179-188).

— (2000). «La codificació fabriana i els altres parlars». A: Argenter (2000: 199-226).

Serra d'Or (XII/1963): monogràfic sobre Pompeu Fabra, amb articles de Joan Coromines (1963), Samuel Gili Gaya (1963), Pere Bohigas (1963) i Antoni M. Badia i Margarit (1963).

SISTAC, Ramon (2000). «La codificació fabriana i els altres parlars». A: Argenter (2000: 227-234).

SOLÀ, Joan (1977a). «Un altre “curs superior” de Fabra». A: Solà (1977b:340-344).

— (1977b). *A l'entorn de la llengua*. Barcelona: Laia.

— (1977c). *Del català incorrecte al català correcte. Història dels criteris de correcció lingüística*. Barcelona: Edicions 62.

— (1982). *Estudis de sintaxi catalana*. Barcelona: Edicions 62.

— (1987). *L'obra de Pompeu Fabra*. Barcelona: Teide.

— (1991). «Gramaticografia». A: Holtus. Metzeltin i Schmitt (1991), V, 2, p. 261-280.

— (2000). «El manuscrit de la gramàtica pòstuma de Fabra». A: Ginebra, Martínez Gili i Pradilla (2000, I: 141-191).

— (2002) [dir.] *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries. 3 vol.

— (2003). «L'edició de les obres completes de Pompeu Fabra». Presentació feta al II Congrés Internacional La Lingüística de Pompeu Fabra (abril de 2003). [En premsa.]

TORRENT-LENZEN, Aina (2000). «Reflexions entorn del concepte de norma lingüística als Països Catalans». Ginebra, Martínez Gili i Pradilla (2000a: 205-218).

— (2003). «Formulacions metadiscursives en les obres de Pompeu Fabra de 1891 i 1898: criteris per a determinar llur valor historicolingüística». Comunicació presentada al XII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. [En premsa.]

Universitat de Barcelona. Acte inaugural del curs 1982-1983. Homenatge a Pompeu Fabra. 5 d'octubre de 1982. Barcelona: Universitat de Barcelona.

VENY, Joan (1991). «Les varietats geogràfiques i la normativa de la llengua catalana». A: Martí (1991).

WEINREICH, Uriel; LABOV, William; HERZOG, Marvin (1968). «Empirical foundation for a theory of language change». A: Lehmann i Malkiel (1968: 95-199).

9. TEXTOS FABRIANS BUIDATS I COMENTATS

(PRIMERA PART)

9.1. NOTES SOBRE LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE POMPEU FABRA

9.2. LA SINTAXI SEGONS POMPEU FABRA. FRAGMENTS BUIDATS AMB LES OBSERVACIONS PARTICULARS CORRESPONENTS

9.3. EL CANVI SINTÀCTIC SEGONS POMPEU FABRA. FRAGMENTS BUIDATS AMB LES OBSERVACIONS PARTICULARS CORRESPONENTS

9.1. NOTES SOBRE LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE POMPEU FABRA¹

ÍNDEX

- 9.1.1. Introducció
- 9.1.2. Les *Converses* recollides a la capsa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona
 - 9.1.2.1. Nombre de fulls de la capsa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona
 - 9.1.2.2. Nombre de textos de la capsa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona
 - 9.1.2.2.1. Nombre de textos dels fulls 1-641
 - 9.1.2.2.2. Nombre de textos dels fulls 642-881
 - 9.1.2.2.3. Nombre de textos dels 880 fulls
 - 9.1.2.3. Nombre de *Converses* de la capsa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona
 - 9.1.2.3.1. Nombre de textos que contenen un fragment d'una *Conversa*
 - 9.1.2.3.2. Nombre de textos que contenen més d'una *Conversa*
 - 9.1.2.3.3. Nombre de textos que contenen una i només una *Conversa*
 - 9.1.2.3.4. Nombre de *Converses* als fulls 1-641 + 731
 - 9.1.2.3.5. Nombre de *Converses* als fulls 641-881 — 731
 - 9.1.2.4. Nombre de fulls, de textos i de *Converses* de la capsa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona
- 9.1.3. Les *Converses* editades per Barcino
- 9.1.4. Les *Converses* editades per Rafel
- 9.1.5. Nombre de *Converses* editades tant per Barcino com per Rafel
- 9.1.6. Conclusions

¹. Aquestes notes no serien el que són sense la revisió sistemàtica i implacable que n'ha fet el nostre mestre Xavier Lamuela. També ens cal agrair a Imma Creus les seves encertades observacions després d'una lectura molt atenta. No cal dir, però, que els errors que hi hagin pogut romandre són responsabilitat nostra.

9.1.1. INTRODUCCIÓ

En el curs dels treballs de la nostra tesi doctoral ens hem marcat com a mètode una lectura sistemàtica i exhaustiva de tota l'obra de Pompeu Fabra.² Això ha comportat moltes hores de biblioteca i hemeroteca, una bona part de les quals les hem hagut de dedicar a esbrinar quantes *Converses filològiques* es poden consultar. El que ens proposem en aquestes notes és donar compte de l'estat de la qüestió.³

D'acord amb les dades de Joaquim Rafel (1983: IV i s.),⁴ entre 1919 i 1928 es van publicar 841 *Converses* al diari *La Publicitat*. Al llarg dels anys, se n'han fet diferents reculls, els més exhaustius i moderns dels quals són l'edició de l'editorial Barcino, entre els anys 1954 i 1956, i la del mateix Rafel, encara pendent d'acabar, entre els anys 1983 i 1984.

². Cosa ara ja possible, gràcies, d'una banda, a la monumental bibliografia publicada per Pere Marçet i Joan Solà (1998) i, de l'altra, a les descobertes de Josep Murgades i de Jordi Mir. Pel que fa al contingut d'aquest estudi, és especialment rellevant la localització feta per Mir d'unes «*Converses filològiques*» publicades per Fabra a *La Humanitat*, entre els anys 1945 i 1947; aquestes no són objecte d'estudi aquí.

³. Joaquim Rafel, autor de la que havia de ser l'edició completa de les *Converses*, en amable i pacient conversa personal, ens va explicar com el conflicte pels drets d'autor d'aquests textos entre dues editorials va frustrar la compleció de l'edició —que comprèn només les *Converses* dels anys 1919-1924— i va comportar la dispersió de les *Converses* no publicades per ell.

⁴. La suma del nombre de *Converses* s'ha de fer resseguint la informació que en va donant Rafel a la introducció de la seva edició. A la pàgina IV, reproduïx la nota de l'edició de l'editorial Regina que afirma recollir totes les *Converses* publicades els anys 1919 i 1920; a la pàgina VIII Rafel aclareix, però, que l'edició de Regina no és exhaustiva —només publica 221 *Converses* d'aquests dos anys— i que ell en publica 252. Les quantitats dels altres anys queden consignades explícitament a la pàgina IV de la introducció. El 1921 Fabra no en va publicar. Rafel no dona el nombre exacte de *Converses* publicades el 1922, però ell n'edita 37 amb data d'aquest any (de la 253 a la 289). La suma total de *Converses* conegudes per Rafel és:

1919-1920:	252
1921:	—
1922:	37
1923:	212
1924:	125
1925:	95
1926:	58
1927:	41
<u>1928:</u>	<u>21</u>
Total:	841

Com que l'edició de Barcino va ser deliberadament selectiva i la de Rafel només publica les *Converses* entre 1919 i 1924, molts d'aquests textos no han estat publicats novament des de la seva primera aparició al diari *La Publicitat*. Afortunadament, es conserven a la biblioteca del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona (d'ara endavant, SRUB) tots els fulls que van servir d'original per a l'edició de Barcino i també els que contenen les *Converses* originals no publicades.

D'aquesta capsa, però, Rafel no en parla a la «Introducció» de la seva edició, i Pere Marcet i Joan Solà (1998: 1888-1889) no deixen clar que contingui les 841 *Converses*. Per saber, doncs, quantes *Converses* hi ha en aquests tres reculls, hem comprovat les que hi havia al SRUB, hem comprovat quantes d'aquestes publica Barcino i quantes d'aquestes i de Barcino publica Rafel.

9.1.2. LES *CONVERSES* RECOLLIDES A LA CAPSA DEL SEMINARI DE ROMÀNQUES DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

En parlar dels fulls del SRUB, cal tenir molt clara la distinció entre el nombre de fulls de la capsa, el nombre de textos —retallats i enganxats, mecanografiats o manuscrits— i el nombre de *Converses* originals que realment hi ha incloses en aquests fulls. Això és així, perquè, d'una banda, hi ha textos que ocupen més d'un full, i de l'altra, perquè hi ha textos que reproduïxen només un fragment d'una *Conversa* —de manera que una sola *Conversa* consta com a textos diferents—⁵ i perquè hi ha textos que contenen més d'una *Conversa*.⁶

⁵. És el cas del text sense numerar del full 58 i el text 563, dels textos 273 i 300, i dels textos 504 i 510. V. més endavant.

⁶. És el cas dels textos 91 (que recull 2 *Converses*), 138 (que recull 5 *Converses*) i 362 (que recull 2 *Converses*). V. més endavant.

Per tant, per descobrir el nombre de *Converses* realment incloses en aquesta caps, en primer lloc cal aclarir quants fulls hi ha, en segon lloc quants textos hi ha i en tercer lloc quantes *Converses* contenen.

9.1.2.1. NOMBRE DE FULLS DE LA CAPSA DEL SEMINARI DE ROMÀNIQUES DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

Marcet i Solà (1998: 1889) afirmen que els papers continguts en aquesta caps «són 879 folis». Després d'haver analitzat minuciosament aquests papers (maig de 2002), hem arribat a la conclusió que els papers continguts en aquesta caps són 880 fulls. El primer full està numerat amb el número 1 i l'últim amb el número 881. Però després d'haver comprovat dos cops la correlació de la numeració dels fulls, ens vam adonar que hi falta el full 778: és a dir, del 777 passa al 779. Per tant, malgrat que l'últim full porta el número 881, com que falta el 778, el total és de 880 fulls.

9.1.2.2. NOMBRE DE TEXTOS DE LA CAPSA DEL SEMINARI DE ROMÀNIQUES DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

Marcet i Solà (1998: 1889) expliquen que els textos duen una numeració i que els numerats fins al número 619 (full 641) són les *Converses* editades per Barcino, i els textos recollits als fulls amb els números 642-881 contenen les *Converses* en principi⁷ no editades per Barcino. Però la numeració d'aquests 619 textos és correlativa només fins al núm. 57: a partir d'aquí hi ha salts diversos.

Atesa la casuística complexa, val la pena parlar en primer lloc dels textos recollits en els fulls 1-641 i després dels restants.

⁷. V. més endavant.

9.1.2.2.1. Nombre de textos dels fulls 1-641

9.1.2.2.1.1. Textos 1-191

Numeració correlativa, tal com diuen Marcet i Solà (1998: 1889), però amb les irregularitats següents:

- a) Entre el text 57 i el 58, n'hi ha un sense numerar.
- b) Entre el text 77 i el 80, hi ha dos textos —les *Converses* amb les dates 16/5/1925 i 30/1/1923— que duen el número 79.
- c) A la pàg. 161 hi ha el text 157; a la pàg. 162 hi ha el text 159, i a la pàg. 163 hi ha el text 158: els textos no estan ben ordenats (però Barcino els edita en l'ordre dels fulls).

Són irregularitats, doncs, que en conjunt afegeixen un text.

9.1.2.2.1.2. Textos 192-619

Hi ha les irregularitats següents:

- a) El text que hauria de portar el núm. 192 porta el 201: per tant, a partir d'aquest full hi ha 9 textos menys dels que indica la numeració.
- b) Al full 231 hi ha el text 234, però al full 232 hi ha el text 239 i al full 233 hi ha el text 235.⁸ I al full 236 hi ha el text 238, però al full 237 hi ha el text 240. És un altre cas de numeració irregular que no afecta la quantitat de textos recollits.

⁸. Barcino els edita en l'ordre dels fulls, amb els números 225-227. Els textos 236 i 237 són als fulls 234 i 235.

c) A la pàg. 296 hi ha un text (amb data 21/6/1923) amb el núm. 300. A la pàg. 304 hi ha el text amb el núm. 308, però a la pàg. 305 hi ha un text, en el qual, s'han ratllat els núm. 293 i 309, i es deixa finalment el núm. 300.⁹ Aquesta situació afecta la quantitat de textos, ja que, en passar del número 308 (full 304) al 300 (full 305) en comptes de passar al 309, hi ha 9 textos més dels que indica la numeració. Aquesta diferència neutralitza la que s'observa en el salt del text 191 al 201.

d) Al full 401 hi ha el text 392, però al full 402 hi ha el text 394, i al full 403 hi ha el text 395. És a dir: no hi ha cap full amb el núm. 393.¹⁰ Hi ha, doncs, un text menys del que indica la numeració.

9.1.2.2.1.3. Nombre de textos recollits als fulls 1-641

El resum de la relació entre els fulls 1-641 i el nombre de textos és el següent:

<i>Incidències</i>	<i>Numeració dels textos</i>	<i>Nombre de textos</i>
	1-57	57
Text sense numerar entre el 57 i el 58	—	1
	58-191	134
Salt del 191 al 201: — 9 textos	201-299	99
Salt enrere: del text 308 (full 304) al 300 (full 305) en comptes de passar al 309: + 9 textos	300-308 (f. 296-304)	9
	300bis ¹¹ (f. 306)-392	93
Hi falta el text número 393	394-618 ¹²	<u>225</u>
	Nombre real de textos recollits	618

Com que hi ha les irregularitats següents

a) es contraresten el salt endavant del text 191 al 201 i el salt endarrere del text del 308 al 300,

⁹. I a partir d'aquí (full 306), la numeració continua amb el 301 i correlativament fins al text 392.

¹⁰. El text (amb data 20/4/1924) amb el número 393 és al full 731: és a dir, entre els teòricament no editats per Barcino. Però aquesta edició l'edita amb el mateix número 393. V. més endavant.

¹¹. La indicació «[bis]» és nostra.

¹². Com ja adverteix Rafel (1983: IX), el text 619 no és una *Conversa*; per tant, no el tenim en compte.

b) no hi ha el text número 393, i

c) hi ha un text sense numerar entre els textos 57 i 58,

el nombre real de textos —no de *Converses*, cal tenir-ho en compte— és, després de tot, de 618, i no de 619 com figura a la capsa.

9.1.2.2.2. Nombre de textos dels fulls 642-881

9.1.2.2.2.1. Nombre de fulls

Com ja hem dit, malgrat el que es dedueix dels dos números extrems, el nombre de fulls d'aquesta segona part de la capsa és de 239, en faltar-hi el full 778 —tal com es veu en el detall següent—:

$$\begin{array}{r} 881 \\ - 641 \\ \hline 240 \\ - 1 \\ \hline 239 \end{array}$$

9.1.2.2.2.2. Nombre de textos

El nostre recompte per anys o procedència¹³ és el següent:

¹³. Els editors de Barcino van enganxar retalls de l'edició de Regina, els quals no porten data sinó una numeració romana.

a) Nombre de textos que són *Converses senceres*

<i>Any</i>	<i>Nre. de textos «sencers»</i>
1919	0
1920	8
1922 ¹⁴	19
1923	55
1924	43
1925	22
1926	25
1927	11
1928	11
Regina	20
Total	214

b) Nombre de textos que són fragments de *Converses*¹⁵

<i>Any</i>	<i>Nre. de fragments</i>
1923	3
1924	1
1927	6
s. data ¹⁶	1
Total	11

c) Nombre total de textos als fulls 642-881

Per tant, el nombre de textos —no de *Converses*, cal tenir-ho present— recollits en els fulls 642-881 és de 225:

<i>«Entitat» dels textos</i>	<i>Nombre de textos</i>
Equivalents a <i>Converses senceres</i>	214
Fragments	11
Total	225

9.1.2.2.3. Nombre de textos dels 880 fulls

Per tant, el nombre de textos —no de *Converses*, cal tenir-ho present— recollits en els 880 fulls de la capsa és de 843:

¹⁴. Cal tenir en compte que l'any 1921 no es publiquen *Converses*.

¹⁵ Com ja expliquem en les notes 5 i 6, hi ha textos que no contenen exactament una sola *Conversa*.

¹⁶. És un full manuscrit.

<i>Textos dels 880 fulls</i>	<i>Nombre de textos</i>
Textos dels fulls 1-641	618
Textos dels fulls 642-881	225
Total	843

Al marge de la dada quantitativa, també hem descobert (v. § 2.2.1.2.d) que un dels textos editats per Barcino, el 393, és al full número 731: és a dir, entre els teòricament no editats per Barcino.

9.1.2.3. NOMBRE DE *CONVERSES* DE LA CAPSA DEL SEMINARI DE ROMÀNIQUES DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

Un cop hem aclarit que el nombre de textos recollits a la capsa del SRUB és de 843, cal aclarir a quantes *Converses filològiques* corresponen realment. Pel que fa a les *Converses*, Marcet i Solà (1998: 1889) afirmen que porten la data, manuscrita o mecanoscrita.¹⁷

Però, com ja hem comentat, no totes les *Converses* recollides porten la data. Hi ha 149 *Converses* que es van incloure en el conjunt retallant-les directament de l'edició feta per Regina, les quals van sense data. (Però, segons Rafel (1983: VIII), són totes dels anys 1919 i 1920.)¹⁸

Per saber quantes *Converses* hi ha exactament a la capsa, cal partir del fet que hi ha tres situacions pel que fa a la relació entre els 843 textos i les *Converses* que contenen:

a) Hi ha textos que contenen un fragment d'una *Conversa*.

b) Hi ha textos que contenen més d'una *Conversa*.

¹⁷. Això no vol dir, però, que les *Converses* estiguin recollides cronològicament: ho estan temàticament.

¹⁸. Segons aquest autor, aquesta edició no porta l'any de publicació.

c) Hi ha textos que contenen una i només una *Conversa*.¹⁹

Un cop aclarit el nombre de *Converses* en cada situació, la suma de les tres quantitats ens ha donat el nombre total de *Converses* als 880 fulls.

Ens convé analitzar aquestes relacions, distingint entre els 619²⁰ textos dels fulls 1-641 i 731 —els editats per Barcino—, els 224²¹ textos dels fulls 642-881 sense el 731 —els no editats per Barcino i, encara, els dos conjunts de textos alhora, a fi de fer més àgil l'anàlisi (v. § 3) de les *Converses* editades per aquesta editorial.

9.1.2.3.1. Nombre de textos que contenen un fragment d'una *Conversa*

9.1.2.3.1.1. Nombre de textos que contenen un fragment d'una *Conversa* alhora en els fulls 1-641 i 731 i en els fulls 642-881 sense el 731

Hi ha dues *Converses* repartides en textos dels dos blocs. Un primer cas de *Conversa* reproduïda parcialment en textos dels dos blocs és la *Conversa* del 20/1/1927: la segona meitat és al text 383 i la primera, al 730. Un cas més complex és el de la *Conversa* del 7/4/1927: un primer fragment és al full 829, un d'intermedi al text 456 i un tercer al full 665. Per tant, 5 dels 843 textos es corresponen només amb 2 *Converses*.

El resultat total del nombre de textos que contenen un fragment d'una *Conversa* en els dos blocs és el següent:

<i>Textos</i>	<i>Converses</i>	<i>Nre. de textos</i>	<i>Nre. de Converses</i>
383 i 730	20/1/1927	2	1
456, 665 i 829	7/4/1927	3	1
	Totals	5	2

¹⁹. Incloem en aquest apartat, òbviament els textos que reproduïxen exactament una *Conversa*, però també els que en reproduïxen una amb esmenes o mutilacions que no n'afecten el contingut.

²⁰. Com que Barcino edita els textos dels fulls 1-641 (618) i el del full 731, la suma és 619 textos.

²¹. Com que Barcino edita el text del full 731, la suma de textos no editats és de 224.

Com es pot veure, fruit de l'anàlisi de les *Converses* reproduïdes parcialment als fulls 1-641 i 731 i en els fulls 642-881 sense el 731, en aquesta situació n'hi ha 3 menys que textos. És a dir: hi ha 2 *Converses* repartides en 5 textos.

9.1.2.3.1.2. Nombre de textos que contenen un fragment d'una *Conversa* en els fulls 1-641 i 731

En aquest apartat donem les *Converses* repartides en textos editats per Barcino. Un primer cas en aquest apartat, el constitueixen les *Converses* reproduïdes fragmentàriament en més d'un text. És el cas de la *Conversa* amb data manuscrita del 31/5/1923, repartida entre un text sense numerar (al full 58) i el 563; el cas de la *Conversa* amb data manuscrita del 21/6/1923, repartida als textos 273 i 300; i el cas de la *Conversa* amb data manuscrita del 28/4/1927, repartida als textos 504 i 510. Per tant, en realitat, aquests 6 *textos*, reproduïxen només 3 *Converses*, amb la qual cosa hi ha una diferència de 3 unitats.

Un segon cas és el de les *Converses* reproduïdes parcialment en un sol text. És el cas²² de les *Converses* 474 (17/5/27), 538 (3/7/1927) i 559 (26/8/1923 [1928?]).²³ Aquest cas no altera la quantificació respecte al nombre de textos, perquè a cada text li correspon una sola *Conversa*, per bé que sigui incompleta.

²². La *Conversa* 546 (22/10/22), tal com va quedar retallat el diari, no queda clar si és sencera o no.

²³. L'any no es llegeix bé.

El resultat total del nombre de textos que contenen un fragment d'una *Conversa* en els fulls 1-641 i 731 és el següent:

<i>Textos</i>	<i>Converses</i>	<i>Nre. de textos</i>	<i>Nre. de Converses</i>
sense numerar i 563	31/5/1923	2	1
273 i 300	21/6/1923	2	1
504 i 510	28/4/1927	2	1
383	20/1/27	1	1
456	7/4/27	1	1
474	17/5/27	1	1
538	3/7/1927	1	1
559	26/8/1923[1928?]	1	1
	Totals	11	8

Com es pot veure, fruit de l'anàlisi de les *Converses* reproduïdes parcialment en els fulls 1-641 i 731, n'hi ha 3 menys que textos. És a dir, hi ha 8 *Converses* repartides en 11 textos; o més estrictament, 3 *Converses* estan repartides en 6 textos i 5 reproduïdes parcialment en 5 textos.

9.1.2.3.1.3. Nombre de textos que contenen un fragment d'una *Conversa* en els fulls 642-881 sense el 731

Un primer bloc en aquest apartat, el constitueixen les *Converses* reproduïdes fragmentàriament en més d'un text. És el cas de la *Conversa* amb data 13/1/1927, repartida entre els textos 666 i 714.

Un cas específic és el presentat pel text, fragmentari, que trobem al full 819 i que porta la data del 28/5/1923: forma part de la *Conversa*, reproduïda sencera i amb la data manuscrita del 23/4/1923, que es recull al full 822.²⁴

Cal tenir en compte en aquest apartat, el cas presentat al § 2.3.1.1 de la *Conversa* del 7/4/1927 (un primer fragment al full 829, un d'intermedi al text 456 i un tercer al full 665), ja que 2 textos dels fulls 642-881 corresponen a una sola *Conversa*.

²⁴. I que Rafel publica amb la data del 24/4/1923 i amb el número 364.

Un segon bloc d'aquest apartat és el de les *Converses* reproduïdes parcialment en un sol text. És el cas de les *Converses* dels fulls 662 (del 30/1/1927), 708 (sense data), 723 (del 25/3/1923), 726 (del 2/1/1923), 730 (20/1/1927) i 735 (del 18/7/1924).

El resultat total del nombre de textos que contenen un fragment d'una *Conversa* en els fulls 642-881 sense el 731 és el següent:

<i>Textos</i>	<i>Converses</i>	<i>Nre. de textos</i>	<i>Nre. de Converses</i>
[456,] 665 i 829	7/4/1927	2	1
666 i 714	13/1/1927	2	1
819	28/5/1923	1	1
662	30/1/1927	1	1
708	sense data	1	1
723	25/3/1923	1	1
726	2/1/1923	1	1
730	20/1/1927	1	1
735	18/7/1924	1	1
	Totals	11	9

Com es pot veure, fruit de l'anàlisi de les *Converses* reproduïdes parcialment en els fulls 642-881 sense el 731, n'hi ha 2 menys que textos, afegint-hi el 822 (del 24/4/1923), que conté el text sencer de la *Conversa* reproduïda fragmentàriament al 819. És a dir, 9 *Converses* estan repartides en 11 textos; o més estrictament, hi ha 2 *Converses* repartides en 4 textos i 7 *Converses* reproduïdes parcialment en 7 textos.

9.1.2.3.1.4. Nombre de textos que contenen un fragment d'una *Conversa* en els 880 fulls

El resultat total del nombre de textos que contenen un fragment d'una *Conversa* o una *Conversa* sencera però repetida en els 880 fulls és el següent:

<i>Textos</i>	<i>Converses</i>	<i>Nre. de textos</i>	<i>Nre. de Converses</i>
383 i 730 ²⁵	20/1/1927	2	1
456, 665 i 829	7/4/1927	3	1
sense numerar i 563	31/5/1923	2	1
273 i 300	21/6/1923	2	1
504 i 510	28/4/1927	2	1
666 i 714	13/1/1927	2	1
819	28/5/1923	1	1
474	17/5/27	1	1
538	3/7/1927	1	1
559	26/8/1923[1928?]	1	1
662	30/1/1927	1	1
708	sense data	1	1
723	25/3/1923	1	1
726	2/1/1923	1	1
735	18/7/1924	1	1
	Totals	22	15

Com es pot veure, fruit de l'anàlisi de les *Converses* reproduïdes parcialment, n'hi ha 7 menys que textos, afegint-hi el 822 (del 24/4/1923), que conté el text sencer de la *Conversa* reproduïda fragmentàriament al 819. És a dir, 15 *Converses* estan repartides en 22 textos; o més estrictament, hi ha 7 *Converses* repartides en 14 textos i 8 *Converses* reproduïdes parcialment en 8 textos.

9.1.2.3.2. Nombre de textos que contenen més d'una *Conversa*

Només hi ha casos de textos que continguin més d'una *Conversa* en els fulls 1-641 i 731. No n'hi ha, ni en els dos blocs alhora, ni tampoc en els fulls 642-881 sense el 731. Els resultats, doncs, d'aquest bloc són els que hi ha en els 880 fulls.

En aquests textos trobem, en primer lloc, el cas de les dues *Converses* datades per Rafel el 21/12/1919 (publicada per ell amb el núm. 33) i el 23/12/1919 (publicada per ell amb

²⁵. A efectes del recompte final, tenim en compte només una vegada aquests dos textos i els tres de sota, malgrat que els hem inclòs en parlar de les *Converses* repartides en textos dels dos blocs (§ 2.3.1.1), en parlar de les *Converses* repartides en textos del bloc 1-641 (§ 2.3.1.2) i en parlar de les *Converses* repartides en textos del bloc 642-881 (§ 2.3.1.3). Per això la suma total dels textos és 23, i no 28, quantitat que resultaria de sumar els 5 textos del § 2.3.1.1, els 11 del § 2.3.1.2 i els 12 del § 2.3.1.3.

el núm. 35), que el full 91 del SRUB, enganxant el retall de la *Conversa* LXXI de l'edició de Regina, ofereix com una de sola.²⁶

En segon lloc, hi ha el cas de les 5 *Converses* publicades per Rafel amb els núm. 500-504 (datades respectivament els dies 3-6 i 9/1/1924), que estan enganxades juntes en el text núm. 138.²⁷

I, en tercer lloc, hi ha el cas de les *Converses* amb les dates manuscrites del 14 i el 16/6/1925, enganxades al text amb el núm. 362.

El resum de les correspondències entre textos i *Converses* en els fulls 1-641 i 731 és el següent:

<i>Textos</i>	<i>Converses</i>	<i>Nre. de textos</i>	<i>Nre. de Converses</i>
91	21/12/1919 i 23/12/1919	1	2
138	3-6 i 9/1/1924	1	5
362	14 i 16/6/1925	1	2
	Totals	3	9

Com es pot veure, fruit de l'anàlisi de les *Converses* refoses en un sol text en els fulls 642-881 sense el 731 —i, com hem dit, ahora en els 880 fulls—, n'hi ha 6 més que textos. És a dir, 9 *Converses* estan repartides en 3 textos.

9.1.2.3.3. Nombre de textos que contenen una i només una *Conversa*

9.1.2.3.3.1. Nombre de textos que contenen una i només una *Conversa* en els fulls 1-641 i 731 i en els fulls 642-881 sense el 731

Hem vist en els epígrafs anteriors, d'una banda, el nombre de *Converses* repartides en diversos textos i, de l'altra, el nombre de *Converses* refoses en un sol text. Hem establert que el total de textos en els 880 fulls és de 843. Restant a aquesta quantitat de

²⁶. És a dir que aquestes dues *Converses* ja van ser publicades com una de sola per Regina.

²⁷. Aquesta informació i l'anterior, les devem a Xavier Lamuela en comunicació personal; posteriorment, les hem pogut confirmar.

843 textos les dues quantitats anteriors, obtenim el nombre de textos que contenen una sola *Conversa*.

Vet aquí el detall:²⁸

<i>Distribució dels textos en els 880 fulls</i>	<i>Nre.</i>
Nombre total	843
Textos que contenen un fragment d'una <i>Conversa</i>	- 22
Textos que contenen més d'una <i>Conversa</i>	- 3
Textos que contenen una sola <i>Conversa</i>	818

Per tant, ens els 880 fulls, hi ha 818 textos que reproduïxen 818 *Converses*, totalment o parcialment sense alterar-ne el contingut.

9.1.2.3.3.2. Nombre de textos que contenen una i només una *Conversa* en els fulls 1-641 i 731

Per saber el nombre de textos que recullen una sola *Conversa* en els fulls 1-641 i 731, cal fer la mateixa operació: restar dels 619²⁹ textos els que contenen fragments de *Converses* i els que en refonen més d'una.

Vet aquí el detall:

<i>Distribució dels textos en els fulls 1-641 i 731</i>	<i>Nre.</i>
Nombre total	619
Textos que contenen un fragment d'una <i>Conversa</i> ³⁰	— 11
Textos que contenen més d'una <i>Conversa</i>	— 3
Textos que contenen una sola <i>Conversa</i>	605

Per tant, en els fulls 1-641 i 731, hi ha 605 textos que corresponen a 605 *Converses*.

9.1.2.3.3.3. Nombre de textos que contenen una i només una *Conversa* en els fulls 642-881 sense el 731

²⁸. Recordem que el text 819 conté un fragment de la *Conversa* reproduïda sencera al text 822.

²⁹. Els 618 dels fulls 1-641 més el 731.

³⁰. Aquests 11 textos són els del § 2.3.1.1 (383 i 456) i els del § 2.3.1.2 (text sense numerar de la p. 58, 273, 300, 474, 504, 510, 538, 559 i 563).

Per saber el nombre de textos que recullen una sola *Conversa* en els fulls 642-881 sense el 731, cal fer la mateixa operació: restar dels 224³¹ textos els que contenen fragments de *Converses* i els que en refoenen més d'una.

Vet aquí el detall:

<i>Distr. dels textos en els fulls 642-881 sense el 731</i>	<i>Nre.</i>
Nombre total	224
Textos que contenen un fragment d'una <i>Conversa</i>	— 11 ³²
Textos que contenen més d'una <i>Conversa</i>	0
Textos que contenen una sola <i>Conversa</i>	213

Per tant, en els fulls 642-881 sense el 731, hi ha 213 textos que corresponen a 213 *Converses*.

9.1.2.3.4. Nombre de *Converses* als fulls 1-641 + 731

Del que hem dit es desprèn que als fulls 1-641 + 731 hi ha 622 *Converses*. Es pot veure a partir de la correspondència entre els textos numerats,³³ que donem a continuació:

³¹. Els 225 dels fulls 1-641 menys el 731.

³². Aquests 11 textos són el del § 2.3.1.1 (730) i els del § 2.3.1.3 (662, 665, 666, 708, 714, 723, 726, 735, 819 i 829). El 822 no el comptem perquè conté la *Conversa* sencera que el 819 recull fragmentàriament.

³³. No hi incloem el núm. 619, que no és una *Conversa*, i hi incloem el 393, recollit al full 731.

<i>Textos (amb el seu número)</i>	<i>Nre. Converses</i>	<i>Aclariments</i>
1-57	57	
Text sense numerar	1	Recollit a la p. 58: la 2a part del text és al text 563.
58-90	33	
91	2	Refosa de les <i>Converses</i> 33 i 35 de l'edició de Rafel.
92-137	46	
138	5	Refosa de les <i>Converses</i> 500-504 de l'edició de Rafel.
139-191	53	
201-272	72	Salt en la numeració dels textos.
273	1	La 2a part del text és al text 300.
274-299	26	
300	—	2a part del text 273.
301-308	8	
300-361	62	Salt en la numeració dels textos.
362	2	Refosa de les <i>Converses</i> del 14 i el 16/6/1925.
363-382	20	2a part del text 273.
383	1	La 2a part del text és al text 730.
384-392	9	
393	1	Recollida al text 731.
394-455	62	
456	1	Dues part del text són als textos 665 i 829.
457-473	17	
474	1	No queda clar si és un fragment o una <i>Conversa</i> sencera.
475-503	29	
504	1	La 1a part del text és al text 510.
505-509	5	
510	—	La 2a part del text és al text 504.
511-537	27	
538	1	<i>Conversa</i> amb un fragment ratllat.
539-545	7	
546	1	No queda clar si és un fragment o una <i>Conversa</i> sencera.
547-558	12	
559	1	Fragment, del qual es dedueix que n'hi ha 2 més (que no són recollits en cap dels 880 fulls).
560-562	3	
563	—	La 1a part del text és al text sense numerar de la p. 58.
564-618	55	
619	—	No és una <i>Conversa</i> .
Total	622	

9.1.2.3.5. Nombre de *Converses* als fulls 641-881 — 731

Es desprèn del que hem dit fins ara que el nombre de *Converses* completes i fragments de *Converses* als fulls 641-881 — 731 és 222. Es pot veure a partir del buidatge per anys, que donem a continuació:

<i>Any/procedència</i>	<i>Nre. Converses</i>
1919	0
1920	8
1922	19
1923	55
1924	43
1925	22
1926	25
1927	11
1928	11
Regina	28
Total	222

Aquesta quantitat és el nombre de *Converses* dels fulls 642-881 sense el 731.³⁴

9.1.2.4. NOMBRE DE FULLS, DE TEXTOS I DE *CONVERSES* DE LA CAPSA DEL SEMINARI DE ROMÀNIQUES DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

En conclusió, les dades relatives a la capsa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona són les següents:

a) La capsa conté 880 fulls, ja que malgrat que estan numerats de l'1 al 881, hi falta el full 778.

b) En aquests 880 fulls hi ha 843 textos: 618 en els fulls 1-641 (hi falta el 393, que es al full 731) i 225 en els fulls 642-881.³⁵

c) En aquests 843 textos hi ha 842 *Converses*. Aquesta quantitat és el resultat de sumar les *Converses* reproduïdes íntegrament en un sol text, les repartides en textos diferents i les refoses en un sol text. Vet aquí el detall:

³⁴. De les quals, recordem-ho, la del 7/4/1927 i la del 20/1/1927 es troben repartides en textos dels dos blocs i la del 13/1/1927, en els textos 666 i 714 (tots dos d'aquest segon bloc).

³⁵. Atès que el text 393 del full 731 Barcino l'edita —malgrat no ser als fulls 1-641— i que en l'apartat 2 analitzem quantes i quines *Converses* edita Barcino, hem tractat aquest text juntament amb els 618 dels fulls 1-641.

<i>Blocs de textos</i>	<i>Converses reproduïdes íntegrament en un text</i>	<i>Converses completes i íncompletes repartides en més d'un text</i>	<i>Converses refoses en un sol text</i>	<i>Total</i>
1-641 + 731	605	6	9	620
642-881 — 731	213	7	—	220
1-881	818	15	9	842

En els 880 fulls, hi ha 818 textos que corresponen a 818 *Converses*.

En els 880 fulls hi ha 15 *Converses* repartides en més d'un text: malgrat que en el quadre la suma hauria de ser 13, cal no oblidar que les *Converses* del 20/1/1927 i 7/4/1927 estan repartides en textos dels dos blocs: això ha comportat que les hàgim hagut de comptar en el recompte de cada bloc. Però a l'hora de fer el recompte global, no les hem comptat en cap dels dos blocs sinó al final per l'esmentada repetició: per tant, hi ha 15 *Converses* repartides en textos diferents.³⁶

Dit això, el total de *Converses* recollides en els 880 fulls és 842, una més de les que es dedueix de les dades que dona Rafel (1983)³⁷ que són el total de *Converses* conegudes.

d) Pel que fa als textos 1-641 i 731 —els editats per Barcino—, les dades són les següents:

El nombre de fulls és 642: els 641 corresponents als textos explícitament editats per Barcino més el 731, que conté el text 393, també editat per Barcino.

El nombre de textos és 619: els 618 explícitament editats per Barcino més el 393, també editat per Barcino.

³⁶. Recordem que són les dels dies 20/1/1927 (textos 383 i 730), 7/4/1927 (textos 456, 665 i 829), 31/5/1923 (text sense numerar i 563), 21/6/1923 (textos 273 i 300), 28/4/1927 (textos 504 i 510), 13/1/1927 (textos 666 i 714), 28/5/1923 (text 819), 17/5/27 (text 474), 3/7/1927 (text 538), 26/8/1923[1928?] (text 559), 30/1/1927 (text 662), sense data (text 708), 25/3/1923 (text 723), 2/1/1923 (text 726) i 18/7/1924 (text 735).

³⁷. V. la nota 4 d'aquest treball.

El nombre real de *Converses* utilitzades és 622: 8 de repartides en 11 textos, 9 de refoses en 3 textos i 605 de reproduïdes, totalment o parcialment, en un sol text. És a dir:

$$\begin{array}{r} 8 \\ + 9 \\ \hline +605 \\ \hline \text{Total: } 622 \end{array}$$

e) Pel que fa als textos 642-881 sense el 731 —els no editats per Barcino—, les dades són les següents:

El nombre de fulls és 238: els 239 corresponents als textos explícitament no editats per Barcino menys el 731, que conté el text 393, també editat per Barcino.

El nombre de textos és 224: els 225 explícitament no editats per Barcino menys el 393, també editat per Barcino.

El nombre real de *Converses* recollides és 222: 9 de repartides en 11 textos i 213 de reproduïdes, totalment o parcialment, en un sol text.³⁸ És a dir:

$$\begin{array}{r} 9 \\ +213 \\ \hline \text{Total: } 222 \end{array}$$

La suma entre el nombre real que acabem de donar de *Converses* dels fulls 1-641 i 731 (622) i el que acabem de donar de les *Converses* dels fulls 1-641 sense el 731 (222) és 842:

$$\begin{array}{r} 622 \\ +222 \\ \hline \text{Total: } 844 \end{array}$$

³⁸. Recordem que no hem trobat en aquests textos casos de *Converses* refoses en un sol text.

Però cal tenir present el següent. Hem tingut en compte la *Conversa* del 20/1/1927 (repartida entre els textos 456 —inclòs en els fulls 1-641— i els textos 665 i 829 —inclosos en els fulls 642-881—) en dos recomptes:

a) Quan hem consignat (§ 2.3.1.1) les *Converses* repartides alhora entre textos dels dos blocs; i

b) Quan hem consignat (§ 2.3.1.3) les *Converses* repartides entre textos dels fulls 642-881.

Per tant, a l'hora de fer la suma total de les *Converses* realment recollides hem de descomptar aquesta del 7/4/1927 de les 220 dels fulls 642-881 sense el 731, ja que ja la comptem entre les dues (aquesta i la del 20/1/1927) repartides alhora entre textos dels dos blocs. La suma total, doncs ha de ser la següent:³⁹

<i>Converses</i> repartides entre textos dels dos blocs	2
<i>Converses</i> dels fulls 1-641 i 731:	620
<i>Converses</i> dels fulls 642-881 sense el 731	220
Total	842

9.1.3. LES *CONVERSES* EDITADES PER BARCINO

D'acord, doncs, amb les dades precedents, l'editorial Barcino va editar 622 *Converses* de les 842 de la capsula del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona. El detall és el següent:

³⁹. No hi comptem les dues *Converses* —totes dues amb l'encapçalament de *Converses filològiques*— següents. L'una —trobada en una carpeta a nom d'Artur Martorell dins la capsula de la Universitat— porta manuscrita la data del 6/9/1929; el retall de l'altra té la data escapçada —la qual semblava poder-se deduir que era d'un dia d'octubre de 1929. Com que, segons Rafel (1983: IV), el 1928 «deixen de publicar-se», calia comprovar la fiabilitat de la data d'aquestes *Converses*. Però els mesos de setembre i octubre de 1929, *La Publicitat* (als microfilms de la casa de l'Ardiaca de Barcelona), no hi ha cap *Conversa* de Fabra. Posteriorment, a més, hem pogut comprovar que la *Conversa* amb data 6/9/1929 Rafel la publica amb data 6/9/1923 (*Conversa* 252 de Barcino) i la que té la data escapçada, Rafel la publica amb data de 27/10/1923 (no publicada per Barcino, però conservada al full 740 de la capsula de la Universitat). No hi ha, doncs, *Converses* posteriors al 1928, cosa que corroboren Marcet i Solà (1998: 1888) en dir que el 1929, «Fabra repreneu la col·laboració a “La Publicitat”, però ja amb un altre títol de secció». Aquests autors esmenten (p. 1889) la carpeta de Martorell, però no esmenten la *Conversa* datada el 6/9/1929.

a) 605 *Converses* íntegres

b) 8 fragments de *Converses*

— Reparteix la *Conversa* amb data 31/5/1923 entre el text sense numerar de la pàg. 58 (que finalment no edita) i el 563.

— Reparteix la *Conversa* amb data 21/6/1923 entre els textos 273 i 300.

— Reparteix la *Conversa* amb data 20/1/1927 entre els textos 383 i 730 (que finalment no edita).

— Reparteix la *Conversa* amb data 7/4/1927 entre el text 456 i els textos 665 i 829 (textos que finalment no edita).

— Reprodueix parcialment la *Conversa* amb data 17/5/1927 al text 474.

— Reparteix la *Conversa* amb data 28/4/1927 entre els textos 503 i 510.

— Reprodueix parcialment la *Conversa* amb data 3/7/1927 al text 538.

— Reprodueix parcialment la *Conversa* amb data 26/8/1923 al text 559.

c) 9 *Converses* refoses

— Les *Converses* 33 i 35 de l'edició de Rafel, al text amb el número 91.

— Les *Converses* 500-504 de l'edició de Rafel, al text amb el número 138.

— Les *Converses* amb les dates 14 i 16/6/1925, al text amb el número 362.

Cal dir que —en contra del que diuen Marcet i Solà (1998: 1889)—⁴⁰ les *Converses* editades per Barcino no són totes als fulls 1-641, sinó que contenen 620 *Converses* i els fulls 642-881 en contenen 1 —al full 731.

Per saber quantes *Converses* va editar Barcino i no va editar Rafel, podem partir del buidatge sistemàtic que va fer Xavier Lamuela⁴¹ de la correspondència que Rafel estableix entre les 622 *Converses* editades per ell i les 622 editades per Barcino. Lamuela comprova sistemàticament —a partir de la numeració de Rafel, de l'1 al 622— quantes *Converses* edita Rafel i no edita Barcino. Per comprovar, en canvi, quantes *Converses* edita Barcino i no Rafel, nosaltres hem ordenat el document de Lamuela a partir de la numeració de Barcino. Segons aquesta comprovació hi ha 151⁴² textos editats per Barcino i no editats per Rafel.

Aquests 151 textos —no necessàriament *Converses*, recordem-ho—, quantes *Converses* reals contenen?

Entre aquests 151 textos, n'hi ha 2 (503 i 510) que recullen 1 *Conversa* i un (362) que recull 2 *Converses*. El nombre de textos i de *Converses*, doncs, coincideixen.

Per tant, l'editorial Barcino publica 151 *Converses* que no edita Rafel. Com que Rafel va editar totes les *Converses* entre 1919 i 1924, aquestes 151 han de ser de les publicades entre 1925 i 1928.

⁴⁰. Afirmen que «la numeració de les *Converses* [de la capsa] coincideix amb la de l'ed. [de Barcino] fins al núm. 191 [...] La numeració arriba fins al n° 619 (f. 641) [...], que és l'últim editat [...]. Per tant, la resta no s'edità malgrat que formava part del material preparatori».

⁴¹. En uns fulls mecanoscrits cedits en comunicació personal.

⁴². Establir aquesta quantitat no ha estat fàcil, ja que un error de picatge de Rafel fa correspondre les *Converses* numerades per ell amb els números 105 i 242 a les *Converses* 272 i 228 de Barcino, respectivament. Hem pogut comprovar que la *Conversa* 105 de Rafel correspon a la 372 de Barcino, i la 242 de Rafel a la 288 de Barcino.

9.1.4. LES *CONVERSES* EDITADES PER RAFEL

Per saber quantes *Converses* va editar Rafel i no va editar Barcino, podem partir del buidatge sistemàtic de Xavier Lamuela de la correspondència que Rafel estableix entre les 622 *Converses* editades per ell i les 622 editades per Barcino. Com hem dit, Lamuela comprova sistemàticament —a partir de la numeració de Rafel, de l'1 al 622— quantes *Converses* edita Rafel i no edita Barcino: segons aquesta comprovació són 151. Com que els textos editats per Rafel són *Converses* íntegres i sense refondre, cal concloure que Rafel edita 151 *Converses* que Barcino no edita.

Com que Rafel edita només les *Converses* d'entre 1919 i 1924, vol dir que edita 151 *Converses* d'aquest període que Barcino no edita.

9.1.5. NOMBRE DE *CONVERSES* EDITADES TANT PER BARCINO COM PER RAFEL

Si de les 622 *Converses* editades per Barcino només 151 no són editades per Rafel i de les 622 editades per Rafel només 151 no són editades per Barcino, això vol dir que hi ha 471 *Converses* editades per tots dos editors.

9.1.6. CONCLUSIONS

En proposar-nos de consultar totes les *Converses filològiques* publicades per Pompeu Fabra, vam topiar amb la dificultat de disposar de dues edicions incompletes —per raons diferents— i d'haver d'aclarir quantes *Converses* hi ha realment a la capsa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona.

De tot el que acabem d'exposar, es dedueix que hem pogut consultar les 842 *Converses filològiques*, una més de les que es dedueixen de les dades que dóna Rafel (1983) i que Marçet i Solà (1998) semblen no veure com un nombre exacte.

Per arribar a aquesta conclusió, hem establert que la capsa recull 880 fulls, en els quals hi ha 843 textos, que inclouen el total esmentat de 842 *Converses*. El conjunt de 622 *Converses* editades per Barçino és el contingut en els textos dels fulls 1-641 i 731. Aquesta editorial edita 151 textos que no han estat reeditats per Rafel.

Rafel publica 622 *Converses* íntegres d'entre 1919 i 1924. D'aquestes, 151 no havien estat editades per Barçino.

Per tant, el nombre de *Converses* no editades per Rafel —és a dir, amb criteris fiables de fidelitat al text original— és de 220. Aquestes *Converses*, però, les hem pogut consultar directament a la capsa del SRUB.

9.2. LA SINTAXI SEGONS POMPEU FABRA. FRAGMENTES BUIDATS AMB LES OBSERVACIONS PARTICULARS CORRESPONENTS

ÍNDEX

- 9.2.1. La sintaxi als textos pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 9.2.1.1. La sintaxi als textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 9.2.1.1.1. La sintaxi a l'*Ensayo de gramática del catalán moderno* (1891)
 - 9.2.1.1.2. La sintaxi a la carta del 16/9/1905
 - 9.2.1.1.3. La sintaxi a l'article «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari» (1907)
 - 9.2.1.1.4. La sintaxi a les *Qüestions de gramàtica catalana* (1911)
 - 9.2.1.1.5. La sintaxi a la *Gramàtica de la llengua catalana* (1912)
 - 9.2.1.1.6. La sintaxi a «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (I)» (1913)
 - 9.2.1.1.7. La sintaxi a «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)» (1914)
 - 9.2.1.1.8. La sintaxi a la *Gramàtica francesa* (1919)
 - 9.2.1.1.9. La sintaxi al discurs «L'obra de depuració del català» (1924)
 - 9.2.1.1.10. La sintaxi a la *Gramàtica anglesa* (1924)
 - 9.2.1.1.11. La sintaxi al *Diccionari general de la llengua catalana* (1932)
 - 9.2.1.1.12. La sintaxi a la conferència «El català a l'escola primària» (1933)
 - 9.2.1.1.13. La sintaxi al *Recull de les lliçons del curs de català superior* (1933-1934)
 - 9.2.1.1.14. La sintaxi als *Apunts taquigràfics dels Curs superior de català* (1934-1935)
 - 9.2.1.1.15. La sintaxi a la *Gramàtica catalana. Curs mitjà* (1935 [1918])
 - 9.2.1.1.16. La sintaxi a la conferència a l'Escola Normal de Mestres (2/9/1935)
 - 9.2.1.1.17. La sintaxi al *Curs superior de català* (1936-1937)
 - 9.2.1.1.18. La sintaxi a la *Gramàtica catalana* (1946)
 - 9.2.1.1.19. La sintaxi a la *Gramàtica catalana* (1956)
 - 9.2.1.1.20. Observacions sobre la concepció sintàctica de Fabra als textos pertinents especialitzats
 - 9.2.1.2. La sintaxi als textos pertinents no especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 9.2.1.2.1. La sintaxi a l'*Abrégé de grammaire catalane* (1928)
 - 9.2.1.2.2. La sintaxi al *Compendio de gramática catalana* (1929)
 - 9.2.1.2.3. La sintaxi a la 7a edició de la *Gramàtica catalana* (1933 [1918])
 - 9.2.1.2.4. La sintaxi a la *Grammaire catalane* (1941)
 - 9.2.1.2.5. La sintaxi a la *Catalan grammar* (1948)
 - 9.2.1.2.6. Observacions sobre la concepció sintàctica de Fabra als textos no especialitzats pertinents
 - 9.2.1.3. Observacions sobre la concepció sintàctica de Fabra als textos pertinents
- 9.2.2. La sintaxi als textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 9.2.2.1. La sintaxi a «Afixos pronominals y teoria de l'apòstrof» (1891)
 - 9.2.2.2. La sintaxi a «Una lliçó de gramàtica i una contestació» (1900)
 - 9.2.2.3. La sintaxi a les conferències (27-31/10/1906)
 - 9.2.2.4. La sintaxi a «El pronom-adjectiu “qual”» (28/3/1907)
 - 9.2.2.5. La sintaxi a «Les preposicions “de”, “a”, “en” davant de la conjunció “que”» (28/2/1908)
 - 9.2.2.6. La sintaxi a la carta del 14/4/1910
 - 9.2.2.7. La sintaxi a la carta del 8/5/1910
 - 9.2.2.8. La sintaxi a la carta del 6/6/1910
 - 9.2.2.9. La sintaxi a la carta del 12/6/1910
 - 9.2.2.10. La sintaxi a la carta del 13/9/1910
 - 9.2.2.11. La sintaxi a la carta del 23/12/1910
 - 9.2.2.12. La sintaxi a la carta del 13/1/1911
 - 9.2.2.13. La sintaxi a la carta del 31/3/1911
 - 9.2.2.14. La sintaxi a la carta del 30/5/1911
 - 9.2.2.15. La sintaxi a la carta del 3/12/1911

- 9.2.2.16. La sintaxi a «Cal gramàtica als escriptors» (1915)
- 9.2.2.17. La sintaxi a «La lengua» (1916)
- 9.2.2.18. La sintaxi a «L'unitat llingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València» (1919)
- 9.2.2.19. La sintaxi a les «Converses filològiques» de l'any 1919
- 9.2.2.20. La sintaxi a les «Converses filològiques» de l'any 1920
- 9.2.2.21. La sintaxi a les «Converses filològiques» de l'any 1922
- 9.2.2.22. La sintaxi a les «Converses filològiques» de l'any 1923
- 9.2.2.23. La sintaxi a les «Converses filològiques» de l'any 1924
- 9.2.2.24. La sintaxi a les «Converses filològiques» de l'any 1925
- 9.2.2.25. La sintaxi a la «Conversa amb Pompeu Fabra» (V/1926)
- 9.2.2.26. La sintaxi a les «Converses filològiques» de l'any 1926
- 9.2.2.27. La sintaxi a les «Converses filològiques» de l'any 1927
- 9.2.2.28. La sintaxi a les «Converses filològiques» de l'any 1928
- 9.2.2.29. Observacions sobre la concepció de la sintaxi a les «Converses filològiques» (1919-1928)
- 9.2.2.30. La sintaxi a «Qüestions lingüístiques» (7/7/1929)
- 9.2.2.31. La sintaxi a «Qüestions lingüístiques» (21/7/1929)
- 9.2.2.32. La sintaxi a «Qüestions lingüístiques» (12/1/1930)
- 9.2.2.33. La sintaxi a «El mot “qui”» (30/1/1930)
- 9.2.2.34. La sintaxi a «Qüestions lingüístiques» (13/2/1930)
- 9.2.2.35. La sintaxi a «Un parlament del filòleg Pompeu Fabra» (1932)
- 9.2.2.36. La sintaxi a *Les principals faltes de gramàtica* (1937 [1978])
- 9.2.2.37. La sintaxi a la carta 8/4/1939
- 9.2.2.38. La sintaxi al Projecte d'unes noves «Converses filològiques» (1945)
- 9.2.2.39. Observacions sobre la concepció sintàctica de Fabra als textos no pertinents

9.2.1. LA SINTAXI ALS TEXTOS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

9.2.1.1. LA SINTAXI ALS TEXTOS ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

9.2.1.1.1. La sintaxi a l'Ensayo de gramática del catalán moderno (1891)

En el pròleg (p. 5-6) d'aquesta obra Fabra afirma⁴³ que «estudí el sistema gramatical del català de Barcelona» i que «el meu principal objecte ha sigut presentar el català tal com se parla». D'entrada, doncs, queda clar l'objectiu descriptiu de l'obra. A més, d'acord amb els 4 criteris de caracterització comentats al § 1.4.2, és una obra especialitzada, descriptiva, d'autoria immediata i de complexitat màxima.

Els aspectes de sintaxi surten esporàdicament en aquesta obra, que és bàsicament un estudi de morfologia de les vuit parts del discurs que Fabra reconeix (nom, adjectiu, article, pronom, verb, adverbi, preposició i conjunció), amb un tractament separat de les «partículas» *en* i *hi*. Aquests aspectes consisteixen en la descripció dels usos d'algunes d'aquestes parts i d'algun temps verbal, i en qüestions de concordança.

9.2.1.1.2. La sintaxi a la carta del 16/9/1905

En aquesta carta a Jaume Massó i Torrents, extensa —5 fulls per les dues cares—, Fabra usa els termes *frase*, *proposició* i *expressió*. Vegem-ho en detall:⁴⁴

Full I, recto: «En la frase *Para ment, no la tranquessis*, la segona proposició me sembla no contenir cap ordre, no ser imperativa, sinó justificativa de l'ordre donada en la proposició primera [...]»

Full II, recto: «se li pot dir [...] *No t moguessis!*... [...]; però es clar que expressions així son tant imperatives com si s digués *Te tiraré aquest llibre pel cap* [...]»

⁴³. No cal dir que reproduïm lingüísticament els textos tal com els ofereixen les edicions que hem consultat.

⁴⁴. Els subratllats són nostres.

Full II, verso: «(Cal fixarse en la situació, en l'intenció, en l'entonació). En les tres frases de la teva carta [de Massó], l'imp. de subj. [sic] negatiu va precedir d'una proposició contenint un imperatiu [...]»

Full II, verso - Full III, recto: «*Ten compte, no t mo / guessis!* Aquesta meva frase s compon d'una proposició imperativa (contenint un imperatiu) i d'una proposició justificativa (que, per supressió de la conjunció *que*, ve juxtaposada a la primera). Poden aquestes mateixes paraules en boca d'un català (cambiant l'entonació, naturalment) venir a compondre una frase formada de dues proposicions imperatives?»

Full IV, recto: «El *No t moguessis!* seria, no incondicionalment un imperatiu com el *No t moguis*, sinó solament en determinades condicions, darrera de certes expressions, formant part d'una frase [sembla que hi ha 2 esses]?

Ten compte; no t moguis! Pronunciat així, amb una pausa entre *Ten compte* i *no t moguis*, tenim dues proposicions / [Full IV, verso] independents, dues imperatives successives, les dues amb idèntica entonació. En frases com *Para ment, no la trenquessis* hi ha mai aquesta independència? [...] podria ser que l *no la trenquessis* a seques sense anar precedit de cap altra proposició [...], fos encara en el fons una justificativa d'un imperatiu sobrentés, expressat per un moviment, una acció, (una agafada, una amenaça, un signe d'advertiment, equivalents al *Ten compte, Mira, Para ment*) o ni sisquera expressat, sinó tant sols / [Full V, recto] revelat per l'entonació del *no la trenquessis* [...] la presència del *que* [*que no vinguessis pas*] ja revela una proposició dependent, subjuntiva. [...] Am frases soltes es impossible fer-se carrec de la forsa del temps en qüestió.» (Manuscrit. 1702 de la Biblioteca de Catalunya)

Oposa sistemàticament (fulls Ir⁴⁵, IIv, IIIr, IVv) *frase* a *proposició*: la primera és un conjunt de proposicions juxtaposades, o d'una de principal i una de subordinada (com sembla desprendre's de la penúltima afirmació del full Vr). En dos passatges (IIr i IVr), designa com a *expressió* fragments (*No t moguessis*) que també ha designat com a *proposicions*.

Per Fabra la modalitat imperativa s'expressa no sols pel mode verbal imperatiu, sinó que es pot expressar amb l'entonació (IIv, IIIr i Vr), tenint en compte el context comunicatiu (IIv: «situació»; IVr: «en determinades condicions»; o Vr: «Am frases soltes es impossible fer-se carrec de la forsa del temps en qüestió.») o amb missatges no verbals (IVv: «un imperatiu sobrentés, expressat per un moviment, una acció, (una agafada, una amenaça, un signe d'advertiment, equivalents al *Ten compte, Mira, Para ment*)»), encara que la proposició no contingui un imperatiu. I, encara, pot ser deduïda de la intenció atribuïda al parlant (IIv).

⁴⁵. r = 'recto'; v = 'verso'.

La independència d'una proposició es pot reconèixer pel fet de formar una unitat entonativa: ho insinua a IIIr i ho diu clarament a IVr/v. Si no constitueix una unitat entonativa forma part d'una unitat entonativa superior, la frase.

9.2.1.1.3. La sintaxi a l'article «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari» (1907)

D'acord amb els criteris de caracterització que hem establert, és un text especialitzat, descriptiu, d'autoria immediata i amb una complexitat mitjana.

Més que una definició explícita de *sintaxi*, el que trobem en aquest article és una enumeració de qüestions sintàctiques. És aquesta:

«Assenyalem aquí com a qüestions sintàctiques importants, ultra les tres citades [*a*+complement directe, concordança del participi; *haver/ser* auxiliars]: les referents a l'ús de certs temps dels verbs (*si demanés... o si demanava...*), a l'ús d'algunes preposicions (*a* i *en*, *per* i *per a*), a l'ús dels mots conjuntius *qui* i *que*, *quin* i *qual*, *puix* i *doncs*, a les partícules negatives (*mai no ve* i *mai ve*, *no* i *no... pas*), a l'ordre en què cal col·locar els complements àtons (Alcover), la qüestió de l'article neutre (Bulbena), la de la supressió de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* (Fabra).» [Reproduït per Vallverdú (1980: 157)]

Aquest fragment és clarament una definició «per extensió» (v. n. 63 de la «Introducció»; § 1.4.2.2.2) consistent en una tria d'acord amb la «importància» de les «qüestions», que tenen a veure sobretot amb aspectes funcionals —usos de preposicions, de verbs i temps verbals, de «mots conjuntius» i de «partícules» negatives.

Pel que fa als partits presos observables sobre sintaxi, hi trobem el fragment següent:

«I com que, per altra part, hi ha una afició inexplicable a començar les proposicions per les determinacions circumstancials, la prosa corrent apareix horriblement enfarfegada de *his* i de *ens* [...] arriben a ésser emprades quasi sistemàticament, àdhuc en les proposicions relatives [...] on la inversió és obligatòria, més ben dit, on no hi ha inversió, puix que l'ordre gramatical hi exigeix començar pel relatiu.» [Repr. per Vallverdú 1980:103-104]

Contraposa la inversió estilística per «afició» a l'«ordre gramatical obligatori». Fa servir el terme *proposició*, per referir-se als conceptes gramaticals de autonomia sintàctica i de oració de relatiu.

Com a conclusions sobre la concepció de *sintaxi*, en aquest article, podem dir que en trobem una visió molt parcial: una enumeració de qüestions que cal estudiar urgentment i una contraposició d'un aspecte sintàctic a un aspecte estilístic.

9.2.1.1.4. La sintaxi a les *Qüestions de gramàtica catalana* (1911)⁴⁶

És un recull de textos especialitzats, descriptius, d'autoria immediata i de complexitat mitjana.

En els articles trobem les al·lusions següents als conceptes de *gramàtica* i de *sintaxi*:

P. 12: «Nosaltres comencem per l'últim, i ja'ns posem, tot [sic] satisfets, a escriure gramàtiques didàctiques [...] Els ensenyaran que *doncs* es una conjunció causal? [...] Els ensenyaran tant sols gramàtica general?»⁴⁷

P. 39: «Quan l'article es empleat com antecedent d'un relatiu, el context ens indica gaire bé sempre prou clar si's tracta d'un neutre o d'un masculí encara que donem a amdos articles la mateixa forma.»⁴⁸

Del primer fragment, sobre gramàtica, es pot deduir que la descripció del sistema gramatical català és prèvia a l'establiment de la codificació i encara més a la difusió — mitjançant gramàtiques didàctiques, per exemple. En aquest mateix fragment esmenta la «gramàtica general», que contraposa a la didàctica. En el segon fragment, sobre sintaxi, es veu com Fabra es planteja la llengua en funcionament, «en context».

9.2.1.1.5. La sintaxi a la *Gramàtica de la llengua catalana* (1912)

Fabra qualifica aquesta gramàtica en el pròleg de «gramàtica elemental», en la qual no caben «pormenores», adreçada a lectors castellans però també catalans, i que pretén

⁴⁶. Parlant d'aquest recull (carta del 27/11/1910: full 1 recto), Fabra diu que referà «Les preposicions àtones *de, en i a* davant la conj. *que*»; que suprimirà l'article «*quin i qual*» perquè «calia redactar-lo de cap i de nou, i ara no'm venia be de fer-ho [...] he refet un xic els dos articles referents al *doncs* causal». Per tant, els articles recollits van ser revisats a fons i la publicació de l'any 1911 és la definitiva.

Al full 1 verso d'aquesta carta diu, referint-se a aquest llibre: «Atenent que'l volum serà'l primer de caràcter científic [...]».

⁴⁷. Publicat a *El Poble Català* (21/XII/1907) amb el títol «L'obra dels nostres descastellanitzants».

⁴⁸. Publicat a *El Poble Català* (13/VI/1907) amb el títol «L'article neutre».

donar les formes que ell considera aconsellables amb el suport de molts exemples de la llengua oral de Barcelona i/o de la llengua medieval. D'aquestes paraules es dedueix que hi ha sobretot una voluntat descriptiva —destacada per Badia (1982: VIII) i Bonet (1991)— que serveixi de fonament a la pedagogia gramatical. És una obra especialitzada, d'autoria immediata i de complexitat màxima.

Pel que fa al concepte de *sintaxi*, hi trobem les definicions següents de *sintaxi* i de *morfologia*:

P. XIII: «En la segunda parte [la morfología] tratamos de los accidentes gramaticales de las partes variables de la oración: las invariables —adverbio, preposiciones y conjunciones,— figuran en la tercera parte ó Sintaxis.»

Contraposant la sintaxi i la morfologia com a parts de la gramàtica, tracta en la sintaxi l'adverbi, la preposició i la conjunció per exclusió d'aquestes «partes de la oración» de la morfologia. Usa aquesta unitat de significació especialitzada per referir-se a les classes de mots, que és la «tradicional».

Pel que fa a l'índex, hi ha un apartat explícit titulat «Sintaxis». Aquest apartat, en resum, podem dir que consisteix en una tria de categories lèxiques i gramaticals sobre la majoria de les quals fa «observaciones» pel que fa a l'«empleo» que se n'ha de fer. Aquestes categories són els temps verbals en les proposicions subordinades, els pronoms febles i relatius, les preposicions àtones i les partícules negatives. Al costat d'aquestes observacions, hi ha el que en podem dir un inventari de les unitats classificables com a adverbis, conjuncions i preposicions tòniques. Tot completat amb un gran quantitat d'exemples de textos d'èpoques diverses. Destaca el tractament específic que fa del «predicativo» entre els complements del verb.

P. XXIII-XXIV: «SINTAXIS
Tiempos compuestos. Significación y empleo de los tiempos.
Observaciones sobre el empleo de los adjetivos y pronombres
Complementos del verbo. Predicativo
Determinación circunstancial (Preposiciones y adverbios)
Proposiciones atributivas y completivas // Conjunciones // Observaciones sobre el empleo de las voces *no, cap, ningún, res, enlloc, mai, gens y pas*

També trobem en aquesta gramàtica al·lusions a la sintaxi:

P. XI: «La gramática se ha dividido en cuatro partes, —Fonética, Morfología, Sintaxis y Formación de palabras, — [...]»

P. XIII: «En la mayoría de las gramáticas, se estudian en primer lugar el artículo, el nombre y el pronombre y en segundo lugar el verbo; nosotros hemos invertido este orden comenzando por el verbo y terminando por el pronombre. Lo hemos hecho así principalmente porque el conocimiento previo de la flexión verbal es muy conveniente para el estudio de las diferentes formas que pueden afectar los pronombres átonos al afijarse al verbo.

»En la tercera parte [sintaxi] hemos prescindido de todas las reglas comunes á ambas lenguas así como de una infinidad de pormenores sintácticos impropios de una gramática elemental. Pero, a pesar de ello, resultaba esta parte muchísimo más extensa que las otras, debido por un lado á que la sintaxis catalana difiere en muchos puntos de la castellana, y por otro á que habíamos prodigado los ejemplos [...]»

Fa al·lusió a la sintaxi com a part de la gramàtica en el primer fragment. En el segon, explica com per raons d'adequació expositiva trenca amb la gramàtica tradicional. És interessant l'al·lusió al concepte de *regla*, al segon paràgraf del segon fragment, ja que no queda del tot clar si és un concepte normatiu o descriptiu; de tota manera, diversos fets fan pensar que és més aviat descriptiu: la intenció bàsica, descriptiva, de la gramàtica; el fet que en la majoria dels casos les coincidències entre català i castellà són pròpies de la descripció, i el fet que l'any 1912 Fabra encara no havia fixat regles sintàctiques la infracció de les quals constituís una «falta de sintaxi». Destaca també la voluntat de donar exemples reals d'ús.

Pel que fa als partits presos observables sobre les categories sintàctiques, és destacable que usa sobretot el terme *proposició* i secundàriament *frase* per referir-se a l'oració. Com es pot veure a continuació, el primer és el terme que Fabra fa servir, ja en els títols, per a l'exposició i la descripció gramaticals: la unitat frase, en canvi, la fa servir per referir-se a oracions complexes i per referir-se a possibles problemes d'equivocitat.

§123: Caracteritza detalladament els pronoms *lo/la/los/les/ne* i dóna molts ex. de *en*. Tracta de les «proposiciones del tipo *Han llegado dos trenes*» i de *haber(-n)hi*.

§139: «adverbios pronominales átonos *ne é hi* [...] Cuando en una proposición se coloca antes que el verbo una determinación circunstancial [...] Algunos autores creen equivocadamente que NE é HI son de rigor en proposiciones como las anteriores [...]»

Cap. XVIII. PROPOSICIONES ATRIBUTIVAS Y COMPLETIVAS

§150: «Proposiciones completivas conjuncionales»

§156: «Las proposiciones de modo se unen a la proposición principal mediante las conjunciones:[...]»

§157: «Las principales conjunciones empleadas para introducir proposiciones de tiempo»

§158: «En las proposiciones negativas [...] en proposiciones no negativas [...] proposiciones condicionales, interrogativas y dubitativas [...]

§159 [...] en aquellas proposiciones en que las expresadas voces pueden ser empleadas con una significación positiva [...] Desde el momento que una frase como *Si mai vinguessiu, què farien ells* [...] se comprende que en una frase como *Si mai no vinguessiu, què farien ells* [...]; pues, de lo contrario, esta proposición condicional negativa adoptaría la misma forma que la proposición condicional afirmativa [...] las proposiciones en que figura la voz *res*, conviene notar que, mientras que una frase como *Res no el commou* [...], la frase *No res el commou* [...] convierte ambas frases en la frase equívoca *Res el commou*. (Adviértase que en frases no negativas [...]. En proposiciones condicionales, interrogativas y dubitativas».

§160: «proposiciones no negativas [...] en tales proposiciones [...] en frases [...] En las proposiciones complementos de *temer* [...]; así, frases como *Tengo miedo de que lleguen* [...] como sea que las frases *Tinc por que no arribin* [...] en una frase como *Tinc por que no arribin* [...] En las proposiciones comparativas introducidas con *que* y dependientes de una proposición no negativa [...] en esta clase de proposiciones [...] excepto en frases como *Mes ens estimem això que no que vinguin* [...] En las proposiciones introducidas por [...] *abans que*»

§ 161: «una proposición negativa [...] proposiciones expositivas [...] entre ambas proposiciones [...] proposición [...] En las proposiciones que expresan una orden [...] proposiciones interrogativas [...] una proposición [...] la proposición[...]

Cuando á una enunciación como *Els vostres cosins enviarian aviat els llurs llibres als vostres germans* [...] *No pas si no els ho demanen*, etc. (proposiciones elípticas en que se sobreentiende el verbo *enviar*).[...] En una frase como *Te n'ha donat més a tu que no a mi* [...]

En parlar dels usos del pronom *en*, dóna com a «tipo» de proposició «Han arribat dos trens [fr. *Il est arrivé deux trains*]», esmenta que «dos trenes» n'és el subjecte gramatical i lliga la substituïbilitat d'aquest sintagma per *en* a la condició de complement directe.

P. XIII: «el conocimiento previo de la flexión verbal es muy conveniente para el estudio de las diferentes formas que pueden afectar los pronombres átonos al afijarse al verbo.»

P. 160: «En proposiciones del tipo *Han llegado dos trenes* (fr. *il est arrivé deux trains*) [...] el sujeto gramatical [...] es tratado, por lo que se refiere al empleo de NE, como si fuera un complemento directo.»

En resum, doncs, pel que fa a la sintaxi, la *Gramática de la lengua catalana* en dóna una visió fragmentària, ja que es declara «elemental». Aquesta presentació elemental consisteix bàsicament a descriure els usos genuïns de certes categories lèxiques i gramaticals, i, entre aquests usos genuïns, aconsellar la preferència pels més tradicionals. Pel que fa a les categories sintàctiques, destaca l'ús majoritari del terme proposició com a unitat lèxica bàsica de la descripció gramatical –enfrent de l'ús

restringit de frase per parlar de l'oració complexa i de problemes d'equivocitat i l'al·lusió al subjecte gramatical.

9.2.1.1.6. La sintaxi a «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (I)» (1913)

En aquest article trobem un esment del sintagma *frase feta*:

P. 11: «[...] la no intercalació és habitual en la frase feta «passin-ho bé», pr. passinubé.»
La fórmula de comiat amb un verb en imperatiu és una frase feta.

9.2.1.1.7. La sintaxi a «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)» (1914)

En aquest article trobem un esment del sintagma *expressió estereotipada*:

P. 11: «Les dues formes de l'article masculí *lu* i *lus* [...] acaben de desaparèixer del llenguatge de Barcelona: ja no es troben sinó en alguna expressió estereotipada [...]»

Cal creure que es refereix a fragments com *tot lo dia* o *Per lo Senyal de la santa Creu*, conjunts sense verb conjugat.

9.2.1.1.8. La sintaxi a la *Gramàtica francesa* (1919)

D'acord amb la nostra tipificació textual, és un text especialitzat, descriptiu, d'autoria immediata i de complexitat màxima.

I. La concepció de la sintaxi en aquesta gramàtica

I.I. Definició de la sintaxi

Aquesta gramàtica no fa cap definició explícita de la sintaxi, però un cop llegida i mirant l'índex, es veu que va parlant de les característiques morfològiques i de les propietats sintàctiques de les anomenades tradicionalment «parts de l'oració»: article, substantiu, adjectiu qualificatiu, pronom i adjectiu determinatiu, verb, adverbi,

preposició i conjunció. Aquest índex és el mateix que el de la gramàtica de 1918 editada per l'Institut d'Estudis Catalans.

II. La concepció de les categories sintàctiques en aquesta gramàtica

No hi ha cap definició explícita de la proposició ni de de les seves parts.

II.I. Partits presos observables sobre les categories sintàctiques en aquesta gramàtica

II.I.I. Partits presos observables sobre les categories sintàctiques infraoracionals en aquesta gramàtica

Sí que hi trobem, en canvi, termes relatius a les parts de la proposició.

P. 130: «Aquest il neutre s'usa també en casos com «*[Il est juste de punir les coupables]*» o «*[Il est possible qu'elle ne vienne pas]*» (en què un predicat format pel verb «ésser» i un adjectiu precedeix el subjecte consistent en un infinitiu o una proposició⁴⁹ introduïda amb la conjunció *que*).»

P. 141-142: «*Ce* s'adjunta al verb *être* en els casos següents, en què [...] és condició precisa [*sic*] que el terme predicatiu no sigui un adjectiu (sinó un substantiu [...]): [...] *C'est mon père*.»

P. 144: «*Ce* és també adjuntat al verb *être* quan el subjecte va posposat al predicat. Ex: *C'est dommage que tu ne puisses venir*. [...] quan el subjecte és, no una proposició subordinada [...], sinó un substantiu o un pronom, aquest va precedit del mot *que*. Ex.: *C'est un grand défaut que la paresse*. [...] quan el terme predicatiu és un adjectiu s'usa *il* en lloc de *ce* [...] *Il est étrange que mes enfants me trahissent*.»

P. 145: «*Ce* es pot adjuntar al verb *être* àdhuc en el cas en què el subjecte va al davant del predicat. Ex: *La véritable noblesse c'est la vertu*.»

P. 146: «El *ce* pleonàstic s'usa principalment quan el subjecte és [...] *ce* seguit d'una proposició de relatiu, quan és un verb en infinitiu i quan té una certa extensió.»

P. 148: Parla de la posposició del pronom subjecte en les proposicions interrogatives.

P. 234-235: [*Sense cap titolet*] «[...] «*No*» es tradueix per *non* quan és usat com a adverbial absolut o negant un dels membres de la proposició [...] *Je te dis que non* [...] *Je désire du vin et non de la bière* [...] *Non seulement il faut avoir pitié des pauvres, il faut encore les secourir* [...].»

⁴⁹. Unitat de significació feta servir també a les pàg. 131-133, 135, 143, 146, 157-158, 216-217, 219-220, 238-240, 274.

Troben en aquests fragments usats els termes *subjecte*, *predicat*, *terme predicatiu* i *membre de la proposició*. Pel que fa als tres primers, bàsicament Fabra descriu l'estructura «*être* + terme predicatiu (adjectiu o nom) + subjecte (proposició, nom o pronom)», en la qual els dos primers elements constitueixen el predicat. Quant a *membre de la proposició*, només l'esmenta, però dels exemples que dona veiem que poden ser «membres de la proposició» una proposició subordinada, un substantiu o una oració d'infinitiu que compleixen una funció sintàctica de complement. La unitat proposició, doncs, és la unitat lèxica usada per a la descripció gramtical –a banda dels usos comentats, hi ha les referències a les interrogatives i les oracions de relatiu.

II.I.II. Partits presos observables sobre la proposició en aquesta gramàtica

També hi trobem termes relatius a la proposició.

P. 130: «Aquest *il neutre* s'usa també en casos com «[*Il est juste de punir les coupables*]» o «[*Il est possible qu'elle ne vienne pas*]» (en què un predicat format pel verb «ésser» i un adjectiu precedeix el subjecte consistent en un infinitiu o una proposició introduïda amb la conjunció *que*).»

P. 132: «[...] Els mots *je*, *tu*, etc., van també darrera el verb en les proposicions incidentals que contenen un verb declaratiu, com *digué* [...].»

P. 144: «*Ce* és també adjuntat al verb *être* quan el subjecte va posposat al predicat. Ex: *C'est dommage que tu ne puisses venir*. [...] quan el subjecte és, no una proposició subordinada [...], sinó un substantiu o un pronom, aquest va precedit del mot *que*. Ex.: *C'est un grand défaut que la paresse*. [...] quan el terme predicatiu és un adjectiu s'usa *il* en lloc de *ce* [...] *Il est étrange que mes enfants me trahissent*.»

P. 146: «El *ce* pleonàstic s'usa principalment quan el subjecte és [...] *ce* seguit d'una proposició de relatiu, quan és un verb en infinitiu i quan té una certa extensió.»

P. 148: «la proposició expositiva «En Pere vindrà» [...] la proposició interrogativa «Vindrà en Pere?» [...].»

P. 220-221: «proposicions imperatives afirmatives [...] [i] negatives».

P. 221: «Quan una proposició determinativa es refereix a un superlatiu o als adjectius *seul*, *unique*, *premier*, *dernier*, el verb es posa en subjuntiu a menys que la proposició expressi la realitat absoluta. Ex.: *C'est le meilleur homme qu'on puisse trouver* [...].»

P. 222: «El gerundi usat absolutament (formant una proposició absoluta) o atributivament (equivalent a una proposició de relatiu) [...] [...] El francès usa el gerundi com a atribut en casos com els següents, en què el català ha de recórrer forçosament a una oració de relatiu [...].»

P. 228: «En les proposicions negatives [...].»

P. 235: «una proposició és negativa» [i pàg. 236-237]

P. 237: «proposicions el·líptiques. Ex.: *Est-il venu quelqu'un? —Personne [...]*»

P. 240-241: «En algunes expressions com à *Dieu ne plaise [...]* *ne vous en déplaie [...]* *n'importe quoi [...]*»

P. 241: «proposicions subordinades no negatives».

Trobem en aquests fragments un ús quasi absolut del terme *proposició*, excepte a la pàgina 222 que fa servir *oració de relatiu* —alternant amb *proposició de relatiu*— i a les pàgines 240-241, en què fa servir *expressió* per referir-se a fragments com à *Dieu ne plaise*, *ne vous en déplaie* o *n'importe quoi*.

Fa referència a la modalitat de les proposicions (expositiva, interrogativa, imperativa afirmativa, negativa), a la seva autonomia (subordinada, de relatiu, determinativa, absoluta de gerundi, incidental) o a la seva estructura superficial (el·líptica). També esmenta la possibilitat que una proposició faci de subjecte.

9.2.1.1.9. La sintaxi al discurs «L'obra de depuració del català» (1924)

És un text especialitzat, descriptiu, d'autoria immediata i complexitat mitjana.

Pel que fa al concepte de *sintaxi*, hi hem trobat l'al·lusió següent als partits presos observables:

«Seria certament absurd que en sintaxi hom pretengués d'establir normes rígides.»
[Reproduït per Vallverdú (1980: 164)]

Fabra manifesta la necessitat de flexibilitat en l'anàlisi i en la prescripció sintàctiques.

Sobre la concepció de les categories sintàctiques, només hi trobem al·lusions a la proposició i a algunes de les categories sintàctiques infraoracionals:

«El període català ha esdevingut una còpia servil del període espanyol; les llargues proposicions de l'espanyol amplificades per tota mena de proposicions subordinades i frases adverbials i gerundis merament copulatius, són ja les proposicions del català actual; l'abús de subordinació en perjudici de la coordinació és un mal que afligeix igualment l'espanyol i el català.» [Repr. per Vallverdú (1980: 157).]

«[...] l'eliminació de tants mots i sintagmes jutjats inadmissibles[...]»[Repr. per Vallverdú (1980: 158).]

Usa el terme *període* com a unitat supraoracional o almenys com a unitat oracional complexa; el terme *proposició*, per referir-se tant a l'oració independent com a la subordinada; i les unitats *frase adverbial* i *sintagma*, com a unitat infraoracional. El primer fragment està clarament a cavall entre la sintaxi i l'estil.

És un text, com es pot veure, en què el Mestre fa servir els termes esmentats per a la seva exposició, però sense definir-los explícitament.

9.2.1.1.10. La sintaxi a la *Gramàtica anglesa* (1924)

Es tracta d'un text especialitzat, descriptiu, d'autoria immediata i de complexitat màxima.

I. La concepció de la sintaxi en aquesta gramàtica

No trobem en aquesta gramàtica cap definició de la sintaxi, però un cop llegida i analitzada l'organització, hi trobem una distribució de la matèria segons les classes de mots: article, substantiu, adjectiu qualificatiu, pronom i adjectiu determinatiu, verb, adverbi, preposició i conjunció. Aquest índex és el mateix que el de la gramàtica de 1918 editada per l'Institut d'Estudis Catalans.⁵⁰

⁵⁰. Només a la pàg. 255 trobem que Fabra usa el mot *sintaxi*: «Un tret característic de la sintaxi anglesa [...]». Com es pot veure, no permet fer cap observació interessant.

II. La concepció de les categories sintàctiques en aquesta gramàtica

II.I. Els partits presos observables sobre les categories infraoracionals

No trobem cap definició explícita de les parts de la proposició en aquesta gramàtica, però sí diversos fragments en què Fabra usa unitats de significació especialitzada que s'hi refereixen. Són els següents:

P. 152: «Quan en català usem com a predicatiu un substantiu no precedit d'article [...] el substantiu corresponent va precedit, en anglès, de l'article indefinit: *My uncle is a captain. She is a mother* [...]»

P. 168: «El cas possessiu pot usar-se, no sols atributivament [«*Saint Paul's church* (l'església de Sant Pau)»] [...], sinó també predicativament: Ex: *This pen is John's*. Aquesta ploma és de Joan.

Notem que el cas possessiu pot així mateix servir per a denotar el subjecte (rars vegades l'objecte) d'una acció expressada pel substantiu determinat. Ex: *The king's arrival*. [...]»

P. 188: «en aquells casos en què el català empra un verb en indicatiu o subjuntiu sense que l'acompanyi cap mot que expressi el subjecte [...]»

P. 189: «Quan el verb català és impersonal o està usat impersonalment, l'anglès empra [...] llavors com a subjecte el pronom *it*. Ex.: *It rains*. Plou [...] *It was cold yesterday*. Feia fred ahir. [...] Un altre cas en què l'anglès adjunta el pronom *it* al verb és quan el subjecte és una proposició o una frase d'infinitiu i va posposat al verb. Ex.: *It is probable that it will rain to-day*. [...] *It is sad to hear such bad news*. [...]»

P. 201: «En les proposicions restrictives [...] el pronom relatiu pot ser omès en anglès fora del cas en què sigui el subjecte de la proposició de relatiu [...]»

P. 244: «El subjecte de la proposició, que ordinàriament va al davant del verb, es posposa a aquest quan la proposició és interrogativa [...]»

P. 255: «La veu passiva és d'un ús molt més freqüent en anglès que en català. Un tret característic de la sintaxi anglesa és que, mentre que en català és solament el complement directe d'un verb que, en posar aquest en la veu passiva, pot fer de subjecte [...], en anglès quan un verb transitiu porta en la veu activa dos complements, l'un directe i l'altre indirecte, són l'un i l'altre que poden servir de subjecte en posar el verb en la veu passiva.»

P. 257: «Al nostre infinitiu sense preposició o quan, fent de subjecte, predicatiu o complement d'un altre verb, va precedit de la preposició «de», correspon en anglès l'infinitiu precedit de la preposició *to*. [...]»

En molts casos en què el català usa un verb (en indicatiu o subjuntiu) subordinat a un altre mitjançant la conjunció «que» [...] El mot que en català és el subjecte del verb subordinat passa a ésser en anglès un complement del verb principal; [...] Això permet de posar el verb principal en la veu passiva donant-li com a subjecte el mot que en català és el subjecte del verb subordinat: *He is expected to come*.»

P. 260: «l'anglès usa també el gerundi [...] com a subjecte o predicatiu [...] com a complement [...]»

P. 261-262: «El subjecte del gerundi anglès [...] Però és freqüent la construcció de la qual són exemples: *When I think of this being the last time of seeing you* [...]»

P. 268: «En les proposicions incidentals del tipus «digué ell», o quan la proposició comença amb algun dels adverbis demostratius *there, then, thus*, etc., o, per raó d'èmfasi, amb alguna determinació circumstancial o predicatiu, el nom que fa de subjecte sol posposar-se al verb sempre que aquest no porti cap complement. Ex: *No, —answered the teacher,— I must punish him!* No, —respongué el professor,— l'he de castigar. | *There are many girls...* Hi ha moltes noies...»

P. 278: «En les proposicions en què el subjecte es posposa al verb [...] *not* va ordinàriament darrera el subjecte.»

P. 299-300: «II. Essent la unió de la preposició amb el verb més forta que la de la preposició amb el seu règim, el grup *verb+preposició* forma sovint com un verb compost [...] del qual verb compost el terme regit per la preposició ve a ésser com un complement directe, i llavors és possible girar la proposició per passiva prenent com a subjecte el dit terme.»

Trobem com a designacions de categories infraoracionals, els termes *subjecte*, *predicatiu*, *complement* i *terme*. Quant al primer, trobem referències a les categories gramaticals, sintàctiques i lèxiques que en poden fer (el cas possessiu, el pronom *it*, el pronom relatiu, la proposició, la frase d'infinitiu, els complements directes i indirectes en les passives, el gerundi i el «terme regit per la preposició»), a la funció de subjecte gramatical del pronom *it*, a l'ordre del subjecte en la proposició (generalment davant del verb) i a quins elements fan de subjecte en determinades proposicions principals i subordinades. El trobem sovint oposat al «complement» o al «predicatiu» (pàg. 257, 260 i 299-300). Pel que fa al «predicatiu», també Fabra esmenta quines categories en poden fer (substantiu, cas possessiu, infinitiu i gerundi) i fa una al·lusió a un ordre no habitual (pàg. 268). La unitat *terme*, l'usa el Mestre per referir-se al subjecte i al complement directe.

II.II. Els partits presos observables sobre la proposició

No trobem cap definició explícita de la proposició en aquesta gramàtica, però sí diversos fragments en què Fabra usa unitats de significació especialitzada que s'hi refereixen. Són els següents:

P. 164: «En expressions quantitatives com «quatre parelles de bous» [...].»

P. 165: «expressions com «Thirty head of cattle» [...] expressions com «seven hundred horse» [...] expressions com «el llibre d'en Joan» [...].»

P. 166: «Quan la designació del posseïdor és una expressió com *my brother John* (el meu germà Joan) o bé *William the Conqueror* (Guillem el Conqueridor) o bé *the duke of Sutherland* [...] (el duc de Sutherland) o bé, encara, *Douglas* [...], *Smith, and company* (Douglas, Smith i companyia), la 's o [...] l'apòstrof es posa darrera l'últim mot del grup de mots que designa el posseïdor: *My brother John's wife* [...].»

P. 167: «En expressions com «el de Joan» [...].»

P. 169: «[...] *the books of the library*. Aquesta construcció [...] El cas possessiu s'usa [...] amb els noms de cosa, principalment quan denoten coses personificades o certs objectes dignificats, així com en algunes locucions estereotipades. Ex: *Fortune's favorite* [...] *For mercy's sake*. Per misericòrdia.»

P. 189: «[...] Un altre cas en què l'anglès adjunta el pronom *it* al verb és quan el subjecte és una proposició o una frase d'infinitiu i va posposat al verb. Ex.: *It is probable that it will rain to-day*. [...] *It is sad to hear such bad news*. [...].»

P. 194: «En expressions com «M'he tallat el dit» [...], és omès el pronom reflexiu, però l'article és reemplaçat pel possessiu corresponent. *I have cut my finger*. | *He has put on his hat*. | *She washed her face in the river*. [...] | *It broke its legs* [...] — Cp.: *I had the sword in my hand*. Tenia l'espasa a la mà. I àdhuc: *I had lost my way*. Havia perdut el camí.»

P. 199: «Quan el mot interrogatiu, adjectiu o pronom, va regit per una preposició, aquesta pot posar-se en anglès, a la fi de la proposició (admetent, però, darrera seu un adverbi o locució adverbial. Cp. § 120). Ex.: *Tell me whom you live with* [...] *Do you know what part of the country you are in?* [...].»

P. 201: «En els exemples II, la proposició de relatiu determina, restringeix l'antecedent [...] En els exemples I, la proposició de relatiu no determina l'antecedent. En les proposicions com les dels exemples II, s'usa freqüentment i àdhuc preferentment, com a pronom relatiu, el mot *that* [...].»

En les proposicions restrictives (exemples II) el pronom relatiu pot ser omès en anglès fora del cas en què sigui el subjecte de la proposició de relatiu [...].»

P. 202: «Quan el mot relatiu és regit per una preposició, aquesta pot posar-se en anglès a la fi de la proposició de relatiu [...] Ex.: *The point I started from yesterday...* (*The point from which I started yesterday...*)
[...] Aquesta expressió catalana [*el ... del qual*] es tradueix per *whose* [...].»

P. 212: «*Any* [...] pot usar-se en proposicions assertives afirmatives [...].»

P. 243: «En les proposicions negatives l'anglès adjunta generalment al verb l'adverbi *not* [...].»

P. 244: «El subjecte de la proposició, que ordinàriament va al davant del verb, es posposa a aquest quan la proposició és interrogativa [...].»

P. 246: «En les proposicions negatives i en les interrogatives retrobem, en el pretèrit, la substitució de les formes simples per les del pretèrit emfàtic, la qual s'esdevé en adjuntar-se al verb l'adverbi *not* o en posposar-se-li el subjecte.»

P. 250-252: tracta dels temps verbals en les «proposicions principals», «subordinades» i d'aquestes les «finals, condicionals i concessives».

P. 252: Exemples de subjuntiu en «proposicions subjectives, predicatives i completives».

P. 256: «El participi present anglès (com el gerundi francès) s'usa no sols adverbialment sinó atributivament, en el qual cas li correspon generalment en català una proposició de relatiu. [...].»

P. 257: «En molts casos en què el català usa un verb (en indicatiu o subjuntiu) subordinat a un altre mitjançant la conjunció «que» [...] El mot que en català és el subjecte del verb subordinat passa a ésser en anglès un complement del verb principal; [...] Això permet de posar el verb principal en la veu passiva donant-li com a subjecte el mot que en català és el subjecte del verb subordinat: *He is expected to come.*»

P. 268: «La construcció interrogativa [...] ultra usar-se en les interrogacions directes [...] i en les subordinades condicionals i concessives introduïdes sense conjunció [...], és emprada normalment quan la proposició comença amb algun dels mots [...] Ex.: *Never have your friends seen you here.*[...]

En les proposicions incidentals del tipus «digué ell», o quan la proposició comença amb algun dels adverbis demostratius *there, then, thus*, etc., o, per raó d'èmfasi, amb alguna determinació circumstancial o predicatiu, el nom que fa de subjecte sol posposar-se al verb sempre que aquest no porti cap complement. Ex: *No, —answered the teacher,— I must punish him!* No, —respongué el professor,— l'he de castigar. | *There are many girls...* Hi ha moltes noies...»

P. 276: «L'adverbi «tan» és traduït [...] per *so* [...] en les proposicions assertives negatives, sovint darrera *seldom* [...] i altres adverbis restrictius [...]

Els dos mots «sí» i «no» equivalents a una proposició afirmativa o negativa [...]

P. 278: «En les proposicions en què el subjecte es posposa al verb [...] *not* va ordinàriament darrera el subjecte. [...] En les proposicions que tradueixen les nostres proposicions negatives (amb «no» adjuntat al verb), l'anglès no adjunta *not* al verb quan ja figura en la proposició un mot negatiu [...]

P. 279: «la presència d'un d'aquests mots negatius [*none*, etc.] dóna a la proposició un sentit negatiu (la qual cosa fa precisament innecessària l'adjunció de *not* al verb), i ha de tenir-se en compte que, si la proposició ha de conservar el seu sentit negatiu, no pot afegir-s'hi cap altre mot negatiu, puix llavors la proposició tindria un sentit positiu. [...]

P. 299-300: «En català la preposició va sempre anteposada al seu règim formant una combinació indissoluble. No així en anglès, la qual cosa dóna lloc a les següents construccions estranyes al català.

I. En les proposicions començades per un relatiu o un interrogatiu [...]

II. Essent la unió de la preposició amb el verb més forta que la de la preposició amb el seu règim, el grup verb+preposició forma sovint com un verb compost [...] del qual verb compost el terme regit per la preposició ve a ésser com un complement directe, i llavors és possible girar la proposició per passiva prenent com a subjecte el dit terme.»

P. 308: «En les proposicions subordinades interrogatives: — la conjunció «si» és traduïda per *if* o *whether* [...]

En aquests fragments trobem unitats de significació especialitzada que clarament es refereixen a la proposició (*frase d'infinitiu, proposició, proposició assertiva afirmativa, proposició (assertiva) negativa, proposició completiva, proposició (subordinada) concessiva, proposició (subordinada) condicional, proposició de relatiu, proposició (subordinada) final, proposició incidental, proposició interrogativa, proposició predicativa, proposició principal, proposició (de relatiu) restrictiva, proposició subjectiva, proposició subordinada, proposició subordinada interrogativa, verb*).

També hi trobem, però, unitats com *construcció*, *expressió* o *locució estereotipada* que ens ajuden a veure què era i què no era «proposició» segons el lingüista de Gràcia.

Les unitats referides a la proposició tenen a veure amb els aspectes següents:

a) La modalitat de la proposició (*assertiva afirmativa*, (*assertiva*) *negativa*, *interrogativa*).

b) El grau d'autonomia sintàctica (*frase d'infinitiu*, *proposició completiva*, *proposició (subordinada) concessiva*, *proposició (subordinada) condicional*, *proposició de relatiu*, *proposició (subordinada) final*, *proposició incidental*, *proposició predicativa*, *proposició principal*, *proposició (de relatiu) restrictiva*, *proposició subjectiva*, *proposició subordinada*, *proposició subordinada interrogativa*, *verb*). En aquest cas, destaca l'ús de la unitat *frase* per referir-se a les proposicions d'infinitiu i l'ús de *verb*, contraposant el principal al subordinat.

c) La veu del verb (*passiva* i, implícitament, *activa*).

La unitat *expressió*, l'usa sobretot per referir-se a sintagmes nominals (pàg. 164-167 i 202), però no a la pàgina 194, en què designa «m'he tallat el dit» com una expressió. Pel que fa a la unitat *construcció*, es refereix al lligam entre unitats infraoracionals, clarament en la pàgina 169 i per oposició a la proposició en les pàgines 268 i 299-300.

9.2.1.1.11. La sintaxi al *Diccionari general de la llengua catalana* (1932)⁵¹

Del prefaci al diccionari, ens interessa la definició com a «diccionari general», que inclou «mots d'ús general» i la referència explícita al fet que no pretén «millorar» les «investigacions» dels «lingüistes» —en el prefaci, dialectòlegs. Essent un encàrrec de l'Institut d'Estudis Catalans, és una obra institucional, oficial. L'hem caracteritzada com

⁵¹. Totes les definicions del DGLC que donem són de la primera edició, de 1932, l'única impresa en vida de Fabra.

a comunicativa per definició però especialitzada en la terminologia que inclou. El seu objectiu és normatiu. És una obra complexa, coherent i sistemàtica.

I. La concepció de *sintaxi*

I.I. Les definicions⁵² de *sintaxi*

Al DGLC trobem les següents definicions de sintaxi i de termes relacionats:⁵³

«**analogia** [...] Relació entre diversos mots d'una llengua quant a llur forma o significació; part de la gramàtica que tracta dels accidents i propietats dels mots considerats aïlladament [...]»

«**arranjar** v. tr. Disposar en l'ordre que convé, en la manera més adequada a un fi.»

«**ciència**. Coneixença exacta d'un cert ordre de coses; conjunt de coneixences resultant de l'estudi. [...] || Cada branca o departament de coneixences sistematitzades considerat com a camp d'investigació o objecte d'estudi. *Ciències naturals, exactes, morals.*»

«**discurs**. [...] || El seguit de mots i de frases que formen el llenguatge parlat o escrit. *Discurs familiar, elevat. Les qualitats del discurs: ordre, claredat... | Les parts del discurs: l'article, el substantiu, l'adjectiu...*»

«**estil**. [...] Manera d'expressar el pensament en el llenguatge oral o escrit. *L'estil d'un escriptor.*»

«**filologia**. Ciència que estudia les llengües com a òrgans de la vida intel·lectual dels pobles; estudi científic del llenguatge, ciència lingüística.»

«**forma** [...] Una de les diferents maneres d'existència, acció o manifestació d'una mateixa cosa o substància. [...] *Les formes gramaticals d'un mot.*»

«**frase**. Una proposició o un conjunt de proposicions coordinades; expressió que té un sentit complet. *Una frase correcta. Trobar la frase justa. No sap com acabar la frase.* [...] *Frase feta*, expressió d'ús corrent en la llengua. || Manera peculiar amb què constitueix i ordena les proposicions cada escriptor, una llengua. || En gram., grup de mots en què no figura cap verb en un mode definit i que fa dins la proposició l'ofici d'una part de l'oració. *Una frase adverbial, adjectival.*»

«**gramàtic -a** [...] f. Branca de la lingüística que tracta de les classes de mots, llurs accidents o flexió, i llurs funcions i relacions dins la proposició; esp. art de parlar i escriure correctament una llengua, i el tractat o llibre en què s'ensenya aquest art. *Gramàtica del català medieval. Gramàtica històrica, comparada.* [...]»

⁵². A més de donar les definicions i caracteritzacions de *sintaxi*, oferim les de conceptes limítrofs (*gramàtica, estil, lèxic, morfologia* i *semàntica*), perquè, sovint, en conceptes tan difícils de definir, la definició de conceptes pròxims esvaeix les imprecisions de la definició i pot oferir la perspectiva d'un sistema conceptual coherent.

⁵³. Oferim aquests termes per ordre alfabètic per facilitar-ne la consulta.

«**lèxic**. Diccionari, vocabulari, esp. del grec, hebreu o llatí || El conjunt de mots d'una llengua. [...]»

«**lexicologia**. Ciència de l'origen i significació dels mots.»

«**lingüístic -a**. Relatiu o pertanyent al llenguatge, a l'estudi científic dels llenguatges. | f. Ciència del llenguatge.»

«**morfologia**. [...] Part de la lingüística, de la gramàtica, que tracta de la forma dels mots.»

«**mot** m. So articulat o conjunt de sons articulats que expressa una idea i es pren com a última unitat independent del discurs. *Mots primitius, derivats. Mots simples, composts. Mots variables, invariables.* [...]»

«**paraula**. [...] || Mot en tant que serveix per a expressar el pensament.[...] Mot. [...]»

«**semàntic -a** adj. Relatiu a la significació dels mots. || f. Semasiologia.»

«**semasiologia** f. Ciència del desenvolupament i canvis de la significació dels mots, semàntica.»

«**sintaxi** f. Arranjament dels mots en el discurs; la part de la gramàtica que en tracta.»

Al DGLC, no cal dir-ho, és on trobem més definicions per comprensió. És útil expositivament partir de les dues definicions que dona Fabra de *sintaxi*: com el que en podríem dir «component de la llengua» («Arranjament...») i el que ell anomena «part de la gramàtica». En la primera definició hi ha tres substantius, que val la pena d'analitzar. El mot *arranjament* —segons la definició del mateix DGLC— ens remet a la idea d'ordre dels mots i de finalitat en la seva disposició. Pel que fa a la definició fabriana de *mot*, la primera part coincideix a grans trets amb la distinció saussuriana entre significat («so articulat») i significat («idea»), però no la segona, ja que parla del mot com a «última unitat independent del discurs», i Saussure ja parla del morfema com a última unitat aïllable en la descripció lingüística. Aquest és un cas que demostra que Fabra és molt conscient que el DGLC és un diccionari «general» normatiu adreçat a la «massa parlant», la qual no està necessàriament interessada en la descripció lingüística i les discussions que genera.⁵⁴ Però, a més, cal observar que Fabra precedeix aquesta segona part de la definició amb l'afirmació «que es pren com a», la qual dona a

⁵⁴. Més si tenim en compte que el DGLC recull el terme *morfema*, que defineix com a «Element formatiu d'un mot que n'indica un accident gramatical, etc.». Per tant, Fabra sap que el mot no és la unitat mínima de la descripció lingüística.

entendre que no necessàriament ell ho veu així o que per a un diccionari general ja val aquest grau de precisió.

Després de la definició, hi ha un fragment en cursiva, que només una lectura rutinària ens faria veure com a exemples de la definició. Una mirada atenta, però, ens fa adonar que Fabra hi dóna tres classificacions diferents de mots: dues de relatives als procediments de formació i una de relativa a la possibilitat de flexió.⁵⁵

L'ús del tercer substantiu de la definició de *sintaxi*, la unitat *discurs*, pot sorprendre el consultant actual de la definició, sobretot si és lingüista. D'entrada, perquè en aquella època la sintaxi era oracional —amb incursions esporàdiques en unitats superiors, si es vol— i, per tant, esperariem que es digués «en l'oració». En segon lloc, sorprendria perquè actualment l'ús habitual d'aquest terme és propi d'enfocaments textuais i comunicatius, on clarament és un concepte molt més ampli que el de *oració*. Per fer sortir el lector de la seva sorpresa, només cal recordar que el terme *discurs* és habitual en les gramàtiques «tradicionals» del segle XIX,⁵⁶ sense que causi problemes de delimitació amb el de *oració*. Però també hi ajuda la definició que en fa el mateix DGLC, en la qual, si bé d'una banda es defineix com una unitat clarament superior a la frase —en el sentit de 'proposició'—, de l'altra recull el terme parts del discurs, on inclou categories que en les definicions respectives són definides com a part de l'oració. Per tant, *frase* i *discurs* són unitats diferents però comparteixen *parts*.

Per complementar la definició de *sintaxi*, hem mirat la definició que ofereix el DGLC dels altres «components de la llengua». Així, el lèxic és el conjunt de mots; l'estil, la manera d'expressar-se i a l'entrada *forma* s'esmenta «La forma gramatical dels mots»

⁵⁵. De fet, les tres classificacions tenen a veure amb la morfologia: les dues primeres parcialment (al costat de la morfologia de derivació hi ha procediments com la derivació impròpia o habilitació; al costat de la morfologia de composició hi ha procediments com la juxtaposició de dos mots) i la tercera, totalment: la morfologia de flexió. Aquesta pràctica d'oferir classificacions en fragments en cursiva diríem que és freqüent en les definicions fabrianes de termes gramaticals.

⁵⁶. Per exemple: Margarita Llisteras (1988: nota 1) fa observar que Vicente Salvà usa *partes del discurso* en la primera edició (1830) de la seva gramàtica i, en canvi, *partes de la oración* en l'edició de 1847.

com un cas de manera d'existir, actuar o manifestar-se alguna cosa. S'ofereix al lector, doncs, una visió de la llengua amb uns components ben delimitats.

Pel que fa a la definició de la sintaxi com a «part de la gramàtica», desenvolupada, seria: «Part de la gramàtica que tracta de l'arranjament dels mots en el discurs». Si mirem la definició de *gramàtica*,⁵⁷ hi descobrim que la gramàtica és una «branca de la lingüística» que estudia la morfologia («les classes de mots, els seus accidents i la seva flexió») i la sintaxi («funcions i relacions» dels mots «dins la proposició»)⁵⁸. Al costat d'aquesta part, hi ha, doncs, la morfologia o analogia. En canvi, la lexicologia i la semàntica són «ciències» que no pertanyen a la gramàtica. Per tant, també en la definició de la sintaxi com a disciplina, el DGLC ofereix una visió de contorns delimitats.

I.II. Els partits presos observables sobre *sintaxi*

Hi trobem les al·lusions següents a *sintaxi*:

«**construcció**. [...] Esp. Arranjament sintàctic.»

Hi trobem les al·lusions següents a *gramàtica*:

«**lògic -a**. [...] | En gram., anàlisi lògica, anàlisi dels termes d'una proposició.»

«**regla**. [...] || En gram., principi general que concerneix la formació, ús, etc., dels mots. *Regles per a la formació dels plurals.*»

Hi trobem les al·lusions següents a *estil*:

«**correcció**. [...] || Qualitat de correcte. *La correcció del seu estil. Escriure amb correcció.*»

⁵⁷. Deixem per més endavant l'accepció prescriptiva del terme.

⁵⁸. De retruc, doncs, veiem que la sintaxi, a més de l'arranjament dels mots —de l'ordre, recordem-ho—, s'ocupa de les seves funcions i de les relacions entre ells, això sí, dins la proposició. De fet, s'ocupa de les relacions i les funcions, ja que l'arranjament o l'ordre són relacions. Mirant les definicions de *funció* i *relació* no descobrim cap informació important: la del primer terme no inclou cap referència a la llengua; en la definició de *relació* trobem l'exemple «*Haver-hi una relació gramatical entre dos mots*».

En la definició de *construcció*, es fa servir el mot *arranjament*, que ja hem comentat a bastament. En la definició de *lògica*, reconeix la pertinència d'un enfocament lògic de la gramàtica. En la de *regla*, defineix clarament aquest concepte com a principi objectiu, no com a norma prescriptiva. En la de *correcció*, dóna a entendre en el primer exemple un concepte de *correcte* que no es pot lligar exclusivament a la idea de prescripció.

I.III. Conclusions sobre la concepció de *sintaxi*

El diccionari Fabra ofereix una doble definició de la *sintaxi*: com a «component de la llengua», és el conjunt de relacions i funcions de les classes de mots; com a part de la gramàtica, és l'estudi d'aquest conjunt. En tots dos sentits, la concepció queda ben delimitada respecte a altres conceptes com *morfologia*, *lèxic*, *semàntica* o *estil*.

II. La concepció de les categories sintàctiques

II.I. La definició de les categories sintàctiques

II.I.I. Les definicions de les categories sintàctiques infraoracionals

II.I.I.I. Les definicions de les classes de mots

El DGLC defineix⁵⁹ com segueix les deu categories lèxiques que per uns o altres gramàtics havien estat considerades «parts de l'oració»:

«**adjunt**. [...] en gram, mots que acompanyen els elements essencials de la proposició. En «*el meu germà ha treballat tot el dia*», «*el meu*» és un adjunt de «*germà*». | En lòg., qualitat accidental o no essencial»

«**adjuntar**. [...] *Adjuntar un adjectiu a un substantiu, un pronom feble a un verb.*»

⁵⁹. No ens podem estar de recordar que les indicacions en cursiva en aquestes entrades no són merament exemples, sinó propostes de classificacions. A part de les definicions que reproduïm, també hem mirat les de *cardinal*, *definit*, *demonstratiu*, *determinant*, *determinat*, *indefinit*, *indeterminat*, *numeral*, *ordinal*, *possessiu* i *relatiu*, i no hi hem trobat informació rellevant per als nostres propòsits.

«**adjectiu** [...] *Nom adjectiu*, que, aplicat a un nom substantiu, expressa una qualitat de la cosa designada per aquest substantiu, o determina o limita l'extensió de l'aplicació d'aquest substantiu. | *Verb adjectiu*, el verb atributiu || Nom adjectiu. *El mot «prudent» és un adjectiu. Adjectius qualificatius, A. determinatius. A. numerals, possessius, demostratius.»*

«**adverbi**. Part de l'oració que modifica el verb, l'adjectiu o un altre adverbi. *Adverbis de lloc, de temps, de manera, de grau. A. pronominals.»*

«**article**. [...] | En gram., mot feble que s'adjunta al nom per a indicar que aquest és l'expressió d'una cosa determinada (article definit) o indeterminada (article indefinit).»

«**atribut** [...] En lòg., qualitat o característica que pertany al subjecte essencialment i necessàriament (oposat a accident). | En gram., mot o grup de mots adjuntat a un substantiu qualificant-lo o determinant-lo.»

«**conjunció**. [...] Allò que serveix per a conjunyar o ajuntar; esp. part del discurs que serveix per a ajuntar dues proposicions, clàusules, frases o mots coordinats o una proposició subordinada a la principal. *Conjuncions de coordinació. C. de subordinació. C. copulativa, adversativa, causal, final.»*

«**conjuntiu**. [...] || En gram., que serveix per a unir mots o oracions, que té la força d'una conjunció. *Partícules conjuntives*, les conjuncions. *Locució conjuntiva*, grup de paraules que fan el paper de conjuncions. *Pronoms conjuntius*, els pronoms relatius. [...]»

«**interjecció**. Mot que expressa una impressió súbita i que s'empra sense connexió gramatical amb la resta del discurs.»

«**nom**. [...] en gram., part de l'oració que designa una persona, un animal o una cosa, substantiu.»

«**part**. [...] *Les parts de l'oració*, les espècies de mots que ocorren en una llengua (substantiu, adjectiu, pronom, etc.)»

«**participi**. Adjectiu verbal que admet els adjunts i la construcció del verb del qual deriva. *Participi present [...] Participi passat [...]*»

«**pospositiu**. Que es posposa.»

«**preposició**. [...] En gram., mot que subordina un terme a un altre tot denotant la relació que existeix entre les coses expressades per aquests.»

«**prepositiu**. Que es posa davant. *Un adjunt prepositiu. [...]*»

«**pronom**. Part de l'oració que designa una persona o cosa sense anomenar-la i que, en la proposició, fa la funció d'un nom. *P. personals, demostratius, interrogatius, relatius, indefinits.»*

«**substantiu**. [...] *Nom substantiu* o simpl. *substantiu m.*, part de l'oració que designa, anomenant-la, una persona, animal o cosa material o mental. *Verb substantiu*, el verb ésser.»

«**verb**. [...] Aquella part de l'oració que, en una gran part de les formes que pot revestir (formes finites), expressa ella sola, un judici o fa que el grup de mots de què forma part sigui l'expressió d'un judici (les altres formes, no finites, —infinitiu, gerundi i participi— tenint resp. la força d'un nom, d'un adjectiu i d'un adverbi).»

D'aquestes deu categories lèxiques, n'hi ha només cinc que són explícitament definides al DGLC com a «parts de l'oració»: adjectiu,⁶⁰ adverbi, nom o substantiu, pronom i verb. Com es pot veure el criteri fonamental d'aquestes definicions és el semàntic, ja que només en el cas de l'adverbi el criteri bàsic és el funcional («modifica»), criteri secundari en el cas del pronom; l'adjectiu també és definit col·locacionalment⁶¹ («aplicat a un nom...»). En el cas del pronom la funció és la d'un nom, però no es defineix a l'entrada corresponent. L'article i la preposició són definits com a «mots». El criteri comú a totes dues definicions és el funcional («per a indicar...»; «que subordina...») i el semàntic; l'article, a més, és definit per un criteri de sintaxi col·locacional («que s'adjunta...») i un de fonètic («feble»)⁶². La conjunció és explícitament una «part del discurs» i la interjecció ho és, al nostre entendre, d'una manera implícita.⁶³ La primera es defineix funcionalment («serveix») i la segona, tant semànticament («expressa») com sintàcticament («sense connexió gramatical»). El participi és definit al DGLC com una mena d'adjectiu; no té, doncs, entitat categorial pròpia. Veiem també que a l'entrada *part*, fa una definició genèrica de *part de l'oració* i fa una enumeració incompleta d'aquestes categories, encapçalada, això sí, per tres de les categories que defineix explícitament com a parts de l'oració.

Pel que fa a l'alternança en aquestes definicions del DGLC de les unitats de significació *part de l'oració* i *part del discurs*, ja hem dit —a la nota 14— que era habitual aquesta alternança, com es comprova en les enumeracions que fa de les «parts del discurs» i de les «parts de l'oració» en les entrades *discurs* i *part*, respectivament. Alternança que s'amplia amb la unitat *classe de mots* —que també hem vist en la definició fabriana de *gramàtica*.

⁶⁰. Aquesta categoria no hi és definida explícitament com a part de l'oració, però és definida com un tipus de nom, categoria que sí que ho és. Per tant, cal deduir que l'adjectiu també és una «part de l'oració».

⁶¹. Adoptem aquest terme a partir de Calero (1986).

⁶² A l'entrada *feble*, dóna l'exemple «Una síl·laba inaccentuada o feble». La preposició i el pronom no cal definir-los en aquests termes, perquè n'hi ha de febles i de forts; les altres classes són totes fortes.

⁶³. La indicació «sense connexió amb la resta del discurs» comporta que la interjecció és una part d'aquest discurs.

No podem deixar de fer observar l'ús de la paraula *mots*, ja que només l'article i la preposició són definits com a tals a les seves entrades. Però, sobretot, cal recordar el fragment final de la definició de discurs («Les parts del discurs: l'article, el substantiu, l'adjectiu...»). En l'enumeració no figuren ni la conjunció ni la interjecció —definides a les seves entrades com a «parts del discurs»—; en canvi, sí que hi són l'article —definit a la seva entrada com a «mot»—, i el substantiu i l'adjectiu —definits a les seves entrades com a «parts de l'oració». Aquesta «barreja» de classes definides a les seves entrades de maneres diferents fa pensar que els punts suspensius amaguen una llista que s'hauria d'estendre fins a les altres classes de mots (adverbi, conjunció, interjecció, preposició, pronom i verb). Passa el mateix amb l'enumeració incompleta de l'entrada *part*. Tenim, doncs, que les classes de mots són totes «parts del discurs», de les quals dues (conjunció i interjecció) són «parts del discurs» en sentit estricte; cinc (adjectiu, adverbi, nom, pronom i verb) són, a més, «parts de l'oració», i dues (article i preposició) són, a més, «mots».

Fabra demostra en el DGLC, doncs, clarament una concepció jeràrquica de les classes de mots. De les parts del discurs en sentit estricte, la conjunció actua en un nivell supraoracional, com ja la gramàtica tradicional observa; les interjeccions, segons el mateix Fabra (1956: 107-108), no són «altra cosa que equivalents de frase».⁶⁴ Pel que fa a les parts de l'oració, com la mateixa denominació expressa, actuen en un nivell intraoracional. Per la seva banda, els «mots» depenen, segons Fabra, d'una part de l'oració: el nom o un «terme». Ho podem veure en l'esquema següent:

<i>Classes de mots</i>	<i>Parts del discurs: conjunció i interjecció</i>
	<i>Parts de l'oració: nom, verb, adjectiu, adverbi i pronom</i>
	<i>Mots: article i preposició</i>

Feta aquesta deducció, sembla que s'entén millor la definició fabriana de *sintaxi* («Arranjament dels mots en el discurs; la part de la gramàtica que en tracta.»). No

⁶⁴. V. el § 2.1.1.1.19.

d'altra manera podria Fabra postular, si no, que la sintaxi ha de tractar de la conjunció i de la interjecció —ja que les defineix com a parts del discurs.

Resta comentar les definicions dels termes no entesos en principi com a parts de l'oració: *adjunt*, *adjuntar* i *atribut*. Pel que fa a la definició del primer, el Mestre l'encapçala amb el plural «mots». Sembla un lapsus, ja que en l'explicació en cursiva subsegüent podem commutar els mots *el meu* pel mot *mon*; però, a més, a l'entrada *adjuntar*, «s'adjunten» un adjectiu i un pronom feble. Hi escauria més la fórmula distribucional d'altres definicions fabrianes: «mot o grup de mots».

Podem comparar, mitjançant l'esquema següent, les definicions de *adjunt*, *atribut* i *adjectiu*:

<i>adjunt</i>	<i>atribut</i>	<i>adjectiu</i>
«[mot o grup de] mots»	«mot o grup de mots»	«Nom adjectiu»
«acompanyen»	«adjuntat»	«aplicat»
«elements essencials de la proposició»	«substantiu»	«substantiu»
—	«qualificant»	«expressa una qualitat»
—	«determinant»	«determina l'extensió»

Des del punt de vista de la categoria lèxica de la classe definida, només es reconeix la distribucionalitat per a l'adjunt i l'atribut. Des del punt de vista de la col·locació, tots tres acompanyen directament el seu «nucli». Pel que fa a la classe de mots que poden acompanyar, l'atribut i l'adjectiu només poden anar amb noms, mentre que l'adjunt pot anar amb les parts essencials de la proposició. Quines són? La definició fabriana de *proposició* («Enunciació d'un judici») no ens ho aclareix, però hi veiem una pista en la seva definició de *terme*: «En lòg., el subjecte i el predicat d'una proposició». També en gramàtica moltes proposicions consten de subjecte i de predicat. I generalment els nuclis, els elements essencials, d'aquests termes són el nom i el verb. Per tant, l'adjunt —com confirma l'exemple de la seva definició i els de la definició de *adjuntar*— és tot mot o grup de mots que acompanyen un nom o un verb. De la qual cosa es dedueix que, des del punt de vista relacional, l'adjectiu i l'atribut són un tipus d'adjunt. Des del punt de vista semàntic, Fabra no defineix l'adjunt, i l'adjectiu i l'atribut els defineix paral·lelament: poden qualificar i determinar. D'altra banda, d'acord amb la seva

definició («s'adjunta al nom»), l'article és un adjunt. Pel que fa a la conjunció i la preposició, tot i que es poden adjuntar per darrere a les parts essencials de l'oració, el seu caràcter relacional fa que no puguem parlar estrictament d'adjunció.

A partir d'aquestes observacions, ens apareix una jerarquia entre les classes de mots diferent de la que hem vist abans. Ho podem reflectir en l'esquema següent:

Classes de mots

Parts del discurs: conjunció, interjecció

Elements essencials de la proposició: nom, verb

Mot: preposició

Adjunts: adverbi, atribut (adjectiu i article),
pronom feble⁶⁵

II.I.I.II. Les definicions dels grups de mots

Pel que fa als grups de mots, en primer lloc és interessant analitzar l'enumeració que trobem a l'entrada *conjunció* del DGLC, que revela una classificació descendent entre *proposició, clàusula, frase* i *mot*:

«**conjunció.** [...] esp. part del discurs que serveix per a ajuntar dues proposicions, clàusules, frases o mots coordinats o una proposició subordinada a la principal.»

En aquesta entrada, fa servir el terme *clàusula* en el sentit de 'proposició membre d'una altra proposició' i *frase* en el sentit de 'fragment sense verb definit'.

El DGLC dona les definicions següents relatives als grups de mots:⁶⁶

⁶⁵. Pel que fa als altres pronoms enumerats en l'entrada *pronom*, només el relatiu podria ajustar-se a la definició estricta de *adjunt*; però aquesta definició, a parer nostre, comporta una relació de dependència estructural amb l'element essencial i, des d'aquest punt de vista el relatiu només compliria aquesta característica respecte del verb de l'oració de relatiu, fins al punt que aquesta pot consistir exclusivament en un verb: p. ex., *la noia (que ve)*. Però no amb un nom: **La noia que* o **que en Pere* (de *L'home que en Pere va ajudar*). Els altres pronoms (personals tòncics, demostratius, interrogatius i indefinits) tampoc no s'ajusten a aquesta dependència estructural; s'hi ajusten els demostratius, els interrogatius i els indefinits però quan funcionen com a adjectius.

⁶⁶. No recull el terme *sintagma*. Les definicions que dona de *combinació, conjunt* i *grup* són de la llengua general, sense cap accepció gramatical específica. Numerem les accepcions diverses d'un mateix lema amb el número entre claudàtors i en negreta per facilitar les remissions durant l'anàlisi.

«**adjectival**. Que té valor d'un adjectiu. *En l'expressió «anell de ferro», els mots «de ferro» constitueixen una locució adjectival.»*

«**adverbial**. [...] que fa l'ofici d'un adverbi. *Locució adverbial. Frase adverbial.»*

«**circumlocució**. Expressió per mitjà de moltes paraules d'allò que podria dir-se amb una o molt poques.»

«**clàusula [1]** [...] || en gram., conjunt de mots que formen una proposició que és membre d'una proposició més complexa»

«**conjuntiu**. [...] || En gram., [...] *Locució conjuntiva*, grup de paraules que fan el paper de conjuncions.[...]»

«**construcció**. Acció de construir [...] Esp. Arranjament sintàctic. La construcció d'una frase, i el·lípt., una construcció [...]»

«**expressió** f. Acció d'expressar; la cosa expressada. [...] | *Una expressió pròpia del llenguatge corrent. Una expressió incorrecta.* [...]»

«**frase [5]**. [...] || En gram., grup de mots en què no figura cap verb en un mode definit i que fa dins la proposició l'ofici d'una part de l'oració. *Una frase adverbial, adjectival.»*

«**gir**. Frase quant als mots que hi entren i la manera com estan ordenats i enllaçats. [...]»

«**locució**. [...] || Reunió de mots que fan la funció d'un mot. *Locució adverbial.*[...]»

«**nominal**. Pertanyent o relatiu al nom. *Sufix nominal*[,] que serveix per a la formació de noms.»

«**oració [2]**. [...] | En gram., [...] també un grup de mots que constitueix un dels membres d'una oració i conté un verb en un mode personal (oració subordinada) [...]»

«**perífrasi**. Frase usada com a equivalent d'un mot, circumlocució.»

«**prepositiu**. [...] | Que fa l'ofici d'una preposició. *Locució prepositiva.*»

[proposició] «**subordinar**. [...] | *Proposició subordinada*, la que constitueix un dels membres d'una altra proposició (dita principal).»

No ens podem estar de cridar l'atenció sobre el fet que les definicions pertinents de *clàusula*, *frase* i *oració* van sota la marca temàtica «gram.» (= 'gramàtica'). En el context d'una obra prescriptiva, adreçada a la «massa parlant», aquesta especificació no pot tenir altra funció que la d'avisar el lector que l'accepció que hi ha a continuació és un tecnicisme de la gramàtica «general». Per tant, distribueix les accepcions dels termes segons que pertanyin a la llengua «general» o a la terminologia gramatical. Ens trobem, doncs, davant del Fabra lingüista que defineix conceptes teòrics.

La definició de *frase* del DGLC, la podem considerar «principal» respecte de les de *construcció*, *gir* i *perífrasi*, ja que hi remetent: la primera fa sinònima «per el·lipsi» la

unitat *frase* de la unitat *construcció*; la segona i la tercera (*gir* i *perífrasi*), la inclouen com a hiperònim. Doncs bé: les tres definicions estan encapçalades per dos sintagmes sinònims, o bé *grup de mots*, o bé *conjunt de mots*. I podem considerar-los sinònims, perquè Fabra, malgrat l'ús sistemàtic que en fa, no els defineix en cap moment.

La definició de *gir* no deixa de sorprendre, d'entrada per l'ús de la locució *quant a*, que no sabem interpretar sinó com 'des del punt de vista de'. El segon sintagma coordinat que hi ha a continuació fa una caracterització sintàctica: es refereix a la relació entre els mots del grup. Però el primer, només podem assajar de deduir que es refereix a la selecció dels mots del grup; només es pot entendre com una voluntat de dir que si hi apareix cap verb ha de ser «en un mode no definit».⁶⁷

Com que no s'entén aquesta definició, ens ha estat útil consultar la definició de *gir* en els diccionaris següents:⁶⁸

- a) *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC):
«Frase que presenta els mots ordenats d'una manera peculiar.»
- b) *Gran diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana (GDLC):
«Manera peculiar d'ésser ordenats els mots d'una frase.»
- c) *Diccionario de la lengua española* de la Real Academia española (RAE):
«Tratándose de lenguaje o estilo, estructura especial de la frase, o manera de estar ordenadas las palabras para expresar un concepto.»
- d) *Diccionario de uso del español*, de María Moliner (DUE):
«([...] en la acepción lingüística es traducción del francés “tour”.) [...] Cada una de ciertas maneras peculiares de un idioma de construir determinadas expresiones; por ejemplo, “al” con un infinitivo, en frases como ‘al salir de casa’. Se diferencia del modismo en que no es una expresión invariable construida con elementos fijos, sino una manera de construir aplicable a múltiples casos.»
- e) *Le Petit Robert 1* (LPR):
«3. TOUR. [...] III [...] B. [...] TOUR DE PHRASE : manière de présenter la pensée selon l'agencement des mots dans un énoncé [...] *Un tour de phrase*, une expression syntactique.»

⁶⁷. V. la definició de *frase* [5].

⁶⁸. La definició del *Diccionari català-valencià-balear* és quasi exacta de la del DGLC: «Frase, en quant als mots que hi entren i a la manera com estan ordenats i enllaçats». El *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (entrada *girar*) no comenta aquesta accepció.

El primer que confirmen aquestes cinc definicions és la superfluïtat del primer fragment de la definició fabriana («quant als mots que hi entren»): si un gir és un tipus de «frase [5]», cal sobreentendre que compleix la restricció sobre els tipus de mots que en poden formar part. Pel que fa a la segona part de la definició, aquestes cinc definicions demostren la poca claredat de la definició del DGLC: en aquest sentit és significativa la definició del DIEC, ja que és una revisió exhaustiva i sistemàtica del DGLC. I són especialment aclaridors el comentari i l'exemple del DUE, que deixen clar que parlem de construccions o estructures productives. És, doncs, la definició fabriana de *gir* una definició tautològica en la primera part i poc clara en la segona, que cal entendre que volia expressar el que recull el DIEC.

La definició de *perífrasi* usa un criteri distribucional.

Un aspecte destacable és la sinonímia que hi ha entre *clàusula*, *oració* i *proposició*. La primera definició remet a la tercera i aquesta és paral·lela a la segona (proposició subordinada membre d'una altra proposició; oració subordinada membre d'una altra oració), excepte pel que fa a la menció expressa a la presència d'un verb conjugat en la segona.

Pel que fa al terme *expressió*, ni la definició ni els exemples que en dóna no permeten de veure exactament a què es refereix Fabra. Però en la definició de *adjectival*, el fa servir per referir-se al conjunt *anell de ferro*; i en la definició de *frase* (la [3], que reproduïm més avall) defineix la *frase* com una «expressió que té un sentit complet».

Tanmateix, malgrat tenir aquestes peces deslligades, creiem que podem assajar de deduir la concepció implícita que el DGLC dóna de *grup de mots* mitjançant el que hem anomenat en aquest treball una definició «per extensió»; és a dir, a partir dels conceptes que defineix com a tals, intentarem veure que és un grup de mots.⁶⁹

⁶⁹. Essent aquest el terme que usa amb preferència sobre els de *conjunt*, *combinació* o *reunió*, a partir d'ara el farem servir exclusivament. Fabra també fa servir aquest sintagma en la fórmula «mot o grup de mots» de les definicions de *atribut*, *complement*, *objecte* i *subjecte*; però en els casos que comentem aquí són només grups de mots, especificats a partir dels criteris que comentem.

Podem construir el nostre trencaclosques, a partir dels criteris següents, que són aquells a partir dels quals Fabra defineix les unitats de significació *clàusula* [1], *frase* i *oració*: la posició jeràrquica que ocupa entre el mot i la proposició complexa,⁷⁰ la inclusió d'un verb com a nucli i en cas afirmatiu el grau de definició del seu mode, i en tercer lloc, la funció que cada unitat exerceix o la categoria que representa. Des del primer punt de vista, el sostre de la clàusula és la proposició «complexa», el de la frase és la proposició i el de l'oració i la proposició (a l'entrada *subordinar*) és l'oració o proposició principal —adjectiu aplicable també a l'oració, ja que Fabra esmenta el terme *subordinada*.

Des del segon punt de vista, la clàusula, l'oració i la proposició contenen un verb conjugat, i la frase no.⁷¹ La definició de *oració* i la de *frase* ho diuen explícitament. Per arribar a deduir que la clàusula i la proposició han de dur un verb conjugat, hem hagut de mirar l'entrada *proposició* («Enunciació d'un judici») i la de *verb* («part de l'oració que, en una gran part de les formes que pot revestir (formes finites), expressa ella sola, un judici o fa que el grup de mots de què forma part sigui l'expressió d'un judici»), a partir de les quals es veu que per Fabra no hi ha proposició sense verb conjugat.

Des del tercer punt de vista, el funcional, la clàusula, l'oració i la proposició subordinada són «membres» de l'oració o proposició principals, mentre que la frase pot exercir de «part de l'oració».

En conseqüència, la definició per extensió de *grup de mots* que s'endevina en el diccionari seria: combinació de mots inferior a la proposició complexa, que pot incloure un verb i que pot fer la funció d'una classe de mots o actuar com a membre d'una proposició. Són, doncs, grups de mots la clàusula [1], l'oració i la proposició subordinades i la frase [5].

Una conseqüència teòrica important de les caracteritzacions funcionals que Fabra fa d'aquestes unitats és que les unitats de les diferents classes de mots poden ser

⁷⁰. V. la definició de *clàusula* [1] del DGLC.

⁷¹. Dels fragments en cursiva deduïm que pot fer d'adjectiu o d'adverbi.

monolexemàtiques (ho diu explícitament en la definicions de *locució* i de *perífrasi*, i ho poden ser les tradicionals parts de l'oració i els membres de la proposició) o polilexemàtiques (poden ser grups de mots).

També és destacable la concepció que s'endevina de *locució*. Tant en aquest entrada com en les de *adjectival*, *adverbial*, *conjuntiu* i *prepositiu*, es dona l'equivalència funcional entre la unitat monolexemàtica i la polilexemàtica. Des del punt de vista estructural, però, només hi ha una pista: a l'entrada *adjectival*, Fabra dóna en cursiva l'explicació que *de ferro* és una locució adjectival. Observem que en aquest conjunt no hi ha cap adjectiu sinó una preposició i un nom: la qualificació, doncs, té una base funcional.

II.I.I.III. Les definicions de termes o membres de la proposició

En trobem les definicions següents:

«**membre**. [...] Part o constituent d'un tot o d'una cosa organitzada. *Els membres d'una proposició, d'un període.* [...]»

«**predicat**. En lòg., allò que és afirmat del subjecte; en gram., la proposició tret el subjecte.»

«**predicatiu** [...] m. El membre d'una proposició que completa la predicació d'un verb de predicació incompleta com *ésser*.»

«**subjecte**. [...] || En lòg., allò sobre què és fet un judici, de què la proposició és una caracterització o designació. | En gram., el mot o grup de mots que designen allò de què és afirmada o predicada alguna cosa, al qual està subordinat gramaticalment el verb.»

«**terme** [...] En lòg., el subjecte i el predicat d'una proposició [...].⁷²»

Destaca l'ús de la marca temàtica «En lòg.» en les definicions de *predicat*, *subjecte* — en aquestes dues, contraposada a la marca «En gram.»— i *terme*. Aquestes unitats de significació formen un sistema conceptual coherent, però sorprèn que Fabra no usi el tercer com a hiperònim en la definició dels dos primers, ja que en la definició de *terme*

⁷². No hi ha cap referència a la gramàtica.

diu que ho són el subjecte i el predicat. En les definicions gramaticals d'aquests dos, s'observa una asimetria: el subjecte és definit distribuicionalment («mot o grup de mots»), semànticament («que designa») i sintàcticament («al qual està subordinat gramaticalment el verb»), mentre que per a la comprensió del predicat el consultant es veu forçat a consultar les definicions de *subjecte* i *proposició*. En la definició gramatical d'aquesta unitat, cal sobreentendre que, si el subjecte no és explícit a la proposició, pot equivaler a la proposició.

Comparant les definicions de *membre*, de *predicatiu* i de *terme*, no és inversemblant afirmar que hi ha una jerarquia entre *membre* i *terme*: mentre que el membre no és necessàriament una unitat immediatament inferior a la proposició, ja que forma part del predicat —si més no, en les oracions amb el vebr *ésser*—, el terme sí que ho és.⁷³

II.I.II. Les definicions de *proposició*

Troblem al DGLC les següents definicions relatives al concepte de *proposició*:

«**clàusula [2]** [...] || en gram., [...] també, segons d'altres, una proposició [...]

«**construcció.** [...] Esp. Arranjament sintàctic. La construcció d'una frase, i el·lípt., una construcció [...]

«**frase [1].** Una proposició [...]

«**frase [3]** [...] expressió que té un sentit complet. *Una frase correcta. Trobar la frase justa. No sap com acabar la frase.* [...]

«**frase [4].** [...] || Manera peculiar amb què constitueix i ordena les proposicions cada escriptor, una llengua.»

«**oració [1].** [...] En gram., mot o conjunt de mots que són l'expressió d'un judici.[...]

«**proposició.**⁷⁴ [...] Enunciació d'un judici. *Proposició afirmativa, negativa, P. universal, particular. P. expositiva, interrogativa, imperativa, exclamativa. P. subordinada.*»

[proposició] : «**subjecte.** [...] || En lòg., allò sobre què és fet un judici, de què la proposició és una caracterització o designació.»

⁷³. V. al § II.II les definicions de *clàusula*, *oració* i *proposició* com a «membres» d'una proposició.

⁷⁴. I : «**enunciació.** [...] La proposició és l'enunciació d'un judici.»

El més destacable és la sinonímia que el lector pot arribar⁷⁵ a establir entre *clàusula*, *frase* [1], *oració* i *proposició*. També ens sembla rellevant comentar el paral·lelisme aparent que hi ha en les definicions de *clàusula* i *frase* [1].

Pel que fa a la sinonímia, cal fer d'entrada dues observacions. La primera és que no sembla agosarat afirmar que Fabra es distancia de la possible sinonímia de *clàusula* respecte dels altres tres conceptes: com, si no, cal interpretar el modalitzador «segons d'altres»? La segona observació és que la sinonímia s'estableix de dues maneres diferents: d'una banda, el diccionari dona *proposició* com a equivalent de *clàusula* i *frase* [1]; de l'altra, pel que fa a *oració* i *proposició*, en fa dues definicions que creiem sinònimes. A més, la sinonímia entre *frase* [1], *oració* i *proposició* es reforça pel fet que la definició d'aquests conceptes inclou —en el primer explícitament i en els segons implícitament— el criteri de l'autonomia semàntica.⁷⁶ Però el que cal destacar és que la unitat *proposició* és en unes quantes entrades, com a objecte de definició o com a unitat usada, o bé un tecnicisme lògic (*lògic, predicat, subjecte, proposició*), o bé un tecnicisme gramatical (*gramàtic, lògic, membre, predicat, subjecte, proposició*).

Si passem a la definició [4]⁷⁷ de *frase*, ens adonem que difereix completament de la de les altres categories. El substantiu *manera* ens remet a la idea de «possibilitat entre altres». D'una banda, la possibilitat realitzada per un escriptor, cas en què ens trobem en

⁷⁵ Fem servir aquesta perífrasi tan prudent, perquè cal no oblidar que nosaltres anem oferint la microestructura de cada lema trossejada d'acord amb els nostres interessos d'anàlisi; el destinatari del diccionari, en canvi, les té totes senceres i no busca generalment analitzar-les, sinó saber «què volen dir» els lemes. Aquesta prudència, a més, l'avalua, per exemple, l'enumeració que dins l'entrada conjunció fa el DGLC, amb una classificació descendent *proposició, clàusula, frase* i *mot*, i que ja hem comentat.

⁷⁶ Encara dins de la qüestió de la sinonímia, hi ha, com a detall al nostre entendre no sense importància, el fet que la definició de *proposició* no porta la marca «en lòg.» —com seria coherent després del que hem vist en les definicions de *predicat, subjecte* i *terme*, on el terme *proposició* s'usa com a definidor i on es fa servir aquesta marca temàtica. No és sinó llegint la definició lògica de *subjecte* del mateix DGLC («En lòg., allò sobre què és fet un judici, de què la proposició és una caracterització o designació») que deduïm que, en lògica, la proposició és «una caracterització o designació» del subjecte.

⁷⁷ El grup de mots «ordena les proposicions» pot fer venir el dubte de si es refereix a l'ordenació interna de les proposicions o a l'ordenació entre proposicions. Malgrat que es pot interpretar que s'ordena el discurs o l'oració complexa, el fet que l'ordenació entre proposicions és una decisió generalment *ad hoc* segons la il·lació del discurs i per tant no reduïble a regles, ens inclinem a interpretar que la definició es refereix a l'ordre intern —qüestió llargament tractada, a més, pel Mestre. Per tant, incloem la definició en l'anàlisi de la categoria oracional i no en el de les supraoracionals.

el terreny clàssic del que s'anomena *estil*.⁷⁸ Però, de l'altra, s'afirma que també cada llengua realitza una possibilitat entre altres. Aquesta possibilitat entre altres afecta tant la constitució mateixa de la proposició com la seva ordenació.

En la definició lògica de *subjecte* es dedueix la definició següent de *proposició*: «caracterització o designació del subjecte». Tenint en compte la definició de *proposició* i la definició lògica de *predicat* («allò que és afirmat del subjecte») del mateix diccionari, sembla clar que, en lògica, el predicat i la proposició poden ser la mateixa entitat.

II.I.III. Les definicions de les categories sintàctiques supraoracionals

Hem trobat les definicions següents al DGLC:

«**clàusula [3]** [...] || en gram., [...] també, segons d'altres, [...] un conjunt de proposicions íntimament relacionades entre elles.»

«**context** La part d'un text que enclou, precedeix o segueix un mot o passatge. En “*hi havia allà nou noies*”, el context ens indica clarament que “*nou*” és l'adjectiu numeral “*nou*” i no l'adjectiu qualificatiu “*nou*” o el substantiu femení “*nou*”.»

«**discurs [0]**. Allò que hom diu d'una manera seguida.»

«**discurs [1]**. [...] esp. allò que, dit o llegit en públic, tracta d'un assumpte amb cert mètode i certa extensió.»

«**discurs [2]**. [...] || El seguit de mots i de frases que formen el llenguatge parlat o escrit. *Discurs familiar, elevat. Les qualitats del discurs: ordre, claredat...* [...]»

«**escrit**. Cosa escrita, allò que és escrit [...]; esp. composició literària.»

«**frase [2]** [...] un conjunt de proposicions coordinades»

«**paràgraf**. Secció o subdivisió d'un discurs, d'un capítol, etc., generalment numerada, que forma una unitat pel fet de tractar d'un punt particular, etc.; el seu símbol és § o ¶. [...]»

«**passatge** [...] || Porció indefinida, però generalment no llarga, d'una composició literària, musical, etc., que ofereix una particularitat tal o tal. *Un passatge obscur, difícil.*»

«**període** [...] Sèrie d'oracions juxtaposades o coordinades des d'una pausa plena a una altra (marcades per punts).»

⁷⁸. Recordem que el DGLC el defineix com la «Manera d'expressar el pensament en el llenguatge oral o escrit. *L'estil d'un escriptor.*»

«text Contingut d'un escrit [...] esp. en contraposició als comentaris [...] que hom hi fa [...]»

El primer aspecte comentable és l'aparent paral·lelisme entre les definicions de *clàusula* [3], *frase* [2] i *període*. Tots tres termes són definits mitjançant una equivalència amb un nombre indeterminat de proposicions o oracions. Però mentre que en la definició del primer aquest conjunt de proposicions és caracteritzat més aviat semànticament (proposicions «íntimament relacionades entre elles»), en la definició del segon i del tercer la caracterització del conjunt és molt concreta: estan lligades sintàcticament per coordinació en la frase, i coordinades o juxtaposades en el període. Per tant, per nosaltres, el conjunt de proposicions de la clàusula fa pensar més aviat en els conceptes de *paràgraf* o *període* —també pot constituir un fragment llarg amb unitat semàntica— i el de la frase, en unitat oracional o proposicional complexa. És de notar també que la frase és definida per criteris d'autonomia semàntica («expressió amb sentit complet») i de sintaxi relacional («proposicions coordinades»), mentre que el període ho és relacionalment («juxtaposades o coordinades»), prosòdicament («des d'una pausa plena a una altra») i gràficament («marcades per punts»). El període, doncs, és més ampli: pot incloure més d'un «acte de comunicació complet», més d'una frase.

Pel que fa al que podríem anomenar *caracterització* d'aquestes categories, són rellevants les observacions següents. La «unitat» de què es componen és la frase, proposició o oració —Fabra fa ús, doncs, de la sinonímia entre elles—; ho diu explícitament en les definicions de *clàusula*, *discurs* i *període*, i implícitament en les de *context*,⁷⁹ *escrit*, *paràgraf*, *passatge* i *text*. El criteri de la unitat temàtica no s'usa en totes les definicions: només és utilitzat, explícitament, en les de *discurs* i *paràgraf*, i, implícitament, en les de *clàusula*, *escrit*, *passatge* i *text*.⁸⁰ Un tercer criteri, deduïble, és el de la llargada: la clàusula, el context, el paràgraf, el passatge i el període impliquen

⁷⁹. El *context* és un concepte relatiu —almenys, més relatiu que els altres tractats en aquest epígraf—, com ho demostra el fet que el comentari de Fabra en cursiva inclou un exemple en què el context és una sola frase. Atesa aquesta relativitat d'ara en endavant exclouem aquest concepte de l'anàlisi.

⁸⁰. Ens sembla clar que el context no s'ha de definir per aquest criteri; el període, ja és més discutible.

l'existència de seqüències més llargues, les quals no poden ser, generalment,⁸¹ altres que el discurs, l'escrit o el text.

II.IV. Conclusions sobre les definicions de les categories sintàctiques

És oportú recordar que hem organitzat la nostra anàlisi en sentit ascendent, de la unitat mínima del discurs segons Fabra, el mot, al discurs mateix. Això ha comportat l'anàlisi de 68 termes,⁸² quantitat per si mateixa complicada d'analitzar. Però la tasca ha resultat encara més complexa per la polisèmia —no cal dir que en entrades amb definicions pertinents per al nostre estudi— d'alguns termes i la sinonímia entre uns altres.

Tots aquests condicionants es manifesten amb tota plenitud en l'anàlisi de les definicions del diccionari Fabra: és el text que defineix els 68 termes i, en conseqüència el que presenta la màxima polisèmia⁸³ i sinonímia. Pel que fa a la polisèmia, però, cal dir que en les definicions de setze termes hi ha una distribució temàtica entre les pròpies de la gramàtica o la lògica com a llenguatges d'especialitat i les de la llengua general. S'hi poden establir tres grups. En deu casos —*article, clàusula, complement, concordança, conjuntiu, lògic -a, objecte, preposició, règim i regla*— s'usa la marca «En gram.» davant la definició, que és l'única pertinent per a la nostra anàlisi de l'entrada. En quatre —*adjunt, atribut, predicat i subjecte*— la definició gramatical es contraposa a la lògica —assenyalada amb la marca «En lòg.». I en tres casos més —

⁸¹. Som conscients que entre els cinc fragments «menors» pot haver-hi també una jerarquia: un passatge pot incloure els altres quatre; el context pot incloure una clàusula, un paràgraf o un període; etc. No creiem que sigui molt rellevant per al nostre treball aquesta jerarquia.

⁸². Independentment de si al final han estat pertinents o no. Són, per ordre alfabètic: *acusatiu, adjectiu, adjectival, adjunt, adjuntar, adverbial, article, atribut, auxiliar, categoria, circumlocució, classe, clàusula, coherència, cohesió, combinació, complement, concordança, conjunció, conjunt, conjuntiu, construcció, context, datiu, discurs, enunciació, enunciar, expressió, frase, funció, gir, gramàtic -a, grup, interjecció, judici, locució, lògic -a, membre, mot, nom, nominal, objecte, oració, ordre, paràgraf, paraula, part (f.), participi, passatge, perífrasi, període, pleonisme, pospositiu, predicat, predicatiu, preposició, prepositiu, pronom, proposició, psicològic, relació, règim, regla, subjecte, substantiu, substantival, terme, text i verb*. Notem que no recull el terme *sintagma*, malgrat conèixer-lo (Fabra (1924): «l'eliminació de tants mots i sintagmes [...]» [Repr. per Vallverdú (1980: 158)].)

⁸³. Dóna cinc accepcions pertinents de *frase*, tres de *clàusula* i dues de *discurs* i de *oració*.

frase, nom i oració— trobem que hi ha definicions pertinents sense cap marca i d'altres d'assenyalades amb la marca «En gram.».

A més, com que en les entrades polisèmiques Fabra no marca de cap manera les diferents accepcions, quan la sinonímia s'estableix amb alguna d'aquestes entrades, el consultant es veu obligat a fer-ho pel seu compte.⁸⁴

Els problemes d'extracció de la informació, però, no s'aturen aquí: tretze entrades⁸⁵ inclouen fragments en cursiva —per tant, no diferenciats tipogràficament dels termes polilexemàtics específics ni dels exemples ni de les locucions i frases fetes— que ofereixen informació pertinent per al nostre treball. Són exclusivament sintagmes nominals, van entre punts i els seus elements van separats entre comes. Alguns s'acaben amb punts suspensius o etc. En deu casos —*adjectiu, adverb, conjunció, discurs, frase [5], mot, nom, pronom, proposició i verb*— són classificacions semàntiques, sintàctiques, estilístiques, morfològiques, de formació de mots o lògiques.⁸⁶ N'és un cas particular la definició de *membre*, genèrica, en la qual el lector no entreveu l'accepció gramatical fins que no arriba al fragment «Els membres d'una proposició, d'un període». Altres fragments en cursiva són definicions per extensió del terme: és el cas de «Les qualitats del discurs: ordre, claredat...» i «Les parts del discurs: l'article [...].», a *discurs*.⁸⁷

Hi ha dos fragments en cursiva que no són termes polilexemàtics específics ni exemples ni locucions ni frases fetes, però que tampoc no són simplement sintagmes nominals juxtaposats entre punts. Són comentaris en forma de frase de la definició que s'acaba de donar. Les trobem a les entrades *adjunt* i *context*.⁸⁸

⁸⁴. Això es dona justament amb *frase* —recordem: amb cinc accepcions— donat com a hiperònim en les definicions de *construcció, gir i perifrasi*.

⁸⁵. A l'entrada *substantiu*, dins la mateixa plecra doble (||), separats per una plecra simple (|) hi ha els termes *nom substantiu* i *verb substantiu*. Aquesta situació no s'ajusta al que comentem aquí.

⁸⁶. Destaquen la definició de *proposició*, que n'inclou quatre, i les de *adjectiu, conjunció, mot* i *verb*, amb tres. No n'inclouen entrades com *predicat* o *preposició*, que en podrien incloure.

⁸⁷. Hi podem afegir el fragment «Formació del plural dels noms» a *nom*.

⁸⁸. Són: «En “el meu germà ha treballat tot el dia”, “el meu” és un adjunt de “germà”.» i «En “hi havia allà nou noies”, el context ens indica clarament que “nou” és l'adjectiu numeral “nou” i no

I encara el lector descobreix casualment, per exemple, la definició dels termes *proposició subordinada* i *proposició principal* a l'entrada *subordinar*.

Malgrat aquestes dificultats, creiem haver pogut arribar a algunes conclusions respecte de les definicions que Fabra dóna de les diferents categories sintàctiques. La primera és que es pot deduir d'aquestes definicions i de les relacions conceptuals que s'hi estableixen unes jerarquies.

Pel que fa al que hem anomenat *grups de mots*, d'entrada cal dir que aquest sintagma és utilitzat per Fabra en principi d'una manera genèrica sempre seguit d'una especificació: no hi ha un terme *grup de mots* amb una significació precisa. Aquest sintagma és majoritàriament utilitzat per expressar el distribucionalisme inherent de moltes categories. Així, per a un primer conjunt de categories —*adjunt, atribut, complement, objecte, oració* [1] i *subjecte*— Fabra usa la fórmula «mot o grup de mots». Però també trobem usat *grup de mots* sol per definir la possibilitat que la *clàusula* [1], l'*oració* [2] i la *proposició* —categories sinònimes per Fabra en aquest nivell— tenen de constituir membres de l'*oració* [1] (expressió d'un judici), els quals poden estar constituïts en altres ocasions per un sol mot. Per tant, el DGLC dóna a entendre la possibilitat constant que les categories sintàctiques siguin mono o polilexemàtiques. També hi trobem la locució com a grup de mots que pot fer d'adjectiu, adverbi, conjunció o preposició, amb l'única pista sobre la seva estructura que *de ferro* és una locució adjectival.

Gairebé sense adonar-nos-en, hem passat al nivell dels «membres de l'oració», en principi immediatament inferior al dels «termes». Hem dit que el mot *membre* no és definit explícitament com a categoria gramatical. Però a partir de la definició de *predicatiu* (membre que completa la predicació del verb *ser*), ens adonem que és una categoria inferior a la de *terme*. Però, a més, les categories que poden constituir-se com

l'adjectiu qualificatiu "nou" o el substantiu femení "nou".» D'altra banda, notem que aquesta explicació és una mostra clara d'estratègia funcionalista.

a membres o fer-ne les funcions depenen del verb, nucli del «terme de la proposició» predicat.

El concepte *terme* és en el diccionari sobretot un concepte lògic; però és subjacent a la definició gramatical de *predicat* (dit ràpid: proposició menys subjecte). Si fem una operació matemàtica senzilla, d'aquesta definició deduïm que en gramàtica la proposició també consta de subjecte i predicat. I en aquest sentit és interessant veure les dependències entre *subjecte*, *verb* i *membre* que es desprenen de les seves definicions: en la de *subjecte* es diu que el verb se li «subordina gramaticalment» (deduïm que per la concordança); els *membres*, acabem de veure que depenen d'aquest (estructuralment).⁸⁹

Arribant al nivell oracional, es constata que el DGLC estableix una sinonímia sistemàtica entre *frase* [1], *oració* [1] i *proposició*, i es distancia de la possibilitat de sinonímia amb *clàusula* [2]. D'acord amb el criteri de l'autonomia semàntica i sintàctica, la interjecció hi equival. I aleshores pren tot el sentit l'enumeració que trobem a l'entrada *conjunció*: la proposició, estructura amb subjecte i predicat com a expressió d'un judici; la *clàusula*, com a grup de mots membre d'una proposició; la *frase*, com a grup de mots sense verb conjugat que pot fer de part de l'oració; i el *mot*, «que es pren com a unitat mínima del discurs».

En el nivell de les categories supraoracionals, trobem de seguida els conceptes de *frase*, *període* i *clàusula* [3] —del qual Fabra també es distancia. Els dos primers estan molt definits i el primer és més restringit que el segon: només és un conjunt de proposicions coordinades, mentre que el segon admet proposicions juxtaposades. A continuació, hi ha els termes *paràgraf* i *passatge*, que segons com els agafem es poden incloure l'un a l'altre, ja que no són definits d'una manera molt precisa. I al capdamunt, hi trobem els termes *discurs*, *text* i *escrit*. En aquest nivell supraoracional, *grosso modo* aquesta seria la jerarquia.

⁸⁹. De fet, ell no ho diu explícitament, el subjecte també pot incloure membres; només cal pensar en les clàusules, oracions o frases de relatiu, amb una funció adjectiva.

Podem veure aquesta jerarquització, en sentit descendent, en l'esquema següent:⁹⁰

Discurs ⁹¹ / escrit / text	Composicions escrites llargues amb unitat temàtica
Paràgraf / passatge	Fragments de discurs amb una unitat temàtica més o menys marcada
Període Frase [2]	Conjunt d'oracions juxtaposades o coordinades entre dos punts Conjunt d'oracions coordinades
Frase [1] / oració / proposició	Expressió d'un pensament amb sentit complet
Terme ⁹² (subjecte i predicat)	Parts estructurals de la proposició
Membre	Unitat immediatament inferior al terme (sobretot al predicat)
Frase [5]	Grup de mots en què no figura cap verb en un mode definit i que fa dins la proposició l'ofici d'una part de l'oració

Si passem a considerar els criteris de definició que Fabra fa servir, l'observació que de seguida s'imposa és que no totes les categories són definides per un únic criteri. Aquests criteris es poden agrupar bàsicament en criteris semàntics i sintàctics. Pel criteri de l'autonomia semàntica o de la unitat temàtica ho són la majoria de les categories supraoracionals (el *text*, l'*escrit*, el *discurs* [1] (exposició oral o escrita que tracta d'un assumpte), el *passatge* i el *paràgraf*) i les oracionals (la *proposició*, l'*oració* [1] i la *frase* [1]).

Des del punt de vista exclusivament sintàctic trobem definides les categories sintàctiques següents. Des d'un punt de vista estructural: el *membre* (no explícitament), la *proposició* (a partir de la definició de *terme* i la definició gramatical de *predicat*), *terme*, *predicat* (en gramàtica) i *discurs* [2] (seguit de mots). La *frase* [2] (conjunt de proposicions coordinades) es defineix des d'un punt de vista relacional.

Pel que fa a les categories definides amb més d'un criteri hi ha força dispersió. El subjecte és definit semànticament i relacionalment. El període ho és des dels punts de vista relacional, prosòdic i gràfic. La frase [5] (grup de mots sense verb definit), estructuralment i funcionalment.

⁹⁰. La barra inclinada (/) entre els termes indica que els termes són si fa no fa intercanviables. El morfema no hi apareix perquè és una unitat inferior al mot.

⁹¹. Ara deixem de banda el fet que també pot ser oral.

⁹². Sense oblidar que també es fa servir amb el valor genèric de 'component'.

II.II. Els partits presos observables sobre les categories sintàctiques

Pel que fa als termes o membres de la proposició, hem trobat les al·lusions següents en el diccionari:

«**adjunt**. [...] en gram, mots que acompanyen els elements essencials de la proposició. En «*el meu germà ha treballat tot el dia*», «*el meu*» és un *adjunt* de «*germà*». | En lòg., qualitat accidental o no essencial»

«**clàusula** [...] || en gram., conjunt de mots que formen una proposició que és membre d'una proposició més complexa; [...]»

«**lògic -a**. [...] | En gram., anàlisi lògica, anàlisi dels termes d'una proposició.»

«**oració**. [...] | En gram. [...] també un grup de mots que constitueix un dels membres d'una oració i conté un verb en un mode personal (oració subordinada).[...]

«**preposició**. [...] En gram., mot que subordina un terme a un altre tot denotant la relació que existeix entre les coses expressades per aquests.»

[proposició] «**subordinar**. [...] | *Proposició subordinada*, la que constitueix un dels membres d'una altra proposició (dita *principal*).»

Veiem la clàusula, l'oració i la proposició definides com a membres d'una proposició, «principal»; per tant, el membre és una unitat immediatament inferior a la proposició. Pel que fa a *terme*, en veiem dos usos diferents: unitat immediatament inferior a la proposició a l'entrada *lògic -a* i unitat de rang variable a l'entrada *preposició*. Hi ha també l'ús de *element essencial de la proposició*, referit a un substantiu que fa de subjecte.

Quant a la proposició, hem trobat les al·lusions següents en el diccionari:

«**adjunt** [...] en gram, mots que acompanyen els elements essencials de la proposició»

«**adverbi** Part de l'oració [...]

«**conjuntiu**. [...] || En gram., que serveix per a unir mots o oracions [...]

«**discurs** [2]. [...] || El seguit de mots i de frases que formen el llenguatge»

«**frase** [5]. [...] || En gram., grup de mots en què no figura cap verb en un mode definit i que fa dins la proposició l'ofici d'una part de l'oració.»

«**nom**. [...] en gram., part de l'oració [...]

«**part** [...] *Les parts de l'oració* [...]

«**període** [...] Sèrie d'oracions [...]

«**pronom**. Part de l'oració que designa una persona o cosa sense anomenar-la i que, en la proposició, fa la funció d'un nom»

«**substantiu**. [...] *Nom substantiu* o simpl. *substantiu* m., part de l'oració que designa [...]

«**verb**. [...] Aquella part de l'oració que [...]

Amb la lectura d'aquestes definicions es reforça la sinonímia entre *frase*, *oració* i *proposició*, excepte en la definició de *frase* [5], definida com a fragment sense verb definit. Aquesta definició, en què apareixen tots tres termes —*frase*, com a mot definit, i *proposició* i *oració*, en la definició—, crida l'atenció a primer cop d'ull pel fet de produir la impressió que n'hi ha un ús indiscriminat. Mirant, però, les coses amb deteniment la sorpresa es relativitza. En primer lloc perquè ja hem dit que en aquesta definició la unitat *frase* no és sinònima de les altres dues unitats de significació. I després, perquè es pot deduir que la unitat de significació *part de l'oració* és una unitat fixada per l'ús, com es demostra pel fet que Fabra la defineix a l'entrada *part* i perquè unes quantes classes de mots són definides prenent-la com a hiperònim (*adverbi*, *nom*, *pronom*, *substantiu* i *verb*).

III. Conclusions generals sobre la concepció de *sintaxi* en el diccionari Fabra

Tal com diem en el paràgraf de presentació del diccionari, és, en principi, una obra comunicativa, en el sentit que pretén donar la o les definicions més habituals dels mots o grups de mots que un lector mitjanament culte pot necessitar conèixer. D'aquesta voluntat es deriva que un diccionari general com aquest fa més un «estat de la qüestió» que no pas una proposta d'autor. D'aquí sorgeixen la polisèmia i la sinonímia detectades entre els 68 termes analitzats. Malgrat aquest objectiu de notari de la significació habitual dels mots, Fabra no deixa de prendre partit en alguns casos —i aleshores, el diccionari té fragments representatius—: l'ús de l'estructura impersonal en la definició de mot («es pren com a unitat última del discurs»), del modalitzador «segons d'altres» en la definició de *clàusula* o, fins i tot, de les marques temàtiques «En gram.» o «En lòg.», en poden ser uns exemples.

La concepció de *sintaxi* exposada en aquest diccionari ja hem dit que és clara i ben delimitada: component de la llengua en què es desenvolupen les relacions i funcions de les classes de mots i part de la gramàtica que les estudia. De l'anàlisi de les definicions de les categories sintàctiques infraoracionals, oracionals i supraoracionals, però, es desprèn que la funció bàsica del llenguatge és la comunicació. Els criteris més utilitzats en les definicions i subjacents a la jerarquia que hem deduït tenen a veure amb la significació: el semàntic o el de l'autonomia semàntica. També és important el criteri funcional. I de l'anàlisi dels 68 termes es dedueix que per expressar les mateixes significacions o acomplir funcions idèntiques, la llengua disposa d'una gran quantitat d'estructures, en virtut del distribucionalisme que hem observat en moltes definicions o de la sinonímia entre força termes.

La jerarquia que hem deduït entre les categories no deixa de presentar punts foscos. D'entrada, perquè ja hem observat que en determinats nivells —com el de les classes de mots— se'n pot deduir més d'una. Però, a més, el fet que de conceptes com *membre* i *terme* n'hàgim hagut de deduir el significat per les al·lusions en altres entrades, en les quals tampoc no queden clares exactament la seva definició i la seva classificació, afegeix inestabilitat a aquesta jerarquia.

9.2.1.1.12. La sintaxi a la conferència «El català a l'escola primària» (1933)

És un text especialitzat —va adreçat als mestres—, descriptiu, d'autoria no mediata —es conserva mecanoscrit, per algú que no era Fabra, a la Biblioteca de Catalunya— i té una complexitat mitjana —són 11 folis mecanografiats.

I. La concepció de la sintaxi en aquesta conferència

Troblem en aquesta conferència fragments que tracten de la sintaxi. Són els següents:

P. 2: «El llenguatge té [...] unes maneres d'ordenar i construir les paraules per a expressar els seus pensaments [...] quan a cinc, a sis anys, l'infant va a l'escola té certament un lèxic, sap el sentit que tenen les paraules més usuals, més familiars de la llengua, però encara han de passar molts per a que posseeixin una gran abundància de mots que els permeti expressar els seus pensaments i els matisos dels seus pensaments. Després, encara, [...] hi ha l'adquisició dels morfemes.»

P. 3: «el noi ha d'aprendre altres coses: a ordenar les paraules, a posar-les en un cert ordre i a construir, mitjançant mots gramaticals com són les preposicions i les conjuncions.

[...] «Pere mira Joan»[:] si [aquestes paraules] s'han dit en aquest ordre vol dir que és «Pere» el que fa l'acció de «mirar» i «Joan», la persona que rep l'acció [...].»

P. 10: «Quines altres dificultats grosses hi pot haver de gramàtica, analogia i morfologia? [...] En la sintaxi generalment es tracta d'evitar certes construccions: les introduïdes del castellà i les altres de la llengua popular i que no semblen acceptables perquè són equívokes. Però aquestes construccions no són en gran nombre i les regles sintàctiques encara que sian difícils d'aprendre són en curt nombre.»

El fragment de la pàgina 10 parla explícitament de *sintaxi*. En aquest terreny, el problema fonamental són les construccions i l'aprenentatge de les regles, que malgrat que són poques, són difícils. Cal retenir d'aquesta pàgina, a més, l'al·lusió a la gramàtica i l'analogia, termes que ens remetent a visions tradicionals de la llengua. El diccionari Fabra (1932)⁹³ les defineix com segueix:

«**analogia** Relació entre diversos mots d'una llengua quant a llur forma o significació; part de la gramàtica que tracta dels accidents i propietats dels mots considerats aïlladament [...].»

«**gramàtic -a** [...] f. branca de la lingüística que tracta de les classes de mots, llurs accidents o flexió, i llurs funcions i relacions dins la proposició; esp. art de parlar i escriure correctament una llengua, i el tractat o llibre en què s'ensenya aquest art. *Gramàtica del català medieval. Gramàtica històrica, comparada.* [...]»

A partir del fragment de la pàgina 10, es poden comentar amb més amplitud els fragments de les pàgines 2 i 3, que es refereixen a la necessitat de l'ordre i la construcció —característiques essencials de la sintaxi— per poder expressar el pensament. Per tant, la sintaxi té a veure amb l'ordre dels elements i com es combinen, i amb el pensament.

⁹³. Veg. § 2.1.1.1.11.

II. La concepció de les categories sintàctiques en aquesta conferència

Trobem en aquesta conferència usats els termes *frase* i *construcció*, el primer en el sentit d'una frase independent (*He trobat la teva mare*) i el segon, en un sentit que no es pot precisar:

P. 8: «Això [l'alternança *He trobat a la teva mare* / *He trobat la teva mare*] no serà un inconvenient però transportarem aquestes confusions en el llenguatge literari i ens en anem a una sèrie de frases equívokes que és absolutament precís combatre.»

P. 10: «Quines altres dificultats grosses hi pot haver de gramàtica, analogia i morfologia? [...] En la sintaxi generalment es tracta d'evitar certes construccions: les introduïdes del castellà i les altres de la llengua popular i que no semblen acceptables perquè són equívokes. Però aquestes construccions no són en gran nombre i les regles sintàctiques encara que sian difícils d'aprendre són en curt nombre.»

9.2.1.1.13. La sintaxi al *Recull de les lliçons del curs de català superior (1933-1934)*

És un text especialitzat —transcriu unes classes de Pompeu Fabra a la Universitat—, descriptiu, d'autoria mediata —és transcrit i editat per un assistent, Pere Galtés— i de complexitat màxima.

I. La concepció de la sintaxi en aquest curs

El terme *sintaxi* només és transcrit en dos fragments, que són els següents:

P. 47-142: SINTAXI

P. 126: «Un punt important de la sintaxi de la llengua catalana és la supressió de la partícula *no* (adverbi).»

L'única cosa que es pot dir és que el primer fragment permet veure que la sintaxi ocupa la major part del llibre, que té 142 pàgines, 95 de les quals són dedicades a la sintaxi. Aquestes 95 pàgines es pot dir que són un recull de qüestions de sintaxi: unes de teòriques com la discussió sobre el concepte de *proposició* i els seus elements al

principi; d'altres de més descriptives —no deixant de banda la difusió de la codificació establerta. No parlem de cap índex, ja que Galtés dóna una «Taula de matèries», que és un índex analític que no permet fer-se una idea general de l'organització de la matèria.

II. La concepció de les categories sintàctiques en aquest curs.

Sobre les categories sintàctiques, en canvi, hi ha molta informació.

II.I. La concepció de les categories sintàctiques infraoracionals

II.I.I. La definició de les categories infraoracionals

Els fragments en què trobem definicions de les categories infraoracionals són els següents:

P. 50: «Quan diem, per exemple: *la casa* [...] expressem solament una idea, però si diem en canvi: *la casa és molt alta*, l'afegitó: *és molt alta*, és el predicat que està subordinat amb [*sic*] *la casa* (subjecte) i que expressa una qualitat d'ella.

En les proposicions, el subjecte i el predicat són els dos elements principals per a l'enunciació del pensament.

Hi ha casos en què un mot o dos mots que per ells mateixos no expressen cap pensament, són veritables oracions, pel que representen.» Dir «el pare» quan el veus venir («Aquesta expressió: *El pare*, és tota una proposició. Subjecte: *El pare*; predicat: el pensament dels altres que diu: el pare ve») o un nen quan diu «pupa!»; «això es tota una oració.»

P. 51: «Els filòlegs francesos diuen que el subjecte, en casos així [«un nen quan diu “pupa!”»], són les circumstàncies i *pupa* és el predicat.

[...] De vegades, trobar el subjecte d'una oració es fa difícil; per exemple, diem:

Plouen pedres

han arribat dos vaixells

hi ha dos homes

ací el subjecte no el veiem; doncs, bé, el subjecte és la idea de l'expressió.

Fixeu-vos que en les oracions el predicat sempre està subordinat al subjecte». Ho exemplifica amb *El meu pare està malalt / La meva mare està malalta*.

«Els elements de la proposició són: subjecte, verb, complement i determinacions.»

P. 51-55: «Enumeració de tots els membres que formen la proposició:» article definit, substantiu, pronoms (personals forts, personals febles, demostratiu neutre, demostratiu, relatiu, indefinits, interrogatiu), adjectius determinatiu (demostratiu, possessiu, interrogatiu, relatiu, numerals, quantitius, indefinits), adjectiu qualificatiu, verb, adverbis (lloc, temps, manera, quantitat, afirmació, negació, orde, dubte), locucions adverbials (p. 53-54: «de lloc»: [...]; «de manera»: [...]; «de quantitat»: [...]; «d'ordre»: [...]; «de dubte»: [...]; «de negació»: [...]), conjuncions de subordinació (condicionals, causals, finals, temporals, comparatives, copulativa), locucions conjuntives de subordinació (condicionals: sols que, amb que, posat que; concessives: encara que, jatsia que), conjuncions de coordinació (copulatives, disjuntiva, adverstaives, consecutives, continuatives, causal), locucions conjuntives de coordinació (adversatives, continuatives),

preposicions (febles, fortes), adverbis amb ofici de preposició, locucions prepositives, interjeccions (*Ah!, Compte! Déu meu! Paraula d'honor! Com hi ha món!*)

P. 56: «Les proposicions estan formades de subjecte i de predicat. La part essencial del subjecte és el substantiu i la del predicat és el verb. [...]

El predicat de les oracions pot ésser un verb sol. Ex.: *El nen dorm.*

I això fa que una oració sense subjecte pot reduir-se a un sol mot.

Hi ha oracions que consten només de predicat, i la forma del predicat és atribuïda a la cosa a la qual es refereix. Ex.:

Ha arribat aquest matí.

Cantes molt bé. [...]

Quan en les oracions no anomenem el subjecte, generalment no hi posem res que el substitueixi [...]

P. 58: «La llengua llatina té la declinació[,] que consisteix a donar formes diferents als adjectius i als seus adjunts, amb la qual cosa distingeixen perfectament quin és el subjecte i quins són els complements i per aquest motiu poden altrerar l'ordre dels elements de la proposició sense que aquest fet representi una dificultat per a designar o assenyalar quin és el subjecte i quin és el complement directe o indirecte. El català ha perdut aquesta llibertat i per això cal que en escriure es procedeixi per ordre d'elements. Ex.: El pare estima el fill, on es veu clarament que *el pare* és subjecte i que *el fill* és el complement directe o l'acusatiu [...]

Les llengües modernes han resolt la distinció dels elements de l'oració per la seva col·locació.»

P. 65: «En tots aquests membres de proposició que anomenem complements, hi ha dues coses a estudiar, l'una és la preposició i l'altra és el pronom feble amb el qual poden ésser representats.»

P. 71-72: «Quan el predicatiu és una designació, la mateixa designada pel subjecte, a Barcelona és representat pel pronom *ho* [Això constitueix una errada perquè aquesta designació ha d'ésser representada per qualsevol pronom de 3a persona: *el, la, los, les*. [...]] *Aquell senyor és el metge de casa* [...] s'ha de dir: *l'és* [...]

P. 74-75: «hi ha proposicions que quan les analitzem ens adonem que difereixen de les proposicions normals. Ex.: *Ha arribat un tren*. [...] tant *llibres* [a *Ens calen dos llibres*] com *tren*, els concebem com a subjectes, perquè posant-los al plural fem la subordinació. [...] Els membres de les oracions de què hem parlat abans són col·locats d'una manera o en un ordre que fa que llur anàlisi resulti complicat [*sic*], i és que aquelles oracions difereixen de les altres, com, per exemple de: *El meu pare ha arribat*, on *El meu pare* és podem dir el subjecte psicològic; però en la frase: *Ha arribat un tren psicològicament el subjecte* és la idea d'arribar.

Els gramàtics proposen que aquests membres que van darrera del verb, en oracions com les assenyalades, se'n digui una altra cosa, i és que hi ha un fet lingüístic barrejat. En la frase *Hi ha un home*, aquest *un home*, originàriament era un veritable complement directe, però la gent ha començat a identificar l'una cosa amb l'altra, i què fa? Doncs de la mateixa manera que diu *Han arribat dos trens* diu també *Hi han dos homes* [...]

El subjecte mai no [...] [pot] ésser representat per un pronom feble.»

P. 76: «en la frase *Ha arribat un tren* el subjecte lògic és un tren, i el subjecte psicològic és el verb; però això no tindria cap mena d'importància si no hi hagués un fet lingüístic que prova que un tren no és un veritable subjecte, sinó que [...] el subjecte és la idea d'arribar, i la prova és que podem substituir perfectament aquest conjunt un tren que suposem subjecte, pel pronom feble *en*. [...] aleshores de subjecte suposat passa a ésser complement. [...]

No fa pas gaire vaig sentir una frase en la qual el qui parlava feia una substitució arbitrària [...]: *En aquella habitació (hi) menjaran 4 persones*. Es va escaure que va haver de repetir el que havia dit, i aleshores en repetir-ho [...] fa la frase incompleta i diu: *Allí en menjaran 4*, on l'adjectiu quantitatiu *4* subjecte de l'oració passa a ésser complement directe, i en lloc d'ésser ells els qui havien de menjar a l'habitació resultaven ells els menjats. La frase correcta havia d'ésser, doncs, aquesta: *Allí n'hi menjaran 4.*»

P. 81: «Si agafem una proposició com:

Els meus cosins han enviat els llibres a les teves germanes

subjecte acusatiu datiu

veurem que està formada de diversos grups que són, podríem dir, els materials que serveixen per a la formació de les oracions.

En l'enunciació d'aquest pensament diem alguna cosa de cadascun dels grups de què està format, com a conseqüència, ací tenim que aquella definició del subjecte que diu que el subjecte és la persona o cosa de la qual diem alguna cosa, no és ben exacta per tal com estem veient que en aquesta proposició podem dir alguna cosa de tots els grups de què està formada, i la prova d'això és que si volem expressar el mateix pensament, podem posar de subjecte els llibres o les teves germanes. EX.:

Els llibres han estat enviats pels meus cosins a les teves germanes

o bé:

Les teves germanes han rebut els llibres enviats pels meus cosins.

Així doncs, els meus cosins de la proposició del primer exemple és el concepte bàsic de l'oració, però com hem vist també poden constituir-lo qualsevol dels grups esmentats, la qual cosa vol dir que els grups de què parlem també poden representar el paper de subjecte.

Anem a veure ara aquells grups en què el mot principal no és un nom, sinó que és un verb. Ex.:

Han nomenat president el sr. X

verb acusatiu

Ací el subjecte de l'oració és *han nomenat president*, però de la mateixa manera podem dir:

l'hem nomenat president

l'han nomenat president

l'havien nomenat president

el nomenaren president

etc., on l'objecte serà sempre el verb malgrat que canviï el temps o el mode.

De tota manera aquesta és una proposició que representa un d'aquells materials que serveixen per a enunciar un pensament, i el fet d'anomenar [sic] president, dintre de l'oració, pot fer de subjecte, de complement o de determinació circumstancial.»

P. 85-86: «membre d'una proposició, o sigui, de complement indirecte, directe, de subjecte [...]

P. 109: «Aquestes oracions que fan l'ofici d'adjectives s'anomenen oracions de relatiu. [...]

L'home de qui parlàvem

El camí pel qual passaven

L'indret on hi ha tal casa

Aquestes tres proposicions són oracions de relatiu [...]

Ací hem vist, doncs, oracions subordinades introduïdes per la conjunció i oracions subordinades introduïdes pel relatiu.

Les primeres són veritables oracions; les altres poden servir de molts membres de l'oració. » [sic]

En aquests fragments trobem definicions de *subjecte, predicat, subordinació i membre*.

Per fer un comentari més àgil, comentarem alhora els fragments corresponents a aquestes categories de l'epígraf següent, que ofereix els partits presos observables de Fabra.

Pel que fa a la categoria *subjecte*, podem agrupar les definicions en definicions des de sis punts de vista. Des d'un punt de vista que podem anomenar *comunicatiu*, ja que fa

referència a conceptes que transcendeixen l'àmbit lingüístic, la transcripció considera el subjecte, juntament amb el predicat, «element principal de l'enunciació del pensament» (p. 50), fins i tot en fragments com «El pare!», «Pupa!» —cas aquest en què «segons els filòlegs francesos», els subjecte són «les circumstàncies»— o frases com «Plouen pedres», «Han arribat dos vaixells» o «Hi ha dos homes» (pàg. 50-51) —en les quals el subjecte és «la idea de l'expressió». Però, a més (pàg. 74-76), parla explícitament de «subjecte psicològic» en referir-se a *el meu pare* en la frase *El meu pare ha arribat* i a «ha arribat, la idea d'arribar» a la frase *Ha arribat un tren*, mentre que *un tren* és el «subjecte lògic».

Per aclarir aquesta contraposició, podem mirar al DGLC les definicions de *psicologia* (no defineix *subjecte psicològic*) i la definició lògica de *subjecte*:

«**psicologia** f Part de la filosofia que tracta de l'ànima, de la seva gènesi, facultats i funcions.»

«**psicològic** Relatiu o pertanyent a la psicologia.»

«**subjecte** [...] En lòg., allò sobre què és fet un judici, de què la proposició és una caracterització o designació»

De les definicions de *psicologia* i *psicològic*, com a màxim podem deduir que el subjecte psicològic és el subjecte que el parlant té a l'ànima —a la ment— quan parla. I el lògic seria el tema de què es parla a la proposició. Però, en els fragments acabats de comentar de la transcripció de Galtés, constatem que el subjecte psicològic i el lògic presenten les característiques següents:

a) *El meu pare* és un sintagma nominal definit i ocupa la primera posició, mentre que *un tren* és indefinit i va al final; *ha arribat*, «la idea d'arribar», també ocupa la primera posició.

b) Tant *El meu pare* com *un tren* poden ser els agents de l'acció com no ser-ho.⁹⁴

⁹⁴. Serien agents en frases com *El meu pare ha arribat deliberadament tard* o, ni que sigui metonímicament, *El tren va molt ràpid*; no ho serien en frases com *El meu pare ha arribat sense voler a Girona* o *Ha arribat un tren el recorregut del qual acabava abans d'aquesta estació*.

Per tant, el que comparteixen *El meu pare* i *ha arribat* és la primera posició i potser és el que fa que la transcripció parli de subjecte psicològic, ja que el discurs va del que és conegut al que és desconegut; però la definició de subjecte lògic del diccionari també sembla que portaria a aquesta caracterització, ja que el subjecte lògic és allò de què s'afirma alguna cosa. Però necessàriament es presenta aquest subjecte com a informació coneguda: aleshores va al davant. Per tant, *El meu pare* és el subjecte psicològic, el lògic i el gramatical, mentre que *un tren* només és el lògic i el gramatical.

Des d'un punt de vista semàntic —tenint en compte el contingut referencial, doncs—, el subjecte és l'element del qual el predicat expressa una qualitat (pàg. 50), en una frase com *La casa és alta*. Cal dir, però, que més endavant (pàg. 81) afirma que aquesta definició no és exacta, ja que en la frase *Els meus cosins han enviat els llibres a les teves germanes*, l'agent (*Els meus cosins*) és el «concepte bàsic de l'oració», mentre que en la frase *Els llibres han estat enviats pels meus cosins a les teves germanes*, el «concepte bàsic» és el «pacient» (*Els llibres*) i en la frase *Les teves germanes han rebut els llibres enviats pels meus germans*, el «concepte bàsic» és el «destinatari» (*Les teves germanes*). Veiem, per tant, que Fabra rebutja la identificació mecànica entre subjecte —«posició» o «funció»— i agent —paper semàntic—, i que distingeix entre la posició inicial de la frase, la «bàsica», que ocupa l'element del qual «es diu alguna cosa» i el paper semàntic —parla del «paper de subjecte»— que desenvolupa en la realitat l'element que ocupa aquesta posició: es pot «dir alguna cosa» d'un agent, d'un pacient o acusatiu, o d'un destinatari o datiu. De fet, també es pot pensar en el terme *cas*, ja que la transcripció denomina *acusatiu* i *datiu* els elements que en la primera frase no són subjecte.

Des d'un punt de vista *relacional* —és a dir: de quines relacions manté el subjecte amb altres categories—, Fabra defineix (pàg. 50, 74-75) el subjecte com l'element que «subordina» el verb: és a dir, que el verb ha de concordar en nombre i persona amb el subjecte.

Des d'un punt de vista *estructural* —en quines estructures superiors participa i com està estructurat—, el subjecte és un dels «elements» o «membres» de l'enunciació del pensament —és a dir: la proposició, oració o frase— juntament amb el predicat (pàg. 50, 74-75) o els complements (pàg. 58, 81; 85-86 del § II.I.II), tot i que pot no ser explícit (pàg. 51, 56). I, ell mateix, té com a part essencial un nom (pàg. 56).

Des d'un punt de vista *col·locacional* —és a dir: el lloc que ocupa en la frase—, el subjecte ocupa normalment en català la primera posició, ja que sovint és l'única manera de reconèixer-lo —si més no, en frases com *El pare estima el fill* (pàg. 58)—, ja que aquesta llengua ha perdut les desinències casuals.

Des d'un punt de vista *distribucional* —és a dir: de quines categories poden ocupar aquesta plaça o complir aquesta funció—, Fabra afirma que el subjecte no és substituïble per cap pronom feble (pàg. 56, 75), per la qual cosa el grup *un tren* de la frase *Ha arribat un tren*, malgrat ser el subjecte «lògic» (pàg. 76), no és un «veritable subjecte», perquè podem dir *n'ha arribat un*. Diu que, «segons els gramàtics», és «una altra cosa». Per aquesta insubstituïbilitat, Fabra afirma que la frase que va sentir *Aquí en menjaran quatre*, fruit de l'el·lipsi de l'agent *persones*, no és «correcta».⁹⁵ Per tant, malgrat que *un tren* «subordina» *ha arribat*, ocupa la posició final i és substituïble per un pronom feble: no és un veritable subjecte. Ergo: la capacitat de «subordinació» no és una propietat essencial de la categoria *subjecte*.

Pel que fa a la categoria *predicat*, serveix en bona part el que hem comentat per a la de *subjecte*, ja que són categories molt relacionades. Comunicativament, segons Fabra, és un dels elements principals de l'enunciació del pensament, de manera que fins en la frase «El pare!» el predicat és el «pensament dels altres que diu: el pare ve» (pàg. 50) i en la frase «Pupa!», *pupa* és el predicat. Semànticament, en una frase com *La casa és molt alta*, el predicat *és molt alta* expressa una qualitat del subjecte (pàg. 50).

⁹⁵. Ens sembla que les raons que ens arriben a través de la transcripció de Galtés no ens permeten d'anar més enllà.

Relacionalment, és l'element subordinat al subjecte, relació que exemplifica amb la parella *El meu pare està malalt / La meva mare està malalta* (pàg. 51).

Estructuralment, és un dels elements o membres principals de l'enunciació del pensament (pàg. 50, 56). Pel que fa a la seva estructura interna, afirma explícitament (pàg. 56) que el verb n'és una part essencial, fins al punt que el predicat o la frase mateixa poden consistir únicament en un verb. Però quan parla de les frases atributives com *La casa és molt alta*, la transcripció de Galtés, adés (pàg. 50) dóna a entendre que el predicat està constituït pel verb *ser* més el «predicatiu» (*molt alta*), adés (fragment de la pàg. 72 reproduït al § II.I.II) dóna a entendre que només ho està pel «predicatiu» (*bonic* a *El teu jardí és bonic*); o fins i tot (fragment de la pàg. 70 reproduït al § II.I.II) afirma explícitament que, a *El llapis és vermell*, *vermell* és el predicat i el verb *ser* és una mera «còpula».

Col·locacionalment, es dedueix que ocupa la segona plaça de la proposició, darrere del subjecte, i, si aquest no hi és, la plaça única. Des d'aquest mateix punt de vista, en el fragment de la pàgina 108 reproduït a l'epígraf II.I.II, afirma que *que ha vingut a l'home que ha vingut* és atribut de *l'home*. No considera, doncs, que el mot o grup de mots que va darrere del verb *ser* sigui atribut, sinó predicatiu.

Pel que fa al terme *subordinar*, utilitzat en el sentit de 'concordar', ja l'hem comentat en parlar de l'entrada *subjecte* del DGLC (§ 9.2.1.1.11), comentari en el qual havíem de deduir el que ara Fabra explicita:

«**subjecte**. [...] || En lòg., allò sobre què és fet un judici, de què la proposició és una caracterització o designació. | En gram., el mot o grup de mots que designen allò de què és afirmada o predicada alguna cosa, al qual està subordinat gramaticalment el verb.»

Les definicions de *concordança* i *subordinar* al diccionari són les següents:

«**concordança** [...] En gram., relació d'un mot amb un altre mot del qual segueix les variacions pel que fa al gènere, nombre, persona i cas; les regles d'aquest acord. *La concordança de l'adjectiu amb el substantiu, del verb amb el subjecte.*»

«**subordinar** [...] posar en un estat de dependència a allò que és d'un rang superior; fer dependre (alguna cosa) de l'acompliment d'una altra. [...]» Sense ex. referits a la concordança.

La relació semàntica que podem establir entre els dos termes és que la concordança és un tipus de subordinació, ja que l'adjectiu i el verb «segueixen» les variacions del nom i del subjecte; o les variacions de l'adjectiu o del verb «depenen» de les variacions del nom o el subjecte.

Les unitats de significació *membre* i *element*, podem dir que són definides per extensió, ja que en les pàgines 51-55⁹⁶ se'n fa una enumeració, que coincideix, en bona part amb les classes de mots que Fabra reconeix: article definit, substantiu, pronom, adjectiu determinatiu, adjectiu qualificatiu, verb, adverbi, conjunció (de coordinació i de subordinació, separades), preposició⁹⁷ i interjecció. *Distribucionalment*, una oració de relatiu com *Qui dia passa a Qui dia passa, any empeny* (fragment de la pàg. 116 del § II.I.II) o conjunts amb el verb en infinitiu o gerundi (fragment de la pàg. 108 del § II.I.II) poden ser membres de l'oració. En canvi, hi ha un fragment, confús, que porta d'entrada una contradicció pel que fa a les subordinades completives: en el fragment de la pàgina 109 del § II.I.I, la transcripció afirma que són «veritables oracions» en contraposició a la dependència estructural de les relatives, mentre que en el fragment de la pàgina 110 del § II.I.II, diu que les subordinades interrogatives com *què vols a Els pregunta què vols* poden ser membres d'una altra oració. El DGLC defineix *oració*, d'una banda, com «l'expressió d'un judici», i, de l'altra, com «un dels membres de l'oració [que] conté un verb en mode personal». El sintagma «veritables oracions» porta a pensar en les oracions prototípiques, les que expressen un sentit complet i són estructuralment independents.

Des del punt de vista funcional, són membres de la proposició el subjecte, el verb, els complements i les determinacions circumstancials (pàg. 51-55, 65, 81, 85-86); i del fragment de la pàgina 70 reproduït al § II.I.II., es dedueix que el «terme» predicatiu (*vermell*, a *El llapis és vermell*) també és un membre. Col·locacionalment, aquests membres tenen un ordre habitual (pàg. 74-75), per la qual cosa frases com *Ha arribat*

⁹⁶. I els fragments de les pàgines 68, 73, 108 i 129-131 recollits al § II.I.II ho confirmen.

⁹⁷. Fins aquí l'enumeració coincideix amb l'índex de la majoria de les gramàtiques fabrianes.

un tren o *Ens calen dos llibres* són difícils d'analitzar perquè no presenten l'ordre canònic.⁹⁸

Quant al terme *complement*, és definit estructuralment, ja que és un element o membre de la proposició en oposició al subjecte (pàg. 58, 65), i distribucionalment, ja que —en oposició al subjecte— és substituïble per un pronom feble (pàg. 76).

La transcripció usa la unitat *predicatiu* per referir-se a grups de mots com *el metge de casa* en frases com *Aquell senyor és el metge de casa* (pàg. 71-72), que en el fragment de la pàgina 69 reproduït al § II.I.II qualifica explícitament de «terme».

II.I.II. Els partits presos observables sobre les categories infraoracionals

En aquesta transcripció, trobem els següents fragments relatius a les unitats infraoracionals:

P. 63: «Una construcció freqüent és aquella en què el verb transitiu va acompanyat d'un complement acusatiu [...] seguit d'un complement datiu [...]

P. 68: «Les preposicions *sense*, *sobre*, per exemple, tenen un sentit complet, però, en canvi, el sentit de les preposicions *a*, *en*, *de*, és molt més complex. Exemple:

diem: *el riu Llobregat*

doncs hauríem de dir: *la ciutat Barcelona*

i en canvi diem: *la ciutat de Barcelona*

En proposicions curtes no hi ha res que indiqui la relació de les preposicions amb els altres membres; depèn del sentit dels elements que l'acompanyen [...]

P. 69: «Altres termes, com els predicatius, poden ésser representats també per pronoms.»

P. 70: «altres membres de la proposició que poden ésser representats per pronoms febles. [...] anem a parlar ara de proposicions en les quals el mot principal no és un verb, sinó un adjectiu. Ex.: *El llapis vermell*. [...] ací el mot principal és l'adjectiu, no pas el verb; el verb *ésser* serveix de còpula, per aquest motiu d'aquest verb se'n diu el verb còpula, que vol dir que és un element de la proposició que serveix d'enllaç entre el predicat i el subjecte [...]

P. 72: «Vet ací un cas en el qual és admesa l'aplicació dels pronoms *ho* i *en* indistintament; es tracta d'un predicat adjectiu atributiu [...]: *El teu jardí és bonic*; podem dir *El teu jardí n'és (de bonic) estar [sic]* i *El teu jardí ho és (de bonic) ésser [sic]*.

Cal fer observar, de tota manera, que aquesta dualitat de substitució, és solament permesa en el llenguatge parlat, literàriament aquest complement ha d'ésser substituït indefectiblement pel pronom *ho*.»

⁹⁸. I pàgines 129-131, recollides al § II.I.II.

P. 73: «Hi ha encara altres membres de la proposició que poden ésser representats per pronoms [...]

El mot *president*, en aquest cas [*Han fet president el sr. X*], darrera del verb *fer*, forma, juntament amb ell, una locució verbal: *fer president*. [...] El substantiu que ve darrera d'aquest[...] verb [...] és el que precisa [la seva] significació. Aquest terme, doncs, és representat pel pronom *en* [...]

Gairebé hem estudiat ja tots els complements que poden ésser representats per pronoms febles. Encara, però, hi ha un membre de certes proposicions que pot ésser representat per un pronom feble.» Es refereix a *un tren* de la frase *Ha arribat un tren*.

P. 108: «ORACIONS SUBORDINADES DE RELATIU, INTERROGATIVES I CONJUNCIONALS

[...] podem fer servir de membre d'una proposició un conjunt de paraules el verb del qual està en indicatiu. Ex.: *Ell surt aviat*. [...]

Si canviem el mode del verb posant-lo a l'infinitiu, això és: *Sortir tan aviat*[.] esdevé que aquest infinitiu passa a ésser subjecte de l'oració i si aquest conjunt de paraules el volem fer servir de determinació circumstancial [...] direm *Sortint tan aviat*. [...]

[...] *que ha vingut* [a *L'home que ha vingut és el mestre del poble*] és senzillament l'atribut del subjecte [...]. I l'altra part de l'oració [...] *el mestre del poble*, fa de complement directe [*sic*] que s'adjunta a l'oració atributiva mitjançant el verb còpula *ésser*.»

P. 110: «Hi ha una mena d'oracions subordinades que són interrogatives i que les podem fer servir de membre d'una altra oració [...] *Els pregunta què vols* [...] *Digues-me: de què parles?* [...]

P. 111: «aquests tres conjunts gramaticals [*L'home que ha arribat*, *L'home que hem vist* i *el dia que vaig arribar*] no són oracions sinó que representen simplement l'expressió d'un pensament» [*sic!*]

P. 114: «les construccions defectuoses.

Per analogia amb el castellà el català deia o traduïa el *cuyo*, *cuya*, per *qual* [...] però més endavant els va semblar que *qual* al lloc de *cuyo* era massa castellà i llavors el van substituir per *quin* [...] emprar *quines* en aquest cas és una errada encara més grossa perquè el pronom *quin* [...] és sempre interrogatiu i, per tant, en les oracions de relatiu no hi escau.»

P. 115: «la suplantació d'aquest *el qual* per un castellanisme [...] *el que* [...] s'ha de fer avinent que el castellà és l'única llengua que al costat de *el qual* usa com a sinònim *el que*. [...] el català d'una manera errònia ha calcat del castellà aquest modisme [...]

P. 116: «hi ha oracions de relatiu [...] que elles per elles mateixes i totes soles són un membre de l'oració. [...] *Qui dia passa, any empeny*.»

P. 129-130: «pel fet que la proposició és negativa, sentim la necessitat lògica de ficar-hi [...] l'adverbi *no* [...] Però, si aquesta oració la construïm d'una altra manera [...] canviant els seus membres de lloc, llavors sí que fem erròniament la supressió de l'adverbi *no*. Ex.: *mai he vist aquest home*.»

P. 130-131: «Una altra norma és alterar l'ordre dels membres de la proposició. [...] *L'havia vist mai*, on ens adonem que hi manca alguna cosa [...]

P. 135: «Hi ha una expressió que és *ni l'un ni l'altre*.

Ací no es tracta pas ni d'una proposició subordinada ni coordinada, sinó que és una proposició que pot ésser equiparada amb *En ma vida*, i la prova és que es pot dir:

ni l'un ni l'altre no l'han vist

En ma vida no l'he vist.»

Com que hem comentat la majoria de fragments d'aquest epígraf en l'anterior, només ens resta parlar de les unitats *construcció*, *modisme*, *expressió* i *terme*. La primera, Fabra la fa servir per referir-se a la seqüència verb transitiu + complement directe + complement indirecte (pàg. 63) i per referir-se al *cuyo* castellà i les traduccions que se n'havien assajat (pàg. 114). *Modisme* l'usa per referir-se al grup *el que* (pàg. 115). I *expressió*, per referir-se a *ni l'un ni l'altre* (pàg. 135), la qual, segons la transcripció de Galtés, és una «proposició que pot ésser equiparada amb *En ma vida*, i la prova és que es pot dir: *ni l'un ni l'altre no l'han vist / En ma vida no l'he vist*». Qualificar aquests fragments de «proposició» no pot ser més que un lapsus del transcriptor, ja que no són l'«enunciació d'un pensament» ni tenen un verb. Pel que fa a la unitat *terme*, a la pàg. 73 de la transcripció apareix per designar el complement *president* del verb *fer* a l'estructura *fer president*.

II.II. La concepció de la proposició

II.II.I. La definició de la proposició

Aquesta transcripció ofereix els següents passatges relatius a la definició de la proposició:

P. 47: «Un conjunt de paraules és l'expressió d'un pensament [...] *És un home molt savi* que fonèticament serà: *Esunomemolsavi*»

P. 50: «la sèrie de fonemes que van d'una pausa a l'altra constitueix una unitat [...] La frase és l'enunciació d'un pensament, i el grup de mots que expressa aquest pensament és la unitat fonètica [...]

Quan diem, per exemple: *la casa* [...] expressem solament una idea, però si diem en canvi: *la casa és molt alta*, l'afegitó: *és molt alta*, és el predicat que està subordinat amb [*sic*] *la casa* (subjecte) i que expressa una qualitat d'ella.

En les proposicions, el subjecte i el predicat són els dos elements principals per a l'enunciació del pensament.

Hi ha casos en què un mot o dos mots que per ells mateixos no expressen cap pensament, són veritables oracions, pel que representen.» Dir «el pare» quan el veus venir («Aquesta expressió: *El pare*, és tota una proposició. Subjecte: *El pare*; predicat: el pensament dels altres que diu: el pare ve») o un nen quan diu «pupa!»; «això es tota una oració.»

P. 51: «*Non-non*, *aigua*, *teló enlaire*, *porta oberta*, etc., totes aquestes expressions poden constituir una proposició cadascuna. [...]

Els elements de la proposició són: subjecte, verb, complement i determinacions.»

P. 51-55: «Enumeració de tots els membres que formen la proposició:» article definit, substantiu, pronoms (personals forts, personals febles, demostratiu neutre, demostratiu, relatiu, indefinits, interrogatius), adjectius determinatius (demostratiu, possessius, interrogatius, relatiu, numerals, quantitatius, indefinits), adjectiu qualificatiu, verb, adverbis (lloc, temps, manera, quantitat, afirmació, negació, ordre, dubte), locucions adverbials (p. 53-54: «de lloc»: [...]; «de manera»: [...]; «de quantitat»: [...]; «d'ordre»: [...]; «de dubte»: [...]; «de negació»: [...]), conjuncions de subordinació (condicionals, causals, finals, temporals, comparatives, copulativa), locucions conjuntives de subordinació (condicionals: *sols que, amb que, posat que; concessives: encara que, jatsia que*), conjuncions de coordinació (copulatives, disjuntiva, adversatives, consecutives, continuatives, causal), locucions conjuntives de coordinació (adversatives, continuatives, preposicions (febles, fortes), adverbis amb ofici de preposició, locucions prepositives, interjeccions (*Ah!, Compte! Déu meu! Paraula d'honor! Com hi ha món!*))

P. 56: «Les proposicions estan formades de subjecte i de predicat. [...]

I això fa que una oració sense subjecte pot reduir-se a un sol mot.

Hi ha oracions que consten només de predicat, i la forma del predicat és atribuïda a la cosa a la qual es refereix. Ex.:

Ha arribat aquest matí.

Cantes molt bé. [...]

Quan en les oracions no anomenem el subjecte, generalment no hi posem res que el substitueixi [...]

P. 58: «La llengua llatina té la declinació[,] que consisteix a donar formes diferents als adjectius i als seus adjunts, amb la qual cosa distingeixen perfectament quin és el subjecte i quins són els complements i per aquest motiu poden altrerar l'ordre dels elements de la proposició sense que aquest fet representi una dificultat per a designar o assenyalar quin és el subjecte i quin és el complement directe o indirecte. El català ha perdut aquesta llibertat i per això cal que en escriure es procedeixi per ordre d'elements. Ex.: *El pare estima el fill*, on es veu clarament que *el pare* és subjecte i que *el fill* és el complement directe o l'acusatiu [...] les llengües modernes han resolt la distinció dels elements de l'oració per la seva col·locació.»

P. 70: «anem a parlar ara de proposicions en les quals el mot principal no és un verb, sinó un adjectiu. Ex.: *El llapis vermell*.

Per als catalans això no és una oració, però hi ha llengües en què aquest grup substantival, que per nosaltres [...] [no pot ser una] proposició, perquè per nosaltres aquest grup de mots no expressa cap pensament [...] [,] és una oració [...] [.]. Però en català és diferent perquè si volem que aquest grup sigui una oració caldrà intercalar-hi un mot i aquest mot ha d'ésser un verb. Ex.: *El llapis és vermell*. [...] ací el mot principal és l'adjectiu, no pas el verb; el verb *ésser* serveix de còpula, per aquest motiu d'aquest verb se'n diu el verb còpula, que vol dir que és un element de la proposició que serveix d'enllaç entre el predicat i el subjecte [...]

P. 74-75: «hi ha proposicions que quan les analitzem ens adonem que difereixen de les proposicions normals. Ex.: *Ha arribat un tren*. [...] tant *llibres* [a *Ens calen dos llibres*] com *tren*, els concebem com a subjectes, perquè posant-los al plural fem la subordinació. [...] Els membres de les oracions de què hem parlat abans són col·locats d'una manera o en un ordre que fa que llur anàlisi resulti complicat [*sic*], i és que aquelles oracions difereixen de les altres, com, per exemple de: *El meu pare ha arribat*, on *El meu pare* és podem dir el subjecte psicològic; però en la frase: *Ha arribat un tren* psicològicament el subjecte és la idea d'arribar.

Els gramàtics proposen que aquests membres que van darrera del verb, en oracions com les assenyalades, se'n digui una altra cosa, i és que hi ha un fet lingüístic barrejat. En la frase *Hi ha un home*, aquest *un home*, originàriament era un veritable complement directe, però la gent ha començat a identificar l'una cosa amb l'altra, i què fa? Doncs de la mateixa manera que diu *Han arribat dos trens* diu també *Hi han dos homes* [...]

El subjecte mai no [...] [pot] ésser representat per un pronom feble.»

P. 76: «en la frase *Ha arribat un tren* el subjecte lògic és un tren, i el subjecte psicològic és el verb; però això no tindria cap mena d'importància si no hi hagués un fet lingüístic que

prova que un tren no és un veritable subjecte, sinó que [...] el subjecte és la idea d'arribar, i la prova és que podem substituir perfectament aquest conjunt *un tren* que suposem subjecte, pel pronom feble *en*. [...] aleshores de subjecte suposat passa a ésser complement.[...]

No fa pas gaire vaig sentir una frase en la qual el qui parlava feia una substitució arbitrària [...]: *En aquella habitació (hi) menjaran 4 persones*. Es va escaure que va haver de repetir el que havia dit, i aleshores en repetir-ho [...] fa la frase incompleta i diu: *Allí en menjaran 4*, on l'adjectiu quantitatiu *4* subjecte de l'oració passa a ésser complement directe, i en lloc d'ésser ells els qui havien de menjar a l'habitació resultaven ells els menjats. La frase correcta havia d'ésser, doncs, aquesta: *Allí n'hi menjaran 4*.»

P. 109: «Aquestes oracions que fan l'ofici d'adjectives s'anomenen oracions de relatiu.»

L'home de qui parlàvem

El camí pel qual passaven

L'indret on hi ha tal casa

Aquestes tres proposicions són oracions de relatiu [...]

Ací hem vist, doncs, oracions subordinades introduïdes per la conjunció i oracions subordinades introduïdes pel relatiu.

Les primeres són veritables oracions; les altres poden servir de molts membres de l'oració.» [sic]

P. 110: «Hi ha una mena d'oracions subordinades que són interrogatives i que les podem fer servir de membre d'una altra oració [...]

Tenim tres formes d'oracions subordinades: les relatives, les conjuncionals i les interrogatives.»

P. 113-114: «*L'home que ha arribat ara* [...]

Ací es tracta d'una oració determinativa, proposició de la qual no podem prescindir si volem que la idea que expressem sigui ben clara [...]

En canvi, tenim aquesta frase:

El meu pare, que és mestre del poble, va sortir ahir.

que és una oració de relatiu però no determinativa perquè el subjecte ja està determinat per tal com diem *el meu pare* i per tant, no cal determinar-lo perquè ja ho està [...] i una prova que aquesta oració no determina és que [...] en podem prescindir [...]

P. 116: «hi ha oracions de relatiu [...] que elles per elles mateixes i totes soles són un membre de l'oració. [...] *Qui dia passa, any empeny*.»

P. 120: «Tenim la següent oració:

Això no es pot entendre sense llegir els llibres

(.)⁹⁹ oració d'infinitiu determinació circumstancial de (.)

d'aquesta oració en podem fer una oració de relatiu [...]

Els llibres sense llegir els quals això no es pot entendre.

Construcció que és bona, però és millor fugir d'aquestes complicacions.»

P. 121: «En aquesta proposició [*D'aquella casa, n'han sortit...*] hi ha un pleonasme evident, però pot ésser admès pel fet que després de dir d'aquella casa, fem una petita pausa i després repetim l'antecedent mitjançant un pronom. És clar que això fuig de la construcció gramatical estricta, però pot ésser admesa. [...]

La frase, la podríem fer així: *És una dona que li han hagut de tallar un braç*.»

P. 122: «les oracions de relatiu i les interrogatives, proposicions on el mot conjuntiu és un pronom relatiu.»

⁹⁹. Els punts entre parèntesis són un recurs gràfic de l'original per marcar la relació.

P. 134: «*Quants llibres tens?* [...] *Cap*.

És a dir, feien [els gramàtics de la Renaixença] una el·lipsi. Ací cap és tota una oració i malgrat que aquest fet no el captaren, intuïen que aquest mot ací és una negació [...]»

Trobem en els fragments precedents definicions de la proposició des de sis punts de vista diferents. En primer lloc, tenim una definició semàntica (pàg. 47, 50), com «l'enunciació d'un pensament». Aquest pensament es contraposa a unitats menors — «expressions» com *non-non*, etc. (pàg. 51), grups com *la casa* (pàg. 50) o *El llapis vermell* (pàg. 70)—, que, en diguem-ne «condicions normals», només expressen «idees» (pàg. 50). En aquest sentit, sembla evident que hi ha un lapsus quan la transcripció recull que *ni l'un ni l'altre* i *en ma vida* són «proposicions» (pàg. 135). És també semàntic l'ús del terme *determinatiu* per referir-se a les oracions de relatiu «necessàries per a la idea» i *no determinatiu* per a les no necessàries (pàg. 113-114). Aquest terme ens permet parlar del concepte de *autonomia semàntica*, que la transcripció aplica a «les oracions subordinades introduïdes per conjunció» en qualificar-les de «veritables oracions»,¹⁰⁰ en contraposició a les de relatiu, que «poden servir de membres de l'oració» (pàg. 109); el problema és que, a la pàgina següent, la transcripció classifica les subordinades en «relatives, conjuncionals i interrogatives».

Molt lligada amb la definició semàntica, hi ha la comunicativa. Des d'aquest punt de vista els grups i les expressions de les pàgines 50 i 51, acabades d'esmentar, i la resposta *Cap* (pàg. 134), en determinades condicions, són «oracions pel que representen» (pàg. 50).

Inevitablement lligada a les dues definicions anteriors, hi ha l'estructural. Des del punt de vista estructural, en condicions normals la frase està estructurada per un subjecte i un predicat (pàg. 50), en aquest ordre, tot i que pot arribar a estar constituïda, a més, segons com sigui de complex el predicat, pel verb, complements i determinacions circumstancials; si l'element que subordina el verb va darrere (pàg. 74-75), l'anàlisi es complica. El subjecte pot no ser-hi, per raons contextuals (pàg. 56) i el verb, en

¹⁰⁰. V. el que en diem a l'antepenúltim paràgraf del § II.I.I.

condicions normals, és l'únic element imprescindible (pàg. 70). Les oracions subordinades poden ser membres d'una oració (pàg. 108-110, 113-114, 116 i 120). Es dedueix del que hem exposat que és més rellevant, en determinades circumstàncies, que una «expressió», sense verb, es digui i s'interpreti com l'«enunciació d'un pensament», que no pas el fet de complir l'estructura diguem-ne canònica de subjecte i predicat.

Des del punt de vista fonètic, un «conjunt de paraules» (pàg. 47) o un conjunt de fonemes entre pauses (pàg. 50) són l'expressió d'un pensament, que a continuació és designat com a «frase». Trobem referències a la funcionalitat, en parlar la transcripció de les funcions que poden fer les oracions de relatiu (pàg. 108-109) i les d'infinitiu (pàg. 120). I trobem una perspectiva relacional, subjacent, en el terme *subordinada* (pàg. 109-110).

Sembla, doncs, que podem postular que, segons la transcripció d'aquests fragments, una definició bàsica de *proposició* o *frase* —la transcripció no els separa clarament— segons Fabra en aquest curs seria: «conjunt de fonemes entre pauses que expressa un pensament i que té una estructura variable segons el context comunicatiu i el cotext lingüístic en què es pronuncia».

II.II.II. Els partits presos observables sobre la proposició

Els fragments en què veiem partits presos sobre la proposició són els següents:

P. 51: «*Non-non, aigua, teló enlaire, porta oberta*, etc., totes aquestes expressions poden constituir una proposició cadascuna.

De vegades, trobar el subjecte d'una oració es fa difícil; per exemple, diem:

Plouen pedres

han arribat dos vaixells

hi ha dos homes

ací el subjecte no el veiem; doncs, bé, el subjecte és la idea de l'expressió.»

El predicat de les oracions pot ésser un verb sol. Ex.: *El nen dorm*.

P. 60: «en les proposicions [...] cal conèixer ben bé els verbs per tal diferenciar bé els complements. [...] en les oracions caldrà conèixer els verbs [...]»

P. 63: «si comencem a parlar haurem de dir tota la frase [...]»

P. 65: «En tots aquests membres de proposició que anomenem complements, [...]»

P. 108: «ORACIONS SUBORDINADES DE RELATIU, INTERROGATIVES I CONJUNCIONALS

[...] podem fer servir de membre d'una proposició un conjunt de paraules el verb del qual està en indicatiu. [...]

Si canviem el mode del verb posant-lo a l'infinitiu [...] esdevé que aquest infinitiu passa a ésser subjecte de l'oració i si aquest conjunt de paraules el volem fer servir de determinació circumstancial [...] direm *Sortint tan aviat*. [...]

que ha vingut [a *L'home que ha vingut és el mestre del poble*] és senzillament l'atribut del subjecte [...]. I l'altra part de l'oració [...], *el mestre del poble*, fa de complement directe [sic] que s'adjunta a l'oració atributiva mitjançant el verb còpula *ésser*.»

P. 114: «[...] emprar *quines* en aquest cas és una errada encara més grossa perquè el pronom *quin* [...] és sempre interrogatiu i, per tant, en les oracions de relatiu no hi escau.»

P. 120: «Tenim la següent oració:

Això no es pot entendre sense llegir els llibres

(.) oració d'infinitiu determinació circumstancial de (.)

d'aquesta oració en podem fer una oració de relatiu [...]

Els llibres sense llegir els quals això no es pot entendre.»

P. 121: «En aquesta proposició [*D'aquella casa, n'han sortit...*] hi ha un pleonasme evident, però pot ésser admès pel fet que després de dir d'aquella casa, fem una petita pausa i després repetim l'antecedent mitjançant un pronom. És clar que això fuig de la construcció gramatical estricta, però pot ésser admesa. [...]

La frase, la podríem fer així: *És una dona que li han hagut de tallar un braç*.»

P. 125: «[...] no direm *Estic content de que la teva mare estigui bona*.

Com a norma complementària diré que [...] quan cal introduir l'oració o el complement amb la conjunció *que* [...] cal suprimir la preposició [...]

P. 129-130: «pel fet que la proposició és negativa, sentim la necessitat lògica de ficar-hi [...] l'adverbi *no* [...] Però, si aquesta oració la construïm d'una altra manera [...] canviant els seus membres de lloc, llavors sí que fem erròniament la supressió de l'adverbi *no*.»

P. 130-131: «erròniament ometem la negació en les dues proposicions, això és, que ho fem tant si l'oració és afirmativa com si és negativa, i llavors diem:

Res (no) l'espanta: proposició negativa

(no) res l'espanta: proposició afirmativa

[...] aquesta supressió indeguda ens duu a un confusionisme. [...]

Fixem-nos en aquesta frase de Ramon Llull que diu:

Déu del no res [sic] feu el món i meravella com de no res pot ésser fet res.

On si suprimim les negacions fóra totalment impossible d'entendre-ho, i tal com és feta la frase no és solament clara i entenedora sinó que, a més a més, és correcta.»

P. 132: «poden ésser usades en proposicions que no siguin negatives o sigui en les oracions expositives. [...]

En les frases negatives [...]

P. 132-133: «Aquesta supressió de la negació en les proposicions expositives potser fóra admissible, però no pot ser tolerada en les negatives. [...]

Una altra norma és alterar l'ordre dels membres de la proposició. [...] *L'havia vist mai*, on ens adonem que hi manca alguna cosa [...]

P. 135: «Hi ha una expressió que és *ni l'un ni l'altre*.

Ací no es tracta pas ni d'una proposició subordinada ni coordinada, sinó que és una proposició que pot ésser equiparada amb *En ma vida*, i la prova és que es pot dir:

ni l'un ni l'altre no l'han vist

En ma vida no l'he vist.»

P. 138: «Aplicant [...] aquesta regla, direm que caldrà emprar el *no pas* quan dintre d'una oració complexa on el segon terme de comparació [...] comença amb un infinitiu, un gerundi o un participi que duu enganxat un *no* negatiu. Ex.: *M'agradaria més quedar-me que no pas anar-hi*. [...] se li [a l'escriptor] atribueix la facultat d'emprar-la [la negació] o no en aquells casos en els quals la proposició no en surt perjudicada, però hi ha vegades en què aquesta negació és indispensable.»

Trobem en aquests passatges al·lusions a la modalitat de les frases (expositiva, afirmativa, negativa: pàg. 122, 132-133) o a la seva autonomia semàntica i sintàctica (subordinades: pàg. 108, 122, 135, 138).

És rellevant de comentar l'alternança sinonímica de la transcripció entre *oració* (25 vegades), *proposició* (25 vegades), *frase* (14 vegades) i *conjunt de paraules* (pàg. 47). L'alternança arriba fins al punt de fer servir els tres primers termes alhora (pàg. 132), encara que la coincidència més freqüent és entre *oració* i *proposició*. Sigui'ns permès d'apuntar com a factor important en aquesta alternança el caràcter semiespontani de l'explicació que un professor fa en un curs —sense menystenir la influència del transcriptor de les explicacions.

La transcripció fa servir el terme *construcció* per referir-se a una oració d'infinitiu amb un pronom relatiu (pàg. 120) i a un pleonasme (pàg. 121). I a la pàgina 129-130, usa el verb *construir* per referir-se a l'ordre dels «membres» de l'oració, concretament a la col·locació del mot *mai*.

III. Observacions sobre la concepció de la sintaxi en aquest *Recull*

D'entrada cal dir que en més d'un passatge hem observat lapsus o contradiccions que una revisió de la transcripció pel mateix Fabra segurament hauria evitat. Ja hem dit a l'epígraf I que en aquesta transcripció no es defineix la sintaxi. Però, en canvi, les categories sintàctiques sí i amb força detall.

En termes generals, el primer que destaca és la diversitat de perspectives des de les quals el Mestre defineix o descriu aquestes categories: comunicativa, semàntica,

estructural, relacional, funcional, distribucional, col·locacional i fonètica. Un cop vistes aquestes descripcions i definicions, creiem que Fabra parteix de les dues primeres, ja que, per exemple, «expressions» sense verb, en determinades situacions —que l'emissor i el receptor comparteixin el context, que el receptor pugui dotar de coherència el missatge o que hi hagi un subjecte psicològic clar— constitueixen «l'enunciació d'un pensament». Des del punt de vista semàntic, destaca la distinció que deduïm entre, d'una banda, la posició inicial de la frase, base de la comunicació, el «subjecte», i, de l'altra, els papers semàntics, com ara *agent*, *pacient* o *destinatari*,¹⁰¹ que poden ocupar la posició bàsica —amb estructures oracionals, però, diferents. També des de la semàntica, es dedueix una contraposició entre el «pensament» enunciat en la proposició i la «idea» expressada per un mot o un grup de mots.

Des del punt de vista estructural, destaca el caràcter, en «condicions normals», de necessari i suficient que té el verb per a la proposició i el caràcter no necessari i no suficient del subjecte. Amb el sintagma *condicions normals* ens referim a la situació en què no es pot o no s'ha d'elidir el verb o el subjecte.

Relacionalment, destaca la visió explícita de la concordança com una relació de subordinació gramatical. Col·locacionalment, la importància que té l'ordre per a la identificació en certes estructures de l'agent i el pacient. Des d'un punt de vista distribucional, és rellevant el caràcter de definitori que té el fet que, segons la transcripció, el subjecte no es pot substituir per un pronom feble.

De l'exposició transcrita, es dedueix que atribut i predicatiu són dues coses diferents: el primer s'adjunta a un nom —i contribueix a formar el grup substantival— i el segon s'adjunta al verb *ser* —i contribueix a formar una proposició.

La diversitat també es manifesta en aquests fragments d'una manera si més no desconcertant en l'alternança entre *oració*, *proposició* i *frase* —que en altres textos

¹⁰¹. Recordem que aquestes tres designacions són nostres, no del Mestre.

distingeix clarament— i en els significats atribuïts a la unitat *membre*: pot ser una unitat estructural (subjecte, predicat), funcional (subjecte, complements, determinació circumstantial) o incloure les classes de mots.

Finalment, cal dir que la transcripció usa el terme *construcció* en el sentit de manera de relacionar mots o grups de mots.

9.2.1.1.14. La sintaxi als Apunts taquigràfics del Curs superior de català (1934-1935)

Joan Miravittles (1971: 15-16), transcriptor d'aquest curs, explica que l'empresonament de Fabra pels fets del 6 d'octubre de 1934 «escurçà la duració del curs, i aquest resultà naturalment més condensat i reduït» i que «la sintaxi [...] quedà més limitada en extensió que les altres parts de la gramàtica. [...] Ara la limitació quantitativa de la sintaxi, en bona part, és deguda a motius personals meus [...], que a darreries del curs em privaren de prendre nota a classe». Pel que fa a la fidelitat de les transcripcions, Miravittles (1971: 17) afirma sobre la seva transcripció que «quan ho he cregut oportú, o simplement útil per al lector, hi he afegit [...] fins i tot alguna línia complementària —estricteament gramatical— quan el bon sentit ho ha fet bastant imprescindible. [...] He fet les insignificant ampliacions indicades —que he procurat de senyalar amb claudàtors—, per motius estricteament didàctics [...] [...] Els exemples [...] han estat trets de l'“Exposició de l'Ortografia” i del “Butlletí dels Mestres”».

Segons els nostres criteris tipificadors, és un text especialitzat, descriptiu, d'autoria mediata i de complexitat màxima.

I. La concepció de sintaxi

I.I. Les definicions de *sintaxi*

«La llengua és un magatzematge no sols de paraules, sinó també de sintagmes, de combinacions de mots. L'estudi d'aquestes combinacions, de la manera de construir la proposició, que és l'expressió del pensament, constitueix la sintaxi. Totes les llengües tenen sintaxi o cadascuna té la seva¹⁰².» [Repr. per Miravittles (1971: 28).]

Destaca en aquesta definició la introducció de la unitat intermèdia *sintagma* —com a combinació de mots— i el verb *construir*.

I.II. Els partits presos observables sobre *sintaxi*

«*He vist en Joan. En Joan, l'he vist.* En rigor s'hauria de dir així: *L'he vist, en Joan.* Frase de Bernat Metge: *En el seu llit, mai no s'hi dorm.* El mal de la prosa catalana moderna és l'expressió d'aquesta anticipació. Quan vol destacar *en el seu llit* no ens fa cap efecte. Més que una falta de gramàtica, és una qüestió de sentit: és l'estil.» [Reproduït per Miravittles (1971: 238).]

En aquest fragment, malgrat la transcripció d'aparença telegràfica, hi ha una idea clara: la contraposició de la gramàtica a l'estil.

En resum, la sintaxi tracta de les funcions i relacions dels mots —com es construeix la proposició—; i, a diferència de l'estil, que és sempre una tria, té a veure amb l'estructura de la llengua, que ofereix moltes possibilitats.

II. La concepció de les categories sintàctiques

II.I. La definició de les categories sintàctiques

II.I.I. Les definicions dels termes de la proposició

Del predicat:

¹⁰². Comentem aquesta última afirmació en el capítol dedicat a la codificació de la sintaxi.

a) «Predicat és el mot o conjunt de mots amb els quals diem alguna cosa del subjecte.» [Repr. per Miravittles (1971: 27).]

b) «Examinem l'oració començada per *En Pere*, com a subjecte psicològic. Atribuïm a aquest subjecte l'execució d'una acció o, en general, d'un procés. La indicació d'aquest procés que atribuïm a *en Pere* és el predicat:[...]. Diem, p. e.: *En Pere camina*. Ens trobem davant de la primera classe de predicats, que és la més important, i és l'expressió d'un procés realitzant-se en el temps [...]

 [Repr. per Miravittles (1971: 216-217).]

c) «hi ha una altra classe de predicats: són aquells que, un cop establert el subjecte, s'atribueix al subjecte no un procés sinó una qualitat [...], i llavors la paraula atributiva del subjecte no és el verb sinó l'adjectiu. [...] En la major part de les llengües s'ha col·locat entremig del predicat, que és l'adjectiu, i del subjecte, que és el substantiu, una paraula buida de significat [*ser*], que és per consegüent com una eina gramatical [...] *blanc* [a *el cavall és blanc*] és un predicat i no és un atribut.» [Repr. per Miravittles (1971: 219).]

Del subjecte:

«Subjecte és el mot o conjunt de mots que indiquen l'ésser o cosa que presentem a la consideració d'altri per tal de dir-ne alguna cosa.» [Repr. per Miravittles (1971: 27).]

En aquests fragments, destaquen el criteri distribucional («mot o conjunt de mots») de les definicions de *subjecte* i de *predicat*, el semàntic («indiquen») i el psicològic («que presentem a la consideració d'altri») en la del primer,¹⁰³ i el lògic («amb els quals diem»)¹⁰⁴ en la del segon. Fabra, a més, estableix dos tipus essencials de predicat, segons que el nucli sigui un verb o un adjectiu. I distingeix explícitament el predicat de l'atribut.

El predicat és una part essencial de l'oració, que pot expressar una activitat o una qualitat i pot tenir com a unitats immediatament inferiors els membres. Pel que fa al subjecte, hi ha oracions que no en porten de gramatical —definit com la part a la qual se subordina el verb. Un segon tipus de subjecte és el psicològic, base per a l'expressió d'un pensament.

¹⁰³. Criteri present també en les expressions «subjecte psicològic» (fragment *b*) i «un cop establert el subjecte, s'atribueix [...]» (fragment *c*).

¹⁰⁴. Expressió sinònima de la que fa servir en la definició lògica que en fa al DGLC.

II.I.II. Les definicions de *proposició*

«Una oració consta de subjecte i predicat.» [Repr. per Miravittles (1971: 27).]

«[...] la proposició, que és l'expressió del pensament [...]» [Repr. per Miravittles (1971: 28).]

S'ofereix una definició estructural i una de semàntica de l'oració o preposició. Veiem que alterna *proposició*, *frase* (fragment de la pàgina 238, reproduït al § I.II) i *oració* (fragment de la pàgina 27, reproduït al § II.II): el primer i tercer termes són tecnicismes gramaticals; el segon, serveix per referir-se a un exemple.

II.II. Els partits presos observables sobre les categories sintàctiques

Sobre el predicat:

a) «El mot que expressa la idea central del predicat és un verb.» [Repr. per Miravittles (1971: 27).]

b) «¿Com es combinen aquests mots per expressar un pensament, per fer una comunicació? [...] Una oració consta de subjecte i predicat. [...]» [Repr. per Miravittles (1971: 27).]

Sobre el subjecte:

«El subjecte psicològic, quan és expressat mitjançant paraules, en aquestes hi ha generalment un substantiu.» [Repr. per Miravittles (1971: 216-217).]

Com es pot veure, són pocs fragments i no afegixen res de nou al que ja hem comentat, excepte la visió estructural del subjecte i el predicat, com a membres de l'oració.

III. Observacions sobre la concepció de la sintaxi al curs de 1934-1935

El transcriptor, Jaume Miravittles, ja adverteix que els fragments de sintaxi són breus.

Malgrat aquesta brevetat, trobem en la transcripció les següents dades rellevants:

a) La definició de *sintaxi* com l'estudi de la construcció de la proposició.

b) La gramàtica com a sistema de possibilitats.

c) Definicions estructurals i distribucionals del subjecte i el predicat; definicions semàntica i psicològica del subjecte; i definició lògica del predicat —del qual distingeix dos tipus, en un dels quals distingeix explícitament el predicat de l'atribut.

d) Definicions semàntica i estructural de la proposició.

e) Alternança entre *proposició*, *frase* i *oració* per designar «l'expressió d'un pensament».

9.2.1.1.15. La sintaxi a la *Gramàtica catalana. Curs mitjà* (1935 [1918])

En parlar de la caracterització d'aquesta obra, es planteja un problema pel que fa a la qüestió de l'autoritat. Publicada el mateix any que la gramàtica oficial, la lògica del procés d'estandardització portaria a pensar que un cop codificada la norma en la gramàtica de l'Institut es va difondre en el *Curs mitjà*; però Miracle (1968: 527) afirma que no està segur de quina de les dues es va publicar primer. Tanmateix, analitzant el contingut de totes dues obres, no se'n segueix necessàriament la seqüència que hem apuntat: l'oficial consisteix a sancionar la norma, i el curs és en dues terceres parts un tractat de teoria gramatical aplicat al català. Per tant, ens inclinem a atribuir una autoritat personal a aquesta obra.

Des del punt de vista de l'enfocament, és representativa, especialitzada. Té un objectiu descriptiu però formulat pedagògicament perquè els mestres l'usin en les seves classes. Tanmateix, ja adverteix que les formes triades com a exemples o com a formes úniques són «les més generalment usades pels escriptors actuals»; per tant, hi ha també difusió

de la norma en curs de codificació. És un text llarg, coherent i sistemàtic, com ho demostra el seu caràcter de curs.¹⁰⁵ És d'autoria immediata.

I. La concepció de *sintaxi*

En aquesta obra, Fabra no defineix la sintaxi i ni tan sols fa servir aquest terme. Només acollint-nos al concepte de *definició per extensió* que atribuïm als índexs i havent vist el contingut de l'obra, podem afirmar que les dues primeres «parts» —«El nom i els seus atributs» i «El verb i els seus complements i modificadors»—, que ocupen respectivament les pàgines 9-23 i 25-71 de les 95 que té l'obra, tracten de sintaxi. Un tractament articulat al voltant del nom i del verb, a partir dels quals descriu gramaticalment les categories que en depenen o s'hi relacionen. Hi ha, doncs, una concepció jeràrquica de les classes de mots.

A l'«Advertiment» de l'edició de 1923 hi trobem l'al·lusió¹⁰⁶ següent a *gramàtica*:

«Atenent els suggeriments d'alguns professors, havem suprimit [...] la definició de les veus activa i passiva, dels complements dels verbs factitius, etc. Havem, així mateix, prescindit de donar una definició del verb, renunciant a la que donàvem en el § 21, la qual tenia l'inconvenient de no comprendre un cert nombre de verbs com els impersonals. L'essencial no és que el noi aprengui les definicions de les parts de l'oració, sinó que sàpiga distingir-les [...]» [Reproduït per Lamuela & Murgades 1984: 187].]

Distingeix clarament la descripció teòrica —subratllant la inadequació en aquest cas d'una descripció nocional— de l'aplicació pedagògica. Pel que fa al verb, es desdiiu de la definició que n'havia fet.

II. La concepció de les categories sintàctiques

II.I. La definició de les categories sintàctiques

¹⁰⁵. A l'«Advertiment» (p. 7) anuncia un «curs superior», que, segons Marcet i Solà (1998: 160), no es va publicar.

¹⁰⁶. Són fragments afegits a l'«Advertiment» que ja figurava a la primera edició, de 1918.

II.I.I. Les definicions de les «parts» de la proposició

Del predicat:

P. 26: «Predicat és el mot o mots amb què diem alguna cosa tocant la persona, animal o cosa designats pel subjecte.»

Del predicatiu:

P. 48: «[...] Un adjectiu, un substantiu o un pronom usats predicativament, formen, sols o acompanyats d'algun adverbi, complement o atribut, la part de la proposició anomenada predicatiu.»

P. 49: «Una proposició pot constar de les següents parts: el subjecte, el verb, el predicatiu, els complements del verb i les determinacions circumstancials.»

P. 52: «Una proposició pot formar part d'una altra proposició constituint-ne [...] el predicatiu [...]»

Del subjecte:

P. 26: «Subjecte és el mot o mots que designen la persona, animal o cosa de què diem alguna cosa.»

P. 34: «en la primera [proposició: «el nen menja la taronja»] el subjecte denota el qui fa l'acció [...]; en la segona [«La taronja és menjada pel nen»] el subjecte denota la cosa sobre la qual recau l'acció [...]»

P. 35: «Un substantiu sol o acompanyat d'un o més atributs, o bé un pronom accentuat, pot fer de subjecte d'una proposició o de complement directe d'un verb; ço que ens indica si fa de subjecte o de complement directe no és generalment sinó la seva col·locació respecte al verb: el subjecte, d'ordinari, va davant el verb, i el complement directe darrera.»

P. 49: «Una proposició pot constar de les següents parts: el subjecte, el verb, el predicatiu, els complements del verb i les determinacions circumstancials.»

P. 52: «Una proposició pot formar part d'una altra proposició constituint-ne el subjecte [...]»

La definició que el curs dóna de *predicat* no diu explícitament que sigui una «part de la proposició» com ho diu explícitament, a la pàgina 49, del subjecte. Però en la definició de *predicat* aquest es contraposa al subjecte —són al mateix nivell, doncs. A més, les «parts de la proposició» del fragment de la pàgina 49 que no són el subjecte, hem vist en les seves definicions respectives que formen part del predicat. La contraposició en aquesta última definició entre el subjecte i les altres parts es deu fonamentar en la complexitat que pot presentar el predicat: presència necessària del verb, el qual, però,

no sempre en du el pes semàntic; heterogeneïtat de complements i de relacions d'aquests amb el verb; i llibertat de col·locació de les determinacions circumstancials.

Pel que fa a les definicions de *predicat* i *subjecte*, són semàntiques. El subjecte, a més (pàg. 35), és definit col·locacionalment i distribuucionalment (pàg. 35 i 52): un nom, un pronom accentuat o una proposició. El predicatiu és definit distribuucionalment.

II.I.II. Les definicions de *proposició*

El curs dóna les següents definicions de *proposició*:

P. 26: «Un mot o un grup de mots amb què expressem un pensament, és una proposició. [...] Una proposició en la qual afirmem o neguem alguna cosa, és una proposició expositiva. [...] Una proposició en la qual manem o prohibim alguna cosa, és una proposició imperativa. [...] Una proposició en la qual preguntem alguna cosa, és una proposició interrogativa.»

P. 27: «Una proposició consta generalment de subjecte i predicat. [...]

A vegades tots els mots de la proposició pertanyen al subjecte: és perquè es sobreentén el predicat». Respostes a preguntes.

«A vegades tots els mots de la proposició pertanyen al predicat: es perquè es sobreentén el subjecte». (*El jardiner*) *sega l'herba*. «Però hi ha proposicions que manquen realment de subjecte expressat o sobreentès. Exemples: *Plou* | *Ja és fosc* | *Fa molt vent*. [...]

P. 49: «PARTS DE LA PROPOSICIÓ. PROPOSICIONS EL·LÍPTIQUES. MOTS INTERROGATIUS.

Una proposició pot constar de les següents parts: el subjecte, el verb, el predicatiu, els complements del verb i les determinacions circumstancials.»

P. 51: «En una proposició que ve darrera una altra proposició, sovint ometem o deixem d'expressar alguna de les seves parts o elements components. Quan això s'esdevé, la proposició s'anomena el·líptica.»

P. 52: «PROPOSICIONS SUBORDINADES. MOTS RELATIUS. CONJUCIONS DE SUBORDINACIÓ.

Una proposició pot formar part d'una altra proposició constituint-ne el subjecte, el predicatiu, un complement, una determinació circumstancial, o bé acompanyant-hi un substantiu o pronom per determinar-lo o explicar-lo.»

P. 54: «Una proposició que forma part d'una altra proposició s'anomena subordinada; i la proposició de què forma part la proposició subordinada rep el nom de proposició principal.»

P. 57: «Dues proposicions independents reunides en una mateixa frase són dues proposicions coordinades.»

El primer criteri que Fabra fa servir per definir el tecnicisme gramatical *proposició* és el de l'autonomia semàntica («amb què expressem un pensament»). En aquesta mateixa

definició, hi ha una caracterització vaga de l'estructura («mot o grup de mots»), caracterització en la qual s'estén en els fragments posteriors. No hi ha una estructura única per a totes les expressions del pensament: una de les parts hi pot faltar, ja sigui perquè el context lingüístic o extralingüístic ho permet, ja sigui perquè estructuralment no hi és necessari. Defineix relacionalment les proposicions coordinades i subordinades, i aquestes últimes també funcionalment.

II.I.III. Conclusions sobre les definicions de les categories sintàctiques

Arribats en aquest punt, ja es pot donar una visió de l'estructuració que el *Curs mitjà* fa de les categories sintàctiques. Aquesta estructuració, com ja hem dit en el text introductorí a aquesta gramàtica, ja es veu en l'índex, les dues primeres parts del qual s'articulen, la primera al voltant del substantiu i la segona al voltant del verb —amb uns títols força clars.

Aquesta jerarquia es basa sobretot en el criteri de l'autonomia semàntica. Es pot esquematitzar en un sentit descendent de la manera següent:

Proposició	Expressió d'un pensament
Subjecte i predicat	Categories immediatament inferiors de la proposició. (Una de les dues pot no ser-hi.)

II.II. Els partits presos observables sobre les categories sintàctiques

Quant als membres de la proposició, hem trobat els fragments següents en aquesta gramàtica:

«L'essencial no és que el noi aprengui les definicions de les parts de l'oració, sinó que sàpiga distingir-les [...]» [Advertiment de 1923, reproduït per Lamuela & Murgades 1984: 187].]

P. 48: «[...] Un adjectiu, un substantiu o un pronom usats predicativament, formen, sols o acompanyats d'algun adverbí, complement o atribut, la part de la proposició anomenada predicatiu.»

P. 49: «PARTS DE LA PROPOSICIÓ. PROPOSICIONS EL·LÍPTIQUES. MOTS INTERROGATIUS.

Una proposició pot constar de les següents parts: el subjecte, el verb, el predicatiu, els complements del verb i les determinacions circumstancials.»

No hem trobat en aquesta gramàtica l'ús del terme *membre*. En canvi, en els fragments suara reproduïts, l'hauria pogut fer servir, però utilitza la unitat *part*.

Pel que fa als partits presos observables sobre la proposició, hem trobat el fragment següent:

P. 25: «EL VERB I ELS SEUS COMPLEMENTS I MODIFICADORS
PROPOSICIÓ. SUBJECTE I PREDICAT. VERBS

Comparem els mots i grups de mots de la primera columna amb els mots i grups de mots de la segona columna:

El foc d'ahir *El foc crema*
Herba *El masover sega l'herba*
L'aigua freda *L'aigua és freda*
La pluja *Plou*

Amb els mots i grups de mots de la segona columna expressem un pensament, enunciem un fet. Amb els mots o grups de mots de la primera columna no expressem cap pensament.»

Fabra presenta sense dir-ho la diferència d'autonomia semàntica entre els noms o grups nominals i la proposició.

Pel que fa als partits presos observables sobre les categories sintàctiques supraoracionals, hi hem trobat els fragments següents:

P. 57: «Dues proposicions independents reunides en una mateixa frase són dues proposicions coordinades.»

P. 49: «PARTS DE LA PROPOSICIÓ. PROPOSICIONS EL·LÍPTIQUES. MOTS INTERROGATIUS.

Una proposició pot constar de les següents parts: el subjecte, el verb, el predicatiu, els complements del verb i les determinacions circumstancials.»

El terme *frase* és definit implícitament com un conjunt de proposicions coordinades.

III. Conclusions sobre la concepció de sintaxi en aquesta gramàtica

Ja hem dit en el § I que Fabra no defineix explícitament la sintaxi ni hem trobat que usi aquest terme, però que de la lectura de l'índex es dedueix una articulació de les categories sintàctiques al voltant del nom i del verb. Amb la definició implícita de frase com a unitat supraoracional que acabem de veure, podem elaborar l'esquema següent:

<i>Frase</i>	Conjunt de dues proposicions coordinades
<i>Proposició</i>	Expressió d'un pensament

<i>Subjecte i predicat</i>	Categories immediatament inferiors de la proposició. (Una de les dues pot no ser-hi.)
«Part»	Unitat no definida de la proposició

Com a designació de «l'expressió d'un pensament», en aquesta gramàtica només hi trobem el terme *proposició*; *frase* és d'àmbit supraoracional i *oració* només hi surt en la unitat de significació especialitzada *part de l'oració*,¹⁰⁷ a l'advertiment de 1923.

9.2.1.1.16. La sintaxi a la conferència a l'Escola d'Estiu de 1935

Al principi de la conferència, Fabra afirma: «m'atreviré, per primera vegada, a parlar una estona d'un assumpte que no és la llengua catalana [...] em proposo de parlar de gramàtica general a un públic bastant versat en gramàtica».¹⁰⁸ Aquesta afirmació situa la conferència com a text especialitzat, descriptiu, d'autoria mediata i de complexitat màxima. És un text relativament llarg, però coherent i sistemàtic.

I. Pel que fa a conceptes relacionats amb la sintaxi, només hi hem trobat fragments sobre gramàtica:

P. 194: «m'atreviré, per primera vegada, a parlar una estona d'un assumpte que no és la llengua catalana [...] em proposo de parlar de gramàtica general a un públic bastant versat en gramàtica. Però tractaré de fer-ho perquè jo, a més de dedicar-me, com saben Vostès, a refer la llengua i a fixar la seva forma, m'he dedicat a l'ensenyament del català i he fet algunes observacions sobre la importància que té el coneixement de la gramàtica en l'adquisició del llenguatge.» [Repr. per Marcet i Solà (1998).]

P. 195: «El que fa que la gramàtica s'hagi d'estudiar amb la finalitat de conèixer bé la llengua literària, és el fet que [a] tot arreu on s'ha produït una llengua literària, aquesta llengua no és una còpia exacta de la llengua parlada en totes les seves varietats. De manera que quan nosaltres volem usar bé aquesta llengua artificial en certs aspectes, ens cal fixar-nos en un cert nombre de fets; aleshores, encara que només sigui perquè puguin entendre's el mestre i el deixeble, és indispensable emprar mots tècnics de la gramàtica, i fer comprendre la vàlua que tenen aquests mots, perquè o [*sic*] sinó seria inútil l'ensenyament. [...] En gramàtica, com en tota ciència, una de les coses que es fa freqüentment és una classificació. [...] Doncs, bé: qualsevulga d'aquestes classificacions que intentem, ens trobem que [en] la pràctica presenten unes grans dificultats.» [Repr. per Marcet i Solà (1998).]

P. 197: «[...] Però en gramàtica hi ha això de la tradició. Sobretot en totes les gramàtiques modernes, es troba que han anat perpetuant la gramàtica de les llengües clàssiques. Aleshores ve una altra tortura que és la de voler subjectar i analitzar una llengua viva amb

¹⁰⁷. Vegeu el § II.II de l'anàlisi del DGLC (§ 2.1.1.1.11).

¹⁰⁸. Reproduït per Marcet i Solà (1998: 194).

les mateixes normes emprades per les gramàtiques llatines i gregues.» [Repr. per Marçet i Solà (1998).]

P. 200-201: «[...] El que passa en aquesta oració [...] és que el subjecte psicològic és el fet de l'arribada. Si la frase «Ha arribat un vaixell» no correspon al tipus de les esmentades és perquè el subjecte gramatical i el subjecte lògic no corresponen al subjecte psicològic. [...] «Il est arrivé deux vaisseaux»; «deux vaisseaux» és el subjecte lògic, i aquest «il» és el subjecte gramatical.» Cas de «hi ha un llibre» i «hi ha tots els llibres». Llibre no és ben bé un CD. [Repr per Marçet i Solà (1998).]

P. 202: «Aquestes sutilitats [*sic*] gramaticals no serveixen de res. De manera que jo crec que n'hi ha prou amb assenyalar què és subjecte i què és predicat. Per això s'agafa una frase normal, i més que donar una definició —que resultaria inexacta— despertar el sentiment del que és subjecte i predicat, dintre dels límits que es pugui.

Si hi ha una frase com «Ha arribat un vaixell» que ofereixi cap dificultat —la constitució de la llengua literària no és la mateixa que la parlada— no s'ha de dir: o! és que en aquest cas hi ha això del subjecte psicològic, que no és el substantiu sinó el verb. No s'ha de parlar de psicologia ni de lògica; en un cas de gramàtica s'ha de parlar de gramàtica.» [Repr per Marçet i Solà (1998).]

Els fragments del text ens situen clarament en la teoria gramatical i la relació que ha de tenir amb la didàctica de la llengua. Per ensenyar la llengua literària cal un mínim de tecnicismes gramaticals, però no massa, d'entrada perquè en descripció lingüística és molt arriscat definir i classificar. En gramàtica cal descriure els fets realment presents en la llengua («la llengua viva») i ensenyar-los perquè l'aprenent els reconegui («despertar el sentiment del que és subjecte [...]). Entre els enfocaments psicològic, lògic i gramatical per a la frase *Ha arribat un vaixell*, en didàctica és més adequat adoptar el gramatical.

II. Pel que fa a les definicions de les categories sintàctiques, n'hem trobat dels termes de la proposició i de la proposició.

Les definicions dels termes de la proposició que hem trobat són les següents:

P. 197: si [...] dic: «el meu pare», tohom esperarà que continui. En aquest cas, «el meu pare» no és una frase, és un terme. Però si jo estic en un indret, esperant a uns individus entre els quals hi ha el meu pare, i dic, al veure'ls arribar: «el meu pare», «El meu pare» és una frase, però no una oració, si per oració sols entenem allò on hi ha d'haver subjecte i predicat expressat. [...]» [Repr. per Marçet i Solà (1998).]

Deixa clar que un terme és una unitat dependent semànticament de la frase, si no és que el context extralingüístic possibiliti que sigui interpretable com un judici complet.

Quant a les definicions de *proposició*, hem trobat les següents:

P. 197: «havent-se fet les definicions [de *oració*] en vista d'un tipus d'oració, es volen subjectar totes les comunicacions de pensament amb aquesta definició, i aquí ve la dificultat: és a dir, que el mestre martiritza l'alumne, no per una cosa que a vegades és innecessària, sinó per una cosa que és falsa, que no respon als fets reals de la llengua. [...] Divisió de l'oració en subjecte i predicat.» Dóna el cas de «Plou!», que no respon a aquesta estructura, però «com que expressa un pensament, es per consegüent una oració». Cas de «hi ha un home que demana per tu»: tampoc no s'hi ajusta.«si [...] dic: «el meu pare», tohom esperarà que continui. En aquest cas, «el meu pare» no és una frase, és un terme. Però si joestic en un indret, esperant a uns individus en tre els quals hi ha el meu pare, i dic, al veure'ls arribar: «el meu pare», «El meu pare» és una frase, però no una oració, si per oració sols entenem allò on hi ha d'haver subjecte i predicat expressat. [...]» [Repr. per Marcet i Solà (1998).]

Ens sembla d'entrada destacable que el Mestre planteja la dificultat de definir què és una oració. Però la deducció més important és que per Fabra el que és essencial és el criteri de l'autonomia semàntica, per sobre de l'estructura que tingui «el grup de mots». D'aquesta manera, el «mot» *Plou!* i el «grup de mots» *Hi ha un home que demana per tu* són l'«expressió d'un judici» o tenen «sentit complet», encara que no compleixin la suposada estructura oracional canònica de subjecte i predicat. També és el que permet entendre que el grup de mots *el meu pare*, normalment «terme» d'una «proposició» — per tant, semànticament dependent—, només quan el context extralingüístic ho permet, pugui «tenir sentit complet», és a dir, ser una frase. Vista la sinonímia entre *frase* i *oració* establerta al DGLC, cal entendre la distinció que Fabra fa en l'última frase del fragment com un altre cas d'exposició distanciada dels fets o com un altre exemple d'ús de la unitat *frase* com a 'acte de paraula' i de la unitat *oració* com a tecnicisme gramatical.

III. Pel que fa als partits presos observables sobre les categories sintàctiques, n'hi ha sobre els mots i sobre els termes.

D'al·lusions als termes de la proposició, n'hem trobat les següents.

Al subjecte:

P. 199: «el criteri que adopten per a saber si es tracta d'un subjecte o d'un complement és el següent: fer la pregunta [qui?] per fer veure quin és el grup substantival que serveix de base a l'oració. [...] No obstant, hem d'abstenir-nos de donar definicions, perquè els exemples que anem a provar demostren que no són exactes.» casos de «Ha arribat un vaixell» i «el vaixell X ha arribat a les quatre [...] Ací [«Ha arribat un vaixell»] passa

alguna cosa que fa que no hi hagi aquella relació que hi havia entre l'anàlisi psicològic de la frase i l'anàlisi filològic. [...] El que passa en aquesta oració [...] és que el subjecte psicològic és el fet de l'arribada. Si la frase «Ha arribat un vaixell» no correspon al tipus de les esmentades és perquè el subjecte gramatical i el subjecte lògic no corresponen al subjecte psicològic. [...] «Il est arrivé deux vaisseaux»; «deux vaisseaux» és el subjecte lògic, i aquest «il» és el subjecte gramatical.» Cas de «hi ha un llibre» i «hi ha tots els llibres». *Llibre* no és ben bé un CD. [Repr per Marcet i Solà (1998).]

P. 200-201: «el fonament entre subjecte i predicat —com en altres coses del llenguatge— és principalment psicològic. Un es fa una idea de l'essència del subjecte si estudia, per exemple, les frases que empra l'infant al començar a parlar. [...]» [Repr. per Marcet i Solà (1998).]

Al terme:

P. 197: «La interjecció no és una part de l'oració; que se'm presenti, [*sic*] una oració, una frase, en què hi hagi un dels seus termes —subjecte, complement, etc.— que sigui una interjecció! La interjecció és, ella sola, una frase; no és una part de l'oració.» [Repr. per Marcet i Solà (1998).]

En els fragments sobre el subjecte s'estén sobre la concepció de subjecte des dels punts de vista psicològic i semàntic. En el fragment en què usa *terme*, veiem que aquest pot ser subjecte o complement, entre altres. La juxtaposició del subjecte amb el complement ens situa en un punt de vista funcional i aleshores la categoria terme ja no és necessàriament del nivell immediatament inferior a la proposició.

IV. Observacions sobre la concepció de la sintaxi en aquesta conferència

Podem destacar les dades següents en l'anàlisi d'aquesta conferència:

- a) La distinció explícita entre teoria gramatical i didàctica de la llengua.
- b) L'ús dels enfocaments psicològic, lògic i gramatical en l'anàlisi, amb preponderància del tercer en l'ensenyament de la llengua.
- c) La discussió explícita al voltant de les estructures que pot tenir en català «l'expressió d'un pensament», per raons estructurals, contextuais o comunicatives.
- d) L'ús dels enfocaments psicològic, lògic i gramatical en l'anàlisi del subjecte amb l'exemplificació explícita de la frase francesa «Il est arrivé deux vaisseaux», la qual

permet veure d'una manera més clara que la frase catalana corresponent la distinció entre aquests subjectes.¹⁰⁹

e) L'alternança dels termes *proposició*, *frase* i *oració*, per referir-se a «l'expressió d'un pensament».

9.2.1.1.17. La sintaxi al *Curs superior de català* (1936-1937)

Segons els nostres criteris tipificadors, és un text especialitzat, descriptiu, d'autoria mediata i de complexitat màxima.

Pel que fa a la fidelitat de les transcripcions, Solà (1977: 342) adverteix sobre la transcripció del curs de 1936-1937 que «els apunts sovint donen una versió massa «parlada» de l'explicació de Fabra: a més de reflectir les repeticions [...] reflecteixen més d'un cop vacil·lacions, o, fins i tot, arriben a esdevenir intel·ligibles o incomplets [...], quan no hi ha (poc) un error palès [...]»; i a la pàgina 344: «el lector es pregunta massa vegades si allò que llegeix és de Fabra o de Coromines¹¹⁰ o de Pi [...]». No cal dir que nosaltres només tenim en compte les afirmacions mecanoscrites —que transcriuen les explicacions de Fabra i s'entenen. Essent completa la transcripció d'aquest curs, segons Solà (1977: 341), el curs publicat per Miravittles i aquest «es completen i ens n'hem de felicitar».

I. La concepció de sintaxi

I.I. Les definicions de *sintaxi*

La transcripció dona les següents definicions de *sintaxi*:

¹⁰⁹. Vegeu el comentari que fem sobre aquesta qüestió al § II.I.I de l'anàlisi del curs de 1933-1934 (§ 2.1.1.1.13).

¹¹⁰. Solà esmenta Joan Coromines perquè en el text mecanografiat hi ha anotacions seves.

P. 87: «Si alguna vegada en morfologia, hem parlat de significació, ha estat per significar els noms, però es podria explicar sense noms, només dient això és mot, es pot explicar sense tenir en compte la significació. Però hi ha una part de la gramàtica en què ja es té en compte la funció que fa la paraula dintre de la frase, que és la part més important de la gramàtica, o sigui la sintaxi.

Hi ha una altra part en què també s'estudia molt [la significació (?)], que és la derivació de les paraules, posant mots en contacte amb l'addició de sufixos i prefixos.

En la sintaxi hem d'estudiar les paraules en tant que són elements d'una frase, en tant que la funció que facin tingui l'expressió d'un pensament. Qualsevol comunicació d'un pensament, és el que se'n diu una frase.»

P. 88: «[la sintaxi] és la part de la gramàtica on s'ha de fugir més de definicions massa rígides i de voler sotmetre totes les frases que apareixen en el llenguatge a un patró»

P. 89: «L'infant, en un estat de llenguatge pre-gramatical, amb quatre soles paraules [...] expressa un pensament amb una d'aquestes paraules. [...] En sintaxi no s'han de donar regles, sinó que s'ha de dir “en general”.»

P. 225: «és difícil de descobrir un castellanisme sintàctic perquè en aquests textos totes les paraules que hi figuren són perfectament catalanes, i, en canvi, la construcció és un castellanisme.» Parla de *el que = el qual*.

P. 277: «Les regles sintàctiques s'obliden d'una manera extraordinària.»

En en el primer fragment contraposa la morfologia, descripció dels mots en què no cal la significació, a la sintaxi, en què se'n descriuen les funcions. Aquest i els altres fragments, a més, mostren l'actitud de respecte que Fabra sent per la sintaxi: és la part més important de la gramàtica, no s'hi poden fer definicions massa rígides —s'ha de parlar de tendències generals—, és poc perceptible per als parlants i les regles sintàctiques s'obliden fàcilment.

I.II. Els partits presos observables sobre *sintaxi*

La transcripció dóna els següents passatges sobre *sintaxi*:

P. 206-207: «Una expressió és acceptable quan té una força estilística, que vol dir que s'ha d'usar segons els casos, però, per fer-ho més literari, anar posant el *bo i* és una cosa esgarrifosa.»

P. 221: «En casos determinats podem veure si és millor posar el [relatiu] simple o el compost; això és qüestió d'estil i l'escriptor trobarà el mot adient, perquè davant de dues construccions correctes n'hi ha una de preferible a l'altra. La gramàtica hi pot fer poca cosa.»

P. 232: «Es poden anar fent complicacions [en les oracions de relatiu]. Aquestes complicacions es poden portar, gramaticalment, on es vulgui, i és tan forta la sobirania que estableix el terme relatiu amb l'antecedent, que fins resisteix aquestes complicacions extraordinàries, però arriba un moment que és de mal gust i enfarfeguen la llengua.»

P. 272-273: «S'anomena *proposició* l'enunciació d'un pensament [...] podem fer comunicacions completes del nostre pensament usant grups de paraules en què no hi hagi cap verb. Així, es pot dir dintre d'un context [...] «Inexplicable aquesta resolució». [...] Aquestes coses són estilístiques.»

P. 325-326: «Una de les coses més funestes de les gramàtiques d'una llengua naixent han estat les regles. És una paraula que s'hauria de suprimir en els tractats de gramàtica.»

En els quatre primers fragments, insisteix en la contraposició entre *gramàtica* i *estil*; en el tercer no podem deixar de veure-hi la distinció chomskiana entre gramaticalitat i acceptabilitat, i en el quart s'endevina una relació del fet estilístic al context de la situació comunicativa. En el cinquè fragment, Fabra torna a denunciar la rigidesa de les definicions.

II. La concepció de les categories sintàctiques

II.I. La definició de les categories sintàctiques

II.I.I. Les definicions dels termes de la proposició

Del *membre*:

P. 104: «Aquest membre de la proposició a la qual està subordinat el verb gramaticalment és el subjecte gramatical, que moltes vegades no es correspon al subjecte psicològic.»

P. 107-108: «tot allò que és qualsevol altra part de l'oració, els gramàtics en diuen adverbi, [...]»

P. 108: «Els membres que interessa més estudiar del predicat són els que [...] són grups substantivals o pronoms forts [...] que habitualment s'anomenen complements del verb.»

P. 208-209: «El grup *anar a casa teva* és el complement, però no és l'expressió d'un pensament. [...] *estava malalt* és una perfecta oració. [...] Però si forma part d'una altra oració és un dels seus membres, és l'expressió d'una idea, la qual cosa fa que pugui ésser emprada com a membre d'una proposició i té la mateixa expressió que quan era una expressió completa.»

P. 216: «la paraula que indica la subordinació [el relatiu] fa, a més, l'ofici de membre de l'oració subordinada [...]»

Trobem en aquests fragments una definició semàntica explícita de «membre» com a «expressió d'una idea» (pàg. 208-209), contraposada al «pensament» expressat per l'oració. Hi trobem també definicions per extensió, ja que són membres el subjecte

gramatical (pàg. 104), els grups substantivals o pronoms forts —del predicat, en aquest cas— (pàg. 108) i el relatiu, que fa l'«ofici» de membre —per tant, el membre és també un concepte funcional. Veiem que el membre pot formar part de diferents nivells de l'estructura oracional. I hi trobem també la unitat *part de l'oració* com a sinònim de 'membre'.

Del *terme*:

P. 88-89: «Parts essencials de l'oració. Subjecte i predicat. [...] Lògicament en una frase hi ha dos termes: el subjecte i el predicat. »

P. 232: «[...] és tan forta la sobirania que estableix el terme relatiu amb l'antecedent, que fins resisteix aquestes complicacions extraordinàries [...]»

Per extensió, són termes de la frase el subjecte i el predicat. Pel que fa al pronom relatiu, no és tan clar si també s'ha d'interpretar així, o si el mot *terme* té un sentit genèric, d'«element».

Del *predicat*:

P. 88-89: «Parts essencials de l'oració. Subjecte i predicat. [...] Lògicament en una frase hi ha dos termes: el subjecte i el predicat. »

P. 98: «Els dos casos més freqüents són» el subjecte «en activitat, és a dir, que concebem un procés com tenint lloc en aquest subjecte i amb una qualitat, p. ex. *El meu pare dina a les dues.*»

P. 108: «Els membres que interessa més estudiar del predicat són els que [...] són grups substantivals o pronoms forts [...] que habitualment s'anomenen complements del verb.»

P. 173: «El substantiu és el subjecte gramatical, perquè se subordina el verb, que generalment és el lògic, que és la base d'aquesta frase» [*sic*; s'entén?] Cas de *haver-hi*: «complement primitivament directe, que, difícilment el podríem considerar com a complement directe normal». No és possible dir *els hi ha*. Concordança del SN posposat.

El predicat és estructuralment una part essencial de l'oració i, des del punt de vista lògic, n'és un terme. Distingeix semànticament dos tipus de predicat (procés/qualitat); es refereix, des del punt de vista distribucional, a alguns dels seus membres (grups substantivals i pronoms forts) i, relacionalment, deduïm, en el fragment de la pàgina 173, que el verb se subordina al subjecte.

Del subjecte:

P. 88-89: «Parts essencials de l'oració. Subjecte i predicat. [...] Lògicament en una frase hi ha dos termes: el subjecte i el predicat. El subjecte no està expressat per cap paraula [quan l'infant diu *El meu pare*]. Les circumstàncies del moment de la comunicació [...] són el subjecte, i llavors, a aquest subjecte [l'infant] li aplica el predicat, que és una paraula única. [...] El dia que aquesta circumstància, que és el subjecte de la seva frase, l'expressi amb una altra paraula, llavors empra per primera vegada allò que en gramàtica se'n diu el subjecte. [...] El subjecte psicològic és el que serveix de base a l'expressió d'un pensament [...]»

P. 93: «Generalment el subjecte està representat per un substantiu amb els seus atributs, que [poden fer uns altres oficis]. Quan formen part del predicat es consideren complements del verb.»

P. 101: «serveix de base de l'enunciació [...] El trobem normalment en la majoria de les proposicions: és un grup substantival, que podria ésser representat per un pronom i el complement.»

P. 104: «Aquest membre de la proposició a la qual està subordinat el verb gramaticalment és el subjecte gramatical, que moltes vegades no es correspon al subjecte psicològic.»

P. 170-172: comenta el cas de *plou sang*, on *sang* es pot dir que és el subjecte gramatical, a diferència del que passa a *fer vent*, on *vent* no ho és perquè no concorda amb el verb. Cas de *Ha arribat un parent meu*, amb ordre no habitual i subjecte psicològic diferent del gramatical. «El veritable subjecte psicològic [...] és la idea d'arribar». Pronominalització amb *en*. Cas de *En mengen quatre*, amb *en* subjecte.

Estructuralment, el subjecte és una part essencial de l'oració i, des del punt de vista lògic, n'és un terme. Comunicativament, pot estar constituït per «les circumstàncies del moment». Psicològicament, és la «base per a l'expressió d'un pensament» (pàg. 88-89, 101, 104). Distribucionalment, acostuma a fer de subjecte un substantiu o un pronom. Relacionalment, és l'element que «subordina» el verb (pàg. 104, 170-172). El subjecte gramatical i el psicològic poden no coincidir (pàg. 104).

II.I.II. Les definicions de *proposició*

Són les següents:

P. 87: «Qualsevol comunicació d'un pensament, és el que se'n diu una frase.»

P. 88-89: «Parts essencials de l'oració. Subjecte i predicat» Crítica els que defineixen la frase a partir d'aquesta estructura. Qui ho fa pren «com a patró l'expressió d'un pensament on domina l'element individual. [...] La majoria de les frases són així [subjecte + predicat] [...] Però» dona els casos de *Plou*, *Carrer mullat*, *calaix eixut*, *el pare* (si ho diu un nen quan veu el seu pare), *pupa!* (dit per un nen ensenyant on s'ha fet mal, *Entrada* (sobre una porta). «L'infant, en un estat de llenguatge pre-gramatical, amb quatre soles paraules [...] expressa un pensament amb una d'aquestes paraules. [...] Lògicament en una frase hi ha dos termes: el subjecte i el predicat. El subjecte no està expressat per cap paraula [quan l'infant diu *El meu pare*]. Les circumstàncies del moment de la comunicació [...] són el subjecte, i llavors, a aquest subjecte [l'infant] li aplica el predicat, que és una paraula única. [...] El dia que aquesta circumstància, que és el subjecte de la seva frase, l'expressi amb una altra paraula, llavors empra per primera vegada allò que en gramàtica se'n diu el subjecte. De manera que, llavors, fa independent l'expressió de les circumstàncies, perquè pot expressar el pensament, àdhuc quan les circumstàncies no estan presents. [...]»

P. 91: «Aquí [*plou*] el subjecte és una cosa tan vaga, que no s'ha arribat a concretar en una paraula, i no hi ha subjecte.»

P. 107-108: «tot allò que és qualsevol altra part de l'oració, els gramàtics en diuen adverbi, com passa [...] amb *sí*. [...] Els anglesos en diuen *mots sentència*, perquè amb aquestes paraules expressem un pensament.»

P. 208-209: «El grup *anar a casa teva* és el complement, però no és l'expressió d'un pensament. [...] *estava malalt* és una perfecta oració. [...] Però si forma part d'una altra oració és un dels seus membres, és l'expressió d'una idea, la qual cosa fa que pugui ésser emprada com a membre d'una proposició i té la mateixa expressió que quan era una expressió completa.»

P. 214: «l'oració principal [a *Deia que estava malalt*] no és allò que resta de treure la subordinada, sinó tota l'oració, perquè el verb *deia* és incomplet.»

P. 215: «el determinatiu de l'*home* [*l'home que hem vist avui*] és la circumstància d'haver-lo vist. De manera que l'oració subordinada [...] és [...] un adjectiu.»

P. 216: «la paraula que indica la subordinació [el relatiu] fa, a més, l'ofici de membre de l'oració subordinada [...]»

P. 272-273: «S'anomena *proposició* l'enunciació d'un pensament [...] podem fer comunicacions completes del nostre pensament usant grups de paraules en què no hi hagi cap verb. Així, es pot dir dintre d'un context [...] «Inexplicable aquesta resolució». [...] Aquestes coses són estilístiques.»

Semànticament, la *frase* (pàg. 87) i la *proposició* (pàg. 272-273) són l'«expressió d'un pensament». Estructuralment, la *frase* pot presentar diferents estructures: generalment és subjecte + predicat (pàg 88-89), però hi ha moltes expressions de pensament sense subjecte (pàg. 88-89, 91) o consistents en un «mot sentència» (pàg. 107-108). Fabra estableix una progressió en l'elaboració del llenguatge infantil entre el moment que l'infant no explicita el subjecte i el moment en què és capaç d'explicitar-lo, ja que aleshores construeix un discurs independent del context espaciotemporal (pàg. 88-89). L'estructura d'una oració complexa la constitueix el conjunt total de principal + subordinada (pàg. 214).

Hi ha dos fragments poc clars de la transcripció: el final de les pàgines 208-209, on en principi sembla clara la contraposició entre «expressió d'una idea» i «expressió d'un pensament», correlativa al grau diferent d'autonomia sintàctica, però s'acaba contradient. I l'atribució a l'estil, a les pàgines 272-273, del fet que el fragment citat pugui ser una proposició.

Veiem també en aquests fragments la sinonímia entre *proposició*, *frase* i *oració*.

II.I.III. Les definicions de les categories sintàctiques supraoracionals

P. 88: «A vegades un cop concebem l'expressió de dos o tres pensaments i els diem introduint entre les comunicacions petites pauses que no equivalen a la pausa que indiquem mitjançant un punt. D'allò també se'n diu una *frase*.»

La frase pot ser un conjunt de proposicions («pensaments») juxtaposades («petites pauses»).

II.I.IV. Conclusions sobre les definicions de les categories sintàctiques

En resum, de les definicions i els usos del terme *sintaxi* i altres, es dedueix en aquest curs una visió d'aquesta part de la llengua com una part molt difícil de descriure, de prescriure i d'ensenyar. A més, a diferència de la descripció morfològica, la sintàctica tracta de les funcions dels mots, i, a diferència de l'estil, sempre una tria, té a veure amb l'estructura de la llengua, que ofereix moltes possibilitats.

Pel que fa a les categories sintàctiques, destaquen les dades següents:

a) La contraposició entre «l'expressió d'una idea», pròpia d'un membre de la proposició, i «l'expressió d'un pensament», pròpia de la proposició: hi ha una correlació entre autonomia semàntica i autonomia sintàctica.

b) El membre és una unitat que pot pertànyer a diferents nivells de l'estructura oracional i no deixa de ser, també, un concepte funcional. Fabra usa també les unitats de significació *part de l'oració* i *terme* —aquest una vegada en el seu sentit lògic.

c) El predicat i el subjecte són descrits des dels punts de vista estructural, semàntic, lògic, distribucional i relacional. A més el subjecte, ho és des del punt de vista psicològic.

d) La proposició és descrita semànticament, comunicativament, estructuralment i lògicament. Fabra alterna els termes *proposició*, *frase* i *oració*.

e) És destacable la relació que la transcripció ofereix entre expressió explícita del subjecte i autonomia espaciotemporal del discurs en l'aprenentatge lingüístic del nen.

9.2.1.1.18. La sintaxi a la *Gramàtica catalana* (1946)

És un text especialitzat —va adreçat als mestres—, descriptiu, d'autoria immediata i de complexitat màxima. És interessant l'afirmació que hi trobem al principi: «Aquest llibre és un extracte, fet pel propi autor, d'una Gramàtica Catalana més extensa, escrita pel Mestre Pompeu Fabra en els primers anys de l'exili» (pàg. sense numerar). La gramàtica més extensa no pot ser altra que la publicada l'any 1956 per Joan Coromines.¹¹¹

I. La concepció de la sintaxi en aquesta gramàtica

No hi ha cap definició explícita del terme *sintaxi* en aquesta gramàtica. L'índex és el següent:

¹¹¹. Veg. § 2.1.1.1.19.

P. 93-94: «TAULA DE MATÈRIES

I. Accentuació gràfica. Recte ús de les lletres. (8-20)

II. Noms i adjectius. Article definit. Pronoms. (21-34)

III. Verbs (35-48)

IV. Complementos del verb (49-70)

V. Formes substantives, adjectives i adverbials del verb. Proposicions subordinades. Coordinació (71-88)

Vist aquest índex i llegida la gramàtica, s'hi veuen clarament quatre parts: les 20 primeres pàgines són dedicades a l'ortografia; les 14 pàgines següents, a la morfologia flexiva nominal; les 14 pàgines següents, a la morfologia flexiva verbal; i les 40 pàgines finals, Fabra les dedica a la sintaxi, sobretot dels elements lligats al verb.

II. La concepció de les categories sintàctiques en aquesta gramàtica

Tampoc no trobem definicions explícites de les categories sintàctiques, sinó que hem d'espigolar en el text per poder deduir les concepcions fabrianes.

II.I. La concepció de les categories infraoracionals en aquesta gramàtica

Els fragments on podem observar els partits presos de Fabra sobre les categories sintàctiques infraoracionals són els següents:

P. 30: «Una altra forma de l'article masculí és *lo* [...], usat encara en molts parlars catalans. A Barcelona no s'usa sinó en alguna frase estereotipada (*Per lo senyal de la Santa creu...*)»

P. 49: «Construccions com *plau-me que ho facin* (amb el pronom posposat a una forma de l'indicatiu) són arcaiques.»

P. 50: «Sovint en una proposició hi ha dos o més membres representats per pronoms febles.»

P. 53: «A continuació d'una proposició en què figura l'expressió *quatre manats de llenya* [...].»

P. 54: «La substitució d'un nom o grup nominal [...] pel pronom feble *en* [...] pot esdevenir-se [...] en el subjecte gramatical d'una proposició com *Ha arribat un vaixell*, i en el complement del verb *haver-hi* (en una proposició com *Hi ha un home que us demana*).[...].»

P. 63: «*baix zero*, [...], etc., són expressions incorrectes [...].»

P. 64-65: «El terme predicatiu.

55. En proposicions com les que donem a continuació el complement del verb és l'anomenat terme predicatiu:

I. *Aquest carrer és llarg.* [...] *El doctor va caure malalt.* | *L'anell és d'or.* [...]

II. *En Pere és mestre.* [...] *El nostre oncle va morir general.*

III. *En Pere és un mestre molt bo.* [...]

IV. *En Pere és el mestre d'Espot.*»

P. 71: «[...] PROPOSICIONS SUBORDINADES.

a. L'infinitiu

Un infinitiu (o un conjunt de mots en el qual figura un infinitiu) pot fer, dins una proposició, l'ofici d'un nom [...]

Quan un infinitiu fa de subjecte d'un verb i va posposat a aquest, pot ésser en cada cas, introduït amb la preposició *de* o sense preposició. [...] *No li era permès d'anar-hi* o *No li era permès anar-hi*. En general, la primera construcció és considerada avui preferible a la segona.»

P. 73: «L'estructura d'una frase com *Vaig sentir cantar una cançó* és la mateixa que la d'una frase com *Vaig sentir cantar la Maria*; però en aquella frase el membre *una cançó* no és el subjecte [...]

P. 74: «Quan després d'haver expressat un pensament, afegim a la proposició, a manera de complement, un grup gerundial això dóna lloc a una frase incorrecta [...]

L'he trobat estudiant. Aquest fet pot donar lloc a frases ambigües que cal evitar en el cas que el context no ens deixi fàcilment endevinar quin és el subjecte del verb en gerundi. Una construcció que pot reemplaçar a [*sic*] *L'he trobat estudiant* és *L'he trobat que estudiava*.»

P. 75: «[...] en la primera proposició [*El pont fou construït l'any trenta*], posem com a subjecte allò que, en la segona, fa de complement directe [*Hom construï el pont l'any trenta*] El conjunt fou construït és, en rigor, un temps del verb *construir*, com l'és el *construï* de la segona proposició. [...]

Es construï el pont amb materials molt bons. Frases com aquestes (en què no es determina qui és l'autor de l'acció) poden reemplaçar-se per frases construïdes amb el pronom *hom* [...]

P. 78: «construccions incorrectes: *El palau quins jardins...*

P. 80: «construccions absurdes com *No podria dir-vos el bonica que és aquella noia*.

P. 81: «Dues faltes es cometen avui sovint en les proposicions subordinades [...]

Acostumeu-lo a que cada dia vingui a la mateixa hora (on els qui admeten aquestes construccions solen escriure *què* [...])»

P. 82: «Cal evitar les construccions *tenir que* i *haver-hi que* [...]

P. 85: «[...] en dues frases com *Tinc por que arribaran* i *Tinc por que no arribaran* [...], les dues frases esdevenen [...]; però, de fet, la llengua emprà freqüentment aquesta darrera frase [*Tinc por que no arribin*] [...] Mentre una construcció com *que no arribin* [...]

P. 86: «A vegades tractem una frase que ve darrera d'una altra, com si fos un membre de la primera frase (ço és, no com una proposició independent, sinó com una proposició subordinada), com, per exemple, quan, dita una frase, en diem una altra en què justifiquem o expliquem el que hem dit en la primera i la introduïm amb el mateix perquè que figura en una frase com *No vam sortir perquè plovia*. Ex.: *Nosaltres no podem acceptar en cap manera el que ara ells ens proposen. Perquè, si ho acceptàvem, seria segur que...* [...]

Retrobem el mot *qual* emprat com un adjectiu en construccions com la següent: *Recaptaren així una forta suma; la qual suma destinaren a...* [...]

Hi trobem al·lusions a les unitats de significació especialitzada *construcció*, *membre*, *subjecte*, *terme predicatiu*, *expressió*, *frase estereotipada* i *grup*.

El terme *construcció* és fet servir pel lingüista de Gràcia en 10 fragments. En la majoria d'aquests usos, Fabra fa referència a aspectes de lligam o estructura gramaticals, o tots dos alhora. Creiem que són al·lusions merament al lligam gramatical entre elements, les al·lusions següents:

a) a la presència o absència de la preposició *de* davant l'infinitiu subjecte posposat (pàg. 71);

b) a la presència o absència de la preposició *a* davant la conjunció *que* (pàg. 81);

c) a la presència de la conjunció *que* darrere de tenir en les perífrasis d'obligació (pàg. 82); i

d) a la presència del *no* expletiu davant del verb en subjuntiu (pàg. 85).

Són al·lusions merament a l'estructura gramatical, les al·lusions a l'alternança entre *estudiant* i *que estudiava* a *L'he trobat estudiant / que estudiava* (pàg. 74) i a l'alternança entre *hom* i *es a hom/es* *construí el pont l'any trenta* (pàg. 75). En canvi, en les al·lusions a *El palau quins jardins* (pàg. 78), a *No podria dir-vos el bonica que és* (pàg. 80) i a *...suma; la qual suma...* (pàg. 86), els aspectes de lligam i els d'estructura estan tan relacionats que es fa difícil precisar quin dels dos té més rellevància; això no obstant, es pot dir que la tria d'un lligam o un altre (*quins jardins / els jardins del qual*, *el bonica / com és de bonica*, *la qual suma / suma que*) condiciona l'estructura de la frase. Esporàdicament, el Mestre fa servir el terme *construcció* per al·ludir a qüestions d'ordre dels elements (enclisi dels pronoms febles respecte al verb: pàg. 49) i a una interferència del castellà (*haver-hi que*, a la pàg. 82).¹¹²

¹¹². Tractem diferentment *tenir que* i *haver-hi que*, castellanismes tots dos, perquè Fabra mateix reconeix la genuïtat de l'estructura *tenir de* (per exemple a la gramàtica de 1956, pàg. 88). Això vol dir que, mentre que *tenir* —amb el lligam adequat: *de*— pot formar una perífrasi d'obligació, el verb *haver-hi* —

Pel que fa al terme *membre*, trobem una perspectiva distribucional quan, a la pàgina 50, Fabra diu que són representables per pronoms febles, i, a la pàgina 54, quan diu que el complement *un home que us demana* de *Hi ha un home que us demana* i el «subjecte gramatical» *un vaixell* de *Ha arribat un vaixell*, poden ser substituïts pel pronom *en*. Veiem, doncs, que el subjecte és un membre; també ho és des d'un punt de vista funcional, ja que a la pàgina 73, el Mestre l'hi considera juntament amb els complements, entre els quals hi pot haver les proposicions subordinades (pàgina 86).

Pel que fa a subjecte, a més de la caracterització distribucional del subjecte gramatical¹¹³ com a substituïble pel pronom *en*, hi trobem al·lusions a l'estructura (com un conjunt amb un infinitiu, a la pàg. 71; com un SN, a la pàg. 73), a la possibilitat que un gerundi en tingui (pàg. 74) i a la distinció entre, d'una banda, la plaça inicial subjecte, que subordina el verb, i, de l'altra, el paper semàntic —de pacient— de l'element que ocupa aquesta plaça i subordina el verb (pàg. 75).

Molt més esporàdiques són les ocurrències de les unitats *terme predicatiu*, *expressió*, *frase estereotipada* i *grup*. El primer es dedueix que és el «complement» del verb *ser* (pàg. 64-65); però no és així en el «conjunt fou construït», considerat per Fabra un temps perifràstic (pàg. 75). El terme *expressió* serveix per referir-se a un sintagma nominal («quatre manats de llenya»: pàg. 53) i a un sintagma preposicional («baix zero»: pàg. 63). L'ús que el Mestre fa de *frase estereotipada* és per referir-se a una fórmula religiosa fossilitzada (*per lo senyal...*; pàg. 30), que pel fragment que reproduïx es podria pensar que estructuralment s'acaba en el sintagma preposicional. El terme *grup* serveix per al·ludir al conjunt que té un gerundi com a nucli (pàg. 74).

sigui amb el lligam que sigui— no pot formar mai una perífrasi genuïna. Per tant; *tenir que* és fruit d'una interferència pel que fa al lligam i *haver-hi* que és una interferència lèxica.

¹¹³. Caracterització que desfà la imprecisió que hem vist en la transcripció de Galtés (1988: 75), al § II.I.I de l'anàlisi que hem fet del *Recull de lliçons* (§ 2.1.1.1.13).

II.II. La concepció de la proposició en aquesta gramàtica

Els fragments on podem observar els partits presos de Fabra sobre la proposició són els següents:

P. 50: «Sovint en una proposició hi ha dos o més membres representats per pronoms febles.»

P. 51-52: «La persona, cosa, etc., designada per aquest complement [directe] és aquella a la qual, en acomplir-se o acomplert el fet que s'expressa en la proposició, pot aplicar-se com a qualificatiu el participi passat del verb.»

P. 53: «A continuació d'una proposició en què figura l'expressió *quatre manats de llenya* [...]»

P. 54: «La substitució d'un nom o grup nominal [...] pel pronom feble *en* [...] pot esdevenir-se [...] en el subjecte gramatical d'una proposició com *Ha arribat un vaixell*, i en el complement del verb *haver-hi* (en una proposició com *Hi ha un home que us demana*).[...]»

P. 55: «Molt sovint, en una proposició, figuren un complement directe i un complement indirecte.»

P. 56: «El mateix pensament expressat en una proposició com *En Pere ha venut la casa als seus cosins*, és expressat en la proposició *En Pere l'ha venuda als seus cosins* [...], i en la proposició *En Pere els l'ha venuda* [...] Quan en la proposició [...]»

P. 62: «En una comunicació com *El bosc es troba prop de la ciutat* [...]»

P. 64-65: «En proposicions com les que donem a continuació el complement del verb és l'anomenat terme predicatiu:

I. *Aquest carrer és llarg. [...] El doctor va caure malalt. | L'anell és d'or. [...]*

II. *En Pere és mestre. [...] El nostre oncle va morir general.*

III. *En Pere és un mestre molt bo. [...]*

IV. *En Pere és el mestre d'Espot.»*

P. 68: «En les proposicions negatives [...] Ell ha fet això és una proposició afirmativa. Ell no ha fet això és una proposició negativa. [...]

En una proposició negativa coordinada amb la precedent [...]

61. Es un fet corrent en la llengua parlada de suprimir la partícula *no* en les proposicions negatives [...]»

P. 69: «Quan es tracta d'evitar l'omissió de l'adverbi *no* en una proposició negativa [...] una manera fàcil de sortir del dubte és de veure què passaria en la dita proposició [...]. Però una frase com *Ho ha fet sense que cap de nosaltres li ho manés* [...]; i ací seria una falta d'adjuntar un *no* al verb de la proposició subordinada.

Una frase on figura un dels mots *cap*, [...] i manca el verb, no exigeix la presència d'un *no* [...]. Ex.: *Qui ha vingut? — Avui, ningú.* [...]

62. Els adverbis i locucions adverbials que expressen la relació lògica que hi ha entre el que es diu en la proposició en què figuren i el que s'ha dit en la proposició o proposicions precedents»

P. 71: «[...] PROPOSICIONS SUBORDINADES.

a. L'infinitiu

Un infinitiu (o un conjunt de mots en el qual figura un infinitiu) pot fer, dins una proposició, l'ofici d'un nom [...]»

P. 73: «L'estructura d'una frase com *Vaig sentir cantar una cançó* és la mateixa que la d'una frase com *Vaig sentir cantar la Maria*; però en aquella frase el membre *una cançó* no és el subjecte [...]

P. 74: «Quan després d'haver expressat un pensament, afegim a la proposició, a manera de complement, un grup gerundial això dóna lloc a una frase incorrecta [...]

L'he trobat estudiant. Aquest fet pot donar lloc a frases ambigües que cal evitar en el cas que el context no ens deixi fàcilment endevinar quin és el subjecte del verb en gerundi.»

P. 75: «en una proposició com *El pont fou construït l'any trenta*, la funció del participi no és la mateixa que en una proposició com *La porta és (o està) pintada de nou*. Aquella proposició expressa el mateix pensament que la proposició *Hom construï el pont l'any trenta*: l'autor de l'acció és el mateix en ambdues proposicions, [...] que en la segona proposició designem per mitjà del pronom *hom*; la cosa construïda és la mateixa en ambdues proposicions [...]; solament que, en la primera proposició, posem com a subjecte allò que, en la segona, fa de complement directe [...] El conjunt fou construït és, en rigor, un temps del verb *construir*, com l'és el construït de la segona proposició. [...]

Es construï el pont amb materials molt bons. Frases com aquestes (en què no es determina qui és l'autor de l'acció) poden reemplaçar-se per frases construïdes amb el pronom *hom* [...]

P. 76: «Subordinades relatives.

Aquestes proposicions fan generalment de complement determinatiu o explicatiu d'un nom, d'un grup nominal o d'un pronom [...] *el qual* no pot substituir el relatiu feble *que* en les proposicions determinatives [...]

P. 77: «és una falta que cal evitar curosament de representar [l'antecedent] una segona vegada per mitjà d'un pronom feble. [...] Aquestes frases són incorrectes [...]

Aquest capítol i el que segueix tracten de... i *El capítol III, en el que s'expliquen...* En la primera frase [...] la frase és correcta. En la segona frase *el que* vol dir *el qual* [...]: la frase és incorrecta [...]

P. 78: «Amb el relatiu qui es formen proposicions [...]

En aquesta mena de proposicions [...]

Comparables a les proposicions substantives introduïdes amb *el qui* [...] (En aquestes proposicions [...])

En les proposicions relatives una acció futura pot ésser expressada posant el verb en indicatiu futur [...] o en subjuntiu present [...]. Avui, en la llengua escrita, s'usa gairebé exclusivament el subjuntiu present, malgrat que, amb l'ús de l'indicatiu futur, s'evitarien les frases equívocues [...] *Els qui treballeu sereu recompensats* [...]

P. 79: «una proposició interrogativa [...]

Les proposicions interrogatives poden fer de complement d'un verb [...]

Les proposicions interrogatives desproveïdes d'un mot interrogatiu [...] poden també usar-se formant part integrant d'una proposició [...] les expressions *com és de grandios* [...] o *quant grandios* [...] és.»

P. 80: «f. Subordinades conjuncionals

72. La més important de les conjuncions de subordinació és *que*, les proposicions introduïdes amb aquesta conjunció podent fer, dins una proposició [...] Notem que quan una proposició introduïda amb la conjunció [...] *que*»

P. 81: «Dues faltes es cometien avui sovint en les proposicions subordinades [...]

Acostumeu-lo a que cada dia vingui a la mateixa hora (on els qui admeten aquestes construccions solen escriure *què* [...]) [...] les combinacions *de que* [...] en una frase com *L'error prové de què, en els càlculs, no s'ha tingut en compte...* [...] la proposició subordinada»

P. 83: «En les subordinades [...] que fan que el verb de la proposició principal es posi en condicional [...]

El verb d'una proposició [...]

P. 84: «En certes proposicions [...]

75. Amb una frase composta d'una proposició principal i d'una proposició subordinada [...]: en la primera proposició figura un dels mots quantitatius més [...], i la proposició subordinada s'introdueix amb la conjunció *que* [...] quan la proposició principal conté el quantitatiu *més* [...] i és afirmativa, el verb de la proposició subordinada pren davant seu un *no* [...] (Notem que en frases com [...] [*Si fos dues vegades més gran que no és*], les dues proposicions poden enllaçar-se per mitjà d'un *del que* [...])»

P. 85: «quan el segon terme de la comparació és una proposició introduïda amb la conjunció *que* [...] en dues frases com *Tinc por que arribaran* i *Tinc por que no arribaran* [...], les dues frases esdevenen [...]; però, de fet, la llengua empra freqüentment aquesta darrera frase [*Tinc por que no arribin*] [...] Mentre una construcció com *que no arribin* [...]

P. 86: «en les proposicions introduïdes per la locució conjuntiva abans que [...]

A vegades tractem una frase que ve darrera d'una altra, com si fos un membre de la primera frase (ço és, no com una proposició independent, sinó com una proposició subordinada), com, per exemple, quan, dita una frase, en diem una altra en què justifiquem o expliquem el que hem dit en la primera i la introduïm amb el mateix perquè que figura en una frase com *No vam sortir perquè plovia*. Ex.: *Nosaltres no podem acceptar en cap manera el que ara ells ens proposen. Perquè, si ho acceptàvem, seria segur que...* (En aquesta mena de proposicions causals [...]) [...]

Una frase es lliga a vegades amb la que la precedeix donant-li la forma d'una proposició relativa: tota la frase precedent és presa com a antecedent de la proposició relativa [...]

Una falta que es comet algunes vegades en aquestes proposicions és la d'emprar *quin* en lloc de *el qual* [...]

P. 87: «Entre els casos en què es dona a una proposició independent la forma d'una proposició subordinada, remarcuem el cas en què s'anteposa la conjunció *que* a una proposició interrogativa com [...] *Que vindràs demà?* [...] una proposició com *Què faràs demà?* [...]

Trobem en aquests fragments partits presos sobre la proposició des dels punts de vista semàntic, estructural, relacional, modal i funcional, i trobem una alternança dels termes *proposició, frase i comunicació* —no sempre, però, com a sinònims.

Des del punt de vista semàntic, hi ha, en primer lloc, la concepció de la proposició com a expressió de fets o de pensaments (pàg. 51-52, 56, 74 i 75). En segon lloc, a propòsit de grups de frases com *vaig sentir una cançó / vaig sentir cantar la Maria* i *El pont fou construït l'any trenta / Hom construï el pont l'any trenta / Es construï el pont amb materials molt bons*, Fabra descriu les relacions diferents entre semàntica i estructura en la frase: en la primera parella, malgrat la identitat estructural, el paper semàntic de dos elements situats en la mateixa plaça (*una cançó / la Maria*) és diferent; en el segon

grup, estructures diferents poden voler dir el mateix. I encara hi ha l'al·lusió a la funció determinativa de certes frases de relatiu (pàg. 76).

Estructuralment, hi ha sobretot al·lusions a les unitats infraoracionals, les quals són distingides des de perspectives diferents: estructural («membres» (pàg. 50, 56, 84, 86), «expressions» (pàg. 53); al·lusió al fet que per raons cotextuals el verb no hi sigui (pàg. 69)) i funcional —«subjecte gramatical» i «complements» (pàg. 54-55), «terme predicatiu» (pàg. 64-65). Però el Mestre també al·ludeix al fet que les proposicions, lligades lògicament, constitueixen una unitat superior (pàg. 69, § 62).

Des de la perspectiva relacional, hi ha l'al·lusió a les proposicions subordinades (pàg. 69, 71, 76, 80-83 i 87) i a les principals (pàg. 83 i 87). Modalment, el lingüista de Gràcia parla de frases afirmatives, negatives i interrogatives (pàg. 68, 69 i 79). Quant a la funcionalitat, Fabra es refereix al paper que poden fer les relatives (pàg. 76) i les subordinades conjuncionals (pàg. 80). Es veu, doncs, com tant *frase* com *proposició* son tecnicismes gramaticals en aquesta gramàtica. El primer també la unitat triada per parlar de problemes d'ambigüitat (pàg. 74).

Pel que fa als termes que el Mestre fa servir per referir-se a una «expressió de pensament», hi hem trobat *proposició*, *frase* i *comunicació*. L'últim, el fa servir a la pàgina 62 per referir-se al fragment *El bosc es troba prop de la ciutat*. Pel que fa als dos primers, el més utilitzat per Fabra és *proposició* —com a tecnicisme gramatical— de vegades exclusivament i de vegades en alternança amb el segon (pàg. 69, 74, 75, 78, 84, 85 i 86). Destaca l'alternança de la pàgina 84, ja que usa *frase* com una unitat immediatament superior a la proposició: «Amb una frase composta d'una proposició principal i d'una proposició subordinada [...] (Notem que en frases com [...] [*Si fos dues vegades més gran que no és*], les dues proposicions poden enllaçar-se per mitjà d'un del que [...])».

III. Observacions sobre la concepció de la sintaxi en aquesta gramàtica

Des del punt de vista de la sintaxi, hi ha sobretot una descripció del verb i dels elements que en depenen.

Pel que fa a les unitats infraoracionals, queda clar que el terme *construcció* té a veure amb la relació entre els elements de la frase. El membre és sobretot un concepte estructural, però alhora funcional. Quant al subjecte, admet la pronominalització pel pronom feble *en* i distingeix entre la plaça inicial de la frase i els papers semàntics de l'element que ocupa aquesta plaça.

Pel que fa a la *proposició* —terme que alterna amb el de *frase* i, una vegada, amb el de *comunicació*—, la definició bàsica és la semàntica; a aquest punt de vista, s'hi afegeixen després els enfocaments estructural, relacional, modal i funcional. Destaquen les reflexions sobre la relació entre semàntica i estructura a propòsit de les frases *Vaig sentir cantar una cançó / vaig sentir cantar la Maria* i *El pont fou construït / Hom construï el pont / Es construï el pont*.

9.2.1.1.19. La sintaxi a la *Gramàtica catalana* (1956)

Fabra es referia a la gramàtica «pòstuma» com la «gramàtica per als mestres [...] com una eina per al qui ha d'ensenyar català [...] amb aquest esperit pedagògicament més eficaç, que aplanava obstacles i allisa molts grops de les seves gramàtiques anteriors», segons Joan Coromines (p. VI-VII del prefaci).¹¹⁴ També segons Coromines, «en un nivell més universitari [...] obre perspectives profundes cap a fets rarament albirats». És una obra, doncs, especialitzada i amb un objectiu descriptiu pensant també en

¹¹⁴. Recordem que la gramàtica de 1946 és un «extracte fet pel mateix autor» d'aquesta gramàtica.

l'ensenyament i en algun aspecte normatiu. És d'autoria mediata, ja que la va editar Coromines després de mort Fabra.¹¹⁵ Es tracta d'una obra llarga, coherent i sistemàtica.

I. La concepció de sintaxi

L'índex de la gramàtica de 1956 no conté un epígraf especial de sintaxi.¹¹⁶ Però veient alguns apartats del capítol «Grup nominal» i els dels capítols «Complements del verb» i «Grups verbals», ens adonem que aquests són els capítols dedicats a la descripció de les relacions i les funcions dels mots i els sintagmes.

II. La concepció de les categories sintàctiques

II.I. La definició de les categories sintàctiques

II.I.I. Les definicions dels termes de la proposició

Aquesta gramàtica dóna les següents definicions dels termes de la proposició:

P. 37-38: «El mot o grup de mots que designa la persona (o les persones), la cosa (o les coses) que fa (o fan) allò designat pel verb, és el subjecte.»

P. 39: «Allò que resta d'una proposició llevant-li el subjecte del verb, és el predicat, que conté el verb, el qual va tot sol [...] o va acompanyat d'altres mots [...]

L'adjectiu *curt*, que expressa la qualitat que atribuïm a la cosa designada pel grup nominal *el regle*, va unit a aquest grup per mitjà del mot *és*. Aquest mot d'enllaç, merament copulatiu, la presència del qual en el conjunt de mots *El regle és curt* fa que aquest conjunt sigui una proposició (ço és, l'expressió d'un pensament), és un verb. [...] l'adjectiu *curt*, que figura en el predicat, és dit terme predicatiu.»

P. 40: «Els altres dos tipus de proposició són: III. *Plou. És clar.* IV. *Ha arribat un parent meu.* Una proposició del tipus III és una proposició mancada de subjecte; tota ella és predicat, el qual uns cops té la forma del predicat de les proposicions del tipus I [...] i altres cops té la forma del predicat de les proposicions del tipus II [...]

46. En una proposició del tipus IV (*Ha arribat un parent meu, Ha sortit un tren*) [...] la designació, a diferència del subjecte d'una proposició del tipus I, no apareix com una part

¹¹⁵. Joan Solà (2000: full 4 del § 6 bis) adverteix: «Els textos teòrics i pràctics d'aquesta obra s'han de qualificar certament d'estrany, i per tant caldrà revisar la qüestió amb compte.» Li agraïm que ens hagi deixat consultar aquest text seu estant en premsa (agost de 2000).

¹¹⁶. Ens sembla especialment significatiu el fet que l'índex analític del final de l'obra no inclou una entrada específica de *sintaxi*.

de la proposició que, contraposada al predicat, serveix de base a la comunicació del nostre pensament, sinó darrera del verb com una mena de complement d'aquest, i, de fet, en certes ocasions es comporta gramaticalment com a tal (V. §§ 72 i 113).»

P. 107-108: «**128.** Prescindint del cas en què hi hagi mots sobreentesos, un terme com *jo* [...], no pot en general constituir, ell sol, una frase si no és amb l'ajut d'elements extralingüístics: exemples, el grup *el meu rellotge* esmentat en la nota del § 43, el mot *Sortida* o el grup *Entrada prohibida* escrits a dalt d'una porta, les simples indicacions, les acotacions, etc. On trobem sobretot termes d'aquests constituint ells sols un acte d'expressió i comunicació complet, és en les exclamacions. Ex.: *Déu meu!* [...] És fent-se exclamatiu que aquests termes (normalment emprats per la llengua com a elements de frase) esdevenen excepcionalment equivalents de frase.[...]

129. Entre els mots que poden emprar-se com a equivalents de frase ens cal esmentar *si* i *no* [...] Cp. la partícula *oi* [...]

El més interessant és l'ús del sintagma *terme predicatiu*. En la definició de *predicatiu* del DGLC, hem vist que se'l qualifica de «membre», unitat generalment dependent de la de *terme*, i al fragment de la pàgina 39 Fabra diu que «figura en el predicat». Potser per la seva nuclearitat en les frases atributives, Fabra estableix un tercer «terme», a més del subjecte i el predicat —que seria el que té un verb com a nucli. Com en el cas de la unitat *terme relatiu*,¹¹⁷ en la qual és versemblant interpretar *terme* genèricament, en la unitat *terme predicatiu* el mot *terme* pot ser interpretat genèricament. Però és menys versemblant pel context en què Fabra la fa servir: «és dit *terme predicatiu*».

Una altra novetat respecte als textos anteriors és l'assimilació del subjecte al paper d'agent (pàg. 37-38). I la definició comunicativa de subjecte, aquí és clara: «base [de] la comunicació del nostre pensament» (pàg 40). El subjecte de frases com *Ha arribat un parent meu* es comporta gramaticalment com un complement: aquesta afirmació només es pot interpretar com que admet la pronominalització amb *en*.

D'altra banda, trobem la definició de *predicat* com allò que no és subjecte i amb el verb com a element essencial.

¹¹⁷. V. l'apartat II.I.I del § 2.1.1.1.17.

II.I.II. Les definicions de *proposició*

Són les següents:

P. 37: «*El meu rellotge avança*: vet ací un acte de paraula o frase amb què expressem un pensament. Amb un acte de paraula podem expressar més d'un pensament, per exemple, en una frase com *El nen escriu i la nena llegeix*, amb la qual expressem dos pensaments.

P. 39: «Aquest mot d'enllaç, merament copulatiu, la presència del qual en el conjunt de mots *El regle és curt* fa que aquest conjunt sigui una proposició (ço és, l'expressió d'un pensament), és un verb.»

P. 40: «Els altres dos tipus de proposició són: III. *Plou. És clar*. IV. *Ha arribat un parent meu*. Una proposició del tipus III és una proposició mancada de subjecte; tota ella és predicat, el qual uns cops té la forma del predicat de les proposicions del tipus I [...] i altres cops té la forma del predicat de les proposicions del tipus II [...]

46. En una proposició del tipus IV (*Ha arribat un parent meu, Ha sortit un tren*) [...la] designació, a diferència del subjecte d'una proposició del tipus I, no apareix com una part de la proposició que, contraposada al predicat, serveix de base a la comunicació del nostre pensament, sinó darrera del verb com una mena de complement d'aquest, i, de fet, en certes ocasions es comporta gramaticalment com a tal (V. §§ 72 i 113).»

P. 90: «Proposicions subordinades i coordinades. Una proposició, sense que el seu verb prengui la forma d'un infinitiu, d'un gerundi o d'un participi passat, pot formar part d'una altra proposició. [...] Aquestes proposicions que formen part integrant d'una proposició s'anomenen proposicions subordinades: les que [...] fan l'ofici d'un nom [...] s'anomenen substantives; les que [...] fan l'ofici d'un adjectiu, subordinades adjectives.»

P. 106: «Entre els casos en què es dona a una proposició independent la forma d'una proposició subordinada [...] *Que vindràs demà?* [...] *Que siguin feliços!* [...] Un conjunt de mots en el qual figura un verb en indicatiu, subjuntiu, imperatiu o condicional, és el que hem anomenat una *proposició* (§42). [...] Un conjunt de mots com *jo amb en Pere*, dins una frase com *Tu parlaràs amb en Joan, i jo, amb en Pere*, és —malgrat no figurar-hi un verb [...]— una proposició a l'igual que *tu parlaràs amb en Joan*: és una reducció [...] És per obra del verb [...] que els dos conjunts [...] són l'expressió completa d'un pensament [...]» casos de *Jo, jugador!*, *Content jo, content tothom*, *Ja té raó de queixar-se, el pobre Pere*. —*Ell rai: jo, que ho he perdut tot!*, etc.

P. 107-108: «128. Prescindint del cas en què hi hagi mots sobreentesos, un terme com *jo* [...], no pot en general constituir, ell sol, una frase si no és amb l'ajut d'elements extralingüístics: exemples, el grup *el meu rellotge* esmentat en la nota del § 43, el mot *Sortida* o el grup *Entrada prohibida* escrits a dalt d'una porta, les simples indicacions, les acotacions, etc. On trobem sobretot termes d'aquests constituint ells sols un acte d'expressió i comunicació complet, és en les exclamacions. Ex.: *Déu meu!* [...] És fent-se exclamatiu que aquests termes (normalment emprats per la llengua com a elements de frase) esdevenen excepcionalment equivalents de frase.[...]

129. Entre els mots que poden emprar-se com a equivalents de frase ens cal esmentar *sí* i *no* [...] Cp. la partícula *oi* [...]

En aquesta gramàtica només hem trobat definicions de *frase* i de *proposició*.¹¹⁸

D'entrada s'observa una sinonímia entre totes dues unitats («expressió d'un pensament»:

¹¹⁸. No podem assegurar taxativament que en aquest text, Fabra no usi mai ni *clàusula* ni *oració*. A més, però, del nostre buidatge selectiu, hi ha un fet que ajuda a pensar que el Mestre es decanta pels termes

la frase, a la pàg. 37; la proposició, a la pàg. 39); sinonímia, però, que havent analitzat les definicions del DGLC no podem deixar de pensar que és parcial, ja que la gramàtica pòstuma recull la idea del DGLC que la frase serveix per expressar més d'un pensament i de la proposició no es diu que pugui ser així (les «proposicions subordinades» formen part del «pensament complet» juntament amb la proposició principal). Una novetat respecte de les obres anteriors és la definició de la unitat frase com a «acte de paraula».

Entrant en els criteris, l'autonomia semàntica («acte d'expressió i comunicació complet») també és el definitiu en les definicions. I destaca el caràcter nuclear que Fabra atribueix al verb conjugat per a la constitució de la proposició.¹¹⁹ La suposada estructura canònica de subjecte + predicat és superada amb els tipus III («proposicions» amb només predicat) i IV («proposicions» amb un «terme» que concorda amb el verb, però que no va al davant i que es comporta com un complement) o en altres casos, segons les condicions cotextuals o contextuals (pàg. 107-108).

II.II. Els partits presos observables sobre els «membres» de l'oració

Els passatges on hi ha partits presos sobre els «membres» de l'oració són aquests:

P. 85: «Si posem en infinitiu el verb [...] pot fer de membre d'una proposició. [...] *Passant pel pont* és apte per a fer de membre d'una proposició [com a] complement circumstancial.»

P. 91: «En anar a comunicar un pensament, pot esdevenir-se (en llenguatge més o menys emotiu) que, abans de formular la proposició que seria l'expressió adequada d'aquell pensament, en diguem, amb un valor merament introductiu, un dels membres que hi hauria de figurar [...]. Ex: *Aquest tal Omedes, jo l'he trobat molts cops a casa d'en Cardellach* [...].»

P. 104: «Dos termes coordinats el mateix poden ésser proposicions que mots o membres d'una proposició (dos determinatius d'un mateix nom, dos complements-acusatius d'un mateix verb, etc.) [...].»

frase i *proposició*: mentre que aquests dos els hem trobat abundantment i usats indistintament, i apareixen com a entrada en l'índex analític, els altres dos, ni els hem trobat en el text, ni tenen entrada pròpia a l'índex.

¹¹⁹. Recordem que, en canvi, la frase, segons el DGLC, com a grup de mots, no porta verb conjugat.

En aquests fragments queda clar que el *membre* depèn relacionalment del verb: n'és un complement. I usa la unitat *terme* en un sentit general (pag. 104).

III. Conclusions sobre la concepció de la sintaxi en la *Gramàtica catalana* de 1956

Malgrat no haver-hi una definició explícita de *sintaxi*, en aquesta gramàtica se'n pot veure una concepció clara: la descripció de les relacions i les funcions de les classes o els grups de mots s'estructura al voltant del nom (capítol II, «Grup nominal») i del verb (capítols IV, «Complements del verb», i V, «Grups verbals»).

Pel que fa als termes de la proposició, el subjecte i el predicat, aquest acostuma a ser l'imprescindible perquè hi hagi una comunicació completa. L'estructura bimembre es troba, sense el·lipsi per raons textuais o contextuais, només en dos dels quatre tipus de proposició en català. En condicions determinades, algunes unitats infraoracionals poden constituir un pensament complet. El «terme predicatiu» és una categoria ambivalent: depèn relacionalment del predicat però n'és el nucli semàntic.

La proposició o frase és una comunicació completa amb estructures diverses segons les condicions textuais i contextuais. Com a unitat supraoracional, Fabra dóna la frase, conjunt de proposicions coordinades.

En resum: la sintaxi fabriana gira en aquesta gramàtica al voltant de les funcions del nom i del verb i de les relacions que aquests estableixen entre si i amb les altres classes de mots. La descripció d'aquestes relacions dóna les diferents estructures: grups de mots, termes de proposició i proposició. La gran diversitat de situacions comunicatives i les circumstàncies textuais i contextuais que s'hi associen possibiliten que categories molt diverses estructuralment puguin acomplir les mateixes funcions comunicatives o sintàctiques.

9.2.1.1.20. Observacions sobre la concepció sintàctica de Fabra als textos pertinents especialitzats

I. Conclusions sobre l'objectiu fixat

Un objectiu d'aquesta part és l'anàlisi de la terminologia sintàctica definida o utilitzada per Pompeu Fabra. Abans d'exposar les nostres conclusions sobre l'anàlisi de la concepció sintàctica fabriana en els textos pertinents especialitzats, cal plantejar-se si l'objectiu s'ha revelat pertinent i analitzar les dificultats que hi ha hagut per assolir-lo provisionalment.¹²⁰

Pel que fa a la pertinència de l'objectiu, creiem que l'anàlisi duta a terme ha servit per descobrir la concepció general de la sintaxi que tenia Fabra en els textos acabats d'esmentar, d'entrada perquè la informació és abundant. A més, el fet que ningú hagués abordat una anàlisi d'aquesta mena i que hàgim tingut en compte textos fabrians poc estudiats, afegeix valor a aquest treball, perquè la informació dels textos transcrits per altri, en ser analitzats conjuntament amb els altres, pot ser interpretada amb més garanties pel que fa a la seva veracitat.

Per exemple, quan el Mestre discuteix quina mena de categoria és el conjunt *un tren* en la frase *Ha arribat un tren*, hem trobat que la transcripció de Galtés del curs de 1933-1934 (pàg. 76) nega que sigui «un veritable subjecte» —malgrat ser «el subjecte lògic»— perquè és substituïble per *en*, i una frase com *Aquí en menjaran quatre* —amb l'agent «persones» sobreentès— no és bona. La transcripció de la conferència de 1935 (Marcet i Solà (1998: 200-201)), diu: «[...] El que passa en aquesta oració [...] és que el subjecte psicològic és el fet de l'arribada. Si la frase “Ha arribat un vaixell” no correspon al tipus de les esmentades [amb subjecte i predicat] és perquè el subjecte

¹²⁰. Diem *provisionalment* perquè en aquestes alçades del treball només hem analitzat els textos especialitzats de Fabra.

gramatical i el subjecte lògic no corresponen al subjecte psicològic. [...] “Il est arrivé deux vaisseaux”; “deux vaisseaux” és el subjecte lògic, i aquest “il” és el subjecte gramatical.» Després es refereix al cas de «hi ha un llibre» i «hi ha tots els llibres». I diu: «*Llibre* no és ben bé un CD». La transcripció de Pi del curs de 1936-1937 (pàg. 172), en canvi, diu que són subjectes gramaticals, pronominalitzables per *en*. Finalment, la cosa queda clara a la gramàtica de 1946 (pàg. 54): «La substitució d'un nom o grup nominal [...] pel pronom feble *en* [...] pot esdevenir-se [...] en el subjecte gramatical d'una proposició com *Ha arribat un vaixell*, i en el complement del verb *haver-hi* (en una proposició com *Hi ha un home que us demana*).[...]. Els dubtes que generaven les transcripcions d'altri queden esvaïts en trobar un text del mateix Fabra —sense excloure, d'altra banda, la possibilitat d'una evolució del Mestre respecte a aquest punt des de l'any 1937 fins el 1946.

Quant a les dificultats d'obtenció de la informació, han estat moltes, no tan sols pel que hem comentat en les conclusions sobre la sintaxi al DGLC (§ 9.2.1.1.11), sinó perquè ha calgut analitzar tant les definicions explícites com els usos que Fabra en feia. I això en una gran quantitat de textos (19), complexos i que abracen un període de 57 anys (de 1891 a 1948).

Pel que fa a la representativitat de la informació buidada de la concepció general de Pompeu Fabra de la sintaxi, d'entrada cal fer una reflexió i una precisió. La reflexió ha de girar al voltant de la definició del que és una «concepció general de la sintaxi», i més en un període de les ciències del llenguatge (1891-1948) en què la descripció i l'explicació de la sintaxi no estaven tan desenvolupades com ho estan actualment. Per tant, allò a què podem aspirar en aquesta tesi és constatar quines idees explícites o implícites sobre la definició general de la sintaxi i de l'«enunciació del pensament» — són els límits imposats *a priori* en aquest treball— trobem en els textos fabrians analitzats.

La precisió anunciada no pot ser una altra que dir que hem trobat dades en els textos concrets —fruit d'un moment i d'un context—, per la qual cosa, si Fabra no reprèn en

més d'un text una qüestió, caldrà limitar-se a constatar-la. L'anàlisi esdevé fèrtil, però, quan endevinem en textos diferents una mateixa concepció. Creiem que és el cas de l'organització de la descripció sintàctica —deduïble en els índexs— en el *Curs mitjà* (1918/1935), la gramàtica de 1946 i la de 1956, en els quals hi ha una estructura jeràrquica de les classes de mot al voltant del nom i del verb, al seu torn nuclis habituals del subjecte i el predicat.

II. Observacions sobre la concepció fabriana de *sintaxi*

Les obres en què hem trobat més informació han estat el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932) i el curs universitari de 1936-1937, que difereixen —d'acord amb la nostra classificació dels textos— pel fet que el curs és transcrit per altri.¹²¹ Un fet satisfactori per als nostres interessos és que bona part d'aquesta informació consisteix en definicions explícites: per tant, declaracions clares de les idees fabrianes, sobretot en el curs, ja que la definició d'una unitat al DGLC no comporta que Fabra l'adopti en les seves descripcions.

II.I. Actitud de Fabra en els textos especialitzats davant de la sintaxi

Ens sembla oportú començar aquestes observacions comentant els fragments que revelen el que podem anomenar *actitud* de Fabra davant de la sintaxi.

La transcripció del curs de 1936-1937 —el text més ric sobre aquesta qüestió— arriba a afirmar que la sintaxi és «la part més important de la gramàtica» (pàg. 87). I en aquesta mateixa transcripció, en el text «L'obra de depuració del català» (1924) i la transcripció de la conferència de 1933, diversos passatges posen de manifest que, alhora, és la part

¹²¹. Recordem que considerem especialitzat el diccionari, perquè, de fet, analitzem les unitats de significació especialitzada sintàctiques.

més «difícil» de la gramàtica: és «absurd» donar-hi «normes, definicions o regles» (1924 [1980]: 164; 1936-1937: 88 i 89), perquè les regles «s'obliden d'una manera extraordinària» (1936-1937: 277) i perquè «una de les coses més funestes de les gramàtiques d'una llengua naixent han estat les regles. És una paraula que s'hauria de suprimir en els tractats de gramàtica» (1936-1937: 325-326). En el fragment de la pàgina 88 del curs de 1936-1937, la transcripció recull l'afirmació: «[la sintaxi] és la part de la gramàtica on s'ha de fugir més [...] de voler sotmetre totes les frases que apareixen en el llenguatge a un patró», la qual permet deduir que la dificultat de la sintaxi està en el fet que no és una part consistent en unitats discretes, sinó en funcions, relacions i estructures molt variades i poc definides.

A més, és una part de la gramàtica poc accessible als parlants: «és difícil de descobrir un castellanisme sintàctic perquè en aquests textos totes les paraules que hi figuren són perfectament catalanes, i, en canvi, la construcció és un castellanisme.» (1936-1937: 225).

Sembla prou clar el respecte que Fabra sent davant la sintaxi i la prudència que aconsella en descriure-la. I és una actitud explícita en textos que van des de 1924 fins a 1937, període que ens permet suposar que era una actitud ben arrelada en la mentalitat del lingüista de Gràcia.

II.II. Enfocaments sobre *sintaxi* presents en els textos especialitzats

En les definicions i els usos fabrians de les unitats de significació especialitzada relatives al concepte de *sintaxi* en aquests textos especialitzats, podem identificar alguns enfocaments.¹²² En l'epígraf anterior, en parlar del terme *concepció de la sintaxi*, ja hem advertit de la dificultat i del possible anacronisme —analitzar els textos fabrians amb la perspectiva actual— de fer-lo servir per parlar de la sintactologia fabriana; en

¹²². En l'anàlisi de la concepció fabriana de la proposició, aquesta informació queda complementada.

parlar d'enfocaments, aquests perills encara es fan més evidents. Donarem, doncs, la informació fragmentària que permet veure estratègies descriptives que el Mestre feia servir, sense que hi hagués incoherències o incompatibilitats entre elles.

En primer lloc, podem parlar d'un enfocament estrictament «lingüístic». Amb aquest adjectiu volem referir-nos a l'aproximació a la llengua com a sistema sense tenir en compte l'ús. Des d'aquest punt de vista, Fabra defineix explícitament la sintaxi al DGLC com «Arranjament dels mots en el discurs; la part de la gramàtica que en tracta» i la gramàtica, com la «Branca de la lingüística que tracta de les classes de mots, llurs accidents o flexió, i llurs funcions i relacions dins la proposició».

I al curs de 1934-1935, la defineix com «l'estudi d'aquestes combinacions [de mots], de la manera de construir la proposició, que és l'expressió del pensament». En el de 1936-1937, trobem les definicions següents: «part de la gramàtica en què ja es té en compte la funció que fa la paraula dintre de la frase» i «En la sintaxi hem d'estudiar les paraules en tant que són elements d'una frase, en tant que la funció que facin tingui l'expressió d'un pensament.».

Aquests testimonis explícits de les definicions fabrianes de *sintaxi* distingeixen un concepte de la sintaxi com a «component de la llengua»¹²³ i un altre com a «part de la gramàtica». En el primer cas, ja hi ha presents les idees de «relació» i «funcions» entre els mots del discurs. Aquestes idees les recull el mot *arranjament*; el terme *mots* —en plural— no exclou que pugui haver-hi «grups» intermedis entre aquest element «que es pren com a unitat mínima del discurs» i l'oració; i el terme *discurs* obre la porta a unitats més àmplies que l'oració i permet tractar de les conjuncions i les interjeccions. Malgrat aquesta porta oberta, la sintaxi que observem en els textos fabrians només traspasa el marc proposicional en parlar de les conjuncions o la frase, entesa com a conjunt de proposicions coordinades.

¹²³. Recordem que aquest terme és nostre.

La definició que en fa és l'estudi de la construcció¹²⁴ —terme tradicional, ja que la *constructio* llatina no és sinó la correspondència de la *syntaxis* grega— de la frase. Com es veu en la definició de *gramàtica* que dóna al diccionari, aquest estudi de la construcció es concreta en l'estudi de les relacions i funcions de les *classes de mots* i dels *grups de mots*. Fem servir la cursiva perquè no fa servir el terme genèric mot, sinó que fa servir el tecnicisme lingüístic.

Per tant, quan Fabra defineix la sintaxi la defineix com l'àmbit de les relacions i funcions de les classes de mots i les seves combinacions en la proposició, sense que es pugui prendre aquesta unitat com una frontera infranquejable. Hi ha, doncs, presents criteris col·locacionals, funcionals i relacionals. Cal recordar, tanmateix, que la definició d'una unitat determinada en el DGLC, diccionari general, «comunicatiu» en la majoria de les definicions que dóna, no pressuposa que Fabra hi estigui totalment d'acord.

Entre les definicions per extensió de la sintaxi, trobem els índexs de la *Gramàtica de la llengua catalana* (1912), el *Curs mitjà* (1918/1935), la *Gramàtica francesa* (1919), la *Gramàtica anglesa* (1924), el curs universitari de 1936-1937, la *Gramàtica catalana* (1946) i la *Gramàtica catalana* (1956). Només en l'índex de la gramàtica de 1912 hi ha un apartat explícit titulat «Sintaxis», i hem dit que consisteix bàsicament en observacions sobre categories i tria d'unitats que s'hi poden encabir. El de 1918/1935 jerarquitzava clarament les classes de mots al voltant del nom i del verb. L'índex que trobem en la transcripció del curs de 1936-1937 és més que res una llista paginada de les qüestions que tracta Fabra. En els de 1946 i de 1956, es veu una organització bàsica de la descripció sintàctica a partir de les categories nom i verb. Sembla destacable que en les gramàtiques de 1918/1935, 1946 i 1956 la sintaxi s'organitza al voltant dels elements essencials, en principi, de la proposició: el nom i el verb, mentre que en les de 1919 i 1924, la descripció s'organitza segons les classes de mots (de l'article a la

¹²⁴. Terme que ell mateix ja defineix al DGLC en aquest sentit.

conjunció). Hi ha presents, doncs, criteris estructurals i relacionals en aquestes organitzacions. L'organització jeràrquica, la trobem en tres textos redactats per Fabra entre 1918 i 1948; és a dir, durant 30 anys —fins a la seva mort el 1948—, en els tres textos especialitzats i descriptius més extensos, Fabra organitza la descripció sintàctica al voltant de les classes de mots nom i verb, nuclis habituals del subjecte i el predicat, membres habituals de la proposició.¹²⁵

Com a últim aspecte relatiu a aquest enfocament «lingüístic», trobem en algun fragment la unitat *gramàtica general*. El 1911 esmenta la «gramàtica general», que contraposa a la didàctica. És una oposició que creiem present també en el fragment de l'edició de 1923 del *Curs mitjà* (1918/1935), en el qual es dedueix que mentre que la gramàtica general té com a objectiu la descripció lingüística sense relació necessàriament amb una llengua concreta, la didàctica ha de servir per aprendre una llengua. I comença la conferència de 1935 dient: «m'atreviré, per primera vegada, a parlar una estona d'un assumpte que no és la llengua catalana [...] em proposo de parlar de gramàtica general a un públic bastant versat en gramàtica. Però tractaré de fer-ho perquè jo, a més de dedicar-me, com saben Vostès, a refer la llengua i a fixar la seva forma, m'he dedicat a l'ensenyament del català i he fet algunes observacions sobre la importància que té el coneixement de la gramàtica en l'adquisició del llenguatge.» (Marcet i Solà (1998: 194)). En aquest fragment contraposa l'ensenyament de la llengua catalana a la gramàtica general, i dóna a entendre que el primer pot ser una aplicació de principis del segon.

Lligat a aquests conceptes de *gramàtica*, creiem que hi ha el de *regla*. Hi al·ludeix el 1912 (al final del fragment de la pàg. XIII) i el defineix al DGLC, on deixa clar que és un principi de la llengua com a sistema.¹²⁶

¹²⁵. Vegeu més endavant.

¹²⁶. Al capítol 5 d'aquest treball, però, veurem que també el fa servir explícitament com a norma explícita.

El segon enfocament present en aquests textos és l'anomenada «gramàtica tradicional». Se n'aparta en la primera part del fragment de la gramàtica de 1912 (p. XIII), on explica com trenca amb l'ordre descriptiu tradicional —basat en el suposat ordre «lògic» de l'oració— per raons pràctiques de descripció. I sobretot hi ha un desmarcament explícit en els tres fragments de la conferència de 1935 (p. 197 i 202), on fa una declaració de principis de la necessitat de l'empirisme i de la immanència de la descripció lingüística. Però fa servir un enfocament tradicional en l'organització de la descripció per classes de mots en les gramàtiques francesa (1919) i anglesa (1924), i s'hi inscriu quan en la conferència de 1933 (pàg. 10) es pregunta: «Quines altres dificultats grosses hi pot haver de gramàtica, analogia i morfologia?», ja que la referència a l'analogia com a part de la gramàtica és típica de les gramàtiques del segle XIX.

El tercer enfocament en volum d'informació és el que podríem anomenar «variacionista», en el sentit que el lingüista de Gràcia en força fragments (des de 1907 fins a 1936-1937) al·ludeix a la situació freqüent en què la gramàtica com a sistema ofereix més d'una possibilitat i la decisió de triar correspon al parlant o a l'escriptor. No cal dir que ens trobem en el terreny de les relacions entre la sintaxi i l'estil. Ens semblen interessants de comentar els fragments següents del curs de 1936-1937:

P. 221: «En casos determinats podem veure si és millor posar el [relatiu] simple o el compost; això és qüestió d'estil i l'escriptor trobarà el mot adient, perquè davant de dues construccions correctes n'hi ha una de preferible a l'altra. La gramàtica hi pot fer poca cosa.»

P. 232: «Es poden anar fent complicacions [en les oracions de relatiu]. Aquestes complicacions es poden portar, gramaticalment, on es vulgui, i és tan forta la sobirania que estableix el terme relatiu amb l'antecedent, que fins resisteix aquestes complicacions extraordinàries, però arriba un moment que és de mal gust i enfarfeguen la llengua.»

En el primer queda clar que l'estil és la tria entre possibilitats correctes. I en el segon — com fa en passatges de l'article de 1907, de «L'obra de depuració» (1924), de la conferència de 1933 i del curs de 1934-1935— adverteix contra l'abús de certes construccions. Però en el fragment reproduït de 1936-1937, el Mestre contraposa les possibilitats il·limitades del sistema gramatical, no sols a l'estil («mal gust») sinó a l'acceptabilitat de les frases («enfarfeguen la llengua»).

En quart lloc, podem destacar el que podem anomenar funcionalisme o enfocament comunicatiu de Fabra.¹²⁷ En el fragment de 1911, l'apel·lació al context deixa veure que Fabra no es planteja l'anàlisi de la llengua aïlladament sinó en funcionament —en aquest cas per combatre un dels molins de vent més actius de la gramàtica: la possibilitat d'ambigüitat. El final del tercer fragment de 1912, deixa prou clara una característica de l'estratègia fabriana, prou ressaltada pels fabròlegs, d'aplicar-se més a «il·lustrar el funcionament de la llengua» que a assajar definicions o classificacions especulatives. Planteig diàfan en el fragment següent de la conferència de 1935 (pàg. 202): «Aquestes sutilitats [*sic*] gramaticals no serveixen de res. De manera que jo crec que n'hi ha prou amb assenyalar què es subjecte i què és predicat. Per això s'agafa una frase normal, i més que donar una definició —que resultaria inexacta— despertar el sentiment del que és subjecte i predicat, dintre dels límits que es pugui.»

Encara trobem en els textos fabrians especialitzats, tres enfocaments més. L'enfocament lògic, en la definició de lògica del DGLC («Anàlisi lògica[:] en gram., anàlisi dels termes d'una proposició»), com a criteri aplicable en l'anàlisi gramatical. (Ja hem dit abans, però, que el fet que el DGLC doni una definició no comporta que Fabra s'hi senti compromès.) Segonament, trobem el didàctic en la contraposició en el text de 1911 entre la gramàtica general i les gramàtiques didàctiques. I, finalment, un enfocament empíric en la conferència de 1935 (Marcet i Solà (1998: 202)): «Si hi ha una frase com «Ha arribat un vaixell» que ofereixi cap dificultat —la constitució de la llengua literària no és la mateixa que la parlada— no s'ha de dir: o! és que en aquest cas hi ha això del subjecte psicològic, que no és el substantiu sinó el verb. No s'ha de parlar de psicologia ni de lògica; en un cas de gramàtica s'ha de parlar de gramàtica.»

Per tancar aquest apartat d'enfocaments, no podem deixar de fer observar que Fabra participa del partit pres que la llengua escrita mereix ser descrita com ho mereix l'oral. És el que creiem entendre quan en la conferència de 1935 (pàg. 202) sembla lligar

¹²⁷. A la carta del 16/9/1905, per exemple, afirma que la modalitat imperativa es pot deduir de la intenció atribuïda al parlant, del context comunicatiu o mitjançant la comunicació no verbal.

«gramàtica» amb «llengua literària», la «constitució» de la qual és diferent de la de la «llengua parlada».

II.III. Observacions sobre la concepció en els textos fabrians especialitzats de les categories sintàctiques

Presentem les observacions sobre les categories sintàctiques en un ordre creixent segons la seva complexitat estructural, perquè d'aquesta manera seguim una simetria amb el grau d'elaboració del pensament i perquè una proposició pot estar formada per un sol mot.

II.III.I. Observacions sobre la concepció en els textos fabrians especialitzats de les categories sintàctiques infraoracionals

En aquest apartat, analitzem la posició fabriana respecte a aquelles unitats infraoracionals definides per la relació directa part-tot que estableixen amb la proposició. Per referir-se a aquesta mena d'unitats, trobem en els textos fabrians les unitats de significació *membre*, *predicat*, *subjecte*, *terme* i *terme predicatiu*.¹²⁸

II.III.I.I. Observacions sobre la concepció en els textos fabrians especialitzats dels conceptes *membre* i *terme*

Comencem per aquestes dues unitats perquè el Mestre les usa com a hiperònims de les altres tres. El primer que cal dir és que el DGLC estableix la unitat *terme* com un concepte de lògica i, pel que fa a la unitat *membre*, es limita a donar un fragment en

¹²⁸. V. l'apartat II.I.I del § 2.1.1.1.17 i del § 2.1.1.1.19.

cursiva que diu «els membres d'una proposició», unitat que no marca en la seva definició ni com a terme lògic ni com a gramatical.

A l'entrada *terme*, doncs, el DGLC diu que ho són el subjecte i el predicat d'una proposició. Al curs 1934-1935, hi trobem que *el meu pare* ho és, i sovint (1919: 141-2, 144; 1946: 64-65; 1956: 39) el predicatiu (v. § II.III.I.I) és anomenat *terme predicatiu*; ja no som en el terreny de la lògica, sinó en el de la sintaxi.

Pel que fa a la unitat *membre*, la informació és molt més abundant. Ja hem comentat la definició per comprensió, estructural, del DGLC —deduïble, si més no—; trobem, a més, des del punt de vista col·locacional, en el curs de 1933-1934 una referència a l'ordre dels «membres».

Des del punt de vista semàntic, hi ha una contraposició clara entre el membre, que és l'«expressió d'una idea» i la proposició, que és l'«expressió d'un pensament». Aquesta definició explícita, no la trobem fins a la transcripció del curs de 1936-1937 (pàg. 208-209), però ja hi al·ludeixen les transcripcions del curs de 1933-1934 (pàg. 50, 51, 74-75, 76, i 113-114) i del curs de 1934-1935 (pàg. 27) i defineix així el terme *mot* al DGLC. El DGLC defineix *idea* com segueix:

«Representació mental d'una cosa real o imaginària. [...] *La paraula és expressió de la idea.*»

Amb l'exemple en cursiva queda clar el lligam entre *mot* i *idea*.¹²⁹

Però on trobem realment molta informació és en diverses definicions per extensió. En aquestes definicions sovint és difícil destriar els aspectes estructurals dels distribucionals i dels funcionals: una categoria ocupa un lloc o forma part de la proposició perquè té una determinada funció i manté una relació d'intercanviabilitat

¹²⁹. Al DGLC, *paraula* també equival a 'producció oral o escrita'; però, si fem cas de la definició que Fabra fa constantment de la proposició com a 'pensament complet' i la contraposició entre proposició = pensament complet i unitat infraoracional = idea, la interpretació més versemblant és la que oferim.

també perquè pot fer la mateixa funció. Tenint en compte això parlarem de definicions per extensió «sobretot estructurals», «sobretot distribucionals» i «sobretots funcionals».

Podem adduir com a definicions per extensió «sobretot estructurals» de *membre*, les que el DGLC fa de *clàusula* [1], de *frase* [5] i *oració* [2] —definicions marcades explícitament com a «gramaticals»— i la de *predicatiu*, en les quals el lingüista de Gràcia diu que aquestes unitats són membres de la proposició o poden ser-ho.

Entre les definicions per extensió «sobretot distribucionals» de *membre*, hi ha l'atribució a les oracions de relatiu i les subordinades d'ocupar aquesta plaça (1919, curs de 1933-1934 i curs 1936-1937) i la substituïbilitat dels membres per pronoms febles (curs de 1933-1934 i gramàtica de 1946).

Pel que fa a les definicions per extensió «sobretot funcionals» de *membre*, hi ha la que dóna el DGLC a l'entrada *frase* [5], «que fa dins la proposició l'ofici d'una part de l'oració. *Una frase adverbial, adjectival*», i l'enumeració dels membres de l'oració, en el curs de 1933-1934 (subjecte, verb, complements, determinacions circumstancials i predicatiu) i quan qualifica de membres els determinatius d'un nom, els complements d'un verb, l'infinitiu o el gerundi a la gramàtica de 1956.

A banda de les definicions de *membre*, hem trobat diversos fragments en què es poden deduir «partits presos» de Fabra sobre aquesta categoria. Per exemple, usa diverses vegades el terme *expressió* en contextos que fàcilment permeten deduir que les categories designades poden ser membres de la proposició: és el cas de la gramàtica francesa de 1919, que qualifica d'aquesta manera *n'importe quoi*; o de la gramàtica anglesa que fa servir aquest terme per designar un sintagma nominal; o, encara, de la transcripció del curs de 1933-1934, que qualifica així *ni l'un ni l'altre* i *En ma vida*.

També veiem subjacent el concepte *membre*, a la unitat *frase adverbial* («L'obra de depuració del català» (1924 [1980]: 157)), definida així al DGLC, i a l'equiparació de l'infinitiu —implícitament una frase— amb una oració de relatiu, a la gramàtica francesa (1919: 146). També subjau a les alternances establertes a la gramàtica de 1946

entre *L'he trobat estudiant / que estudiava* (pàg. 74) i *Hom / es construí el pont l'any trenta* (pàg. 75), en parlar de la unitat *construcció*.

II.III.I.II. Observacions sobre la concepció en els textos fabrians especialitzats del concepte *subjecte*

El primer que cal dir sobre el concepte *subjecte* és que els textos especialitzats en donen molta informació i moltes definicions. Trobem definicions i usos des dels punts de vista comunicatiu, semàntic, psicològic, lògic, estructural, distribucional, col·locacional i relacional.

Des del punt de vista comunicatiu, trobem en els textos especialitzats definicions per extensió quan diu que el subjecte són les «circumstàncies» a l'exclamació infantil «pupa!» (1933-1934), l'expressió «El meu pare», quan el veiem venir (1936-1937), o «la idea de l'expressió» (1933-1934 i 1934-1935). Creiem que tenen a veure amb la comunicativitat del subjecte, l'afirmació de la transcripció de 1936-1937 (pàg. 88-89) en el sentit que l'explicitació del subjecte pot ser un element d'autonomia espaciotemporal del discurs; o la definició que la gramàtica del 1956 en fa com a «base de la comunicació del pensament».

De definicions semàntiques, en trobem des de l'any 1918, al *Curs mitjà*, fins el 1956, passant per les transcripcions de 1933-1934, 1934-1935 i 1935, amb l'ús dels verbs *designar* o *indicar*. Destaca el recurs a la pregunta «qui?» per identificar el subjecte — donat a la conferència de 1935— i la identificació amb el paper semàntic d'agent a la gramàtica de 1956. Respecte a aquest últim punt, en canvi, al curs de 1933-1934 i a la gramàtica de 1946, trobem una distinció clara entre la plaça de «base de l'oració» i els papers semàntics.

Des del punt de vista psicològic, el subjecte és la base, allò que tenim a la ment,¹³⁰ per a l'expressió d'un pensament, en les transcripcions de 1933-1934, 1934-1935 (també: «allò que posem a consideració d'altri»), 1935 i 1936-1937. (No podem deixar de fer notar que Fabra només fa servir la unitat de significació *subjecte psicològic* segons les transcripcions dels tres cursos universitaris i de la conferència de 1935. En cap text especialitzat anterior o posterior no la fa servir.) Sobretot en la transcripció de 1935, el distingeix clarament del subjecte lògic i del gramatical: a partir de la frase francesa «Il est arrivé deux vaisseaux», estableix que l'element que subordina el verb, el subjecte «gramatical» és *il*; que la idea d'arribar és el subjecte psicològic, i que *deux vaisseaux* és el lògic, del qual afirmem que arriben. La qüestió en català —deduïm ara nosaltres— és que, no havent-hi un pronom com *il* que fa de subjecte gramatical, l'element posposat assumeix la funció de subjecte gramatical en la majoria de dialectes: «ø arriben dos vaixells». És a dir, que el subjecte lògic es converteix també en el gramatical.

De la contraposició que fa la transcripció de 1936-1937 entre el caràcter de subjecte psicològic de *El meu pare* a *El meu pare ha arribat* i el caràcter de subjecte lògic de *un tren* a *Ha arribat un tren*, sembla desprendre's que el (grup de) mot(s) que és subjecte psicològic ha de ser definit: la base de l'expressió del pensament ha de ser una cosa que l'emissor pressuposi coneguda pel receptor per donar-li'n informació nova. Això explicaria que Fabra afirmi en diferents ocasions que, entre els pronoms, només els forts —que designen persones que l'emissor pressuposa conegudes pel receptor— puguin ser veritables subjectes i que els sintagmes indefinits —que designen persones, animals o coses que l'emissor pressuposa desconegudes pel receptor— en funció de subjecte lògic i gramatical, en ser substituïbles pel pronom feble *en*, de fet, es comporten com un complement.

¹³⁰. Generalment, aquest punt de partida és informació que el parlant pressuposa coneguda per l'oient. Això no passa quan el discurs és totalment nou i podem començar amb frases com «Una noia va sortir de casa seva».

Finalment, des de la perspectiva psicològica, trobem en la transcripció de 1935 l'afirmació que el fonament de la relació entre el subjecte i el predicat és psicològic: és a dir, l'emissor té al cap, abans de dir res, quina informació serà la «base» de la comunicació i quina informació sobre aquesta base presentarà com a nova al receptor.

Des del punt de vista lògic, el DGLC ja defineix el subjecte com allò sobre què és fet un judici o de què la proposició és una caracterització o designació. Aquesta definició porta a creure que el subjecte lògic ha d'anar al davant, però acabem de veure que si és un (grup de) mot(s) indefinit —informació nova, doncs— va al darrere.¹³¹

Quant a l'estructura, seguint el fil del que hem anat dient, quan coincideix el subjecte psicològic amb el lògic, aquest «membre» ocupa la primera plaça. Aquest membre és elidible per raons de cotext —ja ha aparegut en el discurs— o és recuperable del context comunicatiu. Però hi ha estructures en què el subjecte psicològic no coincideix amb el lògic — i aleshores l'ordre es capgira— o simplement no hi ha subjecte —com a *Plou*.¹³²

Distribucionalment, ja hem dit que poden ser subjectes en català el substantiu i els pronoms forts, però no són «veritables subjectes» els (grups de) mot(s) indefinits, pronominalitzables amb *en*. Tot i que a les gramàtiques de 1946 i de 1956 els qualifica de subjectes gramaticals, no deixa de dir que de vegades es comporten com a complements.

Pel que fa a la col·locació, només cal afegir el fet que en frases com *El pare estima el fill* —amb un verb que relaciona dos sintagmes nominals definits de tercera persona—, segons Fabra, només la posició assegura la identificació del subjecte: perquè és la plaça del subjecte psicològic. Des del punt vista gramatical i lògic, no queda clar quin és el subjecte.

¹³¹. De la segona part de la definició del diccionari, es desprèn que el subjecte, en lògica, és una cosa externa a la proposició, la qual, doncs, equival, al predicat.

¹³². A diferència de la frase anglesa equivalent, *It rains*, que té com a subjecte gramatical el pronom *it*.

Relacionalment, destaca la definició de *subjecte gramatical* com l'element que «subordina» el verb o el predicat.

Un cop analitzada la informació des de cada punt de vista concret, ens apareix com a oportuna la pregunta següent: hi ha cap cas d'un membre de proposició que compleixi totes les característiques presentades des dels diferents enfocaments? Fabra no se la planteja, però es podria deduir del planteig fabrià des de cada perspectiva quin seria el subjecte prototípic.

Creiem que de tot el que hem comentat es pot afirmar que les tres perspectives bàsiques sobre el subjecte són, segons els textos fabrians, les següents. En primer lloc, la psicològica, segons la qual, el subjecte és el punt de partida per a l'expressió. En segon lloc, hi ha l'enfocament lògic, segons el qual, el subjecte és allò de què afirmem alguna cosa. I, tercerament, la concepció gramatical del subjecte com l'element que subordina superficialment el verb o el predicat. En la frase fabriana *El meu pare ha arribat*, *El meu pare* és alhora el subjecte psicològic, el lògic i el gramatical.

Pel que fa a les altres perspectives, els textos fabrians els atorguen una importància secundària. En la frase del paràgraf anterior, la col·locació, inicial, del subjecte i l'estructura que pot tenir —sintagma definit amb un article definit, un possessiu i un nom— es deriven d'aquesta coincidència. Semànticament,¹³³ en principi, interpretàriem que és un agent, però podria fer un altre paper.¹³⁴ Per raons cotextuals o contextuals podria no ser explícit, però comunicativament és recuperable pel receptor. I aquí adquireix rellevància la relació que la transcripció de 1936-1937 estableix entre explicitesa del subjecte i autonomia del discurs.

¹³³. La perspectiva semàntica també es reflecteix en l'ús dels verbs *designar* o *indicar* per definir el(s) (grups(s) de) mot(s) que fan de subjecte.

¹³⁴. Com el mateix Fabra ja argumenta en la transcripció de 1933-1934 (pàg. 81) a propòsit de les frases *Els meus cosins han enviat els llibres a les teves germanes*, *Els llibres han estat enviats pels meus cosins a les teves germanes* i *Les teves germanes han rebut els llibres enviats pels meus cosins*, en les quals diferents papers semàntics ocupen la plaça de subjecte psicològic.

Per tant, quan en un (grup de) mot(s) coincideixen el subjecte psicològic, el lògic i el gramatical, l'estructura de la proposició és subjecte + predicat. Quan no hi ha aquesta coincidència, o bé falta el subjecte, o bé s'altera aquest ordre.

II.III.I.III. Observacions sobre la concepció en els textos fabrians especialitzats del concepte *predicat*

D'entrada cal dir que Fabra dedica moltes menys pàgines al concepte de *predicat* com a tal que al de subjecte. Ja hem vist, en parlar del subjecte, que quan coincideixen el subjecte psicològic i el lògic, aquests ocupen la primera plaça de la proposició, i el predicat, la segona.

Trobem definicions d'aquest concepte en els textos fabrians especialitzats des del punt de vista semàntic i estructural, principalment. Des del primer punt de vista, en el *Curs mitjà* es defineix com el (conjunt de) mot(s) amb els quals es diu alguna cosa de la persona, animal o cosa designats pel subjecte —definició repetida al curs de 1934-1935. En les transcripcions dels cursos de 1934-1935 i 1936-1937, a més, es distingeixen dues menes de predicat: el d'un procés realitzant-se en el temps i el d'una qualitat (aquest últim mencionat en la transcripció de 1933-1934).

Estructuralment, en el DGLC i en la gramàtica de 1956 en fa una definició diguem-ne «matemàtica»: «proposició menys subjecte». Per tant, quan el subjecte psicològic no coincideix amb el lògic i aquest va posposat al verb (cas de *Ha arribat un parent meu*), tota la frase es pot considerar predicat i el subjecte lògic com un membre que es comporta com un complement; si no hi ha subjecte lògic, tenim frases en què tot és predicat (*Plou; Fa vent*). També és designat «membre» o «part» de l'oració. I, doncs, col·locacionalment, ocupa o la segona plaça de la frase o l'única.

Relacionalment, el predicat, com a tal o per mitjà del verb, és l'element «subordinat» pel subjecte gramatical. Això el diferencia, en les frases amb el verb *ser*, de l'atribut —

que, segons el DGLC i les transcripcions del 1933-1934 i 1934-1935, només es pot adjuntar a un nom.

En determinades situacions comunicatives, el context permet al receptor recuperar el predicat: és el cas de «Pupa!», dit per un nen, o de «El meu pare!», quan el veiem venir, situació en la qual el receptor recupera un predicat del tipus «ve».

Des del punt de vista psicològic, ja hem vist en parlar del subjecte que afirma que el fonament de la relació entre aquest i el predicat és psicològic, és a dir, que el parlant relaciona mentalment les informacions com a subjecte i predicat abans de dir la frase.

II.III.I.I. Observacions sobre la concepció en els textos fabrians especialitzats del concepte *predicatiu*

Aquest concepte va molt lligat a l'anterior, ja que apareix en les frases amb verb *ser*, del qual Fabra arriba a dir que és una mera còpula, de manera que la informació important la dóna el predicatiu. Per tant, el predicatiu és el membre, terme o complement que completa la predicació del verb *ser*, que és de predicació incompleta.¹³⁵ Adés el designa simplement com a *predicatiu* (gramàtica anglesa (1924), DGLC (1932), transcripció de 1933-1934), adés el designa com a *terme predicatiu* (gramàtica francesa (1919) i gramàtiques del 1946 i del 1956).

II.III.II. Observacions sobre la concepció en els textos fabrians especialitzats de la proposició

Abans de passar a comentar els enfocaments des dels quals Fabra descriu les estructures que poden expressar un pensament, comentarem la distribució segons les obres dels

¹³⁵. Només en la transcripció de 1933-1934 (1988: 70) es diu que *ser* uneix el subjecte i el «predicat».

diferents termes que el lingüista de Gràcia usa per referir-s'hi. Podem parlar de tres grups de textos: el diccionari, aquells on usa el terme *oració* i aquells on no usa el terme *oració*.

Aïllem el DGLC, malgrat que defineix l'oració com l'expressió d'un pensament, perquè és el text en què la sinonímia és més variada. Recordem ràpidament quins termes defineix com a «expressió d'un pensament». Són els següents:

«**clàusula [2]** [...] || en gram., [...] també, segons d'altres, una proposició [...]

«**construcció.** [...] La construcció d'una frase, i el lípt., una construcció [...]

«**frase [1]**. Una proposició [...]

«**frase [3]** expressió que té un sentit complet.[...]

«**oració [1]**. [...] En gram., mot o conjunt de mots que són l'expressió d'un judici.[...]

«**proposició.**[...] Enunciació d'un judici.»

D'aquests 5 termes, Fabra no fa servir en els altres textos especialitzats ni *clàusula* ni *construcció*: el primer en cap dels 2 significats que li atribueix al diccionari —fet que confirma el distanciament que mostra al DGLC amb el «segons d'altres»—; el segon, només en el sentit d'«arranjament sintàctic».

Entre els textos que recullen el terme *oració* —sempre com a tecnicisme gramatical en la descripció— hi ha la gramàtica francesa (1919) i les transcripcions dels cursos de 1933-1934, 1934-1935 i 1936-1937 i de la conferència de 1935.¹³⁶ Si tenim en compte que de la gramàtica esmentada, només n'hem recollit un cas (*oració de relatiu*, en alternança, però, amb *proposició de relatiu*), podem considerar que els únics textos on Fabra usa aquest terme són les transcripcions esmentades. El que tenen en comú i en exclusiva aquests textos, és que són transcripcions amb molts trets de l'oral —amb vacil·lacions, repeticions, reformulacions, lapsus—: reflecteixen un discurs no tan controlat com és, per exemple, la transcripció de la gramàtica pòstuma, la qual parteix

¹³⁶. A l'«Advertiment» de l'edició de 1923 del *Curs mitjà*, Fabra usa *part de l'oració*; ja hem comentat, però, que és una unitat de significació definida i tot al DGLC. A més, no l'usa en el cos del text de la gramàtica.

d'un manuscrit fabrià, no d'una exposició oral. No sembla agosarat, doncs, afirmar que Fabra usa el terme *oració* en el sentit de «mot o conjunt de mots que són l'expressió d'un judici» només en textos orals semiespontanis com una conferència o l'exposició en una classe universitària.

Aquesta observació queda reforçada pel fet que en els altres textos especialitzats el Mestre no fa servir mai aquest terme. En general, alterna els termes de *proposició* i *frase*: el primer com a tecnicisme gramatical de la descripció, el segon, alguna vegada com a tecnicisme gramatical, però és la unitat triada sistemàticament per referir-se a problemes d'ambigüitat, equivocitat o intel·ligibilitat. Trobem aquesta distribució a la carta del 16/9/1905,¹³⁷ la *Gramàtica de la llengua catalana* (1912), el *Curs mitjà* (1935 [1918]), la *Gramàtica francesa* (1919), la *Gramàtica anglesa* (1924), la gramàtica de 1946¹³⁸ i la de 1956. Només en el text de 1907 fa servir exclusivament *proposició*.

Com a observacions de conjunt, podem dir que Fabra basa la seva definició de *frase* o *proposició* en el criteri d'autonomia semàntica per damunt del criteri estructural i altres criteris. Trobem en els seus textos especialitzats enfocaments semàntics, fonètics, estructurals, relacionals, modals, psicològics i relatius a la veu de l'«expressió d'un pensament». La frase és definida des del punt de vista comunicatiu a la gramàtica de 1956 com un acte de paraula, d'expressió o de comunicació.

Des del punt de vista semàntic, recollint les definicions que fa de l'«expressió d'un pensament» en diferents textos especialitzats, podem arribar a establir la definició següent:

«Enunciació, expressió o comunicació d'un judici, d'un pensament o d'un sentit complet.»

Aquesta definició constitueix un criteri necessari i suficient. És necessari perquè ja hem vist que els membres de la proposició són expressió d'una idea («representació mental

¹³⁷. Amb un cas de *expressió* en aquest sentit.

¹³⁸. Amb un cas de *comunicació* en aquest sentit.

d'una cosa»); la proposició, en canvi, ha d'expressar un pensament, un judici, un sentit o un significat complets. La definició d'aquests termes al DGLC és la següent:

«**judici** [...] || Operació de l'enteniment, que implica comparació i discriminació, amb la qual formem coneixement dels valors i relacions de les coses [...]

«**pensament** m. Acció de pensar, concepció de l'esperit, judici, propòsit, creença [...] No saber expressar bé els seus pensaments. [...]

«**pensar** [...] Exercir l'esperit la facultat de concebre, de jutjar, d'inferir (contraposat a percebre simplement amb els sentits) [...]

«**sentit** [...] Manera com s'ha d'entendre una cosa, significació. *No entenc el sentit de les seves paraules. Paraules sense sentit, buides de sentit.* [...] *Els diferents sentits d'un mot. El sentit propi d'un mot; el sentit figurat [...]*»

«**significació** [...] Sentit, allò que vol dir o significa un mot, un signe.»

«**significat** [...] Significació, allò que vol dir o significa un mot, un signe.»

Com es veu, a diferència de la idea, que és la representació mental d'una cosa aïllada, tant el judici com el pensament són operacions o accions que comporten relacionar coses —contraposades a la simple percepció. Pel que fa al sentit, tant es refereix al sentit d'un conjunt de paraules (els dos primers exemples), com al d'un mot (els altres exemples): el significat només té a veure amb el contingut d'un mot.

Per tant, una definició semàntica fabriana de *proposició* o de *frase*, podria ser «expressió concreta de l'acció o operació de relacionar idees, sentits o significats».

I aquest criteri semàntic és un criteri suficient,¹³⁹ perquè —com veurem en parlar de l'estructura— els tipus de (grups de) mots que poden expressar un pensament són variadíssims —des de les interjeccions i les exclamacions fins als «mots sentència» o membres. Però, a més, el Mestre posa sobre la taula les diferents relacions que hi pot haver entre la semàntica i l'estructura en les frases o proposicions. Ho fa en la

¹³⁹. Només la transcripció de Galtés (1933-1934) ofereix dos passatges que contradiuen aquesta afirmació. Ens referim al de la pàg. 109 (§ 2.1.1.1.13, apartat II.II.I), en què afirma que les «subordinades introduïdes per conjunció [...] són veritables oracions», i al de la pàg. 111 (§2.1.1.1.13, apartat II.I.II), en què afirma que uns substantius complementats per una oració de relatiu «no són oracions sinó que representen simplement l'expressió d'un pensament».

El primer fragment contradiu tot el que Fabra diu en els altres textos, i el segon, d'acord amb la concepció fabriana de *oració*, és contradictori. Cal no oblidar que aquest text és la transcripció feta per un alumne d'un curs.

transcripció del curs de 1933-1934, quan distingeix la posició de subjecte psicològic o lògic dels papers semàntics o casos; o quan, en la gramàtica de 1946, identifica els diferents papers semàntics *de la cançó* i *la Maria* en les frases *He sentit la cançó* i *He sentit la Maria*, o parla de la sinonímia entre *El pont fou construït*, *Es construí el pont* i *Hom construí el pont*.

En segon lloc, parlarem del criteri fonètic, malgrat que no és un criteri gaire utilitzat per Fabra. Això no obstant, després del buidatge i l'anàlisi de la informació, creiem que es pot deduir que segons el lingüista de Gràcia era també un criteri necessari. Ja en la carta del 16/9/1905 es refereix a la proposició com una «unitat entonativa», i en la transcripció de 1933-1934 es dedueix que la frase és «un conjunt de fonemes entre pauses» i en la de 1936-1937 precisa: «entre pauses equivalents a un punt».¹⁴⁰

Pel que fa al criteri estructural, cal dir que no és un criteri necessari ni suficient, si es té en compte que «mots» com les interjeccions o «expressions» com les exclamacions equivalen a una proposició, per no parlar del fet que en la interacció habitual moltes expressions de pensament no corresponen a cap dels quatre tipus de «proposició» que Fabra exposa en la gramàtica pòstuma. Per tant: la diversitat estructural que pot presentar una «expressió de pensament o sentit complet» és variadíssima ja des del punt de vista del sistema i en l'ús moltes d'aquestes estructures sofreixen moltes modificacions —bàsicament d'ordre i d'absència dels membres.

Des d'un punt vista relacional, el lingüista de Gràcia dóna compte de l'autonomia sintàctica dels conjunts de fonemes. Parla de *proposició principal* i *subordinada*, i entre aquestes de les *relatives* —(no) determinatives o (no) restrictives—, les *conjuncionals* —completives, concessives, condicionals, finals— i les *interrogatives*, sense deixar de banda les *frases de gerundi* i d'*infinitiu*.

¹⁴⁰. No és un criteri suficient, ja que no necessàriament tota seqüència de fonemes entre pauses és l'expressió d'un pensament.

La primera referència a la modalitat de les «expressions d'un pensament» que hem trobat és la de la carta del 16/9/1905, quan descriu com la modalitat imperativa no està necessàriament lligada al mode imperatiu, sinó que es pot expressar amb recursos tan variats com la comunicació no verbal o l'entonació, o bé amb elements de la situació comunicativa, o bé es pot deduir de la intenció atribuïda al parlant. I en el *Curs mitjà* defineix la modalitat: les proposicions poden ser *expositives* (afirmatives o negatives), *imperatives* o *interrogatives*, denominacions que fa servir ara i adés en els diferents textos.

Des del punt de vista comunicatiu, a banda dels comentaris que ja hem fet en parlar del subjecte i suara en parlar de l'estructura, cal destacar que en la gramàtica de 1956 es defineix la «frase» com un «acte de paraula». Ni a l'entrada *acte* ni a l'entrada *paraula* del DGLC no trobem definida aquesta unitat de significació especialitzada.¹⁴¹

Des del punt de vista psicològic, hem de recordar l'afirmació de la transcripció de la conferència de 1935, segons la qual «el fonament entre subjecte i predicat és psicològic». El fonament, doncs, de la frase és psicològic: el parlant distribueix —«pensa»— la informació que comunicarà abans d'expressar-la.

I encara, com a últim i brevíssim aspecte, trobem en els textos de Fabra referències a la veu, activa i passiva, de les proposicions.

II.III.III. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques supraoracionals en els textos fabrians especialitzats

Segons la definició de *sintaxi* del DGLC («Arranjament dels mots en el discurs») la concepció fabriana de la sintaxi és «supraoracional» per la remissió al discurs i, si més

¹⁴¹. Com una mostra més de la importància que Fabra dóna als aspectes semàntics, psicològics i comunicatius del llenguatge podem veure unes de les definicions de *paraula* al diccionari: «Facultat d'expressar el pensament mitjançant el llenguatge articulat» i «exercici d'aquesta facultat».

no, en el sentit que ho ha de ser per poder tractar de la «part del discurs» *conjunció*.¹⁴² Per tant, cal ara que analitzem les definicions de les categories supraoracionals *clàusula, discurs, escrit, frase, paràgraf, passatge, període i text*.

D'entrada cal dir que, excepte la frase com a conjunt de proposicions coordinades o juxtaposades, aquests termes només són definits al diccionari: cal concloure, doncs, que la sintaxi fabriana té un abast supraoracional molt limitat. Es concreta en la descripció de les conjuncions —amb els conceptes de *adverbi conjuncional* i *adverbi que denota l'actitud del parlant*, l'any 1956— i les definicions —a més de l'esmentada de *frase*— de *discurs, mot, sintaxi, conjunció i interjecció*.

II.IV. Conclusions sobre la concepció de la sintaxi en els textos fabrians especialitzats

D'entrada el que cal dir és que de la informació buidada en aquests textos fabrians especialitzats es dedueix que per descriure les categories sintàctiques no n'hi prou amb un enfocament sintàctic, de «les relacions i les funcions dels (grups de) mots en la frase». Això és manifest en el tractament fabrià de la proposició, en el qual allò que permet tractar conjuntament fragments estructuralment tan diversos com *El meu pare ha arribat, L'anell és d'or, Plou, Ha arribat un parent meu, Pupa!, Ep!, Déu meu, Sí, I jo amb en Pere, Ell rai! Jo que ho he perdut tot, Entrada*, etc., és el fet que tots poden ser l'expressió d'un pensament amb sentit complet. Per tant, una descripció merament sintàctica, sense tenir en compte la semàntica i el context comunicatiu, seria molt limitada.

Per il·lustrar les relacions estructurals entre les categories sintàctiques observades en els textos fabrians especialitzats, n'hi ha prou de reproduir l'esquema que hem elaborat amb motiu de l'anàlisi de la terminologia del diccionari, ja que és l'obra on es pot observar en conjunt.

¹⁴². V, el § 2.1.1.1.11.

Discurs ¹⁴³ / escrit / text	Composicions escrites llargues amb unitat temàtica
Paràgraf / passatge	Fragments de discurs amb una unitat temàtica més o menys marcada
Període Frase [2]	Conjunt d'oracions juxtaposades o coordinades entre dos punts Conjunt d'oracions coordinades
Frase [1] / oració / proposició	Expressió d'un pensament amb sentit complet
Terme ¹⁴⁴ (subjecte i predicat)	Parts estructurals de la proposició
Membre	Unitat immediatament inferior al terme (sobretot al predicat)
Frase [5]	Grup de mots en què no figura cap verb en un mode definit i que fa dins la proposició l'ofici d'una part de l'oració

La sintaxi que es dedueix de les definicions d'aquestes categories podríem dir que és «lexicorelacional» i «lexicofuncional», més que no pas estructural. Essent molt variable l'estructura del que pot ser un acte de comunicació complet, queda clar que la classe que acostuma a ser imprescindible —excepte en determinades condicions d'ús— és el verb, al voltant del qual giren els altres elements; en segon lloc, el nom com a nucli del grup nominal, categoria generalment necessària per constituir tant una frase ('acte de parula, pensament o comunicació') com de l'estructura gramatical més habitual de la proposició. Cal entendre aleshores la sintaxi com les relacions que mantenen les classes de mots —o els seus equivalents distribucionals— i les funcions que poden acomplir en el marc de la proposició, per lligar proposicions o fins i tot marcar l'actitud del parlant respecte del missatge.

9.2.1.2. LA SINTAXI ALS TEXTOS NO ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

9.2.1.2.1. La sintaxi a l'*Abrégé de grammaire catalane* (1928)

D'acord amb la nostra classificació és un text no especialitzat, normatiu, d'autoria immediata i de complexitat màxima.

¹⁴³. Ara deixem de banda el fet que també pot ser oral.

¹⁴⁴. Sense oblidar que també es fa servir amb el valor genèric de 'component'.

No defineix en cap moment el concepte de *sintaxi*, i de la lectura de l'índex i de l'obra en general, es dedueix una exposició basada en les classes de mots (article, nom, adjectiu, pronom, verb, adverbi, preposició i conjunció) que Fabra reconeix com a tals.

Pel que fa a les categories sintàctiques que ens interessin, trobem en aquesta gramàtica un ús exclusiu del terme *proposició*:

P. 51: «Le groupe «est-ce que», si fréquent dans les propositions interrogatives [...]

P. 79: «On omet l'adverbe *no* dans les propositions négatives introduites par la conjonction *ni*. [...]

P. 79-80: «Quand un des mots *cap* [...] ou des groupes tels que *en ma vida, ni l'un ni l'autre* (qui ne s'emploient jamais dans les propositions positives affirmatives), se trouve dans une proposition positive négative [...]

P. 80: «Dans une proposition négative où se trouve un des mots *cap* [...] ou des groupes *en ma vida, etc.*, [...] Il est à noter que les mots *cap* [...] ne sont pas des mots négatifs et qu'ils se trouvent souvent employés dans des propositions affirmatives [...] On ne traduit généralement pas l'adverbe français «ne» lorsqu'il se trouve dans une proposition subordonnée non négative. [...]

Après les comparatifs d'inégalité (*més, menys, etc.* on emploie souvent l'adverbe *no* dans la proposition subordonnée [...], mais seulement dans le cas où la proposition principale est affirmative [...] le verbe de la proposition subordonnée n'est pas exprimé.»

P. 81: «On met *pas* après le verbe d'une proposition positive négative [...]

On met aussi *pas* après le verbe d'une proposition interrogative négative [...]

No pas sert à introduire une proposition où le verbe n'est pas exprimé lorsqu'on y nie partiellement le contenu d'une proposition antérieure.»

P. 89: «La conjonction *però* placée ailleurs qu'au commencement de la proposition peut remplacer les expressions adverbiales *no gens menys, (això) no obstant, àdhuc, així, amb tot* [...]

Hi trobem usades les unitats de significació *proposició expositiva (afirmativa i negativa)* i *proposició interrogativa*, relatives a la modalitat, i les de *proposició principal* i *subordinada*, relatives a l'autonomia sintàctica i la relació entre proposicions; per tant, com en altres textos, la unitat *proposició* és un tecnicisme gramatical.

9.2.1.2.2. La sintaxi al *Compendio de gramàtica catalana* (1929)

D'acord amb la nostra classificació és un text no especialitzat, normatiu, d'autoria immediata i de complexitat màxima.

No defineix en cap moment el concepte de sintaxi i de la lectura de l'índex —idèntic al de l'*Abrégé*— i de l'obra en general, es dedueix una exposició basada en les classes de mots (article, nom, adjectiu, pronom, verb, adverbi, preposició i conjunció) que Fabra reconeix com a tals.

Pel que fa a les categories sintàctiques que ens interessin, trobem en aquesta gramàtica utilitzats els termes *construcció*, *predicatiu*, *proposició* i *frase*:

P. 44: «El pronombre neutro «lo» usado como predicativo se traduce igualmente por *ho* [...]»

P. 45: «[...] cuando queremos decir lo mismo que expresamos con una proposición en que figura alguno de estos complementos, pero callando el vocablo o vocablos regidos por la preposición [...]»

P. 46: «Cuando en la frase española hay o se sobreentiende alguno de los pronombres «lo», «la», «los», «las» con referencia a un sustantivo indeterminado, empléase en catalán el pronombre *en*. Ej.: *¿Tiene usted libros? — Los tengo.* [...] Conviene advertir que, si en la frase hay algún adjetivo que califica al sustantivo [...]».

P. 47: «Úsase bastante, aun en el lenguaje literario, *en* substituyendo a *ho* predicativo del verbo *ésser* [...] *Ell és peresós, però tu n'ets encara més.* También se encuentra algunas veces *hi* en substitución de un predicativo no representable por *ho* o *en*. Ej.: *Et tornes molt dolent [...]: T'hi tornes.*»

P. 50: «El artículo neutro «lo» [...] se traduce por *el*, *allò* o *això*, pero algunas veces hay que recurrir a otras voces y aun a modificar la construcción de la frase. [...] No pueden darse reglas precisas sobre el uso de aquellas tres voces [*el*, *allò*, *això*]: *el* es quizás preferible en el mayor número de casos, pero debe evitarse cuidadosamente su empleo siempre que éste pueda dar lugar a una frase equívoca. [...]

P. 73: «En las proposiciones condicionales introducidas con la conjugación [*sic*; conjunción] «*si*», puede emplearse el imperfecto de indicativo [...]»

P. 74: «El presente de subjuntivo español puede traducirse por el futuro de indicativo en las proposiciones subordinadas [...] y en las de relativo [...]»

P. 77: «En español, cuando se anteponen al verbo ciertas voces (tales como «ninguno» [...]) o ciertas expresiones (tales como «en mi vida», «ni uno ni otro»), omítase el adverbio «no» que ordinariamente acompaña al verbo de toda proposición negativa [...]: en catalán esta omisión sólo es permisible en las proposiciones expositivas (pero no en las interrogativas, condicionales, etc.) [...]

Las voces catalanas *cap* [...] traducen las voces y expresiones españolas «ningún» [...] «en ningún lugar» [...]; pero son posibles también en las proposiciones afirmativas no expositivas (como las interrogativas y condicionales) y entonces equivalen a las voces y expresiones españolas «algún» [...] «alguna vez» [...]

P. 77-78: «Detrás de *témer* [...] *tenir por*, *de por que* y expresiones análogas [...] suele en catalán anteponerse no al verbo de la proposición subordinada [...]»

P. 78: «Detrás de los comparativos de superioridad o inferioridad [...] se emplea a menudo en catalán el adverbio *no* en la proposición subordinada [...], pero solamente en el caso en que la proposición principal es afirmativa.[...]

Se pospone *pas* al verbo de una proposición expositiva negativa [...] asimismo [...] al verbo de una proposición interrogativa negativa [...]

No pas sirve principalmente para introducir una proposición en que el verbo no está expresado cuando en ella se niega parcialmente lo que se dice en una proposición anterior.»

P. 83: «La conjunción *però* puede usarse con el mismo valor que las expresiones adverbiales *no gens menys*, *això no obstant*, *àdhuc així*, *amb tot* [...]; pero en este caso se coloca, no al principio, sino en el interior de la proposición coordinada.»

El terme *construcció* (pàg. 50) es refereix a l'ordre i la relació dels mots. El predicatiu és clarament un complement, substituïble per diferents pronoms.

Pel que fa a l'expressió d'un pensament, hi trobem usades les unitats de significació *proposició* i *frase*. Usa *frase* sense adjectius (pàg. 46 i 50), la segona vegada per tractar de qüestions relatives a l'equivocitat. En canvi, amb *proposició*, a més de fer-la servir sola, usa les unitats *proposició expositiva (afirmativa i negativa)* i *proposició interrogativa*, relatives a la modalitat, i les de *proposició principal i subordinada (condicionals i de relatiu)*, relatives a l'autonomia sintàctica i la relació entre proposicions; com a tecnicisme gramatical, doncs.

9.2.1.2.3. La sintaxi a la 7a edició de la *Gramàtica catalana* (1933 [1918])¹⁴⁵

D'acord amb els criteris de tipificació dels textos que estudiem, és una obra amb autoritat oficial, d'autoria immediata, amb un enfocament comunicatiu, amb un objectiu principalment normatiu i amb un format llarg, coherent i sistemàtic.

L'índex de la gramàtica de 1933 està organitzat d'acord amb el que tradicionalment s'anomenava parts de l'oració: article definit, substantiu, adjectiu, pronoms i adjectius

¹⁴⁵. Malgrat haver-se publicat per primera vegada el 1918, analitzem l'última edició d'aquesta obra, ja que n'és la versió definitiva, força diferent de la primera. Això no obstant, pel que fa a l'ús de la terminologia gramatical és poc probable que hi hagués cap variació significativa.

determinatiu, verb, adverb, preposició i conjunció,¹⁴⁶ sense cap apartat anomenat explícitament *sintaxi*. És interessant remarcar que desdobra l'adjectiu en qualificatiu i determinatiu, el qual tracta conjuntament amb el pronom.

El gruix de la descripció és morfològica i les descripcions funcionals que fa de determinades categories coincideix *grosso modo* amb les que fa l'any 1912 a la *Gramàtica de la llengua catalana*; destaquen per l'atenció que hi dedica les «oracions de relatiu», les «proposicions negatives» i les preposicions febles.

Pel que fa a les categories sintàctiques, hem trobat informació en els fragments següents:

P. 52-56: «A la proposició *Escriu al teu pare avui mateix*, equival la proposició *Escriu-li avui mateix [...]*»¹⁴⁷

P. 58-59: «les oracions de relatiu fan generalment l'ofici d'adjunt d'un substantiu o pronom (anomenat antecedent), unes vegades determinant-lo ([...] l'oració de relatiu [...]) i altres vegades simplement explicant-lo ([...] l'oració de relatiu [...]) [...] les oracions de relatiu [...]

Al costat d'aquestes oracions de relatiu [...], n'hi ha d'altres [...] que elles soles tenen la força d'un substantiu, per ex., *qui dia passa* quan diem *Qui dia passa any empeny*, proposició de la qual *qui dia passa [...]* és el subjecte, mentre que en una proposició com *El noi que t'ho ha portat és el meu nebot*, l'oració de relatiu [...] no és sinó una part del subjecte, el mot principal del qual és *noi*: l'oració no té la força d'un substantiu, sinó d'un adjectiu. [...]

En les oracions de relatiu adjectives [...]

P. 60: «oracions de relatiu substantives [...] les oracions de relatiu adjectives [...] oracions no determinatives [...] oracions explicatives [...] oracions explicatives [...]

P. 61: «l'oració de relatiu [...] «...foren suprimides immediatament, *QUINA* supressió ha estat causa...» I «...quatre-centes pessetes, *QUAL* suma ha estat pagada...» I Aquestes frases són incorrectes [...] «...l'home *QUAL* ciència admirem...» I «...la casa *QUIN* propietari acaba de morir...» I Aquestes frases són incorrectes [...]

P. 62: « [...] Ex: «*era un home, veient EL QUAL tothom s'espordia...*» (Mena de construccions que cal usar amb molta circumspecció). [...]

l'oració de relatiu [...] I «...l'indret *ON* tantes vegades t'*HI* han vist...» Aquestes frases són incorrectes [...]

El llenguatge parlat recorre freqüentment a una construcció que consisteix a construir la proposició de relatiu com si fos una proposició independent [...] *La sala QUE els balcons donen al carrer.*[...] Aquestes construccions no són en tot cas tolerables sinó en l'estil col·loquial. [...]

Les oracions de relatiu substantives [...] les oracions introduïdes amb el pronom *qui* [...]

¹⁴⁶. Com es pot observar, no hi ha ni el participi ni la interjecció, categories que alguns gramàtics consideraven parts de l'oració.

¹⁴⁷. I 37 ocurrences més de *proposició*.

P. 63: «Quan l'oració de relatiu substantiva [...] (quant a la forma, doncs, l'oració substantiva apareix com una oració adjectiva [...])»

P. 64: «Les oracions substantives [...] en *Hi havia el nostre metge i EL QUE tu havies anat a cercar*, tenim una oració de relatiu adjectiva [...]

P. 67-68: «Una proposició en la qual, mitjançant l'adjunció del pronom reflexiu al verb, hom denota que l'acció expressada per aquest és executada per una persona indeterminada (Ex.: *S'ha venut un d'aquests llibres*), — en la qual proposició [...] — pot ésser mudada en una proposició [...] (Ex.: *HOM ha venut un d'aquests llibres* [...])»

P. 97-98: «En les proposicions condicionals [...] Quan la proposició condicional [...], l'auxiliar del verb de la proposició principal [...] En les proposicions subordinades introduïdes amb la conjunció *quan* i en les proposicions relatives que [...] Hi ha un cas, però, en què la substitució del futur pel present de subjuntiu pot donar lloc a una frase equívoca: quan el verb de la proposició subordinada està en primera [...] la frase *Els qui TREBALLAREM [...] serem recompensats* [...]

P. 105: «El caràcter negatiu d'una proposició és indicat mitjançant l'adverbi *no*, el qual s'anteposa immediatament al verb de la proposició [...] del verb d'una proposició negativa [...] el verb d'una proposició no negativa [...]

Les proposicions negatives [...] En aquestes proposicions [...] *Ni plou ni fa vent*. Quan un membre de la proposició introduït amb la conjunció *ni* [...] Quan en una proposició negativa [...]

P. 106: «Hi ha proposicions que, àdhuc en el cas de no ser negatives [...] les proposicions interrogatives (principals o subordinades) i les condicionals. [...] En aquestes proposicions [...] Hi ha proposicions [...] les proposicions principals no interrogatives [...] En aquestes proposicions [...]

P. 107: «Darrera de *tampoc*, *en ma vida* i expressions anàlogues, és també corrent d'ometre l'adverbi *no* davant del verb de la proposició [...] en una proposició negativa [...] La negació expressada per l'adverbi *no* pot recaure no sobre tota la proposició, en el qual cas no s'adjunta al verb, sinó sobre una altra qualsevol de les seves parts. [...] del verb d'una proposició negativa [...] fa que es confonguin dues proposicions [...]

P. 108: «Una proposició no negativa que és complement d'un mot que significa temença [...] *El metge, tement que la febre NO li pugés...* [...] Aquesta construcció és perfectament admissible, amb la condició, però, que, en el cas d'ésser negativa la proposició completiva [...] La proposició subordinada positiva no admet l'adverbi *no* quan la proposició principal és negativa [...]

En les comparacions en les quals la proposició principal [...], la proposició subordinada (introduïda amb la conjunció *que*) [...]

Amb omissió del verb de la proposició subordinada [...] l'adverbi *no* en la proposició subordinada [...] les dues proposicions [...] de la proposició subordinada [...] de la proposició subordinada

P. 110: «[...] quan aquest infinitiu [...] ja ha d'anar precedit d'un *no* pel fet d'ésser negatiu, llavors la sola construcció recomanable és la introducció de la proposició subordinada mitjançant la locució que *no pas*. Hom evita, així, proposicions com *que no veure les festes, que no estirant-les, &*, que poden donar lloc a un equívoc. Per exemple, la frase *Més s'estima restar a casa avui que no veure les festes* és equívoca [...]

Ús de la partícula *pas* en les proposicions negatives. [...] una proposició negativa [...] En francès] *pas* és l'acompanyant natural de tot verb negatiu (Ex.: *Il NE viendra PAS*) si ja no hi ha dins la proposició algun dels mots *personne* [...] en català el *pas* altera la significació de la proposició negativa [...] un membre qualsevol d'una proposició no negativa alteri essencialment el sentit de la proposició [...]

P. 111: «proposicions el·líptiques construïdes sense verb en les quals neguem parcialment el contingut d'una enunciació precedent. Ex.: *Va comprar papers de tots colors. —NO PAS*

de blaus. I Sempre surt.—NO PAS quan plou. I Ja l'atraparem. —NO PAS caminant tan a poc a poc.»

P. 112: «del subjecte de la proposició [...] *El perseguia com el gat A la rata* [...]»

P. 117: «una proposició introduïda amb la conjunció *que* [...] la sola construcció correcta és la seva introducció mitjançant la simple conjunció *que*. [...] subjecte de la proposició [...] *Molt em tarda DE saber-ho* [...]»

P. 120: «No s'hi usa sinó rarament *per a* [...] en frases com: *A les vuit surt un tren PER A Madrid* [...]»

P. 127: «Quan una proposició (o membre de proposició va coordinada a la precedent mitjançant la conjunció però, pot anar tota ella [...] al darrera de la conjunció coordinant, o bé aquesta es pot posposar a un qualsevol dels mots que componen la dita proposició (o membre de proposició) [...]»

P. 128: «una proposició afirmativa [...] al principi o al mig (i àdhuc al final) de la proposició»

P. 129: «La coordinació entre dues proposicions (o membres de proposició)»

P. 130: «serveix per a introduir tota classe de proposicions subordinades, llevat de les atributives [...] proposicions subjectives i predicatives [...] proposicions completives [...] proposicions circumstancials»

P. 131: «les contraccions [construccions?] *tenir que* [...] Així, les frases *TÉ QUE escriure tres cartes* [...] l'expressió *tenir res QUE fer* [...]»

P. 133: «proposicions condicionals»

P. 134: «—amb *puix* [...], el que diem en una proposició determinada és justificat dins la mateixa proposició; la proposició justificativa forma part integrant d'aquesta. (Ex.: *Ara t'ho diré, PUIX QUE m'ho demanes amb tanta d'insistència* [...]); —amb *car*, el que acabem de dir en una proposició determinada és explicat en una proposició subsegüent; la proposició explicativa, precedida d'una pausa ben marcada, apareix no com a proposició subordinada o parcial, sinó independent (Ex.: *Sí, ja els ho hem dit; CAR, realment, de res no hauria valguit d'amagar-los-ho*).»

P. 135: «La conjunció *perquè* pot donar lloc a frases equívocues quan el verb de la proposició introduïda per ella revesteix una forma que així pot ésser d'indicatiu com de subjuntiu [...] la proposició a introduir [...]»

Entre les designacions de categories infraoracionals, trobem en aquesta gramàtica usats els termes *construcció*, *membre* i *subjecte*. El primer fa referència al lligam gramatical (pàg. 62, 108 i 110) i a l'estructura (pàg. 131). El segon (pàg. 105, 110, 127 i 129) serveix a Fabra per referir-se a unitats infraoracionals de jerarquia variable. Del tercer, en trobem només una ocurrència, per referir-se a un agent.

Pel que fa a la proposició, s'observa una alternança entre els termes *oració* (majoritari en el capítol dels relatius), *proposició* (majoritari en parlar de la partícula *no* i de les conjuncions) i *frase*, poc freqüent. En parlar dels relatius, en efecte, quasi sempre fa

servir la unitat *oració de relatiu* (excepte a la pàg. 97-98: *proposició de relatiu*): és el terme que fa servir quan les defineix funcionalment i semànticament (pàg. 58-59). Però hi fa servir *proposició* o *frase* per referir-se a la unitat on s'inclou la relativa (pàg. 58-59, 61, 62).

En general, hem dit, fa servir *proposició*. Però en dos casos (pàg. 97-98 i 135), aquest terme designa una oració subordinada, i la unitat en què s'inclou aquesta oració és denominada *frase*.

Per tant, es poden fer les afirmacions següents:

- a) El terme *oració* designa sempre en aquesta gramàtica una oració de relatiu.
- b) El terme *frase* designa sempre una expressió de sentit complet i Fabra l'usa per referir-se a exemples o en parlar de problemes d'equivocitat (p. 135).
- c) El terme *proposició* designa tant una expressió de sentit complet com una oració subordinada i és la unitat preferida en la descripció gramatical.

9.2.1.2.4. La sintaxi a la *Grammaire catalane* (1941)

Aquesta gramàtica és una edició ampliada de l'*Abrégé de grammaire catalane*, de l'any 1928, tal com afirma el prologuista, M. Roques, al pròleg (p. IX). Pel que fa al nostre camp d'estudi no hi ha cap novetat respecte al que hem dit per a aquella gramàtica (v. § 9.2.1.2.1).

9.2.1.2.5. La sintaxi a la *Catalan grammar* (1948)

D'aquesta gramàtica en conservem l'índex:

Fabra (20/4/48) [Ferrer, Ferrer i Pujadas (1998: 75)]: «Em parleu [s'adreça a Coromines] de la possible publicació de la meua *Catalan grammar*. Tinc, en efecte, escrit l'esberrany d'aquesta gramàtica, el qual no caldria sinó posar en net. Aquest esberrany té 190 pàgines: I. Sons i lectura de les lletres, 23; II. Flexió nominal i verbal, 31; III. Articles, noms i adjectius qualificatius, 31; IV. Adjectius determinatius i pronoms, 50; V. Ús dels temps del

verb (llargament exemplificat), 20; VI. Adverbis, preposicions i conjuncions, 35. Seguiria una selecta triadíssima [...] Però no crec que es trobi per ara ningú que vulgui publicar-la sobretot havent-hi publicada la gramàtica d'en Gili [(1943)].»

Aquest índex presenta una agrupació dels capítols presumiblement de sintaxi diferent de la dels altres textos no especialitzats, amb un tractament conjunt del substantiu i els seus atributs.

9.2.1.2.6. Observacions sobre la concepció sintàctica de Fabra als textos pertinents no especialitzats

Només dues qüestions es revelen interessants de comentar, des d'un punt de vista general, d'aquests textos. El primer és la singularitat de l'índex de la *Catalan grammar*, amb una agrupació dels capítols presumiblement de sintaxi diferent de la dels altres textos no especialitzats, amb un tractament conjunt del substantiu i els seus atributs, i reprenent el planteig de la gramàtica de 1912 en altres aspectes; els índexs de les altres gramàtiques s'organitzen segons les classes de mots.

La segona qüestió d'un cert interès és l'ús dels termes *proposició*, *frase* i *oració*. A l'*Abrégé* només fa servir el primer, al *Compendio* fa servir els dos primers i a la gramàtica oficial els fa servir tots tres, però reservant *frase* per a l'expressió de sentit complet i *oració* per a les oracions de relatiu, mentre que el terme *proposició* el fa servir tant per a les frases independents com per a les subordinades.

9.2.1.3. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ SINTÀCTICA DE FABRA ALS TEXTOS PERTINENTS

Amb les observacions que acabem de fer sobre la concepció fabriana de la sintaxi en els seus textos pertinents no especialitzats, podem completar els comentaris que hem fet sobre els textos especialitzats al § 9.2.1.1.20. Ho podem fer en el que hem anomenat

«definicions per extensió» de la sintaxi i l'ús dels termes per designar una comunicació de sentit complet.

La primera qüestió l'hem anat exposant per l'anàlisi dels índexs de les gramàtiques. Amb la informació de què disposem en aquestes alçades del treball, podem classificar aquests textos com segueix:

Gramàtiques amb un índex organitzat segons les classes de mots:

Gramàtica catalana (1918/1933)
Gramàtica francesa (1919)
Gramàtica anglesa (1924)
Abrégé de grammaire catalane (1928)
Compendio de gramàtica catalana (1929)
Grammaire catalane (1941)

Gramàtiques amb un índex organitzat al voltant del nom i del verb:

Gramàtica catalana. Curs mitjà (1918 / 1935)
Gramàtica catalana (1946)
Gramàtica catalana (1956)

Gramàtiques sense un índex clar:

Apunts taquigràfics del Curs superior de català (1934-1935)
Curs superior de català (1936-1937)

Gramàtiques amb un índex analític:¹⁴⁸

Recull de les lliçons del curs de català superior (1933-1934)

Gramàtiques amb un índex per classes de mots però agrupades:

Catalan grammar (1948)

Gramàtiques amb un apartat específic de sintaxi:

Gramàtica de la lengua catalana (1912)

Si deixem de banda, en primer lloc, les transcripcions dels cursos de 1933-1934, 1934-1935 i 1936-1937, en les quals és segur que Fabra no va tenir res a veure amb l'índex;

¹⁴⁸. Com a organització bàsica de la descripció; per tant, aquí no tenim en compte que la gramàtica pòstuma actualment tingui un índex d'aquesta mena.

en segon lloc, la gramàtica del 1912, organitzada d'una manera tradicional amb apartats de fonètica, morfologia, sintaxi i lèxic; i la *Catalan grammar*, amb certes coincidències amb aquesta última; aleshores ens queden dos grups d'obres, els més nombrosos, que fan pensar en dos Fabres diferents:

— El Fabra bàsicament normatiu, que dóna més importància a la presentació de la norma prescriptiva sense trencar amb la visió tradicional de les parts de l'oració.

— El Fabra descriptiu, que pensa en els mestres i que parteix d'un planteig jeràrquic de les categories sintàctiques: el nom i els seus atributs, i el verb i els seus complements i modificadors, nom i verb que són els nuclis del subjecte i del predicat, subjecte i predicat que són les parts essencials —el predicat sempre; el subjecte de vegades no— de la proposició.

Pel que fa l'ús dels termes *proposició*, *frase* i *oració*, les dades dels textos no especialitzats ens permeten completar el que dèiem a l'apartat II.III.II de l'epígraf 9.2.1.1.20. Resumida, la informació que donàvem, amb l'actualització que ara en podem fer, és la següent:

Frase i proposició	Frase, proposició i oració	Només proposició
carta del 16/9/1905	<i>Gramàtica catalana</i> (1918/1933)	text de 1907
<i>Gramàtica de la llengua catalana</i>	curs de 1933-1934	<i>Abrégé de grammaire catalane</i> de 1928
<i>Curs mitjà</i>	curs de 1934-1935	<i>Grammaire catalane</i> de 1941
<i>Gramàtica francesa</i> ¹⁴⁹	conferència de 1935	
<i>Gramàtica anglesa</i>	curs de 1936-1937	
<i>Compendio</i>		
<i>Gramàtica catalana</i> de 1946		
<i>Gramàtica catalana</i> de 1956		

Com a observacions generals, després de la compleció que acabem de fer, creiem important de fer notar que les tres gramàtiques adreçades als mestres —el *Curs mitjà* (1918 / 1935), la *Gramàtica catalana* de 1946 i la *Gramàtica catalana* de 1956— coincideixen en l'organització de la descripció sintàctica —més afinada, no cal dir-ho,

¹⁴⁹. En el cas d'aquesta gramàtica i de l'anglesa pot ser pertinent tenir en compte que les gramatografies d'aquestes llengües no fan servir *oration* per designar l'expressió d'un pensament.

en la de 1956— i en l'ús dels termes *proposició* i *frase*, en aquest cas amb altres textos: el primer, quasi exclusivament com a tecnicisme de la descripció gramatical; el segon, quasi exclusivament com a referència a problemes d'ambigüitat, equivocitat o intel·ligibilitat o com a referència a exemples.

I seguint aquests dos criteris a l'altre extrem hi ha la gramàtica oficial de (1918/1933), organitzada segons la divisió tradicional de la gramàtica i que fa servir el terme *oració*. No ens sembla irrellevant fer notar que aquesta gramàtica i el *Curs mitjà* tenen una vida paral·lela en el temps. Amb això volem significar que el Fabra normatiu i el descriptiu treballen al mateix temps, però pensant en públics diferents.

9.2.2. LA SINTAXI ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

9.2.2.1. LA SINTAXI A «AFIXOS PRONOMINALS Y TEORIA DE L'APÒSTROF» (1891)

Hi trobem una ocurrència del terme *frase* a la pàgina 386:

«[...] al començament de frase [...] són actualment molt més usadas aquestas formas que las senceras, *me, te, se, nos y vos* [...]»

9.2.2.2. LA SINTAXI A «UNA LLIÇÓ DE GRAMÀTICA I UNA CONTESTACIÓ» (1900)

En aquest article trobem la informació següent:

P. 70: «Agafem una frase en que hi hagi un complement circumstancial de lloc: *Hem vist un ase a l'hort den Caselles* [...]

La partícula *hi* completa l'oració, fa de complement circumstancial. [...]

L'oració completa és *hi hem vist un ase*; les demés paraules hi són sobreposades. [...]

L'oració està construida sense l complement *a l'hort den Caselles* [...]

Suposem [...] que volem començar la frase pel complement circumstancial. [...] mil cops hem sentit, a ciutat i a fora, frases com aquesta sense *hi*. [...] aquí hi ha qui escriu *aquella casa aon hi vam anar tots tres*. També hi ha qui diu: *hi vaig anar-hi*. I algun dia sortirà algú que defensarà aquesta construcció. [...] quan en l'oració hi ha ja un complement circumstancial [...]

Suposem que no s'ha parlat encara *de l'hort den Caselles* i que volem començar la frase [*Hem vist un ase a l'hort den Caselles*] pel complement circumstancial. No podem dir en cap manera: *hi hem vist un ase*. Aquí no podem prescindir de dir *a l'hort den Caselles*, i aquestes paraules no podrien esser considerades com un explicatiu. Direm: *a l'hort den Caselles hem vist un ase*. [...] Llogicament hi ha d'haver aquí un *hi*? No: perquè l lloc de l'acció ja ve indicat pel complement circumstancial. L'ús l'exigeix? No; mil cops hem sentit, a ciutat i a fora, frases com aquesta sense *hi*.

S'hi pot usar *hi*? Sí, en certs casos; l'ús ho permet. Però usar-lo sistemàticament és una barroeria, és falcar inutilment el llenguatge, donar-li una pesadesa intolerable. L'abús de l'*hi* acusa una incultura gramatical extraordinària.»

Pel que fa a la visió general de la sintaxi, és interessant comentar l'últim paràgraf: el sistema lingüístic ofereix una distribució de l'ús del pronom *hi* amb el circumstancial anteposat que molts no coneixen; el pronom *hi* no hi ha de ser «llogicament», és a dir, necessàriament.

Quant a les categories sintàctiques, hi trobem al·lusions a la *construcció* i a la *frase* o *oració*. El primer terme fa referència a un aspecte de lligam, ja que es discuteix si cal el pronom per continuar la frase després d'haver dit o escrit el circumstancial. El segon i tercer termes s'alternen per referir-se a aspectes gramaticals de les seqüències *Hem vist un ase a l'hort den Caselles, hi hem vist un ase i a l'hort den Caselles hem vist un ase.*

9.2.2.3. LA SINTAXI A LES CONFERÈNCIES DEL 27-31/10/1906

Troblem en aquesta ressenya, atribuïda a Pous i Pagès,¹⁵⁰ el fragment següent (després de dedicar quasi tota la ressenya a qüestions de sintaxi):

P. 3: «[Fabra] se declarará contrari a les regles gramaticals fixes y rigoroses, les quals no poden tenir mai en compte el motiu psicològic de determinades formes d'expressió, y que resulten incompatibles ab el llenguatge del poble, que es una cosa espontania, viva, no susceptible d'adequarse als manaments dels gramàtics.» (Ressenya de la conferència del 31/10/1906.)

És un fragment que revela el que hem anomenat *actitud de Fabra davant de la sintaxi*. Es manifesta contrari a la rigidesa en la descripció i la prescripció en sintaxi, ja que no permet donar compte de la variació de la llengua espontània, en què el parlant no pensa —d'aquí l'expressió «motiu psicològic»— prèviament com dirà el que vol dir.

9.2.2.4. LA SINTAXI A «EL PRONOM-ADJECTIU “QUAL”» (28/3/1907)

Troblem en aquest article una ocurrència del terme *frase* a la pàgina 1.

«A la dita frase castellana [«las reformas militares, en las que se incluía...»], el català oposa: les reformes militars, en les quals s'inclouía...»

Sembla que designa l'oració de relatiu.

¹⁵⁰. Segons Marçet i Solà (1998: 144), és Miracle (1968) qui atribueix a Pous i Pagès aquesta ressenya.

9.2.2.5. LA SINTAXI A «LES PREPOSICIONS “DE”, “A”, “EN” DAVANT DE LA CONJUNCIÓ “QUE”» (28/2/1908)

En aquest article són interessants els passatges següents:

P. 1: «[...] una proposició (*que hayan hecho esto*): en les dues frases *Me quejo de su conducta* i *Me quejo de que hayan hecho esto*, els complements de *me quejo* (un substantiu en la primera frase, tota una proposició en la segona) són introduïts amb la mateixa preposició *de*. [...]

El castellà, assimilant així la proposició completiva a un substantiu [...]

En català modern trobem a cada pas construccions com aquestes: *Me queixo DE que hagin fet això* [...] adhuc es comprèn que una frase com *Estic segur QUE vindrà pugui* esser considerada com incorrecta. [...]

La construcció habitual d'aquests [«els nostres autors antics»] es, en efecte, l'introducció de les proposicions completives amb el simple *que* [...] En totes aquestes frases, avui empleariem més aviat [...] alguna de les combinacions *de que*, *a que*, *en que*. [...] la generalització d'aquestes combinacions [...] l'introducció de les proposicions completives [...] ometre les preposicions en les proposicions completives [...]

Troblem al·lusions a les categories *construcció*, *proposició* i *frase*. El primer terme fa referència a aspectes de lligam (presència o absència de la preposició davant de la conjunció). El segon es refereix a una subordinada «completiva» i el tercer, tant a una oració simple com a una oració complexa, que inclou una «proposició completiva».

9.2.2.6. LA SINTAXI A LA CARTA DEL 14/4/1910

El fragment interessant és el següent:

Full 1 verso: «[...] un paràgraf [de la gramàtica publicada el 1912] que tracta del adverb *pas*; m'ha costat infinidament d'escriure, i no sé pas si està bé. Trobo en les publicacions catalanes [...] molts *pas* que jo no emplearia mai, i no sé si la meua absència¹⁵¹ de Catalunya m'ha fet perdre'l sentiment d'aquesta negació catalana i al tractar d'explicar-la cometo alguna inexactitud.» (Manuscrit de l'Ateneu Barcelonès del fons Casas-Carbó.)

És un altre passatge que revela l'actitud de Fabra davant de la sintaxi i la dificultat que presenta la descripció d'aquesta part de la llengua. El Mestre revela la seva inseguretat davant de certs usos, i l'allunyament de la llengua viva té por que no li hagi fet perdre el

¹⁵¹. Marquet (2002: 81) transcriu «la meua absència» i a continuació «perdre el sentiment».

«sentiment» de la llengua: estem davant del problema de la dificultat de percebre els fenòmens sintàctics. Demana a tercers que jutgin si la seva percepció és inexacta.

9.2.2.7. LA SINTAXI EN UNA CARTA DEL 8/5/1910.

Trobem en aquesta carta la definició següent de *sintaxi*:

«Un dia d'aquests us enviaré la sintaxi. Llegiu-la amb compte, puix se tracta de la part més delicada de la gramàtica, aquella en què es més fàcil caure en alguna inexactitud.»
(Manuscrit de l'Ateneu Barcelonès del fons Casas-Carbó.)

Un altre passatge revelador del respecte de Fabra per aquesta «part de la gramàtica», davant de la dificultat de descriure-la adequadament.

9.2.2.8. LA SINTAXI A LA CARTA DEL 6/6/1910

El fragment interessant és el següent:

Full 1 verso: «llegiu ben detingudament la sintaxi, puix es la part més delicada i on més fàcilment se pot incorrer en alguna inexactitud. Crec que·i son tractades totes les qüestions importants i que en cada cas queda indicada i justificada la solució més convenient, sense perdre l'obra·l [la gramàtica publicada el 1912] seu caràcter didàctic, d'exposició [*sic*: grafia poc llegible]¹⁵² imparcial. Hi ha tractades la qüestió dels auxiliars *aver* i *esser*, la de la concordança del participi passat, la de la preposició *a* en els complements directes, la de les preposicions *per* i *pera*, *a* i *en*, la de la traducció de *cuyo*, *cual*, *el que* y *lo que*, la del empleu de les preposicions atones davant de la conjunció *que*, la del *doncs*, la del *pas*.»
(Manuscrit de l'Ateneu Barcelonès del fons Casas-Carbó.)

Torna a haver-hi una manifestació de respecte davant de la sintaxi. D'altra banda, hi ha el que anomenem una «definició per extensió» de *sintaxi*, ja que enumera les «qüestions importants». Aquestes tenen a veure amb la construcció d'estructures («auxiliars *aver* i *esser*, el *pas*»), la construcció com a lligam («preposició *a* en els complements directes, preposicions *per* i *pera*, *a* i *en*, traducció de *cuyo*, *cual*, *el que* y *lo que*, preposicions

¹⁵². Marquet (2002: 85) transcriu: «d'expressió».

atones davant de la conjunció *que* i el *doncs*) i la relació entre elements («concordança del participi passat»).

9.2.2.9. LA SINTAXI A LA CARTA DEL 12/6/1910

En aquesta carta del manuscrit de l'Ateneu Barcelonès del fons Casas-Carbó insisteix a Joaquim Casas-Carbó perquè llegeixi «amb forsa compte la sintaxi» (full 1 recto) de la gramàtica que es publicaria el 1912.

9.2.2.10. LA SINTAXI A LA CARTA DEL 13/9/1910

En aquesta carta a Casas Carbó hi ha el següent fragment interessant:

Full 2 recto-verso: «Crec que una de les qüestions en quèns hem de fixar avui preferentment es la de l'empleu de les preposicions atones (*a*, *en*, *amb*, *de*, *per* i *pera*). Cal combatre l'influència castellana, enorme en aquest punt, i les confusions illiteraries de la llengua parlada, que emplea sovint *en* per *a* (*ho diu en ell*), *emb* [*sic*] per *en* (*erem emb una casa*), que ha perdut *pera*, etc. Els quatre defectes més grossos en el empleu actual de les preposicions atones (en la llengua escrita) son: l'abús de la prep. *pera*, sota l'influència de la prep. *para* castellana (v. § 133); l'omissió freqüent de la prep. *de* davant de l'infinitiu (v. § 130); l'empleu de les prep. atones davant de la conjunció *que*, sota l'influència del castellà (v. § 151); i l'acumulació de les funcions de *a* i *en* en la forma ibrida *an* (*ho dic an ell*, ant. *ho dich a ell*; *pujar an aquella muntanya*, ant. *pujar en aquella* [/?] *muntanya*).» Un estudi detingut de la qüestió m'ha portat a la següent conclusió: cal rebutjar la forma *an*. *an* no es mes que un *en* disfressat. Quan escrivim *pujar an aquella muntanya* en lloc de *en aquella* (com feien els antics) no fem sinó escriure malament una prep. catalana (*en*) sota l'influència del castellà [...] Quan escrivim *ho dic an ell* no fem més que corregir malament un defecte de la llengua parlada, que ha extès l'equivalència de les dos [?: *grafia poc llegible*]¹⁵³ *a* i *en* en les determinacions circumstancials de lloc, al complement indirecte, que sols cab introduir mitjansant la prep. *a*; doncs: *ho dic a ell*. Si no he entès malament, per a aquest cas voldries tu usar la forma *ad*. *ad* es indubtablement superior a *an*, però per què no *a*? [...] En la llengua antiga *a ell* es normal, *ad ell* excessivament rar. I, altrament, me sembla molt més viable reemplaçar *an ell* (que crec inadmissible) per *a ell* que per *ad ell*. La gent apenes [?: *grafia poc llegible*] s'adonarà de *an ell* per *a ell* [...]; en canvi, no li xocarà pas poc una forma nova, *ad!*» (Manuscrit de l'Ateneu Barcelonès del fons Casas-Carbó.)

Deixant de banda els aspectes de codificació, la qüestió principal d'aquest fragment és la perceptibilitat dels fenòmens sintàctics. En primer lloc, perquè Fabra interpreta que

¹⁵³. Marquet (2002: 96) transcriu: «prep.».

els conjunts *an* i *amb* de les frases que esmenta no són més que *a* o *en* «disfressats». (És rellevant la designació *funcions* que fa servir.) Però, en segon lloc, hi ha una referència explícita a la relativitat de la consciència dels parlants respecte a determinats fenòmens sintàctics: la gent se sorprendria menys de passar de *an* a *a* —totes dues presents en la llengua real— que de passar de *an* a *ad* —estranya al Principat.

També trobem en aquest fragment una enumeració de qüestions importants de sintaxi, que ja hem comentat al § 9.2.2.8.

9.2.2.11. LA SINTAXI A LA CARTA DEL 23/12/1910

En aquesta carta del manuscrit de l'Ateneu Barcelonès del fons Casas-Carbó designa com a *frases*, al full 1 verso, «No·i vaig perque plou» i «Ho he fet perque vinguis».

9.2.2.12. LA SINTAXI A LA CARTA DEL 13/1/1911

En aquesta carta del manuscrit de l'Ateneu Barcelonès del fons Casas-Carbó, Fabra pregunta a Casas-Carbó si «la construcció: no poder menys que preguntar-se» li «sembla bona» (full 1 recto). Diríem que té a veure amb el lligam, ja que una construcció alternativa seria *no poder sinó preguntar-se*; per tant, el dubte és si es pot lligar l'infinitiu amb *poder*, quan és negatiu, d'una manera concreta.

9.2.2.13. LA SINTAXI A LA CARTA DEL 31/3/1911

Troblem en aquesta carta del manuscrit de l'Ateneu Barcelonès del fons Casas-Carbó una ocurrència de *frase*:

«¿Qui s'ha encarregat de la comprovació, que ha deixat passar una errada tant garrafal: una frase sense sentit?»

9.2.2.14. LA SINTAXI A LA CARTA DEL 30/5/1911

Trobem en aquesta carta l'afirmació següent:

«Respecte a la gramàtica, potser hauriem de començar fent un inventari de les principals qüestions sintàctiques [...] a fi d'anar recollint els materials necessaris per a resoldre-les amb tot coneixement.» [Reproduït a Fabra (1990: 47).]

És una al·lusió a les qüestions de sintaxi.

9.2.2.15. LA SINTAXI A LA CARTA DEL 3/12/1911

Fabra fa servir en aquesta carta del manuscrit de l'Ateneu Barcelonès del fons Casas-Carbó, al full 2 recto, el terme *proposició* per referir-se a l'expressió d'un pensament complet.

9.2.2.16. LA SINTAXI A L'ARTICLE «CAL GRAMÀTICA ALS ESCRITORS» (1915)

Trobem en aquest article les al·lusions següents a la sintaxi:

P. 180: «si avui constatem en les publicacions catalanes molts més castellanismes sintàctics i prosòdics que no de lèxic, no ho havem d'atribuir segurament a altra cosa sinó al fet que aquells són de més difícil descobrir que no aquestos.» [Reproduït per Lamuela & Murgades 1984).]

P. 181: «Per caure-hi [en el fet que *amb la condició de que...* és un castellanisme] ha calgut que, tot estudiant un capítol de gramàtica comparada de les llengües novo-llatines, on se tracta de les proposicions completives, un hom parés esment que el castellà se separava del francès, de l'italià i del rumanès [*sic*], pel fet d'admetre la preposició *de* davant la conjunció *que*. La coneixença sola d'aquest fet féu entrar en dubte sobre la legitimitat de la segona de les dues construccions, idèntica a una construcció característica del castellà. Llavors un hom es posà aquesta qüestió: ¿com tractaven els nostres autors antics les proposicions completives?» [Reproduït per Lamuela & Murgades 1984).]

En el primer fragment al·ludeix a la poca accessibilitat de la sintaxi per als parlants. En el segon fragment, deixa clar que en sintactologia catalana primer cal establir les formes

genuïnes de la llengua com a pas previ per descriure-les. Pel que fa a les categories sintàctiques, Fabra usa la unitat *proposició completiva*.

9.2.2.17. LA SINTAXI A «LA LENGUA» (1916)

Trobem en aquest article el passatge següent:

P. 18: «La sintaxis catalana difiere también en muchos puntos de la castellana: [...] *He vista germana* [...]; [...] *En tinc de nous* [...]; *Visc a París* [...]; *Arribaren en aquella casa* [...]; *L'he vista* [...]; *no... pas* [...]; *hi, en y hom* [...].»

Enumera alguns punts de sintaxi del català, bàsicament del que ell en altres textos anomena «construcció».

9.2.2.18. LA SINTAXI A «L'UNITAT LLINGÜÍSTICA DE BALEARS, CATALUNYA, ROSSELLÓ I VALÈNCIA» (1919)

En aquesta conferència, el Mestre devia esmentar unes quantes qüestions de sintaxi, ja que, segons el resum d'un assistent a la conferència (pàg. 10), «acabà l'il·lustre conferenciant [Fabra] assenyalant algunes particularitats morfològiques i sintàctiques que confirmen l'unitat del català [...]».

9.2.2.19. LA SINTAXI A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1919¹⁵⁴

L'editor crític de les *Converses*, Joaquim Rafel (1983: VI-VII), les qualifica d'«articles escrits amb estil planer i publicats en un diari popular durant un període tan llarg de temps (1919-1928)[, que] contribuïren d'una manera prou decisiva a la propagació dels

¹⁵⁴. Com justifiquem a la nota 45 del capítol 1, analitzem any per any (des de 1919 fins a 1928) les *Converses* on hem trobat informació rellevant. Fem una anàlisi any per any i, després d'analitzar les de l'últim any amb dades rellevants, oferim una valoració de conjunt.

principals aspectes de la reforma lingüística». Per tant, tenen voluntat pedagògica i normativa, són d'autoria immediata,¹⁵⁵ comunicatives i breus —tot i que alguns es pot dir que formen sèries, ja que tracten del mateix tema general.

Els fragments de les *Converses* de 1919 on hem trobat informació rellevant són els següents:

1/12/1919: «una proposició en què s'explica o es justifica ço que acabem d'enunciar en una proposició anterior, no pot ésser introduïda amb la conjunció *doncs* [...] *Aquestes dues dretes no es troben, doncs són paral·leles* [...]

[...] donar-la com una construcció normal [el *doncs* causal]». [Reproduït per Rafel (1983: 14).]

6/12/1919: «una frase com *Pues no lo hagas* [...] una frase com *Debe de estar enfermo* [...]

[...] construccions com [...] “Car si res me manats que'ls diga, diré'ls-ho” [...]. [Reproduït per Rafel (1983: 19-20).]

13/12/1919: «L'oració [...]: *La f s'articula amb els llavis inferiors aplicats contra les incisives superiors.*». [Reproduït per Rafel (1983: 26).]

14/12/1919: «no usar-se mai els mots *res* [...] en les oracions expositives afirmatives [...] si les respostes *res* [...] són negatives és perquè són oracions el·líptiques [...] aquelles construccions [*Si et demanen res, digues-m'ho*] [...]». [Reproduït per Rafel (1983: 26-27).]

15/12/1919: «una oració negativa com *No le vemos nunca* [...] les oracions com les expositives o imperatives [...] el caràcter negatiu de l'oració [...] oracions com les interrogatives o les condicionals [...] afirmatives [...] negatives [...] dues oracions com *Si no veníeu mai, què farien ells?* i *Si veníeu mai, què farien ells?*: [...] l'omissió del *no* pot donar a lloc a frases equívocues, àdhuc en les oracions expositives [...] en tota classe d'oracions negatives. [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 27-28).]

16/12/1919: «les oracions i els termes negatius que contenen el mot *res*. [...] aquests dos passatges de Bernat Metge: “No puch creure que l'esperit, si res és, puixa tenir altre camí sinó aquell que la carn té”, i “L'ànima racional és simple, car de no res la crea Déu” [...] aquell passatge de Ramon Llull [...]: “Com consir que'l món sia creat de no res, he meravella com de no res pot ésser creat res.”» [Reproduït per Rafel (1983: 29).]

20/12/1919: «el verb principal d'una oració imperativa [...] tant si l'oració és afirmativa com negativa: *Beguem-ne més*. [...] si l'oració és negativa [*No begueu tant*] afirmativa [*Beveu-ne més*][...] les oracions imperatives negatives [...] les [oracions] imperatives afirmatives [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 32-33).]

21/12/1919: «construccions com [...] “Hi assistiren els pares, els quins foren obsequiats [...]”» [Reproduït per Rafel (1983: 34).]

¹⁵⁵. Malgrat que algunes d'entre 1925 i 1928 les hem llegit a partir d'una versió mecanografiada. Aquesta versió, però, partia d'un text fabrià immediat.

23/12/1919: «les oracions dites de relatiu [...] les oracions subordinades dites de relatiu són, com tothom sap, les que es refereixen a un nom o pronom de l'oració principal, fent doncs d'atribut d'aquest nom o pronom. N'és un exemple l'oració subordinada *que volem vendre* en *Tenim un cavall que volem vendre* [...] distingir aquestes oracions de les subordinades interrogatives, les quals es refereixen al verb de l'oració principal completant-ne o determinant-ne la significació. L'oració de què parlaven és una oració de relatiu en la frase *La cosa de què parlaven...*, i és una subordinada interrogativa en la frase *No sé de què parlaven*.

[...] oracions de relatiu i oracions interrogatives [...]

Quin és correcte en frases com: *No sabem quin dia vindrà* [...] En la primera d'aquestes frases [*La filla del meu amic, amb la quina havem parlat aquest matí*] [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 36).]

27/12/1919: «l'oració de relatiu *que me diste* [...]

Aquesta clàusula [*El libro que me diste y el de mi hermano son del mismo autor*] [...] una frase com *Compramos un libro del que era autor N*. Aquí l'oració de relatiu és *del que era autor N* [...] el grup *el que* [...] és tot ell el terme relatiu [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 38-39).]

28/12/1919: «[...] una frase com *Una sala cuyas ventanas dan a la plaza...* [...] la construcció [...]: *Una sala les finestres de la qual donen a la plaça...* [...] la construcció catalana *el... del qual* [...] la perífrasi *el... del qual*.» [Reproduït per Rafel (1983: 39).]

29/12/1919: «el pronom relatiu es refereix [...] a tota l'oració anterior. [...] “Molts dels invitats no comparegueren, per lo qual fou suspesa la festa”.» [Reproduït per Rafel (1983: 40).]

30/12/1919: «no hi haurà ningú que deixi d'entendre el sentit d'una oració pel fet que aquesta sigui construïda amb la dita locució relativa [*la qual cosa*].» [Reproduït per Rafel (1983: 41).]

31/12/1919: «El relatiu és un mot que, tot servint per a unir l'oració de relatiu amb l'oració principal, és al mateix temps un dels membres de l'oració de relatiu. En *Jo no tenia el llibre que em demanaven*, el terme conjuntiu *que* és el complement directe dins l'oració que em demanaven. [...] el terme conjuntiu *on* [...]

Aquesta repetició d'un dels membres de l'oració, expressat primer pel relatiu i després per un pronom feble [...]» Es refereix a CD i CL. «construcció defectuosa [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 42-43).]

En aquests fragments, trobem unitats de significació especialitzada relatives a les categories infraoracionals, a les oracionals i a les supraoracionals. Entre les primeres hi ha la de *construcció*, la de *terme*, la de *membre* i la de *perífrasi*. Fabra utilitza la primera unitat per referir-se a aspectes de lligam entre elements (l'ús de *doncs*, el dia 1/12; l'ús de *els quins*, el dia 21/12; l'ús de *la qual cosa*, el dia 30/12) o com a equivalent de *perífrasi*, parlant de *el... de la qual* (el dia 28/12). Amb la unitat *terme* es refereix a les parts que poden ser negades pel mot *no* (el dia 16/12) i al pronom relatiu, que denomina «terme conjuntiu» (el dia 31/12). I fa servir *membre* per designar el complement directe i el locatiu.

Per parlar de l'expressió d'un pensament, el lingüista de Gràcia fa servir en aquestes *Converses* les unitats, per ordre de freqüència, *oració*, *frase*, *proposició* i *clàusula*. Usa la primera en 4 fragments diferents (dies 13, 16, 29 i 30) com a expressió del pensament. I la fa servir per parlar de tipus diversos d'oració: segons la modalitat, expositives afirmatives (dies 14 i 15), negatives (dia 15), imperatives (dies 15 i 20), interrogatives (dia 15); segons l'autonomia sintàctica, principal (dies 23 i 31), de relatiu (dies 23, 27 i 31) i condicionals (dia 15); segons l'estructura, el·líptiques (dia 14). El terme *frase*, el fa servir com a expressió d'un pensament (dies 6, 23 i 27), fragments entre els quals és destacable el del dia 23, perquè mentre que la frase és el conjunt d'oració principal més oració de relatiu, l'oració són, això: la principal i la de relatiu; el 15, el fa servir per tractar de problemes d'equivocitat.

El dia 28, usa indistintament *frase* i *construcció* per referir-se a *Una sala les finestres de la qual donen a la plaça...*, que acaba amb uns punts suspensius que poden crear el dubte de si indiquen que els termes es refereixen al sintagma nominal amb *una sala* com a nucli, o si indiquen que la frase o construcció continua però no la reproduïx sencera perquè no ve a tomb. Ens inclinem per creure aquesta segona possibilitat, en primer lloc, perquè en el fragment del dia 23 alterna la designació *frase* per a un fragment amb punts suspensius i una frase sencera; en segon lloc, perquè en altres textos quan ha parlat d'unitats infraoracionals no els ha posat punts suspensius al darrere.

Els altres dos termes relatius a la comunicació d'un pensament només els usa una vegada. El terme *proposició*, en el fragment del dia 1. I el de *clàusula*, el dia 27, per referir-se a *El libro que me diste y el de mi hermano son del mismo autor*. Estructuralment aquesta frase presenta un subjecte complex: és una coordinació entre, d'una banda, un substantiu amb un article i una oració de relatiu com a «atributs» i, de l'altra, un substantiu, elidit, amb un article i un complement preposicional com a

«atributs».¹⁵⁶ Pel que fa a les unitats supraoracionals, hi ha el terme *passatge* (el dia 16), que el lingüista de Gràcia fa servir per designar conjunts multioracionals de complexitat diversa.

9.2.2.20. LA SINTAXI A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1920

En les *Converses* de l'any 1920 hem trobat els següents fragments rellevants:

6/1/1920: «la construcció *el...del qual* [...]

A les oracions de relatiu [...] la llengua popular oposa oracions introduïdes amb el terme conjuntiu *que* i en les quals el membre que en aquella era expressat pels termes relatius *al qual* [...] és expressat per un pronom feble. [...] construccions com: *Aquella dona de la qual parlava tothom* [...]

La construcció *les finestres de la qual* [...] la construcció *quals finestres* [...] les tres construccions *les finestres de la qual*, *quals finestres* i *que les finestres* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 48).]

8/1/1920: «En una frase com *La casa que has comprat era del meu germà* [...], l'objecte denotat per aquest nom [*casa*] en l'oració principal, és designat pel pronom que en l'oració subordinada. Quan, dins el terme relatiu, volem designar l'objecte pel mateix nom [...] la forma que ha de revestir el relatiu [...] és *el qual* [...]: [...] *la qual carta* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 49-50).]

13/1/1920: «la construcció castellana consistent a introduir les oracions completives [...] una oració (*que ho facis*) [...] la construcció amb el simple *que* [...]

La construcció amb preposició i la construcció sense preposició [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 55).]

14/1/1920: «[...] passatges d'autors medievals [...]» Són fragments de complexitat diversa amb exemples de *que* conjunció sense preposició. [Reproduït per Rafel (1983: 56).]

19/1/1920: «frases equívokes» [Reproduït per Rafel (1983: 60).]

21/1/1920: «les dues construccions *Anar-hi per veure'l* i *Anar-hi per a veure'l* [...] en frases com *Anar-hi per veure'l* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 61-62).]

22/1/1920: «en frases com *Anar-hi per veure'l* [...] frases equívokes, com per exemple en la frase *El dinar havia estat preparat per a nosaltres* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 62-63).]

23/1/1920: «frases com aquestes: “Ha estudiat en Englaterra e a París” [...] frases com *Eren a la plaça* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 63-64).]

26/1/1920: «totes dues construccions [*Arribar en el castell* i *Arribar al castell*] [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 66).]

¹⁵⁶. No podem amagar que ens aturem en aquesta frase perquè és la primera vegada que trobem el terme *clàusula* usat per Fabra en un text.

28/1/1920: «frases com *Decidiren d'anar-hi* [...] les construccions *davant la casa* i *davant de la casa* [...] la construcció *En tinc quatre de blaves i tres de negres* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 69).]

4/2/1920: «construccions defectuoses [...] *El noi i llurs pares* [...] *ço important* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 73-74).]

5/2/1920: «construcció que creiem que fóra convenient de restablir restituint a la locució *tota vegada que* la valor de conjunció condicional [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 73-74).]

10/2/1920: «frases com [...]: “Aquell negrall d'allà és un ocell: és una àguila”. [...] passatges com [...]: “Vultors e corps e altres aucells de rapina”; “Dels ocells qui són apelats falcons”.» [Reproduït per Rafel (1983: 78).]

19/2/1920: «construccions com [...]: *Els havem trobats i els hi havem donat la carta*. [...] proposicions [...] (*ens escriu, us escriu*) [...] (*ens ho dóna, ens hi posa, ens el pren...*)» [Reproduït per Rafel (1983: 84-85).]

20/2/1920: «En les proposicions [...] *N'hi ha donats* [...] *Els hi direm* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 85-86).]

21/2/1920: «frases com [...]: *Els forasters varen demanar cadires, i els en hi varen donar quatre*. [...] la damunt dita proposició: *i els en varen donar quatre* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 87).]

23/2/1920: «una proposició com *Feren llegir la carta a l'ambaixador*. Si en aquesta proposició [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 88).]

10/3/1920: «les construccions [...] *quisvulla, qualsevulla* [...] construccions [...] sobretot amb l'adverbi *on* [...] una construcció (*on que*) [...] les construccions anàlogues *qui que, quan que* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 99-100).]

26/3/1920: «les proposicionals condicionals [...] les proposicions introduïdes amb la conjunció *cuando* [...]» [Reproduït per Rafel (1983:110).]

27/3/1920: «proposicions com *El que trabaje será recompensado* o com *Iré a verte cuando esté en París* [...] passatges, trets de documents antics [...]» Fragments multioracionals de complexitat diversa. [Reproduït per Rafel (1983:111).]

30/3/1920: «Diem *Els que treballin seran recompensats*, amb el verb de la proposició subordinada en present de subjuntiu [...] la construcció avui preferida pot donar lloc a frases equívokes [...] les dues frases castellanés *Los que trabajan serán recompensados* i *Los que trabajen serán recompensados* [...]» [Reproduït per Rafel (1983:112).]

5/4/1920: « el complement directe de persona continua essent habitualment construït amb la preposició *a* [...] construccions a evitar [...]» [Reproduït per Rafel (1983:115).]

7/4/1920: «el català antic construïa el complement directe sense la preposició *a* [...] construcció sense *a* [...]» [Reproduït per Rafel (1983:115).]

8/4/1920: «les dues proposicions:

Havem escrit una carta a la mestra.

Sovint trobem a la mestra al teatre.

[...] construït sense *a* [...]» [Reproduït per Rafel (1983:116-117).]

10/4/1920: «Una proposició com *Havem escrit una carta a la mestra* [...] les dues proposicions:

Havem pujat el dinar als convalescents

Haven pujat als convalescents al segon pis» [Reproduït per Rafel (1983:118).]

12/4/1920: «la construcció normal dels complements en qüestió és llur introducció mitjançant la preposició *a*.» [Reproduït per Rafel (1983:120).]

14/4/1920: «Considerem les dues proposicions:

No ha pensat en l'encàrrec.

No es pot acostumar a aquest clima.» [Reproduït per Rafel (1983:120).]

19/4/1920: «expressions com *Consistir en dir, Insistir en negar, Obstinar-se en callar* [...]» [Reproduït per Rafel (1983:124).]

20/4/1920: «aquestes construccions [*Pensar a fer una cosa, Tardar a arribar, Entretenir-se a cosir-lo*].» [Reproduït per Rafel (1983:125).]

21/4/1920: «una construcció [*Tenir que*] expressions com [...]: *Tens que fer-ho* [...] les construccions [...] *Hi ha que callar* [...]» [Reproduït per Rafel (1983:125-126).]

4/5/1920: «cal reemplaçar l'*hi* del llenguatge parlat pel pronom que exigeix el sentit de la frase. [...] una frase com *Si et demanen els llibres dona'ls-hi*» [Reproduït per Rafel (1983:131-132).]

21/5/1920:¹⁵⁷ «les construccions modernes fetes a base de l'article neutre [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 140).]

21/5/1920: «expressions adverbials superlatives: *Vina* [sic] *lo més aviat possible* [...] una altra construcció antiga amb què poden igualment evitar-se aquelles expressions adverbials, construïdes amb l'article neutre [...]» [Reproduït per Rafel (1983:141).]

22/10/1920: «Quan el membre d'una proposició el qual [*sic*] és representable per *hi* [...] s'anteposa al verb, és permisible d'expressar-lo una segona vegada [...]: “Jamai en llur llit no s'hi dorm”, B. Metge [...] aquesta construcció [...]» [Reproduït per Rafel (1983:209).]

23/10/1920: «Quan un membre de proposició com *en el jardí* o com *de la font* [...] Però quan el membre de proposició anteposat al verb és un terme relatiu (*en el qual jardí, on, de la qual, d'on, etc*)» [Reproduït per Rafel (1983:210).]

27/10/1920: «Una construcció [...] és l'adjunció de l'article definit a l'infinitiu [...]» [Reproduït per Rafel (1983:211).]

9/11/1920: «la construcció [...] *cuanto más... tanto más* [...]

I amb els dos termes reforçats [...]: “...tant com lo home és més savi, tant deu més ab discreció cobrir los naturals moviments”.» [Reproduït per Rafel (1983:215).]

10/11/1920: «construcció [...] *tant més quant* [...]» [Reproduït per Rafel (1983:215).]

?:¹⁵⁸ «usat el mot cosa designant el contingut d'una oració anterior [...]

una altra construcció [...]: cosa és de què [...]» [Reproduït per Rafel (1983:Apèndix, 241).]

?: «la construcció *Estic segur de què vindran* [...]» [Reproduït per Rafel (1983:Apèndix, 242).]

¹⁵⁷. La data d'aquesta *Conversa*, reproduïda per Rafel amb els números 138 i CXL, coincideix amb la de la següent, amb els números 139 i CXLI. La *Conversa* anterior, amb els números 137 i CXXXII, porta la data del 18/5/1920. Sembla versemblant, doncs, pensar que la *Conversa* 138-CXL ha de portar com a data, o el 19/5 o el 20/5, ja que, a més, la *Conversa* 140-CXLII és del 22/5.

¹⁵⁸. Les tres *Converses* que vénen a continuació formen part de les 12 que Rafel (1983: XXX, n. 29) no va poder localitzar a *La Publicitat* i no va poder datar.

?: «la construcció *Un gran nombre d'escriptors cometen aquesta falta*, amb el verb en plural [...]» [Reproduït per Rafel (1983:Apèndix, 250).]

Trobem en aquests fragments unitats de significació especialitzada relatives a les categories infraoracionals, a les oracionals i a les supraoracionals.

I. La concepció de les categories infraoracionals en aquestes *Converses*

Entre les unitats relatives a les categories infraoracionals, hi ha les unitats *construcció*, *terme*, *membre*, *expressió* i *subjecte*. La que més vegades trobem és la primera. La veiem usada profusament per referir-se a aspectes de lligam. D'una banda, quan l'aspecte de lligam influeix en l'estructura de què es tracta: quan parla de les construccions de relatiu (dies 6/1 i 10/3, i Apèndix: 250), de *tota vegada que* (dia 5/2), de l'article neutre (dia 21/5 [*Conv.* 138-CXL]), del pleonasme amb *hi* i *en* (dia 22/10), de *Quant més... tant més* (dia 9/11), de *tant més quant* (dia 10/11). En aquest aspecte, és rellevant la *Conversa* del dia 21/5 (*Conv.* 139-CXLI), en què alterna *construcció* i *expressió* per referir-se a construccions com *Vine al més aviat possible*. D'altra banda, fa servir el terme *construcció* per referir-se a aspecte de lligam entre elements sense influència en el seu ordre: són bàsicament fragments en què tracta de l'alternança entre preposicions o l'alternança entre preposició i règim directe (dies 13/1, 21/1, 26/1, 28/1, 5/4, 7/4, 8/4, 12/4, 20/4, 27/10 i Apèndix 242); i en una *Conversa* parla de la concordança entre subjecte i verb (Apèndix 250). Menys freqüentment, el Mestre fa servir aquest terme per referir-se a la funció de certes formes lingüístiques: quan parla de *llur* i *ço* (dia 4/2), del pronom *hi* a *els hi* (dia 19/2) o del subjuntiu en les relatives (dia 30/3). Un dia (21/4) parla de la *construcció* com a estructura —alternant aquest terme amb *expressió*— per parlar de *tenir que* i *haver-hi que*. I un dia (10/3) l'usa per referir-se a estructures com *quisvulla*.

Pel que fa al terme *membre*, el fa servir en tres *Converses* per referir-se a complements de la frase (dies 6/1, 22/10, i 23/10); l'últim dia el fa servir clarament dos cops a la

unitat de significació especialitzada *membre de proposició*, amb el segon substantiu sense cap article ni atribut.

La unitat *terme*, la fa servir tres dies (6/1, 8/1 i 23/10) per designar tant estructures polilèxiques com monolèxiques de relatiu. I un dia (9/11), per referir-se a les dues parts d'una construcció discontinua.

La unitat *expressió* és utilitzada —a banda del que ja hem comentat en parlar de la construcció— per tractar aspectes de lligam, el dia 19/4.

El subjecte és al·ludit com l'element amb el qual concorda el verb: parla concretament d'un subjecte constituït estructuralment per «un col·lectiu» amb «el seu complement». Defensa tallantment la concordança amb el segon, però sense argumentar-ho: es limita a constatar que són possibles les dues concordances. En fa un tractament merament estructural, sense apel·lar a les nocions de concordança pel sentit i concordança gramatical.

II. La concepció de les categories oracionals en aquestes *Converses*

Troblem en aquestes *Converses* les unitats *frase*, *oració* i *proposició*, al voltant del concepte 'enunciació d'un pensament complet'. Pel que fa a aquest significat, creiem que es pot afirmar —malgrat algunes excepcions escasses— que Fabra tendeix, en aquestes *Converses*, a fer servir aquests termes com segueix:

a) El terme *frase* designa l'expressió d'un pensament complet quan l'estructura conté més d'un verb: conjunts d'oració principal i d'oració subordinada (dies 8/1, 19/1, 21/1, 22/1, 28/1, 30/3 i 4/5), de dues proposicions juxtaposades (dia 10/2) o de dues proposicions coordinades (dia 21/2). Només en una *Conversa* (dia 23/1), *frase* designa una oració simple. És usat també per parlar de problemes d'equivocitat (19 i 22/1, i 30/3).

b) El terme *oració* designa fragments que no són l'expressió d'un pensament complet, com les subordinades (dies 6/1, 8/1 i 13/1). És especialment rellevant la *Conversa* del dia 8/1, perquè explicita que una frase pot ser el conjunt d'una oració principal (en aquest cas, expressió d'un pensament complet) i una oració subordinada. Només la reproduïda a l'Apèndix (pàg. 241) recull exclusivament la unitat *oració* com a expressió d'un pensament complet.

c) El terme *proposició* designa l'expressió d'un pensament complet quan l'estructura només conté un verb (dies 19/2, 20/2, 21/2, 23/2, 27/3, 8/4, 10/4 i 22/10). És especialment rellevant la *Conversa* del dia 21/2, perquè dóna a entendre que una frase pot ser el conjunt de dues proposicions coordinades. Només en una *Conversa* (dia 27/3), el lingüista de Gràcia fa servir aquest terme per designar el conjunt de principal i subordinada. En dues *Converses* (dies 26/3 i 30/3), *proposició* designa oracions subordinades (amb 2 ocurrències el primer dia i 1 el segon).

Per tant, en aquestes *Converses*, hi ha una tendència a fer servir *frase* per designar expressions d'un pensament amb més d'un verb o conjunts amb més d'un pensament (conjunts de proposicions juxtaposades o coordinades) i per parlar de problemes d'equivocitat, a fer servir *proposició* per designar expressions d'un pensament amb només un verb i a fer servir *oració* per referir-se a fragments que no són expressió d'un pensament.

II. La concepció de les categories supraoracionals en aquestes *Converses*

D'entrada cal dir que ja hem comentat que el terme *frase* pot designar conjunts amb més d'un pensament complet. En aquest apartat, a més, cal parlar de la unitat *passatge*, generalment concebuda com a supraoracional. Diem generalment, perquè Fabra també el fa servir per referir-se a unitats infraoracionals, bé en alternança amb les supraoracionals (dies 14/1 i 27/3), bé exclusivament (dia 10/2).

9.2.2.21. LA SINTAXI A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» (1922)¹⁵⁹

En la *Conversa* del 14/12/1922 hem trobat els següents partits presos observables sobre sintaxi:

«Escriure, donant compte d'un partit de tennis o un fet divers, llargs paràgrafs a la [*sic*] base de gerundis i relatius, és, en veritat, poc escaient; però, encara més, donat el general desconeixement de la gramàtica catalana, és perillosíssim.» [Repr. per Rafel (1984: 275).]

En la primera part fa una valoració estilística general; aquest problema, del qual poden no estar lliures altres llengües, és greu perquè no es coneix la gramàtica catalana: la norma objectiva o la prescriptiva? Pot ser ja la segona perquè la seva codificació ja s'ha començat a difondre. Estil i gramàtica són independents i s'han de dominar tots dos.

Els fragments on hem trobat informació rellevant sobre les categories sintàctiques són els següents:

28/10/1922: «la construcció defectuosa: “Però si podem fer aquest retret als nostres editors [...], no podem fer-los-hi...”» [Reproduït per Rafel (1984: 255).]

4a/11/1922:¹⁶⁰ «“Segons comunica des de Tetuà l'Alt comissari acaba d'arribar a dit punt i no ocorre novetat en tot el territori.” [...] aquest passatge [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 255).]

4b/11/1922: «construccions com *entretenir-se a fer-ho, pensar a dir-ho* [...] construccions amb *a* [...] construccions amb *en* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 256).]

26/11/1922: «el passatge transcrit [*Com sembla continua pensant encara.*] [...] una oració, ço és, un grup de mots en què figura un verb en un temps personal, pot fer, com sabem, de membre d'una altra oració, dita principal; en pot ésser el subjecte, el predicatiu, un complement [...]

Ometent *que* [*a Com sembla continua pensant encara.*] no fem sinó imitar una construcció [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 267-268).]

1/12/1922: «en tots aquests passatges transcrits [...]». Fragments de verb + CD entre punts suspensius. [Reproduït per Rafel (1984: 270).]

2/12/1922: «una construcció —*de què* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 270).]

¹⁵⁹. Recordem que l'any 1921 no es publiquen *Converses*.

¹⁶⁰. Aquesta *Conversa*, reproduïda per Rafel amb el número 257, porta la mateixa data que la 258. Aquella devia ser originalment del 3/11, ja que Fabra la comença dient: «Repetim la *Conversa filològica* V publicada a l'edició d'ahir [...]» i, efectivament, al damunt del text hi ha el número V. La 258 porta el número VI. Per tant, el 4/11, Fabra devia publicar dues *Converses*: la repetició de la del 3/11 i la que s'havia de publicar el 4/11. Esmentarem la 257-V com a 4a/11 i la 258-VI com a 4b/11.

- 3/12/1922: «construccions [...]: *Es portà [...] Reunió, a la que [...] se l'ha atribuït [...]*» [Reproduït per Rafel (1984: 271).]
- 6/12/1922: «una frase com aquesta [*El soci que deje de satisfer...*] [...] frases com [...]“Els que treballem serem recompensats[...]”» [Reproduït per Rafel (1984: 272).]
- 8/12/1922: «en la primera frase [*Els va posar els abrics*] [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 273).]
- 9/12/1922: «construcció inconcebible [*Se les donaré*] [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 273).]
- 13/12/1922: «frases com “el dilluns tindrà lloc”, o “això s'esdevingué el dimarts passat” [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 274).]
- 16a/12/1922:¹⁶¹ «la presència de l'adverbi *hi* en una proposició com [*«El vestibul de l'Hotel Ritz, en el que s'hi troben el ministre de Treball, el capità general...»*] [...] La construcció [...] que constatem ací [...] construccions com *Hi vaig anar-hi* [...]» [Reproduït per Rafel 1984: 276].]
- 16b/12/1922: «les proposicions en què s'expressa un fet dependent d'una condició [*Tot això s'hauria encarrilat a Tot això s'hauria encarrilat... ordenant, legalitzant aquesta profunda transformació*] [...] “Si hagués plogut, no haguéssim sortit” és potser ja la construcció normal [...]» [Reproduït per Rafel 1984: 276-277].]
- 17/12/1922: «la construcció dialectal *sóc sofert, sóc menjat* [...] les oracions dites per passiva, en què el subjecte denota la persona o cosa sobre la qual recau l'acció del verb [...] la veu activa amb la passiva [...]» [Reproduït per Rafel 1984: 277].]
- 21/12/1922: «el mateix ajuda a la confecció d'aquestes llargues tirallongues d'oracions subordinades que ara s'estilen i ens estalvien la feina de distribuir els pensaments que tractem d'expressar, en una sèrie ben ordenada d'oracions independents. [...] ¿com ho fariem per a afegir al període una nova oració referent a la via nova? [*«En aquest indret hi haurà al costat de la via nova una plaça triangular que contribuirà a embellir la visualitat de la mateixa, que no resulta un carrer recte...»*] [...] l'oració “que no resulta un carrer recte”.» [Reproduït per Rafel (1984: 278).]
- 30/12/1922: «construccions com *tenir que, a no ser que, per lo demás* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 280-281).]

Pel que fa a les categories infraoracionals trobem en aquests fragments els termes *construcció, membre i subjecte*. El primer és usat sobretot en relació amb aspectes de lligam (preposicions, conjuncions i relatius), els dies 4b/11, 26/11, 2/12, 3/12 i 16a/12. Tres dies (28/10, 9/12 i 17/12) el trobem utilitzat per a aspectes de funció. Dos dies (16a/12 i 30/12) l'utilitza el Mestre per a aspectes d'estructura i un dia (3/12) per a aspectes de règim. La unitat *membre*, la trobem el dia (26/11) quan explica que una

¹⁶¹. Aquesta *Conversa*, reproduïda per Rafel amb els números 283 i XXXI, porta la mateixa data que la 284-XXXII. Atès que la 282-XXX porta la data del 14/11 i la 285-XXXIII porta la data del 17/11, cal pensar que la 283-XXXI és del 15/11. Això no obstant, esmentarem la 283-XXXI com a 16a/12 i la 284-XXXII com a 16b/12.

oració subordinada pot fer de membre d'una altra com a subjecte, predicatiu o complement directe. Pel que fa al terme *subjecte*, defineix semànticament el de les oracions passives (dia 17/12).

Quant a les unitats oracionals, destaca el fet que els tres termes *oració* (els dies 17/12 i 21/12), *frase* (els dies 6/12, 8/12 i 13/12) i *proposició* (16b/12) són usats com a expressions d'un pensament complet.

Pel que fa a *oració*, destaca el fet que en la *Conversa* del 21/12 alterna aquest significat amb el d'«oració subordinada». I que el dia 26/11 la defineix estructuralment, sense al·lusió explícita a la seva autonomia semàntica o sintàctica. Parla també (el 17/12) d'oracions actives i passives.

A diferència del que hem trobat en les *Converses* de 1920, les tres ocurrències de *frase* es refereixen a oracions simples. Pel que a la *proposició*, el dia 16a/12 usa el terme per designar les oracions de relatiu.

En el nivell de les unitats supraoracionals, hem trobat en aquestes textos els termes *passatge* i *període*. Pel que fa al primer —fet servir els dies 4a/11, 26/11 i 1/12—, la informació és la mateixa que en els textos de 1920: serveix per referir-se tant a fragments multioracionals com a unitats infraoracionals. El període (dia 21/12) és clarament un conjunt multioracional.

9.2.2.22. LA SINTAXI A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1923

I. La concepció de la sintaxi en aquestes *Converses*

En la *Conversa* del 19/5/1923 trobem la definició següent de *sintaxi*:

«aquesta part tan delicada de la gramàtica [...]» [Repr. per Rafel (1984: 351).]

És una definició de *sintaxi* com a «part de la gramàtica» clarament avaluativa.

Pel que fa als partits presos observables sobre sintaxi, n'hem trobat en les *Converses* següents:

2/1/1923: «Hi ha en cada llengua un ordre gramatical que presideix la successió dels mots dins la proposició. Quan l'ordre amb què ens acudeixen les idees no coincideix amb aquest ordre gramatical, l'escriptor el modifica, de tal manera, [...] que el subjecte d'una proposició expositiva, encara que potser hagi estat el darrer a acudir a la nostra pensa, no per això deixa d'aparèixer al cap la proposició [...] és clar que ens és permès d'alterar l'ordre gramatical dels mots; [...] però això és sols escaient de fer-ho quan amb la inversió es cerca de produir un determinat efecte estilístic. Avui, a Catalunya [...] el complement adverbial s'anteposa massa sovint al verb sense cap raó d'ordre estilístic, i així perdem un mitjà preciós d'emfasitzar-lo [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 281-282).]

9/1/1923: «El pronom feble és ja un enfarfec enutjós en casos com “a tota aquesta falaguera collita de simpaties i relacions... s'hi ha d'afegir...” o “a l'oficina de... s'hi pot com provar”; però és una veritable falta de gramàtica en casos com “en la qual hi excel·lí el llibre d'art”, “les ciutats on l'art hi era exhibit”, “on per a sempre hi restaran”, “del qual no se'n sabia res”.» [Reproduït per Rafel (1984: 283).]

20/1/1923: «Aquesta construcció tan barroera [*De la traducció n'és l'autor En P. S.*] [...] l'extirpació de construccions com la mencionada no pot aconseguir-se amb simples receptes, ans poden solament evitar-se mitjançant una formació gramatical que la nostra gent està, en general, lluny de posseir.» [Reproduït per Rafel (1984: 290-291).]

13/2/1923: «Ja ens fem càrrec del difícil que és aprendre [*sic*] gramàtica quan la manca de tradició gramatical, la manca de temps, la mala preparació primària i secundària, s'interposen en el nostre camí» [Reproduït per Rafel (1984: 305).]

15/2/1923: «Quan dos adverbis en *ment* es succeeixen [...], suprimir en l'un d'ells la terminació *ment* és una cosa evidentment artificiosa. Nosaltres havem estat sempre partidaris de conservar aquesta terminació en tots els adverbis [...] Al costat d'aquesta fórmula, que és l'adoptada pels francesos i els italians, trobem usades en la llengua actual dues altres fórmules, que consisteixen, l'una a suprimir la terminació [...] en el primer adverbi [...], l'altra a suprimir aquesta terminació en el segon [...]. Ambdues són [...] altament artificioses; però mentre la primera és estranya al català antic i segurament deguda a una imitació de la fórmula espanyola, la segona es troba abundantment usada pels nostres escriptors medievals. [...] Ara, que a qualsevol de les dues fórmules, creiem superior la fórmula francesa, de què per altra part trobem també nombrosos exemples en els nostres autors medievals. [...] Es pot admetre], com a artifici estilístic, la supressió del segon *ment* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 307).]

3/6/1923: «el fragment transcrit contenia encara altres faltes de gramàtica; era un bell exemple a retreure per demostrar la impenetrabilitat de molts en qüestions gramaticals [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 359).]

27/6/1923: «la funció sintàctica que ja exerceix i ha exercit en tot temps el mot *sia* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 373).]

En les *Converses* del 20/1, 13/2 i 3/6, trobem al·lusions a la dificultat de la sintaxi per als redactors, sobretot adults, perquè no s'hi valen «receptes». En la del 27/6, el Mestre usa la unitat funció sintàctica. I en les del 2/1, 9/1 i 15/2, planteja la contraposició entre la gramàtica, sistema de possibilitats, i l'estil, tria entre aquestes possibilitats.

II. La concepció de les categories sintàctiques

Hem trobat informació rellevant sobre les categories sintàctiques en les *Converses* següents:

2/1/1923: «Hi ha en cada llengua un ordre gramatical que presideix la successió dels mots dins la proposició. Quan l'ordre amb què ens acudeixen les idees no coincideix amb aquest ordre gramatical, l'escriptor el modifica, de tal manera, [...] que el subjecte d'una proposició expositiva, encara que potser hagi estat el darrer a acudir a la nostra pensa, no per això deixa d'aparèixer al cap la proposició [...]

Avui, a Catalunya [...] el complement adverbial s'anteposa massa sovint al verb sense cap raó d'ordre estilístic, i així perdem un mitjà preciós d'emfasitzar-lo [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 281-282).]

10/1/1923: «els mateixos complements adverbials que normalment es construeixen amb la preposició *a* [...] expressions com *pujar a l'ermitatge* i *pujar en aquest ermitatge* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 283).]

16/1/1923: «el terme relatiu (pronomen o adverbial) [...] el terme relatiu *d'on* [...] una oració com *on viu* [...] *d'on prové* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 288).]

25/1/1923: «la perífrasi antiga *el... del qual* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 294).]

20/2/1923: «El *doncs* que cal rebutjar és el que hom usa malaudentment tan sovint per a introduir proposicions en què s'explica o justifica el contingut d'una altra proposició [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 310).]

11/2/1923: «un d'aquests passatges [...]». Clarament multioracional. [Reproduït per Rafel (1984: 305).]

28/2/1923: «davant una proposició subordinada introduïda amb la conjunció *que* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 314).]

22/3/1923: «una proposició principal afirmativa [...] negativa [...] condicionals i interrogatives [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 326).]

23/3/1923: «expressions com [*Si mai el trobéssiu, Saps res d'En X?*] una proposició negativa [...]

Una tal construcció [*No mai ho havem dit*] [...] *Mai no ho havem dit*» [Reproduït per Rafel (1984: 327).]

(24/3/1923: «S'ha de posar esment no solament en els mots isolats, sinó en les frases o combinacions de mots. [...] El català actual abunda en frases totes espanyoles. Expressions com *venir actuando, seguir registrándose, ha quedado restablecido* [...] I, encara, si de la frase passem a la proposició i de la proposició a la clàusula, tot ho trobem profundament espanyolitzat: l'ordre dels mots, el temps del verb, la il·lació de les proposicions. Talment, que s'esdevé molt sovint que un escrit, net de mots espanyols, i fins correcte quant a l'ús de les preposicions i altres mots gramaticals, és encara tot espanyol per l'estructuració i ordenació de les clàusules.» [Repr. per Rafel (1984: 327-328).]

11/4/1923: «quan *fins* introdueix un membre de la proposició que no és una determinació de lloc o de temps [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 337).]

14/4/1923: «construccions com “Hi ha que haver vist”, “Trobarse front a un públic”, “Amb dir que...”, “Ignorar el paradero”, “Alentar a prosseguir”...» [Reproduït per Rafel (1984: 339).]

24/4/1923: «proposició negativa [...] un verb que es construiria amb *no* si el mot *ningú* li anés al darrera [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 344-345).]

- 26/4/1923: «proposicions negatives [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 346).]
- 10/5/1923: «“Hi ha que haver vist en qualque ocasió...” “I quan hom es troba front a un públic...” [...] si el mot arcaic [*qualque, hom*] ha de venir a figurar al costat d'una frase o locució tota castellana [...] els [...] passatges transcrits [...] la construcció *hi ha que haver* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 347-348).]
- 20/5/1923: «una de les construccions [...] *Ens plagué de fer-ho* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 352).]
- 22/5/1923: «una construcció [...] *Vencé i donà mort als enemics* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 353).]
- 23/5/1923: «aquesta construcció [...] *Res no pot haver més agradós* [...] Sense el *no*, la frase no hauria estat tan bé» [Reproduït per Rafel (1984: 353-354).]
- 27/5/1923: «una proposició que fa de complement [*que tingui l'amabilitat de*] [...] imitació de la construcció espanyola [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 356).]
- 12/6/1923: «Convé d'evitar aquesta concordança del verb *haver* amb el nom o pronom [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 365).]
- 14/6/1923: «les frases espanyoles *tal y cual, tal o cual* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 366).]
- 2/8/1923: « Aquesta proposició [...] *posa-hi una dotzena de préssecs*» [Reproduït per Rafel (1984: 395).]
- 16/8/1923: «*presentaren una proposició, qual proposició... Una proposició qual importància....* Ambdues construccions [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 397).]
- 19/8/1923: «oracions de relatiu [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 399).]
- 21/8/1923: «quan el terme relatiu [...] és l'atribut [de l'oració de relatiu] [...] aquesta construcció [*el... del qual*]» [Reproduït per Rafel (1984: 399-400).]
- 23/8/1923: «proposicions condicionals: *Si queia es faria mal* [...] la construcció amb l'imperfet [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 400).]
- 24/8/1923: «proposicions subordinades [...] amb *quan* o un relatiu [...] D'aquestes dues construccions [amb futur o subjuntiu] [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 401).]
- 29/8/1923: «proposició negativa [...] construccions com [...]:
Va passar sense que cap d'ells no se n'adonés.
No mai havia vist una cosa semblant
No mai no l'havia vist tan content.» [Reproduït per Rafel (1984: 402).]
- 30/8/1923: «proposició negativa [...] *Mai ve.* [...] proposicions afirmatives [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 403).]
- 31/8/1923: «proposicions negatives [...] afirmatives [...] *Res no l'espanta* [...] i *No res l'espanta* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 404).]
- 2/9/1923: «el complement directe [...] ha de construir-se sense preposició. [...] havem de suprimir la preposició *a* amb què erròniament l'haviem construït.» [Reproduït per Rafel (1984: 405-406).]
- 4/9/1923: «els complements que puguin haver construït amb aquella preposició [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 406).]

5/9/1923: «[...] la construcció espanyola que consisteix a introduir el complement, quan és una oració subordinada [...] amb la mateixa preposició amb què fóra introduït si fos un nom, un pronom o un infinitiu [...] la construcció normal en català [...] era la introducció de les oracions completives amb la simple conjunció *que*.» [Reproduït per Rafel (1984: 407).]

8/9/1923: «[...] els verbs que signifiquen *ésser* [...] regeixen la preposició *en* [...] aquesta última construcció [...]:

“... perquè era vinguda en aquella muntanya” [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 409).]

12/9/1923: «Una construcció freqüent [...] és la introducció de l'infinitiu amb la preposició *de* quan fa de subjecte [...]

Quant a l'infinitiu subjecte en el cas d'anar posposat al verb principal de la preposició [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 410).]

15/9/1923: «[...] fent servir per enllaçar proposicions independents un mot que era exclusivament subordinant [*puix*] [...]

Es poden citar un gran nombre de passatges [...] dels quals ressur el caràcter de mot subordinant de *puix* contrastant, dins una mateixa preposició, amb un *car* coordinant; passatges en què una preposició començada amb *puix* forma part integrant d'una preposició independent començada amb *car*:

“... altra cosa no vull de vostra senyoria ni demane sinó la vida... Car béns de fortuna no en desig *puix* són transitoris e sense neguna fermetat” [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 411).]

16/9/1923: «Suposem una preposició en què s'explica o justifica ço que acaba de dir-se en una preposició precedent; aquella preposició no pot ésser introduïda amb *doncs* [...]

Una preposició subordinada introduïda amb *puix* és una preposició subordinada, una preposició que forma part d'una altra preposició; amb *puix*, ço que diem en una preposició és explicat o justificat dins la mateixa preposició; la preposició justificativa o explicativa forma part integrant d'aquesta: *Ara t'ho diré, puix m'ho demanes amb tanta d'insistència* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 412).]

29/9/1923: «la frase transcrita [*Exigir-els-hi la resposta*] [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 418).]

27/10/1923: «“El que treballarà serà recompensat.”

“El que treballi serà recompensat.”

[...] aquestes dues construccions [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 427-428).]

28/10/1923: « [...] la construcció *Des de tal indret estant* [...] cal donar preferència a *De tal indret estant* [...] una expressió com *de tal indret a tal altre* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 428).]

20/12/1923: «*perquè* serveix o per a introduir una preposició causal [...] o per a introduir una preposició final [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 447).]

21/12/1923: «*Si no hi equival* [a «*Demana'ls-ho; si no se n'aniran sense tronar-t'ho*»] a una preposició condicional (*si no els ho demanes*) [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 448).]

Pel que fa a les categories infraoracionals, hi veiem usades les unitats de significació *construcció, frase, subjecte, terme, perífrasi* i *membre*. La més utilitzada és la primera, sobretot en parlar d'aspectes de lligam entre mots: ús de certes preposicions (*Converses* del 10/1, 20/5, 22/5, 27/5, 2/9, 4/9, 5/9, 8/9, 12/9 i 28/10), l'ús del mot *no* (*Converses* del 23/3, 24/4, 26/4, 23/5 i 29/8), l'ús dels temps verbals en les subordinades (23/8 i

27/10) i la concordança entre *haver-hi* i l'element posposat (*Conversa* del 12/6). També fa servir aquest terme quan tracta d'aspectes de lligam amb incidència en l'estructura sintàctica: és el cas de les estructures de relatiu tractades en les *Converses* del 16/8 i 21/8 (aquesta última anomenada «perífrasi» en la *Conversa* del 25/1). Finalment parla de «construccions» en referir-se a estructures com *haver-hi que* i *front a* (10/5 i 14/4).

El terme *frase*, el fa servir el lingüista de Gràcia per referir-se clarament a unitats infraoracionals (14/6) i no tan clarament (24/3: «combinacions de mots»; 29/9: «Exigir-els-hi la resposta»).

Pel que fa al subjecte, en la *Conversa* del 2/1 Fabra fa una distinció entre l'ordre amb què les idees ens vénen al cap —és a dir: el psicològic— i l'ordre gramatical de la llengua.

Les unitats *terme* i *membre* les trobem, la primera dues vegades, per referir-se als relatius mono o polilèxics (*Converses* del 16/1 i 21/8); la segona, una sola vegada (11/4), al·ludint als complements.

Quant a l'«expressió d'un pensament complet», el Mestre s'hi refereix amb els termes *proposició*, *oració*, *frase* i *expressió*. Pel que fa al primer, l'usa en una definició de *proposició subordinada* (el 16/9) i en definicions per extensió, per referir-se a una multitud de categories. D'entrada, en la *Conversa* del 24/3, la *proposició* és unitat intermèdia entre la *frase* i la *clàusula*. En la del 12/9, deduïm que pot estar constituïda per un verb principal seguit d'un infinitiu subjecte. I també l'usa per parlar de proposicions principals, afirmatives o negatives (22/3, 23/3, 24/4, 26/4 2/8, 29-31/8, 15/9), subordinades (28/2, 27/5, 24/8, 15/9 i 20/12), condicionals (23/8, 21/12), relatives (24/8), «explicatives o justificatives» (20/2 i 15-16/9).

Pel que fa a la unitat *oració*, en tres *Converses* (16/1, 19/8 i 21/8) la fa servir per tractar de les relatives, i en la del 5/9 es dedueix que una «oració subordinada» és diferent d'un membre amb un verb en infinitiu.

En la *Conversa* del 23/3, el terme *expressió* es refereix tant a una subordinada condicional com a una pregunta, en parlar de l'ús dels mots *mai* i *res*.

En tercer lloc, sobre les unitats supraoracionals, trobem en els textos de l'any 23, les unitats *clàusula* i *passatge*. El primer es troba en la *Conversa* del 24/3, on és una unitat que inclou *frases* i *proposicions*. El segon, indica fragments multioracionals (11/2 i 15/9).

9.2.2.23. LA SINTAXI A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1924

I. La concepció de la sintaxi en aquestes *Converses*

Pel que fa als partits presos observables sobre sintaxi, hem trobat la informació següent:

5/8/1924: «És una cosa de no dir el bé que farien els nostres diaris si apareguessin escrits correctament, en un català lliure de castellanismes, i de faltes de gramàtica, i d'inversions i pleonasmes inelegants. [...] faltes de construcció com les notades en la *Conversa* anterior [*de la qual n'és, els hi, tot el referent, Reial ordre aclarant, l'anteriorment relatat, s'uniren per a derrotar..., el qual valgué, Pel matí*]» [Reproduït per Rafel (1984: 521).]

(10/9/24: «Diu el nostre amic Ferran [*sic*] i Mayoral: “[...] en gramàtica [...] el costum [...] no basta a justificar una regla. [...] no cal [*sic*] oblidar la valoració platònica, l'eventual esmena dels fets segons un ideal de perfecció. Vora les raons de costum convindria també en gramàtica pensar en les raons de la raó, del gust, de la bellesa, de la cultura”.

D'acord. Però els mitjans d'esmenar els fets [...] ens els ha de donar la llengua mateixa. [...] s'atreviria Ferran i Mayoral a introduir en el seu català un relatiu possessiu [...]? La llengua hi guanyaria segurament; però el català no li forneix cap mot amb aquesta significació, susceptible d'adoptar-la [...]

[La distinció entre *seu* i *llur* paral·lela a *leur* i *sien*] és una cosa artificial, però recolza en el fet de l'existència, en català, del mot *llur* [...]: *llur* no és una invenció. [...]

I després, encara, cal tenir en compte la viabilitat de la innovació proposada [...] Un escriptor, a risc seu, pot adoptar rigorosament aquesta o aquella regla si creu que amb ella s'introdueix un perfeccionament en la llengua literària; però el gramàtic ha d'ésser més circumspecte, i tot el més que pot fer, en casos com el de *que* i *qui* o de *seu* i *llur*, és de recomanar l'ús de *qui* o de *llur*, sense condemnar, però, *que* i *seu*. No pot fer altra cosa.» [Repr. per Rafel (1984: 530-531).]

30/12/1924: «Més que un mot, una construcció forastera, pot penetrar en la llengua sense que ens en [*sic*] adonem. [...] una construcció [...] frases com: “El nostre país vol la pau, i nosaltres se la garantitzem”.» [Reproduït per Rafel (1984: 553-554).]

(sense data):¹⁶² «Realment, la construcció *Estic segur de què vindran* pot haver-se produït en català enfora de tota influència castellana. *Estic segur* reclamant la introducció del seu complement mitjançant *de* en el cas d'ésser aquest complement un substantiu o pronom, dient-se *Estic segur de l'èxit* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 242).]

En la *Conversa* del 5/8, distingeix entre faltes i inversions i pleonasmes inelegants; és a dir, entre desconeixement de la gramàtica i ineptitud estilística. En la del 10/9, destaquen l'apel·lació a l'empirisme («els mitjans d'esmenar els fets [...] ens els ha de donar la llengua mateixa») i la circumspecció del gramàtic en qüestions de sintaxi al final del fragment. En la del 30/12, tornem a trobar una al·lusió a la poca perceptibilitat dels fenòmens sintàctics. En la *Conversa* sense data, hi ha subjacent la idea que la llengua és un sistema de possibilitats, que no necessàriament es realitzen.

I.I. La concepció de les categories sintàctiques en aquestes *Converses*

Pel que fa a les categories sintàctiques, les *Converses* rellevants són les següents:

27/1/1924: «[...] la construcció *blasmar d'alguna cosa* [...] la construcció normal antiga [...]: *Li regraciaren la seva bona voluntat* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 463).]

31/1/1924: «[...] les construccions castellanes corresponents [*a pensar a fer alguna cosa, entretenir-se en alguna cosa*] [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 465).]

2/2/1924: «[...] girs forasters [...]: el verb *estar* envaint l'esfera del verb *ésser* [...]; la perífrasi *haver-hi que* [...]; *tenir que* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 465-466).]

19/2/1924: «[...] expressar la idea que enclouen els mots *con arreglo a* mitjançant la locució *amb arranjament a.*» [Reproduït per Rafel (1984: 469-470).]

21/2/1924: «[...] la frase en qüestió [...] *he guanyat la convicció de que per a que el progrés posés arrels...* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 471).]

26/2/1924: «[...] aquesta frase [*“a pesar de habersele avisado de lo crítica que era la situación”*] [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 472).]

5/3/1924: «[...] aquesta construcció [*el satisfeta i el reconeguda que estic*] [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 476).]

12/3/1924: «[...] frases [*S'observen en ell*] [...] posar les determinacions circumstancials al començament de la proposició [*En el capítol següent els lectors hi trobaran...*]» [Reproduït per Rafel (1984: 478).]

¹⁶². Com que Rafel només publica les *Converses* datades fins al 1924, aquesta com a màxim és de 1924.

27/7/1924: «Tota construcció feta a base de canviar *que* en *què* [a motivant el *què* molts amics es traslladessin...] [...] Ni, fent de subjecte, una proposició conjuntiva hauria [...] de construir-se amb l'article: *El que* vós li diguéssiu això l'ha molestat en gran manera.» [Reproduït per Rafel (1984: 519).]

9/8/1924: «[...] la mateixa falta: l'adjunció d'un pronom feble [...] al verb de l'oració de relatiu [...] Ben construïdes, les oracions de relatiu [...]

Suposem una oració com *El mot A prové del mot llatí B*. [...] la frase nominal *del mot llatí B* [...] no mitjançant una oració independent, sinó mitjançant una oració subordinada [...], on la frase pronominal *del qual* [...] la frase nominal *del mot llatí B* [...] la frase pronominal *del qual* [...] la idea que ja és expressada pel pronom relatiu» [Reproduït per Rafel (1984: 523).]

13/8/1924: «[...] una oració de relatiu mal construïda [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 524).]

14/8/1924: «[...] l'oració [s'uniren per a derrotar el candidat ciervista] [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 524).]

20/8/1924: «[...] tres exemples d'una construcció [*l'anteriorment relatat, el referent a, l'establert*] [...] Una frase com *lo anteriormente relatado* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 525).]

(23/8/1924: «Un dels contradictors del senyor Bulbena (que pretén que el relatiu *que* no ha d'ésser mai usat en funció de subjecte) [...] Ara, si la totalitat o la gran majoria dels escriptors actuals, creient avantatjós per a la llengua que aquesta poseís [...] les dues formes *qui* i *que*, es posessin arbitràriament a usar rigorosament *qui* com a subjecte i *que* exclusivament com a complement directe [...] solament llavors tindria un sentit això de dir que, en funció de subjecte, *qui* és sols gramatical, i l'ús de *que* constitueix una falta de gramàtica.» [Repr. per Rafel (1984: : 526-527).]

4/12/1924: «¿Què és un gerundi no adverbial? [...] un gerundi usat en una frase que no és una frase adverbial, que no expressa cap circumstància de l'acció designada pel verb de l'oració principal.[...]

Aquests gerundis no adverbials permeten de conjuminar proposicions interminables [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 550-551).]

Pel que fa a les categories sintàctiques infraoracionals, Fabra usa les unitats de significació especialitzada *construcció*, *frase*, *subjecte*, *gir*, *perífrasi* i *locució*. La primera, com hem vist en altres *Converses*, fent referència a aspectes de lligam —sense influència en l'estructura de la frase (27/1, 31/1 i 5/8) o amb influència (27/7, 5/8 i 13/8)—, a aspectes d'estructura (textos del 5/3 i del 20/8) i a aspectes de funció (30/12).

Quant a la unitat *frase*, destaquen les denominacions *frase nominal*, *frase pronominal* (totes dues en el text del 9/8) i *frase adverbial* (el 4/12), ja que —les dues primeres

explícitament,¹⁶³ la tercera implícitament— reben el seu nom a partir del nucli del conjunt independentment de l'estructura que presenten. El conjunt *del mot llatí B* és una frase nominal i *del qual* és una frase pronominal perquè els nuclis semàntics respectius són *mot llatí B* i *qual*. La frase adverbial es dedueix que pot estar constituïda per un gerundi com a nucli, que és la forma verbal adverbial.¹⁶⁴ També destaca, pel que fa a l'ús de *frase* en aquest text del 9/8, l'apel·lació que fa el Mestre a l'«expressió d'una idea» —que també fa en usar el terme *locució* el 19/2—, contraposada com hem vist en altres textos fabrians a l'«expressió d'un pensament» que és la proposició.

Pel que fa a les altres unitats infraoracionals, el lingüista de Gràcia qualifica de «girs» els usos abusius de *estar* i les perífrasis *haver-hi que* i *tenir que* (el 2/2); fa servir en aquest mateix text la unitat *perífrasi* per referir-se a *haver-hi que*; i al·ludeix al subjecte com a funció sintàctica el 23/8.

Respecte a les categories oracionals, en aquestes *Converses* destaquen les alternances entre unitats de significació en un mateix text. La que crida més l'atenció és la que trobem en el text del 4/12: el gerundi bo és el que constitueix una «frase adverbial» que expressa una «circumstància de l'oració principal»; el dolent constitueix una frase no adverbial i permet fer tirallongues de «proposicions interminables». La segona alternança, la trobem en el fragment del 12/3, en el qual trobem usats *frase* i *proposició*¹⁶⁵ com a designacions de l'expressió d'un pensament. I la tercera, la constitueix la polisèmia de *oració*, en el text del 9/8, ja que designa tant l'oració de relatiu —com és habitual en les *Converses* en general i fa en el text del 13/8— com l'expressió d'un pensament —com també fa en el text del 14/8—. Com a nota destacada, encara, hi ha l'ús de *frase* per designar una oració subordinada («a pesar de habersele avisado de lo crítica que era la situación») en el text del 26/2.

¹⁶³. I encara, en el text del 20/8, designa *lo anteriormente relatado* com a «frase».

¹⁶⁴. Com veurem tot seguit, en aquest text el Mestre presenta una jerarquia estructural ascendent entre *frase*, *oració* i *proposició*.

¹⁶⁵. En el text del 27/7 també el fa servir per referir-se a una oració subordinada.

En l'àmbit supraoracional, en el fragment del 30/12 hi trobem la unitat *frase* en al·lusió a dues oracions coordinades.

Per tant, com a nota general destacable en les *Converses* de l'any 1924, hi ha la polisèmia observada en la unitat *frase*: com a unitat infraoracional, a partir del nucli semàntic dels conjunts designats; com a unitat oracional, tant en el sentit d'‘oració independent’ com de ‘subordinada’; i, com a unitat supraoracional, en el sentit de ‘conjunt d'oracions coordinades’.

9.2.2.24. LA SINTAXI A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1925¹⁶⁶

Pel que fa a la concepció de la sintaxi en aquestes *Converses*, hem trobat informació interessant en els fragments següents:

14/4/1925: ?: «en [sic] Cases-Carbó proposava d'evitar l'enfarfegament que en certs casos produeix l'ús de la perífrasi *el... del qual* [...]» [SRomUB: 691]

29/10/1925: ?: «Ja fa anys que diem, [sic]—i fixeuvos que no diem *venim dient*, defugint aquests allargassaments de mal gust que tant s'estilen avui dia: *venir dient, estan governant molt bé, ara anem a reunir-nos els dijous*, [sic]— [...]» [SRomUB: 785]

Són dos fragments amb apreciacions estilístiques sobre determinades construccions.

Respecte a la concepció de les categories sintàctiques en aquestes *Converses*, hem trobat informació interessant en els fragments següents:

¹⁶⁶. Les *Converses* que reproduïm dels anys 1925-1928, les hem consultades directament a la capsa que es conserva a la Biblioteca del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona. En aquesta capsa hi ha els textos que van servir d'originals per a l'edició de Barcino (1954-1956), que en va fer una classificació temàtica —trencant, si calia, l'ordre cronològic. Aquests textos són, o retalls de *La Publicitat* o textos mecanoscrits, en tots dos casos amb la data anotada a mà i sense la numeració de la pàgina del diari: d'aquí l'interrogant pel que fa a la pàgina amb què encapçalem les nostres citacions. L'abreviació *SRomUB*, doncs, indica la procedència d'aquesta capsa, i la numeració a la dreta dels dos punts, la numeració que els editors de Barcino van donar a cada text «original». Per tant: donem al principi de la citació la data que hi ha anotada en el retall o en el mecanoscrit, seguida d'un interrogant perquè desconeixem la pàgina del diari en què es va publicar; i al final, la referència numerada de la capsa de la Universitat de Barcelona.

1/1/1925: ?: «Amb aquesta proposició [*Trucant a totes les cases, vàrem en fi trobar el subjecte que cercàvem*] s'enuncien el fet de trucar a totes les cases i el fet de trobar en fi el subjecte que cercàvem [...] gerundi, [...] forma verbal que té la força d'un adverb, apta per tant per formar frases que expressen una circumstància (el lloc, la causa, el mitjà, etc.). [...] una proposició coordinada (*i vàrem en fi trobar el subjecte que cercàvem*) en la qual, un adverb demostratiu o relatiu, per ex., així, presentés el contingut de la proposició anterior com una circumstància de l'acció expressada en la segona proposició. [...]

En aquesta inversió en els temps dels dos verbs [*Vàrem trucar a totes les cases, trobant en fi el subjecte que cercàvem*] està l'origen del gerundi no adverbial, que avui s'usa llargament per a enganxar proposicions els continguts de les quals no tenen sovint cap relació entre ells.» [SRomUB: 216]

13/1/1925: ?: «¿Es [*sic*] que és encongir una llengua de privar que sigui [...] expressat mitjançant una frase de gerundi, [*sic*] allò que forçosament hauria d'ésser expressat per una proposició coordinada?» [SRomUB: 600]

17/1/1925: ?: «es dóna millor idea de quina és la construcció combatuda. Una dotzena d'exemples escollits són millors per a fer comprendre quin és el gerundi que combatem que una llarga explicació de quina ha d'ésser la funció d'un gerundi [...]» [SRomUB: 660]

24/1/1925: ?: «Una frase formada amb un gerundi bo, constituint una determinació circumstancial, pot anar davant o darrera del verb principal [...] Però una frase formada amb un gerundi dolent [...] va necessàriament darrera el verb principal [...]

Quan al final d'una proposició se'ns ocorre d'escriure una frase de gerundi [...] si podem anteposar-la al verb principal [...], el gerundi és bo; si no és possible, el gerundi és dolent, i cal reemplaçar la frase de gerundi per una proposició coordinada amb la primera o donar qualsevol altre tomb al període [...]» [SRomUB: 217]

3/2-11?¹⁶⁷/1925: ?: «fer precedir de la preposició *de* l'infinitiu quan fa de subjecte d'una proposició. [...] quan l'infinitiu-subjecte va al darrera del verb principal, creiem preferible [ø; *sic*] construir-lo amb *de* [...]

En la proposició *Anar-ni no ens era permès*, el subjecte [...] és la frase *anar-hi*; aquesta frase conté un infinitiu [...] quan una frase d'infinitiu [...] en lloc d'anar al davant del verb de la proposició [...]» [SRomUB: 236]

5/2-11?/1925: ?: «on el català parlat oposa l'infinitiu precedit de la preposició, no hi hem de veure una construcció defectuosa [...]» [SRomUB: 237]

10/2-11?/1925: ?: «[...] les locucions quantitatives *molt de, tant de*, etc. [...] Una reacció s'ha iniciat a favor d'aquelles locucions així com a favor de l'ús de l'infinitiu-subjecte i dels infinitius-complements precedits de la preposició *de*. Ara, els partidaris del reviscolament d'aquestes construccions [...] els adjectius que es troben en el cas de *negre* en una expressió com *dos vestits blancs i un de negre*.» [SRomUB: 784]

18/2-11?/1925: ?: «Quan el català presenta, amb la mateixa valor, dues construccions A i B [...]» [SRomUB: 294]

1/4/1925: ?: «No havem verificat [...] l'extensió d'aquest canvi de *que* en *què* [«darrera l'article»]. Es tracta sens dubte d'un creuament entre dues expressions com *no sé què vol* i *no sé el que vol*» [SRomUB: 717]

¹⁶⁷. Com que les anotacions manuscrites alternen per a la consignació dels mesos la numeració aràbiga i la romana, davant la notació amb dos pals, no queda clar si és el mes de febrer (el II) o de novembre (l'11).

8/4/1925 ? : «Amb aquest on pronom, En [sic] Cases-Carbó ha confeccionat la seva construcció: *Un home d'on la pèrdua és fàcil de reparar*.

Diem *confeccionat*, perquè aquesta construcció i l'antiga sobre la qual en [sic] Cases-Carbó vol recolzar-la són dues construccions diferents: el lull·lià [sic] té la valor de l'ablatiu llatí (depèn directament del verb de l'oració de relatiu: *lloar*) [...] Si en [sic] Cases-Carbó [...] no té un sol exemple de *d'on* amb la valor del genitiu llatí, és evident que la seva construcció és filla d'una imitació de la construcció francesa [...]» [SRomUB: 101]

14/4/1925: ? : «[Cases-Carbó] afègia: “En aquestes frases [...] en [sic] Cases-Carbó proposava d'evitar l'enfarfegament que en certs casos produeix l'ús de la perífrasi *el... del qual* [...] No altra cosa volia dir en preguntar-se si no valdrà més, en tal i tal frase [...] en confeccionar les seves frases [«En vaig veure començar dos (de vapors) d'on la carcassa de ferro donava ja idea del que havien d'ésser»; «segueix un curs d'on l'esquema elemental... es pot fixar»; «Exposa Seipel algunes teories d'on l'aplicació concreta és molt discutida»; «... si realment es pot donar el nom de poeta al versificador d'on la pobresa de sentiment i de vocabulari traspasa els límits...»]» [SRomUB: 691]

21/4/1925: ? : «d'aquesta expressió [«me'n ric, d'ell»] s'ha passat a un *me'n ric d'ell* [...]

Llavors, així com, en el cas de reemplaçar *d'ell* per *en*, en una frase com *em ric d'ell*, diem *me'n ric*; en una frase com *m'enric d'ell*, direm *me n'enric* [...] expressions com *menric* [sic], que pot significar *me'n ric* i *m'enric* [...]» [SRomUB: 566]

13/6/1925: ? : «quan ens trobem davant un complement directe introduït amb la preposició *a* (sia en una traducció de l'espanyol, sia que, escrivint, se'ns ocorri la construcció espanyola) [...] El fet d'introduir l'espanyol el complement directe de persona amb la preposició *a* permet a aquesta llengua una llibertat en l'ordre dels membres de la proposició [...] en molts casos, en traduir de l'espanyol [cal] [...] recórrer a una altra construcció. [...] veiem sovint haver-se hagut de conservar la preposició, contra la regla general de construcció del complement directe. Així trobem traduït: “También visitó al barón de Viver una nutrida representación de la Unión Gremial...” per “També vistà al baró de Viver una nodrida representació de la Unió Gremial...” [...] cal [...] donar un altre tomb a la frase, per exemple: “També fou visitat el baró de Viver per una nodrida representació de...”» [SRomUB: 790]

26/6/1925: ? : «quan reintroduïm un verb en el llenguatge literari cal no sols conèixer exactament la seva significació, sinó saber quins complements demana, quina construcció exigeix [...]

Però també és molt freqüent de trobar verbs arcaics acompanyats de complements que no són els que els pertany d'adjuntar-los; cada dia trobem construccions defectuoses amb verbs com *blasmar* [...]

Li regraciem les seves paraules. En substitució d'aquesta construcció, trobem avui gairebé exclusivament: *El regraciem per les seves paraules*. [...] una preposició com *Esta teoría se apoya en los hechos que...* [...] en frases com aquestes [...] La construcció correcta és: *Aquesta teoria recolza en els fets que...*» [SRomUB: 240]

27/6/1925: 6?: «l'adopció del gir d'on amb la valor de *el del qual* [...] els exemples antics invocats no justificaven la construcció proposada [...] una expressió com *c'est une chose où je suis déterminé* [...]» [SRomUB: 102]

4/7/1925: ? : «així va descabdellant-se el telegrama redactat a llargs períodes construïts a base del famós gerundi copulatiu [...]» [SRomUB: 748]

23/7/1925: ? : «una frase com *Demà vindré a Manresa* [...]» [SRomUB: 621]

28/7/1925: ? : «Aquella frase francesa [*Il y a deux ans j'ai diné avec mon père*] i aquestes dues frases espanyoles [*Ayer hemos estado en su casa* i *Esta mañana les di el desayuno*] [...]» [SRomUB: 208]

17/9/1925: ?: «Què és el gerundi? Una forma verbal [...] que dins una proposició, serveix per a formar frases adverbials. [...]

Funció del gerundi. Un exemple la farà comprendre: “Ahir, passant per la Rambla, vaig trobar el nostre amic Jaume”. La frase *passant per la Rambla* enuncia una circumstància del fet de trobar-hi l'amic Jaume [...] una frase de gerundi és una frase adverbial.» [SRomUB: 214]

22/9/1925: ?: «“Vam anar a casa seva, trobant que ja era a fora.”

Quan hom ha fet notar que aquesta construcció, avui tan estesa en el català escrit, és dolenta, perquè el gerundi, essent una forma verbal l'ofici de la qual, dins la proposició, és de formar frases adverbials (ço és, que fan l'ofici de determinació circumstancial), no ha d'emprar-se formant un grup de mots (*trobant que ja era a fora*) que denota quelcom que no constitueix cap determinació circumstancial [...] hi ha algun escriptor que tracta de llevar valor a aquesta condemna objectant:

Bé: i què hi fa que, darrera l'enunciació d'un fet, allò que és simplement una conseqüència d'aquest i que ordinàriament és expressat mitjançant una proposició independent, ho expressem ara, valent-nos del gerundi espanyol mitjançant una frase de gerundi, que ens estalvia tallar el període i obrir-ne un de nou?

És evident [...] que en una llengua en què aquest ús del gerundi esdevingués habitual, el lector davant una proposició com la 3 [*Hem anat de A a B atacant l'enemic, que s'ha vist obligat a recular*] (que és igual a la 2 [*Hem anat de A a B i hem atacat l'enemic, que s'ha vist obligat a recular*]) no trauria pas en clar si l'atac a l'enemic ha tingut lloc durant l'anada de A a B o després de l'arribada a B.» [SRomUB: 218]

18/10/1925: ?: «Els guanys que en català modern ha fet la construcció *m'agradarà veure'l* en perjudici de la construcció *m'agradarà de veure'l*, i l'aparició en el llenguatge escrit de la construcció *un negatiu* en substitució de la construcció tan catalana *un de negatiu*, són un bell exemple de com les construccions característiques del català [...]

Un altre cas d'acostament al castellà és l'extensió que, en el català ciutadà i sobretot en la llengua escrita, havia pres l'ús de la preposició *a* en el complement directe [...]. Ací, també, no es tracta d'una construcció completament estranya al català i que el català modern degués a la sola influència castellana. [...]» [SRomUB: 786-787]

29/10/1925: ?: «Ja fa anys que diem, [*sic*] —i fixe-u-vos que no diem *venim dient*, defugint aquests allargassaments de mal gust que tant s'estilen avui dia: *venir dient, estan governant molt bé, ara anem a reunir-nos els dijous*, [*sic*]— [...]

I aquesta regla és tant [*sic*] dins la nostra manera de construir les frases de sentit positiu, que sovint l'apliquem àdhuc quan parlem l'espanyol: a cada moment se senten a Barcelona frases com tenemos *tres de azules* [...]. Doncs bé, no és rar de trobar en el català escrit construccions com aquesta: *en aquest polinomi hi ha dos termes positius i tres negatius*. [...]» [SRomUB: 785]

Quant a les categories infraoracionals, trobem en aquests textos les unitats *frase*, *construcció*, *subjecte*, *expressió*, *perífrasi*, *membre* i *gir*. La unitat *frase*, que també trobem com a unitat oracional, la fa servir Fabra en cinc fragments (1/1, 13/1, 24/1, 17/9, 22/9) per definir clarament la frase adverbial com l'expressió d'una circumstància del verb de la proposició principal (sobretot en els dos últims textos) i per referir-se a la frase d'infinitiu (text del 3/2-11) com a subjecte d'una proposició.

El terme *construcció* és usat en molts textos (3/2-11, 5/2-11, 10/2-11, 13/6, 26/6, 18/10 i 29/10) per fer referència a qüestions de lligam sense influència en l'estructura

oracional i en quatre textos (17/1, 8/4, 27/6 i 22/9), a qüestions de lligam amb influència en l'estructura oracional.¹⁶⁸

Les altres unitats de significació, Fabra les usa menys freqüentment: *expressió*, per referir-se al fragment *dos vestits blancs i un de negre* (10/2-11); *perífrasi*, per referir-se al conjunt *el... del qual* (14/4); *membre*, per referir-se als complements i el subjecte (13/6); i *gir*, per referir-se al conjunt *d'on* (27/6).

Pel que fa a les unitats oracionals, destaquen els fets següents:

a) L'ús majoritari del terme *proposició* com a expressió d'un pensament (textos dels 1/1, 13/1, 24/1 i 26/6), amb referència expressa a una jerarquia en relació amb les frases adverbial (textos del 17/9 i 22/9) i d'infinitiu (3/2-11).

b) La polisèmia dels termes *expressió* (textos dels dies 1/4 i 27/6) —fins i tot en alternança en el mateix text (21/4) amb la unitat *frase*— i *frase* (textos dels dies 14/4, 13/6, 23/7, 28/7 i 29/10) com a enunciació d'un pensament, i, com hem vist suara, com a unitats infraoracionals.

c) L'ús exclusiu —en un sol text (8/4), però— del terme *oració* per parlar de les relatives.

Pel que fa al nivell supraoracional, destaca en primer lloc la condemna que el Mestre fa del gerundi copulatiu en termes del que la lingüística textual i discursiva anomena «coherència»: en la *Conversa* de l'1/1 rebutja aquest ús perquè permet lligar proposicions no relacionades semànticament. I, en segon lloc, hi ha les al·lusions al període, també parlant d'aquest gerundi (24/1, 4/7 i 22/9).

¹⁶⁸. En el text del 18/2 no queda clar a què es refereix amb el terme *construcció*.

9.2.2.25. LA SINTAXI A LA «CONVERSA AMB POMPEU FABRA» (V/1926)

Pel que fa a la sintaxi, en aquesta entrevista a Fabra només hem trobat aquesta informació rellevant:

P. 492: «El més endarrerit, indubtablement, encara, és la sintaxi, com tot el que té relació íntima amb el pensament.»

El Mestre destaca el component psicològic de la sintaxi.

9.2.2.26. LA SINTAXI A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1926

Pel que fa a la concepció de la sintaxi, trobem la informació següent en aquestes

Converses:

5/6/1926: ?: «És prou sabut que a una combinació sintàctica d'una llengua no correspon sempre una mateixa combinació en una altra llengua. [...] Però això és, naturalment, sovint oblidat en les traduccions mecàniques fetes traduint mot per mot sense penetrar el sentit de la frase.[...]

Però encara hi ha quelcom de pitjor en la nostra premsa, i són les faltes no contra el català, sinó contra la gramàtica general, aquelles faltes que a tot arreu fan dir dels que les cometem que no saben d'escriure. Aquí es dona, doncs, el cas de confiar-se la tasca d'escriure per al públic a gent que no sap d'escriure!

Heus aquí alguns exemples d'aquestes faltes vergonyoses:

“Al camp X va tenir lloc aquest partit, el qual, donada la baixa forma del Y, ja a l'avançada era prevista una victòria del Z.”

“... d'un fort xut que amb tot i parar X la bala reboté al marc.”

“... ja que el joc... de totes maneres el nivell de forces era manifest.”

“...va incórrer en penalty, que tirà X i Z va parar-lo amb molt d'encert.”¹⁶⁹

[*Conversa* retallada i enganxada al full número 865 de la capsa de la biblioteca del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona.]

24/9/1926: ?: «[...] fóra d'aconsellar de no recórrer tant a l'anteposició dels circumstancials, de què avui s'abusa. “En el segon capítol hem llegit” és, en general, millor, més correcte, que “En el segon capítol hi hem llegit”, però molt millor és, en general, “Hem llegit en el segon capítol”. Aquesta hauria d'ésser la construcció normal, i no hauríem de recórrer a la inversió sinó en vista a un determinat efecte estilístic.» [SRomUB: 303]

¹⁶⁹. En aquestes dues últimes frases no hi ha marcat en cursiva el problema que Fabra hi veia.

En el text del 5/6, al·ludeix en el primer paràgraf a la necessitat de reflexió en sintaxi, i en els paràgrafs següents, a la gramàtica general, diferent de la catalana. En el fragment del 24/9, insisteix en la necessitat d'alterar l'ordre de la frase amb mesura, com a recurs estilístic.

Pel que fa a les categories sintàctiques, hi ha la següent informació interessant:

24/4/1926: ?: «l'omissió habitual de la negació *no* en les preposicions [*sic*] negatives en què el verb darrera algun dels mots *ningú* [...]

girar la frase posposant aquest mot al verb: si llavors apareix el verb amb un *no*, així [*sic*: això?] és senyal que l'addició [*sic*] *no* en la frase en qüestió és correcta [...]» [SRomUB: 817]

28(?)¹⁷⁰/4/1926: ?: «En les proposicions subordinades introduïdes amb la conjunció *quan* o amb un relatiu, l'acció futura problemàtica era abans normalment expressada pel futur; no hi és incorrecte el present de subjuntiu, que trobem també usat en català antic; però és de doldre que la construcció que hauria d'ésser almenys la predominant es trobi avui no ja relegada a segon terme, sinó del tot abandonada pels nostres escriptors. I és encara més de doldre perquè [...] l'ús del present de subjuntiu [...] pot donar lloc a frases equívokes: [...]“els que treballem serem recompensats”» [SRomUB: 211]

7/7/1926: ?: «una construcció com *mai no ve* [...] és [...] preferible a la construcció *mai ve*. Però els que no saben quan cal afegir un *no* a un grup de mots en què figura un *mai* precedint el verb, o no saben en quin lloc del grup cal col·locar el *no* afegit, aquests més val que no tractin de modificar la construcció habitual *mai ve*; perquè si en una proposició expositiva negativa, és preferible *mai no ve* a *mai ve*, un *sense mai no venir* reemplaçant un *sense mai venir*, o un *no mai ve* a *mai ve*, no solament no són millors que les construccions habituals, sinó que són absolutament erronis. Si, doncs, el desig de no practicar l'omissió habitual del *no* en les proposicions negatives ens ha de portar a construccions absurdes com *sense mai no venir* o com *no mai ve*, més val renunciar a l'addició de *no* i accontentar-se amb les construccions habituals.

La ignorància d'aquesta regla condueix molt sovint a proposicions que diuen el contrari del que l'autor ha volgut dir. Vegeu-ne un exemple:

“... la rebuda que li tributà el poble de V., el record de la qual no res el podrà esborrar.”» [SRomUB: 815]

16/7/1926: ?: «Quan el subjecte d'una oració és la persona que tractem de vostè, sovint el català sobreentén el subjecte [...] Això ocorre principalment en les proposicions imperatives i interrogatives.» [SRomUB: 593 [mecanografiada]]

24/8/1926: ?: «Diferents vegades hem combatut l'ús de certes frases verbals [...] una d'elles és la combinació del verb *venir* amb un gerundi [...] *ve observant-se* [...]» També condemna *va a ploure*, *quedar establert* i *estava dinant*, que també qualifica com a «frases». [SRomUB: 749]

4/9/1926: ?: «[...] trobem girs com *li preguem faci tal cosa* [...]» [SRomUB: 676 [mecanografiada]]

12/9/1926: ?: «En català antic, *haver* impersonal es construïa normalment sense *hi*. [...]» [SRomUB: 681 [mecanografiada]]

¹⁷⁰. Marquem amb una interrogant el dia perquè la data està ratllada i no podem assegurar que sigui aquest el dia.

17/9/1926: ?: «Hem combatut diferents vegades la construcció *blasmar d'algú*. Hem fet notar que *blasmar* és un verb transitiu [...]

El fet d'alterar, en un verb reintroduït en la llengua, la construcció del seu règim, no és rar. Una altra construcció moderna que hem hagut de fer notar que no era l'antiga ocorre amb el verb *regraciar*. Els antics, en efecte, deien *regraciar a X una cosa* [...]» [SRomUB: 563]

24/9/1926: ?: «l'autor [d'una carta] torna a suscitar l'antiga qüestió, ja resolta, de si quan una determinació circumstancial precedeix el verb, és obligatori d'adjuntar a aquest algun dels dos pronoms *hi* i *en*. L'autor creu que una construcció com “En aquest capítol exposem la teoria tal”, és defectuosa, poc catalana, i que cal dir: “En aquest capítol hi exposem la teoria tal”.

Va errat: *hi* hi és admissible, però no obligatori; i, com a correcta, ho és més la construcció sense *hi* que la construcció amb *hi*.

Ell compara aquest cas d'inversió amb el cas en què el membre anteposat al verb és un complement, i diu: si, en una frase com “Considerem aquesta teoria” [...] en el primer cas el membre anteposat és un complement, l'anteposició del qual altera l'ordre gramatical dels mots [...] la frase ens faria l'efecte d'incompleta [...]» [SRomUB: 303]

8/12/1926: ?: «se'ns ha preguntat en alguna ocasió: És correcte d'usar *no* en una proposició en què figura un *mai* anteposat al verb? [...] No és sols correcte sinó, en general, preferible i àdhuc en alguns casos indispensable.» [SRomUB: 732]

En el nivell infraoracional, destaca l'ús de la unitat de significació especialitzada *frase verbal* per referir-se als conjunts formats per un verb conjugat i una forma verbal no conjugada (gerundi, infinitu o participi passat), en el fragment del 24/8. A més, tornem a trobar el terme *construcció* usat profusament per tractar d'aspectes de lligam entre elements (textos del 28?/4, 7/7, 12/9, 17/9 i 24/9). I hi trobem també una al·lusió a l'elidibilitat del subjecte (16/7), a la condició de «membre» del complement (24/9) i l'ús de la unitat *gir* per referir-se a l'omissió de la conjunció *que* (4/9).

En l'àmbit oracional, destaca la polisèmia del terme *frase* —usat com a infraoracional també— i l'ús que el Mestre en fa com a expressió d'un pensament, sol (textos del 5/6 i 24/9) o alternant en el mateix text amb la unitat *proposició*, bé com a sinònims (24/4), bé usant *frase* com a oració independent i *proposició* com a subordinada (28?/4). Aquesta última unitat la fa servir també com a comunicació amb sentit complet: adés en general (8/12), adés lligada als adjectius relatius a la modalitat: negativa (24/4 i 7/7), i imperativa i interrogativa (16/7). En aquest últim text alterna amb la unitat *oració*,

també com a designació d'una enunciació amb sentit complet. I la unitat *frase* és usada en parlar de problemes d'equivocitat.¹⁷¹

9.2.2.27. LA SINTAXI A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1927

Sobre la concepció de la sintaxi, trobem la *Conversa* següent, on Fabra torna a advocar per la màxima prudència en tractar de la sintaxi:

25/2/1927: ?: «Moltes vegades hem assenyalat els perills que comporta l'adopció d'un mot o d'un gir estranys a la llengua parlada. [...] tan bé els sona [a la gent] *Mai no hi hem anat* (correcte) com *No mai hi hem anat* (dolent) [...]

Pensem, encara, en el que ha passat amb *llur*, que trobem a vegades usat amb referència a un sol posseïdor [...], o amb *ço*, amb què alguns expressen el neutre de l'adjectiu (*ço important*), o amb *no res menys*, que tan sovint trobem emprat com a conjunció adversativa. I, si algun dia triomfava el criteri de substituir tot *que* subjecte per *qui*, tremolem de pensar els *que* complements i els *que* conjunció que hom trobaria reemplaçats per *qui*! És clar que això no vol dir que s'hagi de renunciar a l'addició del *no* omès en el llenguatge parlat, ni a l'ús de *llur* o de *ço*, ni que s'hagués de desistir de canviar en *qui* tot *que* en el cas que aquesta innovació fos jutjada encertada. Però ens aconsella evidentment de pensar-nos-hi molt abans de llançar-nos a proposar qualsevol innovació sintàctica.» [SRomUB: 877]

Pel que fa a les categories sintàctiques, hem trobat passatges relatius a les infraoracionals i les oracionals. Són aquests:

17/2/1927: ?: «La regla segons la qual les oracions que fan l'ofici d'un complement preposicional han d'ésser introduïdes amb la simple conjunció *que*, es troba molt sovint infringida per la major part dels escriptors catalans. [...] acostumen a posar davant l'oració completiva [...]

A cada moment trobem en les nostres publicacions construccions com aquestes: “De la frontera portuguesa arriba la notícia de què un grup de soldats sortí...” [...]

I què s'oposa, en aquests dos exemples, a l'aplicació de la regla catalana de construcció de les oracions completives? [...]

Hi ha casos, es dirà, en què la construcció sense preposició no és gens escaient, però, gairebé sempre, és quan ja no ho és àdhuc amb la preposició: “Invitant-los que assisteixin a una conferència” no és gaire escaient. Però tampoc ho és: “Invitant-los a què assisteixin a una conferència”. I és que ací, en lloc d'una oració completiva calia recórrer a una frase d'infinitiu: “Invitant-los a assistir a una conferència”.» [SRomUB: 290]

20a/7/1927:¹⁷² ?: «En una proposició negativa [...] si en una proposició negativa [...] “Res de transcendental passa a la comèdia” havia de mudar-se en “Res de transcendental no passa a la comèdia”: “No res de transcendental passa a la comèdia” és molt pitjor que la construcció que es tractava d'esmenar.» [SRomUB: 814]

¹⁷¹. En aquestes *Converses*, no hem trobat termes relatius al nivell supraoracional.

¹⁷². Aquesta *Conversa* i la que citem a continuació porten la mateixa data manuscrita. Ens referirem a aquesta com a 20a/7/1927 i a la següent com a 20b/7/1927.

20b/7/1927: ?: «En els temps d'obligació [...] i en el perfet perifràstic [...], hom pot adjuntar els pronoms febles a l'auxiliar [...] o posposar-los a l'infinitiu [...]; i és un fet prou conegut que hi ha gent del poble que fa les dues coses alhora [...].

És clar que aquesta construcció ha d'ésser curosament evitada en la llengua escrita.» [SRomUB: 794]

21/7/1927: ?: «Pot discutir-se si, al costat de la construcció *en entrar jo*, és convenient l'acceptar [*sic*] a l'*entrar jo*: el que sembla indiscutible és la licitud de la primera d'aquestes construccions [...]

Aquesta substitució de *a* a *en* davant els infinitius complements ja ve aconsellada per la forta tendència del català a favor de *a* en aquesta classe de complements, tendència que palesen els innumbrables casos en què, en frases del llenguatge familiar, hom oposa l'infinitiu introduït amb *a* [a] nom o pronom introduït amb *en* [...]» [SRomUB: 783]

26/8/1927: ?: «Tocant la qüestió de l'emprament del signe d'interrogació al començament de la proposició interrogativa, estem completament d'acord [...]: el fet de no tenir una construcció especial per a les proposicions interrogatives [...] Si, però, la proposició interrogativa és curta [...] en començar la lectura de la proposició [...] facilita enormement la lectura de les proposicions interrogatives.» [SRomUB: 69 [mecanografiada]]

Entre les unitats de significació infraoracionals, destaca l'ús de la unitat *frase d'infinitiu* per referir-se a un infinitiu complement (*Invitant-los a assistir a una conferència*) contraposada, en el mateix text (del 17/2), al terme *oració completiva (que assisteixin)*. Trobem també en aquestes *Converses* la unitat *construcció* per referir-se a aspectes de lligam (17/2, 20a/7 i 21/7) —per als quals també fa servir el terme *gir*, en el text del 25/2 (reproduït en parlar de la concepció general de la sintaxi)— i d'estructura (20b/7 i 26/8).

Entre les categories oracionals —a banda del que ja hem comentat de l'ús de *oració* per referir-se a les subordinades—, trobem en aquests textos el terme *proposició* dues vegades (20a/7 i 26/8) per designar l'expressió d'un pensament amb referència a la modalitat. Hi ha, també la unitat *frase*, el dia 21/7, que sembla que es refereix a l'enunciació d'un pensament i no a un sintagma preposicional.

9.2.2.28. LA SINTAXI A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1928

Hem trobat els fragments següents amb informació rellevant:

24/1/1928: ?: «una revisió de les frases fetes i de les expressions formulàries. [...] l'expressió *em dol* [...] *no s'hi val* [...] o *no s'ho val* [...]» [SRomUB: 625]

28/1/1928: ?: «En una traducció així no hi ha temps material de copsar el significat de cada frase i, llavors donar-li forma catalana, i es tradueix mot a mot sense parar-se a considerar si la frase resultant és correcta o vol dir el mateix que la castellana o àdhuc si vol dir alguna cosa.» [SRomUB: 320]

31/1/1928: ?: «Certes seccions dels nostres diaris són en el fons bilingües: els mots prou són, si no tots gairebé tots catalans, però la construcció és en absolut castellana. Són traduccions mot a mot en què són infringides les regles més elementals de la sintaxi catalana [...]; i a vegades, naturalment, resulten frases que són completament inintel·ligibles [...] reproduïda la frase castellana, hom entén el que era impossible d'entendre en la traducció catalana.» [SRomUB: 863 [mecnografiada]]

10/2/1928: ?: «En una exposició que no comporta cap moviment afectiu de l'autor (l'enunciació d'una veritat científica, la descripció d'un procés físic o químic, etc.), l'ús freqüent de les inversions constitueix una veritable barroeria. Un lector francès o anglès restaria estupefacte de trobar-se amb una prosa tan moguda [...] contrastant estranyament amb la naturalesa de l'assumpte tractat. [...] tortura la frase [...] no podria pas imaginar que tot aquell trasbals que el meravella no és una cosa volguda, com sia cosa que l'assumpte tractat comporta perfectament l'ordenació gramatical dels mots en el moment de portar-los al paper. [...] és degut [...] al fet que l'escriptor al qual ja acuden els pensaments prou desordenadament va escrivint els termes de la proposició en el mateix ordre que se li ocorren les idees sense fer el menor treball de reordenació, com ignorant que hi ha un ordre gramatical dels mots dins la proposició. La seva prosa no es veu, així, alliberada d'un element subjectiu que constitueix una veritable nosa per al lector, que es veu obligat a seguir el pensament de l'autor en una fase encara a superar de l'elaboració del seu treball. Molts escrits catalans demanen encara l'última mà que els hauria hagut de donar llur forma definitiva, on els mots apareguessin en l'ordre adequat per a produir l'efecte volgut [...]» [SRomUB: 299]

21/2/1928: ?: «No recordem exemples antics del verb *regraciar*, si no és construït amb un complement directe de cosa i un complement indirecte de persona [...] Els moderns, reprès el verb, el construeixen habitualment amb un complement directe de persona i un complement de cosa [...]» [SRomUB: ?]

26/2/1928: ?: «[...] convé que, entre les instruccions donades al traductor, n'hi hagi una que digui: una tal frase (i tal i tal altra d'anàlogues) es tradueix per tal frase (i tal altra i tal altra). Les instruccions, en casos com el del mot *lo*, tenen de recaure sobre la frase en bloc [...] En el cas de *lo*, la substitució sistemàtica de *lo* per *el*, dóna a vegades frases absurdes i inintel·ligibles, com *el bona que és* [...]» [SRomUB: 725]

2/3/1928: ?: «[...] frases verbals com *vaig a fer*, *estar fent*, allargassaments, ja sovint de mal gust en espanyol, l'ús repetit dels quals devem indubtablement a una imitació servil de les construccions castellanques corresponents [...]

Vaig a fer és sens dubte una combinació de mots perfectament catalana quan hi té el mateix valor que té en una frase com *vaig a casa*. Però és dubtós que es pugui dir el mateix quan *vaig*, *vas*, etc., perdut el seu valor de “transportar-se d'un indret a un altre”, hi és emprat com un mer auxiliar de temps, la frase prenent el valor d'un futur immediat de l'altre verb, com quan diem *vas a escarmentar-te*, que té tot l'aire d'una combinació emmanlevada.

Quant a *estar fent*, és clar que és acceptable, però és evident que se n'abusa. És una frase que el català ha usat tostemps més aviat amb circumspecció [...] El català [...] usa millor el verb simple que la perífrasi en qüestió, i tenia certament raó Mn. Clascar quan blasrava la substitució habitual d'una frase com *vam arribar quan dinaven* per la frase *vam arribar quan estaven dinant*.» [SRomUB: 223-224]

6/3/1928: ?: «[...] l'*anar a fer* que condemnàvem [...] Quan el verb *anar* hi vol dir “transportar-se d'un lloc a un altre”, la combinació és, no cal dir-ho, perfectament acceptable [...]. També és correcta quan el verb *anar* hi està usat en sentit figurat [...]

Una llengua que, com el català, posseeix la perífrasi *vaig escarmentar-me* amb la valor d'un pretèrit, es comprèn que repugni una perífrasi com *vaig a escarmentar-me* amb la valor d'un futur [...] Malgrat l'existència del perfet perifràstic [...], es comprèn la

possibilitat d'una combinació com *vaig a fer* [...] quan la idea de *anar* [...] és ben present en el *vaig* [...]» [SRomUB: 225]

9/3/1928: ?: «No condemnem en absolut la perífrasi *estar fent*. Però és ben cert que fins aquests darrers anys l'extensió del seu ús en la llengua parlada era lluny d'ésser la que té en espanyol *estar haciendo*. [...] exemples de *estar fent* que, contrastats amb les frases resultants de substituir-hi la perífrasi pel simple verb *fer* [...]» [SRomUB: 226]

3/4/1928: ?: «“Guanyaren F. i J. amb un score que demostra el renyida que fou la lluita.”

Heus ací una frase que seria del tot intel·ligible si, en llegir-la, no reemplaçéssim *el renyida* per *lo renyida*. [...]

Creure que es pot sempre evitar *lo* reemplaçant-lo per *el*, porta a construccions lamentables com les del passatge transcrit.» [SRomUB: 205-206 [mecanografiada]]

17/4/1928: ?: «[...] la construcció *el renyida* [...] la construcció catalana [...] *com és de renyida* [...] *com és renyida* [...]» [SRomUB: 207]

4/5/1928: ?: «[...] un aspecte de la construcció que fins ara hem més aviat negligit: ens referim a l'ordre dels mots dins la proposició. És fàcil constatar en el català escrit actual un nombre exorbitant d'inversions immotivades. [...] en català [la inversió] apareix com una construcció normalíssima [...] dins les habituds estilístiques del català actual, no tindria res d'estrany que aquesta proposició aparegués tragirada així: “la morfologia, la precedeix la sintaxi”. [...]

Construccions com “la morfologia, la precedeix la sintaxi” [...] haurien d'ésser curosament evitades. [...] quan per algun motiu volguéssim començar pel terme *la morfologia*, podríem fer-ho sense recórrer a la inversió, és a dir, sense alterar l'ordre gramatical dels mots dient “la morfologia, la precedeix la sintaxi”.» [SRomUB: 297]

6/5/1928: ?: «Normalment, en l'oració expositiva l'únic membre que va davant el verb [...] és el subjecte: els complements del verb, el terme predicatiu, els circumstancials van darrera. L'anteposició de qualsevol d'aquests membres al verb constitueix, doncs, una inversió [...] un circumstancial començant una proposició; però el català abusa d'aquesta inversió fins al punt que sembla que l'anteposició del circumstancial al verb hi sigui la construcció normal, i la posposició, l'excepció. [...] un començada una proposició per un circumstancial [...] en construir la proposició, oblidant que la determinació circumstancial escrita és un membre de la proposició que està construïnt, el tracta com si fos una cosa dita a part, anterior a la proposició [...] aquesta determinació de lloc com una cosa deslligada de la proposició que construeix [...] Aquesta construcció [la inversió], és clar, no és en absolut condemnable; però d'acceptar-la excepcionalment, com un recurs estilístic, a usar-la podríem dir sistemàticament, com fan molts, hi ha una distància enorme.» [SRomUB: 298]

15/5/1928: ?: «“Del projecte n'és l'autor el Sr. X.”

Heus-ací un exemple d'una construcció tan freqüent avui en la nostra prosa [...] té una ordenació de mots tan antigramatical, que hom es veu gairebé obligat a posar una falca al verb perquè la proposició no sembli incompleta.

La proposició en qüestió, sense la inversió que implica de començar-la amb el membre “del projecte” [...] afeixugar la frase [...] tot verb que porta anteposat un membre començat amb la preposició *de* [...] convertim normalment una frase com “el projecte del qual és autor el Sr. X” [...] construccions tan antigramaticals com és la d'expressar dues vegades un complement [...]» [SRomUB: 302]

20/5/1928: ?: «Els dos grans defectes de la prosa catalana actual són la freqüència de les inversions i la tendència a encabir en una sola proposició allò que naturalment hauria d'ésser expressat per mitjà de dues o més proposicions independents. [...] una sèrie de proposicions independents adequadament ordenades i coordinades, sinó mitjançant una sola proposició en què un dels esdeveniments és enunciat com a principal i els altres apareixen expressats per oracions subordinades [...]

La causa principal de l'abundància de gerundis incorrectes és aquesta dèria de fer frases llargues [...]» [SRomUB: 304]

29/5/1928: ?: «[...] hi ha qui defensa l'hipèrbaton i els llargs enfilalls de frases i oracions subordinades, que, segons ell, donarien a l'estil vigor, energia i amplitud. [...] Ignoren que l'ordre d'exposició més adequat no coincideix sovint amb l'ordre en què se'ns han anat ocorrent les idees, i que cal posar una gran cura a marcar degudament la il·lació dels pensaments anunciats. S'estalvien, així, el treball d'ordenació dels mots dins la proposició, i el treball, singularment difícil, de seccionar el discurs en una sèrie de proposicions independents degudament ordenades i coordinades. En lloc d'una sèrie de proposicions la il·lació de les quals resti ben senyalada, cadascuna en el seu lloc degut, amb la seva conjunció adequada, amb el seu verb en el temps que li pertoca d'estar, apareix llavors una sola proposició desordenada i allargassada, en què no són les relacions que hi ha entre els pensaments allò que governa llur expressió, sinó el mecanisme de la subordinació.» [SRomUB: 305]

1/6/1928: ?: «Diferents vegades hem combatut, sense èxit, l'ús de la perífrasi *va a fer* en el sentit d'un simple futur.» [SRomUB: 750]

12/6/1928: ?: «Indubtablement els castellanismes sintàctics són dels més difícils d'extirpar. Si es tracta de bandejar un mot foraster del qual s'ha trobat el substitut adequat, basta denunciar-lo i indicar aquest substitut, perquè tot seguit hom vegi operar-se una reducció en l'ús d'aquell mot, i sovint no tarda a ésser del tot bandejat. Adhuc en el cas en què la substitució ofereix la dificultat de no poder-se fer per mitjà d'un sol substitut [...], no solament no per això deixa el mot foraster d'ésser aviat bandejat, sinó que, després d'un període més o menys llarg de substitucions errònies, acaben per emprar-se correctament els seus substituïts.

¡Però quan es tracta d'un castellanisme sintàctic, quant lentament s'opera la seva eliminació! ¡I quines recaigudes no sofreix de tant en tant! Recordem el cas del *doncs* causal, de l'adjectiu *demés*, del relatiu compost el *que*. [...]» [SRomUB: 879-880 [mecanografiada]]

28/6/1928: ?: «[...] a aquells que no saben encara de què va [el *doncs* causal], cal recomanar-los que cada vegada que se'ls ocurringa d'escriure un *doncs*, es deturin i es fixin bé en la relació que hi ha entre el contingut de l'oració que acaben d'escriure i la que van a escriure encapçalada amb un *doncs* [...]» [SRomUB: 272]

I. La concepció de la sintaxi en aquestes *Converses*

En un primer bloc de textos (6/5, 29/5 i 15/5), podem veure com Fabra tracta de la relació entre l'estructura sintàctica i l'estil, fins al punt que en l'últim fragment parla d'«ordre antigramatical». En un segon bloc (10/2 i 29/5), al·ludeix a la relació entre sintaxi i psicologia. I en el text del 10/2 es refereix a la comunicativitat en relacionar l'ordre dels mots i la consecució de «l'efecte volgut».

També hi ha *Converses* en què el Mestre demostra el que nosaltres hem anomenat la seva «actitud» davant de la sintaxi. En els textos dels dies 28/1, 31/1, 26/2, 3/4 i 12/6, insisteix en la necessitat d'entendre les frases en conjunt, ja que per traduir estructures no hi ha receptes mecàniques —cosa que posa de manifest la dificultat de la sintaxi.

II. La concepció de les categories sintàctiques en aquestes *Converses*

Pel que fa a les unitats infraoracionals, destaca quantitativament l'ús del terme *construcció*, sobretot per referir-se a aspectes d'estructura (2/3, 4/5, 6/5 i 15/5): en el primer text l'alterna amb les unitats *frase* i *perífrasi* per referir-se a conjunts verbals — unitat aquesta última que usa exclusivament en els textos dels dies 6/3, 9/3 i 1/6. La unitat *construcció* també designa aspectes de lligam, amb influència sobre l'estructura (21/2, 3/4 i 17/4) o sense (21/2). També destaca quantitativament, la utilització de la unitat *terme*: amb una al·lusió primer (10/2) genèrica com a constituent de la proposició; amb l'ús de la unitat *terme predicatiu* (6/5) i amb l'enumeració com a termes del complement i del subjecte (4/5). En aquesta enumeració —ampliada al *terme predicatiu*, als circumstancials i al complement del nom, en les *Conversa* del 6/5 i 15/5— fa servir el lingüista de Gràcia la unitat *membre*.

En el nivell oracional, per designar les comunicacions amb sentit complet, Fabra usa sobretot *frase* (28/1, 31/1, 10/2, 26/2, 2/3, 9/3, 3/4, 15/5, 20/5 i 29/5) i *proposició* (10/2, 4/5, 6/5, 15/5, 20/5 i 29/5); esporàdicament, fa servir *oració* (6/5 i 28/6). En una lectura atenta dels dies en què trobem cada unitat, es veuen les coincidències següents:

a) En els textos del 20/5 i del 29/5, *frase* i *proposició* —aquest, més abundant i usat sistemàticament en la descripció gramatical— s'alternen per designar l'enunciació d'un pensament, mentre que *oració* designa una subordinada.

b) En els textos del 10/2 i del 15/5, *frase* i *proposició* —aquest, més abundant i usat sistemàticament en la descripció gramatical— s'alternen per designar l'enunciació d'un pensament.

c) En el text del 6/5, *oració* —aquest en exclusiva al text del 28/6— i *proposició* s'alternen per designar l'enunciació d'un pensament —tots dos com a unitats de significació especialitzada de la descripció gramatical—.

Sembla poder-se deduir una tendència a la sinonímia entre *frase* i *proposició* per designar l'enunciació d'un pensament; però el primer és usat per tractar de problemes de comprensió, amb l'adjectiu *inintel·ligible* (31/1, 26/2 i 3/4).

En el nivell supraoracional, el Mestre fa servir la unitat *discurs* el dia 29/5 per referir-se a aspectes de coherència del text, referència que també fa el 28/6 sense ús explícit d'aquesta unitat.

9.2.2.29. CONCLUSIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE SINTAXI A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» (1919-1928)

Malgrat que hem presentat, arbitràriament, la informació de les *Converses* per anys naturals, creiem que cal donar-ne una visió de conjunt. Les raons de la presentació anual són merament pràctiques: d'una banda, permet manejar la gran quantitat d'informació i anar fent observacions particulars; de l'altra, permet contrastar aquesta informació anual amb la d'altres textos fabrians contemporanis. Però és evident que les *Converses* formen un corpus homogeni, quant a la intenció, el destinatari i el format, i qualsevol anàlisi que se'n faci exigeix aquesta perspectiva general.

Corpus unitari, sí; però redactat al llarg de 10 anys —amb la interrupció de l'any 1921. I això planteja un dubte pel que fa a la interpretació de les dades: ha de tenir el mateix valor una unitat com *construcció*, que apareix en *Converses* dels 9 anys, que una unitat com *discurs*, que hi apareix només una vegada? La resposta en aquest cas concret és, evidentment, que no. Però fixem-nos que són els casos extrems. I, com molt sovint, entremig d'aquests extrems hi ha el gruix de la casuística.

Per aquesta raó considerem que cal tenir en compte que, essent les *Converses* articles monogràfics, una qüestió pot aparèixer tots o quasi tots els anys, o aparèixer poc però en anys allunyats. Evidentment, en el primer cas és una unitat que el Mestre fa seva; però en l'altre cas també: perquè potser el terme designa un aspecte de què Fabra parla

poc, però que usa sempre que tracta aquesta qüestió, i, doncs, també cal considerar que és un terme que Fabra adopta. Per això, a l'hora de valorar la terminologia fabriana en aquests textos, hi ha d'haver un cert marge de discrecionalitat.

I. Observacions sobre la concepció de la sintaxi a les «Converses filològiques»

D'entrada, el que cal dir és que hem trobat poques *Converses* de les quals poguéssim extreure informació sobre el concepte de *sintaxi*. Hi ha anys (1919, 1920 i 1927) en què no hem sabut veure cap al·lusió a aquest concepte, i els anys en què n'hem trobat són més aviat escasses.

Això no obstant, es pot afirmar que hi ha una qüestió, la de l'ordre dels mots en la frase, que preocupa Fabra durant, si més no, 7 anys: la primera referència és de l'any 1922; en parla del 1923 al 1926, i, encara, el 1928. En parlar d'aquest tema, Fabra generalment presenta l'estructura sintàctica com una estructura ordenada, que només es pot alterar per raons estilístiques clares. En algunes ocasions contraposa el sistema gramatical de la llengua, com a conjunt de possibilitats, i l'estil, com a tria entre aquestes possibilitats.

Una altra afirmació que es pot fer és que el Mestre té el que hem anomenat una «actitud» molt clara davant de la sintaxi, i que va apareixent també des del 1922 fins al 1928 —amb testimonis els anys 1924, 1926 i 1927. Pel lingüista de Gràcia, davant de les dificultats de tota mena que presenta l'aprenentatge, la pràctica i la reflexió sintàctics, sobretot per la poca perceptibilitat de les funcions i les relacions dels mots, s'ha de partir de la llengua mateixa, i emprendre la descripció i la prescripció d'aquesta part de la llengua amb molta circumspecció.

Molt més esporàdicament, trobem en les *Converses*, al·lusions teòriques: una referència a la gramàtica general l'any 1926, breus al·lusions a la relació entre pensament i estructura gramatical a propòsit de l'ordre dels mots l'any 1928, i una molt breu al·lusió a la finalitat comunicativa dels escrits l'any 1926, també a propòsit de l'ordre dels mots.

II. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques a les «Converses filològiques»

II.I. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques infraoracionals a les «Converses filològiques»

Pel que fa a les categories infraoracionals, és aclaridor presentar les observacions en cinc blocs. El primer inclou els termes *construcció*, *expressió* i *gir*. El segon i el tercer apareixen poc, però ho fan al llarg de 6 i 4 anys respectivament, quasi sempre com a sinònims del primer. Aquest, com ja hem comentat és el terme més utilitzat per Fabra a les *Converses* en parlar de qüestions de sintaxi. Apareix en textos dels 9 anys, sobretot per tractar qüestions de lligam entre mots i, secundàriament, per parlar d'aspectes d'estructura dels elements —molt esporàdicament, també per parlar d'aspectes funcionals.

En segon lloc cal parlar del binomi *membre-terme*. El primer apareix en textos de 7 anys —incloent-hi el 1919 i el 1928— i el segon, en textos de 4 anys —però també incloent-hi el 1919 i el 1928. Són dues unitats, doncs, habituals en el lingüista de Gràcia. Pel que fa al primer, Fabra arriba a fer servir la unitat de significació *membre de proposició* —en un text de 1920—; però l'ús més freqüent és per referir-se sobretot als complements i, molt menys sovint, al subjecte, al predicatiu i al complement del nom. Pel que fa a la unitat *terme*, la trobem usada d'una manera genèrica com a element de la proposició en un text, i després per referir-se esporàdicament a unitats com el relatiu (6 vegades entre el 1919 i el 1923) i altres —els mots que poden ser negats pel mot *no*, el subjecte, els complements i el terme predicatiu. Per tant, de vegades equival a 'mot' i de vegades a 'element'.

Per tant, veiem que Fabra usa indistintament aquestes dues unitats per referir-se als constituents de la frase.

El tercer bloc fa referència a la parella *frase-perífrasi*. El segon apareix en textos de 4 anys diferents —incloent-hi el 1919 i el 1928—, i només en les ocurrencies de l'últim any com a sinònim parcial clar del primer. El que ja hem destacat de l'ús infraoracional del terme *frase* —en textos del 1924 al 1927— és que es refereix a conjunts que reben el seu nom a partir de la categoria lèxica del seu nucli semàntic: així, *del mot llatí B* és una frase nominal; *del qual*, una frase pronominal; *a anar-hi*, una frase d'infinitiu; un gerundi «bo», una frase adverbial; i una perífrasi verbal, una frase verbal. En dos textos —de l'any 1923 i del 1928—, una frase nominal també designa un sintagma nominal. Referencialment, retrobem en un text del 1924 l'al·lusió al fet que les unitats infraoracionals expressen «idees» i no «pensaments» —expressió pròpia de les proposicions. Fruit de tot això, trobem en un text de 1923 l'enumeració progressiva «frase, proposició i clàusula», o en textos de 1924 i 1925 la distinció explícita entre *frase*, infraoracional, i *proposició*, «comunicació de sentit complet».

En quart lloc, hi ha el terme *subjecte*. Apareix rarament, però ho fa en textos de 5 anys —des del 1920 al 1926—: destaquen les al·lusions al subjecte gramatical com a element que concorda amb el verb (el 1920), al paper semàntic (el 1922) i al subjecte psicològic (el 1923). Cal comentar que si es pot dir que el terme *subjecte* apareix poc a les *Converses*, el seu correlat lògic, semàntic, psicològic i estructural, el predicat, no hi apareix mai.¹⁷³

II.II. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques oracionals a les «Converses filològiques»

Com a designacions de «grups de mots» amb un verb conjugat, tant si són l'expressió d'un pensament complet com si no, des del 1919 fins al 1928, trobem a les *Converses* les unitats de significació *proposició*, *frase* i *oració* —de vegades, tots tres termes en el

¹⁷³. En el benentès que el nostre buidatge sigui totalment fiable.

mateix text. Dit això, que pot portar el lector a pensar que Fabra usa indiscriminadament aquests tres termes, creiem que podem observar unes tendències en la distribució d'aquests mots.

En les descripcions estrictament gramaticals, les unitats *proposició* i *oració* formen part del conjunt terminològic especialitzat que Fabra usa. Per designar les oracions subordinades, el Mestre només fa servir una vegada (el 1924) el terme *frase* i 4 vegades (anys 1920, 1922, 1923 i 1926), el terme *proposició*. En canvi, en força textos dels anys 1919, 1920, 1923, 1925, 1927 i 1928, la unitat *oració* designa tota mena de subordinades, especialment les relatives.

Per designar les comunicacions amb sentit complet, el Mestre fa servir exclusivament *oració* només en pocs textos de 1919, 1920, 1922 i 1928; en canvi, usa exclusivament *frase* en bastants textos dels anys 1919, 1922, 1925, 1926, 1927 i 1928, i utilitza exclusivament *proposició* en bastants textos dels anys 1919, 1920, 1922, 1923, 1927 i 1928. Si hi afegim que en bastants textos dels anys 1924, 1926 i 1928 els fa servir indistintament —fins i tot en el mateix text de 1928 en contraposició a *oració*, que designa una subordinada—, no creiem agosarat afirmar que Fabra tendeix a usar indistintament *proposició* i *frase* com a designacions de l'expressió del pensament: el primer sobretot com a tecnicisme gramatical i el segon exclusivament en parlar de problemes d'equivocitat o d'intel·ligibilitat o per referir-se a exemples. El terme *oració*, com a designació de les oracions subordinades.

Només en sengles textos, fa servir *clàusula* (el 1919) i *expressió* (1925) com a designacions de comunicacions amb sentit complet.

II.III. Observacions sobre la concepció de les categories sintàctiques supraoracionals a les «Converses filològiques»

Essent la sintaxi una qüestió bàsicament oracional, ja s'entén que trobem poques unitats del nivell supraoracional i d'una manera esporàdica i dispersa. Així la unitat menys rara és la de *passatge*, quasi sempre referida als fragments que servien a Fabra d'exemple — encara que no sempre eren conjunts multioracionals. En segon lloc, hi ha el terme *frase* com a designació d'un conjunt de proposicions juxtaposades o coordinades. Després hi ha el *període* i la *clàusula* —sobretot en l'enumeració *frase-proposició-clàusula* que ja hem comentat. Molt més rarament, hi ha les al·lusions a la coherència —sense fer servir aquest mot— entre proposicions. I, finalment, la menció única del *discurs*.

9.2.2.30. LA SINTAXI A «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» (7/7/1929)

En aquest article només hi ha una referència genèrica a les «construccions dialectalitzants» (pàg. 6).

9.2.2.31. LA SINTAXI A «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» (21/7/1929)

Fabra al·ludeix a la pàgina 7 d'aquest article a les dificultats per establir la codificació sintàctica.

9.2.2.32. LA SINTAXI A «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» (12/1/1930)

A la pàgina 6 d'aquest article, el Mestre designa com a «frases» *Aquests fets recolzen la nostra teoria* i *El diputat X recolzà la nostra proposició*; és a dir, expressions d'un pensament complet.

9.2.2.33. LA SINTAXI A «EL MOT “QUI”» (30/1/1930)

Trobem la següent informació rellevant en aquest article:

P. 5: «El mot *qui* [...]

I. En les oracions interrogatives independents o subordinades [...]

II. En les oracions de relatiu adjectives [...]

Qui és la forma que el relatiu pren en aquestes oracions adjectives quan, referint-se a persona, va precedit d'una preposició. [...]

III. En les oracions de relatiu dites substantives. [...] Ací, l'oració subordinada (*qui dia passa*) designa ella sola una persona, fa la funció d'un substantiu, mentre que, en *La noia amb qui parlaves*, és la combinació de l'antecedent (*la noia*) i l'oració subordinada (*amb qui parlaves*) la que designa una persona, l'oració de relatiu fent-hi la funció d'un adjectiu. A aquest *qui* de les oracions substantives s'oposa [...] un *el que*. [...] L'oració substantiva (*el que tu voldries*) es descompon, així, quant a la seva forma almenys, en un antecedent (*el*) i una oració adjectiva (*que tu voldries*).

IV. Repetit, al començament de dues oracions o membres coordinats i consecutius significant *els uns... els altres*. Ex.: *Perderen cent combatents, qui morts, qui desapareguts*. [...]

V. Les oracions de relatiu adjectives demanen una forma feble del pronom conjuntiu [...] construccions com aquestes: *L'aigua qui ha vessat del càntir. Feia un vent qui s'ho emportava tot. Aquesta és la flor qui m'agrada més*. O bé, encara: *Què tens qui t'amoïna? Això és el qui t'agrada. Ell ni ens voldrà rebre, qui és pitjor*.

El *qui* usat com a subjecte en les oracions de relatiu adjectives [...] no usem mai *qui* subjecte en les oracions de relatiu verament adjectives [...] en un indret de la frase en què el nostre sentiment lingüístic ens feia esperar un mot feble.

[...] Diguem en veu alta una frase com aquesta: *Això dona-ho a l'home qui ha vingut aquest matí*. [...] frases com les següents: *La vaig trobar a casa, que acabava d'arribar. Jo era abaix [sic], que esperava la Maria. Jo en conec, que poden ajudar-nos*. [...] oracions de relatiu adjectives [...] no donaria, per tant, lloc en cap cas a frases que repugnassin al nostre sentiment lingüístic. [...] una frase com *Ce que l'oeil ne suit, le coeur ne le désire* [...] les oracions de relatiu substantives [...] les oracions de relatiu adjectives [...] les oracions adjectives [...]

Trobem en aquest articles designacions d'unitats infraoracionals i d'unitats oracionals. Entre les primeres hi ha *membre*, *construcció* i *subjecte*. El primer serveix per designar un fragment explicatiu d'un complement directe (*cent combatents, qui morts, qui desapareguts*). El segon fa referència al lligam que s'estableix amb el relatiu. I el tercer hi és merament mencionat.

Pel que fa a les unitats oracionals, hi ha una distinció sistemàtica entre el terme *frase* (comunicació de sentit complet) i el de *oració* (subordinada) —trecada només al principi mb la unitat de significació oracions interrogatives independents.

9.2.2.34. LA SINTAXI A «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» (13/2/1930)

Troben en aquest article mencions de les oracions de relatiu i del terme *construcció*, referit a aspectes de lligam:

P. 6: «en els comptats casos en què usa *qui* [«en les oracions de relatiu substantives»] [...] l'establiment de la primera distinció [*qui* subjecte / *que* complement directe] en la llengua literària ens porta sovint a l'admissió de construccions artificioses moltes de les quals no sabriem esperar que la llengua parlada pugui mai arribar a adoptar [...] mentre la segona distinció [*qui* persona / *que* no persona] no implica altra cosa, en cada cas, sinó l'adopció d'una de les dues construccions igualment vives [...]»

9.2.2.35. LA SINTAXI A «UN PARLAMENT DEL FILÒLEG POMPEU FABRA» (1932)

Segons un assistent a aquesta conferència, Fabra va dir el següent:

P. 213: «hem d'aprendre bé la nostra gramàtica. No sols l'ortografia i la morfologia, relativament fàcils per als que tenen memòria i paciència, ans també la sintaxi, la part més delicada sens dubte de la gramàtica, i la que fa necessari el concurs d'un bon mestre. L'ortografia i la morfologia qualsevol pot aprendre-les bé amb una gramàtica i un diccionari ortogràfic; però la sintaxi requereix ja un esforç intel·ligent. No oblideu, doncs, que fins que hom sap ben bé la sintaxi, no pot dir que coneix correctament el català. I encara ve, després, l'estil i el lèxic, dues coses que totes les llengües cultes estimen preferentment.»

Troben una altra vegada l'actitud prudent de Fabra davant de la sintaxi, delicada, difícil d'aprendre però fonamental en la llengua. Però aquest fragment és especialment valuós perquè la contraposa a l'ortografia i la morfologia, fàcils d'aprendre amb memòria i paciència.

9.2.2.36. LA SINTAXI A *LES PRINCIPALS FALTES DE GRAMÀTICA* (1937¹⁷⁴ [1978])

Com el seu títol indica i l'anàlisi de l'índex confirma, aquest llibre consisteix en l'anàlisi i codificació de les principals qüestions de «construcció»: qüestions de lligam entre mots o grups de mots, amb incidència en l'estructura de la frase (relatiu, gerundi, article neutre) o no (preposicions i conjuncions), qüestions sobre determinades

¹⁷⁴. La primera edició d'aquest llibret és de 1925. Malgrat que no creiem que la terminologia variés, treballem a partir de l'última edició, com a text definitiu.

estructures (*tenir que, haver-hi que*) o sobre la funció de determinats mots (pronoms febles, *llur*).

Pel que fa a les categories sintàctiques, destaquen els fragments següents:

P. 5: «Quan en una proposició negativa [...] expressions com *en ma vida, ni tu ni jo*, s'anteposen al verb, és comú, en el llenguatge corrent, de suprimir la partícula *no* que, com a regla general, acompanya sempre el verb d'una proposició negativa.[...]

P. 6: «En una proposició negativa [...] *res no l'espanta* (proposició negativa) [...] *no res l'espanta* (proposició afirmativa).

EXERCICI 1. En les proposicions següents [...]

P. 7: «En una proposició afirmativa [...] en les proposicions afirmatives [...] locucions *no res i no gens*. [...]

Exemples de *res* [...] en proposicions afirmatives i negatives [...]

P. 8: «[...] una proposició negativa [...] la conjunció *doncs* introdueix una proposició (*hem de passar forçosament pel mig*) [...] de les dues proposicions enllaçades per la conjunció *doncs*, la proposició introduïda per *doncs* (*fa dos dies que està malalt*) [...] en l'altra [proposició] (*el seu pare no pot venir a l'excursió*) [...]

P. 9: «la proposició introduïda per *doncs* [...]

EXERCICI 2. En els passatges següents [...]» Inclou casos com «Plou? Doncs no surtis.», «Ja és aquí, i ve tot sol. —Doncs ara el podem escometre i dir-li allò», «No deies que això no ho faries mai? Doncs ¿per què li fas creure que ho faràs?», «Tot animal és mortal; l'home és un animal; doncs l'home és mortal», «Està molt enfadat amb ti. Doncs, senyal que no l'has saludat», «Sense el seu consentiment, no podem fer res; doncs convé que el vagis a veure avui mateix».

P. 11: «1. L'home que ha arribat aquest matí, [*sic*]és el seu germà gran.

2. El seu pare, que era metge, morí l'any passat.

3. Ell, que és ric, no necessita el nostre ajut.

4. Aquesta és la noia de qui et parlava ara mateix.

5. Vols el martell amb què hem clavat aquests claus?

6. Són comandes urgents, les quals convé servir.

7. La font on anàvem tan sovint, ara és eixuta.

En cada una d'aquestes set proposicions hi ha un grup de mots (els escrits amb lletra cursiva) que constitueixen una proposició, la qual proposició (dita subordinada) es troba, així, constituint una part integrant d'una altra proposició (dita principal).

[...] la proposició subordinada [...] de la proposició principal [...] Aquesta mena de proposicions subordinades s'anomenen proposicions de relatiu [...]

6. Comparem les proposicions del § 5 [...]

P. 12: «Aquestes cinc proposicions, com les del § 5, contenen cadascuna una proposició subordinada; però ací la proposició subordinada no és una proposició de relatiu, per tal com no es refereix a un nom o un pronom de la proposició principal, ans depèn directament del verb (del qual constitueix un complement). [...] la proposició subordinada és una proposició de relatiu, puix que es refereix a un nom de la proposició principal [...]

P. 13: «En quines de les proposicions següents [...]

P. 14: «[...] les següents proposicions [...]

P. 15: «Eviteu de substituir les columnes del *qual* per una construcció calcada de l'espanyola traduint arbitràriament *cuyo* per *qual* [...]

P. 16: «proposició de relatiu [...] les tres proposicions anteriors [...]

EXERCICI 6. En les proposicions següents [...] a fi que les dites proposicions [...]

P. 17: «1. Ha vingut la noia que l'altre any li vas curar la cama.
2. Ara passa el foraster que fa poc en parlàvem.
3. És un riu que s'hi nega molta de gent.
4. És una fusta molt bona que se'n fan mobles.
5. Érem a la sala que les finestres donen a la plaça.
Aquestes construccions són incorrectes.»

P. 18: «[...] la proposició de relatiu en una proposició independent [...] en fer d'aquesta proposició una proposició de relatiu [...]
Refeu les proposicions de relatiu [...]

P. 20, nota 1: «Hi ha casos en què l'omissió de la preposició davant *que* condueix a una construcció no prou satisfactent, i és per això que no és rar de trobar, àdhuc en bons escriptors, casos de *de què* [...] en lloc del simple *que*. Seria, però, preferible que, en aquells casos en què l'omissió de la preposició no semblés fàdora o convenient [...] recorreguessin a d'altres construccions [...], sia canviant la proposició subordinada [...] en una frase d'infinitiu [...].»

P. 22: «“tenir que”, “haver-hi que”
[...] Cal substituir aquestes construccions [...]

P. 23: «[...] Ens cal mudar la frase de gerundi [*trobant-lo ja a fora*] en una proposició independent: «Ahir vam anar a casa seva i el vam trobar fora».
[...] En les proposicions següents [...]

P. 24: «[...] cal corregir la proposició 1, escrivint *hem vist la teva germana*.»

P. 25: «[...] a la construcció castellana *al entrar yo, todos se levantaron*, correspon la construcció catalana *en entrar jo, tots s'alçaren*.»

P. 26: «[...] En les proposicions següents [...]

P. 31: «[...] les cinc proposicions següents [...]

P. 34: «En aquestes dues proposicions [*El capità i llur fill moriren ahir; La Maria era més jove que llur germà*]

P. 37: «La combinació *ço que* té l'inconvenient de constituir un arcaisme de difícil implantació. No convé, evidentment, a tots els estils, i és per això que molts escriptors miren d'evitar-lo recurrent, sia a *allò que*, sia a *el que* o *el què*.

[...] Essent *allò* un demostratiu, això fa que *allò que* no sigui l'equivalent exacte de *lo que* [...]

La combinació *el que*, [*sic*] pot considerar-se, en general, com el millor substitut de *lo que*; té, però, l'inconvenient de coincidir, quant a la forma, amb la combinació de l'article masculí i el relatiu *que* [...]. Això fa que la substitució sistemàtica de *lo que* per *el que* pugui donar lloc a frases equívokes.»

P. 38: «la segona proposició [*era lo que esperàvem*] [...] la segona proposició [*era el que esperàvem*] [...] Una altra construcció [*això era el que esperàvem*]

P. 39: «En frases com [*Barrejar lo diví i lo humà; Confondre lo sublim amb lo bell; No discernir lo ver de lo fals*] [...] en frases com [*Lo bo és que ell no en sap res; Lo estrany seria que no vingués; Lo cert és que no l'han pogut haver; Lo intolerable és el seu silenci; Lo estrany és la seva abstenció Lo inexplicable és la seva desaparició*] [...] en frases com [*Lo noble del seu capteniment; Lo odiós de la seva presència; Lo sublim de la seva acció; Lo irremeiable del sue mal*]»

P. 40: «sovint convé de donar un altre tomb a la frase, i el gir que, en general, és el més adequat per a substituït *lo+adjectiu+de*, és *el que té de +adjectiu* [...]

En els casos en què el sentit de la frase no és el dels exemples [...] el gir *lo+adjectiu+que+verb* en *el+que+verb+adjectiu*»

P. 41: «el gir *com+verb+(de)+adjectiu* [...] proposició de relatiu [...]

«lo» DAVANT UN ADVERBI

[...] construccions anàlogues [*lo lluny que són*]»

P. 42: «el gir *lo+adverbi+que* pot canviar-se en *com+adverbi*, i també *al+adverbi+que* [...] un gir completament distint [...]

EXERCICI 14. En les proposicions següents [...]

P. 43: «Refeu les proposicions [...]

En el nivell infraoracional, la unitat més utilitzada —com era previsible pel que ja hem comentat— és *construcció*, per designar els aspectes que ja hem esmentat. En segon lloc, destaquen les unitats *frase d'infinitiu* (pàg. 20) i *frase de gerundi* (pàg. 23) com a membres de proposició. Hi ha, en tercer lloc, el terme *gir*, en referència a estructures (pàg. 41 i 42). I, finalment, a la pàgina 5, el terme *expressió* designa un sintagma preposicional i l'estructura coordinada *ni tu ni jo*.

Pel que fa a l'àmbit oracional, destaca la quasi exclusivitat de la unitat *proposició* per designar una comunicació de sentit complet: al llarg de tot el text aquest terme és l'únic tecnicisme gramatical present en la descripció i la prescripció. El terme *proposició* també designa en aquest llibret (pàg. 11-12) les oracions subordinades, tant completives com relatives. No hi hem trobat cap ocurrència del terme *oració*. Fabra usa *frase*, o bé per parlar de problemes d'equivocitat (pàg. 37), o bé per referir-se a exemples (pàg. 39 i 40).

I en el nivell supraoracional, hi trobem el terme *passatge* a la pàgina 9.

9.2.2.37. LA SINTAXI A LA CARTA 8/4/1939

En aquesta carta trobem la referència següent al concepte frase:

«Estic molt anguniós pel que pugui passar a la gent de l'Institut que s'ha quedat a Barcelona. [...] En López-Picó, sotmès a un interrogatori com a funcionari que era de la Generalitat, ha fet una frase...» [Reproduïda per Ferrer, Ferrer i Pujadas (1998: 28)]

Hem de confessar que ens resulta absolutament incomprendible l'ús de frase en aquest passatge. Ni tan sols mirant l'entrada corresponent del diccionari Fabra —que reproduïm novament, com l'hem desglossada en parlar del DGLC—, creiem que es pugui interpretar:

«frase [1]. Una proposició [...]»

«frase [2] [...] un conjunt de proposicions coordinades»

«frase [3] expressió que té un sentit complet. *Una frase correcta. Trobar la frase justa. No sap com acabar la frase.* [...]»

«frase [4]. [...] || Manera peculiar amb què constitueix i ordena les proposicions cada escriptor, una llengua.»

«frase [5]. [...] || En gram., grup de mots en què no figura cap verb en un mode definit i que fa dins la proposició l'ofici d'una part de l'oració. *Una frase adverbial, adjectival.*»

«frase . [...] Fer frases, parlar pretensiosament.»

Potser es pot entendre en el sentit 1 o 3, volent dir que López-Picó va contestar qualsevol cosa.

9.2.2.38. LA SINTAXI AL PROJECTE D'UNES NOVES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» (1945)

D'acord amb la nostra tipificació és un text no especialitzat, normatiu, d'autoria immediata i de complexitat mitjana —encara que fregant la mínima, ja que són 4 fulls manuscrits.

L'única dada d'interès és una ocurrència del terme *frase* al full 1:

«[...] frases com les següents:
com a prova de que nosaltres ho hem cregut; Franco, penedit de que la signatura d'un tractat [...] tenim que fer un gran esforç [...]».

Com es pot veure, sota l'etiqueta *frase* hi ha expressions de sentit complet i fragments d'aquestes expressions.

9.2.2.39. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ SINTÀCTICA DE FABRA ALS TEXTOS NO PERTINENTS

El primer que cal dir és que la visió de conjunt dels textos fabrians considerats per nosaltres «no pertinents» no altera gaire les conclusions a què hem arribat en analitzar les «Converses filològiques» en conjunt. Per aquesta raó, ens limitarem en aquest epígraf a completar la informació donada a l'epígraf 9.2.2.29.¹⁷⁵

I. La concepció fabriana de *sintaxi*

Pel que fa a la concepció general de la sintaxi, cal dir que el tema més tractat per Fabra a les *Converses* —l'ordre dels mots—, ja el tracta en l'article del 1900. Pel que fa a l'«actitud» de Fabra davant de la sintaxi, destaca la crida que fa a evitar la rigidesa en la descripció i la prescripció en la conferència de 1906 i l'afirmació de 1932 amb la qual dóna a entendre que la sintaxi és el component bàsic d'una llengua. Des del punt vista psicològic, en la conferència de 1906 al·ludeix a la diferència entre l'ordre psicològic i el gramatical.

II. Els membres i termes de la proposició segons Pompeu Fabra

¹⁷⁵. Pel que fa al nivell supraoracional, no hi ha informació nova.

Pel que fa a les unitats infraoracionals, l'anàlisi confirma que el terme *construcció* és el més utilitzat pel lingüista de Gràcia, ja que ja l'any 1900 el fa servir i l'usa també en *Les principals faltes*. Quant al terme *membre*, trobem en l'article del 30/1/1930 que el Mestre el fa servir per designar una part d'un complement directe.

III. La proposició segons Pompeu Fabra

La informació extreta dels textos no pertinents confirma plenament les tendències comentades en les observacions sobre les *Converses*. A diferència, però, del que passa en aquests textos, en els altres textos no pertinents hi ha pocs casos d'alternança entre *proposició*, *frase* i *oració*. A *Les principals faltes* trobem els dos primers amb un predomini quasi absolut del primer; i a l'article del 30/1/1930, Fabra alterna *frase* i *oració*. Pel que fa a les subordinades, destaca l'ús exclusiu de *proposició* a *Les principals faltes*. L'ús exclusiu de *proposició* i *frase* com a designacions de la comunicació amb sentit complet —el primer com a tecnicisme gramatical, el segon per referir-se a problemes d'equivocitat i a exemples— i la no-utilització de *oració* en aquest llibret són especialment rellevants, ja que la primera edició, de 1925, surt sis anys després de la primera *Conversa* i tres anys abans de l'última.

9.3. EL CANVI SINTÀCTIC SEGONS POMPEU FABRA. FRAGMENTS BUIDATS AMB LES OBSERVACIONS PARTICULARS CORRESPONENTS

ÍNDEX

9.3.1. El canvi sintàctic als textos pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

- 9.3.1.1. El canvi sintàctic als textos pertinents especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes**
 - 9.3.1.1.1. El canvi sintàctic a la carta del 16/9/1905**
 - 9.3.1.1.2. El canvi sintàctic a l'article «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari» (1907)**
 - 9.3.1.1.3. El canvi sintàctic a les *Qüestions de gramàtica catalana* (1911)**
 - 9.3.1.1.4. El canvi sintàctic a la *Gramàtica de la llengua catalana* (1912)**
 - 9.3.1.1.5. El canvi sintàctic a «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (I)» (1913)**
 - 9.3.1.1.6. El canvi sintàctic a «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)» (1914)**
 - 9.3.1.1.7. El canvi sintàctic a «Filòlegs i poetes» (1918 [1932])**
 - 9.3.1.1.8. El canvi sintàctic a la *Gramàtica anglesa* (1924)**
 - 9.3.1.1.9. El canvi sintàctic «L'obra de depuració de la llengua catalana» (1924)**
 - 9.3.1.1.10. El canvi sintàctic «De la depuració de la llengua literària» (1927)**
 - 9.3.1.1.11. El canvi sintàctic al *Diccionari general de la llengua catalana* (1932)**
 - 9.3.1.1.12. El canvi sintàctic a la conferència «El català a l'escola primària» (1933)**
 - 9.3.1.1.13. El canvi sintàctic al *Recull de les lliçons del curs de català superior* (1933-1934)**
 - 9.3.1.1.14. El canvi sintàctic als *Apunts taquigràfics dels Curs superior de català* (1934-1935)**
 - 9.3.1.1.15. El canvi sintàctic al *Curs superior de català* (1936-1937)**
 - 9.3.1.1.16. Observacions sobre la concepció del canvi sintàctic de Fabra als textos pertinents especialitzats**
- 9.3.1.2. El canvi sintàctic als textos pertinents no especialitzats per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes**
 - 9.3.1.2.1. El canvi sintàctic al discurs com a president dels Jocs Florals de Barcelona de 1934**
- 9.3.1.3. Observacions sobre la concepció del canvi sintàctic de Fabra als textos pertinents**

9.3.2. El canvi sintàctic als textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes

- 9.3.2.1. El canvi sintàctic a «Conjugació del verb català. Present de subjuntiu y infinitiu» (1891)**
- 9.3.2.2. El canvi sintàctic a la carta del 26/12/1905**
- 9.3.2.3. El canvi sintàctic a la carta del 26/1/1906**
- 9.3.2.4. El canvi sintàctic a les esmenes al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906)**
- 9.3.2.5. El canvi sintàctic a «El pronom-adjectiu “qual”» (28/3/1907)**
- 9.3.2.6. El canvi sintàctic a «Les preposicions “de”, “a”, “en” davant de la conjunció “que”» (28/2/1908)**
- 9.3.2.7. El canvi sintàctic a la carta del 13/9/1910**
- 9.3.2.8. El canvi sintàctic a la carta del 1-29/4/1911**
- 9.3.2.9. El canvi sintàctic a «Observacions a la redacció de les Normes Ortogràfiques (1913?)»**
- 9.3.2.10. El canvi sintàctic a «La llengua» (1916)**
- 9.3.2.11. El canvi sintàctic a «L'unitat lingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València» (1919)**
- 9.3.2.12. El canvi sintàctic a les «Converses filològiques» de l'any 1919**
- 9.3.2.13. El canvi sintàctic a les «Converses filològiques» de l'any 1920**
- 9.3.2.14. El canvi sintàctic a les «Converses filològiques» de l'any 1922**
- 9.3.2.15. El canvi sintàctic a les «Converses filològiques» de l'any 1923**
- 9.3.2.16. El canvi sintàctic a les «Converses filològiques» de l'any 1924**
- 9.3.2.17. El canvi sintàctic a *Les principals faltes de gramàtica* (1925 [1937])**
- 9.3.2.18. El canvi sintàctic a les «Converses filològiques» de l'any 1925**

- 9.3.2.19.** El canvi sintàctic a les «Converses filològiques» de l'any 1926
- 9.3.2.20.** El canvi sintàctic a les «Converses filològiques» de l'any 1927
- 9.3.2.21.** El canvi sintàctic a les «Converses filològiques» de l'any 1928
- 9.3.2.22.** Observacions sobre la concepció del canvi sintàctic a les «Converses filològiques» (1919-1928)
- 9.3.2.23.** El canvi sintàctic a «Qüestions lingüístiques» (19/1/1930)
- 9.3.2.24.** El canvi sintàctic a «El mot “qui”» (30/1/1930)
- 9.3.2.25.** El canvi sintàctic a la carta del 15/6/1942
- 9.3.2.26.** Observacions sobre la concepció sintàctica de Fabra als textos no pertinents

9.3.1. EL CANVI SINTÀCTIC ALS TEXTOS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

9.3.1.1. EL CANVI SINTÀCTIC ALS TEXTOS ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

9.3.1.1.1. El canvi sintàctic a la carta del 16/9/1905

En aquesta carta trobem el fragment següent, on el lingüista de Gràcia dóna compte del que Payrató anomena «sobreestimació d'una distinció», és a dir, l'addició d'una funció a dues formes verbals (de marcar el subjuntiu a indicar també l'imperatiu):

Full III, verso: «Tenim, doncs, *no vinguis, no vingueu*, originàriament subjuntius, devinguts veritables imperatius.» [Biblioteca de Catalunya, ms 1702.]

9.3.1.1.2. El canvi sintàctic a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari» (1907)

En aquest text trobem els fragments següents sobre el canvi en sintaxi:

P. 100: «Si tots els arcaïsmes morfològics i sintàctics que un hom pretén introduir en la llengua literària han de tenir la mateixa la mateixa fortuna que el *llur*, heus-aquí que anem immancablement a un divorci entre la llengua escrita i la llengua parlada. [...]

Els autors moderns no empen sinó *que*; admetent la invariabilitat del relatiu àton, el català literari es trobaria posseir una forma única per al nominatiu i l'acusatiu, d'acord amb el castellà, portuguès, italià i romanesc. Però alguns, atribuint la invariabilitat del relatiu a influència castellana, pretenen [...] que la llengua literària faci una distinció rigorosa entre *qui* nominatiu i *que* acusatiu (*la finestra que obries*, però *la finestra qui és oberta*), distinció sols coneguda del francès modern.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 101-102: «A aquesta solució arbitrària i ultraarcaica (concordança [del participi passat] en tots els casos) oposa en Fabra [*sic*] aquesta altra: concordança obligatòria amb els complements *la, les, los, ne*; facultativa en altres casos. [...] La unificació dels auxiliars adquireix modernament una gran importància (Barcelona no coneix sinó *haver*); així veiem que la llengua literària moderna empra a penes l'auxiliar *ésser*. Alguns, darrerament, rebutgen la unificació d'auxiliars operada en el dialecte central i en la major part del domini català, la qual volen creure exclusivament deguda a la influència pertorbadora del castellà, i tracten de restablir l'ús dels dos auxiliars en els temps compostos, sense deturar-los la dificultat de ressuscitar una complicació sintàctica esdevinguda superflua.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 102: «No essent estranya al català la introducció del règim passiu de persona amb la preposició *a* (*per que pugua loar e beneir lo teu glorios Fill e A tu per tostemps*), era natural que sota la influència castellana, es produís una tendència a donar a la dita construcció la mateixa extensió que posseeix en castellà.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 103: «Aquest ús de les preposicions *de, a, en* davant la conjunció *que* és contrari a l'ús general dels nostres autors antics [...] en la llengua parlada és actualment encara practicada la introducció de les proposicions completives amb el simple *que* àdhuc en el cas que aquestes facin l'ofici d'un complement preposicional ([...] d'acord amb totes les llengües romàniques), alguns consideren l'ús sistemàtic de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* com un castellanisme, i consellen [*sic*] preferir, en general, a la construcció amb preposició la construcció sense.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 104-106: «¿Hem de rebutjar en absolut els canvis que ha experimentat la llengua, els quals han romput la unitat aconseguida un dia, o recolzar el català literari sobre la llengua parlada, purificant-la, refinant-la, però evitant tots aquells retocs que la poguessin encarcarar? ¿Hem d'admetre, com ha estat proposat diferents cops, l'existència de dues llengües incompenetrables —una llengua purament literària, arcaica, immobilitzada, i una llengua familiar, vulgar, condemnada a una perpetua degradació— o rebutjar una tal dualitat i voler les dues llengües tan acostades que la parlada pugui infondre tota la seva vida a la literària i pugui, en canvi, anar assimilant-se tots els perfeccionaments i refinaments introduïts en aquesta? [...]

Molts, no obstant, no consideren pas com un gros inconvenient que la llengua literària reflecteixi les diferències dialectals de la llengua parlada (Maragall). I és d'observar que alguns s'oposen a això preciament de por que la llengua tendiria així a una uniformació sota la preponderància creixent del barceloní (Carreras). En realitat, si cada escriptor escrivia en el seu català —[...] en el de la gent més culta [de la seva encontrada]—, les divergències que apareixerien en la llengua literària no foren potser, ja avui dia, tan grosses com molts pensen, i és de creure, venint temps favorables a la nacionalitat catalana, que aquestes divergències anirien atenuant-se, i una compenetració s'aniria operant entre la llengua literària i el llenguatge de la capital —no el barceloní d'avui dia, sinó un barceloní tot altre, deslliurat de castellanismes, influenciat per tots els altres parlars catalans, enriquit refinat: el futur parlar de la futura capital de Catalònia!» [Repr. per Vallverdú (1980).]

En aquests fragments no trobem una definició per comprensió¹⁷⁶ explícita del canvi sintàctic. Sí que hi trobem, en canvi, una definició per extensió i uns partits presos subjacents. La definició per extensió la trobem en els casos de canvi sintàctic que el Mestre comenta. Així, comenta el que podem anomenar canvis per eliminació o «pèrdua» (Payrató 1985: 92), és a dir, els «arcaïsmes»: si un element és considerat com a tal, això vol dir que ja no es fa servir. Fabra considera arcaïsmes els signes i les funcions següents:

a) La funció de subjecte del relatiu *qui* (pàg. 100): però l'observació fabriana més general és que aquesta pèrdua comporta la reinterpretació d'una distinció, ja que el català ha abandonat la distinció entre *qui* subjecte i *que* complement directe per la distinció entre *qui* [+ persona] i *que* [— persona].

¹⁷⁶. Recordem que entre els fragments adduïts que qualifiquem de *definicions*, n'hi ha que semblen més una enumeració de «qüestions». Per a aquests casos ens acollim al concepte de *definició per extensió*. Per a les definicions clares i explícites, al de *definició per comprensió*.

b) La funció de lligam que exerceix la concordança del participi passat amb el complement directe (pàg. 101-102), que s'ha perdut en la majoria dels casos.

I fa una referència general a la hipotètica condició d'arcaica de la llengua literària (pàg. 104-105).

Hi ha dos casos de sobreestimació d'una distinció:

a) La generalització de la capacitat de la preposició *a* d'introduir complements directes de persona (p. 102).

b) L'atribució de capacitat a les preposicions àtones d'introduir oracions subordinades encapçalades per la conjunció *que* (p. 103).

Hi ha un cas de subestimació d'una distinció: la «unificació» dels auxiliars *ésser* i *haver* en benefici del segon (p. 101-102).

Els partits presos deduïbles de la lectura d'aquests fragments es refereixen, bàsicament, al que podem denominar *actitud de Fabra davant del canvi* i una concepció general. Fabra mostra una actitud negativa davant del canvi, a les pàgines 104-106, quan parla de la hipotètica «llengua familiar, vulgar, condemnada a una perpetua degradació». La connotació de les paraules *condemnada* i *degradació* són prou eloqüents. L'al·lusió en les frases següents a la possibilitat que aquesta llengua familiar s'assimili «tots els perfeccionaments i refinaments» de la llengua literària permet pensar que el lingüista de Gràcia, en fer servir el terme *degradació*, es refereix tant al canvi propi del català com a la interferència.

L'altre partit pres que podem entreveure en aquests fragments és la consciència de Fabra que el canvi sintàctic no és un canvi brusc, sinó que és un procés durant el qual hi ha una concurrència de variants. A la pàgina 101-102, afirma que el verb *ésser* «a penes» és usat com a auxiliar per la llengua literària moderna; a la 102, parla de la «tendència» a usar la preposició *a* davant del complement directe com en castellà; i a la 103, afirma que l'ús «general» dels autors antics era de no fer servir les preposicions

àtones davant la conjunció *que* i que aquest ús és «encara» practicat en la llengua parlada. Aquests mots i expressions citats literalment pressuposen que hi ha unes variants al costat de les formes proposades per Fabra.

A les pàgines 104-106, podem entendre que el Mestre al·ludeix a dos possibles orígens del canvi: els trobem en la hipòtesi que la «[llengua] parlada pugui infondre tota la seva vida a la literària» i la hipòtesi que la «[llengua parlada] pugui [...] anar assimilant-se tots els perfeccionaments i refinaments» de la llengua literària. És a dir, hi hauria canvis en la llengua literària provinents de la parlada i viceversa. No ens sembla agosarat afirmar que aquesta influència mútua respon al que William Labov (1994) anomena *canvi des de baix* (*change from below*), en el primer cas, i *canvi des de dalt* (*change from above*), en el segon. Labov (1994: 878) els defineix així:

«Changes from above are introduced by the dominant social class, often with full public awareness. Normally, they represent borrowing from other speech communities that have higher prestige in the view of the dominant class. Such borrowing do not immediately affect the vernacular patterns of the dominant class or other social classes, but appear primarily in careful speech, reflecting a superposed dialect learned after the vernacular is acquired. [...]

Changes from below are systematic changes that appear first in the vernacular, and represent the operation of internal, linguistic factors. [...] It is only when the changes are nearing completion that members of the community become aware of them. Changes from below may be introduced by any social class, although no cases have been recorded in which the highest-status social group acts as the innovating group.»

En el segon paràgraf, Labov esmenta els factors lingüístics interns, que són d'ordre psicolingüístic: tenen a veure amb la competència lingüística i l'ús de cada parlant. En contraposició a aquests factors, hi ha els «externs»: esdeveniments històrics, polítics, econòmics i demogràfics que poden facilitar el naixement d'un canvi. Els factors interns són, en principi, individuals, però un factor pot afectar molts individus i tenir, aleshores, una repercussió col·lectiva, social.

Fabra, com a promotor principal del redreçament de la llengua literària, pertanyia a una relativa «dominant social class» —tan relativa com es vulgui—, des del punt vista cultural i polític, que impulsava canvis amb plena consciència de l'opinió pública —

publicava les seves investigacions i propostes, i les havia de defensar públicament. Moltes eren «borrowings» de «speech communities»¹⁷⁷ diferents: des de la llengua antiga —si se'ns permet forçar el terme *speech community*— fins als diferents dialectes. I s'escampaven, no cal dir-ho, d'entrada en la llengua escrita i en la llengua oral formal. I per Fabra, la llengua «familiar, vulgar» podria estar «condemada a una perpetua degradació»; és a dir, a un canvi inconscient, incessant i incontrolable.

Aquest procés de canvi, podem deduir d'aquests fragments que comença per algunes causes i factors. No podem deixar de veure al·lusions a causes i factors de canvi sintàctic en l'explicació de la pèrdua progressiva de *ser* com a auxiliar, deguda a una «simplificació» (pàg. 101-102) —subestimació d'una distinció, en termes de Payrató (1985: 91), coadjuvada pel factor intern de la influència de l'espanyol: aquesta influència es concreta en el coneixement que els catalanoparlants tenen d'aquesta llengua. O en l'explicació de la «tendència» moderna a ampliar els usos de la preposició *a* davant del complement directe com en espanyol, tendència deguda al fet que aquest ús no és «estrany» al català (pàg. 102), encara que és reforçada per la influència espanyola —és a dir, el coneixement de l'espanyol pels catalanoparlants—: ¿no estem davant del factor intern de canvi que Deulofeu (1983: 110) anomena *desenvolupament propi del sistema*¹⁷⁸ i el que Jespersen (1925: 48) dóna a entendre com a *permeabilitat del sistema*?¹⁷⁹

Entre els factors interns de canvi, hem vist la influència de l'espanyol actuant en combinació amb determinades causes. En parlar de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* (pàg. 103), Fabra al·ludeix al fet que alguns hi veuen la influència de l'espanyol. Altres factors interns subjacents en els fragments són el de l'exploració del sistema o el de permeabilitat.

¹⁷⁷. Cal tenir en compte que Labov alterna l'ús del terme *speech community* per referir-se a tots els parlants d'una llengua (p. ex., Labov (1994: 9)) i per referir-se a grups de parlants d'una llengua (p. ex., Labov (1983: 149)). Per a més detalls, podeu veure Costa (1997: 26).

¹⁷⁸. Concretament diu: «On rencontre [...] des situations où il est difficile de choisir entre l'hypothèse de l'interférence et celle du développement propre au système.»

¹⁷⁹. «El canvi només aconsegueix seguidors si està d'acord en quelcom que sigui de pes per als altres.»

Quant a factors que tenen un vessant extern i un de psicolingüístic subjacents en els fragments són la descastellanització del barceloní (pàg. 104-106) —el fet que els parlants deixin de fer servir interferències de l'espanyol en benefici de solucions pròpies— i la interferència intralingüística («un barceloní [...] influenciat per tots els altres parlars catalans» (pàg. 104-106)) —el fet que els barcelonins adoptin formes d'altres dialectes.

Pel que fa als factors externs, hi ha la «preponderància creixent del barceloní» —la promoció social d'aquesta varietat— (pàg. 104-106) i els possibles «temps favorables a la nacionalitat catalana» —que ens situen clarament en el terreny de la política— (pàg. 104-106).

I, encara sobre el procés de canvi, trobem a les pàgines 104-106 una referència a certes conseqüències del canvi lingüístic: el trencament de la unitat de la llengua.

9.3.1.1.3. El canvi sintàctic a *Qüestions de gramàtica catalana* (1911)

En aquest text trobem els fragments següents sobre el canvi en sintaxi:

P. 39: «Cada llengua té·ls seus recursos, els seus mitjans d'expressió, i segons siguin aquests recorre amb preferència a unes construccions o a les altres. Mentre seguirem construint a la castellana, es clar que necessitarem els mateixos mitjans d'expressió que ·l castellà [...]»

Aquest fragment, que es pot dir que té una estructura argumental de sil·logisme,¹⁸⁰ distingeix entre *construcció* i *mitjans d'expressió*. Els segons condicionen la primera, però si una llengua manlleva una construcció importa necessàriament els mitjans d'expressió que aquesta necessita.

¹⁸⁰. Sil·logisme que podríem parafrasejar així:

Cada llengua té els seus mitjans d'expressió, i segons quins siguin aquests recorre amb preferència a unes construccions o a les altres.

Els catalans construïm a la castellana.

Per tant, els catalans necessitem els mateixos mitjans d'expressió que el castellà.

9.3.1.1.4. El canvi sintàctic a la *Gramática de la lengua catalana* (1912)

En aquest text trobem els fragments següents sobre el canvi en sintaxi:

P. IX: «En sintaxis ocurre un hecho curioso: el de que, en pleno período de descastellanización, los castellanismos sintácticos son quizá más frecuentes en el lenguaje escrito que en el hablado. Eso se debe á que muchos catalanes, al escribir, se van á imitar la construcción del castellano, lengua en que han hecho su educación literaria y que continúan leyendo preferentemente, y también es debido á que los castellanismos sintácticos son muy a menudo difíciles de descubrir [...]»

P. X: «No hemos adoptado como [normals] otras [construccions] que son [...] empleadas por muchos autores, pero que han caído completamente en desuso, no ya en Barcelona, sino en la mayor parte del dominio lingüístico catalán. En general, estas construcciones arcaicas han sido propuestas para substituir á las actuales por creerse que son éstas debida[s] á la influencia del castellano; pero en la mayoría de los casos, las construcciones modernas, que ya muy difícilmente podrían desterrarse de la lengua hablada, deben considerarse [...] como el resultado de un proceso lingüístico paralelo al que ha dado origen a dichas construcciones castellanas [...]»

Són dos fragments que es mantenen en un nivell de reflexió general sense exemplificacions. En el primer Fabra descriu l'itinerari de les interferències sintàctiques com un canvi des de dalt: un grup social, si no poderós, almenys prestigiós, manlleva les construccions a una altra llengua, amb plena consciència —si més no, amb la consciència que comporta el caràcter d'activitat controlada de la redacció—, però aquestes novetats no quallen en el vernacle de ningú. Hi ha, a més, en aquest fragment al·lusions subjacents a factors interns de canvi com la referència a la poca perceptibilitat dels fenòmens sintàctics i, doncs, de la interferència sintàctica.

Hi ha, també al·lusions subjacents a factors de canvi amb un vessant extern i un de psicolingüístic com la descastellanització, la funció de model en el canal escrit que exerceix l'espanyol —que els catalanoparlants interioritzen en llegir en aquest llengua— i l'alfabetització i la lectura en espanyol —fonts d'aprenentatge de l'espanyol.

En el segon fragment al·ludeix al canvi per pèrdua («construcciones arcaicas») contraposat al canvi propi del català i el degut a la influència espanyola. Afirmar la possibilitat que un mateix resultat en totes dues llengües s'hagi degut a canvis propis de cada una en un procés paral·lel.

9.3.1.1.5. El canvi sintàctic a «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (I)» (1913)

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi en sintaxi:

P. 17: «Notem un fet freqüent en el llenguatge del baix poble i que tendeix a estendre's en el de la classe mitja: la substitució dels pronoms NOS i VOS per SE. Ex.: *sene'nem* per *enze'nem* [...]»

En aquest fragment, el Mestre presenta un canvi des de baix en curs («tendeix a estendre's»), consistent en la reinterpretació dels pronoms febles *ens* i *us* en *es*, al qual, doncs, s'atorga una nova funció sintàctica, en virtut d'una sobreestimació: el pronom *se* pot substituir reflexius de primera i segona persones del plural.

9.3.1.1.6. El canvi sintàctic a «Els mots àtons en el parlar de Barcelona (II)» (1914)

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi en sintaxi:

P. 2: «Les dues formes de l'article masculí *lu* i *lus* [...] acaben de desaparèixer del llenguatge de Barcelona: ja no es troben sinó en alguna expressió estereotipada i en les combinacions *tot lo* i *tots los*, al costat, però, de *tot el* i *tots els* [...] En canvi, s'ha generalitzat molt l'empleu d'un article neutre diferent del masculí [...]»

Constata, d'una banda, la pèrdua de l'article masculí *lu* i *lus* i, de l'altra, l'aparició —la «importació» (Payrató 1985: 92)— d'una forma no catalana, el *lo* neutre, que serveix per elaborar moltes construccions de l'abstracció i de la intensitat.

9.3.1.1.7. El canvi sintàctic a «Filòlegs i poetes» (1918 [1932])¹⁸¹

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi en sintaxi:

¹⁸¹. Reproduït al volum miscel·lani *El català literari* l'any 1932.

«L'ideal que perseguim no és la resurrecció d'una llengua medieval, sinó formar la llengua moderna que fóra sortida de la nostra llengua antiga sense els llargs segles de decadència literària i de supeditació a una llengua forastera.» [Repr. per Vallverdú (1980: 144).]

Aquest fragment assumeix com a premisses, d'una banda, la idea de l'evolució natural de les llengües, que exclou els factors externs com l'empobriment cultural i la influència abassegadora d'una altra llengua. Es diria que cada llengua té un destí fixat que només catàstrofes de fora poden malmetre. Però, d'altra banda, parteix de la idea que el desenvolupament normal —no supeditat a cap altra llengua—, hauria comportat un treball d'elaboració que hauria donat la «llengua moderna que fóra sortida de la nostra llengua antiga».

9.3.1.1.8. El canvi sintàctic a la *Gramàtica anglesa* (1924)

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

P. 237: «molts dels antics participis en *n* o *en* [de l'anglès] (avui reemplaçats per participis iguals als pretèrits) persisteixen usats com a adjectius [...]»

Constata la pèrdua del paradigma dels participis anglesos en *-en*, alguns dels quals, en virtut d'un canvi de categoria gramatical —és a dir, la derivació impròpia— es conserven com a adjectius. La derivació impròpia es pot considerar com l'aparició d'una distinció: un significat que tenia una o unes categories gramaticals passa a tenir-ne una altra. Payrató (1985: 91) recull un tipus d'interferència, assimilable al canvi que descrivim, que és la sobreestimació d'una distinció: apareixen participis en *-en* que funcionen com a adjectius.

9.3.1.1.9. El canvi sintàctic a «L'obra de depuració de la llengua catalana» (1924 [1932]¹⁸²)

En aquest text trobem els fragments següents sobre el canvi en sintaxi:

¹⁸². Reproduït al volum miscel·lani *El català literari* l'any 1932.

P. 155-156: «Aquesta identificació de significacions entre els mots catalans i els mots espanyols és sobretot deplorable quan afecta els mots gramaticals; sovint aquesta identificació afecta ja l'estructura de la proposició, constitueix ja un castellanisme sintàctic.» [Posa l'ex. de *bajo/baix-sota, nada/res-gens, pues/doncs, a/en.*] [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 156-157: «Els castellanismes sintàctics del català modern són innumbrables: la influència espanyola s'ha deixat sentir en l'ús dels temps dels verbs; ha provocat canvis de gènere; ha produït la substitució de totes les locucions emprades pels antics per a l'expressió del neutre, amb frases fetes a base d'un article neutre diferent del masculí; ha afavorit la supressió de la partícula *no* en una munió de casos i ha trontollat l'ús dels mots *res, gens, mai* i anàlegs [...] Però potser el castellanisme sintàctic més greu ha estat la destrucció del nostre sistema de mots conjuntius [...] la majoria [de les locucions conjuntives espanyoles] passen inadvertides, tals com *en quant a, ademés, tota vegada que* amb valor causal [...] *el que* com a sinònim de *el qual*. I a aquesta identificació de conjuncions i locucions conjuntives va aparellada una manera idèntica de practicar la subordinació i la coordinació. [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 157: «El període català ha esdevingut una còpia servil del període espanyol; les llargues proposicions de l'espanyol amplifiquades per tota mena de proposicions subordinades i frases adverbials i gerundis merament copulatius, són ja les proposicions del català actual; l'abús de subordinació en perjudici de la coordinació és un mal que afligeix igualment l'espanyol i el català.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

El primer fragment conté una definició de d'un tipus de castellanisme sintàctic, un tipus de calc. Formalment no està redactada com a tal, però no costa gaire de reformular-la; podria ser: «Identificació amb les significacions d'un mot gramatical castellà de les significacions d'un mot gramatical català que afecta l'estructura de la proposició en català».

En el segon fragment, constata en primer lloc que la influència de l'espanyol en la sintaxi és profunda i enumera quins són els castellanismes sintàctics més greus: fa referència a tres aspectes de lligam (l'ús del *lo* neutre, la supressió del *no* i l'adopció de conjuncions i locucions conjuntives castellanescs en substitució de les catalanes, que arriba a afectar els mecanismes de subordinació i coordinació) i un de funció (l'ús dels temps verbals).¹⁸³

La influència de l'espanyol, com a llengua model de lectura i redacció, afecta fins i tot el nivell textual.

¹⁸³. Sorpren molt que consideri els canvis de gènere com un fenomen sintàctic.

Els exemples d'aquests fragments constitueixen casos dels tipus payratonians. Els uns són casos de sobreestimació d'una distinció: *baix* adquireix la capacitat de funcionar com a preposició (*temperatura baix zero*); *res* adquireix la capacitat de funcionar com a adverbi (*no m'agrada res aquest pa*), *doncs* pot fer de conjunció causal (*vam sortir doncs es feia tard*), *mai* adquireix la capacitat de marcar la modalitat negativa en frases com *mai ve* i el conjunt *el que* adquireix la capacitat coreferent en fragments com *La noia de la que et vaig parlar*.

Hi ha també casos de subestimació: *en* perd la capacitat d'introduir el terme d'un moviment (*arribar en una casa*) i *no* perd la capacitat de marcar la modalitat negativa en frases com *mai ve*. Quan a la pàg. 156-157, Fabra esmenta la influència espanyola en l'ús dels temps verbals, cal suposar que es refereix a la pèrdua de la capacitat de l'imperfet d'indicatiu (*si venies, jugaríem*) de marcar una condició en benefici de l'imperfet de subjuntiu i la capacitat del futur (*quan vindràs, en parlarem*) de marcar la possibilitat d'una acció en benefici del present de subjuntiu.

Hi ha casos d'importació: l'ús de la locució *en quant a* i del mot *además*.

En el cas de l'ús de *tota vegada que* en sentit causal, i no en sentit temporal, es pot parlar de substitució (usant aquest locució en comptes, p. ex., de *ja que*) i d'una importació semàntica, ja que aquest significat ve de l'espanyol.

9.3.1.1.10. El canvi sintàctic a «De la depuració de la llengua literària» (1927 [1932])¹⁸⁴

En aquest text trobem els fragments següents sobre el canvi en sintaxi:

P. 172: «[...] amb la mateixa facilitat que la sintaxi i el lèxic sofriren nombrosos canvis sota l'acció pertorbadora d'una llengua estrangera, ara són dòcils a una acció renovadora. En tenim l'experiència: la majoria de les innovacions introduïdes en la llengua escrita han estat incorporades a la llengua parlada. La capacitat de renovació d'aquesta ultrapassa indubtablement les previsions més optimistes.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

¹⁸⁴. Reproduït al volum miscel·lani *El català literari* l'any 1932.

En aquest fragment, Fabra constata que tant la interferència com el canvi des de dalt — sense que necessàriament siguin processos excloents: un canvi des de dalt pot vehicular un interferència—¹⁸⁵ en el terreny de la sintaxi es produeixen generalment amb facilitat. Ofereix, doncs, una visió genral de la sintaxi com un àmbit en el qual en general es poden introduir canvis sense dificultats.

9.3.1.1.11. El canvi sintàctic al *Diccionari general de la llengua catalana* (1932)

El diccionari recull els termes següents relatius al canvi:¹⁸⁶

«**analogia** [...] en la història del llenguatge, el procés en virtut del qual els mots existents són modificats o nous mots són creats prenent per model determinats grups o categories de mots.»

«**anglicisme**. [...] Mot o gir [de l'anglès] emprat en una altra llengua.»

«**barbarisme**. [...] Falta comesa contra la puritat del llenguatge.»

«**canvi** m. Acció de canviar acc. 1, canviament; l'efecte.»¹⁸⁷

«**canviar** [...] Intr. Esdevenir altre, diferent, sofrir una transformació.»¹⁸⁸

«**castellanisme**. [...] Forma d'expressió usada en una altra llengua; qualsevol manlleu fet pel català al castellà.»

«**castellanitzar**. [...] Pron. Adoptar mots, girs, etc., del castellà.»

«**espanyol**. [...] Llengua castellana.»

«**gal·licisme**. [...] Mot o gir [del francès] emprat en una altra llengua, francesisme.»

«**hispanisme**. [...] Mot o gir [del castellà] emprat en una altra llengua.»

«**lleï**. [...] En l'evolució fonètica d'un llenguatge, el fet de transformar-se un determinat so sempre de la mateixa manera en igualtat de circumstàncies»

De tots els termes relatius al canvi definits pel DGLC, es dedueix que el diccionari dóna poca informació sobre el canvi lingüístic, consistent bàsicament en els fenòmens

¹⁸⁵. Payrató (1985: 79) ja recull la possibilitat que en un canvi hi poden confluïr més d'una causa i més d'un factor.

¹⁸⁶. A *calc*, *calcar*, *espanyolisme*, *espanyolitzar*, *hispanitzar*, *interferència* i *transformació*, no fa cap referència explícita a la llengua. No recull *gramaticalitzar*.

¹⁸⁷. Cap exemple no es refereix a la llengua.

¹⁸⁸. Cap exemple no es refereix a la llengua.

d'interferència (*anglicisme, barbarisme, castellanisme, castellanitzar, gal·licisme i hispanisme*) i amb referències explícites sobretot al lèxic.

9.3.1.1.12. La sintaxi a la conferència «El català a l'escola primària» (1933)

Trobem els fragments següents sobre canvi en aquesta conferència:

P. 5: «que [sic] passa quan l'infant català va a una escola i per contra de fer la seva instrucció en català la fa en castellà? Compreneu com ha d'ésser funesta la interferència de [sic] una segona llengua quan s'està, podríem dir, en el moment, en mig camí de l'aprenentatge de la pròpia.»

P. 8: «que l'aprenentatge de l'infant català no es trobi pertorbat per la interferència d'una llengua forastera [...]»

Fabra usa *interferència* no com a 'canvi lingüístic', sinó com a 'influència d'una llengua en una altra'. L'ús de la unitat *interferència* en un text de l'any 1933 no deixa de ser rellevant si tenim en compte que Payrató (1985: 218) situa al 1936 la primera referència de la unitat *interferència* en un text europeu i en un de català:

«Per acabar, un detall curiós —i valuós—. Dalmau (1936) intuï perfectament ja l'ús que es podria fer de la noció i el terme *interferència* [...]»

Payrató diu que Dalmau l'usa tres vegades, i en nota a peu de plana afegeix:

«6. Delfi Dalmau publicà aquesta obra, *Poliglotisme passiu*, el 1936, el mateix any, doncs, en què Sandfeld presentà la comunicació “ Problèmes d'interférences linguistiques” al Quart Congrés Internacional de Lingüistes (Copenhague)»

Abans (pàg. 48), Payrató afirma que és Sandfeld (1936) qui «comença a fer servir el terme *interferència*». Per tant, la transcripció de la conferència de 1933 s'avança 3 anys a la primera referència trobada per Payrató (1985).

9.3.1.1.13. El canvi sintàctic al Recull de les lliçons del curs de català superior (1933-1934)

En aquesta transcripció¹⁸⁹ trobem els fragments següents sobre el canvi sintàctic:

¹⁸⁹. Cal recordar que aquest text no és d'autoria immediata de Fabra.

P. 50: «La criatura que està acostumada a sentir i a dir: *armari - armaris, cavall - cavalls* [...], quan se li presenta un mot que no l'ha sentit mai, en pluralitzar-lo, no s'hi equivoca. Si li ensenyen un animal i li diuen: *això és l'esquirol*, si n'hi ha més d'un, dirà: hi ha tres *esquirols*, i ho dirà sense que sigui un fenomen de memòria sinó, simplement per analogia, i per aquest mateix ordre hi ha persones ja grans que en pluralitzar el mot *sofà (sofàs)* d'origen oriental, diuen *sofans* per analogia, per exemple a: *tardà : tardans.*»

P. 68: «per analogia [amb el castellà *Subimos a/*en aquella montaña*] crèiem que en no podia indicar el terme d'un moviment, i vèiem escrites frases com aquesta: *Anem a n'aquella muntanya* [;] [...] aquesta *n* no és altra cosa que la preposició *en*. En el Segle XIVè i XVè, aquesta frase la feien introduint el complement mitjançant la preposició *en.*»

P. 69: «ara podem veure com aquests dos adverbis [*hi* i *en*] han passat a ésser pronoms. Ex.: *Anar a Madrid / Anar-hi* (adverbi); però: *Pensar en tu / Pensar-hi* (pronome). Tant és així que els gramàtics, d'aquests adverbis, en diuen adverbis-pronominals.»

P. 82: «*No em serà permès d'anar-hi.* A l'edat mitjana tenien la concurrència de les dues formes [amb preposició i sense]; en la decadència fugí completament l'ús de la preposició en aquests casos per l'enorme influència castellana, i quan [*sic*] el renaixement tornà a aparèixer.»

P. 85: «El mot *avui* sembla que no tingui dintre del llenguatge cap mena d'història, però no és pas així; es tracta d'un adverbi de temps que en el llatí primitiu era una locució adverbial: [...] *oc die*, i el català el transformà primerament en *ui*, més tard en *vui* i finalment en *avui*. En realitat, doncs, aquest mot consta de *ad - oc -die.*»

P. 93: «Amb alguns d'aquests verbs, com *recordar-se*, ha passat, en català, un fet ben curiós. Del verb *recordar-se*, per exemple, n'ha sortit: *enrecordar-se*; doncs en el llenguatge parlat passa ja la mateixa cosa amb els verbs *burlar-se* i *riure's*. Així [...] es diu ja:

m'enric d'això
me n'enric d'això.

D'aquesta mateixa manera fou format el verb *emportar-se*, com també, així, els francesos formaren el verb *s'enlever.*»

P. 94-95: «malgrat que l'ús d'aquesta preposició [*de*] davant de mots quantitatius és una influència francesa, no resulta ben bé igual que el francès, perquè ells diuen *beaucoup d'amis* i nosaltres diem *Molts d'amics*, que no és ben bé la mateixa cosa, car el català fa concordar l'adjectiu amb el nom [...] encara que l'ús que [...] fem [de la preposició *de* amb quantitatius] provingui d'influència francesa [...] resulta un fet característic del català, perquè malgrat la influència de què s'ha parlat, nosaltres en aquest cas fem unes concordances que el francès no fa.»

P. 97: «la immensa majoria de locucions prepositives poden prescindir d'aquesta preposició [*de*].» [Cas de *damunt (de) la taula.*] «Podem suprimir la preposició *de*, i aleshores, la locució prepositiva *damunt de* es converteix automàticament en preposició en ajuntar-se amb el complement sense la dita preposició *de*. [...]

Si hem d'analitzar aquest grup de mots *a la vora* ho farem dient que es tracta d'una locució adverbial, i mai no hem de condemnar l'expressió *a la vora de la taula*, pel fet que hi ha tantes locucions adverbials que es converteixen en locucions prepositives mitjançant l'afegitó de la preposició *de.*»

P. 98: «el llatí era una llengua pobra, perquè aquestes dues preposicions [*per* i *pro*] es van confondre en una de sola. [...] el català va crear la locució prepositiva *per a*, element que el català de la decadència, per analogia amb el castellà va convertir en *pera*, pronunciat la è oberta.»

P. 101: «ve't ací com ho deien cinquanta anys enrera, durant la decadència: *Haviem anat a Girona per a veure a nostre pare*, on és calcada la sintaxi castellana.»

P. 107: «Aquest element [*sota*] ha sofert una greu pertorbació en la seva aplicació degut a [*sic*] a la influència castellana [...] la petorbació de què parlem consisteix en el fet d'usar aquesta expressió [*baix*] com a preposició [...]»

P. 111-112: «abans s'introduïen les oracions de relatiu, on el relatiu feia de subjecte, amb el relatiu qui, com fa la llengua francesa [...]

El català medieval emprava [...] el relatiu *qui*, i deia: *L'home qui has vist*.

Ara bé, el català modern no usa el *qui* en aquest cas puix que el té exclusivament associat a la idea de persona».

P. 112-113: «Un altre mot relatiu és *qual*. [...] en català antic era al mateix temps interrogatiu: en aquest aspecte, d'interrogatiu, ara és arcaic.»

P. 114: «Les construccions defectuoses.

Per analogia amb el castellà el català deia o traduïa el *cuyo*, *cuya*, per *qual* [...] però més endavant els va semblar que *qual* al lloc de *cuyo* era massa castellà i llavors el van substituir per *quin* [...] emprar *quines* en aquest cas és una errada encara més grossa perquè el pronom *quin* [...] és sempre interrogatiu i, per tant, en les oracions de relatiu no hi escau.»

P. 115: «la suplantació d'aquest *el qual* per un castellanisme [...] *el que* [...] s'ha de fer avinent que el castellà és l'única llengua que al costat de *el qual* usa com a sinònim *el que*. [...] el català d'una manera errònia ha calcat del castellà aquest modisme [...]

P. 116: «El català de la decadència l'ha anat perdent, aquesta construcció dels clàssics [*el... del qual*], i ha estat així perquè el poble, malgrat de parlar sempre en català, ha anat fent la seva cultura en castellà [...]

P. 117: «si ens mirem el català medieval i el català modern no influït veurem que en haver d'emprar aquell article neutre es recorre a *qui=el qui* per a persona i a *el que* per a cosa.

Ara bé, el català influït pel castellà, feia [...]»: *el que* i *lo que*.

«Això era un calc del castellà [...]

P. 117: «en Rovira i Virgili va venir dient que aquest *ço* era un arcaisme, amb la qual cosa tenia raó [...]

P. 119-120: «Quan aquests *aquell qui* i *aquell que* [...] equivalen a *el qui* i a *el que*, llur aplicació és bona, ja que el demostratiu *aquell* com també el pronom neutre *allò*, han perdut la seva força, han perdut com si diguéssim, la seva categoria gramatical [...]

P. 142: «El català medieval feia la concordança com el llatí i la feia fins i tot quan el complement venia després del temps compost, però avui el català, per les transformacions sofertes i la natural evolució, la fa solament [...] en determinats casos.»

En aquests fragments trobem definicions per extensió del canvi sintàctic i fragments que permeten deduir partits presos de Fabra. Entre els fragments que podem considerar del primer tipus, destaca la quantitat de fragments on la transcripció parla de sobreestimacions: el pas d'adverbis a pronoms experimentat per *en* i *hi* (pàg.69), el pas de pronom a prefix verbal experimentat per *en* (pàg.93), el pas d'adverbi a preposició experimentat per *baix* (pàg.69), l'atribució a la preposició *per a* de la capacitat d'introduir infinitius dependents de verbs d'acció voluntària (p. 101), l'ús com a relatius possessius de *qual* i *quin* (pàg. 114) i el pas de *aquell* i *allò* en els grups *aquell qui* i *allò que* (pàg. 119-120).

També comenta el text casos d'addició: la creació del conjunt *an* per reinterpretació segons Fabra de la preposició *en* de moviment (p. 68); la creació de locucions prepositives (*damunt de*, *a la vora de*) a partir d'adverbis (*damunt*) o locucions adverbials (*a la vora*) (pàg. 97); la creació de preposicions (*damunt*) a partir de locucions prepositives (*damunt de*) (pàg. 97) o altres preposicions (*per a* a partir de *per* i *a*; però també *pera*, «per analogia amb el castellà») (pàg. 98); la creació d'adverbis (*avui*) a partir de locucions adverbials (AD OC DIE) (pàg. 85). Cal notar que aquest tipus de canvi no és previst en la tipologia de Payrató, ja que ell presenta únicament tipus d'interferència; l'addició que descobrim en Fabra, en canvi, és en general un fenomen endogen, consistent a crear noves unitats a partir d'unitats ja existents — excepte en el cas de la grafia *pera* (*per a*).

Hi ha casos de subestimació: arcaïsmes de funció (*qui* subjecte: pàg. 111-112; *qual* interrogatiu: pàg. 112-113) i de lligam (la preposició *en* per indicar el terme d'un moviment: pàg. 68; la preposició *de* per introduir un infinitiu subjecte: pàg. 82; i confusió de PER i PRO en llatí: pàg. 98).

Hi ha casos de pèrdues: els arcaïsmes de lligam (*ço*: pàg. 117; concordança del participi passat amb el complement directe en tots els casos: pàg. 142; i pèrdua de la perífrasi *el... del qual*: pàg. 116).

Hi ha un cas de reinterpretació d'una distinció nova: el pas del tret [+subjecte] com a definitori entre *qui* i *que* al tret [+PERSONA] (pàg. 111-112), o el pas de la distinció entre *el qual* i *el que* a distingir dos *el que* (pàg. 115).

Pel que fa als fragments amb partits presos subjacents, n'hi ha un primer bloc en què es poden deduir idees generals del Mestre. A la pàgina 142, en parlar de la reducció de casos de concordança del participi passat, la transcripció esmenta la «natural evolució» de les llengües. En parlar de l'evolució de la preposició *de* davant de l'infinitiu subjecte posposat (pàg. 82), o en les locucions prepositives com *damunt de* (pàg. 97), o tractant

de l'alternança entre *per* i *per a* (pàg. 98), el lingüista de Gràcia parteix de la idea del canvi com un procés, amb una fase d'alternança de variants.

També hi trobem, en aquests fragments, partits presos sobre les causes del canvi sintàctic. Entre aquestes hi ha el calc: en l'ús de *per a* a *anar per a veure'l* (pàg. 101), en l'addició de la funció de *el qual* a *el que* (pàg. 115) o en l'ús del conjunt *lo que* (pàg. 117). En segon lloc, retreu les analogies del castellà: la nova distribució de funcions entre *a* i *en* (pàg. 68), l'ús de la preposició *pera* (junta) igual que *para* (pàg. 98), o l'ús de *qual* o *quin* equivalents a *cuyo* (pàg. 114). En tercer lloc, el text parla dels calcs del castellà (elisió de la preposició *de* davant de l'infinitiu subjecte, a la pàg. 82, o l'ús de *baix* com a preposició, a la pàg. 107) i de gal·licismes (l'ús de la preposició *de* darrere de *molts*, a les pàg. 94-95). I encara al·ludeix a la reinterpretació d'una forma (*en* com a *n*), a la pàg. 68.

Paral·lelament a les causes, trobem en alguns fragments idees subjacents sobre factors interns del canvi. No cal dir que el més esmentat és el de la interferència *directa* del castellà i del francès —com hem pogut veure—; però, en un cas, addueix el que podem anomenar *interferència indirecta*: quan explica a la pàgina 114 l'adopció de *quin* com a equivalent de *cuyo*, perquè *qual* «era massa castellà». És a dir: en aquest cas el parlant interpreta que una forma (*qual*) plenament catalana, pel sol fet de coincidir formalment amb una forma castellana (*cual*), és una interferència directa; la qual cosa genera una interferència indirecta, consistent a substituir *qual* per *quin* (interrogatiu), al qual s'atribueixen les funcions relatives de *cuyo*.

9.3.1.1.14. El canvi sintàctic als *Apunts taquigràfics del Curs superior de català (1934-1935)*

En aquesta transcripció¹⁹⁰ trobem els següents fragments relatius al canvi sintàctic:

¹⁹⁰. Cal recordar que aquest text no és d'autoria immediata de Fabra.

P. 30: «La llengua és una cosa que va evolucionant, que experimenta certs canvis dels quals no ens adonem, però que a la llarga fan que una llengua al cap d'uns certs anys sigui diferent. El treball és evitar-ho, però si a pesar dels esforços triomfa una forma nova, aleshores s'accepta. Els gramàtics no poden dir altra cosa que: En aquest moment això és bo i allò altre és dolent. Per això algú ha dit, amb molt d'encert, que les faltes de gramàtica d'avui són la llengua de demà.» [Repr. per Miravittles (1971).]

Destaquen en aquest fragment la variabilitat com una característica intrínseca de les llengües, la poca perceptibilitat dels canvis en curs, la idea de la concurrència de variants (l'afirmació «triomfa una forma nova» comporta l'existència d'una forma «antiga» simultània) i la citació velada («algú¹⁹¹ ha dit») a la relació, en definitiva, entre norma i canvi.

9.3.1.1.15. El canvi sintàctic al *Curs superior de català* (1936-1937)

En aquesta transcripció¹⁹² trobem els següents fragments relatius al canvi sintàctic:

P. 46: «Hi ha hagut un canvi de significació entre ILLE CABALLUS i *el cavall*. Aquest canvi de significació de la paraula va anar acompanyat d'un canvi fonètic. Aquest ILLE que era un mot independent amb el so accentuat, en perdre el seu caràcter de mot independent, va perdre el seu accent i va formar, amb el substantiu un grup amb un sol accent, que era el del substantiu, cosa que el feia passar a ésser com la primera síl·laba feble d'un polisíl·lab.»

P. 204: «Potser gràcies al fet que no llegim molt, la construcció moderna [gerundi de posterioritat] no se'ns ha arrelat. Per això l'analfabetisme és beneficiós en certs casos, per això el català s'ha conservat bé gràcies a la manca d'escoles a Espanya.»

P. 225: «És difícil de descobrir un castellanisme sintàctic perquè en aquests textos totes les paraules que hi figuren són perfectament catalanes, i, en canvi, la construcció és un castellanisme.» [Parla de *el que* = *el qual*.]

P. 256: «Realment ha estat una de les coses que ha estat més difícil treure de la llengua, el *lo* neutre [...] perquè resultava que era d'una comoditat extraordinària, sobretot en una gent que havia fet la seva cultura en castellà [...]»

¹⁹¹. Sembla que aquest algú pot ser Charles Bally o Henri Frei, o tots dos. Frei (1929 [1982: 19]) afirma: «Ajouterai-je qu'on devrait étudier systématiquement les incorrections? Elles ont leur raison d'être, et répondent tantôt à des nécessités, tantôt [...] aux exigences de l'expression émotive [...] si, parmi elles, les unes l'emportent [...] cela ne se fera pas sans raison...»

I Bally (1935 [1977: 32]): «c'est la langue de demain qui se prépare dans une foule d'incorrections; plusieurs ont pri déjà une telle extension que l'on peut presque escompter leur triomphe définitif; qui sait s'il ne sera pas correct un jour de dire: se rappeler de quelque chose?» A la p. 33 esmenta en nota el llibre de Frei (1929).

La frase de Fabra no és una citació literal, però la idea és la mateixa. A més, el context en què queda recollida són els apunts d'un assistent a classes seves, que en altres passatges demostra no estar gaire al dia de la lingüística del moment; i quan es parla a classe no necessàriament s'és molt precís en les citacions.

¹⁹². Cal recordar que aquest text no és d'autoria immediata de Fabra.

P. 270: «Realment es tracta, si s'estudia la història d'aquests mots [*que* conjunció i *que* relatiu], de la mateixa paraula, ja que el que va sortir del relatiu, i quan ha deixat de tenir el caràcter de pronom, passa a ésser una conjunció.»

P. 276: L'ús de les preposicions febles davant la conjunció *que* és «d'una gran comoditat i claredat [...]»

P. 317: «Un fet que ocorre molt en les preposicions, sobretot en les febles, és que amb el temps, sofreixen un canvi de significació i algunes substitueixen a [*sic*] altres, o una preposició envaeix l'esfera d'una altra, i construccions primitives queden afeblides i a vegades completament oblidades.»

Prenent en un sentit lax el concepte de *definició per extensió*, trobem a la pàgina 225 una caracterització dels castellanismes sintàctics pel factor intern de la poca perceptibilitat: són poc perceptibles perquè la sintaxi és bàsicament «construcció» —és a dir, ordre, lligam o estructura, entitats menys perceptibles que les formes discretes de la llengua.

En aquest mateix terreny trobem tres mencions d'una sobreestimació: quan el Mestre (pàg. 317) parla en general del fet que una preposició «envaeix l'esfera d'una altra», i a dos casos de derivació impròpia: el pas d'ILLE, pronom demostratiu, a *el*, article (pàg. 46); i el pas de *que* pronom a *que* conjunció (pàg. 270).

En el comentari general de la mateixa pàgina 317 esmenta una subestimació i una substitució: afirma que algunes preposicions, sobretot febles, canvien la seva significació (subestimació) —cal entendre que la perden—, i fins i tot unes en substitueixen d'altres (substitució).

En el terreny del procés de canvi, trobem esmentades dues causes del canvi sintàctic: dues vegades (pàg. 256: ús de *lo* neutre; i pàg. 276: ús de preposicions davant la conjunció *que*) la comoditat, i una la claredat (pàg. 276: ús de preposicions davant la conjunció *que*).

I com a factor extern i psicolingüístic el Mestre apel·la a l'alfabetització en castellà: una vegada amb ironia (pàg. 204) i l'altra amb resignació (pàg. 256).

9.3.1.1.16. Observacions sobre la concepció de Fabra del canvi sintàctic als textos especialitzats pertinents

Els textos on hem trobat més informació sobre el canvi sintàctic han estat «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari» (1907) i *Recull de les lliçons del curs de català superior* (1933-1934).

No hem trobat en aquests textos ni en els altres cap teoria general explícita sobre el canvi lingüístic ni sobre el canvi sintàctic. El que sí que n'hem pogut deduir és una concepció general subjacent. D'ací d'allà, en aquests textos ens apareix un Fabra que concep el canvi lingüístic com una característica inherent a les llengües (al curs de 1934-1935), davant del qual té una actitud negativa quan és fruit de la influència d'una altra llengua o de l'empobriment cultural (1907). Aquest canvi és presentat en diversos textos com un procés —sobretot a «Sobre els diferents problemes...» (1907) i *Recull...* (1933-1934)— amb un origen, unes causes, uns factors, amb una fase d'alternança de variants i unes conseqüències.

Pel que fa a l'origen, hem cregut aplicables els conceptes *canvi des de baix* i *canvi des de dalt* proposats per William Labov; en aquest sentit destaca la presentació fabriana de la sintaxi com un àmbit molt permeable als canvis («De la depuració...» 1927).

Entre les causes, destaquen el calc, l'analogia i les interferències, sobretot del castellà, pel nombre de casos que hi agrupa; però, per les vegades que en parla (gramàtica de 1912, «Filòlegs i poetes» (1918) i el curs de 1933-1934), destaca la idea d'una evolució natural de les llengües com a causa motora del canvi. En pocs casos (*se n'anem* per *ens n'anem*, *a n* per *en*), parla el Mestre de canvis interns, com ara una reinterpretació.

Quant als factors, el lingüista gracienc té en compte els que s'anomenen *interns* —és a dir, que formen part de la llengua com a sistema o estructura—, entre els quals destaquen els que giren al voltant de la presència dels castellà: les interferències directa,

«de moment secundari» i indirecta. A més, Fabra té en compte la perceptibilitat mínima de la sintaxi, la permeabilitat del sistema i la realització de les possibilitats del sistema.

El procés del canvi, segons Fabra, passa per una etapa d'alternança entre la forma antiga i la nova. Ho veiem sobretot quan parla, el 1907, de la desaparició de *ser* auxiliar, de l'ús de la preposició *a* amb el complement directe o l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*. I, en el curs del 1933-1934, parlant de l'ús de la preposició *de* davant de l'infinitiu subjecte, l'alternança com a preposicions de *damunt de* i *damunt*, i les vacil·lacions en l'ús de les preposicions *per* i *per a* davant d'infintiu.

Pel que fa a les conseqüències, l'any 1907 denuncia que el canvi incontrolat i la interferència del castellà han trencat la unitat de la llengua.

A més d'aquesta concepció general subjacent, hem pogut deduir una definició d'un tipus de castellanisme sintàctic, un tipus de calc, a «L'obra de depuració...» (1924): «Identificació amb les significacions d'un mot gramatical castellà de les significacions d'un mot gramatical català que afecta l'estructura de la proposició en català».

A banda d'aquesta concepció general, trobem en els textos fabrians molta informació sobre casos concrets de canvi sintàctic, que hem agrupat en tipus diferents. Per a la classificació, hem pogut aprofitar en general la tipologia oferta per Payrató (1985: 91-92):

a) *Subestimació d'una distinció*: eliminació d'una distinció per la pèrdua d'un dels elements contraposats o d'un tret, o perquè un dels elements perd l'exclusivitat d'un tret.

Són exemples del primer tipus:

- l'abandó de *qual* interrogatiu,
- la pèrdua de la preposició *en* com a terme de moviment,
- la confusió de les preposicions llatines PER i PRO en *per*,
- la «unificació» dels auxiliars *ésser* i *haver* en benefici del segon,

- la pèrdua de la capacitat de l'imperfet d'indicatiu (*si venies, jugaríem*) de marcar una condició en benefici de l'imperfet de subjuntiu i la capacitat del futur (*quan vindràs, en parlarem*) de marcar la possibilitat d'una acció en benefici del present de subjuntiu,
- arcaïsmes de funció (*qui* subjecte: pàg. 111-112) i de lligam (la preposició *de* per introduir un infinitiu subjecte: pàg. 82), i
- canvi de la significació d'algunes preposicions, sobretot febles.

Són exemples del segon tipus, la pèrdua de la distinció *qui* subjecte - *que* complement i la pèrdua de *no* de la capacitat de marcar la modalitat negativa en frases com *mai ve*.

En total, doncs, hi ha 12 casos de subestimació d'una distinció.

b) *Sobreestimació d'una distinció*: addició d'una funció o d'un tret a una forma, que no perd les que ja tenia. Exemples:

- els subjuntius *vinguem* i *vingueu* com a imperatius negatius,
- l'ús de *se* a *se n'anem*,
- l'ús de *quin* i *qual* com a relatius possessius,
- la generalització de la capacitat de la preposició *a* d'introduir complements directes de persona,
- l'atribució de capacitat a les preposicions àtones d'introduir oracions subordinades encapçalades per la conjunció *que*,
- la possibilitat que certs participis anglesos en *-en* funcionin com a adjectius,
- el fet que *baix* adquireix la capacitat de funcionar com a preposició (*temperatura baix zero*),
- *res* adquireix la capacitat de funcionar com a adverbi (*no m'agrada res aquest pa*),
- *doncs* pot fer de conjunció causal (*vam sortir doncs es feia tard*),
- *mai* adquireix la capacitat de marcar la modalitat negativa en frases com *mai ve*,
- el conjunt *el que* adquireix la capacitat coreferent en fragments com *La noia de la que et vaig parlar*,
- el pas d'adverbis a pronoms experimentat per *en* i *hi*,
- el pas de pronom a prefix verbal experimentat per *en*,

- l'atribució a la preposició *per a* de la capacitat d'introduir infinitius dependents de verbs d'acció voluntària,
- el pas de *aquell* i *allò*, de demostratius a articles, en els grups *aquell qui* i *allò que*,
- el fet que una preposició «envaeix l'esfera d'una altra»,
- el pas d'ILLE, pronom demostratiu, a *el*, article,
- el pas de *que* pronom a *que* conjunció.

En total, doncs, hi ha 20 casos de sobreestimació d'una distinció.

c) *Reinterpretació d'una distinció*: canvi d'una distinció del català a causa d'un canvi intern en el català: el català ha abandonat la distinció entre *qui* subjecte i *que* complement directe per la distinció entre *qui* [+ persona] i *que* [— persona].

d) *Substitució*: ús d'un signe lingüístic per un altre. En són exemples els 2 casos següents: l'ús en sentit causal de *tota vegada que*, i no en sentit temporal i l'afirmació fabriana general que algunes preposicions, sobretot febles, en substitueixen d'altres.

e) *Importació*: aparició d'una forma nova manllevada a una altra llengua. En són exemples els 3 casos següents: el *lo* neutre o determinades conjuncions (*ademés*) i locucions conjuntives (*en quant a*).

f) *Pèrdua*: desaparició d'una forma. Exemples:

- els «arcaïsmes» en general,
- l'abandó de la partícula *no* en certes oracions negatives,
- el mot *ço*
- la perífrasi *el... del qual*,
- la funció de lligam que exerceix la concordança del participi passat amb el complement directe.
- l'article definit *lu* i *lus*,
- el paradigma dels participis anglesos en *-en*.

En total, doncs, hi ha 7 casos de pèrdua.

A banda d'aquests sis tipus, assimilables a la tipologia de Payrató per a la interferència, Fabra parla d'un altre cas de canvi sintàctic: el que hem anomenat «addició». No és previst en la tipologia de Payrató, ja que ell presenta únicament tipus d'interferència; l'addició que descobrim en Fabra, en canvi, és en general un fenomen endogen, consistent a crear noves unitats a partir d'unitats ja existents —excepte en el cas de la grafia *pera* (*per a*). En són exemples els 2 casos següents:

— la formació d'adverbis, locucions adverbials, locucions preposicionals i preposicions a partir d'adverbis, locucions i preposicions: *damunt* < *damunt de*, *a la vora de* < *a la vora*, *per+a* < *per* o *avui* < AD OC DIE;

— la creació del conjunt *an* per reinterpretació segons Fabra de la preposició *en* de moviment.

Destaca quantitativament el nombre de casos de sobreestimació d'una distinció; secundàriament, els casos de subestimació d'una distinció i els de pèrdua.

9.3.1.2. EL CANVI SINTÀCTIC ALS TEXTOS NO ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

9.3.1.2.1. El canvi sintàctic al discurs com a president dels Jocs Florals de Barcelona de 1934

En aquest text hi ha el següent fragment sobre el canvi sintàctic:

«El català que s'escrivia en els inicis de la renaixença [*sic*] no era pas la llengua moderna que hauria sortit d'aquella llengua antiga si no hagués sobrevingut la decadència literària; però calia que ens decidíssim a escriure en català, encara que fos en el català pobre i deturpat de la decadència, perquè un dia poguéssim arribar a formar de nou una llengua catalana, una llengua catalana que fos digna successora de la nostra gloriosa llengua medieval.» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984: 199).]

Aquest fragment —com el text «Filòlegs i poetes», de 1918—¹⁹³ assumeix com a premisses la idea de l'evolució natural de les llengües —que exclou els factors externs de l'empobriment cultural i de la influència abassegadora d'una altra llengua— i la de la interrupció del treball d'elaboració que s'havia anat fent. Es diria que cada llengua té un destí fixat que només catàstrofes de fora poden malmetre. Però en aquest hi ha, a més, una avaluació del canvi lingüístic general, que ha estat negatiu.

9.3.1.3. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE FABRA DEL CANVI SINTÀCTIC ALS TEXTOS PERTINENTS

La informació de l'últim text analitzat només aporta informació puntual sobre la concepció fabriana de l'evolució natural de les llengües, que és pròpia de cada una.

¹⁹³. Vegeu el § 9.3.1.1.1.7.

9.3.2. EL CANVI SINTÀCTIC ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS

9.3.2.1. EL CANVI SINTÀCTIC A LA CONFERÈNCIA «CONJUGACIÓ DEL VERB CATALÀ. PRESENT DE SUBJUNTIU Y INFINITIU» (3/XII/1891)

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

P. 384: «El llenguatge evoluciona, y la corrupció d'una llengua (llatí), la corrupció de certas formas per fixadas que siguin [...], la qual obeheixi a lleys generals, dóna una altra llengua (francès), dóna altres formas [...], tant aptas per l'expressió del pensament y tant dignas de ser escritas com la llengua mare, com las formas intermitjas, are mortas, inútils, impossibles.»

En aquest breu fragment, trobem unes quantes idees i actituds subjacents:

- a) La variació inherent de les llengües («el llenguatge evoluciona»).
- b) El canvi com a decadència («la corrupció d'una llengua»).
- c) El canvi es produeix segons unes lleis, no aleatòriament.
- d) Les noves formes acaben essent útils per a l'expressió.

9.3.2.2. EL CANVI SINTÀCTIC A LA CARTA DEL 26/12/1905

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

Full I, recto: «tinc pensat, partint de l'estudi d'un autor antic, fer veure el camí recorregut per la nostra llengua desde la seva forma literaria mig-eval fins al seu estat actual, camí fet a impuls de la seva forsa evolutiva i de l'influència pertorbadora d'una llengua estranya.» [Biblioteca de Catalunya, ms 1702.]

Fabra distingeix en aquest fragment com a factors del canvi l'evolució natural i la influència d'una segona llengua, amb l'objectiu d'identificar les interferències.

9.3.2.3. EL CANVI SINTÀCTIC A LA CARTA DEL 26/1/1906

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

Full III, recto - verso: «Jo havia pensat això [per al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana]: estudi gramatical complet d'una obra antiga; comparació de la gramàtica de la llengua antiga amb la de l'actual; estudi de les diferències entre les dues, separant les degudes a la [l': *esmena del mateix Fabra*] evolució natural de la llengua i les degudes a l'influència pertorbadora del castellà; exposició dels principals problemes a resoldre indicant-ne la solució; problemes de pronúncia, d'ortografia, de morfologia, de sintaxi, de vocabulari, d'estil... [...] [Ms 1702 de la Biblioteca de Catalunya]»

El Mestre distingeix en aquest fragment com a factors del canvi l'evolució natural i la influència d'una segona llengua, amb l'objectiu d'identificar les interferències i substituir-les per formes pròpies.

9.3.2.4. EL CANVI SINTÀCTIC A LES ESMENES DE POMPEU FABRA AL I CONGRÉS INTERNACIONAL DE LA LLENGUA CATALANA (1906)

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

P. 123: «No's pot considerar el seu ús [de la preposició *a*] com un castellanisme, sinó que'l castellà hi ha donat una major extensió que les altres llengües [...]

P. 129: «I. Originàriament totes les llengües novo-llatines fan concordar el participi amb el règim directe. (En una oració com *he cantada una cançó*, que significava originàriament *tinc cantada una cançó* [...]).

II. Més tart, quan la combinació sintàctica verb-predicat (*he cantada*) passa a ésser un temps [...], llavors la flexió del participi tendeix a desaparèixer, es dir, se tendeix a donar una forma única al temps compost (*HE CANTAT una cançó* com *HE CANTAT un cant*), exactament com en els temps simples (*CANTEM una cançó* com *CANTEM un cant*).

III. Aquesta tendència 's manifesta en totes les llengües, sobre tot quan el participi precedeix el règim: en cap d'elles l'acort del participi y del règim es obligatori en tots els cassos [...]. És una afirmació gratuïta l'atribuir exclusivament a l'influència castellana 'l pas del participi constantment flexible del català antic (*he cantada una cançó*) a participi generalment no flexible (*he cantat una cançó*).»

P. 137-138: «I. Originàriament les llengües novo-llatines presenten tres classes de verbs: 1a. verbs els participis dels quals poden unir-se a *habere* y a *esse*; 2a. verbs els participis dels quals no admeten sinó *habere* ; 3a. verbs els participis dels quals no admeten sinó *esse* [...] Per tot se manifesta una tendència a fer passar els verbs de la classe 3a a la 2a, es a dir, a reemplaçar l'auxiliar *esse* per l'auxiliar *habere* [...] Aquesta simplificació s'ha operat també en català modern [...]

Destaca en aquests fragments sobretot l'exposició del canvi lingüístic com a tendència, que llengües diferents poden dur fins a estadis diferents. També és rellevant l'explicació

multicausal del canvi (p. 129, § III). En tercer lloc, és destacable l'ús de la designació *simplificació* per referir-se a la tendència a perdre *ser* auxiliar. En quart lloc, és rellevant la constatació que el canvi s'origina en uns contextos determinats abans que en d'altres: al § III de la pàg. 129 constata que la tendència a la invariabilitat del participi es dona «sobre tot quan el participi precedeix el règim».

9.3.2.5. EL CANVI SINTÀCTIC A L'ARTICLE «EL PRONOM-ADJECTIU “QUAL”» (28/3/1907)

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

P. 1: «El pronom-adjectiu “qual”

La paraula catalana *qual* es primitivament un pronom-adjectiu interrogatiu i relatiu (el mateix *cual* castellà, *quale* italià, *quel* francès, *care* romanesc...) [...] apareix, ja en català antic, un nou pronom-adjectiu interrogatiu de formació catalana: *quin*, *quina*. [...] Aquest nou interrogatiu ha acabat per eliminar l'altre; de manera que, en la llengua moderna, les dues funcions, interrogativa i relativa, del *qual* primitiu se troben repartides en dos mots diferents: *quin*, interrogatiu, i *qual*, relatiu. [...] el relatiu simple *que*, provinent de *quid* tònic. [...] havien de venir temps calamitosos per al pobre *qual*, fins al punt que l'influència castellana d'un costat i els descastellanisants del altre, arribarien a posar en perill la seva existència, la primera amb el seu *el que* i els segons ab el llur *quin*. [...]

Mentre'ls nostres escriptors calquen així, amb el llur *qual* possessiu, una construcció castellana, una altra construcció estrangera va infiltrant-se en la nostra llengua escrita: [...] *el que* [...]

Parla de la reinterpretació de la distinció entre pronoms interrogatius i relatius: de l'ús exclusiu de *qual* relatiu i interrogatiu es passa a l'oposició *qual* relatiu i interrogatiu - *quin* interrogatiu, i, finalment, a l'alternança *qual* relatiu - *quin* interrogatiu.

També es refereix al factor intern de la interferència indirecta en parlar de l'ús de les sobreestimacions consistents en l'ús de *qual* i *quin* com a relatius possessius i de l'ús de *el que* com a equivalent de *el qual*.

9.3.2.6. EL CANVI SINTÀCTIC A L'ARTICLE «LES PREPOSICIONS “DE”, “A”, “EN” DAVANT DE LA CONJUNCIÓ “QUE”» (28/2/1908)

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

P. 1: «El castellà, assimilant així la proposició completiva a un substantiu, se separa de totes les altres llengües romàniques, les quals ometen davant de la conjunció *que* la preposició amb què introduirien el complement en el cas en què aquest fos un substantiu [...]

En català modern trobem a cada pas construccions com aquestes: *Me queixo DE que hagin fet això* [...]; es dir que, en la nostra llengua escrita, se va extenent l'habitud castellana d'assimilar la proposició completiva a un substantiu; cada dia estan més en favor les combinacions de les preposicions *de, a, en* amb la conjunció *que* [...]

Tenint constantment al davant el model d'una llengua que diu *Estoy seguro DE ello* i *Estoy seguro DE QUE vendrà*, es natural que a un *Estic segur D'això*, fem correspondre un *Estic segur DE QUE vendrà*, i adhuc es comprèn que una frase com *Estic segur QUE vendrà* pugui ésser considerada com incorrecta.»

El lingüista de Gràcia exposa el canvi en curs en la llengua escrita de sobreestimació d'una distinció, per influència del castellà, consistent a atribuir a les preposicions febles la capacitat d'introduir subordinades completives. I apel·la a dos factors: l'extern i psicolingüístic del paper de model del castellà i l'intern de la interferència «de moment secundari» («es comprèn que una frase com *Estic segur QUE vendrà* pugui ésser considerada com incorrecta»).

9.3.2.7. EL CANVI SINTÀCTIC A LA CARTA DEL 13/9/1910

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

Full 2 recto: «Cal combatre l'influència castellana, enorme en aquest punt [preposicions àtones] [...] l'abús de la prep. *pera*, sota l'influència de la prep. *para* castellana (v. § 133); [...] l'empleu de les prep. atones davant de la conjunció *que*, sota l'influència del castellà (v. § 151) [...]» [Ms dels fons Casas Carbó de l'Ateneu Barcelonès]

El Mestre es refereix al factor de la interferència per explicar el cas d'addició *pera*, «sota l'influència de la prep. *para* castellana» i la sobreestimació d'una distinció (ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*).

9.3.2.8. EL CANVI SINTÀCTIC A LA CARTA DEL 1-29/4/1911¹⁹⁴

¹⁹⁴. Marquet (2002: 120) indica que la «carta té un tros retallat[;] falta el fragment inicial del text» i la data el 14/4/1911.

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

Full 1 recto: «Crec convenient consignar el castellanisme consistent en suprimir la terminació *-ment* en el primer adverbi (*pobra i umilment*).» [Ms dels fons Casas Carbó de l'Ateneu Barcelonès]

Fabra esmenta un cas de castellanisme, consistent en la substitució de les estructures «adverbi en *-ment* + adverbi en *-ment*» i «adverbi en *-ment* + adverbi sense *-ment*» per «adverbi sense *-ment* + adverbi en *-ment*».

9.3.2.9. EL CANVI SINTÀCTIC A LES «OBSERVACIONS A LA REDACCIÓ DE LES NORMES ORTOGRÀFIQUES» (1913?)

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

Full 13: «Les formes reforçades [...] son ben dignes d'esser elevades definitivament a literaries [...] degudes com son a una tendència d'uniformació ben dins del geni de la llengua.» [Ms dels fons Casas Carbó de l'Ateneu Barcelonès]

El Mestre al·ludeix en aquest fragment una altra vegada a l'evolució natural de la llengua, que inclou en aquest cas una «tendència d'uniformació».

9.3.2.10. EL CANVI SINTÀCTIC A L'ARTICLE «LA LENGUA» (1916)

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

P. 18: «La evolución distinta que ha experimentado el latín vulgar en las varias regiones donde un día lo impusieron los colonizadores romanos, ha producido los diferentes idiomas románicos.

Llegó a adquirir una gran importancia política y literaria [...] Pero ya a comienzos del siglo XVI empezó para el catalán un período de decadencia literaria y política [...] el castellano fué sustituyendo al catalán como lengua de cultura, y éste vió castellanizarse profundamente su léxico y su sintaxis.»

En aquest fragment el lingüista de Gràcia dóna compte d'uns quants factors externs del canvi. En el primer paràgraf al·ludeix vagament al factor de la diversitat geogràfica, però no és inversemblant pensar que també hi ha implícita la idea d'una evolució

cultural diferent. En el segon retreu l'empobriment cultural. Pel que fa als factors externs i psicolingüístics, esmenta la influència del castellà.

9.3.2.11. EL CANVI SINTÀCTIC A LA CONFERÈNCIA «L'UNITAT LLINGÜÍSTICA DE BALEARS, CATALUNYA, ROSSELLÓ I VALÈNCIA» (VII-VIII/1919)

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

P. 9: «Seguí el conferenciant [Fabra] provant amb nombrosos exemples les diferències dialectals dintre del català mateix que es parla a Catalunya, explicant l'origen històric i les influències que les produïren. Les fronteres polítiques i religioses constituïen sovint un obstacle perquè certes innovacions prenguessin el caràcter d'una unitat absoluta.»

Destaca en aquest fragment el factor extern, en aquest cas de fre del canvi, de les fronteres polítiques i religioses.

9.3.2.12. EL CANVI SINTÀCTIC A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1919

En aquests textos trobem els fragments següents sobre el canvi sintàctic:

18/11/1919: «L'obra de redreçament del català literari és sobretot una obra de descastellanització i en la majoria dels casos és la llengua antiga que ens dona el mot o el gir amb què cal reemplaçar el mot o el gir castellà. D'aquí el nombre creixent d'arcaïsmes de la llengua escrita actual. [...] el grau de castellanització a què era previnguda la nostra llengua durant els segles que ha estat supeditada a la castellana. Els castellanismes del català modern són incalculablement més nombrosos que no permet d'albirar un examen superficial de la llengua. [Repr. per Rafel (1983: 1-2).]»

30/11/1919: «No direm [...] *Baix la presidència de* [...], com fem habitualment induïts per l'equivalència dels dos mots *bajo* i *baix* adjectius o adverbis [...]» [Repr. per Rafel (1983: 13).]»

1/12/1919: «el Patufet l'usa [el *doncs* causal], i això és tant més lamentable que aquest periòdic va endreçat als infants, els quals trobant-lo usat un dia i un altre dia, poden acabar per incorporar-lo a llur llenguatge. Una defectuositat de la llengua escrita, que, malgrat la seva difusió dins aquesta, no ha aconseguit encara passar a la llengua parlada, està ara en perill d'introduir-s'hi i d'arrelar-s'hi en donar-la com una construcció normal a lectors que es troben en una edat en què encara no està ben fixada en llur esperit la valor tradicional de moltes paraules.» [Repr. per Rafel (1983: 14-15).]»

14/12/1919: «El fet de dir-se:

Què t'han donat? —Res; Quants en tens? —Cap; Tens pa? —Gens; Vindrà algun cop? —Mai; i el fet de no usar-se mai els mots *res, cap, gens* i *mai* en les oracions expositives afirmatives, han portat a creure, ajudant-hi la comparació amb el castellà, que aquests mots són negatius i que és abusivament que el llenguatge parlat diu:

Si et demanen res, digues-m'ho [...] [Repr. per Rafel (1983: 26).]

21/12/1919: «Modernament hom ha usat molt freqüentment l'adjectiu interrogatiu *quin* com a adjectiu relatiu fent-lo correspondre a *el cual* castellà i àdhuc a *cuyo*.» [Repr. per Rafel (1983: 34).]

28/12/1919: «El català escrit, supeditat al castellà, calcant-ne servilment totes les construccions, necessitava un mot que traduís el *cuyo* castellà. Així, hom féu significar *cuyo* al relatiu *qual* [...]

29/12/1919: «El català modern, imitant servilment el castellà, s'ha creat un relatiu neutre que es distingeix del masculí per la forma de l'article, i tradueix *lo cual* per *lo qual* [...]

En aquestes *Converses* trobem algunes al·lusions al canvi lingüístic com a procés. Hi ha sobretot referències als factors del canvi, exclusivament als interns: la interferència directa (genèricament, el 18/11; i parlant del relatiu possessiu *qual*, el 28/12) i la «de moment secundari» (estranyesa davant de l'ús de *no* en les oracions condicionals, (18/11) i la poca perceptibilitat d'alguns castellanismes (18/11). Entre els factors externs i psicolingüístics, destaquen la descastellanització (18/11), i l'aprenentatge de la llengua (1/12).

El Mestre també dedica uns quants fragments a exposar les causes d'alguns canvis: l'analogia i la interferència combinades en el cas de l'abandó de *no* (14/12) i el calc en l'ús possessiu de *qual* (28/12) i l'ús de *lo qual* ((29/12).

I en dos fragments el lingüista de Gràcia es refereix al possible origen d'un canvi. En la *Conversa* del 18/11, parla de la reintroducció d'arcaïsmes, que és clarament un canvi des de dalt. Quan parla (l'1/12) de l'ús que la revista *Patufet* fa del *doncs* causal, avisa del perill que s'estengui entre els nens. En principi seria un canvi des de dalt —i, doncs, amb plena consciència—, però sembla que la insistència de Fabra hagi de fer pensar que els redactors no s'adonaven que era un castellanisme.

Pel que fa als tipus de canvi exposats per Fabra en aquestes *Converses*, trobem dos casos d'importació: el ja comentat *lo qual* ((29/12) i la reintroducció d'arcaïsmes (18/11), que de fet constituiria una importació intralingüística, d'una varietat històrica a una altra. Hi trobem també al·lusions a la sobreestimació d'una distinció, quan parla de

l'ús prepositiu de *baix* (30/11), l'adquisició dels mots com *mai* de la modalitat negativa (14/12), dels usos possessius de *quin* (21/12) i *qual* (28/12).

9.3.2.13. EL CANVI SINTÀCTIC A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1920

En aquests textos trobem els fragments següents sobre el canvi sintàctic:

13/1/1920: «No és que en el català modern, sobretot en la llengua escrita, no hagi penetrat la construcció castellana consistent a introduir les oracions completives amb la mateixa preposició amb què s'introduiria el complement en el cas que, en lloc d'ésser una oració [...], fos un infinitiu [...] en llur prosa [«dels nostres escriptors»] trobem a cada moment, amb molta més freqüència que en el llenguatge parlat, les preposicions *a*, *de* i *en* combinades amb la conjunció *que*. Davant la vacil·lació de la llengua parlada, en què existeixen l'una al costat de l'altra la construcció amb preposició i la construcció sense preposició, els veiem decantar-se més aviat cap a la construcció castellana, contribuint així a accelerar la desaparició d'una construcció catalana de què trobem tants d'exemples en els nostres autors antics.» [Repr. per Rafel (1983: 55).]

21/1/1920: «Si ens havem d'atenir a l'ús antic, ja sabem que ens cal donar la preferència a la primera d'aquestes dues construccions [«Anar-hi per veure'l»] sobre la segona [«Anar-hi per a veure'l»], nada o almenys estesa en l'època moderna sota la influència de la construcció castellana *Ir para verle*.

Que en frases com *Anar-hi per veure'l* (en castellà *Ir para verle*) calgui traduir *para* per la preposició *per*, ha portat a creure que calia usar sempre *per* en lloc de *per a* davant un infinitiu.» [Repr. per Rafel (1983: 61).]

23/1/1920: «En la llengua escrita [...] es manifestà modernament una tendència a conformar l'ús de les dues preposicions locatives *en* i *a* a la regla castellana. [...] quan hom els retreu la construcció corrent *Pujar en aquell puig*, no hi volen veure la preposició *en*, sinó la preposició *a* proveïda d'una *n* eufònica [...]» [Repr. per Rafel (1983: 63-64).]

24/1/1920: «En l'evolució del llatí vulgar, per diferents camins *ad* envaeix parcialment el domini de *in*, i, afeblint-se o esborrant-se la distinció originària, cada llengua novillatina arriba a un nou repartiment de les dues preposicions obeint a criteris diferents.

En la indicació del terme d'un moviment, es comprèn que la preposició que denota proximitat (*ad*) pugui fàcilment substituir-se a la que denota interioritat (*in*), puix que, en indicar l'objecte envers el qual té lloc un moviment, no és essencial de precisar si es tracta d'un punt situat a l'interior o a la perifèria de l'objecte. [...]

En aquest camí el castellà va més lluny que les altres llengües novillatines i acaba per reemplaçar quasi totalment *en* per *a*. Les altres llengües conserven *en* al costat de *a*, i a poc a poc van fixant l'ús d'aquestes preposicions atenent principalment a la natura del mot que regeixen, no a la del verb, com fa el castellà.» [Repr. per Rafel (1983: 65).]

27/1/1920: «Esborrada en els circumstancials de lloc la diferència originària entre *en* (interioritat) i *a* (proximitat), el català en una munió de casos pot usar indiferentment l'una o l'altra preposició. [...]

Però en casos com aquests [«...gràcies sien fetes en aquell qui és senyor de virtut»], en què en ve a usurpar una funció encomanada exclusivament a la preposició *a*, aquesta havia d'oposar una forta resistència a la substitució. Del conflicte entre *en* i *a* sembla haver nascut la forma híbrida *an*: «perdonar an aquells qui l'hauran damnificat» (Tirant)» [Repr. per Rafel (1983: 67-68).]

28/1/1920: «La influència del castellà ha produït també perturbacions en l'ús de la preposició *de*. [...]

La llengua parlada vacil·la entre les construccions *davant la casa* i *davant de la casa* [...] I es comprèn que la llengua escrita subordinés l'ús de la preposició *de* a les normes castellanen en aquests casos en què la llengua parlada vacil·la, si es té en compte que, àdhuc en els casos en què aquesta ha resistit victoriosa a la influència castellana, molts dubten de la bondat de la construcció catalana pel mer fet que difereix de la castellana corresponent: tan grossa ha estat i continua essent la influència del castellà sobre la sintaxi de la llengua escrita. [...]» [Repr. per Rafel (1983: 68).]

5/2/1920: «Avui usem la locució conjuntiva *tota vegada que*, amb el verb en indicatiu, denotant la causa [...] No és pas amb aquesta valor que trobem usada la dita locució en català antic [...]» [Repr. per Rafel (1983: 74).]

7/2/1920: «Si [...] darrera consonant, l'article neutre és *lo* i el masculí és *lo*, i, darrera vocal, ambdós poden revestir les formes *lo* i *l*, no sembla que pugui posar-se en dubte que el català antic no coneixia la distinció que la llengua actual fa entre l'article neutre i el masculí, la qual versemblantment devem a la influència castellana.» [Repr. per Rafel (1983: 77).]

17/2/1920: «[...] les combinacions del llenguatge vulgar *rentemze* [...] transportades al català escrit, han donat lloc a les grafies *rentem-se* [...]; la sil·laba *ze* ha estat identificada amb el pronom reflexiu *se* sense considerar que la grafia *se* no correspon a la pronúncia *ze!*» [Repr. per Rafel (1983: 82).]

23/2/1920: «De les dues combinacions *la li* i *la hi* (sinònim de *la li*), la segona és la que ha persistit en la llengua escrita, malgrat de tenir l'inconvenient de confondre's amb la combinació de l'acusatiu i l'adverbi *hi*.» [Repr. per Rafel (1983: 88).]

26/3/1920: «És curiós d'observar, en aquells casos en què és possible d'usar el verb en dos temps diferents (*Si volíem...*, *Si volguéssim...*), com la llengua escrita tendeix molt més que la parlada a conformar l'ús dels seus temps a l'ús castellà.» [Repr. per Rafel (1983: 110).]

27/3/1920: «En tals proposicions [«El que trabaja será recompensado, Iré a verte cuando esté en París»], el català antic prefereix en general el futur d'indicatiu al present de subjuntiu. El català actual, en canvi, versemblantment sota la influència del castellà, tendeix a generalitzar l'ús del present de subjuntiu; però en aquest abandonament del futur d'indicatiu la llengua escrita va molt més enllà que no pas el llenguatge parlat.» [Repr. per Rafel (1983: 111).]

30/3/1920: «El català antic preferia l'indicatiu futur al subjuntiu present [en casos com *Els que treballin seran recompensats*]; els moderns preferim, al contrari aquest a aquell. I això és de doldre, no solament perquè suposa l'abandó d'un tret sintàctic que ens separa del castellà, sinó perquè la construcció avui preferida pot donar lloc a frases equívocues que s'evitarien amb l'ús del futur d'indicatiu.» [Repr. per Rafel (1983: 112).]

(5/4/1920): «La majoria dels castellanismes sintàctics del català modern són molt més freqüents en la llengua escrita que en la llengua parlada.» [Repr. per Rafel (1983: 114).]

7/4/1920: «La influència castellana ha estat causa d'una inversió en l'ús de les dues construccions antigues: el català antic construïa normalment el complement directe sense la preposició *a* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 116).]

12/4/1920: «La tendència envers l'eliminació de la preposició *en* amb els infinitius complements [*Pensar a dir-ho*] ha estat tan forta que la influència castellana no ha abastat a aturar-la» [Repr. per Rafel (1983: 120).]

14/4/1920: «hi ha hagut una forta tendència a reduir les dues categories a una sola en el cas d'ésser el complement un infinitiu [...] hom diu [...] *Entretenir-se a fer tal cosa* i *Acostumar-se a fer tal cosa* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 121).]

21/4/1920: «Una construcció va actualment generalitzant-se en la llengua parlada que caldria combatre per tots els mitjans [...]. És *tenir que*. [...]

Tampoc semblen acceptables les construccions, avui ja tan corrents, *Hi ha que callar* [...]

A mesura que aquestes expressions van generalitzant-se reula el verb *caldre*.» [Repr. per Rafel (1983: 125).]

27/4/1920: «[...] *li* perdent la seva *l* quan es troba en concurrència amb *lo*, la combinació *lo li* esdevé *loy*, confonent-se així amb la combinació del pronom *lo* amb l'adverbi *hi*. Aquesta confusió de les dues combinacions *lo hi* i *lo li* és antiga.» [Repr. per Rafel (1983: 128).]

25/5/1920: «Els lectors habituals d'aquestes *Converses* poden haver-se format una idea de l'estat de castellanització a què era pervinguda la nostra llengua [...] és gran el nombre de construccions que havem manllevat a la llengua oficial d'Espanya.» [Repr. per Rafel (1983: 142).]

26/6/1920: «En els temps compostos dels verbs transitius [...] el participi concorda primitivament amb el complement directe en totes les llengües novellatines [...]; però en totes elles es manifesta una tendència més o menys forta a fer-lo invariable [...]

Com [...] algú comença a dir *l'he comprat* en lloc de *l'he comprada* [...] convindria molt que combatéssim aquesta tendència moderna envers la invariabilitat absoluta del participi [...]» [Repr. per Rafel (1983: 160).]

3/7/1920: «És curiós de constatar com en l'època moderna, en què, supeditat el català al castellà, s'ha produït un acostament d'aquell a aquest, sobretot en el lèxic i en la sintaxi, certes diferències, lluny d'atenuar-se, s'han anat accentuant més i més.» [Repr. per Rafel (1983: 164).]

15/7/1920: «[...] el [parlant] castellà diu: ¿Com pot ésser que un verb [*venir*] que vol dir «caminar de allà para acá» pugui significar «caminar de acá para allà»? I és tal el prestigi que la llengua castellana té entre nosaltres, que allò que és una falta en castellà [...] acaba per semblar-nos que també deu ésser una falta en català.» [Repr. per Rafel (1983: 170).]

27/10/1920: «En el cas en què un infinitiu que fa de subjecte del verb principal va al darrera d'aquest, així com en el cas en què un infinitiu fa de complement directe del verb principal, el català antic, a l'infinitiu precedit de l'article que ofereixen els passatges transcrits, oposa normalment l'infinitiu precedit de la preposició *de* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 211).]

En aquestes *Converses* trobem algunes al·lusions al canvi lingüístic com a procés i a la tipologia dels canvis. Entre les primeres destaquen, quantitativament, les referències a la fase d'alternança entre variants que comporta el procés de canvi. És important l'afirmació explícita que fa el 5/4 («La majoria dels castellanismes sintàctics del català modern són molt més freqüents en la llengua escrita que en la llengua parlada»), ja que confirma el que es va veient d'ací d'allà en comentaris seus puntuals: l'alternança entre «preposició àtona + *que*» / « \emptyset + *que*» (13/1), entre *en* i *a* en els locatius (23 i 27/1), entre *davant* i *davant de* (28/1), entre *si volíem* i *si volguéssim* (26/3), entre el subjuntiu i el futur en les subordinades (27/3), «*a* + complement directe» i « \emptyset + complement directe» (7/4), entre «*en* + infinitiu complement» i «*a* + infinitiu complement» (12/4),

entre *tenir que* i *caldre* (21/4) i entre la concordança i la no-concordança del participi passat (26/6).¹⁹⁵

El segon bloc quantitativament és el de les referències als factors, centrades exclusivament en la interferència. En primer lloc, hi ha al·lusions a la directa: d'una manera general el 3/7 i, després, parlant de «preposició àtona + *que*» (13/1), de *davant* i *davant de* (28/1) i del subjuntiu i el futur en les subordinades (27/3). I en dues ocasions Fabra es refereix a la «de moment secundari»: en parlar de *davant* i *davant de* (28/1), perquè alguns consideren la primera incorrecta, afirma que això demostra com ha estat de «grossa [...] i continua essent la influència del castellà sobre la sintaxi de la llengua escrita». I en tractar del verb *venir* com a moviment cap a la 2a persona del discurs (15/7), que alguns consideren incorrecte.

En tercer lloc, pel nombre d'al·lusions però sobretot perquè a aquestes alçades de la nostra anàlisi no l'havíem trobat, destaca un bloc de referències al que podem designar *resistències* al canvi. En tres ocasions, podem deduir que Fabra considera un factor de resistència a un canvi el fet que la nova forma es pugui confondre amb una altra de preexistent. Quan parla de *la hi* (< *la li*), el 23/2, de l'ús del subjuntiu en les subordinades, el 30/3, i de *loy* (< *lo li*), el 27/4, explica aquests resultats afegint-hi sempre que es donen «malgrat» que es confonen amb un altra forma o provoquen ambigüitats. Un altre cas de resistència és la interferència del castellà, la qual en certs casos no pot impedir una evolució pròpia del català: ho diu genèricament el 3/7 («És curiós de constatar com en l'època moderna, en què, supeditat el català al castellà, s'ha produït un acostament d'aquell a aquest, sobretot en el lèxic i en la sintaxi, certes diferències, lluny d'atenuar-se, s'han anat accentuant més i més») i concretament en parlar de l'ús de *a* davant d'infinitiu en comptes de *en* (12/4).

En quart lloc, dins d'aquesta concepció general del canvi com a procés, al·ludeix dues vegades a possibles causes. Fa referència al calc en parlar de l'ús causal de *tota vegada*

¹⁹⁵. En canvi, l'alternança entre *la li* i *la hi* en el català antic (23/2) és un fenomen endogen.

que (5/2) i en parlar de la tendència a preferir *si volguéssim* a *si volíem* (26/3). La segona causa, no esmentada fins ara, és la no-necessitat de precisió en l'ús de les preposicions llatines *ad* i *in* (24/1).

I, finalment, el Mestre parla de l'origen de certs canvis. De la grafia *rentem-se* (17/2), com a canvi des de baix, i de l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* (13/1) i de la preposició *de* darrere de *davant* (28/1), com a canvis des de dalt.

Pel que fa a la tipologia dels canvis, en aquestes *Converses* trobem referències a tots els tipus, excepte a reinterpretacions.

Són subestimacions de distincions l'eliminació de la preposició *per a* (21/1), la pèrdua de la preposició *en* per designar el terme d'un moviment (23 i 27/1) i l'abandó de l'imperfet d'indicatiu (26/3) i del futur (27 i 30/) en les subordinades.

Són substitucions l'ús de *davant de* per *davant* (28/1), l'ús causal pel temporal de la locució *tota vegada que* (5/2), el pas de *la li* a *la hi* (23/2), la substitució de *caldre* per *tenir que* i *haver-hi que* (21/4) i el pas de *lo li* a *lo hi* (27/4).

Són sobreestimacions l'atribució a les preposicions febles de la capacitat d'introduir subordinades completives (13/1), l'esment que la preposició *ad* envaeix les funcions de *in* (24/1), l'ús de la preposició *en* amb complements indirectes (27/1), l'ús de *se* com a pronom de complement directe de primera persona plural (7/2), l'ús de la preposició *a* amb els infinitius complement (14/4), l'extensió de l'ús de la preposició *a* amb complements directes de persona (27/4) i l'ús de l'article *el* davant l'infinitiu (27/10).

Pel que fa a les importacions, Fabra hi fa una referència general el 25/5; en concret, tracta d'aquesta manera l'ús del *lo* neutre (7/2) i de *tenir que* i *haver-hi que* (21/4).

I hi ha un cas d'addició —el sorgiment de la forma «híbrida» *an* (23, 24 i 27/1)— i un de pèrdua —la de la concordança amb el participi passat (26/6).

9.3.2.14. EL CANVI SINTÀCTIC A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1922

En aquests textos trobem els fragments següents sobre el canvi sintàctic:

4/11/1922: «Quan preferim *a* a *en* davant els infinitius complements, no ens fundem naturalment en l'ús medi-aval, que, davant els infinitius complements, admet les dues preposicions *a* i *en*, exactament com el castellà; ens fundem en l'existència, en el català modern, d'una tendència evident a generalitzar la preposició *a* davant els infinitius complements. La producció, en el català modern, de construccions com entretenir-se a fer-ho [...], en ple període d'influència castellana, prova a bastament l'existència d'aquella tendència i la seva fortitud. Talment que, quan al costat de les construccions amb *a* de la llengua parlada, trobem en el català literari construccions amb *en*, nosaltres no hi sabem veure la perpetuació d'una construcció catalana antiga, sinó una imitació del castellà. Nosaltres creiem fermament que, sense la influència castellana, avui el català, davant els infinitius complements, diria sempre *a*, com fa el francès modern.» [Repr. per Rafel (1984: 256-257).]

15/11/1922: «Ja iniciada la nostra decadència literària, s'ajuntaven formant un sol mot els dos elements de la preposició composta *per a*, i la novella preposició simple (*pera*) anà adquirint la mateixa extensió que l'espanyol modern dóna a la seva preposició *para*. [...] Llavors nasqué la conjunció *pera que*, responent a la conjunció final *para que*.» [Repr. per Rafel (1984:258).]

23/11/1922: «Inconscientment, des de la tipografia fins a la sintaxi i a l'estil, en els pobles condemnats al bilingüisme va operant-se l'acostament de les dues llengües, sempre en perjudici de la llengua materna.» [Repr. per Rafel (1984: 265).]

9/12/1922: «Evidentment el fet de llegir cada dia en espanyol, [*sic*] malmet el nostre català.

Però ¿quin bé pot fer-li la lectura dels nostres diaris, on són possibles faltes inversemblants com *se les donaven per les hi donaven?*» [Repr. per Rafel (1984:273-274).]

13/12/1922: «Un altre cas d'acostament del català a l'espanyol és l'ús de l'article davant els noms dels dies de la setmana. [...]

Avui deixem generalitzar-se *el dilluns per dilluns*, demà veurem estendre's igualment *pel matí* [...], i a poc a poc arribarem a la identificació de les expressions adverbials de temps en les dues llengües, en perjudici naturalment, de la catalana.» [Repr. per Rafel (1984: 274).]

16/12/1922: «“Tot això s'hagués encarrilat [...]”

Heu's ací, en un autor bilingüe, un exemple d'un ús que comença d'estendre's i és el de reemplaçar l'indicatiu (*hauria encarrilat*) pel subjuntiu (*hagués encarrilat*)» [Repr. per Rafel (1984: 276).]

21/12/1922: «Un vici arrelat en el català escrit, que devem a la imitació d'un vici arrelat en el castellà oficinesc i periodístic, és el d'usar *el mateix* per evitar la repetició d'un substantiu mencionat anteriorment. [...]

Si en lloc de dir “ que contribuirà a embellir la visualitat de *la mateixa*” diguéssim “ que contribuirà a embellir-ne la visualitat” [...]» [Repr. per Rafel (1984: 278).]

28/12/1922: «El llenguatge parlat no té necessitat sinó de dos demostratius. Dos que conversen, per a indicar qualsevol cosa que és a la vista d'ambdós, no necessiten sinó un demostratiu: un sol demostratiu de proximitat, acompanyat si convé d'un gest, basta per a designar qualsevol objecte que es troba prop dels que conversen. D'ací prové que el català parlat hagi perdut, en unes contrades, el demostratiu *aqueix*, i en altres el demostratiu

aquest. Parlant, amb qualsevol d'aquests dos demostratius i aquell, ens entenem perfectament.» [Repr. per Rafel (1984: 279).]

En aquestes *Converses* trobem algunes al·lusions al canvi lingüístic com a procés i a la tipologia dels canvis. Pel que fa a les primeres destaca la idea subjacent d'una «evolució natural» en la *Conversa* del 4/11: «Nosaltres creiem fermament que, sense la influència castellana, avui el català, davant els infinitius complements, diria sempre *a*, com fa el francès modern». I, més concretament, el Mestre fa referència a causes, factors, alternances de variants, conseqüències i resistències. Entre les primeres només en trobem una: el 28/12 dóna com a explicació de la pèrdua dels demostratius *aquest* o *aqueix* en comarques diferents el fet que per a la *Conversa* cara a cara no calen tres demostratius.

Pel que fa als factors, trobem referències als interns, als externs i als externs i psicolingüístics. Entre els interns, la interferència directa (4/11: manteniment de *en* davant de l'infinitiu complement; 15/11: el sorgiment de *pera* i *pera que*; 13/12: l'ús de l'article amb els noms dels dies de la setmana). Entre els externs, trobem la Decadència, com a període històric en què les circumstàncies polítiques i culturals van fer baixar l'ús del català. Entre els externs i psicolingüístics, hi ha el bilingüisme —el fet que els catalanoparlants són competents en espanyol i l'usen— (23/11 i 6/12, aquest dia parlant de l'extensió de *hagués* per *hauria*), la lectura dels diaris catalans, plens de faltes (9/12), i la lectura en castellà (9/12) —totes dues lectures, font d'aprenentatge.

Com a casos de canvi en curs, amb alternança entre variants, Fabra dóna els casos de manteniment de *en* davant de l'infinitiu complement (4/11), de l'ús de l'article amb els noms dels dies de la setmana (13/12), de l'extensió de *hagués* per *hauria* (6/12) i de la tendència a usar *el mateix*, com a coreferent (21/12).

Quant a les conseqüències del canvi, en dos textos el lingüista de Gràcia esmenta el perjudici per al català: el 23/11, d'una manera general; i el 13/12, parlant de la progressiva assimilació de les expressions adverbials catalanes a les del castellà.

Com a resistència al canvi, Fabra comenta que s'ha generalitzat l'ús de la preposició *a* davant de l'infinitiu complement malgrat la interferència del castellà (4/11).

En el terreny dels tipus de canvi, el Mestre exposa casos de subestimació d'una distinció (de *aquest/aqueix/aquell* a *aquest-aqueix / aquell*, el 28/12), de reinterpretació d'una distinció (de *per/per a/perquè* a *per/pera/per a què*, el 15/11; i de *dilluns / el dilluns* a *el dilluns / els dilluns*, el 13/12), d'importació (*el mateix* per *en*, el 21/12) i de sobrestimació (l'ús de *en* amb infinitius complements, el 4/11; capacitat del pronom *se* per funcionar com a complement indirecte de 3a persona plural, el 9/12; *hagués* amb valor condicional, el 16/12).

Pel que fa als partits presos, trobem en dos textos els termes *falta* i *vici*. El primer el Mestre el fa servir el 9/12 per referir-se a la construcció *se les donaven*: és una desviació clara respecte a la norma, però respecte a la norma objectiva, és a dir implícita del català.¹⁹⁶ El segon mot, l'usa, el 21/12, també en els mateixos termes.

¹⁹⁶. A partir del moment que Fabra codifica —dóna una norma explícita— els pronoms febles, aquesta construcció és també una falta respecte a la norma prescriptiva. Per tant, temporalment, es dóna la situació següent: una construcció és una canvi respecte a una norma objectiva, però és una forma que cal combatre, preexistent, en relació amb la norma prescriptiva.

9.3.2.15. EL CANVI SINTÀCTIC A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1923

En aquests textos trobem els fragments següents sobre el canvi sintàctic:

2/1/1923: «Avui, a Catalunya, aquesta inversió [del tipus «en la seva vida empordanesa, en Pep hi recollís tresors»] perillà esdevenir una construcció normal, [sic puntuació] el complement adverbial s'anteposa massa sovint al verb sense cap raó d'ordre estilístic, i així perdem un mitjà preciós d'emfasitzar-lo, com és la seva anteposició excepcional» [Repr. per Rafel (1984: 282).]

9/1/1923: «Encara més que la inversió injustificada d'un membre secundari de la proposició és enutjosa l'addició del pronom pleonàstic. Faci's la inversió si tant costa d'ordenar gramaticalment els membres d'una clàusula; però que no es cregui que la inversió exigeix l'adjunció del pronom feble al verb!» [Repr. per Rafel (1984: 282).]

10/1/1923: «[...] molts [...] han volgut veure en la combinació en aquest, no la preposició *en*, sinó la preposició *a* amb una *n* eufònica, i han escrit *an aquest* o a *n'aquest* [...]. Però una tal interpretació és errònia [...]» [Repr. per Rafel (1984: 283).]

25/1/1923: «Són curioses les vicissituds per les quals ha passat el mot *qual* en el català escrit.

Qual era en català antic, no solament un mot relatiu, sinó interrogatiu [...]: Si [sic] *qual* interrogatiu hagués persistit, llavors, en possessió de dos adjectius interrogatius, *qual* i *quin*, podríem potser intentar d'establir entre ells una diferència anàloga a la que existeix en anglès entre els seus dos adjectius interrogatius *which* i *what*. Però *qual* interrogatiu ha desaparegut del tot, reemplaçat per *quin*; *qual* ha restat sols com a relatiu. I és aquest *qual* que ha estat fortament batzegat, uns cops per la influència castellana, d'altres per les pensades poc felices de certs descastellanitzants.

El fet d'existir en espanyol un *el que* equivalent a *el qual* [...] ha provocat la introducció en català d'un *el que* amb la valor de *el qual* [...] *qual* era utilitzat per traduir *cuyo* [...]. Per un costat restringiem l'ús del mot *qual* reemplaçant *el qual* per *el que*, i per l'altre li donàvem un valor que mai no havia tingut, fent-li significar *cuyo* [...]

Sens dubte perquè ens semblà un mot poc català (a causa de la seva identitat amb el mot espanyol *cual*), tractàrem de reemplaçar-lo per *quin*. I llavors sorgí en català la combinació *el quin* [...]. I amb *quin* fou reemplaçat *el qual* traducció de *cuyo* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 293-294).]

15/2/1923: «Ambdues [construccions: *més negativa que positivament* i *més negativament que positiva*] són [...] altament artificioses; [...] la primera és estranya al català antic i segurament deguda a una imitació de la fórmula espanyola [...]» [Repr. per Rafel (1984: 307).]

20/2/1923: «El *doncs* causal és un castellanisme. Al mot *pues* espanyol correspon en català *doncs*, llevat en un cas: quan el *pues* és causal. [...] el que escriu *puix* en lloc d'un *doncs* bo, és que ja s'ha adonat que hi ha un *doncs* que cal combatre [...], però llavors, creient anar pel bon camí, reemplaça tot *doncs* per *puix*, àdhuc el que no és causal, i comet així el mateix castellanisme que tracta de combatre i que consisteix a traduir el mot *pues* per un mateix mot català en tots els casos [...]» [Repr. per Rafel (1984: 309-310).]

13/3/1923: «En el català modern es generalitzà el costum de dir *an* en lloc de *a* (preposició) davant un cert nombre de mots començats en vocal tals com el pronom *ell* [...] al costat de *al meu pare* es digué *a-n-el meu pare*. La llengua escrita consagrà aquest costum; admeté, així, una segona forma de la preposició *a*, batejant els gramàtics la *n* intercalada amb el nom de *n* eufònica, denominació que venia com a dignificar-la. [...]

Però encara havia de produir-se una nova forma de la preposició *an*: dient-se en el masculí, *a-n-e-l*, es digué en el femení *a-n-e-la*» [Repr. per Rafel (1984: 320-321).]

14/3/1923: «En la llengua parlada, un temps, es generalitzà el costum de dir *an* en lloc de *a* davant certs mots començats en vocal; més tard s'esdevingué una cosa encara pitjor: la substitució d'aquest *an* i de la preposició *en* per *amb*. Aquesta substitució, per sort, no aconseguí sinó excepcionalment introduir-se en la llengua escrita [...]» [Repr. per Rafel (1984: 322).]

22/3/1923: «Hi ha en català alguns mots com *mai* que, sense ésser negatius, no ocorren mai en una proposició principal afirmativa. Això ha fet que quan, en una proposició principal algun d'aquests mots precedeix el verb, la presència d'un tal mot indicant a bastament que la proposició és negativa, hom no hagi sentit la necessitat, en dir el verb, de fer-lo precedir de la partícula *no*; i, en efecte, des d'antic no es troba sovint omès darrera *mai* i anàlegs, la qual omissió és avui de regla en el català de Barcelona: *mai ve* val tant com *mai no ve*. [...] la llengua ha anat més enllà en l'omissió de la partícula *no*, i la fa àdhuc en aquelles proposicions com les condicionals i les interrogatives [...]» [Repr. per Rafel (1984: 326).]

14/4/1923: «¿què n'acabem que es vagin àrduament remeiant els castellanismes i les altres defectuositats del català modern, si la majoria dels que escriuen en català no són amatents a aprofitar-se dels resultats d'aquella tasca depuradora? [...]

El català de les nostres publicacions més aviat empijora. Això té una explicació en el fet que molts dels que avui hi col·laboren són gent que s'han posat adés a escriure en català sense conèixer gaire o gens la gramàtica catalana [...]

És innegable que una de les causes principals de la castellanització del llenguatge corrent és la lectura dels diaris escrits en espanyol. ¿Però és que la lectura dels diaris catalans és gaire menys nociva mentre surtin escrits en un català on es troben consagrats els pitjors castellanismes?» [Repr. per Rafel (1984: 339).]

24/4/1923: «Ja sabem com és perillosa la introducció en la llengua literària d'un mot que no sigui l'equivalent exacte del mot usual que tracteu de combatre: prou advertireu una i cent vegades que aquell mot pot reemplaçar aquest solament en l'accepció A; però si aquest poseu, ultra l'accepció A, les accepcions B, C, etc., no tardareu a trobar exemples del nou mot usat en alguna d'aquestes accepcions. [...]

Anàlogament: advertiu que no és convenient de suprimir la partícula *no* davant el verb d'una proposició negativa quan el precedeix algun dels mots *ningú* [...]; i podeu estar segurs que molts interpretaran el vostre advertiment en el sentit que, darrera *ningú* [...], el verb ha d'anar acompanyat constantment de l'adverbi *no*, i usaran *no* sense parar esment si la proposició és o no negativa.» [Repr. per Rafel (1984: 344).]

22/5/1923: «Una fusió semblant [«subir y bajar del coche»] sols és possible quan els dos verbs regeixen una mateixa preposició. [...] *vencé i donà mort als enemics* és una cosa semblant a fondre [...] un *subir y bajar del coche* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 352-353).]

23/5/1923: «El qui ha escrit això [«Res no pot haver més agradós...»] té el sentiment de la llengua catalana malmès per la influència espanyola. [...] Sense la interposició de la construcció espanyola, l'autor no hauria deixat d'acompanyar d'un *hi* el verb *haver*.» [Repr. per Rafel (1984: 353).]

27/5/1923: «Llegim en un document publicat per una entitat barcelonina: “ Li agrairem tingui l'amabilitat de trametre'ns qualsevol publicació que cregui pugui esdevenir útil al nostre objecte.” [...]

La supressió de la conjunció [*que*] en una proposició que fa de complement és inacceptable en català, és contrària al geni de la nostra llengua. [...] és la imitació d'una construcció espanyola [...]; no la continuació d'aquella construcció medieval [«omissió de *que*»], que, d'altra banda, repugna evidentment al geni de la nostra llengua [...]» [Repr. per Rafel (1984: 356).]

2/6/1923: «[les «defectuositats»] més arrelades són potser les degudes a pensades poc afortunades [...] en el desig de combatre un castellanisme real o imaginari. Quin exemple millor que el *doncs* causal, inventat per remeiar el *pues* causal de la llengua parlada? [...] hi [*sic*] ha molts que comencen a fer una distinció entre un *doncs* inicial de proposició (que seria el *doncs* causal) i un *doncs* situat al mig de la proposició (que seria el *doncs* deductiu). Tindriem, llavors, dos *doncs*, com tenim dos *però*, que es distingirien per llur situació dins la proposició. Però els partidaris del *doncs* causal [...] obliden que la conjunció catalana amb què era i és introduïda la conclusió en tot sil·logisme [...] és precisament un *doncs* inicial.» [Repr. per Rafel (1984: 358-359).]

3/6/1923: «Aquest paràgraf, que traïa tot ell ésser una traducció literal de l'espanyol [...]» [Repr. per Rafel (1984: 360).]

12/6/1923: «hom diu comunament *hi han quatre homes* [...]. Convé d'evitar aquesta concordança del verb *haver* [...] defecte que retrobem sovint en el llenguatge escrit.

Al costat d'aquest defecte, d'origen popular, no és rar constatar-ne un altre, del qual parlàvem fa pocs dies. Aquest és degut a una imitació de l'espanyol i es troba en frases no provinents del llenguatge corrent. Consisteix en la supressió de l'adverbi *hi*.» [Repr. per Rafel (1984: 365).]

3/7/1923: «Si aquell sentit causal és, com creiem, estrany al català antic, el devem probablement a la influència de *toda vez que* espanyol.» [Repr. per Rafel (1984: 375).]

15/8/1923: «Alguna vegada li ha estat donat erròniament un plural *quins*, traduïnt, per exemple, *qui enes* per *quins* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 396-397).]

23/8/1923: «Heu's aquí un cas en què el català, des d'antic, pot usar indistintament l'imperfet d'indicatiu [*Si queia*] i l'imperfet de subjuntiu [*Si caigués*]. En el català medieval la construcció amb l'imperfet d'indicatiu era la predominant; en el català escrit és avui la predominant la construcció amb l'imperfet de subjuntiu.

[...] preponderància que, indubtablement sota la influència de l'espanyol, ha anat adquirint la segona construcció [...]» [Repr. per Rafel (1984: 400).]

24/8/1923: «D'aquestes dues construccions [*quan vindrà* / *quan vingui*] els antics usaven preferentment la primera. Modernament, al contrari, és la segona la que és usada gairebé exclusivament.» [Repr. per Rafel (1984: 401).]

31/8/1923: «El parlar de Barcelona, al mateix temps que suprimeix el *no* de les proposicions negatives en què figura algun dels mots *res* [...] anteposats al verb, redueix o tendeix a reduir, en proposicions afirmatives, les locucions negatives *no res* i *no gens a res* i a *gens* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 404).]

5/9/1923: «els autors moderns usarien *de què* [...], adoptant la construcció espanyola [...]

És possible que en català antic es trobi algun exemple de *de què*, etc., [...]. Nosaltres no en recordem ara cap. Però en tot cas és evident que la construcció normal en català, construcció que subsisteix encara en el llenguatge parlat malgrat la influència espanyola, era la introducció de les oracions completives amb la simple conjunció *que*.» [Repr. per Rafel (1984: 407).]

6/9/1923: «Un defecte molt estès en el català actual és de donar a la preposició composta *per a* la mateixa extensió que té en espanyol la preposició *para*.» [Repr. per Rafel (1984: 408).]

8/9/1923: «La regla sintàctica espanyola segons la qual els verbs que signifiquen *ésser* [...] regeixen la preposició *en*, mentre els verbs que signifiquen *anar* [...] regeixen la preposició *a* [...], arrelà fortament en el català modern, no pas en el llenguatge parlat, sinó en la llengua escrita, en la qual durant un temps les dues preposicions *a* i *en* foren comunament usades d'acord amb aquella regla.» [Repr. per Rafel (1984: 409).]

9/9/1923: «[...] en la llengua moderna existeix evidentment una forta tendència a reduir les dues categories a una sola quan el complement és un infinitiu, en el sentit d'usar-se en aquest cas a tant amb els verbs de la primera categoria com amb els verbs de la segona: *Acostumar-se a estudiar* [...] i *Entretenir-se a desfer-ho*. [...] aquesta tendència de la llengua parlada, tan forta que no ha estat suficient a contarestar-la la influència espanyola.» [Repr. per Rafel (1984: 410).]

12/9/1923: «Una construcció freqüent en la llengua antiga i que s'ha anat perdent, sobretot en el català escrit, és la introducció de l'infinitiu amb la preposició *de* quan fa de subjecte [...]» [Repr. per Rafel (1984: 410).]

15/9/1923: «[...] el cas del *doncs* causal [...] és el d'un mot vivent al qual s'ha atribuït arbitràriament una valor que mai no ha tingut: la de conjunció causal. El cas del *puix* conjunció de coordinació, és el d'un mot arcaic que, en reintroduir-lo en la llengua literària, canviem de categoria gramatical, fent servir per enllaçar proposicions independents un mot que era exclusivament subordinant.» [Repr. per Rafel (1984: 411).]

18/9/1923: «*No res menys* [...] es troba avui usada en la llengua literària [...]

II. Com a traducció de *no obstante* [...] valor que li ha estat donada manllevant-la segurament a la conjunció francesa *néanmoins* [...]

III. Com a traducció de *nada menos* [...] tret del *nada menos* espanyol [...]» [Repr. per Rafel (1984: 412-413).]

19/9/1923: «A imitació de l'espanyol [...], el català literari admet *més*, adverbi, i *mes*, conjunció [...] i estableix entre el mot en funció d'adverbi i el mot en funció de conjunció la mateixa distinció gràfica que aquella llengua [...]» [Repr. per Rafel (1984: 413).]

22/9/1923: « [...] que l'article neutre espanyol pugui molt bé traduir-se per *ço* en determinats casos [...], això no vol dir que a tot *lo* espanyol pugui fer-se correspondre un *ço* català [...]» [Repr. per Rafel (1984: 415).]

29/9/1923: «*Exig'ls-hi* és el resultat de dos fets freqüentíssims en el llenguatge vulgar de Barcelona: és, l'un d'ells, la substitució habitual del datiu *els* per la combinació *els hi* [...]; i l'altre, la reducció de combinacions com *dir-nos* [...] a *d'ns* [...]

L'autor de la frase transcrita [«Exigir-els-hi la resposta»] ha comès dues faltes greus, l'una sintàctica i l'altra morfològica: la primera és d'usar la combinació *els hi* com a datiu de *ells*; la segona és d'emprar, darrera una forma verbal en *r*, la forma *els* en lloc de la forma plena *los*.» [Repr. per Rafel (1984: 418).]

4/10/1923: «Un fet freqüent, quan es reintrodueix en la llengua una conjunció antiga, és que molts li donen una valor diferent de la que realment tenia.» Cas de *no res menys, tota vegada que* i *posat que*. [Repr. per Rafel (1984: 419).]

20/10/1923: «“Se'l donaré.”

Algún cop hem denunciat castellanismes de la llengua escrita estranys a la llengua parlada. Aquesta mena de castellanismes són sobretot freqüents en traduccions de l'espanyol.» [Repr. per Rafel (1984: 425).]

23/10/1923: «Entre la gent jove s'estén d'una manera alarmant l'ús de [*sic*] *estar* en lloc d' [*sic*] *ésser* quan aquest verb va acompanyat d'una determinació de lloc.» [Repr. per Rafel (1984: 426).]

15/11/1923: «Però no és solament amb les determinacions de lloc que *estar* invadeix l'esfera de *ésser*: *ésser* copulatiu quan el predicatiu és un adjectiu que denota una qualitat accidental del subjecte, va essent també [...] substituït per *estar*. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 434-435).]

16/11/1923: «També devem probablement a [«la influència espanyola»] l'extensió que donem avui a l'ús de la perífrasi *estar fent* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 435).]

En aquestes *Converses* hem trobat molta informació sobre el canvi sintàctic. En un terreny general, del que hem anomenat *l'actitud de Fabra davant del canvi*, hi ha dos textos en què el Mestre en dóna una visió negativa. El 14/4 diu clarament que el català escrit «empitjora», i el 23/10, considera «alarmant» l'extensió de *estar* locatiu en detriment de *ser*.

Pel que fa al canvi com a procés, en aquestes *Converses* hi ha molta informació sobre alternances de variants i sobre causes i factors de canvi. Menys informació, però no poc abundosa, tenim sobre conseqüències, resistències i origen del canvi. Entre les alternances, destaca la freqüència amb què Fabra descriu la complexitat d'alguns casos, en els quals l'alternança es dóna en un primer nivell de distinció entre la llengua oral i l'escrita, però després dins d'aquesta és on, de fet, es dóna l'alternança entre les formes concurrents. Fa aquesta descripció en parlar de la distribució de les preposicions *a* i *en* locatives (8/9), la de *o* i *de* davant d'infinitiu subjecte (12/9) i la de *se'l donaré* i *l'hi donaré* (20/10) —text en què fa referència a la generalitat del procés. Exposa la situació inversa —alternança en la llengua oral i uniformitat en l'escrita— en denunciar l'ús que aquesta última fa de les preposicions àtones davant la conjunció *que* i recordar que en la llengua oral hi ha alternança entre la presència i l'absència d'aquestes preposicions en aquest cas, el dia 5/9. També és digna de menció la localització d'una alternança en el jovent, en parlar de l'ús creixent de *estar* locatiu (23/10) i amb adjectiu (15/11).

En la resta d'alternances exposades, no hi ha una descripció tan acurada: ordre neutre o emfàtic dels elements de la frase (2/1), distribució de *a* i *an* (13/3), absència o presència de *no* (22/3), absència o presència de la conjunció *que* en textos medievals (27/5), la distribució del *doncs* causal i del deductiu (2/6), la de *si queia* i *si caigués* (23/8) i la de *quan vindrà* i *quan vingui* (24/8).

En parlar de causes, el lingüista gracienc retreu les següents:

a) el calc (*més negativa que positivament*, el 15/2; ús causal de *doncs* i assimilació de *puix* a *pues*, el 20/2; una al·lusió general, el 3/6; l'absència de *que* davant de subordinada, el 27/5; l'ús causal de *tota vegada que*, el 3/7; l'assimilació de *per a* a *para*, el 6/9; i la distinció entre *mes* conjuncio i *més* adverbi, el 19/9);

b) l'analogia (*an e la*, el 13/3; abandó de *no* en les condicionals i interrogatives, el 22/3); i

c) la derivació impròpia —per explicar el «canvi de categoria gramatical» de *puix*, de subordinant a coordinant (15/9)— i la no-necessitat d'un element —per explicar l'absència de *no*, el 22/3.

Pel que fa als factors, Fabra n'esmenta d'interns (la interferència directa del castellà —passim—, la «de moment secundari» —en explicar la substitució del *qual* relatiu possessiu per *quin* i el sorgiment del conjunt *el quin*, el 25/1—, la interferència del francès —en un cas, el 18/9—) i d'externs i psicolingüístics (el desconeixement de la gramàtica, la descastellanització —per explicar l'ús possessiu de *qual*, el 25/1, i l'ús causal de *doncs*, el 2/6—, i la lectura dels diaris catalans —plens de faltes— i la lectura en castellà —el 14/4).

Quant a les conseqüències del canvi, destaquen les que atribueix al que hem designat *canvi des de dalt*, que no són altres que el risc que els redactors sobretot usin un mot o expressió en un sentit que no tenia abans: en parla el 15/9 i el 4/10, dia en què en parla com un fet freqüent. I el 24/4 també esmenta genèricament els efectes secundaris d'aquests canvis, sobretot —sense designar-ho així— de la ultracorrecció.

Pel que fa a les resistències, consigna determinats canvis:

a) malgrat la interferència del castellà —el manteniment de l'absència de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*, el 5/9, i l'ús de *a* amb l'infinitiu complement, el 9/9—;

b) malgrat constituir un anacolut —la coordinació de dos verbs de règim diferent, el 22/5—; i

c) malgrat anar contra el «geni de la llengua» —absència de la conjunció *que* davant de les subordinades, el 27/5.

De l'origen dels canvis, en parla el 13/3 i el 12/6, parlant de canvis des de baix, i el 24/3, el 12/6, el 15/9 i el 4/10, com a canvis des de dalt.

En l'àmbit dels tipus de canvi, el tipus més descrit és el de sobreestimació d'una distinció, amb 15 casos:

— l'atribució als pronoms *en* i *hi* de la possibilitat d'un ús pleonàstic en les frases amb ordre emfàtic (9/1)

— l'atribució a *el que* dels valors de *el qual* (25/1)

— l'atribució a *qual* i *quin* dels valors de *cuyo* (25/1)

— l'atribució a mots com *mai* de la modalitat negativa (22/3)

— l'atribució a certs verbs (*agrair*, *creure*, etc.) de la possibilitat d'introduir les subordinades sense conjunció (27/5)

— *doncs* causal (2/6 i 15/9)

— l'atribució al verb *haver-hi* de la possibilitat de concordar amb l'element que duu posposat (12/6)

— l'atribució a les preposicions febles de la capacitat d'introduir subordinades completives (5/9)

— assimilació de *per a* a *para* (6/9)

— ús de *a* davant d'infinitiu amb verbs com *entretenir-se* (9/9)

— *puix* coordinant (15/9)

— ús de *no res menys* com a *néanmoins* (18/9)

— ús de *no res menys* com a *nada menos* (18/9)

— ús de *ço* equivalent a *lo* (22/9)

— l'ús de *se* com a complement indirecte de 3a persona singular (20/10)

A continuació hi ha els 11 casos de substitució:

- *qual* interrogatiu per *quin* (25/1)
- substitució de les estructures «adverbi en *-ment* + adverbi en *-ment* » i «adverbi en *-ment* + adverbi sense *-ment* » per «adverbi sense *-ment* + adverbi en *-ment* » (15/2)
- *a ell* per *an ell* (13/3)
- *an+vocal* per *amb+vocal* (14/3)
- substitució, en la coordinació de verbs amb règim diferent, de l'estructura «“verb + complement [SN ple_j]” + conjunció *i* + “verb + complement [pronom feble_j]”» (*Vencé els enemics i els donà mort*) per l'estructura «“verb + [Ø_j]” + conjunció *i* + “verb + complement [SN ple_j]”» (*Vencé Ø i donà mort als enemics*) (22/5)
- l'ús causal en comptes del temporal de *tota vegada que* (3/7 i 4/10)
- *si queia* per *si caigués* (23/8)
- *quan vindrà* per *quan vingui* (24/8)
- l'ús causal en comptes del condicional de *posat que* (4/10)
- l'ús de *estar* en comptes de *ser* (23/10 i 15/11)
- l'ús de *estar fent* en comptes de *fer* (16/11)

Després hi ha els 5 casos de subestimació d'una distinció:

- l'ús indiscriminat de l'ordre no neutre dels elements de la frase li treu funcionalitat (2/1)
- pèrdua de la modalitat interrogativa de *qual* (25/1)
- la pèrdua de *no* en frases amb mots com *mai* anteposats al verb (22/3 i 31/8)
- la pèrdua experimentada per *hi* com a marca de *haver-hi* (23/5)
- l'abandó de *de* davant de l'infinitiu subjecte (12/9)

Hi ha 3 casos d'addició:

- *an*, per reinterpretació de *en* (10/1)
- *el quin*, format sobre *el qual* (25/1)
- creació del conjunt *els hi* amb valor datiu (29/9)

Hi ha un cas d'importació:

— *mes* (conjunció) (19/9)

Finalment, hi ha la qüestió de la relació entre canvi i norma. En la *Conversa* del 29/9, gairebé sembla que la norma (*els*) és prèvia a l'ús col·loquial (*els hi*), cosa menys clara en la del 12/6 —en parlar del defecte consistent a concordar *haver-hi* amb el SN posposat— i en la del 6/9—quan tracta de l'ús castellanitzat de *per a*.

9.3.2.16. EL CANVI SINTÀCTIC A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1924

En aquests textos trobem els fragments següents sobre el canvi sintàctic:

13/1/1924: «És una falta sintàctica i, com totes les faltes sintàctiques, repetint-se inconscientment una i altra vegada, pot arribar a ésser assimilada inadvertidament i esdevenir una construcció normal. Quina és aquesta falta? L'omissió de l'adverbi *hi* amb un *haver* impersonal [...]» [Repr. per Rafel (1984: 460).]

31/1/1924: «Ha estat demostrada l'existència en el català modern d'una forta tendència a reemplaçar *en* per *a* davant un verb en infinitiu quan aquest fa de complement d'un altre verb o d'un adjectiu. [...] Aquesta tendència és tan forta, [*sic*] que els casos en què la llengua usa *en* poden atribuir-se a una imitació de les construccions castellanes corresponents.» [Repr. per Rafel (1984: 465).]

2/2/1924: «Molts castellanismes han anat bandejant-se de la llengua; però, en canvi, és indubtable que cada dia n'hi van penetrant de nous. [...] hem assenyalat molts d'aquests girs forasters que amenacen d'implantar-se definitivament en la llengua: el verb *estar* envaint l'esfera del verb *ésser* [...]; la perífrasi *haver-hi que* [...]; *tenir que* [...], etc.

Assenyalem avui un ús del condicional, l'extensió creixent del qual devem indubtablement a la influència castellana: “Has anat al teatre? hi hauria molta gent?” [...] “Quan éreu a Girona, hi veuríeu el meu germà” [...]» [Repr. per Rafel (1984: 465-466).]

21/2/1924: «“...he guanyat la convicció de que per a que el progrés posés arrels...”

Heu's ací un exemple de com el nostre bilingüisme ens porta a una identificació sintàctica amb el castellà [...]» [Repr. per Rafel (1984: 471).]

26/2/1924: «Ahir topàrem amb una expressió que, a la primera lectura, no entenguérem pas. No l'entenguérem fins que vàrem caure que un *del* que hi figurava era la catalanització d'un *de lo* castellà [...] “A pesar de habersele avisado de lo crítica que era la situación.” [...]

Aquest *del crítica* és un nou exemple de com és perillós de traduir aplicant les receptes simplícissimes tan cares als nostres escriptors bilingües. *Lo* pot traduir-se en la majoria dels casos per *el* o per *ço*, però no sempre [...]» [Repr. per Rafel (1984: 472-473).]

12/3/1924: «En el català escrit dels nostres dies constatem una greu pertorbació en l'ús dels adverbis *hi* i *ne*. Podríem, en efecte, citar innumbrables exemples en què, en lloc de l'un o de l'altre dels dos adverbis, trobem les perífrasis a què l'espanyol [...] ha de recórrer per traduir aquests dos adverbis catalans. Però també podríem citar nombrosos exemples en què, al contrari, apareixen usats indègudament *hi* i *ne*, sense altra valor que la de mots falques.» [Repr. per Rafel (1984: 477).]

18/7/1924: «[...] la creença que un text medieval ha d'ésser inintel·ligible [*sic*] per a tots els qui no han fet un estudi especial del català antic [...] Això fóra, en efecte, si les diferències

que separen el català antic del català d'ara fossin comparables, per exemple, a les que hi ha entre el francès medieval i el francès modern. Aquestes són tan grosses, [*sic*] que el francès medieval és per als francesos d'avui com una llengua estrangera, talment que cap francès no és capaç d'entendre un text medieval sense haver fet un estudi seriós del francès antic. Però en català, les diferències que separen la llengua antiga de la moderna són incomparablement menys nombroses i menys fortes; i basta que hom aprengui unes quantes formes verbals i mots gramaticals caiguts en desuetud perquè, amb l'auxili d'un curt vocabulari, pugui entendre fàcilment qualsevol text medieval.» [Repr. per Rafel (1984: 516).]

23/8/1924: «[...] la llengua, en un estat anterior a l'actual, posseïa, al costat del relatiu *que*, que podia fer de subjecte i de complement directe, un *qui* exclusivament usat com a subjecte i el qual els escriptors solien preferir a la forma *que* quan el relatiu feia de subjecte. Ara *que* —així com el francès d'un estat anàleg passà, reduint l'ús de *que*, a l'estat actual, en què aquesta forma no s'usa sinó com a complement directe i, com a subjecte, no s'usa sinó la forma *qui*— el català, al contrari, anà reduint l'ús de la forma *qui*, i avui, en el parlar central almenys, un sol relatiu feble, *que*, és usat com a subjecte i com a complement directe, exactament com en espanyol i com... en italià. Els millors escriptors actuals usen, com a subjecte, *que*; ningú, parlant, no pensa a substituir el *que* subjecte per *qui*. [...]

Ara, si la totalitat o la gran majoria dels escriptors actuals, creient avantatjós per a la llengua que aquesta posseïa [...] les dues formes *qui* i *que*, es possessin arbitràriament a usar rigorosament *qui* com a subjecte i *que* exclusivament com a complement directe, i aquesta innovació del llenguatge escrit aconseguís penetrar en el parlar d'un nombre considerable de catalans, llavors i solament llavors [...] tindria un sentit això de dir que *qui* és més gramatical que no pas *que*, o millor dit que, en funció de subjecte, *qui* és sols gramatical, i l'ús de *que* constitueix una falta de gramàtica.» [Repr. per Rafel (1984: 526-527).]

26/8/1924: «[...] entrant en el fons de la qüestió, direm que, donat l'estat actual de la llengua, si els escriptors catalans es decidien a establir una distinció rigorosa entre un *qui* subjecte i un *que* complement directe, difícilment aquesta innovació penetraria en la llengua parlada, si mai aconseguia penetrar-hi, puix que no es tracta, com en el cas de *llur*, de reintroduir un mot arcaic, sinó de canviar la significació d'un mot viu.

[...] Si [...] l'ús sistemàtic o almenys freqüent d'aquest pronom portava com a conseqüència d'esmoreir l'associació actual entre la forma *qui* i la idea de referència a persona, talment que un *qui* amb referència a cosa [...] no ens xoqués com fa ara i fos per tant possible que àdhuc penetrés en el llenguatge parlat [...] aquest *qui* feble, que el mateix pot referir-se a coses que a persones, repugna al nostre sentiment lingüístic actual.» [Repr. per Rafel (1984: 527).]

13/9/1924: «Suposem un gramàtic que agafés arbitràriament l'interrogatiu *quin* i li fes significar *cuyo* [...]. Podríem mai dir que aquest *quin* és teòricament superior a la perífrasi *el... del qual*, a què havem de recórrer, mancats d'un mot equivalent a *cuyo*?» [Repr. per Rafel (1984: 532).]

26/9/1924: «[...] exposar la morfologia i la sintaxi antigues en tot allò que difereixen notablement de les actuals.» [Repr. per Rafel (1984: 535-536).]

4/12/1924: «¿Què és un gerundi no adverbial? [...] un gerundi usat en una frase que no és una frase adverbial, que no expressa cap circumstància de l'acció designada pel verb de l'oració principal.» [Repr. per Rafel (1984: 551).]

9/12/1924: «[...] les traduccions fetes a corre-cuita i a vegades potser per gent no catalana [...]. Talment que en ple període de depuració fan llur aparició en la llengua castellanismes inconeguts fins ara.» [Repr. per Rafel (1984: 552).]

30/12/1924: «Més que un mot, una construcció forastera, pot penetrar en la llengua sense que *ens en [sic] adonem*. [...] llegint tots els dies i gairebé exclusivament en una llengua en què és usat *se* significat *a ell* sempre que el complement directe és *lo, la, los* o *las*, l'associació entre el mot *se* i aquella significació s'estableix talment en la nostra pensa, que en traduir d'aquella llengua pot no semblar-nos estrangera i esmunyir-se inadvertidament en la nostra traducció, i pot així mateix no sobtar-nos quan la trobem acceptada en un text català. Des d'aquest moment, el *se* amb la valor de *li* o *hi*, perilla de produir-se espontàniament.» [Repr. per Rafel (1984: 553).]

sense data: «Realment, la construcció *Estic segur de què vindran* pot haver-se produït en català enfora de tota influència castellana. *Estic segur* reclamant la introducció del seu complement mitjançant *de* en el cas d'ésser aquest complement un substantiu o pronom, dient-se *Estic segur de l'èxit* [...], es comprèn la possibilitat d'introduir la preposició *de* en una frase com *Estic segur que vindran* [...]. En francès (segles XVI i XVII) trobem anàlogament exemples de proposicions-complements introduïdes amb la preposició *de*. [...] Però, de fet, el català, abans de sofrir la influència del castellà, no coneix altra construcció sinó *Estic segur que vindran*; i vista la repartició actual de les dues construccions, tot porta a creure que la difusió de la construcció *Estic segur de què vindran* en la llengua escrita moderna, és deguda a la influència castellana. Per això [...] cal indubtablement donar la preferència a [la construcció sense preposició], de què es troben innumbrables exemples en la nostra llengua medieval i que encara perdura, ben vivent, en la llengua parlada.» [Repr. per Rafel (1983: 242).]¹⁹⁷

En aquestes *Converses* trobem al·lusions generals al canvi, al·lusions al canvi com a procés i al·lusions a la tipologia del canvi. Entre les al·lusions generals, en trobem de referents a l'actitud que Fabra demostra davant del canvi lingüístic, clarament de recel:

¹⁹⁷. Com que Rafel només publica les *Converses* datades fins al 1924, aquesta com a màxima és de 1924.

el 12/3 qualifica de «greu pertorbació» la substitució de *hi* i *en* per perífrasis espanyolitzants i, el 30/12, alerta del «perill» que s'estengui la construcció *se'l dono*. Hi ha dues afirmacions generals més: en l'una (18/7), el Mestre avalua com a menors en català que en altres llengües la quantitat i la qualitat del canvi lingüístic entre la llengua medieval i la contemporània; en l'altra (26/9), fa una referència genèrica a les diferències entre les dues varietats. En una altra *Conversa* (31/1), parlant de la tendència del català a fer servir la preposició *a* davant de l'infinitiu complement, es dedueix que per ell aquesta tendència és fruit de l'evolució «natural» del català.

Pel que fa al procés del canvi, destaca en primer lloc la *Conversa* del 30/12, en què el lingüista gracienc ofereix la descripció de tot el procés de canvi de *l'hi dono* a *se'l dono*:

- a) Hi ha una primera fase d'«exposició» a la nova forma («llegint tots els dies i gairebé exclusivament...»).
- b) A continuació hi ha una fase d'acceptació passiva («s'estableix talment en la nostra pensa»), amb
 - un primer estadi en la traducció del castellà («que en traduir d'aquella llengua pot no semblar-nos estrangera i esmunyir-se inadvertidament en la nostra traducció») i
 - un segon estadi en veure-la en textos catalans («i pot així mateix no sobtar-nos quan la trobem acceptada en un text català»).
- c) I, finalment, «perilla de produir-se espontàniament».

En la concepció fabriana del canvi com a procés en aquestes *Converses* trobem al·lusions a l'origen del canvi: el 26/8 es planteja hipotèticament la reintroducció del *qui* subjecte pels escriptors; és a dir, com un canvi des de dalt. El 9/12, fa una al·lusió general al sorgiment de nous castellanismes com a efecte indesitjat de la traducció contínua del castellà.

Entre les causes, poc esmentades en aquests textos, al·ludeix dos cops al calc (el 31/1, per explicar l'ús de la preposició *en* davant de l'infinitiu complement, i, el 26/2, per explicar les traduccions fallides del *lo neutre*), un cop a l'analogia (en la *Conversa* sense data, per explicar l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*) i un cop a la derivació impròpia (el 9/12, per referir-se al «gerundi no adverbial»).

Pel que fa als factors, bastant al·ludits, Fabra retreu els interns. Destaca quantitativament, primerament, la interferència directa: el 31/1, parlant de l'ús de la

preposició *en* davant de l'infinitiu complement; el 2/2, d'una manera general i per denunciar l'ús de *estar* per *ser*, de *haver-hi que*, de *tenir que* i del condicional de probabilitat; en la *Conversa* sense data, per explicar l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*. A més, hi ha l'al·lusió a la poca perceptibilitat del canvi sintàctic, en parlar de la pèrdua del pronom *hi* a *haver-hi* (13/1) i l'extensió de *se'l dono* (30/12). Hi ha la idea subjacent de l'evolució natural, el 31/1, parlant de la tendència del català a fer servir la preposició *a* davant de l'infinitiu complement. I, encara, observem l'apriorisme del possible «desenvolupament propi del sistema», quan especula que *Estic segur de què vindran* pot haver sortit d'una evolució pròpia (en la *Conversa* sense data).

També al·ludeix als externs i psicolingüístics: hi ha les al·lusions a les traduccions mecàniques i precipitades —afavorint les solucions acostades al castellà o les castellanès, que el traductor, com a bilingüe, coneix—, parlant de *lo* (26/2), parlant en general (9/12) i parlant de *se'l dono* (30/12). Ocasionalment, es refereix al bilingüisme (21/2), a la descastellanització (2/2) i la lectura en castellà (30/12).

El Mestre presenta sovint el canvi com un procés en què hi ha una fase d'alternança. En aquest sentit, destaca el detall amb què descriu aquesta fase en parlar de l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* en la *Conversa* sense data: el català medieval preferia la caiguda d'aquestes preposicions, i, en el català contemporani, la llengua oral manté la preferència de la llengua medieval, mentre que l'escripta tendeix a invertir aquesta preferència. No tan detallada, però també força explícita, és la descripció de l'alternança entre el *qui* subjecte i el *que* subjecte i complement, el 23/8. Aquesta descripció és molt sumària en els textos del 13/1 (*haver-hi/haverø*) i del 31/1 (*a/en* + infinitiu complement).

Encara dins del canvi com a procés, el Mestre fa referència a unes resistències, insalvables, per explicar la inviabilitat de reintroduir el *qui* subjecte (26/8): el canvi de significació en un mot viu i la repugnància al sentiment lingüístic.

Si passem a la tipologia dels canvis comentats pel lingüista de Gràcia, destaquen quantitativament els 7 casos de sobreestimació d'una distinció:

- atribuir a la preposició *a* la capacitat d'introduir infinitius complements (31/1)
- atribució al condicional del valor de probabilitat, el 2/2
- fer de *ço* l'equivalent exacte del *lo* neutre, el 26/2.
- l'ús de *hi* i *en* com a «mots falques»: nova funció (12/3)
- ús possessiu de *quin*, el 13/9
- gerundi no adverbial, 9/12;
- l'ús de les preposicions febles per introduir subordinades completives (sense data).

Hi ha 4 casos d'importació:

- *estar per ser*, de *haver-hi que*, de *tenir que*
- el *lo* neutre, el 26/2.

Hi ha 2 casos de reinterpretació d'una distinció:

- ús de *estar per ser*, el 2/2
- de l'oposició entre *qui* subjecte i *que* complement directe a l'oposició entre *qui* [+ persona] i *que* [— persona], el 23 i 26/8

Hi ha un cas de subestimació d'una distinció:

- fruit de l'abandó de *haver-hi*, el 13/1.

Hi ha un cas de substitució:

- de *hi* i *en* per perífrasis espanyolitzants, el 12/3.

En dues *Converses* el Mestre al·ludeix a la norma interna com a resistència al canvi: en la del 23/8 afirma que «ningú, parlant, no pensa a substituir el *que* subjecte per *qui*» i en la del 26/8 que «aquest *qui* feble, que el mateix pot referir-se a coses que a persones, repugna al nostre sentiment lingüístic actual».

Finalment, en la *Conversa* del 13/1, hi ha present la relació cíclica entre norma i canvi: en un temps, *haver-hi* era la construcció «normal»; en una fase posterior, *haver*

comença a alternar amb aquesta forma; i, en una tercera fase, hipotètica, *haver pot* «esdevenir la construcció normal».

9.3.2.17. EL CANVI SINTÀCTIC A *LES PRINCIPALS FALTES DE GRAMÀTICA* (1925 [1978])

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

P. 15: «Eviteu de substituir *les columnes del qual* per una construcció calcada de l'espanyola traduint arbitràriament *cuyo* per *qual* [...]»

Fabra es refereix en aquest fragment a la sobreestimació d'una distinció (ús possessiu de *qual*) deguda a un calc de l'espanyol. Presenta la norma, prescriptiva, (*les columnes del qual*) com a prèvia («Eviteu de substituir») a la «falta».

9.3.2.18. EL CANVI SINTÀCTIC A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1925

En aquests textos trobem els fragments següents sobre el canvi sintàctic:

5/2-11?¹⁹⁸/1925: ?¹⁹⁹ «En català antic trobem molts exemples d'infinitius-subjectes i d'infinitius complements introduïts amb la preposició *de*, els quals, avui, en la llengua escrita, trobem més aviat simplement juxtaposats al verb [...] Es [*sic*] un cas més d'acostament a l'espanyol i és per comparació amb l'espanyol que alguns consideren incorrecte l'ús de la preposició de allí on aquesta llengua recorre a la simple juxtaposició. [...]» [SRomUB: 237]

1/4/1925: ? «No hem verificat [...] l'extensió d'aquest canvi de *que* en *què* [«darrera l'article», «en el llenguatge parlat»]. Es tracta sens dubte d'un creuament entre dues expressions com *no sé què vol* i *no sé el que vol*.» [SRomUB: 717]

8/4/1925: ? «a la construcció *Un home la pèrdua del qual és fàcil de reparar*, a la qual ha costat tant d'alliberar-se de la concurrència de la construcció vuitcentista *Un home qual pèrdua és fàcil de reparar*, imitació servil de la construcció espanyola *Un hombre cuya pérdida es fácil reparar*, li sortiria ara, quan a dures penes pot començar a cantar victòria, una nova concurrent, imitació, aquesta, d'una construcció francesa: *Un home d'on la pèrdua és fàcil de reparar* (*Un homme dont la perte est aisée de réparer*). [...] En

¹⁹⁸. Com que l'anotació manuscrita de la data alterna per a la consignació dels mesos la numeració àrabica i la romana, davant la notació amb dos pals, no queda clar si és el mes de febrer (el II) o de novembre (l'11).

¹⁹⁹. Recordem que hem consultat les *Converses* d'entre 1925 i 1928 a la caixa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona. Recordem també que aquestes *Converses* hi són retallades o mecanografiades sense indicació del número de pàgina de l'original. D'aquí el nostre interrogant.

l'exemple de Llull [«... algun exercici e treball d'on puga ésser lloat»], *on*, originàriament i habitualment adverbí, es troba usat amb la valor d'un veritable pronom.» [SRomUB: 101]

21/4/1925: ? : «d'aquesta expressió [«me'n ric, d'ell»] s'ha passat a un *me'n ric d'ell*, en què el subjecte parlant no té consciència del pleonasma, ço és un *me'n ric d'ell* que té la mateixa força que *em ric d'ell*. En aquest *me'n ric d'ell*, *en* no té ja la força d'un complement, sinó d'un prefix: no és *me'n ric d'ell* sinó *m'enric d'ell*; i així diem *vaig enriure'm d'ell* (i no vaig *riure-me'n d'ell*, com diríem si en continués essent copsat com un complement pronominal). Al costat d'un *riure's de*, tenim, amb el mateix valor, un *enriure's de*.» [SRomUB: 566]

25/4/1925: ? : «L'espanyol posseeix una sèrie de frases verbals com *dejar expuesto, quedar acordado, venir anunciando, estar diciendo*, que els catalans traduïm literalment, sense témer-nos de res [...] Però ¿ja s'ha fixat hom que moltes d'aquestes frases verbals són característiques de l'espanyol i que podria, per tant, ésser molt bé que fos per influència castellana que les uséssim tan abundantment en el llenguatge escrit?» [SRomUB: 728]

27/6/1925: ? : «*On*, com *où*, és un adverbí susceptible de perdre la seva força adverbial i convertir-se en un veritable pronom relatiu; el català, però, en aquesta desadverbialització de l'adverbí de lloc relatiu, no ha anat mai tan enllà com el francès [...]

Ambdós [*d'on* i *dont*] són [...] prolongaments de la mateixa combinació llatina de *unde*. Però, mentre el francès sent *dont* com un mot simple (puix que el seu component *ont* no existeix com a mot independent), el català sent *d'on* com dos mots un dels quals és el seu adverbí de lloc *on*. *Dont*, no sentit com a compost, oblidat el seu origen adverbial, és un veritable pronom relatiu [...]

4/7/1925: ? : «[...] el famós gerundi copulatiu com anomena Rovira i Virgili el gerundi desadverbialitzat que jo anomenava gerundi-ganxo o gerundi-croc!» [SRomUB: 748]

15/9/1925: ? : «Bilingües, s'esdevé sovint que ens són iguament familiars dues construccions, dues formes o dues paraules, l'una catalana i l'altra espanyola; i, quan això s'esdevé, no és rar que les usem indistintament dins la pròpia llengua i dins la llengua forastera; de vegades usarem la catalana en espanyol, sobretot parlant; però, més freqüentment encara, usarem l'espanyol en català, sobretot escrivint. I si la concurrència de les dues construccions, de les dues formes o de les dues paraules ha d'acabar amb el triomf de l'una d'elles, generalment serà aquesta la manllevada a la llengua forastera. Per això convé tant de destriar ben bé ço que és català de ço que és castellà: de moment, millorarà, així, el nostre català; i de retop el nostre castellà, i evitarem la pèrdua de la construcció, forma o paraula catalana [*sic*].» [SRomUB: 757]

18/10/1925: ? : «Els guanys que en català modern ha fet la construcció *m'agradarà veure'l* en perjudici de la construcció *m'agradarà de veure'l*, i l'aparició en el llenguatge escrit de la construcció *un negatiu* en substitució de la construcció tan catalana *un de negatiu*, són un bell exemple de com les construccions característiques del català poden anar desapareixent si no posem aturador a l'acció pertorbadora del castellà [...]

L'omissió de la preposició *de* en aquelles construccions i en d'altres no és deguda a una tendència de la llengua envers la simple juxtaposició en substitució de l'adjunció mitjançant *de*, puix que allí on el castellà recorre a l'adjunció mitjançant *de*, veiem, inversament, el català tendir a abandonar la juxtaposició en favor de l'adjunció mitjançant *de*. La juxtaposició allí és, com ací l'adjunció mitjançant *de*, un cas d'acostament al castellà: així com *m'agradarà veure'l* recula davant *m'agradarà de veure'l*, sota la influència de *me gustará verles, damunt la taula* recula davant *damunt de la taula*, sota la influència de *encima de la mesa*.» [SRomUB: 786]

21/10/1925: ? : «Un altre cas d'acostament al castellà és l'extensió que, en el català ciutadà i sobretot en la llengua escrita, havia pres l'ús de la preposició *a* en el complement directe [...]. Ací, també, no es tracta d'una construcció completament estranya al català i que el català modern degué a la sola influència castellana. Però aquesta havia fet que una construcció d'un ús molt limitat hagués anat agafant cada dia una major extensió fins a esdevenir la construcció normal del complement directe quan aquest designa una persona o un objecte personificat.[...]

Ací també és d'una gran utilitat d'establir bé els límits que separen allò que és català d'allò que és castellà. Altrament, després d'un temps en què hauríem usat les dues construccions indistintament [...], hauríem acabat per usar exclusivament la castellana en ambdues llengües.» [SRomUB: 787]

29/10/1925: ? : «[...] el gerundi abusiú, el *doncs* causal, *el qual* o *el quin* traducció de *cuyo*, defectuositats completament estranyes a la llengua parlada, on no han pogut penetrar malgrat la doble influència de l'espanyol i del mal català que ara s'escriu.

Heus ací un exemple notable de fins a quin punt, quan escrivim, ens deixem influir per la llengua en la qual fem habitualment les nostres lectures.» [SRomUB: 785]

En aquestes *Converses*, Fabra fa al·lusions als diferents aspectes del canvi com a procés i, molt més breument, als tipus de canvi sintàctic. Quant a les primeres, destaca una apreciació que no havíem trobat en les *Converses* dels anys anteriors. Ens referim a allò que podem anomenar la «direcció» del canvi lingüístic. En la *Conversa* del 15/9, descriu com els bilingües alternen construccions equivalents de català i de castellà en totes dues llengües i pronostica que si se n'imposa una sempre és la castellana. D'una manera no tan explícita, pronostica el mateix el 21/10 en parlar de l'ús de la preposició *a* davant del complement directe.

Quantitativament parlant, l'aspecte més tractat pel Mestre sobre el procés de canvi són els factors. N'esmenta d'interns, sobretot la interferència. Dóna com a casos d'interferència directa l'abandó de la preposició *de* davant de l'infinitiu subjecte (5/2 i 18/10), l'ús de certes perífrasis (25/4), la pèrdua de la preposició *de* en construccions com *un de negatiu* (18/10), l'ús de la preposició *a* davant del complement directe, l'ús del gerundi no adverbial, del *doncs* causal i de *qual* i *quin* possessius (29/10). Com a exemple d'interferència «de moment secundari», hi trobem la denúncia que alguns creuen incorrecte l'ús de la preposició *de* davant de l'infinitiu subjecte (5/2). També trobem en aquests textos força referències a la poca perceptibilitat de la sintaxi (explicació de *enriure's*, el 21/4; de l'ús de certes perífrasis, el 25/4; i de l'etimologia, oblidada, de *dont*, el 27/6), a la familiaritat del parlant respecte a certes construccions (amb una referència general a la familiaritat del bilingüe respecte a la construcció catalana i la castellana, el 15/9, i en explicar l'extensió de la preposició *a* davant del complement directe, el 21/10), a l'«evolució natural» (per dir que la pèrdua de la preposició *de* davant de l'infinitiu subjecte no ho és, el 18/10), a la permeabilitat del

català respecte a certes solucions espanyoles i a l'explotació del sistema (aquestes dues referències en explicar l'ús de la *a* davant del complement directe, el 21/10).

També hi ha esments de factors externs i psicolingüístics: el bilingüisme (15/9), la lectura en castellà i del mal català escrit (15/9), la traducció (25/4).

Trobem també en certes *Converses* situacions d'alternança força detallades. Destaca la situació a què hem al·ludit en parlar de la concepció fabriana de la direcció del canvi, ja que el Mestre en fa un planteig general. Segons Fabra, en la situació de bilingüisme català-castellà, el catalanoparlant alterna les construccions de les dues llengües de la manera següent: en parlar castellà (la seva segona llengua), hi transfereix la construcció del català (la seva primera llengua); en escriure en català (primera llengua), hi transfereix la construcció del castellà (segona llengua). El primer procés és el que Payrató (1985) designa com a interferència; però donat el bilingüisme dels catalanoparlants, no és agosarat designar el segon també amb aquest terme.

També descriu amb un cert detall l'alternança entre l'absència i la presència de la preposició *de* davant de l'infinitiu subjecte el 5/2 (preferència per la segona solució en la llengua medieval, preferència invertida en la llengua escrita contemporània); la triple alternança entre *el... del qual*, *qual* i *d'on* en la llengua escrita de la seva època (8/4); l'ús creixent de la preposició *a* davant del complement directe en el català «ciudadà» i l'«escrit»; i l'ús del gerundi no adverbial, del *doncs* causal i de *qual* i *quin* possessius en la llengua escrita (29/10).

Destaca també en el terreny de les alternances, l'afirmació que «no havem verificat [...] l'extensió» del canvi de *el que* en *el què*, ja que fa que ens plantejem de quina manera el Mestre «verificava l'extensió» dels canvis.

Com a causes del canvi, en aquests textos, Fabra ofereix sobretot exemples de derivació impròpia: el pas de *on* d'adverbi a pronom (8/4), que el català no ha fet d'una manera tan rotunda com el francès (27/6); el pas de pronom a prefix experimentat per *en* (21/4); la gramaticalització del conjunt llatí DE UNDE en el francès *dont* (27/6); i la

desadverbialització del gerundi (4/7). Més ocasionalment, esmenta el calc (en parlar de *qual* possessiu, el 8/4) i el «creuament» (entre *no sé què vol* i *no sé el que vol*, per explicar el conjunt *el què*, l'1/4).

Finalment, en un text (29/10) dóna un cas de canvi des de dalt no reeixit: l'ús del gerundi no adverbial, del *doncs* causal i de *qual* i *quin* possessius de la llengua escrita no ha passat a la parlada.

Respecte a la tipologia dels canvis descrits pel lingüista de Gràcia, ja hem comentat que la gran novetat d'aquestes *Converses* és que descriu el procés que ara es coneix com a interferència: un parlant de L1 en parlar la L2 hi introdueix una forma de la L1 que no és acceptada pels parlants ni la normativa de la L2, cosa que segons Fabra només es dóna quan un catalanoparlant parla en castellà. La transferència, sempre segons el Mestre, a la inversa —una construcció de la L2 cap a la L1— es dóna en la llengua escrita.

En aquest terreny de la tipologia, a més trobem els tipus següents.

Quatre casos de sobreestimació d'una distinció:

- ús possessiu de *qual* i de *d'on*, el 8/4),
- atribució al pronom *en* de la capacitat de funcionar com a prefix verbal (21/4)
- extensió de la capacitat de la preposició *a* per introduir complements directes de persona (21/10)

Tres casos d'importació:

- «*deixar* + participi passat», «*quedar* + participi passat» i «*venir* + gerundi», el 25/4.

Dos casos de subestimació:

- pèrdua de la capacitat de la preposició *de* d'introduir infinitius subjectes, el 5/2 i el 18/10.
- de la contraposició entre *un de negatiu* i *un negatiu* a la síntesi en *un negatiu*, el 18/10.

Un cas de pèrdua:

— de *damunt* preposició, el 18/10.

Un cas d'addició:

— formació del conjunt *el què*, a partir de *el que* i *què*, l'1/4.

9.3.2.19. EL CANVI SINTÀCTIC A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1926

En aquests textos trobem els fragments següents sobre el canvi sintàctic:

8/4/1926: ?: usar «*en* davant els infinitius complements [...] seria tolerable, encara que oposat a una tendència evident de la llengua moderna a introduir els infinitius complements mitjançant la preposició *a* [...]» [SRomUB:781]

11/4/1926: ?: «Repasant, ara, el reglament d'una societat barcelonina, hem pogut constatar fins a quin punt ha desaparegut de la llengua escrita una antiga construcció catalana.» Es refereix al futur en oracions de relatiu en comptes del subjuntiu. [SRomUB:737]

24/4/1926: ?: «*Se n'empenedeix* és segurament un cas més d'un fenomen que ha estat ja assenyalat fa llarg temps: el pas del pronom *en* a prefix de derivació que ocorre amb un cert nombre de verbs pronominals, per exemple *riure's*. Aquest verb exigeix un complement introduït amb la preposició *de*: *es riu dels seus amics*; d'on (reemplaçant el complement *dels seus amics* pel pronom feble *en*) *se'n riu*; i, pleonàsticament *se'n riu, dels seus amics*. Llavors, no sentint en una frase així el pleonasma, esdevingut *se'n riu dels seus amics* l'equivalent de *es riu dels seus amics*, concebut *se'n riu* com a dos mots *se* i *enriu*, tenim en reemplaçar-hi *dels seus amics* pel pronom feble *en*, *se n'enriu*: ha estat creat així un verb nou: *enriure's*.

[...] Caldria evitar aquesta degradació del pronom *en* [...]» [SRomUB: 729]

28/5/1926: ?: «[...] vam al·ludir a un fet del català parlat que, limitat abans al parlar del baix poble, ha pres avui una extensió considerable: volem dir la substitució dels pronoms *ens* i *us* pel pronom reflexiu de tercera persona en la conjugació dita pronominal. [...] molts [...] en lloc de *ens ajèiem* i *us ajèieu*, diuen *s'ajèiem* i *s'ajèieu*. A cada moment se senten a Barcelona i en boca de persones de qui un mai no ho hauria esperat, locucions com *se n'anem* [...] I, justament, els que, analitzant malament *fixem's-hi* [...] escriuen *fixem-s'hi*, lluny de combatre aquesta falta, vénen més aviat a afavorir-la. Per un altre camí, arriben a la mateixa falta de concordança comesa pel baix poble.» [SRomUB: 801]

5/6/1926: ?: «Quan trobem traduït “el señor X se opone a que se acepte la proposición” per “el senyor X s'oposa a què s'accepti la proposició”, encara podríem creure que aquest *a què* és degut a la tendència del català modern a introduir les subordinades completives amb la mateixa preposició que si fossin complements nominals.» [SRomUB: ?]

16/7/1926: ?: «quan entre dues llengües que ens són totes dues habituals hi ha en l'ús d'un mot [*vostè/usted*] petites diferències com aquesta, és freqüent que en traduir de l'una a l'altra llengua, hom oblidí aquestes diferències [...]» [SRomUB: 593 [mecnografiada]]

17/9/1926: ?: «El fet d'alterar, en un verb reintroduït en la llengua, la construcció del seu règim, no és rar. Una altra construcció moderna que hem hagut de fer notar que no era l'antiga ocorre amb el verb *regraciar*. Els antics, en efecte, deien *regraciar a X una cosa*; avui tothom escriu *regraciar X d'una cosa*. La gent no veu ja en *regraciar* un succedani de *agrair* [...], sinó un substitut de *remerciar* [...] I com que, a pesar dels nostres advertiments, aquella construcció ha anat arrelant-se en la llengua, potser és qüestió de transigir-hi, sobretot si es té en compte que la gent sent molt més la necessitat d'un verb que expressi la idea de *remerciar* que no la de *agrair*, per a la qual ja disposa d'aquest verb, perfectament català. I d'altra banda, *regraciar*, format paral·lelament a *remerciar*, no és desenraonat de fer-li significar *donar les gràcies*.» [SRomUB: 563]

En aquestes *Converses* trobem un fragment en què Fabra torna a demostrar una actitud negativa davant del canvi, quan, el 24/4, qualifica de «degradació» l'habilitació del pronom *en* com a prefix verbal.

L'aspecte més al·ludit pel Mestre quant al procés de canvi són els factors. Hi trobem sobretot al·lusions a factors interns, com l'evolució «natural» (en parlar de la tendència a fer servir la preposició *a* davant de l'infinitiu complement, el 8/4; en afirmar que l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* no ho és, el 5/6), el que hem anomenat «el desenvolupament propi del sistema» (també en parlar, el 17/9, de l'ús de *regraciar*), la poca perceptibilitat (el 24/4, explicant l'habilitació del pronom *en* com a prefix verbal) i la proximitat entre estructures de dues llengües diferents (en referir-se a la interferència de *usted* sobre *vostè*, el 16/7). Entre els factors externs i psicolingüístics, hi ha la necessitat d'usar una forma (en parlar, el 17/9, de l'ús de *regraciar*).

Entre les causes, trobem referències a l'analogia (per explicar l'ús de *regraciar* com a *remerciar*, el 17/9) i a la derivació impròpia (el 24/4, explicant l'habilitació del pronom *en* com a prefix verbal).

Pel que fa a la fase d'alternança, en trobem esments quan el lingüista de Gràcia parla de l'abandó progressiu del futur en les oracions relatives (l'11/4) i de l'extensió creixent de

la forma *s'ajèiem*, que s'estén des del parlar del «baix poble» fins a arribar a «persones de qui un mai no ho hauria esperat». Aquesta segona fase d'alternança, d'acord amb la descripció fabriana, és un canvi des de baix.

Pel que fa a les conseqüències, hi ha una referència a allò que podem anomenar efectes secundaris de la codificació: la gent fa servir amb el règim alterat el verb *regraciar* (17/9).

Pel que fa als tipus de canvi, trobem en aquestes *Converses* els tipus següents.

Sis casos de sobreestimació d'una distinció:

- atribució a la preposició *a* de la capacitat d'introduir infinitius complements (8/4)
- atribució al pronom *en* de la capacitat de funcionar com a prefix verbal (24/4)
- atribució al pronom *es* de la capacitat de funcionar com a pronom reflexiu de 1a i 2a persones del plural (28/5)
- atribució a les preposicions febles de la capacitat d'introduir subordinades completives (5/6)
- atribució al pronom *vostè* de funcions pròpies del pronom castellà *usted* (16/7)
- atribució d'un nou règim (*regraciar algú d'una cosa*) al verb *regraciar* (17/9)

I un cas de pèrdua:

- el del futur en les relatives (11/4).

9.3.2.20. EL CANVI SINTÀCTIC A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1927

En aquests textos trobem els fragments següents sobre el canvi sintàctic:

6/2/1927: ?: «Indubtablement ha millorat molt el català als nostres diaris, però encara de tant en tant hi trobem, en les seccions traduïdes del castellà, defectuositats de les que tants cops hem denunciat, filles de la precipitació amb què es fa la traducció dels telegrams, telefonemes, etc. [...]

Sots, preposició, ha desaparegut de la llengua vivent reemplaçat totalment per *sota*, com *sens* davant de *sense*; però això no és obstacle perquè persisteixi en un cert nombre de locucions prepositives (com *sens* en *sens dubte*), tals com *sots capa de [...]*» [SRomUB: 261]

21/7/1927: ?: «Aquesta substitució de *a* a *en* davant els infinitius complements ja ve aconsellada per la forta tendència del català a favor de *a* en aquesta classe de complements, tendència que palesen els innombrables casos en què, en frases del llenguatge familiar, hom oposa l'infinitiu introduït amb *a* [a]l nom o pronom introduït amb *en* [...]» [SRomUB: 783]

En aquestes *Converses*, com es pot veure, hem trobat molt poca informació sobre el canvi. Hi ha dues al·lusions a factors del canvi: l'una, al factor extern i psicolingüístic de la traducció de l'espanyol al català (6/2); l'altra, al factor intern de l'evolució «natural» —com la llengua canvia constantment sense deixar de ser ella mateixa—, en parlar, el 21/7, de la «forta tendència» a fer servir la preposició *a* davant de l'infinitiu complement —que, d'altra banda, constitueix un cas de sobreestimació d'una distinció. També descriu l'alternança entre *sots* i *sota* i entre *sens* i *sense*, el 6/2. En aquestes dues alternances, d'acord amb la visió de Fabra, *sens* i *sots* constitueixen un cas de pèrdua quasi total.

9.3.2.21. EL CANVI SINTÀCTIC A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1928

En aquests textos trobem els fragments següents sobre el canvi sintàctic:

21/2/1928: ?: «No recordem exemples antics del verb *regraciar*, si no és construït amb un complement directe de cosa i un complement indirecte de persona [...] Els moderns, reprès el verb, el construeixen habitualment amb un complement directe de persona i un complement de cosa [...]. *Regraciar* ve, llavors, a ésser l'equivalent del *remercier* francès. No sabriem desaprovat aquesta construcció, àdhuc suposant que fos completament estranya al català antic: el verb, donada la seva formació, no repugna aquella significació ni per tant aquesta construcció, i d'altra banda, aquesta permet d'expressar en un sol mot la idea de *donar les gràcies* [...]. En tot cas, *regraciar* és preferible al *remercier* que usen alguns.

Cap guany, en canvi, no representa per a la llengua el canvi de construcció que alguns fan amb el verb *blasmar* [...] a dir *blasmar d'algú* [...] Ací el canvi de construcció sembla únicament motivat pel fet que amb el *blasmar* hom reemplaça un *dir mal* que hom té en el pensament: el *blasmar*, llavors, apareix amb la mateixa preposició que posaríem darrera d'un *dir mal* [...]. Equipareu, en canvi, *blasmar* amb un *censurar* [...], i llavors us sortirà la construcció justa [...]. Compareu amb el francès: *blamer quelqu'un* [...]» [SRomUB: ?]

2/3/1928: ?: «[...] frases verbals com *vaig a fer*, *estar fent*, allargassaments, ja sovint de mal gust en espanyol, l'ús repetit dels quals devem indubtablement a una imitació servil de les construccions castellanes corresponents [...]

Vaig a fer és sens dubte una combinació de mots perfectament catalana quan *vaig* hi té el mateix valor que té en una frase com *vaig a casa*. Però és dubtós que es pugui dir el mateix quan *vaig*, *vas*, etc., perdut el seu valor de «transportar-se d'un indret a un altre», hi és emprat com un mer auxiliar de temps, la frase prenent el valor d'un futur immediat de l'altre verb, com quan diem *vas a escarmentar-te*, que té tot l'aire d'una combinació emmanllevada.

Quant a *estar fent*, és clar que és acceptable, però és evident que se n'abusa. És una frase que el català ha usat tostemps més aviat amb circumspecció [...] El català [...] usa millor el verb simple que la perífrasi en qüestió, i tenia certament raó Mn. Clascar quan blasrava la substitució habitual d'una frase com *vam arribar quan dinaven* per la frase *vam arribar quan estaven dinant*.» [SRomUB: 223-224]

9/3/1928: ?: «No condemnem en absolut la perífrasi *estar fent*. Però és ben cert que fins aquests darrers anys l'extensió del seu ús en la llengua parlada era lluny d'ésser la que té en espanyol *estar haciendo*. [...] exemples de *estar fent* que, contrastats amb les frases resultants de substituir-hi la perífrasi pel simple verb fer, sonaven indubtablement com a menys genuïnament catalans.

Però es tracta, ací, d'una pertorbació difícilíssima de combatre. És comparable a la pertorbació que es nota en l'ús de *estar* i *ésser* amb els adjectius [...]: la llengua que diu *estar bo* [...] (expressant un estat), és tan fàcil que llisqui a acceptar un *la sopa està salada*, en lloc de *la sopa és salada* (expressant una qualitat passatgera).» [SRomUB: 226]

15/5/1928: ?: «[...] com que la inversió [«Del projecte, n'és l'autor el Sr. X»] del nostre exemple és practicada amb tanta freqüència, hem acabat per veure en el mot falca en l'acompanyament obligat de tot verb que porta anteposat un membre començat amb la preposició *de*: *en* ja no és sentit com un pleonasme; i llavors l'emprem àdhuc en aquells casos en què l'anteposició del dit membre no constitueix una inversió, com ocorre quan és el terme relatiu, i convertim normalment una frase com “el projecte del qual és l'autor el Sr. X” en “el projecte del qual n'és l'autor el Sr. X”.» [SRomUB: 302]

29/6/1928: ?: «Ens han dit que a la redacció d'un diari de Madrid hi ha un rètol que contínuament recorda als seus redactors que cal evitar aquells gerundis, que no són solament un flagell del català sinó del castellà, d'on probablement ens han vingut.» [SRomUB: 742-743 [mecanografiada]]

En aquestes *Converses* veiem sobretot referències als factors i a les causes del canvi. Entre els primers destaquen les al·lusions als factors interns. Tres vegades Fabra dona a entendre que un canvi és degut a l'explotació de possibilitats del sistema lingüístic: en parlar de l'ús de *regraciar* com a *remerciar* (21/2), en parlar de l'ús de la perífrasi de gerundi amb *estar* (2/3) i de l'ús de *estar* amb adjectius i participis passats (9/3). Dues vegades apel·la implícitament a la poca perceptibilitat: en parlar de l'ús de la perífrasi de gerundi amb *estar* (9/3) i del pleonasme amb l'ordre invertit dels elements de la frase (15/5). Una vegada parla de la *economia d'esforços* (ús de *regraciar* per *donar les gràcies*, el 21/2) i de la «permeabilitat» del sistema (ús de *estar* amb adjectius i participis passats, el 9/3).

Pel que fa a les causes, el Mestre apel·la dues vegades a l'analogia: en parlar de l'ús de *regraciar* com a *remerciar* (21/2) i del pleonasme en les oracions de relatiu (15/5). I una vegada retreu el calc: per explicar l'ús de la perífrasi «*anar a* + infinitiu», el 2/3.

Pel que fa als tipus de canvi, destaquen els 4 casos de sobreestimació:

— atribució de nous règims (*regraciar x d'una cosa* i *blasmar d'algu*) als verbs *regraciar* i *blasmar* (21/2)

— atribució al verb *anar* de la possibilitat de funcionar en present d'indicatiu com a verb auxiliar de la perífrasi «*anar a* + infinitiu» (2/3)

— atribució al pronom *en* de la capacitat de reprendre un sintagma desplaçat en una frase amb ordre no neutre (15/5)

— atribució al verb *estar* de la capacitat d'adjuntar-se a participis passats (*la sopa està salada*) que expressen «una qualitat passatgera» (9/3).

Hi ha també un cas de substitució: (extensió de l'ús de la perífrasi «*estar*+gerundi» en comptes de la forma verbal simple, els dies 2 i 9/3) i un d'importació (gerundi no adverbial, el 29/6).

9.3.2.22. EL CANVI SINTÀCTIC A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» (1919-1928)

Tal com hem fet amb la concepció fabriana de la sintaxi, assagem ara d'oferir una visió general de la concepció fabriana del canvi sintàctic a les *Converses*.

Fabra tracta més de 82²⁰⁰ casos diferents de canvi sintàctic a les *Converses*. Són els següents:

<i>a</i> amb el complement directe	els usos de <i>per a</i> i <i>perquè</i>
<i>a</i> amb l'infinitiu complement	perífrasis com « <i>deixar</i> + participi passat», « <i>quedar</i> + participi passat», « <i>venir</i> + gerundi» i <i>vaig a fer</i>
<i>ad/in</i>	els pleonasmes amb l'ordre invertit de la frase
ús de més d'un adverbi en <i>-ment</i>	la conjunció <i>posat que</i>
les formes <i>an ell</i> i <i>a n e la</i>	l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció <i>que</i>
l'alternança entre <i>a</i> i <i>en</i> en els locatius	l'ús de <i>puix</i>
la distribució entre <i>aquest</i> i <i>aqueix</i>	l'omissió de la conjunció <i>que</i>
la reintroducció d'arcaïsmes	l'ús de <i>regraciar</i> com a 'donar les gràcies'

²⁰⁰. Vegeu-ne el detall més endavant.

	i 'remerciat'
el règim <i>blasmar d'algú</i>	l'ús de <i>d'on</i> com a relatiu
l'ús de <i>lo</i>	la combinació <i>el què</i>
l'ús de <i>ço</i> per traduir <i>lo</i>	l'ús de <i>el que</i> , equivalent a <i>el qual</i>
l'article amb els dies de la setmana	l'ús de <i>el quin</i>
l'article definit amb l'infinitiu	la combinació <i>lo qual</i>
<i>baix</i> , preposició	l'abandó de <i>qui</i> exclusivament subjecte
substitució de <i>caldre</i> per <i>haver-hi</i> que o <i>qual</i> , interrogatiu	
<i>tenir que</i>	
la coordinació de verbs amb règims <i>qual</i> possessiu	
diferents	
<i>davant</i> , preposició	<i>quin</i> possessiu
<i>de</i> amb <i>davant</i>	pleonasmes en estructures relatives
<i>de</i> amb infinitius subjectes i complements directes	formes com <i>s'ajèiem</i>
la pèrdua de <i>de</i> en construccions com <i>un de negatiu</i>	formes com <i>se'l dono</i>
el pas de <i>de unde</i> a <i>dont</i> en francès	formes com <i>rentemze</i>
la desadverbialització del gerundi	les alternances <i>sense/sens</i> i <i>sota/sots</i>
el pas d'adverbi a pronom de <i>on</i>	el condicional de probabilitat
el pas a conjunció coordinant de <i>puix</i>	l'alternança entre l'imperfet d'indicatiu i l'imperfet de subjuntiu
el pas a prefix del pronom <i>en</i>	l'alternança entre futur i el present de subjuntiu
el <i>doncs</i> causal	l'alternança entre <i>hagués</i> i <i>hauria</i> com a auxiliars
l'ús anafòric de <i>el mateix</i>	la perífrasi <i>tenir que</i>
<i>els hi</i> per <i>els</i>	la locució <i>tota vegada que</i>
<i>en</i> amb els complements indirectes	l'ús de <i>venir</i> com a moviment cap a la

segona persona del discurs

diferents usos de *estar* (en perífrasis de l'ús de *vostè*

gerundi, com a locatiu, o amb adjectius i

participis)

«frases verbals»

la concordança del participi passat

qüestions relacionades amb el verb *haver-* l'alternança indiscriminada entre l'ordre

hi (concordança, pèrdua del pronom i la neutre i l'ordre emfàtic dels elements de la

perífrasi *haver-hi que*);

frase

el pronom *hi*

l'omissió de *no* en oracions negatives i en

oracions condicionals i interrogatives

el pas de *la li a la hi*

la locució *no res menys*

el pas de *lo li a lo hi*

el pronom *en*

atribució de la modalitat negativa a mots la conjunció *mes*

com *mai*

Malgrat que, quantitativament, on més trobem una concepció fabriana implícita del canvi sintàctic és en aquests casos de canvis sintàctics que el lingüista gracienc tracta en aquests textos, hi ha uns quants textos en què explícitament el Mestre ofereix una visió teòrica i general sobre els diferents aspectes del canvi lingüístic en general i del sintàctic en concret.

Així, si seguim l'estructura que hem seguit en el comentari de la informació trobada en les *Converses*, del primer que hem de parlar és del que hem anomenat *actitud de Fabra davant del canvi*. En la majoria de textos, el lingüista de Gràcia manté una posició neutra, descriptiva, sobretot si qualifica el canvi d'«evolució natural» o si es tracta d'alternances de la llengua medieval. Però ben sovint, hi ha una consideració negativa del canvi, com a «decadència» de la llengua.

Subjacent, doncs, als comentaris explícits o implícits d'aquest filòleg, hi ha el partit pres que cada llengua té una evolució pròpia. Pel que fa al català, afirma que aquesta

evolució ha estat molt poc desenvolupada, en el sentit que en general les diferències entre el català medieval i el contemporani són menors que les que es donen en altres llengües.

En un text, el del 30/12/1924, Fabra ofereix el que podríem anomenar procés general de canvi, en parlar de l'ús de la forma *se'l dono*. Hi ha hauria les fases següents:

- a) Una primera fase, que podríem anomenar «exposició a la nova forma».
- b) Una segona fase, que podríem anomenar «acceptació creixent». En aquesta fase, hi hauria un primer moment d'«acceptació passiva»: no sonaria estranya «en les traduccions del castellà»; posteriorment, no sonaria estranya «en textos catalans».
- c) Després vindria la fase de «producció espontània».

En l'àmbit del que hem anomenat *origen del canvi*, més d'una vegada Fabra planteja la hipòtesi que un determinat grup social decideixi introduir una novetat (com ara l'ús exclusiu com a subjecte de *qui*) i especula sobre les probabilitats d'èxit d'una tal innovació.

El lingüista gracienc també fa observacions generals en el terreny dels *factors*. Són força els textos dedicats a un planteig general sobre factors externs i psicolingüístics i sobre factors interns. Els primers són els següents:

- a) El bilingüisme, que juga en contra del català.
- b) La descastellanització, com a font de nous castellanismes o ultracorreccions.
- c) La lectura dels diaris catalans, plens de faltes.
- d) La lectura habitual de textos espanyols, que acaben actuant de model de llengua escrita.
- e) El perill de les traduccions mecàniques, font de nous castellanismes.

Els interns són els següents:

- a) La interferència directa i la «de moment secundari»: per Fabra (28/1/1920), aquesta última és un símptoma clar de la profunda «pertorbació» que l'espanyol causa en el català.

- b) Les referències generals a la «familiaritat» dels catalanoparlants amb dues formes — l'una catalana, l'altra espanyola— equivalents.
- c) La poca perceptibilitat dels fenòmens i dels canvis sintàctics.

Pel que fa a la descripció de la fase d'alternança en el procés de canvi, el Mestre (15/9/1925) planteja de la manera següent la situació prototípica de les transferències entre català i castellà. El catalanoparlant transfereix estructures i formes catalanes al castellà quan parla aquesta llengua i transfereix estructures i formes castellanes al català quan escriu en aquesta llengua. El primer cas és el que Payrató anomena interferència: el parlant de L1 trasllada formes de la seva llengua en aprendre una L2; el segon, donat el bilingüisme dels catalanoparlants, també s'hi pot considerar. D'això es dedueix el que el mateix Fabra ja diu: la interferència del castellà en el català es dona sobretot en la llengua escrita.

Un altre àmbit on trobem referències fabrianes generals sobre el procés de canvi és el de les seves *conseqüències*. Fabra només esmenta conseqüències negatives: sobretot els efectes secundaris, no desitjats o imprevistos de la descastellanització, com ara la introducció de nous castellanismes arran de les traduccions mecàniques, ultracorreccions, o canvis de significat o de funció.

El lingüista gracienc també al·ludeix al que podem anomenar la *direcció del canvi*. En el text del 15/9/1925, pronostica que, sempre que hi haurà una concurrència entre una forma espanyola i una de catalana, s'imposarà la castellana.

En l'àmbit del que hem anomenat *resistències al canvi*, destaquen els casos en què Fabra addueix com a argument a favor de propostes seves que són casos en què l'evolució natural ha superat la resistència de la interferència de l'espanyol.

Pel que fa a la *tipologia dels canvis*, el Mestre fa comentaris generals a la importació interlingüística i a la intralingüística: a la primera, generalment amb recel; a la segona, com a mitjà d'enriquiment de la llengua literària.

I, encara, finalment, en el terreny de la *relació entre canvi i norma*, hi ha textos fabrians en què sembla plantejar el canvi —generalment una forma prèvia a la codificació explícita fabriana— com una desviació de la norma prescriptiva, i, doncs, posterior.

Si passem d'aquesta visió general al comentari en conjunt de la informació que podem extreure de l'anàlisi fabriana dels 82 casos, es pot observar el següent:

a) Pel que fa a l'origen dels canvis, la major part dels textos fabrians se centren en l'anàlisi de canvis des de dalt. Un canvi des de dalt es caracteritza pel fet de ser un canvi introduït conscientment. Fabra parla sobretot dels problemes de la llengua escrita, canal de comunicació que normalment pressuposa un grau de consciència més gran que la llengua oral. Consegüentment, tant si denuncia els castellanismes introduïts en els textos escrits com si proposa, raonant-les, noves formes per a la llengua literària,²⁰¹ estem davant de canvis generats conscientment. No en la mateixa mesura, és cert: els castellanismes de la llengua escrita no són advertits pels redactors fins que el Mestre no els denuncia —i tot i això, molts redactors els continuen cometent—; però escriure en català ben sovint és plantejar-se «com es diu això en català?» i decidir quina estratègia de traducció es fa servir: el manlleu, el calc o l'equivalència.

b) Pel que fa a les causes dels canvis sintàctics, n'hem trobat a les *Converses* les següents: la interferència (en 15 textos, sobretot casos de calc), l'analogia (6 textos), la derivació impròpia (5 textos), la no-necessitat d'un element (2 textos), el que el mateix Fabra anomena «creuament» (1 text) i la no-necessitat de precisió (1 text).

c) Quant als factors, hi hem trobat força informació. En el terreny dels interns, destaca quantitativament el que podem anomenar la interferència o influència d'una altra llengua sobre el català. Ens ha calgut distingir entre interferència directa i interferència «de moment secundari». La primera consisteix en un canvi lingüístic degut a la transferència d'una forma o d'una distinció, o a la supressió d'una forma en virtut del

²⁰¹. De les propostes fabrianes com a canvi des de dalt, en parlem en el capítol de la codificació.

domini que té el parlant d'una segona llengua. La interferència «de moment secundari» consisteix en la situació en què el parlant, en aquest cas del català, arriba a no reconèixer com a pròpies les formes genuïnes (segons Fabra, això passa amb el relatiu *qual* o l'ús de la preposició *de* amb l'infinitiu subjecte) i prefereix les formes fruit de la interferència (*el que* = *el qual*, infinitiu sense preposició) o substitueix aquelles formes per d'altres de la llengua pròpia —encara que no tinguin aquella funció: cas de *quin* possessiu).

Els casos més nombrosos d'interferència, corresponen a la interferència directa del castellà (26 casos). En segon lloc, amb 5 casos hi ha la interferència «de moment secundari» del castellà. Són els següents: quan certs parlants no reconeixen com a genuïns l'ús dels mots *res*, *gens*, *ningú*, etc., en oracions condicionals; l'ús de *davant* com a preposició (*davant la casa*); l'ús de la preposició *de* davant de l'infinitiu subjecte o complement directe; l'ús de *qual* com a relatiu i l'ús de *venir* com a 'desplaçament cap a la segona persona del discurs'. Hi ha un cas d'interferència directa del francès: segons el Mestre, s'usa *no res menys*, incorrectament, fent-lo equivaler a *néanmoins*.

En 7 casos (pas de DE UNDE a *dont*, els pleonasmes amb l'ordre invertit, l'ús de certes perífrasis, l'ús concret de *estar fent*, la pèrdua del pronom en el verb *haver-hi*, l'ús de formes com *se'l dono* i l'ús del verb *enriure's*), addueix la poca perceptibilitat pel parlant dels fenòmens. En 5 casos (l'ús de *a* amb el complement directe, l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*, l'ús de *regraciar* amb els mateixos complements que *remerciat*, l'ús de la perífrasi «*estar* + gerundi» i l'ús de *estar* davant de participis passats), al·ludeix al que hem designat com a «explotació del sistema» — és a dir, l'actualització de possibilitats del sistema lingüístic català. En 3 casos (l'ús de *a* amb els infinitius complements, l'abandó de la preposició *de* amb l'infinitiu subjecte o complement directe, i l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*), addueix l'«evolució natural» per decidir si una forma és genuïna o no ho és: el primer és fruit de l'evolució natural del català; els altres dos no ho són. En 2 textos (parlant de l'ús de la preposició *a* amb el complement directe i l'ús de *estar* davant de participis

passats), Fabra utilitza el criteri del que hem anomenat «permeabilitat» del sistema. Després hi ha al·lusions a altres factors (cada un una vegada): l'economia —entre dues estructures conegudes pel parlant, aquest tria la que li causa menys esforç—, la familiaritat —el parlant coneix i usa estructures o formes de la L₂—, i la proximitat entre dues estructures —dues formes o estructures son molt semblants, almenys aparentment.

Quant als factors externs i psicolingüístics adduïts pel lingüista gracienc són: la lectura habitual en castellà (3 casos), la lectura habitual dels diaris catalans (3 casos), les traduccions mecàniques (3 casos), el bilingüisme (2 textos), la descastellanització (2 casos), la llengua escrita general (1 cas). Després hi ha al·lusions a altres factors (cada un una vegada): l'aprenentatge de la llengua, el desconeixement de la gramàtica i la necessitat—el parlant considera imprescindible una forma per expressar el que vol expressar.

Pel que fa als factors externs, hi ha la referència a la Decadència (en una referència molt general).

d) Pel que fa a la fase d'alternança entre variants concurrents que tot procés de canvi comporta, la descripció fabriana va des d'una descripció acurada i, en algun cas, reiterada fins a la mera menció. La situació descrita més acuradament i en més ocasions és l'alternança entre la presència i l'absència de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*. En la *Conversa* del 13/1/1920, descriu l'alternança com segueix: d'una banda, presència sistemàtica i absoluta de les preposicions en la llengua escrita i, de l'altra, alternança entre presència i absència en la llengua oral. En la *Conversa* del 5/9/1923, descriu l'alternança com segueix: repeteix la descripció pel que fa a la llengua oral i esmenta que en la llengua medieval —per tant, escrita— era general —no absoluta— l'absència de les preposicions. En la *Conversa* sense data, descriu l'alternança com segueix: en la llengua medieval era general i és general en la llengua oral actual l'absència de les preposicions; en la llengua escrita contemporània és general

la presència de les preposicions. S'imposa, doncs, una visió de tendència i no d'usos absoluts.

La segona alternança més detallada i més vegades és l'alternança entre la presència i l'absència de la preposició *de* davant de l'infinitiu subjecte o complement directe. En la *Conversa* del 12/9/1923, descriu l'alternança com segueix: absència quasi total en la llengua escrita i alternança en la llengua oral. I en la del 5/2/1925: predomini de la presència en català medieval i predomini en la llengua escrita de l'absència —sense cap menció, en aquest cas, de la llengua oral. Altres situacions d'alternança igualment detallades —però només en un text— són les següents:

- a) L'ús «creixent» de la preposició *a* amb el complement directe en el català «ciudadà» i escrit.
- b) La preferència de la llengua escrita per la distribució com en castellà de les preposicions *a* i *en* davant dels locatius i la preferència de la llengua oral per la distribució clàssica.
- c) La preferència de la llengua escrita per la forma *se'l donaré*, forma absent de la llengua oral.
- d) L'extensió de la forma *s'ajèiem*, del «baix poble» de Barcelona a les capes més instruïdes de la societat.
- e) L'abandó en el català de la seva època de l'alternança medieval entre el relatiu *qui*, subjecte, i el relatiu *que*, subjecte i complement directe, en favor de l'ús exclusiu d'aquest últim.
- f) El pas de l'alternança en la llengua escrita vuitcentista entre *el... del qual* i *qual* a l'alternança al segle XX entre *el... del qual*, *qual* i *d'on*.
- g) L'alternança entre la preferència de la llengua escrita en les subordinades per l'imperfet de subjuntiu i de la llengua oral per l'imperfet d'indicatiu.
- h) L'extensió entre la població jove de l'ús de *estar* com a locatiu en comptes de *ser*.
- i) L'ús en la llengua escrita del gerundi no adverbial, ús desconegut en la llengua oral.

A banda d'aquestes descripcions més detallades, Fabra fa menció a les *Converses* de 22 situacions diferents d'alternança. Crida l'atenció, entre aquestes, l'afirmació que fa a la *Conversa* de l'1/4/1925, parlant del sorgiment del grup *el què*: «No havem verificat [...] l'extensió d'aquest canvi [...]». La pregunta que se'ns planteja de seguida és com considerava «verificat» un canvi Fabra. De retop, doncs, cal deduir que tots els altres canvis de què parla els considera «verificats»?

Entrant en el terreny de les conseqüències del canvi —a banda del que ja hem comentat—, hi ha poca informació. Ho són els canvis de significat o de funció, la ultracorrecció o les alteracions de règims, tots ells deguts a la intervenció dels descastellanitzadors o del mal ús de formes proposades com a norma. Hi ha, encara, l'afirmació que els canvis són perjudicials.

Pel que fa a allò que hem designat resistències al canvi, destaquen els tres textos en què Fabra defensa una forma, que és fruit d'una tendència del català que ha resistit la interferència del castellà: la caiguda de les preposicions davant de la conjunció *que* i l'ús de la preposició *a* davant de l'infinitiu complement (2 cops). En dos textos descriu canvis que es donen malgrat que provoquen ambigüitats: els pas de *la li* a *la hi* i la substitució del futur d'indicatiu pel present de subjuntiu en les subordinades. En dos textos també, dóna com a resistència el geni de la llengua o sentiment lingüístic: la resistència a ometre la conjunció *que* davant de les subordinades i a adoptar el *qui* exclusivament subjecte. Dóna com a altres casos de resistència la tradició (ús de *en* amb els complements indirectes), el canvi de significació d'un mot viu (*qui* exclusivament subjecte) i l'anacolut (coordinació de verbs amb règims diferents).

Entrant en el terreny dels tipus de canvi de què Fabra parla i de la visió que en dóna a les *Converses*, cal dir que d'entrada que destaquen quantitativament els 33 casos que classifiquem com a casos de sobreestimació:

- l'ús prepositiu de *baix*
- l'adquisició pels mots com *mai* de la modalitat negativa
- usos de relatiu possessiu de *quin*

- usos de relatiu possessiu de *qual*
- l'atribució a les preposicions febles de la capacitat d'introduir subordinades completives
- l'esment que la preposició *ad* envaeix les funcions de *in*
- l'ús de la preposició *en* amb complements indirectes
- l'ús de la preposició *a* amb els infinitius complement
- l'extensió de l'ús de la preposició *a* amb complements directes de persona
- l'ús de l'article *el* davant l'infinitiu
- l'ús de *en* amb infinitius complements
- capacitat del pronom *se* per funcionar com a complement indirecte de 3a persona
- *hagués* amb valor condicional
- l'atribució als pronoms *en* i *hi* de la possibilitat d'un ús pleonàstic en les frases amb ordre emfàtic
- l'atribució a *el que* dels valors de *el qual*
- l'atribució a certs verbs (*agrair, creure, etc.*) de la possibilitat d'introduir les subordinades sense conjunció
- *doncs* causal
- l'atribució al verb *haver-hi* de la possibilitat de concordar amb l'element que duu posposat
- assimilació de *per a* a *para*
- *puix* coordinant
- ús de *no res menys* com a *néanmoins*
- ús de *no res menys* com a *nada menos*
- ús de *ço* equivalent a *lo*
- atribució al pronom *en* de la capacitat de funcionar com a prefix verbal
- ús com a relatiu possessiu de *d'on*
- atribució al pronom *es* de la capacitat de funcionar com a pronom reflexiu de 1a i 2a persones del plural
- atribució al pronom *vostè* de funcions pròpies del pronom castellà *usted*

- atribució d'un nou règim (*regraciar algú d'una cosa*) al verb *regraciar*
- atribució de nou règim (*blasmar d'algú*) al verb *blasmar*
- atribució al verb *anar* de la possibilitat de funcionar en present d'indicatiu com a verb auxiliar de la perífrasi «*anar a + infinitiu*»
- atribució al pronom *en* de la capacitat de reprendre un sintagma desplaçat en una frase amb ordre no neutre
- atribució al verb *estar* de la capacitat d'adjuntar-se a participis passats (*la sopa està salada*) que expressen «una qualitat passatgera»

Classifiquem com a casos de substitució els 16 següents:

- l'ús de *davant de* per *davant*
- l'ús causal pel temporal de la locució *tota vegada que*
- el pas de *la li a la hi*
- la substitució de *caldre per tenir que i haver-hi que*
- el pas de *lo li a lo hi*
- *el mateix* per *hi*
- *qual* interrogatiu per *quin*
- substitució de les estructures «adverbi en *-ment* + adverbi en *-ment* » i «adverbi en *-ment* + adverbi sense *-ment* » per «adverbi sense *-ment* + adverbi en *-ment* »
- *a ell* per *an ell*
- *an+vocal* per *amb+vocal*
- substitució, en la coordinació de verbs amb règim diferent, de l'estructura «“verb + complement [SN ple_j]” + conjunció *i* + “verb + complement [pronom feble_j]”» (*Vencé els enemics i els donà mort*) per l'estructura «“verb + [Ø_j]” + conjunció *i* + “verb + complement [SN ple_j]”» (*Vencé Ø i donà mort als enemics*)
- *si queia* per *si caigués*
- *quan vindrà* per *quan vingui*
- l'ús causal en comptes del condicional de *posat que*
- l'ús de *estar* en comptes de *ser*
- extensió de l'ús de la perífrasi «*estar+gerundi*» en comptes de la forma verbal simple

Classifiquem com a casos de subestimació els 11 següents:

- l'eliminació de la preposició *per a*
- la pèrdua de la preposició *en* per designar el terme d'un moviment
- l'abandó de l'imperfet d'indicatiu en les subordinades
- l'abandó del futur en les subordinades
- de *aquest/aqueix/aquell* a *aquest-aqueix / aquell*
- l'ús indiscriminat de l'ordre no neutre dels elements de la frase li treu funcionalitat
- pèrdua de la modalitat interrogativa de *qual*
- la pèrdua de *no* en frases amb mots com *mai* anteposats al verb
- la pèrdua experimentada per *hi* com a marca de *haver-hi*
- pèrdua de la capacitat de la preposició *de* d'introduir infinitius subjectes
- de la contraposició entre *un de negatiu* i *un negatiu* a la síntesi en *un negatiu*

Classifiquem com a casos d'importació els 11 següents:

- *lo qual*
- la reintroducció d'arcaïsmes
- referència general
- l'ús del *lo* neutre
- *tenir que*
- *haver-hi que*
- *mes* (conjunció)
- «*deixar* + participi passat»
- «*quedar* + participi passat»
- «*venir* + gerundi»
- gerundi no adverbial

Classifiquem com a casos de pèrdua els 5 següents:

- la concordança amb el participi passat
- *damunt* preposició
- *sens* (conservat només en locucions fossilitzades)

- *sots* (conservat només en locucions fossilitzades)
- el futur en les relatives

Classifiquem com a casos d'addició els 4 següents:

- el sorgiment de la forma «híbrida» *an*
- *el quin*, format sobre *el qual*
- creació del conjunt *els hi* amb valor datiu
- formació del conjunt *el què*, a partir de *el que* i *què*

Classifiquem com a casos de reinterpretació els 2 següents:

- de *per/per a/perquè* a *per/pera/per a què*
- de *dilluns / el dilluns* a *el dilluns / els dilluns*

El resum quantitatiu dels casos de canvi sintàctic tractat per Fabra és el següent:

<i>Tipus</i>	<i>Nre.</i>
sobreestimació d'una distinció	33
substitució	16
subestimació	11
importació	11
pèrdua	5
addició d'una forma	4
reinterpretació d'una distinció	2
Total	82

Pel que fa a la relació entre el canvi i la norma, en 4 *Converses* hi trobem al·lusions, sempre qualificant el canvi de «defecte», «vici» o «falta». En una —la que tracta de la combinació incorrecta *els hi*—, sembla presentar la norma prescriptiva explícita com a anterior a aquesta combinació, òbviament ja existent abans de la codificació fabriana. En una altra —la que tracta de la pèrdua del pronom *hi* en el verb *haver-hi*— diu que haver pot esdevenir la «construcció normal»: pot ser, doncs, una nova norma.

9.3.2.23. EL CANVI SINTÀCTIC A LES «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» DEL 19/1/1930

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

P. 6: «Tota divergència entre el català actual i l'antic no ha estat pas sempre deguda a la influència pertorbadora del castellà [...]»

És una clara al·lusió a l'existència d'una evolució pròpia del català.

9.3.2.24. EL CANVI SINTÀCTIC A L'ARTICLE «EL MOT “QUI”» DEL 30/1/1930

En aquest text trobem el fragment següent sobre el canvi sintàctic:

P. 5: «El català medieval posseïa un *qui* feble. No arribà, però, mai a establir entre *qui* i *que* febles la distinció rigorosa que constatem en la llengua francesa, com ho proven els nombrosos exemples de *que* subjecte [...] la llengua moderna el perd reemplaçat (totalment o parcialment segons els dialectes) pel seu concurrent *que* [...]»

En aquest text es desprèn de les paraules del Mestre una al·lusió a la subestimació d'una distinció consistent en la pèrdua de la capacitat de ser subjecte que tenia el relatiu *qui*.

9.3.2.25. EL CANVI SINTÀCTIC A LA CARTA DEL 15/6/1942

En aquesta carta trobem els fragments següents sobre el canvi sintàctic:

«Quan una llengua, per a expressar una relació determinada, ha recorregut a la juxtaposició de dues preposicions (fet freqüentísim en l'evolució de les llengües), el conjunt de les dues preposicions, sintetitzat, ja no és el que vós di[e]u “dues preposicions arrenclerades l'una darrera l'altra”, sinó una sola preposició, una preposició composta (com *blat de moro* és un nom compost) [...]» [Repr. per Manent i Manent (1998: 60).]

Dóna com a general un cas d'addició: la creació a partir de dues preposicions ja existents d'una de nova, composta.

9.3.2.26. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE FABRA DEL CANVI SINTÀCTIC ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS

Les observacions de conjunt sobre la concepció fabriana del canvi sintàctic en els textos considerats discrecionalment pertinents no difereixen gaire de les que hem fet en parlar del conjunt de les *Converses filològiques* (§ 9.3.2.22). Això ja era previsible, ja que les *Converses* són de llarg els textos més nombrosos i, per tant, el comentari de la informació que hi hem trobat ja és prou representatiu del conjunt dels textos discrecionalment pertinents.

Una informació nova important que permeten les observacions que ara encetem és que moltes de les concepcions fabrianes presents en les *Converses* —textos redactats entre 1919 i 1928— ja eren presents en els seus textos de ben abans i, per tant, cal considerar-les concepcions ben assumides pel Mestre. Són les següents:

- a) La visió del canvi com a «corrupció», ja present l'any 1891.
- b) L'assumpció d'una evolució natural de les llengües, present des del 1905 fins al 1930.
- c) L'empobriment cultural com a factor extern de canvi, present en el text de 1916.
- d) La interferència directa del castellà com a factor intern de canvi, present en el text de 1905.
- e) La interferència «de moment secundari» del castellà com a factor intern de canvi, present en els textos de 1907 i 1908.
- f) El canvi lingüístic com un procés amb una fase d'alternança entre variants, present en les seves intervencions el 1906 en el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

A més, trobem en aquests altres textos discrecionalment pertinents, concepcions i informacions no presents a les *Converses*. Són les següents:

- a) La idea que el canvi és inherent a les llengües i que s'acompleix segons unes lleis i no aleatòriament.
- b) L'inici del canvi en un context lingüístic determinat i no en d'altres.
- c) La necessitat que sent el parlant d'una forma, com a causa de canvi.

d) La diversitat cultural i geogràfica i les fronteres polítiques o religioses, com a factors externs de canvi.

9. TEXTOS FABRIANS BUIDATS I COMENTATS

(SEGONA PART)

9.4. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA. FRAGMENTS
BUIDATS AMB LES OBSERVACIONS PARTICULARS CORRESPONENTS

9.5. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA. FRAGMENTS
BUIDATS AMB LES OBSERVACIONS PARTICULARS CORRESPONENTS

9.4. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA. FRAGMENTS BUIDATS AMB LES OBSERVACIONS PARTICULARS CORRESPONENTS

ÍNDEX

- 9.4.1.** La variació sintàctica als textos pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
- 9.4.1.1.** La variació sintàctica als textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
- 9.4.1.1.1.** La variació sintàctica a l'*Ensayo de gramática del catalán moderno* (1891)
- 9.4.1.1.2.** La variació sintàctica a la carta del 16/9/1905
- 9.4.1.1.3.** La variació sintàctica a l'article «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari» (1907)
- 9.4.1.1.4.** La variació sintàctica a la *Gramática de la lengua catalana* (1912)
- 9.4.1.1.5.** La variació sintàctica a «Filòlegs i poetes» (1918 [1932])
- 9.4.1.1.6.** La variació sintàctica al discurs «L'obra de depuració del català» (1924 [1932])
- 9.4.1.1.7.** La variació sintàctica a la *Gramática anglesa* (1924)
- 9.4.1.1.8.** La variació sintàctica a «De la depuració de la llengua catalana» (1927 [1932])
- 9.4.1.1.9.** La variació sintàctica al discurs «La normalització de la gramàtica» (1929 [1932])
- 9.4.1.1.10.** La variació sintàctica al *Diccionario general de la lengua catalana* (1932)
- 9.4.1.1.11.** La variació sintàctica a la conferència «El català a l'escola primària» (1933)
- 9.4.1.1.12.** La variació sintàctica al *Recull de les lliçons del curs de català superior* (1933-1934)
- 9.4.1.1.13.** La variació sintàctica als *Apunts taquigràfics dels Curs superior de català* (1934-1935)
- 9.4.1.1.14.** La variació sintàctica a la *Gramática catalana. Curs mitjà* (1935 [1918])
- 9.4.1.1.15.** La variació sintàctica a la conferència a l'Escola Normal de Mestres (2/9/1935)
- 9.4.1.1.16.** La variació sintàctica al *Curs superior de català* (1936-1937)
- 9.4.1.1.17.** La variació sintàctica a la *Gramática catalana* (1946)
- 9.4.1.1.18.** La variació sintàctica a la *Gramática catalana* (1956)
- 9.4.1.1.19.** Observacions sobre la concepció fabriana de la variació sintàctica als textos especialitzats pertinents
- 9.4.1.2.** La variació sintàctica als textos no especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
- 9.4.1.2.1.** La variació sintàctica al *Compendio de gramática catalana* (1929)
- 9.4.1.2.2.** La variació sintàctica a la 7ª edició de la *Gramática catalana* (1933 [1918])
- 9.4.1.2.3.** La variació sintàctica al discurs com a president dels Jocs Florals de Barcelona (1934)
- 9.4.1.2.4.** La variació sintàctica a «Desviacions en els conceptes de llengua i Pàtria» (1934)
- 9.4.1.2.5.** La variació sintàctica a la *Grammaire catalane* (1941)
- 9.4.1.2.6.** Observacions sobre la concepció fabriana de la variació sintàctica als textos no especialitzats pertinents
- 9.4.1.3.** Observacions sobre la concepció fabriana de la variació sintàctica als textos pertinents
- 9.4.2.** La variació sintàctica als textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
- 9.4.2.1.** La variació sintàctica a «Afixos pronominals y teoria de l'apòstrof» (1891)
- 9.4.2.2.** La variació sintàctica a «Sobre la reforma lingüística y ortogràfica» (1892)
- 9.4.2.3.** La variació sintàctica a «La definició de la llengua catalana» (1897)
- 9.4.2.4.** La variació sintàctica a «Una lliçió de gramàtica i una contestació» (24/2/1900)
- 9.4.2.5.** La variació sintàctica a la carta del 14/3/1904
- 9.4.2.6.** La variació sintàctica a les conferències dels dies 27-31/10/1906
- 9.4.2.7.** La variació sintàctica a «Les preposicions “de”, “a”, “en” davant de la conjunció “que”» (28/2/1908)
- 9.4.2.8.** La variació sintàctica a la carta del 14/4/1910
- 9.4.2.9.** La variació sintàctica a la carta del 13/9/1910
- 9.4.2.10.** La variació sintàctica a la carta del 19/10/1910
- 9.4.2.11.** La variació sintàctica a la carta del 23/12/1910

- 9.4.2.12. La variació sintàctica a la carta del 29/4/1911
- 9.4.2.13. La variació sintàctica a la carta del 30/5/1911
- 9.4.2.14. La variació sintàctica a la carta del 20/4/1912
- 9.4.2.15. La variació sintàctica a «Cal gramàtica als escriptors» (1915)
- 9.4.2.16. La variació sintàctica a «La lengua» (1916)
- 9.4.2.17. La variació sintàctica a l'article «Els dialectes catalans i la llengua literària» (1919)
- 9.4.2.18. La variació sintàctica a «L'unitat llingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València» (1919)
- 9.4.2.19. La variació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1919
- 9.4.2.20. La variació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1920
- 9.4.2.21. La variació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1922
- 9.4.2.22. La variació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1923
- 9.4.2.23. La variació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1924
- 9.4.2.24. La variació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1925
- 9.4.2.25. La variació sintàctica a la Conversa amb Pompeu Fabra (V/1926)
- 9.4.2.26. La variació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1926
- 9.4.2.27. La variació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1927
- 9.4.2.28. La variació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1928
- 9.4.2.29. Observacions sobre la concepció de la variació sintàctica a les «Converses filològiques» (1919-1928)
- 9.4.2.30. La variació sintàctica a «Qüestions lingüístiques» (7/7/1929)
- 9.4.2.31. La variació sintàctica a «Qüestions lingüístiques» (14/7/1929)
- 9.4.2.32. La variació sintàctica a «Qüestions lingüístiques» (21/7/1929)
- 9.4.2.33. La variació sintàctica a «El mot “qui”» (30/1/1930)
- 9.4.2.34. La variació sintàctica a «Qüestions lingüístiques» (13/2/1930)
- 9.4.2.35. La variació sintàctica a «Un parlament del filòleg Pompeu Fabra» (1932)
- 9.4.2.36. La variació sintàctica a *Les principals faltes de gramàtica* (1937 [1978])
- 9.4.2.37. La variació sintàctica a la carta 15/6/1942
- 9.4.2.38. La variació sintàctica a les «Converses filològiques» (1945-1947)
- 9.4.2.39. La variació sintàctica a «Fragments de Pompeu Fabra» (1946?)
- 9.4.2.40. Observacions sobre la concepció fabriana de la variació sintàctica als textos no pertinents

9.4.1. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

9.4.1.1. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

9.4.1.1.1. La variació sintàctica a l'*Ensayo de gramática del catalán moderno* (1891)

En el pròleg (p. 5-6) d'aquesta obra Fabra afirma¹ que «estudí el sistema gramatical del català de Barcelona» i que «el meu principal objecte ha sigut presentar el català tal com se parla». La citació deixa clar que Fabra estudia els registres orals del català de Barcelona de final del segle XIX, incloent-hi qüestions de sintaxi.²

9.4.1.1.2. La variació sintàctica a la carta del 16/9/1905

En aquesta carta a Jaume Massó i Torrents, extensa —5 fulls per les dues cares—, hi ha les referències següents a la variació lingüística:

Full II, verso: «(Cal fixarse en la situació, en l'intenció, en l'entonació). En les tres frases de la teva carta [de Massó], l'imp. de subj. [*sic*] negatiu va precedir d'una proposició contenint un imperatiu [...]

Full II, verso — Full III, recto: «*Ten compte, no t mo / guessis!* Aquesta meva frase s compon d'una proposició imperativa (contenint un imperatiu) i d'una proposició justificativa (que, per supressió de la conjunció *que*, ve juxtaposada a la primera). Poden aquestes mateixes paraules en boca d'un català (cambiant l'entonació, naturalment) venir a compondre una frase formada de dues proposicions imperatives?»

¹. No cal dir que reproduïm lingüísticament els textos tal com els ofereixen les edicions que hem consultat.

². La menció del «sistema gramatical» ja permet deduir que és així; ho confirma la lectura de l'índex de l'obra i de l'obra mateixa (v. § 2.1.1.1.1).

Full IV, recto: «El *No t moguessis!* seria, no incondicionalment un imperatiu com el *No t moguis*, sinó solament en determinades condicions, darrera de certes expressions, formant part d'una frase [sembla que hi ha 2 esses]?

Ten compte; no t moguis! Pronunciat així, amb una pausa entre *Ten compte* i *no t moguis*, tenim dues proposicions / [Full IV, verso] independents, dues imperatives successives, les dues amb idèntica entonació. En frases com *Para ment, no la trenquessis* hi ha mai aquesta independència? [...] podria ser que l *no la trenquessis* a seques sense anar precedit de cap altra proposició [...], fos encara en el fons una justificativa d'un imperatiu sobrentés [*sic*], expressat per un moviment, una acció, (una agafada, una amenaça, un signe d'advertiment, equivalents al *Ten compte, Mira, Para ment*) o ni sisquera expressat, sinó tant sols / [Full V, recto] revelat per l'entonació del *no la trenquessis* [...]

La presència del *que* [*que no vinguessis pas*] ja revela una proposició dependent, subjuntiva. [...] Am [*sic*] frases soltes es impossible fer-se carrec de la forsa del temps en qüestió.” [Manuscrit 1702 de la Biblioteca de Catalunya.]

En aquesta carta, és rellevant destacar l'anàlisi que el Mestre fa de la construcció «*no + imperfet de subjuntiu*» en els registres orals, al·ludit d'una manera general («la situació», al full IIv; «en determinades condicions», al full IVr; «moviment, acció», al full IVv) i d'una manera específica amb al·lusions al tenor («intenció», al full IIv) i al mode («entonació», als fulls IIv, IVv, Vr; «en boca d'un català», al IIIr; «pronunciat», al IVv).

Des del punt de vista del buidatge, és remarcable que ja trobem un fet que serà constant en aquest capítol: la diversitat de recursos expressius i retòrics que el lingüista de Gràcia usa per referir-se a les diferents menes de variació lingüística. En aquesta carta fa servir la metonímia *en boca d'un català* per al·ludir als registres orals.

9.4.1.1.3. La variació sintàctica a «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari» (1907)

En aquest text trobem el fragments següents sobre variació sintàctica:

P. 100: «Si tots els arcaïsmes morfològics i sintàctics que un hom pretén introduir en la llengua literària han de tenir la mateixa fortuna que el *llur*, heus-aquí que anem immancablement a un divorci entre la llengua escrita i la llengua parlada. [...] Els autors moderns no empren sinó *que*; admetent la invariabilitat del relatiu àton, el català literari es trobaria posseir una forma única per al nominatiu i l'acusatiu, d'acord amb el castellà, portuguès, italià i romanesc. Però alguns, atribuint la invariabilitat del relatiu a influència castellana, pretenen [...] (*la finestra que obries*, però *la finestra qui és oberta*), distinció sols coneguda del francès modern.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 101-102: «A aquesta solució arbitrària i ultraarcaica (concordança [del participi passat] en tots els casos) oposa en Fabra [*sic*] aquesta altra: concordança obligatòria amb els complements *la, les, los, ne*; facultativa en altres casos. [...]

La unificació dels auxiliars adquireix modernament una gran importància (Barcelona no coneix sinó *haver*); així veiem que la llengua literària moderna empra a penes l'auxiliar *ésser*. Alguns, darrerament, rebutgen la unificació d'auxiliars operada en el dialecte central i en la major part del domini català [...].» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 103: «Aquest ús de les preposicions *de, a, en* davant la conjunció *que* és contrari a l'ús general dels nostres autors antics [...] i que en la llengua parlada és actualment encara practicada la introducció de les proposicions completives amb el simple *que* àdhuc en el cas que aquestes facin l'ofici d'un complement preposicional ([...] d'acord amb totes les llengües romàniques) alguns consideren l'ús sistemàtic de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* com un castellanisme, i consellen [*sic*] preferir, en general, a la construcció amb preposició la construcció sense.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 103-104: «Després d'una època en què les partícules *hi* i *en* eren més aviat emprades escassament, avui les trobem usades amb una profusió deplorable. Alguns arriben a erigir en regla que sempre que fem la inversió consistent a començar la proposició per un terme representable per *hi* o per *en*, el verb té d'anar immancablement acompanyat de *hi* o de *en* [...] I com que, per altra part, hi ha una afició inexplicable a començar les proposicions per les determinacions circumstancials, la prosa corrent apareix horriblement enfarfegada de *his* i de *ens* [...].» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 104-105: «[...] quina relació ha de tenir la futura llengua literària amb la llengua parlada. ¿Hem de rebutjar en absolut els canvis que ha experimentat la llengua, els quals han romput la unitat aconseguida un dia, o recolzar el català literari sobre la llengua parlada, purificant-la, refinant-la, però evitant tots aquells retocs que la poguessin encarcarar? ¿Hem d'admetre, com ha estat proposat diferents cops, l'existència de dues llengües incompenetrables —una llengua purament literària, arcaica, immobilitzada, i una llengua familiar, vulgar, condemnada a una perpetua degradació— o rebutjar una tal dualitat i voler les dues llengües tan acostades que la parlada pugui infondre tota la seva vida a la literària i pugui, en canvi, anar assimilant-se tots els perfeccionaments i refinaments introduïts en aquesta?

[...] qüestions morfològiques i sintàctiques actuals; la llengua literària antiga [...] la llengua antiga; puix que, en cada cas, fins en aquells en què la superioritat de la solució arcaica sigui indiscutible [...] I, altrament, ¿com aconseguir llavors que la llengua literària no traeixi les varietats dialectals de la llengua parlada? Perquè, no adoptant-se la llengua antiga, solament hi hauria un mitjà d'aconseguir-ho: l'adopció d'un dels dialectes actuals com a base de la futura llengua literària, dialecte que no podria ésser altre que el de la capital; i és clar que mentre hi hagi molts que creguin que el llenguatge de Barcelona és el català pitjor de tots, no cal esperar que ens decidim a donar-li una preferència [...].» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P.105-106: «Molts, no obstant, no consideren pas com un gros inconvenient que la llengua literària reflecteixi les diferències dialectals de la llengua parlada (Maragall). I és d'observar que alguns s'oposen a això precisament de por que la llengua tendiria així a una uniformació sota la preponderància creixent del barceloní (Carreras). En realitat, si cada escriptor escrivia en el seu català —[...]en el de la gent més culta [de la seva encontrada]—, les divergències que apareixerien en la llengua literària no foren potser, ja avui dia, tan grosses com molts pensen, i és de creure, venint temps favorables a la nacionalitat catalana, que aquestes divergències anirien atenuant-se, i una compenetració s'aniria operant entre la llengua literària i el llenguatge de la capital —no el barceloní d'avui dia, sinó un barceloní tot altre, deslliurat de castellanismes, influenciat per tots els altres parlars catalans, enriquit, refinat: el futur parlar de la futura capital de Catalònia!» [Repr. per Vallverdú (1980).]

En aquests fragments hi ha mencions de la variació lingüística general i de la sintàctica en particular. Pel que fa a la primera, en aquests textos trobem al·lusions als cinc tipus

de variació, tant d'una manera aïllada com en combinacions diverses. Així, trobem, en primer lloc, al·lusions relatives a la variació històrica general: a la varietat antiga (a les pàg. 104-105, amb la locució adverbial *un dia* i els adjectius *arcaica* i *antiga*), a la contemporània de Fabra (a les pàg. 104-105, amb l'adjectiu *actuals* i a les pàg. 105-106, amb la locució adverbial *avui dia*) i a la posterior a 1907 (a les pàg. 104-105, amb l'adjectiu *futura*). El coneixement de la història de la llengua catalana ens permet assegurar que, per molt enllà en el temps que es vulgui recular, els adjectius *arcaica* i *antiga* i la locució adverbial *un dia* es poden referir pel cap alt a l'edat mitjana, època de la qual daten els textos més antics.

En segon lloc, llegim al·lusions relatives a la variació geogràfica general: amb el substantiu *dialecte* o l'adjectiu *dialectal* (a les pàg. 104-105, hi ha *dialecte*, *dialecte de la capital*³ i *varietats dialectals*), el substantiu *llenguatge* (a les pàg. 104-105, hi ha *el llenguatge de Barcelona*, i a les pàg. 105-106, *llenguatge de la capital*), el substantiu *parlar* (a les pàg. 105-106), l'adjectiu *barceloní* (a les pàg. 105-106) i el substantiu *català* (a les pàg. 104-105, hi ha el fragment «el llenguatge de Barcelona és el *català* pitjor de tots», i a les pàg. 105-106, *el català més culte de la seva encontrada [de l'escriptor]*).⁴

En tercer lloc, veiem al·lusions relatives a la variació social general: amb els adjectius *familiar*⁵ i *vulgar* (a les pàg. 104-105), amb el substantiu *capital* (a les pàg. 104-105: *dialecte de la capital*; a les pàg. 105-106: *llenguatge de la capital* i *la futura capital de Catalunya*), amb els pronoms *molts* (a les pàg. 104-105 i 105-106) i *alguns* (a les pàg. 105-106) i el grup de mots *la gent més culta* (a les pàg. 105-106). El substantiu *capital* no es refereix tant a la localització geogràfica com a característiques socials (modernitat i demografia), culturals i polítiques. Els pronoms *molts* i *alguns*, d'entrada vagues

³. El substantiu *capital* creiem que també es refereix a aspectes socials i polítics; vegeu més avall.

⁴. La unitat *B* —i les seves variants lexicals o morfològiques— només la tindrem en compte com a unitat geogràfica si queda clar en el context que designa una varietat diatòpica o com a unitat interlingüística si en el context es contraposa a una altra llengua.

⁵. Adjectiu que creiem que també fa referència a la variació funcional.

referencialment, es precisen amb els fragments que els segueixen i més amb la indicació dels noms propis de les persones que en devien ser les figures més rellevants: el primer grup, el podríem denominar dels *dialectalistes* i el segon, dels *anticentralistes*.

En quart lloc, en aquests fragments hi ha al·lusions a la variació funcional general. Aquestes al·lusions giren al voltant de l'eix oral-escrit. Pel que fa al primer concepte, tenim en primer lloc la unitat de significació *llengua parlada* (a les pàg. 104-105 i 105-106), amb la qual cal relacionar la unitat *llengua familiar* (a les pàg. 104-105). Aquesta varietat pot caure en un procés de «perpetual degradació», procés que entre altres coses comporta la dificultat de la llengua per adaptar-se a les diferents situacions comunicatives. Quant a la llengua escrita, l'etiqueta més utilitzada pel Mestre és la de *llengua literària* (a les pàg. 104-105 i 105-106), al voltant de la qual cal situar els termes *unitat aconseguida un dia* (a les pàg. 104-105) —aquesta unitat és sabut que es donava només en la llengua escrita—, *català literari* (a les pàg. 104-105), *llengua purament literària* (a les pàg. 104-105) —on l'adverbi remet a una llengua únicament escrita i no parlada—, *llengua antiga* (a les pàg. 104-105) —ja que, d'aquesta varietat històrica l'únic coneixement que Fabra en tenia eren les manifestacions escrites—, el fragment «un barceloní tot altre, deslliurat de castellanismes, influenciat per tots els altres parlars catalans, enriquit, refinat: el futur parlar de la futura capital de Catalunya» (a les pàg. 105-106) —un barceloní sobre el qual s'hauria fet una feina de codificació i d'elaboració funcional— i el fragment «si cada escriptor escrivia» (a les pàg. 105-106) —el qual és prou explícit i no necessita comentaris. A banda de les mencions a cada un dels modes del registre, hi ha un fragment («dues llengües incompenetrables —una llengua purament literària, arcaica, immobilitzada, i una llengua familiar, vulgar, condemnada a una perpetual degradació», pàg. 104-105), on el lingüista de Gràcia es refereix a la possibilitat de dues varietats de la llengua sense cap contacte: l'escrita i l'oral.

Cal destacar en la penúltima citació (pàg. 104-105) el fet que el substantiu *català* funciona com a hiperònim de *llengua*: la unitat «català literari» pressuposa la categoria «català» com a bàsica, i «català literari» alterna amb la unitat «llengua literària» i s'oposa a «llengua parlada» —les quals pressuposen la categoria bàsica «llengua», equivalent a la de «català». Però quan Fabra parla de «dues llengües incompenetrables» està parlant de dues varietats funcionals —la «literària» i la «parlada»— del català.

Algunes d'aquestes mencions que hem comentat fins ara no apareixen aïllades, sinó que en força casos el Mestre les fa servir combinades per parelles, amb la qual cosa les unitats adquireixen una precisió referencial més elevada. Així, trobem en aquests textos unitats que remeten alhora a la històrica i la funcional (*futura llengua literària; unitat aconseguida un dia; llengua purament literària, arcaica; llengua literària antiga; llengua antiga*; pàg. 104-105), a la varietat geogràfica i la funcional (*varietats dialectals de la llengua parlada*, pàg. 104-105; *diferències dialectals de la llengua parlada*, «si cada escriptor escrivia en el seu català», pàg. 105-106), a la varietat històrica i la geogràfica (*els dialectes actuals*, pàg. 104-105), a la varietat geogràfica i la social (*el català de la gent més culta de la seva encontrada [de l'escriptor]*, pàg. 105-106) i a la varietat social i a la funcional (*llengua familiar, vulgar*;⁶ pàg. 104-105).

Si passem al terreny estricte de la variació sintàctica, també trobem en aquests textos mencions de quatre tipus de variacions i unitats que remeten a combinacions de variacions. Així, en primer lloc, en l'àmbit de la variació històrica, trobem mencions relatives al passat i a la contemporaneïtat fabriana. Pel que fa al passat, trobem les unitats *arcaisme sintàctic* (referida a la sintaxi del possessiu *llur*, a la pàg. 100), *ultraarcaica* (referida a la concordança del participi passat amb el complement directe, a les pàg. 101-102) i el mot *antic*, com a adjectiu (*els nostres autors antics*, parlant de

⁶. Amb el benentès que *familiar* es pot entendre sobretot com un adjectiu relatiu a la variació funcional. La redacció d'aquest passatge —amb una juxtaposició dels adjectius— presenta una novetat, ja que es pot postular que aquesta unitat és «llengua familiar i vulgar». Igualment, però, com a conjunt fa referència alhora a la variació social i funcional.

l'ús de les preposicions àtones davant de *que*, a les pàg. 101-102). És destacable la gradació que comporta el terme *ultraarcaica*.

Pel que fa a la contemporaneïtat fabriana, podem distingir entre les mencions que indiquen estrictament aquesta contemporaneïtat i les que es refereixen a una contemporaneïtat que admet una època passada més o menys immediata. Entre les primeres hi ha l'adjectiu *modern* (parlant dels usos dels relatius *que* i *qui*, a la pàg. 100, i parlant de l'ús dels verbs auxiliars, a les pàg. 101-102), l'ús del present d'indicatiu (passim, però especialment a la pàg. 100: «els autors moderns no empren sinó *que*»), els adverbis *modernament* (parlant de l'ús de les preposicions àtones davant de *que*, a la pàg. 103), *actualment* (parlant de l'ús dels verbs auxiliars, a les pàg. 101-102) i *avui* (parlant de l'ús dels pronoms *hi* i *en*, a les pàg. 103-104). Entre les mencions que, si més no, admeten una interpretació d'extensió semàntica cap a un passat immediat, hi ha: els fragments «alguns, darrerament,⁷ rebutgen la unificació d'auxiliars» (a les pàg. 101-102) i «Després d'una època en què les partícules *hi* i *en* eren més aviat emprades escassament, avui les trobem usades amb una profusió deplorable» (a les pàg. 103-104).

En segon lloc, en el terreny de la variació geogràfica en sintaxi, trobem en aquests textos les unitats següents: una *Barcelona*, personalitzada, que «no coneix sinó *haver*» com a auxiliar, la unitat *dialecte central* —com a coreferent de l'anterior— i l'expressió, vaga, *la major part del domini lingüístic* (a les pàg. 101-102).

Finalment, pel que fa a la interlingüística, hi ha la unitat *llengües romàniques* (en parlar Fabra de l'ús de les preposicions àtones davant de *que*, a la pàg. 103).

En tercer lloc, hi ha les mencions de la variació social en sintaxi. Destaquen quatre fragments en què el pronom *alguns* és usat per referir-se vagament a certs grups socials: a la pàg. 100, «alguns» rebutgen la invariabilitat del relatiu *que* perquè l'atribueixen a

⁷. Els subratllats són nostres. Aquest adverbi remet a la idea de període transitori, concepte que hem tractat en el capítol 3 a bastament.

castellanisme; a les pàg. 101-102, «alguns» rebutgen l'ús exclusiu de *haver* com a verb auxiliar; a la pàg. 103, «alguns» rebutgen l'ús de les preposicions àtones davant de *que* perquè l'atribueixen a castellanisme; i a les pàg. 103-104, «alguns arriben a erigir en regla» el pleonasma amb *hi* i *en* en frases amb complements desplaçats. També creiem que fa referència als usos i les actituds de grups socials l'adverbi *encara* en el fragment «és encara practicada la introducció de les proposicions completives amb la simple *que* [...]» (a la pàg. 103), que, segons la nostra opinió, pot equivaler a 'alguns la practiquen'.

En quart lloc, pel que fa a les mencions de la variació funcional en sintaxi, en aquests fragments trobem sobretot unitats de significació relatives a la llengua escrita. Amb dues ocurrències, hi ha la unitat *llengua literària* (a la pàg. 100, en parlar de la sintaxi del possessiu *llur*; i a la pàg. 101-102, personalitzada —» la llengua literària moderna empra [...]»—, en parlar dels auxiliars). Amb una sola ocurrència, hi apareixen *llengua escrita* (a la pàg. 100, en parlar del possessiu *llur*), *català literari* (a la pàg. 100, en parlar del relatiu *que*) i *prosa corrent* (a les pàg. 103-104, en parlar dels pronoms *hi* i *en*). I encara, entrant en el terreny de l'«estil», Fabra fa servir la unitat «horriblement enfarfegada de *his* i de *ens*» (a les pàg. 103-104, en parlar dels pronoms *hi* i *en*) per referir-se a la *prosa corrent*.

Pel que fa a la llengua oral, hi ha dues ocurrències de la unitat *llengua parlada*: a la pàg. 100, en tractar del possessiu *llur*, i a la pàg. 103, en parlar de les preposicions àtones davant de *que*.

Pel que fa a les unitats que es refereixen alhora a més d'un tipus de variació, només n'hi ha quatre. N'hi ha tres que es refereixen simultàniament a tres tipus de variació:

a) *ús general dels nostres autors antics* (a la pàg. 103, en parlar de les preposicions àtones davant de *que*), que fa referència a la variació social (*ús general*), a la social i la funcional (*autors*) i la històrica (*antics*).

b) *autors moderns* (a la pàg. 100, tractant del relatiu *que*), que fa referència a la variació social i la funcional (*autors*) i la històrica (*moderns*).

c) *llengua literària moderna* (a la pàg. 103, en parlar de les preposicions àtones davant de *que*), que fa referència a la variació social i la funcional (*llengua literària*) i la històrica (*moderna*).

Dues unitats remetent alhora a dues variacions: a la variació social i la funcional, la unitat *autors* (a la pàg. 100, en parlar del relatiu *que*; i a la pàg. 103, en parlar de les preposicions àtones davant de *que*), que per restricció semàntica és sinònima en aquests fragments de *escriptor*, i la unitat *francès modern* (a la pàg. 100), que remet a la interlingüística i la històrica.

9.4.1.1.4. La variació sintàctica a la *Gramática de la lengua catalana* (1912)

En aquest text trobem el fragments següents sobre variació sintàctica:

P. IX: «La Sintaxis ha sido la parte cuya redacción ha ofrecido mayores dificultades, pues muy á menudo no hemos podido dar como normales las construcciones adoptadas por la mayoría de los escritores. En sintaxis ocurre un hecho curioso: el de que, en pleno período

de descastellanización, los castellanismos sintácticos son quizá más frecuentes en el lenguaje escrito que en el hablado. Eso se debe á que muchos catalanes, al escribir, se van á imitar la construcción del castellano, lengua en que han hecho su educación literaria y que continúan leyendo preferentemente, y también es debido á que los castellanismos sintácticos son muy a menudo difíciles de descubrir [...] Las diferencias sintácticas entre las lenguas neolatinas son, en general, menores que las morfológicas y fonéticas y no se acentúan y fijan sino gracias a la existencia de una literatura importante [...] en la mayoría de los casos, sin embargo, el lenguaje hablado [català] ha mantenido tenazmente las construcciones antiguas junto a las importadas [...] no hemos dudado en [donar] la preferencia á la construcción tradicional aun en el caso de ser ya ésta menos frecuente que la importada.»

P. X: «No hemos adoptado como [normals] otras [construccions] que son [...] empleadas por muchos autores, pero que han caído completamente en desuso, no ya en Barcelona, sino en la mayor parte del dominio lingüístico catalán. En general, estas construcciones arcaicas han sido propuestas para substituir á las actuales por creerse que son éstas debida[s] á la influencia del castellano; pero en la mayoría de los casos, las construcciones modernas, que ya muy difícilmente podrían desterrarse de la lengua hablada, deben considerarse [...] como el resultado de un proceso lingüístico paralelo al que ha dado origen a dichas construcciones castellanas [...]»

P. XIII: la sintaxi «resultaba [...] muchísimo más extensa que las otras, debido por un lado á que la sintaxis catalana difiere en muchos puntos de la castellana, y por otro á que habíamos prodigado los ejemplos [...] para justificar debidamente aquellas [regles] que, adoptadas por nosotros, no lo son por la mayoría de los escritores actuales.»

§121: «[...] *quelcom* (dialectal) [...]».

§122: «[...] lengua escrita»

En aquestes pàgines, només trobem referències a la variació sintàctica en particular. Hi hem trobat al·lusions a quatre tipus de variació. La variació més al·ludida per Fabra en aquests fragments és la variació funcional. Així, llegim les unitats *lenguaje escrito*, *literatura*, *[lenguaje] hablado* i *al escribir* (totes a la pàg. IX), *lengua hablada* (a la pàg. IX) i *lengua escrita* (al par. 122). Destaca a la pàgina IX el fragment «en la mayoría de los casos, sin embargo, el lenguaje hablado [català] ha mantenido tenazmente las construcciones antiguas junto a las importadas», ja que es dedueix que la majoria de construccions són presents, amb més o menys vitalitat, en tot el contínuum diafàsic —des de l'escrit més elaborat, com són els textos antics consultats pel Mestre fins a la llengua espontània de Barcelona— i el diacrònic —des de «l'antic» fins als dies del lingüista de Gràcia. Per tant, la situació que Fabra presenta de la sintaxi és que no hi ha cap divorci entre registres orals i registres escrits, i entre varietat antiga i varietat contemporània. Aquestes dicotomies, de fet —en virtut, d'una banda, de la identitat parcial entre registres escrits i varietat antiga i, de l'altra, de la identitat parcial

entre registres orals i varietat contemporània—, es redueixen a la dicotomia varietat antiga escrita — varietat contemporània oral (de Barcelona); i l'escrit contemporani acostuma a ser bastant poc tingut en compte.

També són abundants les referències a la variació social. Són l'adjectiu *normales* (a les pàg. IX i X) —que fa referència al que s'anomena la *norma social*—;⁸ expressions com *la mayoría de los escritores* (a la pàg. IX; i *los escritores*, a la pàg. XIII) i com *muchos autores* (a la pàg. X); i fragments com «muchos catalanes, al escribir, se van á imitar la construcción del castellano, lengua en que han hecho su educación literaria y que continúan leyendo preferentemente» (a la pàg. IX) —en el qual el Mestre caracteritza un grup de parlants pel seu grau d'alfabetització i hàbit de lectura en castellà. A la pàg. XIII, llegim el pronom *nosotros*, que es pot interpretar com un mer plural de modèstia. Però, malgrat això, sabent que Fabra formava part de l'anomenat *grup de L'Avenç*, no és inversemblant pensar que també hi ha una voluntat de presentar l'opinió d'un grup.

Pel que fa a la variació interlingüística, trobem les mencions següents: «las diferencias entre las lenguas neolatinas», que són «menores que las morfológicas y fonéticas y no se acentúan y fijan sino gracias a la existencia de una literatura importante» (a la pàg. IX); a la pàgina XIII, afirma que «la sintaxis catalana difiere en muchos puntos de la castellana». I mencions de la variació intralingüística: a la pàgina X, esmenta Barcelona i «la mayor parte del dominio lingüístico catalán»; i al paràgraf 121 qualifica *quelcom* de «dialectal».

Finalment, en l'àmbit de la variació històrica, hi ha les unitats *construcciones antiguas* (pàg. IX), *construcciones arcaicas*, *[construcciones] actuales*, *[construcciones] modernas* i *construcción tradicional* (pàg. X).

⁸. V. també el comentari d'aquest fragment al § 5.1.1.1.3.

Pel que fa a les unitats que permeten interpretar referències a més d'un tipus de variació alhora, creiem que la unitat *construcció tradicional* té a veure amb la variació històrica —l'adjectiu *tradicional* sovint es relaciona amb el passat—, però també amb la variació social, ja que és una forma antiga però conservada: conservada per un grup social que és vist per d'altres com a antiquat. Una altra unitat que remet a més d'un tipus de variació és *escriptors actuals*, en la qual —en la línia de les que hem vist en altres epígrafs— cada un dels components remet a un tipus de variació: *escriptors* es refereix a un grup social —potser seria agosarat dir-ne professional el 1912— i *actuals*, a una època determinada.

9.4.1.1.5. La variació sintàctica a «Filòlegs i poetes» (1918 [1932])⁹

En aquest text trobem el fragment següent sobre variació sintàctica:

P. 144: «L'ideal que perseguim no és la resurrecció d'una llengua medieval, sinó formar la llengua moderna que fóra sortida de la nostra llengua antiga sense els llargs segles de decadència literària i de supeditació a una llengua forastera. [...] S'havia de veure amb joia que cada escriptor es complagués a usar [...] el major nombre de paraules i expressions pròpies del seu parlar regional. Això no podia perjudicar gens la unitat de la llengua escrita si era practicat per veritables literats, que tinguessin un concepte just del que és una llengua literària: cadascun d'ells, dins una morfologia una i una sintaxi una, ens faria ofrena de les paraules [...] triades del seu parlar, unint al desig de veure-les incorporades a la llengua literària el propòsit d'acceptar en el seu català les paraules [...] aportades pels escriptors de les altres contrades catalanes»

El tipus de variació més al·ludit en aquest fragment és la variació funcional. Les unitats *escriptor*, *escriptors* i *veritables literats*, usades en aquest fragment, només es poden referir a l'ús escrit d'aquestes persones: és a dir, els escriptors també són parlants; però la intenció de mencionar-los en aquest passatge és parlar de l'ús escrit de la llengua. També són al·lusions al mode escrit les unitats *decadència literària*, *llengua escrita* i *llengua literària*. Les referències al mode oral, el Mestre les fa en aquests fragments amb les unitats *parlar* i *el seu català*.

En segon lloc, Fabra fa força mencions relatives a la variació històrica: *llengua medieval*, *llengua moderna*, *llengua antiga* i *els llargs segles de decadència literària*. És destacable la coreferència no inversemblant entre les unitats *llengua medieval* i *llengua antiga*.

⁹. Reproduït al volum miscel·lani *El català literari* l'any 1932.

En tercer lloc, en aquest passatge trobem referències a la variació geogràfica: mitjançant la unitat *el seu parlar regional* (i les unitats *el seu parlar* i *el seu català*, que hi són coreferents) i la unitat *les altres contrades catalanes*.

Finalment, les referències a la variació social són: *escriptor* i *litterat*, que, a banda de la referència per antonomàsia a l'ús escrit, són alhora mots que designen un grup social.

Aquesta doble referència de *escriptor* i *litterat* ens introdueix en l'àmbit de les unitats que designen més d'un tipus de variació alhora. A més d'aquestes dos mots —que tots sols al·ludeixen a dues menes de variació—, hi ha les unitats compostes que designen alhora la variació geogràfica, la social i la funcional¹⁰ (*escriptors de les altres contrades catalanes*) i la variació geogràfica i la funcional (*parlar regional, el seu parlar i el seu català*).

9.4.1.1.6. La variació sintàctica a «L'obra de depuració del català» (1924 [1932]))¹¹

En aquest text trobem els següents fragments sobre variació sintàctica:

P. 163-164: «Cal fer notar el caràcter de facultatives, no d'obligatòries, amb què són presentades una gran part de les innovacions que afecten la gramàtica. [...] en la majoria dels casos, no es prescriu la substitució d'una construcció habitual per una construcció arcaica, sinó que es tracta de tornar a la llengua una construcció perduda, una paraula gramatical caiguda en desuetud, per tal que, al costat de l'existent, vingui a augmentar els mitjans d'expressió de la llengua [...]» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 164-165: «Seria certament absurd que en sintaxi hom pretengués d'establir normes rígides. Però no pot pas fer-se aquest retret als gramàtics que recomanen la utilització d'aquells arcaïsmes sintàctics [...] totes les innovacions que no vénen precisament a remeiar un castellanisme inadmissible, una greu incorrecció gramatical, sinó simplement a enriquir la llengua i a accentuar les seves característiques sintàctiques, tan afeblides en l'època moderna. [...] cap temença que anem, com tem algú, a l'establiment de normes rígides que podrien àdhuc entrebancar el desenvolupament futur de la nostra llengua.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 167-168: «El problema de la depuració de la llengua esdevé [...] particularment difícil, puix que ens trobem, d'una banda, amb una llengua a redreçar en la qual és imprescindible

¹⁰. Tenint en compte que *escriptor*, tot sol, remet a la variació social i a la funcional.

¹¹. Reproduït al volum miscel·lani *El català literari* l'any 1932.

d'introduir nombroses modificacions, i d'altra banda hi ha el perill de caure per efecte d'aquestes modificacions, en un llenguatge excessivament distanciat del llenguatge parlat i poc apte, doncs, a ésser adoptat per tothom.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

En aquests passatges hi ha al·lusions tant a la variació sintàctica com a la general. Les primeres, totes relatives a la variació històrica, les trobem en els dos primers fragments: *construcció habitual*, *construcció arcaica*, *construcció perduda*, *paraula gramatical caiguda en desuetud*, [*construcció*, *paraula gramatical*] *existent*, a les pàgines 163-164; i *arcaïsmes sintàctics*, *innovacions*, *època moderna*, *futur*, a les pàgines 164-165.

Les al·lusions a la variació general, les trobem a les pàgines 167-168: n'hi ha una a la variació funcional (*llenguatge excessivament distanciat del llenguatge parlat*), relativa a la distinció entre mode oral i mode escrit.

9.4.1.1.7. La variació sintàctica a la *Gramàtica anglesa* (1924)

En aquest text trobem els següents fragments sobre variació sintàctica:

P. 188: «En [anglès, en] poesia i en l'estil elevat certs noms de cosa són tractats sovint com a masculins o femenins». Dóna els ex. de *sun* i *moon*.

P. 194: «En poesia es troben usats *mine* i *thine* en lloc de *my* i *thy*.»

P. 197: «En poesia s'usen encara, amb la significació de «aquell», *yonder*, *yond* i *yon*.»

P. 277: «Not pot afixar-se al verb perdent la seva vocal (-n't), d'on neixen les contraccions següents, freqüents sobretot en el llenguatge familiar.»

P. 278: «en el llenguatge familiar, en què *not* es contrau amb el verb [...].»

P. 294: «*per* [...], preposició llatina usada en l'expressió *per cent* [...] i, en el llenguatge comercial, en *per sack*, *per week* i anàlogues.»

Aquests passatges —cap dels quals no tracta de la variació en sintaxi— recullen exclusivament al·lusions a la variació funcional. En el terreny del mode escrit, hi ha tres ocurrències del mot *poesia*¹² (pàg. 188, 194 i 197) —mot referit a un gènere literari

¹² . Tot i que la poesia es recita, generalment és en primer lloc un text escrit. Si més no, en aquests passatges, el fet que no es refereixi a fenòmens fonètics permet interpretar que no es refereix necessàriament a la recitació.

específic— i una de les unitats *estil elevat* (pàg. 188) i *llenguatge comercial* (pàg. 294).

Pel que fa l'oralitat, hi ha dues ocurrencies de la unitat *llenguatge familiar* (pàg. 277 i 278).

9.4.1.1.8. La variació sintàctica a «De la depuració de la llengua literària» (1927 [1932])¹³⁾

En aquest text trobem els fragments següents sobre la variació en sintaxi:

P. 172: «[...] la majoria de les innovacions introduïdes en la llengua escrita han estat incorporades o estan en camí d'ésser incorporades a la llengua parlada.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 173: «En el cas que ens trobem davant una tara greu de la llengua moderna, llavors és quan [...] hem de recórrer, sia a un arcaisme, sia a un dialectalisme, sia àdhuc a un neologisme [...] perquè per sobre de tot cal evitar d'establir un divorci massa gros entre la llengua escrita i la llengua parlada.

L'acceptació d'una innovació per una gran part de la massa parlant [...] pot fer bona àdhuc una innovació perfectament arbitrària; en canvi, un gir antic caigut en desuetud no pot ésser en rigor considerat de nou com a català sense aquella acceptació.»

P. 174: «En sintaxi, sortosament, si introduïm un gir A amb la intenció de substituir un gir B que considerem defectuós, l'adopció de A no implica *ipso facto* la condemnaió i abandó de B. No passa ací com en ortografia, on l'acceptació d'una grafia per a un mot suposa la condemnaió de tota altra grafia del dit mot. [...] En sintaxi, al contrari, A i B poden subsistir l'un al costat de l'altre; A pot, així, sotmetre's a un període de prova: si no reïx a ésser generalment acceptat, llavors és el cas de no insistir a mantenir-lo, hom l'abandonarà, i la provatura no haurà produït cap pertorbació greu en l'ús de B; però si A és viable i aconsegueix la preferència dels bons escriptors, talment que arriba un moment que cap d'ells usa ja el gir B, llavors podrem condemnar el gir B, B haurà estat eliminat de la llengua literària, i el seu ús constituirà una falta de gramàtica.»

P. 175: «Aquesta actitud divergent dels escriptors envers aquestes dues innovacions s'acorda perfectament amb llurs distintes condicions de viabilitat dins la llengua parlada, la supressió [«supressió altrament difícil de realitzar»] del *lo* neutre no emmenant a cap gir estrany a la llengua, la implantació d'un *qui* subjecte amb exclusió de *que* exigint de desfer una associació, pregonament arrelada en una gran part de la massa parlant, entre el mot *qui* i la idea de persona.»

En aquests fragments hi ha sobretot unitats relatives a la variació funcional i la històrica. Pel que fa a la primera, d'entrada és molt interessant el passatge de la pàgina 174, perquè el lingüista gracienc hi fa un planteig tèoric de la variació funcional en sintaxi. Però, com que argumenta sobre l'especificitat de la depuració de la sintaxi — que comporta la producció deliberada de variació on no n'hi havia—, parlarem d'aquest fragment en el capítol següent.¹⁴ Les unitats relacionades amb la funcionalitat que trobem en aquest text són *llengua escrita* (pàg. 172 i 173), *llengua parlada* (pàg. 172, 173 i 175) i *llengua literària* (pàg. 174).

Quant a la variació històrica, hi ha les unitats *innovacions* (pàg. 172, 173 i 175) i *llengua moderna, arcaisme, neologisme, gir antic caigut en desuetud* i [*gir antic caigut en desuetud*] *considerat de nou com a català* (pàg. 173). Destaca l'adjectiu *català* d'aquest fragment, ja que en aquest context és sinònim de 'viu, actual'. També cal fer notar la unitat *gir antic caigut en desuetud*, ja que és una unitat molt precisa semànticament.

¹³. Reproduït al volum miscel·lani *El català literari* l'any 1932.

¹⁴. V. § 5.1.1.1.5.

Pel que fa a la variació social i la funcional, hi ha les unitats *massa parlant* (pàg. 173 i 175) i *bons escriptors* i *escriptors* (pàg. 174).

9.4.1.1.9. La variació sintàctica a «La normalització de la gramàtica» (1929 [1932])¹⁵

En aquest text trobem el següent fragment sobre variació sintàctica:

P. 177: «No creiem que hi hagi ningú que no accepti que una llengua literària ha de tenir un sistema gramatical fixat i acatat per tothom [...]»

En aquest passatge, en el terreny de la variació funcional general, Fabra menciona una característica de la llengua literària: «un sistema gramatical fixat i acatat per tothom». Des del punt de vista social, el pronom *ningú* permet interpretar que el Mestre creu que hi ha consens sobre el que afirma de la llengua literària.

¹⁵. Reproduït al volum miscel·lani *El català literari* l'any 1932.

9.4.1.1.10. La variació sintàctica al *Diccionari general de la llengua catalana* (1932)

9.4.1.1.10.1. La variació històrica al *Diccionari general de la llengua catalana*¹⁶

El diccionari recull els següents termes relatius a la variació històrica:¹⁷

«**actual** *adj.* Que existeix en el moment present. *Els escriptors actuals* [...] || Que es realitza, que existeix en acte [...]»

«**antic** —**iga** *adj.* Que existeix des d'una època anterior, que no és nou o recent. [...] || Que existí en una època anterior. *L'antiga Grècia* [...] | *En l'antic*, en temps passat i llunyà.»¹⁸

«**antiquat** —**ada** *adj.* Propi de temps antics, passat d'ús o de moda.»¹⁹

«**arcaic** —**a** *adj.* Que té un caràcter d'antiguitat; antiquat, caigut en desuetud. *Mot arcaic. Estil arcaic.*»

«**arcaisme** m. Mot, frase, manera de dir, antiquats, caiguts en desuetud. [...]»

«**avui** *adv.* [...] || En el temps present, actualment. [...]»

«**baix** —**a** *adj.* [...] || Fig. Que no arriba a un nivell alt o tan alt com un altre [...] | Per anal., [...] *El baix llatí*, el llatí de l'Edat Mitjana. [...]»

«**catalanesc** —**a** *adj.* Ant., català. [...] *Un mot catalanesc.* | m. La llengua catalana. *Són vers catalans i parlen del bell catalanesc del món.*»

«**clàssic** —**a** *adj.* [...] || Pertanyent a l'antiguitat grega i llatina, a la seva literatura [...], esp. Al període en què es produí la millor literatura [...]»

«**contemporani** —**ània** *adj.* Que és del mateix temps, de la mateixa època, que un altre. [...]. *Els esdeveniments contemporanis. Història contemporània*, dels fets contemporanis.»²⁰

«**corrent** *adj.* Fig. Que passa ara, present. *El sentit corrent d'un mot.*»

«**decadència** *f* [...] *Una època de decadència*, en què són en decadència els costums, les arts, les lletres, etc.»

¹⁶. Donada la gran quantitat d'unitats de significació relatives a la variació que recull el DGLC, analitzem aquesta informació segons els cinc tipus de variació.

¹⁷. No recull les paraules següents, que ell mateix usa en altres textos: *hodiern* —mot introduït en edicions posteriors a la de 1932, sense cap mena d'indicació—, *novillatí*, *novollatí*.

No hi ha informació pertinent per al nostre estudi en les entrades *desuet*, *estat*, *futur*, *hereditari*, *herència*, *història*, *històric*, *or*, *passat*, *pretèrit*, *resultat*, *romanització*, *romanitzar*, *segle*, *solució*, *tradicional* i *vivent*.

¹⁸. Sense exemples ni informacions de llengua.

¹⁹. Sense exemples ni informacions de llengua.

²⁰. Sense exemples ni informacions de llengua.

«**edat** *f* [...] || Cadascun dels períodes en què es considera dividida la vida de l'home. Per ext. *L'edat antiga, la mitjana, la moderna* (en història). [...]»

«**època** *f* Data memorable en què acaba un ordre de fets i en comença un altre; l'espai de temps comprès entre dos d'aquests punts, era [...]»

«**era** *f* Època determinada des de la qual, en la cronologia, comença a comptar-se una sèrie d'anys; i [*sic*] la sèrie dels anys comptats des d'aquella època [...]»

«**gramàtic** —**a** [...] *f*. [...]. *Gramàtica del català medieval. Gramàtica històrica, comparada*. [...]»

«**llatí** —**ina** *adj*. Natural del Laci; pertanyent [...] als seus naturals, a llur llengua. [...] || *m*. Llengua llatina. [...] *Llatí clàssic. Llatí vulgar. Baix llatí*. [...] Dit dels pobles, nacions, etc., que parlen llenguatges que són prolongaments del llatí, com el català, l'espanyol, el francès, etc.»

«**llengua** *f*. [...] Llenguatge propi d'una època [...]»

«**medieval** *adj*. Pertanyent o relatiu a l'Edat Mitjana de la història.»

«**mitjà** —**ana** *adj*. Igualment lluny dels dos extrems en situació, magnitud, grau, etc. [...] *L'Edat Mitjana*, entre l'antiga i la moderna. *El mitjà anglès*, entre el primitiu i el modern. *La mitjana llatinitat*. [...]»

«**modern** —**a** *adj*. Del temps present o dels temps veïns al nostre. [...] *Un autor modern*, contemporani o dels darrers segles (per oposició als autors antics). [...]»

«**mort** —**a** *adj*. Que s'ha mort [...] | Per anal. *Llengua morta*, que ja no es parla.»

«**neollatí** —**ina** *adj*. Dit dels llenguatges que són prolongaments del llatí vulgar.»

«**primitiu** —**iva** *adj*. Pertanyent al començament, origen, primer temps, d'una cosa; que no és derivat. [...] *Un mot primitiu*.»

«**renaixement** *m*. [...] | Abs. Moviment de transició entre el món medieval i el modern.»

«**renaixença** *m*. [...] Renaixement. [...] *La renaixença de la llengua catalana*.»

«**romanç** *f*. Llengua romànica, esp. nom amb què (per oposició al llatí) designaven llur idioma vulgar els qui parlaven una llengua romànica [...]»

«**romànic** —**a** *adj*. Pertanyent o relatiu als pobles conquerits pels romans. | *Llengües romàniques*, sortides del desenvolupament del llatí vulgar: portuguès, espanyol, català, francès, italià, romanès, etc. »

«**savi sàvia** *adj*. [...] *Llengua sàvia*, el grec i el llatí clàssics i altres llengües antigues que tingueren una literatura important. [...]»

«**tradició** *f*. [...] costum que ha prevalgut de generació en generació [...]»²¹

«**viu viva** *adj*. [...] | *Llengua viva*, que encara es parla (per oposició a llengua morta, com el llatí clàssic). [...]»

«**vulgar** *adj*. [...] *Llengua vulgar*, que hom parla (per oposició a llengua sàvia). *Traducció de la Bíblia en llengua vulgar. El llatí vulgar* (per oposició al llatí clàssic). [...] *m*. [...] || Llengua vulgar.»

²¹. Sense exemples ni informacions de llengua.

Podem estructurar la informació relativa a la variació històrica que hem trobat en aquestes 33 entrades en tres grans blocs. Un primer bloc, molt més ampli que els altres dos, amb 27 entrades, agrupa les entrades amb informacions sobre la contemporaneïtat i el passat respecte a Fabra. El segon bloc està constituït per 4 entrades (*decadència* — amb l'exemple *Una època de decadència*—, *època*, *era* i *llengua* —amb la definició «llenguatge propi d'una època»—), que podríem considerar com a mers «descriptors», en el sentit que en les entrades respectives no fan referència a una època concreta passada, present o futura —ni en general ni referint-se al català. El tercer bloc, el constitueixen 2 entrades (*primitiu* —amb l'exemple *Un mot primitiu*— i *renaixença* — amb l'exemple *La renaixença de la llengua catalana*—), *a priori* amb possibles significats temporals si més no en el context cultural català, que no tenen aquest significat temporal.

Així doncs, el gruix de la informació rellevant el trobem en les 27 entrades que fan referència al passat i la contemporaneïtat respecte al temps del Mestre (1891-1948). Un primer fet destacable és que en aquestes entrades hi ha el que podem anomenar una doble periodització: l'establerta per la historiografia i una altra de molt menys precisa. En efecte, la periodització historiogràfica en *edat antiga*, *edat mitjana*, *edat moderna* i *contemporània*, la trobem parcialment i sense gaire precisió en l'entrada *edat*:²² «Per ext. *L'edat antiga, la mitjana, la moderna* (en història)». I hi al·ludeix a les entrades *baix* («*El baix llatí, el llatí de l'Edat Mitjana*»), *clàssic* («*Pertanyent a l'antiguitat grega i llatina, a la seva literatura [...], esp. Al període en què es produí la millor literatura*»), *contemporani* («*Els esdeveniments contemporanis. Història contemporània, dels fets contemporanis*»), *gramàtic* («*Gramàtica del català medieval*»), *medieval* («*relatiu a l'Edat Mitjana de la història*»), *mitjà* («*L'Edat Mitjana, entre l'antiga i la moderna*») i «*El mitjà anglès, entre el primitiu i el modern*»), *vulgar* («*El llatí vulgar (per oposició*

22. No precisa els límits cronològics de cada edat, com ho fa, per exemple, la *Gran enciclopèdia catalana*, s. v. *edat*; ni esmenta l'edat contemporània. Segons la GEC, l'edat antiga arriba fins al segle V; la medieval, fins al segle XV; la moderna, fins al segle XVIII; i la contemporània, fins als nostres dies.

al llatí clàssic)), *renaixement* («Abs. Moviment de transició entre el món medieval i el modern») i *savi* («*Llengua sàvia*, el grec i el llatí clàssics i altres llengües antigues que tingueren una literatura important. [...]»). Des del punt de vista de la historiografia lingüística, literària i cultural catalana actual, crida l'atenció que els termes *decadència* i *renaixença* no estiguin definits com a períodes històrics —com ho està, per exemple, *renaixement*.

Al costat d'aquests fragments referits a la divisió historiogràfica, n'hi ha d'altres en què el diccionari fa unes al·lusions temporals més vagues. Podem dividir aquests fragments entre els que només fan referència a la contemporaneïtat i els que fan referència al passat, tant si hi ha continuïtat en el present com si no. Els primers són *actual*, *avui* i *corrent*.

Els passatges referits exclusivament al passat —és a dir: sense continuïtat en el present— són: «Que existí en una època anterior. *L'antiga Grècia* [...] | *En l'antic*, en temps passat i llunyà» (entrada *antic*); «Propi de temps antics, passat d'ús [...]» (entrada *antiquat*); «antiquat, caigut en desuetud. *Mot arcaic. Estil arcaic*» (entrada *arcaic*); mot, frase, manera de dir, antiquats, caiguts en desuetud. [...]» (entrada *arcaisme*); «Ant[igament.], català. [...] | m. La llengua catalana. *Són vers catalans i parlen del bell catalanesc del món*» (entrada *catalanesc*); «Abandó en què cau una cosa que deixa de posar-se en pràctica, d'usar-se» (entrada *desuetud*); i «Per anal. *Llengua morta*, que ja no es parla» (entrada *mort*).

Creiem destacable que l'*antigament* de l'entrada *catalanesc* es refereix a l'edat mitjana, mentre que l'*antiga* de l'entrada *edat* es refereix justament a l'edat anterior a la mitjana.

La historiografia usa aquest terme en un sentit diferent.

Els passatges referits a fets del passat amb vigència en la contemporaneïtat són: «Que existeix des d'una època anterior, que no és nou o recent» (entrada *antic*); «passat [...] de moda» (entrada *antiquat*); «Que té un caràcter d'antiguitat» (entrada *arcaic*); «*Un autor modern*, contemporani o dels darrers segles (per oposició als autors antics)» (entrada *modern*); «Dit dels llenguatges que són prolongaments del llatí vulgar» (entrada *neollatí*); «*Llengües romàniques*, sortides del desenvolupament del llatí vulgar: portuguès, espanyol, català, francès, italià, romanès, etc.» (entrada *romànic*); «costum

que ha prevalgut de generació en generació» (entrada *tradicció*); i «*Llengua viva*, que encara es parla (per oposició a llengua morta, com el llatí clàssic)» (entrada *viu*).

La inclusió d'alguns d'aquests fragments en aquesta categoria de fets passats amb continuïtat en la contemporaneïtat requereix un comentari. Així, per exemple, el *passat de moda* de l'entrada *antiquat* creiem que no exclou que sigui un costum, etc., vigent, encara que sigui minoritari. El fragment *Que té un caràcter d'antiguitat* de l'entrada *arcaic* no exclou la vigència malgrat la connotació d'anacronia. I l'entrada *modern* no exclou el segle XX, ja que és «contemporani o dels darrers segles».

9.4.1.1.10.2. La variació interlingüística al *Diccionari general de la llengua catalana*

El diccionari recull els termes següents relatius a la variació interlingüística:²³

«**alemany** —**a** *adj* i *m.* i *f.* [...] *La llengua alemanya.* [...] || *m.* Llengua alemanya. [...]

«**arameu** —**ea** [...] *Llengües aramees.* [...] || *m.* Llengua aramea. [...]

«**armeni** —**ènia** [...] || *m.* Llenguatge armeni. [...]

«**anglès** —**esa** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llengua anglesa, parlada a Anglaterra, dominis anglesos, Estats Units, etc. [...]

«**àrab** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Àrabic, esp. en *llengua àrab* [...] || *m.* Llengua àrab o aràbiga.»

«**aranès** —**esa** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llenguatge aranès. [...]

«**baix** —**a** *adj.* [...] *Baix alemany*, llengua de la baixa Alemanya [...]

«**basc** —**a** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llengua aglutinant, parlada en una gran part del país basc [sic] i una petita part de Navarra (dita vulg. *biscai* i en cast. *vascuence*).»

«**bengalí** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llenguatge indoeuropeu parlat a Bengala.»

«**bretó** —**ona** [...] || *m.* Llenguatge dels bretons. [...]

«**búlgar** —**a** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llenguatge dels búlgars. [...]

²³. Per fer més sistemàtica la recerca, hem triat les llengües més conegudes de la classificació que Jesús Giralt (1988) ofereix a l'entrada *llengua* de la *Gran enciclopèdia catalana* (vol. 14, p. 44-47).

No hem trobat informació rellevant per al nostre objectiu en les entrades següents, que *a priori* en podien contenir, ja que en altres textos Fabra en fa servir uns quants: *allunyar*, *andalús*, *apatxe*, *aràbic*, *aragonès*, *arauca*, *asiàtic*, *asturià*, *bable*, *berber/bereber*, *caucasià*, *caucàsic*, *croata* [sic], *distància*, *divergent*, *escocès*, *esquimal*, *estonià*, *etiop*, *etiòpic*, *família*, *frisó*, *germà*, *georgià*, *grup*, *hawaià*, *letó*, *macedoni*, *malai*, *mandarí* (*m.* i *adj.*), *mongol*, *novillatí*, *novollatí*, *occità*, *parent*, *parentiu*, *proper*, *pròxim*, *sard*, *semita*, *serbo-* (*on dóna l'exemple serbo-croata* [sic], *sense definir*), *tronc*, *ucraïnà*, *zulú*.

No recull les unitats següents: *afrikaans*, *aimara*, *albanès*, *algonquí*, *alvernès*, *aramaic*, *bielorús*, *birma*, *caixmiri*, *cantonès*, *cheyenne/txeyenne*, *cherokee/txerokee*, *comanche/comanxe*, *coreà*, *còrnica*, *engadinès*, *èsquim*, *feroès*, *furlà*, *gaèlic*, *guaraní*, *indoirani*, *iucateca*, *jiddisch*, *khmer*, *kurd*, *ladí*, *maori*, *mosquito/misquito*, *nàhuatl*, *navaho*, *nepalès*, *quítxua/quètxua*, *retoromànic*, *romanx*, *somali*, *suahili/swahili*, *suomi*, *tagàlog*, *tahitià*, *tamazigt*, *tàmil*, *tibetà*, *tuareg*, *ucraïnès*, *vietnamita*.

«**castellà** —**ana** *adj i m. i f.* [...] *La llengua castellana.* || m. La llengua castellana, parlada en la major part d'Espanya i contrades colonitzades pels espanyols. [...]»

«**català** —**ana** *adj i m. i f.* [...] || m. La llengua catalana, parlada a Catalunya (amb excepció de la Vall d'Aran), gran part de l'antic Regne de València, illes Balears, departament francès dels Pirineus Orientals i ciutat d'Alguer (a Sardenya). | Adj. Pertanyent a aquesta llengua.»

«**cèltic** —**a** *adj i m. i f.* [...] || m. Llenguatge dels celtes. [...]»

«**danès** —**esa** *adj i m. i f.* [...] || m. Llengua danesa. [...]»

«**eslau** —**ava** Individu d'un dels grups en què es divideixen els pobles indoeuropeus, al qual pertanyen els russos, polonesos, búlgars, etc.; relatiu o pertanyent als eslaus o a llurs llenguatges.»

«**eslovac** —**a** Individu d'un poble eslau que afronta al sud-est amb Hongria; pertanyent a aquest poble i al seu llenguatge.»

«**eslovè** —**ena** Individu d'un poble eslau de Iugoslàvia; pertanyent a aquest poble i al seu llenguatge.»

«**espanyol** —**a** *adj i m. i f.* [...] || m. Llengua castellana. [...]»

«**finès** —**esa** *adj i m. i f.* [...] || m. Llengua dels finesos de Finlàndia.»

«**flamenc** —**a** *adj i m. i f.* [...] || m. Llengua germànica parlada a Bèlgica.»

«**francès** —**esa** *adj i m. i f.* [...] || m. Llengua francesa. [...]»

«**friülès** —**esa** *adj i m. i f.* [...] *Dialecte friülès.*»

«**gallec** —**ega** *adj i m. i f.* [...] || m. Llenguatge gallec. [...]»

«**gal·lès** —**esa** *adj i m. i f.* [...] || m. Llenguatge gal·lès. [...]»

«**gascó** —**ona** *adj i m. i f.* [...] || m. Llenguatge gascó. [...]»

«**germànic** —**ica** *adj i m. i f.* [...] || m. Llenguatge indoeuropeu que parlaren els germànics, del qual són prolongaments l'alemany, l'holandès, l'anglès, etc. (dites *llengües germàniques*).»

«**grec** —**ega** *adj i m. i f.* [...] || m. Llengua grega. [...]»

«**hebraic** —**a** *adj i m. i f.* [...] Que pertany als hebreus o a l'hebreu. *Llengua hebraica.* [...]»

«**hebreu** —**ea** *adj i m. i f.* [...] m. Llengua dels hebreus.»

«**holandès** —**esa** *adj i m. i f.* [...] || m. Llengua holandesa. [...]»

«**hongarès** —**esa** *adj i m. i f.* [...] || m. Llengua hongaresa. [...]»

«**indoeuropeu** —**ea** Dit dels llenguatges que formen la família lingüística del món, que comprèn la major part de llengües d'Europa (llatines, germàniques, eslaves, grec, etc.) ensems amb l'indoirani i altres llengües d'Àsia.»

«**irlandès** —**esa** *adj i m. i f.* [...] || m. Llenguatge cèltic parlat a Irlanda. [...]»

«**islandès** —**esa** *adj i m. i f.* [...] || m. Llenguatge dels islandesos. [...]»

- «**italià** —**ana** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llenguatge dels italians. [...]»
- «**japonès** —**esa** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llenguatge dels japonesos. [...]»
- «**javanès** —**esa** *adj* i *m.* i *f.* Pertanyent a Java, als seus habitants o a llur llenguatge.»
- «**lituà** —**ana** [...] || *m.* Llenguatge dels lituans. [...]»
- «**llemosí** —**ina** *adj* i *m.* i *f.* Nom dels naturals d'una antiga província de França, el qual ha estat usat, a tort, per a designar la llengua catalana. [...]»
- «**llenguadocià** —**ana** *adj* i *m.* i *f.* [...] || Pertanyent a la llengua d'oc. »
- «**mongòlic** —**a** *adj* i *m.* i *f.* Pertanyent [...] als mongols o a llur llenguatge. »
- «**neerlandès** —**esa** *adj* i *m.* i *f.* Holandès. [...]»
- «**noruec** —**ega** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llenguatge dels noruecs. [...]»
- «**oc** *Llengua d'oc*, l'antiga llengua provençal.»
- «**persa** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llengua persa.»
- «**polonès** —**esa** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llengua polonesa. [...]»
- «**portuguès** —**esa** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llengua portuguesa. [...]»
- «**provençal** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Nom amb què es designa habitualment la llengua d'oc, esp. la medieval; el conjunt de parlars sud-francesos de la regió del Roine. | *adj.* Pertanyent a aquella llengua o a aquests parlars.»
- «**provençalisme** *m.* Idiotisme peculiar a la llengua provençal. [...]»
- «**neollatí** —**ina** *adj.* Dit dels llenguatges que són prolongaments del llatí vulgar.»
- «**romanès** —**esa** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llengua romanesa. [...]»
- «**romànic** —**a** *adj.* Pertanyent o relatiu als pobles conquerits pels romans. | *Llengües romàniques*, sortides del desenvolupament del llatí vulgar: portuguès, espanyol, català, francès, italià, romanès, etc. [...]»
- «**rus russa** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llengua russa. [...]»
- «**semític a** *adj* Relatiu o pertanyent als semites. *Llengües semítiques: hebraic, aramaic, etiòpic, àrab.* [...]»
- «**serbi sèrbia** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llenguatge dels serbis. [...]»
- «**siamès** —**esa** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llenguatge dels siamesos. [...]»
- «**suec** —**a** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llengua sueca. [...]»
- «**tagal** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llenguatge dels tagals.»
- «**turc** —**a** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llenguatge turc. [...]»
- «**txec** —**a** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llengua eslava parlada a Bohèmia. [...]»
- «**xinès** —**esa** *adj* i *m.* i *f.* [...] || *m.* Llengua xinesa. [...]»

En primer lloc, hem de cridar l'atenció sobre el fet que la variació interlingüística no respon a cap categoria de les previstes per Payrató (1998). La raó de l'absència d'aquesta categoria en la classificació payratoniana és que aquesta es refereix a la variació intralingüística.

En les entrades *neollatí* i *romànic* —les úniques que no designen cap llengua concreta— no podem deixar de veure-hi la possibilitat de deduir que les llengües neollatines o romàniques tenen un parentiu.

El gruix de les entrades poden designar varietats o llengües. Hem trobat definides com a «llengües» les 28 modalitats següents:²⁴

alemany	català (llemosí)	hebraic/hebreu	portuguès
anglès	danès	holandès/ neerlandès	provençal / llengua d'oc
àrab	etiòpic (semític)	hongarès	romanès
arameu	finès	italià («romànic»)	rus
basc	flamenc	llengua d'oc	suec
baix alemany	francès	persa	txec
castellà/espanyol	grec	polonès	xinès

Les entrades definides com a «llenguatges» són les 27 següents:

aranès	eslovac	islandès	polonès
armeni	eslovè	italià	rus
bengalí	gallec	japonès	serbi
bretó	gal·lès	javanès	siamès
búlgar	gascó	lituà	tagal
cèltic	germànic	mongòlic	turc
eslaus	irlandès	noruec	

L'alternança en aquestes 55 definicions entre *llengua* (28 definicions) i *llenguatge* (27 definicions) podria no tenir gens de transcendència, ja que en el diccionari són dues unitats que poden ser sinònimes. De fet, hi ha tres llengües que reben alhora les dues qualificacions:

a) l'italià és definit com a llenguatge dels italians, però és un exemple de «llengua» romànica a l'entrada *romànic*.

²⁴. Fabra no emprà mai la unitat *idioma* per definir aquestes modalitats lingüístiques.

b) El polonès i el rus són definits com a llengües, i a l'entrada *indoeuropeu* es parla de «llengües eslaves» —amb aquestes llengües com a exemples—; però a l'entrada *eslau* es parla de «llenguatges».

I a l'entrada *germànic*, Fabra diu que és el «llenguatge que parlaren els germànics», del qual surten les «llengües germàniques», com l'anglès, l'alemany o l'holandès.

Per tant, sembla que hi ha sinonímia entre *llengua* i *llenguatge* en molts casos.

Una altra doble designació és la que trobem en relació amb el provençal: a l'entrada *oc*, el Mestre fa servir «l'antiga llengua provençal» i a l'entrada *provençal*, a més de repetir la definició de l'entrada *oc*, en dóna la definició «conjunt de parlars» però «sud-francesos de la regió del Roine»: en aquest cas, hi ha una polisèmia de la unitat *provençal*.

Entre les modalitats definides com a llengües, n'hi ha que són entitats que mai no s'ha discutit que siguin llengües, n'hi ha que són entitats que mai no s'ha discutit que siguin llengües (l'alemany, l'anglès, l'àrab, el castellà, l'espanyol (amb remissió a *castellà*), el francès, el portuguès); i n'hi ha que són entitats amb una personalitat definida, ja sigui geogràficament (el basc), ja sigui en un moment donat (la llengua d'oc —o provençal, a l'edat mitjana—). La definició del baix alemany com «la llengua de la Baixa Alemanya» s'explica perquè *llengua* també pot ser sinònim de 'varietat'; però sorprèn que Fabra l'usi amb algun adjectiu especificador (v. § 9.4.1.1.10.4).

Entre les entitats definides com a llenguatges, n'hi ha 3 que han estat objecte de discussió en la sociolingüística: dues, l'aranès —que el DGLC no relaciona estructuralment ni genèticament amb l'occità— i el gallec, amb la inclusió en una entitat més gran no acceptada unànimement, i l'italià, molt discutit com a entitat lingüística unitària —tot i que ja hem dit que també és definit com a llengua.

Finalment, hi ha dues entrades definides diferentment: a l'entrada *friülès* hi ha l'exemple «*Dialecte friülès*», i l'*indoeuropeu* és una «família lingüística».

9.4.1.1.10.3. La variació funcional al *Diccionari general de la llengua catalana*

El diccionari recull els termes següents relatius a la variació funcional:²⁵

«**acurat** —**ada** *adj.* Fet amb gran cura. *Un escrit acurat.* [...]»

«**alguerès** —**esa** *adj.* [...] || El català parlat a Alguer.»

«**al·lòtrop** *m.* Cadascun de dos o més mots d'una llengua que tenen la mateixa etimologia. «*Hospital*” i «*hostal*” són al·lòtrops. [...]»

«**al·lotropia** *f.* [...] || En gram., qualitat d'al·lòtrop.»

«**alt** —**a** *adj.* [...] | Fig. Que passa del nivell ordinari o d'un nivell donat [...] superior a les coses de la mateixa espècie. [...] *En veu alta, a alta veu* [...]»

«**arcaic** —**a** *adj.* Que té un caràcter d'antiguitat; antiquat, caigut en desuetud. *Mot arcaic. Estil arcaic.*»

«**arcaisme** *m.* [...] | L'ús de mots, frases, etc., antiquats o arcaics. [...]»

«**article** *m.* [...] | escrit de certa extensió i importància inserit en un periòdic. [...] *L'article de fons d'un diari.* [...]»

«**autor** —**a** *m. i f.* [...] | Esp. El qui ha fet o compost una obra intel·lectual, d'art. [...]»

«**baix** —**a** *adj.* [...] | Fig. Groller, vil. *Paraules baixes* [...] || Fig. Que no arriba a un nivell alt o tan alt com un altre [...] *En veu baixa*, poc intensa. [...] | Per anal., [...] *El baix llatí*, el llatí de l'Edat Mitjana. [...]»

«**boca** *f.* [...] *Venir (a algú) a la boca una paraula, frase, etc.* [...] *Anar, córrer de boca en boca*, circular (una nova), ésser (quelcom) objecte d'enraonies. [...]»²⁶

«**clàssic** —**a** *adj.* Dit de l'autor o de l'obra que es té com a model digne d'imitació en una literatura, en un art. *Els nostres autors clàssics* o simpl. *Els nostres clàssics.* [...] Que segueix els models, les regles, de la literatura i art clàssiques. [...]»

«**col·loquial** *adj.* Propi de la conversa familiar, no literari. *Llenguatge col·loquial.*»

²⁵. No hem trobat informació rellevant per al nostre objectiu en les entrades següents, que *a priori* en podien contenir, ja que en altres textos Fabra fa servir la majoria d'aquests termes: *administratiu, afecció, afecte, afectiu, burocràtic, culte, cultiu, cultivar, cura, divergent, divulgar, emotiu, encongit, funcional, jurídic, legal, llei, massa (f.), oficinesc, parlant (m.), periodístic, població, poble, telegràfic, tradicional, ús i variable*.

No recull les unitats següents, que ell usa en altres textos: *doblet, doublet, venir a la ploma* ('acudir-se').

²⁶. Hi ha força expressions semblants.

«**comú** —**una** *adj.* [...] Que no s'aixeca per sobre del nivell ordinari; de tipus usual; que es troba freqüentment; vulgar, ordinari, planer. [...] *Un estil comú* [...]»

«**conrear** *v. tr.* [...] || *Fig.* [...] | Consagrar temps i cura especial (a una cosa), fomentar, cultivar. *Conrear les ciències, la literatura.* [...]»

«**conreu** *m.* Acció de conrear. [...] | *Fig.* *El conreu de les ciències, de les arts.* [...]»

«**cultura** *f.* Acció i efecte de cultivar; esp. conjunt de les coneixences literàries o científiques que hom posseeix.»

«**despatx** *m.* [...] || Comunicació adreçada a algú per via ràpida. *Un despatx urgent. Un despatx xifrat. Un despatx telegràfic.*»

«**dialecte** *m.* Parlar caracteritzat per un conjunt de particularitats [...]»

«**dir** [...] *v. tr.* Fer conèixer (allò que hom pensa) per mitjà de paraules, o del llenguatge escrit o àdhuc d'un signe qualsevol. [...] *¿Què et diu en la seva carta? L'autor ja hi diu ben clarament en el seu pròleg.* [...] | *Una carta, un llibre, etc., dir alguna cosa, dir-s'hi aquesta cosa. No sé què diu aquesta carta. Mira què diu aquest llibre.* [...] Proferir, pronunciar. *Ell digué aquestes paraules.* [...]»

«**discurs** [...] || El seguit de mots i de frases que formen el llenguatge parlat o escrit. *Discurs familiar, elevat. Les qualitats del discurs: ordre, claredat* [...]»

«**emoció** *f.* Agitació de l'ànim per un sentiment de plaer, pena, amor, odi, por, etc.; [...] *L'emoció no el deixava parlar.* [...]»

«**emprar** *v. tr.* Usar, fer servir (alguna cosa) a un fi, per a fer alguna cosa.[...] *Emprar, un escriptor, tal i tal mot, tal i tal expressió.* [...]»

«**enunciar**. Dir en termes precisos (a. c.) fent-la conèixer netament; pronunciar. *Saber enunciar el que hom pensa* [...]»

«**epistolar** *adj.* Relatiu o pertanyent a les cartes o lletres. *Estil epistolar* [...]»

«**escriptor** —*a m. i f.* Persona que escriu llibres, que es dedica a la composició literària.»

«**escriure** [...] *v. tr.* [...] || Compondre (una obra literària). *Ha escrit un tractat de Física. Ha escrit una bella novel·la, moltes poesies líriques.* | *Escriu amb elegància, amb [...] sobrietat. Escriure com es parla.*»

«**escriptura** *f.* Acció, art, d'escriure. [...]»

«**escrivà** *m.* [*sic*] El qui té per ofici fer escriptures, còpies, expedicions d'actes [...]»

«**estil**. [...] Manera d'expressar el pensament en el llenguatge oral o escrit. *L'estil d'un escriptor.*»

«**expressió**. [...] | *Una expressió pròpia del llenguatge corrent.* [...]»

«**familiar** *adj.* [...] || Com el que s'estila entre persones de la mateixa família, dit esp. del tracte senzill, sense compliments, del llenguatge, estil, frases, etc., corrents, propis de la conversació familiar.»

«**forma** *f.* [...] || [...] | Manera d'expressar el pensament. *El fons d'aquesta obra és molt inferior a la forma. Una forma negligida, descurada. Una forma nova, original.* [...]»

«**frase** [...] || Manera peculiar amb què constitueix i ordena les proposicions cada escriptor, una llengua.»

«**habitual** *adj.* Que es fa per habitud, que és gairebé una habitud; que es troba gairebé sempre en algú o en en alguna cosa. [...] *Les qualitats habituals d'un estil.*»

«**il·literari —ària** *adj.* No literari.»

«**literari —ària** *adj.* Relatiu o pertanyent a les belles arts, a la literatura [...] | *Llengua literària*, més o menys diferent de la vernacular, que usa en escriure un poble culte; llengua que té una literatura.»

«**literatura** *f.* Conjunt de produccions literàries d'un poble, d'un període; conjunt d'escrits d'una matèria. [...] || Producció d'obres literàries, esp. com a ocupació. [...]»

«**llatinitat** *f.* Estil en parlar o escriure llatí; qualitat de la llengua emprada pel qui escriu en llatí; qualitat de llatí. *La llatinitat de Ciceró. La baixa llatinitat. La llatinitat d'un mot, d'un gir.*»

«**llengua** [...] Llenguatge propi [...] de certes matèries. *La llengua de la prosa.*»

«**llenguatge** *m.* Expressió dels pensaments per mitjà de la paraula; el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes [...] El vocabulari i la fraseologia propis d'un art, d'una branca de la ciència, etc.. *El llenguatge de la química. Llenguatge tècnic.* | Manera com un hom expressa el pensament per mitjà de la paraula. *No entenc aquest llenguatge: no tens raó de parlar així. Llenguatge culte, groller.* [...]»

«**mallorquí** *adj i m. i f.* [...] || *m.* Parlar dels mallorquins. | *Adj.* Pertanyent a aquest parlar.»

«**menorquí** *adj i m. i f.* Natural de Menorca; pertanyent a aquesta illa o als seus habitants. || *m.* Parlar dels menorquins. | *Adj.* Pertanyent a aquest parlar.»

«**obra** *f.* [...] || [...] Per anal. [...] *Les obres d'un escriptor.* [...] *Ha escrit una obra de química. Una obra en tres volums.*»

«**paraula** *f.* Allò que és dit [...] || Facultat d'expressar el pensament mitjançant el llenguatge articulat; l'exercici d'aquesta facultat. [...] *Tenir la paraula fàcil, prompta, abundant.* [...]»

«**parla** *f.* Llenguatge.»

«**parlar** *m.* [...] || Llenguatge, sia llengua, o dialecte, o patuès, etc. *Els parlars de França. El parlar català.*»

«**patuès** *m.* Parlar dialectal esp. el privat de cultura literària i emprat sols en la conversació familiar.»

«**periodista** *m. i f.* El qui té per professió escriure en diaris o periòdics.»

«**ploma** *f.* [...] | Estil o manera d'escriure. *Escriure amb ploma hàbil, malèvola,* etc.»

«**poema** *m.* Obra en vers d'una certa extensió. [...] | Obra anàloga a un poema pel fons o l'estil, però escrit en prosa. [...]»

«**poesia** *f.* Art de fer obra en vers; obra en vers; gènere d'obres en vers; producció d'un poeta o poetes, conjunt d'obres en vers compostes en una llengua [...]»

«**poeta** *m.* El qui fa poesies. [...]»

«**poètic —a** *adj.* [...] *Llenguatge poètic.* [...]»

«**prosa** *f.* Forma ordinària del llenguatge dels homes parlant o escrivint, no subjecta a la mesura i al ritme del vers. [...]»

«**prosista** *m. i f.* Escriptor de prosa.»

«**redacció** *f.* Acció de redactar; l'efecte.»

«**redactar** *v. tr.* Posar en escrit (alguna cosa) en una forma convenient a un propòsit determinat. [...]»

«**redactor** *m.* [...] | Esp. El qui, d'una manera estable, té al seu càrrec de treballar en la redacció d'una publicació periòdica [...]»

«**registre** *m.* [...] || [...] | Dins l'extensió d'una veu cadascuna de les qualitats de veu que depenen de la manera especial d'ajustar les cordes vocals.»

«**renaixença** *f.* [...] *La renaixença de les arts, de les lletres. La renaixença de la llengua catalana.*»

«**savi sàvia** *adj.* [...] *Mot savi, mot manllevat a una llengua clàssica* [...]»

«**tècnic** —**a** *adj.* [...] dit dels mots o expressions emprats exclusivament en el llenguatge propi d'una ciència, art o ofici, o que s'hi empen amb un sentit diferent del vulgar. [...]»

«**tecnicisme** *m.* Conjunt [*sic*] de mots tècnics emprats en una ciència, art, ofici.»

«**tecnologia** *f.* [...] || Terminologia usada en una ciència, art, etc.»

«**telefonema** *m.* Escrit que conté allò que ha estat transmès per telèfon. [...]»

«**telegrama** *m.* Despatx transmès pel telègraf. [...]»

«**terme** *m.* [...] || Mot, esp. el que té un sentit rigorosament limitat o peculiar en una ciència, art, etc. [...]»

«**terminologia** *f.* Conjunt de termes i expressions propis d'una determinada ciència, matèria, etc.; conjunt de termes i expressions propis d'un autor.»

«**tradicció** *f.* [...] allò que és transmès oralment de pares a fills [...]»

«**traduir** *v. tr.* Escriure o dir en un llenguatge (allò que ha estat escrit o dit en un altre). [...]»

«**usar** *v. tr.* Fer ús (d'una cosa), fer servir, emprar. [...] *Usar paraules incorrectes.* [...]»

«**valencià** —**ana** *adj i m. i f.* [...] || *m.* Parlar dels valencians que no són de parla castellana. | *Adj.* Pertanyent a aquest parlar.»

«**vernacle** —**a** *adj.* Pertanyent a la contrada on hem nascut, dit esp. de la llengua.»

«**vernacular** *adj.* Vernacle.»²⁷

«**viu viva** *adj.* [...] || [...] | *De viva veu, comunicat oralment.* [...] Dit de quelcom ple de vida; que desplega la seva activitat, produeix el seu efecte, ràpidament i amb eficàcia; [...]; sentit intensament. [...] *Una expressió viva. Una descripció viva. Un estil viu.*»

«**vulgar** *adj.* [...]; comú, mancat de distinció. *Paraules de l'ús vulgar. Segons una dita vulgar. Llengua vulgar, que hom parla (per oposició a llengua sàvia).* [...]»

²⁷. Mot recollit a l'«Addenda» del diccionari.

«**vulgarisme** *m.* Frase o expressió vulgar, usada pel vulgar.»

«**vulgaritat** *f.* [...] | Dita que manca de novetat, d'importància, de distinció.»

«**vulgaritzar** *v. tr.* Fer vulgar o comuna (una cosa), fer accessible (una cosa) al vulgar. | Traduir en llengua vulgar.»

Atès que finalment hem trobat informació rellevant en 79 entrades del diccionari, primer tractem les designacions i les definicions i mencions que el Mestre fa de les varietats funcionals i després fem un comentari més detallat d'acord amb els quatre factors que, segons Payrató (1998) defineixen les varietats funcionals: el camp, el mode, el tenor i el to.

En la primera part del comentari, analitzem les definicions o al·lusions que el diccionari recull de les varietats funcionals, enteses com a «modalitats lingüístiques situacionals, associades als contextos d'ús» (v. el § 4.1). En aquest terreny, la recerca s'ha adreçat d'entrada al voltant dels termes (per ordre alfabètic) *estil*, *funcional*, *registre* i *varietat*. Com hem vist al § 4.1, en la definició de l'últim terme no hi ha cap referència explícita a la llengua, i només per extensió es pot arribar a defensar que la segona definició («Cadascun dels grups que es poden formar amb els animals [...] d'una mateixa espècie atenent a certs caràcters que no són comuns a tots els individus de l'espècie.») és aplicable a les varietats lingüístiques. En les entrades *funcional* i *registre* —com ja era esperable en un diccionari general de l'any 1932—, no hi ha cap referència a les varietats lingüístiques. En canvi, la unitat de significació *estil* és clarament definida com una varietat: «Manera d'expressar el pensament en el llenguatge oral o escrit». Amb l'exemple *L'estil d'un escriptor*. I en la recerca posterior, resseguint les remissions explícites o implícites en les diferents definicions, hem trobat relacions semàntiques diferents entre aquesta unitat i altres del DGLC. D'una banda, hi ha una sinonímia completa amb les unitats *forma* («Manera d'expressar el pensament. *El fons d'aquesta obra és molt inferior a la forma. Una forma negligida descurada. Una forma nova, original.* [...]») i *llenguatge*, definit com a «Manera com un hom expressa el pensament per mitjà de la paraula. *No entenc aquest llenguatge: no tens raó de parlar*

així. Llenguatge culte, groller». D'altra banda, hi ha una sinonímia parcial amb la unitat *frase* («Manera peculiar amb què constitueix i ordena les proposicions cada escriptor, una llengua»). En tercer lloc, el terme *estil* és usat com a sinònim en la definició de *ploma* («Estil o manera d'escriure. *Escriure amb ploma hàbil, malèvola, etc.*») i com a hiperònim de *llatinitat* («Estil en parlar o escriure llatí; qualitat de la llengua emprada pel qui escriu en llatí [...]. *La llatinitat de Ciceró. La baixa llatinitat. La llatinitat d'un mot, d'un gir.*»). I la definició de *terminologia* com a «conjunt de termes i expressions propis d'un autor» permet incloure-la com un element de l'estil d'un autor. I totes aquestes definicions es contraposen a la definició general «Expressió dels pensaments per mitjà de la paraula» de *llenguatge*.

En segon lloc trobem al·lusions a la «manera d'expressar el pensament», explícites a les unitats *arcaic, comú, epistolar, habitual* i *viu*, i implícites a *arcaisme* («L'ús de mots, frases, etc., antiquats o arcaics»), *clàssic* («Dit de l'autor o de l'obra que es té com a model digne d'imitació en una literatura, en un art. *Els nostres autors clàssics* o simpl. *Els nostres clàssics.* [...] Que segueix els models, les regles, de la literatura i art clàssiques»), *escriure* («*Escriu amb elegància, amb [...] sobrietat. Escriure com es parla*») i *escriptura* («art d'escriure»).

I, encara, en aquest apartat general sobre el concepte de *varietat funcional*, cal comentar la definició fabriana com a «més o menys diferent de la vernacular,²⁸ que usa en escriure un poble culte» de *llengua literària* a l'entrada *literari*. Aquesta *llengua literària* és definida apel·lant explícitament als quatre factors del registre: la locució *en escriure* ens situa en el mode escrit i l'adjectiu *culte*²⁹ ens remet, en primer lloc, al fet que el camp de la llengua literària és sovint especialitzat (aquest adjectiu es relaciona amb l'abstracció, la densitat i la precisió conceptuals); en segon lloc, al tenor informatiu (aquest adjectiu es relaciona també amb textos no interactius) i, en tercer lloc, al to

²⁸. De la contraposició entre el vernacle, propi d'una «contrada», i la llengua literària, com a general en el domini, en parlem més avall.

²⁹. De l'innegable aspecte social d'aquest adjectiu, en parlem en analitzar la variació social al DGLC.

formal (aquest adjectiu es relaciona també amb una relació distant amb el receptor). Per tant, es pot deduir que segons el Mestre la llengua literària pot ser entesa com una varietat funcional, un conjunt de registres escrits més aviat especialitzats, més aviat informatius o més aviat formals. O en termes definits per ell, com un estil —o una forma o un llenguatge.³⁰

En el terreny dels quatre factors definitoris de les varietats funcionals, el factor *camp* fa referència al tema del text, sobretot des del punt de vista del grau d'especialització amb què es tracta aquest tema: l'indicador més clar d'aquesta especialització és l'ús d'unitats de significació especialitzades. Des d'aquest punt de vista, hem trobat en el DGLC informació rellevant en catorze entrades. Vuit d'aquestes entrades (*literatura, llengua, llenguatge, tècnic, tecnicisme, tecnologia, terme* i *terminologia*) contenen definicions relatives al tipus de llengua propi d'una «matèria», «art», «(branca d'una) ciència» o «àmbit». Cal destacar la sinonímia que es pot establir entre algunes d'aquestes unitats de significació: *tecnicisme, tecnologia* i *terminologia* poden ser sinònims en el significat de 'vocabulari, fraseologia, mots, expressions, termes propis d'una matèria, art, (branca d'una) ciència o àmbit' —i *llengua* i *llenguatge*, ho són parcialment: tenen una referència més ampla que la del vocabulari i, per tant, l'inclouen.

En les altres sis, només d'una manera indirecta o circumstancial, hi ha subjacent el factor *camp*: a l'entrada *escriure* hi ha l'exemple *Escriure un tractat de física* i a l'entrada *obra* hi ha l'exemple *una obra de química*; a l'entrada *enunciar*, hi ha la unitat *termes precisos*; *vulgaritzar* pot ser «fer accessible (una cosa) al vulgar», definició que pot comprendre l'operació de divulgar una matèria especialitzada; i a les entrades *al·lòtrop* («Cadascun de dos o més mots d'una llengua que tenen la mateixa

³⁰. Aquí —en un pla molt més específic— també hi entraria la definició de *llatinitat* «estil en parlar o escriure llatí». De la segona definició de *llengua literària* («llengua que té una literatura»), en parlem al capítol següent (§ 5.1.1.1.6).

etimologia») i *savi* («*Mot savi*, mot manllevat a una llengua clàssica»), no se'n pot excloure la referència, indirecta si es vol, a la terminologia especialitzada.

El segon factor rellevant en la variació funcional, el *mode*, distribueix els textos en textos produïts oralment o per escrit. Hem trobat informació sobre aquest factor en 54 entrades. Podem agrupar-la en informacions exclusives de cada un dels dos modes i en informacions relatives a tots dos sense distinció.

Pel que fa a la informació exclusiva del mode oral, destaquen les relacions semàntiques que es descobreixen entre *dialecte* i *parlar*. D'una banda, *parlar* és un hiperònim de *dialecte*: en les entrades respectives, tot dialecte és un parlar, però no tot parlar és un dialecte; però, de l'altra, *parlar* és sinònim de *dialecte* en les entrades *mallorquí*, *menorquí* i *valencià*, unitats definides com a «parlar» dels mallorquins, menorquins o valencians respectivament. L'alguerès és definit com el «català parlat a l'Alguer».³¹ Encara en l'àmbit de les varietats geogràfiques, el mode oral apareix com un tret definitori important en les definicions de *patuès* i *vernacle*. Pel que fa al primer, és «emprat sols en la conversa familiar». Pel que fa al segon, el lector dedueix indirectament que un vernacle és una varietat oral a partir de la definició de *llengua literària* (entrada *literari*), en la qual Fabra oposa les dues varietats, i la llengua literària té com a característica habitual el fet de ser escrita.

Pel que fa a les referències al mode oral en les diferents entrades, trobem una gran varietat en els recursos per fer-ho. En primer lloc, el diccionari defineix unitats clarament relacionades amb aquest mode: és el cas del verb *dir*, dels noms *paraula*, *parla*, *parlar*, *patuès* i *registre* i de l'adjectiu *col·loquial*. En segon lloc, el lingüista gracienc fa servir categories lèxiques molt diferents: adjectius (*oral*, a l'entrada *estil*; *parlat*, a l'entrada *discurs*), adverbis (*oralment*, a l'entrada *tradició*), noms (*conversa*, a

³¹. Aquests quatre són els únics gentilicis en la definició dels quals hi ha al·lusió a les varietats geogràfiques. V. a sota, quan parlem de la variació geogràfica.

l'entrada *col·loquial*; *veu*, a les entrades *alt*, *baix*, *registre* i *viu*; *paraula*,³² a les entrades *llenguatge* i *vulgar*), verbs (*parlar*, a les entrades *emoció*, *llatinitat* i *vulgar*; *dir*, a les entrades *enunciar*, *traduir*). I, encara, el DGLC conté recursos retòrics com la metonímia (*venir a la boca*, a l'entrada *boca*).

Quant a les referències al mode escrit en les diferents entrades, el DGLC recull, d'una banda, 17 entrades relatives al que s'anomena, en un sentit lax, *gèneres*; i de l'altra, paral·lelament al que hem comentat per a la llengua oral, hi ha una gran diversitat de recursos per referir-s'hi. Entre els gèneres, el DGLC defineix l'article, el despatx, el gènere epistolar, el poema, el telefonema i el telegrama. I esmenta, a l'entrada *escriure*, la novel·la i la poesia lírica; i a l'entrada *escrivà*, l'escriptura, la còpia i l'acta. Hi ha referències genèriques a les entrades *escriptor* (*llibres*, *composició literària*), *dir* (*pròleg*, *carta*, *llibre*), *llengua* (*prosa*, també definida com a entrada) i *periodista* (*diaris*, *revistes*).

En el terreny dels recursos per referir-se a la llengua escrita, d'entrada hi ha unes quantes definicions: les de *escriptura*, *redacció* i *redactar*. En segon lloc, trobem en força d'aquestes 52 definicions les categories lèxiques següents: adjectius (*literari*, a les entrades *clàssic* i *cultura*; *escrit*, a les entrades *acurat*, *discurs*, *dir* i *estil*), noms (*literatura*, a les entrades *clàssic* i *conrear*; *escriptor*, a les entrades *emprar*, *frase* i *obra*; *escrit*, a l'entrada *literatura*), verbs (*escriure*, a les entrades *literari* i *llatinitat*; *traduir*, a l'entrada *vulgaritzar*).

Finalment, en aquest terreny dels modes oral i escrit, trobem en el diccionari unitats que, o bé es refereixen alhora a tots dos modes, o bé no contenen cap referència explícita a cap dels dos. Les primeres són *dir*, *discurs*, *prosa* i *traduir*. Les segones són *dita*, *frase*, *expressió*, *poesia* i *paraula* (com a entrada, però també com a mot usat en les entrades *llenguatge*, *usar* i *vulgar*). Un cas especial és el mot *il·literari*, «no

³². Tot i que aquest nom no exclou la inclusió en el mode escrit, s'associa generalment a l'oral.

literari», que es defineix per oposició a *literari*, mot que remet al mode, escrit, però tampoc no es pot negar que remet, si més no circumstancialment, al tenor, com a text elaborat.

9.4.1.1.10.4. La variació geogràfica al *Diccionari general de la llengua catalana*

El diccionari recull els termes següents relatius a la variació geogràfica:³³

«**alguerès** —**esa** *adj.* [...] || El català parlat a Alguer.»

«**capital** *adj.* [...] || *Ciutat, vila, capital* o simpl. *capital* f., [...] ciutat o vila principal d'una contrada. [...]»

«**català** —**ana** *adj* i *m.* i *f.* [...] || m. La llengua catalana, parlada a Catalunya (amb excepció de la Vall d'Aran), gran part de l'antic Regne de València, illes Balears, departament francès dels Pirineus Orientals i ciutat d'Alguer (a Sardenya). | *Adj.* Pertanyent a aquesta llengua.»³⁴

«**catalanada** *f.* Fam. Cosa, esp. expressió, pròpia dels catalans. *Ja ha amollat, deixat anar, una catalanada.*»

«**comarca** *f.* Extensió de territori a la qual donen una certa unitat les relacions de veïnatge entre els llocs que la formen, certes condicions naturals, el record de desaparegudes demarcacions, etc.»

«**comarcal** *adj.* Pertanyent o relatiu a la comarca o a les comarques. [...] *Parlar comarcal.* [...]»

«**comunitat** *f.* [...] || Reunió dels qui viuen en comú; esp. conjunt dels habitants d'un país, d'una ciutat; [...]»

«**contrada** *f.* Divisió territorial determinada per límits naturals o polítics. [...]»

«**dialectal** *adj.* Pertanyent a un dialecte. *Una forma dialectal.*»

33. El diccionari no recull els mots següents, molts dels quals Fabra els usa en altres textos: *castellonenc, catalanòfon, catalanoparlant, dialectalisme, formenterenc, idiolecte, nord-occidental, nord-oriental, pitiús*.

No hem trobat informació pertinent per a aquest apartat en les entrades següents, *a priori* rellevants: *alacantí, balear, baleàric, barcelonès, barceloní, central, ciutadà, ciutat, domini, eivissenc, general, geogràfic, gironí, illenc, lleidatà, local, localitat, meridional, neollatí, perpinyanès, província, regió, regional, rossellonès, septentrional, tarragoní* i *tortosí*.

34. Definició esmenada posteriorment: «[...] || m. *) La llengua catalana, parlada a Catalunya (inclosos el Principat d'Andorra, la major part del Departament dels Pirineus Orientals, la zona catalana d'Aragó i exclosa la Vall d'Aran), gran part de l'antic Regne de València, illes Balears, departament francès dels Pirineus Orientals i ciutat d'Alguer (a Sardenya). | *Adj.* Pertanyent a aquesta llengua.» [30a. edició, de 1993]

«**dialecte** *m.* Parlar caracteritzat per un conjunt de particularitats locals | Esp. Varietat regional d'una llengua. *El dialecte àtic.*»

«**idioma** *m.* Llenguatge propi d'una nació o d'una contrada. || Manera especial de parlar d'alguns.»

«**literari —ària** *adj.* [...] | *Llengua literària*, més o menys diferent de la vernacular, que usa en escriure un poble culte; llengua que té una literatura.»

«**llengua** *f.* [...] Llenguatge parlat o escrit propi d'una nació.»

«**llenguatge** *m.* Expressió dels pensaments per mitjà de la paraula; el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes [...]»

«**localisme** *m.* [...] particularitat de llenguatge, etc.[,] pròpia d'una localitat»

«**mallorquí —ina** *adj i m. i f.* Natural de Mallorca; pertanyent a aquesta illa o als seus habitants. || *m.* Parlar dels mallorquins. | *Adj.* Pertanyent a aquest parlar.»

«**menorquí —ina** *adj i m. i f.* Natural de Menorca; pertanyent a aquesta illa o als seus habitants. || *m.* Parlar dels menorquins. | *Adj.* Pertanyent a aquest parlar.»

«**oc** *Llengua d'oc*, l'antiga llengua provençal. [...]»

«**occidental** *adj.* [...] *El català occidental* [...]»

«**oriental** *adj.* [...] *El català oriental* [...]»

«**parla** *f.* Llenguatge.»

«**parlar** *m.* [...] || Llenguatge, sia llengua, o dialecte, o patuès, etc. *Els parlars de França. El parlar català.*»

«**patuès** *m.* Parlar dialectal esp. el privat de cultura literària i emprat sols en la conversació familiar.»

«**província** *f.* [...] || Cadascuna de les divisions d'un territori o Estat subjecta comunament a una autoritat administrativa. [...]»

«**provincial** *adj.* Pertanyent o relatiu a una província o a les províncies.»

«**provincialisme** *m.* [...] | Esp. Locució provincial, per oposició al llenguatge de la capital.»

«**rural** *adj.* Relatiu o pertanyent als camps.»

«**ruralisme** *m.* [...] dit d'un mot, d'una expressió, rural, no ciutadà.»

«**valencià-ana** *adj i m. i f.* Natural de València (la regió o la ciutat); pertanyent a València o als seus habitants. || *m.* Parlar dels valencians que no són de parla castellana. | *Adj.* Pertanyent a aquest parlar.»

«**vernacle** —**a** *adj.* Pertanyent a la contrada on hem nascut, dit esp. de la llengua.»

«**vernacular** *adj.* Vernacle.»³⁵

³⁵. Mot recollit a l'«Addenda» del diccionari.

Com és sabut, en dialectologia la variació lingüística geogràfica s'articula al voltant dels dos conceptes, correlatius, de *llengua* i *dialecte*. Si mirem aquests dos conceptes en el DGLC —al voltant dels quals es relacionen els altres 29 termes relatius a la variació diatòpica—,³⁶ hi trobem les informacions següents. La llengua és el *llenguatge* propi d'una nació —unitat cultural, social i política major. Si anem a l'entrada *llenguatge*, ens remet al concepte de *comunitat d'homes*. I a l'entrada *comunitat*, el diccionari ens dóna a entendre que pot equivaler a un país o a una ciutat: és, doncs, un grup de dimensions variables. Aquesta variabilitat es confirma, en primer lloc, a l'entrada *parlar*, ja que aquesta unitat és definida com a «Llenguatge, sia llengua, o dialecte, o patuès, etc.», amb els exemples «Els parlars de França» i «El parlar català». En segon lloc, a l'entrada *idioma*, ja que és el «Llenguatge propi d'una nació o d'una contrada», i fins tot la «manera especial de parlar d'alguns» —que no queda clar si es refereix a grups o persones. Aquesta polisèmia de *llengua* i *llenguatge* permet no veure cap incongruència en la definició del baix alemany com una «llengua» (a l'entrada *baix*).³⁷

Pel que fa al concepte de *dialecte*, el diccionari en dóna dues definicions. La primera és «Parlar caracteritzat per un conjunt de particularitats locals»; la segona, precedida de la marca «Esp[ecialment]», és «Varietat regional d'una llengua», amb l'exemple «El dialecte àtic». L'ús dels termes *parlar* i *local* en la primera definició i de *varietat* i *regional*, amb la referència a un dels dialectes literaris de l'antiga Grècia, fa pensar que la unitat *dialecte* cobreix des de les maneres de parlar —no d'escriure— geogràficament més reduïdes fins a les varietats regionals d'una *llengua literària*, concepte que ell mateix defineix com a «més o menys diferent de la vernacular, que usa en escriure un poble culte». No tenia al cap Fabra la famosa koiné grega quan va posar l'exemple del dialecte àtic?³⁸

³⁶. Per tant, el nombre d'unitats pertinents per al comentari de la variació geogràfica és de 50.

³⁷. V. § 10.1.1.1.10.2

³⁸. La resposta no pot ser més que afirmativa. D'entrada, perquè les notícies que tenim del grec antic són escrites. Però, a més, el DGLC recull les unitats *àtic* («Dit de l'estil literari [...], pur, simple i d'una elegància refinada»), *aticisme* («Forma, gir, peculiar al dialecte àtic»), *corinti* (sense cap referència a la

I a partir d'aquestes dues definicions de *dialecte*, podem organitzar les altres unitats relacionades amb la variació diatòpica. Així, dins l'àmbit conceptual del «parlar», hi ha conceptes afins com el de *vernacle* —que és el *parlar* d'una contrada, segons deduïm, indirectament, de la definició de *llengua literària*—, el de *parlar comarcal* (a l'entrada *comarcal*) i el de *patuès*. També hi estan relacionades les poques denominacions de dialectes catalans del DGLC: l'alguerès, el mallorquí, el menorquí i el valencià són definits, el primer com a «català parlat a Alguer», i els altres tres com a «parlars». Amb la definició de «varietat geogràfica», estan relacionats els exemples «català occidental» (entrada *occidental*) i «català oriental» (entrada *oriental*), ja que són conceptes no identificables amb cap poble, ciutat, comarca o regió natural del domini lingüístic.

De tot plegat, doncs, es dedueix, que les unitats *llengua*, *llenguatge*, *parla* i *parlar* poden ser sinònimes —tot i que el segon també és usat pel Mestre com a hiperònim de *llengua* a la definició de *parlar*.

Finalment, cal comentar la inclusió de tres unitats —*localisme*, *provincialisme* i *ruralisme*—, que remeten a trets lingüístics, que, malgrat que estan innegablement relacionats amb la geografia, tenen més a veure amb la variació social —i, per tant, els comentem en l'apartat següent.

9.4.1.1.10.5. La variació social al *Diccionari general de la llengua catalana*

El diccionari recull els termes següents relatius a la variació social:³⁹

llengua), *dòric* («[...] m. un dels quatre grans dialectes de la llengua grega») i *jònic* (amb l'exemple «Dialecte jònic»).

³⁹. El diccionari no recull les paraules següents, que Fabra usa en altres textos: *descastellanitzant* (m.), *generació*.

No hem trobat informació rellevant en les entrades següents, *a priori* pertinents, ja que el Mestre, algunes, les usa en alguns textos: *ciutadà*, *comarca*, *corrent* i *grup*.

Pel que fa a les unitats *correcció*, *correcte*, *gramàtica*, *norma* i *normal*, malgrat tenir evidents implicacions socials, les analitzem en el capítol següent.

«**alt** —**a** *adj.* [...] | Fig. Que passa del nivell ordinari o d'un nivell donat [...] superior a les coses de la mateixa espècie. [...] *Les classes altes de la societat. L'alta burgesia.* [...]»

«**arcaïsta** *m. i f.* Arcaïtzant.»

«**arcaïtzant** *m. i f.* El qui és afectat a l'ús de l'arcaisme.»

«**arcaïtzar** *v. intr. i tr.* Intr. Usar arcaïsmes. || tr. Omplir d'arcaïsmes (una llengua, etc.)»

«**autor** —**a** *m. i f.* [...] | Esp. el qui ha fet o compost una obra intel·lectual, d'art. [...]»

«**baix** —**a** *adj.* [...] | Fig. Groller, vil. *Paraules baixes* [...] || Fig. Que no arriba a un nivell alt o tan alt com un altre [...] *El baix poble* [...]»

«**bo [bon] bona** *adj.* [...] Que excel·leix en el seu gènere, que posseeix en alt grau les qualitats desitjables. [...] *Un bon poeta.* [...] *Ésser de bona família*, distingida, de bona reputació. [...]»

«**burgesia** *f.* [...] *La classe burgesa.*»

«**caixista** *m.* Operari tipògraf que compon a mà agafant les lletres d'una caixa d'impremta. [...]»

«**capital** *adj.* [...] || *Ciutat, vila, capital* o simpl. *capital* *f.*, ciutat o vila on resideix el govern; [...]»

«**ciutat** *f.* Població gran que té més preeminències que una vila; [...]» Cap ex. de llengua.

«**classe** *f.* Conjunt de ciutadans de la mateixa condició social; que exerceixen la mateixa professió, art, ofici; tota categoria de ciutadans. [...]» Cap ex. de llengua.

«**col·laborador** —**a** *m. i f.* [...] | Dit, en els diaris, etc., dels col·laboradors que no formen part de la redacció.»

«**comarcal** *adj.* Pertanyent o relatiu a la comarca o a les comarques. [...] *Parlar comarcal.* [...]»

«**comú** —**una** *adj.* [...] Que no s'aixeca per sobre del nivell ordinari; de tipus usual; que es troba freqüentment; vulgar, ordinari, planer. [...] *m.* La gran majoria. *El comú de la gent.* [...]»

«**contrada** *f.* Divisió territorial determinada per límits naturals o polítics. [...]»

«**culte** —**a** *adj.* Dotat de cultura [...] *Una nació culta.*»

«**cultura** *f.* Acció i efecte de cultivar; esp. conjunt de les coneixences literàries o científiques que hom posseeix.»

«**descastellanització** *f.* Acció de descastellanitzar.»

«**descastellanitzar** *v. tr.* Bandejar (d'una cosa catalana: llengua, etc.) allò que s'hi havia introduït de castellà.»

«**escriptor** —**a** *m. i f.* Persona que escriu llibres, que es dedica a la composició literària.»

«**estament** *m.* Classe, condició social.»

«**gent** *f.* Les persones, un nombre indeterminat de persones, preses col·lectivament; una certa categoria de persones. [...] *La gent de lletres.* [...] | *La meva gent*, els de la meva família, els que estan sota les meves ordres.»

«**lector** —**a** *adj.* [...] el qui llegeix pel seu compte alguna obra, llegidor. [...]»

«**literari** —**ària** *adj.* [...] *Llengua literària*, més o menys diferent de la vernacular, que usa en escriure un poble culte; llengua que té una literatura.»

«**llegidor** —**a** *adj.* [...] el qui llegeix, lector. [...]»

«**llengua** *f.* [...] Llenguatge parlat o escrit propi d'una nació. [...] | Llenguatge propi [...] d'un estament [...]»

«**llenguatge** *m.* [...] | Manera com un hom expressa el pensament per mitjà de la paraula. [...] *Llenguatge culte, groller.* [...]»

«**lletraferit** —**ida** *adj.* Amant de conrear les lletres.»

«**nació** *f.* Reunió d'homes, generalment de llengua comuna, que tenen institucions i costums anàlegs i un sentit d'homogeneïtat social i interès mutu; conjunt d'habitants d'un país regit pel mateix govern.»

«**nacional** *adj.* [...] *La llengua nacional.* [...]»

«**obrer** —**a** *m. i f.* El qui treballa en un ofici manual. [...] [...] Treballador, feiner. [...] || Relatiu o pertanyent als obrers. *La classe obrera.*»

«**parlar** *m.* [...] || Llenguatge, sia llengua, o dialecte, o patuès, etc. *Els parlars de França. El parlar català.*»

«**patuès** *m.* Parlar dialectal esp. el privat de cultura literària i emprat sols en la conversació familiar.»

«**població** *f.* Nombre d'habitants d'un país, ciutat, vila, etc. [...]»

«**poble** *m.* El conjunt dels habitants d'un país units per vincles naturals i socials. *El poble català.* [...] || Els habitants d'una ciutat, vila, etc. [...] || La gent comuna d'una població. *Gent del poble.*»

«**popular** *adj.* Pertanyent o relatiu al poble; fet per al poble; que té qualitats adequades per al poble; en voga entre el poble. [...] *Fer-se popular* [...] *una frase.*»

«**professar** *v. tr.* [...] exercir (una ciència, art, etc.) [...]»

«**professió** *f.* [...] || Ocupació que hom exerceix públicament. *La professió d'advocat.*»

«**professional** *adj.* Pertanyent a una professió, d'acord amb les regles i deures d'una professió.»

«**prosista** *m. i f.* Escriptor de prosa.»

«**província** *f.* [...] || Cadascuna de les divisions d'un territori o Estat subjecta comunament a una autoritat administrativa. [...]»

«**provincià** —**ana** *adj.* Dit, per oposició als habitants de la capital, dels habitants de la resta del país [...]»

«**provincial** *adj.* Pertanyent o relatiu a una província o a les províncies.»

«**provincialisme** *m.* [...] | Esp. Locució provincial, per oposició al llenguatge de la capital.»

«**regió** *f.* Extensió de territori caracteritzada per certes circumstàncies de clima, producció, topografia, administració, etc.»

«**redactor** *m.* [...] | Esp. El qui, d'una manera estable, té al seu càrrec de treballar en la redacció d'una publicació periòdica [...]»

«**redacció** *f.* [...] | Conjunt de redactors d'una publicació periòdica [...]»

«**renaixença** *f.* [...] *La renaixença de les arts, de les lletres. La renaixença de la llengua catalana.*»

«**ruralisme** *m.* [...] dit d'un mot, d'una expressió, rural, no ciutadà.»

«**social** *adj.* Pertanyent o relatiu a la societat humana [...]»

«**societat** *f.* Reunió permanent de persones que viuen sota lleis comunes [...]»

«**traductor** —**a** *m. i f.* El qui tradueix; autor d'una traducció.»

«**treballador** —**a** [...] *m. i f.* Obrer.»

«**vernacle** —**a** *adj.* Pertanyent a la contrada on hem nascut, dit esp. de la llengua.»

«**vernacular** *adj.* Vernacle.»⁴⁰

«**vulgar** *adj.* Que pertany al comú dels homes, que és admès pel comú dels homes; esp. pertanyent o relatiu a la gent comuna en contraposició a la cultivada, refinada; que res no distingeix del comú dels homes [...]; comú, mancat de distinció. *Paraules de l'ús vulgar. Segons una dita vulgar.* [...]»

m. El comú dels homes; el conjunt de la gent vulgar. [...]»

«**vulgarisme** *m.* Frase o expressió vulgar, usada pel vulgar.»

«**vulgaritat** *f.* [...] | Dita que manca de novetat, d'importància, de distinció.»

«**vulgaritzar** *v. tr.* Fer vulgar o comuna (una cosa), fer accessible (una cosa) al vulgar. | Traduir en llengua vulgar.»

Hem trobat informació rellevant sobre la variació lingüística social en 58 entrades. Si organitzem aquesta informació en un grau descendent de generalitat, podem establir un primer bloc de lemes, que podem incloure sota l'etiqueta d'organització politicoadministrativa. En aquest bloc destaquen les entrades *nació* i *nacional*: en la primera es dona com un dels trets «generalment» definatoris de la nació el fet de tenir una «llengua comuna» i en la segona, el Mestre dona l'exemple «Llengua nacional».⁴¹

⁴⁰. Mot recollit a l'«Addenda» del diccionari.

⁴¹. Altres unitats encabibles en aquest bloc, però rellevants per comentar altres informacions són *capital*, *ciutat*, *contrada*, *província*, *regió* i *societat* (en la definició de la qual no esmenta la llengua com a element constitutiu).

Baixant un grau la generalitat, trobem un conjunt d'unitats que podem qualificar de relatives a l'organització social. Entre aquests termes, destaquen *llengua d'un estament* (entrada *llengua*), els adjectius *culte* i *groller* (el primer a les entrades *literari* i *llenguatge*; el segon, a l'entrada *llenguatge*), *familiar* (a l'entrada *patuès*), *vernacular* (que en la definició de *llengua literària* queda caracteritzat com a parlar no escrit i no culte) i *vulgar* (contraposat a *culte i refinat*, a l'entrada *vulgar*), i els substantius *vulgaritat* i *vulgarisme* (usats en el mateix sentit que *vulgar*). En el DGLC trobem definides les unitats *estament* i *classe*: la definició de *estament*, terme usat en la definició de *llengua*, remet a *classe*; aquest terme és definit de dues maneres, i només la primera («conjunt de ciutadans amb la mateixa condició social») té a veure amb l'organització social general.⁴² A partir de la unitat *llengua d'un estament*, se sobreentén que qualsevol dels estaments reconeguts al diccionari (v. la nota 42) és susceptible de tenir una «llengua» característica.

Per sota d'aquesta «organització social general», podem identificar un bloc de termes relacionats pel fet de referir-se, en un sentit lax, al que podem anomenar «grups d'actitud sociolingüística». Són, per ordre alfabètic, les unitats *arcaïsta* i *arcaïtzant* (que, per la definició del verb *arcaïtzar*, 'omplir d'arcaïsmes una llengua', podem considerar com un grup amb una determinada actitud davant de la llengua); *bon poeta* (entrada *bo*); *descastellanitzar* ('Bandejar (d'una cosa catalana: llengua, etc.) allò que s'hi havia introduït de castellà'; en altres textos el Mestre parla dels «descastellanitzadors a ultrança»), la *gent de lletres*, els *lectors* o *llegidors* i els *lletraferits*.

Finalment, trobem el que podem anomenar els «grups professionals relacionats amb la llengua», que, seguint la segona definició que el lingüista gracienc fa de *classe* («conjunt de ciutadans que exerceixen la mateixa professió, art, ofici») poden constituir

⁴² . Altres unitats relatives a l'organització social, però sense relació explícita amb la llengua, són: *alta burgesia*, *baix poble*, *bona família*, *burgès*, *burgesia*, *classe alta*, *comú*, *cultura*, *gent*, *obrer*, *poble*, *popular* i *treballador*.

una classe. Per ordre alfabètic són *autor*, *caixista*, *col·laborador* (d'un diari), *escriptor*, *prosista*, *redactor* (d'un diari) i *traductor*.

Un últim bloc d'unitats es pot agrupar a partir d'una distinció transversal amb la vertical que hem seguit fins aquí. És l'oposició entre, en termes generals, «camp» i «ciutat». Entren en aquest bloc les unitats *parlar comarcal* (a l'entrada *comarcal*) i sobretot *provincialisme* («Esp. Locució provincial, per oposició al llenguatge de la capital») i *ruralisme* («dit d'un mot, d'una expressió, rural, no ciutadà»).

Queda una última unitat per comentar: *renaixença*. L'exemple «La renaixença de la llengua catalana» al·ludeix a un fenomen social de represa generalitzada de l'ús de la llengua en un moment determinat.

9.4.1.1.10.6. Observacions generals sobre la variació lingüística al *Diccionari general de la llengua catalana*

En aquest apartat oferim un resum de les principals observacions quantitatives i qualitatives sobre cada tipus de variació i, a continuació, comentem les unitats que remeten a més d'un tipus de variació alhora.

Pel que fa als tipus de variació, el primer que cal destacar és l'absència total de referències explícites a la variació en sintaxi. La segona cosa que cal destacar és la polisèmia de les unitats *llengua* i *llenguatge*, que comporten la sinonímia eventual, en l'àmbit de la variació geogràfica, entre *llengua*, *llenguatge*, *parla* i *parlar*, i, en l'àmbit de la variació funcional, la sinonímia asimètrica entre *llengua*, *llenguatge*, *tecnicisme*, *tecnologia* i *terminologia*. I, en tercer lloc, és important la quantitat de categories lèxiques i recursos retòrics a partir dels quals es poden detectar al·lusions a la variació lingüística en el diccionari Fabra.

Des del punt de vista quantitatiu, és significatiu l'elevat nombre de termes que hem hagut de consultar al diccionari. Això s'ha degut al fet que —com en els capítols anteriors— sempre que hem trobat una possible unitat de significació especialitzada hem comprovat si el DGLC la recull. El detall es pot veure en el quadre següent:

<i>Tipus de variació</i>	<i>Unitats pertinents</i>	<i>Unitats no pertinents</i>	<i>Unitats no recollides</i>	<i>Unitats buscades</i>
<i>Històrica</i>	33	18	3	54

<i>Geogràfica</i>	44	31	12	87
<i>Social</i>	58	4	2	64
<i>Interlingüística</i>	62	44	47	153
<i>Funcional</i>	78	27	3	108
Totals⁴³	232	110	65	407

Si mirem els totals, d'entrada cal dir que la quantitat de 407 unitats de significació, usades o no usades pel Mestre en altres textos, que hem buscat al DGLC és una quantitat que dona fiabilitat al buidatge del diccionari. Destaca que, d'aquestes 407 unitats buscades, només un 16% (65 unitats) no siguin recollides al diccionari. També destaca que un 57% (232 unitats) siguin definides amb informació pertinent per al nostre propòsit.

Si passem als parcials, en la columna de les unitats buscades, destaca quantitativament el nombre d'entrades del diccionari amb informació pertinent sobre la variació interlingüística: 153 (38%). Aquesta quantitat s'explica pel fet que hem buscat unitats de significació relatives a les llengües més conegudes.

Entrant en la variació intralingüística del català, la variació funcional és aquella sobre la qual hi ha més entrades: 108 entrades (un 18% més que les 87 relatives a la variació geogràfica). Aquestes dades ens mostren que, en principi,⁴⁴ la variació intralingüística més tractada i més al·ludida per Fabra en el conjunt de la seva obra⁴⁵ és la funcional.

En la columna de les unitats pertinents, destaquen quantitativament les 78 entrades relatives a la variació funcional (un 34% de les 232 totals, un 7% més que les 62 relatives a la interlingüística, un 9% més que les 58 relatives a la variació social, un 15% més que les 44 relatives a la variació geogràfica i un 20% més que les 33 relatives a la variació històrica). Per tant, la variació funcional és el tipus de variació sobre el

⁴³. La suma d'alguns dels parcials no equival a la suma total, perquè hi ha unitats que han estat rellevants des de més d'un punt de vista.

⁴⁴. Diem «en principi», perquè no totes les unitats buscades al diccionari eren unitats usades per Fabra en altres textos, sinó que també n'hem buscat d'altres que hem cregut versemblant que fossin al diccionari.

⁴⁵. Diem «en el conjunt de la seva obra», perquè malgrat que el DGLC és un text especialitzat, hi hem buscat unitats usades pel Mestre en qualsevol mena de text.

qual hi ha més informació o al·lusions al DGLC, seguit de lluny per la variació social i, encara de molt més lluny per la variació interlingüística, la geogràfica i la històrica.

Pel que fa a la columna de les unitats no pertinents —és a dir: les entrades que *a priori* podien contenir informació rellevant i finalment no en tenen—, destaca el fet que en la variació geogràfica s'ha hagut de descartar el 40% de les unitats candidates (31 de 87).

I en la columna de les unitats no recollides, destaca la quantitat d'unitats relatives a la variació interlingüística no recollides: 47 de 153 (31%).⁴⁶ Pel que fa a la variació intralingüística, destaquen les quantitats de la variació geogràfica. Les 12 unitats sobre aquest tipus de variació constitueixen més del 18% de les 65 unitats no recollides pel DGLC i gairebé el 15% de les 87 unitats buscades d'aquest tipus de variació —percentatge que contrasta clarament amb el 3% d'unitats sobre variació funcional i sobre variació social, i el 6% d'unitats sobre variació històrica, no recollides. Aquestes dades reforcen la impressió que el tipus de variació sobre el qual hi ha menys informació o referències al diccionari Fabra és la geogràfica.

En resum: els percentatges d'unitats pertinents i d'unitats no recollides en l'àmbit de la variació geogràfica permeten afirmar d'una manera versemblant que aquesta variació és la menys tractada al DGLC, tant en relació amb els percentatges relatius a les altres variacions dins del diccionari, com en relació als percentatges d'unitats buscades —que reflecteixen d'una manera força aproximada la proporció entre la quantitat d'informació sobre les diferents variacions en el conjunt de l'obra fabriana. Els mateixos percentatges relatius a la variació funcional permeten afirmar d'una manera versemblant que aquesta variació és la més tractada al DGLC, seguida de la variació social.

⁴⁶. Cal tenir en compte que no hem buscat només unitats fetes servir per Fabra, sinó que hem buscat unitats relatives a les llengües més conegudes, a partir de la classificació de Giralt (1988): això fa que hàgim buscat moltes més unitats que no si haguéssim tingut en compte només els textos fabrians.

Deixant de banda l'anàlisi del nombre d'unitats i passant al comentari dels termes que es refereixen alhora a més d'un tipus de variació, destaquen les unitats que remetent simultàniament a tres tipus de variació lingüística.

Remeten a la variació històrica, la social i la funcional les unitats *escriptors actuals*, de l'entrada *actual* (el substantiu remet a la variació funcional, ja que remet al mode escrit, i a la social, ja que es refereix a un grup professional; i l'adjectiu, a la històrica), i les unitats *autors moderns* i *autors clàssics*, de l'entrada *modern* (el substantiu remet a la variació funcional, ja que remet al mode escrit, i a la social, ja que es refereix a un grup professional; i els adjectius, a la històrica). I *època de decadència* (entrada *decadència*): al·ludeix a un moment («època») i a una pèrdua d'ús social i un empobriment funcional.

Remeten a la variació històrica, la interlingüística i la funcional les unitats *baix llatí* (tot i ser bàsicament una referència històrica), definida a l'entrada *baix* com el «llatí de l'edat mitjana» (el substantiu remet a la variació interlingüística, ja que remet a una llengua usada en un territori; l'adjectiu, a la funcional, com a equivalent a 'pobre estilísticament'; i la paràfrasi, a la històrica), i les unitats *llatí clàssic*, *llatí vulgar* i *baix llatí* de les entrades *llatí* i *vulgar*» (el substantiu remet a la variació interlingüística, ja que remet a una llengua usada en un territori; els adjectius, d'una banda, a la funcional, i, de l'altra, sobretot per l'ordre en què estan enumerats, a la històrica).

Remet a la variació geogràfica, la social i la funcional la unitat *parlar comarcal*, de l'entrada *comarcal* (el substantiu remet a la variació funcional, ja que remet al mode oral; l'adjectiu, a la geogràfica, però també a la contraposició més aviat social entre camp i ciutat).

Pel que fa a les unitats que es refereixen alhora a dues varietats, les comentem en ordre quantitativament descendent. Destaquen en primer lloc les que al·ludeixen a la social i la funcional (17 unitats). Són: *llengua literària* (entrada *literari*), *patuès*, *vernacular* (del que es dedueix a la definició de *llengua literària*), *llengua vulgar* i *llengua sàvia*

(entrada *vulgar*), *arcaista*, *arcaïtzant*, *descastellanitzar*, *lector*, *lletraferit*, *autor*, *caixista*, *col·laborador*, *escriptor*, *prosista*, *redactor* i *traductor*.

Cinc unitats es refereixen a la varietat geogràfica i la funcional: *català parlat a Alguer* (entrada *alguerès*), *mallorquí*, *menorquí*, *valencià*, i *parlar* (funcional) *caracteritzat per un conjunt de particularitats locals* (entrada *dialecte*).

Set unitats es refereixen a la varietat històrica i la interlingüística: *antiga Grècia* (entrada *antic*), *antiguitat grega i llatina* (entrada *clàssic*), *català medieval* (entrada *gramàtica*), *mitjà anglès* (entrada *mitjà*), *llengües romàniques* (entrada *romànic*), *llengua sàvia* (entrades *savi*, *vulgar*) i *llengua clàssica* (entrada *viu*).

Dues unitats es refereixen a la varietat geogràfica i la social: *localisme* i *provincialisme*.

Dues unitats es refereixen a la varietat interlingüística i la social: *llengua* (entrada *nació*) i *llengua nacional* (entrada *nacional*).

Dues unitats es refereixen a la varietat històrica i la funcional: *estil arcaic* (entrada *arcaic*) i *arcaisme* (definida com a «manera de dir antiquada»).

Una unitat es refereix alhora a la variació interlingüística i la funcional: *llatinitat*.

Finalment, cal recordar en aquestes observacions generals sobre la variació lingüística en el DGLC les conclusions parcials més importants. Pel que fa a la variació històrica, creiem destacable la presència d'una doble periodització: la fabriana, apuntada amb la sinonímia entre *antic* i *medieval*, i la historiografia (edat antiga, mitjana, moderna i contemporània). També destaca, des d'una perspectiva actual, l'absència de definició temporal de les unitats *decadència* i *renaixença*.

Pel que fa a la variació geogràfica, destaca la doble definició —podríem dir que progressivament més àmplia, tant des del punt de vista territorial com estilístic— del dialecte com a parlar local i com a varietat regional, oral i escrita. Destaquen també la hiperonímia de *parlar* respecte a *llengua*, *dialecte* i *patuès* i la sinonímia —asimètrica, segons els casos— entre *llengua*, *llenguatge*, *parla* i *parlar*.

Quant a la social, destaca la contraposició entre camp (*parlar comarcal*, *provincialisme* i *ruralisme*) i ciutat i la implicació que els estaments poden tenir un llenguatge propi.

En l'àmbit funcional, destaca la definició de la llengua literària com una varietat funcional i les sinonímies, d'una banda entre *estil*, *forma* i *llenguatge*, i, de l'altra, pel factor del camp d'especialitat, entre *llengua* i *llenguatge*, d'una banda, i *tecnicisme*, *tecnologia* i *terminologia*, de l'altra.

Pel que fa a la variació interlingüística, destaca la sinonímia que sembla confirmar-se en l'ús de les unitats *llengua* i *llenguatge* en les definicions de 53 denominacions de modalitats lingüístiques.

9.4.1.1.11. La variació sintàctica a «El català a l'escola primària» (19/7/1933)

En aquest text trobem els següents fragments sobre variació sintàctica:

P. 2: «Cal veure el que representa allò que en diem l'adquisició del llenguatge. El llenguatge té un nombre extraordinari de mots, posseeix una immensitat de morfemes que fa que a les idees d'aquells mots s'ajuntin idees de singularitat, de pluralitat, de temps, de mode, etc. [...] L'infant té d'anar emmagatzemant en la seva ment una sèrie d'associacions entre conceptes i mots. [...] quan a cinc, a sis anys, l'infant va a l'escola té certament un lèxic, sap el sentit que tenen les paraules més usuals, més familiars de la llengua, però encara han de passar molts per a que posseeixin una gran abundància de mots que els permeti expressar els seus pensaments i els matisos dels seus pensaments. Després, encara, [...] hi ha l'adquisició dels morfemes.» [Transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència.]

P. 3: «el noi ha d'aprendre altres coses: a ordenar les paraules, a posar-les en un cert ordre i a construir, mitjançant mots gramaticals com són les preposicions i les conjuncions. [...]» [Transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència.]

P. 8: «Això [l'alternança *He trobat a la teva mare / He trobat la teva mare*] no serà un inconvenient però transportarem aquestes confusions en el llenguatge literari i ens en anem a una sèrie de frases equívokes que és absolutament precís combatre.» [Transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència.]

P. 10: «En la sintaxi generalment es tracta d'evitar certes construccions: les introduïdes del castellà i les altres de la llengua popular i que no semblen acceptables perquè són equívokes.» [Transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència.]

P. 11: «La introducció del català a les escoles no hauria estat possible que es fes, si des de molts anys una minoria de catalans no ens haguéssim preocupat de la fixació de la llengua. [...] Que [*sic*] hem d'esperar més sinó que els mestres la difonguin? Penseu que no hauríem tret res de fer una llengua apta per a ésser la llengua nacional d'un poble culte si la massa parlant de Catalunya continués tractant aquesta llengua com la seva llengua familiar.» [Transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència.]

En aquestes pàgines hi ha unitats que es refereixen a una varietat social (*adquisició del llenguatge, infant, noi, una minoria de catalans i els mestres*) i unitats que es refereixen alhora a varietats socials i funcionals (*llenguatge literari i llengua popular*), totes en relació amb la sintaxi. Creiem que les unitats *adquisició del llenguatge, infant i noi* tenen a veure amb una varietat social, ja que el factor que les defineix és l'edat —factor encabrit dins la variació social. Fabra, a més, descriu el procés d'aprenentatge: el nen primer aprèn un cert lèxic (pàg. 2) i després va adquirint els morfemes i els processos sintàctics d'ordenació i construcció.

Les unitats *llenguatge literari* (pàg. 8), *llengua popular* (pàg. 10) i *llengua apta per a ésser la llengua nacional d'un poble culte* (pàg. 11), remetent alhora a varietats funcionals (el primer i la tercera són típicament escrits; la segona, generalment oral) i socials (la primera i la tercera les fan servir els sectors alfabetitzats i cultes; la segona és pròpia sobretot del «poble»). I els fragments en què Fabra fa servir la primera i la tercera tracten de qüestions sintàctiques: en tots dos casos es contraposen les dues varietats pel fet que la literària ha de ser menys «equivoca».

La unitat *massa parlant de Catalunya* remet a la variació social i la geogràfica.

La unitat *llengua familiar* remet en el fragment de la pàg. 11 a la variació funcional.

9.4.1.1.12. La variació sintàctica al *Recull de les lliçons del curs de català superior* (1933-1934)

En aquesta transcripció⁴⁷ trobem els fragments següents sobre la variació sintàctica:

Galtés (1988: 58): «La llengua llatina té la declinació [...]. El català ha perdut aquesta llibertat i per això cal que en escriure es procedeixi per ordre d'elements. [...] les llengües modernes han resolt la distinció dels elements de l'oració per la seva col·locació.»

Galtés (1988: 63): «si comencem a parlar haurem de dir tota la frase [...].»

Galtés (1988: 65): «A Barcelona encara fan una altra errada:” fabra es refereix a *n'hi* per *li'n*.

Galtés (1988: 68): «En el Segle XIVè i XVè, aquesta frase la feien introduint el complement mitjançant la preposició *en*.»

Galtés (1988: 71-72): «Quan el predicatiu és una designació, la mateixa designada pel subjecte, a Barcelona és representat pel pronom *ho* [...].»

Galtés (1988: 72): «Vet ací un cas en el qual és admesa l'aplicació dels pronoms *ho* i *en* indistintament; es tracta d'un predicat adjectiu atributiu [...]: *El teu jardí és bonic*; podem dir *El teu jardí n'és (de bonic) estar [sic]* i *El teu jardí ho és (de bonic) ésser [sic]*. Cal fer observar, de tota manera, que aquesta dualitat de substitució, és solament permesa en el llenguatge parlat, literàriament aquest complement ha d'ésser substituït indefectiblement pel pronom *ho*.»

Galtés (1988: 75): «Doncs de la mateixa manera que diu *Han arribat dos trens* diu també *Hi han dos homes* [...] Literàriament aquesta conversió no és acceptada i, és clar, tampoc no és aconsellable.»

⁴⁷. Cal recordar que aquest text no és d'autoria immediata de Fabra.

Galtés (1988: 76): «[...] no fa pas gaire vaig sentir una frase en la qual el qui parlava feia una substitució arbitrària [...]: *En aquella habitació (hi) menjaran 4 persones*. Es va escaure que va haver de repetir el que havia dit, i aleshores en repetir-ho [...] fa la frase incompleta i diu: *Allí en menjaran 4*, on l'adjectiu quantitatiu *4* subjecte de l'oració passa a ésser complement directe, i en lloc d'ésser ells els qui havien de menjar a l'habitació resultaven ells els menjats. La frase correcta havia d'ésser, doncs, aquesta: *Allí n'hi menjaran 4*.»

Galtés (1988: 78-79): «Anem ara a estudiar certs casos en què la llengua literària [...] rebutja algunes formes [de les preposicions], que són aquelles en les quals el llenguatge parlat acostuma a emprar la preposició *a*. [...] una manera de veure això és mirant o fullejant textos antics, on podem constatar que el complement acusatiu era introduït a la preposició sense la preposició.» Esmenta el portuguès, certs dialectes suïssos i el romanès, que també fan servir una preposició.

Galtés (1988: 84): «El català medieval no tenia encara ben definit aquest extrem [*pensa en/a dir-li això*], i avui ens trobem encara amb verbs o amb frases, que podríem qualificar de sàvies, com en el cas de *consentir a* o *consentir en*[,] on no està ben definit si el verb ha de dur la preposició *a* o la preposició *en*.»

Galtés (1988: 86): «A l'època primitiva de la renaixença [*sic*], la primera forma [*al* + infinitiu], és a dir, la forma actual castellana, era la usada, però més endavant els escriptors anaren descartant sistemàticament *al* i emprant *en*. Cal, però, dir que la primera d'aquestes formes no és pas condemnable, però[,], com que el corrent és posar *en*[,] és aconsellable seguir-lo [...].»

Galtés (1988: 87): «hom llegeix de vegades set i més preposicions enganxades totes amb gerundis, la qual cosa serà molt còmoda, però és totalment incorrecta.»

Galtés (1988: 87): «Quant a la preposició *a* (en llatí *ad*), cal advertir que respecte a la seva forma, literàriament, no n'acceptem sinó una, que és *a*. Faig observar això perquè al llenguatge parlat aquesta preposició la diem de diverses maneres. Ex.: *an — an+e — amb*, formes que són condemnades en el llenguatge escrit.»

Galtés (1988: 102): «la preposició *devés* [*sic*] [...] és viva a Mallorca. Aquesta preposició ha estat restablerta al llenguatge literari, l'equivalència de la qual és *cap a*. [...] Aquesta preposició [*envers*] també ha estat reintroduïda [...].»

Galtés (1988: 103): «Quan hàgim d'emprar [...] preposicions o locucions prepositives, usarem aquelles que ens siguin més familiars, i les formes més habituals.

Quant a la preposició *vers*, caldria deixar-la per als poetes, i tenir cura respecte de les altres de donar un sentit adequat a cadascuna d'elles.»

Galtés (1988: 106): «*a pesar de* (locució [...] que encara que és acceptada la podem qualificar d'un xic rara).»

Galtés (1988: 107): «el llenguatge parlat, erròniament, posa davant de *sense* la preposició *en* [...].»

Galtés (1988: 113): «el conjunt d'article i relatiu s'anomena relatiu compost[,], que és emprat més en la llengua literària que no pas en la llengua popular[,], on s'esmerça més el relatiu simple.»

Galtés (1988: 126-127): «Les llengües romàniques per a convertir una preposició positiva (afirmativa) en negativa ho fan mitjançant la intercalació d'un mot que va immediatament interposat al verb [...] Els alemanys i els anglesos [...] tenen uns mots o unes partícules negatives que no són cap adverbí [...].»

Galtés (1988: 130-131): «Fixem-nos en aquesta frase de Ramon Llull que diu: *Déu del no res feu el món i meravella com de no res pot ésser fet res*. [...].»

Galtés (1988: 133): «En la llengua literària no és tolerada la supressió de la negació».

Galtés (1988: 134): «*Quants llibres tens? [...] Cap.*

És a dir, feien [els gramàtics de la Renaixença] una el·lipsi. Ací *cap* és tota una oració i malgrat que aquest fet no el captaren, intuïen que aquest mot ací és una negació [...] i això donà naixença a la creença que aquests mots tots sols podien ésser negatius [...]

Galtés (1988: 138): « [...] se li [a l'escriptor] atribueix la facultat d'emprar-la [la negació] o no en aquells casos en els quals la proposició no en surt perjudicada, però hi ha vegades en què aquesta negació és indispensable.»

Galtés (1988: 142): «Els gramàtics francesos reeixiren en la seva imposició de fer la concordança del temps compost amb el C. D. [...] malgrat que la llengua parlada, com és sabut, no admet ni accepta imposicions, ni subjeccions de cap mena, perquè la concordança no es fa sentir en el llenguatge parlat [...]

El primer que cal destacar en la informació d'aquests fragments és que tots tracten de qüestions de sintaxi. En primer lloc, hi ha la unitat *els gramàtics francesos* (pàg. 142), que remet a 3 tipus de variació: a la variació interlingüística, la social i la històrica —de les quals el temps del verb, *reeixiren*, insisteix en la dimensió històrica—, en parlar de la concordança del participi passat. Després trobem tres unitats que remetent alhora a dues varietats: *textos antics* (pàg. 78-79), a la variació funcional i la històrica, en parlar de l'ús de la preposició *a* amb el complement directe; *els gramàtics de la Renaixença* (pàg. 134), a la variació social i la històrica, en parlar de l'ús de la partícula *no*; *escriptors* (pàg. 86) i *escriptor* (pàg. 138), a la variació funcional i la social, en parlar de l'ús de la partícula *no*;

Pel que fa a la variació funcional, hi ha les unitats següents: *llenguatge parlat i literàriament* (pàg. 72), en parlar de la interferència entre els pronoms *en* i *ho*; *parlava* (pàg. 76), en parlar de l'ús dels pronoms en frases amb elements desplaçats; *llengua literària i llenguatge parlat* (pàg. 78-79), en parlar de l'ús de la preposició *a* amb el complement directe; *llegeix* (pàg. 87), en parlar de l'ús del gerundi; *literàriament, llenguatge parlat i llenguatge escrit* (pàg. 87), en parlar de la preposició *a*;⁴⁸ *llenguatge literari* (pàg. 102), en parlar de la preposició «devés» [*sic*]; *llenguatge parlat* (pàg. 107), en parlar de la locució prepositiva *en sense*; *llengua literària i llengua popular*

⁴⁸ La unitat *llengua literària* usada en aquests fragments té a veure quasi exclusivament amb la variació funcional, i no amb la social.

(pàg. 113) —entesa com el vernacle espontani del poble—, en parlar del relatiu compost i del simple; *llengua literària* (pàg. 133), en parlar de la partícula *no*; i *llengua parlada* i *llenguatge parlat* (pàg. 142), en parlar de l'ús de la concordança del participi passat.

Pel que fa a la variació històrica, hi ha les unitats següents: *llengua llatina* i *llengües modernes* (pàg. 37) —amb un component interlingüístic, però no del tot rellevant en aquest cas—, contraposades en la llibertat d'ordre dels elements de la frase; *Segle XIVè i XVè* (pàg. 68), en parlar de l'ús de la preposició *en*; *català medieval* i *avui* (pàg. 84), en parlar de l'ús de la preposició *en*; *època primitiva de la renaixença [sic]*, *forma actual*, *més endavant* i *el corrent* (pàg. 86), en parlar de l'ús de les construccions «*al/en* + infinitiu»; *en llatí* (pàg. 87), en parlar de la preposició *ad*; *preposicions [...] més familiars i habituals* i *locucions prepositives [...] més familiars i habituals* (pàg. 103) —és a dir, d'‘ara’—, en parlar en general de la preposicions; *un xic rara* (pàg. 106) —és a dir, d'‘ara però no habitual’—, en parlar de la locució prepositiva *a pesar de*; i *Ramon Llull* (pàg. 131-131), en parlar de la partícula *no*.

Pel que fa a la variació geogràfica, hi ha les unitats següents: *Barcelona* (pàg. 65), en parlar de la combinació de pronoms *n'hi* i de l'ús del pronom *ho* (pàg. 71-72); *Mallorca* (pàg. 102), en parlar de la preposició «devés» [sic].

En l'àmbit de la interlingüística, hi ha *llengües romàniques*, *alemanys* i *anglesos* (pàg. 126-127), en parlar de la partícula *no*.

Pel que fa a la variació social, hi ha la unitat *acceptada* (pàg. 106), en parlar de la locució *a pesar de*.

La unitat *poetes* (pàg. 103), en parlar de la preposició *vers*, remet alhora a la variació social i a la funcional.

Com es pot veure, doncs, en 19 qüestions de sintaxi, el Mestre té en compte la variació lingüística, sobretot la funcional i la històrica. Les qüestions són les següents:

Preposicions:

<i>a</i>	«devés» [sic]	General
<i>a</i> amb el complement directe	<i>en</i>	<i>vers</i>
<i>ad</i>	<i>en sense</i>	
<i>a pesar de</i>	« <i>allen</i> + infinitiu»	

Pronoms:

<i>ho</i>	<i>n'hi</i>	
<i>en i ho</i>	Pleonasme en frases amb elements desplaçats	

Altres:

concordança del participi passat	ordre dels elements de la frase
gerundi	partícula <i>no</i>
relatiu compost i simple	

9.4.1.1.13. La variació sintàctica als *Apunts taquigràfics del Curs superior de català (1934-1935)*

En aquesta transcripció⁴⁹ trobem els següents fragments relatius a la variació sintàctica:

P. 27: «Quan diem *gramàtica* volem dir parlar i escriure correctament. [...] La gramàtica de les llengües literàries és convencional, però no per això deixa d'ésser important i necessària.» [Miravittles (1971)]

P. 218: «[...] *Jo* és tothom; en el moment que hom es posa a parlar diu *jo* si vol expressar a si mateix.» [Miravittles (1971)]

P. 238: «*He vist en Joan*.

En Joan, l'he vist. En rigor s'hauria de dir així: *L'he vist, en Joan*.

Frase de Bernat Metge: *En el seu llit, mai no s'hi dorm*.

El mal de la prosa catalana moderna és l'expressió d'aquesta anticipació. Quan vol destacar en el seu llit no ens fa cap efecte. Més que una falta de gramàtica, és una qüestió de sentit: és l'estil. » [Miravittles (1971)]

El més interessant de comentar és el fragment final de la pàgina 238. No s'acaba de veure clara la contraposició que la transcripció fa entre «falta de gramàtica» i «qüestió de sentit», «estil»: més que una contraposició entre norma prescriptiva gramatical i «sentit lingüístic» o norma interna del parlant, fa referència al fet que és una construcció possible, però poc elegant.

⁴⁹. Cal recordar que aquest text no és d'autoria immediata de Fabra.

Al fragment de la pàgina 27 hi ha la unitat *llengües literàries*; al de la pàgina 218, la unitat *parlar*, relatives a la variació funcional, i al de la pàgina 238 la unitat *prosa catalana moderna*, relativa a la variació funcional i a la històrica.

9.4.1.1.14. La variació sintàctica a la *Gramàtica catalana. Curs mitjà (1935 [1918])*

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 7-8: «No totes les formes nominals, pronominals i verbals que existeixen en els diferents parlars catalans són admissibles en la llengua literària, ni totes les formes admissibles podien ésser consignades en aquest curs mitjà [...] sinó tan sols les formes més generalment usades pels escriptors actuals.

Això fa indispensable el present advertiment als mestres per a aquells casos en què la forma consignada en el llibre no sigui l'habitual en el dialecte de llurs deixebles. En tant que aquella serveix [...] per a il·lustrar una definició o explicació qualsevol, cal que el mestre la reemplaci per la forma usual en el parlar dels alumnes [...]. Però, més tard, no ha de deixar mai de fer-los conèixer la forma consignada en el llibre [...], i fer-los saber que aquesta és la forma preferida pel llenguatge literari. I llavors caldrà que els ensenyi quines de les formes dialectals no registrades en el llibre són tolerables en la llengua literària i quines hi són del tot inadmissibles: un mestre del Camp [*sic*], per exemple, ensenyarà als seus deixebles que poden perfectament escriure *lo* (al costat de *el*), però que els cal substituir *nosaltres* a *naltros*, com un mestre de Barcelona ensenyarà als seus alumnes que no els cal escriure *nosatros*, sinó *nosaltres*, ni *aquet* sinó *aquest*, ni *capiguer* sinó *cabre*.»

En aquest fragment, que no tracta cap qüestió concreta de sintaxi, hi ha una contraposició entre les varietats geogràfiques i la «llengua literària». Les primeres són al·ludides pel lingüista gracienc amb les unitats *parlars catalans*, *dialecte*, *parlar*, *formes dialectals*, *el Camp* i *Barcelona*. La segona hi és present amb les unitats *llengua literària* i *escriptors actuals*.

Fruit d'aquesta contraposició, la llengua literària, a més de ser una varietat funcional i social, queda caracteritzada pel fet que és una tria de trets geogràfics que, uns al costat dels altres, acaben constituint una varietat general de tot el domini lingüístic.

9.4.1.1.15. La variació sintàctica a la conferència a l'Escola Normal de Mestres (2/9/1935)

En aquesta transcripció⁵⁰ trobem els següents fragments relatius a la variació sintàctica:

P. 194: «[...] he fet algunes observacions sobre la importància que té el coneixement de la gramàtica en l'adquisició del llenguatge. [...] la cosa interessant és l'adquisició del llenguatge per part dels infants i per part dels grans, l'adquisició de l'ús corrent de la llengua comú, de la llengua que s'anomena literària; per això es necessita gramàtica però no «massa» gramàtica.» [Repr. per Marçet i Solà (1998)]

P. 195: «El que fa que la gramàtica s'hagi d'estudiar amb la finalitat de conèixer bé la llengua literària, és el fet que [a] tot arreu on s'ha produït una llengua literària, aquesta llengua no és una còpia exacta de la llengua parlada en totes les seves varietats. De manera que quan nosaltres volem usar bé aquesta llengua artificial en certs aspectes, ens cal fixar-nos en un cert nombre de fets; aleshores, encara que només sigui perquè puguin entendre's el mestre i el deixeble, és indispensable emprar mots tècnics de la gramàtica, i fer comprendre la vàlua que tenen aquests mots, perquè o sinó [*sic*] seria inútil l'ensenyament. [...]

Hi ha certes coses de gramàtica, tan difícils de comprendre, tan difícils d'explicar bé, que no les pot pas capir un infant de 7 o 8 anys. L'ensenyament de la gramàtica, crec jo — i en això estic d'acord amb els pedagocs— deu començar quan el noi posseeix ja un vocabulari variat, i sap compondre les frases familiars a ell. Però hi ha una cosa: és que per fer comprendre a l'infant certes coses de gramàtica, se li donen definicions defectuoses, definicions que més tard trobarà que no corresponen exactament a la pràctica. [...]» [Repr. per Marçet i Solà (1998)]

P. 197: «Però en gramàtica hi ha això de la tradició. Sobretot en totes les gramàtiques modernes, es troba que han anat perpetuant la gramàtica de les llengües clàssiques. Aleshores ve una altra tortura que és la de voler subjectar i analitzar una llengua viva amb les mateixes normes emprades per les gramàtiques llatines i gregues.» [Repr. per Marçet i Solà (1998)]

P. 199: [f. 9] «el fonament entre subjecte i predicat —com en altres coses del llenguatge— és principalment psicològic. Un es fa una idea de l'essència del subjecte si estudia, per exemple, les frases que empra l'infant al començar a parlar. [...]» [Repr. per Marçet i Solà (1998)]

P. 202: «[...] la constitució de la llengua literària no és la mateixa que la parlada [...]» [Repr. per Marçet i Solà (1998)]

En aquests fragments trobem sobretot unitats que es refereixen a la variació funcional en general: *llengua comú* i *llengua que s'anomena literària* (pàg. 194); *llengua literària*, *llengua parlada*, *llengua artificial* i *mots tècnics* (pàg. 195); i *llengua literària* i *llengua parlada* (pàg. 202).

⁵⁰. Cal recordar que aquest text no és d'autoria immediata de Fabra.

Hi ha també unitats relatives a les varietats socials (*adquisició del llenguatge, infants, grans, noi i familiars*, a la pàg. 195; *infant*, a la pàg. 199) i històriques (*modernes, llengües clàssiques, llatines i gregues* —amb components interlingüístics, però no rellevants en aquest context—, a la pàg. 197).

En parlar del procés d'adquisició, Fabra estableix un primer pas que és l'aprenentatge d'un «vocabulari variat»; un segon, «compondre frases familiars»; i un tercer, «la gramàtica». La unitat *familiar*, doncs, remet a la variació social i funcional.

9.4.1.1.16. La variació sintàctica al *Curs superior de català (1936-1937)*

En aquesta transcripció⁵¹ trobem els següents fragments relatius a la variació sintàctica:

P. 9: «*Del nen* [...] Aquí tot és predicat; les dues paraules que es posen en contacte tenen relacions de determinant a determinat; són dues relacions fonamentals del llenguatge gramatical.»

P. 45: «[...] l'article. [...] paraula que [...] serveix [a la nostra llengua] per a significar que en usar un mot el donem com a conegut pel seu significat per la persona a la qual parlem.»

P. 46: «Actualment l'article en català, té una posició perfectament fixada; precedeix el substantiu o adjectiu del qual és determinant i no se'n pot separar.»

P. 89: «L'infant, en un estat de llenguatge pre-gramatical, amb quatre soles paraules [...] expressa un pensament amb una d'aquestes paraules.»

P. 194: «En sintaxi, el gramàtic ha d'anar amb compte a donar regles, perquè la sintaxi no és com l'ortografia, perquè en la llegua parlada surt la construcció condemnada i al cap de vint anys els gramàtics han de sucumbir i donar-la com a bona. Només es pot fer que aconsellar i, si els escriptors adopten la construcció bona, amb el temps allò pot ser una regla sintàctica.»

P. 206-207: «Una expressió és acceptable quan té una força estilística, que vol dir que s'ha d'usar segons els casos, però, per fer-ho més literari, anar posant el bo i és una cosa esgarrifosa.»

P. 210: «*Després de* és una locució prepositiva i, emprant el llenguatge gramatical, equival a una preposició [...]»

P. 221: «En casos determinats podem veure si és millor posar el [relatiu] simple o el compost; això és qüestió d'estil i l'escriptor trobarà el mot adient, perquè davant de dues construccions correctes n'hi ha una de preferible a l'altra. La gramàtica hi pot fer poca cosa.»

⁵¹. Cal recordar que aquest text no és d'autoria immediata de Fabra.

P. 232: «Es poden anar fent complicacions [en les oracions de relatiu]. Aquestes complicacions es poden portar, gramaticalment, on es vulgui, i és tan forta la sobirania que estableix el terme relatiu amb l'antecedent, que fins resisteix aquestes complicacions extraordinàries, però arriba un moment que és de mal gust i enfarfeguen la llengua.»

P. 272-273: «[...] es pot dir dintre d'un context [...] «Inexplicable aquesta resolució». [...] Aquestes coses són estilístiques.»

En aquests fragments, tots relatius a qüestions de sintaxi, hi ha sobretot unitats relatives a la variació funcional: *llenguatge gramatical* (pàg. 9 i 210), *parlem* (pàg. 45), *llengua parlada* (pàg. 194), *força estilística i literari* (pàg. 206-207), *qüestió d'estil* (pàg. 221), *de mal gust i enfarfeguen la llengua* (pàg. 232) i *estilístiques* (pàg. 272-273). Destaca el fet que es pot deduir en el cas de *força estilística* (pàg. 206-207), una definició de *estil*, com a «ús segons els casos»; també a *qüestió d'estil* (pàg. 221): una construcció és «preferible» a l'altra.

Altres unitats es refereixen a la variació social: *infant* (pàg. 98), caracteritzat com a persona «en un estat de llenguatge pre-gramatical» i *gramàtics i escriptors* (pàg. 194, la segona també a la pàg. 221).

I hi ha la unitat *actualment* (pàg. 46), que es refereix explícitament a la variació històrica.

9.4.1.1.17. La variació sintàctica a la *Gramàtica catalana* (1946)

En aquest text trobem els següents fragments relatius a la variació sintàctica:

P. 24: «Són vulgars formes com *bullenta* [...] així com *feliça, capaça, iguala*.»

P. 30: «Una altra forma de l'article masculí és *lo* [...], usat encara en molts parlars catalans. A Barcelona no s'usa sinó en alguna frase estereotipada (*Per lo senyal de la Santa creu*) i se sent encara sovint darrera de *tot*. Ex.: *Tot lo dia* [...]»

P. 31: «l'arcaic *llur* [...]

En l'estil epistolar convindria conservar la distinció que feien els antics entre *aquest* i *aqueix* [...]»

P. 33: «Els mots *prou* [...], emprats com a numerals tendeixen a reemplaçar-se per *prous* [...], sobretot quan s'usen no adjuntats al nom al qual es refereixen.»

P. 49: «Construccions com *plau-me que ho facin* (amb el pronom posposat a una forma de l'indicatiu) són arcaïques.»

P. 50: «[...] el pronom *nos* i [...] el pronom *vos*, poden reduir-se a 's [...]: *anem's-en* [...].

P. 55: «En la llengua parlada es reemplaça sovint aquest [*els*] per *els hi* (Ex.: *Els hi he escrit una lletra*)».

P. 57: «En el parlar de Barcelona (i altres indrets) la combinació *li'n* es troba substituïda per *n'hi*. [...] *Li'n*, no cal dir-ho, és preferible a *n'hi*, sols admissible en l'estil col·loquial.»

P. 63: «Cal evitar curiosament el defecte, no rar en la llengua parlada, consistent a usar *amb* en lloc de *en* o *a*. [...]

amb. Cal evitar curiosament el defecte. no rar en la llengua parlada, consistent a usar *amb* en lloc de *en* o *a*. [...]

No és rar de trobar l'adverbi *baix* usat en substitució de la preposició *sota*. [...]

P. 64: «Com a sinònimes de *cap a*, es troben usades en la llengua escrita les preposicions *devers*, *vers* i *envers* [...]

P. 66: «Quan es segueixen dos o més adverbis en *ment*, es pot suprimir aquesta terminació en tots menys el primer [...]; és, però, preferible de no fer aquesta supressió [...]

P. 67: «Una falta greu que es comet sovint en la llengua parlada és la substitució de l'adverbi quantitatiu *gens* pel pronom *res*.»

P. 68: «En l'estil epistolar convindria conservar la distinció que feien els antics entre els adverbis *ací* i *aquí* [...]

61. Es un fet corrent en la llengua parlada de suprimir la partícula *no* en les proposicions negatives [...]

P. 71: «*No li era permès d'anar-hi* o *No li era permès anar-hi*. En general, la primera construcció és considerada avui preferible a la segona.»

P. 78: «d'altres usen la combinació arcaïca *ço que* [...]

En les proposicions relatives una acció futura pot ésser expressada posant el verb en indicatiu futur [...] o en subjuntiu present [...]. Avui, en la llengua escrita, s'usa gairebé exclusivament el subjuntiu present, malgrat que, amb l'ús de l'indicatiu futur, s'evitarien les frases equívokes [...] *Els qui treballeu sereu recompensats*»

P. 79-80: «Es del tot inacceptable d'emprar amb aquesta significació l'adjectiu o l'adverbi precedits de l'article definit *el* invariable (substituint un *lo* de la llengua parlada), que condueix a construccions absurdes com *No podria dir-vos el bonica que és aquella noia*.»

P. 81: «Dues faltes es cometen avui sovint en les proposicions subordinades [...]

Acostumeu-lo a que cada dia vingui a la mateixa hora (on els qui admeten aquestes construccions solen escriure *què* [...]) [...]

En aquests fragments, majoritàriament relatius a qüestions de sintaxi, hi ha unitats relatives sobretot a la variació funcional i la històrica, i, secundàriament, a la geogràfica i a la social. Pel que fa a la funcional, hi ha les unitats *parlars* i *se sent* (pàg. 30; la primera també a la pàg. 57), *estil epistolar* (pàg. 31 i 68), *llengua parlada* (pàg. 55, 63, 67, 68 i 79-80), *estil col·loquial* (pàg. 31), *llengua escrita* (pàg. 64 i 78) i *escriure* (pàg. 81).

En l'àmbit històric, hi ha les unitats *arcaiques* (pàg. 49), *no [és] rar* (pàg. 63) —‘d’ara però poc habituals’— i *avui* (pàg. 71 i 81). Quant a les varietats geogràfiques, són al·ludides amb les unitats *parlars catalans* i *Barcelona* (pàg. 30) i *parlar de Barcelona (i altres indrets)* (pàg. 57). Pel que fa a la variació social, hi ha la unitat *vulgar* de la pàg. 24, com a adjectiu que denota una avaluació respecte a un model de comportament.

En tres fragments, Fabra al·ludeix adiferents situacions de concurrència de variants: a la p. 33, explica en quins casos els «numerals» com *prou* tendeixen a reemplaçar-se per *prou*s; a la p. 50, explica que: «el pronom *nos* i el pronom *vos*, poden reduir-se a *s*; i a la p. 66, explica les dues possibilitats que hi ha quan se segueixen dos o més adverbis en *ment*.

9.4.1.1.18. La variació sintàctica a la *Gramàtica catalana* (1956 [1981])

En aquest text trobem els fragments següents sobre la variació en sintaxi:

P. 17: «[...] comunicar els nostres pensaments a altri per mitjà de la paraula.»

P. 23: «Són vulgars formes com *bullenta* [...] així com *feliça, capaça, iguala*.»

P. 28: «Una altra forma de l'article masculí és *lo* [...], usat encara en molts parlars catalans. A Barcelona no s'usa sinó en alguna frase estereotipada (*Per lo senyal de la Santa creu*) i se sent encara sovint darrera de *tot*. Ex.: *Tot lo dia* [...]»

P. 29: «Quant als noms propis de persona, és habitual (en la major part de les terres de llengua catalana) de fer-los precedir de l'article [...]»

P. 30: «En molts parlars catalans es diu *meua* [...] en lloc de *meva* [...]»

P. 31: «Equivalent a *aquest* i *aqueix* hi ha *est* i *eix*, encara vivents en alguns parlars catalans [...]»

P. 32: «L'adjectiu arcaic *llur* [...]

En molts parlars catalans s'ha perdut l'antiga distinció entre *aqueix* i *aquest*, distinció que es convindria conservar en l'estil epistolar [...]»

P. 33: «Els mots *prou* [...], emprats com a numerals tendeixen a reemplaçar-se per *prou*s [...], sobretot quan s'usen no adjuntats al nom al qual es refereixen.»

P. 37: «VERB. § 43. *El meu rellotge avança*: vet ací un acte de paraula o frase amb què expresseu un pensament. »

P. 60: «Construccions com *plau-me que ho facin* [...] són arcaiques.

[...] en cap manera [no pot dir-se], com fan alguns, *Hi vaig anar-hi [...]*»

- P. 62: «[...] el pronom *nos* i [...] el pronom *vos*, poden reduir-se a 's [...]: *anem's-en* [...].
Entre un pronom acabat en *s* i un mot començat en vocal, es troba algun cop usat *en* en lloc de *n'*. Ex.: *ens en anem* [...]
[...] existeixen (usades sobretot en alguns parlars) combinacions com *portà'ls* [...]. La llengua escrita rebutja aquestes combinacions, de les quals solament semblen admissibles, en un cert estil, les combinacions en què l'infinitiu és pla [...]: *coneixe'l* [...]
Les terceres persones del plural de l'imperatiu fan sentir habitualment una *t* davant els pronoms *hi* i *ho* [...]
[...] es diu molt *vence-la* [...] en lloc de *venç-la* [...]
Les formes d'imperatiu terminades en *s* suprimeixen habitualment la *s* final davant els pronoms febles. Ex.: *digue-li* [...]
- P. 66: «Aquestes construccions [*Hi han dos homes*], llargament usades en la llengua parlada, han estat fins avui considerades incorrectes, però potser algun dia s'hauran d'admetre en la llengua escrita, en concurrència, naturalment, amb les construccions tradicionals *Hi ha dos homes* [...].»
- P. 68: «En la llengua parlada es reemplaça sovint *els* datiu per *els hi* [...].»
- P. 69: «En el parlar de Barcelona (i altres indrets) la combinació *li'n* es troba substituïda per *n'hi* [...], sols admissible en l'estil col·loquial.»
- P. 73: «Alguns escriptors [...] prefereixen escriure *l'en hem tret* [...].»
- P. 76: «Una construcció com *he vist a la teva germana* (freqüent en la llengua parlada) [...] *amb*. Cal evitar curosament el defecte. no rar en la llengua parlada, consistent a usar *amb* en lloc de *en* o *a*. [...]
Sota. No és rar de trobar l'adverbi *baix* en substitució de la preposició *sota*.»
- P. 77: «Com a sinònimes de *cap a*, es troben usades en la llengua escrita *devers*, *vers* i *envers* [...].»
- P. 81: «Quan es segueixen dos o més adverbis en *ment*, es pot suprimir aquesta terminació en tots menys el primer [...]; és, però, preferible de no fer aquesta supressió [...].»
- P. 83: «Hom prescindeix correntment de marcar el caràcter negatiu d'una proposició per mitjà de l'adverbi *no*:
1r. En les proposicions introduïdes amb la conjunció *ni* [...]
2n. En les proposicions en les quals abans del verb figura algun dels mots *cap* [...].»
- P. 87: «**Amb el mateix valor que aquest *en*, es troba usada la preposició *a* seguida de l'article definit: *A l'entrar jo* [...] Però, avui, aquesta construcció és més aviat evitada.»
- P. 88: «En aquests conjunts [*Aviat començaran a tancar les portes*] els pronoms febles complements del verb en infinitiu poden anteposar-se al verb principal i aquesta anteposició, perfectament admissible, és sens dubte la preferentment usada en la llengua parlada.»
- P. 91: alteració de l'ordre dels «membres» de la «proposició» «en llenguatge més o menys emotiu» [...] «quan escrivim, solem abusar d'aquestes construccions emotives [...].»
- P. 94: «No és recomanable l'ús que alguns fan del relatiu *qui* en funció de subjecte [...] en les proposicions relatives explicatives. [...]
Quant a l'ús, com a subjecte, d'un *qui* feble (arcaic) en les proposicions relatives determinatives [...], es pot dir que estat ja abandonat per la gran majoria dels escriptors actuals.
L'antecedent es troba representat dins de la proposició relativa per mitjà del pronom relatiu, i és una falta que cal evitar curosament de representar-lo una segona vegada per mitjà d'un pronom feble. En el català d'ara es troben nombrosos exemples d'aquesta construcció defectuosa [...].»

P. 95: «Una construcció molt freqüent en la llengua parlada és la que consisteix a enllaçar la proposició relativa amb l'antecedent per mitjà d'un que merament conjuntiu i, llavors, dins la proposició relativa, representar l'antecedent per un pronom personal feble. Ex.: *És una fusta que se'n fan mobles.* [...] Cal evitar, en general, aquesta construcció; és, però, difícil de prescindir-ne en l'estil col·loquial, sobretot quan la construcció correcta donaria a la frase un caient excessivament artificios, impropri d'aquell estil.»

P. 96: «En concurrència amb aquest *el que* neutre, es pot usar *ço que* (arcaic) [...].
Les proposicions amb què es fa una pregunta són proferides amb una entonació especial [...].»

P. 97: «És del tot inacceptable d'emprar amb aquesta significació l'adjectiu o l'adverbi precedits de l'article definit el invariable (substituint un *lo* de la llengua parlada: *Tots sabem el difícil que és anar contra els interessos creats.* [...]

L'antic adjectiu interrogatiu *qual* (avui reemplaçat totalment per *quin*) [...].»

P. 98: «[...] les combinacions *qui que* i *què que* (ja posades en ús per alguns escriptors).»

P. 101: «En aquestes proposicions, certs parlars catalans reemplacen *hauria* per *hagués*: *Si hagués plogut, no haguéssim sortit.*»

P. 102: «Avui, en la llengua escrita, s'usa gairebé exclusivament el subjuntiu present [*Els qui treballin seran recompensats*].»

P. 107-108: «§128. Prescindint del cas en què hi hagi mots sobreentesos, un terme com *jo* [...], no pot en general constituir, ell sol, una frase si no és amb l'ajut d'elements extralingüístics: exemples, el grup *el meu rellotge* esmentat en la nota del § 43, el mot *Sortida* o el grup *Entrada prohibida* escrits a dalt d'una porta, les simples indicacions, les acotacions, etc. [...].»

Destaquen en primer lloc les unitats relatives a la variació funcional: *paraula* (p. 17) i *acte de paraula* (p. 37), que remetent al caràcter primerament oral de la llengua. També hi ha les unitats *llengua parlada* (p. 66, 68, 76, 88, 95 i 97), *escrit* (p. 77, 102 i 108), *estil col·loquial* (p. 69 i 95), *llenguatge més o menys emotiu* i *construccions emotives* (p. 91), *entonació* (p. 96) i *estil epistolar* (p. 32).

Quantitativament, també destaquen l'exposició de concurrència de variants: entre *prou* i *prous* (p. 33); entre *anem-nos-en* i *anem's-en*, *ens n'anem* i *ens en anem*, *vagin-hi* i *vagin-t-hi*, *venç-la* i *venc-e-la* i *digues-li* i *digue'li* (p. 62); entre *baix* i *sota* (p. 76); entre les dues possibilitats en les construccions amb dos o més adverbis en *ment* (p. 81); entre l'ús de *no* en construccions negatives encapçalades per *ni* o mots com *cap* i el no-ús (p. 83); i entre «*en*+infinitiu» i «*al*+infinitiu» (p. 87).

Després hi ha les unitats relatives a la variació històrica: *arcaic* (p. 32, 60, 94 i 96), *antic* (p. 32 i 97), *tradicional* (p. 66), *avui* (p. 87) i *català d'ara* (p. 94).

A continuació, hi ha les unitats i els fragments relatius a la variació social: *alguns* (p. 60) i *vulgar* (p. 23). I hi ha una unitat relativa a la variació geogràfica: *major part de les terres catalanes* (p. 29).

Pel que fa a les unitats relatives simultàniament a més d'una variació, destaquen les tres relatives alhora a la funcional i la geogràfica: *parlars* (p. 28, 30, 31, 32, 62 i 101), el fragment «A Barcelona s'usa i se sent» (p. 28) i la unitat *parlar de Barcelona i altres indrets* (p. 69). Després hi ha la unitat *alguns escriptors* (p. 73 i 98), relativa a la variació social i la funcional, i la unitat *la gran majoria dels escriptors actuals* (p. 73 i 98), relativa a la variació social, la funcional i la històrica.

9.4.1.1.19. Observacions sobre la concepció de Fabra de la variació sintàctica als textos especialitzats pertinents

Els textos on hem trobat més informació sobre la variació sintàctica han estat el text «Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari», de 1907, la *Gramàtica de la llengua catalana*, de 1912, el *Recull de les lliçons del curs de català superior*, de 1933-1934, i les gramàtiques de 1946 i 1956. Sobre la variació lingüística en general, on més n'hem trobat ha estat en el *Diccionari general de la llengua catalana*, i, secundàriament, en el primer dels altres textos acabats d'esmentar.

Pel que fa al buidatge, cal destacar la gran diversitat de categories lèxiques, de recursos retòrics i de fragments que hem trobat en els textos fabrians per referir-se als diferents tipus de variació lingüística, la qual cosa ha exigint una lectura molt atenta dels textos.

Quant a quin tipus de variació és el més al·ludit per Fabra, és una qüestió difícil d'aclarir amb rotunditat. Però fets com els tres següents porten a concloure que la variació funcional és el tipus de variació més present en els textos especialitzats pertinents de Fabra:

a) La variació funcional és molt tractada en sis textos (la *Gramàtica de la llengua catalana*, de 1912, «Filòlegs i poetes», de 1918, «La depuració de la llengua literària», de 1927, el Diccionari i les gramàtiques de 1946 i 1956).

b) En el tractament de 34 de les 46 qüestions de sintaxi descrites amb alguna referència explícita a la variació hi ha referències a la variació funcional.

c) Fins i tot els textos amb menys informació sobre variació lingüística és de la variació funcional que donen més informació.

Paral·lelament, la variació històrica, d'una banda, és força tractada en quatre textos (la *Gramàtica de la llengua catalana*, de 1912, «L'obra de depuració de la llengua catalana», de 1924, «La depuració de la llengua literària», de 1927, i el Diccionari); i, d'altra banda, és al·ludida en el tractament de 19 de les 46 qüestions de sintaxi descrites amb alguna referència explícita a la variació. Això porta a concloure que és la segona variació més present en els textos especialitzats pertinents de Fabra.

Si passem a les observacions generals sobre els tipus de variació, podem dir, d'entrada, que la gran quantitat d'unitats referents a més d'un tipus de variació lingüística evidencia la dificultat d'aïllar les diferents menes de variació: difícilment una unitat no es refereix, ni que sigui implícitament, al temps i a l'espai.

Les qüestions sintàctiques en el tractament de les quals Fabra fa referència a alguna mena de variació es poden veure en el quadre següent:

<i>Qüestions</i>	<i>Variació històrica</i>	<i>Variació geogràfica</i>	<i>Variació social</i>	<i>Var. fun— cional</i>
<i>Preposicions en general</i>	Sí	No	No	No
<i>Preposició ad</i>	Sí	No	No	No
«al/en + <i>infinitiu</i> »	Sí	No	No	No
<i>Locució a pesar de</i>	Sí	No	Sí	No
<i>Preposició en</i>	Sí	No	No	No
« <i>preposicions àtones + que</i> »	Sí	No	Sí	Sí
<i>Preposició devés [sic]</i>	No	Sí	No	Sí
<i>Preposició a</i>	No	No	No	Sí
<i>Preposició a amb el CD</i>	No	No	No	Sí
<i>Locució En sense</i>	No	No	No	Sí
<i>Preposició vers</i>	No	No	No	Sí
<i>En/hi en dislocacions</i>	Sí	No	Sí	Sí
<i>Combinació n'hi</i>	No	Sí	No	No
<i>Pronom ho</i>	No	Sí	No	No
<i>En/ho predicatius</i>	No	No	No	Sí
<i>Relatius qui/que</i>	Sí	No	Sí	Sí
<i>Relatius compost/simple</i>	No	No	No	Sí
<i>llur</i>	Sí	No	No	Sí
<i>Concordança del part. pass.</i>	Sí	No	No	Sí
<i>Article neutre</i>	Sí	No	No	Sí
<i>Verbs auxiliars</i>	Sí	Sí	Sí	Sí
<i>Ordre dels elements</i>	Sí	No	No	Sí
<i>Partícula no</i>	Sí	Sí	No	Sí
<i>gerundi</i>	No	No	No	Sí
«no + <i>imperfet de subjuntiu</i> »	No	No	No	Sí
<i>lo (article definit)</i>	No	Sí	No	No
<i>plau-me</i>	Sí	No	No	No
<i>els hi per els</i>	No	No	No	Sí
<i>res per gens</i>	No	No	No	Sí
<i>ací/aquí</i>	No	No	No	Sí
<i>ço que</i>	Sí	No	No	No
<i>Futur en les subordinades</i>	No	No	No	Sí
<i>el + nom propi</i>	No	Sí	No	No
<i>est/eix</i>	No	Sí	No	No
<i>aquest/aqueix</i>	No	No	No	Sí
<i>Concordança de haver-hi</i>	No	No	No	Sí
<i>l'en hem tret</i>	No	No	Sí	Sí
<i>amb per en o a</i>	No	No	No	Sí
<i>Proclisi dels pronoms en conjunts verbals</i>	No	No	No	Sí
<i>qui subjecte</i>	No	No	Sí	Sí
<i>ço que</i>	Sí	No	No	No
<i>Entonació interrogativa</i>	No	No	No	Sí
<i>qual interrogatiu</i>	Sí	No	No	No
<i>què que i qui que</i>	No	No	Sí	Sí
<i>hagués/hauria</i>	No	Sí	No	Sí
<i>Frases incompletes</i>	No	No	No	Sí

Del quadre es desprèn que en poques qüestions el Mestre fa consideracions relatives a més d'un tipus de variació. Només en una qüestió, la de l'ús dels verbs auxiliars *haver* i *ser*, hem trobat en aquests textos fabrians observacions des dels quatre tipus de variació. En tres qüestions, el Mestre fa observacions relatives a tres tipus de variació:

fa consideracions històriques, socials i funcionals en parlar de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* i els relatius *qui* i *que*, i consideracions històriques, socials i funcionals en parlar de la partícula *no*. I en onze qüestions més, el lingüista gracienc fa observacions relatives a dos tipus de variació: fa consideracions socials i funcionals en parlar dels pleonasmes en oracions de relatiu, en parlar de *l'en hem tret*, de *qui* subjecte i de les construccions *què que* i *qui que*; remet a circumstàncies històriques i socials en parlar de la locució *a pesar de*; fa consideracions geogràfiques i funcionals en parlar de la preposició *devés* i de l'ús de *hagués* per *hauria*; i fa consideracions històriques i funcionals en parlar de la concordança del participi passat, de *llur*, de l'article neutre i de l'ordre dels elements de la frase.

Pel que fa a la variació lingüística en general, cal destacar les observacions següents:

1. Des del punt de vista històric, destaquen les dues perioditzacions presents en el DGLC: mentre que en la historiografia la cronologia general es divideix en edat antiga (fins al segle V dC), edat mitjana (fins al segle XV), edat moderna (fins al segle XVIII) i edat contemporània —que el mateix Mestre recull en diverses entrades la diccionari—, Fabra fa servir els mots *antic* i *clàssic* per referir-se a l'edat mitjana i el mot *modern* per referir-se als segles XIX i XX.
2. Des del punt de vista geogràfic, el més destacat són les relacions semàntiques entre diferents unitats: l'ús de *parlar* i *llenguatge*, sinònims eventualment, com a hiperònims de *llengua*, *dialecte* i *patuès*, a l'entrada *parlar* del DGLC i la sinonímia, al mateix diccionari en altres textos entre *parlar*, *llenguatge*, *llengua* i *dialecte*.
3. Des del punt de vista social, destaquen algunes unitats relatives a l'organització social, vertical —com ara *baix poble* o *classe alta*—, i a la contraposició entre el camp i la ciutat —*parlar comarcal*, *provincialisme* i *ruralisme*.
4. Des del punt de vista funcional, destaquen la sinonímia entre *estil*, *forma* i *llenguatge*, com a significants del significat 'manera d'expressar el pensament', i la

pertinença de les unitats *llengua*, *llenguatge*, *tecnicisme*, *tecnologia* i *terminologia* al camp semàntic del factor temàtic de les varietats funcionals, amb una sinonímia possible entre elles.

5. Pel que fa a la variació interlingüística, cal recordar que hem trobat al DGLC 55 entrades relatives a les llengües més conegudes, amb un ús previsiblement sinònim en la majoria de les definicions de les unitats *llengua* i *llenguatge*

9.4.1.2. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS NO ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

9.4.1.2.1. La variació sintàctica al *Compendio de gramàtica catalana* (1929)

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 47: «Úsase bastante, aun en el lenguaje literario, en substituyendo a *ho* predicativo del verbo *ésser* [...] *Ell és peresós, però tu n'ets encara més*. También se encuentra algunas veces *hi* en substitución de un predicativo no representable por *ho* o *en*. Ej.: *Et tornes molt dolent* [...]: *T'hi tornes*.»

En aquest fragment hi ha la unitat funcional *lenguaje literario*.

9.4.1.2.2. La variació sintàctica a la *Gramàtica catalana* (1933 [1918])

En aquest text trobem els següents fragments relatius a la variació sintàctica:

P. 39: «En el català modern (sobretot en la llengua escrita) s'havia estès el costum de distingir l'adjectiu, quan no es refereix a cap substantiu expressat o sobreentès, de l'adjectiu quan es refereix a un substantiu masculí sobreentès, anteposant-li, en el primer cas, un *lo* invariable (dit article neutre) en lloc de l'article masculí. Així, *L'home dolent i EL bo*; però: *Ha dit això, i LO bo és que no ho sap* [...]. La llengua literària rebutja avui aquest *lo* reemplaçant-lo per *el* [...]»

P. 40: «*Vuit i quinze són dos nombres primers entre ELLS* [francès: *premiers entre EUX*], preferible a *Vuit i quinze són dos nombres primers entre SI* [castellà: *primos entre SÍ*].»

P. 41: «És molt freqüent avui la substitució de *els* datiu per *els hi*.»

P. 42: «En el llenguatge parlat és freqüent l'ús de *en* com a predicatiu (en lloc de *ho*). Ex: *Diu que són blaus i no EN són.* [...] La llengua literària evita generalment aquest *en*, reemplaçant-lo per *ho* [...]»

P. 43: «Immediatament davant del verb són possibles les formes *me* [...]. Cal, però, advertir que, en aquest cas, *nos*, *lo* i *los* són arcaics o dialectals, i que, en general, les formes reforçades (*em*, &.), i àdhuc *us*, són preferibles a les plenes.»

P. 46: «Darrera de la primera persona del plural de l'imperatiu és admissible la substitució de —*nos*— per 's-. Ex: *enviem's-el* [...]»

P. 48: «Darrera de la segona persona del plural de l'imperatiu és admissible el canvi de —*vos*— en 's-. Ex: *envieu's-el* [...]»

Davant del verb alguns prefereixen *vos* a *us*, sobretot en el cas en què la combinació no va immediatament precedida d'un mot acabat en vocal altra que *i* o *u* pertanyents a un diftong decreixent. [...]

El datiu singular del pronom *ell* és *li*, però li apareix sovint reemplaçat per *hi* quan el dit datiu concorre amb un altre pronom de tercera persona. El canvi de *li* en *hi* té lloc principalment quan el segon pronom és un acusatiu del pronom *ell*, en el qual cas la llengua literària usa avui exclusivament *hi* (almenys a Catalunya).

-**l'hi** (per *li/l*) darrera el verb [...]

P. 52: «53. Entre un pronom acabat en *s* i un mot començat en vocal o *h*, és permès d'usar la forma *en* en lloc de la forma *n'*. Així: *ens en anem* [...].

54. El llenguatge parlat fonent *li*, *l'hi*, *la hi*, *li ho* i *li hi* (pronunciats habitualment *li*), convé tenir present que *li* és datiu [...]

P. 53: «55. Essent molt freqüent en el llenguatge parlat l'ús de la combinació *els hi* com a datiu plural del pronom *ell* [...], i essent-ho igualment la substitució de la dita combinació a les combinacions del datiu del plural de *ell* amb els acusatius d'aquest pronom i amb *ho* [...]

P. 55: «56. El llenguatge parlat (Barcelona) usa *n'hi* com a combinació del pronom *en* o *ne* amb l'adverbi *hi* i com a combinació del pronom *en* o *ne* amb el datiu *li* [...]

P. 56: «En el llenguatge parlat és freqüent l'addició d'un *hi* a la combinació del datiu *els* i el pronom *en* [...]

P. 57: «El possessiu arcaic *llur* es pot usar en lloc de *seu* [...]

Aquests possessius [els febles] a penes s'usen en la llengua parlada [...], i és completament infundada la preferència que alguns els donen sobre *el meu* [...]. Davant d'un nom femení començat en vocal o *h*, sembla permisible la substitució de *ma* [...] per *mon* [...] (Cf., en el llenguatge parlat, *son àvia* [...]).

[...] Notem l'existència de *est* i *eix*, equivalents a *aquest* i *aqueix*.»

P. 59: «El català antic posseïa un *qui* feble que usava sovint en lloc del *que* subjecte. Ex.: *L'home qui ha vingut...* [...] Modernament s'havia intentat de restablir l'ús d'aquest *qui* [...]

P. 60: «[...] però avui, havent-se demostrat que [...] el restabliment del *qui* feble no compensaria els danys que aquesta [la llengua] en sofriria (puix que suposaria la pèrdua de la distinció importantíssima que el català parlat fa encara entre les oracions de relatiu substantives que designen persona i les que designen cosa [...]), la quasi totalitat dels escriptors que un dia havien estat favorables a l'admissió d'aquell *qui* hi ha anat renunciant [...]. Ara, convé notar que, àdhuc entre els qui ja no accepten el *qui* feble arcaic, és encara bastant freqüent, en les oracions no determinatives [...], d'emfasitzar el relatiu en funció de subjecte reemplaçant *que* per *qui* (fort). Ex.: *En Pere Bosch, QUI és el capità de l'equip...*»

P. 61: «En la llengua escrita no és rar de trobar el relatiu compost *el qual* [...] reemplaçat per les combinacions *el quin* i *el que*.

[...] alguns reemplaçen equivocadament *el qual* per *quin* o *qual* [...]

En lloc de *el... del qual*, alguns escriuen a tort *qual* o *quin* [...]

P. 62: «El llenguatge parlat recorre freqüentment a una construcció que consisteix a construir la proposició de relatiu com si fos una proposició independent [...] *La sala QUE els balcons donen al carrer*.[...] Aquestes construccions no són en tot cas tolerables sinó en l'estil col·loquial. [...]

P. 63: «A vegades és usada amb la mateixa força que *el que* la combinació *allò que*. També s'ha usat molt, modernament, la combinació arcaica *ço que*, que avui és més aviat evitada. [...]

A vegades és usada amb la mateixa força que *el qui* la combinació *aquell qui*.»

P. 65: «En el llenguatge parlat no és rar de donar als mots *prou* [...] els plurals *prou* [...], sobretot en el cas en què no van adjunts a un substantiu. Ex.: *Vols més llibres? — No, ja en tinc PROUS*.»

P. 67: «*Hom pot haver anat més lluny en el desenvolupament de TAL O TAL idea*. (Cp. en francès: *On a pu aller plus loin dans le développement de TELLE OU TELLE idée*).»

P. 68: «*hom* (equivalent al pronom francès *on*). [...]

[...] és avui bastant usat en la llengua escrita el pronom dialectal **quelcom**.»

P. 95: «[En català antic els verbs reflexius i un gran nombre de verbs intransitius, tals com *ésser* [...], formen normalment llurs temps compostos anteposant els temps simples del verb *ésser* a llur participi passat, el qual concorda llavors amb el subjecte de la proposició. Ex.: [...] *No crec que sia estada ella*. [...].]»

P. 98: «La posposició dels pronoms febles al verb quan aquest està en altres temps (Ex.: *Plau-me que ho facin*) és un arcaisme que cal usar amb una gran circumspecció.

Quan un verb en infinitiu fa de complement d'un verb anterior, sovint els pronoms complements d'aquell són atrets per aquest, adjuntant-s'hi en lloc d'adjuntar-se a l'infinitiu de què són complements. Ex.: *M'ho vaig decidir a fer* [...]

P. 99: «[...] Ex.: *Anar-nos-en* i *Anà'ns-en*. | *Conèixer-la* i *Coneixe'la*.

La llengua escrita ha de preferir en tots els casos les formes I a les formes II, les quals solament són tolerables (i encara només en l'estil col·loquial) quan l'infinitiu termina en *er* feble [...]

[...] es diu molt *vence-la* [...] en lloc de *venç-la* [...]. La llengua escrita ha de donar indubtablement la preferència a les formes d'imperatiu terminades en consonant [...]

Els imperatius en *es* suprimeixen habitualment la *s* final davant dels pronoms afixats. [...] *digue'li* [...].

Les terceres persones del plural de l'imperatiu deixen habitualment sentir una *t* davant dels pronoms *hi* i *ho* [...].»

P. 100: «És freqüent l'anteposició de la preposició *a* a l'adverbi *on* [...].

[...] Antigament, en l'estil epistolar, hom emprava *ací* per a denotar la localitat on era el qui escrivia la lletra, i *aquí* per a designar la localitat on era aquell a qui aquesta anava adreçada [...] Una distinció anàloga s'establia entre els dos adjectius demostratius *aquest* i *aqueix*.»

P. 105: «Quan es segueixen dos o més adverbis en *ment* es pot suprimir aquesta terminació en tots els adverbis menys el primer [...].

Quan en una proposició negativa algun dels mots *ningú* [...], precedeix el verb, és corrent avui de suprimir l'adverbi *no*.»

P. 107: «Darrera de tampoc [...] és també corrent d'ometre l'adverbi *no* davant del verb de la proposició negativa [...].

La locució *no res* tendeix a reduir-se a *res* en la llengua parlada [...]

P. 110: «S'enganyen els qui creuen que el *pas* del català tradueix el *pas* del francès [...]

P. 115: «[...] el defecte, no rar en la llengua parlada, consistent a usar *amb* en lloc de *en* o de *a*.»

P. 123: «[...] els autors moderns darrera de *fins* ometen generalment *en* [...]»

P. 124: «Una altra forma, avui antiquada, d'aquesta preposició, és *sens*, que trobem encara usada en la locució adverbial *sens dubte* i en alguna frase estereotipada.

[...] *Sots* és una forma arcaica [...] perfectament admissible formant part de certes locucions [...]

ultra, arcaica, recentment reintroduïda en la llengua escrita per substituir la locució *ademés de* [...]

P. 128: «Modernament *doncs* ha estat usat a tort, en la llengua escrita, com a conjunció causal.»

P. 130: «[...] les locucions conjuntives del llenguatge actual formades amb *lo qual* o *lo que* [...]

P. 132: «És avui freqüent la supressió de *que* darrera la preposició *segons* [...] l'antiga locució conjuntiva *segons que*. [...]

Exemples antics de *posat que* [...]

P. 134: «En el català escrit actual hom troba sovint usat *doncs* en lloc de *puix*, i algun cop, també, *puix* en lloc de *doncs*. [...]

Una altra conjunció causal del català antic, **car**, és avui correntment usada en la llengua literària.»

Destaquen en primer lloc, en aquest fragment, les unitats que remetent a més d'una variació alhora: a la pàg. 123, la unitat *autors moderns* remet alhora a la variació social i funcional (*autors*) i històrica (*moderns*). El fragment «En el català modern (sobretot en la llengua escrita)», de la pàg. 39, i la unitat *català escrit actual*, de la pàg. 134, remetent alhora a la variació històrica i la funcional; i la unitat *la quasi totalitat dels escriptors* (pàg. 40), a la funcional i la social.

Pel que fa a les unitats i els fragments que remetent només a una sola variació, destaquen els 21 passatges relatius a la variació funcional i els 18 relatius a la històrica.

El detall dels 21 primers és:

— Pàg. 42, 52, 53, 56, 57, 60, 62, 65, 107 i 115: *llenguatge parlat*

— Pàg. 39, 42, 48 i 134: *llengua literària*

— Pàg. 61, 68, 99 i 124: *llengua escrita*

— Pàg. 62 i 99: *estil col·loquial*.

— Pàg. 100: *estil col·loquial*.

El detall dels 18 relatius a la història és:

— Pàg. 43, 57, 63, 98 i 124: *arcaic/arcaisme*

- Pàg. 59, 95, 100, 124 i 132: *antic/antigament/antiquada*
- Pàg. 39, 41, 60, 105 i 132: *avui*
- Pàg. 59 i 63: *modernament*
- Pàg. 130: *actual*

Després, hi ha 4 passatges amb al·lusions interlingüístiques: *francès* (pàg. 40, 67 68 i 110) i *castellà* (pàg. 40); 3, amb al·lusions socials: *alguns* (pàg. 48, 57 i 61); i 3 més, amb al·lusions geogràfiques: *dialectals* (pàg. 43 i 68) i *Catalunya* (pàg. 48).

9.4.1.2.3. La variació sintàctica al discurs de Fabra com a president dels Jocs Florals de Barcelona de 1934

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 199: «Per damunt dels parlars catalans, els nostres escriptors medievals havien format una llengua escrita *única*, una llengua literària en la qual traspuaven a penes les diferències dialectals: el català que s'escrivia en els inicis de la renaixença [*sic*] no era pas la llengua moderna que hauria sortit d'aquella llengua antiga si no hagués sobrevingut la decadència [*sic*] literària; però calia que ens decidíssim a escriure en català, encara que fos en el català pobre i deturpat de la decadència perquè un dia poguéssim arribar a formar de nou una *llengua catalana*, una llengua literària que fos digna successora de la nostra gloriosa llengua medieval.» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984)]

P. 203: «Potser podia retreure's als antinormistes que [...] no sabessin fer el sacrifici de llurs preferències com havien fet els membres de l'Institut d'Estudis Catalans.» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984)]

P. 204: «[...] fer comprendre la necessitat de formar una llengua escrita única per damunt les varietats dialectals de la llengua parlada; d'altres per convèncer els arcaïtzants que no es tractava d'una mera restauració de la llengua medieval; d'altres, en fi, per fer desaparèixer les divergències que forçosament havien de sorgir en el treball de selecció que exigia la formació d'una llengua literària.» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984)]

P. 205: «[...] comparem el pobre català de la decadència [*sic*] amb el català depurat i normalitzat d'avui [...]

[...] difondre la coneixença de la llengua literària, d'aquesta llengua depurada i normalitzada que tant ens ha costat d'elaborar, i que no és pas el pobre català que parlen la majoria dels catalans i que s'escriu habitualment, ple de castellanismes i de vulgarismes vergonyosos. Cal fomentar l'ensenyament del català, sobretot entre els qui millor poden dofondre'n la coneixença en la massa parlant catalana: els qui escriuen per al públic i, des d'ara, els mestres. Cada dia augmenta el nombre dels qui llegeixen el català; però el català que els ofereixen les nostres publicacions *¿és sempre correcte?*» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984)]

En aquests fragments destaquen en primer lloc les unitats que remetent a més d'un tipus de variació alhora. En primer lloc n'hi ha una (pàg. 199) que remet a 4 tipus: *els nostres*

(interlingüística: no els d'altres llengües) *escriptors* (social i funcional) *medievals* (històrica). En segon lloc, 2 unitats remeten a 3 tipus de variació: a les pàg. 199 i 205, *català pobre* (funcional) *de la decadència* (històrica, social i funcional); i *català depurat i normalitzat* (social i funcional) *d'avui* (històrica). En tercer lloc, hi ha 2 unitats que remeten a 2 tipus de variació: a la pàg. 199, *català que s'escrivia* (funcional) *en els inicis de la renaixença* (històrica); a la pàg. 204, *llengua escrita* (funcional) *única per damunt les varietats dialectals* (geogràfica) *de la llengua parlada* (funcional); i a la pàg. 205, *els qui millor poden difondre'n [de la llengua literària] la coneixença entre la massa parlant catalana: els qui escriuen* (funcional) *per al públic* (social).

Entre les referències a un sol tipus de variació, destaquen les unitats relatives a la funcional: *llengua literària* (pàg. 199, 204 i 205), *llengua escrita* i *escriure* (pàg. 199) i *català que ofereixen les nostres publicacions* (pàg. 205). La variació social (pàg. 204: *arcaïtzants* i pàg. 205: *vulgarismes vergonyosos, mestres* i *els qui llegeixen en català*) és esmentada en 4 ocasions, igual com la històrica (pàg. 199 i 204; *llengua medieval* i pàg. 199: *llengua moderna que hauria sortit de la llengua antiga* i *decadència*). La geogràfica és esmentada, a la pàg. 199, amb les unitats *parlars catalans* i *dialectals*. I la interlingüística, a la pàg. 205, amb la unitat *castellans*.

9.4.1.2.4. La variació sintàctica a «Desviacions en els conceptes de llengua i Pàtria» (1934)

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 287-288: «Dins les dues concepcions indicades es troba força estesa l'opinió que tots els territoris compresos del Llemosí al sud de València, i dels Alps a l'Atlàntic, parlen una sola llengua amb diversos matisos o dialectes, els quals —suposen— són poc divergents. Això porta, naturalment, a la conclusió que dintre el gran marc de la pretesa llengua occitànica es troben en un mateix peu d'igualtat el valencià i el català, el lemosí i el provençal, el gascò i el mallorquí, etc.

Caldria reflexionar bé sobre el perill que enclou per a la consciència de la unitat de la llengua allò que de primer antuvi podria semblar tot el contrari: en comptes d'eixamplar-se l'àrea geogràfica del nostre idioma, com algú creuria, el català queda diluït en aquesta superior unitat lingüística i esbocinat en altres llengües o dialectes; l'occitanisme, concebut

així, tendeix, per via indirecta, a contraposar a la llengua catalana una *llengua valenciana* i una *llengua mallorquina*, amb la mateixa raó que hi hauria per a l'existència d'una *llengua menorquina* o *lleidatana* o *castellonenca*, etc.

Altrament, hi ha una raó científica que s'oposa a aquestes teories occitanistes. Avui la lingüística afirma que el català i la llengua d'oc —coneguda per tots els romanistes amb el nom de provençal— són dues llengües diferents, constitueixen dos grups lingüístics a part, malgrat les semblances de diversa índole que hom hi pugui trobar, les quals no són més grans que les que hi ha entre el castellà i el portuguès. Algunes de les varietats del provençal és, certament, de fàcil comprensió per a un català mitjanament il·lustrat, però això no vol dir pas identitat de llengua. A ningú no se li acudirà de dir que el català i l'italià formen part d'una mateixa unitat lingüística pel sol fet que un públic català pugui seguir amb relativa facilitat una representació teatral en italià, llengua fàcil si hom la compara amb algun dels parlars occitans, com l'auvernès o el gascó, només comprensibles al qui s'ha dedicat especialment a llur estudi.

Per a la comparació de dues llengües hem de tenir especialment en compte l'època dels textos comparats i els dialectes a què pertanyen. Cal referir-se, naturalment, als temps actuals, i els termes de comparació no han d'ésser els dialectes fronterers, ans aquells que han cristal·litzat en llengües literàries (dos escriptors la llengua dels quals pot servir a aquest objecte, serien Mistral i Verdaguer). Si comparéssim textos catalans primitius amb els provençals coetanis, ens trobaríem en el cas de semblances que tots ells presenten també amb els d'altres llengües romàniques.» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984)]

El tema principal d'aquest text és, dins de la variació interlingüística, quins criteris cal seguir per establir si dues modalitats són dues llengües diferents o dos dialectes d'una mateixa llengua. Un criteri decisor no pot ser la comprensió, ja que modalitats frontereres són fàcilment comprensibles pels parlants d'aquestes modalitats. Cal comparar textos actuals i de les varietats de les dues modalitats en qüestió que han quallat com a llengües literàries: aplicant aquets criteris el provençal de Mistral i el català de Verdaguer són dues llengües diferents. Com a mostra de la centralitat d'aquesta qüestió en aquest fragment hi ha la quantitat d'unitats de significació pròpies de la variació interlingüística: *llengua occitànica*, *català*, *llengua d'oc*, *provençal*, *castellà*, *portuguès* i *italià*. Secundàriament, fruit de tot el raonament també, hi ha les unitats de variació geogràfica: *dialectes*, *àrea geogràfica*, *valencià*, *mallorquí*, *menorquí*, *lleidatà*, *castellonenc*, *auvernès*, *llemosí*, *provençal* i *gascó*.

A banda d'aquestes variacions, hi ha dues unitats (*algú* i *públic català*) que al·ludeixen a la variació social i una, a la variació funcional (*representació teatral*).

9.4.1.2.5. La variació sintàctica a la *Grammaire catalane* (1941)

A la pàg. 36 dóna els tres graus del demostratiu, que només es mantenen en «le style épistolaire», unitat funcional.

9.4.1.2.6. Observacions sobre la concepció de Fabra de la variació sintàctica als textos no especialitzats pertinents

Com es pot veure, els textos són pocs (sis) i els fragments molt breus en general, i contenen poques unitats que no haguéssim trobat en els textos especialitzats pertinents. Cal esmentar, però, que en el discurs dels Jocs Florals hi ha la unitat *els nostres escriptors medievals*, que remet als tipus de variació interlingüístic, social, funcional i històric, i que la variació més al·ludida és la funcional. També és destacable, la breu teorització sobre la distinció entre llengües del manifest «Desviacions...», segons la qual el criteri definitiu per saber si dues modalitats són llengües diferents o varietats d'una mateixa llengua és la identitat o no entre les respectives llengües literàries contemporànies.

9.4.1.3. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE FABRA DE LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS PERTINENTS

Fruit del que acabem de comentar en l'epígraf anterior, hem de dir que la informació dels textos no especialitzats pertinents no modifica les observacions que ja hem fet al § 9.4.1.1.19.

9.4.2. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS

9.4.2.1. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A «AFIXOS PRONOMINALS Y TEORIA DE L'APÒSTROF» (1891)

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 388: «Hem de depurar y enriqueir el vocabulari y la sintaxis, però las formas actuales y la pronunciació oriental han de ser defintivament adoptadas, per la seva innegable superioritat.»

Fabra fa servir en aquest fragment la unitat històrica *actual* i la geogràfica *oriental*.

9.4.2.2. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A «SOBRE LA REFORMA LINGÜÍSTICA Y ORTOGRÁFICA» (1892)

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 168: «¿Estamos todos acordes sobre cuál ha de ser el moderno catalán literario? [...] era imposible seguir desechando del lenguaje escrito muchas formas y construcciones que todos los escritores consideraban vulgares ó defectuosas. [...] Hice la gramática del catalán literario más generalmente usado [...] no me apartaba lo más mínimo del lenguaje hablado: las gramáticas francesas me enseñaban el idioma que hablan los franceses; [...] El estudio detenido [de la lengua i l'ortografía] me ha hecho ver cuán defectuosa es nuestra ortografía, cuán regular el sistema gramatical de nuestro dialecto [«catalán oriental»]. Y por eso soy partidario de una reforma ortográfica y creo que el moderno catalán literario no ha de ser otro que el hablado, depurados su vocabulario y su sintaxis.» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984)]

En aquest fragment hi ha la unitat *moderno catalán literario*, que remet alhora a la variació històrica (*moderno*), a la interlingüística (*catalán*, com a llengua d'un territori) i a la funcional (*literario*); les unitats *catalán literario más generalmente usado*, *el idioma que hablan los franceses* i *[catalán] hablado* —a la sintaxi del qual fa referència—, que remetent alhora a la interlingüística i a la funcional; i la unitat *escritores*, que remt alhora a la funcional i la social. Pel que fa a la variació funcional, hi ha les unitats *lenguaje hablado* i *lenguaje escrito*. Pel que fa a la variació geogràfica,

hi ha les unitats *dialecto* i *atalán oriental*, del qual el Mestre afirma que té un «sistema gramatical».

9.4.2.3. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A «LA DEFINICIÓ DE LA LLENGUA CATALANA» (1897)

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 5: «Añadió [Fabra] que es costumbre darla [a la llengua catalana], en sentido de desdén, el calificativo de dialecto, ocurriendo casi siempre que los que tal dicen desconocen el valor de la palabra *dialecto*, pues se cree que este es un idioma que procede de otro, cuando acontece lo contrario.

Para aclarar este punto historió como se han ido formando los lenguajes que hoy se hablan, explicando que antes de las nacionalidades existían una infinidad de hablas románicas, que no eran tan diferentes que no coincidieran en muchos caracteres capitales. Por accidentes históricos uno de los dialectos triunfa sobre los demás y éstos con el tiempo degeneran y se corrompen. El que logra predominar, absorbe a todos y queda como lengua oficial. Así, pues, los dialectos son los que sirven de base a las lenguas reconocidas.

Cuando los grandes Estados se anexionan un territorio que habla la lengua de otro dominio, á veces ésta sucumbe, queda anulada por la lengua oficial, que va minando hasta que logra vencer é imponerse, mientras que otras veces cuesta el que esto suceda, principalmente cuando se ha poseído o posee una literatura, como ocurre al catalán.

Combatió á los que dicen que el catalán es tan sólo una mezcla del castellano y del francés, pues, exclama, buscan las analogías que hay entre ellos y no ven las diferencias que los separan.»

També va combatre els que deriven el català del provençal.

«Si por dialecto se entiende una lengua que procede de otra neolatina, y por tanto inferior, el que conozca la literatura catalana se convencerá de la pujanza y valor propio del catalán.

Se lamenta de las intrusiones de otras lenguas que se emplean en el lenguaje catalán hablado, aconsejando que se procure depurar éste tanto como se pueda, para formar un verdadero estilo catalán.

Convengamos, si se quiere, terminó diciendo el señor Fabra, en que el catalán haya sido un dialecto, pero ahora la literatura que ha producido una *Atlántida* como la de Verdaguer, es la prueba más palpable de que no puede haber surgido [*sic*: subjecte?] sin ser una verdadera lengua.»

Aquest extens passatge d'aquesta transcripció gira al voltant dels conceptes de *dialecte* i de *llengua*. Segons la transcripció, Fabra recull la definició de *dialecte* com a «idioma que procede de otro» (1r par.) o «lengua que procede de otra neolatina, y por tanto inferior» (6è par.), que alguns fan servir «en sentido de desdén», els quals, però, «desconocen el valor de la palabra *dialecto*». La veritable relació entre els dialectes i la llengua, l'explica al segon paràgraf: «antes de las nacionalidades existían una infinidad de hablas románicas, que no eran tan diferentes que no coincidieran en muchos

caracteres capitales. Por accidentes históricos uno de los dialectos triunfa sobre los demás y éstos con el tiempo degeneran y se corrompen. El que logra predominar, absorbe a todos y queda como lengua oficial. Así, pues, los dialectos son los que sirven de base a las lenguas reconocidas».

Aquest concepte pejoratiu no és aplicable al català, ja que no és una barreja de francès i castellà; fins i tot, encara que hagi pogut baixar en algun moment al nivell de dialecte, el fet que s'hi hagi pogut escriure una obra de la complexitat de *L'Atlàntida*, és una prova que és tota una llengua com les «reconocidas». Aquesta última afirmació — juntament amb la del 3r par., en el sentit que el català no ha sucumbit a la llengua de l'Estat perquè ha tingut i té una literatura— deixa clar que un dels trets distintius de la llengua és el cultiu literari. I un altre tret de la llengua és tenir un «verdadero estilo» propi, cosa que el català no acabarà d'aconseguir fins que no s'hagi depurat, fins i tot en el «catalán hablado».

9.4.2.4. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A «UNA LLIÇÓ DE GRAMÀTICA I UNA CONTESTACIÓ» (24/2/1900)

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 70: «quan en l'oració [*Hem vist un ase a l'hort den Caselles*] hi ha ja un complement circumstancial (no un explicatiu), *hi* no és en cap manera necessari; fins és més correcte no usar-lo, i l'ús corrent no s'hi oposa, afortunadament. [...] Suposem que no s'ha parlat encara de l'hort den Caselles i que volem començar la frase [*Hem vist un ase a l'hort den Caselles*] pel complement circumstancial. No podem dir en cap manera: *hi hem vist un ase*. Aquí no podem prescindir de dir *a l'hort d'en Caselles*, aquestes paraules no podrien ésser considerades com un explicatiu. Direm: *a l'hort den Caselles hem vist un ase*. [...] Lògicament hi ha d'haver aquí un *hi*? No: perquè l lloc de l'acció ja ve indicat pel complement circumstancial. L'ús l'exigeix? No; mil cops hem sentit, a ciutat i a fora, frases com aquesta sense *hi*. S'hi pot usar *hi*? Sí, en certs casos; l'ús ho permet. Però usar-lo sistemàticament és una barroeria, és falcar inútilment el llenguatge, donar-li una pesadesa intolerable. L'abús de l'*hi* acusa una incultura gramatical extraordinària.»

En aquest fragment —que tracta de la duplicació pronominal en frases amb elements desplaçats— hi ha, en primer lloc, uns passatges («l'ús corrent no s'hi oposa, l'ús l'exigeix?») i («l'ús ho permet») relatius a la variació històrica, contemporània, cosa que

deduïm pel present d'indicatiu dels verbs. Des del punt de vista funcional, la unitat *hem sentit* ens remet al mode oral i el fragment «faltar inutilment el llenguatge, donar-li una pesadesa intolerable» ens fa pensar en el concepte general de *estil*. Des del punt de vista geogràfic —però segurament també social—, hi ha les unitats *a ciutat* i *a fora [de la ciutat]*. I des del punt de vista social i funcional, la unitat *incultura gramatical extraordinària*, al·ludeix al grau d'alfabetització en català.

9.4.2.5. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 14/3/1904

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 39-40: «[...] s'hagi esbrinat exactament quina part de la sintaxi moderna es deguda a l'influència castellana i quina part es resultat de la força evolutiva de la mateixa llengua catalana. Llavors, si les dites persones (millor dit, sabis) han arribat a solucions descastellanisadores identiques, pot esser profitosa una reunió de literats [...]» [Fabra (1990)]

En aquest passatge hi ha les unitats *sintaxi moderna* (relativa a la variació històrica), *influència castellana* i *llengua catalana* (relatives a la diversitat interlingüística romànica), *sabis* i *descastellanisadores* (relatives a la variació social) i *literats* (relativa alhora a la social i la funcional).

9.4.2.6. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES CONFERÈNCIES DELS DIES 27-31/10/1906

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 3: després de dedicar quasi tota la ressenya a qüestions de sintaxi, afirma que «[Fabra] se declarará contrari a les regles gramaticals fixes y riguroses, les quals no poden tenir mai en compte el motiu psicològic de determinades formes d'expressió, y que resulten incompatibles ab el llenguatge del poble, que es una cosa espontania, viva, no susceptible d'adequarse als manaments dels gramàtics.» [Pous i Pagès.]

Aquesta transcripció defineix el concepte social de *llenguatge del poble*, com una «una cosa espontania, viva, no susceptible d'adequarse als manaments dels gramàtics»,

sembla que sobretot parlant de sintaxi. Les característiques que en dona ens remetent, però, al factor funcional del mode oral, prototípicament espontani i mudable.

9.4.2.7. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A L'ARTICLE «LES PREPOSICIONS “DE”, “A”, “EN” DAVANT DE LA CONJUNCIÓ “QUE”» (28/2/1908)

En aquest text trobem el fragment següent sobre la variació sintàctica:

P. 1: «[...] En català modern trobem a cada pas construccions com aquestes: *Me queixo DE que hagin fet això* [...] cada dia estan més en favor les combinacions de les preposicions *de, a, en* amb la conjunció *que* [...]

En totes aquestes frases, avui empleariem més aviat [...] alguna de les combinacions *de que, a que, en que*. [...] la generalització d'aquestes combinacions [...] ens ha d'empenyer a fer-ho [«abandonar els caminadors del castellà»] pensar que separant-nos de la llengua oficial i decantant-nos a les altres llengües llatines, no fem sinó continuar els procediments dels nostres autors antics. [...] els nostres escriptors [...] no dubtarien un moment en ometre les preposicions en les proposicions completives, sobretot tenint en compte que la llengua parlada no s'oposa absolutament gens a aquesta omissió.»

En aquest fragment —que tracta de l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que*—, el lingüista gracienc fa servir la unitat [*els nostres*] *escriptors* —que remet alhora a la variació intralingüística, la social i la funcional— i la unitat *llengua oficial* —que remetent alhora a la variació social i la funcional, entrant fins i tot en el terreny polític. Des del punt de vista interlingüístic i de l'històric, hi ha la unitat *català modern*. Des del punt de vista històric, la unitat *avui* ens situa en la contemporaneïtat. Des del punt de vista interlingüístic, hi ha la unitat *llengües llatines*. Des del punt de vista funcional, hi ha la unitat *llengua parlada*. Des del punt de vista interlingüístic, històric, social i funcional, hi ha la unitat [*els nostres*] *autors antics*.

9.4.2.8. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 14/4/1910

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

Full 1 verso: «Trobo en les publicacions catalanes [...] molts *pas* que jo no emplearia mai, i no sé si la meva absència⁵² de Catalunya m'ha fet perdre'l sentiment d'aquesta negació [...]»

La unitat *publicacions catalanes* ens situa en el mode escrit.

9.4.2.9. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 13/9/1910

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

Full 2 recto-verso: «[...] les confusions illiteraries [*sic*] de la llengua parlada, que emplea sovint *en* per *a* (*ho diu en ell*), *emb* [*sic*] per *en* (*erem emb una casa*), que ha perdut *pera*, etc. Els quatre defectes més grossos en elempleu actual de les preposicions atones (en la llengua escrita) son: l'abús de la prep. *pera*, sota l'influència de la prep. *para* castellana (v. § 133); l'omissió freqüent de la prep. *de* davant de l'infinitiu (v. § 130); l'empleu de les prep. atones davant de la conjunció *que*, sota l'influència del castellà (v. § 151); i l'acumulació de les funcions de *a* i *en* en la forma híbrida *an* (*ho dic an ell*, ant. *ho dich a ell*; *pujar an aquella muntanya*, ant. *pujar en aquella muntanya*). [...] Quan escrivim *pujar an aquella muntanya* en lloc de *en aquella* (com feien els antics) no fem sinó escriure malament una prep. catalana (*en*) sota l'influència del castellà [...] Quan escrivim *ho dic an ell* no fem més que corregir malament un defecte de la llengua parlada, que ha extès l'equivalència de les dos [?: grafia poc llegible]⁵³ *a* i *en* en les determinacions circumstancials de lloc, al complement indirecte, que sols cab introduir mitjansant la prep. *a*; doncs: *ho dic a ell*. [...] En la llengua antiga *a ell* es normal, *ad ell* excessivament rar. I, altrament, me sembla molt més viable reemplaçar *an ell* (que crec inadmissible) per *a ell* que per *ad ell*. La gent apenes [?: grafia poc llegible] s'adonarà de *an ell* per *a ell* [...]; en canvi, no li xocarà pas poc una forma nova, *ad!*»

Aquest fragment —que tracta de la confusió de les preposicions *a* i *en*, l'ús de la preposició *pera*, la preposició *de* i l'ús de les preposicions atones davant de *que*—recull d'entrada unitats relatives a la variació funcional. La més destacable és la unitat *illiteraries [sic]*, que el context fa sinònima de 'orals', tot i que la definició del DGLC (v. § 9.4.1.1.10) permet entendre que era una varietat definida per més factors. A

⁵². Marquet (2002: 81) transcriu «la meva absència».

⁵³. Marquet (2002: 96) transcriu: «prep.».

continuació, hi ha les unitats *llengua parlada*, *llengua escrita* i *escrivim*. Recull també la unitat històrica *llengua antiga*, com a sinònima de ‘medieval’.

9.4.2.10. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 19/10/1910

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

Full 1 recto / verso: «Cal rebutjar en absolut la forma *an*. Quan està en lloc d'un en locatiu [...] cal reemplaçar-lo per *en*. Quan se l'emplea en lloc de *a* per introduir el complement indirecte, que se'l reemplassi facultativament per *a* o per *ad*. [...] cal rebutjar *an* i una de les raons principals es perquè, *an* sonant com *en*, la distinció entre *an* (*á*) i *en* (*en*) es purament⁵⁴ grafica (Es possible diferenciar en la pronunciació *al* de *el*, —donant-los una intensitat diferent; pero es materialment impossible diferenciar *an* de *en*).»

Les unitats *sonant* i *pronunciació* ens remeten al mode oral.

9.4.2.11. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 23/12/1910

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

Full 1 verso: «En el llenguatge parlat (Barcelona) se fa cap diferencia entre l *perque* (escrit habitualment *perque*) de la frasa [sic]: *No·i vaig porque plou* i el *perque* (escrit habitualment *pera que*) de la frasa [sic]: *Ho he fet porque vinguis*. (Per mi, tots dos sonen *perque*.)»⁵⁵

Aquesta fragment tracta de la variació funcional i la geogràfica, en parlar de la conjunció *perquè*. El lingüista gracienc contraposa el llenguatge parlat de Barcelona a l'escrit.

9.4.2.12. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 29/4/1911

⁵⁴. Marquet (2002: 97) transcriu: «precisament.».

⁵⁵. Amb *e* oberta; ho marca amb el diacrític subindexat.

En aquest text hi ha el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

Full 1 recto: «[...] *perquè* és causal i final tant en la llengua parlada com en la llengua antiga [...]

Hi ha les unitats *llengua parlada*, funcional, i *llengua antiga* —sinònima de ‘medieval’—, històrica.

9.4.2.13. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 30/5/1911

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 47: «[...] fixar la significació de cada mot, traçant-ne l’origen, l’historia, l’empleu literari, etc.» [Fabra (1990)]

Les unitats *origen* i *història* són pròpies de la variació històrica i la unitat *empleu literari*, de la variació funcional.

9.4.2.14. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 20/4/1912

Full 1 recto: «dic: «pero valencianos y mallorquines hablan dialectos pertenecientes al mismo dominio lingüístico que el catalán de Cataluña, dialectos de una misma lengua literaria en que un día escribieron el valenciano Auzias March y el mallorquín Lull.» Això no està prou bé; és mal redactat, puix sembla que sols el valencià i el mallorquí siguin dialectes⁵⁶ “de una misma lengua literaria”, etc.»

Fabra fa servir la unitat *dialectos* per referir-se a les tres grans varietats geogràfiques de «una misma lengua literaria».

9.4.2.15. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A «CAL GRAMÀTICA ALS ESCRITORS» (1915)

En aquest text trobem els següents fragments relatius a la variació sintàctica:

⁵⁶. Marquet (2002: 96) transcriu: «dialectos».

P. 179: «Això de l'espontaneïtat ¿vol dir que l'escriptor ha d'escriure la mateixa llengua que parla usualment? [...] aquell qui té belles coses a dir, no deixarà de dir-les perquè hagi de subjectar-se a aquest treball [...]» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984)]

P. 180: «si avui constatem en les publicacions catalanes molts més castellanismes sintàctics i prosòdics que no de lèxic, no ho havem d'atribuir segurament a altra cosa sinó al fet que aquells són de més difícil descobrir que no aquestos.» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984)]

P. 181: «Per caure-hi [en el fet que *amb la condició de que* és un castellanisme] ha calgut que, tot estudiant un capítol de gramàtica comparada de les llengües novo-llatines, on se tracta de les proposicions completives [...] Llavors un hom es posà aquesta qüestió: com tractaven els nostres autors antics les proposicions completives?» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984)]

En aquests fragments hi ha sobretot unitats relatives a la variació funcional: *espontaneïtat* i *llengua que parla usualment* (pàg. 179) ens remetent al mode oral i *escriure* (pàg. 179) i *publicacions* (pàg. 180), al mode escrit. Les unitats *avui* (pàg. 180) i *antics* (pàg. 181) fan referència a l'època; i la unitat *novo-llatines* (pàg. 181), a la diversitat interlingüística de la Romània. Pel que fa a l'al·lusió a diferents tipus de variació alhora, la unitat *escriptor* (pàg. 179) i *(els nostres) autors antics* (pàg. 181) fa referència a la variació funcional i social (*autors*), i a la històrica (*antics*); i la unitat *escriptor* (pàg. 179) a la funcional i la social.

9.4.2.16. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A L'ARTICLE «LA LENGUA» (1916)

En aquest text trobem el següent fragment sobre la variació sintàctica:

P. 18: «El catalán, con todas sus variedades dialectales [...] constituye un dominio [lingüístico] aparte.»

Hi ha en aquest passatge dues unitats, *catalán* i *dominio aparte*, relatives a la variació interlingüística. I la unitat *variedades dialectales* remet a la geogràfica.

9.4.2.17. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A L'ARTICLE «ELS DIALECTES CATALANS I LA LENGUA LITERÀRIA» (1919)

Reproduïm sencer aquest breu text, ja que com era previsible pel títol és molt ric en mencions de la variació:

«Molts catalans semblen ignorar encara el que és una llengua literària. Nosaltres la tinguérem a l'edat mitjana, una llengua on traspuaven a penes les varietats dialectals, llavors existents com ara. Pareu bé esment: ni Bernat Metge escrivia en el seu barceloní; ni Auzias March, en le seu valencià; ni Ramon Llull, en el seu mallorquí. El parlar peculiar de cada escriptor no feia sinó matisar lleument la llengua escrita sense rompre'n la unitat.

I, modernament, el problema magne de la nostra renaixença ha estat la formació d'una llengua literària, que no havia pas d'ésser cap dels dialectes de la llengua parlada, ni el conjunt miltiforme de tots ells, sinó una llengua artificial, de mots triats, de formes i construccions triades: la llengua mateixa dels nostres grans escriptors medievals, renovellada i envigorida per les aportacions de tots els dialectes sàviament seleccionades.

Contra els creadors d'aquesta cosa artificial i selecta que és una llengua literària, han clamat sempre els que pensen que la llengua escrita ha d'ésser un mer reflex de la llengua parlada. De primer, en front dels primers intents arcaïtzants, eren els partidaris del “ català que ara es parla”; després, en front d'un català cada dia més afinat i més digne, eren els preconitzadors de l'espontaneïtat a ultrança; després són els dialectants, que en el fet de produir-se una llengua per damunt la llengua parlada multiforme, hi veuen la mort dels parlars regionals, quan precisament aquella tracta d'incorporar-se els tresors que aquests li ofereixen i convertir-se en nacionals mots i construccions fins avui dialectals, escampant-los així per tots els indrets de llengua catalana.

I aquesta llengua literària en formació, que enriqueix incessantment el seu lèxic i la seva sintaxi amb les aportacions de tots els parlars regionals, és avui titllada de barceloní: i, així, es parla de la tirania del parlar de Barcelona, quan difícilment trobaríem ningú que escrigui en barceloní. No; el modern català literari, la llengua en què escriuen avui els nostres millors prosadors i poetes i en què apareixen escrites la gran majoria de les publicacions actuals, no és barceloní: tots els dialectes han contribuït a la seva formació, i en la seva estructuració el barceloní no hi té altra importància que la que té fatalment en tota llengua el dialecte de la capitalit[at].⁵⁷

Repassem les publicacions barcelonines de mig segle endarrera: hi trobarem, barrejats amb aquest i aquell arcaisme, una munió de barcelonismes avui definitivament foragitats de la llengua literària. Que els catalans de tot arreu imitessin els del center en llur tasca depuradora, I un gros pas fóra donat envers la unificació de la llengua escrita.

Havem de voler que els dialectes visquin pel bé de la llengua literària, que incessantment té necessitat de recórrer a ells per al seu renovellament I creixença; però pensem que una llengua literària, una llengua nacional, és alguna cosa més que un conjunt de dialectes, I que tots els nostres esforços han d'endregar-se a aconseguir-ne la més gran uniformitat possible.» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984: 184-185).]»

El tipus de variació al qual trobem més al·lusions és la geogràfica. En primer lloc, hi ha unitats de significació que hi remetent exclusivament (*dialectes*, ja al títol; *varietats dialectals*, *barceloní*, *valencià*, *mallorquí*, al 1r paràgraf; *parlars regionals* i *dialectals*, oposats a *nacionals*, al 3r i 6è paràgrafs; i *barcelonismes* i *els [catalans] del centre*, oposats a *els catalans de tot arreu*, al 5è paràgraf). En segon lloc, hi ha unitats que remetent alhora a aquesta variació i a una altra: l'oposició al primer paràgraf entre *parlar peculiar de cada escriptor* i *llengua escrita*, és geogràfica però no deixa de ser

⁵⁷. Els claudàtors són de la transcripció de Lamuela i Murgades.

també funcional (oral–escrit); i *la unitat dialecte de la capitalit[at]* remet alhora a la diatopia i la variació social (centre-perifèria o ciutat-camp).

A continuació, destaca quantitativament el nombre d'unitats referides exclusivament a la variació social. Fabra estableix al 3r paràgraf una sèrie d'oposicions entre grups socials:

a) «els creadors d'aquesta cosa artificial i selecta que és una llengua literària» contra «els que pensen que la llengua escrita ha d'ésser un mer reflex de la llengua parlada»;

b) «en front dels primers intents arcaïtzants, eren els partidaris del “ català que ara es parla”»;

c) «en front d'un català cada dia més afinat i més digne, eren els preconitzadors de l'espontaneïtat a ultrança»;

d) «després són els dialectants, que en el fet de produir-se una llengua per damunt la llengua parlada multiforme, hi veuen la mort dels parlars regionals».

Finalment, hi ha una oposició funcional al 3r paràgraf entre *llengua escrita* i *llengua parlada*.

9.4.2.18. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LA CONFERÈNCIA «L'UNITAT LINGÜÍSTICA DE BALEARS, CATALUNYA, ROSSELLÓ I VALÈNCIA» (VII-VIII/1919)

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 9: «[Fabra] començà dient que el fet de constituir els diferents parlars catalans una varietat definida i característica dintre dels parlars romànics, permet parlar de català en front de francès, italià, portuguès, etc. Encara hi ha a Espanya qui es resisteix a reconèixer la llengua catalana com una substantivitat llingüística [*sic*] amb una profusa gama de varietats, i així sentim parlar de llengua valenciana, mallorquina, etc.; això quan no surten encara les veus ignorants parlant de *dialecto catalán*. [...]

Estudiant tots els fets que es consideren característics del valencià i del mallorquí, trobarem que la major part d'ells estan dins de les varietats orientals o occidentals de la Catalunya estricta. Potser ni basten les diferències existents entre el català, el valencià i el mallorquí, per a donar-los la qualificació de dialectes, en sentit modern i científic» [Resum d'un assistent a la conferència.]

El títol de la conferència ja dóna idea que la variació més tractada en aquest text és la geogràfica, sobretot amb l'esment dels topònims *Balears*, *Catalunya*, *Rosselló* i *València*.

Entrant en l'anàlisi d'aquesta transcripció, veiem que en el primer paràgraf la transcripció vindica l'entitat pròpia del català, malgrat la diversitat interna, enfront de les altres llengües.

Però potser el passatge més interessant és la segona frase: què vol dir que català, valencià i balear no són dialectes «en sentit modern i científic»? La resposta que apunta la transcripció és que no presenten diferències molt grans. Aquesta resposta ens remet a la primera definició de *dialecte* recollida al DGLC (v. § 9.4.1.1.10): «Parlar caracteritzat per un conjunt de particularitats locals», més que a la de «Varietat regional d'una llengua» —amb la marca temàtica «Esp[ecialment]»—, que en comentar-la hem apuntat que es devia referir a varietats geogràfiques fins i tot escrites —oimés posant Fabra l'exemple del dialecte àtic de la Grècia antiga.

Un altre fet destacable és que la transcripció fa servir el mot *català* com a designació d'una varietat dialectal que s'oposa al mallorquí i al valencià, varietat que no és possible de situar territorialment sinó en el que d'una manera laxa Fabra anomena *Barcelona* en altres textos. Aquest català d'aquest fragment no es pot identificar amb allò que es parla a la «Catalunya estricta», ja que la transcripció mateixa esmenta les «varietats orientals i occidentals» d'aquest territori. O bé aleshores la unitat *català* designa simultàniament aquestes dues menes de varietats i les contraposicions —coincidents amb les que hi ha entre les 3 regions administratives— que cal sobreentendre en el text són:

Català occidental — valencià

Català oriental — mallorquí

De fet, cal no descartar una mala interpretació del transcriptor o que, per un moment, Fabra aplica al català la divisió administrativa.

Subjacent a tota la transcripció hi ha la idea de la poca distància estructural i la poca diversitat entre aquestes tres varietats dialectals. Destaca també la unitat *Catalunya estricta*, ja que dóna a entendre que Catalunya pot designar un territori més ampli que el Principat.

9.4.2.19. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1919

En aquests textos trobem els fragments següents sobre la variació sintàctica:

18/11/1919: «L'obra de redreçament del català literari és sobretot una obra de descastellanització i en la majoria dels casos és la llengua antiga que ens dóna el mot o el gir amb què cal reemplaçar el mot o el gir castellà. D'aquí el nombre creixent d'arcaïsmes de la llengua escrita actual.

A molts poden semblar excessivament nombrosos els manlleus fets al català medieval. [...] Els castellanismes del català modern són incalculablement més nombrosos que no permet d'albirar un examen superficial de la llengua. [...]

[...] hi ha castellanismes com *enterar*, que solament ens són revelats per llur absència en els textos antics i pel fet de trobar-hi les idees que avui denoten expressades constantment per altres mots. [...]

[...] com és gran el nombre de castellanismes de la llengua actual [...]» [Repr. per Rafel (1983: 1-2)]

19/11/1919: «[...] el català modern abunda en noms terminats en *o*. Això sol ens dóna la mesura de la castellanització del català [...]

El català parlat [...]

Els escriptors catalans han practicat llargament el mateix procediment de catalanització i han format així un gran nombre de mots amb terminació catalana, els quals sovint són tan inacceptables com aquells híbrids de formació popular. [...] el mot antic *vet* [...] l'*embarcader* de la llengua escrita [...] i l'*embarcadero* del català parlat» [Repr. per Rafel (1983: 2-3)]

24/11/1919: «[...] el català modern [...]» [Repr. per Rafel (1983: 7)]

25/11/1919: «En el català modern [...]» [Repr. per Rafel (1983: 8)]

26/11/1919: «[...] en el llenguatge parlat [...]

Ambdues pertorbacions són avui sortosament combatudes per la majoria dels escriptors. Seguint-los, hom traduirà *concurrir* [...] per *concurrer* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 9)]

27/11/1919: «[...] Avui tothom diu *concebir* [...]; el llenguatge parlat desconeix les formes corresponents de *concebre* [...] l'antic imperfet *concebia* [...]

La llengua escrita [...]» [Repr. per Rafel (1983: 10)]

30/11/1919: «Com no diem *baix la pell* [...] El català en aquest punt és més acostat al francès i a l'italià [...]» [Repr. per Rafel (1983: 13)]

1/12/1919: «Per evitar el *pues* castellà, tan freqüent en el llenguatge parlat, certs escriptors es posaren a reemplaçar-lo per *doncs* en tots els casos. [...]

[...] el trobem usat en moltes publicacions catalanes [...] Una defectuositat de la llengua escrita, que, malgrat la seva difusió dins d'aquesta, no ha aconseguit encara passar a la llengua parlada [...]» [Repr. per Rafel (1983: 14)]

2/12/1919: «[...] veiem gent protestar indignats contra les invencions dels escriptors actuals.

[...] *Assabentar* i *acomiar* són [...] dos mots ja usats pels nostres escriptors medievals [...]» [Repr. per Rafel (1983: 15)]

3/12/1919: «[...] Quan el mot castellà ha penetrat en el llenguatge corrent [...]» [Repr. per Rafel (1983: 16)]

4/12/1919: «[...] Quan gent que fem la nostra cultura en castellà, transportem al català un llatinisme castellà [...]» [Repr. per Rafel (1983: 16)]

5/12/1919: «Gairebé tots els mots d'origen erudit que presenten una *z*, els pronunciem amb *ç* [...]

[...] la llengua parlada [...]» [Repr. per Rafel (1983: 18-19)]

6/12/1919: «En el camí d'identificar el *res* català al *nada* castellà, al mateix temps que s'inicia aquesta tendència a reemplaçar *gens* per *res*, s'inicia també la tendència a abandonar l'ús de *res* en sentit positiu, ço és traduïnt *algo*. Construccions com les següents, correctíssimes, són avui més aviat evitades pels nostres escriptors [...]» [Repr. per Rafel (1983: 19-20)]

7/12/1919: «Creiem que convindria de restablir, en l'estil epistolar, l'antiga distinció entre els adverbis *ací* i *aquí*. [...]» [Repr. per Rafel (1983: 20)]

9/12/1919: «Avui sol donar-se al verb *lliurar* el sentit de *deslliurar* [...] *Lliurar* era emprat antigament per [...] Heus aquí alguns exemples de *lliurar*, trets de documents medievals [...]» [Repr. per Rafel (1983: 22)]

11/12/1919: «[...] en la llengua moderna [...]» [Repr. per Rafel (1983: 23)]

12/12/1919: «[...] no cal recórrer exclusivament a l'arcaisme. Les aportacions dialectals ens forneixen materials preciosos per a refer el lèxic de la llengua literària. [...] els nostres escriptors medi-ivals [*sic*] [...] la llengua antiga [...]

En el dialecte central [...] Verdaguer introduí en la llengua literària [...]

En els parlars rurals i en la llengua antiga [...] la llengua escrita moderna» [Repr. per Rafel (1983: 24-25)]

14/12/1919: «El fet de dir-se:

...*Què t'han donat? —Res* [...]; i el fet de no usar-se mai els mots *res* [...] han portat a creure [...] que és abusivament que el llenguatge parlat diu:

Si et demanen res [...]

Lluny de defugir aquelles construccions del llenguatge parlat [...] usades a cada moment pels nostres millors escriptors antics [...]» [Repr. per Rafel (1983: 26-27)]

15/12/1919: «El català modern [...] diu *Mai el veiem*.» [Repr. per Rafel (1983: 27)]

17/12/1919: «La llengua literària ha perdut el mot *davall*. [...]

En un escrit [...] era emprat l'adverbi *dessús* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 29-30)]

18/12/1919: «Malgrat quant s'ha dit contra llur admissió en la llengua literària [...] ¿És que, per incúria dels nostres escriptors, la llengua literària [...]» [Repr. per Rafel (1983: 29-30)]

21/12/1919: «Modernament hom ha usat [...] Aquest ús erroni de *quin* encara no ha estat bandejat del tot de la llengua literària [...]» [Repr. Per Rafel (1983: 34)]

22/12/1919: «[...] En casos de concurrència de dues formes com *fós* i *sigués*, la llengua literària no pot sinó donar la preferència a la primera.[...]» [Repr. per Rafel (1983: 35)]

26/12/1919: «[...] les formes *sapigués* i *capigués*, jutjades impròpies de la llengua literària [...]

La llengua literària dóna avui preferència a *hàgim*, *hàgiu* (que ensems amb llurs variants *hàgem*, *hàgeu*) frueixen d'una extensió geogràfica molt més gran que *hagem*, *hageu* [...] les formes antigues [...]

28/12/1919: «El català escrit, tan supeditat al castellà, [...] necessitava un mot que traduís el *cuyo* castellà. Així hom féu significar *cuyo* al relatiu *qual* [...] la construcció antiga [...]

[...] la gent nostra, llegint i escrivint quasi exclusivament el castellà, no pot sinó amb gran dificultat desèixer-se dels motlles castellans. [...] els nostres autors medievals, on [*sic*] es troben tan bells exemples de la perífrasi *el... del qual*.» [Repr. per Rafel (1983: 39)]

29/12/1919: «[...] El català modern, imitant servilment el castellà, s'ha creat un relatiu neutre [...]. Però el català medieval [...] exemples de la locució *la qual cosa*, tan abundantment usada pels autors medievals.» [Repr. per Rafel (1983: 40)]

30/12/1919: «[...] Si aquest passatge d'una lletra del rei Martí al seu fill ofereix cap dificultat de comprensió al lector modern, no és certament a causa de la presència de la locució relativa *la qual cosa*.

Aquesta locució era caiguda en desuetud en la llengua moderna [...]

Però convindria encara [...] que la llengua disposés d'algun altre relatiu neutre [...], el relatiu *què*, del qual trobem nombrosos exemples en la llengua antiga [...]

31/12/1919: «[...] Aquesta repetició d'un dels membres de l'oració, expressat primerament pel relatiu i després per un pronom feble [...], constitueix una incorrecció sols tolerable en l'estil familiar» [Repr. per Rafel (1983: 43)]

En aquests passatges hem trobat moltes unitats relatives a diversos tipus de variació lingüística, tant en el terreny estricte de la sintaxi, com en l'àmbit general. En el primer terreny, a més, hem recollit tretze qüestions sintàctiques concretes en la descripció de les quals Fabra apel·la a alguna mena de variació.

Així doncs, en l'àmbit estricte de la sintaxi, les unitats relatives a la variació funcional referides al mode oral són: *diem* (30/11), *llengua parlada* (1/12) i *llenguatge parlat* (1/12, 14/12). Les unitats relatives al mode escrit són: *català escrit* (28/12), *llengua literària* (15/12), *escrit* (m) (7/12), *llengua escrita* (1/12), *llengua literària* (15/12, 21/12), *passatge d'una lletra* (30/12). Hi ha una unitat, *estil familiar* (31/12), que el context en què apareix («constitueix una incorrecció sols tolerable en l'estil familiar») no permet assegurar amb certesa si es refereix al mode oral o l'escrit.

En el terreny històric, com a unitats exclusivament referides al passat, hi ha: *construcció antiga* (28/12), *llengua antiga* (30/12), *convindria de restablir* (7/12), *caiguda en desuetud* (30/12) i *català medieval* (29/12). Com a unitats exclusivament

referides a la contemporaneïtat, hi ha: *avui* (6/12), *català modern* (15/12 i 29/12), *llengua moderna* (30/12) i *modernament* (21/12).

Pel que fa a la variació interlingüística, només hi ha les unitats *català, francès i italià* (30/11).

Pel que fa a les unitats que remetent alhora a més d'una varietat, hi ha les situacions següents:

a) Unitats que remetent alhora a la variació històrica, a la interlingüística, a la social i a la funcional: *els nostres* (interlingüística) *millors* (social) *escriptors* (social i funcional) *antics* (històrica) (14/12),

b) Unitats que remetent alhora a la variació històrica, a la social i a la funcional: *escriptors* (social i funcional) *actuals* (històrica) (2/12), *escriptors* (social i funcional) *medievals* (històrica) (2/12), *escriptors* (social i funcional) *medievals* (històrica) (28/12, 29/12) i *lector* (social i funcional) *modern* (històrica) (30/12).

c) Unitats que remetent alhora a la variació social i a la funcional: *escriptors* (1/12 i 6/12) i *la gent nostra, llegint i escrivint quasi exclusivament el castellà* (28/12), referida als factors social i funcional de l'alfabetització.

Les tretze qüestions concretes de sintaxi tractades pel Mestre en aquestes *Converses*, amb la consignació dels aspectes de variació al·ludits són les següents:

<i>Qüestions</i>	<i>Variació històrica</i>	<i>Variació geogràfica</i>	<i>Variació social</i>	<i>Variació funcional</i>
<i>Preposició baix</i>	No	Sí	No	Sí
<i>Preposició davall</i>	No	No	No	sí
<i>Conjunció pues</i>	No	No	No	Sí
<i>Pronom res</i>	Sí	No	No	Sí
	Sí	No	Sí	Sí
<i>Demonstratiu ací/aquí</i>	Sí	No	No	Sí
<i>Partícula no</i>	Sí	No	No	No
<i>Adverbi dessús</i>	No	No	No	sí
<i>Relatiu quin</i>	Sí	No	No	sí
<i>Relatiu qual</i>	Sí	No	Sí	sí
<i>Relatiu el del... qual</i>	Sí	No	Sí	sí
<i>Relatiu la qual cosa</i>	Sí	No	No	Sí
	Sí	No	sí	sí
<i>Relatiu què</i>	Sí	No	No	no
<i>Pleonasme entre relatiu i pronom feble</i>	No	No	No	sí

Com es pot veure el tipus de variació més present en el tractament d'aquestes qüestions és la funcional (en 13 qüestions) i la menys present és la geogràfica (només en 1); la històrica és al·ludida en 10 casos, i la social en 4 casos. Una altra observació interessant és que en el tractament de cap qüestió no hi ha presents alhora els 4 tipus de variació.

Passant a la variació lingüística en general, el tipus més present és el de la històrica.

Com a unitats exclusivament referides al passat, hi ha: *antigament* (9/12), *arcaisme* (18/11, 12/12) i *català medieval i llengua antiga* (18/11; la segona també el 12/12).

Com a unitats exclusivament referides a la contemporaneïtat, hi ha: *avui* (27/11, 9/12, 26/12), *català modern* (18/11, 19/11, 24/11, 25/11), *llengua actual* (18/11) i *llengua moderna* (11/12) i el fragment «ha penetrat en el llenguatge corrent» (3/12).

El segon tipus més present en aquestes *Converses* és la variació funcional. Les unitats relatives al mode oral són: *català parlat* (19/11), *llengua parlada* (5/12) i *llenguatge parlat* (26/11, 27/11). Les unitats relatives al mode escrit són: *català literari* (18/11), *llengua escrita* (19/11, 27/11) i *llengua literària* (12/12, 17/12, 22/12, 26/12).

En tercer lloc, hi ha la variació geogràfica. En aquests textos trobem les unitats *dialectals* (12/12), *dialecte central* (12/12) i *extensió geogràfica* (26/12).

Pel que fa a la variació social, hi ha la unitat *tothom* (27/11), que remet a una unanimitat social.

Pel que fa a les unitats que remetent alhora a més d'una varietat, hi ha les situacions següents:

a) Unitats que remetent alhora a la variació històrica, a la social i a la funcional: *escriptors* (social i funcional) *medievals* (històrica) (12/12).

b) Unitats que remetent alhora a la variació interlingüística, la social i a la funcional: la unitat *escriptors* (social i funcional) *catalans* (interlingüística) (19/11).

c) Unitats que remetent alhora a la variació històrica i a la funcional: *documents* (funcional) *medievals* (històrica) (9/12), *llengua escrita* (funcional) *actual* (històrica) (18/11), *llengua escrita* (funcional) *moderna* (històrica) (12/12), *textos* (funcional) *antics* (històrica) (18/11) i «Verdaguer (*funcional: s'esmenta Verdaguer per la seva activitat literària*) introduí (*històrica: el temps verbal situa temporalment Verdaguer en el passat*)» (12/12).

d) Unitats que remetent alhora a la variació social i a la funcional: la unitat *popular* (19/11), referida a la creació espontània sobretot de determinades classes o estaments socials; *escriptors* (26/11, 17/12); *gent que hem fet la nostra cultura en castellà*, relativa als factors social i funcional de l'alfabetització (4/12) i *parlars* (funcional) *rurals* (social) (12/12).

Com a observacions generals sobre la presència de les diverses menes de variació lingüística en les «Converses filològiques» de 1919, es pot dir que la variació funcional i la històrica —amb poca diferència entre elles, però en aquest ordre— són els tipus més presents, tant en els fragments de tema exclusivament sintàctic com els textos més generals. I es pot afirmar que el tipus menys present, amb molta diferència respecte als altres tres, és la variació geogràfica.

9.4.2.20. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1920

En aquests textos trobem els fragments següents sobre la variació sintàctica:

2/1/1920: «En llatí vulgar [...] totes les llengües novillatines [...] el català de la decadència [*sic*] [...] les varietats dialectals que no confonen els sons de *b* i de *v* (Mallorca, Camp de Tarragona, etc.)» [Repr. per Rafel (1983: 43)]

4/1/1920: «[...] la llengua literària l'ha de recollir [una pronúncia] tal com és, en la forma mateixa en què apareix en la boca del poble. En els mots hereditaris (d'origen popular) [...] en català antic [...] i pronunciat amb *v* a Mallorca.» [Repr. per Rafel (1983: 46)]

6/1/1920: «[...] la llengua popular defuig en general l'ús, no solament de *qual*, sinó dels altres relatius en combinació amb una preposició.

A les oracions de relatiu de la llengua literària introduïdes amb les combinacions *al qual* [...] (així com amb *a qui* [...]), la llengua popular oposa oracions introduïdes amb el terme conjuntiu *que* i en les quals el membre que en aquelles era expressat pels termes relatius *al qual* [...] és expressat per un pronom feble. El poble defuig construccions com: *Aquella dona de la qual parlava tothom* [...]. Diu més aviat: *Aquella que tothom en parlava*. [...]

El poble no diu, certament, *Una sala les finestres de la qual donen a la plaça*; però tampoc no diu: *Una sala quals finestres donen a la plaça*. El poble diu: *Una sala que les finestres donen a la plaça*. La construcció *les finestres de la qual* no és popular, però tampoc no ho és la construcció *quals finestres*, amb què els escriptors de la renaixença [*sic*] traduïen literalment *cuyas ventanas*.

De les tres construccions *les finestres de la qual*, *quals finestres* i *que les finestres*, la sola correcta és la primera; la tercera, com a construcció popular, pot ésser tolerada en determinats casos (així com les altres construccions populars damunt citades); però la segona és del tot inadmissible, car és una construcció incorrecta tot essent tan artificiosa com la primera» [Repr. per Rafel (1983: 48)]

7/1/1920: «Els escriptors moderns, en posar en ús un mot arcaic, no sempre li donen la significació que tenia en la llengua antiga [...] cercant de remeiar una defectuositat de la llengua moderna. [...]

[...] la llengua literària moderna [...]

Però quan reintroduïm en la llengua escrita un mot antic caigut en desuetud» [Repr. per Rafel (1983: 48)]

8/1/1920: «En els autors antics, que, alguns, fan un ús excessiu del relatiu com a atribut, no cal dir que aquest apareix constantment sota la forma *el qual*:

“...donant lo cor abundància de sanch per tots los membres, en la qual abundància són enfortits los membres”, Llull.» [Repr. per Rafel (1983: 50)]

9/1/1920: «Encara hi [*sic*] ha molts que no gosen o saben escriure *perquè* traduïnt *para que*. [...]

Ni el català parlat ni el català antic fan aquesta distinció [*perquè* / *per a que* [*sic*]] [...] *per a que*, contrària al geni de la nostra llengua [...] les dues locucions conjuntives de la llengua antiga *per tal que* i *per tal com* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 50-51)]

12/1/1920: «Les expressions que han de reemplaçar *els demás* ens són fornides per la mateixa llengua actual [...]

[...] expressions que ens forneix la llengua antiga [...] el català antic i l'actual [...]» [Repr. per Rafel (1983: 53-54)]

13/1/1920: «No és que en el català modern, sobretot en la llengua escrita, no hagi penetrat la construcció castellana [...] el català antic oposa la simple conjunció *que*. [...] la construcció normal en el català antic i essent encara ben viva en el llenguatge parlat [...]

[...] els nostres escriptors no semblen pas haver-hi parat esment. I, així, en llur prosa trobem [...] amb molta més freqüència que en el llenguatge parlat [...] Davant la vacil·lació de la llengua parlada, [...] els [escriptors] veiem decantar-se més aviat cap a la construcció castellana [...] exemples en els nostres autors antics.» [Repr. per Rafel (1983: 55-56)]

14/1/1920: «[...] passatges d'autors medievals en què la majoria d'escriptors moderns farien precedir la conjunció que d'una de les preposicions *a* o *de* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 56)]

16/1/1920: «La combinació *no res menys* ha estat usada pels escriptors moderns [...] En català antic [...]» [Repr. per Rafel (1983: 57)]

18/1/1920: «Durant un temps hi hagué entre els escriptors catalans [...] [...] mots d'origen popular [...] [...] mots hereditaris» [Repr. per Rafel (1983: 58)]

19/1/1920: «En el català de la renaixença [*sic*] es manifestaren dues tendències contràries: l'una proscrivint l'ús de *per a*, l'altra donant a aquesta preposició la mateixa extensió de la preposició castellana *para*. [...]

Avui la majoria dels escriptors reconeixen la utilitat d'admetre la preposició *per a* [...] cal indiscutiblement donar-li l'extensió que tenia en català antic [...] la llengua antiga presenta en certs casos vacil·lacions [...]

[...] els escriptors moderns [...]» [Repr. per Rafel (1983: 59-60)]

21/1/1920: «En la llengua escrita moderna es troben usades, l'una al costat de l'altra, les dues construccions *Anar-hi per veure'l* i *Anar-hi per a veure'l*. Si ens havem d'atènyer a l'ús antic, ja sabem que ens cal donar la preferència a la primera d'aquestes dues construccions sobre la segona, nada o almenys estesa en l'època moderna [...]

[...] no estaria d'acord amb l'ús antic. Els mateixos textos on trobem [...]» [Repr. per Rafel (1983: 61-62)]

22/1/1920: «[...] el català parlat diu *per* [...] El català antic [...] [...] la llengua antiga [...] així com en els dos casos damunt dits [*Anar-hi per veure'l* i *perquè*] la llengua usa *per* amb raríssimes excepcions, en els altres casos presenta nombroses vacil·lacions entre *per* i *per a*.» [Repr. per Rafel (1983: 62-63)]

23/1/1920: «Aquesta distinció entre les dues preposicions locatives *en* i *a* és estranya al català, com ho és al francès i a l'italià. El català antic no fa aquesta distinció [...] El català parlat tampoc no fa aquella distinció, puix que diem correntment [...]

En la llengua escrita, però, es manifestà modernament una tendència a conformar l'ús de les dues preposicions [...] a la regla castellana. Avui hom ha reaccionat parcialment contra aquella tendència; ja tothom admet *a* en frases com *Eren a la plaça* [...]; però encara són molts a qui repugna d'usar *en* en frases com *Pujarem en aquella ermita* [...] els antics escrivien *Pujar en aquell puig*. [...]» [Repr. Per Rafel (1983: 63-64)]

24/1/1920: «En l'evolució del llatí vulgar, per diferents camins *ad* envaeix parcialment el domini de *in*, i [...] cada llengua novilatina arriba a un nou repartiment de les dues preposicions obeint a criteris diferents.

[...] Les altres [que el castellà] llengües [romàniques] [...] a poc a poc van fixant l'ús d'aquestes preposicions atenent principalment a la natura del mot que regeixen, no la del verb, com fa el castellà. [...]

[...] ni la té [«la ineptitud *per a* denotar el terme final d'una anada»] la preposició llatina *in* ni la catalana *en* (català antic, català parlat). [...]» [Repr. per Rafel (1983: 65-66)]

26/1/1920: «[...] la preocupació dels nostres escriptors de considerar la preposició *en* inadequada *per a* denotar el terme d'un moviment [...]» [Repr. per Rafel (1983: 66)]

27/1/1920: «[...] el català en una munió de casos pot usar indiferentment l'una o l'altra preposició [*a* o *en*]. [...]

Des d'antic, però, s'inicia la preferència de l'una o l'altra de les dues preposicions davant determinats mots [...]

[...] la intromissió de *en* en els complements indirectes quan aquests comencen amb un demostratiu, de la qual ja trobem exemples en català antic [...]

Aquesta forma an ha estat llargament usada en la llengua moderna, escrita *a n'* i àdhuc *a n'a* [...] ¿Convé admetre-la definitivament en la llengua literària? Avui la majoria dels escriptors, semblen, per sort, decantar-se a la seva eliminació completa.» [Repr. per Rafel (1983: 67-68)]

28/1/1920: «[...] en lloc de les expressions *davant la casa* [...] [...] hom diu i escriu comunament *davant de la casa* [...] el català escrit a penes usa [...] expressions com *tant de treball* [...] a les quals prefereix *tant treball* [...] i defuig així mateix d'usar *de* davant els infinitius emprats com a complements directes o com a subjectes [...]

La llengua parlada vacil·la entre les construccions *davant la casa* i *davant de la casa*, *tant de treball* i *tant treball*, *decidir d'anar-hi* i *decidir d'anar-hi*; però a Barcelona són molt més usades les segones [...]. i la llengua escrita havia arribat gairebé a l'eliminació d'aquestes [...] la influència del castellà sobre la sintaxi de la llengua escrita» [Repr. per Rafel (1983: 68-69)]

30/1/1920: «[...] alguns autors moderns [...] francès antic [...]

En les contradetes on és viu [...]» [Repr. per Rafel (1983: 70-71)]

31/1/1920: «[...] en la llengua escrita moderna [...] català antic [...]

[...] la llengua literària [...]» [Repr. per Rafel (1983: 71)]

4/2/1920: «[...] el pronom *ço*, que novellament ha estat reintroduït en la llengua literària [...] Quan un mot arcaic pot reemplaçar un mot corrent [...] tots els *menos* de la llengua habitual [...] sempre que ens ve a la ploma un *menos* [...]

[...] en la llengua escrita actual [...]» [Repr. per Rafel (1983: 73-74)]

5/2/1920: «Avui usem la locució conjuntiva *tota vegada que* [...] en català antic» [Repr. per Rafel (1983: 74)]

6/2/1920: «Quan [...] ens vindrà a la ploma una de les combinacions *el que* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 76)]

7/2/1920: «[...] ell demostraria algun dia que l'article definit posseïa ja en català antic una forma neutra diferent de la masculina [...] la distinció que fa la llengua actual [...]» [Repr. per Rafel (1983: 76-77)]

10/2/1920: «[...] així en la llengua actual com en la llengua antiga [...] normals dins la llengua parlada [...]» [Repr. per Rafel (1983: 77-78)]

16/2/1920: «[...] la llengua parlada sol reemplaçar el pronom [...] per la síl·laba *ze* dient *rentemze* [...] Aquests *rentemze* [...], fills d'una falsa separació dels elements de *rentem's-el* [...] han estat introduïts en la llengua escrita [...]» [Repr. per Rafel (1983: 81-82)]

17/2/1920: «[...] les combinacions del llenguatge vulgar *rentemze* [...] transportades al català escrit» [Repr. per Rafel (1983: 82)]

18/2/1920: «[...] abundosos exemples en les publicacions actuals [de *els hi* plural de *li*]

La llengua parlada [...] Realment la llengua parlada estableix amb el seu *els-hi* una distinció entre el datiu i l'acusatiu que pot ésser en alguns casos avantatjosa; però ho fa a [*sic*] canvi de perdre d'altres distincions molt més importants. [...]

Cada vegada que ens vindrà a la ploma un *els-hi* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 84)]

19/2/1920: «En la llengua parlada són habituals construccions com [...] *Els havem trobat i els hi havem donat la carta* [...]

Diem, en efecte: *Us havem trobat i us havem donat la carta*» [Repr. per Rafel (1983: 84)]

20/2/1920: «[...] sovint la llengua parlada usa combinacions pronominals que no són les que el sentit de la posició exigeix.[...] aquestes incorreccions del llenguatge parlat. [...]» [Repr. per Rafel (1983: 85-86)]

21/2/1920: «[...] sovint hom sent frases com aquesta: *Els forasters varen demanar cadires, i els en hi varen donar quatre.* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 87)]

23/3[2]/1920: «[...] com feien els antics, *La li feren llegir.* [...] Però, ja en català antic [...]

D'aquí la regla moderna segons la qual el datiu *li*, en combinació amb l'acusatiu del pronom de tercera persona [...], és canviat en *hi* [...]» [Repr. per Rafel(1983: 88)]

24/2/1920: «En la llengua escrita ha estat usat llargament el verb *emplear* [...] [...] el verb *emprar*, que hom troba usat amb significacions vàries en català antic [...] en moltes contradetes [...]

A Blanes [...]» [Repr. per Rafel (1983: 88)]

26/2/1920: «El català pot formar noms abstractes [...]

La llengua literària moderna era fins ara més aviat pobra [...] Molts dels que existien en la llengua eren caiguts de llarg temps en desuetud [...]

[...] la llengua escrita havia [...] sofert més pèrdues [...]» [Repr. per Rafel (1983: 89-90)]

27/2/1920: «[...] La llengua parlada, [*sic*] sovint modifica [...]» [Repr. Per Rafel (1983: 91)]

28/2/1920: «En la llengua parlada són freqüents les derogacions a aquesta regla. En una altra conversa n'havem assenyalades tres d'admissibles, almenys en l'estil familiar: *portà'ns-el* [...]

[...] *portà'ns-el*, *anem's-en*, etc. (formes familiars) al costat de *portar-nos-el*, *anem-nos-en*, etc. (formes literàries).

[...] freqüents en la llengua escrita actual.» [Repr. per Rafel (1983: 92)]

1/3/1920: «En la llengua parlada són freqüents [...]

[...] les trobem admeses en la llengua escrita [...]» [Repr. per Rafel (1983: 93)]

4/3/1920: «La llengua moderna ha tendit [...] el llenguatge de la capital [...]

Les nombroses combinacions en *ze* de la llengua parlada [...]» [Repr. per Rafel (1983: 94)]

5/3/1920: «En la llengua parlada [...]

La llengua parlada (almenys a Barcelona) tendeix a l'eliminació de les combinacions *cull-lo* [...], les quals trobem ja comunament i en alguns casos completament reemplaçades per les combinacions amb *e*. Nosaltres creiem, però, que la llengua escrita [...]» [Repr. per Rafel (1983: 95-96)]

8/3/1920: «[...] la llengua literària [...]» [Repr. per Rafel (1983: 98)]

9/3/1920: «En llatí vulgar [...]

En català antic [...] *janer* és una forma que trobem llargament usada en l'edat mitjana. La llengua parlada, però, ha mantingut la forma *gener*, ja que les regions que no confonen la *a* i la *e* inaccentuada [*sic*] [...] de les dues grafies *gener* i *janer*, la primera convé a un major nombre de dialectes [...]» [Repr. per Rafel (1983: 98-99)]

10/3/1920: «En català les construccions més semblants a aquestes són aquelles en què l'antecedent del relatiu que és un compost de *qui* [...]

Però en català medieval [...]» [Repr. per Rafel (1983: 99)].

11/3/1920: «Encara són molts els que [...], quan han d'escriure seguits dos o més adverbis en *ment* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 100)]

13/3/1920: «[...] Actualment aquest pretèrit [perifràstic] [...] I, a Barcelona i en moltes regions del domini català, aquest pretèrit ha reemplaçat totalment el perfet simple, que ha passat a ésser un temps literari. A Barcelona no es conserva el perfet simple sinó en alguns refranys i frases fetes [...] i en el verb auxiliar *deure* [...]

[...] un pretèrit perifràstic en el mode subjuntiu [...] d'un ús corrent en la llengua escrita. [...] acceptar en la llengua literària aquest perfet perifràstic» [Repr. per Rafel (1983: 102)]

16/3/1920: «[...] restablir, en l'estil epistolar, l'ús dels dos adverbis demostratius *ací* i *aquí* [...]. Una distinció anàloga feien els escrivans medievals entre els dos adjectius demostratius *aquest* i *aqueix*, la qual creiem que caldria així mateix restablir.

En els nostres documents antics [...]» [Repr. per Rafel (1983: 103)]

17/3/1920: «[...] en documents antics [...]» [Repr. per Rafel (1983: 104)]

19/3/1920: «[...] la llengua parlada fa una distinció [...]. La llengua escrita prescindeix [...]» [Repr. per Rafel (1983: 105)]

20/3/1920: «Entre les moltes locucions de la llengua antiga que convé de tornar a posar en ús [...]: *en esguard de* i *per esguard de* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 105)]

22/3/1920: «Dins el català modern estigué durant algun temps molt en voga el verb *devenir* [...]. Avui ja va ésser reemplaçat per *esdevenir* [...], corrent en català antic [...] el català antic posseeix el verb reflexiu *esdevenir-se* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 106)]

24/3/1920: «[...] *agreujar* [...] són d'ús corrent en la llengua antiga [...]» [Repr. per Rafel (1983: 108)]

26/3/1920: «És curiós d'observar, en aquells casos en què és possible d'usar el verb en dos temps diferents (*Si voliem*, *Si volguéssim*), com la llengua escrita tendeix molt més que la parlada a conformar l'ús dels seus temps a l'ús castellà.

[...] El català parlat [...] conserva encara molt bé *volia* al costat de *volgués*. Però el català escrit a penes usa ja *volia*. [...]

[...] rares vegades hi [«en la llengua escrita»] trobarem un futur d'indicatiu [«quan vindràs»]. [...] un acostament de la llengua escrita al castellà molt més fort que el que constatem en la llengua parlada.» [Repr. per Rafel (1983: 110)]

27/3/1920: «[...] el català antic prefereix en general el futur d'indicatiu [*El qui treballarà*] al present de subjuntiu. El català actual, en canvi [...] tendeix a generalitzar l'ús del present de subjuntiu; però en aquest abandonament del futur d'indicatiu la llengua escrita va molt més enllà que no pas el llenguatge parlat.» [Repr. per Rafel (1983: 111)]

30/3/1920: «Diem *Els que treballin seran recompensats* [...] la construcció avui preferida pot donar lloc a frases equívokes [...] El català antic preferia l'indicatiu futur [*El qui treballarà*] al subjuntiu present, els moderns preferim, al contrari [...] aquest a aquell. [...]

[...] Avui traduïm [...]» [Repr. per Rafel (1983: 112)]

31/3/1920: «Hi hagué una època [...]» [Repr. per Rafel (1983: 113)]

5/4/1920: «La majoria dels castellanismes sintàctics del català modern són molt més freqüents en la llengua escrita que en la llengua parlada. N'és un bon exemple l'ús que aquella fa de la preposició *a* en els complements directes [...]

[...] la majoria dels escrits [...]

[...] el complement directe de persona continua éssent habitualment construït amb la preposició [...] Convindria que els escriptors tinguessin ben presents [...] en llurs escrits. Si l'escriptor [...] cada cop que li venia a la ploma [...]» [Repr. per Rafel (1983: 114-115)]

7/4/1920: «No és el castellà l'única llengua llatina [...] El portuguès, el sard i diferents dialectes italians [...]

[...] també en català antic [...]

[...] el català antic construïa normalment [...] el català escrit actual el construeix [el CD] habitualment amb aquesta preposició [*a*].» [Repr. per Rafel (1983: 115-116)]

8/4/1920: «No hi ha cap català que no senti que *Havem escrit una carta la mestra* és una cosa que no es pot dir [...]» [Repr. per Rafel (1983:117)]

9/4/1920: «L'infinitiu llatí pot terminar en *áre* [...]. Els pocs verbs que en llatí clàssic [...] Un fet separa pregonament el català del castellà en el tractament de l'infinitiu llatí, i és que, mentre que el castellà, com el portuguès, ha fet passarels verbs de la classe III a la II [...], el català, com l'italià i el francès, conserva les quatre classes [...]» [Repr. per Rafel (1983:117)]

12/4/1920: «Diem habitualment *Pensar en tu* [...] La tendència envers l'eliminació de la preposició *en* amb els infinitius complements ha estat tan forta que la influència castellana no ha abastat a aturar-la. Avui, en la llengua parlada, la construcció normal dels complements en qüestió és llur introducció mitjançant la preposició *a*. [...]

Els casos de *en* es troben sobretot amb verbs poc freqüents en la llengua familiar, i tot porta a creure que els nombrosos casos de *en* que trobem en la llengua escrita són deguts a una imitació de les construccions castellanes corresponents.

[...] la llengua literària l'hauria [«la tendència envers l'eliminació de la preposició *en* amb els infinitius complements»] de consagrar [...]» [Repr. per Rafel (1983:120)]

14/4/1920: «[...] hi ha hagut evidentment en català una forta tendència [...] a reemplaçar la preposició *en* per la preposició *a* [...]: *Pensar a fer tal cosa* [...]» [Repr. per Rafel (1983:121)]

17/4/1920: «[...] en català antic [...] En català diem avui *alcohol* [...]» [Repr. per Rafel (1983:122-123)]

19/4/1920: «[...] el català parlat [...] manifesta una forta predilecció per l'ús exclusiu de la preposició *a* davant els infinitius complements [...]» [Repr. per Rafel (1983:124)]

20/4/1920: «L'autor de l'ofici és un home que ha escrit centenars de vegades *Me complazco en participarle*; posat a escriure un ofici en català, la fórmula castellana li ve tot naturalment a la ploma i en surt traduïda en un català deformat morfològicament i sintàcticament.» [Reproduït per Rafel (1983: 124-125)]

21/4/1920: «Una construcció va actualment generalitzant-se en la llengua parlada que caldia combatre per tots els mitjans, començant, naturalment, per evitar-la en la llengua escrita. És *tenir que*. [...]

Tampoc no semblen acceptables les construccions, avui ja tan corrents, *Hi ha que callar* [...]

[...] la majoria dels originals que passen per les Oficines de l'Institut [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 125-126)]

22/4/1920: «Encara escriu hom sovint *l'hi* en lloc de *li*. [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 126)]

27/4/1920: «Primitivament[,] *l'hi* (en l'antic, normalment *loy* o *lo hi*) no era altra cosa sinó la combinació del pronom *lo* i l'adverbi *hi* [...]

En els autors medievals [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 128)]

29/4/1920: «En català antic [...] Avui diem *li* [...] Primitivament [...] En els autors medievals abunden [...] [...] el català modern diria *li*, ço és, *l'hi* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 129)]

30/4/1920: «¿Com resolien els antics l'encontre dels pronoms *ho* i *li*?» [Reproduït per Rafel (1983: 130)]

4/5/1920: «En tots temps, aquest *hi*, equivalent a *li*, s'ha confós, en l'escrit, amb l'adverbi *hi*. [...] En català antic [...]

[...] actualment, com en l'antic ambdós complements són escrits indistintament *hi*. [...]

Darrera *els*, trobem sovint, en la llengua parlada, *hi* [...] l'*hi* del llenguatge parlat [...]

[...] cal reemplaçar l'*hi* del llenguatge parlat pel pronom que exigeix el sentit de la frase.

[...] quan diem *Ara mateix els hi enviaré això a casa seva* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 131-132)]

5/5/1920: «Aquests dies havem tornat a veure usat, a les planes de *La Veu de Catalunya*, el mot *estratega*. [...] el català actual [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 132)]

6/5/1920: «Diem [...] *N'hi havem posat un*. [...]

Però la substitució de *li* per *hi* en la combinació *li'n* no és tan antiga [...] *N'hi per li'n* pot acceptar-se en l'estil familiar; però en general hom deuria evitar-lo [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 133)]

21/5/1920:⁵⁸ «Avui s'ha generalitzat ja en la llengua escrita l'ús del pronom *ço* reemplaçant l'article neutre *lo* [...]

La llengua antiga [...] les construccions modernes fetes a base de l'article neutre [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 140)]

21/5/1920: «[...] *Vina [sic] lo més aviat possible* [...] una altra construcció antiga amb què poden igualment evitar-se aquelles expressions adverbials, construïdes amb l'article neutre

[...] La llengua actual usa correntment l'article neutre [...] la llengua antiga [...]» [Reproduït per (Rafel 1983:141)]

25/5/1920: «[...] Si estudiem el llenguatge dels poetes de la renaixença *[sic]* [...]

Però, malgrat aquesta forta castellanització del català modern, aquest continua essent una cosa essencialment distinta del castellà. Cap aciençat no podria prendre'l mai com una variant del castellà, del qual difereix pregonament per una infinitat de trets fonètics i morfològics i àdhuc sintàctics i de lèxic. [...] encara que «les defomacions de tota llei que la nostra llengua ha sofert sota la influència castellana» persistissin, el català estaria lluny d'ésser respecte al castellà el que és l'andalús o el mateix bable. No és un de tants *dialectos españoles* [...] sinó una llengua perfectament distinta de la castellana.

[...] si agrupàvem aquestes «les llengües novillatines» tenint en compte llurs analogies i diferències, el català no entraria pas en el mateix grup que el castellà, del qual, per certs trets fonètics i morfològics importantíssims, difereix més que cap altra llengua romànica.» [Reproduït per Rafel (1983: 142-143)]

27/5/1920: «Entre els mots del llatí vulgar que s'han perpetuat en les llengües romàniques [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 143)]

12/6/1920: «Al començament de la renaixença *[sic]* tothom deia i la llengua escrita acceptava *profundo*, [...]» [Reproduït per Rafel (1983:153)]

26/6/1920: «En els temps compostos dels verbs transitius [...] el participi concorda primitivament amb el complement directe en totes les llengües novillatines [...]; però en totes elles es manifesta una tendència més o menys forta a fer-lo invariable [...]

[...] la llengua [el català] moderna ja no fa concordar el participi amb el complement directe sinó quan aquest és un pronom personal de tercera persona. Tothom diu avui *he comprat una casa* [...]: en canvi, diem encara, referint-nos a una casa, *l'he comprada*.

[...] algú comença a dir *l'he comprat* [...]» [Reproduït per Rafel (1983:161-162)]

⁵⁸ . La data d'aquesta conversa, amb els números 138 i CXL, coincideix amb la de la següent, amb els números 139 i CXLI. La conversa anterior, amb els números 137 i CXXXII, porta la data del 18/5/1920. Sembla versemblant, doncs, pensar que la conversa 138-CXL ha de portar com a data, o el 19/5 o el 20/5, ja que, a més, la conversa 140-CXLII és del 22/5.

29/6/1920: «Alguns han volgut aplicar al participi català la regla de concordança del participi francès [...]. En català [...] la construcció més en consonància amb l'ús actual [...]» [Reproduït per Rafel (1983:162)]

30/6/1920: «En francès [...] hom escriu *La femme que nous avons entendue chanter*, però *La chanson que nous avons entendu chanter*.

El català parlat manca a aquesta regla [...]» [Reproduït per Rafel (1983:163)]

3/7/1920: «És curiós de constatar com en l'època moderna, en què, supeditat el català al castellà, s'ha produït un acostament d'aquell a aquest, sobretot en el lèxic i en la sintaxi, certes diferències, lluny d'atenuar-se, s'han anat accentuant més i més. [...]» [Reproduït per Rafel (1983:164)]

6/7/1920: «La llengua moderna presenta [...]» [Reproduït per Rafel (1983:165)]

9/7/1920: «Aquest ensordiment de les fricatives sonores és un fet que trobem també dins el domini del català; però en aquesta llengua no és un fet general com en castellà, sinó dialectal. En el català de la ciutat de València i sa comarca [...]. A Barcelona, *tj* és pronunciat correntment *tx* [...], encara que existeix ja una forta reacció contra aquesta pronúncia barcelonina [...]» [Reproduït per Rafel (1983:166)]

10/7/1920: «[...] faltes d'ortografia que ja no cometem mai els que escriuen habitualment en català. [...] Els que tenen de temps l'habitud d'escriure en català. [...] a cada moment es posen a escriure el català nova gent [...]» [Reproduït per Rafel (1983:167)]

13/7/1920: «[...] les llengües novillatines [...]» [Reproduït per Rafel (1983:167-168)]

14/7/1920: «[...] dues llengües novillatines [...] En morfologia, en lèxic, en sintaxi, el català és molt més allunyat del castellà que no el portuguès, i molt més acostat al provençal antic que no a les altres dues llengües hispàniques.» [Reproduït per Rafel (1983:169)]

16/7/1920: «Avui [...] és freqüent entre la gent jove de Barcelona, d'emprar, amb les designacions de lloc, *estar* en lloc d'*ésser* [*sic*]. Així, no és rar de sentir *A les nou estarem al teatre* [...]

[...] evitar la tendència actual a emprar *estar* com a sinònim de [*sic*] *ésser*.» [Reproduït per Rafel (1983: 171)]

2/8/1920: «*Ajeno* prové de *alienus* [...]. Si aquest mot hagués subsistit en català, hauria pres la forma *allè*. El romanç de Catalunya havent perdut *alienus*, hauriem pogut manllevar-lo al llatí clàssic [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 177)]

10/8/1920: «[...] «menys» s'ha generalitzat ràpidament en la llengua escrita i àdhuc ha penetrat ja en la llengua parlada. [...]

[...] Fa pocs dies en trobàvem exemples [de *reial* en comptes de *real*] en un diari local.» [Reproduït per Rafel (1983:181)]

21/8/1920: «[...] en l'època moderna, els edictes són comunicats al públic per escrit [...] un mot vivent [...] l'ús antic [...]» [Reproduït per Rafel (1983:187-188)]

1/9/1920: «[...] la llengua actual [...] en català antic [...] l'ús actual vacil·la [...]» [Reproduït per Rafel (1983:193)]

2/9/1920: «El català prefereix en general el segon procediment de romanització [...] *interrompre* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 194)]

9/9/1920: «El que no podem perdonar al senyor R. P., qui [*sic*] sembla interessar-se tant pel recte ús de ls mots catalans, és que designi encara la nostra llengua amb la denominació de «dialecte català» [...]» [Reproduït per Rafel (1983:198)]

5/10/1920: «*Pertànyer* és un verb que, almenys en català central i en la llengua literària, havia anat reculant davant *pertenèixer* [...]» [Reproduït per Rafel (1983:200)]

8/10/1920: «[...] la construcció antiga és *regraciar a algú alguna cosa*, mentre que els escriptors moderns que han reprès el verb *regraciar* semblen inclinats a dir *regraciar algú per alguna cosa o d'alguna cosa*.» [Reproduït per Rafel (1983:201)]

22/10/1920: «[...] aquest pleonasme [«Jamai en llur llit no s'hi dorm»], que no hauríem de tolerar sinó excepcionalment (en vista de tal o tal efecte estilístic), perilla d'esdevenir una construcció normal del català modern, on, contra el que fóra d'esperar, és molt més freqüent que en el català medieval. La majoria dels escriptors actuals [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 209)]

23/10/1920: «[...] en un estil acurat, caldria evitar aquesta adjunció supèrflua [d'un pronom feble en una frase amb un element desplaçat]» [Reproduït per Rafel (1983: 210)]

27/10/1920: «Una construcció que trobem amb alguna freqüència en el català escrit [...] és l'adjunció de l'article definit a l'infinitiu [...] [...] el català antic [...] oposa normalment l'infinitiu precedit de la preposició *de* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 211)]

22/11/1920: «A Catalunya en els casos, àdhuc avui encara rars, en què apareix una forma verbal en *o* substituïda per una forma medieval [...] [...] El nostre català [...] el parlar de Barcelona [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 221)]

2/12/1920: «[...] és perfectament explicable en els catalans orientals l'aversion envers una desinència que per a ells és homòfona [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 226)]

4/12/1920: «[...] la solució mallorquina, consistent a suprimir la desinència *o* en tots els verbs. La solució valenciana, ço és, la substitució de la desinència *o* per la desinència *e* [...] els catalans orientals [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 227)]

11/12/1920: «[...] un ús notable de la preposició *vers* en català antic [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 230)]

23/12/1920: «La confusió de la *b* i la *v* essent en català un fet dialectal, la llengua mateixa ens diu en cada cas quan s'ha d'escriure *b* o *v*. [...] en català antic [...] *b* en mallorquí, tarragoní, etc. [...] en català antic [...] *v* en mallorquí, tarragoní, etc. [...] [...] El català que en el seu dialecte confon la *b* i la *v* [...]» [Reproduït per Rafel (1983: 234)]

29/12/1920: «En els mots hereditaris, en els mots del llatí vulgar que ens han estat transmesos oralment de generació en generació [...] Quan el català és elevat a llengua escrita, els escriptors, coneixedors del llatí, cada vegada que han d'expressar un concepte per al qual la llengua vulgar no té un mot adequat, manlleven el mot que els manca al llatí escrit. Aquest mot és aleshores lleument catalanitzat, però en cap manera sotmès a tots els canviament que hauria sofert en boca del poble en el cas que, no desaparegut mai de la llengua parlada, ens hagués pervingut per transmissió oral.» [Reproduït per Rafel (1983: 236-237)]

En aquests passatges hem trobat moltes unitats relatives als cinc tipus de variació lingüística tant en el terreny estricte de la sintaxi com en l'àmbit general. En el primer terreny, a més, hem recollit 41 qüestions sintàctiques concretes en la descripció de les quals el Mestre fa servir unitats relatives a la variació.

Així doncs, en els passatges de descripció sintàctica, Fabra fa servir les següents unitats relatives al variació històrica. Les referides al passat són:

a) A l'època antiga clàssica

llatina (24/1)

b) A l'època medieval

— *antic*: com a adjectiu adjuntat a *català* (9/1, 13/1, 16/1, 19/1, 22/1, 23/1, 24/1, 27/1, 31/1, 5/2, 7/2, 23/2, 27/3, 30/3, 7/4, 4/5, 27/10, 11/12), *llengua* (19/1, 22/1, 20/3, 21[19-20]/5, 21/5), *ús* (21/1), *francès* (30/1) i *construcció* (21/5, 8/10); com a element de la locució *des d'antic* (27/1); com a substantiu a *els antics* (23/2, 30/4). Destaca el fragment *no tan antiga* (6/5), ja que evidencia que dins de l'antiguitat hi ha moments diferents.

— *medieval*, com a adjectiu adjuntat a *català* (22/10).

— *arcaic* (4/2).

— *primitivament* (27/4, 26/6).

c) A la Renaixença (1833-1891)⁵⁹

— *moderna*: com a adjectiu adjuntat a *època* (21/1)

d) Temps anterior sense precisar

Hem trobat les formes verbals *reintroduït* (4/2) i *restablir* (16/3), que pressuposen que els mots o construccions als quals es refereixen havien quedat obsolets. Una altra forma verbal que permet fer una deducció semblant és «hi ha hagut en català» (14/4).

Les unitats relatives a la contemporaneïtat fabriana són:

— *modern*: com a adjectiu, adjuntada a *català* (13/1, 5/4, 27/4, 22/10), *llengua* (27/1, 23/2, 26/6) i *construccions* (21[19-20]/5); i com a substantiu (30/3).

— *actual*: com a adjectiu, adjuntada a *llengua* (7/2, 21/5), *català* (27/3), *ús* (29/6) i *tendència* (16/7); i com a adverbi, *actualment* (4/5).

— *avui*: 23/1, 27/1, 5/2, 27/3, 21/4, 21[19-20]/5, 26/6 i 16/7.

El segon àmbit de variació en què hem trobat més unitats és el de la variació funcional.

Referides al mode oral hi ha en aquests textos les unitats següents:

⁵⁹ . Aquestes són les dates en què s'acostuma a emmarcar el període anomenat *Renaixença*.

- *parlat*: com a adjectiu, adjuntat a *català* (9/1, 24/1, 26/3, 19/4, 30/6), *llenguatge* (13/1, 20/2, 27/3, 4/5) i *llengua* (13/1, 28/1, 18/2, 26/3, 5/4, 12/4, 21/4, 4/5).
- *familiar*: com a adjectiu, adjuntat a *llengua* (12/4) i *estil* (6/5).
- *habitual*: com a adjectiu, adjuntat a *llengua* (4/2).
- Les formes verbals: *hom sent* (21/2), *diem* (30/3, 12/4, 26/6) i *sentir* (16/7).

Quant al mode escrit, hi ha les unitats següents:

- *escrit*: com a adjectiu, adjuntat a *català* (9/1, 28/1, 26/3, 27/10), *llengua* (28/1, 26/3, 27/3, 5/4, 12/4, 21/4, 21[19-20]/5); com a substantiu (5/4) (relacionada amb aquesta, *original* (m) (21/4)).
 - La locució *venir a la ploma* (4/2, 6/2, 18/2, 5/4, 20/4).
 - *llengua literària* (6/1, 27/1, 31/1, 4/2, 12/4).
 - *escriure* (11/3, 22/4, 30/6).
 - Unitats relatives al que podem anomenar «gèneres»: *prosa* (13/1), *estil epistolar* (16/3) i *ofici* (20/4)
 - *estil acurat* (23/10)
- I, en un terreny general de la variació funcional, hi ha la unitat *efecte estilístic* (22/10).

En el domini social, apareixen les unitats següents:

- Designacions genèriques de sectors socials poc definits: *molts* (9/1, 11/3), «hom ha reaccionat parcialment» (23/1), *tothom* (23/1), «hom diu i escriu» (28/1), «no hi ha cap català que no senti» (8/4), *algú* (26/6) i *alguns* (29/6).
- Unitats relatives a una certa organització social vertical: *llengua popular* (6/1) i *poble* (6/1)
- Unitats que designen vagament una activitat professional relacionada amb algun tipus de text: *home que ha escrit centenars de vegades* Me complazco en participarle (20/4).
- Unitats que designen genèricament una modalitat fruit de l'activitat d'un sector professional (en aquest cas els traductors): *català deformat morfològicament i sintàcticament* (20/4).

Pel que fa a les unitats que remetent alhora a més d'una varietat, hi ha les situacions següents:

- a) Remeten a la variació històrica, la social i la funcional les unitats següents: *escriptors* (social i funcional) *de la renaixença [sic]* (6/1), *autors* (social i funcional) *antics* (8/1 i 13/1), *la majoria d'escriptors moderns* (14/1), *escriptors moderns* (14/1, 16/1, 19/1, 8/10), *avui la majoria dels escriptors* (19/1, 27/1), *alguns autors moderns* (30/1), *escrivans medievals* (16/3), *autors medievals* (27/4) i *la majoria dels escriptors actuals* (22/10).

- b) El fragment «A Barcelona són molt més usades en la llengua parlada» (28/1), remet alhora a la variació històrica (*són*: ‘ara’), la geogràfica (*A Barcelona*) i la funcional (*llengua parlada*).
- c) Remeten a la variació històrica i a la funcional les unitats i fragments següents: *Llull* (8/1), *llengua escrita moderna* (13/1, 21/1, 31/1), *construcció encara ben viva en el llenguatge parlat* (13/1), *passatges d'autors medievals* (14/1), *textos antics* (21/1), «el català parlat diu» (22/1; contemporaneïtat marcada pel present d'indicatiu), «el català parlat no fa...» (23/1; contemporaneïtat marcada pel present d'indicatiu), «en la llengua escrita es manifestà modernament...» (23/1), «els antics escrivien...» (23/1), *llatí vulgar* (l'adjectiu alhora es refereix a un tipus de llatí i a una època; 24/1), «hom diu i escriu comunament...» (28/1; contemporaneïtat marcada pel present d'indicatiu), *llengua escrita actual* (4/2), *publicacions actuals* (18/2), «en la llengua parlada són habituals...» (19/2; contemporaneïtat marcada pel present d'indicatiu), *diem* (19/2), «la llengua parlada usa...» (20/2; contemporaneïtat marcada pel present d'indicatiu), *documents antics* (16/3), *català escrit actual* (7/4) i *avui, en la llengua parlada* (12/4).
- d) Les unitats *dues tendències contràries* (social) *en el català de la renaixença* [sic] (històrica) (19/1) i *encara* (històrica) *són molts a qui repugna d'usar en frases com Pujarem en aquella ermita* (social) (23/1) remet alhora a la variació social i la històrica.
- e) La unitat *contrades on és viu* (30/1) remet alhora a la variació geogràfica i la històrica.
- f) La unitat *gent jove de Barcelona* (16/7) remet alhora a la variació geogràfica i la social.
- g) Les unitats *escriptors* (social i funcional) (13/1, 26/1, 5/4) i *autor* (20/4) remet alhora a la variació funcional i la social.

Les 41 qüestions⁶⁰ concretes de sintaxi tractades pel lingüista gracienc en aquestes *Converses*, amb la consignació dels aspectes de variació al·ludits són les següents:

<i>Qüestions</i>	<i>Variació històrica</i>	<i>Variació geogràfica</i>	<i>Variació social</i>	<i>Variació funcional</i>
<i>Sintaxi en general</i> ⁶¹	Sí no	Sí sí	No no	no No
<i>Relatiu qual</i>	No	No	sí	Sí
<i>Preposició + relatiu</i>	No	no	sí	sí
<i>Relatiu «atributiu» (qual)</i>	Sí	No	SÍ	SÍ
<i>Relatiu el que</i>	Sí	No	no	SÍ
<i>Relatiu qui</i>	Sí	No	no	no
<i>Conjunció que</i>	Sí	No	Sí	sí
<i>Conjunció per tal que</i>	Sí	No	Sí	sí
<i>Conjunció per tal com</i>	Sí	No	Sí	sí
<i>Locució conjuntiva tota vegada que</i>	Sí	No	Sí	sí
<i>Preposicions àtones + que</i>	Sí Sí	Sí No	Sí Sí	Sí sí
<i>Preposicions per i per a</i>	Sí Sí Sí	No No No	Sí No No	Sí Sí sí
<i>Preposicions en i a</i>	Sí Sí No sí	Sí Sí No no	Sí No Sí sí	Sí Sí Sí sí
<i>Preposicions in i ad</i>	Sí	No	No	Sí
<i>Preposició de posposada a davant</i>	Sí	No	No	Sí
<i>Preposició de posposada a tant</i>	Sí	No	No	Sí
<i>Preposició de + infinitiu</i>	Sí sí	Sí no	No no	Sí no
<i>Preposició a + CD</i>	Sí Sí No	No Sí no	Sí No sí	Sí No no
<i>Preposicions: canvi (en/a + infinitiu)</i>	Sí Sí Sí No	No No No No	No No No Sí	Sí No Sí sí
<i>Preposició vers</i>	Sí	No	No	no
<i>locucions en/per esguard de</i>	Sí	no	No	no
<i>Combinació no res menys</i>	Sí	No	Sí	sí
<i>Pronom ço</i>	Sí Sí	No No	No No	Sí sí
<i>Combinació pronominal els hi</i>	Sí Sí No Sí	No No No No	No No No No	Sí Sí Sí sí
<i>Combinació pronominal la li</i>	Sí	No	No	No
<i>Combinació pronominal l'hi</i>	Sí Sí	No No	No Sí	Sí sí
<i>Combinació pronominal li ho</i>	Sí	No	No	Sí
<i>Combinació pronominal li'n/n'hi</i>	Sí	No	No	Sí

⁶⁰. Són 41 qüestions, tot i que algunes les tracta en més d'una *Conversa*. D'aquí que en alguna qüestió hi hagi més d'una filera.

⁶¹. En 2 *Converses* parla en general de la sintaxi; hem considerat que era un cas més, junt amb els altres.

<i>Duplicació pronominal en frases amb elements desplaçats</i>	Sí no	No no	sí no	Sí sí
<i>Article neutre</i>	Sí	No	No	no
<i>Article definit davant d'infinitiu</i>	Sí	No	No	sí
<i>Adverbis en —ment</i>	No	No	Sí	sí
<i>Adverbis ací i aquí</i>	Sí	No	Sí	sí
<i>demonstratius aquest i aqueix</i>	Sí	No	Sí	sí
<i>Temps verbals si volgués i si volia</i>	sí	no	no	sí
<i>Temps verbals quan vinguis i quan vindràs</i>	sí	no	no	sí
<i>Temps verbals qui treballi i qui treballarà</i>	Sí Sí	No No	No no	Sí sí
<i>Construccions tenir que i haver-hi que</i>	Sí	No	No	Sí
<i>«lo més + adverbí possible»</i>	Sí	No	No	no
<i>Concordança del participi passat amb el CD</i>	Sí	Sí	Sí	sí
<i>Verbs ser i estar</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Règims verbals: regraciar</i>	sí	no	no	sí

De seguida es veu que els tipus de variació més esmentats són la variació històrica (en 53 qüestions) i la funcional (en 50); en tercer lloc hi ha la variació social (24 casos), i en quart lloc, la geogràfica (9 casos). Una altra observació interessant és que en el tractament de 4 qüestions (preposicions àtones davant de *que*, preposicions *en* i *a*, concordança del participi passat amb el CD, i verbs *ser* i *estar*) hi ha presents els 4 tipus de variació.

Passant a les unitats relatives a la variació en general, hem trobat que la variació més al·ludida és la geogràfica i, a més, hi ha una unitat que mereix un comentari a part. En el que podem anomenar *variació diatòpica interna del català*, destaquen les denominacions de les varietats geogràfiques:

- Una unitat de significació descriptiva: *varietats dialectals que no confonen els sons de la b i la v (Mallorca, Camp de Tarragona, etc.)* (2/1).
- Topònims amb una funció metonímica: *Mallorca* (4/1), *Blanes* (24/2), *Barcelona* (5/3, 13/3, 9/7), *ciutat de València i sa comarca* (9/7) i *Catalunya* (22/11).
- Terminologia dialectològica: *contrades* (24/2), *dialectes* (9/3, 23/12), *regions del domini català* (13/3), *domini del català* (9/7), *dialectal* (9/7, 23/12), *barcelonina* (9/7), *català central* (5/10), *catalans orientals* [= 'parlants'] (2/12, 4/12), *mallorquí* (4/12, 23/12), *valencià* (4/12) i *tarragoní* (23/12).

- Una unitat molt subjectiva: *el nostre català* [= 'barceloní'] (22/11).

Pel que fa a la variació interlingüística en els escrits de tema sintàctic, hi ha les unitats següents: *català* (23/1, 9/4, 3/7), *francès* (23/1, 9/4, 29/6, 30/6), *italià* (23/1, 9/4), *llengua novillatina* (2/1, 24/1, 26/6, 25/5, 13/7, 14/7), *castellà* (24/1, 7/4, 9/4, 3/7, 9/7), *llengües romàniques* (24/1, 25/5, 27/5), *llengua llatina* (7/4), *portuguès* (7/4, 9/4), *sard* (7/4), *dialectes italians* (7/4) i *llengües hispàniques* (14/7). Finalment, en una *Conversa* Fabra s'estén sobre aspectes de variació interlingüística. És la del 14/7: «En morfologia, en lèxic, en sintaxi, el català és molt més allunyat del castellà que no el portuguès, i molt més acostat al provençal antic que no a les altres dues llengües hispàniques».

El fragment que hem dit suara que mereix un comentari és de la *Conversa* del 25/5. És aquest:

«[...] malgrat aquesta forta castellanització del català modern, aquest continua essent una cosa essencialment distinta del castellà. Cap aciençat no podria prendre'l mai com una variant del castellà, del qual difereix pregonament per una infinitat de trets fonètics i morfològics i àdhuc sintàctics i de lèxic. [...] encara que [«les defomacions de tota llei que la nostra llengua ha sofert sota la influència castellana»] persistissin, el català estaria lluny d'ésser respecte al castellà el que és l'andalús o el mateix bable. No és un de tants *dialectos españoles* [...] sinó una llengua perfectament distinta de la castellana.

[...] si agrupàvem aquestes [«les llengües novillatines»] tenint en compte llurs analogies i diferències, el català no entraria pas en el mateix grup que el castellà, del qual, per certs trets fonètics i morfològics importantíssims, difereix més que cap altra llengua romànica.»⁶²

La primera afirmació fabriana digna de comentari és aquella segons la qual el català, no és una «variant» del castellà: en difereix *pregonament*, més que cap altra llengua romànica, per una *infinitat de trets fonètics i morfològics i àdhuc sintàctics i lèxics*. Més endavant, conclou que el català no és «dialecto español», sinó llengua perfectament distinta de la *castellana*. Els tres primers fragments en cursiva ens permeten deduir que el Mestre fa servir com a criteris definatoris, graduals, de l'autonomia d'una modalitat respecte a una altra el grau (superficial o pregon) de

⁶². Atesa la rotunditat de l'última afirmació, vam comprovar al text original de *La Publicidad* (edició de nit), del 25 de maig de 1920, que no hi hagués hagut cap error de transcripció a l'edició de Rafel: no n'hi ha cap.

distància, la quantitat de trets (pocs, bastants, molts o una infinitat) i la sistematicitat d'aquestes diferències (en fonètica, morfologia, lèxic i sintaxi o només en un o uns d'aquests aspectes).

Un altre fet digne de comentari és l'ús dels gentilicis *castellà*, *espanyol*, *andalús* i *bable*. Pel que fa als dos primers, fa servir en aquesta *Conversa* sis vegades la unitat *castellà* o d'altres amb la mateixa arrel per referir-se a la llengua oficial de l'Estat. Aquesta sistematicitat i l'afirmació que el català no és «respecte al castellà el que és l'andalús o el mateix bable. No és un de tants *dialectos españoles* [...]» permeten dues interpretacions.

La primera interpretació, immediata atès que en aquest context el Mestre ja ha parlat de les diferències entre espanyol i català i de les interferències d'aquell en aquest, és que creu que hi ha una distància creixent *a)* entre castella i andalús, *b)* entre castellà i bable, i *c)* entre castellà i català, de manera en la primera parella les dues modalitats són part de la mateixa llengua i en la tercera hi ha tanta distància que són dues llengües diferents.

La segona interpretació fa pensar que la unitat *españoles* no designa una entitat lingüística, sinó una entitat territorial. És a dir, si l'andalús —una varietat geogràfica del castellà— i el bable —una modalitat lingüística diferent del castellà però sense llengua literària— es dedueix que són «*dialectos españoles*», vol dir que el primer és espanyol lingüísticament i territorialment, i el segon, només territorialment. I el mot *dialecte*, aleshores, també significa dues coses al mateix temps: varietat geogràfica d'una llengua (l'andalús respecte al castellà) i modalitat lingüística sense varietat literària i subordinada a una altra (el bable respecte al castellà). Per tant, quan Fabra afirma que el català no és un dialecte espanyol, afirma, en aquest context, que és una llengua diferent del castellà i que té una varietat culta i elaborada que la n'allunya encara més.

Veient com hem vist en altres textos fabrians que la distància entre modalitats lingüístiques s'accentua per la presència d'una llengua literària, totes dues interpretacions —la primera més ajustada a la interpretació estricta del text, potser— són possibles i complementàries en el pensament fabrià.

La segona varietat més al·ludida en aquestes *Converses* de tema general és la històrica.

Les unitats relatives al passat són les següents:

a) Unitats relatives a l'edat antiga

- *llatí* (adj) (9/4)
- *llatí clàssic* (9/4, 2/8)
- *romanització* (2/9)
- *llengua vulgar* (29/12)

b) Unitats relatives a l'edat mitjana

- *antic*: com a adjectiu, adjuntada a *català* (4/1, 12/1, 24/2, 9/3, 22/3, 17/4, 1/9, 23/12), *llengua* (7/1, 12/1, 10/2, 24/3), *mot* (7/1) i *ús* (21/8).
- *arcaic* (7/1)
- *edat mitjana* (9/3)
- *medieval*: adjuntada a *català* (10/3) i *forma* (22/11).

c) Unitats relatives a la decadència: *català de la decadència* [sic] (2/1)

d) Unitats relatives a la renaixença: *al començament de la renaixença* [sic] (12/6)

e) Unitats relatives al passat en general

- *caigut en desuetud*: adjuntada a *mot antic* (7/1) i a *mot* (26/2).
- *reemplaçat* (13/3)
- *hi hagué una època* (31/3)

Les unitats relatives a la contemporaneïtat fabriana són:

- *actual*: adjuntada a *llengua* (12/1, 10/2, 1/9), *català* (12/1, 5/5); com a adverb, *actualment* (13/3)
- *moderna*: adjuntada a *llengua* (7/1, 4/3, 6/7), *català* (22/3, 25/5), *època* (21/8), *ús* (1/9).
- *avui* (17/4, 22/11).
- *vivent* (21/8).
- *mots del llatí vulgar que han estat transmesos oralment de generació en generació* (29/12).

En tercer lloc hi ha les referències a la variació funcional. Pel que fa al mode oral, hi ha les unitats següents: *popular* (4/1, 18/1), *llengua parlada* (10/2, 16/2, 27/2, 28/2, 1/3, 4/3, 5/3, 9/3, 19/3, 10/8, 29/12), *familiar* (28/2) i *transmissió oral* (29/12). La unitat *estil familiar* (28/2) no queda clar en el context en què es troba si es refereix al mode oral, a l'escrit o a tots dos.

Pel que fa al canal escrit, hi ha les unitats següents:

- *escrit*: com a adjectiu, adjuntada a *llengua* (7/1, 16/2, 24/2, 1/3, 5/3, 13/3, 19/3, 12/6, 10/8, 29/12) i *català* (17/2); i en la locució *per escrit* (21/8)
- *literari*: com a adjectiu, en la unitat *llengua literària* (4/1, 8/3, 13/3, 5/10) i en els fragments dels dies 28/2 i 13/3.
- *a les planes de La Veu de Catalunya* (5/5)
- *edicte* (21/8)

La variació social és al·ludida mitjançant les unitats següents: una unitat referida vagament a una certa organització social vertical (*llenguatge vulgar* (17/2)) i una unitat referida genèricament a tota la societat: *tothom* (12/6).

Quant a les unitats que es refereixen alhora a més d'un tipus de variació, hi ha les situacions següents:

- a) Dues unitats referides alhora a la variació històrica (*vulgar* i *llatí*, a *llatí vulgar*),⁶³ la interlingüística (*llatí*) i la funcional (*vulgar*, *escrit*): *llatí vulgar* (2/1, 9/3, 27/5) i *llatí escrit* (29/12).
- b) Dues unitats referides alhora a la variació històrica, la social i la funcional: *escriptors* (social i funcional) *moderns* (històrica) (7/1), «durant un temps hi hagué entre els escriptors catalans» (18/1) i *llengua dels poetes* (social i funcional) *de la renaixença* (històrica) (25/5).
- c) Una unitat referida alhora a la variació geogràfica (*local*), la social (*local*) i la funcional (*diari*): *diari local* (2/8).

⁶³. Com a llengua viva el llatí queda circumscrit a una època passada.

- d) Quatre unitats o fragments referits alhora a la variació històrica i la funcional: *llengua literària moderna* (26/2), «la llengua escrita havia sofert» (26/2), *llengua escrita actual* (28/2) i *documents antics* (17/3).
- e) Cinc unitats referides alhora a la variació social i la funcional: dues, diguem-ne generals, *boca del poble* (al·lusió metonímica al mode oral d'un sector social; 4/1, 29/12) i *escriptors* (com a grup social i com a metonímia del mode escrit; 29/12); i tres unitats que podem agrupar sota la designació general de *instrucció o alfabetització en català: els que escriuen habitualment en català* (10/7), *els que tenen de temps l'habitud d'escriure en català* (10/7) i «es posen a escriure el català nova gent» (10/7).
- f) Una unitat referida a la variació històrica i la interlingüística: *romanç de Catalunya* (2/8).
- g) Una unitat referida a la variació geogràfica i la funcional: *parlar de Barcelona* (22/11).
- h) Una unitat referida a la variació geogràfica i la social: *llenguatge de la capital* (4/3)

Com a observacions generals sobre la presència de les diverses menes de variació lingüística en les «Converses filològiques» de 1920, es pot dir que la variació històrica i la funcional —amb poca diferència entre elles, però en aquest ordre— són els tipus més presents en els fragments de tema exclusivament sintàctic; en els textos més generals, la més al·ludida és la geogràfica, dins de la qual hem descobert el possible triple significat amb què Fabra usa el mot *dialecte*: varietat regional d'una llengua, modalitat lingüística molt interferida per una llengua dominant i modalitat lingüística sense varietat culta supeditada a una llengua dominant. Destaquen, quantitativament, les 41 qüestions de sintaxi en la descripció de les quals el lingüista gracienc apel·la a la variació lingüística.

9.4.2.21. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1922

En aquests textos trobem els fragments següents sobre la variació sintàctica:

24/10/1922: «[...] la llengua escrita. [...]

[...] l'admissió d'aquest verb [*obirar*] en la llengua literària és ja molt discutible, essent com és una mera variant dialectal del verb *albirar*. Per una tendència dels parlants nord-orientals a canviar la *l* en *u* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 253)]

4/11/1922: «[...] Quan preferim *a* a *en* davant els infinitius complements, no ens fundem naturalment en l'ús medi-aval [*sic*], que, davant els infinitius complements, admet les dues preposicions *a* i *en*, exactament com el castellà; ens fundem en l'existència, en el català modern, d'una tendència evident a generalitzar la preposició *a* davant els infinitius complements. [...] quan al costat de les construccions amb *a* de la llengua parlada, trobem en el català literari construccions amb *en*, nosaltres no hi sabem veure la perpetuació d'una construcció catalana antiga [...]» [Repr. per Rafel (1984: 256-257)]

15/11/1922: «[...] iniciada la nostra decadència literària [...] l'espanyol modern [...]. En el català provincial dels segles de la decadència, *pera* esdevingué l'equivalent exacte de *para*. [...]

Adés havem tornat a escriure *per a* [...] però la majoria de la gent continua traduint [...]» [Repr. per Rafel (1984: 259)]

26/11/1922: ««Com sembla continua pensant encara.» heu's aquí un exemple de l'omissió de la conjunció *que*, avui bastant freqüent en el català literari.

En català medieval trobem exemples d'omissió de la conjunció *que*. El català actual [...]» [Repr. per Rafel (1984: 267)]

1/12/1922: «[...] en bon català el complement directe és introduït normalment sense l'auxili de la preposició *a*. Els escriptors moderns, influïts per l'espanyol, manquen sovint a aquesta regla, però els nostres caixistes-traductors semblen ignorar-la en absolut [...]» [Repr. per Rafel (1984: 269-270)]

2/12/1922: «[...] la majoria dels escriptors actuals l'usen [la preposició àtona davant de la conjunció *que*] [...]

[...] (en oposició, val a dir-ho, amb l'ús constant dels nostres autors antics)» [Repr. per Rafel (1984: 270-271)]

6/12/1922: «[...] ¿Quin català, en traduir «El socio que deje de satisfacer «, pensarà a canviar el present de subjuntiu pel futur d'indicatiu [...]»? O el que és pitjor: ¿Quin català no escriu ja més aviat *deixi* que *deixarà* en una frase com aquesta?» [Repr. per Rafel (1984: 272)]

8/12/1922: «És aquell *hi* que afegim habitualment al datiu *els* i que porta com a conseqüència la confusió d'un gran nombre de combinacions pronominals; addició, doncs, del tot inacceptable en la llengua literària.» [Repr. per Rafel (1984: 273)]

9/12/1922: «[...] aquesta construcció inconcebible [«se les donaré»] no és rara en les planes dels nostres diaris, traducció mecànica d'un *Se las daré* espanyol.» [Repr. per Rafel (1984: 273)]

13/12/1922: «[...] és en gran part per la suma d'una sèrie de petits fets, en aparença insignificants, que la sintaxi d'una llengua es diferencia de la d'una altra llengua de la mateixa família.» [Repr. per Rafel (1984: 274)]

14/12/1922: «Escriure, donant compte d'un partit de tennis o un fet divers qualsevol, llargs paràgrafs a la [sic] base de gerundis i relatius, és, en veritat poc escaient; però, encara més, donat el general desconeixement de la gramàtica catalana, és perillósíssim. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 275)]

16/12/1922:⁶⁴ «La construcció defectuosa, grollera, que constatem ací [«El vestíbul, en el que»] és desgraciadament freqüent. En el mateix diari on l'havem trobada, llegim: «Una revista mensual en la qual hi col·laboraran els més intel·ligents « Un pas més, i admetrem en la llengua literària construccions com *Hi vaig anar-hi!*» [Repr. per Rafel (1984: 276)]

16/12/1922: «En català s'ha dit fins ara: «Si hagués plogut, no hauríem sortit.» actualment, «Si hagués plogut, no haguéssim sortit»és potser ja la construcció normal dels catalans que parlen habitualment en espanyol (volem dir el castellà de Barcelona) [...]» [Repr. per Rafel (1984: 276-277)]

17/12/1922: «[...] és lamentable la insistència d'un prosista notabilíssim [...] a usar la construcció dialectal *sóc sofert* [...]

El català literari no pot renunciar a les oracions dites per [sic] passiva [...], oracions que concorren en la nostra llengua medi-eval [sic] [...] I, mentre no renunciem a aquesta mena d'oracions (cosa que posaria el català en un grau d'inferioritat respecte a les altres llengües literàries), ens està vedat de formar els temps compostos dels verbs transitius mitjançant l'auxiliar *ésser*. [...]

El fet que en una contrada la gent digui *sóc vist una guineu* [...] no justifica que els escriptors adoptin una construcció [...]» [Repr. per Rafel (1984: 277)]

21/12/1922: «Un vici arrelat en el català escrit, que devem a la imitació d'un vici arrelat en el castellà oficinesc i periodístic, és el d'usar *el mateix* per evitar la repetició d'un substantiu mencionat anteriorment.[...] *el mateix* ajuda a la confecció d'aquestes llargues tirallongues d'oracions subordinades que ara s'estilen i ens estalvien la feina de distribuir els pensaments que tractem d'expressar, en una sèrie ben ordenada d'oracions independents.» [Repr. per Rafel (1984: 278)]

28/12/1922: «Seria ja hora que, en el llenguatge escrit, no uséssim com a sinònims els dos demostratius *aquest* i *aqueix*.

El llenguatge parlat no té necessitat sinó de dos demostratius. Dos que conversen, per a indicar qualsevol cosa que és a la vista d'ambdós, no necessiten sinó un demostratiu: un sol demostratiu de proximitat, acompanyat si convé d'un gest, basta per a designar qualsevol objecte que es troba prop dels que conversen. D'ací prové que el català parlat hagi perdut, en unes contrades, el demostratiu *aqueix*, i en altres el demostratiu *aquest*. Parlant, amb qualsevol d'aquests dos demostratius i *aquell*, ens entenem perfectament.

Però, quan la primera persona i la segona persona estan l'una en una localitat i l'altra en una altra localitat, llavors disposar de dos demostratius diferents de *aquell*, és indubtablement avantatjós. Doncs bé, el català antic recorria, en aquest cas, al demostratiu *aquest* [...]

Els escriptors que actualment empen llur *aqueix* dialectal com a sinònim del *aquest* barceloní, haurien de renunciar a aquell demostratiu, substituint-lo per *aquest*, i reservar *aqueix* per als casos en què els antics l'usaven, ço és, com a demostratiu de segona persona, en contraposició a *aquest*.» [Repr. per Rafel (1984: 279)]

⁶⁴. Aquesta *Conversa*, amb el núm. 283, és entre la 282, del 14/12/1922, i la 284, del 16/12/1922. La 285 és del 17/12/1922. Tot sembla indicar que la 283 porta la data del 16/12/1922 per error i que era la *Conversa* del 15/12/1922.

30/12/1922: «[...] desgraciadament , hi ha [...] defectuositats [...] contra les quals és trobat fa llarg temps el remei i que continuen, però, infestant ell nostre llenguatge escrit: [...] *quin* usat com a pronom relatiu [...], *doncs* com a conjunció causal [...], *els hi* com a datiu [...], *baix* com a preposició [...], construccions com *tenir que*, *a no ser que*, *per lo demás* [...]

I mentre aquestes faltes vergonyoses siguin tan comunes, no pot pas deixar-se de combatre-les, fins a riscos [*sic*] de fer-se enutjós a aquells, cada dia afortunadament més nombrosos, per a qui certs advertiments són ja innecessaris.» [Repr. per Rafel (1984: 280-281)]

En aquestes *Converses* hem trobat moltes unitats relatives als cinc tipus de variació en les 22 qüestions sintàctiques que Fabra hi tracta. En canvi, només hi ha una *Conversa* (la del 24/10) en què apareixen al·lusions a la variació en general: les unitats *parlants nord-orientals* i *variant dialectal* i les unitats *llengua escrita* i *llengua literària*.

La variació més present en els fragments relatius a la sintaxi és la funcional. Les unitats relatives al mode oral són: *parlat*, com a adjectiu, adjuntada a *llengua* (4/11), *llenguatge* (28/12) i *parlant* (28/12).

En el fragment «Dos que conversen, per a indicar qualsevol cosa que és a la vista d'ambdós, no necessiten sinó un demostratiu: un sol demostratiu de proximitat, acompanyat si convé d'un gest, basta per a designar qualsevol objecte que es troba prop dels que conversen» (28/12), el Mestre caracteritza el mode oral com un mode en què el parlant pot recórrer a altres recursos comunicatius, com el gest.

En el fragment «la majoria de la gent continua traduint» (15/11), no queda clar si el verb *traduir*, normalment associat al mode escrit, es refereix a una pràctica oral o escrita.

Les unitats relatives al mode escrit són:

- *literari*: com a adjectiu adjuntat a *català* (4/11, 26/11, 17/12) i *llengua* (8/12, 16[15]/12).
- *escriure*: els dies 15/11, 6/12 i 14/12, aquest dia en el fragment «escriure llargs paràgrafs amb gerundis i relatius és poc escaient», on Fabra qualifica estilísticament uns determinats recursos expressius.
- *escrit*: com a adjectiu adjuntat a *català* (21/12) i *llenguatge* (28/12, 30/12).
- *traduir* (6/12)
- *planes dels nostres diaris* (9/12) i
- *diari* (m) (16[15]/12)

I trobem el fragment «renunciar a la passiva posaria en un grau d'inferioritat el català respecte a altres llengües literàries» (17/12), en el qual el Mestre lliga la qualitat del català com a llengua literària a la presència d'un determinat recurs expressiu.

El segon tipus de variació més al·ludit en aquests textos és la històrica. Hi trobem dues unitats relatives a l'edat mitjana: *medieval*, com a adjectiu de *ús* (4/11) i *català* (26/11), i *antic*, com a adjectiu de *català* (28/12) i com a substantiu plural (*els antics*) (28/12). Pel que fa a les unitats i fragments relatius a la contemporaneïtat fabriana, hi ha els adverbis (*actualment*) (16/12), *avui* (26/11) i *ara* (21/12).

Pel que fa a la variació interlingüística, hi ha quatre unitats i un fragment. Les unitats són: *castellà* (4/11), *castellà de Barcelona* (16/12), *espanyol* (1/12) i *català* (17/12).

I el fragment és: «[...] és en gran part per la suma d'una sèrie de petits fets, en aparença insignificants, que la sintaxi d'una llengua es diferencia de la d'una altra llengua de la mateixa família.» (13/12). Les unitats subratllades per nosaltres remeten a l'aspecte quantitatiu i qualitatiu de les diferències: un gran nombre de petites diferències —que, agafades aïlladament semblen no tenir transcendència— marquen diferències sintàctiques fonamentals entre dues llengües emparentades.

Quant a la variació geogràfica, hi ha la unitat *construcció dialectal* (17/12). I pel que fa a la variació social, hi ha la unitat *la majoria de la gent* (15/11).

Pel que fa a les unitats i fragments que remeten alhora a més d'un tipus de variació, hi ha les situacions següents:

- a) Amb referències a 4 tipus: les unitats *escriptors* (social i funcional) *que actualment* (històrica) *empren llur* aqueix *dialectal* (geogràfica) *com a sinònim del* aquest *barceloní* (geogràfica) (28/12), *la nostra* (interlingüística) *decadència* (històrica, social i funcional) *literària* (social i funcional) (15/11) i *català* (interlingüística) *provincial* (social i funcional) *dels segles de la decadència* (històrica, social i funcional) (15/11).

- b) Dues unitats remetent alhora a la variació històrica, la social i la funcional: *els escriptors moderns* (1/12), *la majoria dels escriptors actuals* (2/12) i *autors antics* (2/12).
- c) Dues unitats remetent alhora a la variació interlingüística, la social i la funcional: *castellà* (interlingüística) *oficinesc* (social i funcional) (21/12) i *castellà* (interlingüística) *periodístic* (social i funcional) (21/12).
- d) El fragment «en català s'ha dit fins ara» (16/12) fa referència alhora a la variació històrica («fins ara»), la interlingüística («en català») i la funcional («s'ha dit»).
- e) Dos fragments es refereixen alhora a la variació geogràfica i la funcional: «en una contrada la gent diu» (17/12) i «el català parlat ha perdut en unes contrades... i en unes altres...» (28/12).
- f) Una unitat remet alhora a la variació històrica i la social: *aquells, cada dia* (històrica) *afortunadament més nombrosos, per a qui certs advertiments són ja innecessaris* (30/12).
- g) Tres unitats remetent alhora a la variació històrica i la interlingüística: *modern*, com a adjectiu de *català* (4/11) i *espanyol* (15/11), *actual*, com a adjectiu de *català* (26/11) i *la nostra llengua medi-eval* (17/12)
- h) Les unitats que remetent alhora a la variació social i a la funcional són: *caixistes-traductors* (1/12), *traducció mecànica* (9/12) i *prosista notabilíssim* (17/12), que remetent a aspectes de pràctiques professionals; el fragment «quin català, en traduir “El socio que deje de satisfacer”, pensarà a canviar el present de subjuntiu pel futur d'indicatiu?» (6/12), que remet genèricament a sectors de la població; la unitat *catalans que parlen habitualment en espanyol* (16/12), que al·ludeix a la llengua habitual; i la unitat *els escriptors* (17/12).

Pel que fa a les 22 qüestions sintàctiques tractades pel lingüista gracienc amb referències a la variació, són les següents:

<i>Qüestions</i>	<i>Variació històrica</i>	<i>Variació geogràfica</i>	<i>Variació social</i>	<i>Variació funcional</i>
<i>Preposicions en i a</i>	sí	sí	no	sí
<i>Preposicions per i per a</i>	sí	no	sí	sí
<i>Preposició a amb el CD</i>	sí	no	sí	sí
<i>Conjuncions: omissió de que</i>	sí	no	sí	sí
<i>Conjuncions: doncs causal</i>	sí	no	sí	sí
<i>Preposicions àtones davant de que</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Baix preposició</i>	sí	no	sí	sí
<i>Temps verbals: el que deixarà i el que deixi</i>	no	no	sí	sí
<i>Temps verbals: hauria i hagués</i>	sí	no	sí	sí
<i>Verbs auxiliars: haver i ésser</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Combinació pronominal els hi</i>	no	no	no	sí
<i>Combinació pronominal se les donaré</i>	sí	no	sí	sí
<i>El mateix coreferent</i>	sí	no	sí	sí
<i>Gerundi</i>	no	no	no	sí
<i>Relatiu (general)</i>	no	no	no	sí
<i>Relatiu: el que / el qual</i>	no	no	no	sí
<i>Relatiu: pleonasmes</i>	no	no	no	sí
<i>Relatiu: quin</i>	sí	no	sí	sí
<i>Demostratiu aquest i aqueix</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Construcció «tenir que + infinitiu»</i>	sí	no	sí	sí
<i>Construcció «a no ser que»</i>	sí	no	sí	sí
<i>Construcció «per lo demás»</i>	sí	no	sí	sí

Destaca el fet que en els 23 textos en què Fabra tracta aquestes 22 qüestions ha apel·lat a la variació funcional; però també ressalta el fet que tant la variació històrica com la social són al·ludides en 17 textos. La geogràfica, en canvi, només ho és en 3. Una altra observació interessant és que en el tractament de 2 qüestions (els verbs auxiliars *haver i ésser* i els demostratius *aquest i aqueix*) hi ha presents els 4 tipus de variació.

Com a observacions generals sobre les «*Converses filològiques*» de 1922, es pot dir que les variacions més presents són la funcional i la històrica i que hi ha un fragment relatiu a la diversitat interlingüística entre llengües emparentades. Destaquen també les 22 qüestions de sintaxi tractades amb al·lusions als diferents tipus de variació.

9.4.2.22. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY

1923

En aquests textos trobem els fragments següents sobre la variació sintàctica:

2/1/1923: ««Sembla com si en la seva vida empordanesa quotidiana, En Pep Ventura hi recollís tresors inexhauribles de sentiment i de gràcia.»

Llegint aquets paràgraf, exemple d'un tomb sintàctic freqüentíssim en el català actual, hom es pregunta per què l'autor haurà anteposat al verb [...] el complement adverbial [...], cosa que l'emmena a repetir aquest complement mitjançant l'adverbi *hi*. [...]

Hi ha en cada llengua un ordre gramatical que presideix la successió dels mots dins la proposició. Quan l'ordre amb què ens acudeixen les idees no coincideix amb aquest ordre gramatical, l'escriptor el modifica, de tal manera [...] que el subjecte d'una proposició expositiva, encara que potser hagi estat el darrer a acudir a la nostra pensa, no per això deixa d'aparèixer al cap de la proposició, davant el seu verb.

És clar que ens és permès d'alterar l'ordre gramatical dels mots; tal membre que l'ordre gramatical exigeix darrera el verb, pot anteposar-s'hi, però això és sols escaient de fer-ho quan amb la inversió es cerca de produir un determinat efecte estilístic. Avui, a Catalunya, aquesta inversió perilla esdevenir una construcció normal, el complement adverbial s'anteposa massa sovint al verb sense cap raó d'ordre estilístic, i així perdem un mitjà preciós d'emfasitzar-lo, com és la seva anteposició excepcional.» [Repr. per Rafel (1984: 281-282)]

10/1/1923: «[...] En el català medi-eval [*sic*] i en el català parlat modern, els mateixos complements adverbials que normalment es construeixen amb la preposició *a*, apareixen constantment introduïts amb la preposició *en* quan llur mot inicial és un demostratiu. En els autors antics trobem [...]

La llengua parlada, de conformitat amb l'antiga, diu *és en aquest armari*, de preferència a *és a aquest armari*. [...] molts [...] han volgut veure en la combinació *en aquest* [...] la preposició *a* amb una *n* eufònica [...]» [Repr. per Rafel (1984: 283)]

16/1/1923: «Que es tracta d'una falta [«tractar el terme relatiu com un mot merament conjuntiu» i fer servir pronoms febles] arrelada en la prosa actual, ho proven fets com el de trobar-la sis vegades en un article de mitja columna signat per un escriptor que, per la seva carrera, havem de suposar que té una forta cultura gramatical [...]» [Repr. per Rafel (1984: 288)]

17/1/1923: «Un bell exemple de les absurditats a què condueix la traducció mecànica en els nostres diaris: fa poc trobarem en un despatx telegràfic *fuero engrosando*, traduït *foren engrossant!* [...]

Cap català, gràcies a Déu, no dirà ni escriurà mai *foren engrossint* [...] i el *foren engrossant* del nostre diari és sols possible en una traducció feta paraula per paraula sense penetrar el sentit de la frase.

Aquest disbarat que ara constatem és un digne parió del que notàvem en una altra conversa: *se les enviaven per les hi trametien* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 289)]

19/1/1923: «Ens sorprengué de trobar en un escrit de Mossèn Riber un *hi* incorrecte [...] [...] És sabut que els mallorquins fan en el datiu del pronom de tercera persona la mateixa distinció de gèneres que nosaltres (i, amb nosaltres, els antics) fem únicament en l'acusatiu. [...]

[...] *les* no és, en català literari, un datiu [...] Si a nosaltres ens hagués escaigut de revisar l'escrit de Mossèn Riber, li hauríem fet notar el mallorquinisme en què havia incorregut (en opinió nostra inacceptable) i li hauríem proposat de reemplaçar *les* per *els*. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 289-290)]

20/1/1923: «Aquesta construcció tan barroera [«De la traducció n'és autor En P. S.»], que ocorre profusament en la prosa actual, és pitjor que aquells castellanismes de lèxic [«aconteixement, afició, atropell»] [...] l'extirpació de construccions com la mencionada no pot aconseguir-se amb simples receptes, ans poden solament evitar-se mitjançant una formació gramatical que la nostra gent està, en general, lluny de posseir.

I, d'altra banda, tan natural que sembla que hauria d'ésser que hom escrivís «És autor de la traducció En P. S.», i no pas «De la traducció n'és autor En P. S.»! [Repr. per Rafel (1984: 290-291)]

23/1/1923: «[...] El fet que en l'antic hagi estat usat *senyor En* justificaria, naturalment, el seu ús actual. [...] de les dues fórmules *senyor En* i *Senyor* és millor la segona, que és [...] l'única realment vivent [...]

 [Repr. per Rafel (1984: 292)]

25/1/1923: «Són curioses les vicissituds per les quals ha passat el mot *qual* en el català escrit.

Qual era en català antic, no solament un mot relatiu, sinó interrogatiu [...]: Si [*sic*] *qual* interrogatiu hagués persistit, llavors, en possessió de dos adjectius interrogatius, *qual* i *quin*, podríem potser intentar d'establir entre ells una diferència anàloga a la que existeix en anglès entre els seus dos adjectius interrogatius *which* i *what*. Però *qual* interrogatiu ha desaparegut del tot, reemplaçat per *quin*; *qual* ha restat sols com a relatiu. I és aquest *qual* que ha estat fortament batzegat, uns cops per la influència castellana, d'altres per les pensades poc felices de certs descastellanitzants.

El fet d'existir en espanyol un *el que* equivalent a *el qual* [...] ha provocat la introducció en català d'un *el que* amb la valor de *el qual* [...]

[...] *qual* era utilitzat per traduir *cuyo* [...]. Per un costat restringíem l'ús del mot *qual* reemplaçant *el qual* per *el que*, i per l'altre li donàvem un [*sic*] valor que mai no havia tingut, fent-li significar *cuyo* [...]

Sens dubte perquè ens semblà un mot poc català (a causa de la seva identitat amb el mot espanyol *cual*), tractàrem de reemplaçar-lo per *quin*. I llavors sorgí en català la combinació *el quin* [...]. I amb *quin* fou reemplaçat *el qual* traducció de *cuyo* [...]

 [Repr. per Rafel (1984: 293-294)]

15/2/1923: «Al costat d'aquesta fórmula [«més negativament que positivament»], que és l'adoptada pels francesos i els italians, trobem usades en la llengua actual dues altres fórmules [...] (*més negativa que positivament*) [...] (*més negativament que positiva*) [...] la primera és estranya al català antic i segurament deguda a una imitació de la fórmula espanyola, la segona es troba abundantment usada pels nostres escriptors medievals. [...]

[...] admetre, com a artifici estilístic, la supressió del segon *ment* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 307)]

20/2/1923: «[...] encara hi ha molta gent (i, entre ells, col·laboradors de diaris, redactors de revistes catalanistes i àdhuc autors de llibres per a infants!) que [...] continuen usant-lo [el *doncs* causal] tranquil·lament en llurs escrits.» [Repr. per Rafel (1984: 309)]

24/2/1923: «[...] el *per a que* molts usen davant un verb en infinitiu que depèn d'un altre verb que expressa una acció voluntària, cas en què els escriptors antics empraven sistemàticament *per*.» [Repr. per Rafel (1984: 313)]

7/3/1923: «A València és anomenat parlar apitxat el parlar de la capital i sa contrada [...] com en alacantí o castellanenc [...]

A Barcelona [...]» [Repr. per Rafel (1984: 317)]

22/3/1923: «Hi ha en català alguns mots com *mai* que, sense ésser negatius, no ocorren mai en una proposició principal afirmativa. Això ha fet que quan, en una proposició principal algun d'aquests mots precedeix el verb, la presència d'un tal mot indicant a bastament que la proposició és negativa, hom no hagi sentit la necessitat, en dir el verb, de fer-lo precedir de la partícula *no*; i, en efecte, des d'antic no es troba sovint omès darrera *mai* i anàlegs, la qual omissió és avui de regla en el català de Barcelona: *mai ve* val tant com *mai no ve*. [...]

[...] la llengua ha anat més enllà en l'omissió de la partícula *no*, i la fa àdhuc en aquelles proposicions com les condicionals i les interrogatives [...]» [Repr. per Rafel (1984: 326)]

23/3/1923: «[...] la llengua actual sol ometre la partícula *no* en el cas que aquell [mot; *gens*, etc.] precedeixi el verb. [...] Això ha plantejat, en la llengua literària, una qüestió sintàctica: si convé d'acceptar l'omissió de la partícula *no* o d'oposar-s'hi. [...]

[...] contradient l'ús corrent, es prefereix *Mai no el veiem* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 327)]

24/3/1923: «[...] s'esdevé molt sovint que un escrit, net de mots espanyols, i fins correcte quant a l'ús de les preposicions i altres mots gramaticals, és encara tot espanyol per l'estructuració i ordenació de les clàusules.» [Repr. per Rafel (1984: 328)]

11/4/1923: «¿Admetriem, per ventura, la [«absorció»] de l'auxiliar *ha* davant els participis *acabat*, *anat*, *arribat*, etc., tan freqüent en el parlar de Barcelona i que algun cop apareix, per inadvertència, en el llenguatge escrit?» [Reproduït per Rafel (1984: 337)]

14/4/1923: «El català de les nostres publicacions més aviat empitjora. Això té una explicació en el fet que molts dels que avui hi col·laboren són gent que s'han posat adés a escriure en català sense conèixer gaire o gens la gramàtica catalana i ignorant gairebé en absolut l'obra de depuració realitzada en aquests darrers anys.» [Reproduït per Rafel (1984: 339)]

21/4/1923: «[...] aquest mot [*emprar*] té significacions que no té el mot espanyol *emplear*, entre altres, la de «pedir prestado», que ha perdurat en tarragoní i en valencià.» [Reproduït per Rafel (1984: 344)]

24/4/1923: «Heu's aquí un exemple d'addició indeguda de la partícula *no*: «Sense que ningú no notés que a Barcelona hi ha autoritats.» el *no* sobrer és ací el resultat d'una correcció feta per l'escriptor paral·lelament a la proposada pels gramàtics segons la qual un *ningú ha vingut* del llenguatge corrent ha d'ésser reemplaçat per *ningú no ha vingut*; l'escriptor ha pensat que un *sense que ningú notés* havia d'ésser reemplaçat per *sense que ningú no notés*.

[...] Diem *No ha vingut ningú* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 345)]

26/4/1923: «D'ometre la negació *no* en les proposicions negatives en què figura algun dels mots com *ningú* [...] davant el verb (d'acord amb el parlar de Barcelona), passen alguns [...] a no escriure cap d'aquells mots sense fer-lo anar acompanyat de la partícula *no* [...]

Diem , en el llenguatge parlat, *Mai sortim* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 346)]

10/5/1923: ««Hi ha que haver vist en qualque ocasió...» [...] Heu's ací dues mostres típiques del català dels nostres dies: al costat d'un arcaisme degut al desig d'escriure en un català acurat, hi apareix un castellanisme que sembla impossible que hagi pogut passar inapercebut a l'autor.» [Reproduït per Rafel (1984: 347)]

15/5/1923: «En poesia [...] no és indiferent d'usar *du* o *duu* [...]

En prosa pot escriure's sempre *duu*, preferible a *du*.» [Reproduït per Rafel (1984: 349)]

17/5/1923: «[...] Des del Congrés de la Llengua Catalana, en què Casas-Carbó combaté en una comunicació aquesta invenció malaurada [el «famós *doncs* causal»] dels nostres castellanitzants [*sic*], [...] no deixa d'aparèixer en les nostres publicacions.

[...] quan hom creu que la seva presència en una revista esportiva és deguda al fet d'ésser la col·laboració [*sic*] d'una tal revista composta per gent poc habituada a escriure en català, hom agafa *La Veu*, per exemple, i constata que un dels seus redactors, ço és, un individu que escriu habitualment en català, escriu paràgrafs com els següents [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 350-351)]

19/5/1923: «Fins ara [...] la majoria de les qüestions sintàctiques, els gramàtics es limiten a assenyalar la solució bona sense imposar-la, deixen a l'albir de l'escriptor d'emprar aquesta solució o la corrent, jutjada defectuosa, però que no gosen prescriure. [...] No seria ja hora, per exemple, de declarar del tot inadmissible l'ús de les preposicions febles davant la conjunció *que*, o bé de prescriure l'ús obligatori de la preposició *de* davant un infinitiu [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 351)]

20/5/1923: «[...] Aquesta construcció [la preposició *de* davant un infinitiu] és avui tan poc usada en la llengua literària [...] L'omissió de la preposició *de* davant l'infinitiu-subjecte [...] els escriptors practicant-la molt més que no la construcció amb *de* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 352)]

23/5/1923: «Trobem en un escrit català «Res no pot haver més agradós...» [...] El qui ha escrit això té el sentiment de la llengua catalana malmès per la influència espanyola. [...] Aquesta construcció espanyola [...] ha acudit, en lloc de la catalana, a la ploma de l'autor bilingüe [...]

Quan escrivim fem [*sic*] de no perdre mai de vista el nostre català parlat, que ell, carregat de defectes com és, ens pot encara estalviar de cometre molts de castellanismes!» [Reproduït per Rafel (1984: 353-354)]

24/5/1923: «Que el català de les nostres publicacions abundi en faltes de sintaxi [...] és fins a cert punt explicable. [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 354)]

27/5/1923: «Llegim en un document publicat per una entitat barcelonina: «Li agrairem tingui l'amabilitat de trametre'ns qualsevol publicació que cregui pugui esdevenir útil al nostre objecte».

La supressió de la conjunció en una proposició que fa de complement és inacceptable en català, és contrària al geni de la nostra llengua. Parlant, quin català diria mai *li agrairia vingui* en lloc de *li agrairia que vingui*? [...]

[...] El català antic presenta, certament, alguns casos d'omissió de *que*. Aquesta, però, en el català actual és la imitació d'una construcció espanyola, no la continuació d'aquella construcció medieval [...]

[...] creiem que ha d'ésser proscria en absolut de la llengua literària.» [Reproduït per Rafel (1984: 356-357)]

2/6/1923: «Hi ha defectuositats tan arrelades en la llengua escrita que hom arriba a dubtar si se'n podrà mai veure alliberada. I és de notar que les més arrelades són potser les degudes a pensades poc afortunades d'aquest o d'aquell escriptor o gramàtic en el desig de combatre un castellanisme real o imaginari.

Quin exemple podríem citar millor que el *doncs* causal, inventat per remeiar el *pues* causal de la llengua parlada?

[...] hi ha molts [*sic*] que comencen a fer una distinció entre un *doncs* inicial de proposició (que seria el *doncs* causal) i un *doncs* situat al mig de la proposició (que seria el *doncs* deductiu). [...] la conjunció catalana amb què era i és introduïda la conclusió en tot sil·logisme [...] és precisament un *doncs* inicial» [Reproduït per Rafel (1984: 358-359)]

3/6/1923: «El paràgraf [...] contenia encara altres faltes de gramàtica; era un bell exemple a retreure per demostrar la impenetrabilitat de molts en qüestions gramaticals, o, el que és pitjor, la poca atenció que molts presten a aquestes qüestions [«els hi sembla bé», «n'hi han hagut», «portar a les nostres tropes a una línia»]. [Reproduït per Rafel (1984: 359-360)]

14/6/1923: «[...] *el qual* [...] sovint es troba substituït per *el que* i més sovint encara per *el quin* [...] perillava de desaparèixer del català literari [...] el *quin*, creació dels descastellanitzants a ultrança, que, no sabem per què, consideraven *qual* com a mot suspecte» [Reproduït per Rafel (1984: 366)]

16/6/1923: «Havem notat que alguns escriptors tracten ara de reintroduir en la llengua literària l'antiga locució conjuntiva *per ço que*. Ja són avui bastant generalitzades les locucions *per tal com* i *per tal que* [...] no veiem la utilitat de portar a la llengua moderna les altres locucions conjuncions antigues [...]

[...] a jutjar pels exemples moderns [...]. Però precisament en català antic aquesta locució [*per ço que*] és preferentment usada com a conjunció final [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 366-367)]

17/6/1923: «Avui hi ha [*sic*], desgraciadament, molts qui, davant dos mots sinònims o que creuen sinònims, prefereixen sistemàticament el que és estrany a la llengua parlada. Hi ha

en molts com una aversió als mots habituals. El català els sembla millor entacat d'un cert nombre de mots insòlits." [Reproduït per Rafel (1984: 367)]

22/6/1923: «Quan escrivim, oblidem massa sovint que el català, que posseeix els dos pronoms *hi* i *en*, no usa sinó excepcionalment les combinacions *en ell* [...]. Parlant no diríem mai *Havem estat al teatre i en ell havem vist ta germana* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 370)]

27/6/1923: «[...] *Jatsia* és en català antic una conjunció concessiva [...]

Adhuc amb aquesta significació és ja discutible si convé de reintroduir-la en la llengua literària [...]

Hi ha avui per part de molts com un afany d'usar paraules i construccions insòlites. Ben vingut [*sic*] l'arcaisme que ve a remeiar un castellanisme, que ve a enriquir realment el nostre lèxic. Però, si un mot corrent és bo, ¿per què cercar de reemplaçar-lo per un mot antic? ¿És que perseguim que el català literari esdevingui inintel·ligible?

I pensem que sovint ocorre [...] que el mot arcaic és usat impròpiament, amb una valor tota altra que la que tenia en català antic." [Reproduït per Rafel (1984: 372-373)]

29/6/1923: «[...] els perills que corre la llengua en mans dels arcaïtzants poc experts. Si no es posa un aturador al gust immoderat pels mots antics, els arcaïtzants esdevindran un flagell comparable als descastellanitzants a ultrança que patirem anys endarrera [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 373)]

3/7/1923: «No recordem d'haver trobat en català antic cap exemple de *tota vegada que* causal [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 375)]

5/7/1923: «[...] hi ha molts [*sic*] a qui fins desplau (i se n'haurien més aviat d'alegrar) que el català no posseeixi un mot que correspongui exactament al mot foraster, i ho consideren gairebé com un defecte de la llengua catalana." [Reproduït per Rafel (1984: 376-377)]

8/8/1923: «No és difícil de determinar en cada cas si un *li* del llenguatge parlat és un sol mot o són dos mots. Quan és un sol mot [...], cal escriure'l *li* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 393)]

9/8/1923: «Quan, en el llenguatge parlat, diem *els hi*, de nou casos, solament en tres és correcta la combinació *els hi* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 394)]

11/8/1923: «El llenguatge corrent no és [...] una guia segura per [*sic*] escriure correctament les combinacions de pronoms febles [...]

L'única substitució que la llengua literària admet és la del pronom *li* per *hi*, quan l'altre complement és *el* [...]» [Reproduït per Rafel (1984: 394-395)]

15/8/1923: «El català literari té al costat d'un *qui*, invariable, un *quin* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 397)]

16/8/1923: «en la llengua moderna trobem *qual* no precedit de l'article qualificant un nom [...]

Anys endarrera era molt freqüent i avui encara no és rar de trobar l'interrogatiu *quin* en lloc del relatiu *qual*.» [Repr. per Rafel (1984: 397)]

19/8/1923: «El defecte que assenyallem ací, [*sic*] és sobretot freqüent en el català actual quan el complement expressat pel relatiu és d'aquells que, quan són expressats per un pronom feble, revesteixen la forma *hi* o *en*: «Aquella pregunta, en la qual tots hi veiérem la intenció de...» [Repr. per Rafel (1984: 398)]

21/8/1923: «[...] la llengua moderna tradueix el *cuyo* espanyol per *qual*, *quin* o *que*.

... Un arbre quals arrels s'estenen fins a la font.

... Un arbre quines arrels s'estenen fins a la font.

... Un arbre que les arrels s'estenen fins a la font.

D'aquestes tres construccions, les dues primeres són absolutament inadmissibles. La tercera, d'origen popular, l'única vivent de les tres, és potser tolerable com a expressió

col·loquial sempre, però, que no doni lloc a confusions; no gens menys, en un estil acurat ha d'evitar-se tant com les altres dues." [Repr. per Rafel (1984: 400)]

23/8/1923: «Heu's aquí un cas en què el català, des d'antic, pot usar indistintament l'imperfet d'indicatiu [*Si queia*] i l'imperfet de subjuntiu [*Si caigués*]. En el català medieval la construcció amb l'imperfet d'indicatiu era la predominant; en el català escrit és avui la predominant la construcció amb l'imperfet de subjuntiu.

Valdria pena que els escriptors pareessin esment en la preponderància que, indubtablement sota la influència de l'espanyol, ha anat adquirint la segona construcció [...] Seria [...] de doldre que desaparegués [...] una construcció [...] que es manté encara en la llengua parlada malgrat la doble influència de l'espanyol i del mateix català escrit.» [Repr. per Rafel (1984:400)]

24/8/1923: «D'aquestes dues construccions, l'una amb el futur d'indicatiu [«Quan vindrà»] i l'altra amb present d'indicatiu [*sic*][«Quan vingui»], els antics usaven preferentment la primera. Modernament, al contrari és la segona la que és usada gairebé exclusivament.» [Repr. per Rafel (1984: 401)]

29/8/1923: «[...] fessin llur aparició en la llengua escrita construccions com les següents [...]:

Va passar sense que cap d'ells no se n'adonés.

No mai havia vist una cosa semblant.

No mai no l'havia vist tan content.» [Repr. per Rafel (1984: 402)]

30/8/1923: «[...] no acceptem l'omissió de *no* que té lloc en una proposició del llenguatge parlat com *Mai ve* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 403)]

31/8/1923: «El parlar de Barcelona, al mateix temps que suprimeix el *no* de les proposicions negatives en què figura algun dels mots *res* [...], anteposats al verb, redueix o tendeix a reduir, en proposicions afirmatives, les locucions negatives *no res* i *no gens a res* i *gens* [...]

[...] la supressió del *no* que practica la llengua parlada [...]» [Repr. per Rafel (1984: 404)]

4/9/1923: «La regla segons la qual el complement directe ha d'ésser introduït sense la preposició *a* és de les que més sovint trobem infringides en el català escrita actual.» [Repr. per Rafel (1984: 406)]

5/9/1923: «En aquests exemples, els autors moderns usarien més aviat *de què*, *a què*, adoptant la construcció espanyola que consisteix a introduir el complement, quan és una oració subordinada que comença amb la conjunció *que* [...]

És possible que en català antic es trobi algun exemple de *de què* [...] Però en tot cas és evident que la construcció normal en català, construcció que subsisteix encara en el llenguatge parlat [...] era la introducció de les oracions completives amb la simple conjunció *que*.

Els escriptors actuals haurien, doncs, d'esforçar-se [...] a emprar-la en general de preferència a l'altra, la preponderància de la qual en la llengua literària hodierna és indubtablement deguda a la influència de l'espanyol.» [Repr. per Rafel (1984: 407)]

6/9/1923: «Un defecte molt estès en el català actual és de donar a la preposició composta *per a* la mateixa extensió que té en espanyol la preposició *para*. [...] Exemples antics: «... Solament ho faré per satisfer a la honor de mon companyó» [...]» [Repr. per Rafel (1984: 408)]

8/9/1923: «La regla sintàctica segons la qual els verbs que signifiquen *ésser* [...] regeixen la preposició *en*, mentre els verbs que signifiquen *anar* [...] regeixen la preposició *a* [...], arrelà fortament en el català modern, no pas en el llenguatge parlat, sinó en la llengua escrita [...]

Després es reaccionà en el sentit d'ésser admesa per tothom a traduint *en* [...]

Les dues preposicions *a* i *en* mai no han obeït a aquella regla, ni en català antic, ni en la llengua parlada [...]» [Repr. per Rafel (1984: 409)]

9/9/1923: «[...] en la llengua moderna existeix evidentment una forta tendència a reduir les dues categories [«Acostumar-se a la foscor»/ «Entretenir-se en una tasca»] a una sola quan el complement és un infinitiu, en el sentit d'usar-se en aquest cas *a* [...]

Nosaltres creiem que la llengua literària hauria de consagrar aquesta tendència de la llengua parlada [...]» [Repr. per Rafel (1984: 410)]

12/9/1923: «Una construcció freqüent en la llengua antiga i que s'ha anat perdent, sobretot en el català escrit, és la introducció de l'infinitiu amb la preposició *de* [...]

Avui generalment és preferida la simple juxtaposició [...] com solen fer avui la majoria dels nostres escriptors.» [Repr. per Rafel (1984: 410-411)]

15/9/1923: «aconseguir bandejar-lo [«el *doncs* causal»] de la llengua literària [...] El cas de *puix* conjunció de coordinació, és el d'un mot arcaic que, en reintroduir-lo en la llengua literària [...]

[...] passatges d'autors medievals [...]» [Repr. per Rafel (1984: 411)]

18/9/1923: «Aquesta locució [*no res menys*] es troba avui usada en la llengua literària amb tres valors diferents.

I. Com a traducció de *además*. És la valor que tenia en català antic [...]» [Repr. per Rafel (1984: 412)]

19/9/1923: «[...] el català literari admet *més*, adverbi, i *mes*, conjunció, amb la mateixa valor que *però* [...]

Els antics usaven, certament, *mes* com a conjunció, però amb el sentit d'*encara* o *demés* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 413)]

22/9/1923: «En la premsa catalana trobem encara exemples de *ço* traduïnt *lo* davant un adjectiu [...]» [Repr. per Rafel (1984: 415)]

29/9/1923: «[...] Aquest *exigir-els-hi* respon a un *exigi'ls-hi* de la llengua parlada.

Exigi'ls-hi és el resultat de dos fets freqüentíssims en el llenguatge vulgar de Barcelona [...]

L'autor de la frase transcrita ha comès dues faltes greus, l'una sintàctica i l'altra morfològica: la primera és d'usar la combinació *els hi* com a datiu de *ells* [...]

És trist de constatar en alguns dels nostres escriptors una tal ignorància de les regles més elementals de la gramàtica catalana!» [Repr. per Rafel (1984: 415)]

4/10/1923: «[...] molts usen [la locució *posat que*] significat *puesto que* (causal), quan en català antic la trobem constantment usada com a conjunció condicional [...]» [Repr. per Rafel (1984: 419)]

6/10/1923: «[...] Modernament el català [...] havia format el mot *demés* [...].

Recentment, però [...]

[...] un divorci enutjós entre la llengua actual i l'antiga, dificultant la intel·ligència de nombrosos passatges dels nostres bons escriptors, com el següent de Desclot [...]

[...] són ja molts els escriptors que no l'usen mai [el mot *demés*] [...]

Avui constatem, en un bon escriptor, un pas més enllà en l'obra d'acostament de la llengua moderna a la llengua antiga [...]» [Repr. per Rafel (1984: 420)]

16/10/1923: «És un fet freqüent que quan un mot català que no pertany al llenguatge corrent (un mot arcaic o dialectal) [...]» [Repr. per Rafel (1984: 423)]

20/10/1923: «“Se'l donaré.”

Algun cop havem denunciat castellanismes de la llengua escrita estranys a la llengua parlada. Aquesta mena de castellanismes són sobretot freqüents en traduccions de l'espanyol.[...]» [Repr. per Rafel (1984: 425)]

23/10/1923: «Entre la gent jove s'estén d'una manera alarmant l'ús de [*sic*] *estar* en lloc d'*ésser* [*sic*] quan aquest verb va acompanyat d'una determinació de lloc.[...]»

En expressions tècniques que havem après de l'espanyol, és també freqüent d'usar *estar* en lloc de [*sic*] *ésser*: «En el moment en què el mòbil està en el punt A.»» [Repr. per Rafel (1984: 426)]

27/10/1923: «“El que treballarà serà recompensat.”
«“El que treballi serà recompensat.”

¿Quina d'aquestes dues construccions mereix, en general, d'ésser, usada preferentment? Heu's ací una qüestió sintàctica en la qual [...] no havem aconseguit que els escriptors parin esment, almenys a jutjar per per llur insistència a emprar exclusivament [...] la segona.” [Repr. per Rafel (1984: 427-428)]

28/10/1923: «Quant a *d'estant de*, té ja indubtablement un parió en la llengua: *d'ençà de*. Però construccions com aquestes, que podem acceptar quan les trobem ja fetes pel poble, no sembla enraonat que un escriptor les creï deliberadament. *D'estant de*, tanmateix, no sembla haver conquerit cap adepte.” [Repr. per Rafel (1984: 429)]

15/11/1923: «[...] l'ús, cada dia més freqüent entre la gent jove, del verb *estar* en lloc de *ésser*, amb la significació de «trobar-se (en un lloc)». Avui no és rar de sentir, entre la gent jove principalment, expressions com *On estàvem a les quatre?* [...].

[...] En bon català es diu encara *Encara no m'he begut la llet perquè és massa calenta* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 429-430)]

16/11/1923: «[...] la tendència actual a reemplaçar *ésser* per *estar* [...] Avui diem molt *estem jugant, estàvem dinant*, etc., on les generacions anteriors deien ordinàriament *juguem, dinàvem*, etc.” [Repr. per Rafel (1984: 435)]

En aquestes *Converses* hem trobat moltes unitats relatives als cinc tipus de variació en les 47 qüestions sintàctiques que Fabra hi tracta i en les *Converses* de tema general.

En els textos de tema sintàctic, hi ha un cert equilibri entre els cinc tipus de variació: la més present, amb 26 unitats, és la històrica; la segueix la social, amb 16; després hi ha la funcional, amb 18; amb 12, hi ha la interlingüística; i finalment, la geogràfica, amb 4.

I hi ha un fragment relatiu a la diversitat interlingüística.

Les 26 unitats relatives a la història són les següents:

a) Relatives a l'època medieval:

— *antic*: com a adjectiu adjuntat a *català* (25/1, 15/2, 27/5, 16/6, 27/6, 3/7, 5/9, 8/9, 18/9, 4/10), *llengua* (10/1, 12/9, 6/10), *locució conjuntiva* (16/6), *mot* (27/6) i *exemples* (6/9); com a substantiu —els antics (19/1, 19/9)—; i en expressions adverbials —*en l'antic* (23/1) i *des d'antic* (22/3, 23/8).

— *medi-aval/medieval*: com a adjectiu adjuntat a *català* (10/1 i 23/8) i *construcció* (27/5).

— *mot arcaic* (27/6, 15/9) i *arcaisme que ve a remeiar un castellanisme, que ve a enriquir realment el nostre lèxic* (27/6).

b) Relatives al passat recent: *recentment* (6/10) i *generacions anteriors* (16/11).

c) Relatives a la contemporaneïtat fabriana:

— *actual*: com a adjectiu adjuntat a *català* (2/1, 27/5, 19/8, 6/9), *ús* (23/1), *llengua* (15/2, 23/3, 6/10) i *tendència* (16/11).

— *modern*: com a adjectiu adjuntat a *llengua* (16/6, 16/8, 21/8, 9/9, 6/10) i *exemples* (16/6), i, com a adverbi, *modernament* (6/10).

I les unitats *avui* (16/6, 16/8, 12/9, 6/10, 15/1, 16/11), *construcció realment vivent* (23/1, 21/8), *encara* (20/2) i *ús corrent* (23/3; ‘d’ara’).

d) La unitat *mai* (8/9).

Pel que fa a la variació social en les *Converses* sintàctiques, les 16 unitats són les següents:

a) Designacions vagues de col·lectius amb una definició i una estabilitat diverses: *molts* (10/1, 24/2, 2/6, 4/10), *cap català* (17/1), *molta gent* (20/2), *alguns* (26/4) i *tothom* (8/9).

b) Designacions de conjunts de persones identificables per actituds determinades davant de la llengua: *certs descastellanitzants* (25/1), *descastellanitzants a ultrança* (14/6) i *poca atenció que molts presten a aquestes qüestions [gramaticals]* (3/6).

c) Designacions que revelen una mínima distribució vertical dels grups socials: *poble* (28/10) i *origen popular* (21/8).

d) Dues unitats relatives al grau d’instrucció en matèria gramatical: *formació gramatical que la nostra gent està, en general, lluny de posseir* (20/1) i *impenetrabilitat de molts en qüestions gramaticals* (3/6).

e) Un fragment on Fabra esmenta el bilingüisme: «El qui ha escrit això té el sentiment de la llengua catalana malmès per la influència espanyola» (23/5).

f) Una unitat relativa a la diversitat generacional: *gent jove* (23/10,15/11).

Quant a la variació funcional, les 18 unitats són les següents:

a) Relatives al mode oral: *parlat* —com a adjectiu adjuntat a *llengua* (10/1, 2/6, 23/8, 31/8, 8/9, 9/9, 29/9, 20/10) i *llenguatge* (26/4, 8/8, 9/8, 30/8, 5/9)—; *dir* (17/1, 22/3, 24/4, 26/4, 22/6, 16/11), *llenguatge corrent* (24/4, 11/8), *parlant* (22/6), *expressió col·loquial* (21/8) i *sentir* (15/11).

a) Relatives al mode escrit:

— *escrit*: com a adjectiu adjuntat a *llengua* (2/6, 29/8, 20/10) i *català* (25/1, 23/8, 12/9) i com a substantiu (24/3).

— *escriure* (17/1, 20/1, 26/4, 23/5, 22/6, 8/8, 11/8).

— *literari*: com a adjectiu adjuntat a *català* (19/1, 14/6, 27/6, 19/9) i *llengua* (23/3, 27/5, 16/6, 27/6, 9/9, 15/9).

— *traduir* (25/1, 21/8).

b) Unitats relatives al concepte de *estil*: *efecte estilístic* (2/1), *raó d'ordre estilístic* (2/1) *artifici estilístic* (15/2) i *estil acurat* (21/8).

Pel que fa a la variació interlingüística en les *Converses* sintàctiques, les 12 unitats són les següents:

— *espanyol*: com a adjectiu adjuntat a *el cuyo* (21/8), *construcció* (23/5, 27/5, 5/9) i *fórmula* (15/2); i com a substantiu (25/1, 23/8, 5/9, 6/9). Hi ha el sinònim *castellana* (25/1).

— *català*: com a substantiu (25/1, 22/3, 27/5, 22/6, 23/8, 5/9, 6/10) i com a adjectiu adjuntat a *construcció* (23/5). Hi ha les unitats coreferents *la llengua* (22/3, 28/10) i *la nostra llengua* (27/5).

— els gentilicis substantivats *francesos* (15/2), *italians* (15/2) i *anglès* (25/1).

I pel que fa a la diversitat interlingüística, hi ha el fragment «Hi ha en cada llengua un ordre gramatical que presideix la successió dels mots dins la proposició» (2/1).

Pel que fa a la variació geogràfica en les *Converses* sintàctiques, les 4 unitats són les següents: *mallorquins* (m) (19/1), *nosaltres* —en el mateix fragment, en oposició a *mallorquins*) (19/1)— i *mallorquinisme* (19/1). Hi ha, a més, *català de Barcelona* (22/3).

En el terreny de les unitats que remetent alhora a més d'un tipus de variació, es donen les situacions següents:

a) Unitats o fragments relatius a la variació històrica, la interlingüística, la social i la funcional: *els nostres* (interlingüística) *escriptors* (social i funcional) *medievals* (històrica) (15/2) i «com solen fer avui (*històrica*) la majoria dels nostres (*interlingüística*) escriptors» (*social i funcional*) (12/9).

b) Unitats o fragments relatius a la variació geogràfica, la social i la funcional: *document* (funcional) *publicat per una entitat* (social) *barcelonina* (geogràfica) (27/5).

c) Unitats o fragments relatius a la variació històrica, la social i la funcional: *autors antics* (10/1), *escriptors antics* (24/2), *autors moderns* (5/9), *escriptors actuals* (5/9) i *passatges d'autors medievals* (15/9).

d) Unitats o fragments relatius a la variació social i la funcional: *escriptor* (2/1, 24/4, 23/8, 27/10), *article d'un escriptor que, per la seva carrera, havem de suposar que té una forta cultura gramatical* (16/1), *traducció feta paraula per paraula sense penetrar el sentit de la frase* (17/1), *traducció mecànica* (funcional) *en els nostres diaris* (social i funcional) (17/1), *el nostre diari* (social i funcional) (17/1), *un escrit de Mossèn Riber* (19/1), *llurs [de col·laboradors de diaris, redactors de revistes catalanistes i àdhuc autors de llibres per a infants] escrits* (20/2), *col·laboradors de diaris* (20/2), *redactors de revistes catalanistes* (20/2), *gramàtics* (24/4, 19/5), *les nostres publicacions* (social i funcional) (17/5), *redactors, ço és, un individu que escriu habitualment en català* (17/5), *col·laboració [sic] d'una tal revista composta per gent poc habituada a escriure en català* (17/5) —en la qual la unitat *col·laboració* no sabem si és un lapsus, en comptes de *redacció*, o un neologisme semàntic,⁶⁵ ‘conjunt de col·laboradors d'una publicació’, *escriptor* (19/5, 20/5, 28/10), «ha acudit a la ploma de l'autor bilingüe» (23/5), *el nostre català parlat* (funcional), *que ell, carregat de defectes* (social) *com és, ens pot encara estalviar de cometre molts de castellanismes!* (23/5), *català de les nostres publicacions* (social i funcional) (24/5), «Parlant, quin català diria mai li agrairia vingui en lloc de li agrairia que vingui?» (27/5), *revista esportiva* (17/5), La

⁶⁵ . És un neologisme de Fabra en el sentit que el DGLC no recull aquesta accepció.

Veü [de Catalunya] (17/5), «les [defectuositats] més arrelades són potser les degudes a pensades poc afortunades d'aquest o d'aquell escriptor o gramàtic en el desig de combatre un castellanisme real o imaginari» (2/6), *alguns escriptors* (16/6), *premsa* (social i funcional) *catalana* (22/9), *autor* (29/9), «constatar en alguns dels nostres escriptors (*social i funcional*) una tal ignorància de les regles més elementals de la gramàtica catalana (*social*)» (29/9), *passatges dels nostres bons escriptors* (6/10), «són ja molts els escriptors» (6/10), *bon escriptor* (6/10) i *bon català* (15/11).

e) Unitats o fragments relatius a la variació històrica i la funcional: *el català parlat modern* (10/1), *prosa actual* (16/1, 20/1), «mostres típiques del català dels nostres dies: al costat d'un arcaisme degut al desig d'escriure en un català acurat [*qualque*], hi apareix un castellanisme que sembla impossible que hagi pogut passar inapercebut a l'autor [*Hi ha que haver vist*]» (10/5), *avui tan poc usada en la llengua literària* (20/5), «en el català escrit és avui» (23/8), *català escrit actual* (4/9), *llengua literària hodierna* (5/9), «arrelà fortament en el català modern, no pas en el llenguatge parlat, sinó en la llengua escrita» (8/9) i *avui usada en la llengua literària* (18/9).

f) Unitats o fragments relatius a la variació geogràfica i la funcional: *parlar de Barcelona* (26/4, 31/8).

g) Unitats o fragments relatius a la variació interlingüística i la funcional: *escrit català* (23/5), *traduccions de l'espanyol* (20/10), *expressions tècniques que havem après de l'espanyol* (23/10).

h) Unitats o fragments relatius a la variació geogràfica i la funcional: *invenció malaurada [el «famós doncs causal»] dels nostres castellanitzants [sic⁶⁶]* (17/5) i *llenguatge vulgar de Barcelona* (29/9).

⁶⁶. El terme *castellanitzants* ha de ser un lapsus en comptes de *descastellanitzants*, perquè en el context es refereix a les persones que volen substituir el *pues*. I en altres textos parla de *descastellanitzants* i de *descastellanitzants a ultrança* per referir-se a les mateixes persones.

i) Unitats o fragments relatius a la variació històrica i la social: «avui per part de molts com un afany d'usar paraules i construccions insòlites» (27/6).

Les 47 qüestions de sintaxi en què Fabra apel·la a algun tipus de variació són les següents :

<i>Qüestions</i>	<i>Variació històrica</i>	<i>Variació geogràfica</i>	<i>Variació social</i>	<i>Variació funcional</i>
<i>Sintaxi en general</i>	no	sí	no	sí
<i>Ordre gramatical dels mots dins la proposició</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Pleonasme en frases amb elements desplaçats</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Preposicions en general</i>	no	no	no	sí
<i>Preposicions a i en</i>	sí sí	no no	sí no	sí sí
<i>Preposicions per i per a davant d'infinitiu</i>	no sí	no no	sí no	sí no
<i>Preposicions àtones davant de que</i>	no sí	no sí	sí sí	sí sí
<i>Preposició de davant d'infinitiu</i>	no sí sí	no no sí	sí sí sí	sí sí sí
<i>Preposició a amb el CD</i>	no sí	no no	sí no	no sí
<i>Preposicions: canvi de en per a davant d'infinitiu</i>	sí	no	no	sí
<i>Locucions preposicionals: d'estant de i d'ençà de</i>	sí	no	no	sí
<i>Relatius: pleonasmes</i>	sí sí	no no	sí no	sí no
<i>Relatius possessius: quin, qual i que</i>	sí no sí sí	sí no no no	sí sí no sí	sí sí no sí
<i>foren engrossant per anaren engrossant</i>	no	no	sí	sí
<i>se les enviaven</i>	no	no	sí	sí
<i>Pronom hi incorrecte</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Pronom hi amb el verb haver</i>	sí	no	sí	sí
<i>Les datiu plural</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Pronom: combinació els hi</i>	no no no no	no no no sí	sí no no sí	no sí sí sí
<i>Pronom: combinació l'hi</i>	no	no	no	sí
<i>Pronom: combinació se'l (se'l donaré)</i>	no	sí	no	sí
<i>Pronoms forts coreferents d'inanimats</i>	no	no	no	sí
<i>Fórmules senyor En i Senyor</i>	sí	no	no	no
<i>Dos adverbis en —ment</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Conjunció doncs causal</i>	sí no no sí	no sí no no	sí sí sí sí	sí sí sí sí
<i>Conjunció que: supressió</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Conjunció jatsia</i>	sí	no	sí	sí
<i>Conjunció puix de coordinació</i>	sí	no	sí	sí
<i>Conjunció mes</i>	sí	no	no	sí
<i>Locució conjuntiva per ço que</i>	sí	no	sí	sí
<i>Locució conjuntiva per tal que</i>	sí	no	sí	sí

<i>Locució conjuntiva per tal com</i>	sí	no	sí	sí
<i>Locució conjuntiva tota vegada que</i>	sí	no	no	no
<i>Locució conjuntiva no res menys</i>	sí	no	no	sí
<i>Locució conjuntiva posat que</i>	sí	no	sí	no
<i>Partícula no</i>	sí	no	no	sí
	sí	no	no	sí
	sí	no	sí	sí
	no	no	sí	sí
	no	no	sí	sí
	no	no	no	sí
	no	no	no	sí
<i>«Mots gramaticals»</i>	no	no	no	sí
<i>Clàusules: estructuració</i>	no	no	no	sí
<i>Clàusules: ordenació</i>	no	no	no	sí
<i>Adjectius indefinit: qualque</i>	sí	no	no	sí
<i>Construcció haver-hi que</i>	sí	no	no	sí
<i>Haver-hi: concordança</i>	no	no	sí	no
<i>Temps verbals: si queia i si caigués</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Temps verbals: el qui treballi i el qui treballarà</i>	no	no	sí	sí
<i>Verbs: ser i estar</i>	no	sí	sí	sí
	sí	sí	sí	sí
	sí	no	no	sí
<i>Adverbi més</i>	sí	no	no	sí
<i>Article neutre: ço per lo</i>	no	sí	sí	sí

En 63 dels 72 textos que tracten aquestes 47 qüestions, Fabra recorre a unitats relatives a la variació funcional, en 42 textos a la variació històrica, també en 42 textos a la social i en 18 a la geogràfica. Pel que fa a les qüestions en el tractament de les quals el Mestre al·ludeix alhora als 4 tipus de variació són les 9 següents:

Ordre gramatical dels mots dins la proposició	Dos adverbis en <i>—ment</i>
Pleonasme en frases amb elements desplaçats	Conjunció <i>que</i> : supressió
Preposició <i>de</i> davant d'infinitiu	Temps verbals: <i>si queia</i> i <i>si caigués</i>
Pronom <i>hi</i> incorrepte	Verbs: <i>ser</i> i <i>estar</i>
<i>Les datiu plural</i>	

9.4.2.23. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1924

En aquests textos trobem els fragments següents sobre la variació sintàctica:

27/1/1924: «[...] la construcció normal antiga [...]: *Li regraciaren la seva bona voluntat [...]*» [Reproduït per (Rafel 1984: 463)]

31/1/1924: «Ha estat demostrada l'existència en català modern d'una forta tendència a reemplaçar *en* per *a* davant un verb en infinitiu [...]» [Repr. per Rafel (1984: 435)]

2/2/1924: «[...] Construccions catalanes des de llarg temps abandonades han estat represes per la llengua literària i àdhuc les veiem introduir-se en la llengua parlada [...]» fabra esmenta *estan al teatre, haver-hi que* i el condicional de probabilitat [Repr. per Rafel (1984: 465)]

21/2/1924: ««... He guanyat la convicció de que per a que el progrés posés arrels...» [...] L'únic avançament ací operat des dels primers temps de la renaixença [*sic*]és d'escriure *per a* en lloc de *per* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 471)]

26/2/1924: «Ahir topàrem amb una expressió que, a la primera lectura, no entenguérem pas. [...] era la catalanització d'un *lo* castellà.» [Repr. per Rafel (1984: 471)]

7/3/1924: «Llegim en la secció telegràfica d'un diari [...] «En ella hi prendran part...»» [Repr. per Rafel (1984: 477)]

12/3/1924: «En el català escrit dels nostres dies constatem una greu pertorbació en l'ús dels dos adverbis *hi* i *ne*. [...]»

Cap català, parlant, no diria, referint-se a un castell *Quantes persones viuen en ell?* [...] [...] *En el tomaren parte* és, en bon català, *Hi prengueren part*, però poques vegades el trobarem traduït així, sinó «En ell hi prengueren part.»» [Repr. per Rafel (1984: 477-478)]

25/3/1924: «Sembla impossible que una persona que té per professió d'escriure, no es preocupi de conèixer exactament la valor dels mots, ni tan solament els mots gramaticals, com és ara una conjunció! [...]»

[...] Si no s'hagués embolicat a emprar una locució arcaica [*per tal que*] [...] i s'hagués acontentat amb el *perquè* del llenguatge corrent [...]» [Repr. per Rafel (1984: 482)]

13/7/1924: «[...] la lectura dels nostres autors medievals ha de contribuir a la difusió dels innombrables guanys que la llengua literària moderna deu al seu acostament a la llengua antiga. És sobretot al recobriment de mots, de girs i d'expressions del català medieval, que el català d'avui deu la seva superioritat incontestable sobre el parlar encogit i provincià que era el català en iniciar-se la renaixença [*sic*] literària.» [Repr. per Rafel (1984: 515)]

18/7/1924: «[...] la creença que un text medieval ha d'ésser inintel·ligible [*sic*] per a tots els qui no han fet un estudi especial del català antic [...] Això fóra, en efecte, si les diferències que separen el català antic del català d'ara fossin comparables, per exemple, a les que hi ha entre el francès medieval i el francès modern. [...] en català, les diferències que separen la llengua antiga de la moderna són incomparablement menys nombroses i menys fortes; i basta que hom aprengui unes quantes formes verbals i mots gramaticals caiguts en desuetud perquè, amb l'auxili d'un curt vocabulari, pugui entendre fàcilment qualsevol text medieval.» [Repr. per Rafel (1984: 516)]

25/7/1924: «[...] una tal incorrecció [*els hi per les hi*] [...] apareix amb certa freqüència [en escrits]. Cosa que prova fins a quin punt es desentenien de la gramàtica àdhuc els que tenen per professió d'escriure per al públic.» [Repr. per Rafel (1984: 518)]

5/8/1924: «És una cosa de no dir el bé que farien els nostres diaris si apareguessin escrits correctament, en un català lliure de castellanismes, i de faltes de gramàtica, i d'inversions i pleonamses inelegants. La difusió del bon català està a la mà dels que confeccionen els nostres diaris.[...] La gran majoria dels seus lectors, que no han après el català a l'escola, que no han tingut ocasió d'estudiar a fons la gramàtica catalana i que solament per la lectura poden anar depurant i enriquint llur lèxic, ¿quin profit trauran d'empassar-se cada dia unes quantes planes d'un català pitjor que el parlat, on els castellanismes més inversemblants alternen amb arcaïsmes mal usats, on són acceptades les incorreccions més grolleres de la llengua vulgar, on a cada moment apareixen faltes de construcció com les notades en la conversa anterior, on ni tan solament els mots apareixen sempre correctament ortografiats?» [Repr. per Rafel (1984: 521)]

20/8/1924: «“... A la mateixa hora que ocorria l'anteriorment relatat...”

“... En tot el referent a la venda d'alcohols...”

“Reial ordre aclarint l'establert en el Reial Decret...”

Heu's ací tres exemples d'una construcció, avui freqüent en el català escrit [...]» [Repr. per Rafel (1984: 525)]

23/8/1924: «[...] la llengua, en un estat anterior a l'actual, posseïa, al costat del relatiu *que*, que podia fer de subjecte i de complement directe, un *qui* exclusivament usat com a subjecte i *el qual* els escriptors solien preferir a la forma *que* quan el relatiu feia de subjecte. [...] el català [...] anà reduint l'ús de la forma *qui*, i avui, en el parlar central almenys, un sol relatiu feble, *que*, és usat com a subjecte i com a complement directe [...]. Els millors escriptors actuals usen, com a subjecte, *que*; ningú, parlant, no pensa a substituir el *que* subjecte per *qui*. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 526)]

26/8/1924: «[...] donat l'estat actual de la llengua [...] [...] acostar la llengua moderna a la llengua dels nostres escriptors medievals [...] [...] Als escriptors pertany [...] penetrés en el llenguatge parlat [...] aquest *qui* feble, que el mateix pot referir-se a coses que a persones, repugna al nostre sentiment lingüístic actual.» [Repr. per Rafel (1984: 527)]

10/9/1924: «El català té dos possessius de tercera persona: *seu* i *llur*. *Llur* ha caigut gairebé en desuetud en la llengua parlada; hom, però, l'usa encara molt en la llengua literària [...] l'existència, en català, del mot *llur*, més o menys arcaic [...] [...] la llengua vivent [...]» [Repr. per Rafel (1984: 531)]

17/9/1924: «[...] un ús del gerundi molt generalitzat avui en la llengua escrita [...] en casos com «Ahir vaig anar a casa del meu cosí, informant-me llavors que feia vuit dies que era a París.» [Repr. per Rafel (1984: 533)]

26/9/1924: «Les dificultats que presenta el català antic per a un lector modern no són grosses; però encara, si encara són en gran nombre els catalans que llegeixen amb alguna dificultat el català actual, havem de témer que n'hi haurà molts que desistirien de llegir els nostres autors medievals si [...] no se'ls explicaven les principals diferències d'ordre gramatical que separen el català antic del modern.[...] [...] que els lectors de Els Nostres Clàssics disposessin d'una gramàtica de la llengua antiga, on, d'un cop, poguessin aprendre totes les particularitats morfològiques i sintàctiques del català medieval. [...] la morfologia i la sintaxi antigues en tot allò que difereixen notablement de les actuals.» [Repr. per Rafel (1984: 533)]

30/12/1924: «[...] Havem constatat recentment l'ús, en la llengua parlada, d'una construcció que, notada per nosaltres en la llengua escrita, no hauríem dit mai que pogués donar-se en català [...] Ens referim a l'ús del mot *se* com a datiu del pronom de tercera persona.» [Repr. per Rafel (1984: 553)]

S. d.: «[...] Els mots com *estret* i *estricte* [...] són els que els francesos anomenen *doublets*, i nosaltres podem anomenar al·lòtrops o formes divergents» [Repr. per Rafel (1983: 243)]

S. d.: «Realment, la construcció *Estic segur de què vindran* pot haver-se produït en català enfora de tota influència castellana. *Estic segur* reclamant la introducció del seu complement mitjançant *de* en el cas d'ésser aquest complement un substantiu o pronom, dient-se *Estic segur de l'èxit* o *Estic segur d'això*, es comprèn la possibilitat d'introduir la preposició *de* en una frase com *Estic segur que vindran* [...]

Però, de fet, el català, abans de sofrir la influència del castellà, no coneix altra construcció sinó *Estic segur que vindran*; i, vista la repartició actual de les dues construccions, tot porta a creure que la difusió de la construcció *Estic segur de què vindran* en la llengua escrita moderna, és deguda a la influència castellana. Per això, àdhuc admetent que aquesta construcció s'hagi pogut produir espontàniament en català, cal indubtablement donar la preferència a l'altra, de què es troben innombrables exemples en la nostra llengua medieval i que encara perdura, ben vivent, en la llengua parlada.» [Repr. per Rafel (1983: 242)]

En aquestes *Converses* hem trobat al·lusions a quatre tipus de variació en els passatges en què Fabra tracta de les 18 qüestions recollides, I només en una *Conversa* hi ha una al·lusió a la variació en general: «Els mots com *estret* i *estricte* [...] són els que els francesos anomenen *doublets*, i nosaltres podem anomenar al·lòtrops o formes divergents» (s. d.).

En els fragments de tema sintàctic, la variació més al·ludida és la històrica. Les 16 unitats relatives a aquest tipus de variació queden repartides com segueix:

a) Unitats relatives a l'època medieval

— *arcaica*: com a adjectiu adjuntat a *locució* (25/3) i *mot*, en aquest cas, modificada per *més* o *menys* (10/9).

— *antic*: com a adjectiu adjuntat a *llengua* (13/7, 26/9) i *català* (26/9).

— *medieval*: com a adjectiu adjuntat a *català* (13/7, 26/9).

b) Unitats relatives a la Renaixença: *primers temps de la renaixença* (21/2)

c) Unitats relatives a un període indefinit: *la llengua, en un estat anterior a l'actual* (23/8).

d) Unitats relatives a la contemporaneïtat fabriana

— *modern*: com a adjectiu adjuntat a *català* (31/1) i *llengua* (26/8).

— *actual*: com a adjectiu inserit a *estat de la llengua* (26/8) i *repartició de les dues construccions* (s. d.), i adjuntat a *el nostre sentiment lingüístic* (26/8).

— *llengua vivent* (10/9).

— *ahir* [topàrem] (26/2).

— *català d'avui* (13/7).

La segona varietat més al·ludida en aquestes *Converses* és la funcional, amb 9 unitats.

Són les següents:

a) Unitats relatives al mode oral: *parlat*: com a adjectiu adjuntat a *llengua* (2/22) i *llenguatge* (26/8).

b) Unitats relatives al mode escrit:

— *escrit*: com a adjectiu adjuntat a *llengua* (30/12), com a substantiu (25/7) i en la forma verbal *escriure* (21/2).

— *llengua literària* (2/2).

— *lectura* (26/2).

— *llegim* (7/3).

— *traduït* (12/3).

En tercer lloc hi ha la variació interlingüística, amb les unitats relatives a la diversitat romànica *atalà* (23/8, 10/9, 30/12, s. d.) i *castellana* (s. d.).

Pel que fa a variació social, amb una unitat: *llenguatge corrent* (25/3).

I trobem en aquests textos dos fragments en els quals Fabra parla de les diferències entre el català medieval i el contemporani, comparant aquestes diferències amb les que hi ha entre el francès medieval i el contemporani.

— «si les diferències que separen el català antic del català d'ara fossin comparables, per exemple, a les que hi ha entre el francès medieval i el francès modern en català, les diferències que separen la llengua antiga de la moderna són incomparablement menys nombroses i menys fortes; i basta que hom aprengui unes quantes formes verbals i mots gramaticals caiguts en desuetud perquè, amb l'auxili d'un curt vocabulari, pugui entendre fàcilment qualsevol text medieval» (18/7).

— «la morfologia i la sintaxi antigues en tot allò que difereixen notablement de les actuals» (26/9).

En el terreny de les unitats que es refereixen alhora a més d'una variació, hi ha les situacions següents:

a) Unitats i fragments relatius a la variació històrica, interlingüística, social i funcional:

— *parlar encogit* (funcional) i *provincià* (social i funcional) *que era el català* (interlingüística) *en iniciar-se la renaixença literària* (històrica) (13/7).

— *llengua dels nostres* (interlingüística) *escriptors* (social i funcional) *medievals* (històrica) (26/8).

— *lectura* (funcional) *dels nostres* (interlingüística) *autors* (social i funcional) *medievals* (històrica) (13/7).

b) Unitats i fragments relatius a la variació històrica, social i funcional:

— *millors* (social) *escriptors* (social i funcional) *actuals* (històrica) (23/8).

— «si encara (*històrica*) són en gran nombre els catalans (*social*) que llegeixen (*funcional*) amb alguna dificultat el català actual (*històrica*), havem de témer que n'hi haurà molts (*social*) que desistirien de llegir (*funcional*) els nostres autors (*funcional*) medievals (*històrica*) si [...] no se'ls explicaven les principals diferències d'ordre gramatical que separen el català antic (*històrica*) del modern (*històrica*)» (26/9).

— *lector* (social i funcional) *modern* (històrica) (26/9).

c) Unitats i fragments relatius a la variació històrica, geogràfica i funcional:

— «avui (*històrica*), en el parlar (*funcional*) central (geogràfica)» (23/8).

d) Unitats i fragments relatius a la variació històrica i funcional:

— *català escrit dels nostres dies* (12/3).

— *llengua literària moderna* (13/7).

— *text medieval* (18/7).

— *construcció [...] avui freqüent en el català escrit* (20/8).

— «avui en la llengua escrita» (17/9).

— «*Llur* ha caigut gairebé en desuetud en la llengua parlada; hom, però, l'usa encara molt en la llengua literària» (10/9).

— «[...] Havem constatat recentment l'ús, en la llengua parlada...» (30/12).

— *llengua escrita moderna* (s. d.).

— [*construcció*] *que encara perdura, ben vivent, en la llengua parlada* (s. d.).

e) Unitats i fragments relatius a la variació social i funcional:

— *secció telegràfica d'un diari* (7/3).

— «cap català, parlant, no diria...» (12/3).

— «La difusió del bon (*social i funcional*) català està a la mà dels que confeccionen els nostres diaris (*social i funcional*)» (5/8).

— «La gran majoria dels seus lectors, que no han après el català a l'escola, que no han tingut ocasió d'estudiar a fons la gramàtica catalana i que solament per la lectura poden anar depurant i enriquint llur lèxic, ¿quin profit trauran d'empassar-se cada dia unes quantes planes d'un català pitjor que el parlat, on els castellanismes més inversemblants alternen amb arcaïsmes mal usats, on són acceptades les incorreccions més grolleres de la llengua vulgar, on a cada moment apareixen faltes de construcció com les notades en la conversa anterior, on ni tan solament els mots apareixen sempre correctament ortografiats?» (5/8).

— *català lliure de castellanismes, i de faltes de gramàtica, i d'inversions i pleonasmes inelegants* (5/8).

- *escriptors* (23/8, 26/8).
- «ningú, parlant, no pensa a substituir el que subjecte per qui...» (23/8).
- *lectors de Els Nostres Clàssics* (26/9).
- «sembla impossible que una persona que té per professió d'escriure, no es preocupi de conèixer exactament la valor dels mots, ni tan solament els mots gramaticals, com és ara una conjunció!» (25/3) i
- «es desenten de la gramàtica àdhuc els que tenen per professió d'escriure per al públic» (25/7), on Fabra critica l'actitud davant de la gramàtica de certs professionals de la redacció.

f) Unitats i fragments relatius a la variació històrica i la interlingüística:

- *construccions catalanes des de llarg temps abandonades* (2/2).
- *català [...] abans de sofrir la influència del castellà* (s. d.).
- *la nostra llengua medieval* (s. d.).

g) Unitats i fragments relatius a la variació històrica i la social:

- *construcció normal antiga* (27/1).
- *els qui no han fet un estudi especial del català antic* (18/7).

h) Unitats i fragments relatius a la variació històrica i la social: és (històrica, 'd'ara') bon català (social) (12/3).

Pel que fa a les 18 qüestions de sintaxi, són les següents:

<i>Qüestions</i>	<i>Variació històrica</i>	<i>Variació geogràfica</i>	<i>Variació social</i>	<i>Variació funcional</i>
<i>Sintaxi en general</i>	sí sí sí	sí no no	sí sí sí	sí sí sí
<i>Verbs, règims: regraciar</i>	sí	no	sí	no
<i>Verbs ser i estar</i>	sí	sí	no	sí
<i>Verbs, temps: condicional de probabilitat</i>	sí	sí	no	sí
<i>Preposicions: canvi de en per a davant d'infinitiu</i>	sí	no	no	no
<i>Preposicions àtones davant de que</i>	sí sí	no sí	no no	sí sí
<i>Preposicions per i per a</i>	sí	no	no	sí
<i>Construcció haver-hi que</i>	sí	sí	no	sí
<i>Article neutre</i>	sí	no	no	sí
<i>Article neutre : el + participi passat</i>	sí	no	no	sí
<i>Pronoms forts coreferents d'inanimats</i>	no sí	no no	sí sí	sí sí
<i>Pronoms: combinació els hi</i>	no	no	sí	sí
<i>Pronoms: pleonasmes en frases amb elements desplaçats</i>	no	no	sí	sí
<i>Pronoms: es datiu</i>	sí	sí	no	sí
<i>Locució conjuntiva per tal que</i>	sí	no	sí	no
<i>Relatius: qui i que</i>	sí sí	sí no	sí sí	sí sí

<i>Possessius: seu i llur</i>	sí	no	no	sí
<i>Gerundi</i>	sí	no	no	sí

Les variacions més al·ludides en aquestes 23 *Converses* són la històrica i la funcional amb 20 mencions; després hi ha 11 unitats relatives a la variació social i 7 de relatives a la geogràfica. En dos fragments (l'un parlant en general de la sintaxi, l'altre tractant dels relatius *qui* i *que*) hi ha al·lusions a quatre tipus de variació.

9.4.2.24. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1925

En aquests textos trobem els fragments següents sobre la variació sintàctica:

1/1/1925: ?: «En aquesta inversió en els temps dels dos verbs [*Vàrem trucar a totes les cases, trobant en fi el subjecte que cercàvem*] està l'origen del gerundi no adverbial, que avui s'usa llargament per a enganxar proposicions els continguts de les quals no tenen sovint cap relació entre ells.» [SRomUB: 216]

9/1/1925: ?: «en la llengua parlada *en* no té cap força de tractament, és una mera marca de nom propi personal [...] si ja no s'usa l'article, com succeeix en barceloní davant els noms femenins i els masculins començats en vocal.» [SRomUB: 196]

13/1/1925: ?: «¿Es [*sic*] que és encongir una llengua de privar que sigui usada com a causal una conjunció consecutiva, o usat com a relatiu un mot exclusivament interrogatiu, o expressat dues vegades un mateix complement sense cap motiu estilístic que justifiqui el pleonasma, o expressat mitjançant una frase de gerundi, [*sic*] allò que forçosament hauria d'ésser expressat per una proposició coordinada?» [SRomUB: 600]

5/2-11?/1925: ?: «En català antic trobem molts exemples d'infinitius-subjectes [*sic*] i d'infinitius complements [*sic*] introduïts amb la preposició *de*, els quals, avui, en la llengua escrita, trobem més aviat simplement juxtaposats al verb [...] on el català parlat oposa l'infinitiu precedit de la preposició, no hi hem de veure una construcció defectuosa [...]» [SRomUB: 237]

10/2-11?/1925: ?: «[en] el català escrit [...] molt freqüentment *no m'era permès anar-hi* és preferit a *no m'era permès d'anar-hi*; i, potser encara més freqüentment, *hem decidit anar-hi* a *hem decidit d'anar-hi*. [...] les locucions quantitatives *molt de*, *tant de*, etc. [...] Una reacció s'ha iniciat a favor d'aquelles locucions així com a favor de l'ús de l'infinitiu-subjecte i dels infinitius-complements precedits de la preposició *de*. Ara, els partidaris del reviscolament d'aquestes construccions [...]» [SRomUB: 784]

18/2-11?/1925: ?: «Quan el català presenta, amb la mateixa valor, dues construccions A i B [...]» [SRomUB: 294]

1/4/1925: ?: «No havem verificat [...] l'extensió d'aquest canvi de *que* en *què* [«darrera l'article», «en el llenguatge parlat»]. Es tracta sens dubte d'un creuament entre dues expressions com *no sé què vol* i *no sé el que vol*.» [SRomUB: 717]

8/4/1925: P. ?: «[...] *Un home d'on la pèrdua és fàcil de reparar*. [...] aquesta construcció i l'antiga sobre la qual en [*sic*] Cases-Carbó vol recolzar-la són dues construccions diferents

[...] Si en [sic] Cases-Carbó [...] no té un sol exemple de *d'on* amb la valor del genitiu llatí, és evident que la seva construcció és filla d'una imitació de la construcció francesa [...]» [SRomUB: 101]

21/4/1925: ? : «d'aquesta expressió [«me'n ric, d'ell»] s'ha passat a un *me'n ric d'ell*, en què el subjecte parlant no té consciència del pleonasma, ço és un *me'n ric d'ell* que té la mateixa força que *em ric d'ell*. En aquest *me'n ric d'ell*, en no té ja la força d'un complement, sinó d'un prefix: no és *me'n ric d'ell* sinó *m'enric d'ell*; i així diem *vaig enriure'm d'ell* (i no *vaig riure-me'n d'ell*, com diríem si en continués essent copsat com un complement pronominal). Al costat d'un *riure's de*, tenim, amb el mateix valor, un *enriure's de*. [...] aconsellariem, en conseqüència de defugir l'ús de *enriure's*, *emburlar-se*, etc., si, doncs, no era potser en l'estil familiar.» [SRomUB: 566]

25/4/1925: ? : «L'espanyol posseeix una sèrie de frases verbals com *dejar expuesto*, *quedar acordado*, *venir anunciando*, *estar diciendo*, que els catalans traduïm literalment, sense témer-nos de res [...] Però ¿ja s'ha fixat hom que moltes d'aquestes frases verbals són característiques de l'espanyol i que podria, per tant, ésser molt bé que fos per influència castellana que les uséssim tan abundantment en el llenguatge escrit? [...]

[...] *venir* seguit d'un gerundi és una frase en què, quan la trobem en el llenguatge vivent, *venir* conserva el seu sentit propi [...]» [SRomUB: 728]

6/5/1925: ? : «[...] existint de tots temps en català per al femení les dues formes concurrents *dos* i *dues* [...]» [SRomUB: 81]

15/5/1925: P. ? : «La construcció antiga que millor tradueix la construcció *a no ser que* seguit [sic] d'un verb en subjuntiu, sembla, en efecte, ésser, *si doncs no* seguit [sic] del verb en indicatiu; i creiem que seria convenient de reprendre-la en la llengua literària, amb la condició, però, que la proposició condicional, que conté el mot *doncs* no precedeixi ans segueixi la resta de la proposició principal. La construcció en qüestió és prou freqüent en català antic [...]» [SRomUB: 279]

16/5/1925: ? : «malgrat dir-se avui, en el llenguatge parlat, indiferentment, *dos* i *dues*. [...] de *dos* femení, indubtablement existent en la llengua parlada (on podria, però, atribuir-se a la influència espanyola) no manquen exemples en català antic» [SRomUB: 81]

13/6/1925: P. ? : «quan ens trobem davant un complement directe introduït amb la preposició *a* (sia en una traducció de l'espanyol, sia que, escrivint, se'ns ocorri la construcció espanyola) [...]» [SRomUB: 790]

26/6/1925: P. ? : «quan reintroduïm un verb en el llenguatge literari cal no sols conèixer exactament la seva significació, sinó saber quins complements demana, quina construcció exigeix [...]

Però també és molt freqüent de trobar verbs arcaics acompanyats de complements que no són els que els pertany d'adjuntar-los; cada dia trobem construccions defectuoses amb verbs com *blasmar* [...] *Li regraciem les seves paraules*. En substitució d'aquesta construcció, trobem avui gairebé exclusivament: *El regraciem per les seves paraules*. [...]» [SRomUB: 240]

27/6/1925: P. 6?: «[...] els exemples antics invocats no justificaven la construcció proposada [...]» [SRomUB: 102]

28/7/1925: ? : «En totes les llengües novillatines constatem, més o menys antigues, vacil·lacions en l'ús dels dos pretèrits (*ha cantat, cantà*) [...]

Avui encara és fàcil d'evitar aquest castellanisme: basta consultar el nostre sentiment lingüístic. Però aquest, si es multiplicaven els casos denunciats pel nostre amic, podia debilitar-se. També sembla repugnar el nostre sentiment lingüístic el *doncs* causal, i no gens menys el trobem usat profusament en el català literari!» [SRomUB: 208]

22/9/1925: P ? : ««Vam anar a casa seva, trobant que ja era a fora.»

[...] aquesta construcció, avui tan estesa en el català escrit [...]

[...] hi ha algun escriptor que tracta de llevar valor a aquesta condemnació [...]

[SRomUB: 218]

9/10/1925: ? : «el gerundi abusiu és estrany al català parlat i és propi exclusivament del llenguatge escrit, on avui és usat profusament [...]» [SRomUB: 219]

18/10/1925: ? : «Els guanys que en català modern ha fet la construcció *m'agradarà veure'l* en perjudici de la construcció *m'agradarà de veure'l*, i l'aparició en el llenguatge escrit de la construcció *un negatiu* en substitució de la construcció tan catalana *un de negatiu*, són un bell exemple de com les construccions característiques del català [...]» [SRomUB: 786]

29/10/1925: ? : «Ja fa anys que diem [...] que el català escrit presenta un gran nombre de defectuositats que li són pròpies; de manera que que llur abandó ens acosta precisament al català que ara es parla, del qual tant se'ns ha dit que pretenem allunyar-nos. Tals són el gerundi abusiu, el *doncs* causal, *el qual* o *el quin* traducció de *cuyo*, defectuositats completament estranyes a la llengua parlada, on no han pogut penetrar malgrat la doble influència de l'espanyol i del mal català que ara s'escriu [...]

Hi ha en català una regla que la llengua parlada aplica rigorosament i és que l'adjectiu que qualifica un nom pres en sentit partitiu, vol *de* davant seu del moment que aquell nom és sobreentès [...] Doncs bé, no és rar de trobar en el català escrit construccions com aquesta: *en aquest polinomi hi ha dos termes positius i tres negatius*. [...]» [SRomUB: 785]

En aquestes *Converses* hem trobat referències a tots els tipus de variació en els fragments en què Fabra tracta les 18 qüestions sintàctiques que hem recollit, excepte a la variació social (aïlladament; sí conjuntament amb altres tipus de variació). Pel que fa a la variació en general, només hem trobat una unitat i un fragment rellevants: *exemples antics* (27/6) i «existint de tots temps en català» (6/5).

La variació més al·ludida ha estat la funcional, amb 12 unitats, seguida de la històrica, amb 11, i de la interlingüística, amb 9.

Les unitats relatives a les varietats funcionals són:

a) Unitats o fragments relatius al mode oral:

— *parlat*: com a adjectiu adjuntat a *català* (5/2-11?), *llengua* (9/1, 29/10) i *llenguatge* (1/4).

— *estil familiar* (21/4).

b) Unitats o fragments relatius al mode escrit:

— El fragment «¿Es [sic] que és encongir una llengua de privar que sigui usada com a causal una conjunció consecutiva, o usat com a relatiu un mot exclusivament interrogatiu, o expressat dues vegades un mateix complement sense cap motiu estilístic que justifiqui el pleonasma, o expressat mitjançant una frase de gerundi, [sic] allò que forçosament hauria d'ésser expressat per una proposició coordinada?» (13/1), on les unitats *encongir* i *motiu estilístic* ens remetent a les possibilitats expressives de la llengua.

— *escrit*: com a adjectiu adjuntat a *català* (10/2-11?, 29/10) i *llenguatge* (25/4, 18/10); i la forma verbal *escrivint* (13/6).

— *exemple [escrit]* (8/4)

— *literari*: com a adjectiu adjuntat a *llengua* (15/5), *llenguatge* (26/6) i *català* (28/7).

En el terreny de la variació històrica hi ha les unitats i els fragments següents:

a) Unitats i fragments relatius a l'antiguitat: *genitiu llatí* (8/4).

b) Unitats i fragments relatius a l'edat mitjana:

— *antic*: com a adjectiu adjuntat a *català* (5/2-11?, 15/5, 16/5) i *construcció* (8/4, 15/5).

— *verbs arcaics* (26/6)

c) Unitats i fragments relatius a la contemporaneïtat fabriana:

— *avui* (1/1, 26/6, 28/7).

— *Ara* (10/2-11?).

— *llenguatge vivent* (25/4).

— «cada dia trobem construccions» (26/6).

— *català modern* (18/10).

Pel que fa a la variació interlingüística, les 9 unitats que hem trobat són els següents: *català* (m) (18/2-11?, 29/10), *construcció francesa* (8/4), *espanyol* (m) (25/4, 29/10), *influència castellana* (25/4), *influència espanyola* (16/5), *construcció espanyola* (13/6), *el nostre sentiment lingüístic* (28/7), *construcció tan catalana* (18/10) i *construccions característiques del català* (18/10).

En l'àmbit de les unitats referides a més d'una variació alhora hi ha les situacions següents:

a) Unitats o fragments relatius a la variació històrica, la social i la funcional: *mal* (social i funcional) *català que ara* (històrica) *s'escriu* (funcional) (29/10).

b) Unitats o fragments relatius a la variació històrica i la funcional:

- «avui, en la llengua escrita» (5/2-11?).
- «dir-se avui, en el llenguatge parlat» (16/5).
- *indubtablement existent en la llengua parlada* (16/5).
- *construcció [...] avui tan estesa en el català escrit* (22/9).
- «estrany al català parlat i és propi exclusivament del llenguatge escrit, on avui és usat profusament» (9/10).
- «Ja fa anys que diem [...] que el català escrit presenta un gran nombre de defectuositats que li són pròpies» (29/10).
- *català que ara es parla* (29/10).

c) Unitats o fragments relatius a la variació històrica i la geogràfica:

- «si ja no s'usa l'article, com succeeix en barceloní» (9/1).
- «llengües novillatines constatem, més o menys antigues, vacil·lacions en l'ús dels dos pretèrits (*ha cantat, cantà*)» (28/7)

d) Unitats o fragments relatius a la variació social i la funcional:

- «els catalans traduïm literalment» (25/4).
- *escriptor* (22/9).

e) Unitats o fragments relatius a la variació interlingüística i la funcional:

traducció de l'espanyol (13/6).

f) Unitats i fragments relatius a la variació històrica i la social: *partidaris* (social) *del reviscolament* (històrica) *d'aquestes construccions* (10/2-11?).

g) Unitats o fragments relatius a la variació històrica i la geogràfica:

- «si ja no s'usa l'article, com succeeix en barceloní» (9/1).

h) Unitats o fragments relatius a la variació històrica i la interlingüística:

- «llengües novillatines constatem, més o menys antigues, vacil·lacions en l'ús dels dos pretèrits (*ha cantat, cantà*)» (28/7)

Pel que fa a les 18 qüestions de sintaxi tractades en aquestes *Converses*, són les següents:

<i>Qüestions</i>	<i>Variació històrica</i>	<i>Variació geogràfica</i>	<i>Variació social</i>	<i>Variació funcional</i>
<i>Sintaxi en general</i>	no	sí	no	no
<i>Gerundi</i>	sí no sí sí	no no no no	no no sí no	sí sí sí sí
<i>Article: en davant de noms personals</i>	sí	sí	no	sí
<i>Conjuncions: doncs causal</i>	no sí sí	no sí sí	no no sí	sí sí sí
<i>Relatius: quin</i>	no	no	no	sí
<i>Relatius: el què</i>	no	no	no	sí
<i>Relatius: d'on possessiu</i>	sí	sí	no	sí
<i>Relatius: qual possessiu</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Pronoms: pleonasma en frases amb elements desplaçats</i>	no	no	no	sí
<i>Preposicions: de davant d'infinitiu S o CD</i>	sí sí	no sí	no no	no no
<i>Preposicions: de en locucions quantitatives</i>	sí	no	no	sí
<i>Preposicions: a davant del CD</i>	no	sí	no	sí
<i>Preposicions: de quan s'elideix un nom</i>	sí sí	sí sí	no sí	no sí
<i>Verbs: riure's/enriure's</i>	no	no	no	sí
<i>Verbs: perífrasis de gerundi i de participi passat</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Verbs: règims verbals</i>	sí	no	no	sí
<i>Verbs: pretèrit perfet / pretèrit indefinit</i>	sí	sí	no	sí
<i>Construcció «a no ser que + verb en subjuntiu»</i>	sí	no	no	sí

Destaca que la variació funcional ha estat al·ludida en 21 dels 25 textos; seguida de la variació històrica, en 17, de la geogràfica, en 12, i, en darrer lloc, de la social, al·ludida només 5 vegades. En la descripció de 4 qüestions el Mestre al·ludeix alhora als 4 tipus de variació: la conjunció *doncs* causal, el relatiu possessiu *qual*, la preposició *de* quan s'elideix el nom d'un SN i les perífrasis de gerundi i de participi.

9.4.2.25. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LA «CONVERSA AMB POMPEU FABRA» (V/1926)

En aquest text trobem els següents fragments relatius a la variació sintàctica:

P. 489: «A les tares adquirides per la llengua durant els segles de decaïment literari, venien a afègir-se'n de noves. Més vergonyoses, per tal com eren volgudes. La llengua s'engavanyava d'arcaïsmes [*sic*] revessos i de neologismes malfargats. Tot, però, dins una mètrica i una construcció purament castellanés, que tothom acceptava com a bones. [...] Sembla que, en preocupar-nos d'acostar la llengua literària moderna a l'antiga ens contradiguéssim nosaltres mateixos. Res d'això. Vèiem en l'antic elements purificadors del lèxic i sobretot de la sintaxi.»

P. 490: «Crèiem viable el nostre propòsit per tal com entre la llengua antiga i la moderna no hi havia hagut encara una veritable diferenciació.»

P. 492: «El més endarrerit, indubtablement, encara, és la sintaxi, com tot el que té relació íntima amb el pensament [...] Però aquest endarreriment és lògic si recordem l'estat a què havia davallat l'idioma, i si tenim en compte el bilingüisme actual. [...]»

En aquests fragments, hi ha tres unitats relatives a la variació històrica, una de relativa a la interlingüística, una de relativa a la variació històrica, la social i la funcional; i tres que remetent alhora a la variació històrica i a la funcional.

Les relatives a la històrica són *arcaïsmes revessos* i *antic* (substantiu) —que en els textos fabrians generalment es refereixen a l'edat mitjana.

La unitat de significació relativa a la diversitat romànica és *castellana*. En relació amb la variació estructural el que hi ha és el fragment «entre la llengua antiga i la moderna no hi havia hagut encara una veritable diferenciació», on el Mestre es refereix a la distància entre dues varietats històriques.

Pel que fa a les unitats que es refereixen alhora a dues menes de variació, hi ha les unitats *segles de decaïment literari* (referent a la decadència); *llengua literària moderna*, [*llengua literària*] *antiga* i *estat a què havia davallat l'idioma*, que remetent a la variació històrica i la funcional.

La unitat *bilingüisme actual* es refereix a 3 menes de variació: a la històrica (contemporaneïtat de Fabra), la social i la funcional.

9.4.2.26. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY

1926

En aquests textos trobem els següents fragments sobre la variació sintàctica:

19/1/1926: ? : «En el català de la decadència són freqüents les grafies, els girs i els mots deguts a la influència castellana.» [SRomUB: 694)]

11/4/1926: ? : «Repasant, ara, el reglament d'una societat barcelonina, hem pogut constatar fins a quin punt ha desaparegut de la llengua escrita una antiga construcció catalana. Ens referim a la substitució sistemàtica que avui dia fem en el llenguatge escrit del futur d'indicatiu (*desitjarà*) pel present de subjuntiu (*desitgi*) en les proposicions de relatiu que expressen una acció futura [...]

I és de doldre que el que era la construcció normal es trobi no solament preterida sinó absolutament arreconada [*sic*] en el llenguatge escrit d'avui.» [SRomUB:737)]

21/4/1926: ? : «[...] no són rars, en el català literari, els casos d'addició indeguda de la negació *no* [...]» [SRomUB: 817)]

24/4/1926: P ? : «l'omissió habitual de la negació *no* en les preposicions [*sic*] negatives en què el verb darrera algun dels mots *ningú* [...]» [SRomUB: 817)]

28(?)/4/1926: ? : «En les proposicions subordinades introduïdes amb la conjunció *quan* o amb un relatiu, l'acció futura problemàtica era abans normalment expressada pel futur; no hi és incorrecte el present de subjuntiu, que trobem també usat en català antic; però és de doldre que la construcció que hauria d'ésser almenys la predominant es trobi avui no ja relegada a segon terme, sinó del tot abandonada pels nostres escriptors.» [SRomUB: 211)]

23/5/1926: ? : «[...] és que ells [els que escriuen *fixem-s'hi* per representar *fixem's-hi*] pronuncien, com el baix poble de Barcelona, *fixemsi*, *fixeussi*?

[...] en cas d'admetre-les en el llenguatge escrit, és evident que cal escriure-les *fixem's-hi* *fixeu's-hi* [...]» [SRomUB: 802)]

28/5/1926: ? «[...] vam al·ludir a un fet del català parlat que, limitat abans al parlar del baix poble, ha pres avui una extensió considerable: volem dir la substitució dels pronoms *ens* i *us* pel pronom reflexiu de tercera persona en la conjugació dita pronominal. [...] molts [...] en lloc de *ens ajèiem* i *us ajèieu*, diuen *s'ajèiem* i *s'ajèieu*. A cada moment se senten a Barcelona i en boca de persones de qui un mai no ho hauria esperat, locucions com *se n'anem* [...]» [SRomUB: 801)]

5/6/1926: P ? : «És prou sabut que a una combinació sintàctica d'una llengua no correspon sempre una mateixa combinació en una altra llengua. [...] Però això és, naturalment, sovint oblidat en les traduccions mecàniques fetes traduint mot per mot sense penetrar el sentit de la frase.» [SRomUB: ?]

7/7/1926: P ? : «una construcció com *mai no ve* [...] és [...] preferible a la construcció *mai ve*. Però els que no saben quan cal afegir un *no* a un grup de mots en què figura un *mai* precedint el verb, o no saben en quin lloc del grup cal col·locar el *no* afegit, aquests més val que no tractin de modificar la construcció habitual *mai ve* [...]. Si, doncs, el desig de no practicar l'omissió habitual del *no* en les proposicions negatives ens ha de portar a construccions absurdes com *sense mai no venir* o com *no mai ve*, més val renunciar a l'addició de *no* i acontentar-se amb les construccions habituals.» [SRomUB: 815)]

16/7/1926: ?: «quan entre dues llengües que ens són totes dues habituals hi ha en l'ús d'un mot [*vostè / usted*] petites diferències com aquesta, és freqüent que en traduir de l'una a l'altra llengua, hom oblidi aquestes diferències, i, així, no és estrany que, en la traducció d'un escrit espanyol apareguin en català *vostès* que, parlant, mai no diríem.» [SRomUB: 593 [mecanografiada]]

1/9/1926: ?: «De totes les faltes de sintaxi del català modern, la més vergonyosa és potser el *doncs* causal [...]: cometre avui aquesta falta que hom ha combatut incessantment des de fa més de vuit [vint? *Sic*] anys en conferències, articles, notes periodístiques, etc., denota, en efecte, de part dels que escriuen per al públic, una negligència imperdonable.

Indubtablement s'ha guanyat molt en aquests darrers anys tocant [*sic*] la correcció gramatical. [...] Però és lluny encara el dia [...] en què podrem cantar victòria davant la seva [del *doncs* causal] completa extirpació del català escrit. Pensem en els *quins* relatius que encara trobem abundantment en els escrits de mant comunicant forà i en els parlaments de certs catalanistes. I el bandejament del *doncs* causal va endarrerir respecte al de *quin* relatiu.

[...] ara el trobem [el *doncs* causal] clares vegades refugiat en algun treball de col·laboració [als diaris] que ha escapat segurament a la vigilància del revisor d'originals. [...] cal extremar la vigilància amb [*sic*] els escrits de certs col·laboradors: són aquells en què abunden els gerundis defectuosos, en què potser encara s'esmunta algun *quin* relatiu, en què pul·lulen els *hi* i els *en* pleonàstics [...]» [SRomUB: 764 [mecanografiada]]

4/9/1926: ?: «Hi ha qui dóna una valor excessiva al fet de constatar-se una construcció determinada en català antic. Això no prova de bell antuvi sinó que la construcció ha estat un dia catalana; [...] així que, després que s'ha constatat l'existència d'una construcció en català antic [...]

El català modern defuig evidentment de suprimir la conjunció *que*: Ningú no dirà parlant, *m'alegraria vinguessis demà*. En el català literari, però, trobem girs com *li preguem faci tal cosa*, traducció servil del castellà oficinesc *le suplicamos haga tal cosa*.» [SRomUB: 676 [mecanografiada]]

12/9/1926: ?: «La presència d'una construcció en l'antic, no diem ja en el català de documents anteriors al tretze, de sintaxi vacil·lant, sinó en el català de la millor època [...] Avui, per exemple, el verb *haver* usat impersonalment va constantment acompanyat, en el català de Catalunya, de l'adverbi *hi*, enfora d'algunes frases estereotipades. [...]

En català antic, *haver* impersonal es construïa normalment sense *hi*. [...]

[...] l'escriptor modern no l'ha emprat [*haver* sense *hi*] evidentment per imitació dels antics, sinó per imitació del castellà.» [SRomUB: 681 [mecanografiada]]

17/9/1926: ?: «El fet d'alterar, en un verb reintroduït en la llengua, la construcció del seu règim, no és rar. Una altra construcció moderna que hem hagut de fer notar que no era l'antiga ocorre amb el verb *regraciar*. Els antics, en efecte, deien *regraciar a X una cosa*; avui tothom escriu *regraciar X d'una cosa*.» [SRomUB: 563]]

24/9/1926: ?: «*No res menys* essent una locució usada constantment en català antic com a equivalent de *encara més* o *així mateix*, sempre ens ha semblat malament que fos reintroduïda amb significacions altres que aquesta, sobretot admetent-se també, com s'admet, amb aquesta significació.

Com és sabut, *no res menys* ha estat usat molt, en el català modern, com a conjunció adversativa, ús que nosaltres hem combatut i que sembla, en fi, comptar ja amb ben pocs partidaris, almenys entre els bons escriptors [...]» [SRomUB: 276]]

24/10/1926: P ?: «L'autor [d'una carta] creu que una construcció com «En aquest capítol exposem la teoria tal», és defectuosa, poc catalana, i que cal dir: «En aquest capítol hi exposem la teoria tal». Va errat: *hi* hi és admissible, però no obligatori; i, com a correcta, ho és més la construcció sense *hi* que la construcció amb *hi*. [...]

Ara, que fóra d'aconsellar de no recórrer tant a l'anteposició dels circumstancials, de què avui s'abusa.» en el segon capítol hem llegit»és, en general, millor, més correcte, que «En el segon capítol hi hem llegit», però molt millor és, en general, «Hem llegit en el segon capítol». Aquesta hauria d'ésser la construcció normal, i no hauríem de recórrer a la inversió sinó en vista a un determinat efecte estilístic.» [SRomUB: 303]]

31/10/1926: ?: «En certs casos que el català modern ha emprat sovint *per a* com a traducció de *para*, és indubtable, creiem nosaltres, que cal usar *per*. Però estem lluny de creure, com fan alguns, que calgui rebutjar en absolut la preposició *per a*, per bé que sigui completament estranya al català central. [...]

És clar que en el llenguatge corrent (que, però, encara que insuficientment, ha procurat remeiar la seva pobresa en aquest punt recorrent a altres preposicions) la confusió de *per* i *per a* rares vegades pot donar lloc a equívocs, puix que, gairebé sempre, el mateix context ens precisa, sens dubte possible, la significació de la preposició. Però suposeu que es tracta, en un escrit, una matèria abstrusa; llavors és un greu inconvenient per a la comprensió del text el fet que la preposició no us indiqui, ella, si es tracta d'una relació d'efecte a causa o d'una relació de destinació.» [SRomUB: 259]

En aquestes *Converses* hem trobat unitats de significació relatives a quatre tipus de variació, tant en les que tracten de la variació en general com les que parlen de qüestions sintàctiques.

En els textos de tema general, hem trobat dues unitats relatives a les varietats històriques —*abans* (28/5) i *avui* (28/5)—, tres de relatives a les varietats funcionals —*català parlat* (28/5), *llenguatge escrit* (23/5) i *escriure* (23/5)—, una de relativa a la diversitat romànica —*influència castellana* (19/1)— i una a les varietats socials —*molts* (28/5).

En aquests mateixos textos, hem trobat les següents situacions entre les unitats que es refereixen alhora a més d'un tipus de variació:

- a) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació històrica, la geogràfica, la social i la funcional: «A cada moment (*històrica*) se senten (*funcional*) a Barcelona (*geogràfica*) i en boca (*funcional*) de persones de qui un mai no ho hauria esperat (*social*), locucions com *se n'anem*» (28/5).
- b) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació interlingüística, històrica, social i funcional: *català de la decadència* (19/1),
- c) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació geogràfica, la social i la funcional: «ells [els que escriuen (*funcional* i *social*) *fixem-s'hi* per

representar *fixem 's-hi*] pronuncien (*funcional*), com el baix poble de Barcelona (*social i geogràfica*), *fixemsi, fixeussi*» (23/5).

- c) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació social i la funcional: *parlar del baix poble* (28/5).

Pel que fa a les *Converses* de sintaxi, hi ha dotze unitats relatives a la cronologia. N'hi ha una —*antic*: com a adjectiu adjuntat a *català* (28(?)/4, 4/9, 12/9, 24/9[276]) i com a substantiu (12/9)— de referida a l'edat mitjana, tres de referides a un passat indefinit —*abans* (28(?)/4), *verb reintroduït en la llengua* (17/9) i *locució reintroduïda* (24/9[276])— i set de referides a la contemporaneïtat fabriana —*omissió habitual* (24/4, 7/7), *construccions habituals* (7/7), *avui* (28(?)/4, 24/9[303]), *construcció normal* (24/9[303]), *català modern* (4/9, 24/9[276]), 31/10) i *construcció moderna que hem hagut de fer notar que no era l'antiga* (17/9).

En segon lloc, hem trobat nou unitats referides a les varietats funcionals: sis de referides al mode escrit —*català literari* (21/4, 4/9), *traduccions mecàniques fetes traduint mot per mot sense penetrar el sentit de la frase* (5/6), *català escrit* (1/9), *carta* (24/9[303]), *escrit* (substantiu) (31/10) i *text* (31/10)—, dues de relatives al mode oral —*dir* (24/9[303]) i *llenguatge corrent* (31/10)— i una de general relativa a l'estil —*efecte estilístic* (24/9[303]).

Pel que fa a la variació social, hi ha, d'una banda, els fragments següents —el primer relatiu a l'alfabetització en català; el segon relatiu a una actitud arcaïtzant—:

— «els que no saben quan cal afegir un *no* a un grup de mots en què figura un *mai* precedint el verb, o no saben en quin lloc del grup cal col·locar el *no* afegit, aquests més val que no tractin de modificar la construcció habitual *mai ve*» (7/7).

— «Hi ha qui dóna una valor excessiva al fet de constatar-se una construcció determinada en català antic» (4/9).

D'altra banda, hi ha dues unitats que es refereixen genèricament a grups socials: *nosaltres*⁶⁷ (24/9[276]), 31/10) i *alguns* (31/10).

I hi ha tres unitats relatives a la diatopia: una de relativa a la diversitat geogràfica interna —*català central* (31/10)— i dues de referides a la diversitat interlingüística romànica: *castellà* (12/9) i *catalana* (24/10).

I, finalment, hi ha un fragment relatiu a la diversitat interlingüística: «a una combinació sintàctica d'una llengua no correspon sempre una mateixa combinació en una altra llengua» (5/6).

Pel que fa a les unitats o fragments que es refereixen alhora a més d'un tipus de variació alhora, en les *Converses* de tema sintàctic hem trobat les situacions següents:

- a) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació històrica, la social i la funcional:

— «De totes les faltes de sintaxi del català modern (*històrica*), la més vergonyosa és potser el *doncs* causal [...]: cometre avui (*històrica*) aquesta falta que hom ha combatut incessantment des de fa més de vuit [vint? *Sic*] anys (*històrica*) en conferències, articles, notes periodístiques, etc., (*funcional*) denota, en efecte, de part dels que escriuen per al públic (*social*), una negligència imperdonable (*social*). (1/9). — «La presència d'una construcció en l'antic (*històrica*), no diem ja en el català de documents (*funcional*) anteriors al tretze (*històrica*), de sintaxi vacil·lant, sinó en el català de la millor (*social*) època (*històrica*)» (12/9).

El segon fragment és interessant perquè destria dues èpoques «en l'antic»: l'anterior al segle XIII i la que comença en aquest segle —i que, en aquest fragment, no queda clar on s'acaba.

- b) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació històrica, la interlingüística i la funcional: «quan entre dues llengües que ens són totes dues

⁶⁷. Tot i ser plausiblement un plural de modèstia, no és inversemblant interpretar que Fabra representava un cert sector social amb una ideologia de la llengua clara i concreta.

habituals (*històrica*) hi ha en l'ús d'un mot [*vostè / usted*] petites diferències com aquesta (*interlingüística*), és freqüent que en traduir de l'una a l'altra llengua (*funcional*), hom oblidi aquestes diferències, i, així, no és estrany que, en la traducció d'un escrit (*funcional*) espanyol (*interlingüística*) apareguin en català (*interlingüística*) *vostès* que, parlant, mai no diríem (*funcional*)» (16/7).

- c) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació històrica, la social i la funcional: *escriptor* (social i funcional) *modern* (històrica) (12/9) i «Els antics (*històrica*), en efecte, deien (*funcional*)⁶⁸ *regraciar a X una cosa*; avui (*històrica*) tothom (social) escriu (*funcional*) *regraciar X d'una cosa*» (17/9).
- d) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació geogràfica, la social i la funcional: *reglament d'una societat barcelonina* (11/4).
- e) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació interlingüística, la social i la funcional: *els nostres escriptors* (28(?)/4).
- f) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació històrica, la interlingüística i la funcional: «ha desaparegut de la llengua escrita una antiga construcció catalana» (11/4).
- g) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació social i la funcional:
- *escrits de mant comunicant forà* (1/9).
 - *parlaments de certs catalanistes* (1/9).
 - *treball de col·laboració [als diaris] que ha escapat segurament a la vigilància del revisor d'originals* (1/9).
 - «escrits de certs col·laboradors: són aquells en què abunden els gerundis defectuosos, en què potser encara s'esmuny algun *quin* relatiu, en què pul·lulen els *hi* i els *en* pleonàstics» (1/9).
 - «Ningú no dirà parlant *m'alegraria vinguessis demà*» (4/9).
 - *pocs partidaris, almenys entre els bons escriptors* (24/9[276]).

⁶⁸. També pot ser entès com la mera constatació d'un ús, tant oral com escrit.

h) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació històrica i la funcional:

— *substitució sistemàtica que avui dia fem en el llenguatge escrit del futur d'indicatiu (desitjarà) pel present de subjuntiu (desitgi) en les proposicions de relatiu que expressen una acció futura (11/4).*

— «el que era la construcció normal es trobi no solament preterida sinó absolutament arreconada [sic] en el llenguatge escrit d'avui» (11/4).

i) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació geogràfica i la històrica:

— «Avui, per exemple, el verb *haver* usat impersonalment va constantment acompanyat, en el català de Catalunya, de l'adverbi *hi*» (12/9).

j) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació interlingüística i la funcional: *traducció servil del castellà oficinesc (4/9).*

k) Unitats o fragments que es refereixen alhora a la variació interlingüística i la històrica: «la construcció ha estat un dia catalana» (4/9).

Les tretze qüestions sintàctiques tractades en aquestes *Converses* són les següents:

<i>Qüestions</i>	<i>Variació històrica</i>	<i>Variació geogràfica</i>	<i>Variació social</i>	<i>Variació funcional</i>
<i>Sintaxi en general</i>	no	no	sí	sí
<i>Verbs; temps: el qui desitgi / desitjarà</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Verbs; temps: quan vingui / quan vindrà</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Verbs; règims: regreçar</i>	sí	no	sí	sí
<i>Partícula no</i>	no sí no	no no no	no no sí	sí sí sí
<i>Pronoms: vostè</i>	sí	no	no	sí
<i>Pronoms: hi amb el verb haver</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Pronoms: pleonasme en frases amb elements desplaçats</i>	sí	sí	no	sí
<i>Conjunció: doncs causal</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Conjunció: omissió de que</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Conjunció: locució no res menys</i>	sí	no	sí	sí
<i>Relatiu: quin possessiu</i>	sí	sí	sí	sí

Les variacions més al·ludides pel lingüista gracienc en aquests textos són la funcional (14 casos), la històrica (11 casos); segueixen la social, amb 10, i la geogràfica, amb 7.

En 7 textos al·ludeix alhora a les quatre menes de variació:

<i>Verbs; temps: el qui desitgi / desitjarà</i>	<i>Conjunció: omissió de que</i>
<i>Verbs; temps: quan vingui / quan vindrà</i>	<i>Relatiu: quin possessiu</i>
<i>Pronoms: hi amb el verb haver</i>	<i>Preposicions per i per a</i>
<i>Conjunció: doncs causal</i>	

9.4.2.27. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY

1927

En aquests textos trobem els fragments següents sobre la variació sintàctica:

6/2/1927: ?: «Indubtablement ha millorat molt el català als nostres diaris, però encara de tant en tant hi trobem, en les seccions traduïdes del castellà, defectuositats de les que tants cops hem denunciat, filles de la precipitació amb què es fa la traducció dels telegrams, telefonemes, etc. [...]

Sots, preposició, ha desaparegut de la llengua vivent reemplaçat totalment per *sota*, com *sens* davant de *sense*; però això no és obstacle perquè persisteixi en un cert nombre de locucions prepositives (com *sens* en *sens dubte*), tals com *sots capa de [...]* [SRomUB: 261]

17/2/1927: P ?: «La regla segons la qual les oracions que fan l'ofici d'un complement preposicional han d'ésser introduïdes amb la simple conjunció *que*, es troba molt sovint infringida per la major part dels escriptors catalans.

[...] A cada moment trobem en les nostres publicacions construccions com aquestes: «De la frontera portuguesa arriba la notícia de què un grup de soldats sortí» [...] [SRomUB: 290]

25/2/1927: ?: «Moltes vegades hem assenyalat els perills que comporta l'adopció d'un mot o d'un gir estrany a la llengua parlada. [...] tan bé els sona [a la gent] *Mai no hi hem anat* (correcte) com *No mai hi hem anat* (dolent) [...]

Pensem, encara, en el que ha passat amb *llur*, que trobem a vegades usat amb referència a un sol posseïdor [...], o amb *ço*, amb què alguns expressen el neutre de l'adjectiu (*ço important*), o amb *no res menys*, que tan sovint trobem emprat com a conjunció adversativa. I, si algun dia triomfava el criteri de substituir tot *que* subjecte per *qui*, tremolem de pensar els *que* complements [*sic*] i els *que* conjunció [*sic*] que hom trobaria reemplaçats per *qui*! És clar que això no vol dir que s'hagi de renunciar a l'addició del *no omès* en el llenguatge parlat, ni a l'ús de *llur* o de *ço*, ni que s'hagués de desistir de canviar en *qui* tot *que* en el cas que aquesta innovació fos jutjada encertada. Però ens aconsella evidentment de pensar-nos-hi molt abans de llançar-nos a proposar qualsevol innovació sintàctica.» [SRomUB: 877]

11/5/1927: ?: «Les dues preposicions locatives *a* i *en* són equivalents quant a llur significació: no hi ha entre elles la diferència de significació que hi ha en llatí entre *ad* i *in*, ni la que el castellà modern fa entre els seus *a* i *en*. [...] Això no vol dir que sigui en tots els casos indiferent d'usar l'una o l'altra de les dues preposicions en els circumstancials de lloc, i en general, és el mot o grup de mots que elles regeixen el que s'ha de tenir en compte en l'ús de les dites preposicions [...]» [SRomUB: 250]

17/6/1927: P ?: «Quan hom proposa el bandejament d'algun mitjà d'expressió manllevat, sovint la gent es lamenta d'haver-hi de renunciar [...]. En canvi, veiem a molts desapropiar mitjans d'expressió de la pròpia llengua quan aquests són estranys a l'espanyol, reemplaçant-los gairebé sistemàticament per les perífrasis a què es veu obligada de recórrer aquesta llengua, mancada d'aquells mitjans d'expressió.» [SRomUB: 793]

20/7/1927: ?: «En els temps d'obligació [...] i en el perfet perifràstic [...], hom pot adjuntar els pronoms febles a l'auxiliar [...] o posposar-los a l'infinitiu [...]; i és un fet prou conegut que hi ha gent del poble que fa les dues coses alhora [...].

És clar que aquesta construcció ha d'ésser curiosament evitada en la llengua escrita. Però, com que és una falta en què ni tan solament incorren en la llengua parlada la gent d'una mica de cultura —els quals àdhuc se'n burlen quan la senten en boca d'algú—, no és estrany que els gramàtics no li hagin sortit al pas, creient que cap escriptor no cometrà, escrivint, allò que blasma quan ho sent a dir a algú del poble.» [SRomUB: 794]

21/7/1927: ?: «Pot discutir-se si, al costat de la construcció *en entrar jo*, és convenient l'acceptar [*sic*] *a l'entrar jo*: el que sembla indiscutible és la licitud de la primera d'aquestes construccions; i sobretot és un fet que la gran majoria dels escriptors actuals s'ha decantat de fa temps a favor d'ella i l'usa avui amplament. Ara bé, el fet d'acceptar aquesta construcció, [*sic*] porta una conseqüència: la inadmissió de la preposició *en* com a introductora d'un infinitiu complement [...]

Aquesta substitució de *a* a *en* davant els infinitius complements ja ve aconsellada per la forta tendència del català a favor de *a* en aquesta classe de complements, tendència que palesen els innombrables casos en què, en frases del llenguatge familiar, hom oposa l'infinitiu introduït amb *a* [a] nom o pronom introduït amb *en* [...], malgrat que la influència castellana s'oposa a aquest desenvolupament del català modern. Si, però, tenint en compte l'ús antic de les dues preposicions *a* i *en* davant l'infinitiu complement i els casos en què la llengua parlada vacil·la [...] i àdhuc prefereix *en* (en opinió nostra, per influència castellana), algun escriptor dubtés a bandejar *en* com a introductor de l'infinitiu complement, el fet d'acceptar la construcció *en entrar jo* (en substitució o al costat de *a l'entrar jo*) l'hauria de portar a no admetre sinó *a* en el cas d'ésser l'infinitiu un complement i no un circumstancial, puix que, altrament, s'exposa, si el context no ho evita, que el lector prengui per una determinació circumstancial allò que ell ha escrit com un complement del verb principal.» [SRomUB: 783]

22/7/1927: ?: «Un català mitjanament instruït s'esgarrifaria si en un escrit castellà trobava *estase* [...]

Per ventura ignoren els que això creuen que en totes les llengües existeixen formes divergents com *estés* i *estigués* [...]» [SRomUB: 753]

En aquestes *Converses*, hem trobat un fragment relatiu a la variació social («Un català mitjanament instruït s'esgarrifaria si en un escrit castellà trobava *estase*» (22/7)) en general i unitats o fragments relatius a diversos tipus de variació en els textos de tema sintàctic.

La variació més al·ludida, amb sis unitats o fragments, és la funcional: pel que fa al mode oral, hi ha les unitats *llengua parlada* (25/2, 21/7), *llenguatge familiar* (21/7) i *llenguatge parlat* (25/2); quant al mode escrit, *traducció dels telegrams*, *telefonemes*, *etc.* (6/2), *llengua escrita* (20/7) i *ha escrit* (21/7).

Amb cinc unitats o fragments, hi ha la social: *gent del poble* (20/7), *la gent* (25/2, 17/6), *molts* (17/6), *alguns* (25/2) i *en opinió nostra* (21/7).⁶⁹

I amb quatre, hi ha tant la històrica —*ús antic* (21/7), *llengua vivent* (6/2), *avui* (21/7) i *català modern* (21/7)— com la interlingüística —*la pròpia llengua* (17/6), *l'espanyol* (17/6), *influència castellana* (21/7) i *català* (21/7).

Pel que fa a les unitats o fragments que es refereixen alhora a més d'un tipus de variació, hi ha les situacions següents:

- a) Unitats o fragments relatius a la variació històrica, la interlingüística, la social i la funcional: «A cada moment (*històrica*) trobem en les nostres (*interlingüística*) publicacions (*social i funcional*) construccions com...» (17/2).
- b) Unitats o fragments relatius a la variació històrica, la social i la funcional: *la gran majoria dels escriptors actuals* (21/7).
- c) Unitats o fragments relatius a la variació interlingüística, la social i la funcional: *seccions [dels diaris] traduïdes del castellà* (6/2) i — *català als nostres diaris* (6/2).
- d) Unitats o fragments relatius a la variació interlingüística i la històrica: *llatí* (11/5) i *castellà modern* (11/5).
- e) Unitats o fragments relatius a la variació social i la funcional:
 - *la major part dels escriptors catalans* (17/2).
 - «Però, com que és una falta en què ni tan solament incorren en la llengua parlada la gent d'una mica de cultura —els quals àdhuc se'n burlen quan la senten en bocad'algú—, no és estrany que els gramàtics no li hagin sortit al pas, creient que cap escriptor no cometrà, escrivint, allò que blasma quan ho sent a dir a algú del poble» (20/7).
 - *algun escriptor* (21/7) .
 - *lector* (21/7).

⁶⁹. Tot i que sembla clar que és un *nosaltres* de modèstia, Fabra representa un grup social.

Pel que fa a les dotze qüestions sintàctiques, són les següents:

<i>Qüestions</i>	<i>Variació històrica</i>	<i>Variació geogràfica</i>	<i>Variació social</i>	<i>Variació funcional</i>
<i>Preposicions: sots/sota</i>	sí	no	sí	sí
<i>Preposicions: sens/sense</i>	sí	no	sí	sí
<i>Preposicions àtones davant de que</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Preposicions en i a</i>	sí	sí	no	no
<i>Preposicions: «en / al + infinitiu»</i>	sí	sí	sí	sí
<i>Partícula no</i>	no	no	sí	sí
<i>Possessiu llur</i>	no	no	sí	sí
<i>Article neutre</i>	no	no	sí	sí
<i>Locució no res menys</i>	no	no	sí	sí
<i>Relatiu qui/que</i>	no	no	sí	sí
<i>Pronoms en i hi</i>	no	sí	sí	no
<i>Pronoms: proclisi i enclisi simultànies</i>	no	no	sí	sí

Destaca que en 11 dels 12 textos Fabra apel·la a la variació social, en 1º a la funcional, en 5 a la històrica i en 4 a la geogràfica. En 2 textos (els que tracten de les preposicions àtones davant de *que* i de les construccions «*en / al + infinitiu*»), al·ludeix les quatre menes de variació.

9.4.2.28. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1928

En aquests textos trobem els fragments següents sobre la variació sintàctica:

28/1/1928: P ? : «En una traducció així no hi ha temps material de copsar el significat de cada frase i, llavors donar-li forma catalana, i es tradueix mot a mot sense a parar-se a considerar si la frase resultant és correcta o vol dir el mateix que la castellana o àdhuc si vol dir alguna cosa. [...]» [SRomUB: 320]

31/1/1928: P ? : «Certes seccions dels nostres diaris són en el fons bilingües: els mots prou són, si no tots gairebé tots catalans, però la construcció és en absolut castellana. Són traduccions mot a mot en què són infringides les regles més elementals de la sintaxi catalana [...]; i a vegades, naturalment, resulten frases que són completament intel·ligibles [...] reproduïda la frase castellana, hom entén el que era impossible d'entendre en la traducció catalana.» [SRomUB: 863 [mecanografiada]]

10/2/1928: ?: «En una exposició que no comporta cap moviment afectiu de l'autor (l'enunciació d'una veritat científica, la descripció d'un procés físic o químic, etc.), l'ús freqüent de les inversions constitueix una veritable barroeria. Un lector francès o anglès restaria estupefacte de trobar-se amb una prosa tan moguda [...] contrastant estranyament amb la naturalesa de l'assumpte tractat. [...] no podria pas imaginar que tot aquell trasbals que el meravella no és una cosa volguda, com sia cosa que l'assumpte tractat comporta perfectament l'ordenació gramatical dels mots en el moment de portar-los al paper. [...] és degut [...] al fet que l'escriptor al qual ja acuden els pensaments prou desordenadament va escrivint els termes de la proposició en el mateix ordre que se li ocorren les idees sense fer el menor treball de reordenació, com ignorant que hi ha un ordre gramatical dels mots dins la proposició. La seva prosa no es veu, així, alliberada d'un element subjectiu que constitueix una veritable nosa per al lector, que es veu obligat a seguir el pensament de l'autor en una fase encara a superar de l'elaboació del seu treball. Molts escrits catalans demanen encara l'última mà que els hauria hagut de donar llur forma definitiva, on els mots apareguessin en l'ordre adequat per a produir l'efecte volgut [...]» [SRomUB: 299]

21/2/1928: ?: «No recordem exemples antics del verb *regraciar*, si no és construït amb un complement directe de cosa i un complement indirecte de persona [...] Els moderns, reprès el verb, el construeixen habitualment amb un complement directe de persona i un complement de cosa [...]» [SRomUB: ?]

2/3/1928: P ?: «[...] frases verbals com *vaig a fer*, *estar fent*, allargassaments, ja sovint de mal gust en espanyol, l'ús repetit dels quals devem indubtablement a una imitació servil de les construccions castellanes corresponents [...].

Quant a *estar fent*, és clar que és acceptable, però és evident que se n'abusa. És una frase que el català ha usat tostemps més aviat amb circumspecció [...] El català [...] usa millor el verb simple que la perífrasi en qüestió, i tenia certament raó Mn. Clascar quan blasmava la substitució habitual d'una frase com *vam arribar quan dinaven* per la frase *vam arribar quan estaven dinant*.» [SRomUB: 223-224]

6/3/1928: P ?: «Una llengua que, com el català, posseeix la perífrasi *vaig escarmentar-me* amb la valor d'un pretèrit, es comprèn que repugni una perífrasi com *vaig a escarmentar-me* amb la valor d'un futur [...] Malgrat l'existència del perfet perifràstic [...], es comprèn la possibilitat d'una combinació com *vaig a fer* [...] quan la idea de *anar* [...] és ben present en el *vaig* [...]» [SRomUB: 225]

9/3/1928: ?: «No condemnem en absolut la perífrasi *estar fent*. Però és ben cert que fins aquests darrers anys l'extensió del seu ús en la llengua parlada era lluny d'ésser la que té en espanyol *estar haciendo*. [...] exemples de *estar fent* que, contrastats amb les frases resultants de substituir-hi la perífrasi pel simple verb *fer*, sonaven indubtablement com a menys genuïnament catalans.» [SRomUB: 226]

3/4/1928: ?: «“Guanyaren F. i J. amb un score que demostra el renyida que fou la lluita.”

Heus ací una frase que seria del tot inintel·ligible si, en llegir-la, no reemplaçéssim *el renyida* per *lo renyida*. Que és la substitució inversa de la que ha fet l'autor de la frase transcrita, el qual, tenint al davant un *lo renyida*, no ha sabut fer altra cosa, recordant que el català literari rebutja l'article neutre *lo*, que traduir el *lo* castellà o reemplaçar el *lo* del llenguatge parlat per un *el* [...]» [SRomUB: 205-206 [mecanografiada]]

4/5/1928: P ?: «[...] un aspecte de la construcció que fins ara hem més aviat negligit: ens referim a l'ordre dels mots dins la proposició. És fàcil constatar en el català escrit actual un nombre exorbitant d'inversions immotivades. [...] en català [la inversió] apareix com una construcció normalíssima [...] dins les habituds estilístiques del català actual, no tindria res d'estrany que aquesta proposició aparegués tragirada així: «la morfologia, la precedeix la sintaxi». [...]» [SRomUB: 297]

6/5/1928: P ? : «Normalment, en l'oració expositiva l'únic membre que va davant el verb [...] és el subjecte: els complements del verb, el terme predicatiu, els circumstancials van darrera. L'anteposició de qualsevol d'aquests membres al verb constitueix, doncs, una inversió [...] un circumstancial començant una proposició; però el català abusa d'aquesta inversió fins al punt que sembla que l'anteposició del circumstancial al verb hi sigui la construcció normal, i la posposició, l'excepció. [...] començada una proposició per un circumstancial [...] en construir la proposició, oblidant que la determinació circumstancial escrita és un membre de la proposició que està construint, el tracta com si fos una cosa dita a part, anterior a la proposició [...] aquesta determinació de lloc com una cosa deslligada de la proposició que construeix [...] Aquesta determinació [la inversió], és clar, no és en absolut condemnable; però d'acceptar-la excepcionalment, com un recurs estilístic, a usar-la podríem dir sistemàticament, com fan molts, hi ha una distància enorme.» [SRomUB: 298]

15/5/1928: P ? : «“Del projecte n'és l'autor el Sr. X.”

Heus-ací un exemple d'una construcció tan freqüent avui en la nostra prosa [...] té una ordenació de mots tan antigramatical, que hom es veu gairebé obligat a posar una falca al verb perquè la proposició no sembli incompleta. La proposició en qüestió, sense la inversió que implica de començar-la amb el membre «del projecte” [...] afeixugar la frase [...] tot verb que porta anteposat un membre començat amb la preposició *de* [...] convertim normalment una frase com «el projecte del qual és autor el Sr. X” [...] construccions tan antigramaticals com és la d'expressar dues vegades un complement [...]» [SRomUB: 302]

20/5/1928: P ? : «Els dos grans defectes de la prosa catalana actual són la freqüència de les inversions i la tendència a encabir en una sola proposició allò que naturalment hauria d'ésser expressat per mitjà de dues o més proposicions independents. [...]» [SRomUB: 304]

29/5/1928: ? : «[...] hi ha qui defensa l'hipèrbaton i els llargs enfilalls de frases i oracions subordinades, que, segons ell, donarien a l'estil vigor, energia i amplitud. Però, en realitat, si en la prosa actual trobem tan abundantment tota mena d'inversions i un predomini aclaparador de la subordinació sobre la coordinació, tot això no és pas volgut: es deu simplement al fet que molts no tenen ni idea d'algunes de les qualitats que ha de tenir un escrit perquè es pugui considerar ben redactat. Ignoren que l'ordre d'exposició més adequat no coincideix sovint amb l'ordre en què se'ns han anat ocorrent les idees, i que cal posar una gran cura a marcar degudament la il·lació dels pensaments anunciats. S'estalvien, així, el treball d'ordenació dels mots dins la proposició, i el treball, singularment difícil, de seccionar el discurs en una sèrie de proposicions independents degudament ordenades i coordinades. En lloc d'una sèrie de proposicions la il·lació de les quals resti ben senyalada, cadascuna en el seu lloc degut, amb la seva conjunció adequada, amb el seu verb en el temps que li pertoca d'estar, apareix llavors una sola proposició desordenada i allargassada, en què no són les relacions que hi ha entre els pensaments allò que governa llur expressió, sinó el mecanisme de la subordinació.» [SRomUB: 305]

12/6/1928: P ? : «Indubtablement els castellanismes sintàctics són dels més difícils d'extirpar. Si es tracta de bandejar un mot foraster del qual s'ha trobat el substitut adequat, basta denunciar-lo i indicar aquest substitut, perquè tot seguit hom vegi operar-se una reducció en l'ús d'aquell mot, i sovint no tarda a ésser del tot bandejat. Àdhuc en el cas en què la substitució ofereix la dificultat de no poder-se fer per mitjà d'un sol substitut

[...], no solament no per això deixa el mot foraster d'ésser aviat bandejat, sinó que, després d'un període més o menys llarg de substitucions errònies, acaben per emprar-se correctament els seus substituïts.

¡Però quan es tracta d'un castellanisme sintàctic, quant lentament s'opera la seva eliminació! ¡I quines recaigudes no sofreix de tant en tant! Recordem el cas del *doncs* causal, de l'adjectiu *demés*, del relatiu compost *el que*. [...]» [SRomUB: 879-880 [mecanografiada]]

28/6/1928: ? : «[...] a aquells que no saben encara de què va [el *doncs* causal], cal recomanar-los que cada vegada que se'ls ocorrerà d'escriure un *doncs*, es deturin i es fixin bé en la relació que hi ha entre el contingut de l'oració que acaben d'escriure i la que van a escriure encapçalada amb un *doncs* [...]» [SRomUB: 272]

En aquestes *Converses* només hem trobat un fragment sobre la variació lingüística en general. És un fragment en què hi ha presents la variació social i la funcional: «En una traducció així no hi ha temps material de copsar el significat de cada frase i, llavors donar-li forma catalana, i es tradueix mot a mot sense parar-se a considerar si la frase resultant és correcta o vol dir el mateix que la castellana o àdhuc si vol dir alguna cosa. [...]» (28/1). En aquest passatge la unitat *traducció* remet alhora a un tipus de pràctica de redacció, però donada l'habitualitat amb què Fabra s'hi refereix adquireix una dimensió social.

Pel que fa a la sintaxi, en canvi, hi ha unitats o fragments relatius a les quatre menes de variació. La variació més al·ludida és la funcional, amb sis unitats: *llenguatge parlat* (3/4), *llegir* (3/4) *català literari* (3/4) *traduir* (3/4), *determinació circumstancial escrita* (6/5) i *recurs estilístic* (6/5). Després, amb cinc unitats, hi ha la diversitat interlingüística romànica: *frase castellana* (31/1), *construccions castelles* (2/3), *exemples [que] sonaven indubtablement com a menys genuïnament catalans* (9/3), *castellanismes sintàctics* (12/6) i *català* (2/3, 6/3, 4/5, 6/5). Amb tres unitats o fragments hi ha la variació històrica: *exemples antics* (21/2), «reprès el verb» (21/2) i *els moderns* (21/2). Amb una unitat, hi ha la variació social —*aquells que no saben encara de què va [el doncs causal]* (28/6).

Pel que fa a les unitats o fragments que remetent alhora a més d'una variació, hi ha les situacions següents:

a) Unitats o fragments relatius a la variació històrica, la interlingüística i la funcional:

- «fins aquests darrers anys l'extensió del seu ús [de la perífrasi *estar fent*] en la llengua parlada era lluny d'ésser la que té en espanyol *estar haciendo*» (9/3).
- *català escrit actual* (4/5).
- *habituds estilístiques del català actual* (4/5).
- *avui en la nostra prosa* (15/5).
- *prosa catalana actual* (20/5).

b) Unitats o fragments relatius a la variació històrica, la social i la funcional:

«[...] hi ha qui defensa l'hipèrbaton i els llargs enfilalls de frases i oracions subordinades, que, segons ell, donarien a l'estil vivor, energia i amplitud. Però, en realitat, si en la prosa actual trobem tan abundantament tota mena d'inversions i un predomini aclaparador de la subordinació sobre la coordinació, tot això no és pas volgut: es deu simplement al fet que molts no tenen ni idea d'algunes de les qualitats que ha de tenir un escrit perquè es pugui considerar ben redactat. Ignoren que l'ordre d'exposició més adequat no coincideix sovint amb l'ordre en què se'ns han anat ocorrent les idees, i que cal posar una gran cura a marcar degudament la il·lació dels pensaments anunciats. S'estalvien, així, el treball d'ordenació dels mots dins la proposició, i el treball, singularment difícil, de seccionar el discurs en una sèrie de proposicions independents degudament ordenades i coordinades. En lloc d'una sèrie de proposicions la il·lació de les quals resti ben senyalada, cadascuna en el seu lloc degut, amb la seva conjunció adequada, amb el seu verb en el temps que li pertoca d'estar, apareix llavors una sola proposició desordenada i allargassada, en què no són les relacions que hi ha entre els pensaments allò que governa llur expressió, sinó el mecanisme de la subordinació» (29/5).

Deixant de banda, els dos fragments que es refereixen a la variació social («hi ha qui defensa l'hipèrbaton [...]» i «molts no tenen ni idea d'algunes de les qualitats que ha de tenir un escrit [...]») i la unitat que remet a la cronologia (*actual*), aquest passatge tracta en profunditat les característiques del mode escrit: ordenació, estructuració i connexió explícita de les idees del text.

c) Unitats o fragments relatius a la variació interlingüística, la social i la funcional:

— «Certes seccions (*funcional*) dels nostres diaris (*social i funcional*) són en el fons bilingües (*social i funcional*): els mots prou són, si no tots gairebé tots catalans (*interlingüística*), però la construcció és en absolut castellana (*interlingüística*). Són traduccions mot a mot (*funcional*) en què són infringides les regles més elementals de la sintaxi catalana (*interlingüística*) [...]» (31/1).

— «En una exposició que no comporta cap moviment afectiu de l'autor (l'enunciació d'una veritat científica, la descripció d'un procés físic o químic, etc.), l'ús freqüent de les inversions constitueix una veritable barroeria. Un lector francès o anglès restaria estupefacte de trobar-se amb una prosa tan moguda [...] contrastant estranyament amb la naturalesa de l'assumpte tractat. [...] no podria pas imaginar que tot aquell trasbals que el meravella no és una cosa volguda, com sia cosa que l'assumpte tractat comporta perfectament l'ordenació gramatical dels mots en el moment de portar-los al paper. [...] és degut [...] al fet que l'escriptor al qual ja acuden els pensaments prou desordenadament va escrivint els termes de la proposició en el mateix ordre que se li ocorren les idees sense fer el menor treball de reordenació, com ignorant que hi ha un ordre gramatical dels mots dins la proposició. La seva prosa no es veu, així, alliberada d'un element subjectiu que constitueix una veritable nosa per al lector, que es veu obligat a seguir el pensament de l'autor en una fase encara a superar de l'elaboació del seu treball. Molts escrits catalans demanenencara l'última mà que els hauria hagut de donar llur forma

definitiva, on els mots apareguessin en l'ordre adequat per a produir l'efecte volgut [...]» (10/2)

Deixant de banda les unitats que es refereixen a la variació interlingüística (*francès, anglès i catalans*) i a la social (*lector i escriptor*), ens tornem a trobar amb un fragment extens, en què Fabra teoritza sobre el mode escrit, concretament sobre el discurs científic. En dóna com a característiques l'objectivitat per raó de «l'assumpte tractat» i l'ordenació de les idees, les quals només s'aconsegueixen amb un esforç per aconseguir-les.

- d) Unitats o fragments relatius a la variació interlingüística i la funcional: *traducció catalana* (31/1) i *allargassaments, ja sovint de mal gust en espanyol* (2/3).
- e) Unitats o fragments relatius a la variació històrica i la interlingüística: *frase que el català ha usat tostemps més aviat amb circumspecció* (2/3).

Pel que a les qüestions sintàctiques tractades pel Mestre en aquestes *Converses*, són les nou següents:

<i>Qüestions</i>	<i>Variació històrica</i>	<i>Variació geogràfica</i>	<i>Variació social</i>	<i>Variació funcional</i>
<i>Sintaxi en general</i>	no no	sí sí	sí no	sí no
<i>Ordre dels elements de la frase</i>	no sí no sí sí	sí sí sí sí no	sí no no no sí	sí sí sí sí sí
<i>Verbs; règims: regraciar</i>	sí	no	no	no
<i>Verbs; perífrasis: «anar a + infinitiu»</i>	sí no	sí sí	no no	sí sí
<i>Verbs; perífrasis: «estar + gerundi»</i>	sí sí	sí sí	no no	sí sí
<i>Article neutre: «el+ adjectiu + que»</i>	no	no	no	sí
<i>Pronoms: pleonasme en frases amb elements desplaçats</i>	sí	sí	no	sí
<i>Gerundi</i>	sí	no	sí	sí
<i>Conjunció: doncs causal</i>	no	no	sí	no

Destaca que en 13 textos dels 16 en què Fabra parla de sintaxi, hi hagi present la variació funcional, en 11 hi hagi la geogràfica, en 5 la històrica i en 4 la social. No hi ha cap text en què el lingüista gracienc apel·li alhora als 4 tipus de variació.

9.4.2.29. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» (1919-1928)

Tal com hem fet en els capítols anteriors amb la concepció fabriana de la sintaxi i del canvi, assagem ara d'oferir una visió general de la concepció fabriana de la variació sintàctica a les «Converses filològiques». Atès que hem trobat molta informació en les *Converses* de tema sintàctic i que les de tema general no aporten informació substancialment nova, ens referim ara sobretot als textos de sintaxi.

Oferim un resum dels aspectes següents:

1. El nombre d'unitats de significació o de fragments que es refereixen a una sola mena de variació.
2. El nombre d'unitats de significació o de fragments que es refereixen a més d'una mena de variació.
3. El nombre de vegades que el lingüista gracienc apel·la a cada tipus de variació en els diferents textos.
4. El nombre de qüestions en el tractament de les quals el Mestre fa referència a alguna mena de variació.
5. Un fragment sobre variació en general molt revelador sobre la concepció fabriana de *dialecte*.

9.4.2.29.1. Unitats de significació o fragments que es refereixen a una sola mena de variació

Hem identificat 194⁷⁰ fragments o unitats de significació diferents, que permeten fer-se una idea de la concepció fabriana implícita de la variació sintàctica. El detall és el següent:

<i>històrica</i>	<i>geogràfica</i>	<i>social</i>	<i>funcional</i>	<i>interlingüística</i>	total
62	6	42	49	35	194

Aquest resum indica la varietat d'unitats o fragments que Fabra ha fet servir en referir-se a cada tipus de variació. Veiem, doncs, que la variació que compta amb més unitats o fragments diferents és la històrica, seguida a força distància per la funcional, la social i la interlingüística. El nombre d'unitats o fragments referits a la geogràfica és anecdòtic (no arriba al 4% del total).

La llista de les unitats i els fragments és la següent:

1. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica

a) *Unitats de significació o fragments que es refereixen a l'antiguitat*

*llatí (2)*⁷¹

genitiu (com a unitat de significació només aplicable al llatí: 2)

b) *Unitats de significació o fragments que es refereixen a l'edat mitjana*

antic (substantiu singular) (2)

antic (substantiu plural) (3)

antic (56)

català (33)

construcció (6)

exemples (2)

francès (1)

llengua (10)

locució conjuntiva (1)

⁷⁰. Aquesta quantitat es refereix al nombre d'unitats o fragments diferents, sense sumar el nombre de vegades que cada un apareix a les *Converses*.

⁷¹. La quantitat entre parèntesis indica el nombre d'ocurrències de cada unitat o fragment en les *Converses*.

En el cas de les unitats que són adjectius oferim el detall dels sintagmes de què formen part consignant els mots o grups de mots de què depenen en una llista sagnada a la dreta.

Les unitats van en cursiva i els fragments en rodona i entre cometes.

mot (1)
ús (2)
antic, des d' (3)
antic, en l' (1)
arcaic (5)
locució (1)
mot (3)
verbs (1)
arcaisme que ve a remeiar un castellanisme, que ve a enriquir realment el nostre lèxic (1)
medieval (8)
català (6)
construcció (1)
ús (1)
 «la morfologia i la sintaxi antigues en tot allò que difereixen notablement de les actuals» (1)
primitivament (2)

c) Unitats de significació o fragments que es refereixen a la Decadència

iniciada la nostra decadència [sic] literària (1)

d) Unitats de significació o fragments que es refereixen a la Renaixença

moderna (1)
època (1)
primers temps de la renaixença [sic] (1)

e) Unitats de significació o fragments que es refereixen a un passat pròxim respecte

al temps de Fabra

generacions anteriors (1)
recentment (1)

f) Unitats de significació o fragments que es refereixen a un passat no precisat

abans (1)
caigut en desuetud (1)
 «hi ha hagut en català...» (1)
la llengua, en un estat anterior a l'actual (1)
reintroduït (3)
 «reprès el verb» (1)
restablir (2)
reviscolament (1)

g) Unitats de significació o fragments que es refereixen al temps de Fabra

actual (18)
 català (6)
 el nostre sentiment lingüístic (1)
 estat — de la llengua (1)
 llengua (5)
 repartició — de les dues construccions (1)
 ús (2)
 tendència (2)
actualment (2)
ahir (1)
ara (2)
avui (20)
avui (1)
 català d' (1)
 «cada dia trobem construccions» (1)
corrent (1)
 ús (1)
encara (1)
habitual (3)
 construcció (1)
 omissió (2)
modern (substantiu) (2)
modern (27)
 català (13)
 construcció (2)
 espanyol (1)
 exemple (1)
 llengua (10)
modernament (2)
normal (1)
 construcció (1)
vivent (5)
 construcció realment (2)
 llengua (2)
 llenguatge (1)

h) Unitats de significació o fragments que es refereixen a l'absència absoluta: mai
 (1)

Com es pot veure, es confirma que Fabra fa servir una cronologia diferent de la de la historiografia per a la història del català, en la qual l'antiguitat coincideix amb l'edat mitjana de la cronologia de la historiografia. També es veu en aquesta llista que les èpoques amb més unitats o fragments són l'edat mitjana i la contemporaneïtat fabriana. I s'observa que les referències que el Mestre fa a la Decadència i la Renaixença són

vagues i en minúscula, la qual cosa ens mostra aquests períodes com unes èpoques poc precises en els textos fabrians.

2. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació geogràfica

a) Unitats de significació o fragments que es refereixen a la diatopia interna del català

català central (1)
català de Barcelona (1)
construcció dialectal (1)
mallorquí (substantiu) (1)
mallorquinisme (1)
nosaltres (en oposició a *mallorquins*) (1)

3. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació social

a) Unitats de significació o fragments que es refereixen a grups socials d'una manera molt vaga

algú (1)
alguns (4)
cap català (2)
en opinió nostra (1)
hom (2)
la gent (2)
 la majoria de la gent (1)
 molta gent (1)
molts (7)
nosaltres (2)
 «quin català, en traduir «El socio que deje de satisfacer», pensarà a canviar el present de subjuntiu pel futur d'indicatiu?» (1)
tothom (2)

b) Unitats de significació o fragments que es refereixen a activitats, o sectors o grups professionals

autors de llibres per a infants (1)
 [la fórmula castellana [...]]*en surt traduïda en un català deformat morfològicament i sintàcticament* (1)
col·laboració [sic] d'una tal revista composta per gent poc habituada a escriure en català (1)
col·laboradors de diaris (1)
gramàtics (2)

home que ha escrit centenars de vegades Me complazco en participarle (1)
prosista notabilíssim (1)
redactors de revistes catalanistes (1)
redactor, ço és, un individu que escriu habitualment en català (1)
traducció mecànica (1)
traducció dels telegrames, telefonemes, etc. (1)
traduccions mecàniques fetes traduint mot per mot sense penetrar el sentit de la traduir (5)

c) Unitats de significació o fragments que es refereixen a actituds

bon català (1)
certs descastellanitzants (1)
descastellanitzants a ultrança (1)
poca atenció que molts presten a aquestes qüestions [gramaticals] (1)
 «sembla impossible que una persona que té per professió d'escriure, no es preocupi de conèixer exactament la valor dels mots, ni tan solament els mots gramaticals, com és ara una conjunció!» (1)
 «es desentenem de la gramàtica àdhuc els que tenen per professió d'escriure per al públic» (1)
 «Hi ha qui dóna una valor excessiva al fet de constatar-se una construcció determinada en català antic» (1)

d) Unitats de significació o fragments que es refereixen al bilingüisme: «El qui ha escrit això té el sentiment de la llengua catalana malmès per la influència espanyola» (1).

e) Unitats de significació o fragments que es refereixen al grau d'alfabetització en català o d'instrucció gramatical

aquells que no saben encara de què va [el doncs causal] (1)
formació gramatical que la nostra gent està, en general, lluny de posseir (1)
impenetrabilitat de molts en qüestions gramaticals (1)
la gent nostra, llegint i escrivint quasi exclusivament el castellà (1)
 «els que no saben quan cal afegir un no a un grup de mots en què figura un mai precedint el verb, o no saben en quin lloc del grup cal col·locar el no afegit, aquests més val que no tractin de modificar la construcció habitual mai ve» (1)

f) Unitats de significació o fragments que es refereixen a una concepció vertical de l'organització social

gent del poble (1)
llenguatge corrent (1)
poble (2)
popular (2)

llengua (1)

origen (1)

g) Unitats de significació o fragments que es refereixen a la llengua habitual d'uns parlants: *catalans que parlen habitualment en espanyol (1)*

h) Unitats de significació o fragments que es refereixen a grups generacionals: *gent jove (2)*

A banda dels grups més nombrós d'unitats i fragments —els vagament referits a grups socials—, destaquen la quantitat d'unitats relatives a activitats o sectors professionals i a actituds.

4. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació funcional

a) Unitats de significació o fragments que es refereixen al mode oral

col·loquial

expressió (1)

corrent

llenguatge (3)

dir (11)

«Dos que conversen, per a indicar qualsevol cosa que és a la vista d'ambdós, no necessiten sinó un demostratiu: un sol demostratiu de proximitat, acompanyat si convé d'un gest, basta per a designar qualsevol objecte que es troba prop dels que conversen» (1)

familiar (4)

llengua (1)

llenguatge familiar (1)

estil (2)

habitual (1)

llengua (1)

parlant (substantiu) (2)

parlat (41)

català (6)

llengua (23)

llenguatge (12)

sentir (3)

b) Unitats de significació o fragments que es refereixen al mode escrit

autor (1)

carta (1)

diari (m) (1)

«¿Es [sic] que és encongir una llengua de privar que sigui usada com a causal una conjunció consecutiva, o usat com a relatiu un mot exclusivament interrogatiu, o expressat dues vegades un mateix complement sense cap motiu estilístic que justifiqui el pleonasma, o expressat mitjançant una frase de gerundi, [sic] allò que forçosament hauria d'ésser expressat per una proposició coordinada?» (1)

escriptor (8)

escrit (substantiu) (5)

escrit (30)

català (12)

llengua (13)

llenguatge (4)

determinació circumstancial (1)

escriure (16)

exemple (1)

lectura (1)

literari (30)

català (11)

llengua (18)

llenguatge (1)

llegir (2)

original (substantiu) (1)

passatge d'una lletra (1)

ploma, venir a la (5)

text (1)

frase (1)

«renunciar a la passiva posaria en un grau d'inferioritat el català respecte a altres llengües literàries» (1)

c) Unitats de significació o fragments que no queda clar en el context en què apareixen si es refereixen al mode oral o a l'escrit

familiar (1)

estil (1)

«la majoria de la gent continua traduint» (1)

d) Unitats de significació o fragments que es refereixen al concepte general de *estil*

estil (2)

acurat (2)

estilístic (6)

artifici (1)

efecte (3)

raó d'ordre (1)

recurs (1)

e) Unitats de significació o fragments que es refereixen als «gèneres»

prosa (1)

epistolar (1)

estil (1)

ofici (1)

Hi ha 21 unitats o fragments, amb 113 ocurrències en total, relatives al mode escrit i 13 unitats o fragments, amb 67 ocurrències en total, relatives al mode oral, la qual cosa indica molta més presència del mode escrit que de l'oral.

5. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació interlingüística

anglès (substantiu) (1)

català (substantiu) (23)

catalana (3)

construcció (3)

castellà (substantiu) (5)

castellà (6)

influència (4)

frase (1)

construccions (1)

castellà de Barcelona (1)

castellanismes sintàctics (1)

espanyol (substantiu) (7)

espanyol (7)

el cuyo (1)

construcció (4)

fórmula (1)

influència (1)

francès (substantiu) (5)

francès

construcció (1)

hispanica (1)

llengua (1)

italià (substantiu) (3)

italià (1)

dialecte (1)

la llengua ('català') (2)

llatina (1)

llengua (1)

nostre (3)

la — llengua (2)

el — sentiment lingüístic (1)

novillatina (3)

llengua (3)

portuguès (substantiu) (1)

pròpia (1)

la — llengua (1)

romànica (1)

llengua (1)

sard (substantiu) (1)

«En morfologia, en lèxic, en sintaxi, el català és molt més allunyat del castellà que no el portuguès, i molt més acostat al provençal antic que no a les altres dues llengües hispàniques.» (1)

«[...] és en gran part per la suma d'una sèrie de petits fets, en aparença insignificants, que la sintaxi d'una llengua es diferencia de la d'una altra llengua de la mateixa família.» (1)

exemples [que] sonaven indubtablement com a menys genuïnament catalans (1)

«Hi ha en cada llengua un ordre gramatical que presideix la successió dels mots dins la proposició» (1)

«si les diferències que separen el català antic del català d'ara fossin comparables, per exemple, a les que hi ha entre el francès medieval i el francès modern en català, les diferències que separen la llengua antiga de la moderna són incomparablement menys nombroses i menys fortes; i basta que hom aprengui unes quantes formes verbals i mots gramaticals caiguts en desuetud perquè, amb l'auxili d'un curt vocabulari, pugui entendre fàcilment qualsevol text medieval» (1)

«a una combinació sintàctica d'una llengua no correspon sempre una mateixa combinació en una altra llengua» (1)

9.4.2.29.2. Unitats de significació o fragments que es refereixen a més d'una mena de variació

1. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica, a la interlingüística, a la social i a la funcional:

parlar (funcional) *encongit* (funcional) i *provincià* (social) *que era el català* (interlingüística) *en iniciar-se la renaixença* (històrica) *literària* (funcional) (1)

És una unitat.

2. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica, a la geogràfica, a la social i a la funcional:

escriptors (social i funcional) *que actualment* (històrica) *empren llur* aqueix *dialectal* (geogràfica) *com a sinònim del aquest barceloní* (geogràfica) (1)

És una unitat.

3. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica, a la social i a la funcional:

alguns autors moderns (1)

autors (social i funcional) *antics* (2)

autors medievals (1)

autors moderns (1)

«avui la majoria dels escriptors... » (2)

«Els antics (històrica), en efecte, deien (funcional) regraciar a X una cosa; avui (històrica) tothom (social) escriu (funcional) regraciar X d'una cosa» (1)

escrivans medievals (1)

els nostres millors (social) *escriptors* (social i funcional) *antics* (històrica) (1)

escriptors (social i funcional) *actuals* (històrica) (2)

escriptors antics (1)

escriptors (social i funcional) *de la renaixença [sic]* (1)

escriptors (social i funcional) *medievals* (històrica) (3)

escriptors moderns (6)

«[...] hi ha qui (*social*) defensa l'hipèrbaton i els llargs enfilalls de frases i oracions subordinades (*funcional*), que, segons ell, donarien a l'estil vivor, energia i amplitud (*funcional*). Però, en realitat, si en la prosa (*funcional*) actual (*històrica*) trobem tan abundantament tota mena d'inversions i un predomini aclaparador de la subordinació sobre la coordinació (*funcional*), tot això no és pas volgut: es deu simplement al fet que molts (*social*) no tenen ni idea d'algunes de les qualitats que ha de tenir un escrit (*funcional*) perquè es pugui considerar ben redactat. Ignoren que l'ordre d'exposició més adequat no coincideix sovint amb l'ordre en què se'ns han anat ocorrent les idees, i que cal posar una gran cura a marcar degudament la il·lació dels pensaments anunciats (*funcional*). S'estalvien, així, el treball d'ordenació dels mots dins la proposició, i el treball, singularment difícil, de seccionar el discurs en una sèrie de proposicions independents degudament ordenades i coordinades (*funcional*). En lloc d'una sèrie de proposicions la il·lació de les quals resti ben senyalada, cadascuna en el seu lloc degut, amb la seva conjunció adequada, amb el seu verb en el temps que li pertoca d'estar, apareix llavors una sola proposició desordenada i allargassada, en què no són les relacions que hi ha entre els pensaments allò que governa llur expressió, sinó el mecanisme de la subordinació (*funcional*)» (1)

la gran majoria dels escriptors actuals (1)

la majoria dels escriptors actuals (2)

la majoria d'escriptors moderns (1)

lector (social i funcional) *modern* (històrica) (2)

mal (social i funcional) *català que ara* (històrica) *s'escriu* (funcional) (1)

millors (social) *escriptors* (social i funcional) *actuals* (històrica) (1)

passatges d'autors medievals (1)

català provincial dels segles de la decadència (1)

«A cada moment (*històrica*) trobem en les nostres publicacions (*social i funcional*) construccions com...» (1)

«com solen fer avui (*històrica*) la majoria dels nostres escriptors» (*social i funcional*) (1)

«De totes les faltes de sintaxi del català modern (*històrica*), la més vergonyosa és potser el *doncs* causal [...]: cometre avui (*històrica*) aquesta falta que hom ha combatut incessantment des de fa més de vuit [vint? *Sic*] anys (*històrica*) en

conferències, articles, notes periodístiques, etc., (*funcional*) denota, en efecte, de part dels que escriuen per al públic (*social*), una negligència imperdonable (*social*). (1)
els nostres millors (*social*) *escriptors* (*social i funcional*) *antics* (*històrica*) (1)
els nostres autors (*social i funcional*) *antics* (*històrica*) (2)
els nostres escriptors (*social i funcional*) *medievals* (*històrica*) (1)

«La presència d'una construcció en l'antic (*històrica*), no diem ja en el català de documents (*funcional*) anteriors al tretze (*històrica*), de sintaxi vacil·lant, sinó en el català de la millor (*social*) època (*històrica*)» (1)

lectura (*funcional*) *dels nostres autors* (*social i funcional*) *medievals* (*històrica*) (1)
llengua dels nostres escriptors (*social i funcional*) *medievals* (*històrica*) (1)

«si encara (*històrica*) són en gran nombre els catalans (*social*) que llegeixen (*funcional*) amb alguna dificultat el català actual (*històrica*), havem de témer que n'hi haurà molts (*social*) que desistirien de llegir (*funcional*) els nostres autors (*social i funcional*) medievals (*històrica*) si [...] no se'ls explicaven les principals diferències d'ordre gramatical que separen el català antic (*històrica*) del modern (*històrica*)» (1)

Són 24 unitats i 7 fragments amb un total de 46 ocurrences.

4. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació interlingüística, a la social i a la funcional:

castellà (*interlingüística*) *oficinesc i periodístic* (*social i funcional*) (1)

«Certes seccions (*funcional*) dels nostres diaris (*social i funcional*) són en el fons bilingües (*social i funcional*): els mots prou són, si no tots gairebé tots catalans (*interlingüística*), però la construcció és en absolut castellana (*interlingüística*). Són traduccions mot a mot (*funcional*) en què són infringides les regles més elementals de la sintaxi catalana (*interlingüística*) [...]» (1)

«En una exposició que no comporta cap moviment afectiu (*funcional*) de l'autor (*social*) (l'enunciació d'una veritat científica, la descripció d'un procés físic o químic, etc.), l'ús freqüent de les inversions constitueix una veritable barroeria (*funcional*). Un lector (*social*) francès o anglès (*interlingüística*) restaria estupefacte de trobar-se amb una prosa (*funcional*) tan moguda [...] contrastant estranyament amb la naturalesa de l'assumpte tractat (*funcional*). [...] no podria pas imaginar que tot aquell trasbals que el meravella no és una cosa volguda, com sia cosa que l'assumpte tractat comporta prefectament l'ordenació gramatical dels mots en el moment de portar-los al paper. [...] és degut [...] al fet que l'escriptor (*social*) al qual ja acuden els pensaments prou desordenadament va escrivint els termes de la proposició en el mateix ordre que se li ocorren les idees sense fer el menor treball de reordenació (*funcional*), com ignorant que hi ha un ordre gramatical dels mots dins la proposició. La seva prosa no es veu, així, alliberada d'un element subjectiu que constitueix una veritable nosa (*funcional*) per al lector, que es veu obligat a seguir el pensament de l'autor en una fase encara a superar de l'elaboació del seu treball. Molts escrits (*funcional*) catalans (*interlingüística*) demanen encara l'última mà que els hauria hagut de donar llur forma definitiva, on els mots apareguessin en l'ordre adequat per a produir l'efecte volgut (*funcional*) [...]» (1)

seccions [dels diaris] *traduïdes del castellà* (1)

traducció mecànica (*funcional*) *en els nostres* (*interlingüística*) *diaris* (*social i funcional*) (1)

Són 3 unitats i 2 fragments amb 7 ocurrencies.

5. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació geogràfica, a la social i a la funcional:

reglament d'una societat barcelonina (1)
document (funcional) *publicat per una entitat* (social) *barcelonina* (geogràfica) (1)

Són 2 unitats.

6. Fragments que es refereixen a la variació històrica, a la geogràfica i a la funcional:

«avui (*històrica*), en el parlar (*funcional*) central (*geogràfica*)...» (1).

7. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica, a la interlingüística i a la funcional:

«fins aquests darrers anys l'extensió del seu ús [de la la perífrasi *estar fent*] en la llengua parlada era lluny d'ésser la que té en espanyol *estar haciendo*» (1).

«quan entre dues llengües que ens són totes dues habituals (*històrica*) hi ha en l'ús d'un mot [*vostè / usted*] petites diferències com aquesta (*interlingüística*), és freqüent que en traduir de l'una a l'altra llengua (*funcional*), hom oblidí aquestes diferències, i, així, no és estrany que, en la traducció d'un escrit (*funcional*) espanyol (*interlingüística*) apareguin en català (*interlingüística*) *vostès* que, parlant, mai no diríem (*funcional*)» (1)

Són 2 fragments.

8. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació geogràfica i a la funcional:

«A Barcelona són molt més usades en la llengua parlada...» (1)
 «en una contrada la gent diu...» (1)
parlar de Barcelona (2)
 «el català parlat ha perdut en unes contrades... i en unes altres...» (1)

Són 1 unitat i 3 fragments amb 5 ocurrencies.

9. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació interlingüística i a la funcional:

allargassaments, ja sovint de mal gust en espanyol (1)
expressions tècniques que havem après de l'espanyol (1)
traducció catalana (1)

traducció de l'espanyol (2)
traducció servil del castellà oficinesc (1)

Són 5 unitats amb 6 ocurrencies.

10. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica i a la funcional:

«arrelà fortament en el català modern, no pas en el llenguatge parlat, sinó en la llengua escrita» (1)
 «avui en la llengua escrita...» (2)
 «avui, en la llengua parlada...» (1)
avui tan poc usada en la llengua literària (1)
avui usada en la llengua literària (1)
construcció encara ben viva en el llenguatge parlat (1)
[construcció] que encara perdura, ben vivent, en la llengua parlada (1)
 «dir-se avui, en el llenguatge parlat» (1)
documents antics (1)
 «el que era la construcció normal es trobi no solament preterida sinó absolutament arreconada [*sic*] en el llenguatge escrit d'avui» (1)
 «els antics escrivien...» (1)
 «en la llengua escrita es manifestà modernament...» (1)
 «en la llengua parlada són habituals...» (1)
 «[...] Havem constatat recentment l'ús, en la llengua parlada...» (1)
 «hom diu i escriu comunament...» (1)
indubtablement existent en la llengua parlada (1)
 «la llengua parlada usa...» (1)
llatí vulgar (1)
llengua escrita actual (1)
llengua escrita moderna (4)
llengua literària hodierna (1)
llengua literària moderna (1)
Llull (1)
 «*Llur* ha caigut gairebé en desuetud en la llengua parlada; hom, però, l'usa encara molt en la llengua literària» (1)
passatges d'autors medievals (1)
prosa actual (2)
publicacions actuals (1)
substitució sistemàtica que avui dia fem en el llenguatge escrit del futur d'indicatiu (desitjarà) pel present de subjuntiu (desitgi) en les proposicions de relatiu que expressen una acció futura (1).
text medieval (1)
textos antics (1)
 «avui en la nostra prosa...» (1)
català escrit actual (1)
 «en català s'ha dit fins ara...» (1)
 «ha desaparegut de la llengua escrita una antiga construcció catalana» (1)
habituds estilístiques del català actual (1)
prosa catalana actual (1)
català escrit actual (2)

català escrit dels nostres dies (1)
català parlat modern (1)
català que ara es parla (1).
construcció [...] avui freqüent en el català escrit (1)
construcció [...] avui tan estesa en el català escrit (1)
 «el català parlat diu...» (1)
 «el català parlat no fa...» (1)
 «en el català escrit és avui...» (1)
 «estrany al català parlat i és propi exclusivament del llenguatge escrit, on avui és usat profusament» (1)
 «Ja fa anys que diem [...] que el català escrit presenta un gran nombre de defectuositats que li són pròpies» (1)
 «mostres típiques del català dels nostres dies: al costat d'un arcaisme degut al desig d'escriure en un català acurat [*qualque*], hi apareix un castellanisme que sembla impossible que hagi pogut passar inapercebut a l'autor [*Hi ha que haver vist*]» (1)

Són 26 unitats i 21 fragments amb 55 ocurrences.

11. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica i a la social:

aquells, cada dia afortunadament més nombrosos, per a qui certs advertiments són ja innecessaris (1)
 «avui per part de molts com un afany d'usar paraules i construccions insòlites» (1).
construcció normal antiga (1)
dues tendències contràries (social) en el català de la renaixença (històrica) (1)
els qui no han fet un estudi especial del català antic (1)
 «encara (històrica) són molts a qui repugna d'usar en frases com Pujarem en aquella ermita» (social) (1)

Són 4 unitats i 2 fragments amb 6 ocurrences.

12. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica i a la geogràfica:

«Avui, per exemple, el verb *haver* usat impersonalment va constantment acompanyat, en el català de Catalunya, de l'adverbi *hi*» (1)
contrades on és viu (1)
 «si ja no s'usa l'article, com succeeix en barceloní» (1)

Són 1 unitat i 2 fragments amb 3 ocurrences.

13. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació històrica i a la interlingüística:

castellà modern (1)

català [...] abans de sofrir la influència del castellà (1)

llatí (1)

«llengües novil·latines constatem, més o menys antigues, vacil·lacions en l'ús dels dos pretèrits (*ha cantat, cantà*)» (1)

Són 3 unitats i 1 fragment amb 5 ocurrències.

14. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació geogràfica i a la social:

gent jove de Barcelona (1)

llenguatge vulgar de Barcelona (1)

Són 2 unitats amb 2 ocurrències.

15. Unitats de significació o fragments que es refereixen a la variació funcional i a la social:

algun escriptor (2)

article d'un escriptor que, per la seva carrera, havem de suposar que té una forta cultura gramatical (1)

autor (1)

bon escriptor (2)

«cap català, parlant, no diria...» (1)

català lliure de castellanismes, i de faltes de gramàtica, i d'inversions i pleonasmes inelegants (1)

«els catalans traduïm literalment» (1)

escriptor (6)

«escrits de certs col·laboradors: són aquells en què abunden els gerundis defectuosos, en què potser encara s'esmunt algun quin relatiu, en què pul·lulen els hi i els en pleonàstics» (1)

escrits de mant comunicant forà (1)

escrit de Mossèn Riber (1)

«ha acudit a la ploma de l'autor bilingüe» (1)

«La gran majoria dels seus lectors, que no han après el català a l'escola, que no han tingut ocasió d'estudiar a fons la gramàtica catalana i que solament per la lectura poden anar depurant i enriquint llur lèxic, ¿quin profit trauran d'empassar-se cada dia unes quantes planes d'un català pitjor que el parlat, on els castellanismes més inversemblants alternen amb arcaïsmes mal usats, on són acceptades les incorreccions més grolleres de la llengua vulgar, on a cada moment apareixen faltes de construcció com les notades en la conversa anterior, on ni tan solament els mots apareixen sempre correctament ortografiats?» (1)

La Veu [de Catalunya] (1)

lector (1)

lectors de Els Nostres Clàssics (1)

«les [defectuositats] més arrelades són potser les degudes a pensades poc afortunades d'aquest o d'aquell escriptor o gramàtic en el desig de combatre un castellanisme real o imaginari» (1)

llurs [de col·laboradors de diaris, redactors de revistes catalanistes i àdhuc autors de llibres per a infants] escrits (1)

«Ningú no dirà parlant, m'alegraria vinguessis demà» (1)

«ningú, parlant, no pensa a substituir el que subjecte per qui...» (1)

secció telegràfica d'un diari (1)

parlaments de certs catalanistes (1)

«Parlant, quin català diria mai li agrairia vingui en lloc de li agrairia que vingui?» (1)

passatges dels nostres bons escriptors (1)

«Però, com que és una falta en què ni tan solament incorren en la llengua parlada la gent d'una mica de cultura —els quals àdhuc se'n burlen quan la senten en boca d'algú—, no és estrany que els gramàtics no li hagin sortit al pas, creient que cap escriptor no cometrà, escrivint, allò que blasma quan ho sent a dir a algú del poble» (1).

revista esportiva (1)

«són ja molts els escriptors» (1)

traducció feta paraula per paraula sense penetrar el sentit de la frase (1)

treball de col·laboració [als diaris] que ha escapat segurament a la vigilància del revisor d'originals (1)

bon català (1)

català als nostres diaris (1)

català de les nostres publicacions (1)

«constatar en alguns dels nostres escriptors (social i funcional) una tal ignorància de les regles més elementals de la gramàtica catalana (social)» (1)

els nostres diaris (2)

Els nostres escriptors (3)

els nostres caixistes-traductors (1)

«La difusió del bon català està a la mà dels que confeccionen els nostres diaris» (1)

la major part dels escriptors catalans (1)

les nostres publicacions (1)

planes dels nostres diaris (1)

premsa catalana (1)

publicacions catalanes (1)

el nostre català parlat, que ell, carregat de defectes com és, ens pot encara estalviar de cometre molts de castellanismes! (1)

Són 33 unitats i 13 fragments amb 53 ocurrencies.

Podem veure el resum d'aquests 15 grups de variació en el quadre següent:

Combinacions de tipus de variació	Un. 72	Fr.	Oc.
<i>històrica, interlingüística, social i funcional</i>	1	—	1
<i>històrica, geogràfica, social i funcional</i>	1	—	1
<i>històrica, social i funcional</i>	24	7	46
<i>interlingüística, social i funcional</i>	3	2	7
<i>geogràfica, social i funcional</i>	2	—	2
<i>històrica, geogràfica i funcional</i>	1	—	1
<i>històrica, interlingüística i funcional</i>	—	1	1
<i>geogràfica i funcional</i>	1	3	5
<i>interlingüística i funcional</i>	5	0	6
<i>històrica i funcional</i>	26	21	50
<i>històrica i social</i>	4	2	6
<i>històrica i geogràfica</i>	1	2	3
<i>històrica i interlingüística</i>	6	2	9
<i>geogràfica i social</i>	2	—	2
<i>social i funcional</i>	33	13	53
Totals	110	54	198⁷³

Si mirem quin tipus de variació és més present en les diferents combinacions tenim els resultats següents:

<i>Variació</i>	<i>Nre. de comb. on és present</i>	<i>Unitats que s'hi refereixen</i>	<i>Fragments que s'hi refereixen</i>	<i>Ocurr. d'unitats i fragments</i>
<i>Històrica</i>	9/15	64/110	36/54	123/198
<i>Geogràfica</i>	5/15	8/110	5/54	14/198
<i>Social</i>	8/15	70/110	22/54	118/198
<i>Interlingüística</i>	5/15	15/110	6/54	29/198
<i>Funcional</i>	11/15	97/110	48/54	177/198

Observacions:

1. La variació funcional és la més present en les 15 combinacions des de tots els punts de vista: pel nombre de combinacions on és present, pel nombre d'unitats i fragments que s'hi refereixen i pel nombre d'ocurrències d'aquestes unitats i aquests fragments, amb molta diferència respecte a les altres variacions sobretot en el nombre d'unitats, fragments i d'ocurrències.

2. La variació històrica i la social ocupen el segon lloc amb uns resultats bastant semblants, però lleugerament superiors en el cas de la històrica.

⁷². «Un.» = unitats; «Fr.» = fragments; «Ocurrències» = ocurrències.

⁷³. La suma de les ocurrències és major que la d'unitats i fragments perquè hi ha unitats i fragments amb més d'una ocurrència.

3. En tercer lloc, a una distància considerable pel que fa al nombre d'unitats i d'ocurrències, hi ha la interlingüística i la geogràfica, molt poc presents.

9.4.2.29.3. Ocurrencies de les unitats i dels fragments en les *Converses* de tema sintàctic

El resum quantitatiu de les ocurrencies de les unitats i dels fragments en les *Converses* de tema sintàctic és el següent:

<i>anys</i>	<i>històric</i> <i>a</i>	<i>geogràfica</i>	<i>social</i>	<i>funcional</i>	<i>interlingüístic</i> <i>a</i>
1919	10	—	—	13	3
1920	61	—	12	36	—
1922	8	2	—	20	5
1923	26	4	20	18	12
1924	16	—	3	9	7
1925	15	—	—	12	11
1926	3	—	1	3	1
1927	4	—	6	7	4
1928	3	—	1	6	8
Total s	146	6	43	124	51

Aquestes quantitats recullen les unitats o fragments relatius a *una sola* variació. Hi ha fragments o unitats relatius *només* a la variació històrica en 146 *Converses*, unitats o fragments relatius *només* a la variació funcional en 124 *Converses*, fragments o unitats relatius *només* a la variació interlingüística en 51 *Converses*, fragments o unitats relatius *només* a la variació social en 43 *Converses*, i fragments o unitats relatius *només* a la geogràfica en 6 *Converses*.

Tenint en compte, doncs, les unitats o fragments referits exclusivament a un sol tipus de variació, la variació més al·ludida és la històrica amb força distància (22 *Converses*) de la segona, la funcional; la tercera variació més al·ludida, la interlingüística, queda molt lluny de la primera (95 *Converses*); la quarta, la social, encara més (103 *Converses*), i la cinquena, la geogràfica, queda llunyíssim (140 *Converses*).

9.4.2.29.4. Tipus de variació més al·ludida per Fabra en les «Converses filològiques»

El resum de les observacions dels epígrafs anteriors (§ 9.4.2.29.1 - 9.4.2.29.3) és el següent. La variació més present en les «Converses filològiques» és la funcional. Malgrat que la variació que compta amb més unitats o fragments diferents i és present en 146 *Converses* de tema sintàctic és la històrica, la funcional és, d'una banda, la més present en les 16 combinacions des de tots els punts de vista —pel nombre de combinacions on és present, pel nombre d'unitats i fragments que s'hi refereixen i pel nombre d'ocurrències d'aquestes unitats i aquests fragments— i, d'altra banda, perquè hi ha unitats o fragments relatius a aquesta variació en 124 *Converses*.

En segon lloc hi ha la variació històrica, d'una banda, perquè és la variació amb més unitats o fragments diferents, però, de l'altra, perquè és la variació més present després de la funcional en les diferents combinacions de variacions i apareix en 146 *Converses*—és la més present en aquests textos, doncs.

En tercer lloc hi ha la variació social: és la tercera quant a nombre d'unitats o fragments diferents, quant a presència en les diferents combinacions de variacions i quant a nombre de *Converses* on és present (129).

En quart lloc, amb força diferència respecte a les anteriors, hi ha la variació interlingüística. I, en cinquè lloc, amb una presència testimonial, hi ha la variació geogràfica interna del català.

9.4.2.29.5. Qüestions en el tractament de les quals Fabra fa referència a alguna mena de variació

Fabra tracta 106 qüestions sintàctiques a les «Converses filològiques». Són les següents.⁷⁴

Adverbi (4)

dessús (1)
ment, 2 adverbis en (2)
més (1)

Article (10)

definit davant d'infinitiu (1)
en (2)
Neutre (3)
Neutre: ço per lo (1)
Neutre: «el+ adjectiu + que+ ser» (1)
Neutre : el + participi passat (1)
Neutre en la construcció «lo més + adverbi possible» (1)

Conjunció (28)

a no ser que (1)
doncs causal (5)
jatsia (1)
mes (1)
no res menys (4)
per ço que (1)
per lo demás (1)
per tal com (2)
per tal que (3)
posat que (1)
pues (1)
puix de coordinació (1)
tota vegada que (2)
que, omissió de (4)

Demostratius (4)

ací/aquí (2)
aquest i aqueix (2)

Frase (4)

⁷⁴. Donem les qüestions agrupades per categories lèxiques i funcionals, que són les denominacions com «Adjectiu», que estan sense sagnar tipogràficament. Aquestes categories porten al costat entre parèntesis la quantitat total de vegades que Fabra tracta les qüestions relatives a cada categoria. Les qüestions concretes estan consignades amb un petit sagnat tipogràfic i el nombre entre parèntesis que porten al costat indica la quantitat de vegades que el Mestre en parla a les *Converses*.

Ordre gramatical dels mots dins la proposició (3)
Estructuració (1)

Indefinit (1)

qualque (1)

«Mots gramaticals» (1)

General (1)

«Partícula» (4)

no (4)

Possessius (2)

seu i llur (2)

Preposició (39)

a davant de complement directe (4)

baix (2)

davall (1)

d'ençà de (1)

d'estant de (1)

de davant d'infinitiu subjecte o complement directe (3)

de en locucions quantitatives (2)

de posposada a davant (1)

de quan s'elideix un nom (1)

en i a (4)

en/a + infinitiu (3)

«en / al + infinitiu» (1)

en/per esguard de (1)

in i ad (1)

General (1)

per i per a (4)

Preposicions àtones + que (5)

sens/sense (1)

sots/sota (1)

vers (1)

Pronom (32)

ço (1)

Duplicació pronominal en frases amb elements desplaçats (6)

els hi (4)

en i hi (1)

hi incorrecte (1)

hi amb el verb haver (2)

la li (1)

Les datiu plural (1)

l'hi (2)

li ho (1)

li'n/n'hi (1)

mateix coreferent (1)

Proclisi i enclisi simultànies (1)

Pronoms forts coreferents d'inanimats (2)

res (2)
se les donaré(4)
vostè (1)

Relatiu (27)

«atributiu» (qual) (1)
d'on possessiu (1)
el del... qual (1)
el que (2)
el què (1)
General (1)
la qual cosa (2)
Pleonasme (3)
Preposició + relatiu (1)
qual (4)
que (1)
què (1)
qui (3)
quin (5)

Verb (36)

Auxiliars: haver i ésser (1)
Auxiliars: ser per anar en perífrasis de gerundi (1)
Concordança del participi passat amb el CD (1)
Concordança de haver-hi (1)
Construccions: «a no ser que + verb en subjuntiu» (1)
Construccions: haver-hi que (3)
Construccions: tenir que (2)
Gerundi (4)
Perífrasis de gerundi i de participi passat (1)
Perífrasis de gerundi: «estar + gerundi» (1)
Perífrasis d'infinitiu: «anar a + infinitiu» (1)
Règims verbals: regradar (4)
riure's/enriure's (1)
ser i estar (3)
Temps verbals: condicional de probabilitat (1)
Temps verbals: si volgués i si volia (2)
Temps verbals: quan vinguis i quan vindràs (2)
Temps verbals: qui treballi i qui treballarà (4)
Temps verbals: hauria i hagués (1)
Temps verbals: pretèrit perfet / pretèrit indefinit (1)

El resum per categories del nombre de qüestions tractades és el següent:

Adverbi (4)	Pronom (32)
Article (10)	Relatiu (27)
Conjunció (28)	Sintaxi en general (6)
Demostratius (4)	Verb (36)
Frase (4)	
Indefinit (1)	
Possessius (2)	
Preposició (39)	

Com es pot veure les categories més tractades, amb diferència, per Fabra són els aspectes sintàctics de les preposicions, el verb, els pronoms personals, les conjuncions i els relatius.

9.4.2.29.6. Fragments rellevants a les «Converses filològiques» de tema no sintàctic

En la *Conversa* del 25/5/1920, Fabra fa servir com a criteris definitoris, graduals, de l'autonomia d'una modalitat respecte a una altra el grau (superficial o pregon) de distància, la quantitat de trets (pocs, bastants, molts o una infinitat) i la sistematicitat d'aquestes diferències (en fonètica, morfologia, lèxic i sintaxi, o només en un o uns d'aquests aspectes). I, en parlar conjuntament de dues modalitats com l'andalús — varietat geogràfica del castellà— i del bable —llengua sense cultiu literari—, hi ha dues possibles interpretacions sobre el significat amb què empra el terme *dialecte*:

1. Modalitat lingüística que presenta una distància estructural mínima (cas de l'andalús) o mitjana (cas del bable) respecte a una altra modalitat (en aquest cas el castellà), sobretot en comparació amb la distància que presenta una modalitat considerada llengua diferent (en aquest cas el català respecte a l'espanyol).
2. Varietat geogràfica d'una llengua (l'andalús respecte al castellà) i modalitat lingüística sense varietat literària i supeditada a una altra (el bable respecte al castellà).

Com ja hem dit, la condició dialectal del bable respon tant a la poca distància estructural com a la subordinació.

9.4.2.30. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» (7/7/1929)

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 6: «[...] anar alliberant la llengua de les formes, de les paraules i les construccions dialectalitzants [...].»

Troblem en aquest fragment la unitat *dialectalitzants*, que remet alhora a una dimensió geogràfica però sobretot social.

9.4.2.31. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» (14/7/1929)

En aquest text trobem els següents fragments relatius a la variació sintàctica:

P. 6: «Hom comprèn que la massa parlant, en sa majoria, trigui a assimilar-se el català correcte dels bons escriptors: és lentament [...] que les innovacions hi ha d'anar penetrant. [...] nombroses faltes de llenguatge [...].»

Troblem en aquest fragment les unitats *massa parlant*, *català correcte* — ja que es refereix a la consideració social del que està bé o no — i *llenguatge*, que remet a la variació social i la unitat *bons escriptors*, que remet a la social i la funcional alhora.

9.4.2.32. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» (21/7/1929)

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 7: «És sols pel consentiment d'una forta majoria que el sistema ortogràfic de l'Institut esdevenia l'única ortografia a seguir [...] avui es va imposant així mateix [«per l'adhesió d'una majoria suficientment forta»] un sistema gramatical; i si, en tal o tal qüestió, després d'un període de vacil·lacions i temptejaments, s'ha arribat a imposar una solució, cal acatar-la: persistir a rebutjar-la seria caure en el mateix pecat d'intransigència que tant hem blasmat en els antinormistes.»

Troblem en aquest fragment la unitat *avui*, relativa a la contemporaneïtat fabriana, i les unitats *forta majoria* i *majoria suficientment forta*, relatives a grups socials indefinits.

9.4.2.33. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A «EL MOT “QUI”» (30/1/1930)

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 5: «els catalans que en els nostres parlars no usem mai *qui* subjecte en les oracions de relatiu verament adjectives, que som una forta majoria [...] sentim el mot *qui* com un mot fort o accentuat, i no pot deixar de produir-nos un efecte estrany, com d'una emfasització inoportuna, de trobar-nos-el en un indret de la frase en què el nostre sentiment lingüístic ens feia esperar un mot feble. [...] Hi ha un cas [...] en què la llengua parlada usa encara correntment el mot *qui* [referit a persona]. [...] en aquest cas serveix per a fer una distinció [...] important per a la llengua literària [...] Es tracta, doncs, d'un *qui* l'adopció sistemàtica del qual, tot constituint un perfeccionament de la llengua literària, no implicaria l'establiment d'una distinció estranya a la llengua parlada [...], sinó simplement la normalització d'una distinció que, iniciada ja a l'edat mitjana, és encara vivent i no donaria, per tant, lloc en cap cas a frases que repugnassin al nostre sentiment lingüístic. [...] el *qui* és encara ben viu, i així mateix és viu el *que* neutre. La llengua literària, que no admet l'article neutre *lo*, no pot, doncs, raonablement desaprofitar l'existència d'aquestes dues combinacions, ans el que ha de fer, defugint les vacil·lacions de la llengua parlada, és erigir en regla que, amb referència a persona, s'escrigui sistemàticament *el qui*, i *el que* serveixi exclusivament com a traducció de *lo que* castellà [...].»

En aquest fragment trobem unitats i fragments relatius a un sol tipus de variació: en primer lloc, *distinció que, iniciada a l'edat mitjana, és encara vivent* i «*el qui és encara ben viu, i així mateix és viu el que neutre*», relatius a la variació històrica; en segon lloc, *llengua literària, mot fort o accentuat i mot feble*, relatius a la variació funcional; i en tercer lloc, *traducció de lo que castellà*, relativa a la interlingüística.

I hi ha fragments i unitats relatius a més d'una variació alhora. Així, referents a la variació històrica i la funcional hi ha «*la llengua parlada usa encara correntment*» i *llengua parlada*; i relatius a la variació geogràfica i la funcional, *catalans que en els nostres parlars [...], que som una forta majoria i el nostre sentiment lingüístic*.

9.4.2.34. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» (13/2/1930)

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 6: «en els comptats casos en què usa *qui* [«en les oracions de relatiu substantives»] [...] l'establiment de la primera distinció [*qui* subjecte / *que* complement directe] en la llengua literària ens porta sovint a l'admissió de construccions artificioses moltes de les quals no sabríem esperar que la llengua parlada pugui mai arribar a adoptar [...] mentre la segona distinció [*qui* persona / *que* no persona] no implica altra cosa, en cada cas, sinó l'adopció d'una de les dues construccions igualment vives [...]»

Hi ha en aquest fragment la unitat *construccions igualment vives*, que es refereix a la variació històrica, la unitat *llengua literària*, relativa a la variació funcional, i la unitat *construccions artificioses moltes de les quals no sabríem esperar que la llengua parlada pugui mai arribar a adoptar*, que inclou dues referències a la funcional (*construccions artificioses* i *llengua parlada*) i una a la històrica, hipotètica (*mai*).

9.4.2.35. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A «UN PARLAMENT DEL FILÒLEG POMPEU FABRA» (15/9/1932)

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 213: Segons un assistent al conferència, Fabra va dir que «[...] vosaltres, les dames, que sou les que introduïu el llenguatge a la llar, heu de fer que la llengua catalana, en ésser parlada, tingui aquella dolcesa que l'ha de fer atraient per [*sic*] tots aquells que l'escolten i perdi, per tant, el qualificatiu de rústega i d'aspra amb què alguns han pretès ofendre-la. [...] fins que hom sap ben bé la sintaxi, no pot dir que coneix correctament el català. I encara ve, després, l'estil i el lèxic, dues coses que totes les llengües cultes estimen preferentment.»

Troblem en primer lloc la unitat de significació *dames, que sou les que introduïu el llenguatge a la llar*, relativa a la variació social. Les unitats *llengua catalana* i *català*, que designen una llengua romànica i que hem assignat a la variació interlingüística. Després hi ha les unitats *parlada* i *estil* —que Fabra dóna com una característica important de la unitat *llengües cultes*— que remetent a la variació funcional. Hi ha encara dues unitats a cavall entre la variació social i la funcional: *dolcesa que l'ha de fer atraient per tots aquells que l'escolten* i *aspra* —potser més aviat funcionals— i *rústega*.

9.4.2.36. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES *PRINCIPALS FALTES DE GRAMÀTICA* (1937 [1978])

En aquest text trobem els següents fragments relatius a la variació sintàctica:

P. 5: «Quan en una proposició negativa [...] expressions com *en ma vida, ni tu ni jo*, s'anteposen al verb, és comú, en el llenguatge corrent, de suprimir la partícula *no* que, com a regla general, acompanya sempre el verb d'una proposició negativa.[...]»

- P. 17: «1. Ha vingut la noia que l'altre any li vas curar la cama.
2. Ara passa el foraster que fa poc en parlàvem.
3. És un riu que s'hi nega molta de gent.
4. És una fusta molt bona que se'n fan mobles.
5. Érem a la sala que les finestres donen a la plaça.

Aquestes construccions són incorrectes. Tolerables potser en el llenguatge col·loquial, haurien de bandejar-se en absolut de la llengua literària, on són molt més freqüents del que hom podria creure. [...]

P. 20, nota 1: «Hi ha casos en què l'omissió de la preposició davant *que* condueix a una construcció no prou satisfactiva, i és per això que no és rar de trobar, àdhuc en bons escriptors, casos de *de què* [...] en lloc del simple *que*. Seria, però, preferible que, en aquells casos en què l'omissió de la preposició no semblés faedora o convenient [...] recorreguessin a d'altres construccions [...], sia canviant la proposició subordinada [...] en una frase d'infinitiu [...].»

Hi ha les unitats *llenguatge corrent, llenguatge col·loquial, llengua literària, construcció no prou satisfactiva i no [...] faedora o convenient*, pròpies de la variació funcional, i la unitat *bons escriptors*, que es refereix alhora a la variació social i la funcional.

9.4.2.37. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 15/6/1942

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

P. 59-60: «Escriure, avui, *per* en lloc de *per a* constituiria una falta de gramàtica.» [Repr. per Manent i Manent (1998)]

P. 60: «quan una llengua, per a expressar una relació determinada, ha recorregut a la juxtaposició de dues preposicions (fet freqüentíssim en l'evolució de les llengües), el conjunt de les dues preposicions, sintetitzat, ja no és el que vós di[e]u «dues preposicions arreglerades l'una darrera l'altra», sinó una sola preposició, una preposició composta (com *blat de moro* és un nom compost), una, el mateix si s'ha convingut a escriure els seus elements constitutius (*per* i *a*) soldats l'un a l'altre (*pera*), com si es continua escrivint-los separats (*per a*), com feien els nostres escriptors medievals. [...]» [Repr. per Manent i Manent (1998)]

Hi ha en aquests passatges les unitats *avui*, relativa a la variació històrica, *escriure*, relativa a la variació funcional i *els nostres escriptors medievals*, relativa a la variació històrica, la interlingüística, la social i la funcional.

9.4.2.38. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» (1945-1947)

En aquests textos trobem els següents fragments relatius a la variació sintàctica:

7/11/1945: «Això prova el desconeixement que molts tenen encara d'algunes de les regles gramaticals la coneixença de les quals és indispensable per a escriure correctament [...] El qui les hagués ben apreses no cometria, en efecte, faltes de gramàtica com les que hi ha en frases com les següents [...]»

21/11/1945: «Assenyalem un altre substitut de *el qual* que, introduït un dia en el català pels descastellanitzants a ultrança de finals del segle passat, ara, quan semblava que s'havia aconseguit bandejar-lo, sembla rebrotar en el català de l'exili: el *quin!*»

15/3/1946: «[...] Es un exemple del famós *doncs* causal que un temps infectà el català de la renaixença. En bon català el mot *doncs* no ha estat mai una conjunció causal. Com fou, doncs, que s'introduí en la llengua escrita? [...] en tractar d'evitar el castellanisme *pues* de la llengua parlada [...]»

14/4/1946: «En el català parlat [...]»

30/4/1946: «[...] en el català medieval [...] en català modern [...]»

6/6/1946. «També trobem, en la llengua parlada, *li* canviat en *hi* quan l'altre pronom és *en* [...] Però *n'hi* per *li'n* és sols admissible en el llenguatge col·loquial.»

18/6/1946: «[...] és comú, en el llenguatge corrent, d'ometre la partícula *no* [...]»

2/8/1946: «[...] es fa concordar el participi amb el complement. I així mateix en les altres llengües romàniques. [...] el català (com el francès i l'italià) [...] el català medieval fa normalment [...]»

24/8/1946: «[...] el català arriba, en canvi, a l'època moderna practicant encara la concordança en un nombre major o menor de casos segons els dialectes: en el català de Barcelona no es diu ja *He perduda la clau* [...] la majoria dels escriptors actuals [...]»

13/11/1946: «[...] l'aptitud sorprenent que tenia el català parlat per assimilar-se les innovacions operades en la llengua escrita.»

En aquests fragments, hwm trobat els casos següents.

a) Una unitat que fa referència a la variació social, la funcional i la històrica alhora: *escriptors actuals* (24/8/1946)

b) Tres unitats que fan referència a la variació social i la històrica alhora: *descastellanitzants a ultrança de finals del segle passat* i *català de l'exili*. (21/11/1945) i *català de la renaixença* (15/3/1946).

c) Una unitat que fa referència a la variació social i la funcional alhora: S+F: *bon català* (15/3/1946).

d) Sis unitats que fan referència a la variació funcional: *escriure* (7/11/1945), *llengua escrita* (15/3/1946 i 13/11/1946) i *llengua parlada* (15/3/1946 i 6/6/1946), *català parlat* (14/4/1946 i 13/11/1946), *llenguatge col·loquial* (6/6/1946) i *llenguatge corrent* (18/6/1946).

e) Quatre unitats que fan referència a la variació interlingüística: *llengües romàniques*, *català*, *francès* i *italià* (2/8/1946)

f) Tres unitats que fan referència a la variació històrica: *català medieval* (30/4/1946 i 2/8/1946), *català modern* (30/4/1946) i *època moderna* (24/8/1946)

g) Dues unitats que fan referència a la variació geogràfica: *dialectes* i *català de Barcelona* (24/8/1946)

9.4.2.39. LA VARIACIÓ SINTÀCTICA A «FRAGMENTS DE POMPEU FABRA» (1946?)

En aquest text trobem el següent fragment relatiu a la variació sintàctica:

Ferrer, Ferrer i Pujadas (1998: 176): «[...] III. Hi ha conjunts sintetitzats en què es troben usades a la llengua parlada les dues formes del plural, la primera en què res no revela la sintetització del conjunt (*mals-de-cap*) i la que respon a la seva concreció sintètica (*mal-de-caps*)»

Fabra fa servir en aquest passatge la unitat *llengua parlada*, relativa a la variació funcional.

9.4.2.40. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE FABRA DE LA VARIACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS

Les observacions de conjunt sobre la concepció fabriana de la variació sintàctica en els textos considerats discrecionalment pertinents no difereixen gaire de les que hem fet en parlar del conjunt de les «Converses filològiques» (§ 9.4.2.29). Això ja era previsible, ja que les *Converses* són de llarg els textos més nombrosos i, per tant, el comentari de la informació que hi hem trobat ja és prou representatiu del conjunt dels textos discrecionalment pertinents.

Si bé això és cert en els textos de tema estrictament sintàctic, en un text de tema no sintàctic (la conferència «L'unitat llingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València» (VII-VIII/1919), § 9.4.2.17) hi ha el passatge en què Fabra afirma que català, valencià i balear no són dialectes «en sentit modern i científic», ja que no presenten diferències molt grans. Aquesta afirmació ens remet a la primera definició de *dialecte* recollida al DGLC (v. § 9.4.1.1.10): «Parlar caracteritzat per un conjunt de particularitats locals», més que a la de «Varietat regional d'una llengua» —amb la marca temàtica «Esp[ecialment]»—, que en comentar-la hem apuntat que es devia referir a varietats geogràfiques fins i tot escrites —oimés posant Fabra l'exemple del dialecte àtic de la Grècia antiga. I concorda amb el que el Mestre diu a la *Conversa filològica* del 25/5/1920 (§ 9.4.12.28.5), en la qual dóna com a criteris graduals d'autonomia entre dues entitats lingüístiques el grau de distància, la quantitat de trets diferents i la sistematicitat de les diferències. En aquesta *Conversa*, però, recordem que la unitat *dialecte*, és versemblant interpretar que vol dir 'varietat geogràfica d'una llengua' o 'modalitat lingüística sense varietat literària i supeditada a una altra'.

Un altre fet destacable és que la transcripció fa servir el mot *català* com a designació d'una varietat dialectal que s'oposa al mallorquí i al valencià, varietat que no és possible de situar territorialment sinó en el que d'una manera laxa Fabra anomena

Barcelona en altres textos. Aquest català d'aquest fragment no es pot identificar amb allò que es parla a la «Catalunya estricta», ja que la transcripció mateixa esmenta les «varietats orientals i occidentals» d'aquest territori. O bé aleshores la unitat *català* designa simultàniament aquestes dues menes de varietats i les contraposicions que cal sobreentendre en el text són:

Català occidental — valencià
Català oriental — mallorquí

Subjacent a tota la transcripció hi ha la idea de la poca distància estructural i la poca diversitat entre aquestes tres varietats dialectals. Destaca també la unitat *Catalunya estricta*, ja que dóna a entendre que Catalunya pot designar un territori més ampli que el Principat.

9.5. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA SEGONS POMPEU FABRA.

FRAGMENTS BUIDATS AMB LES OBSERVACIONS

PARTICULARS CORRESPONENTS

ÍNDEX

- 9.5.1.** La codificació sintàctica als textos pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
- 9.5.1.1.** La codificació sintàctica als textos especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 9.5.1.1.1.** La codificació sintàctica a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari» (1907)
 - 9.5.1.1.2.** La codificació sintàctica a la *Gramàtica de la llengua catalana* (1912)
 - 9.5.1.1.3.** La codificació sintàctica a «Filòlegs i poetes» (1918 [1932])
 - 9.5.1.1.4.** La codificació sintàctica a «L'obra de depuració del català» (1924 [1932])
 - 9.5.1.1.5.** La codificació sintàctica a «De la depuració de la llengua literària» (1927 [1932])
 - 9.5.1.1.6.** La codificació sintàctica a «La normalització de la gramàtica» (1929 [1932])
 - 9.5.1.1.7.** La codificació sintàctica a *Diccionari general de la llengua catalana* (1932)
 - 9.5.1.1.8.** La codificació sintàctica a la conferència «El català a l'escola primària» (19/7/1933)
 - 9.5.1.1.9.** La codificació sintàctica al *Recull de les lliçons del curs de català superior* (1933-1934)
 - 9.5.1.1.10.** La codificació sintàctica als *Apunts taquigràfics dels Curs superior de català* (1934-1935)
 - 9.5.1.1.11.** La codificació sintàctica a la conferència a l'Escola Normal de Mestres (2/9/1935)
 - 9.5.1.1.12.** La codificació sintàctica a la *Gramàtica catalana. Curs mitjà* (1918 [1935])
 - 9.5.1.1.13.** La codificació sintàctica al *Curs superior de català* (1936-1937)
 - 9.5.1.1.14.** La codificació sintàctica a la *Gramàtica catalana* (1946)
 - 9.5.1.1.15.** La codificació sintàctica a la *Gramàtica catalana* (1956)
 - 9.5.1.1.16.** Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos especialitzats pertinents
 - 9.5.1.2.** La codificació sintàctica als textos no especialitzats pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
 - 9.5.1.2.1.** La codificació sintàctica al *Compendio de gramàtica catalana* (1929)
 - 9.5.1.2.2.** La codificació sintàctica a la *Gramàtica catalana* (1933)
 - 9.5.1.2.3.** La codificació sintàctica al discurs com a president dels Jocs Florals (1934)
 - 9.5.1.2.4.** Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos no especialitzats pertinents
 - 9.5.1.3.** Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos pertinents
- 9.5.2.** La codificació sintàctica als textos discrecionalment pertinents per a l'anàlisi de les unitats de significació especialitzada fabrianes
- 9.5.2.1.** La codificació sintàctica a la conferència «Afixos pronominals y teoria de l'apòstrof» (19/12/1891)
 - 9.5.2.2.** La codificació sintàctica a «Sobre la reforma lingüística y ortogràfica» (22/3/1892)
 - 9.5.2.3.** La codificació sintàctica a la conferència «La definició de la llengua catalana» (19/3/1897)
 - 9.5.2.4.** La codificació sintàctica a «Una lliçó de gramàtica i una contestació» (24/2/1900)
 - 9.5.2.5.** La codificació sintàctica a « M. Foulché Delbosc» (12/1901)
 - 9.5.2.6.** La codificació sintàctica a la carta del 26/12/1905
 - 9.5.2.7.** La codificació sintàctica a la carta del 26/1/1906
 - 9.5.2.8.** La codificació sintàctica a la conferència del 31/10/1906
 - 9.5.2.9.** La codificació sintàctica a l'article «El pronom-adjectiu “qual”» (28/3/1907)
 - 9.5.2.10.** La codificació sintàctica a l'article «“Quin” i “qual”» (21/11/1907)
 - 9.5.2.11.** La codificació sintàctica a «Les preposicions “de”, “a”, “en” davant la conjunció “que”» (28/2/1908)
 - 9.5.2.12.** La codificació sintàctica a la carta del 14/4/1910
 - 9.5.2.13.** La codificació sintàctica a la carta del 6/6/1910
 - 9.5.2.14.** La codificació sintàctica a la carta del 13/9/1910
 - 9.5.2.15.** La codificació sintàctica a la carta del 19/10/1910
 - 9.5.2.16.** La codificació sintàctica a la carta del 29/4/1911

- 9.5.2.17. La codificació sintàctica a la carta del 21/12/1911
- 9.5.2.18. La codificació sintàctica a la carta del 20/4/1912
- 9.5.2.19. La codificació sintàctica a l'article «Cal gramàtica als escriptors» (1915)
- 9.5.2.20. La codificació sintàctica a l'article «La llengua» (1916)
- 9.5.2.21. La codificació sintàctica a l'article «Els dialectes catalans i la llengua literària» (1919)
- 9.5.2.22. La codificació sintàctica a la conferència «L'unitat lingüística de Balears, Catalunya, Rosselló i València» (VII-VIII/1919)
- 9.5.2.23. La codificació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1919
- 9.5.2.24. La codificació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1920
- 9.5.2.25. La codificació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1922
- 9.5.2.26. La codificació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1923
- 9.5.2.27. La codificació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1924
- 9.5.2.28. La codificació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1925
- 9.5.2.29. La codificació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1926
- 9.5.2.30. La codificació sintàctica a la «Conversa amb Pompeu Fabra» (V/1926)
- 9.5.2.31. La codificació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1927
- 9.5.2.32. La codificació sintàctica a les «Converses filològiques» de l'any 1928
- 9.5.2.33. La codificació sintàctica a les «Converses filològiques» (1919-1928)
- 9.5.2.34. La codificació sintàctica a «L'obra de redreçament del català literari» (7/3/1929)
- 9.5.2.35. La codificació sintàctica a les «Qüestions lingüístiques» del 7/7/1929
- 9.5.2.36. La codificació sintàctica a les «Qüestions lingüístiques» del 14/7/1929
- 9.5.2.37. La codificació sintàctica a les «Qüestions lingüístiques» del 21/7/1929
- 9.5.2.38. La codificació sintàctica a les «Qüestions lingüístiques» del 12/12/1929
- 9.5.2.39. La codificació sintàctica a les «Qüestions lingüístiques» del 5/1/1930
- 9.5.2.40. La codificació sintàctica a les «Qüestions lingüístiques» del 12/1/1930
- 9.5.2.41. La codificació sintàctica a les «Qüestions lingüístiques» del 19/1/1930
- 9.5.2.42. La codificació sintàctica a «El mot “qui”» (30/1/1930)
- 9.5.2.43. La codificació sintàctica a les «Qüestions lingüístiques» del 13/2/1930
- 9.5.2.44. La codificació sintàctica a «Un parlament del filòleg Pompeu Fabra» (15/9/1932)
- 9.5.2.45. La codificació sintàctica a *Les principals faltes de gramàtica* (1937 [1978])
- 9.5.2.46. La codificació sintàctica a la carta del 15/6/1942
- 9.5.2.47. La codificació sintàctica al «Projecte d'unes noves *Converses filològiques*» (1945)
- 9.5.2.48. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos discrecionalment pertinents

9.5.1. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

9.5.1.1. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES⁷⁵

9.5.1.1.1. La codificació sintàctica a «Sobre els diferents problemes pendents en l'actual català literari» (1907)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 103: «I com que, per altra part, hi ha una afició inexplicable a començar les proposicions per les determinacions circumstancials, la prosa corrent apareix horriblement enfarfegada de *his* i de *ens* [...] arriben a ésser emprades quasi sistemàticament, àdhuc en les proposicions relatives [...] on la inversió és obligatòria, més ben dit, on no hi ha inversió, puix que l'ordre gramatical hi exigeix començar pel relatiu.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 104: «La solució definitiva que han de rebre una gran part de les qüestions morfològiques i sintàctiques examinades, depèn de la solució que donarem a una qüestió capital, que ha estat discutida en diferents ocasions (darrerament en el Congr. de la Lleng. Cat.): la de quina relació ha de tenir la futura llengua literària amb la llengua parlada. ¿Hem de rebutjar en absolut els canvis que ha experimentat la llengua, els quals han romput la unitat aconseguida un dia, o recolzar el català literari sobre la llengua parlada, purificant-la, refinant-la, però evitant tots aquells retocs que la poguessin encarcerar? ¿Hem d'admetre, com ha estat proposat diferents cops, l'existència de dues llengües impenetrables —una llengua purament literària, arcaica, immobilitzada, i una llengua familiar, vulgar, condemnada a una perpetua degradació— o rebutjar una tal dualitat i voler les dues llengües tan acostades que la parlada pugui infondre tota la seva vida a la literària i pugui, en canvi, anar assimilant-se tots els perfeccionaments i refinaments introduïts en aquesta?

Si un hom accepta la primera solució, llavors desapareixen gairebé totes les qüestions actuals; la llengua literària antiga ens les dona resoltes [...]

⁷⁵. No analitzem en aquest apartat ni la *Gramàtica francesa* ni la *Gramàtica anglesa*, ja que Fabra no hi exposa la codificació del català.

P. 105: «Si un hom accepta la segona solució, llavors totes les qüestions ressorgeixen difícilíssimes de resoldre, àdhuc adoptant unànimement el criteri d'acostar-nos tot el que puguem a la llengua antiga; puix que, en cada cas, fins en aquells en què la superioritat de la solució arcaica sigui indiscutible, ens caldrà sospesar les probabilitats de fer-la reviure. I, altrament, ¿com aconseguir llavors que la llengua literària no traeixi les varietats dialectals de la llengua parlada? Perquè, no adoptant-se la llengua antiga, solament hi hauria un mitjà d'aconseguir-ho: l'adopció d'un dels dialectes actuals com a base de la futura llengua literària, dialecte que no podria ésser altre que el de la capital; i és clar que mentre hi hagi molts que creguin que el llenguatge de Barcelona és el català pitjor de tots, no cal esperar que ens decidim a donar-li una preferència [...]

Molts, no obstant, no consideren pas com un gros inconvenient que la llengua literària reflecteixi les diferències dialectals de la llengua parlada (Maragall). I és d'observar que alguns s'oposen a això precisament de por que la llengua tendiria així a una uniformació sota la preponderància creixent del barceloní (Carreras). En realitat, si cada escriptor escrivia en el seu català [...] en el de la gent més culta [de la seva encontrada]—, les divergències que apareixerien en la llengua literària no foren potser, ja avui dia, tan grosses com molts pensen, i és de creure, venint temps favorables a la nacionalitat catalana, que aquestes divergències anirien atenuant-se, i una compenetració s'aniria operant entre la llengua literària i el llenguatge de la capital —no el barceloní d'avui dia, sinó un barceloní tot altre, deslliurat de castellanismes, influenciat per tots els altres parlars catalans, enriquit i refinat: el futur parlar de la futura capital de Catalunya!» [Repr. per Vallverdú (1980).]

En el fragment de la pàgina 103, l'ús de l'adjectiu *obligatòria* ens remet a la *norma objectiva* de Coseriu, ja que entre dues possibilitats del *sistema* —oració de relatiu amb pleonasme o oració de relatiu sense pleonasme—, Fabra considera que la norma catalana és la segona.

En els fragments de les pàgines 104 i 105, trobem tota una declaració programàtica de planificació lingüística. D'entrada, en l'àmbit del que s'anomena *planificació de corpus*, l'ús que fa el Mestre del mot *solució* pressuposa que considera que la llengua catalana té un o uns *problemes* —que és la base de la planificació lingüística: resoldre problemes lingüístics. El punt de partida de la planificació del corpus és, per Fabra, la llengua oral de Barcelona —compleix, doncs, la primera fase del model haugenià d'estandardització lingüística: la selecció d'una varietat—; no el punt d'arribada, sinó el punt de partida, en el sentit que ha de constituir la «base», que ha de ser «purificada» i «refinada» sense arribar a encarcerar-la amb excessives aportacions de la llengua antiga —és a dir, medieval. Aquesta codificació bàsica del barceloní s'ha de complementar amb el treball paral·lel d'elaboració funcional dels escriptors d'arreu del territori («si cada escriptor escrivia en el seu català [...] en el de la gent més culta [de la seva encontrada]—, les divergències que apareixerien en la llengua literària no foren

potser, ja avui dia, tan grosses com molts pensen»). Aquesta afirmació fa pensar, també, en el criteri de la diasistematicitat: tenint en compte totes les variants, es troba la solució més adequada. Sempre sospesant tothora la viabilitat de les solucions que es proposen. Queda clar, doncs, el planteig de «codificació de registre» de la proposta fabriana.

Passant al terreny de la relació entre *planificació d'estatus* i la de *corpus*, l'objectiu és que hi hagi una interacció entre la llengua oral i la llengua escrita: aquella renovant aquesta, aquesta exportant els seus «perfeccionaments» i «refinaments» a aquella. En aquest sentit, val la pena destacar que quan Fabra troba que una forma o una construcció s'ha mantingut amb prou vitalitat en la llengua oral contemporània i ja era present en la llengua medieval —coneguda majoritàriament només a través de textos escrits formals—, de fet, topa amb una forma o una construcció amb prou vitalitat en els extrems del contínuum estilístic de la llengua: en els registres espontanis informals orals i en els registres no espontanis formals escrits. I aquesta vitalitat en els extrems de l'espectre estilístic —el primer contemporani d'ell; el segon, propi de l'edat mitjana— li permet en molts casos argumentar la legitimitat de la seva proposta, malgrat que contradigui el registre no espontani formal escrit habitual al segle XIX.

La qüestió de la relació entre la necessària unitat de la llengua literària i la diversitat geogràfica, el Mestre la resol proposant que el barceloní sigui la base de la llengua literària, que s'ha de completar amb les aportacions que haurien de fer els gramàtics i els escriptors de les altres grans varietats, a partir d'un treball paral·lel de depuració, fixació i enriquiment al que ell va fent sobre el barceloní.⁷⁶

I aquesta compleció de la base barcelonina amb les aportacions dels altres dialectes només es podria produir si Barcelona pogués ser l'àgora —política, econòmica,

⁷⁶. Aquesta diguem-ne hipòtesi del lingüista de Gràcia, l'hem desenvolupada en el treball «Définir une langue: la conception du catalan chez Pompeu Fabra (1868-1948)» (en premsa), a partir de l'esquematzació que fa Josep Maria Nadal en el treball «El concepte d'història de la llengua» de la variació lingüística com una piràmide. [*Llengua escrita i llengua nacional*. Barcelona: Quaderns Crema, 1992, pàg. 21-43.]

cultural—, «la futura capital de Catalunya» (p. 105), en la qual, fruit de la interrelació i l'intercanvi entre els diferents parlants de tot el domini, s'anés forjant aquesta llengua literària —que ara anomenaríem *composicional*. Aquest desig o esperança de Fabra coincideix amb la descripció que fa —18 anys més tard— Otto Jespersen (1925: 59-60) de la formació de l'anglès estàndard:

«The language of the capital became less and less determined by locality, became more and more the English of England. This is natural with the enormous growth of the city, which came to be a real capital of the whole country, a centre for Court and trade, the meeting place of Parliament [...] From all districts noblemen and traders gathered here [...]

It was, then, in London above all places that Standard English was evolved. But Standard English was not the local London-speech. This came to be felt more and more to be a 'dialect' [...]

9.5.1.1.2. La codificació sintàctica a la *Gramática de la lengua catalana* (1912)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. IX: «[...] muy á menudo no hemos podido dar como normales las construcciones adoptadas por la mayoría de los escritores. [...] los castellanismos son quizás más frecuentes en el lenguaje escrito que en el hablado. [...] nadie sospecha que lo [«un castellanismo»] es una frase como *la taula en la QUE hi havia un llum* [...]. Las diferencias sintácticas entre las lenguas neolatinas son, en general, menores que las morfológicas y fonéticas y no se acentúan y fijan sino gracias a la existencia de una literatura importante; una lengua como la catalana, que dejó de cultivarse durante varios siglos, debía forzosamente, bajo la influencia del castellano, ir asimilándose sus giros y construcciones, poco diferentes, en general, de los del catalán antiguo; en la mayoría de los casos, sin embargo, el lenguaje hablado ha mantenido tenazmente las construcciones antiguas junto a las importadas. [...] Cuando esto [que «los escritores catalanes [...] emplean con preferencia [...] las construcciones importadas»] ocurre, no hemos dudado en separarnos de ellos, dando preferencia a la construcción tradicional aun en el caso de ser ya ésta menos frecuente que la importada. [...] La antigua construcción *amb la condició QUE no ·u digueu* [...] junto á la construcción *amb la condició DE QUE no ho digueu* [...]

P. X: «Si en casos análogos al citado no hemos dudado en dar como normales construcciones que apenas se encuentran usadas por los escritores modernos, en cambio no hemos adoptado como tales [...] construcciones arcaicas [*sic*] [que] han sido propuestas para sustituir á las actuales por creerse que son éstas debidas á la influencia del castellano [...] *he vist una casa* por *he vista una casa*, no es seguramente [...] una imitación de *he visto una casa* [...]

En la primera frase que reproduïm, cal preguntar-se amb quina significació utilitza Fabra l'adjectiu «normales».⁷⁷ Se'n dedueix que hi ha unes quantes construccions

⁷⁷. Vegeu § 4.1.1.1.4.

habituals, normals, entre els escriptors contemporanis: unes normes objectives que el Mestre no reconeix com a normes a sancionar positivament, és a dir, com a normes prescriptives. Perquè només es pot pensar que l'adjectiu «normales» en aquesta frase equival a «dignes de ser codificades com a prescriptives.». Més endavant en dóna com a exemple la recuperació per a la llengua escrita de la construcció sense preposició àtona de les oracions completives que fan de complement de règim verbal. En aquesta frase, a més, fa referència al criteri funcional de la implantació d'una construcció («construcciones adoptadas por la mayoría de los escritores »).

Subjacent a aquesta decisió hi ha el raonament següent: entre una norma dels escriptors deguda a castellanisme i una norma de la llengua oral contemporània ja present en la llengua escrita medieval, el lingüista gracienc tria com a prescriptiva la segona. En aquests casos trenca amb la tradició escrita immediata i contemporània, malgrat que la codificació està pensada per a la llengua escrita.

«Las diferencias sintácticas entre las lenguas neolatinas [...] no se acentúan y fijan sino gracias a la existencia de una literatura importante» (p. IX). En aquest fragment, Fabra destaca el paper de la llengua escrita, cultivada, en l'autonomia —per l'accentuació de les diferències— i la fixació —en normes objectives i prescriptives— de la sintaxi d'una llengua.

En el fragment de la pàgina X, denuncia l'arcaisme gratuït davant d'un suposat castellanisme; ho exemplifica amb la invariabilitat del participi passat.

9.5.1.1.3. La codificació sintàctica a «Filòlegs i poetes» (1918 [1932])

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 144: «L'ideal que perseguim no és la resurrecció d'una llengua medieval, sinó formar la llengua moderna que fóra sortida de la nostra llengua antiga sense els llargs segles de decadència literària i de supeditació a una llengua forastera. [...] S'havia de veure amb joia que cada escriptor es complagués a usar [...] el major nombre de paraules i expressions pròpies del seu parlar regional. Això no podia perjudicar gens la unitat de la llengua escrita si era practicat per veritables literats, que tinguessin un concepte just del que és una llengua literària: cadascun d'ells, dins una morfologia una i una sintaxi una, ens

faria ofrena de les paraules [...] triades del seu parlar, unint al desig de veure-les incorporades a la llengua literària el propòsit d'acceptar en el seu català les paraules [...] aportades pels escriptors de les altres contrades catalanes» [Repr. per Vallverdú (1980).]

Tot i que en aquest fragment només hi ha una referència explícita, de passada, a la sintaxi, el que hi diu Fabra, en afectar totes les parts de la llengua, afecta la sintaxi. La primera afirmació es pot interpretar en el sentit que Fabra busca una llengua moderna funcionalment equivalent a la que hauria sortit de la llengua antiga, però més aviat sembla demostrar que el Mestre tenia com a criteris fonamentals en la tasca de redreçament, depuració i fixació lingüístiques, d'una banda, el que Lamuela i Costa (2002) anomenen *criteri de la regularitat evolutiva* i, de l'altra, el que anomenen *criteri de l'autonomia*: tota llengua té una evolució i un cultiu propis, és com un tren amb una via preestablerta que va descobrint a mesura que va avançant. Com que el tren del català escrit ha agafat una via que no és la seva, ara cal descobrir en quin punt se'n va desviar i fer-l'hi tornar perquè arribi a l'estació del segle XX seguint la seva pròpia via. Un cop arribarà en aquesta estació per la seva via, pot continuar el camí descobrint a mesura que avança per on transcorre aquesta via pròpia.

Una manera de descobrir quina és aquesta via soterrada és que els escriptors redrecin i depurin, d'acord amb els usos de prestigi de la seva zona, el seu dialecte, ja que aquesta feina, des de qualsevol punt del domini, no faria sinó contribuir a desenterrar la via que hauria hagut de seguir el tren del català escrit. Hi ha, doncs, també una confiança per part del lingüista gracienc, en la idea d'una diasistematicitat en la llengua catalana — que respondria a un altre dels criteris establerts per Lamuela i Costa (2002).

9.5.1.1.4. La variació sintàctica a «L'obra de depuració del català» (1924 [1932]))⁷⁸

En aquest text trobem els següents fragments sobre codificació sintàctica:

⁷⁸ . Reproduït al volum miscel·lani *El català literari l'any 1932*.

P. 163-164: «Cal fer notar el caràcter de facultatives, no d'obligatòries, amb què són presentades una gran part de les innovacions que afecten la gramàtica. [...] en la majoria dels casos, no es prescriu la substitució d'una construcció habitual per una construcció arcaica, sinó que es tracta de tornar a la llengua una construcció perduda, una paraula gramatical caiguda en desuetud, per tal que, al costat de l'existent, vingui a augmentar els mitjans d'expressió de la llengua [...]» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 164-165: «Seria certament absurd que en sintaxi hom pretengués d'establir normes rígides. Però no pot pas fer-se aquest retret als gramàtics que recomanen la utilització d'aquells arcaïsmes sintàctics [...] totes les innovacions que no vénen precisament a remeiar un castellanisme inadmissible, una greu incorrecció gramatical, sinó simplement a enriquir la llengua i a accentuar les seves característiques sintàctiques, tan afeblides en l'època moderna. [...] cap temença que anem, com tem algú, a l'establiment de normes rígides que podrien àdhuc entrebancar el desenvolupament futur de la nostra llengua.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 167-168: «El problema de la depuració de la llengua esdevé [...] particularment difícil, puix que ens trobem, d'una banda, amb una llengua a redreçar en la qual és imprescindible d'introduir nombroses modificacions, i d'altra banda hi ha el perill de caure per efecte d'aquestes modificacions, en un llenguatge excessivament distanciat del llenguatge parlat i poc apte, doncs, a ésser adoptat per tothom.» [Repr. per Vallverdú (1980).]

En el fragment de les pàgines 164-165 Fabra exposa com la intervenció en la sintaxi té a veure tant amb la codificació com amb l'elaboració funcional. Fruit de la primera operació, hi ha «innovacions sintàctiques» que vénen «a remeiar un castellanisme inadmissible» —consideració del criteri de la genuïnitat, ja present en el títol de l'article amb la unitat de significació *depuració*—, «una greu incorrecció gramatical» o «accentuar les seves característiques sintàctiques» —consideració del criteri de l'especificitat—. Fruit de l'operació d'elaboració, «una gran part de les innovacions que afecten la gramàtica» (pàg. 163-164) vénen a «enriquir la llengua» (pàg. 164-165). En el fragment de les pàgines 163-164, el Mestre explica que, per aquesta raó, «en la majoria dels casos, no es prescriu la substitució d'una construcció habitual per una construcció arcaica, sinó que es tracta de tornar a la llengua una construcció perduda, una paraula gramatical caiguda en desuetud, per tal que, al costat de l'existent, vingui a augmentar els mitjans d'expressió de la llengua». L'únic comentari que demana aquest fragment —d'una claredat meridiana— és que Fabra té en compte el criteri de la historicitat també per a operacions d'elaboració i que l'adjectiu *habitual* ens remet al concepte de *norma objectiva*.

En dos d'aquests fragments hi ha afirmacions que demostren les relacions entre determinades operacions de planificació del corpus. En el fragment de les pàgines 164-

165, el lingüista gracienc avisa que la pretensió, «absurda», «d'establir normes rígides [...] en sintaxi» podria «entrebancar el desenvolupament futur de la nostra llengua»: una codificació, sobretot, i una elaboració massa intervencionistes poden entrebancar la utilització —la implantació, doncs— i l'evolució, fruit d'aquesta implantació; demostra, doncs, que es planteja d'entrada la necessitat d'una avaluació de la implantació de les seves propostes. En el tercer fragment avisa que massa modificacions en la llengua «a redreçar» per elaborar la llengua literària poden distanciar-la massa d'aquella, cosa que en pot dificultar l'acceptabilitat.

9.5.1.1.5. La codificació sintàctica a «De la depuració de la llengua literària» (1927 [1932] ⁷⁹)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 167: «L'obra de redreçament de la llengua escrita no podria ara [...] limitar-se al sol llenguatge literari —amb exclusió dels llenguatges tècnics, etc.— [...]»

Si el català no s'hagués mogut de l'àrea que li assignava Milà i Fontanals [...], podia llavors més lliurement adoptar qualsevol innovació enfora de tota consideració de viabilitat dins la llengua comuna [...]» [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 172: «amb la mateixa facilitat que la sintaxi i el lèxic sofriren nombrosos canvis sota l'acció pertorbadora d'una llengua estrangera, ara són dòcils a una acció renovadora. En tenim l'experiència: la majoria de les innovacions introduïdes en la llengua escrita han estat incorporades o estan en camí d'ésser incorporades a la llengua parlada. La capacitat de renovació d'aquesta ultrapassa indubtablement les previsions més optimistes. [...]»

[...] La col·laboració dels escriptors». [Repr. per Vallverdú (1980).]

P. 173: «En el cas que ens trobem davant una tara greu de la llengua moderna, llavors és quan [...] hem de recórrer, sia a un arcaisme, sia a un dialectalisme, sia àdhuc a un neologisme [...] perquè per sobre de tot cal evitar d'establir un divorci massa gros entre la llengua escrita i la llengua parlada.»

L'acceptació d'una innovació per una gran part de la massa parlant [...] pot fer bona àdhuc una innovació perfectament arbitrària; en canvi, un gir antic caigut en desuetud no pot ésser en rigor considerat de nou com a català sense aquella acceptació.»

⁷⁹. Reproduït al volum miscel·lani *El català literari* l'any 1932.

P. 174: «En sintaxi, sortosament, si introduïm un gir A amb la intenció de substituir un gir B que considerem defectuós, l'adopció de A no implica *ipso facto* la condemnaió i abandó de B. No passa ací com en ortografia, on l'acceptació d'una grafia per a un mot suposa la condemnaió de tota altra grafia del dit mot. [...] En sintaxi, al contrari, A i B poden subsistir l'un al costat de l'altre; A pot, així, sotmetre's a un període de prova: si no reïx a ésser generalment acceptat, llavors és el cas de no insistir a mantenir-lo, hom l'abandonarà, i la provatura no haurà produït cap perturbació greu en l'ús de B; però si A és viable i aconsegueix la preferència dels bons escriptors, talment que arriba un moment que cap d'ells usa ja el gir B, llavors podrem condemnar el gir B, B haurà estat eliminat de la llengua literària, i el seu ús constituirà una falta de gramàtica.»

P. 175: «Aquesta actitud divergent dels escriptors envers aquestes dues innovacions s'acorda perfectament amb llurs distintes condicions de viabilitat dins la llengua parlada, la supressió [«supressió altrament difícil de realitzar»] del *lo* neutre no emmenant a cap gir estrany a la llengua, la implantació d'un *qui* subjecte amb exclusió de *que* exigint de desfer una associació, pregonament arrelada en una gran part de la massa parlant, entre el mot *qui* i la idea de persona.»

Si encetem el comentari d'aquests fragments per ordre, el primer que cal destacar són els quatre fragments relacionats amb l'avaluació de la implantació de les propostes de codificació. Tres són especialment importants, ja que contenen reflexions generals sobre aquesta pràctica de control. El més pertinent en una anàlisi dels criteris de codificació de la sintaxi és el de la pàg. 174: en sintaxi, una proposta pot haver de coexistir durant el període de prova amb la forma que es vol substituir, i fins que no es comprova quina de les dues és la que realment s'imposa en l'ús, no es tria l'una o l'altra.

Un segon fragment important perquè és una consideració general és el de la pàg. 167: en el segon paràgraf Fabra deixa clar que només en un procés sistemàtic i complet de planificació del corpus té sentit la prova de l'ús de les propostes.

El tercer fragment important és el segon paràgraf de la pàg. 173: per artificiosa que sigui una proposta, si arrela i és usada, ha de ser adoptada en la codificació.

El quart fragment destacable té una dimensió diferent, ja que inclou una explicitació de l'èxit de la difusió de les propostes de codificació: no tan sols han quallat en la llengua escrita, sinó que també ho han fet o ho faran en l'oral. Per aquesta raó, l'èxit «ultrapassa indubtablement les previsions més optimistes».

En aquest fragments, també és rellevant la unitat de significació *depuració*, que remet a la idea de trobar la puresa de la llengua —concepte que ens remet al criteri de l'autonomia de Lamuela i Costa (2002).

En el primer fragment la unitat *redreçament* reprèn implícitament el criteri de l'autonomia. Veiem, a més, com amb l'esment dels «llenguatges tècnics» el Mestre entra en el terreny del que Haugen designa com a *elaboració funcional*. I en la frase següent, fa referència al criteri funcional de l'acceptabilitat amb l'ús de la unitat de significació *viabilitat*.

En el fragment de la pàgina 172 —ja comentat en el § 3.1.1.1.2—, Fabra descriu un canvi des de dalt (William Labov).⁸⁰ L'últim fragment citat, «col·laboració dels escriptors», deixa clar com Fabra no negligia la planificació d'estatus, concretament les operacions de vehiculació de les propostes, segons el model haugenià.

El fragment de la pàgina 173 inclou en la primera frase la unitat *tara greu*, que revela el criteri de codificació que podem designar com a adequació a una concepció lingüística, en virtut del qual es rebutgen les formes considerades aberrants a partir de la concepció dels funcionaments lingüístics que tenen els codificadors.

Aquest fragment i els dos últims aprofundeixen en aspectes relatius a l'operació de vehiculació. El de la pàgina 173 exposa la necessitat de triar en cada moment el recurs d'enriquiment —l'arcaisme (criteri de la historicitat), el dialectalisme (en virtut de la diasistematicitat) o el neologisme (elaboració funcional)— més adequat per superar una «tara greu» sense allunyar-se «massa» de la llengua oral.

L'última afirmació d'aquesta pàgina i l'última del passatge de la pàgina 174 són una manifestació clara del criteri literari de correcció d'Otto Jespersen: l'acceptació «pot fer bona àdhuc una innovació perfectament arbitrària; en canvi, un gir antic caigut en

⁸⁰. Reproduïm la definició que fa Labov (1994: 878) d'aquest procés al § 3.1.1.1.2. L'adaptació que en fem, l'explicitem al § 3.1.1.1.4.

desuetud no pot ésser en rigor considerat de nou com a català sense aquella acceptació» (pàg. 173); «si A és viable i aconsegueix la preferència dels bons escriptors, talment que arriba un moment que cap d'ells usa ja el gir B, llavors podrem condemnar el gir B, B haurà estat eliminat de la llengua literària, i el seu ús constituirà una falta de gramàtica» (pàg. 174). Per tant, la qualificació de «falta» d'una construcció haurà estat fruit d'un consens, a partir del qual el gramàtic està legitimat per corregir els qui la facin servir. Però aquest consens s'aconsegueix d'una manera lenta: la innovació A proposada pel gramàtic coexisteix durant un temps amb la construcció defectuosa B fins que, o no es pot adoptar A i cal acceptar B, o bé s'adopta A, i B es converteix en una «falta».

En el fragment de la pàgina 175, Fabra usa la unitat de significació *condicions de viabilitat dins la llengua parlada*, que de fet, n'és una. El Mestre afirma que *lo* es pot suprimir —amb dificultats— perquè aquesta supressió no emmena «cap gir estrany a la llengua» i que, en canvi, restablir la distinció entre *qui* subjecte i *que* complement directe en substitució de l'oposició *qui* [+ PERSONA] i *que* [— PERSONA] és impossible perquè la segona està «pregonament arrelada en una gran part de la massa parlant». No creiem inversemblant interpretar aquesta condició de viabilitat en termes de Coseriu: una proposta té (més) possibilitats d'arrelar en la llengua si és una norma objectiva contemporània o una possibilitat del sistema.

9.5.1.1.6. La variació sintàctica a «La normalització de la gramàtica» (1929 [1932]))⁸¹

En aquest text trobem els següents fragments sobre variació sintàctica:

P. 177: «No creiem que hi hagi ningú que no accepti que una llengua literària ha de tenir un sistema gramatical fixat i acatat per tothom [...]

⁸¹ . Reproduït al volum miscel·lani *El català literari* l'any 1932.

En primer lloc, cal comentar la unitat de significació *normalització* del títol. El DGLC (v. § 9.5.1.1.7) tant la defineix en el sentit de ‘fer habitual’ com en el de ‘reduir a regles’. Sembla que cal deduir que en aquest títol i en aquest article fa referència al segon significat: ‘establir regles gramaticals’.

Un dels constituents de la llengua literària és un «sistema gramatical». El substantiu d’aquesta unitat de significació és definit al DGLC —entre altres maneres— com un «conjunt de criteris, regles, etc., sobre una matèria, enllaçats entre ells d’una manera racional, segons un mètode determinat» i fins i tot com a «norma de conducta». L’adjectiu *gramatical* té a veure en aquest context amb la definició de gramàtica com a «art de parlar i escriure correctament» del DGLC. Aquest conjunt coherent de criteris i regles prescriptius ha d’estar «fixat», ha de ser estable. I «acatat⁸² per tothom». Per tant, el fragment es refereix a les operacions de codificació i vehiculació.

9.5.1.1.7. La codificació sintàctica al *Diccionari general de la llengua catalana* (1932)

En aquest text hem trobat les següents entrades relatives a la codificació:⁸³

⁸². No ens podem estar de comentar la connotació autoritària, tan poc freqüent en els textos fabrians, d’aquesta unitat de significació, definida al DGLC com «Reverir, manifestar respecte i submissió».

⁸³. No hem trobat informació relativa a la codificació lingüística en les entrades següents, les quals es refereixen a unitats de significació la majoria de les quals Fabra fa servir en altres textos: *acceptable, acceptar, admetre, admissible, admissió, adopció, adoptar, alliberar, anarquia, ànima,, aplicar, aprendre, apte, arbitrari, arrelar, avaluació, avaluar, bandejar, bo, calc, calcar, caos, combat, cometre, completió, complet, completar, condemnable, condemnar, consagració, conservació, conservar, consideració, contrada, convenció, convencional, convergència, convergir, costum, criteri, culte, cultiu, cultivar, deformació, deformar, deforme, degudament, desenvolupament, desenvolupar, desfigurar, deslliurar, desviació, desviar, distribució, distribuir, divergència, divergir, dolent, dringar, efecte, elaboració, elaborar, eliminació, eliminar, empitjorar, encarrilar, ensenyança, errada, error, escaient, escaure, esma, espanyolisme, espanyolitzar, estabilitat, estable, estrany, extirpació, faltat, fixació, flexible, foraster, formació, fragmentació, fragmentar, greu, guanyar, hipercorrecció, hispanitzar, il·lògic, imitació, immotivat, implantació, imposició, impuresa, inacceptable, inadmissible, incorrecció, indegut, indogudament, indispensable, inepte, ineptitud, inferior, inferioritat, inflexible, influència, influir, infracció, infringir, innovació, integració, integrar, interferència, interposar, interposició, intolerable, introducció, intrusió, intuïció, irremeiable, llacuna, forma secundària, lògic, manlleu, mal (m.), malament, millor, millora, millorar, model, modèlic, motivar, multiforme, natural, negligible, negligir, norma, normal, normalització, normatiu, novetat, obra, oficial, passador, patern, penetrar, perdre, perfecte, perfecció, perfeccionament, pertorbació, pertorbador, pertorbar, pitjor, població, poble, popularitzar, preceptiu, preferible, prescripció, propagació, purificació, purificar, purisme, puritat, recomanable, recomanació, recomanar, reconquerir, reconquesta, reconstrucció, reconstruir,*

«**acurat -ada** *adj.* [...] *Un escrit acurat.* [...]»

«**ambigu -a** *adj.* Que ofereix diferents sentits, que admet diferents interpretacions. [...] *Una expressió ambigua.*»

«**anglicisme.** [...] Mot o gir [de l'anglès] emprat en una altra llengua.»

«**autor -a** *m. i f.* [...] | Esp. El qui ha fet o compost una obra intel·lectual, d'art. [...]»

«**barbarisme.** [...] Falta comesa contra la puritat del llenguatge.»

«**bé** *adv.* [...] | De bona manera, rectament, esp. d'una manera conforme al deure. [...] *Un orador que parla molt bé.* [...] *Un autor que escriu molt bé.* *Un llibre molt ben escrit.* »

«**campanya** *f.* [...] | Fig. *Emprendre una campanya científica, política,* fer una sèrie de treballs per a [sic] aconseguir un fi científic, polític. [...]»

«**característic -a** [...] | *f.* Tret, qualitat o propietat per què una cosa es distingeix. [...] *La terminació «s» és la característica dels plurals catalans.* [...]»

«**castellanisme.** [...] Forma d'expressió castellana usada en una altra llengua; qualsevol manlleu fet pel català al castellà.»

«**castellanitzar.** [...] Pron. Adoptar mots, girs, etc., del castellà.»

«**català -ana** [...] | *m.* La llengua catalana, parlada a Catalunya (amb excepció de la Vall d'Aran), gran part de l'antic regne de València, illes Balears, departament francès dels Pirineus Orientals i ciutat d'Alguer (a Sardenya). | *Adj.* Pertanyent a aquesta llengua.»

«**combatre** *v. tr.* [...] | Fig. *Combatre un error, una opinió.*»

«**comú -una** *adj.* [...] Que no s'aixeca per sobre del nivell ordinari; de tipus usual; que es troba freqüentment; vulgar, ordinari, planer. [...] *Un estil comú* [...] *m.* La gran majoria. *El comú de la gent.* [...]»

«**conrear** *v. tr.* [...] | Fig. Millorar pel treball, la cura, l'educació; cultivar. *Conrear les bones disposicions d'un infant. Conrear la memòria.* | Consagrar temps i cura especial (a una cosa), fomentar, cultivar. *Conrear les ciències, la literatura.* [...]»

«**conreu** *m.* Acció de conrear. [...] | Fig. *El conreu de les ciències, de les arts.* [...]»

«**consagrar** *v. tr.* [...] | Fig. Revestir el caràcter de durador. [...] *És una regla consagrada pel temps.*»

«**correcció.** Acció de corregir. Fer una correcció en un escrit. | Canvi resultant d'una correcció. *Un manuscrit ple de correccions.* | Qualitat de correcte. *La correcció del seu estil. Escriure amb correcció.*»

recuperable, recuperar, redreçament, redacció, redactar, reemplaçar, refecció, refer, reincorporació, reincorporar, remei, remeiable, remeiar, reprendre, repugnar, ressuscitar, restabliment, restablir, restauració, restaurador, restitució, restituir, selecció, seleccionar, sentir, servil, solució, sonar, subordinació, subordinar, substitució, substituir, substitut, supeditar, superior, superioritat, tara, tolerable, tolerar, tort, tradició, tradicional, traducció, traductor, traduir, ultrança, únic, unificació, unificar, uniformació, uniformar, uniforme, unitat, ús, vell, viable, viabilitat, violent, violentar.

El Diccionari no recull les unitats següents, algunes de les quals el Mestre fa servir en altres textos: *agramatical, antigramatical, antinormista, codificació, codificar, degut, empugonar, multiformitat, reintroducció, reintroduir, ultracorrecció.*

«**correcte -a** *adj.* Que no se separa de les regles, lliure d'errors o defectes. *Un text correcte. [...] | Un escriptor correcte.*»

«**cultura** *f.* Acció i efecte de cultivar; esp. conjunt de les coneixences literàries o científiques que hom posseeix.»

«**defecte** [...] Imperfecció, allò que en una persona o cosa no és com ha d'ésser. [...] *Tenir un defecte de pronunciació.*»

«**defectuós.** Que té algun defecte o imperfecció. *Un text defectuós.*»

«**depuració** *f.* [...]. *La depuració del català.*»

«**depurar** *v. tr.* Llevar les impureses (d'alguna cosa). [...] *Depurar un llenguatge.*»

«**difondre** *v. tr.* [...]; fig. divulgar, propagar. [...] *Difondre un llibre. [...]*»

«**difusió** *f.* Acció de difondre o de difondre's; l'efecte. [...] *La difusió de la instrucció. [...]*»

«**enriquir** *v. tr.* Fer ric. [...] | Fig. [...] *Enriquir una llengua amb noves expressions. [...]*»

«**ensenyament** *m.* Acció, art, d'ensenyar; allò que algú ensenya. *L'ensenyament de la gramàtica. [...]*»

«**ensenyar** *v. tr.* Comunicar a algú (una ciència, un art, coneixences, una habilitat) donant-li'n lliçons, explicacions, etc. [...] *Ensenyar de llegir, d'escriure [...]*»

«**equivoc -a** *adj.* Que es pot entendre o interpretar de dues o més maneres diverses. [...] *Un mot equivoc, una expressió equivoca. [...]*»

«**error.** Acció d'allunyar-se del ver, del just; concepte, opinió, doctrina, que no està conforme a la veritat. [...] *Error [...] de llengua.*»

«**escriptor -a** *m. i f.* Persona que escriu llibres, que es dedica a la composició literària. [...]»

«**escriptura** *f.* Acció, art, d'escriure. [...]»

«**escriure** [...] *v. tr.* [...] | Compondre (una obra literària). *Ha escrit un tractat de Física. Ha escrit una bella novel·la, moltes poesies líriques. | Escriu amb elegància, amb sobrietat. Escriure com es parla.*»

«**esmena** *f.* Acció i efecte d'esmenar o d'esmenar-se; correcció a una proposta de llei, etc.; reparació a un tort. [...] *Un escrit ple d'esmenes. [...]*»

«**esmenar** *v. tr.* Millorar (alguna cosa) llevant-li les imperfeccions, defectes, errors; corregir. *Aquest escrit, l'has d'esmenar, fes-te'l esmenar pel mestre. [...]*»

«**espanyol.** [...] Llengua castellana.»

«**establiment** *m.* Acció d'establir o establir-se. [...] *L'establiment d'una regla. [...]*»

«**establir** *v. tr.* Fundar d'una manera estable; instituir; decretar, ordenar. [...] *Establir una regla [...] Seguir la regla establerta. [...]*»

«**extirpar** *v. tr.* [...]; fig. destruir radicalment (alguna cosa establerta pels homes). [...] *Extirpar un mal costum.*»

«**facultatiu -iva** *adj.* Deixat a la facultat d'altri (oposat a *obligatori*). *Consideració facultativa d'una regla. [...]*»

«**falta** [...] El fet de mancar a un deure, obligació, regla. [...] *Una falta d'ortografia. Una falta d'impremta.*»

«**fixar** *v. tr.* [...] | | Establir d'una manera durable en un estat determinat; donar un estat, una forma, permanent; fer permanent [...]. *Fixar una llengua.*»

«**formar** *v. tr.* Fer (quelcom) donant-li la forma que li és pròpia, crear; donar forma, afaçonar; constituir. [...] Fig. [...] *Formar, un escriptor, el seu estil. [...]* *Els mots que formen una proposició. [...]*»

«**frase**. [...] Una frase correcta.»

«**gal·licisme**. [...] Mot o gir [del francès] emprat en una altra llengua, francesisme.»

«**geni** *m.* [...] | | Caràcter peculiar, tendència pròpia, d'un poble, període, llenguatge, religió, etc. *Una construcció contrària al geni de la llengua catalana. [...]*»

«**genuí** [*pl.* -ïns] **-ïna** *adj.* Que té realment l'origen o el caràcter que afecta tenir, ver, no fals. *La genuïna representació dels menestrals.*»

«**gramàtic -a** [...] *f.* esp. art de parlar i escriure correctament una llengua.»

«**gramatical** Pertanyent a la gramàtica; conforme a la gramàtica. *Anàlisi gramatical. Correcció gramatical. Aquesta construcció no és gramatical.* »

«**gramatitzar** Fer gramatical; sotmetre a les regles de la gramàtica.»

«**habitual** *adj.* [...] *Les qualitats habituals d'un estil.*»

«**hispanisme**. [...] Mot o gir [del castellà] emprat en una altra llengua.»

«**il·literari -ària** *adj.* No literari.»

«**imitar** *v. tr.* [...] | | Prendre per model (alguna cosa), l'obra (d'algú). [...] *X imita l'estil de Y. Imitar Ausiàs March. [...]*»

«**implantar** *v. tr.* [...] ; establir (una institució, un costum, etc.)»

«**imposar** *v. tr.* [...] | | Fig. Posar, fer suportar, a algú (una càrrega, obligació, deure, pena, etc.). [...] | | Instruir (algú) en una cosa. *El vaig imposar en gramàtica.*»

«**impur -a** *adj.* No pur materialment o moralment. [...] *Una locució impura.*»

«**incorrecte -a** *adj.* No correcte. *Text, escrit, incorrecte. Escriptor incorrecte. | Una paraula incorrecta.*»

«**introduir** *v. tr.* [...] | | Posar en ús (alguna cosa). *Introduir nous costums en un poble. [...]*»

«**literari -ària** *adj.* [...] | *Llengua literària*, més o menys diferent de la vernacular, que usa en escriure un poble culte; llengua que té una literatura.»

«**literatura** *f.* Conjunt de produccions literàries d'un poble, d'un període; conjunt d'escrius d'una matèria. [...] || Producció d'obres literàries, esp. com a ocupació. [...]»

«**lleï**. Regla d'acció imposada per una autoritat superior. [...] | Per ext. Tota regla establerta. *Les lleis de la gramàtica. [...]* | | Regla universal a la qual estan subjectes els

fenòmens de la naturalesa; regla o fórmula segons la qual varia el valor d'una variable, dels termes d'una sèrie, etc. [...] | En l'evolució fonètica d'un llenguatge, el fet de transformar-se un determinat so sempre de la mateixa manera en igualtat de circumstàncies.»

«**llengua** *f.* [...] Llenguatge parlat o escrit propi d'una nació. [...]»

«**llenguatge**. *m.* Expressió dels pensaments per mitjà de la paraula; el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes, esp. quan [*sic*] fixat i elaborat per un llarg ús.»

«**mal** *adv.* No gens bé (no usat generalment sinó precedint un participi passat). [...] *Un llibre mal escrit.* [...] *Una paraula mal entesa.* [...] *Una paraula mal dita.* [...]»

«**mal -a** *adj.* Tot altre que bo, mancat de bondat [...] *Prendre una paraula en mal sentit.* [...]»

«**manllevar** *v. tr.* [...] | Treure per a si (quelcom) d'un altre. [...] *Els mots catalans manlevats a l'espanyol.*»

«**matern -a** *adj.* Pertanyent a la mare. *Avi matern* | *Llengua materna.*»

«**normalitzar** *v. tr.* Fer normal, reduir a una norma.»

«**nou nova** *adj.* Originat o ocorregut fa poc, aparegut de poc, que apareix per primera vegada. [...] *Introduir mots nous en una llengua.* [...]»

«**obligatori -òria** *adj.* Que obliga, que és d'obligació, no facultatiu. [...]»

«**parla.** [...] Llenguatge.»

«**paraula.** Allò que és dit. | | Mot en tant que serveix per a expressar el pensament.» Molts ex. «[...] Mot. | | Facultat d'expressar el pensament mitjançant el llenguatge articulat; l'exercici d'aquesta facultat. *L'home és dotat de paraula. Perdre la paraula. Recobrar la paraula perduda. Tenir la paraula fàcil, prompta, abundant* [...]»

«**perfeccionar** *v. tr.* Millorar una cosa fent-la perfecta, acostant-la tant com se pot a la perfecció. [...] *Perfeccionar un escriptor el seu estil.* [...] | Pron. *Perfeccionar-se en una llengua.*»

«**pleonasme** *m.* Emprament de més mots que els necessaris per a expressar una idea.»

«**pobre -a** *adj.* [...] | | Per ext. Escàs, insuficient, ineficient. *Una llengua pobra (de paraules, d'expressió).*»

«**polir** *v. tr.* [...] | | Fig. Donar (a alguna cosa) tota la correcció, perfecció, possibles, donant-li l'última mà, revisant-la acuradament. *Polir un escrit.* [...]»

«**popular** *adj.* Pertanyent o relatiu al poble; fet per al poble; que té qualitats adequades per al poble; en voga entre el poble. [...] *Fer-se popular* [...] *una frase.*»

«**prescriure.** Ordenar [...] *La regla, la llei, el reglament, la moral, etc., prescriu que...* »

«**propagar** *v. tr.* [...] | | Difondre. [...] | Pron. *Propagar-se un error.* [...]»

«**propi pròpia** *adj.* [...] | No manllevat, no postís; rectament dit. [...] *Sentit propi d'un mot (oposat a figurat).* [...]»

«**pur -a** *adj.* Que no conté cap element estrany, exempt de tota mescla; sol, no acompanyat d'altra cosa, que consisteix solament en tal o tal cosa; lliure, exempt, d'elements dolents, d'imperficcions. [...]»

«**pureza** *f.* Qualitat de pur. [...] *La pureza de la llengua.* [...]»

«**purista** *m. i f.* El qui afecta de parlar o escriure amb una gran pureza de llenguatge.»

«**recte -a** *adj.*[...] || Fig. Que no es desvia del deure, de la justícia. [...] | *El recte ús dels mots, de les lletres.* [...]»

«**redactor** *m.* [...] | Esp. El qui, d'una manera estable, té al seu càrrec de treballar en la redacció d'una publicació periòdica [...]»

«**redreçar** *v. tr.* Tornar a posar dret (allò que s'havia corbat, torçat, guerxat, inclinat o ajagut). [...] | Fig. [...] *Redreçar una llengua purificant-la, enriquint-la, etc.*»

«**refinar** *v. tr.* [...] | Fig. Fer més delicat, més subtil (quelcom), llevar-ne tot allò que pot tenir de groller, de vulgar, d'inelegant, polir. *Refinar les maneres, el llenguatge, l'estil.* [...]»

«**regla**. Allò que deu dirigir la conducta dels homes, en l'estudi d'una ciència, en la pràctica d'un art, en l'execució d'a. c.» Dóna molts ex., cap de referit a la llengua; entre ells hi ha «*Les regles de la lògica* [...] || En gram., criteri general que concerneix la formació, ús, etc., dels mots. *Regles per a la formació dels plurals.*»

«**restaurar** *v. tr.* Tornar a posar en bon estat. [...] | Fig. *Restaurar les lletres.*»

«**reviure** [...] *v.intr.* [...] Renovar-se una cosa; tornar a la vivacitat primera. [...] *Fer reviure un mot caigut en desús.*»

«**ric -a** *adj.* [...] || Que posseeix alguna cosa en abundància. [...] *Una llengua rica, abundosa en mots.*»

«**sentiment** *m.* Actitud mental, coneixença desvetllada per la sensació; disposició emocional envres una cosa. [...]»

«**sentit** *m.* [...] || Facultat de discernir (per ex., el ver del fals, el bé del mal, etc.). [...] Manera com s'ha d'entendre una cosa, significació. *No entenc el sentit de les seves paraules. Paraules sense sentit, buides de sentit.* [...] *Els diferents sentits d'un mot. El sentit propi d'un mot; el sentit figurat, el que té per metàfora.*»

«**sistema**. Tot orgànic, conjunt les parts del qual estan coordinades segons una llei, contribueixen a un determinat objecte; conjunt de criteris, regles, etc., sobre una matèria, enllaçats entre ells d'una manera racional, segons un mètode determinat; manera de procedir governada per lleis o regles generals. [...] | Norma de conducta [...]»

«**solecisme**. Falta contra les regles de la sintaxi d'una llengua.»

«**vernacle -a** *adj.* Pertanyent a la contrada on hem nascut, dit esp. de la llengua.»

«**vernacular** *adj.* Vernacle.»

«**vici** *m.* [...] || Defecte físic, imperfecció inherent, esp. que altera quelcom en la seva essència. [...] *Un vici de pronunciació.*»

Entre aquestes 92 entrades, que hem considerat que tenen a veure explícitament o implícitament amb la norma, la codificació o l'elaboració sintàctiques, podem establir

tres grups: el grup de les entrades que contenen informació que es podria aplicar a aquests conceptes però no s'hi refereixen explícitament, el grup de les entrades que contenen meres mencions d'unitats aplicades a aquests conceptes i el grup de les entrades amb definicions clarament rellevants per a l'anàlisi d'aquests conceptes.

Del primer grup,⁸⁴ creiem que val la pena comentar amb deteniment algunes unitats per la importància que tenen en els temes que estem analitzant. És el cas del mot *normalitzar*, que el *Diccionari* no només defineix com a «fer normal» —definició que es pot aplicar a l'operació de planificació d'estatus de la vehiculació—, sinó com a «reduir a una norma» —definició que es pot aplicar clarament a l'operació de planificació de corpus de la codificació. Com que Fabra usa aquesta unitat en diferents textos no és irrellevant que destaquem que, *normalitzar una llengua*, en els textos fabrians, tant pot significar promoure'n l'ús com codificar-la.

És també el cas de l'adjectiu *genú*, que el *Diccionari* defineix com «que té realment l'origen o el caràcter que afecta tenir, ver, no fals. *La genuïna representació dels menestrals*», definició que de vegades no sembla adequar-se fàcilment al sentit amb què Fabra l'usa en altres textos, ja que el fa servir com a sinònim més aviat de 'propi' o 'característic'. És el cas, p. ex., d'aquest fragment de la *Conversa filològica* del 9/3/1928 (SRomUB: 226):

«[...] exemples de *estar fent* que, contrastats amb les frases resultants de substituir-hi la perífrasi pel simple verb *fer*, sonaven indubtablement com a menys genuïnament catalans.»

En el segon grup, el de les meres mencions d'unitats que en altres textos el lingüista gracienc usa per parlar de codificació o d'elaboració sintàctiques, hi ha:⁸⁵

⁸⁴. Com que Fabra no dóna informació explícitament aplicada als conceptes que ens interessin, ens limitem a mencionar-los: *sistema* —amb una definició no incompatible amb la de Coseriu—; *sentiment*, *sentit* —que poden tenir a veure amb el concepte de *norma objectiva*—; *combatre*, *defecte*, *extirpar* —metàfores que Fabra fa servir en altres textos en relació amb el criteri de l'autonomia (Lamuela i Costa 2002) —; *campanya*, *difondre*, *difusió*, *implantar*, *introduir*, *propagar* —unitats que el Mestre fa servir per referir-se a activitats de l'operació haugeniana de vehiculació—; *conreu*, *cultura* —unitats que el lingüista de Gràcia fa servir per referir-se a activitats de l'operació haugeniana d'elaboració.

⁸⁵. Donem en cursiva el mot que constitueix l'entrada del diccionari on hi ha l'exemple.

a) Relacionada amb el concepte de *norma objectiva*: «qualitats *habituals* d'un estil», en què aquest adjectiu es refereix a les constants d'una norma individual o funcional.

b) Relacionades amb el concepte de *codificació*: «escriure amb *correcció*», «text *correcte*», «escriptor *correcte*», «*establiment* d'una regla», «*establir* una regla», «seguir una regla *establerta*», «*consideració facultativa*⁸⁶ d'una regla», «*fixar* una llengua», «text, escrit, escriptor, una paraula *incorrecta*», «la regla, la llei, el reglament, la moral, etc., *prescriu*» i «El *recte* ús dels mots, de les lletres». En aquest bloc, destaca la unitat *fixar*, ja que en molts altres textos Fabra la fa servir: queda clar en la definició que *fixar* una llengua contribueix a mantenir-la.

c) Relacionada amb el criteri de codificació de la implantació: «regla *consagrada* pel temps».

d) Relacionades amb el criteri de la distintivitat: «*ambigu*», «expressió *equivoca*».

e) Relacionades —algunes remotament o circumstancialment— amb el criteri de la genuïnitat: «Un orador que parla molt *bé*, Un autor que escriu molt *bé*, Un llibre molt *ben* escrit»,⁸⁷ «pertanyent a aquesta llengua [el *atalà*]», «text *defectuós*»,⁸⁸ «La *depuració* del *atalà*», «*Depurar* un llenguatge», «*error* de llengua», «escrit ple d'*esmenes*», «Aquest escrit, l'has d'*esmenar*»,⁸⁹ «*espanyol*, llengua castellana», «una *falta* d'ortografia», «*frase* correcta» (si més no, indirectament), «una locució *impura*», «Un llibre *mal* escrit»,⁹⁰ «els mots *manllevats* a l'*espanyol*», «llengua *materna*», «*Polir* un escrit»,⁹¹ «*Redreçar* una llengua purificant-la, enriquint-la, etc.», «Sentit *propi* d'un mot» (si més no, indirectament) i «La *puresa* de la llengua».

⁸⁶. La definició inclou el comentari «(oposat a *obligatori*)». I a *obligatori*, una part de la definició és «no facultatiu».

⁸⁷. De fet, no seria inversemblant relacionar també aquests exemples amb l'operació haugeniana de l'elaboració funcional.

⁸⁸. Vegeu la nota 20.

⁸⁹. Vegeu la nota 20.

⁹⁰. Vegeu la nota 20.

⁹¹. Vegeu la nota 20.

No ens podem estar de cridar l'atenció sobre la unitat *redreçar*, per dues raons: d'entrada perquè és una unitat relacionada també amb l'operació haugeniana d'elaboració, com ho demostra que l'exemple inclou com una de les operacions específiques de «redreçament» el verb *enriquir*. Però, en segon lloc, com a observació important, creiem que aquesta unitat de significació designa en aquest exemple una *operació general* de planificació que es concreta, entre altres –Fabra tanca l'exemple amb un etcètera—, en les *operacions particulars* de «purificació» i «enriquiment», operacions que no costa gaire de relacionar amb les operacions de codificació i elaboració.

f) Relacionada —ni que sigui mínimament— amb el criteri de l'especificitat: «La terminació “s” és la *característica* dels plurals catalans».

g) Relacionades amb l'operació haugeniana de vehiculació: «L'*ensenyament* de la gramàtica», «*Ensenyar* de llegir, d'escriure», «X *imita* l'estil de Y», «*Imitar* Ausiàs March», «El *vaig imposar* en gramàtica», *literatura* i «Fer-se *popular* una frase».

h) Relacionades amb l'operació haugeniana d'elaboració: «Un escrit *acurat*», «*Conrear* la literatura» (si més no, indirectament), «La *correcció* del seu estil», «*Enriquir* una llengua amb noves expressions», «*escriure* (una bella novel·la, moltes poesies líriques, amb elegància, amb sobrietat, com es parla)», «*formar* (un escriptor, el seu estil)», *il·literari*, *literatura*, «Introduir mots *nous* en una llengua», «*perfeccionar* un escriptor el seu estil», «*perfeccionar-se* en una llengua», «Una llengua *pobra* de paraules, d'expressió», «*restaurar* les lletres», «Una llengua *rica*, abundosa en mots» i «*Refinar* el llenguatge».

En el tercer grup, el de les entrades amb definicions explícitament pertinents per a l'anàlisi de la norma, la codificació i l'elaboració sintàctiques, hi ha unitats polisèmiques. Així, per exemple, la *lei* és, d'una banda, una «regla d'acció imposada per una autoritat superior» i «tota regla establerta», amb l'exemple «*Les lleis de la gramàtica*». Però, d'altra banda, és una «regla universal a la qual estan subjectes els

fenòmens de la naturalesa; regla o fórmula segons la qual varia el valor d'una variable, dels termes d'una sèrie, etc.», amb l'accepció especialitzada «En l'evolució fonètica d'un llenguatge, el fet de transformar-se un determinat so sempre de la mateixa manera en igualtat de circumstàncies».

També en aquest tercer grup, la unitat *regla* presenta la possibilitat d'una doble interpretació. La definició com a «Allò que deu dirigir la conducta dels homes, en l'estudi d'una ciència, en la pràctica d'un art, en l'execució d'a. c.» és clarament prescriptiva. La definició «En gram., criteri general que concerneix la formació, ús, etc., dels mots. *Regles per a la formació dels plurals*», creiem que deixa obertes les interpretacions següents:

- a) que la regla de formació de plurals és una norma objectiva;
- b) que la regla de formació de plurals és una norma prescriptiva;
- c) que la regla de formació de plurals és alhora una norma objectiva i una norma prescriptiva, amb el benentès que la segona «consagra» la primera.

Però són més nombroses, en aquest tercer grup, les unitats monosèmiques. Són les següents. Relacionades amb el concepte de *norma objectiva*, hi ha la definició de *paraula* i la de *llenguatge* –i, secundàriament, la de *parla*. La primera inclou l'accepció «facultat d'expressar el pensament mitjançant el llenguatge articulat; l'exercici d'aquesta facultat. *L'home és dotat de paraula. Perdre la paraula. Recobrar la paraula perduda. Tenir la paraula fàcil, prompta, abundant*», clarament compatible amb la definició que el *Cours de linguistique générale* basat en les classes de Ferdinand de Saussure dona de *parole*, sobretot els fragments «exercici d'aquesta facultat» i «allò que és dit». Recordem que Coseriu proposa el concepte de *norma* com una abstracció metodològicament necessària entre la *parole* i el *systeme* saussurians.

El llenguatge és definit pel DGLC com l'«expressió dels pensaments per mitjà de la paraula; el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat

d'homes, esp. quan [*sic*] fixat i elaborat per un llarg ús». Deixant de banda l'últim fragment –que comentem en el bloc següent—, creiem que el fragment «el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes» es relaciona d'una manera clara conceptualment amb el concepte de *norma*: és el conjunt de maneres de combinar els mots *usats*; per tant, efectivament realitzat, per tota la comunitat lingüística. D'on tampoc no és agosarat afirmar que, sempre en l'àmbit conceptual de Coseriu, Fabra participa de la idea que el que singularitza cada llengua és la seva norma, el conjunt de tries efectivament realitzades respecte al sistema, subjacent.

Si passem a l'operació de codificació trobem en el diccionari les definicions de *gramàtica*, *gramatical*, *gramatitzar*, *llenguatge*, *pleonasme* i de *solecisme*. En la quarta acabem de veure que una condició molt important perquè un «conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes» sigui un llenguatge, és que estigui «fixat i elaborat per un llarg ús». És a dir, per Fabra, com per Haugen, l'estatus de *llengua* d'una modalitat lingüística depèn en bona mesura d'una llarga operació de codificació –ja sigui explícita, com la fixació fabriana, ja sigui poc o no gens deliberada— com d'elaboració funcional. I, veient aquesta definició fabriana de *llenguatge*, s'entén que l'operació de redreçament, consistent en, entre altres, les operacions de fixació i enriquiment, sigui tan important pel lingüista gracienc: el català havia deixat de ser una llengua perquè no havia estat encara fixat i no havia estat elaborat o enriquit des de feia segles.

L'accepció «art de parlar i escriure correctament una llengua» de l'entrada *gramàtica* i les unitats *gramatical* i *gramatitzar* ens remeten clarament a la codificació dels usos oral i escrit.

Les definicions de *pleonasme* i de *solecisme* ens fan entrar en el terreny de la sintaxi. La de *solecisme* («Falta contra les regles de la sintaxi d'una llengua») conté una de les poques referències explícites a la normativa sintàctica. Cal recordar que la unitat *regla* –segons el mateix DGLC—, tant pot ser una institució no establerta explícitament com

una institució establerta explícitament (i oficialment). Però l'ús del terme *falta* («el fet de mancar a un deure, obligació, regla») fa pensar més aviat en l'accepció prescriptiva de *regla* –sense que es pugui descartar, però, que una frase agramatical com ara *he donat un paquet la noia* contingui també un solecisme.

L'entrada *pleonasme* («Emprament de més mots que els necessaris per a expressar una idea») remet a la sintaxi només si el lector té coneixements teòrics de gramàtica, ja que la interpretació immediata no es mou de la semàntica. Però si el lector sap que un factor fonamental de la cohesió semàntica d'un text és la coreferència, aleshores la interpretació també remet a la sintaxi i a la textualitat. Un dels pleonasmes més perseguits en la normativa fabriana justament és el consistent en la coreferència simultània del mot A i el mot B al mot C, que ha sortit prèviament en el text i ara no es vol repetir: és el cas de frases de relatiu com *de qui en parlàvem tant*, on *qui* (A) i *en* (B) són coreferents simultàniament de, per exemple, *La noia* (C).

En el terreny del criteri de la genuïnitat, hi ha en el DGLC moltes unitats definides. D'entrada hi trobem totes les entrades definides com el que podríem denominar genèricament «expressions o construccions d'una llengua A usades en una llengua B»: *anglicisme*, *barbarisme*, *castellanisme*, *castellanitzar*, *gal·licisme* i *hispanisme*. D'aquestes unitats no cal dir que n'hi ha una d'un rang especial: *barbarisme*. En primer lloc, perquè no fa referència a la influència ni al manlleu de cap llengua concreta. Però sobretot per la connotació negativa, de rebuig, que conté la seva definició: «Falta comesa *contra la puritat* del llenguatge». Si pensem en la relació possible entre *solecisme* («falta contra les regles de la sintaxi d'una llengua») i *barbarisme* («falta comesa contra la puritat del llenguatge»), segurament un solecisme pot consistir en un cas de barbarisme sintàctic, en el cas que la falta contra les regles sintàctiques sigui deguda a una interferència.

Deixant aquest grup d'unitats, trobem al *Diccionari*, primer, la unitat *geni*. És definida com el «caràcter peculiar», la «tendència pròpia», de, entre altres realitats, un «llenguatge», amb l'exemple «Una construcció contrària al geni de la llengua

catalana». Veiem, doncs, com és un concepte alhora estàtic —és el *caràcter*— i dinàmic —però també és la *tendència*—: un llenguatge, doncs, una vegada més, és vist com una realitat amb una personalitat pròpia i amb una evolució pròpia.

A continuació trobem la definició «llenguatge parlat o escrit propi d'una nació» de la unitat *llengua*. Queda clar que una modalitat lingüística és una llengua si és un conjunt de mots i de maneres de combinar-los, especialment quan està fixat i elaborat, i aquest conjunt és el sistema lingüístic de comunicació propi d'una nació.

Finalment, en aquest terreny de la genuïtat hi ha una unitat que censura una determinada actitud respecte a la llengua: la de *purista*, definida com «el qui afecta de parlar o escriure amb una gran puresa de llenguatge»; és a dir, el que presumeix de fer servir genuïnament la llengua, no necessàriament el que la hi fa servir.

En l'àmbit de l'elaboració funcional, trobem definida en el *Diccionari* una de les unitats de significació especialitzada fonamentals i més freqüents en els textos del Mestre. Ens referim a la unitat *llengua literària*, definida a l'entrada *literari*: «*Llengua literària*, més o menys diferent de la vernacular, que usa en escriure un poble culte; llengua que té una literatura». La primera definició articula la realitat de la llengua literària al voltant d'un eix interlingüístic, d'un eix geogràfic, d'un eix social i d'un eix funcional. La dimensió interlingüística es concreta en l'autonomia estructural d'aquesta modalitat lingüística gràcies a l'ús del sintagma *d'un poble* —paral·lel, sembla, doncs, al sintagma *d'una nació* de la definició de *llengua*. L'eix geogràfic es concreta en una dimensió de cohesió interna, perquè aquesta varietat és «més o menys diferent de la vernacular» (segons el mateix DGLC, «pertanyent a la contrada on hem nascut, dit esp. de la llengua»). I crida l'atenció l'ús dels adverbis «més o menys»: permet pensar que la llengua literària pot coincidir més amb un vernacle que amb altres, però també que no deixa d'haver-hi un contínuum entre les dues varietats.

L'aspecte social de la definició és suggerit per l'adjectiu *vernacular*, usat generalment per referir-se als usos lingüístics de grups socials poc afavorits econòmicament i

acadèmicament poc cultivats, i per l'adjectiu *culte*, generalment lligat a un nivell econòmic i un grau d'instrucció alts.

I l'aspecte funcional és suggerit clarament per la referència a l'escriptura i per la referència de la segona definició al fet que sigui una llengua que tingui una literatura — un conjunt d'obres, doncs, funcionalment i tipològicament molt diverses. També ho és per l'adjectiu *culte* —relacionat etimològicament amb el *cultiu*, la *cultura* i *cultivar*, metàfores habituals per referir-se a la pràctica d'una disciplina.

9.5.1.1.8. La codificació sintàctica a la conferència «El català a l'escola primària» (19/7/1933)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 2: «L'exposició dels morfemes té un interès extraordinari perquè, des del moment que el noi té aquelles associacions de les dues formes [singular i plural], ja no és necessari, en general, que aprengui per a cada nom la forma del singular i la forma del plural. [...] basta que senti un singular per primera vegada per a que [...] crei [*sic*], inventi, la forma del plural sense haver-lo sentit mai [...]» [Transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència.]

P. 3: «ha de ser més costosa l'adquisició de morfemes [...] del verb. [...] Aquest noi, cada vegada que apren un nou verb, perquè l'ha sentit en qualsevulla de les seves formes, és apte per a expressar la idea del verb dins del temps, dins del mode, de la persona, etc., que convingui.» [Transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència.]

P. 4: «Si [el noi de cinc anys que va a l'escola] és francès del nord va a l'escola on se li parla francès. Aquest noi continua l'aprenentatge a l'escola, continua l'obra que havia començat en el si de la família. [...] en un moment determinat [...] el mestre té de començar a ensenyar la gramàtica de la llengua. Perquè en tots els indrets on s'ha format una llengua de cultura, aquesta llengua no és pas una còpia exacta de la llengua parlada sinó el resultat d'un treball de selecció que han fet els que parlen millor la llengua, que han fet els escriptors, que han fet els seus filòsofs, que han fet els seus gramàtics.» [Transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència.]

P. 5: «I el mestre ja pot començar a ensenyar aquesta llengua abans de parlar de gramàtica [...] parlant ell bé, parlant ell correctament.» [Transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència.]

P. 6: «si contem coses d'estil familiar ens ve molt millor parlar en català que no en castellà. [...] hi ha català que [...] quan ha d'explicar una lliçó de matemàtiques o de filosofia ho fa millor en castellà [...]» [Transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència.]

P. 8: «Això [l'alternança *He trobat a la teva mare / He trobat la teva mare*] no serà un inconvenient però transportarem aquestes confusions en el llenguatge literari i ens en anem a una sèrie de frases equívokes que és absolutament precís combatre.

[...] el noi no va a l'escola per a aprendre tecnicisme gramatical, el noi va a l'escola per a aprendre el llenguatge. No s'ha de parlar de gramàtica fins i [sic] quan l'aprenentatge està ja molt avançat, i de gramàtica se n'ha de dir únicament allò indispensable per a facilitar la depuració del llenguatge de cada dia, del dialecte que es parla, de la llengua comú. El noi ha de corregir-se de comuns defectes, ha de corregir-se quan es tracta de formes que no han estat admeses en la llengua literària, ha de corregir de la seva llengua escrita, totes aquelles construccions que els literats rebutgen i que els gramàtics han considerat com a dolentes.» [Transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència.]

P. 10: «Quines altres dificultats grosses hi pot haver de gramàtica, analogia i morfologia? [...] En la sintaxi generalment es tracta d'evitar certes construccions: les introduïdes del castellà i les altres de la llengua popular i que no semblen acceptables perquè són equívokes. Però aquestes construccions no són en gran nombre i les regles sintàctiques encara que sian difícils d'aprendre són en curt nombre.» [Transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència.]

P. 11: «cal aprendre quines formes pren el pronom feble personal, quines proposicions [sic] cal usar en tal o qual complement [...]

[...] la introducció del català a les escoles no hauria estat possible que es fes, sinó des de molts anys una minoria de catalans no ens haguéssim preocupat de la fixació de la llengua. [...] Que [sic] hem d'esperar més sinó que els mestres la difonguin? Penseu que no hauríem tret res de fer una llengua apta per a ésser la llengua nacional d'un poble culte si la massa parlant de Catalunya continués tractant aquesta llengua com la seva llengua familiar.

[...] [al mestre li cal] aprendre gramaticalment una llengua per a poder-la ensenyar gramaticalment. » [Transcripció mecanoscrita d'un assistent a la conferència.]

Amb més o menys explicitesa i sense excloure altres qüestions, tots aquests fragments giren al voltant de l'operació de la vehiculació. Es veu en la presència d'unitats de significació del camp de l'ensenyament (*aprendre, ensenyar, etc.*). Dins d'aquesta operació, creiem que en aquesta transcripció s'insisteix molt en el paper dels mestres, no només com a ensenyants de gramàtica sinó també com a necessaris models d'ús de la llengua (pàg. 5 i 11).

També és destacable la seqüenciació que es dedueix entre, en primer lloc, la selecció de formes i construccions pels bons parlants, pels escriptors i pels filòsofs; en segon lloc, la consagració o sanció d'aquestes formes i construccions pels gramàtics; i en tercer lloc, la vehiculació que n'han de fer els mestres; seqüència exposada fragmentàriament a les pàgines 4, 8 i 11. Observem que, implícitament, la selecció de les formes i construccions pròpies de la llengua literària es concreta en la tria de les usades en els registres no espontanis formals i de tema específic: ja hem aclarit en el capítol sobre

variació sintàctica que l'ús d'unitats com *escriptors* o *filòsofs* té un valor metonímic en comptes, per exemple, de *en la llengua escrita* o *en els textos filosòfics*.

No és menspreable l'espai que la transcripció dedica en les pàgines 2 i 3 a la capacitat del noi, no només per repetir les formes i construccions que sent, sinó per «crear-ne», «inventar-ne» de noves «sense haver-les sentit mai abans»: ¿no coincideix amb el concepte de *sistema* de Coseriu o amb el de *competència* de Noam Chomsky, o amb el de *llenguatge* del DGLC («Expressió dels pensaments per mitjà de la paraula; el conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes, esp. quan [*sic*] fixat i elaborat per un llarg ús.»)?

També veiem en aquesta transcripció força al·lusions a criteris de codificació: tant a la pàgina 8 com a la 10, el text usa el criteri de la distintivitat, amb el rebuig de les frases equívokes, i el de la genuïtat quan al·ludeix a la depuració de la llengua i el rebuig dels castellanismes. I en la pàgina 10 deixa clares quines són les tasques de la codificació de la sintaxi: rebutjar les construccions castellanitzants i les equívokes.

A la pàgina 6, hi ha una descripció de com molts catalanoparlants posseeixen un coneixement estilísticament molt deficient de la llengua catalana, a causa del coneixement i de l'ús del model del castellà escrit.

I, puntualment, a la pàgina 4 hi ha una al·lusió molt breu a l'operació de selecció.

9.5.1.1.9. La codificació sintàctica al *Recull de les lliçons del curs de català superior* (1933-1934)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

Galtés (1988: 50): «La criatura que està acostumada a sentir i a dir: *armari-armaris, cavall-cavalls, gall-galls*, quan se li presenta un mot que no l'ha sentit mai, en pluralitzar-lo no s'hi equivoca. »

Galtés (1988: 65): «A Barcelona encara fan una altra errada:» *n'hi* per *li'n*.

Galtés (1988: 67): «Quins són els verbs que exigeixen la preposició [*sic*] *a, de, en* [...] No hi ha res que serveixi de regla per a diferenciar-los; és una cosa que ja la sabem pel costum de parlar.»

Galtés (1988: 72): «Vet ací un cas en el qual és admesa la consideració dels pronoms *ho* i *en* indistintament; es tracta d'un predicat adjectiu atributiu [...]: *El teu jardí és bonic*; podem dir *El teu jardí n'és (de bonic) estar [sic]* i *El teu jardí ho és (de bonic) ésser [sic]*.

Cal fer observar, de tota manera, que aquesta dualitat de substitució, és solament permesa en el llenguatge parlat, literàriament aquest complement ha d'ésser substituït indefectiblement pel pronom *ho*.»

Galtés (1988: 75): «Doncs de la mateixa manera que diu *Han arribat dos trens* diu també *Hi han dos homes* [...] Literàriament aquesta conversió no és acceptada i, és clar, tampoc no és aconsellable.»

Galtés (1988: 76): «[...] no fa pas gaire vaig sentir una frase en la qual el qui parlava feia una substitució arbitrària [...]: *En aquella habitació (hi) menjaran 4 persones*. Es va escaure que va haver de repetir el que havia dit, i aleshores en repetir-ho [...] fa la frase incompleta i diu: *Allí en menjaran 4*, on l'adjectiu quantitatiu *4* subjecte de l'oració passa a ésser complement directe, i en lloc d'ésser ells els qui havien de menjar a l'habitació resultaven ells els menjats. La frase correcta havia d'ésser, doncs, aquesta: *Allí n'hi menjaran 4*.»

Galtés (1988: 77-78): «Hi ha substitucions i combinacions que el llenguatge parlat refusa de fer-les. Podem trobar-nos en una proposició en la qual per a substituir complements hàgim d'emprar dues vegades el mateix pronom [...] Ex.: *Treure aigua d'un dipòsit*.» Tampoc *n'ho* ni *hi ho*, «de les quals val més defugir-ne [*sic*], malgrat que el recte ús de les combinacions precedents fóra fer-les.»

Galtés (1988: 78-79): «Anem ara a estudiar certs casos en què la llengua literària [...] rebutja algunes formes [de les preposicions], que són aquelles en les quals el llenguatge parlat acostuma a emprar la preposició *a*. [...] una manera de veure això és mirant o fullejant textos antics, on podrem constatar que el complement acusatiu era introduït a la proposició sense la preposició.»

Galtés (1988: 86): «A l'època primitiva de la renaixença [*sic*], la primera forma [*al* + infinitiu], és a dir, la forma actual castellana, era la usada, però més endavant els escriptors anaren descartant sistemàticament *al* i emprant *en*. Cal, però, dir que la primera d'aquestes formes no és pas condemnable, però com que el corrent és posar *en* és aconsellable seguir-lo [...].»

Galtés (1988: 87): «hom llegeix de vegades set i més proposicions enganxades totes amb gerundis, la qual cosa serà molt còmoda, però és totalment incorrecta.»

Galtés (1988: 92): «Cal [...] parar esment en la consideració d'aquesta preposició [*de, a* *Hi ha tres angles aguts i dos d'obtusos*] perquè precisament es tracta d'una característica del català.»

Galtés (1988: 94-95): «encara que l'ús que [...] fem [de la preposició *de* amb quantitatius] provingui d'influència francesa [...] resulta un fet característic del català, perquè malgrat la influència de què s'ha parlat, nosaltres en aquest cas fem unes concordances que el francès no fa.»

Galtés (1988: 102): «la preposició *devés* [*sic*] [...] és viva a Mallorca. Aquesta preposició ha estat restablerta al llenguatge literari, l'equivalència de la qual és *cap a*. [...] Aquesta preposició [*envers*] també ha estat reintroduïda [...].»

Galtés (1988: 103): «Quan hàgim d'emprar [...] preposicions o locucions prepositives, usarem aquelles que ens siguin més familiars, i les formes més habituals.

Quant a la preposició *vers*, caldria deixar-la per als poetes, i tenir cura respecte de les altres de donar un sentit adequat a cadascuna d'elles.

[...] el fet de tenir tres o quatre mots per a expressar una mateixa idea o una mateixa cosa, representa una riquesa per al llenguatge, però la veritable riquesa consisteix, no precisament a tenir diversos mots per a expressar una mateixa cosa, sinó a donar un matís diferent a cadascun d'ells.»

Galtés (1988: 106): «*a pesar de* (locució [...] que encara que és acceptada la podem qualificar d'un xic rara).»

Galtés (1988: 107): «el llenguatge parlat, erròniament, posa davant de *sense* la preposició *en* [...]»

Galtés (1988: 113): «el conjunt d'article i relatiu s'anomena relatiu compost[,] que és emprat més en la llengua literària que no pas en la llengua popular[,] on s'esmerça més el relatiu simple. [...] El compost relatiu *el qual* té alguns avantatges sobre la forma simple, car distingeix el masculí i el femení, el singular i el plural [...] I encara hi ha més cosa a dir-hi: aquest *el qual* pot referir-se a qualsevol cosa i això fa que a molts casos pot ésser tingut en compte igual el relatiu simple que el compost.»

Galtés (1988: 130-131): «Fixem-nos en aquesta frase de Ramon Llull que diu: *Déu del no res feu el món i meravella com de no res pot ésser fet res*. [...]»

Galtés (1988: 133): «En la llengua literària no és tolerada la supressió de la negació.»

Galtés (1988: 138): «Aplicant [...] aquesta regla, direm que caldrà emprar el *no pas* quan dintre d'una oració complexa on el segon terme de comparació [...] comença amb un infinitiu, un gerundi o un participi que duu enganxat un *no* negatiu. EX.: *M'agradaria més quedar-me que no pas anar-hi*. [...] se li [a l'escriptor] atribueix la facultat d'emprar-la [la negació] o no en aquells casos en els quals la proposició no en surt perjudicada, però hi ha vegades en què aquesta negació és indispensable.»

Galtés (1988: 142): «Els gramàtics francesos reeixiren en la seva imposició de fer la concordança del temps compost amb el C. D. [...] malgrat que la llengua parlada, com és sabut, no admet ni accepta imposicions, ni subjeccions de cap mena, perquè la concordança no es fa sentir en el llenguatge parlat [...]»

En la majoria d'aquests fragments, la transcripció deixa entreveure el concepte de *norma objectiva*. A la pàgina 67, s'afirma que els catalanoparlants coneixen «quins són els verbs que exigeixen la preposició [*sic*] *a, de, en* [...] No hi ha res que serveixi de regla per a diferenciar-los; és una cosa que ja la sabem *pel costum de parlar*».

A les pàgines 77-78, una lectura superficial fa interpretar que el text diu que, malgrat que el *sistema* del català permet repetir un mateix pronom dues vegades o les combinacions *n'ho* o *hi ho*, la *norma*, «el llenguatge parlat[,] refusa de fer-les». Però analitzant les característiques discursives d'aquest fragment, ens adonem que la transcripció posa en el mateix nivell dues possibilitats sistèmiques —el mateix pronom

repetit i la combinació *hi ho*— mai *efectivament* realitzades i una possibilitat sistèmica —*n'ho*— documentada en algun text.⁹²

A les pàgines 92 i 94-95, un determinat ús de la preposició *de* és una «característica del català». En el segon fragment, la transcripció suggereix que una interferència assimilada pot tenir un desenvolupament propi en català i esdevenir, així, característica seva.

També entren en aquest conjunt de referències els fragments de les pàgines 65 (*n'hi*, norma objectiva de Barcelona) i 103 (cal usar les locucions prepositives més «familiars» o «habituals»).

Quantitativament, destaquen després els dos fragments, de les pàgines 103 i 113, en què es fa una formulació explícita de la necessitat de la distintivitat: «la veritable riquesa consisteix, no precisament a tenir diversos mots per a expressar una mateixa cosa, sinó a donar un matís diferent a cadascun d'ells» (pàg. 103). A la pàgina 113, la transcripció constata la distribució estilística dels relatius.

A la pàgina 50, la transcripció descriu la capacitat del parlant, no només de reproduir els mots o construccions que ja ha sentit, sinó, a més, de produir mots o construccions que no ha sentit mai a partir d'esquemes que té interioritzats. Una nova referència, doncs, a un concepte paral·lel al del *sistema* de Coseriu, al del *llenguatge* del DGLC o al de la *competència* de Chomsky.

Hi ha diferents passatges relacionats amb la codificació. En el fragment ja comentat de la pàgina 92, la transcripció fa servir implícitament el criteri de codificació de

⁹². Aquesta combinació no és possible quan *en* substitueix un argument locatiu —*treu això del calaix; treu-n'ho*— (Fabra 1912: § 139, Fabra 1956: § 79, Badia 1962: § 111.3, Bruguera 1988, Ruaix 1991: 75 (n. 13) i Bonet 2002: 943). És admesa quan *en* és «inherent» —*emportar-se'n això; emportar-se-n'ho*— (Badia 1951: § 126.X, Badia 1962: § 118.2, Solà 1982: 147 (n. 52), Ferrater 1981: 8 i Bonet 2002: 943, 965 i 974).

l'autonomia: com que aquest ús de la preposició *de* és una norma característica del català, cal vigilar de no perdre-la.

A la pàgina 72 (la pronominalització per *en* o *ho*) i al final de la pàgina 138, la transcripció tracta d'uns casos en què es dóna el caràcter de facultativa en la llengua oral a una regla del gramàtic, sempre que no afecti la distintivitat. En el cas de la concordança del verb *haver-hi* amb el sintagma nominal que té darrere (pàg. 75), la regla també és facultativa, però sense el límit de la distintivitat.

En dos fragments la transcripció recorre al criteri de la historicitat: a les pàgines 78-79 (per reforçar l'ús del CD sense la preposició *a*) i a les pàgines 130-131 (supressió de *no*). I en un té en compte la diasistematicitat, en defensar l'extensió de la preposició mallorquina «devés» (pàg. 102). En un altre hi ha el criteri de la implantació: quan afirma que «*en*+infinitiu» temporal és preferit pels escriptors (pàg. 86).

En alguns fragments distribueix les formes gramaticals desaconsellades segons la seva gravetat:⁹³ són formes secundàries: la pronominalització per *en* en lloc de *ho* (pàg. 72), la concordança del verb *haver-hi* amb el sintagma nominal que té darrere (pàg. 75), «*al*+infinitiu» temporal (pàg. 86) i la supressió de l'adverbi *no* (pàg. 133). Són faltes: *n'hi* (CD+CI) (pàg. 65), *allí en menjaran 4* (subjecte) (pàg. 76),⁹⁴ el gerundi copulatiu (pàg. 87) i *en sense* (pàg. 107).

I el fragment de la pàgina 142 fa una crítica als gramàtics que imposen arbitràriament —separant-se molt de la llengua parlada— una regla.

⁹³. Al § 5.1.3.2.2.3, un cop buidats tots els textos, caracteritzem la gravetat de les faltes com segueix. Són formes secundàries les construccions que Fabra designava amb expressions com «menys bo», entre altres; és a dir: formes no rebutjables però no preferents. Podem considerar faltes les construccions a les quals Fabra aplica, entre altres, unitats de significació com «defecte» o «incorrecte»; és a dir: formes que no es poden fer servir mai. El fet que aquestes formes rebutjades siguin etiquetades de vegades amb més rigor (amb indicacions com «cal evitar curosament / en absolut» o «del tot / en absolut inacceptable») no és significatiu per a la nostra anàlisi, ja que el grau de rigor acostuma a dependre de l'èmfasi en un context determinat.

⁹⁴. Recordem que aquesta informació prové de la transcripció d'un alumne.

A la pàgina 113, la transcripció ofereix un exercici d'avaluació de formes concurrents —operació inherent a la planificació lingüística, segons la teoria d'aquesta disciplina—: «El compost relatiu *el qual* té alguns avantatges sobre la forma simple, car distingeix el masculí i el femení, el singular i el plural [...] I encara hi ha més cosa a dir-hi: aquest *el qual* pot referir-se a qualsevol cosa i això fa que a molts casos pot ésser tingut en compte igual el relatiu simple que el compost». El mot *avantatges* i la comparació entre les dues menes de relatiu són els indicis d'aquesta avaluació.

9.5.1.1.10. La codificació sintàctica als *Apunts taquigràfics del Curs superior de català (1934-1935)*

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 28-29: «Quan diem gramàtica volem dir parlar i escriure correctament. La gramàtica fa una selecció de paraules i formes, puix que el seu objecte és d'advertir quines són aquelles formes que no s'admeten, és a dir, les faltes de gramàtica. *Sapiguer* és una falta de gramàtica. La gramàtica de les llengües literàries és convencional, però no per això deixa d'ésser important i necessària.» [Reproduït per Miravittles (1971).]

P. 30: «La llengua és una cosa que va evolucionant, que experimenta certs canvis dels quals no ens adonem, però que a la llarga fan que una llengua al cap d'uns certs anys sigui diferent. El treball és evitar-ho, però si a pesar dels esforços triomfa una forma nova, aleshores s'accepta. Els gramàtics no poden dir altra cosa que: En aquest moment això és bo i allò altre és dolent. Per això algú⁹⁵ ha dit, amb molt d'encert, que les faltes de gramàtica d'avui són la llengua de demà.» [Reproduït per Miravittles (1971).]

P. 238: «*He vist en Joan. En Joan, l'he vist.* En rigor s'hauria de dir així: *L'he vist, en Joan.* Frase de Bernat Metge: *En el seu llit, mai no s'hi dorm.* El mal de la prosa catalana moderna és l'expressió d'aquesta anticipació. Quan vol destacar en el seu llit no ens fa cap efecte. Més que una falta de gramàtica, és una qüestió de sentit: és l'estil. » [Reproduït per Miravittles (1971).]

El primer fragment defineix clarament la gramàtica com un producte clar de l'operació de codificació, fruit d'una selecció de les formes i construccions de la llengua. I hi ha una definició, implícita, de *falta de gramàtica* com a «forma que no s'admet en la gramàtica». Aquesta «gramàtica de les llengües literàries» té com a característica fonamental la convencionalitat.

⁹⁵. Al § 3.1.1.1.13 ja exposem qui creiem que pot ser aquest «algú».

El segon fragment exposa la relació entre canvi lingüístic i codificació: el codificador ha d'avaluar a cada moment les novetats («En aquest moment això és bo i allò altre és dolent»); només en el moment en què una novetat esdevé realment una norma generalitzada («triomfa»), el gramàtic en certifica la validesa. Destaca també la idea que la falta és una novetat respecte a la regla.

En el tercer fragment, l'afirmació final («Més que una falta de gramàtica, és una qüestió de sentit: és l'estil») dóna a entendre que l'abús de l'ordre no neutre dels elements de la frase no és incorrecte però és estilísticament inadequat.

9.5.1.1.11. La codificació sintàctica a la conferència a l'Escola Normal de Mestres (2/9/1935)

En aquest text hem trobat el següent fragment relatiu a la codificació sintàctica:

P. 197: «[...] Però en gramàtica hi ha això de la tradició. Sobretot en totes les gramàtiques modernes, es troba que han anat perpetuant la gramàtica de les llengües clàssiques. Aleshores ve una altra tortura que és la de voler subjectar i analitzar una llengua viva amb les mateixes normes emprades per les gramàtiques llatines i gregues.» [Repr. per Solà i Marcet (1998).]

La transcripció denuncia la pràctica metodològicament inadequada de descriure les normes objectives d'una llengua i de codificar-ne algunes aplicant la descripció i la codificació de les normes gregues antigues i llatines, denúncia feta des d'una concepció lingüística implícita. És una manifestació del criteri de l'adequació a una concepció lingüística (es rebutgen les formes considerades aberrants a partir de la concepció dels funcionaments lingüístics que tenen els codificadors), proposat per Lamuela i Costa (2002), ja que no es pot codificar una llengua amb regles d'una altra.

9.5.1.1.12. La codificació sintàctica a la *Gramàtica catalana. Curs mitjà* (1918 [1935])

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 7: «No totes les formes nominals, pronominals i verbals que existeixen en els diferents parlars catalans són admissibles en la llengua literària, ni totes les formes admissibles podien ésser consignades en aquest curs mitjà, —com ho seran en el curs superior,— sinó tan sols les formes més generalment usades pels escriptors actuals. [...]

[...] «[El fet de no admetre totes les variants geogràfiques] fa indispensable el present advertiment als mestres per a aquells casos en què la forma consignada en el llibre no sigui l'habitual en el dialecte de llurs deixebles. En tant que aquella serveix (parts I i II) per a il·lustrar una definició [...], cal que el mestre la reemplaci per la forma usual en el parlar dels alumnes: [...] Però, més tard, no ha de deixar mai de fer-los conèixer la forma consignada en el llibre [...], i fer-los saber que aquesta és la forma preferida pel llenguatge literari. I llavors caldrà que els ensenyi quines de les formes dialectals no registrades en el llibre són tolerables en la llengua literària i quines hi són del tot inadmissibles [...] un mestre de Barcelona ensenyarà als seus alumnes que no els cal escriure *nosatros* sinó *nosaltres*, ni *aquet* sinó *aquest*, ni *capiguer* sinó *cabre*.»

En el primer fragment Fabra explicita les operacions de selecció de formes admissibles i de difusió gradual segons el grau d'acceptació de les seves propostes pels escriptors: les menys acceptades havien d'anar⁹⁶ al curs superior.

En el segon fragment situa el lloc de les varietats geogràfiques en la codificació i en la difusió de la norma prescriptiva. En les explicacions teòriques, han de fer la funció de llengua real per exemplificar els conceptes. En l'explicació de la norma, les seves formes o construccions han de quedar situades, segons el cas, com a normatives, com a tolerables o com a inadmissibles en la llengua literària. La referència, amb tres exemples, al mestre de Barcelona sembla una estratègia clara per evidenciar que el dialecte barceloní tal qual no és la «llengua literària».

9.5.1.1.13. La codificació sintàctica al *Curs superior de català* (1936-1937)

En aquesta transcripció hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 46: «Actualment l'article en català, té una posició perfectament fixada; precedeix el substantiu o adjectiu del qual és determinant i no se'n pot separar.»

P. 89: «L'infant, en un estat de llenguatge pre-gramatical, amb quatre soles paraules [...] expressa un pensament amb una d'aquestes paraules.»

⁹⁶. Com diem al § 2.1.1.1.15 (nota 56), Marçet i Solà confirmen que el curs superior no es va publicar.

P. 113-114: «A pesar que el català estava preparat per a admetre la preposició *a*, i a pesar d'haver estat supeditat al castellà, s'ha pogut introduir la construcció sense preposició, perquè encara és viva.»

P. 114: «Totes dues construccions [*he vist la teva germana* i *he vist a la teva germana*] són vives en el llenguatge parlat [...] No s'admet com a bona» en la llengua escrita la segona.

P. 194: «En sintaxi, el gramàtic ha d'anar amb compte a donar regles, perquè la sintaxi no és com l'ortografia, perquè en la llengua parlada surt la construcció condemnada i al cap de vint anys els gramàtics han de sucumbir i donar-la com a bona. Només es pot fer que aconsellar i, si els escriptors adopten la construcció bona, amb el temps allò pot ser una regla sintàctica.»

P. 202-203: «En l'època de la decadència [*sic*], el castellà ens ha fet molt bé, perquè si no haguéssim disposat d'una altra llengua que tenia les seves regles, s'haurien perdut moltes construccions que eren semblants. Això serví perquè el català no es convertís en un patuès.»

P. 206-207: «Una expressió és acceptable quan té una força estilística, que vol dir que s'ha d'usar segons els casos, però, per fer-ho més literari, anar posant el *bo i* és una cosa esgarrifosa.»

P. 207: «aquest *bo* té l'inconvenient gravíssim que hi ha una gran extensió de Catalunya en què *bo i* vol dir 'gairebé', i en certs indrets quan diuen, p. e., *bo i malalt* volen significar 'una mica malalt'. Això demostra que la llengua nacional no pot anul·lar certes paraules, perquè si hi ha una regió de Catalunya en què *blat de moro* en diuen *panís*, i s'hi entenen bé, no és just que es modifiqui la paraula. Però, parlant, s'ha de prendre una precaució i dir: d'això que vosaltres en dieu *panís*, nosaltres en diem *blat de moro*; ara ens entendrem. Per tant [*sic*] *panís* en lloc de *blat de moro*, no pot ésser acceptat en la llengua literària.»

P. 221: «En casos determinats podem veure si és millor posar el [relatiu] simple o el compost; això és qüestió d'estil i l'escriptor trobarà el mot adient, perquè davant de dues construccions correctes n'hi ha una de preferible a l'altra. La gramàtica hi pot fer poca cosa.»

P. 221-222: «*El qual* és un relatiu que ens permet de fer frases de relatiu molt complexes, poc pròpies de la llengua parlada. [...] ¿Quan es poden usar tots dos [relatiu simple i compost]? Depèn del context. Si és un llenguatge que s'ha d'acostar al familiar s'usa el simple, però en llargs períodes i per la claredat de la construcció s'ha de donar la preferència al compost, que és més propi d'estils més clars i més a part del llenguatge parlat.»

P. 226: «Aquí es veuen les dificultats de la descastellanització en la sintaxi catalana. Un cop s'ha determinat el castellanisme i s'ha indicat el remei, ve la dificultat pràctica [...] és molt fàcil que en escriure s'escapi un *el que*, perquè en aquell moment no hi pensem.»

P. 227-228: «Es va descobrir que això [*l'obra en la que*] era un castellanisme estudiant una gramàtica de les llengües llatines, on en el capítol del relatiu, deia que el castellà era l'única llengua llatina que posseïa una segona forma de relatiu compost: *el que*. Llavors [...] es va veure que havia penetrat [en català] en l'època de la decadència [*sic*] o bé que era una coincidència de les dues llengües [...] Llavors es van agafar els textos antics i es va veure que no hi havia cap *el que* que correspongués a *el qual*.»

P. 229: «El primer cas [*la dona que li han tallat un braç*] es podria admetre en la llengua literària si l'autor volia imitar el llenguatge del poble.»

P. 300-301: «Quan es dóna una regla que introdueix una modificació en el llenguatge, no s'ha d'ésser massa rigorós en aplicar-la; p. e., la regla de la partícula *no*, en una proposició negativa [...] De manera que en les oracions merament expositives, la regla no és rígida, sinó que es limita a dir que és millor no fer-la [...]»

P. 301: «per aplicar les regles, cal recordar ben bé el seu enunciat.»

P. 325-326: «Una de les coses més funestes de les gramàtiques d'una llengua naixent han estat les regles. És una paraula que s'hauria de suprimir en els tractats de gramàtica.»

P. 330: «En aquests casos en què l'acció expressada per l'infinitiu, al mateix temps que el motiu de l'acció expressada pel verb principal és també l'objecte, lògicament són possibles les dues preposicions [*per* i *per a*], però el dia que les coneguéssim bé, podríem usar l'una o l'altra, segons predominés la idea del motiu, o la idea de l'objecte.»

Aquests fragments de la transcripció tracten de la codificació, de la vehiculació i de l'elaboració. Pel que fa a la primera operació, en els passatges de les pàgines 113-114 i 114 es veu subjacent a una norma prescriptiva el reforçament d'una norma objectiva —el complement directe sense preposició— mantinguda en la llengua oral des de l'edat mitjana, enfront d'una altra deguda a interferència del castellà.

Cinc fragments parlen de l'avaluació del procés de difusió de la codificació sintàctica. El de la pàgina 194 exposa el tacte i la prudència que calen per establir una regla sintàctica: flexibilitat en aplicar el criteri —permetent la coexistència de la proposta i de la construcció a substituir— i rigor només si la proposta —en virtut del criteri literari de correcció, l'acceptació pels escriptors— qualla, moment a partir del qual esdevé *regla* i la construcció defectuosa, *falta*. Per tant, codificació i vehiculació són operacions íntimament lligades.

La transcripció de les pàgines 300-301 mostra una estratègia en la difusió d'una norma sintàctica: es pot ser temporalment flexible, donant-la com a facultativa per veure si els escriptors s'hi senten còmodes i la fan seva.

Els altres tres fragments relacionats amb l'avaluació de la difusió parteixen de casos concrets. A la pàg. 226, d'una manera indirecta en parlar de les «dificultats de descastellanització»: hi ha dificultats a fer quallar les propostes alternatives als hispanismes. A la pàg. 113-114, al contrari, constata l'èxit en la difusió de la construcció del complement directe sense preposició. I a la pàg. 330, practica l'avaluació de l'ús pertinent d'una manera hipotètica.

El fragment de les pàgines 202-203 sorprèn si es té en compte que Fabra emprèn en sintaxi sobretot una obra de «descastellanització». Suposant que no hi ha cap problema de transcripció, el fragment manifesta la paradoxa que el coneixement pels catalanoparlants de certes regles gramaticals del castellà ha permès mantenir certes normes objectives del català; cal deduir, doncs, que aquestes normes objectives coincidien amb les del castellà i els convenia la codificació que en castellà se n'havia fet. I això va evitar que el català esdevingués un «patuès». Recordem que en el capítol anterior (§ 9.4.1.1.10.3) hem recollit la definició que el DGLC fa d'aquesta unitat de significació, com a «parlar dialectal, esp. el privat de cultura literària i emprat sols en la conversació familiar», el qual Fabra caracteritza com una modalitat inferior al llenguatge, sense elaboració i restringit als registres espontanis informals orals. Per tant, la circumstància feliç que una part de la codificació del castellà servís per al català n'ha permès l'ús en els registres no espontanis formals escrits.

Encara en l'àmbit de la codificació el passatge de la pàgina 207, planteja el problema de codificació en casos en què hi ha dues normes objectives si fa no fa igualment esteses: aleshores sembla deduir-se que la transcripció admet la variació en registres no formals, però que aquesta variació ha de desaparèixer com més formal és el registre.

A les pàgines 221-222, la transcripció fa servir el criteri de la distintivitat com un criteri per triar el relatiu compost —«per la claredat de la construcció»— com a construcció de la llengua literària.

A la pàgina 226, el text tracta de les dificultats de tenir en compte en sintaxi el criteri de l'autonomia.

En el següent fragment (pàg. 227-228), la transcripció explica com es va determinar l'espanyolitat del relatiu compost *el que*: perquè és una construcció exclusiva del castellà i és absent en el català medieval, el seu ús en el català escrit contemporani només pot ser, lògicament, fruit de la interferència del castellà. És a dir, el fragment explicita una manera d'avaluar la genuïnitat d'una construcció sintàctica.

El fragment de les pàgines 325-326 és una altra afirmació una mica sorprenent en un gramàtic. Presa literalment —i suposant que no hi ha cap problema de transcripció—, és un manifest antinormista. Interpretada en el conjunt de la producció fabriana, es pot interpretar com una altra crítica a la gramàtica tradicional, que aplicava conceptes i descripcions de les llengües clàssiques i, a més, feia prescripcions taxatives i rígides. No podem deixar de comentar, d'altra banda, la metàfora biològica de la unitat *llengua naixent*: suggereix la idea que una llengua és un organisme que necessita desenvolupar-se, que pot assolir una plenitud i que pot envellir fins a morir. És una metàfora del mateix camp semàntic que la metàfora del «redreçament» que la llengua i de la definició del DGLC del llenguatge com un conjunt de mots i maneres de combinar-los, especialment el fixat i elaborat per un llarg ús.

En l'àmbit de l'elaboració funcional, hi ha un fragment (pàg. 206-207), en què la transcripció entra en el terreny de l'estil, com a tria més o menys elegant de formes. A continuació, hi ha un fragment (pàg. 221), on manifesta la relació que hi pot haver entre codificació i elaboració: la codificació pot acceptar o prescriure més d'una construcció, i els contextos o la voluntat expressiva del parlant en determinen la distribució. En el fragment següent (pàg. 221-222), es manifesta que l'orientació del parlant en l'ús dels relatius té a veure amb una distribució estilística: el relatiu compost serveix per a oracions complexes i que demanen precisió, poc habituals en la llengua oral; el simple ja serveix per a registres que demanen menys precisió.

Finalment, en el terreny de l'estandardització, és destacable que en el fragment de la pàgina 229 apareix la llengua literària —aquí clarament com a «llengua de la literatura»— com una modalitat que podria admetre construccions pròpies d'un sector poc curós amb la llengua, el poble, en virtut d'una voluntat d'«imitar» la seva manera de parlar. Per tant, la llengua literària no és un registre o una varietat monolítica.

Hi ha dos fragments en què podem apreciar manifestacions relatives a la norma objectiva: quan la transcripció exposa la posició proclítica de l'article en català (pàg. 46) i quan al·ludeix a l'«estat pre-gramatical» de l'infant (pàg. 89).

9.5.1.1.14. La codificació sintàctica a la *Gramàtica catalana* (1946)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 55: «En la llengua parlada es reemplaça sovint aquest [els] per *els hi* (Ex.: *Els hi he escrit una lletra*); però aquesta substitució no és considerada correcta [...]».

P. 56: «En *Li heu tornat el rellotge? — Encara no li hem tornat*, el primer *li* és correcte (vol dir *a ell*), el segon és incorrecte [...]

No és correcte *Tu no vols vendre el castell als hereus del comte; jo els hi vendria* [...]

P. 57: «En el parlar de Barcelona (i altres indrets) la combinació *li'n* es troba substituïda per *n'hi*. [...] *Li'n*, no cal dir-ho, és preferible a *n'hi*, sols admissible en l'estil col·loquial. Del tot inadmissible *els en hi* en lloc de *els en*.»

P. 62: «Fora d'aquests casos [*a mi; l'un a l'altre; com el gat a la rata*], la introducció del complement directe amb la preposició *a* és en general considerada incorrecta [...]».

P. 63: «Cal evitar curiosament el defecte, no rar en la llengua parlada, consistent a usar *amb* en lloc de *en* o *a*. [...]

No és rar de trobar l'adverbi *baix* usat en substitució de la preposició *sota*. Es una falta que cal evitar: *baix zero* [...], etc., són expressions incorrectes [...]

P. 67: «Una falta greu que es comet sovint en la llengua parlada és la substitució de l'adverbi quantitatiu *gens* pel pronom *res*.»

P. 69: «Però una frase com *Ho ha fet sense que cap de nosaltres li ho manés* [...]; i ací seria una falta d'adjuntar un *no* al verb de la proposició subordinada.»

P. 71: «*No li era permès d'anar-hi* o *No li era permès anar-hi*. En general, la primera construcció és considerada avui preferible a la segona.»

P. 72: «*Hi enviaré el noi per a saber noves de la malalta*. Però quan, com s'esdevé en el darrer exemple, el fi que hom es proposa és el motiu de l'acció expressada pel verb del qual l'infinitiu és complement, cap [*sic*] emprar la preposició *per* en lloc de *per a* (o *per tal de*), i àdhuc en molts casos (quan volem emfasitzar que aquell fi és el mòbil de la nostra acció) hom empra *per* de preferència a *per a*.»

P. 74: «No és recomanable la substitució de *haver de* per *tenir de*; la de *haver de* per *tenir que* és del tot inadmissible. [...]

Quan després d'haver expressat un pensament, afegim a la proposició, a manera de complement, un grup gerundial això dóna lloc a una frase incorrecta. [...]

L'he trobat estudiant. Aquest fet pot donar lloc a frases ambigües que cal evitar en el cas que el context no ens deixi fàcilment endevinar quin és el subjecte del verb en gerundi.»

P. 77: «És una falta que cal evitar curiosament de representar [l'antecedent] una segona vegada per mitjà d'un pronom feble. [...] Aquestes frases són incorrectes [...]

Cal evitar una falta que consisteix a usar la combinació *el que* com l'equivalent del relatiu compost *el qual* [...]

Aquest capítol i el que segueix tracten de... i *El capítol III, en el que s'expliquen...* En la primera frase [...] la frase és correcta. En la segona frase *el que* vol dir *el qual* [...]: la frase és incorrecta [...]

P. 79-80: «És del tot inacceptable d'emprar amb aquesta significació l'adjectiu o l'adverbi precedits de l'article definit *el* invariable (substituint un *lo* de la llengua parlada), que condueix a construccions absurdes com *No podria dir-vos el bonica que és aquella noia*.»

P. 81: «Dues faltes es cometen avui sovint en les proposicions subordinades introduïdes amb la conjunció *que*:

1. Omissió de la conjunció. [...] 2. Anteposició innecessària de les preposicions [...]

P. 82: «Cal evitar les construccions *tenir que* i *haver-hi que* [...]

P. 83: «Una falta greu [...] consisteix a emprar el mot conjuncional *doncs* com una conjunció de subordinació amb un sentit causal.»

P. 86-87: «Una falta que es comet algunes vegades en aquestes proposicions és la d'emprar *quin* en lloc de *el qual* [...]

En la majoria d'aquests fragments, Fabra qualifica el que anomenem «formes desaconsellades» segons la seva gravetat. Semblen endevinar-se les distincions següents:

1. Faltes:

a) Formes rebutjades amb força èmfasi: *els en hi* («del tot inadmissible») per *els en* (pàg. 57); *amb* («cal evitar-la curosament») per *en* o *a* (pàg. 63); *res* («falta greu») per *gens* (pàg. 67); *tenir que* («del tot inadmissible») per *haver de* (pàg. 74); «cal evitar[-la] curosament» el pleonasma en les oracions de relatiu (pàg. 77); *No podria dir-vos el bonica que és* («del tot inacceptable») per *No podria dir-vos com és de bonica* (pàg. 79-80); *doncs* causal (pàg. 83).

b) Formes rebutjades sense èmfasi (o sense una qualificació explícita): *els hi* per *els en* la llengua parlada (pàg. 55); *li* per *l'hi* i *els hi* per *els el* (pàg. 56); preposició *a* amb el complement directe (pàg. 62); *baix* («falta que cal evitar») per *sota* (pàg. 63); *Ho ha fet sense que cap de nosaltres no li ho manés* («falta») per *Ho ha fet sense que cap de nosaltres li ho manés* (pàg. 69); *el que* («cal evitar aquesta falta») per *el qual* (pàg. 77); omissió de la conjunció *que* i ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* (pàg. 81): cal evitar *tenir que* i *haver-hi que* (pàg. 82); *quin* («falta») per *el qual* (pàg. 77).

2. Formes secundàries: *n'hi* («admissible en l'estil col·loquial») per *li'n* («preferible») (pàg. 57); *No li era permès anar-hi* per *No li era permès d'anar-hi* («preferible») (pàg. 71); *tenir de* («no recomanable») per *haver de* (pàg. 74).

Un altre fet destacable és —com comentem al § 9.3.2.22— que hi ha un fragment en què el lector no pot deixar d'interpretar que la construcció qualificada de «falta» és posterior a la construcció considerada «correcta», malgrat que són dues construccions paral·leles en el temps o, fins i tot, malgrat que la codificació d'una de les dues és fruit d'una tria entre totes dues. A la pàgina 55, el Mestre afirma que «en la llengua parlada es reemplaça sovint aquest [els] per *els hi* (Ex.: *Els hi he escrit una lletra*); però aquesta substitució no és considerada correcta [...]». La distribució entre les dues construccions és geogràfica, no pas temporal.⁹⁷ També hi ha aquesta presentació a la pàgina 57: «En el parlar de Barcelona (i altres indrets) la combinació *li'n* es troba substituïda per *n'hi*.» Sembla que Fabra fa el mateix planteig —potser no tan clarament— a la pàgina 63 quan afirma que «no és rar de trobar l'adverbi *baix* usat en substitució de la preposició *sota*». És a dir, a partir del moment que és codificada, una construcció passa a tenir un estatut de forma primera —si més no, principal— respecte a la qual la forma no correcta és una desviació. Es pot dir que Fabra considera tan implantades aquestes propostes que les construccions concurrents en són substitucions.

Encara en el terreny de la codificació, trobem el criteri de la distintivitat a la pàgina 63, d'una manera indirecta, ja que el Mestre estigmatitza la confusió entre *amb*, d'una banda, i *en* o *a*, de l'altra; i a la pàgina 74, explícitament, però com a avís que determinades estructures, sense ser incorrectes, poden ser ambigües.

Finalment, també en aquest àmbit, hi ha un cas de doble possibilitat entre *per* i *per a* davant d'infinitiu segons l'èmfasi, causal o final, de la construcció (pàg. 72).⁹⁸

I trobem un exemple d'elaboració funcional, quan el lingüista gracienc fa un distribució estilística entre *n'hi* («sols admissible en l'estil col·loquial») i *li'n* (pàg 57).

⁹⁷. Estrictament, ho és en l'àmbit de la gramàtica històrica.

⁹⁸. Hem marcat el verb *cap* amb un *sic*, perquè en la versió publicada l'any 1956 d'aquesta gramàtica va ser substituït per *cal*. Veg. al § 5.1.1.1.15, el fragment citat de la pàgina 86-87 i la n. 15.

9.5.1.1.15. La codificació sintàctica a la *Gramàtica catalana* (1956)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 32: «L'adjectiu arcaic *llur* pot emprar-se en lloc de *seu* quan aquest significa “d'ells” o “d'elles” [...]

En molts parlars catalans s'ha perdut l'antiga distinció entre *aqueix* i *aquest*, distinció que convindria conservar en l'estil epistolar [...]
[...] en lloc de *els demás* cal dir *els altres* [...]

P. 33: «Cal dir *tal i tal* [...] i no *tal i qual*. *Qual*, contraposat a *tal*, és solament admissible en l'expressió *tal qual*. [...]

[...] És incorrecte d'usar *varis* [...] com a numeral indefinit.»

P. 35: «Sovint es prefereix *ell* a *si* sobretot en el plural. [...]

[...] com a concurrent d'una expressió com *l'incompreensible*, hi ha l'expressió *la cosa incompreensible* (preferible en molts casos).»

P. 60: «Pot [...] dir-se *Vaig anar-hi*, o *Hi vaig anar*, però, en cap manera, com fan alguns, *Hi vaig anar-hi* (Cp. *Hi ha d'anar-hi*, també incorrecte [...])»

P. 66: «El dit membre [«el vaixell que esperàveu»] no és ja, doncs, sentit com el complement-acusatiu [*sic*] de *haver-hi* (altrament seria representable per *el* [...]), sinó més aviat com el seu subjecte (com *un parent meu* l'és del verb *arribar* en la proposició *Ha arribat un parent meu* [...]), i s'explica que la llengua hagi acabat per fer-hi concordar el verb, d'on han pres naixença construccions com *Hi han dos homes* [...] Aquestes construccions, llargament usades en la llengua parlada, han estat fins avui considerades incorrectes, però potser algun dia s'hauran d'admetre en la llengua escrita, en concurrència, naturalment, amb les construccions tradicionals *Hi ha dos homes* [...] (úniques fins avui considerades correctes).»

P. 67: «Quan el verb està en un temps compost [...], el participi es pot fer concordar amb el complement-acusatiu [*sic*] del verb [...]. En general, però, és preferible deixar-lo invariable [...], i solament fer-lo concordar amb el complement-acusatiu quan aquest és *la*, *les*, *els* o *en* (sobretot quan és *la*). [...]

P. 69: «[...] quan el complement-acusatiu és un dels pronoms *em*, *et*, *ens* i *us*, el complement datiu és representat per *hi* [...]: *Em van presentar al marquès: M'hi van presentar* (no *Li'm van presentar*) [...]

P. 72: «En molts casos poden emprar-se indiferentment *a* o *en*: els noms propis, l'article definit [...], *quin* demanen davant seu, els primers exclusivament i els altres preferentment, la preposició *a*; *un*, *algun* i els demostratius [...], en canvi, demanen preferentment la preposició *en*.»

P. 73: «Les combinacions dels pronoms *el*, *la*, *els* i *les* [...] amb el pronom *en* són *l'en*, *la'n*, *els en* i *les en* [...], les quals, davant d'un verb començat en vocal o *h*, són reemplaçades per *el n'*, *la n'*, *els n'* i *les n'* [...]. Alguns escriptors, però, prefereixen escriure *l'en hem tret* en lloc de *el n'hem tret*, usant així, excepcionalment, *en* en lloc de *n'* davant de vocal [...]

P. 76: «[...] hi ha casos en què [el «complement-acusatiu»] és normalment introduït amb la preposició *a*. [...] Fora d'aquests casos, la introducció del complement-acusatiu amb la preposició *a* és en general considerada incorrecta, i com sigui que la llengua parlada l'usa llargament, en concurrència amb la construcció correcta, és convenient que, cada vegada que ens ve a la ploma un complement introduït amb la preposició *a* [...], ens deturem a examinar si es tracta d'un complement-acusatiu o d'un complement-datiu. [...]

[...] cal evitar el defecte, no rar en la llengua parlada, consistent a usar *amb* en lloc de *en* o *a*. [...] però es pot usar *amb* (en concurrència amb la preposició *en* o *a* [*sic*]) per a introduir la designació d'un vehicle. Ex.: *Van venir amb la tartana del Xic. Llavors molts de la nau no pensaren altra cosa sinó de fugir amb les barques.*

[...] No és rar de trobar l'adverbi *baix* usat en substitució de la preposició *sota*. És una falta que cal evitar: *baix zero* [...] són expressions incorrectes [...]

P. 77: «[...] *Per a* en lloc de *cap a* és solament admissible en el sentit de “amb destinació a” [...] Com a sinònimes de *cap a*, es troben usades en la llengua escrita les preposicions *devers*, *vers* i *envers*; la segona significa més aviat “cap a la banda de”, i així mateix *envers*; però aquesta s'usa gairebé exclusivament en sentit figurat amb la significació que mostren els següents exemples: *No has estat just envers els teus companys.* [...]

P. 79-80: «[...] en el cas IV, cal emprar *el*, *la*, *els* o *les* en lloc de *ho*. Ex.: *En Joan ¿l'és o no l'és, el mestre d'Espot?* [...]

P. 80: «[...] amb *fer-se* [...] s'usa *en*, que es troba també emprat, en concurrència amb *ho*, quan el verb és *ésser* o *estar*. [...]

P. 86: «Quan un infinitiu fa de subjecte d'un verb i va posposat a aquest, pot ésser, en molts casos, introduït amb la preposició *de* o sense preposició. [...]

Quan un infinitiu fa de complement-acusatiu de certs verbs, admet d'ésser introduït amb la preposició *de*. [...] els complements introduïts amb la preposició *de* de què es parla en el § 77, els quals són representables pel pronom feble *en* [...] i en els quals no és possible [...] l'omissió de la preposició *de*. [...]

Quan un infinitiu fa de complement d'un verb que, en el cas d'ésser el seu complement un nom o pronom, s'hi enllaçaria amb la preposició *en* [...], l'infinitiu no s'ha d'introduir amb aquesta preposició, sinó amb la preposició *a*. [...]

L'infinitiu precedit de la preposició *en* introdueix complements adverbials que expressen precedència, causalitat— [...] ** [«** Amb el mateix valor que aquest *en*, es troba la preposició *a* seguida de l'article definit: [...] Però, avui, aquesta construcció és més aviat evitada.»], nota a la p. 87]»

P. 86-87: «[...] quan [...] el fi que hom es proposa és el motiu de l'acció expressada pel verb del qual l'infinitiu és complement, cal [*sic*] emprar la preposició *per* en lloc de *per a* (o *per tal de*), i àdhuc en molts casos (quan volem emfasitzar que aquell fi és el mòbil de la nostra acció) hom empra *per* de preferència a *per a*.»

P. 87: «[...] si el verb del qual és complement l'infinitiu està en un temps compost i el precedeix algun dels pronoms febles *la*, *les*, *els* i *en*, es pot fer concordar el participi amb aquests pronoms.»

P. 88: «En aquests conjunts [*poder / voler / gosar / deure / haver de / començar a / deixar de* + infinitiu] els pronoms febles complements del verb en infinitiu poden anteposar-se al verb principal i aquesta anteposició, perfectament admissible, és sens dubte la preferentment usada en la llengua parlada; i, si el verb principal està en un temps compost i el precedeix algun dels pronoms *la*, *les*, *els* o *en* [...], el seu participi es pot fer concordar amb aquest pronom [...] No és recomanable la substitució de *haver de* per *tenir de*; la de *haver de* per *tenir que* és del tot inadmissible.

[...] En una llengua com el català, en què s'usa *va escoltar* amb el valor d'un pretèrit, s'ha d'anar molt amb compte en el maneig d'una perífrasi com *va a escoltar* amb el valor d'un futur.

[...] Quan després d'haver expressat un pensament, afegim a la proposició, a manera de complement, un grup gerundial, sovint això dóna lloc a una frase incorrecta. Ex: *Va caure del terrat al carrer, trencant-se una cama.*»

P. 93: «[...] així com [...] *el qual* no pot substituir el relatiu feble *que* en les proposicions determinatives [...], és ell el relatiu que s'empra exclusivament darrera de la major part de les preposicions fortes, darrera de les locucions prepositives, darrera d'un nom o verb (gerundi) del qual sigui complement, etc. [...]

P. 94: «Cal evitar una falta que consisteix a usar la combinació *el que* com l'equivalent del relatiu compost *el qual*. [...]

Una altra falta que cal evitar curiosament és la que consisteix a usar *el quin* en lloc de *el qual*. [...]

P. 95: «Notem que són correctes construccions com: *Aquest mot, que apareix en el text d'on creïeu haver-lo tret...* [...]; i en canvi serien incorrectes construccions com: *Un home que ella diu que l'ha vist...* [...]

[...] Cal evitar, en general, aquesta construcció [”És una fusta que se'n fan mobles”]; és, però, difícil de prescindir-ne en l'estil col·loquial, sobretot quan la construcció correcta donaria a la frase un caient excessivament artificiós, impropri d'aquell estil.»

P. 97: «És del tot inacceptable d'emprar amb aquesta significació l'adjectiu o l'adverbi precedits de l'article definit *el* invariable (substituint un *lo* de la llengua parlada [...]), ço que condueix a construccions absurdes com *No podria dir-vos el bonica que és aquella noia.*»

P. 98: «[...] *Aniran a cercar-lo on que s'hagi amagat.* Es faria sens dubte bé d'admetre una simplificació anàloga en el cas de *qualsevol*, pronom, i sobretot de *qualsevol cosa*, no defugint d'emprar les combinacions *qui que* i *què que* (ja posades en ús per alguns escriptors). [...]

[...] quan una proposició introduïda amb la conjunció *que* fa de complement d'un verb [...] que, en el cas d'ésser el seu complement un nom [...], s'hi enllaçaria per mitjà d'una de les preposicions *de*, *a* i *en* [...], es prescindeix normalment de la preposició [...]

P. 99: «Dues faltes es cometen sovint en les proposicions subordinades introduïdes amb la conjunció *que*: 1. Omissió de la conjunció. [...] 2. Anteposició de les preposicions *de*, *a* i *en* a la conjunció *que*. [...] l'omissió de la preposició no és l'únic mitjà d'evitar les combinacions *de que* [...] pot evitar-se la combinació *de que* [...] reemplaçant-la pel grup *del fet que* o bé ometent la conjunció i posant en infinitiu el verb de la proposició subordinada [...] pot, així mateix, evitar-se l'encontre de la preposició i de la conjunció *que* intercalant entre elles i el mot *això*. [...]

Cal evitar les construccions *tenir que* i *haver-hi que* per *haver de* i *caldre*. [...]

El conjunt *tenir res a fer* és preferible al [*sic*] *tenir res que fer*.»

P. 103-104 : «[...] la llengua empra freqüentment aquesta darrera frase [«Tinc por que no arribin»] com a equivalent de *Tinc por que no arribaran*. Mentre una construcció com *que no arribin* equivalent a *que arribaran* no sigui eliminada de la llengua (i sembla molt difícil d'aconseguir-ho) s'ha d'anar molt amb compte en usar el subjuntiu en les subordinades que són complements d'un mot que expresa temença [...]

P. 105 : «Quan el terme relatiu ha d'anar precedit d'una preposició, en lloc de *la qual cosa* pot emprar-se el relatiu simple *què*. [...] Àdhuc algun cop es troba un *que* introduint aquesta mena de proposicions relatives. Ex.: *L'aigua passava per damunt del pont; que sembla que no pot ésser.* [...]

[...] Una falta que es comet algunes vegades en aquestes proposicions és la d'emprar *quin* en lloc de *el qual* dient, per exemple, *...Cent mil pessetes; quina suma destinaren a...*»

P. 106 : «[...] la conjunció arcaica *car*, que no és d'aconsellar d'usar per a introduir una proposició causal verament subordinada.»

Essent aquest text una versió posterior de la gramàtica anterior, també en aquest la majoria dels fragments qualifiquen les «formes desaconsellades» segons la seva gravetat:

1. Faltes:

a) Formes rebutjades amb èmfasi: «en cap manera, com fan alguns, *Hi vaig anar-hi*» (pàg. 60); «la [substitució] de *haver de* per *tenir que* és del tot inadmissible» (pàg. 88); «Una altra falta que cal evitar curiosament és la que consisteix a usar *el quin* en lloc de *el qual*.» (pàg. 94).

b) Formes rebutjades sense una qualificació explícita: «en lloc de *els demás* cal dir *els altres*» (pàg. 32); «cal dir *tal i tal* i no *tal i qual*» i «és incorrecte d'usar *varis* com a numeral indefinit» (pàg. 33); «cal evitar» usar *amb* en lloc de *en* o *a* i *baix zero* (pàg. 76); «cal emprar» *En Joan ¿l'és o no l'és, el mestre d'Espot? [...]*» (pàg. 79-80); «Quan un infinitiu fa de complement d'un verb que, en el cas d'ésser el seu complement un nom o pronom, s'hi enllaçaria amb la preposició *en* [...], l'infinitiu *no s'ha d'introduir* amb aquesta preposició, sinó amb la preposició *a*» (pàg. 86); «Quan després d'haver expressat un pensament, afegim a la proposició, a manera de complement, un grup gerundial, sovint això dona lloc a una frase incorrecta.» (pàg. 88); «Cal evitar una falta que consisteix a usar la combinació *el que* com l'equivalent del relatiu compost *el qual*.» (pàg. 94); «serien incorrectes construccions com: *Un home que ella diu que l'ha vist...*» i «Cal evitar, en general, aquesta construcció [“És una fusta que se'n fan mobles”].» (pàg. 95); «Dues faltes [...]: 1. Omissió de la conjunció [*que*]. [...] 2. Anteposició de les preposicions *de*, *a* i *en* a la conjunció *que*», «Cal evitar les construccions *tenir que* i *haver-hi que* per *haver de* i *caldre*» (pàg. 99) i «Una falta [...] emprar *quin* en lloc de *el qual*» (pàg. 105).

En aquest bloc, hi ha un fragment que cal comentar amb deteniment. És el de les pàgines 86-87: «quan [...] el fi que hom es proposa és el motiu de l'acció expressada pel verb del qual l'infinitiu és complement, cal [sic] emprar la preposició *per* en lloc de *per a* (o *per tal de*), i àdhuc en molts casos (quan volem emfasitzar que aquell fi és el mòbil de la nostra acció) hom empra *per* de preferència a *per a*». Hem marcat amb un *sic* el verb *cal*, perquè en aquest mateix paràgraf de la versió de 1946 (v. § 9.5.1.1.14, fragment de la pàgina 72) hi ha el verb *cap*.⁹⁹

2. Formes secundàries:¹⁰⁰

«Sovint es prefereix *ell* a *si* sobretot en el plural», (pàg. 35); «Quan el verb està en un temps compost [...], el participi es pot fer concordar amb el complement-acusatiu [sic] del verb [...]. En general, però, és preferible deixar-lo invariable [...], i solament fer-lo concordar amb el complement-acusatiu quan aquest és *la*, *les*, *els* o *en* (sobretot quan és *la*). [...]» (pàg. 67); «aquesta construcció [«preposició *a* seguida de l'article definit» + infinitiu] és més aviat evitada» (pàg. 87); anteposició dels pronoms febles en els conjunts «*poder / voler / gosar / deure / haver de / començar a / deixar de* + infinitiu» «perfectament admissible» i «No és recomanable la substitució de *haver de per tenir de*» (pàg. 88); «El conjunt *tenir res a fer* és preferible al [sic] *tenir res que fer*» (pàg.

⁹⁹. Aquesta esmena la devien fer els correctors del mecanoscrit, ja que Joan Coromines, editor del mecanoscrit picat a l'exili per un gendre de Fabra, malgrat considerar aquest ús «acastellanat», finalment respecta la redacció de Fabra. Diu Coromines (1956, repr. a Ferrer, Ferrer i Pujadas (1998:232): «Respecto [...] locucions tan revesses (i de regust acastellanat) com “en el darrer exemple *cap* [cursiva de Coromines] emprar la preposició *per* en lloc de *per a* [...]”». Ferrer, Ferrer i Pujadas (1998: 234, n. 40) confirmen el canvi: «Finalment, però, es va modificar [...] Cf. *Gram. post.*, § 95, p. 86».

Si es llegeix atentament aquest paràgraf, amb el verb *cal* en comptes de *cap*, de seguida es veu que l'obligació que comporta aquest verb es contradiu amb la idea general del fragment, que és de donar la possibilitat de fer servir una preposició o l'altra segons l'èmfasi que el parlant vulgui donar a la frase.

Sigui'ns permès de dir que aquest ús del verb *cabre*, el Mestre el fa en força textos al llarg de la seva vida: per exemple, en una carta a Joaquim Casas Carbó, del 13/9/1910: «[...] al complement indirecte, que sols *cab* [sic] introduir mitjansant la prep. *a* [...]» (v. § 5.1.2.1.14).

¹⁰⁰. En els fragments «[El mot *qual* és] solament admissible en l'expressió *tal qual*» (pàg. 33), «*Per a* en lloc de *cap a* és solament admissible en el sentit de “amb destinació a”» (pàg. 77) i «com a concurrent d'una expressió com *l'incomprensible*, hi ha l'expressió *la cosa incomprensible* (preferible en molts casos)» (pàg. 35), malgrat fer servir els adjectius *admissible* i *preferible*, hi ha, de fet, (en els dos primers fragments) una mera distinció de quan *qual* i *per a* són correctes i una distinció estilística en el tercer.

99); «no és d'aconsellar d'usar per a introduir una proposició causal verament subordinada» la conjunció arcaica *car* (pàg. 106).

En tres fragments Fabra avalua l'èxit de la implantació de construccions proposades per ell: l'ús invariable de *haver-hi* (pàg. 66), la combinació *el n'hem* (pàg. 73) i la construcció «*en* + infinitiu» (pàg. 86).

9.5.1.1.16. Observacions sobre la concepció fabriana de la codificació sintàctica als textos especialitzats pertinents

Els textos on hem trobat força informació sobre la codificació sintàctica han estat, en ordre decreixent, el *Diccionari*, la gramàtica de 1956, la gramàtica de 1946, la conferència de 1933, el curs transcrit per Galtés (1933), l'article «Sobre diferents problemes...» (1907) i la transcripció del curs universitari de 1936-1937. Són set textos, un més de la meitat dels tretze textos especialitzats pertinents. D'aquests set, però, quatre són, en més o menys grau, transcripcions no revisades pel Mestre.

No hem trobat en aquests textos ni en els altres cap teoria general explícita sobre la codificació lingüística ni sobre la codificació sintàctica. Sí que hi hem trobat algunes unitats de significació del camp semàntic de la descripció lingüística i de l'estandardització de llengües.

9.5.1.1.16.1. Observacions sobre les unitats de significació explícitament definides

Destaca en aquest àmbit la unitat *solecisme*, ja que fa referència a la norma objectiva i prescriptiva en sintaxi. A continuació podem destacar les unitats en la definició de les quals Fabra entra en camps semàntics diferents: els casos més clars són les definicions fabrianes de *lleï* i de *regla*, definides tant des de l'àmbit objectiu com des del prescriptiu. Un cas diferent és la definició fabriana de *llenguatge*, ja que en una primera

part apel·la als conceptes coseriuans de *sistema* i de *norma objectiva*, però acaba afirmant que les tasques de fixació i elaboració reforcen el caràcter de «llenguatge» d'una varietat lingüística.

Les altres unitats d'aquests àmbits que trobem definides en el DGLC són: les unitats definides com el que podríem denominar genèricament «expressions o construccions d'una llengua A usades en una llengua B» (*anglicisme, barbarisme, castellanisme, castellanitzar, gal·licisme* i *hispanisme*), *geni* (com a «caràcter», però també com a «tendència»), *llengua* (unitat que Fabra lliga a la idea de «nació») i *purista* (totes nou unitats en l'àmbit del criteri de codificació de l'autonomia); *paraula* (en l'àmbit de la norma objectiva); *gramàtica* (en l'àmbit de la codificació), i *llengua literària* (en l'àmbit de l'elaboració funcional).

La transcripció de Galtés defineix la «riquesa», més que com l'abundància de mots gramaticals, com la distribució funcional d'aquests mots, definició que té a veure amb el criteri de la distintivitat.

Hi ha, a més, una unitat de significació, que podem considerar definida per extensió a «L'obra de depuració de la llengua catalana» (v. § 9.5.1.1.4): *innovació sintàctica*. Hi ha innovacions sintàctiques que vénen «a remeiar un castellanisme inadmissible» — consideració del criteri de la genuïtat, ja present en el títol de l'article amb la unitat de significació *depuració*—, «una greu incorrecció gramatical» o «accentuar les seves característiques sintàctiques» — consideració del criteri de l'especificitat. Fruit de l'operació d'elaboració, «una gran part de les innovacions que afecten la gramàtica» (pàg. 163-164) vénen a «enriquir la llengua» (pàg. 164-165).

9.5.1.1.16.2. Observacions sobre les unitats de significació no explícitament definides i els fragments relatius a l'estandardització lingüística

Les altres unitats de significació que trobem en els textos fabrians¹⁰¹ no estan definides explícitament. I per valorar si en els textos especialitzats hi ha presents un Fabra investigador i un Fabra estandarditzador, creiem que el més pràctic és ordenar les informacions parcials de cada text al voltant de les cinc grans perspectives lingüístiques en sentit lat que hem desenvolupat al principi d'aquest capítol: la noció de *norma objectiva*, el model haugenià d'estandardització lingüística, els criteris de codificació proposats per Lamuela i Costa (2002) i la perspectiva sociolingüística de Labov.

En ordre quantitativament decreixent, primer hem de parlar de les unitats de significació i els fragments relatius a l'estandardització lingüística, de molt l'àmbit més present en aquests textos. En aquest bloc temàtic, podem distingir el que podem anomenar un «planteig general» i al·lusions a les quatre operacions d'estandardització.

Pel que fa a un planteig general fabrià d'estandardització lingüística, el trobem fragmentàriament i de vegades veladament, sobretot en l'article de 1907, el DGLC i la conferència de 1933. En parlar del primer (§ 9.5.1.1.1), ja hem destacat les idees generals que el Mestre hi exposa, de les quals volem destacar, d'una banda, la idea que la llengua literària que busca no és el barceloní, sinó la llengua que s'aniria formant a *Barcelona* quan fos la capital real del domini lingüístic; idea que creiem reforçada des d'una altra perspectiva en el fragment del *Curs mitjà* (1935) en què exemplifica amb formes del barceloní casos d'admissibilitat diferent en la llengua literària —amb la qual cosa queda clar que el barceloní, *stricto sensu*, és un dialecte com els altres. De l'altra, és important destacar el fet que Fabra parteix de la diasistematicitat subjacent en la llengua catalana.

¹⁰¹. Recordem que, encara que en aquestes alçades del capítol només hem analitzat els textos especialitzats, també hem buscat en el DGLC les unitats que hem trobat en els altres tipus de textos per veure si Fabra els definia al *Diccionari*. Per tant, ja podem afirmar que no hi ha cap més unitat de significació definida explícitament.

Pel que fa al segon, la «navegació», d'una banda per les entrades gramàtica, gramatical i gramatitzar —amb definicions pertanyents a la «fixació»— i, de l'altra, per les entrades *enriquir*, *fixar*, *llenguatge*, *normalitzar*, *pobre*, *redreçar*, *refinar* i *ric*, en les quals com a màxim trobem exemples en què el lingüista gracienc al·ludeix a l'estandardització lingüística, ens permet reconstruir —amb tota la precaució que cal— la concepció fabriana general de l'estandardització lingüística. Ja hem comentat que el Mestre entén per *normalitzar* —sense cap al·lusió a la llengua— tant 'fer habitual' com 'reduir a norma': aquesta doble definició comporta la possibilitat que quan ell fa servir aquest terme aplicat a la llengua es pugui o calgui entendre que es refereix a la promoció de l'ús social i/o a la codificació de la llengua; de fet, ell mateix fa servir aquesta unitat en el títol d'un article («La normalització de la gramàtica»), on clarament sembla que el refereix a l'establiment de regles gramaticals.¹⁰² La navegació per les altres set entrades ens permet percebre-hi una jerarquització: hi ha l'operació general de redreçar una llengua —metàfora simplement tinguda en compte—, que comporta una sèrie de tasques concretes, dues de les quals el Mestre explicita —deixant oberta la possibilitat de més tasques amb un *etc.*—: la purificació i l'enriquiment. Hi ha quatre unitats que es relacionen clarament entre elles: *refinar*, *pobre*, *ric* i *elaborar*. I les entrades *gramàtica*, *gramatical* i *gramatitzar* se situen en l'àmbit de la «fixació».

Pel que fa a les altres dues unitats, no apareixen en el títol de cap text especialitzat pertinent, però la unitat *fixar* apareix com una característica important en la definició de *llenguatge* al DGLC, i a l'entrada *fixar* hi ha l'exemple «Fixar una llengua». La unitat *redreçar* apareix al DGLC en l'exemple «Redreçar una llengua purificant-la, enriquint-la, etc.».

La relació de la purificació amb altres unitats del camp de l'estandardització com ara la codificació no queda explícita en els textos fabrians. Això no obstant, traduint aquesta operació a termes coseriuans, vol dir trobar la norma objectiva pròpia del català:

¹⁰². V. § 5.1.1.1.6.

destriar el que és interferència del que és propi. La codificació consisteix a avaluar les normes objectives i triar les que es consideren adequades com a normes prescriptives. En aquest sentit, doncs, la purificació generalment seria una primera tasca de la codificació. Aquesta tasca, la de codificació, és al·ludida a l'entrada *fixar*, amb l'exemple *fixar una llengua* i a l'entrada *llenguatge*, quan es diu que dues condicions que augmenten l'estatus del llenguatge són la fixació i l'elaboració.

El tercer text on trobem aïlladament un plantejament general és la conferència de 1933, en el passatge en què es dedueix una enumeració de tasques —de primer, successives; posteriorment, potser simultànies—, amb agents diferents: els parlants que fan servir la llengua en els registres no espontanis formals específics fan tries que els gramàtics — un cop en constaten l'arrelament en la llengua— sancionen i que els mestres — assabentats de la sanció positiva dels gramàtics—, entre altres parlants qualificats, difonen.

Una perspectiva complementària ens la forneix el recompte de vegades que les unitats relatives a l'estandardització apareixen en aquests textos i en quins contextos. D'aquestes unitats, destaquen les formes *depurar* o *depuració* (amb 5 ocurrències), *fixar* o *fixació* (amb 3) i *redreçar* o *redreçament* (amb 3). La unitat *depuració*, cal destacar que Fabra la fa servir en el títol de dos textos: «L'obra de depuració del català» (1924; § 9.5.1.1.4) i «De la depuració de la llengua catalana» (1927; § 9.5.1.1.5). Això, juntament amb el fet que el DGLC inclou els exemples «*La depuració del català*» (entrada *depuració*) i «*Depurar un llenguatge*» (entrada *depurar*), creiem que ens autoritza a afirmar que era una noció fonamental per a Fabra.

No sembla arriscat, a partir d'aquestes informacions parcials, deduir un esquema general de la concepció fabriana de l'estandardització del català. Podria ser el següent, amb el benentès que les grans tasques poden ser simultànies:

Terminologia fabriana	Terminologia moderna de planificació
Redreçament	Planificació de corpus
Selecció (Depuració/Purificació)	1a fase de codificació
Refinament/Enriquiment	Compleció i cultiu
Fixació (Normalització/gramatització)	2a fase de codificació i cultiu

Hi ha uns quants fragments a partir dels quals es dedueix la relació operativa que Fabra estableix entre diferents operacions de planificació del corpus. Són especialment significatius els dos fragments on exposa el procediment de sancionar com a *regla sintàctica* una proposta i com a *falta sintàctica* la construcció que ha de substituir. L'exposició relativa al primer concepte la trobem a la transcripció del curs de 1936-1937 (v. § 9.5.1.1.13):

P. 194: «En sintaxi, el gramàtic ha d'anar amb compte a donar regles, perquè la sintaxi no és com l'ortografia, perquè en la llengua parlada surt la construcció condemnada i al cap de vint anys els gramàtics han de sucumbir i donar-la com a bona. Només es pot fer que aconsellar i, si els escriptors adopten la construcció bona, amb el temps allò pot ser una regla sintàctica.»

L'exposició relativa al segon concepte la trobem a l'article «De la depuració de la llengua catalana» (v. § 9.5.1.1.5):

P. 174: «En sintaxi, sortosament, si introduïm un gir A amb la intenció de substituir un gir B que considerem defectuós, l'adopció de A no implica *ipso facto* la condemna i abandó de B. No passa ací com en ortografia, on l'acceptació d'una grafia per a un mot suposa la condemna de tota altra grafia del dit mot. [...] En sintaxi, al contrari, A i B poden subsistir l'un al costat de l'altre; A pot, així, sotmetre's a un període de prova: si no reïx a ésser generalment acceptat, llavors és el cas de no insistir a mantenir-lo, hom l'abandonarà, i la provatura no haurà produït cap pertorbació greu en l'ús de B; però si A és viable i aconsegueix la preferència dels bons escriptors, talment que arriba un moment que cap d'ells usa ja el gir B, llavors podrem condemnar el gir B, B haurà estat eliminat de la llengua literària, i el seu ús constituirà una falta de gramàtica.»

En tots dos fragments, Fabra té en compte el criteri literari de correcció, consistent a establir com a regla la proposta o l'ús majoritari en la llengua literària i com a falta la construcció concurrent que els escriptors rebutgen o no adopten. En aquests fragments i en d'altres, Fabra reflexiona sovint sobre la necessitat d'avaluar la implantació de les seves propostes («De la depuració de la llengua catalana»: § 9.5.1.5; *Curs superior de català* (1936-1937): § 9.5.1.13) i practica aquesta avaluació —en les obres esmentades i en la gramàtica de 1956 (§ 9.5.1.15). També hem trobat fragments en què avalua les dificultats de garantir l'ús pertinent: a «De la depuració de la llengua catalana» (§ 9.5.1.5), en parlar de l'oposició entre *qui* subjecte i *que* complement directe, i en el *Curs superior de català* (1936-1937: § 9.5.1.13), en parlar de l'oposició entre per i per a.

Lligat amb aquest paper de «notari», tant de l'estat actual de la llengua com dels canvis realment acomplerts i irreversibles, en la mesura que en certifica la realitat i la sanciona positivament quan no hi ha altre remei, hi ha el fragment de la pàgina 30 de la transcripció del curs de 1934-1935.

Una altra relació entre operacions de planificació del corpus en els textos fabrians és la que es dedueix entre la codificació i l'elaboració funcional. A «L'obra de depuració...» el Mestre adverteix que l'establiment de normes massa rígides en sintaxi, pot entrebancar el desenvolupament de la llengua. I a la transcripció del curs de 1936-1937 (pàg. 221) exposa un cas en què, entre unes quantes formes *correctes*, se'n pot triar una *segons el context o la voluntat expressiva*. Per això, en diferents textos fabrians, s'insisteix en el caràcter facultatiu de moltes de les regles de sintaxi, ja sigui perquè es tracta d'enriquir els mitjans d'expressió de la llengua, ja sigui perquè temporalment ha de ser així abans que la llengua literària decideixi: a «L'obra de depuració...» (pàg. 163-164), a «La depuració...» (pàg. 174) i al *Recull de lliçons* (1933-1934: 72, 75 i 138).

A banda de les unitats de significació que ens han permès deduir aquest planteig general, hi ha les unitats i els fragments referits a una sola de les tasques haugenianes. Quantitativament, destaquen les unitats i els fragments al·lusius a la codificació. Relacionades amb aquesta operació de planificació del corpus hi ha tres grans idees. La primera és la necessitat que la codificació es basi en una descripció acurada de la llengua: la transcripció de Galtés (1933) critica les normes arbitràries, que no tenen fonament; la transcripció de Miravittles (1934-1935) especifica que la gramàtica és fruit de la codificació, que comporta una selecció inicial; la transcripció de la conferència de 1935 denuncia la pràctica tradicional de tenir en compte conceptes i esquemes de les gramàtiques grega i llatina a la descripció de les llengües modernes i la del curs de 1936-1937 insisteix que la base de la codificació és la descripció. Potser cal interpretar en aquest sentit el fragment de la transcripció del curs de 1936-1937 quan qualifica de «funestes» les regles en una «llengua naixent».

En segon lloc, una idea present en quatre textos —el *Recull de lliçons* (1933-1934), el *Curs mitjà* i les gramàtiques de 1946 i 1956— és la gradació que es dedueix de les formes de sintaxi desaconsellades en les categories que hem denominat *formes secundàries* i *faltes*.

El detall és el següent:

a) Hi ha una forma que és ponderada en un text com a secundària i en un altre com a falta. La construcció *n'hi* (CD+CI) és una falta a la transcripció del curs de 1933-1934 i una forma secundària a la gramàtica de 1946.

b) Són considerades sempre faltes, malgrat ser tractades en diferents textos, sis construccions diferents: el gerundi de posterioritat, l'ús preposicional de *baix*, l'ús de *quin* com a relatiu, la construcció «*tenir que* + infinitiu», el conjunt *el que* per *el qual* i l'omissió de la conjunció *que*. Hi ha tres construccions rebutjades amb rigor diferent segons el context: la construcció *tenir de*, l'ús de la preposició *amb* en comptes de *a* o *en* i la duplicació pronominal en frases de relatiu a la gramàtica del 46 i a la del 56.

c) Les altres dotze construccions només apareixen una vegada. Són formes secundàries la pronominalització amb *en* dels termes predicatius, la concordança del verb *haver-hi* amb l'element posposat, la construcció «*al*+infinitiu», l'infinitiu subjecte o complement directe sense la preposició *de*, el pronom *si* amb referent plural, la no-concordança del participi passat amb pronoms de tercera persona, la preposició *per a* quan indica destinació, la pronominalització amb *ho* del terme predicatiu quan és un SN definit, l'infinitiu complement introduït per la preposició *en*, la proclisi de pronoms en perífrasis amb verbs modals, la construcció «*res que* + infinitiu» i la conjunció *car*. Són formes rebutjades sense èmfasi el pronom *en* en frases com *allí en menjaran quatre*,¹⁰³ el conjunt *en sense*, l'omissió de *no*, les formes *nosatros*, *aquest* i *capiguer*, la combinació dativa *els hi*, l'ús de la preposició *a* amb el complement directe, l'ús de *no* després de la

¹⁰³. Recordem que aquesta informació prové de la transcripció d'un alumne.

preposició *sense*, la construcció «*haver-hi que* + infinitiu», l'ús de certes preposicions àtones davant la conjunció *que*, la construcció *els demás* i l'ús de *varis* com a determinatiu. I són formes rebutjades amb contundència la combinació *els en hi*, la construcció «*el+adjectiu+que+verb*», el *doncs* causal, la proclisi i enclisi simultànies de pronoms febles en perífrasis verbals i la construcció «article definit + *quin*».

El tercer concepte en presència és el de *falta de gramàtica*: l'aplica la transcripció de 1934-1935 i —en aquesta mateixa transcripció i també a la gramàtica de 1946— en alguns casos es presenta com un fet posterior, com una desviació, respecte a la norma prescriptiva, tot i que la «falta» i la «norma» poden ser —o haver estat— variants concurrents.

Una altra idea al voltant de la codificació que trobem en aquests textos és la de la inherent convencionalitat de la gramàtica de la llengua literària (transcripció del curs de 1934-1935).

Pel que fa als criteris proposats per Lamuela i Costa (2002), el resum dels més presents en aquests tretze textos és el següent: ¹⁰⁴

Regularitat	10
Distintivitat	10
Funcionalitat	6
Implantació	5
Acceptabilitat	1
Autonomia	28
Genuïnitat	22
Especificitat	6
Regularitat evolutiva	1
Historicitat	1

S'observa, doncs, que el criteri més present, de lluny, en aquests tretze textos és el de l'autonomia, seguit del de la distintivitat i del de la funcionalitat.

La segona operació de planificació del corpus més present en els textos fabrians és l'elaboració funcional. Trobem bastants fragments dispersos, però que es poden

¹⁰⁴. Les quantitats en negreta són la suma de les ocurrències de les subdivisions de cada criteri.

relacionar conceptualment sense dificultat. La transcripció de la conferència de 1933 constata la dificultat que tenen molts catalanoparlants de fer servir el català en registres formals de tema específic, a causa de la seva formació en castellà; i la transcripció de 1936-1937 fa servir la metàfora *llengua naixent*, que fa pensar que algú —si passem al camp semàntic de la jardineria— l’ha de conrear perquè doni els millors fruits. El primer i el tercer fragments, doncs, constaten l’estat actual, insatisfactori, de la llengua; el segon, apunta un dels remeis a aquest estat.

En la tercera transcripció, a més, trobem una distribució funcional dels relatius, distribució funcional que trobem també en la gramàtica de 1946 entre *n’hi* i *li’n*. I en aquesta última transcripció hi ha la idea, subjacent, que la llengua literària —com a ‘llengua de la literatura’— és una *varietat* que admet fins i tot *registres* com la imitació del llenguatge parlat.

Pel que fa a la quarta operació de planificació del corpus, la selecció, les referències són menors i genèriques; per exemple, a la transcripció de la conferència de 1933 i al *Curs mitjà*.

9.5.1.1.16.3. Observacions sobre les unitats de significació no explícitament definides i els fragments relatius a la norma objectiva

Pel que fa al camp conceptual de la norma objectiva i el sistema, destaca el fet que en cinc dels tretze textos Fabra demostra una concepció acostada a la idea de norma objectiva. Destaquen en aquest sentit dos textos. A la *Gramàtica de la llengua catalana* el Mestre fa servir l’adjectiu *normals*, que en un mateix fragment tant es pot interpretar en el sentit d’‘habitual’ com en el de ‘prescriptiu’. En la transcripció del curs de 1934-1935, hi ha un planteig coincident amb una de les possibilitats previstes per Coseriu (1952) sobre la manifestació de la norma en sintaxi: entre diverses construccions concurrents, n’hi ha una que és la normal i les altres adquireixen un valor «estilístic».

En aquesta transcripció, l'ordre neutre dels elements és considerat normal i l'ordre no neutre, marcat estilísticament.

En dos textos —les transcripcions de la conferència de 1933 i la de Galtés (1933-1934)— hi ha la idea subjacent de la llengua com un sistema de possibilitats creatives per al parlant.

9.5.1.2.. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS NO ESPECIALITZATS PERTINENTS PER A L'ANÀLISI DE LES UNITATS DE SIGNIFICACIÓ ESPECIALITZADA FABRIANES

9.5.1.2.1. La codificació sintàctica al *Compendio de gramàtica catalana* (1929)

En aquest text hem trobat el següent fragment relatiu a la codificació sintàctica:

P. 50: «No pueden darse reglas precisas sobre el uso de aquellas tres voces [*el, allò, això*]: *el* es quizás preferible en el mayor número de casos, pero debe evitarse cuidadosamente su empleo siempre que éste pueda dar lugar a una frase equívoca.»

Malgrat ser un fragment tan breu, aquest passatge dóna lloc a bastants comentaris. La primera i la segona afirmacions tornen a posar de manifest la dificultat de codificar la sintaxi; la tercera és un exponent de la consideració del criteri de la distintivitat.

9.5.1.2.2. La codificació sintàctica a la *Gramàtica catalana* (1933)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. [7]: «ADVERTIMENT DE LA CINQUENA EDICIÓ

La majoria de les solucions que, en les edicions anteriors d'aquesta obra, hom proposava d'adoptar havent ja estat acceptades per tots els escriptors catalans, i l'experiència havent demostrat, en canvi, que algunes d'aquelles solucions havien d'abandonar-se davant d'altres indubtablement més avançades, això ha fet que calgués introduir algunes modificacions en aquesta cinquena edició [...]

P. 39: «La llengua literària rebutja aquest *lo* reemplaçant-lo per *el*, per *el que és* o per *el que té de* (o *allò que té de*).»

P. 41: «És molt freqüent avui la substitució de *els* datiu per *els hi* [...]

P. 48: «[...] El canvi de *li* en *hi* té lloc principalment quan el segon pronom és un acusatiu del pronom *ell*, en el qual cas la llengua literària usa avui exclusivament *hi* (almenys a Catalunya).»

P. 53: «[...] *els hi* [...] no es pot usar sinó com a combinació de l'acusatiu masculí del plural o del datiu del plural del pronom *ell* amb el datiu del singular *li*, reemplaçat per *hi*. En tot altre cas *els hi* és incorrecte [...]»

P. 55: «El llenguatge parlat (Barcelona) usa *n'hi* com a combinació del pronom *en* o *ne* amb l'adverbi *hi* i com a combinació del pronom *en* o *ne* amb el datiu *li*, reemplaçat per *hi*. En el primer cas *n'hi* és correcte; en el segon cas és preferible *li'n* o *li n'*.»

P. 56: «En ell llenguatge parlat és freqüent l'addició d'un *hi* a la combinació del datiu *els* i el pronom *en*, la qual combinació es confon així amb la dels tres pronoms *els*, *n'* i *hi*. Cal evitar curiosament aquesta substitució de *els en* per *els n'hi*. [...] Qui *ELS N'HI* *dóna?* seria incorrecte.»

P. 57: «El possessiu arcaic *llur* es pot usar en lloc de *seu* significant d'*ells* o d'*elles* [...] Es pot dir *un germà meu* [...] i *un meu germà* [...].»

P. 59-60: «El català antic posseïa un *qui* feble que usava sovint en lloc del *que* subjecte [...] Modernament s'havia intentat de restablir l'ús d'aquest *qui*, el qual, permetent de diferenciar formalment el relatiu subjecte (*qui*) del relatiu complement directe (*que*), semblava representar un guany considerable per a la llengua; però avui, havent-se demostrat que el que la llengua podria guanyar amb el restabliment del *qui* feble no compensaria els danys que aquesta en sofriria (puix que suposaria la pèrdua de la distinció importantíssima que el català parlat fa encara entre les oracions de relatiu substantives que designen persona i les que designen cosa, v. § 66), la quasi totalitat dels escriptors que un dia havien estat favorables a l'admissió d'aquell *qui* hi han anat renunciant, no admetent, en les oracions de relatiu adjectives, altre relatiu feble sinó *que*. Ara, convé notar que, àdhuc entre els qui ja no accepten el *qui* feble arcaic, és encara bastant freqüent, en les oracions no determinatives sinó merament explicatives, d'emfasitzar el relatiu en funció de subjecte reemplaçant *que* per *qui* (fort).»

P. 60: «Darrera de la major part de les preposicions hom empra *el qual* de preferència als relatius simples *què* i *qui*.

Un cas en què convé especialment de recórrer a *el qual* és quan l'ús del relatiu simple ocasionaria un equívoc que és evitat amb l'ús del relatiu compost.»

P. 61: «En la llengua escrita no és rar de trobar el relatiu compost *el qual* [...] reemplaçat per les combinacions *el quin* i *el que*. Ambdues són absolutament inadmissibles. [...] Tot *el que*, *la que*, &., substituïble per *el qual* [...] és incorrecte [...]»

P. 62: «La cosa designada per l'antecedent, la qual, dins l'oració de relatiu, és expressada mitjançant el pronom relatiu, és un defecte d'expressar-la una segona vegada mitjançant un pronom feble adjuntat al verb. [...] Aquestes frases són incorrectes [...]

El llenguatge parlat recorre freqüentment a una construcció que consisteix a construir la proposició de relatiu com si fos una proposició independent [...] i enllaçar-la amb l'antecedent mitjançant el mot *que*. [...] Aquestes construccions no són en tot cas tolerables sinó en l'estil col·loquial.»

P. 63: «[...] s'ha usat molt, modernament, la combinació arcaica *ço que*, que avui és més aviat evitada.»

P. 66: «Cal evitar curiosament l'ús que es fa avui del mot *mateix* per a evitar repeticions. [...]

Demés per altre [sic] és un castellanisme del tot inacceptable [...].»

P. 67: «Cal evitar l'ús de *varis* [...] com a adjectiu determinatiu [...] És del tot inacceptable la substitució de *cadascú* per *cada qual*.»

P. 67-68: «[...] s'ha venut un d'aquests llibres [...] pot ésser mudada en [...] *HOM* ha venut un d'aquests llibres.»

P. 68: «Com a sinònim de *alguna cosa* [...], és avui bastant usat en la llengua escrita el pronom dialectal *quelcom* [...]

P. 95-96: «Quan un verb transitiu en un temps compost va acompanyat [...] d'un complement directe, el participi passat pot concordar amb el dit complement o romandre invariable. [...]

És recomanable (si no obligatori) de fer concordar el participi passat amb el complement directe quan aquest és un pronom personal feble de tercera persona. [...]

En canvi, en tots els altres casos és preferible de deixar el participi passat invariable.»

P. 96: «Quan en una proposició hi ha un verb transitiu en un temps compost (*he sentit*) seguit d'un verb en infinitiu (*cantar*) i hi figura un complement directe, cal tenir en compte si aquest és complement del primer verb o del segon, i en el segon cas evitar la concordança del participi passat amb el dit complement. [...]

Però la concordança del participi passat del primer verb amb el complement directe del segon és admissible i àdhuc recomanable [...] quan el primer verb és *voler* [...]

P. 97: «En les proposicions condicionals que expressen un fet no existent en realitat, es poden usar amb el mateix valor l'imperfet de subjuntiu i el d'indicatiu. [...]

[...] *Si haguessis vingut t'HAURÍEM o t'HAGUÉREM donat això (t'HAGUÉSSIM donat això és menys bo).* »

P. 97-98: «En les proposicions subordinades introduïdes amb la conjunció *quan* i en les proposicions relatives que expressen un fet la realització del qual és incerta, el futur pot ésser reemplaçat pel present de subjuntiu. [...] Hi ha un cas, però, en què la substitució del futur pel present de subjuntiu pot donar lloc a una frase equívoca: quan el verb de la proposició subordinada està en primera o segona persona del plural i és un verb en què aquestes dues persones revesteixen la mateixa forma [...]

P. 98: «La posposició dels pronoms febles al verb quan aquest està en altres temps (Ex.: *Plau-me que ho facin*) és un arcaisme que cal usar amb una gran circumspecció.

Quan un verb en infinitiu fa de complement d'un verb anterior, sovint els pronoms complements d'aquell són atrets per aquest, adjuntant-s'hi en lloc d'adjuntar-se a l'infinitiu de què són complements. [...] En general, cal evitar aquesta atracció, adjuntant a cada verb els complements seus. En alguns casos, però, la dita atracció és perfectament admissible (i àdhuc recomanable) [...]

P. 100: «[...] *A ON són / A ON van?*, en lloc de *ON són / ON van?* (en general preferibles) [...] Convindria sens dubte de restablir, en l'estil epistolar, aquesta distinció entre *aquest* i *ací* d'un costat i *aqueix* i *aquí* de l'altre.»

P. 105: «[...] en lloc de *Pregava humilment i devotament*, es pot dir *Pregava humilment i devota*, però no *Pregava humil i devotament*.

[...] *Ni tu ni jo el coneixem.* (Millor, però: *Ni tu ni jo no el coneixem*).»

P. 105-106: «Quan en una proposició negativa algun dels mots *ningú* [...] precedeix el verb, és corrent avui de suprimir l'adverbi *no*. És d'aconsellar, però, de no fer mai aquesta supressió [de la partícula *no*], que, si alguns cops és tolerable, en altres és absolutament inadmissible [...]

P. 106: «En aquestes proposicions [interrogatives (principals o subordinades) i condicionals], quan són negatives, no és admissible la supressió de l'adverbi *no* [...]

P. 106-107: «En aquestes proposicions [principals no interrogatives] és tolerable l'omissió de l'adverbi *no* davant el verb en el cas de precedir-lo algun dels mots *ningú* [...], sempre, però, que aquesta ommissió no pugui donar lloc a un equívoc [...]

P. 107: «Aquí [amb *tampoc* i *en ma vida*] és preferible de no ometre el dit adverbi. [...]

[...] aquesta reducció [de *no res* a *res*] és inacceptable. [...] fa que es confonguin [...] *NO RES el distreu* [...] i *RES NO el distreu* [...]

P. 108: «Una proposició no negativa que és complement d'un mot que significa temença [...] admet l'anteposició de l'adverbi *no* al verb quan aquest està en subjuntiu. [...] Aquesta construcció és perfectament admissible, amb la condició, però, que, en el cas d'ésser negativa la proposició completiva, s'hi consideri obligatori l'ús de l'indicatiu en lloc del subjuntiu. [...]

En les comparacions en les quals la proposició principal [...] és afirmativa, la proposició subordinada [...] admet i àdhuc de vegades exigeix l'adjunció de l'adverbi *no* al seu verb.»

P. 109: «En dos casos és imprescindible l'ús de l'adverbi *no* en la proposició subordinada:

I. En el cas dels exemples [β], en què no evita l'encontre dels dos *que*. [...]

II. En el cas dels exemples [α], en què les dues proposicions podrien també enllaçar-se mitjançant *del que* [...]

En el cas dels exemples β [...] hom pot posposar pas a l'adverbi *no*. [...]

En el cas dels exemples [γ] [...], és d'aconsellar, o bé d'afegir-hi el *pas*, o bé de suprimir el *no*; però quan aquest infinitiu, gerundi o participi ja ha d'anar precedit d'un *no* pel fet d'ésser negatiu, llavors la sola construcció recomanable és la introducció de la proposició subordinada mitjançant la locució *que no pas*. Hom evita, així, proposicions [...] que poden donar lloc a un equívoc.»

P. 113: «[...] l'emprament de la preposició *a* en el complement directe és solament tolerable davant de certs pronoms, principalment *tothom*, *tots* i *el qual*.

[...] És molt convenient de saber distingir un complement indirecte d'un complement directe [...] Un mitjà ben fàcil [...] consisteix a [...] reemplaçar-lo per un pronom [...] (*Li hem escrit*); [...] (*Li Hem escrit a la Maria* és correcte).»

P. 114: «Quan el complement és [...] tota una proposició introduïda amb la conjunció *que*, llavors la solució correcta és d'introduir el dit complement sense preposició.»

P. 115: «Amb els verbs de moviment, *amb* pot designar el vehicle. [...]

Cal evitar curiosament el defecte, no rar en la llengua parlada, consistent a usar *amb* en lloc de *en* o de *a*.»

P. 116: «[...] l'infinitiu pot també ésser introduït amb la preposició *de* quan fa de complement directe de certs verbs transitius [...]

P. 117: «La preposició *de* pot ésser molt bé usada per a introduir el subjecte de la proposició quan aquest és un infinitiu i ve darrera del verb. [...]

Els mots *quant*, [...] es poden adjuntar a un substantiu juxtaposant-s'hi o mitjançant la intercalació de la preposició *de*. [...]

P. 118: «Els mots *dins*, [...] es poden usar com a preposicions, sols o acompanyats de la preposició *de*. [...] Els noms propis, l'article definit i l'adjectiu interrogatiu demanen davant d'ells, els primers exclusivament i els altres preferentment la preposició *a* [en les determinacions de lloc]; els adjectius demostratius i els indefinits *un* i *algun*, en canvi, prefereixen davant d'ells la preposició *en*. [...]

P. 119: «Davant d'un infinitiu que fa de complement d'un verb, és d'aconsellar [...] de no usar mai la preposició *en* [...] En canvi, quan un infinitiu forma part d'una determinació circumstancial [...], de les dues construccions llavors possibles [...] *A l'entrar jo* [...] i [...] *EN entrar jo* [...], és d'aconsellar que els escriptors es decantin decididament a favor de la segona.»

P. 119-120: «Per al recte ús de les preposicions *per* i *per a* en les determinacions de lloc, temps i causa (en què són possibles ambdues preposicions), convé tenir en compte les regles següents:

[...] En general, però, cal evitar la substitució de *cap a* per *per a* com a traducció del *para* locatiu dels castellans. [...]

[...] les expressions *pel matí*, [...] són dolentes [...]

P. 123: «[...] els autors moderns darrera de *fins* ometen generalment *en* [...] i afegeixen sovint *a* [...]»

P. 124: «Una altra forma, avui antiquada, d'aquesta preposició, és *sens*, que trobem encara usada en la locució adverbial *sens dubte* i en alguna frase estereotipada.

[...] *Sots* és una forma arcaica i de cap manera preferible a *sota*. És, però, perfectament admissible formant part de certes locucions prepositives [...]

És en absolut inacceptable la substitució, freqüent avui dia, de la preposició *sota* per *baix*.»

P. 127: «Quan una proposició [...] va coordinada a la precedent mitjançant la conjunció *però* [...] es pot posposar a un qualsevol dels mots que componen la dita proposició [...], present, però, llavors la significació concessiva que mostren els següents exemples antics [...]»

P. 128: «“*jo estesi (=estengui) los braços per prendre-la, e no tocaren SINÓ lo vent que per lo seu cahiment s'engendrà en l'ayre*”, B. Metge [...]

“...no curà de defendre ni créixer l'imperi, SINÓ QUE's donà a voluptats”, Document del 1392.

[...] “...nós el (= en el) cel no'ns en podiem pujar, ne (= ni) en abís nos en podiem entrar, ne per mar nos en podiem anar: DONCHS convenia que per lurs mans haviem a passar”, Muntaner. [...]

Modernament *doncs* ha estat usat a tort, en la llengua escrita, com a conjunció causal. [...] Cal evitar en absolut aquest *doncs* causal [...]

P. 129: «Com a conjuncions continuatives es poden usar: [...] (**no res menys**, usat per alguns, és arcaic). Ex.:

[...] «“*Jo primerament veig que la ànima dels bruts és substància espiritual... Après (=després) veig que és substància pròpia... NO RES MENYS és racional...*”, B. Metge [...]

P. 130: «Cal evitar les locucions conjuntives del llenguatge actual formades amb *lo qual* o *lo que* [...] Locucions com *per lo qual* [...] són incorrectes [...] (En lloc, però, de *la qual cosa*, no precedit de preposició, es pot dir *ço que* o *cosa que*, i, darrera de certes preposicions, *què*: “*Entès havem l'accident de febre que haveu hagut; de QUÈ havem hagut gran despler*”.[...]

[...] No és recomanable d'introduir les proposicions subjectives mitjançant *el que* [...] No és correcte d'anteposar cap de les preposicions *a*, *de* i *en* a la conjunció *que* [...]

P. 131: «[...] omissió [de la conjunció *que*] que convé d'evitar en absolut [...]

Cal evitar les contraccions [*sic*] *tenir que* i *haver-hi que* [...] les frases *TÉ QUE escriure*, [...] són incorrectes [...] Convé també de reemplaçar l'expressió *tenir res QUE fer* [...] per *tenir res A fer* [...]

P. 132: «En general, però, convindria d'oposar-se a aquesta supressió restablint l'ús de l'antiga locució conjuntiva *segons que*. Ex.: “...estant en la presó, no per demèrits que mos perseguidors e envejosos sabessen contra mi, SEGONS QUE depuys (= després) clarament a lur vergonya se és demostrat...”, B. Metge. [...]

Exemples antics de *posat que*: [...]

“*Digau, pare ermità: PUIX QUE tantes cerimònies se han de fer, com trobaran los embaxadors al Rey, vestit o despullat, armat o desarmat?*”, Martorell [...]

P. 133: «[...] algunes locucions conjuntives, entre les quals cal citar l'arcaica *per tal com*, que en certs casos pot substituir amb avantatge la conjunció causal *perquè*.

Alguns usen erradament *per tal que* com a equivalent al *perquè* causal [...]

P. 134: «En el català escrit actual hom troba sovint usat *doncs* en lloc de *puix*, i algun cop, també, *puix* en lloc de *doncs*. Nogensmenys, aquestes dues conjuncions no són mai substituïbles l'una per l'altra: *puix* és causal, *doncs* és consecutiva o il·lativa; aquesta, d'altra part, és una conjunció de coordinació, mentre que aquella és una conjunció de subordinació: [...]

[...] *Puix* (a la qual caldria potser sempre preferir *puix que*) [...]

En aquests nombrosos passatges trobem informació relativa sobretot a l'operació de codificació, però també a l'operació d'elaboració. Organitzem l'abundant informació sobre codificació a partir de la relativa als criteris proposats per Lamuela i Costa (2002) de codificació i la gradació de formes desaconsellades que s'hi pot observar.

9.5.1.2.2.1. Els criteris de codificació sintàctica en aquesta gramàtica

Aquesta gramàtica, destinada a la «massa parlant», es limita en la majoria dels casos a prescriure sense argumentar. En algunes qüestions, però, el Mestre s'estén una mica i aleshores trobem el que podem anomenar «raonaments» en l'exposició dels quals adueix més d'un criteri a favor o en contra de la seva proposta.

Hi ha un raonament explícit a les pàgines 59-60, on proposa l'adopció de la distinció entre *qui* i *que*, no a partir d'una especialització funcional —*qui* subjecte, *que* complement directe—, sinó a partir d'un tret semàntic —*qui* persona, *que* no persona. La traducció del fragment en forma de contraposició de criteris seria la següent: malgrat la historicitat de la distinció funcional (cada relatiu una funció diferent), operativa en molts textos medievals, i la claredat que comporta aquesta distinció, la feble implantació recent d'aquesta distinció, el fet que comportaria l'abandó de la distinció semàntica —amb implantació en la llengua oral i també afavoridora de la distintivitat— i l'abandó de la distinció funcional pels escriptors que l'havien defensada, permeten defensar la proposta de la distinció semàntica. Destaca el pes en aquest raonament del criteri de la implantació, ja que totes dues distincions podien ser defensades pel criteri de la distintivitat.

Hi ha dos fragments més on trobem raonaments, tot i que no d'una manera explícita. El més interessant —perquè és el que obliga a fer més inferències a partir del conjunt de la prescripció sintàctica fabriana i és menys clar— és el fragment de la pàgina 55 en què el lingüista gracienc distingeix dos casos en la combinació pronominal *n'hi*: d'una

banda, «*en* (complement directe) + *hi* (complement locatiu)» (*n'hi*₁),¹⁰⁵ correcta; de l'altra, «*en* (complement directe) + *hi* (complement indirecte)» (*n'hi*₂), que qualifica d'«incorrecta».

A primer cop d'ull, es pot pensar que Fabra segueix el criteri de la distintivitat —una mateixa combinació de pronoms no pot correspondre a dues combinacions diferents de complements. És possible: però no segueix aquest criteri en l'admissió de les combinacions «*el/la/els/les* + *hi* (complement indirecte o complement locatiu)».

També es podria pensar que el Mestre té en compte un criteri exposat per Lamuela i Costa (2002), la pertinència gramatical, segons el qual es rebutgen les alteracions de les propietats de les formes lingüístiques introduïdes per desconeixement. Per aquest criteri, el pronom *hi* no podria representar la funció CI, ja que originàriament no li corresponia. Però, si Fabra hagués tingut en compte aquest criteri, tornaria a fer una distinció respecte a les combinacions «*el/la/els/les* + *hi* (complement indirecte o complement locatiu)», en l'admissió de les quals transgredeix aquest criteri de la pertinència gramatical.

La combinació *n'hi*₂, és defensable pel criteri de Lamuela i Costa (2002) de l'homogeneïtat paradigmàtica, d'acord amb el qual es prefereixen les formes que corresponen a paradigmes més homogenis. En aquest cas el conjunt seria el de les combinacions de pronoms de CD + pronom de CI.¹⁰⁶

Des del punt de vista de la implantació, només es pot objectar a la combinació *n'hi*₂ que el seu ús en comptes de *li'n* no és tan sistemàticament estès en català oriental com ho és la substitució de *li'l* per *l'hi*.

Potser el Mestre desaconsella *n'hi*₂, perquè no compleix el criteri de la historicitat —si més no, en la mateixa mesura que les altres combinacions del paradigma. O potser té en

¹⁰⁵. Aquesta notació (*n'hi*₁)/(*n'hi*₂) és nostra.

¹⁰⁶. Incompleta perquè la combinació *li ho* se n'aparta.

compte el criteri de la diasistematicitat: *li'n* forma part sobretot del paradigma valencià «*li + el/la/els/les*» i no és desconeguda en la tradició literària recent. I reforça la unitat de la llengua literària, si més no en el sentit que el sistema valencià —admès tímidament en la sèrie «*li + el/la/els/les*» — veu reconeguda clarament una solució seva en la codificació oficial. Però, admetent alhora el sistema oriental (*el/la/els/les + hi*), no deixa de transgredir la diasistematicitat; potser la decisió va consistir a admetre la doble sèrie «*li + el/la/els/les*» - (*el/la/els/les + hi*) a causa de la coincidència de les eles en la primera i a rebutjar *n'hi* perquè la combinació (*li'n*) que substituïa no es veia afectada d'aquesta coincidència.

En resum: el rebuig de la combinació *n'hi*₂ sembla basar-se sobretot en el criteri de la diasistematicitat; en segon lloc, pel fet que compleix el criteri de l'homogeneïtat paradigmàtica en el sistema valencià; i perquè compleix el criteri d'una certa implantació en la tradició escrita. Els criteris de la distintivitat i de la pertinència gramatical no poden ser decisius en aquesta tria, ja que es vulneren en la prescripció del paradigma «*el/la/els/les + hi* (complement indirecte o complement locatiu)».

El segon raonament que podem deduir d'una prescripció fabriana, el trobem en dos fragments diferents. Fabra no admet que la combinació *els hi* aparegui en comptes de les combinacions del paradigma «*els + el/la/els/les/ho*» (pàg. 53) ni que la combinació *els en hi* aparegui en comptes de la combinació *els en* (pàg. 56). El primer criteri per a aquest rebuig és la distintivitat: dues combinacions diferents, cada una fruit de la representació d'uns determinats complements, no poden servir per representar la mateixa combinació de complements. El segon criteri és l'adequació a una determinada concepció lingüística del codificador: segons Fabra, en la combinació *els hi* incorrecta, *hi* es fa servir en comptes del pronom de CD, que no li correspon; en la combinació *els en hi* incorrecta, *hi* és superflu.

A banda d'aquests casos de raonament, en aquesta gramàtica trobem presents força criteris de codificació. Els més abundants són els que tenen a veure amb el criteri de la historicitat. Són passatges en què dóna exemples medievals que fan la funció d'avaluar

les seves propostes: en la proposta del *però* no inicial (pàg. 127), de *sinó* i *doncs* (pàg. 128), de *no res menys* i altres conjuncions continuatives (pàg.129) i de *segons que*, *posat que* i *puix* (pàg. 132).

En segon lloc, Fabra també explicita una avaluació de l'èxit de la implantació de les seves propostes en l'«Advertiment de la 5a edició», d'una manera general, i, d'una manera concreta, en parlar de l'oposició *qui/que* (pàg. 59-60), del relatiu *el qual* (pàg. 61 i de l'estructura *ço que* (pàg. 63).

En tercer lloc, trobem tres casos en què el Mestre té en compte el criteri de la distintivitat: en la recomanació per a certs casos del relatiu compost (pàg. 60), la recomanació de no suprimir la partícula *no* (pàg. 106-107 i 107) i per defensar l'ús del el futur en les subordinades (pàg. 97-98).

En quart lloc, el Mestre té en compte el criteri de l'adequació a una determinada concepció lingüística del codificador en rebutjar *els hi per els —hi no hi faria cap funció—*, a la pàgina 41, en rebutjar la duplicació pronominal en les frases de relatiu (pàg. 61) i en rebutjar que en certes construccions de verb conjugat i verb en infinitiu els pronoms coreferents amb complements del segon verb s'adjuntin al primer, ja que d'aquesta manera es respecta el lligam sintàctic entre els pronoms i l'infinitiu (pàg. 98).

En cinquè lloc, Fabra té en compte el criteri —exposat per Lamuela i Costa (2002)— que podem anomenar de pertinència gramatical, consistent a rebutjar les alteracions de les propietats de les formes lingüístiques introduïdes per desconeixement. Per aquest criteri, defensa l'ús recte del possessiu *llur* (pàg. 57) i la distinció —com ja hem comentat— entre *qui*, coreferent amb complements amb el tret [+PERSONA], i *que*, coreferent amb complements amb el tret [—PERSONA] (pàg. 59-60).

I, finalment, en l'àmbit de la funcionalitat de les unitats de significació, el lingüista de Gràcia té en compte el criteri de la implantació quan l'utilitza per rebutjar la construcció *ço que* (pàg. 63).

9.5.1.2.2.2. Ponderació de les formes de sintaxi desaconsellades a la *Gramàtica catalana* (1933)

En aquesta gramàtica, les construccions rebutjades no ho són totes amb la mateixa rigorositat. Podem establir dos graus de gravetat de les formes desaconsellades, a partir de les qualificacions del Mestre.

Podem considerar *formes secundàries* les construccions a les quals Fabra aplica les unitats de significació i els fragments següents:

- «admissible»: *sots* en locucions prepositives (pàg. 124).
- «és d'aconsejar»: no suprimir l'adverbi *no* (pàg. 105-106), la preposició *a* amb els infinitius complements i *en* ens els infinitius temporals (pàg. 119).
- «menys bo»: l'imperfet de subjuntiu en les oracions principals quan van amb una condicional amb l'imperfet de subjuntiu (pàg. 97).
- «millor»: no suprimir l'adverbi *no* en construccions com *Ni tu ni jo no el coneixem* (pàg. 105).
- «no recomanable»: introduir les subordinades substantives amb la combinació *el que* (pàg. 130).
- «preferible»: *li'n* a *n'hi* (CD+CI) (pàg. 55), no fer la concordança del participi passat amb els pronoms de 1a i 2a persona (pàg. 95-96), *on* a *a on* (pàg. 100), no suprimir l'adverbi *no* en construccions amb *tampoc* i *en ma vida* (pàg. 107).
- «potser caldria preferir»: *puix que* a *puix* (pàg. 134).
- «tolerable»: suprimir l'adverbi *no* en les proposicions no interrogatives (pàg. 105-106), la preposició *a* davant de certs pronoms que fan de complement directe (pàg. 113).

Les unitats de significació següents sembla que situen els fenòmens a què es refereixen al límit entre la forma secundària i la falta:

- «admissible i àdhuc recomanable»: fer la concordança del participi passat en les construccions amb verbs com *voler* i un infinitiu (pàg. 96) i adjuntar al verb conjugat els pronoms coreferents amb el complement de l'infinitiu en determinats casos. Per tant, no fer-la podria ser una falta.
- «recomanable (si no obligatori)»: fer la concordança del participi passat amb els pronoms de 3a persona (pàg. 95-96).

Podem considerar *faltes* les construccions a les quals Fabra aplica les unitats de significació i fragments següents:

a) Formes rebutjades sense una qualificació especial:

- «correcte»: *Hem escrit a la Maria* (pàg. 113), la conjunció *que* sense preposicions àtones (pàg. 114). Per tant, seria falta apartar-se d'aquestes construccions.

- «defecte»: el pleonasma en les oracions de relatiu (pàg. 62).

- «dolenta»: *pel matí* (pàg. 119-120).

- «cal evitar»: *varis* (adjectiu determinatiu) (pàg. 67), la concordança del participi passat en construccions amb verbs com *sentir* i un altre verb si el pronom substitueix el complement directe del segon verb (pàg. 96), substituir *cap a* per *per a* (pàg. 119-120), *lo qual* i *lo que* (pàg. 130) i *tenir que* i *haver-hi que* (pàg. 131).

- «usen erradament»: *per tal que* causal (pàg. 133).

- «incorrecte» o «no correcte»: *els hi* (pàg. 53), *els en hi* per *els en* (pàg. 56), el pleonasma en les oracions de relatiu (pàg. 62), *per lo qual* (pàg. 130), la conjunció *que* amb preposicions àtones (pàg. 130), *tenir que* i *haver-hi que* (pàg. 131).

- «no es pot suprimir»: la terminació *-ment* del primer adverbí en *-ment* d'una coordinació (pàg. 105).

- «convindria oposar-se»: a substituir *segons que* per *segons* (pàg. 132).

- «de vegades exigeix»: l'adverbí *no* en les comparacions. Per tant, no fer-lo servir seria una falta.

b) Formes rebutjades amb èmfasi:

- «cal evitar curosament / en absolut»: *mateix* coreferent (pàg. 66), *amb* per *en* o *a* (pàg. 115), *doncs* causal (pàg. 128), suprimir la conjunció *que* (pàg. 131).

- «del tot / en absolut inacceptable»: *els demés* per *els altres* (pàg. 66), *cada qual* (pàg. 67), *res* per *no res* (pàg. 107), *baix* per *sota* (pàg. 124).

- «inadmissible / no (és) admissible»: *el quin*, *el que* per *el qual* (pàg. 61), suprimir *no* en les proposicions interrogatives i condicionals negatives (pàg. 105-106).

- «de cap manera preferible»: *sots* a *sota*.

9.5.1.2.2.3. Informació a la *Gramàtica catalana* (1933) relativa a l'operació d'elaboració funcional

Així com la codificació generalment consisteix a eliminar la variació no funcional, l'elaboració funcional consisteix en general en el que podríem designar amb una denominació genèrica «gestió de la variació».

En aquesta gramàtica, hi ha uns quants passatges que tenen a veure amb l'elaboració definida en aquests termes. Així, d'entrada podem parlar d'una de les operacions típiques en l'estandardització d'una llengua que és aprofitar la varietat antiga o les varietats regionals de la llengua per enriquir els mitjans d'expressió de la varietat contemporània. En aquest sentit cal entendre les notícies de la possibilitat de fer servir *llur* (pàg. 57), *hom* (pàg. 67-68), *ço que* i *què* després de preposició (pàg. 130), i *per tal*

que i per tal com (pàg. 131); i la possibilitat d'elidir la terminació *-ment* només de l'últim adverbi en una seqüència d'adverbis coordinats (pàg. 105).

Al costat d'aquesta recuperació o difusió de formes desconegudes per la majoria dels parlants, hi ha el que en podem dir la «gestió de la variació existent». El cas més clar és la restricció de certes construccions de relatiu a «l'estil col·loquial» (pàg. 62). Però ens sembla adscriuible a aquesta operació la proposta fabriana de distingir sistemàticament en «l'estil epistolar» entre, d'una banda, *ací* i *aquí*, i de l'altra *aquest* i *aqueix*. Aquestes dues parelles tenen una distribució regional i en principi els mots que les componen són sinònims al principat en general. El Mestre proposa que en un registre molt concret, l'epistolar, s'estableixi la distinció sistemàtica entre els díctics relatius a qui escriu i els relatius a qui llegeix.

La gestió de la variació sincrònica també es manifesta en aquesta gramàtica pel que podem anomenar «control» d'aquesta variació. Per exemple, quan Fabra adverteix que enclisis com *Plau-me* (pàg. 98) s'han d'usar amb circumspecció o que *sens* i *sots* només formen part de locucions estereotipades (pàg. 124), dóna a entendre al lector que aquella construcció i aquestes formes són «vies mortes», improductives, relíquies que no tenen vida fora de les construccions fossilitzades en què apareixen.

També creiem que és una operació de control de la variació vigilar que els arcaïsmes recuperats siguin usats amb la funció pròpia (en virtut del criteri de la pertinència gramatical): és el cas, per exemple, de l'exposició sobre les conjuncions continuatives (pàg. 129).

O la permissió de la variació no distintiva: possibilitat de dir *un germà meu* o *un meu germà* (pàg. 57), *si volgués* o *si volia* (pàg. 97), *amb cotxe* o *en cotxe* (pàg. 115), *devotament i humilment* o *devotament i humil* (pàg. 105), *decidir venir* o *decidir de venir* (pàg. 116), *m'agrada venir* o *m'agrada de venir* (pàg. 117), *quant pa* o *quant de pa* (pàg. 117) i *dins l'armari* o *dins de l'armari* (pàg. 117).

9.5.1.2.3. La codificació sintàctica al discurs com a president dels Jocs Florals (1934)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 199: «Una llengua catalana apta per a ésser la llengua oficial de Catalunya, llavors [l'any 1859, quan Milà fa el seu discurs d'inauguració dels Jocs Florals], ni tan sols existia: calia formar-la. [...] I és gràcies a la instauració dels Jocs Florals que el nombre escassíssim dels conreadors de la llengua catalana veié augmentar-se i s'assegurà la continuïtat del seu conreu, sense la qual l'obra de redreçament avui acomplerta no hauria pogut mai realitzar-se.

[...] Per damunt dels parlars catalans, els nostres escriptors medievals havien format una llengua escrita única, una llengua literària en la qual traspuaven a penes les diferències dialectals: el català que s'escrivia en els inicis de la renaixença no era pas la llengua moderna que hauria sortit d'aquella llengua antiga si no hagués sobrevingut la decadència literària; però calia que ens decidíssim a escriure en català, encara que fos en el català pobre i deturpat de la decadència, perquè un dia poguéssim arribar a formar de nou una llengua catalana, una llengua catalana que fos digna successora de la nostra gloriosa llengua medieval.»

[...] l'obra sistemàtica de depuració i fixació del català s'ha acomplert enfora dels Jocs Florals.» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984).]

P. 200: «això [l'obra sistemàtica de depuració i fixació del català] solament era possible mitjançant la coneixença de la llengua antiga i la de totes les varietats de la llengua parlada. [...] el treball de selecció i unificació [...]» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984).]

P. 201: «el treball de depuració i fixació de la llengua exigia la col·laboració del filòleg i del gramàtic [...] segons Bofarull, [...] semblava que l'obra de millorament de la llengua s'havia de reduir a la depuració del lèxic [...]» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984).]

P. 202: «la imposició d'una llengua escrita única, per allò que aquesta havia de tenir forçosament d'artificiós, no podia sinó desplaure als qui havien fet de l'espontaneïtat una arma per a justificar l'ús del català escrit enfront de l'ús d'una llengua forastera.

[...] L'anarquia [ortogràfica i gramatical] durà fins a la publicació de les Normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans i a l'adopció per aquest del sistema gramatical proposat en la meua gramàtica del 1912. [...] l'anarquia ortogràfica [...] [el català] inepte per a ocupar dins Catalunya el lloc que li pertocava.» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984).]

P. 203: «Potser podia retreure's als antinormistes que [...] no sabessin fer el sacrifici de llurs preferències com havien fet els membres de l'Institut d'Estudis Catalans. [...] el mateix afany que [...] nosaltres: el d'atènyer la major perfecció de la nostra llengua escrita.

[...] que els antinormistes renunciessin a algunes de llurs solucions ortogràfiques.» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984).]

P. 204: «[...] podem estar joiosos d'haver aconseguit, no solament aquesta unitat ortogràfica, sinó encara aquella unitat lingüística que ha fet possible l'elevació del català a llengua oficial de Catalunya. Havíem de normalitzar-ne la morfologia i la sintaxi, depurar-ne i refer-ne el lèxic; i, en aquesta tasca, ens ha calgut també lliurar batalles: unes per fer comprendre la necessitat de formar una llengua escrita única per damunt les varietats dialectals de la llengua parlada; d'altres per convèncer els arcaïtzants que no es tractava d'una mera restauració de la llengua medieval; d'altres, en fi, per fer desaparèixer les divergències que forçosament havien de sorgir en el treball de selecció que exigia la formació d'una llengua literària. [...] un sistema gramatical [...] millorat amb les modificacions que anava aconsellant una coneixença més completa dels problemes.» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984).]

P. 205: «[...] comparem el pobre català de la decadència [*sic*] amb el català depurat i normalitzat d'avui [...] Quant a l'obra de redreçament, seria un error de creure que ja no ens manca sinó de fer uns lleus retocs al sistema gramatical, d'acabar de fixar la sintaxi, de donar acolliment a aquest o a aquell mot arcaic o dialectal: en el moment que el català va penetrant en medis d'on fins ara havia estat bandejat, va veient-se com està encara inacabada l'obra de depuració del seu lèxic; cal refer els vocabularis tècnics [...] cada dia plouen les preguntes: com se'n diu en català de tal cosa?, les quals caldria sovint mudar en: com se n'hauria de dir en català de tal cosa?

[...] quant a l'obra de difusió de la llengua, [...] no es tracta solament de difondre l'ús del català en el sentit que la gent s'acostumin a escriure preferentment en català en lloc de fer-ho exclusivament en llengua castellana, sinó de difondre la coneixença de la llengua literària, d'aquesta llengua depurada i normalitzada que tant ens ha costat d'elaborar, i que no és pas el pobre català que parlen la majoria dels catalans i que s'escriu habitualment, ple de castellanismes i de vulgarismes vergonyosos. Cal fomentar l'ensenyament del català, sobretot entre els qui millor poden difondre'n la coneixença en la massa parlant catalana: els qui escriuen per al públic i, des d'ara, els mestres...» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984).]

P. 206: «el català que els [als lectors] ofereixen les nostres publicacions ¿és sempre correcte? [...] si no anem de pressa en aquesta tasca de difusió, correm el perill que l'obra de redreçament ho hagi estat endebades. El català perilla, ara més que mai, d'esdevenir un calc de la llengua castellana. Dins d'un règim de bilingüisme, l'únic mitjà de resistir a la influència pertorbadora de la llengua forastera, és la coneixença perfecta de la llengua materna . [...]

[...] consolidar l'obra realitzada completant-la i difonent-ne la coneixença en la massa parlant catalana.» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984).]

En aquest discurs trobem, no només força unitats de significació i fragments generals sobre el procés d'estandardització i sobre cada una de les quatre operacions relacionades amb aquest procés, sinó també fragments en què s'exposen relacions entre algunes d'aquestes operacions.

Així, com a unitats de significació general hi ha, en primer lloc, *llengua literària* (pàg. 205), de la qual el Mestre dona com a característiques que està «depurada» i «normalitzada». Aquestes tres unitats són recollides de manera diversa al DGLC:¹⁰⁷ la primera hi és definida; la segona és inclosa en un exemple on es dedueix que és una

¹⁰⁷. V. § 5.1.1.1.7.

tasca concreta de l'operació general de «redreçament» de la llengua; i la tercera hi és definida —sense referència concreta a la llengua, però sense exclusió explícita—, com 'fer habitual' però també com 'reduir a norma'. Per tant, l'atribució d'aquestes dues característiques a la llengua literària obre la possibilitat d'interpretar que Fabra considera que l'any 1934 la llengua literària ha aconseguit un cert grau d'autonomia, de codificació i d'ús social.

En segon lloc, trobem en aquest discurs la unitat de significació *redreçament*, sobre la qual hi ha molta informació en diferents passatges. D'entrada cal dir que en la redacció del text hi ha una contraposició entre aquesta operació i la de difusió, ja que dos paràgrafs comencen d'una manera paral·lela: «Quant a l'obra de redreçament» / «Quant a l'obra de difusió» (pàg. 205).

Pel que fa a la primera, es pot veure la importància que té en la concepció fabriana de l'estandardització, d'entrada quan a la pàgina 204 la contraposa clarament a «una mera restauració de la llengua medieval».

A més, el lingüista gracienc fa un balanç del que s'ha fet i el que queda per fer (pàg. 205): no sols retocar el sistema gramatical, acabar de fixar la sintaxi i anar decidint la incorporació d'arcaïsmes i dialectalismes lèxics, sinó, a mesura que el català vagi guanyant àmbits d'ús, acabar la depuració del lèxic i «refer» els vocabularis tècnics.

Encara en el terreny general del procés d'estandardització, trobem en aquest text la unitat *llengua materna* (pàg. 206) i un fragment que permet veure l'avaluació constant que el Mestre fa del procés: «[...] un sistema gramatical [...] millorat amb les modificacions que anava aconsellant una coneixença més completa dels problemes» (pàg. 204).

Com hem dit més amunt, hi ha un fragment (pàg. 206) en què Fabra evidencia les relacions que hi ha entre l'operació de redreçament i la de difusió. Si la segona no es du a terme ràpidament i eficaçment, la primera haurà perdut el seu sentit, ja que, donat el bilingüisme i la consegüent influència pertorbadora del castellà, no serà possible la

coneixença perfecta de la llengua materna —única defensa contra el calc general del castellà. Al mateix temps, cal completar l'obra de redreçament i anar-la difonent.

Cal deduir, doncs, que el procés ja està en una fase en la qual les operacions d'estandardització ja no són successives com al principi, sinó que són simultànies i estan íntimament interrelacionades. En aquest sentit, a les pàg. 205 i 206 deixa clar que la implantació de les propostes de codificació depèn de l'eficàcia en difondre-les.

Pel que fa a les quatre operacions d'estandardització, aquella sobre la qual trobem més informació és la de codificació. Sobretot hi ha informació sobre la consideració d'uns quants criteris, i secundàriament unes quantes unitats i fragments sobre aspectes diversos.

Hi ha referències a tres criteris de codificació. Especialment, al de la genuïnitat, a partir de la unitat *depurar* (pàg. 199-201 i 205). És especialment ric el passatge de la pàgina 205, en el qual Fabra contraposa el «pobre»¹⁰⁸ català de la Decadència al català «depurat i normalitzat d'avui [1934]». Aquesta contraposició —el segon membre de la qual s'expressa amb aquesta coordinació més d'una vegada— dóna a entendre que el redreçament comporta una intervenció sobre l'estructura de la llengua per enriquir-la i no un mer establiment de normes, però també difondre'l entre la «massa parlant». En aquest sentit, en aquest discurs hi ha les unitats *formar* i *elaborar* la llengua literària. També contraposa la llengua literària contemporània al «pobre» català oral i escrit de la majoria de la gent, «ple de castellanismes i vulgarismes vergonyosos»; aquesta caracterització del vernacle remet, per oposició, una altra vegada a la diversitat de feines en el redreçament lingüístic: depuració però també «refinament».

El segon criteri més al·ludit és el de la historicitat: a la pàgina 200, exposa la necessitat de conèixer la llengua antiga, i, a la 201, la necessitat de la col·laboració del filòleg. (A

¹⁰⁸. Recordem que el DGLC dóna l'exemple «Una llengua pobra (de paraules, d'expressió)».

banda de la contraposició entre *redreçament* i *restauració de la llengua medieval*, que ja hem comentat.)

I hi ha una referència a la diasistematicitat a la pàgina 200, quan afirma la necessitat de conèixer totes les varietats regionals de la llengua.

A banda de les referències als criteris de codificació, hi ha unitats i fragments relatius a aspectes diversos. Quan el lingüista gracienc apel·la (pàg. 201) a la necessitat de la col·laboració del gramàtic en la tasca de redreçament, pot ser molt bé que es refereixi a codificadors; però no és improbable —tractant-se d'una *col·laboració* en un procés que té com una tasca fonamental la codificació— que es refereixi a la necessitat de basar la codificació en la descripció de la llengua.

Entre les unitats de significació relatives a la codificació, destaquen les unitats *normalitzar* i *fixar*.¹⁰⁹ Ja hem comentat la bisèmia latent de la primera. Hem comentat també que la «normalitat» lingüística es contraposa a la «pobresa» lingüística. Doncs bé: ara podem afegir que la unitat *fixar* és sinònima, en un dels sentits, de *normalitzar*: a la pàgina 205, parla d'«acabar de fixar la sintaxi», i a la pàgina 204, de «normalitzar la sintaxi». Destaquen també en aquest mateix àmbit conceptual l'ús de la unitat *sistema gramatical* com a 'gramàtica normativa' o 'obra de codificació' i l'atribució (pàg. 202) d'una artificiositat forçosa a la «llengua escrita única». La unitat *unificació* (pàg. 200) fa referència a la codificació com a selecció per garantir la unitarietat de la llengua.

Altres unitats, merament usades i que no requereixen cap comentari particular, són: *antinormista* (pàg. 203), *correcte* (pàg. 206) i *perfecció de la llengua escrita* (pàg. 203).

Pel que fa a l'operació d'elaboració, ja hem comentat les unitats de significació *elaborar*, *formar* i *pobre*. Sobre la segona cal afegir que l'ús que el Mestre en fa a la

¹⁰⁹. Recordem que el DGLC dona l'exemple «*Fixar una llengua*».

pàgina 199, en el fragment «formar de nou *una llengua catalana*» coincideix plenament en el paper fonamental que aquesta operació té en la definició de *llenguatge* que hi ha al DGLC (§ 9.5.1.1.7).

Dins d'aquest terreny, el lingüista gracienc usa les unitats *apta per a ser la llengua oficial de Catalunya* (pàg. 199), *conreadors i conreu* (pàg. 199), (el català era) *inepte* (pàg. 202) i *perfecció de la llengua escrita* (pàg. 203).

Finalment, pel que fa a l'operació de selecció, a la pàgina 204, Fabra té en compte les «divergències en el treball de selecció» —encara que, òbviament, també té a veure amb la codificació, que no deixa de ser una operació de tria.

9.5.1.2.4. Observacions sobre la concepció de Fabra de la codificació sintàctica als textos no especialitzats pertinents

Dels tres textos d'aquest bloc amb informació rellevant sobre codificació, dos (el *Compendio* i la *Gramàtica*) són obres d'exposició de la codificació i el tercer (el *Discurs*) és un text de reflexió general sobre l'obra de redreçament en general. Això comporta d'entrada que les informacions que hi trobem o en deduïm no coincideixen sinó circumstancialment. Per tant, les observacions generals seran més una suma de resums d'aquestes informacions que una síntesi de possibles concepcions generals de Fabra. (Això es deu, bàsicament, al fet que de les gramàtiques ens hem fixat només en la codificació de la sintaxi i que el discurs és una reflexió general.)

9.5.1.2.4.1. Observacions comunes a tots els textos

Com que les coincidències són, però, les més interessants, comencem per aquestes. Les operacions de les quals hem trobat o deduït informació en la gramàtica i el discurs,¹¹⁰ són la codificació i l'elaboració.

Quant a la primera operació, hi ha informació en tots dos textos sobre els criteris de codificació. Com a coincidència rellevant, hi ha el paper important, però no decisiu, del criteri de la historicitat en la codificació: a la gramàtica trobem força exemples de textos antics per reforçar les propostes i en el discurs Fabra deixa clar aquest paper. Una altra coincidència, encara que menys simètrica, és la importància d'avaluar la implantació de les propostes: en aquest sentit, és paradigmàtic l'«Advertiment de la 5ª edició» de la gramàtica de 1933.

Una altra relació que es pot establir entre tots dos textos és la d'una concreció progressiva: en la gramàtica trobem l'aplicació a la sintaxi de les reflexions generals del discurs sobre la necessitat de normalitzar i fixar la sintaxi.

Pel que fa a l'elaboració, en la gramàtica trobem l'aplicació a la sintaxi de les reflexions generals del discurs sobre la necessitat de formar o elaborar una llengua apta per ser la llengua oficial de Catalunya.

9.5.1.2.4.2. Observacions sobre la *Gramàtica catalana* (1933)

Enllà d'aquestes coincidències, la informació en tots dos textos és complementària. Destaquen en l'anàlisi de la *Gramàtica catalana* (1933), les informacions següents.

Pel que fa a l'operació de codificació:

¹¹⁰. El fragment del *Compendio* és tan breu que no dóna lloc a aquesta comparació.

a) La presència de tres raonaments sobre la correcció de determinades construccions, en els quals Fabra posa en joc diferents criteris de codificació, sense que es pugui afirmar que hi ha un criteri bàsic en la codificació d'aquestes formes.

b) La importància en general dels criteris de la distintivitat —exposat sempre explícitament— i de la historicitat —present en forma d'exemples de la llengua medieval com a suport a les propostes. Destaca també la possible consideració del criteri de diasistematicitat en la defensa de la combinació *li'n* a la *Gramàtica*.

c) El descobriment de tres criteris de codificació sintàctica, no previstos per Lamuela (1995):

- Homogeneïtat paradigmàtica: es prefereixen les formes que corresponen a paradigmes més homogenis.
- Pertinença gramatical o sintàctica: es rebutgen les alteracions de les propietats de les formes lingüístiques introduïdes per desconeixement.
- Adequació a una concepció lingüística: es rebutgen les formes considerades aberrants a partir de la concepció dels funcionaments lingüístics que tenen els codificadors.

Pel que fa als criteris de l'homogeneïtat paradigmàtica i de l'adequació a una concepció lingüística, la novetat consisteix a aplicar aquests criteris en l'àmbit de la sintaxi i al fet que estan formulats d'una manera més precisa.

d) El descobriment de l'estratègia discursiva, no prevista per Berrendonner (1982), de la tergiversació de la relació temporal entre la norma objectiva i la prescriptiva, en virtut de la qual tergiversació es presenta al lector la primera, tinguda en compte com a desviació, com si fos posterior a la segona, quan estrictament seria si més no discutible que hi hagués aquesta relació temporal.

e) La distribució de les formes desaconsellades de sintaxi en tres grups segons el rigor amb què es desaconsellen, amb una gran diversitat estructural en les unitats de significació i els fragments usats per qualificar aquestes formes desaconsellades:

- Adjectius, amb modificadors o sense: *admissible, menys bo, no recomanable, del tot / en absolut inacceptable, de cap manera preferible.*
- Frases amb modalitats diferents: *és d'aconsejar, potser caldria preferir, cal evitar(curosament / en absolut), no es pot dir, convindria oposar-se, admet i àdhuc de vegades exigeix.*
- Substantius: *defecte.*
- Adverbis: *erradament.*

Hi ha dues construccions que aparentment són ponderades de manera diferent en diferents parts d'aquesta gramàtica. La forma *sots* és tolerada en determinades locucions tradicionals, però és desaconsellat amb rigor usar-la sempre en comptes de *sota*. L'omissió de *no* en la majoria de frases és una forma secundària; però és rebutjada contundentment en determinades oracions comparatives, interrogatives o condicionals i en el conjunt *no res*, en què l'omissió pot alterar el sentit de la frase.

La resta de construccions —en el tractament de les quals es pot entendre una ponderació— apareixen només una vegada en el text. Set són considerades formes secundàries: l'infinitiu complement introduït per la preposició *en*, l'ús del subjuntiu imperfecte en comptes del condicional simple, anteposar l'article *el* a la conjunció *que*, la combinació *n'hi* (CD+CI), la concordança del participi passat amb pronoms de primera o segona persones, la forma simple *puix* i l'ús de la preposició *a* davant de complement directe quan està constituït per certs pronoms.

Setze són meres faltes: la no-concordança del participi passat amb pronoms quan depenen d'una perífrasi amb verbs modals, el complement indirecte sense preposició, l'ús de certes preposicions àtones davant de la conjunció *que*, la duplicació pronominal

en oracions de relatiu, la construcció *pel matí*, l'ús de *varis* com a determinatiu, la concordança del participi passat en una frase com *La cançó, l'he sentida cantar*, la preposició *per a* per indicar destinació, l'article neutre *lo*, les construccions «*tenir que + infinitiu*» i «*haver-hi que + infinitiu*», l'ús causal de la locució *per tal que*, la combinació dativa *els hi*, la combinació *els en hi*, la supressió de la terminació *-ment* en tots els adverbis de manera coordinats menys l'últim i l'ús de *segons per segons que*.

Les altres onze són faltes greus: l'ús coreferent del conjunt *el mateix*, l'ús de la preposició *amb* per *en* o *a*, el *doncs* causal, l'omissió de la conjunció *que*, el conjunt *els demés*, l'expressió *cada qual*, l'ús de *baix* com a preposició, el conjunt «article definit + *quin*», la construcció *el que* per *el qual* i la no-concordança del participi passat amb pronoms de tercera persona.

9.5.1.2.4.3. Observacions sobre el discurs de 1934

Destaquen en la informació extreta en l'anàlisi d'aquest text les informacions següents:

a) La definició per extensió («retocs al sistema gramatical, fixació de la sintaxi, acceptació d'arcaïsmes i dialectalismes lèxics, depuració del lèxic i reelaboració dels vocabularis tècnics») i per oposició amb el concepte de *restauració*, de l'obra de redreçament de la llengua.

b) Les relacions entre aquesta obra de redreçament i l'obra de difusió en dos sentits:

- La necessitat que l'obra de redreçament es difongui entre la població com a únic remei per evitar el calc sistemàtic respecte al castellà, fruit de la situació de bilingüisme, difusió que —juntament amb la compleció— consolidarà aquest redreçament; i
- La necessitat de reelaboració dels vocabularis tècnics arran de l'ampliació dels àmbits d'ús social de la llengua.

- c) La importància auxiliar dels criteris de la historicitat i de la diasistematicitat.
- d) El reconeixement explícit de l'artificiositat inherent de la llengua literària.
- e) La necessitat de fer entendre a la gent el sentit d'aconseguir una llengua única i de difondre, en un primer nivell als sectors professionals amb responsabilitat directa en la difusió (escriptors i mestres) i en un segon nivell a la «massa parlant», aquesta llengua literària.
- f) La concepció de la «pobresa» lingüística com un estat caracteritzat per la presència de castellanismes i «vulgarismes vergonyosos».

9.5.1.3. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ FABRIANA DE LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS PERTINENTS

En aquest apartat posem en relleu només les observacions noves respecte a les que ja hem fet en els § 9.5.1.1.16 («Observacions sobre la concepció fabriana de la codificació sintàctica als textos especialitzats pertinents») i 9.5.1.2.4 («Observacions sobre la concepció fabriana de la codificació sintàctica als textos no especialitzats pertinents»).

Hem de parlar d'entrada del planteig general que amb informacions parcials de les dues menes de textos podem deduir. Ens referim a la centralitat que en la concepció fabriana s'endevina que té la unitat de significació *redreçament*. Tot i no estar definida al DGLC amb referència a la llengua, l'exemple que hi apareix ja hem comentat (§ 9.5.1.1.16) que permet establir l'esquema que reproduïm a continuació:

Terminologia fabriana	Terminologia moderna de planificació
Redreçament	Planificació de corpus
Selecció (Depuració/Purificació)	1a fase de codificació
Refinament/Enriquiment	Compleció i cultiu
Fixació (Normalització/gramatització)	2a fase de codificació i cultiu Vehiculació reeixida (estabilització)

També hem comentat com la definició de *llenguatge* del DGLC lliga aquest concepte a l'operació de fixació i elaboració, i la definició de *llengua* al criteri de l'autonomia.

Pel que fa als textos no especialitzats (§ 9.5.1.2.4), hem comentat que al discurs de 1934 hi ha una definició per extensió de *redreçament* —que n’especifica les tasques concretes— i una per oposició a *restauració de la llengua medieval*. També hem exposat la relació entre el redreçament i la difusió.

I aleshores l’esquema pot quedar més concretat:

Terminologia fabriana	Terminologia moderna de planificació
Redreçament	Planificació de corpus
Selecció (Depuració/Purificació)	1a fase de codificació
Refinament/Enriquiment	Compleció i cultiu
Fixació (Normalització/gramatització)	2a fase de codificació i cultiu Vehiculació reeixida (estabilització)
Difusió	Vehiculació reeixida (estabilització)

Les operacions descrites en l’esquema deixen de ser successives, passen a ser simultànies i poden tenir efectes retroactius. La difusió de l’obra de redreçament permet avaluar la viabilitat i la implantació real de les propostes i, eventualment, adoptar-les com a definitives o rebutjar-les i modificar-les (que és el que Fabra explica a l’article «De la depuració de la llengua catalana», el 1927, i a l’advertiment de la *Gramàtica* de 1933). D’altra banda, l’ús del català en àmbits nous genera necessitats d’elaboració funcional (que és el que el Mestre exposa al discurs de 1934). En tercer lloc, la difusió ràpida i constant de l’obra de redreçament permet la comunicació flexible entre la llengua escrita única i la llengua oral multiforme.

El redreçament de la sintaxi és una operació que consisteix sovint en la purificació i la codificació, però en bastants casos té a veure amb l’elaboració funcional, tant amb l’enriquiment dels mitjans d’expressió com controlant la variació d’aquests mitjans.

Pel que fa a altres observacions generals sobre els textos pertinents, podem dir el següent:

- a) En textos dels dos blocs, Fabra practica una ponderació de les «formes desaconsellades» de sintaxi en dos grans grups segons la gravetat (forma secundària i falta).

- b) En textos dels dos blocs, declara que la codificació s'ha de basar en la descripció científica de la llengua.
- c) En textos dels dos blocs, reconeix la inherent artificiositat o convencionalitat de la llengua literària.

Si sumem els criteris de codificació usats o al·ludits en textos dels dos blocs, la llista és la següent:

- Diasistematicitat
- Regularitat
 - Distintivitat
 - Homogeneïtat paradigmàtica
- Funcionalitat constatada:
 - Implantació
- Funcionalitat prospectiva:
 - Intel·ligibilitat
 - Acceptabilitat
 - Garantia d'ús pertinent
- Autonomia
 - Genuïtat
 - Especificitat
- Regularitat evolutiva
- Pertinència estructural
 - Gramatical
- Historicitat
- Adequació a una concepció lingüística
- Avaluació de la prova d'ús
 - De la implantació
 - De l'ús pertinent

Els més usats o al·ludits són els relatius a l'autonomia, a la regularitat, i a la funcionalitat.

9.5.2. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS

9.5.2.1. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CONFERÈNCIA «AFIXOS PRONOMINALS Y TEORIA DE L'APÒSTROF» (19/12/1891)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 388: «Nosaltros estudiem preferentment la llengua parlada: a formular-ne la gramàtica és ahont van encaminadas las nostras investigacions. [...] és sí útil [fer la gramàtica històrica], perquè, si es fa be, trobarem en ella l'explicació de l'estat actual de la nostra llengua [...] els estudis històrics no deuen fer-se am la pretensió de què la gramàtica d'un català antich determinat hagi de ser la gramàtica del modern català literari. Abandonar formas vivas per otras d'arcaicas, y més quand aqueixas no són pas millors, sense fer més perfet el nostro idioma, dificultaria extraordinariament la popularisació de la llengua escrita. Hem de depurar y enriqueir el vocabulari y la sintaxis, però las formas actuales y la pronunciació oriental han de ser defintivament adoptadas, per la seva innegable superioritat.»

Malgrat ser un fragment breu, trobem en aquestes ratlles informació relativa a les quatre operacions haugenianes d'estandardització. L'última afirmació és una manifestació explícita de la selecció de la varietat oriental com a base de la codificació.

Les tres primeres afirmacions revelen el pressupòsit que la codificació s'ha de basar en la descripció de les normes objectives contemporànies i relegar les medievals a un paper auxiliar. La unitat *depurar* remet al criteri de codificació de la genuïnitat.

Les unitats de significació *enriqueir* i *perfet* ens remetent a les tasques d'elaboració funcional i la unitat *popularisació*, al criteri de funcionalitat prospectiva de l'acceptabilitat. Les unitats *millor* i *superioritat* manifesten l'avaluació que Fabra fa de les varietats regionals i històriques de la llengua amb vista a una «popularisació» més ràpida i eficaç.

Cal destacar també la unitat *modern català literari* com a designació de la varietat «més o menys diferent» de la vernacla (cf. § 9.5.1.1.7).

9.5.2.2. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A «SOBRE LA REFORMA LINGÜÍSTICA Y ORTOGRÁFICA» (22/3/1892)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 168: «Mis estudios fueron encaminados, ya desde un criterio, á la formación de una gramática española catalana, una gramática como las que sirven para aprender el francés, el italiano, etc., en la cual se empezaría por explicar la pronunciación del catalán y se presentaría su sistema gramatical, omitiéndose las reglas comunes á las dos lenguas, así como toda definición impropia de una gramática comparada. Hice la gramática del catalán literario más generalmente usado; [...] El estudio detenido [de la lengua i l'ortografia] me ha hecho ver cuán defectuosa es nuestra ortografía, cuán el sistema gramatical de nuestro dialecto [abans ha esmentat el català oriental]. [...] Para mí [...] es más conveniente, mucho más patriótico no menospreciar el idioma que hablamos, y estudiarlo con cariño; procurar dar á conocer toda la regularidad de su sistema gramatical; no consentir que se substituyan sus formas, hijas de leyes fijas y características, por otras arcaicas, impronunciabiles algunas; trabajar para depurar y enriquecer su vocabulario y su sintaxis [...]»

Fabra explica en aquest fragment com era la «gramática del catalán literario más generalmente usado» que va fer a finals del segle XIX. La va fer com una gramàtica comparada entre català i castellà. I torna a manifestar que la base del redreçament del català («depurar y enriquecer su sintaxis») és la descripció de les normes contemporànies («el idioma que hablamos [...] dar á conocer toda la regularidad de su sistema gramatical»). Deixa clara, doncs, la relació entre descripció i prescripció.

9.5.2.3. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CONFERÈNCIA «LA DEFINICIÓ DE LA LLENGUA CATALANA» (19/3/1897)

En aquesta transcripció hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 5: «Añadió [Fabra] que es costumbre darla [a la lengua catalana], en sentido de desdén, el calificativo de *dialecto*, ocurriendo casi siempre que los que tal dicen desconocen el valor de la palabra *dialecto*, pues se cree que este es un idioma que procede de otro, cuando acontece lo contrario.

Para aclarar este punto historió como se han ido formando los lenguajes que hoy se hablan, explicando que antes de las nacionalidades existían una infinidad de hablas románicas, que no eran tan diferentes que no coincidieran en muchos caracteres capitales. Por accidentes históricos uno de los dialectos triunfa sobre los demás y éstos con el tiempo degeneran y se corrompen. El que logra predominar, absorbe a todos y queda como lengua oficial. Así, pues, los dialectos son los que sirven de base a las lenguas reconocidas.

Cuando los grandes Estados se anexionan un territorio que habla la lengua de otro dominio, á veces ésta sucumbe, queda anulada por la lengua oficial, que va minando hasta

que logra vencer é imponerse, mientras que otras veces cuesta el que esto suceda, principalmente cuando se ha poseído o posee una literatura, como ocurre al catalán.

Combatió á los que dicen que el catalán es tan sólo una mezcla del castellano y del francés, pues, exclama, buscan las analogías que hay entre ellos y no ven las diferencias que los separan.»

[També va combatre els que deriven el català del provençal.] «Si por dialecto se entiende una lengua que procede de otra neolatina, y por tanto inferior, el que conozca la literatura catalana se convencerá de la pujanza y valor propio del catalán.

Se lamenta de las intrusiones de otras lenguas que se emplean en el lenguaje catalán hablado, aconsejando que se procure depurar éste tanto como se pueda, para formar un verdadero estilo catalán.

Convengamos, si se quiere, terminó diciendo el señor Fabra, en que el catalán haya sido un dialecto, pero ahora la literatura que ha producido una *Atlàntida* como la de Verdaguer, es la prueba más palpable de que no puede haber surgido [*sic*: subjecte?] sin ser una verdadera lengua.»

Aquesta transcripció defensa l'estatut de llengua del català pel fet bàsic d'haver tingut una literatura brillant a l'edat mitjana i haver pogut tornar a ser l'instrument literari d'una obra de la magnitud de *L'Atlàntida*. I diferencia la llengua del dialecte afirmant que, de fet, la primera no és més que un dialecte que per «accidentes històrics» s'imposa als altres, els quals «degeneran y se corrompen», amb la qual cosa s'identifica un primitiu dialecte amb *la* llengua. Per tant, hi ha una concepció de la llengua molt lligada a factors extralingüístics, principalment el conreu literari. Una varietat lingüística pot ser llengua o dialecte i passar d'un estatus a un altre per factors extralingüístics.

El concepte de *dialecte* com el d'una varietat esqueixada d'una llengua o fruit de la barreja de dues llengües no pot aplicar-se al català.

En el penúltim paràgraf fa servir la unitat *depurar* com a base «para formar un verdadero estilo catalán». La unitat *estilo* cal entendre-la en el sentit de la norma objectiva de Coseriu: les tries que fa el català entre les possibilitats del seu sistema, que són les que en definitiva el caracteritzen davant de la norma de les altres llengües, fins i tot de les del mateix tipus lingüístic —que és el romànic.

9.5.2.4. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A «UNA LLIÇÓ DE GRAMÀTICA I UNA CONTESTACIÓ» (24/2/1900)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 70: «Agafem una frase en que [*sic*] hi hagi un complement circumstancial de lloc: *Hem vist un ase a l'hort d'en Caselles*. [...] Sempre suposant que ja s'ha parlat de *l'hort*, podríem també dir: *Hi hem vist un ase, a l'hort d'en Caselles. A l'hort d'en Caselles* és aquí sobreposat. [...] Aquestes paraules són com un parèntesi, un explicatiu. [...] quan en l'oració [*A l'hort d'en Caselles hem vist un ase*] hi ha ja un complement circumstancial (no un explicatiu), *hi* no és en cap manera necessari; fins és més correcte no usar-lo, i l'ús corrent no s'hi oposa, *afortunadament*.»

En aquest fragment, Fabra considera correcta una —l'absència del pronom— de les dues normes objectives possibles.

9.5.2.5. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A «M. FOULCHÉ DELBOSC» (12/1901)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 213: «les mateixes geografies [*sic*] espanyoles [...][,] si parlen de la llengua catalana, és pera dir que existeix un dialecte català al costat d'un dialecte asturià i d'un dialecte andalús! [...] en Foulché ls ha fet saber que en la nostra ciutat [Barcelona] els llurs fills sentirien parlar una altra llengua tot diferent [de l'espanyol].

— Vostè vol dir un *patois* parlat pel baix poble?

No; una llengua que parlen tots els barcelonins, poble i senyors, rics i pobres, tothom. [...]

P. 214: «Aquesta obra [*Abrégé de grammaire catalane*] ha d'haver costat al seu autor [Foulché Delbosc] una feina inimaginable. Pensi-s que aquí no haurà trobat, com pera l castellà o pera l portuguès, una gramàtica fixada, una ortografia admesa per tothom [...]

En aquest fragment apareixen la unitat *fixada*, relativa a la codificació, i *admesa per tothom*, relativa a la vehiculació.

9.5.2.6. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 26/12/1905

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

Full I, recto: «tinc pensat, partint de l'estudi d'un autor antic, fer veure el camí recorregut per la nostra llengua desde la seva forma literaria mig-eval fins al seu estat actual, camí fet a impuls de la seva forsa evolutiva i de l'influència pertorbadora d'una llengua estranya. Davant de cada un dels neologismes actuals, una qüestió s'axeca [amb *i* o sense?]: es degut a aquella forsa? es degut a aquesta influència? I, en la nostra tasca de fer una llengua literaria ben moderna i desestrangerisada a l'hora, la resposta encertada a aquestes qüestions, ens ha de dur en cada cas a la solució bona » [Ms. 1702 de la Biblioteca de Catalunya]

En aquest fragment hi ha implícit el criteri de la historicitat i el de la regularitat evolutiva: Fabra afirma que cal esbrinar si un element actual és l'evolució natural del que era habitual en la «forma literaria mig-eval» de la nostra llengua per anar formant una «llengua literaria ben moderna i desestrangerisada a l'hora». El participi que fa de segon membre de la coordinació remet al criteri de la genuïnitat (Lamuela i Costa 2002).

9.5.2.7. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 26/1/1906

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

Full II, verso: «L'altra obra que tinc pensada es una gramatica de la llengua catalana escrita en castellà. Tindria un doble objecte: [...] i denunciar castellanismes [...], contribuint així poderosament a l'obra de purificació i enriquiment (am solta!) de la nostra llengua empobrida i empugonada.» [Ms. 1702 de la Biblioteca de Catalunya]

Full III, recto-verso: «Jo havia pensat això [per al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana]: estudi gramatical complet d'una obra antiga; comparació de la gramatica de la llengua antiga am la de l'actual; [...]» [Ms. 1702 de la Biblioteca de Catalunya]

En el primer fragment, la descastellanització és presentada com una tasca que afavoreix no només la «purificació» (criteri de la genuïnitat) sinó també l'«enriquiment» (elaboració funcional); no és una tasca només, doncs, de substitució de mots, sinó també de mecanismes de creació i mitjans d'expressió. Aquesta doble visió queda reforçada pels qualificatius que el Mestre dedica al català: *empobrida* (funcionalment poc apta) i *empugonada* («parasitada» per una altra llengua).

Del segon fragment destaca la unitat «gramatica», ja que la referència a la de la llengua antiga no pot fer pensar en una obra, sinó en el sistema gramatical, que cal estudiar. La

tasca, doncs, és triple: estudi del sistema medieval i del contemporani, i comparació de tots dos.

9.5.2.8. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CONFERÈNCIA DEL 31/10/1906

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 3: després de dedicar quasi tota la ressenya a qüestions de sintaxi, Pous i Pagès (?) afirma que «[Fabra] se declarà contrari a les regles gramaticals fixes y rigoroses, les quals no poden tenir mai en compte el motiu psicològic de determinades formes d'expressió, y que resulten incompatibles ab el llenguatge del poble, que es una cosa espontania, viva, no susceptible d'adequarse als manaments dels gramàtics.»

La ressenya manifesta la reserva de Fabra davant de «les regles gramaticals fixes y rigoroses» i els «manaments dels gramàtics», que no abasten la complexitat i la diversitat de l'expressió humana.

9.5.2.9. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A L'ARTICLE «EL PRONOM-ADJECTIU “QUAL”» (28/3/1907)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 1: «Una frase com aquesta [...]: “una molt gran caverna, la porta de la qual guarda Cerberus” esdevé: *una molt gran caverna qual porta guarda Cerberus*. Bons autors cauen en aquesta falta; però això no la fa pas excusable.»

En aquest fragment Fabra menysté el criteri literari de correcció, ja que malgrat que «bons autors» usen una construcció considerada «falta», la manté com a tal.

9.5.2.10. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A L'ARTICLE «“QUIN” I “QUAL”» (21/11/1907)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 1: «Si un castellà'ns demanava en quins casos el pronom-adjectiu *cual* se tradueix per *quin* i en quins casos per *qual*, li podríem donar una regla ben senzilla: *cual* no precedit d'article, se tradueix per *quin*; *cual* precedit d'article, se tradueix per *qual*. [...] ens caldria fer-li un advertiment: [...] heu de saber que una gran part dels nostres escriptors no segueixen la regla que acabem de donar-vos, sinó que usen els dos mots *quin* i *qual* completament a llur voluntat. En realitat us podem estalviar d'apendre cap regla: useu indiferentment *quin* i *qual*, amb article o sense, i podeu estar segur que no cometreu cap banyol que, en tot cas, no hagi ja estat comès per algun escriptor català.»

En aquest fragment Fabra menysté el criteri literari de correcció, en avaluar l'èxit de la implantació de propostes seves, ja que malgrat que «una gran part dels nostres escriptors no segueixen la regla» i «cometen»¹¹¹ «bunyols», manté aquesta regla.

9.5.2.11. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A «LES PREPOSICIONS *DE*, *A*, *EN* DAVANT LA CONJUNCIÓ *QUE*» (28/2/1908)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 1: «Tenint constantment al davant el model d'una llengua que diu *Estoy seguro DE ello* i *Estoy seguro DE QUE vendrà*, es natural que a un *Estic segur D'això*, fem correspondre un *Estic segur DE QUE vendrà*, i adhuc es comprèn que una frase com *Estic segur QUE vindrà* pugui ésser considerada com incorrecta. [...] ens ha d'empenyer a fer-ho [«abandonar els caminadors del castellà»] pensar que separant-nos de la llengua oficial i decantant-nos a les altres llengües llatines, no fem sinó continuar els procediments dels nostres autors antics. [...] els nostres escriptors [...] no dubtarien un moment en ometre les preposicions en les proposicions completives, sobretot tenint en compte que la llengua parlada no s'oposa absolutament gens a aquesta omissió.»

En aquest fragment Fabra mostra com molts catalanoparlants han interioritzat una norma objectiva del castellà, que consisteix en aquest cas en l'adopció com a mecanisme de lligam entre un verb i el seu complement de règim verbal en forma de subordinada una preposició àtona. Aquesta norma de fer servir un mecanisme de lligam explícit exclou la norma antiga (historicitat), la de les altres llengües romàniques (criteri d'analogia amb altres llengües) i una de les de la llengua oral contemporània (criteri de la implantació). L'adjectiu *incorrecta*, tingut en compte a aquesta última norma, no s'ha d'entendre com a 'no prescriptiva', sinó com a 'no genuïna', 'no pròpia', ja que el rebuig no l'expressa un gramàtic en una gramàtica, sinó que és un sentiment manifestat per uns parlants —encara que amb una certa competència com són els escriptors.

Una idea rellevant que es desprèn d'aquest fragment és que la influència de la llengua model no actua només en el passat i s'atura un cop comença l'obra de redreçament, sinó que es manté. És a dir: el redreçament del català no consisteix només a depurar-lo dels castellanismes presents en el moment que comença la codificació i l'estandardització en general, sinó que —mentre continuarà estant present en la vida dels catalanoparlants—

¹¹¹. Reproduïm aquest verb, usat pel Mestre, per la connotació d'infracció que comporta: el mateix DGLC el defineix com «Fer (una acció reprehensible)».

serà una tasca contínua. Hi ha, doncs, una explicació de les dificultats d'implantar una proposta.

9.5.2.12. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 14/4/1910

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

Full 1 verso: «[...] un paragraf [de la *Gramàtica de la lengua catalana*, que es va publicar el 1912] que tracta de l'adverbi *pas*; m'ha costat infinidament d'escriure, i no sé pas si está bé. Trobo en les publicacions catalanes [...] molts *pas* que jo no emplearia mai, i no sé si la meva absència¹¹² de Catalunya m'ha fet perdre'l sentiment d'aquesta negació catalana i al tractar d'explicar-la cometo alguna inexactitud.»

Destaca en aquest fragment la unitat de significació «sentiment», que creiem que es correspon amb la norma coseriuana —en aquest cas, clarament individual. És rellevant la importància que Fabra atorga a la pèrdua de contacte amb la llengua oral, pèrdua que el fa vacil·lar davant de certs usos escrits —amb els quals sí que manté el contacte.

9.5.2.13. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 6/6/1910

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

Full 1 verso: «Hi ha tractades [a la *Gramàtica de la lengua catalana*, que es va publicar el 1912] [...] la traducció de *cuyo, cual, el que y lo que* [...]»

Destaca en aquesta carta la unitat *traducció*, ja que manifesta la dependència respecte a la llengua dominant fins i tot de la tasca de redreçament: es tracta de trobar els mitjans d'expressió autòctons que permetin expressar el que permeten expressar els mitjans d'expressió d'aquella llengua.

9.5.2.14. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 13/9/1910

¹¹² Marquet (2002: 81) transcriu «la meva absència» i a continuació «perdre el sentiment».

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

Full 2 recto: «Crec que una de les qüestions en quèns hem de fixar avui preferentment es la de l'empleu de les preposicions atones (*a*, *en*, *amb*, *de*, *per* i *pera*). Cal combatre l'influència castellana, enorme en aquest punt, i les confusions illiteraries de la llengua parlada, que emplea sovint *en per a* (*ho dic en ell*), *emb* [sic] per *en* (*erem emb una casa*), que ha perdut *pera*, etc. Els quatre defectes mes grossos en el empleu actual de les preposicions atones (en la llengua escrita) son: l'abús de la prep. *pera*, sota l'influència de la prep. *para* castellana (v. § 133); l'omissió freqüent de la prep. *de* davant de l'infinitiu (v. § 130); l'empleu de les prep. atones davant de la conjunció *que*, sota l'influència del castellà (v. § 151); i l'acumulació de les funcions de *a* i *en* en la forma íbrida *an* (*ho dic an ell*, ant. *ho dich a ell*; *pujar an aquella muntanya*, ant. *pujar en aquella* / [full 2 verso] *mntanya*). Un estudi detingut de la qüestió m'ha portat a la següent conclusió: cal rebutjar la forma *an*. *an* no es mes que un *en* disfressat. Quan escrivim *pujar an aquella muntanya* en lloc de *en aquella* (com feien els antics) no fem sinó escriure malament una prep. catalana (*en*) sota l'influència del castellà [...] Quan escrivim *ho dic an ell* no fem mes que corretgir malament un defecte de la llengua parlada, que ha extès l'equivalència de les dos [?: grafia poc llegible]¹¹³ *a* i *en* en les determinacions circumstancials de lloc, al complement indirecte, que sols cab introduir mitjansant la prep. *a*; doncs: *ho dic a ell*. Si no he entès malament, per a aquest cas voldries tu [Casas Carbó] usar la forma *ad*. *ad* es indubtablement superior a *an*, pero per que no *a*? [...] En la llengua antiga *a ell* es normal, *ad ell* excessivament rar. I, altrament, me sembla molt més viable reemplaçar *an ell* (que crec inadmissible) per *a ell* que per *ad ell*. La gent apenes [?: grafia poc llegible] s'adonarà del canvi de *an ell* per *a ell* [...]; en canvi, no li xocarà pas poc una forma nova, *ad!*»

En aquest fragment trobem tinguts en compte sobretot els criteris de codificació i compleció de la funcionalitat, l'autonomia i la historicitat. El primer, expressat en termes relatius a la distintivitat que ha de tenir la sintaxi literària, el trobem en la necessitat de «combatre» «les confusions illiteraries de la llengua parlada», «l'acumulació de les funcions de *a* i *en* en la forma íbrida *an*» i «un defecte de la llengua parlada, que ha extès l'equivalència de les dos *a* i *en* en les determinacions circumstancials de lloc, al complement indirecte».

El criteri de l'autonomia es manifesta en la necessitat de «combatre l'influència castellana» (més d'una vegada); el de la historicitat, en la referència a «els antics» i «la llengua antiga».

L'últim raonament del fragment fa pensar en la unitat *condició de viabilitat*, que Fabra fa servir a «De la depuració de la llengua catalana» (1927).¹¹⁴ L'ús de les unitats *més viable* i *normal* i el fragment «no s'adonarà» per defensar *a ell*, i l'ús de la unitat

¹¹³. Marquet (2002: 96) transcriu: «prep.».

¹¹⁴. V. § 5.1.1.1.5.

excessivament rar i el fragment «no li xocarà pas poc una forma nova» per rebutjar *ad ell*, remetent al que Fabra en el text suara esmentat anomena «condició de viabilitat» i que nosaltres hem expressat en termes de Coseriu: una proposta té (més) possibilitats d'arrelar en la llengua si és una norma objectiva contemporània o una possibilitat del sistema. Correspon al criteri de l'acceptabilitat (es prefereixen les formes que no tenen un aspecte inhabitual i que no tenen ni poden adquirir fàcilment connotacions incòmodes) proposat per Lamuela i Costa 2002.

9.5.2.15. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 19/10/1910

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

Full 1 recto/verso: «Després de llegida la teva [de Joaquim Casas Carbó] carta, la meua opinió sobre l'empleu de les formes *a*, *an* i *ad* es la següent: Cal rebutjar en absolut la forma *an*. Quan està en lloc d'un *en* locatiu [...] cal / reemplaçar-lo per *en*. Quan se l'emplea en lloc de *a* per introduir el complement indirecte, que se'l reemplaçassi facultativament per *a* o per *ad*. [...] cal rebutjar *an* i una de les raons principals es perquè, *an* sonant com *en*, la distinció entre *an* (*á*) i *en* (*en*) es purament grafica (Es possible diferenciar en la pronunciació *al* de *el*, donant-los una intensitat diferent; pero es materialment impossible diferenciar *an* de *en*).»

Destaca en aquest fragment la facultativitat entre *a* i *ad* per substituir *an*, que Fabra considera que cal «rebutjar en absolut», perquè es una forma híbrida (en virtut del criteri de la regularitat evolutiva) i perquè és impossible distingir-la fonèticament de *en*. Fabra hi té en compte el criteri de la distintivitat.

9.5.2.16. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 29/4/1911

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

Full 1 recto: «*perquè* és causal i final tant en la llengua parlada com en la llengua antiga [...] [el] *perchè* italià s'emplea analogament com a conjunció causal i com a conjunció final. (Es una manera indirecta de condemnar el *per a que* amb què modernament se reemplaça sistemàticament el *perquè* final de la llengua parlada i de la llengua antiga!) [...] les conjuncions *no res menys*, *ultra això* y *encara més* (les quals crec que auriem de tractar de resucitar [*sic*: grafia poc llegible]))»

La forma *perquè* compleix els criteris d'historicitat («la llengua antiga»), d'analogia amb altres llengües («*perchè* italià») i d'implantació («la llengua parlada»). Al final,

Fabra té en compte el criteri també d'historicitat quan parla de «resucitar» les conjuncions *no res menys*, *ultra això* i *encara més*.

9.5.2.17. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 21/12/1911

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

Full 3 verso: «[...] la tasca de fixar, de polir, d'encarrilar la llengua literària. [...] l'obra de perfeccionament de la nostra llengua literària [...].»

El primer passatge conté tres infinitius que designen clarament dues operacions diferents en l'estandardització de la llengua: la codificació (*fixar*) i elaboració (*polir* i *encarrilar*). L'últim infinitiu té a veure amb la tasca de dotar la llengua dels mitjans expressius propis, però no creiem agosarat de relacionar-lo amb la voluntat d'aconseguir per a la llengua literària l'estatus de llengua referencial ja fixada, de model a partir del qual els parlants saben què està bé i què es pot fer amb la llengua.

Aquesta metàfora de l'encarrilament concorda amb la que nosaltres hem proposat en parlar de la codificació sintàctica a l'article «Filòlegs i poetes» (1918 [1932]),¹¹⁵ quan Fabra parla de trobar la llengua que hauria sortit de l'evolució pròpia de la llengua medieval. En aquest fragment es tractaria, un cop portat el català al punt on es va desviar del seu carril, de fer que en el futur no se n'apartés.

9.5.2.18. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 20/4/1912¹¹⁶

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

Full 1 recto: «dic: “pero valencianos y mallorquines hablan dialectos pertenecientes al mismo dominio lingüístico que el catalán de Cataluña, dialectos de una misma lengua literaria en que un día escribieron el valenciano Ausias March y el mallorquín Lull.” Això no està prou bé; és mal redactat, puix sembla que sols el valencià i el mallorquí siguin dialectes¹¹⁷ “de una misma lengua literaria”, etc.»

Aquest fragment reflecteix el caràcter de síntesi que Fabra dóna a la llengua literària respecte a les varietats geogràfiques, les quals han de participar-hi de la manera més igualitària possible, en virtut de la diasistematicitat de la llengua.

9.5.2.19. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A L'ARTICLE «CAL GRAMÀTICA ALS ESCRIPTORS» (1915)

¹¹⁵. V. § 5.1.1.1.3.

¹¹⁶. Aquest fragment va acabar formant part del pròleg de la *Gramàtica de la llengua catalana* (1912: VI; § 5.1.1.1.2), però el reproduïm aquí perquè en aquesta carta Fabra el comenta.

¹¹⁷. Marquet (2002: 96) transcriu: «dialectos».

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 180: «si avui constatem en les publicacions catalanes molts més castellanismes sintàctics i prosòdics que no de lèxic, no ho havem d'atribuir segurament a altra cosa sinó al fet que aquells són de més difícil descobrir que no aquestos.» [Reproduït per Lamuela i Murgades (1984).]

P. 181: «Per caure-hi [en el fet que *amb la condició de que...* és un castellanisme] ha calgut que, tot estudiant un capítol de gramàtica comparada de les llengües novo-llatines, on se tracta de les proposicions completives [...] Llavors un hom es posà aquesta qüestió: ¿com tractaven els nostres autors antics les proposicions completives?» [Reproduït per Lamuela i Murgades (1984).]

En el primer fragment, Fabra exposa la dificultat de depurar, fixar i enriquir la sintaxi, ja que detectar la influència del castellà en les funcions o en les relacions d'ordre, de lligam o de construcció és molt difícil.

En el segon passatge, mitjançant la consideració dels criteris de codificació i compleció de l'autonomia, de l'analogia amb altres llengües i la historicitat, podem deduir que el lingüista gracienc respon a la pregunta que es fa en altres textos de com pot el català expressar tot el que expressa el castellà estudiant com ho expressava el català medieval i avaluant quines construccions antigues compleixen les condicions de viabilitat (o acceptabilitat, en termes de Lamuela i Costa 2002).

9.5.2.20. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A L'ARTICLE «LA LENGUA» (1916)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 19: «Al iniciarse el renacimiento literario, los catalanes (como los valencianos y baleares) son un pueblo bilingüe, hablan en catalán y escriben en castellano, y su lenguaje se encuentra empobrecido, fragmentado y desfigurado por innumerables castellanismos. [...] al mismo tiempo que se desenvuelve su literatura [del català] y va reconquistando, dentro de su dominio lingüístico, el lugar que cediera al castellano, se opera en él un trabajo de depuración tan grande, que hoy día se escribe ya por algunos en un catalán en que el número de castellanismos subsistentes no excede al de los galicismos que notamos, por ejemplo, en el castellano y el portugués.»

En la primera part del fragment Fabra exposa com la diglòssia, amb la consegüent falta de cultiu estilístic, provoca l'empobriment, la fragmentació i la desfiguració de la llengua. En la segona part explica com, a mesura que es reprèn l'elaboració i el cultiu —però també la depuració—, i la llengua ocupa nous àmbits d'ús, la presència de

castellanismes tendeix a ser la mateixa que la dels elements d'una llengua X, veïna d'una llengua Y, en aquesta llengua Y. Això suggereix que la depuració fabriana no aspira a l'eliminació total dels castellanismes, ja que hi hauria sempre manlleus entre llengües veïnes encara que no mantinguin una relació de dominació.

9.5.2.21. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A L'ARTICLE «ELS DIALECTES CATALANS I LA LLENGUA LITERÀRIA» (1919)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 185: «es parla de la tirania del parlar de Barcelona, quan difícilment trobaríem ningú que escrigui en barceloní. No; el modern català literari, la llengua en què escriuen avui els nostres millors prosadors i poetes i en què apareixen escrites la gran majoria de les publicacions actuals, no és barceloní: tots els dialectes han contribuït a la seva formació, i en la seva estructuració el barceloní no hi té altra importància que la que té fatalment en tota llengua el dialecte de la capitalitat[at].¹¹⁸» [Repr. per Lamuela i Murgades (1984).]

En aquest passatge Fabra nega que el «modern català literari» sigui idèntic al barceloní. De les seves paraules pot deduir-se que aquesta «llengua» s'ha fet a partir de tots els dialectes —amb un paper més important del barceloní—, de manera que constitueix una varietat nova en virtut del criteri de la diasistematicitat. Destaca l'adverbi *fatalment* en parlar del paper del dialecte de la capitalitat perquè suggereix que tot procés de redreçament exigeix aquesta preponderància.

9.5.2.22. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CONFERÈNCIA «L'UNITAT LINGÜÍSTICA DE BALEARS, CATALUNYA, ROSSELLÓ I VALÈNCIA» (VII-VIII/1919)

En el resum d'aquesta conferència hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 9: «[Fabra] començà dient que el fet de constituir els diferents parlars catalans una varietat definida i característica dintre dels parlars romànics, permet parlar de català en

¹¹⁸. Els claudàtors són de la transcripció de Lamuela i Murgades.

front de francès, italià, portuguès, etc. Encara hi ha a Espanya qui es resisteix a reconèixer la llengua catalana com una substantivitat llingüística [sic] amb una profusa gama [sic] de varietats, i així sentim parlar de llengua valenciana, mallorquina, etc.; això quan no surten encara les veus ignorants parlant de dialecto catalán.» [Resum d'un assistent a la conferència.]

P. 10: «A França aconseguiren la unitat per la imposició d'un dels parlars (el de París) afavorit per circumstàncies polítiques. A Itàlia, per la imposició del toscà sobre els altres. Nosaltres, en l'Edat Mitjana, escrivim igual i no per imposició de cap de les modalitats. Cità com a testimonis els sermons de Sant Vicents [sic] Ferrer i un passatge [...] de la Crònica d'En Muntaner. Aquesta llengua tan uniforme no podia ésser imposició d'un dialecte. Per aquesta unitat, avui es pot refer una llengua literària sense imposar cap varietat a les altres. N'hi ha prou que catalans, valencians i mallorquins emprenguem una tasca de purificació del parlar, perquè trobem, encar que no ho volguem [sic], un parlar uniforme. El lèxic serà únic, perquè quan trobem una paraula valenciana i mallorquina, l'integrem a la nostra llengua escrita; i on trobem una castellanització, cerquem els nostres clàssics.» [Resum d'un assistent a la conferència.]

El resum contraposa en la primera part del fragment la consideració d'un criteri polític de correcció en el francès i en l'italià a la consideració del criteri democràtic en el català medieval. La contribució equilibrada de catalans, valencians i mallorquins al català literari medieval permet «refer» la llengua literària mitjançant la mera «purificació» del parlar propi de cada regió. És un fragment que valora especialment el criteri de la diasistematicitat (la depuració de cada gran dialecte farà sortir el tronc comú de la llengua) i el d'historicitat («cerquem els nostres clàssics»).

9.5.2.23. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1919

En aquests textos hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

18/XI/1919: «PER LA PURESA DE LA LLENGUA. ELS CASTELLANISMES

L'obra de redreçament del català literari és sobretot una obra de descastellanització i en la majoria dels casos és la llengua antiga que ens dona el mot o el gir amb què cal reemplaçar el mot o el gir castellà. D'aquí el nombre creixent d'arcaïsmes de la llengua escrita actual.

[...] Els castellanismes del català modern són incalculablement més nombrosos que no permet d'albirar un examen superficial de la llengua. [...]

En aquestes notes diàries tractarem de donar una idea de com és gran el nombre de castellanismes de la llengua actual i de demostrar així la necessitat de recórrer abundantment a l'arcaïsmes, posat que no vulguem acontentar-nos amb una depuració soma de la llengua, consistent en la sola extirpació dels castellanismes més aparents.» [Repr. per Rafel (1983: 1-2).]

29/XI/1919: «[...] En aquest cas *bajo* [preposició] no ha d'ésser traduït pel mot *baix*, sinó pel mot *sota*.» [Repr. per Rafel (1983: 13).]

1/XII/1919: «Per evitar el *pues* castellà, tan freqüent en el llenguatge parlat, certs escriptors es posaren a reemplaçar-lo per *doncs* en tots els casos. El *pues* castellà té dues valors [...]

[...] Es comprèn com seria perjudicial per a la llengua que féssim significar a un mateix mot *perquè* i *per consegüent* [...].

[...] Una defectuositat de la llengua escrita, que, malgrat la seva difusió dins aquesta, no ha aconseguit encara passar a la llengua parlada, està ara en perill d'introduir-s'hi i d'arrelar-s'hi en donar-la com una construcció normal a lectors que es troben en una edat en què encara no està ben fixada en llur esperit la valor tradicional de moltes paraules.» [Repr. per Rafel (1983: 14-15).]

2/12/1919: «Sovint, davant un arcaisme, veiem gent protestar indignats contra les invencions dels escriptors actuals. Un dia m'escometia un periodista català demanant-me d'on ens havíem tret el mot *assabentar*, que ell jutjava, d'altra part, absolutament superflu, puix que ja tenim el mot *enterar*, que li semblava perfecte.» [Repr. per Rafel (1983: 15).]

6/XII/1919: «[...] s'esdevé [...] freqüentment [...] que un mot que tradueix un mot castellà en alguna de les accepcions d'aquest, n'agafi les altres accepcions. [...] *Deu estar malalt*, *doncs no ha vingut*; [...] *Baix aquest aspecte* [...]

[...] *No dorm res* [...]

[...] Construccions com les següents, correctíssimes, són avui més aviat evitades pels nostres escriptors: “Car si res me manats qu'els diga, diré'ls-ho.”» [Repr. per Rafel (1983: 19-20).]

7/XII/1919: «Creiem que convindria de restablir en l'estil epistolar, l'antiga distinció entre els adverbis *ací* i *aquí*. Era emprat *ací* per a denotar la localitat on era el que escrivia la lletra, i *aquí*, per a designar la localitat on era aquell a qui aquesta anava adreçada [...] » [Repr. per Rafel (1983: 20).]

14/XII/1919: «[...] els dits mots, i si les respostes *res*, *cap*, *gens* i *mai* són negatives és perquè són oracions el·líptiques en què hom sobreentén la partícula negativa *no*. [...]

Lluny de defugir aquelles construccions [*Si et demanen res*, *Si en vol cap*, *Si fa gens de vent*, *Si mai el veies*] del llenguatge parlat, blasmdes equivocadament per alguns, havem, al contrari, de mantenir-les curosament. Són construccions que [...] trobem usades a cada moment pels nostres millors escriptors antics [...]» [Repr. per Rafel (1983: 26-27).]

15/XII/1919: «[...] Seria [...] preferible de no ometre la partícula *no* i de dir *Mai no el veiem*. En les oracions com les expositives o imperatives, en què el mot *mai* no és possible en el cas que siguin afirmatives, l'omissió del *no* és tolerable, perquè la sola presència del *mai* indica suficientment el caràcter negatiu de l'oració i el *no* és innecessari: Però en aquelles oracions com les interrogatives o les condicionals, en què és possible d'usar *mai* tant en el cas d'ésser afirmatives com en el cas d'ésser negatives, és evident que la supressió de la partícula *no* és del tot inadmissible.

[...] Però amb alguns d'aquests mots l'omissió del *no* pot donar lloc a frases equívokes, àdhuc en les oracions expositives. Per això és de recomanar que, en general, hom eviti l'omissió d'aquesta partícula darrera *mai*, *res*, etc., en tota classe d'oracions negatives. Així ho feien normalment els autors antics [...]» [Repr. per Rafel (1983: 27-28).]

16/XII/1919: «[...] Aquest sol exemple [*Res el commou*, possible reducció tant de *Res no el commou* com de *No res el commou*] demostra com és inadmissible la supressió del *no* en les oracions i en els termes negatius que contenen *res* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 29).]

17/XII/1919: «[...] un cas en què era emprat *davall* [*Era davall la taula*] i en què seria sens dubte convenient de ressuscitar el seu ús.[...]» [Repr. per Rafel (1983: 29).]

21/XII/1919: «[...] Aquest ús erroni [com a adjectiu relatiu] de *quin* encara no ha estat bandejat del tot en la llengua literària. [...] construccions [...] que cal combatre a ultrança fins a llur completa extirpació [...]» [Repr. per Rafel (1983: 34).]

23/XII/1919: «En gramàtiques, conferències i articles han estat combatudes [*sic*] els múltiples defectes en què incorregueren els escriptors de la renaixença [*sic*] en les oracions dites de relatiu; però una gran part d'aquests defectes persisteixen encara actualment, ço que justifica que els denunciem una vegada més.[...]

Quin és correcte en frases com: *No sabem quin dia vindrà [...]*. Però seria incorrecte [...] de dir *La filla del meu amic, amb la quina filla parlàvem ara mateix [...]* [Repr. per Rafel (1983: 36).]

27/XII/1919: «[...] Aquesta clàusula es tradueix: *El llibre del meu germà i el que em vas donar són del mateix autor*. Al grup castellà *el que* format per un *el* antecedent i el relatiu *que*, correspon en català el grup *el que*. (En francès, *celui que*.) [...]

[...] Quan el grup *el que* equival a *el qual*, llavors no li correspon en català *el que* sinó *el qual* (en francès, *lequel*) [...]

28/XII/1919: «El català escrit supeditat al castellà, calcant-ne servilment totes les construccions, necessitava un mot que traduís el *cuyo* castellà. Així, hom féu significar *cuyo* al relatiu *qual* [...] Això era molt més còmode que recórrer a la construcció antiga, massa allunyada de la castellana [...]

[...] *quin*, que també ha estat molt en voga com a traducció del *cuyo* castellà.

[...] L'únic mitjà de combatre aquell sentiment provincià ha d'ésser la lectura assídua dels nostres autors medievals [...]

29/XII/1919: «[...] Rebutjada la distinció entre un article neutre *lo* i un article masculí *el*, tot aconsella el restabliment d'aquesta combinació [*la qual cosa*] com a forma preferent del relatiu neutre. [...]

30/XII/1919: «[...] és evident que no hi haurà ningú que deixi d'entendre el sentit d'una oració pel fet que aquesta sigui construïda amb la dita locució relativa [*la qual cosa*]. [...]

No hi ha [...] cap inconvenient a reemplaçar *lo qual* per *la qual cosa*. Però convindria encara, en determinats casos, que la llengua disposés d'algun altre relatiu neutre més breu, i aquest podria ésser, darrera certes preposicions, el relatiu simple *què*, del qual trobem nombrosos exemples en la llengua antiga.» [Repr. per Rafel (1983: 41-42).]

31/XII/1919: «Aquesta repetició d'un dels membres de l'oració, expressat primerament pel relatiu i després per un pronom feble adjuntat al verb, constitueix una incorrecció sols tolerable en l'estil familiar. Certament trobem exemples d'una tal repetició en les altres llengües, però en totes elles (llevat del romanès, on ha passat a ésser la construcció normal) és considerada com una construcció defectuosa, i nosaltres, en l'obra de redreçament de la llengua literària, hauríem de tenir una gran cura a evitar-la. [...]

En aquestes *Converses* hem trobat unitats de significació i fragments relatius a les operacions de codificació i elaboració, i al concepte de norma objectiva.

El fet més destacable és que el Mestre dóna una definició de la unitat *obra de redreçament del català literari* en la primera *Conversa* (18/XI), text que és una declaració de principis. Aquesta és definida com «sobretot una obra de descastellanització»: l'ús de *sobretot* dóna a entendre que, encara que no és exclusiu, un dels criteris més importants en aquesta operació de redreçament és el de l'autonomia.

Fora d'aquesta definició explícita, la resta de passatges ens ofereixen unitats de significació i fragments a partir dels quals podem interpretar les concepcions fabrianes. Així, en l'àmbit estricte de la codificació, dins dels criteris i continuant amb els passatges relatius a l'autonomia, trobem les unitats *puresa* i *castellanisme*, totes dues en la mateixa *Conversa* del 18/XI.

El criteri més tingut en compte és el de la historicitat. En la mateixa *Conversa* del 18/XI, a continuació de la definició comentada suara, el lingüista gracienc afirma que la font majoritària d'alternatives a la castellanització és la «llengua antiga» —unitat també usada en la *Conversa* del 30/XII—, cosa que explica el nombre creixent d'*arcaïsmes* —unitat també usada en la *Conversa* del 2/XII— en la llengua literària. També fa servir les unitats *autors medievals* (28/XII) i *restablir* (7 i 29/XII) i *ressuscitar* (17/XII), verbs que pressuposen que la construcció a què s'apliquen és obsoleta. Una altra manifestació de la consideració d'aquest criteri són els exemples medievals que Fabra dona com a suport de les seves propostes (6/XII i 15/XII).

El segon criteri més tingut en compte és de la funcionalitat constatada. En tres casos, el Mestre té en compte el criteri de la implantació:

a) Una construcció «defectuosa» és usada en la llengua escrita, però no en la llengua parlada: cas del *doncs* causal (1/XII) i del *quin* relatiu (21 i 23/XII).

b) Una construcció «correctíssima» és usada en la llengua oral, però és «més aviat evitada pels nostres escriptors» (6 i 14/XII).

A continuació, amb dos casos hi ha el criteri de la distintivitat: és tingut en compte com a argument per condemnar el *doncs* causal (1/XII), perquè un mateix mot no pot expressar alhora dues idees contràries (causalitat i conseqüència) i la supressió de *no* en determinades oracions (15/XII).

I en un cas Fabra té en compte el criteri de la intel·ligibilitat: en el text (30/XII) nega que la locució *la qual cosa* impedeixi la comprensió d'un fragment; és a dir, aquest

arcaisme no és tan difícil d'interpretar, i si presenta dificultats, essent un element de connexió de frases, el context permet interpretar la relació que expressa.

Altres criteris presents en aquestes *Converses* són el de l'analogia amb altres llengües —en la del 31/XII afirma que el pleonasme en oracions de relatiu és una construcció condemnada «en les altres llengües (llevat del romanès, on ha passat a ésser la construcció normal)»— i el de l'adequació a una concepció lingüística —en la condemna del pleonasme en oracions de relatiu (31/XII). I trobem dues *Converses* (6 i 21/12), en què Fabra analitza la implantació les seves propostes d'ús del pronom *res* afirmatiu i dels relatius alternatius a *quin*.

A banda de la informació sobre els criteris de codificació, també en aquests textos trobem una ponderació de les formes desaconsellades de gramàtica. És «tolerable» la supressió de *no* en les oracions expositives i imperatives (15/XII). Entre les faltes, són rebutjats sense una qualificació especial el mot *baix* usat com a preposició (29/XI i 6/XII), *pues* (1 i 6/XII), la confusió entre *res* i *gens* (6/XII) i la construcció «article definit + *quin*», que és «incorrecta» (23/XII). Són rebutjats d'una manera tallant la supressió, «inadmissible», de *no* en frases com *No res el commou* i *Res no el commou* (16/12) i el pleonasme en oracions de relatiu, que «en l'obra de redreçament de la llengua literària, hauríem de tenir una gran cura a evitar» (31/XII).

Pel que fa a l'operació d'elaboració, trobem informació sobre el que hem anomenat (§ 9.5.1.2.2.3) «gestió de la variació existent», operació relacionada evidentment amb una de les operacions típiques en l'estandardització d'una llengua que és aprofitar la varietat antiga (historicitat). En aquest sentit cal entendre les notícies de la possibilitat de fer servir *la qual cosa* (29/XII) i *què* (30/XII) com a relatius neutres. També ens sembla adscriuible a aquesta operació la proposta fabriana de distingir sistemàticament en «l'estil epistolar» entre *ací* i *aquí* (7/XII), d'acord amb els criteris de la distintivitat i de l'adequació a una concepció estilística («es considera que la codificació concerneix només determinats registres, generalment distingits per un cert nivell de formalitat, i es releguen a registres no codificats les formes percebudes com a inadequades per als

primers»). En tercer lloc, té a veure amb aquesta gestió la distribució estilística de les construccions pleonàstiques de relatiu —«tolerables en l'estil familiar»— i les construccions no pleonàstiques corresponents (31/XII).

Si passem a la informació lligada al concepte de norma objectiva, cal parlar d'entrada de l'ús fabrià de la unitat *normal*. En dues *Converses* s'interpreta immediatament com a sinònim d'«habitual», però no deixa de presentar-se el dubte raonable si a la llarga aquesta habitualitat dóna o pot donar lloc a una prescriptivitat. Ens referim al fragments següents:

1/XII: «Una defectuositat de la llengua escrita, que, malgrat la seva difusió dins aquesta, no ha aconseguit encara passar a la llengua parlada, està ara en perill d'introduir-s'hi i d'arrelar-s'hi en donar-la com una construcció normal [...]».

31/XII: «Certament trobem exemples d'una tal repetició en les altres llengües, però en totes elles (llevat del romanès, on ha passat a ésser la construcció normal) és considerada com una construcció defectuosa.»

En el primer fragment, no deixa d'haver-hi remotament la possibilitat que la *normalitat* pugui donar lloc a considerar modèlica, digna d'imitació, la construcció de què es tracta. En el segon, la conversió en «normal», tractant-se del romanès, vol dir 'estàndar' i, doncs, 'prescriptiva'.¹¹⁹

En el mateix text de l'1/XII, el fragment esmentat acaba amb el destinatari que demana el verb *donar* —«a lectors que es troben en una edat en què encara no està ben fixada en llur esperit la valor tradicional de moltes paraules»—, en el qual la unitat *tradicional* també remet a la idea d'una norma objectiva que es transmet de generació en generació i que les generacions infantils encara no han après bé i la unitat *valor* es refereix a l'ús pertinent.

¹¹⁹. Informació que devem, en comunicació personal, a Xavier Lamuela.

9.5.2.24. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1920

En aquests textos hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

6/1/1920: «Els que troben artificiosa la construcció *el...del qual*, han de considerar que ho és igualment qualsevol construcció feta amb el relatiu *qual*, i que la llengua popular defuig en general l'ús, no solament de *qual*, sinó dels altres relatius en combinació amb una preposició.

[...] El poble no diu, certament, *Una sala les finestres de la qual donen a la plaça*; però tampoc no diu: *Una sala quals finestres donen a la plaça*. El poble diu: *Una sala que les finestres donen a la plaça*. La construcció *les finestres de la qual* no és popular, però tampoc no ho és la construcció *quals finestres*, amb què els escriptors de la renaixença [sic] traduïen literalment *cuyas ventanas*. De les tres construccions *les finestres de la qual*, *quals finestres* i *que les finestres*, la sola correcta és la primera; la tercera, com a construcció popular, pot ésser tolerada en determinats casos (així com les altres construccions populars damunt citades); però la segona és del tot inadmissible, car és una construcció incorrecta tot essent tan artificiosa com la primera.» [Repr. per Rafel (1983: 48).]

8/I/1920: «[...] l'única forma correcta del relatiu emprat com a atribut d'un nom substantiu, és el *qual* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 50).]

9/I/1920: «Ni el català parlat ni el català antic fan aquesta distinció [*perquè* / *per a que*]. La conjunció catalana *perquè*, el mateix que la italiana *perchè*, reuneix les dues valors de les conjuncions castellanes *porque* i *para que* [...]

[...] I si, en determinats casos, ens pot convenir de distingir formalment la conjunció final de la causal, no ens cal recórrer a la combinació *per a que*, contrària al geni de la nostra llengua: podem perfectament recórrer a les dues locucions conjuntives de la llengua antiga *per tal que* i *per tal com* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 50-51).]

10/I/1920: «[...] la combinació *per a que*, la qual és contrària al geni de la nostra llengua. Davant la conjunció *que*, en efecte, repugna al català l'ús de la preposició *a* així com el de la preposició *de*. [...]» [Repr. per Rafel (1983: 50-51).]

11/I/1920: «Si ha d'ésser d'alguna utilitat el restabliment de les locucions conjuntives *per tal que* i *per tal com*, és naturalment a condició de no usar-les indistintament, com fan alguns [...] les dues locucions conjuntives [...] poden usar-se avantatjosament en lloc de *perquè* en aquells casos en què l'ús d'aquesta conjunció, final i causal alhora, podria donar lloc a una frase equívoca; i si es generalitzava la substitució de *perquè* per aquelles locucions conjuntives, això afavoriria sens dubte el restabliment de l'expressió relativa *per què*. Però, sense necessitat d'una reducció en l'ús de la conjunció *perquè*, creiem que podria intentar-se des d'ara el restabliment de l'expressió *per què*, equivalent al castellà *por lo cual* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 52-53).]

13/I/1920: «[...] la construcció amb el simple *que* (no precedit de preposició) essent la construcció normal en el català antic i essent encara ben viva en el llenguatge parlat, és indubtablement la construcció que ens cal adoptar amb exclusió de l'altra, sobretot si es té en compte que aquesta és una construcció característica del castellà estranya a les altres llengües llatines.

[...] Davant la vacil·lació de la llengua parlada, en què existeixen l'una al costat de l'altra [...], els veiem [els escriptors] decantar-se més aviat cap a la construcció castellana, contribuint així a accelerar la desaparició d'una construcció catalana de què trobem tants d'exemples en els nostres autors antics.» [Repr. per Rafel (1983: 55-56).]

19/I/1920: «Quina extensió cal donar a l'ús de la preposició *per a*? Heu's aquí una qüestió que encara no ha rebut una solució satisfactòria. Potser la solució definitiva que hom donarà a aquesta qüestió serà que, traduint *para*, en uns casos l'ús de *per a* serà obligatori, en altres casos facultatiu i en altres terminantment interdit.

En el català de la renaixença [*sic*] es manifestaren dues tendències contràries: l'una proscriuint l'ús de *per a*, l'altra donant a aquesta preposició la mateixa extensió de la preposició castellana *para*. [...].

Avui la majoria d'escriptors reconeixen la utilitat d'admetre la preposició *per a*, puix que el fet de posseir una sola preposició *per a* denota les múltiples relacions que el castellà expressa amb *por* i *para* i el francès amb *par* i *pour*, donaria lloc a una infinitat de frases equívocues difícils o impossibles d'evitar. [...] cal donar-li [a *per a*] l'extensió que tenia en català antic [...] Ara, que, com que la llengua antiga presenta en certs casos vacil·lacions entre *per* i *per a*, d'aquí la dificultat d'establir regles justes sobre l'ús d'aquestes dues preposicions.

Una regla sembla, però, definitivament establerta, i és que davant d'un infinitiu que denota el fi o objecte de l'acció expressada per un verb anterior, cal usar *per* i no *per a* sempre que aquest fi o objecte pot considerar-se com el *motiu* d'aquella acció [...]» [Repr. per Rafel (1983: 59-60).]

20/I/1920: «La regla segons la qual cal dir *Anar-hi per veure'l* [...] recolza en l'ús constant dels nostres autors antics.[...]» [Repr. per Rafel (1983: 60).]

21/I/1920: «[...] Si ens havem d'atenir a l'ús antic, ja sabem que ens cal donar la preferència a la primera d'aquestes dues construccions [*Anar-hi per veure'l*] sobre la segona [*Anar-hi per a veure'l*], nada o almenys estesa en l'època moderna sota la influència de la construcció castellana *Ir para verle*.

[...] creure que calia usar sempre *per* en lloc de *per a* davant d'infinitiu. Però això no estaria d'acord amb l'ús antic.» [Repr. per Rafel (1983: 61-62).]

22/I/1920: «En aquells casos en què el castellà diu *para* i el català parlat diu *per*, ¿quan havem d'escriure *per* i quan *per a*? El català antic sembla permetre'ns de respondre que cal usar *per* i no pas *per a* davant infinitiu en frases com *Anar-hi per veure'l* [...] i davant la conjunció *que* [...].

[...] En els altres casos la llengua antiga admet *per a*. Ara, que [...] la llengua [...] en [aquests casos] presenta nombroses vacil·lacions entre *per* i *per a*.

[...] Això, potser ens permetria de reduir encara més l'ús de la preposició composta *per a*. Potser en casos com els dels passatges citats [«seda per a fer jupons» / «vellut per fer jupons»; «bo per a ésser ciudadà» / «bo per ciudadà»] podria tolerar-se *per* en lloc de *per a* (ús facultatiu de *per a*), i considerar solament obligatori l'ús d'aquesta preposició en aquells casos en què la traducció de *para* per la preposició simple *per* podria donar lloc a frases equívocues, com per exemple en la frase *El dinar havia estat preparat per nosaltres* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 62-63).]

23/I/1920: «Aquesta distinció entre les dues preposicions locatives *en* i *a* és estranya al català, com ho és al francès i a l'italià. El català antic no fa aquesta distinció [...]

[...] quan hom els [els que no accepten *en* com a terme de moviment] retreu la construcció corrent *Pujar en aquell puig*, no hi volen veure la preposició *en* sinó la preposició *a* proveïda d'una *n* eufònica, i escriuen *Pujar an aquell puig*, oblidant que els antics escrivien *Pujar en aquell puig*. ¿Per què aquesta repugnància a usar *en* per denotar l'indret envers el qual té lloc un moviment? Simplement perquè el castellà exigeix *a* en aquest cas, i això sols els fa semblar que *en* és impropri a denotar el terme d'un moviment. Però, ¿és que no els diu res que els antics usessin correntment *en* amb aquesta significació? ¿I que els francesos usin així mateix amb aquesta significació llur *en*, i els italians llur *in*? ¿I, sobretot, que aquesta significació sigui una de les significacions usuals de la preposició llatina *in*, d'on prové la nostra preposició *en*?» [Repr. per Rafel (1983: 63-64).]

24/I/1920: «La distinció que fa el castellà entre les seves preposicions locatives *en* i *a*, provinents respectivament de les preposicions llatines *in* i *ad*, no és la que fa el llatí entre aquestes dues preposicions. [...]

En l'evolució del llatí vulgar, per diferents camins *ad* envaeix parcialment el domini de *in*, i, afeblint-se o esborrant-se la distinció originària, cada llengua novillatina arriba a un nou repartiment de les dues preposicions obeint a criteris diferents.

[...] En aquest camí [de substitució de *in* per *ad*] el castellà va més lluny que les altres llengües novillatines i acaba per reemplaçar quasi totalment *en* per *a*.

Les altres llengües conserven *en* al costat de *a*, i a poc a poc van fixant l'ús d'aquestes preposicions atenent principalment a la natura del mot que regeixen, no a la del verb, com fa el castellà. [...]

[...] la ineptitud per *a* denotar el terme final d'una anada [...] ni la té la preposició llatina *in* ni la catalana *en* (català antic, català parlat). Ni l'etimologia ni la història del nostre *en* no poden justificar-ne l'exclusió com a traducció de la preposició castellana *a* en casos com *Pujar en aquella ermita*, *Anar en una altra part*.» [Repr. per Rafel (1983: 64-66).]

26/I/1920: «[...] totes dues construccions [*Arribar en el castell* / *Arribar al castell*] són perfectament admissibles. Serà en general preferible, si es vol, la segona (*al castell*) a la primera (*en el castell*), però en la mateixa mesura que *al calaix* pot ésser preferible a *en el calaix*. [...]» [Repr. per Rafel (1983: 66-67).]

27/I/1920: «[...] el català en una munió de casos pot usar indiferentment l'una o l'altra preposició [*en/a*] [...]

Des d'antic, però, s'inicia la preferència de l'una o l'altra de les dues preposicions davant determinats mots [...]

Aquesta oposició o inici d'oposició entre *al* (amb *a*) i *en aquell* (amb *en*) ha pogut ésser causa de la intromissió de *en* en els complements indirectes quan aquests comencen amb un demostratiu, de la qual trobem ja exemples en català antic [...] Del conflicte entre *en* i *a* sembla haver nascut la forma híbrida *an* [...]

[...] Avui la majoria dels escriptors, semblen, per sort, decantar-se a la seva eliminació completa.» [Repr. per Rafel (1983: 67-68).]

28/I/1920: «La llengua parlada vacil·la entre les construccions *davant la casa* i *davant de la casa*, *tant de treball* i *tant treball*, *decidir d'anar-hi* i *decidir anar-hi*; però a Barcelona són molt més usades les segones que les primeres, i la llengua escrita havia arribat gairebé a l'eliminació d'aquestes. I es comprèn que la llengua escrita subordinés l'ús de la preposició *de* a les normes castellanes en aquests casos en què la llengua parlada vacil·la, si es té en compte que [...] molts dubten de la bondat de la construcció catalana pel mer fet que difereix de la castellana corresponent: tan grossa ha estat i continua essent la influència del castellà sobre la sintaxi de la llengua escrita. Ens referim principalment a la construcció *En tinc quatre de blaves i tres de negres* [...].» [Repr. per Rafel (1983: 69).]

4/II/1920: «[...] Quan un mot arcaic pot reemplaçar un mot corrent en totes les seves accepcions, la substitució no ofereix cap dificultat, no pot donar lloc a construccions defectuoses. Tal s'esdevé amb la substitució de *menos* per *menys* [...]

Però no s'esdevé el mateix amb el possessiu *llur*. *Llur* pot reemplaçar *seu*, però no pas en tots els casos. [...]

[...] Amb el pronom *ço* passa una cosa anàloga. En adoptar-se l'expressió *ço que* per reemplaçar l'expressió *lo que*, *ço* s'ha trobat ésser un reemplaçant de l'article neutre [...]; però, partint d'aquesta substitució, molts han pensat que podien reemplaçar *lo* per *ço* en tots els casos i s'han posat a escriure *ço important* [...]. Aquest ús del mot *ço* és del tot inadmissible: la substitució de *lo* per *ço* és sols lícita davant el pronom relatiu (*que*, *qui*) o la preposició *de*.» [Repr. per Rafel (1983: 73-74).]

5/II/1920: «Avui usem la locució conjuntiva *tota vegada que*, amb el verb en indicatiu, denotant la causa [...]. No és pas amb aquesta valor que trobem usada la dita locució en català antic, sinó, amb el verb en subjuntiu, denotant una condició, com a sinònima de *sempre que* [...]

Heu's aquí una construcció que creiem que fóra convenient de restablir restituint a la locució *tota vegada que* la valor de conjunció condicional [...].» [Repr. per Rafel (1983: 74-75).]

6/II/1920: «[...] *La filla del nostre amic amb la que parlàveu* és incorrecte [...] *la que* és correcte en *aquesta noia i la que ha vingut aquest matí* [...]

Hi ha encara un altre cas en què les combinacions *el que* i *la que* són inadmissibles [...] *No sé la que voldran*» [Repr. per Rafel (1983: 75-76).]

7/II/1920: «[...] el català antic no coneixia la distinció que la llengua actual fa entre l'article neutre i el masculí, la qual versemblantment devem a la influència castellana.[...]» [Repr. per Rafel (1983: 77).]

18/II/1920: «[...] Realment la llengua parlada estableix amb el seu *els-hi* una distinció entre el datiu i l'acusatiu que pot ésser en alguns casos avantatjosa; però ho fa a canvi de perdre d'altres distincions molt més importants. Per exemple, entre *els ha posat els guants* i *els hi ha posat els guants* existeix la mateixa diferència que entre *ens ha posat els guants* i *ens hi ha posat els guants*; però si en la primera d'aquelles proposicions substituïm el datiu correcte *els* pel datiu habitual *els-hi*, aquesta proposició es confon amb la segona. Amb l'admissió del datiu *els-hi*, perdriem, doncs, en la tercera persona, una distinció tan important com la que existeix entre *ens* i *ens hi*, *us* i *us hi*, *em* i *m'hi*, etc. [...]

19/II/1920: «La combinació *els hi* [...] és usada erròniament [...] en substitució d'altres combinacions pronominals, com *els ho*, *els el*, *els la*, etc.

[...] En cap d'aquestes frases no és correcte d'emprar la combinació *els hi* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 84-85).]

20/II/1920: «En les proposicions en què concorren dos pronoms inaccentuats o febles adjuntats a un mateix verb, sovint la llengua parlada usa combinacions pronominals que no són les que el sentit de la proposició exigeix. [...] *N'hi ha donats* en lloc de *Li n'ha donats* [...] *g direm* en lloc de *Els ho direm*.

Hi ha un mitjà ben simple per a evitar aquestes incorreccions del llenguatge parlat. Cada pronom feble és l'equivalent d'un nom o d'un pronom accentuat [...]» [Repr. per Rafel (1983: 85-86).]

21/II/1920: «[...] ¿És aquí correcte d'emprar la combinació ternària *els en hi* [...]?» [Repr. per Rafel (1983: 85-86).]

23/II/1920: «De les dues combinacions *la li* i *la hi* (sinònim de *la li*), la segona és la que ha persistit en la llengua escrita, malgrat de tenir l'inconvenient de confondre's amb la combinació de l'acusatiu i l'adverbi *hi*. D'aquí la regla moderna segons la qual el datiu *li*, en combinació amb l'acusatiu del pronom de tercera persona [...] és canviat en *hi* i posposat a aquest [...]» [Repr. per Rafel (1983: 85-86).]

10/III/1920: «Heus aquí una construcció (*on que*) que creiem que convindria de restablir. ¿I, per què no assajàrem l'adopció de les construccions anàlogues *qui que*, *quan que*, etc.?» [Repr. per Rafel (1983: 100).]

13/III/1920: «No hi ha, naturalment, cap inconvenient a acceptar en la llengua literària aquest pretèrit perifràstic *vagi dir*, *vagis dir*, etc., que caldrà que les nostres gramàtiques registrin entre els temps del mode subjuntiu, al mateix temps que el pretèrit *vaig dir*, *vares dir*, etc., entre els temps de mode indicatiu.» [Repr. per Rafel (1983: 102).]

16/III/1920: «[Una distinció anàloga a la que hi havia entre *ací* i *aquí*] feien els escrivans medievals entre els dos demostratius *aquest* i *aqueix*, la qual creiem que caldria així mateix restablir. En els nostres documents antics, el segon d'aquests adjectius no apareix usat sinó denotant proximitat a aquell a qui va endreçat el document, amb exclusió llavors de l'adjectiu *aquest*.» [Repr. per Rafel (1983: 102).]

20/III/1920: «Entre les moltes locucions de la llengua antiga que convé de tornar a posar en ús, assenyalem-ne avui dues [Ø: *sic*] formades amb el substantiu *esguard*: *en esguard de* i *per esguard de* [...]

També usaven els antics [...] la locució verbal *haver esguard a*, on podria hom admetre, en el cas d'adoptar-la, la substitució de *haver* per *tenir*.» [Repr. per Rafel (1983: 105-106).]

26/III/1920: «[...] El català parlat, malgrat la influència castellana, conserva encara molt bé *volia* al costat de *volgués* [en les oracions condicionals]. Però el català escrit a penes usa ja *volia*.

[...] Aquí [futur o subjuntiu en les subordinades introduïdes per *quan*] també es presenta el cas curiós d'un acostament de la llengua escrita al castellà molt més fort que el que constatem en la llengua parlada.» [Repr. per Rafel (1983: 110).]

27/III/1920: «[...] El català actual [...] versemblantment sota la influència del castellà, tendeix a generalitzar l'ús del present de subjuntiu [en les subordinades amb *quan* i en les relatives]; però en aquest abandonament del futur d'indicatiu la llengua escrita va molt més enllà que no pas el llenguatge parlat.» [Repr. per Rafel (1983: 111).]

30/III/1920: «[...] això [que el català actual prefereixi *Els qui treballin* a *Els qui treballaran*] és de doldre, no solament perquè suposa l'abandó d'un tret sintàctic que ens separa del castellà, sinó perquè la construcció avui preferida pot donar lloc a frases equívocues que s'evitarien amb l'ús del futur d'indicatiu [*els qui treballem* / *els qui treballarem*].» [Repr. per Rafel (1983: 112).]

5/IV/1920: «La majoria dels castellanismes sintàctics del català modern són molt més freqüents en la llengua escrita que en la llengua parlada. N'és un bon exemple l'ús que aquella fa de la preposició *a* en els complements directes, dient normalment *Veure a la reina* en lloc de *Veure la reina*.

[...] Convindria que els escriptors tinguessin sempre ben presents les construccions a evitar per tal que no les deixessin passar inadvertidament en llurs escrits. [...] Hi ha mitjans podríem dir mecànics de conèixer-ho, que no exigeixen pas grans coneixements gramaticals.» [Repr. per Rafel (1983: 114-115).]

7/IV/1920: «No és el castellà l'única llengua que pot introduir amb la preposició *a* el complement directe quan aquest designa una persona [...]

Però cap llengua no dona a l'ús de la preposició *a* en el complement directe l'extensió que li dona el castellà. [...]

La influència castellana ha estat causa d'una inversió en l'ús de les dues construccions antigues [...]. Això és el que cal combatre, i per això és que convé d'usar sistemàticament la construcció sense *a*, fora d'aquells casos en què això no sembla ja possible, que és principalment davant els pronoms personals [...] i en els encontres de subjecte i complement directe del tipus *l'un a l'altre* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 115-116).]

8/IV/1920: «[...] No hi ha cap català que no senti que *Havem escrit una carta la mestra* és una cosa que no es pot dir, i que, en canvi, pot dir-se perfectament *Sovint trobem la mestra*. Aquesta possibilitat d'omissió de la *a* davant un complement ens indica que aquest és directe; doncs, més correctament construït sense *a* que amb *a*.» [Repr. per Rafel (1983: 117).]

10/IV/1920: «[...] la naturalesa del complement, indirecte en la primera proposició i directe en la segona, ens ve indicada per la forma que revesteix el pronom, *li* en la primera i *l'* en la segona. En la primera mantindrem la preposició *a*; en la segona, l'ometrem [...]» [Repr. per Rafel (1983: 119).]

12/IV/1920: «Nosaltres pensem que, davant una tendència tan forta envers l'eliminació de *en* com la que constatem en la llengua parlada, la llengua literària l'hauria de consagrar establint com a regla d'emprar exclusivament la preposició *a* amb els infinitius complements.» [Repr. per Rafel (1983: 120).]

14/IV/1920: «[...] els verbs que admeten un complement representable per *hi* es poden dividir en dues categories: verbs que volen el complement introduït amb *en* i verbs que el volen introduït amb *a*. [...]

[...] hi ha hagut una forta tendència a reduir les dues categories a una sola en el cas d'ésser el complement un infinitiu en lloc d'un nom o d'un pronom accentuat [...]» [Repr. per Rafel (1983: 121).]

16/IV/1920: «Per les raons exposades en converses anteriors, creiem perfectament justificades les tres regles següents sobre l'ús de la preposició *a*:

Regla I. — El complement directe [...] demana la preposició *a* quan és un pronom personal [...] i en els encontres de subjecte i complement directe [...]

Regla II. — Davant un verb en infinitiu complement d'un altre verb, no s'usarà mai *en*, sinó *a* [...]

Regla III. — En les determinacions de lloc, *a* pot denotar, no solament l'indret envers el qual té lloc un moviment [...] sinó encara l'indret on és o s'esdevé alguna cosa [...]; però, en ambdós casos, pot també usar-se la preposició *en* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 121-122).]

19/IV/1920: «Però hi ha encara una altra raó [a més de la «fora predilecció» del català parlat per aquesta construcció] per a decantar-se en favor de l'ús exclusiu de la preposició *a* davant els infinitius complements, i és l'ús cada dia més estès que fem de l'infinitiu precedit de *en* com a traducció de l'infinitiu castellà precedit de *al* [...] Si davant els infinitius adoptem *en* (*En entrar ell...*) com a traducció de *al* [...], llavors convé que traduïm sistemàticament *en* (*persistir en negarlo*) per *a* (*persistir a negar-ho*).» [Repr. per Rafel (1983: 124).]

20/IV/1920: «L'autor de l'ofici és un home que ha escrit centenars de vegades *Me complazco en participarle*; posat a escriure un ofici en català, la fórmula castellana li ve tot naturalment a la ploma i en surt traduïda en un català deformat morfològicament i sintàcticament. S'explica perfectament que a l'autor de l'ofici, habituat a escriure *Me complazco en participarle*, no s'ocorregués de canviar de fórmula [...]. La fórmula castellana no podia sinó ésser adoptada servilment. [...]

Tot és castellà en aquest començament d'ofici: la fórmula, la sintaxi, el tractament mateix de *vostè*, que ja seria hora que comencéssim a preocupar-nos de bandejar dels nostres documents oficials.» [Reproduït per Rafel (1983: 124-125)]

21/IV/1920: «Una construcció va actualment generalitzant-se en la llengua parlada que caldria combatre per tots els mitjans, començant, naturalment, per evitar-la en absolut en la llengua escrita. És *tenir que*.

[...] Tals expressions són del tot inadmissibles, i és inexplicable que la llengua escrita les aculli, afavorint així llur propagació.

[...] A mesura que aquestes expressions van generalitzant-se recula el verb *caldre*.» [Repr. per Rafel (1983: 125).]

22/IV/1920: «Encara escriu hom sovint *l'hi* en lloc de *li*. Per saber, però, si s'ha d'escriure *li* o *l'hi* no cal sinó considerar què volem denotar en dir *li* [...]. Si amb aquesta síl·laba denotem un sol complement, havem d'escriure *li*; si denotem amb ella dos complements, havem d'escriure *l'hi*.

[...] És ben fàcil, doncs, de conèixer quan cal escriure *li* en un sol mot.» [Repr. per Rafel (1983: 126-127).]

27/IV/1920: «Aquests exemples antics justifiquen l'admissió de *l'hi* com a combinació de l'acusatiu *lo* i el datiu *li*.» [Repr. per Rafel (1983: 128).]

29/IV/1920: «[...] Avui diem *li*, ço és, *l'hi*, no solament en lloc de *lo hi* sinó en lloc de *la hi*; però creiem que convindria de restablir *la hi*, a fi d'evitar la confusió d'aquesta combinació amb *l'hi*, reducció de *lo hi* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 129).]

30/IV/1920: «Amb l'admissió de *li ho* i el manteniment de *la* (sense elisió de la seva *a*) davant *hi*, les combinacions del masculí *lo*, del femení *la* i del neutre *ho* amb el datiu *li*, revestirien respectivament les formes *l'hi*, *la hi* i *li ho*, en lloc de confondre's totes tres en una sola forma, *l'hi*.» [Repr. per Rafel (1983: 130-131).]

4/V/1920: «[...] *Els hi* és solament correcte com a combinació del pronom *els* (complement directe o indirecte) amb l'adverbi *hi* (determinació circumstancial) o amb el datiu *li*; però en tot altre cas cal reemplaçar l'*hi* del llenguatge parlat pel pronom que exigeix el sentit de la frase.» [Repr. per Rafel (1983: 131).]

6/V/1920: «[...] la substitució de *li* per *hi* en la combinació *li'n* no és antiga com en les combinacions del datiu *li* amb els acusatius *el* [...]; i *li'n* està lluny d'haver reculat davant *n'hi* com *lo li* [...] davant *l'hi* [...]. *N'hi* per *li'n* pot acceptar-se en l'estil familiar; però en general hom deuria evitar-lo no emprant *n'hi* sinó com a combinació del pronom *ne* amb l'adverbi *hi* [...].» [Repr. per Rafel (1983: 131).]

19-20?/V/1920:¹²⁰ «La llengua antiga, que no posseïa un article neutre diferent del masculí, ens forneix una munió de construccions que ens permeten d'eliminar bona part de les construccions modernes fetes a base de l'article neutre, les quals devem a la influència castellana. Si alguna d'elles, per exemple *la qual cosa* traduint *lo cual*, són ja generalment admeses, n'hi ha, en canvi, que no han estat encara assajades. Una d'aquestes, molt interessant, és la que mostren els següents passatges d'autors medievals.[...]

[...] “... Que s'aparellassen de venir *al pus tost* que poguessen.” [...]» [Repr. per Rafel (1983: 140).]

21/V/1920: «La llengua actual usa correntment l'article neutre en les expressions adverbials superlatives: *Vina [sic] lo més aviat possible* [...] A aquestes combinacions *lo més*, *lo millor*, etc., la llengua antiga oposa *al més*, *al millor*, etc.» [Repr. per Rafel (1983: 141).]

25/V/1920: «[...] malgrat aquesta forta castellanització del català modern, aquest continua essent una cosa essencialment distinta del castellà.» [Repr. per Rafel (1983: 142).]

26/VI/1920: «[...] Tothom diu avui *he comprat una casa*, *la casa que he comprat*: en canvi, diem encara, referint-nos a una casa, *l'he comprada*.

Com [sic], àdhuc en aquest cas, algú comença a dir *l'he comprat* en lloc de *l'he comprada*, i, més sovint encara, *els he comprat* en lloc de *els he comprats*, convindria molt que combatéssim aquesta tendència moderna envers la invariabilitat absoluta del participi, considerant obligatòria la concordança d'aquest amb els complements *la*, *los*, *les* i *ne*, tot deixant-la facultativa en els altres casos.» [Repr. per Rafel (1983: 161-162).]

29/VI/1920: «[...] En català el participi pot fer-se concordar sempre amb el complement directe; però si en cada cas volem donar la preferència a la construcció més en consonància amb l'ús actual, la regla de concordança que en resulta no és pas la francesa: [...] en català el participi concorda sols amb el complement directe quan aquest és un pronom personal de tercera persona.

[...] quan certs participis, com els dels verbs *poder*, *voler*, *saber*, *fer*, van seguits d'un verb en infinitiu, poden concordar en català amb el complement directe d'aquest verb [...]» [Repr. per Rafel (1983: 162-163).]

¹²⁰. En l'edició de Rafel, aquesta *Conversa* porta la numeració CXL; té la mateixa data que la CXLI. Com que l'anterior, la CXXXIX, porta la data del 18/V/1920, el més versemblant és que la data de la CXL sigui la del 19 o 20/V/1920.

30/VI/1920: «El català parlat manca a aquesta regla [de concordança del participi seguit d'infinitiu], podent fer concordar el participi amb el complement tant si aquest és complement del participi com si és complement del verb en infinitiu. Així diem *L'hem sentida cantar* el mateix si ens referim a una dona que si ens referim a una cançó. Convindria, però, en el cas d'ésser els dos verbs transitius, que adoptéssim la regla francesa, no fent concordar el participi amb el complement sinó en el cas en què aquest és complement del verb que està en participi. Així: *Aquesta dona, l'hem sentida cantar*, però *Aquesta cançó, l'hem sentit cantar* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 163).]

15/VII/1920: «[...] aquest sentit de *venir* [«caminar de acá para allá»], que els castellans ens blasmen, no és pas, com ells creuen i ens volen fer creure, un sentit que els catalans li hàgem [*sic*] donat per un oblit absurd de la significació primitiva d'aquell verb: aquest sentit és, al contrari, clàssic (ja el tenia el *venire* llatí) [...]» [Repr. per Rafel (1983: 170).]

16/VII/1920: «Cal [...] anar molt en [*sic*] compte en l'ús del verb *estar* acompanyat d'una determinació circumstancial de lloc, a fi d'evitar que prosperi la tendència actual a emprar *estar* com a sinònim de *ésser*. [...]» [Repr. per Rafel (1983: 171).]

22/X/1920: «Quan el membre d'una proposició el qual [*sic*] és representable per *hi* o *en* s'anteposa al verb, és permisible d'expressar-lo una segona vegada adjuntant al verb l'adverbi feble *hi* o *en* [...]

Però aquest pleonasma, que no hauríem de tolerar sinó excepcionalment (en vista de tal o tal efecte estilístic), perilla d'esdevenir una construcció normal del català modern, on, contra el que fóra d'esperar, és molt més freqüent que en el català medieval. La majoria dels escriptors actuals, en efecte, quan anteposen al verb una determinació circumstancial o un complement representable per *hi* o *en* (i aquesta anteposició és practicada amb una freqüència lamentable), rares vegades deixen d'adjuntar al verb *hi* o *en*, talment que fa l'efecte que aquesta adjunció, que en el fons és una incorrecció gramatical, sigui considerada per molts com a obligatòria.» [Repr. per Rafel (1983: 209).]

23/X/1920: «Quan un membre de la proposició com *en el jardí* [...] s'anteposa al verb (anteposició que avui practiquem amb massa freqüència), pot adjuntar-se al verb [...] l'adverbi *hi*, encara que en un estil acurat, caldria evitar aquesta adjunció supèrflua. Però quan el membre de proposició anteposat al verb és un terme relatiu [...], llavors és absolutament inadmissible l'adjunció al verb de *hi* [...] representant aquell membre» [Repr. per Rafel (1983: 210).]

27/X/1920: «[...] En el cas que un infinitiu que fa de subjecte del verb principal va darrera d'aquest, així com en el cas en què un infinitiu fa de complement directe del verb principal, el català antic, a l'infinitiu precedit de l'article que ofereixen els passatges transcrits [de català contemporani], oposa normalment l'infinitiu precedit de la preposició *de* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 210).]

9/XI/1920: «[...] la construcció generalment admesa *com més... més* [...], on ell [un lector que ha escrit a Fabra] creu veure una de tantes construccions defectuoses, vulgars, “il·literàries”, del català modern. Certament, en català antic, trobem la construcció *quant més... tant més* [...]. Però amb molta més de freqüència hi trobem la construcció *com més... més* [...]» [Repr. per Rafel (1983: 215).]

10/XI/1920: «[...] Nosaltres preferim decididament *tant més que a tant més quant*, que considerem com una traducció servil del *tanto más cuanto* del castellà. [...]

Que, en haver de traduir un *d'autant plus que*, s'esdevingui d'emprar un *tant més quant*, és una prova de fins a quin punt ens havem fet nostres les construccions del castellà.» [Repr. per Rafel (1983: 215-216).]

Sense data: «En català antic era molt usat el mot *cosa* designant el contingut d'una oració anterior.

[...] Heus ací, ara, alguns exemples d'una altra construcció [a banda de *la qual cosa*] en què figura el mot *cosa*, la qual seria sens dubte molt convenient de reintroduir en la llengua literària [...]: “[...] cosa és de què haurem gran pler [...]”» [Repr. per Rafel (1983: 241).]

Sense data: «[...] el català, abans de sofrir la influència del castellà, no coneix altra construcció sinó *Estic segur que vindran*; i, vista la repartició actual de les dues construccions, tot porta a creure que la difusió de la construcció *Estic segur de què vindran* en la llengua escrita moderna, és deguda a la influència castellana. Per això, àdhuc admetent que aquesta construcció s'hagi pogut produir espontàniament en català, cal indubtablement donar la preferència a l'altra, de què es troben innombrables exemples en la nostra llengua medieval i que encara perdura, ben vivent, en la llengua parlada.» [Repr. per Rafel (1983: 242).]

Sense data: «(A l'amic J. A.)

La construcció *Un gran nombre d'escriptors cometen aquesta falta*, amb el verb en plural, la qual vós blasmeu, no és solament correcta, sinó la sola correcta. Quan el subjecte del verb és un col·lectiu acompanyat d'un complement en plural, el verb concorda, segons els casos, amb el col·lectiu (singular) o amb el seu complement (plural). [...]

[...] En totes les llengües trobareu exemples de faltes de concordança com aquesta que blasmeu, les quals [...] són justificades pel sentit, com quan diem *Vós encara sou jove* [...]. En català, la gent, un singular, però que desvetlla la idea de pluralitat, pot adjuntar-se a un verb en plural, i és perfectament lícit, no en dubteu, de dir: *La gent no sabien per on havien d'entrar*. (Cp., en francès: *La plupart écrivent* [...]. En anglès: *A people [...] hate us* [...].)

En alemany *Weib* (dona) és un nom de gènere neutre; però això no és obstacle perquè, en usar en lloc d'ell un pronom personal, aquest pugui ésser un pronom femení [...]» [Repr. per Rafel (1983: 250).]

En aquestes *Converses* hem trobat unitats i fragments relatius a les operacions de planificació del corpus —excepte la selecció— i als conceptes de norma i sistema.

Entre les operacions, la més present en aquests textos és la de codificació. Destaca el fet que hem pogut deduir fins a 15 tipus de raonament diferents en la codificació de construccions diverses, la ponderació de les formes desaconsellades i la quantitat de criteris tinguts en compte.

Pel que fa als raonaments, sobresurten les *Converses* del 23/1 i del 24/1, en les quals Fabra té en compte informacions que tenen a veure amb set dels criteris que hem establert. En la primera, comença afirmant que la distinció entre *a* i *en* locatives, pròpia del castellà —que estableix una distinció clara—, «és *estranya* al català» —afirmació que explica l'autonomia del català—, «com ho és al francès i a l'italià» —llengües, doncs, amb les quals el català té una analogia. Qualifica de «corrent» —implantació— la construcció *Pujar en aquell puig* i recorda que «els antics» —criteri de la historicitat—, seguint un dels significats de la preposició llatina *in* —criteri de l'adequació etimològica («es prefereixen les formes que conserven els significats o les propietats lingüístiques dels seus ètims coneguts») —, feien servir *en* com a terme de

moviment i rebutja que *en* sigui «impropi» —criteri de la pertinència gramatical— «a denotar el terme d'un moviment».

En la *Conversa* del 24/1, el lingüista de Gràcia addueix més informació relativa als mateixos criteris:

- distintivitat —el castellà distingeix netament les preposicions *a* i *en*; la distinció original llatina es va afeblir—,
- adequació etimològica —aquesta distinció no es correspon a la que hi havia entre *ad* i *in* en llatí; l'etimologia justifica l'ús de *en* com a terme de moviment—,
- autonomia —cada llengua «novillatina» arriba a una nova distinció—,
- analogia amb altres llengües —el català amb les altres llengües romàniques, excepte el castellà, usen *a* o *en* segons el mot regit—,
- pertinència gramatical —*en* no té «ineptitud» per designar el terme d'un moviment—,
- historicitat —«la història» justifica l'ús de *en* com a terme de moviment— i
- implantació —aquest ús de *en* és viu en el «català parlat».

En la *Conversa* del 9/1, el Mestre maneja informació relativa a cinc criteris: ni el català parlat —implantació— ni l'antic —historicitat— distingeixen entre *perquè* i *per a que* —distintivitat— com tampoc no ho fa l'italià —analogia amb una altra llengua—, ja que *per a que* és «contrària al geni de la nostra llengua» —genuïtat.

En dues *Converses*, Fabra té en compte informació relativa a quatre criteris: en la del 27/1 considera una «intromissió» l'ús de *en* en els complements indirectes — pertinència gramatical—, malgrat que ja n'hi ha exemples en català medieval — historicitat—, rebutja la forma «híbrida» —regularitat evolutiva— *an* i addueix que la majoria dels escriptors no la fa servir —implantació. I el text sense data reproduït per Rafel (1983: 242) defensa la caiguda de les preposicions àtones davant de *que* pels criteris de la historicitat, de la implantació, de la genuïtat i de l'especificitat.

En cinc *Converses*, Fabra té en compte tres criteris. Entre elles destaca la del 18/2, ja que, en l'àmbit de la distintivitat, malgrat reconèixer que la llengua oral estableix una distinció operativa entre *els* (CD masculí) i *els hi* (CI), considera més important la distinció proposada per ell entre *els* (CD masculí i CI) i *els hi* (CD+CI/CL), paral·lela a la que hi ha, p. ex., entre *ens* i *ens hi* —homogeneïtat paradigmàtica. És a dir, avalua

dues menes diferents de distinció i en tria una perquè és més operativa i general. A més, en *els hi* CI, *hi* no hi fa cap funció —criteri de l'adequació a una concepció lingüística, segons la qual els pronoms febles han de ser coreferents amb una altra expressió i acomplir una funció sintàctica.

Les altres *Converses* on el lingüista gracienc té en compte tres criteris són les següents. En el text del 13/1, pels criteris de la historicitat, de la implantació i de l'analogia amb altres llengües romàniques. En la *Conversa* del 22/1 defensa la distinció de les preposicions *per* i *per a* pels criteris de la distintivitat, de la historicitat i de l'analogia amb altres llengües romàniques. En la *Conversa* del 21/1 defensa l'ús de *per* davant d'un infinitiu final pels criteris de la historicitat i de la genuïnitat malgrat la implantació de *per a* en aquest cas. En la *Conversa* del 6/5 defensa l'ús de *li'n* tenint en compte els criteris de la implantació, de la historicitat i de la distintivitat.

Finalment, hi ha set *Converses* on Fabra té en compte dos criteris. En tres textos té en compte la historicitat i la genuïnitat: en el del 26/3, per defensar construccions com *si volia*; en el del 27/3, per defensar construccions com *quan voldrà*; i en el del 19-20/5, per rebutjar construccions amb *lo* neutre. En dues *Converses* té en compte els criteris de la historicitat i de la distintivitat: quan defensa l'ús de *la hi* per *la li* (text del 23/2) i quan defensa la distinció entre *aquest* i *aqueix* (text del 16/3). El 7/4 defensa la construcció del CD sense preposició tenint en compte els criteris de la genuïnitat i de l'analogia amb altres llengües. El 19/4 defensa la distinció entre «*a* + infinitiu complement» i «*en* + infinitiu temporal» tenint en compte els criteris de la implantació i de la distintivitat.

Pel que fa als criteris,¹²¹ el més present és el de la historicitat, mitjançant les unitats de significació següents:

¹²¹. Com que interessa veure quin o quins són els més presents en la codificació fabriana, tornem a tenir en compte els que ja hem ofert en analitzar els 15 tipus de raonament.

antic: en les *Converses* sobre la caiguda de les preposicions àtones davant de *que* (13/1), sobre *per* davant d'infinitiu (20-22/1), sobre *perquè* (22/1), sobre *a* i *en* davant de locatiu (23/1), sobre *a* i *en* davant de CI (27/1), sobre *tota vegada que* condicional (5/2), sobre *l'hi* com a combinació de *lo li* (27/4), sobre l'antiguitat de *n'hi* (6/5), sobre *lo* neutre (19-20/5), sobre *al més... possible* (21/5), sobre *de* davant d'infinitiu subjecte o CD (27/10), sobre *com més... més* (9/11) i sobre el mot *cosa* coreferent d'una frase (s. d.).

restabliment: en les *Converses* sobre *per tal que* i *per tal com* (11/1), sobre *a* i *en* (24/1), sobre *on que* (10/3) i sobre *aquest* i *aqueix* (16/3).

conservar: en les *Converses* sobre construccions com *si volia* (26/3) i sobre construccions com *quan voldrà* (27/3).

arcaic: en la *Conversa* sobre *llur* (4/2).

clàssic: en la *Conversa* sobre *venir* (15/7).

medieval: en la *Conversa* sobre la duplicació pronominal en frases amb complements circumstancials preverbals (22/10).

reintroduir: en la *Conversa* sobre la construcció *cosa és de què* (s. d.).

restituir: en la *Conversa* sobre *tota vegada que* (5/2).

tornar a posar en ús: en la *Conversa* sobre *en/per esguard de* (20/3).

El criteri més tingut en compte és el de l'autonomia. En dotze *Converses*, el Mestre fa referència a la genuïnitat. N'hi ha nou en què es refereix a la interferència del castellà. En tres té en compte «la influència del castellà»: en parlar de l'ús de *per* davant d'infinitiu (21/1), en tractar de l'ús de *a* en el CD (7/4) i en parlar de l'ús de *lo* neutre (19-20/5). En dues té en compte l'«acostament al castellà»: en defensar construccions com *si volia* (26/3) i *quan voldrà* (27/3). Després hi ha altres unitats i fragments: «la llengua escrita subordinés l'ús de la preposició *de* a les normes castellanès» (preposició *de*, 28/1), «català deformat morfològicament i sintàcticament» i «tot és castellà» (*en* davant d'infinitiu complement, 20/4), «la forta castellanització» (28/1) i «hem fet nostres les construccions castellanès» (*tant més quant*, 10/11). A continuació trobem moltes unitats i fragments relatius al criteri de la genuïnitat en general: «estrany al català» (*en* i *a* davant de locatiu, 23/1), «geni del català» (*per a que*, 10/1) i «repugna al català» (*per a que*, 10/1).

Pel que a l'especificitat, afirma que l'ús del futur en les oracions subordinades «separa» el català del castellà (26/3), que «cada llengua novillatina arriba a un nou repartiment» (*en* i *a* davant de locatiu, 24/1), que «el castellà va més lluny que les altres llengües novillatines» (*en* i *a* davant de locatiu, 24/1), que la norma de concordança del participi passat és diferent de la francesa (29/6), que l'ús del verb *venir* en català per

referir-se al desplaçament des de la 2a persona a la 1a no és un «oblit absurd» com diuen alguns castellans (15/7) i que «el català, abans de sofrir la influència del castellà, no coneix altra construcció sinó *Estic segur que vindran*» (s. d., repr. per rafel 1983: 242)

A continuació hi ha la informació relativa a la distintivitat de les construccions. En onze *Converses*, el Mestre la té en compte: les de l'11/1 (*per tal que, per tal com*), del 22/1 (*per/per a*), del 23/1 (*en/a*), del 16/3 (*aquest/aqueix*), del 26/3 (*els qui treballarem*), del 20/2 i 4/5 (combinacions pronominals), del 19/4 (*a/en* davant d'infinitiu), del 29/4 (*l'hi/la hi*), del 30/4 (*l'hi/la hi/li ho*) i del 6/5 (rebuig de *en + hi* (CI)).

En nou *Converses*, Fabra té en compte la implantació: les del 13/1 (\emptyset *que*); del 19/1 (*per/per a*); del 21/1 (*per* davant d'infinitiu); del 23/1 i 24/1 (*en/a* davant de locatius); del 27/1 (*en/a* davant de CI); del 12/4, 14/4 i 19/4 (*en/a* davant d'infinitius); i del 6/5 (*n'hi*).

Després del criteri de la implantació, hi ha els de l'analogia amb altres llengües, de l'adequació a una concepció lingüística i el de la pertinència gramatical, al·ludits en cinc *Converses* cada un. El primer és al·ludit en parlar de la caiguda de les preposicions àtones (13/1) i de les preposicions *en* i *a* davant de locatius (24/1), qüestions en les quals Fabra agrupa el català amb altres llengües romàniques enfront del castellà. En la *Conversa* del 23/1 (*en* i *a* davant de locatius) agrupa el català amb el francès i l'italià; en la del 7/4 afirma que cap llengua —el català tampoc, doncs— funciona com el castellà en l'extensió de la preposició *a* davant del CD; i en una de les *Converses* sense data relaciona la construcció *un gran nombre d'escriptors cometen aquesta falta* amb les d'altres llengües, romàniques o no.

Pel que fa al criteri de l'adequació a una concepció lingüística, el té en compte en la *Conversa* (22/4) quan basa la distinció entre *l'hi* i *li* en el fet que el primer grup de mots és el resultat de substituir dos complements alhora i el segon mot, el resultat de substituir-ne només un. Quan sentència, el 20/2, que «cada pronom feble és l'equivalent

d'un nom o d'un pronom accentuat». I en altres dues *Converses* Fabra —fruit d'una determinada concepció lingüística— no accepta un pleonasme: en censurar les duplicacions pronominals en frases amb complements circumstancials preverbals (22 i 23/10) i en frases de relatiu (23/10).

Pel que fa a la pertinència gramatical, en dues *Converses* (23 i 24/1) defensa la funció de la preposició *en* de designar el terme d'un moviment. En dues més rebutja funcions atribuïdes modernament a determinats mots: *en* davant de CI (27/1) i *ço* davant d'adjectius (4/2). En aquesta mateixa *Conversa* denuncia l'extensió semàntica de *llur*.

El criteri de l'adequació etimològica és al·ludit en tres *Converses*, quan Fabra afirma que el significat de *en* ja és el que tenia *in* (23/1), quan afirma que el castellà fa una distribució de *a* i *en* diferent de la que hi havia en llatí entre *ad* i *in* (24/1) i quan afirma que el verb *venire* llatí ja tenia els significats que té *venir* en català (15/7).

Encara, en quatre *Converses* Fabra avalua la prova d'ús: en tres —en parlar de la caiguda de les preposicions (13/1), de la forma *an* (27/3) i de la construcció «*en*+infinitiu» (27/4)— avalua la implantació de propostes seves i en una (11/1) denuncia els problemes d'ús pertinent que presenten les locucions *per tal que* i *per tal com*, revifades per ell.

En una *Conversa*, la del 4/2, el Mestre té en compte la garantia d'ús pertinent («es prefereixen les formes que més difícilment donaran lloc a problemes de pertinència estructural durant el procés de vehiculació»), quan formula el que ell mateix en un altre text anomena *condicions de viabilitat*: «Quan un mot arcaic pot reemplaçar un mot corrent en totes les seves accepcions, la substitució no ofereix cap dificultat, no pot donar lloc a construccions defectuoses. Tal s'esdevé amb la substitució de *menos* per *menys*».

Finalment, hi ha un criteri, el de la regularitat evolutiva al text del 27/1 (*an*).

Un cop analitzats els criteris de codificació, passem a comentar la ponderació de les formes desaconsellades. També en aquests textos hi ha, en principi, una doble avaluació de les formes desaconsellades.

Hi ha, però, una construcció, les duplicacions pronominals en frases amb complements circumstancials preverbals, qualificada molt diversament: en la *Conversa* del 22/10, primer qualifica la duplicació pronominal de «permissible» (una forma secundària, doncs) i després la qualifica de «no tolerable[...] sinó excepcionalment», amb un enduriment progressiu que situaria aquest cas més aviat en el grup de formes rebutjades tallantment. En aquest mateix text afirma que, «en el fons», és incorrecta. I en la *Conversa* del 23/10 la qualifica de «absolutament inadmissible» en una oració de relatiu.

La majoria de censures se situen en el grup que hem anat anomenant de formes rebutjades sense qualificació específica. Són «correctes» —per tant, tota altra possibilitat és incorrecta— *qual* com a relatiu atributiu (8/1), les combinacions «els (CD) + hi (CI)», «els (CD) + hi (CL)» i «els (CI) + hi (CL)» (4/5) i la construcció *un gran nombre d'escriptors cometen...* (sense data). Són «incorrectes» o «no correctes» construccions com *la filla de la que parlàveu* (6/2), la combinació *els hi* equivalent a altres combinacions (19/2), *n'hi* equivalent a *li'n* (20/2) i *els en hi* equivalent a *els en* (21/2). En dos textos Fabra usa la unitat *regla*: el 23/2, parlant de la combinació *la hi* (CI), i el 29/6 en parlar de la concordança del participi passat. En un text trobem la unitat *construccions a evitar* (ús de *a* amb el CD, el 5/4) i en un altre, la unitat *usar exclusivament* (ús de *a* amb l'infinitiu complement, el 12/4).

Pel que fa a les formes rebutjades amb un cert rigor, en trobem en quatre *Converses*: en tres mitjançant la unitat *inadmissible* («ço+adjectiu», el 4/2; *no sé la que voldran*, el 6/2, i *tenir que*, el 21/4) i en una amb la unitat *combatre per tots els mitjans* (*tenir que*, el 21/4).

Les referències a les formes secundàries són *preferible* (*arribar al castell*, el 26/1) i «més correctament» (CD sense preposició, el 8/4).

Hi ha dos textos que manifesten la relació que el Mestre estableix entre la norma objectiva i la prescriptiva, en el sentit que la primera ha de ser la base de la segona: el 12/4 afirma que la tendència a fer servir *a* amb els infinitius complements és tan forta que la llengua literària l'hauria de «consagrar»; i el 16/4 considera que ja estan «justificades» les «regles» que dóna sobre els usos de *a* i *en* davant de CD, d'infinitiu complement i de locatiu.

Fins aquí la informació relativa a l'operació de codificació. Si passem a l'operació d'elaboració, hi ha unes quantes *Converses* que contenen informació sobre l'«enriquiment» i sobre la «gestió de la variació». Pel que fa al primer aspecte, d'entrada destaca el fet que al text de l'11/1 hi ha un raonament sobre aquest procediment: el lingüista gracienc hi planteja que si s'adoptessin —criteri de la implantació— *per tal que* i *per tal com* en detriment de *perquè*, això obriria la porta a reintroduir —criteri de la historicitat— la construcció relativa neutra *per què*, fins i tot si es manté *perquè*. A banda d'aquest raonament, l'operació d'enriquiment és present en quatre textos més: quan es pregunta retòricament per què no es podrien acceptar *qui que*, *quan que*, etc., el 10/3; quan accepta generalitzar *vagi dir*, el 13/3; quan convida a assajar la construcció «*al més... que*», el 19-20/5; i quan creu convenient de reintroduir construccions com *cosa és de què...*, en una *Conversa* sense data.

Quant a la «gestió de la variació», hi ha en dos textos casos de consideració del criteri d'adequació a una concepció estilística («es considera que la codificació concerneix només determinats registres, generalment distingits per un cert nivell de formalitat, i es releguen a registres no codificats les formes percebudes com a inadequades per als primers»): «*en + hi* (CI)» és acceptable en «l'estil familiar» (6/5) i les duplicacions pronominals en frases amb complements circumstancials preverbals s'han d'evitar en un «estil acurat» (23/10). Després, hi ha un cas del que hem anomenat permissió de la variació no funcional (en les *Converses* del 26 i 27/1, afirma que *a* i *en* són

intercanviables davant de locatiu «en una munió de casos») i un cas de distribució funcional i de distintivitat (*aquest* i *aqueix* en l'estil epistolar, el 16/3).

Finalment, hem trobat moltes unitats de significació i fragments propis del camp conceptual de la norma objectiva i algun del camp del sistema. Pel que a la norma objectiva tenim: *característica* (13/1), *conservar* (26/3), *corrent* (23/1 i 4/2), *correntment* (23/1 i 21/5), «escriu hom sovint» (22/4), *estableix* (18/2), *cosa essencialment distinta del castellà* (25/5), *fixar* (24/1), *freqüent* (9/11), *generalitzant-se* (21/4), *diu sempre* (22/1), *tothom diu avui* (26/5), *normal* (13/1 i 22/10), *normalment* (5/4), *forta predilecció del català* (19/4), *sentir* (8/4), *tendència tan forta* (12-14/4), *tendència actual* (16/7), *usual* (23/1), *usar* (5/2, 20/2 i 26/3), *vacil·lació* (13/1, 19/1, 22/1 i 28/1).

Pel que fa a l'àmbit conceptual del sistema, hi ha el plantejament d'un sistema de possibilitats en les *Converses* del 8/4 (*a* amb el CD), del 29/6 (concordança del participi passat) i una sense data (preposicions àtones davant de *que*).

9.5.2.25. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1922

En aquests textos hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

28/X/1922: «[...] una falta de construcció [...] la construcció defectuosa: [...] *fer-los-hi* és incorrecte. En *fer-los-hi* el pronom *los* significa *als nostres editors* i el pronom *hi* vol significar *aquest retret*; *los* és correcte, però no ho és *hi*, que mai no pot fer de complement directe. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 255).]

4/XI/1922: «[...] Quan preferim *a* a *en* davant els infinitius complements, no ens fundem naturalment en l'ús medi-aval [*sic*], que, davant els infinitius complements, admet les dues preposicions *a* i *en*, exactament com el castellà; ens fundem en l'existència, en el català modern, d'una tendència evident a generalitzar la preposició *a* davant els infinitius complements. [...] quan al costat de les construccions amb *a* de la llengua parlada, trobem en el català literari construccions amb *en*, nosaltres no hi sabem veure la perpetuació d'una construcció catalana antiga, sinó una imitació del castellà.

Nosaltres creiem fermament que, sense la influència castellana, avui el català, davant els infinitius complements, diria sempre *a*, com fa el francès modern.» [Repr. per Rafel (1984: 256-257).]

15/XI/1922: «Adés havem tornat a escriure *per a*, i els gramàtics han advertit que no cal pas emprar aquesta preposició composta en tots els casos en què l'espanyol usa *para*. [...]

[...] Perquè, com la conjunció italiana *perchè*, és causal i final [...] i per als casos en què l'ús de *perquè* podria produir un equívoc, tenim per a la significació final, *per tal que*, i per a la causal, *per tal com*.» [Repr. per Rafel (1984: 259).]

26/XI/1922: «[...] en català, una oració que fa de membre d'una altra oració, s'enllaça amb aquesta mitjançant una conjunció [...] Així, el passatge transcrit més amunt [«Com sembla continua pensant encara»] ens sona poc català (encara que, en català medieval trobem exemples d'omissió de la conjunció *que*). El català actual vol que es digui: "... com sembla que continua pensant encara". Ometent *que* no fem sinó imitar una construcció espanyola, en espanyol mateix (creiem) no gaire recomanable.» [Repr. per Rafel (1984: 267-268).]

1/XII/1922: «Sabut és que en bon català el complement directe és introduït normalment sense l'auxili de la preposició *a*. Els nostres escriptors, influïts per l'espanyol, manquen sovint a aquesta regla, però els nostres caixistes-traductors semblen ignorar-la en absolut [...]» [Repr. per Rafel (1984: 269-270).]

2/XII/1922: «la nostra alumna ha anotat com a faltes de sintaxi els casos d'ús de la preposició *de* davant la conjunció *que* [...]

Però heus ací una construcció —*de què* en lloc de *que*— que no sabem ja fins a quin punt podem considerar com a defectuosa i inacceptable, donat que la majoria dels escriptors actuals l'usen habitualment, i no certament per incúria, sinó perquè no s'avenen a renunciar al grup *de què*.

[...] una altra falta sintàctica, aquesta indiscutible: *baix* en lloc de *sota*!» [Repr. per Rafel (1984: 270-271).]

3/XII/1922: «[...] els toms de frase espanyols, i arriba a haver-hi faltes de sintaxi en què, gràcies a Déu, no incorre encara ningú ni escrivint ni parlant, i que són degudes al fet de traduir-se el text espanyol dels telegrams mecànicament, paraula per paraula, sense penetrar el sentit del que es tradueix.

Entre les faltes de sintaxi registrades, notem ací: *Tenir que assistir* [...]; *en la que* [...]; quatre casos de *para* traduït per *per a* en lloc de *per*; dos casos de *por lo cual* traduït pel *qual*; *que es diu han fixat* [...]; *ha pregat facin constar*.

[...] Construccions completament estranyes al pitjor català i degudes al fet de traduir-se mecànicament els textos espanyols, són:

[...] *Reunió, a la que* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 271).]

6/XII/1922: «[...] ¿quin català, en traduir "El socio que deje de satisfacer...", pensarà a canviar el present de subjuntiu pel futur d'indicatiu [...]? O el que és pitjor: ¿Quin català no escriu ja més aviat *deixi* que *deixarà* en una frase com aquesta?

Quan, revisant la traducció catalana d'alguns estatuts, havem fet correccions com la de substituir *deixarà* a un *deixi* [...] ens ha estat objectat més d'un cop: *Deixarà* no està bé perquè no es tracta d'un fet segur sinó tan solament problemàtic. Però ¿és que quan diem *qui riurà* [a «Qui riurà, bufetada haurà»] ens referim a un fet que s'esdevindrà segurament?

Heus ací, d'altra banda, un inconvenient de l'ús sistemàtic del subjuntiu en lloc del futur [...] "Els que treballem serem recompensats". [...] aquesta frase té ja una altra significació (puix que *treballem* és també una forma de present d'indicatiu) [...]» [Repr. per Rafel (1984: 272).]

8/XII/1922: «Tothom sent bé la diferència que hi ha entre *Ens va posar els abrics* i *Ens hi va posar els abrics*. La mateixa diferència hi ha entre *Els va posar els abrics* i *Els hi va posar els abrics*, distinció que desapareix si en la primera frase reemplacem el datiu *els* per la combinació *els hi*. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 273).]

9/XII/1922: «No concebem —no és possible de concebre-ho— que cap català [...] digués *se les donaré*. Dirà potser *Els hi donaré* (incorrecte) en lloc de *Les hi donaré*; però no dirà mai *Se les donaré*.

[...] faltes inversemblants com *se les donaven* per *les hi donaven*.» [Repr. per Rafel (1984: 273-274).]

13/XII/1922: «Algú pensarà potser que no val la pena de preocupar-se d'un fet com aquest ["el dilluns tindrà lloc"], aparentement insignificant. Però és en gran part per la suma d'una sèrie de petits fets, en aparença insignificants, que la sintaxi d'una llengua es diferencia de la d'una altra llengua de la mateixa família. Avui deixem generalitzar-se *el dilluns* per *dilluns*, demà veurem estendre's igualment *pel matí* [...], més enllà *ahir tarda* [...] i a poc a poc arribarem a la identificació de les expressions adverbials de temps en les dues llengües, en perjudici, naturalment, de la catalana. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 274-275).]

14/XII/1922: «[...] Escriure, donant compte d'un partit de tennis o un fet divers qualsevol, a la [*sic*] base de gerundis i relatius, és, en veritat poc escaient; però, encara més, donat el general desconeixement de la gramàtica catalana, és perillósíssim. [...]

¿No s'ha dit i repetit prou encara, que el català no té cap mot que correspongui exactament a "cuyo" i que "quin" és un mot exclusivament interrogatiu o ponderatiu?» [Repr. per Rafel (1984: 275).]

15?/XII/1922:¹²² «[...] "El vestíbul de l'Hotel Ritz, en el que s'hi troben el ministre del Treball, el capità general..." Solament la ignorància de la força pronominal que té tot mot relatiu, explica la presència de l'adverbi *hi* en una proposició com la transcrita.[...]

La construcció defectuosa, grollera, que constatem ací és desgraciadament freqüent. [...] Un pas més, i admetrem en la llengua literària construccions com *Hi vagi [sic] anar-hi!*» [Repr. per Rafel (1984: 276).]

16/XII/1922: «En català s'ha dit fins ara: "Si hagués plogut, no hauríem sortit." Actualment, "Si hagués plogut, no haguéssim sortit" és potser ja la construcció normal dels catalans que parlen habitualment en espanyol (volem dir en castellà de Barcelona); però no creiem que calgui imitar-los.[...]

17/XII/1922: «"Altrament jo... sóc sofert molts desenganys." Absolutament inadmissible. I és lamentable la insistència d'un prosista notabilíssim com l'autor del passatge transcrit, a usar la construcció dialectal *sóc sofert* [...].

El català literari no pot renunciar a les oracions dites per passiva [*sic*] [...], oracions que ocorren, per altra banda, abundantment en la nostra llengua medi-aval [*sic*] i que trobem igualment en espanyol, portuguès, francès i italià. I mentre no renunciem a aquesta mena d'oracions (cosa que posaria el català en un grau d'inferioritat respecte a les altres llengües literàries), ens està vedat de formar els temps compostos dels verbs transitius mitjançant l'auxiliar *ésser*. [...]

El fet que en una contrada la gent digui *sóc vist una guineu* [...] no justifica que els escriptors adoptin una construcció que produiria, en una infinitat de verbs, la confusió de la veu activa amb la passiva, i en últim terme la desaparició d'aquesta.» [Repr. per Rafel (1984: 277).]

21/XII/1922: «Un vici arrelat en el català escrit, que devem a la imitació d'un vici igualment arrelat en el castellà oficinesc i periodístic, és el d'usar *el mateix* per evitar la repetició d'un substantiu mencionat anteriorment. [...]

[...] La seva extirpació, però, serà difícil, perquè aquest el mateix ajuda a la confecció d'aquestes llargues tirallongues d'oracions subordinades que ara s'estilen i ens estalvien la feina de distribuir els pensaments que tractem d'expressar, en una sèrie ben ordenada d'oracions independents.

[...] Notem, però, que el mateix servei ens farien, en el cas de no voler renunciar a la tirallonga, un *aquella* o un *la dita via*.» [Repr. per Rafel (1984: 278).]

¹²². En l'edició de Rafel, aquesta *Conversa*, amb la numeració XXXI i la data 16/XII/1922, es troba entre la *Conversa* XXX (del 14/XII) i la XXXII (del 16/XII); per tant, ha de ser la *Conversa* del 15/XII.

28/XII/1922: «Seria ja hora que, en el llenguatge escrit, no uséssim com a sinònims els dos demostratius *aquest* i *aqueix*. [...]

[...] quan la primera persona i la segona persona estan l'una en una localitat i l'altra en una altra localitat, llavors disposar de dos demostratius diferents de *aquell*, és indubtablement avantatjós. Doncs bé, el català antic recorria, en aquest cas, al demostratiu *aquest*: *aquest* designava la localitat on es trobava l'autor de l'escrit [...] i *aqueix* designava la localitat on es trobava aquell a qui anava adreçat l'escrit [...]

Els escriptors que actualment empen llur *aqueix* dialectal com a sinònim del *aquest* barceloní, haurien de renunciar a aquell demostratiu, substituint-lo per *aquest*, i reservar *aqueix* per als casos en què els antics l'usaven [...]» [Repr. per Rafel (1984: 279-280).]

30/XII/1922: «Les defectuositats que les generacions esdevenidores constataran en el català actual són de tres menes.

N'hi ha segurament que són encara insospitades. Així com, a mesura que avançava l'obra de depuració de la llengua, havem anat descobrint defectes en què tots incorriem en els primers temps de la renaixença [*sic*], així és de creure que, prosseguint aquella obra, formes i construccions que avui tenim per bones seran temps a venir considerades com a defectuoses i bandejades de la llengua.

Una altra mena de defectuositats són aquelles de què tenim ja coneixença, però que esperen encara la solució que ha de venir a remeiar-les. D'aquestes pensàvem tractar exclusivament en les nostres converses, sia donant compte de les solucions tot just trobades, sia suscitant la col·laboració dels nostres escriptors posant-los les qüestions a resoldre.

Però, desgraciadament, hi ha encara una altra mena de defectuositats: aquelles contra les quals és trobat fa llarg temps el remei i que continuen infestant el nostre llenguatge escrit: [...], *quin* usat com a pronom relatiu [...], *doncs* com a conjunció causal [...], *els hi* com a datiu del pronom *ells* [...], *baix* com a preposició [...], construccions com *tenir que*, *a no ser que*, *per lo demás* [...]

I mentre aquestes faltes vergonyoses siguin tan comunes, no pot pas deixar-se de combatre-les, fins a riscos [*sic*] de fer-se enutjós a aquells, cada dia afortunadament més nombrosos, per a qui certs advertiments són ja innecessaris.» [Repr. per Rafel (1984: 280-281).]

En aquests textos hem trobat informació relativa a les relacions entre operacions de planificació del corpus, relativa a les operacions de codificació i elaboració, i relativa al concepte de *norma objectiva*.

Pel que fa al primer tipus d'informació, en la *Conversa* del 30/12 Fabra planteja dos aspectes diferents de les relacions entre codificació i vehiculació. Hi estableix tres menes de «defectuositats», la segona i la tercera de les quals plantegen determinats aspectes de la relació entre les dues operacions esmentades. La segona mena de defectuositats, segons el Mestre, han estat detectades però no solucionades, per la qual cosa demana als escriptors que assagin les propostes: té en compte, doncs, el criteri literari de correcció, ja que demana que s'experimentin les propostes abans de sancionar-les definitivament. La tercera mena de defectuositats han estat solucionades però les normes no han estat adoptades pels escriptors: hi ha, doncs, un problema d'acceptació: avalua la implantació de les seves propostes.

Si passem a cada una de les operacions de planificació del corpus, el gruix més important d'informació el tenim de la de codificació: raonaments, criteris, ponderació de formes desaconsellades i relació amb la norma objectiva.

En aquestes *Converses* hem trobat cinc raonaments diferents. Els més complexos són els del 4 i 15/11, ja que afecten quatre criteris diferents. El primer tracta de l'ús de *a* o *en* davant de l'infinitiu complement: malgrat que en la llengua medieval — historicitat— hi ha vacil·lacions i aquesta s'assembla al sistema castellà — analogia amb altres llengües—, el català modern presenta una tendència molt forta cap a l'ús de *a* — especificitat— i funcionaria com el francès — analogia amb altres llengües—, si no hi hagués hagut la influència del castellà — genuïnitat.

En condemnar la locució *per a que* (*Conversa* del 15/11), Fabra té en compte el criteri de l'analogia amb altres llengües, el de la implantació, el de la distintivitat (en virtut del qual posa a disposició dels parlants les locucions *per tal que*, *final*, i *per tal com*, causal, si necessiten distingir formalment aquests significats) i el de l'especificitat.

Els altres tres raonaments posen en joc només dos criteris. La *Conversa* del 26/11, sobre l'omissió de la conjunció *que*, exposa que, malgrat que en català medieval — historicitat— hi ha exemples d'omissió, aquesta ommissió ara sona poc catalana i és imitació del castellà, ja que «el català vol que es digui» — genuïnitat. La del 8/12 apel·la a l'homogeneïtat de paradigma (la mateixa diferència que hi ha entre *ens va posar l'abric* i *ens hi va posar l'abric* és la que hi ha entre *els va posar l'abric* i *els hi va posar l'abric*) i la distintivitat (cal no confondre el pronom *els* amb la combinació *els hi*). La del 21/12 posa en joc la pertinència gramatical (fer servir *el mateix* com a coreferent és un «vici») i la genuïnitat (aquest vici és una imitació d'un vici castellà).

Pel que fa als criteris de codificació, el més tingut en compte és el de l'autonomia. En sis textos, el Mestre apel·la al criteri de la genuïnitat: ja hem vist que considera que l'omissió de *que* sona poc catalana, és imitació del castellà i «el català vol que es digui». La imitació del castellà també és adduïda en parlar de l'ús de *a* amb el CD

(1/12) i de *el mateix* coreferent (21/12). En el mateix text de l'1/12 afirma que en bon català no s'usa la preposició amb el CD, i en el del 3/12, que una construcció com *en la que* és estranya al pitjor català. En tres textos podem veure el criteri de l'especificitat: en el del 13/12 fa l'afirmació general que la sintaxi d'una llengua es diferencia de la d'una altra per la suma de fets aparentment insignificants; en el del 4/11 ja hem vist que constata la tendència del català a fer servir *a* amb els infinitius complements; i en el del 15/11 exposa que *per a* no coincideix sistemàticament amb *para*.

En ordre quantitativament decreixent, els criteris que vénen a continuació són el de l'analogia amb altres llengües, la historicitat, la distintivitat, la implantació, la pertinència gramatical i l'avaluació de la prova d'ús. El primer apareix en la *Conversa* del 17/12, en la qual Fabra exposa el que podem anomenar *necessitat expressiva*, per analogia amb altres llengües: no d'altra manera sabríem generalitzar l'afirmació de Fabra que el català literari no pot renunciar a les oracions dites de passiva, ja que si ho fes es quedaria en inferioritat de condicions respecte a altres llengües literàries (el portuguès, l'espanyol, el francès i l'italià). I es té en compte en els textos del 4/11 (el català fa servir *a* amb els infinitius complements com el francès) i del 15/11 (el *perquè* català funcional com el *perché* italià).

El criteri de la historicitat és present en els textos del 4/11 (el català medieval admet *a* i *en* davant dels infinitius complements), del 26/11 (el català medieval ofereix exemples d'omissió de *que*) i el del 17/12 (la passiva és una construcció catalana ja a l'edat mitjana).

La distintivitat subjau a la defensa de construccions com *els qui treballarem* (6/12), al rebuig de construccions com *sóc vist* actives, ja que es confondrien amb les passives (17/12) i a la defensa de la distinció —distintivitat— entre *aquest* i *aqueix* (28/12).

També present en tres textos, hi ha el criteri de la pertinència gramatical en el del 28/10, Fabra afirma que *hi* mai no pot fer de complement directe; en el del 15/12,

afirma que tot pronom relatiu té força pronominal; i en el del 21/12, denuncia el vici de fer coreferent d'un altre element del text el grup *el mateix*.

En darrer lloc, el Mestre apel·la a la implantació en la *Conversa* del 15/11, en parlar de *per a*, i en la del 2/12, parlant de l'ús de les preposicions àtones, en què el valora molt.

Pel que fa a l'avaluació de la prova d'ús, en quatre textos Fabra constata dificultats d'implantació de propostes seves: ús de complement directe sense preposició (1/12), caiguda de preposicions (2/12), ús del futur en les subordinades (6/12) i de l'ús de les alternatives a *quin* relatiu, *doncs* causal, *els hi* datiu, *baix* preposició, *tenir que*, *a no ser que* i *per lo demás* (30/12).

Deixant els criteris i passant a la ponderació de les formes desaconsellades, el primer fet destacable és que podem deduir una concepció de les formes desaconsellades de sintaxi i un tipus segons la causa. Pel que fa a la concepció de les formes desaconsellades, és interessant recordar el que diu el Mestre en el text del 2/12:

«Però heus ací una construcció —*de què* en lloc de *que*— que no sabem ja fins a quin punt podem considerar com a defectuosa i inacceptable, donat que la majoria dels escriptors actuals l'usen habitualment, i no certament per incúria, sinó perquè no s'avenen a renunciar al grup *de què*.»

Sembla que el lingüista gracienc es resisteixi a considerar falta («defectuosa i inacceptable») una construcció a què «la majoria dels escriptors actuals [...] no s'avenen a renunciar»: mentre no hi hagi una majoria que adopti una proposta, no podrà ser regla.

En la *Conversa* del 3/12 deixa molt clar que hi ha una sèrie de regles aplicades correctament en general, excepte en un tipus de text: les traduccions fetes mecànicament, sense reflexionar.

Pel que fa a la ponderació de les formes desaconsellades, no hem trobat unitats de significació en aquests textos relatives a formes secundàries. En cinc textos trobem qualificatius que remetent al màxim rigor en el rebuig: la duplicació pronominal en oracions de relatiu és defectuosa i grollera (15[?]/12); *baix* com a preposició és una falta

indiscutible (2/12); *se les donaven*, inversemblant (9/12); *sóc sofert*, absolutament inadmissible (17/12); i, entre altres, són faltes vergonyoses *quin* relatiu, *doncs* causal, *els hi* equivalent a *els*, *baix* preposició, *tenir que*, *a no ser que* i *per lo demás*.

Entre les rebutjades sense qualificacions específiques hi ha *fer-los-hi* (falta de construcció i incorrecta, el 28/10), preposicions àtones davant de *que* (falta de sintaxi, el 2/12) i *els hi* equivalent a *les hi* (incorrecta, el 9/12).

Pel que fa a la relació entre codificació i norma objectiva, en la *Conversa* del 30/12 — que ja hem comentat per a altres aspectes generals—, Fabra també dóna a entendre, una vegada més, que la descripció de la llengua és indispensable per a les tasques de codificació.

En el terreny fronterer entre la codificació i l'elaboració, destaca el fet que hem trobat tres raonaments. N'hi ha un que implica quatre criteris. En el text del 15/11, sobre *per a que*, comença amb el criteri de la implantació —«adés hem començat a escriure *per a*»—, continua amb el de l'especificitat —*per a* no equival sempre a *para*—, reforça l'argument amb l'analogia amb el *perchè* italià i afirma que si calgués distingir —distintivitat— entre una conjunció causal i una de final, el català disposa de les locucions medievals *per tal com* i *per tal que*.

Un segon raonament —trobat en el text del 17/12— parteix de la detecció d'una necessitat expressiva i té en compte tres criteris: partint de la base que el català necessita les passives —necessitat expressiva—, ja presents en la llengua medieval —historicitat— i en altres llengües romàniques —analogia—, no es pot acceptar *ser* com a auxiliar de verbs transitius perquè hi hauria un risc molt gran de confusió amb les passives —distintivitat.

Encara en el terreny de l'elaboració trobem en el text del 21/12 la consideració de la tasca d'enriquiment quan suggereix els grups *aquella* o *la dita* com a substituïts de *el mateix* coreferent.

Un cop comentades les operacions, passem a comentar les unitats de significació relatives al camp conceptual de la norma objectiva. Són per ordre alfabètic: *bon català* (1/12), no és possible *concebre se les donaré* (9/12), un català no *dirà mai se les donaré* (9/12), quin català no *escriu ja més aviat el soci que deixi* (6/12), escriptors que *empren l'aqueix* dialectal (30/12), tirallongues que ara *s'estilen* (21/12), *freqüent* (15?/12), *normal* (16/12), tothom *sent* bé la diferència entre *ens va posar els abrics* i *ens hi va posar els abrics* (8/12), *sona* poc català (26/11) i el català *vol que es digui* (26/11).

9.5.2.26. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1923

En aquests textos hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

2/I/1923: «“Sembla com si en la vida empordanesa quotidiana, En Pep Ventura hi recollís tresors inexhauribles de sentiment i de gràcia.”

Llegint aquest paràgraf, exemple d'un tomb sintàctic freqüentíssim en el català actual, hom es pregunta per què l'autor haurà anteposat al verb [...] el complement adverbial [...], cosa que l'emmena a repetir aquest complement mitjançant l'adverbi *hi*. No endevinant cap motiu estilístic que justifiqui l'anticipació del complement adverbial [...].

Hi ha en cada llengua un ordre gramatical que presideix la successió dels mots dins la proposició. [...]

És clar que ens és permès d'alterar l'ordre gramatical dels mots; [...] però això és sols escaient de fer-ho quan amb la inversió es [*sic*] cerca de produir un determinat efecte estilístic. Avui, a Catalunya, aquesta inversió perilla edevenir una construcció normal, el complement adverbial s'anteposa massa sovint al verb sense cap raó d'ordre estilístic, i així perdem un mitjà preciós d'emfasitzar-lo [...]

¿Qui, trobant dislocat un complement adverbial i encara després expressat una segona vegada, no creurà que ha estat la intenció de l'autor d'emfasitzar-lo? Perquè si aquesta hagués estat realment la intenció de l'autor ¿quina altra cosa hauria pogut fer?» [Repr. per Rafel (1984: 281-282).]

9/I/1923: «[...] Faci's la inversió si tant costa d'ordenar gramaticalment els membres d'una clàusula; però que no es cregui que la inversió exigeix l'adjunció d'un pronom feble al verb! Perquè aquesta creença porta a usar un pronom feble àdhuc en les oracions de relatiu quan el relatiu és un complement adverbial, cosa que constitueix una veritable falta de gramàtica.

El pronom feble és ja un enfarfec enutjós en casos com “a tota aquesta falaguera collita [...] s'hi afegia [...]”; però és una veritable falta de gramàtica en casos com “en la qual hi excel·lí el llibre d'art” [...]» [Repr. per Rafel (1984: 282-283).]

10/I/1923: «[...] els demostratius són mots que volen de preferència davant d'ells la preposició *en* en aquells casos en què les preposicions *a* i *en* són equivalents. [...] En els autors antics trobem [...] *pujar en aquest ermitatge*.

La llengua parlada, de conformitat amb l'antiga, diu *és en aquest armari*, de preferència a *és a aquest armari*. Ja sabem que molts [...] han volgut veure en la combinació *en aquest* [...] la preposició *a* amb una *n* eufònica [...]. Però una tal interpretació és errònia [...]» [Repr. per Rafel (1984: 283).]

14/I/1923: «[...] els castellans ens han fet creure que l'ús de *senyor* davant els noms de fonts és erroni, i que davant d'ells ens cal emprar *don*. [...] ja seria hora que ens deslliuréssim del mot *don*.

Bandejat *don*, ens restaria *senyor*, que podríem usar davant qualsevol nom propi de persona, com el *monsieur* francès; i, com a títol menys cerimoniós, tindríem encara *En* [...]

Quant a la intercalació, practicada per alguns, del mot *En* entre *senyor* i el nom propi [...], ens sembla una imitació servil del *señor don* espanyol, que caldria rebutjar.» [Repr. per Rafel (1984: 287).]

16/I/1923: «Cal combatre enèrgicament, i per això insistim a assenyalar-la, la falta greu de gramàtica que consisteix a tractar el terme relatiu (pronom o adverbi) com un mot merament conjuntiu [...]

Que es tracta d'una falta arrelada en la prosa actual, ho proven fets com el de trobar-la sis vegades en un article de mitja columna signat per un escriptor que, per la seva carrera, havem de suposar que té una forta cultura gramatical [...].» [Repr. per Rafel (1984: 288).]

17/I/1923: «Cap català, gràcies a Déu, no dirà ni escriurà mai *foren engrossant* en lloc de *anaren engrossint*; i el *foren engrossant* del nostre diari és sols possible en una traducció feta paraula per paraula sense penetrar el sentit de la frase.

Aquest disbarat que ara constatem és un digne parió del que notàvem en una altra conversa: *se les enviaven per les hi trametien*. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 289).]

19/I/1923: «[...] els mallorquins fan en el datiu del pronom de tercera persona la mateixa distinció de gèneres que nosaltres [...] fem únicament en l'acusatiu. El corrector, en trobar *les*, que ell sent exclusivament com un acusatiu, volgué fer-ne un datiu i no se li ocorregué sinó d'afegir-hi un *hi*. Però si *les* no és, en català literari, un datiu, tampoc no ho és *les hi*, com no ho és tampoc *els hi*. Si a nosaltres ens hagués escaigut de revisar l'escrit de Mossèn Riber, li hauríem fet notar el mallorquinisme en què havia incorregut (en opinió nostra, inacceptable) i li hauríem proposat de reemplaçar *les* per *els*.» [Repr. per Rafel (1984: 289).]

23/I/1923: «[...] El fet que en l'antic hagi estat usat *senyor En* justificaria, naturalment, el seu ús actual. Creiem, però, totes coses tingudes en compte, que de les dues fórmules *senyor En* i *Senyor* és millor la segona, que és, de les dues, l'única realment vivent i és evidentment més planera, menys enfarfegada que la primera, tot essent igualment respectuosa.» [Repr. per Rafel (1984: 292).]

25/I/1923: «[...] Si *qual* interrogatiu hagués persistit, llavors, en possessió de dos adjectius interrogatius, *qual* i *quin*, podríem potser intentar d'establir entre ells una diferència anàloga a la que existeix en anglès entre els seus dos adjectius interrogatius *which* i *what*.

[...] El fet d'existir en espanyol un *el que* equivalent a *el qual* [...] ha provocat la introducció en català d'un *el que* amb la valor de *el qual* [...]

[...] *qual* era utilitzat per a traduir *cuyo* [...]

Després vingué la persecució del mot *qual*. Sens dubte perquè ens semblà un mot poc català (a causa de la seva identitat amb el mot espanyol *cual*), tractàrem de reemplaçar-lo per *quin*. I llavors sorgí en català la combinació *el quin* [...]. I amb *quin* fou reemplaçat el *qual* traducció de *cuyo* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 294).]

26/I/1923: «[...] una forta campanya a favor de *el qual* i de la perífrasi *el... del qual* [...] [...] cal assenyalar dos casos en què el llenguatge actual usa indegudament el mot *qual*. *Cada qual* [...] *tal i qual* i *tal o qual* [...] encara que *lo qual* és *la qual cosa*, convindria que no deixéssim d'usar també el mot *què* (Ex: *S'esdevingué això i allò; de què hem d'alegrar-nos* [...]), *què* que en certs casos és preferible a *la qual cosa*.» [Repr. per Rafel (1984: 294-295).]

11/II/1923: «[...] les faltes notades, entre les quals hi ha un *qual* amb la valor de *cuyo*, un *per a que* en lloc de *perquè* [...], diferents casos de *per a* en lloc de *per*, diferents casos de complement directe introduït amb la preposició *a*, dos exemples de *hi* abusiu [...], un cas de *varis* emprat com a adjectiu determinatiu (equivalent a *plusieurs*) [...]» [Repr. per Rafel (1984: 304-305).]

13/II/1923: «[...] La constatació d'una trentena de faltes greus de sintaxi i morfologia en solament cinc planes d'una obra destinada als infants, es presta certament a comentaris dolorosos. Heu's ací els que fa el senyor Martorell en la seva carta, els quals ens sembla interessant de copiar.

“Les errades que havem indicat són gairebé totes de sintaxi, que pel fet d'ésser poc visibles, fan més mal a la llengua i costen més de desarrelar. Són les que cal més combatre, puix la seva fixació pot arribar fins a pertorbar la llengua parlada del demà. Ja ens fem càrrec del difícil que és aprendre [*sic*] gramàtica quan la manca de tradició gramatical, la manca de temps, la mala preparació primària i secundària, s'interposen en el nostre camí [...].

Que no s'esforcin, si volen, a aprendre [*sic*] gramàtica, els escriptors; però que almenys sàpiguen fer-se corregir les seves obres pels que en saben... I que els editors no deixin sortir dels seus tallers cap obra (especialment si va dirigida als nois) que no sigui d'una correcció absoluta.”

[...] la deguda correcció de lèxic i de sintaxi.» [Repr. per Rafel (1984: 305).]

15/II/1923: «[...] havem estat sempre partidaris de conservar aquesta terminació [-*ment*] en tots els adverbis (*més negativament que positivament*).

Al costat d'aquesta fórmula, que és l'adoptada pels francesos i els italians, trobem usades en la llengua actual dues altres fórmules, que consisteixen, l'una a suprimir la terminació *ment* en el primer adverbi [...], l'altra a suprimir aquesta terminació en el segon adverbi [...]. Ambdues són [...] altament artificioses; però mentre la primera és estranya al català antic i segurament deguda a una imitació de la fórmula espanyola, la segona es troba abundantment usada pels nostres escriptors medievals [...] a qualsevol de les dues fórmules, creiem superior la fórmula francesa, de què per altra part trobem també nombrosos exemples en els nostres autors medievals.» [Repr. per Rafel (1984: 307).]

20/II/1923: «[...] encara hi ha molta gent (i, entre ells, col·laboradors de diaris, redactors de revistes catalanistes i àdhuc autors de llibres per a infants!) que semblen no haver-se adonat de la campanya contra el *doncs* causal, i continuen usant-lo tranquilament [*sic*] en llurs escrits.

El *doncs* causal és un castellanisme. [...]

[...] encara és potser més desconsolador de constatar casos de *puix* per *doncs*. Perquè el que escriu *puix* en lloc d'un *doncs* bo, és que ja s'ha adonat que hi ha un *doncs* que cal combatre [...], però llavors, creient anar pel bon camí, reemplaça tot *doncs* per *puix*, àdhuc el que no és causal, i comet així el mateix castellanisme que tracta de combatre i que consisteix a traduir el mot *pues* per un mateix mot català en tots els casos [...] traduir el *pues* no causal per *puix* és un disbarat tan gros com el de traduir el *pues* causal per *doncs*.» [Repr. per Rafel (1984: 309-310).]

24/II/1923: «[...] aquest *per a* defectuós [...] és el *per a que* molts usen davant un verb en infinitiu que depèn d'un altre verb que expressa una acció voluntària, cas en què els escriptors antics empraven sistemàticament *per*.» [Repr. per Rafel (1984: 313).]

28/II/1923: «[...] davant una proposició subordinada introduïda amb la conjunció *que* no és correcte d'emprar la preposició *de*. *De què* és solament correcte quan és la combinació de la preposició *de* amb un *què* interrogatiu o relatiu.[...]» [Repr. per Rafel (1984: 313).]

1/III/1923: «El diari [...] ens forneix també exemples de *el que* en lloc de *el qual*, d'addició indeguda de *hi*, etc. (I és trist de pensar que el mateix ocorreria amb qualsevol altre número del mateix diari o de qualsevol altre diari català.)

[...] Hi trobem també un exemple de supressió de la terminació *ment* en el primer de dos adverbis en *ment* consecutius [...]» [Repr. per Rafel (1984: 314-315).]

2/III/1923: «Suposem que, en la secció telegràfica d'un diari català, corregim els *el que*, *per a* i *de què* incorrectes [...] ([...] deguts a la influència espanyola);

Suposem que restablím la terminació *ment* en el primer de dos adverbis en *ment* consecutius (en el qual el *ment* ha estat omès imitant l'espanyol);

Suposem que restablím la conjunció *que* allà on, per imitació de l'espanyol, ha estat indègudament omesa;

[...] Imaginem la secció telegràfica del nostre diari alliberada de tots aquests castellanismes, fàcils d'evitar perquè és prou coneguda de temps la manera de remeiar-los;

Llavors encara trairia que és una traducció servil de l'espanyol:

[...] Sota "Vénen fa temps pretenent" [...] hi ha l'espanyol "vienen hace tiempo pretendiendo". En català diríem "Pretenen des de fa temps".

Així mateix, *l'ocorregut*, *el següent* [per *lo siguiente*] [...], *ha quedat aprovada*, etcètera, es traeixen com a traduccions servils [...]» [Repr. per Rafel (1984: 315).]

14/III/1923: «En la llengua parlada, un temps, es generalitzà el costum de dir *an* en lloc de *a* davant certs mots començats en vocal; més tard s'esdevingué una cosa encara pitjor: la substitució d'aquest *an* i de la preposició *en* per *amb*. Aquesta substitució, per sort, no aconseguí sinó excepcionalment introduir-se en la llengua escrita [...]

No cal dir com convé de combatre aquest ús de *amb* per *en* o *a*.» [Repr. per Rafel (1984: 315).]

22/III/1923: «Hi ha en català alguns mots com *mai* que, sense ésser negatius, no ocorren mai en una proposició principal afirmativa. Això ha fet que quan, en una proposició principal algun d'aquests mots precedeix el verb, la presència d'un tal mot indicant a bastament que la proposició és negativa, hom no hagi sentit la necessitat, en dir el verb, de fer-lo precedir de la partícula *no*; i, en efecte, des d'antic *no* es troba sovint omès darrera *mai* i anàlegs, la qual omissió és avui de regla en el català de Barcelona [...]

Aquesta omissió seria perfectament admissible si la llengua s'hagués limitat a fer-la en les soles proposicions, com les principals, que en el cas d'ésser afirmatives no admeten el mot *mai* i anàlegs. Però la llengua ha anat més enllà en l'omissió de la partícula *no*, i la fa àdhuc en aquelles proposicions com les condicionals i les interrogatives, que admeten *mai* [...] fins en el cas d'ésser afirmatives. [...]

L'omissió de *no* darrera *mai*, *gens*, etc., és, doncs, perillosa, perquè no pot fer-se en tots els casos; i és per això, i per altres raons encara, que els gramàtics aconsellen de no practicar-la mai.

[...] *mai* no és cap mot negatiu, com ressurt clarament d'expressions com les següents, que són absolutament correctes: *Si mai el trobes* [...] *¿has vist mai una cosa igual? Dubto que t'hagin dit mai semblant cosa.*» [Repr. per Rafel (1984: 326).]

23/III/1923: «*Mai*, *res*, *gens*, *enlloc*, no són, contra el que creuen molts, mots de significació negativa. [...] és de dordre que els nostres escriptors més aviat defugin aquestes expressions [«Si mai el trobessiu...», «Saps res d'En X?»].

Quan algun dels dits mots figura en una proposició negativa, la llengua actual sol ometre la partícula *no* en el cas que aquell precedeixi el verb. [...]

La qüestió sembla avui resolta a favor de la no supressió de la partícula negativa; de manera que contradient l'ús corrent, es prefereix *Mai no el veiem* [...]

Però els que estan d'acord amb el manteniment de la partícula *no* han d'anar en [*sic*] compte a col·locar-la en el lloc que li pertany, ço és, immediatament davant el verb. [...] És, doncs, incorrecta [...] *No mai ho havem dit*. Una tal construcció és pitjor que *Mai ho havem dit*, que, si més no, respon a una realitat. La sola construcció, però, que caldria usar en la llengua literària és *mai no ho havem dit.*» [Repr. per Rafel (1984: 327).]

24/III/1923: «[...] Una frase pot estar composta de mots tots ells ben catalans i ésser una frase tan inadmissible com ho és el mot *apio* [...]

El català actual abunda en frases totes espanyoles. Expressions com *venir actuando*, *seguir registrándose*, *ha quedado restablecido*, són ordinàriament traduïdes, mot per mot [...].

I, així mateix, no hi ha frase feta de l'espanyol que no sigui acceptada pel català, produint l'arreconament [*sic*] de la frase catalana corresponent [...]

I, encara, si de la frase passem a la proposició i de la proposició a la clàusula, tot ho trobem profundament espanyolitzat: l'ordre dels mots, el temps del verb, la il·lació de les proposicions. Talment, que s'esdevé molt sovint que un escrit [...] és encara tot espanyol per l'estructuració i ordenació de les clàusules. I no fa pas més català l'escrit d'enfarfegarlo amb *hi* i *en* pleonàstics ni de recórrer a mots arcaics o dialectals, que ja ens donem bona ànsia que cadascun sigui la traducció exacta d'un mot espanyol.» [Repr. per Rafel (1984: 327-328).]

25/III/1923: «Quan dos mots, un d'espanyol i l'altre de [*sic*] català, tenen una significació comuna, llavors tendim a donar al mot català totes les altres significacions del mot espanyol [...] Ja no és rar de sentir, entre barcelonins, expressions com *No ha plogut res* [...]

S'ha dit que [...] *lo que* podia traduir-se per *ço que*. Això ha bastat perquè molts [...] es posin a traduir *lo correcto* [...] per *ço correcte* [...]

Aquesta conseqüència del restabliment del pronom *ço* és tan horrible que n'hi ha per [*sic*] penedir-se d'haver-lo proposat, sobretot si es té en compte que, àdhuc davant un relatiu, és en la majoria de casos preferible *el a ço* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 328-329).]

1/IV/1923: «Amb poc temps de diferència havem rebut dues cartes, l'una d'un escriptor català i l'altra d'un seu fill, en les quals es revelen dos criteris ben distints tocant la depuració del català. El primer veu amb recança l'abandó d'una construcció espanyola aconsellat fa temps per mi i practicat avui per la majoria dels escriptors joves. El segon, en canvi, es manifesta impacient perquè no ens decidim encara a adoptar una innovació que ofereix dificultats gairebé insuperables.

Heu's ací la posició del primer davant el problema de la deshispanització del català. Ell aprova segurament que no acceptem un mot com *apio*, però ja s'accontentaria que el substituïssim per *apoi*; i en cas que *apoi* no fos encara admès, ell arribaria potser a renunciar-hi, però amb la condició que trobéssim un mot perfectament sinònim de *apoyo*. Ell ja aprova que substituïm els mots espanyols per mots catalans, però a condició que aquests tinguin exactament la mateixa significació que aquells. Altrament, ell, que en molts ordres de coses emprà un vocabulari tot espanyol hauria de fer un treball enutjós de traducció en escriure en català i àdhuc sovint es trobaria que no pot expressar prou fidelment el seu pensament, talment com si escrivia en una llengua estrangera. I de la mateixa manera que no pot acceptar de bon cor un lèxic semànticament massa allunyat de l'espanyol també li ha de repugnar l'adopció d'una sintaxi netament catalana, que l'obligaria a renunciar a una infinitat de construccions espanyoles que li semblen imprescindibles, arrelades com són, en el nostre pobre català provincial.

Però, mentre ell, en realitat voldria un català semànticament i sintàcticament estargit de l'espanyol, el seu fill frisa per veure la nostra llengua completament alliberada de tota traça de la influència espanyola. A l'un el satisfà una llengua provinciana, un idioma, que vindria a ésser, amb mots i formes catalans, una variant dialectal de la llengua espanyola; l'altre aspira que Catalunya posseeixi una veritable llengua nacional, la llengua moderna que hauria sortit de la nostra gloriosa llengua medieval sense l'acció pertorbadora de l'espanyol. Escriure en el català que preconitzen els partidaris de la seva depuració total és realment una tasca difícil, exigeix a tothom, qui més qui menys, de fer a cada moment un treball de traducció. ¡Com seria més còmode que ens accontentéssim amb un català lleument depurat, però semànticament i sintàcticament idèntic a l'espanyol!

Molts són, però, i cada dia seran més, els que pensen que, per molt que ens costi d'escriure en una llengua que ens obliga a renunciar a una infinitat de mots i construccions habituals, bé val la pena que fem aquest esforç per tal de posseir una llengua que dignament pugui anomenar-se nacional, i que no pugui dir-se, com ha dit algun escriptor espanyol, que el nostre català no és sinó un castellà amb paraules catalanes!» [Repr. per Rafel (1984: 330-331).]

8/IV/1923: «[...] hauria de servir de guia per decidir si, darrera *fins*, cal o no usar [...] qualsevol preposició [...] la regla següent:

El *fins* local o temporal precedeix sempre una designació de lloc o de temps[, que] ha de tenir, darrera *fins*, la mateixa forma que tindria en absència d'aquesta preposició.» [Repr. per Rafel (1983: 335).]

11/IV/1923: «[...] aquesta regla es troba sovint infringida per l'omissió habitual de *en* darrera *fins*: en lloc de *fins en aquella riera*, que la regla exigiria, diem ordinàriament *fins aquella riera*, que sembla haver d'interpretar-se com un *fins a aquella riera* [...] en què la preposició *a* ha estat absorbida per la *a* inicial del demostratiu. L'omissió de qualsevol de les dues preposicions *a* i *en* darrera *fins* en els circumstancials de lloc ens sembla, però, poc recomanable, i així mateix en els circumstancials de temps.

En tot altre cas [...], la presència o absència de *a* dona a la frase una significació diferent [...]

Anàlogament trobem sovint *com a* i, en l'antic, *per a* reduïts a *com* i *per* davant els demostratius i altres mots començats en *a*. Però ¿fins a quin punt és admissible en la llengua escrita aquesta absorció de la preposició *a* per la vocal inicial del mot següent? ¿Admetriem, per ventura, la de l'auxiliar *ha* davant els participis *acabat*, *anat*, *arribat*, etc., tan freqüent en el parlar de Barcelona i que algun cop apareix, per inadvertència, en el llenguatge escrit?» [Repr. per Rafel (1983: 336).]

14/IV/1923: «¿Què n'acabem que es vagin àrduament remeiant els castellanismes i les altres defectuositats del català modern, si la majoria dels que escriuen en català no són amatents a aprofitar-se dels resultats d'aquella tasca depuradora? El nombre de castellanismes i construccions defectuoses que esperen encara una solució satisfactòria és cada dia més petit, gràcies als esforços de literats i filòlegs; però ningú no ho sospitaria si havia de jutjar el català habitual de les nostres publicacions, plenes de faltes de gramàtica i de castellanismes vergonyosos.

El català de les nostres publicacions més aviat empitjora. Això té una explicació en el fet que molts dels que avui hi col·laboren són gent que s'han posat adés a escriure en català sense conèixer gaire o gens la gramàtica catalana i ignorant gairebé en absolut l'obra de depuració realitzada en aquests darrers anys. I, com que no és d'esperar que aprenguin de cop i volta a escriure correctament el català, es fa imprescindible que les empreses editores es preocupin seriosament de la correcció dels originals.

No hauria ja d'ésser possible que en un diari barceloní apareguessin a cada pas construccions com «Hi ha que haver vist», «Trobar-se front a un públic», «Amb dir que...», «Ignorar el paradero», «Alentar a prosseguir»... És innegable que una de les causes principals de la castellanització del llenguatge corrent és la lectura dels diaris escrits en espanyol. ¿Però és que la lectura dels diaris catalans és gaire menys nociva mentre surtin escrits en un català on es troben consagrats els pitjors castellanismes?» [Repr. per Rafel (1984: 339).]

24/IV/1923: «Ja sabem com és perillosa la introducció en la llengua literària d'un mot que no sigui l'equivalent exacte del mot usual que tractem de combatre: prou advertireu una i cent vegades que aquell mot pot reemplaçar aquest solament en l'accepció A; però si aquest posseeix, ultra l'accepció A, les accepcions B, C, etc., no tardareu a trobar exemples del nou mot usat en alguna d'aquestes accepcions. Quan es posà en voga *llur*, sorgiren tot seguit expressions com *l'home i llur fill*; quan, més recentment, s'ha posat en ús el mot *ço*, han aparegut tot seguit expressions com *ço útil* [...]

Anàlogament: advertiu que no és convenient de suprimir la partícula *no* davant el verb d'una proposició negativa quan el precedeix algun dels mots *ningú* [...]; i podeu estar segurs que molts interpretaran el vostre advertiment en el sentit que, darrera *ningú* [...] el verb ha d'anar acompanyat constantment de l'adverbi *no*, i usaran *no* sense parar esment si la proposició és o no negativa.» [Repr. per Rafel (1984: 344-345).]

26/IV/1923: «D'ometre la negació *no* en les proposicions negatives en què figura algun dels mots *ningú* [...] davant el verb [...], passen alguns —pensant-se així seguir els ensenyaments dels qui combaten aquella omisió—, a no escriure cap d'aquells mots sense fer-lo anar acompanyat de la partícula *no* [...]

[...] *Mai no sortim*. Ací l'addició de la partícula negativa és correcta; però el *no* ha d'anar precisament adjuntat al verb: *No mai sortim* [...] i *No mai no sortim* [...], són igualment incorrectes [...]» [Repr. per Rafel (1984: 346).]

10/V/1923: «“Hi ha que haver vist en qualque ocasió...” “I quan hom es troba front a un públic...”

Heu's ací dues mostres típiques del català dels nostres dies: al costat d'un arcaisme degut al desig d'escriure en un català acurat, hi apareix un castellanisme que sembla impossible que hagi pogut passar inapercebut a l'autor. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 350).]

17/V/1923: «Evidentment els seus col·laboradors [de la *Publicitat d'Esports*] no s'han adonat encara que hi ha un *doncs* causal que cal evitar. Hom desespera gairebé d'aconseguir-ne l'extirpació, perquè [...] hom agafa *La Veü*, per exemple, i constata que un dels redactors, ço és, un individu que escriu habitualment en català, escriu paràgrafs com els següents:

“... la responsabilitat del fet recau únicament sobre ell, doncs procedí espontàniament i sense cap còmplice.” [...]» [Repr. per Rafel (1984: 351).]

19/V/1923: «S'ha avançat molt en l'obra de fixació de la llengua literària. [...]

Resta més endarrerida [que la fixació de l'ortografia, la morfologia i el lèxic] la de la sintaxi. Però fins dins aquesta part tan delicada de la gramàtica, en què l'obra de depuració topa amb resistències difícilíssimes de vèncer, s'ha avançat molt, i avui poden donar-se ja una sèrie de regles ben fonamentades que cap bon escriptor [Ø: *sic*] hauria de deixar d'acceptar i seguir rigorosament.

Fins ara, però, en la majoria de les qüestions sintàctiques, els gramàtics es limiten a assenyalar la solució bona sense imposar-la; deixen a l'albir de l'escriptor d'emprar aquesta solució o la corrent, jutjada defectuosa, però que no gosen prescriure. Però en molts casos ja seria hora de convertir les innovacions facultatives en obligatòries. No seria ja hora, per exemple, de declarar del tot inadmissible l'ús de les preposicions febles davant la conjunció *que*, o bé de prescriure l'ús obligatori de la preposició *de* davant un infinitiu usat com a subjecte d'un verb en el cas de precedir aquest a aquell?» [Repr. per Rafel (1984: 351-352).]

20/V/1923: «Aquesta construcció és avui tan poc usada en la llengua literària, que realment, contra el que insinuàvem ahir, no és pas encara arribada l'hora de poder declarar-la obligatòria. L'omissió de la preposició *de* davant l'infinitiu-subjecte no constituint una falta intolerable i els escriptors actuals practicant-la molt més que no la construcció amb *de*, els gramàtics s'han, avui, evidentment d'accontentar d'aconsellar-los de decantar-se per aquesta construcció, que és realment la preferible. Als escriptors pertany de fer-ne de nou una construcció habitual preparant un dia en què, constituint ella un tret sintàctic característic del català envers el castellà, puguem declarar-la obligatòria.» [Repr. per Rafel (1984: 352).]

22/V/1923: «[...] Una fusió semblant [«subir y bajar del coche»] sols és possible quan els dos verbs regeixen una mateixa preposició.

[...] una construcció defectuosa com l'aplicadada és comesa per aquells que escriuen frases com la següent: “Vencé i donà mort als enemics.” [...]» [Repr. per Rafel (1984: 352-353).]

23/V/1923: «[...] El qui ha escrit això [«Res no pot haver més agradós...»] té el sentiment de la llengua catalana malmès per la influència espanyola. [...]

L'autor ha traduït de l'espanyol; i, en fer la traducció, coneixedor de la gramàtica catalana, no s'ha oblidat d'adjuntar un *no* al verb; però el seu sentiment del català no ha estat prou fort per fer-lo adonar que calia encara afegir un *hi*. Sense el *no*, la frase no hauria estat tan bé, però hauria estat encara catalana; sense *l'hi* no és ni tan sols catalana. Millor dit, és catalana, però no vol dir el que l'autor volia dir: *res no pot haver* vol dir *res no pot obtenir*.

Quan escrivim fem de [*sic*] no perdre mai de vista el nostre català parlat; que ell, carregat de defectes com és, ens pot encara estalviar de cometre molts de castellanismes!» [Repr. per Rafel (1984: 353-354).]

24/V/1923: «Que el català de les nostres publicacions abundi en faltes de sintaxi i en castellanismes de lèxic és fins a cert punt explicable. Però no es comprèn que hi apareguin tantes faltes d'ortografia i encara menys tantes formes verbals errònies.» [Repr. per Rafel (1984: 353-354).]

27/V/1923: «La supressió de la conjunció *que* en una proposició que fa de complement és inacceptable en català, és contrària al geni de la nostra llengua. Parlant, quin català diria mai *li agrairé vingui* [...]?

[...] El català antic presenta, certament, alguns casos d'omissió de *que*. Aquesta, però, en el català actual és la imitació d'una construcció espanyola, ja en espanyol poc recomanable; no la continuació d'aquella construcció medieval, que, d'altra banda, repugna evidentment al geni de la nostra llengua, per què creiem que ha d'ésser proscrita en absolut de la llengua literària.» [Repr. per Rafel (1984: 356-357).]

29/V/1923: «Ja pocs escriuen avui *per a que* traduïnt [*sic*] *para que*; però encara són molts els que distingeixen el *perquè* final [...] del *perquè* causal

[...] Quan, doncs, cal escriure *per què*, en dos mots? Quan el *què* és un mot interrogatiu o relatiu.» [Repr. per Rafel (1984: 357).]

2/VI/1923: «Hi ha defectuositats tan arrelades en la llengua escrita que hom arriba a dubtar si se'n podrà mai veure alliberada. I és de notar que les més arrelades són potser les degudes a pensades poc afortunades d'aquest o d'aquell escriptor o gramàtic en el desig de combatre un castellanisme real o imaginari.

Quin exemple podríem citar millor que el *doncs* causal, inventat per remeiar el *pues* causal de la llengua parlada? [...]

[...] ens refermem en la creença que hi [*sic*] ha molts que comencen a fer una distinció entre un *doncs* inicial de proposició (que seria el *doncs* causal) i un *doncs* situat al mig de la proposició (que seria el *doncs* deductiu). [...]

Però els partidaris del *doncs* causal, que tendeixen a establir aquesta distinció, obliden que la conjunció catalana amb què era i és introduïda la conclusió en tot sil·logisme [...] és precisament un *doncs* inicial.» [Repr. per Rafel (1984: 358-359).]

3/VI/1923: «[...] El paràgraf de què formava part el fragment transcrit contenia encara altres faltes de gramàtica [com el *doncs* causal]; era un bell exemple a retreure per demostrar la impenetrabilitat de molts en qüestions gramaticals, o, el que és pitjor, la poca atenció que molts presten a aquestes qüestions.

Aquest paràgraf [...] contenia, en soles dotze ratlles, un *els hi* en lloc del datiu *els*, un *n'hi han hagut* en lloc d'un *n'hi ha hagut*, un complement directe construït amb la preposició *a*, el *doncs* causal [...]» [Repr. per Rafel (1984: 359-360).]

12/VI/1923: «El llenguatge parlat sol posar el verb *haver* en plural quan l'acompanya un nom o un pronom en plural [...] Convé d'evitar aquesta concordança del verb *haver* amb el nom o el pronom que l'acompanya, defecte que retrobem sovint en el llenguatge escrit.

Al costat d'aquest defecte, d'origen popular, no és rar constatar-ne un altre [...]. Aquest és degut a una imitació de l'espanyol i es troba en frases no provinents del llenguatge corrent. Consisteix en la supressió de l'adverbi *hi*. Exemple: “Cap qüestió pot haver que l'interessi tant com aquesta”. Ací, ultra l'adverbi *no*, manca l'adverbi *hi*. De les dues omissions, la primera és passadora, però la segona és completament inacceptable. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 365).]

16/VI/1923: «Havem notat que alguns escriptors tracten ara de reintroduir en la llengua literària l'antiga locució conjuntiva *per ço que*. Ja són avui bastant generalitzades les locucions *per tal com* i *per tal que* [...], que en certs casos ofereixen indubtablement avantatges sobre la conjunció usual *perquè* alhora causal i final. Adoptades *per tal com* i *per tal que*, no veiem la utilitat de portar a la llengua moderna les altres locucions conjuntives antigues [...] sobretot si, com es fa amb algunes d'elles, hom les empra, adés com a causals, adés com a finals.» [Repr. per Rafel (1984: 366-367).]

19/VI/1923: «[...] hi ha avui —havem notat— algun escriptor que el construeix malament dient *blasmar d'algú o d'alguna cosa* [...].» [Repr. per Rafel (1984: 368).]

22/VI/1923: «*En ella assistiren* és dolent. No perquè hi manqui un *hi*: *En ella hi assistiren* fóra encara pitjor [...]

Quan escrivim, oblidem massa sovint que el català [...] no usa sinó excepcionalment les combinacions *en ell, d'ell*, etcètera, amb referència a cosa, exactament com el francès.[...] ¿Per què, escrivint, [...] els [*en* i *hi*] prodiguem tant com [*sic*] acompanyants de qualsevol verb posposat a una determinació circumstancial? Pocs, com sabem, escriuran *En el capítol primer l'autor explica...* (que és perfecte) [...]

Cada dia menys usats com a traducció de *en él* [...], els dos mots *hi* i *en* perillen d'esdevenir exclusivament mots-falques.» [Repr. per Rafel (1984: 370-371).]

3/VII/1923: «No recordem d'haver trobat en català antic cap exemple de *tota vegada que* causal [...] Si aquell sentit causal és, com creiem, estrany al català antic, el devem probablement a la influència de *toda vez que* espanyol. *Tota vegada que* causal, seria llavors un exemple més d'una paraula o locució catalana que ha perdut la seva significació primitiva per adoptar la significació de la paraula o locució espanyola corresponent.

El fenomen és freqüentíssim. N'és un exemple l'adjectiu determinatiu *demés*, usat avui amb la significació de *altres* o *tots altres* [...]. I potser n'és un altre exemple la conjunció *més* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 375).]

5/VII/1923: «Quina ha estat la causa de l'èxit del mot *menys* dins el català corrent, al costat de l'èxit escàs o millor dit nul del mot *llur*? A la llengua literària l'adopció del *llur* és molt anterior a la del *menys*; i, amb tot, *llur* ha penetrat molt menys en el llenguatge parlat que aquest adverbi; en realitat no hi ha penetrat gens. La causa de l'èxit relatiu del *menys* és que tot *menos* pot ser reemplaçat per *menys*, mentre que tot *seu* no pot ésser reemplaçat per *llur*, sinó tan solament el *seu* que es refereix a dos o més posseïdors.

Anàlogament, un castellanisme [...] serà difícilíssim d'extirpar si cal reemplaçar-lo adés per un mot adés per un altre. [...]

[...] cal constatar que hi [*sic*] ha molts a qui fins desplaui (i se n'haurien més aviat d'alegrar) que el català no posseeixi un mot que correspongui exactament al mot foraster, i ho consideren gairebé com un defecte de la llengua catalana.» [Repr. per Rafel (1984: 376).]

15/VII/1923: «Alguns lectors d'aquestes converses ens han parlat de la conveniència de publicar una llista d'aquells punts de gramàtica en què sol incórrer-se en errades per tal que, tenint-los hom presents en escriure i sobretot en repassar els seus escrits, no fos tan fàcil que passessin inadvertides certes faltes de gramàtica avui freqüentíssimes.

[...] introduir inadvertidament un complement directe amb la preposició *a*.

[...] donarem ací una llista dels punts de gramàtica en què freqüentment s'incorre en errades, recordant en cada cas la regla a seguir o indicant els perills de certes regles avui en voga.» [Repr. per Rafel (1984: 377).]

7/VIII/1923: «Quan, en dir *li*, designem un sol objecte o persona [...] *li* és un sol mot [...]. Però, quan en dir *li*, designem dues coses [...] *li* són dos mots i cal escriure'l *l'hi* (potser millor, en certs casos, *la hi, li ho*), però mai *li* en un sol mot.» [Repr. per Rafel (1984: 393).]

8/VIII/1923: «*La hi* és preferible a *l'hi* quan el complement directe [...] és femení. *Li ho* és preferible a *l'hi* quan el complement directe és neutre [...].» [Repr. per Rafel (1984: 393).]

9/VIII/1923: «Quan en el llenguatge parlat, diem *els hi*, de nou casos, solament en tres és correcta la combinació *els hi* [...].

Fora d'aquests tres casos, cal reemplaçar *els hi*, o bé per *els sol*, o bé per alguna de les combinacions *els el*, *els els*, *els la*, o *els ho*. Allò que volem designar amb l'*els hi* del llenguatge vulgar, ens diu en cada cas el pronom o pronoms amb què cal reemplaçar aquest *els hi*.» [Repr. per Rafel (1984: 394).]

11/VIII/1923: «El llenguatge corrent no és, com havem vist, una guia segura per escriure correctament les combinacions de pronoms febles [...].

Hi ha una regla fàcil per obtenir en cada cas la combinació correcta, i és de determinar quina forma prendria cadascun dels complements si l'altre fos expressat per un nom o pronom accentuat, i de combinar els dos pronoms febles així obtinguts.» [Repr. per Rafel (1984: 394-395).]

14/VIII/1923: «*Que* és un adjectiu o un adverbi quantitatiu, un pronom relatiu o una conjunció. *Què* és un pronom interrogatiu o un pronom relatiu.» [Repr. per Rafel (1984: 395).]

15/VIII/1923: «El pronom *qui*, relatiu o interrogatiu, és un mot invariable. [...] El català literari té al costat d'un *qui*, invariable, un *quin*, que [...] és exclusivament interrogatiu (o ponderatiu), mai relatiu. [...]

[...] la llengua actual presenta nombrosos exemples de *quin* emprat erròniament com a mot relatiu.» [Repr. per Rafel (1984: 396-397).]

16/VIII/1923: «*Quin* és un interrogatiu, *qual* és un relatiu. [...]

[...] en la llengua moderna trobem *qual* no precedit d'article qualificant un nom, unes vegades amb la valor de *el qual*, altres vegades amb la valor de *el del qual*. [...] Ambdues construccions són inadmissibles. [...]

Anys endarrera era molt freqüent i avui encara no és rar de trobar usat l'interrogatiu *quin* en lloc del relatiu *qual*. Aquest *quin* és inadmissible. Són, doncs, construccions defectuoses [...]» [Repr. per Rafel (1984: 397-398).]

18/VIII/1923: «[...] Hi ha un mitjà molt còmode de saber si *el que* és correcte o erroni: tot *el que* reemplaçable per *el qual* és erroni o ha d'ésser reemplaçat per *el qual* [...]

El que és correcte quan és la combinació d'un el antecedent i un *que* relatiu [...]» [Repr. per Rafel (1984: 398).]

19/VIII/1923: «En les oracions de relatiu, allò que ja és expressat pel mot relatiu [...], havem d'evitar d'expressar-ho una segona vegada mitjançant un pronom feble adjuntat al verb.[...]» [Repr. per Rafel (1984: 399).]

21/VIII/1923: «[...] quan el terme relatiu [...] és l'atribut o l'adjunt d'un nom d'aquesta oració, aquest nom va precedit de l'article i darrera seu ve la locució atributiva *del qual* [...].

Oblidada aquesta construcció, la llengua moderna tradueix el *cuyo* espanyol per *qual*, *quin* o *que*.

... *Un arbre quals arrels s'estenen fins a la font.*

... *Un arbre quines arrels s'estenen fins a la font.*

... *Un arbre que les arrels s'estenen fins a la font.*

D'aquestes tres construccions, les dues primeres són absolutament inadmissibles. La tercera, d'origen popular, l'única vivent de les tres, és potser tolerable com a expressió col·loquial sempre, però, que no doni lloc a confusions; no gens menys, en un estil acurat ha d'evitar-se tant com les altres dues.» [Repr. per Rafel (1984: 399-400).]

23/VIII/1923: «[...] Heu's aquí un cas [les proposicions condicionals] en què el català, des d'antic, pot usar indistintament l'imperfet d'indicatiu [...] i l'imperfet de subjuntiu [...]. En el català medieval la construcció amb l'imperfet d'indicatiu era la predominant; en el català escrit és avui la predominant la construcció amb l'imperfet de subjuntiu.

Valdria la pena que els escriptors paressin esment en la preponderància que, indubtablement sota la influència de l'espanyol, ha anat adquirint la segona construcció [...], i no contribuïssin, amb l'oblit d'aquesta, al triomf definitiu d'aquella. Seria, en efecte de doldre que desaparegués de la llengua una construcció tan catalana, que es manté encara en la llengua parlada malgrat la doble influència de l'espanyol i del mateix català escrit. No demanem pas que en les proposicions condicionals en qüestió es proscrigui en absolut l'ús de l'imperfet de subjuntiu; però voldríem [...] que se li [a l'imperfet d'indicatiu] donés la preferència [...]» [Repr. per Rafel (1984: 400).]

24/VIII/1923: «D'aquestes dues construccions [*Quan vindrà... / Quan vingui...*; *Els que no pagaran... / Els que no paguin...*], [...] els antics usaven preferentment la primera [amb el futur]. Modernament, al contrari, és la segona la que és usada gairebé exclusivament.

[...] havem cercat d'atreure l'atenció dels escriptors sobre la conveniència de donar a la primera d'aquelles construccions l'extensió que tenia en català antic. Un dels avantatges de la construcció amb el futur és que en molts casos evita equívocs a què donaria lloc la construcció amb el present de subjuntiu. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 401).]

29/VIII/1923: «Bastà que hom aconsellés de no ometre la partícula *no* darrera *res* [...] quan algun d'aquests mots va anteposat al verb d'una proposició negativa, perquè fessin llur aparició en la llengua escrita construccions com les següents, on figura un *no* afegit indegudament o mal posat [...]

El millor mitjà per [*sic*] saber si l'addició de *no* a un verb precedit d'algun dels mots *res* [...], és o no correcta, és de posposar aquest mot al verb i de veure si llavors aquest va amb *no* o sense [...]» [Repr. per Rafel (1984: 402).]

30/VIII/1923: «[...] si no acceptem [...] una proposició del llenguatge parlat com *Mai ve* [...] havem de dir *Mai no ve* i no pas *No mai ve* [...]

Encara més freqüentment trobem avui usades les combinacions *no mai* [...] en les respostes el·líptiques en què el verb és sobreentès. *No mai*, *no cap*, etc., són potser tolerables en aquest cas; però en cap manera preferibles, com alguns creuen, als simples *mai*, *cap*, etc. [...]

Cal, doncs, en general evitar les combinacions *no mai* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 403).]

31/VIII/1923: «El parlar de Barcelona, al mateix temps que suprimeix el *no* de les proposicions negatives en què figura algun dels mots *res* [...], anteposats al verb, redueix o tendeix a reduir, en proposicions afirmatives, les locucions negatives *no res* i *no gens* a *res* i *gens*, respectivament. Això emmena la confusió de dues proposicions de significació tan oposada com *Res no l'espanta* (negativa) i *No res l'espanta* (afirmativa). [...]

Veiem, doncs, en una proposició en què figuri el mot *res*, com és inadmissible la supressió del *no* que practica la llengua parlada, i com s'ha d'anar amb compte en la col·locació del *no*. [...] el *no* s'ha d'adjuntar al verb o a *res* atenent a la significació de la proposició, negativa en el primer cas i afirmativa en el segon. I el mateix que passa amb *res*, passa amb *gens*.» [Repr. per Rafel (1984: 404).]

2/IX/1923: «Un mot o un grup de mots que designa una persona és un complement directe quan l'acció del verb recau sobre aquesta persona [...]

[...] en català el complement directe ha d'anar sense preposició [...]: solament certs pronoms, principalment els personals, admeten o exigeixen l'anteposició de la preposició *a*.» [Repr. per Rafel (1984: 405).]

4/IX/1923: «La regla segons la qual el complement directe ha d'ésser introduït sense la preposició *a* és de les que més sovint trobem infringides en el català escrit actual.[...]

I veure si un complement és directe o indirecte, no és cosa difícil si es recorda el que diguérem en la conversa anterior. Altrament, un mitjà ben fàcil de conèixer si un complement és directe o indirecte consisteix a suposar-lo en singular si ja no hi és i reemplaçar-lo per un pronom feble [...]» [Repr. per Rafel (1984: 406).]

5/IX/1923: «És possible que en català antic es trobi algun exemple de *de què*, etc., en lloc de la simple conjunció *que* (com en francès antic i àdhuc fins al segle XVI, es troben exemples de *de quoi*, amb *quoi* conjunció). Nosaltres no en recordem ara cap. Però en tot cas és evident que la construcció normal en català, construcció que subsisteix encara en el llenguatge parlat malgrat la influència espanyola, era la introducció de les oracions completives amb la simple conjunció *que*.

Els escriptors actuals haurien, doncs, d'esforçar-se, si no a usar-la exclusivament (com voldríem nosaltres), almenys a emprar-la en general de preferència a l'altra, la preponderància de la qual en la llengua literària hodierna és indubtablement deguda a la influència de l'espanyol.» [Repr. per Rafel (1984: 407).]

6/IX/1923: «Un defecte molt estès en el català actual és de donar a la preposició composta *per a* la mateixa extensió que té en espanyol la preposició *para*. [...]

Heu's ací un cas en què l'espanyol usa ordinàriament *para* i en català havem d'emprar *per* si, en ressuscitar la preposició *per a*, no volem arbitràriament donar-li una extensió més gran que la que tenia en català antic: davant un infinitiu que expressa el fi o objecte de l'acció expressada per un verb anterior essent aquest fi o objecte el motiu d'aquesta acció. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 408).]

8/IX/1923: «La regla sintàctica espanyola segons la qual els verbs que signifiquen *ésser* [...] regeixen la preposició *en*, mentre els verbs que signifiquen *anar* [...] regeixen la preposició *a* [...], arrelà fortament en el català modern, no pas en el llenguatge parlat, sinó en la llengua escrita [...].

Després es reaccionà en el sentit d'ésser admesa per tothom *a* traduïnt *en*, en casos com *Viu a París* [...] Però encara són molts els que creuen incorrecte [...] *Anirem en aquella ermita*.

Les dues preposicions *a* i *en* mai no han obeït a aquella regla, ni en català antic, ni en la llengua parlada; ambdues preposicions poden anar indiferentment amb els verbs de repòs i amb els verbs de moviment [...]» [Repr. per Rafel (1984: 409).]

9/IX/1923: «[...] en la llengua moderna existeix evidentment una forta tendència a reduir les dues categories [«Acostumar-se a la foscor» i «Entretenir-se en una tasca»] a una sola quan el complement és un infinitiu [...]: *Acostumar-se a estudiar una estona cada dia* i *Entretenir-se a desfer-ho*.

Nosaltres creiem que la llengua literària hauria de consagrar aquesta tendència de la llengua parlada, tan forta que no ha estat suficient a contrarestar-la la influència espanyola. Per això havem establert com a regla que tot infinitiu en funció de complement no ha d'ésser introduït mai amb la preposició *en*, l'infinitiu precedit de la preposició *en* servint llavors exclusivament per denotar [...] una determinació de temps: *En entrar jo tots s'alçaren*.» [Repr. per Rafel (1984: 410).]

12/IX/1923: «Una construcció freqüent en la llengua antiga i que s'ha anat perdent, sobretot en el català escrit, és la introducció de l'infinitiu amb la preposició *de* quan fa de subjecte d'un verb expressat anteriorment [...].

Avui generalment és preferida la simple juxtaposició de l'infinitiu subjecte [...]; i, ço que és pitjor, sovint es fa precedir l'infinitiu de l'article en lloc de la preposició *de* [...]. Notem ací, de passada, que en general convé de defugir en tots els casos l'anteposició de l'article a l'infinitiu, posat que aquest no sigui esdevingut un veritable substantiu [...]

Quant a l'infinitiu subjecte en el cas d'anar posposat al verb principal de la proposició, creiem que caldria construir-lo normalment amb la preposició *de*, o almenys no preferir sistemàticament la seva juxtaposició com solen fer avui la majoria dels nostres escriptors.» [Repr. per Rafel (1984: 410).]

15/IX/1923: «Insistent [*sic*]: el cas del *doncs* causal, tantes vegades combatut sense aconseguir bandejar-lo definitivament de la llengua literària, és el d'un mot vivent al qual s'ha atribuït arbitràriament una valor que mai no ha tingut: la de conjunció causal. El cas de *puix* conjunció de coordinació, és el d'un mot arcaic que, en reintroduir-lo en la llengua literària, canviem de categoria gramatical, fent servir per enllaçar proposicions independents un mot que era exclusivament subordinant.» [Repr. per Rafel (1984: 411).]

16/IX/1923: «En aquest exemple [«Ara t'ho diré, puix m'ho demanes amb tanta d'insistència»] *puix* és correcte (nosaltres preferim *puix que*); però fóra erroni en: *Sí, ja els ho hem dit; puix realment de res no hauria valgut d'amagar-los-ho*. Ací cal usar, en lloc de *puix*, *car* o una altra conjunció de coordinació.» [Repr. per Rafel (1984: 412).]

18/IX/1923: «*No res menys*. Aquesta locució es troba avui usada en la llengua literària amb tres valors diferents.

I. Com a traducció de *además*. És la valor que tenia en català antic [...]

II. Com a traducció de *no obstante*. És una valor que li ha estat donada manllevant-la segurement a la conjunció francesa *néanmoins* [...].

III. Com a traducció de *nada menos*. Aquest *no res menys* modern és tret del *nada menos* espanyol traduïnt separadament els seus dos elements [...].

No cal dir que d'aquestes tres valors solament la primera és admissible. Com a conjunció adversativa corresponent a *no obstante*, tenim *però* no inicial, *no gens menys*, *tanmateix*, etc. [...] I quant al *nada menos*, malaurament força arrelat en la llengua parlada, podem evitar-lo, millor que donant arbitràriament aquesta valor al *no res menys* (que en el fons seria encara un castellanisme, recurrent a locucions com *no altre*, *no altra cosa*, *no altrament*.) [Repr. per Rafel (1984: 412-413).]

19/IX/1923: «A imitació de l'espanyol [...] el català literari admet *més*, adverbi, i *mes*, conjunció [...]

Nosaltres havem aconsellat sempre d'evitar el *mes* com a conjunció adversativa. Els antics usaven, certament, *mes* com a conjunció, però amb el sentit d'*encara* o *demés* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 413).]

22/IX/1923: «Cal anar molt en [*sic*] compte en l'ús del mot *ço*: que l'article neutre espanyol pugui molt bé traduir-se per *ço* en determinats casos (per exemple, davant els relatius), això no vol dir que a tot *lo* espanyol pugui fer-se correspondre un *ço* català; i multitud de vegades ha estat advertit que en cap cas no és correcta l'anteposició de *ço* a un adjectiu. [...]

Cal també observar que *ço* no és equivalent a *açò*; *açò* és un veritable demostratiu [...]; *ço* és un mot que ha perdut la seva força demostrativa, com el *lo* espanyol, o el *ce* neutre francès.» [Repr. per Rafel (1984: 415).]

29/IX/1923: «Aquest *exigir-els-hi* respon a un *exigí'ls-hi* de la llengua parlada.

Exigí'ls-hi és el resultat de dos fets freqüentíssims en el llenguatge vulgar de Barcelona: és, l'un d'ells, la substitució habitual del datiu *els* per la combinació *els hi* [...].

L'autor de la frase transcrita ha comès dues faltes greus, l'una sintàctica [...]: la primera és d'usar la combinació *els hi* com a datiu de *ells* [...].

Exigí'ls-hi es diu; també es diu *exigir-los-hi*; però no *exigir-els-hi*. Ara, que l'única combinació correcta, en el present cas, és *exigir-los*. És trist de constatar en alguns dels nostres escriptors una tal ignorància de les regles més elementals de la gramàtica catalana!» [Repr. per Rafel (1984: 418).]

4/X/1923: «Un fet freqüent, quan es reintrodueix en la llengua una conjunció antiga, és que molts li donen una valor diferent de la que realment tenia.

Això ha passat [...] amb la locució *no res menys* [...], així com amb la locució *tota vegada que* [...]. El mateix fet observem amb la locució *posat que* [...]» [Repr. per Rafel (1984: 419).]

6/X/1923: «A l'adverbi *más* correspon, en català, *més*. Modernament el català, partint d'aquesta correspondència, havia format el mot *demés* corresponent a *demás*, el mot *ademés* corresponent a *además*, i havia fet de *més* una conjunció adversativa, equivalent al *mas* espanyol. Recentment, però, havent-nos adonat que aquests [...] són castellanismes, procurarem ja d'evitar-los reemplaçant[-los] [...]

El cas de *demés* traduïnt *demás* equivalent a *otros*, era el més greu, puix que *demés* tenia en català antic una significació tota altra (*els demés: los más*), i acceptant aquell *demés* establim un divorci enutjós entre la llengua actual i l'antiga, dificultant la intel·ligència de nombrosos passatges dels nostres bons escriptors, com el següent, de Descloit: "E els servents, qui eren dins la vila, lexaren-se anar a aquells seixanta cavallers, e occiren-ne *los demés*, e prengueren *los altres*" .

[...] *demés* [...] es tracta, però, d'un mot fàcil de reemplaçar [...]

Avui constatem, en un bon escriptor, un pas més enllà en l'obra d'acostament de la llengua moderna a la llengua antiga: el dit escriptor no s'accontenta bandejant *demés* sinònim de *altres* o *tots altres*, sinó que usa aquest mot amb la significació amb què figura en el passatge de Descloit damunt transcrit. És una provatura plausible.» [Repr. per Rafel (1984: 420).]

20/X/1923: «[...] Avui havem de parlar de nou d'un castellanisme (*se'l donaré*) que cap català no comet segurament parlant, i que, no gens menys, trobem de tant en tant en la secció telegràfica dels nostres diaris.

[...] *se lo dí* es tradueix, en el primer cas, per *l'hi vaig donar*, i en el segon cas, per *els el vaig donar*. [...]

Estranya manera, d'ajudar a l'obra de depuració de la llengua, per la qual tant podria fer la premsa diària!» [Repr. per Rafel (1984: 425-426).]

27/X/1923: «[...] Heu's ací una qüestió sintàctica en la qual, malgrat d'haver-se [*sic*] parlat moltes vegades, no havem aconseguit que els escriptors parin esment, almenys a jutjar per llur insistència a emprar exclusivament, de les dues construccions possibles, la que nosaltres voldríem que no fos usada sinó excepcionalment; ço és: la segona [«El que treballi serà recompensat»].» [Repr. per Rafel (1984: 425-426).]

28/X/1923: «Sense gosar condemnar en absolut la construcció *Des de tal indret estant*, nosaltres creiem que cal donar la preferència a *De tal indret estant*, en la mateixa mesura, però, que preferim *De tal indret a tal altre* a *Des de tal indret a tal altre*. Per indicar el punt d'origen tenim les dues preposicions *de* i *des de*; però la primera és sens dubte preferible a la segona sempre que una segona determinació (*a tal altre indret*) o un mot qualsevol (*estant*) indica suficientment la valor amb què és pres el *de* inicial.

Creiem que C. Soldevila és de la mateixa opinió nostra, i ja, en el títol d'un dels darrers fulls de dietari, li havem vist usar *de... estant* en lloc de *des de... estant*. Però en *de... estant*, qualsevol que sigui l'origen d'aquesta construcció, avui sentim el *de* com a equivalent al *de* d'una expressió com *de tal indret a tal altre*; i si, al costat de *de tal indret a tal altre* diem també *des de tal indret a tal altre*, es comprèn que pugui esdevenir, àdhuc a un escriptor com C. Soldevila, d'usar *des de... estant* en lloc de *de... estant*. Ara, que, coincidint amb C. V., considerem *des de... estant* una construcció, ara com ara, poc recomanable.

Quant a *d'estant de*, té ja indubtablement un parió en la llengua: *d'ençà de*. Però construccions com aquestes, que podem acceptar quan les trobem ja fetes pel poble, no sembla enraonat que un escriptor les creï deliberadament. *D'estant de*, tanmateix, no sembla haver conquerit cap adeptes.» [Repr. per Rafel (1984: 428).]

7/XI/1923: «Potser *estar* recula davant *estar-se*, i podria ésser molt bé que fos causa d'aquesta reculada de *estar* l'ús creixent de *estar* per *ésser* en el sentit de "trobar-se (en un lloc)": el qui diu o està habituat a sentir a dir *Estan al teatre* en lloc de *Són al teatre*, fàcilment renunciarà a dir *Està al quart pis* en el sentit de *Viu al quart pis*, i, si no diu *Viu*, dirà més aviat *S'està* que no pas *està*.

Però que es digui, significant "habitar", *estar* o *estar-se*, això té escassa importància en compensació [*sic*: «comparació?】 del fet que denunciàvem, i que, segons nosaltres, caldria que combatéssim a ultrança: el fet d'emprar *estar* en lloc de *ésser* significant "trobar-se (en un lloc)".» [Repr. per Rafel (1984: 432).]

15/XI/1923: «[...] Avui no és rar de sentir , entre la gent jove principalment, expressions com *On estàvem a les quatre?* [...] Ús de *estar* que nosaltres insistim a considerar completament inadmissible.

Però no és solament amb les determinacions de lloc que *estar* invadeix l'esfera de *ésser*: *ésser* copulatiu quan el predicatiu és un adjectiu que denota una qualitat accidental del subjecte, va essent també, i segons nosaltres també erròniament, substituït per *estar*. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 434-435).]

16/XI/1923: «[...] També devem probablement a ella [«la influència castellana»] l'extensió que donem avui a l'ús de la perífrasi *estar fent* en lloc de *fer*. [...]

[...] Són aquelles perífrasis d'importació espanyola? No n'estem pas segurs; però indubtablement l'ús que en fem avui és excessiu.

Qui ens féu notar que aquelles perífrasis sonen sovint com a poc catalanes fou Mn. Clascar, i de llavors ençà havem procurat restringir-ne l'ús, pràctica que ens atrevim a recomanar als nostres escriptors, tot, però, no prenent condemnar-les en absolut.» [Repr. per Rafel (1984: 435).]

9/XII/1923: «Aquest prefaci [...] no cal dir que està escrit en un català deplorable, on abunden les construccions incorrectes, els castellanismes de sintaxi i de lèxic, les inversions més injustificades amb llur acompanyament de complements-falques: *qual* equivalent a *cuyo*, *el demás* traduint *lo demás* [...], “el sostre *el* formava un envigat...”, “De les cases de l'edat (sic) mitja res *en* coneixem...”, “Conjunts complets d'habitació no *els* coneixem...”, “Ha sigut causa de que...”» [Repr. per Rafel (1984: 443).]

13/12/23: «A vegades, quan un mot ha sofert dues evolucions divergents, la llengua s'empara de les dues formes resultants i, donant a cadascuna d'elles una significació diferent, en fa en realitat dos mots distints. La llengua hi surt guanyant, puix que, en lloc d'un sol mot amb dues accepcions distintes, posseeix dos mots, un per a cadascuna d'aquestes accepcions. [...] En el català central [...] passa, per exemple, amb *jau* i *jeu*, *llança* i *llença*, *avança* i *avença*. En tals casos creiem que [...] fóra, com ha fet el francès amb *ployer* i *plier*, d'acceptar [sic] totes dues formes, però donant exclusivament o almenys preferentment a cadascuna d'elles una sola de les dues significacions del mot primitiu.» [Reproduït per Rafel (1984: 445).]

20/XII/1923: «Fora d'aquests dos casos, en què *perquè* equival a *per tal com* (causal) o a *per tal que* (final), cal escriure *per què* (en dos mots). Generalment *per què* és la combinació de la preposició *per* i un *què* interrogatiu [...]. Però també pot ésser la combinació de *per* i *què* relatiu [...]. En aquest cas, *què* [sic] equival a *pel qual* o *per la qual* [...], i, però llavors constitueix un arcaisme, la combinació de *per* i un *què* neutre, equival a *la qual cosa*» [Repr. per Rafel (1984: 447).]

21/XII/1923: «[...] Quan la conjunció *si* està en contacte amb la partícula negativa *no*, no és rar [...] —sobretot *si*, com en l'exemple citat, hi ha elisió del verb afectat per la negació—, de trobar els dos mots *si* i *no* escrits en un sol mot, confonent-se així, amb el *sinó* adversatiu [...]» [Repr. per Rafel (1984: 448).]

25/XII/1923: «El que per una banda adobem, s'espatlla per una altra. Moltes defectuositats del català modern han estat esmenades; però a cada moment en sorgeixen de noves. Ara ens adonem que ha fet la seva aparició en la llengua escrita un *què* relatiu en substitució del relatiu feble *que* darrera un *el* neutre.[...] » [Repr. per Rafel (1984: 449).]

En aquestes *Converses* hem trobat informació relativa a les operacions de planificació del corpus, a la relació entre algunes d'aquestes operacions i a l'àmbit conceptual de la norma objectiva.

Pel que fa a les operacions, aquella de la qual tenim més informació és la de codificació: hi hem pogut establir fins a 23 tipus de raonaments diferents, molts casos de consideració de criteris diferents, força casos de ponderació de formes desaconsellades, alguns fragments en què Fabra avalua l'estat de la codificació, algunes unitats de significació de les quals es pot deduir pel context una definició i un fragment en què relaciona la codificació amb la norma objectiva.

Els 23 tipus de raonaments trobats són els següents:¹²³

a) Tipus de raonaments amb 6 criteris tinguts en compte (1)

- *implantació, analogia amb altres llengües, genuïnitat, historicitat, pertinència gramatical i acceptabilitat*

En la *Conversa* del 6/10 Fabra rebutja el significat 'els altres' per al mot *demés* basant-se en la genuïnitat, la historicitat, l'acceptabilitat de la solució pròpia i la pertinència gramatical, i malgrat la implantació de la interferència i l'analogia amb altres llengües (amb el castellà *más* i *además*).

b) Tipus de raonaments amb 4 criteris tinguts en compte (7)

- *implantació, historicitat, genuïnitat i pertinència gramatical*

Hi ha dos textos que compleixen aquest tipus. En el del 18/9, en què el Mestre parla de *no res menys*, afirma que aquesta locució està arrelada amb tres valors diferents —només un dels quals era present en la llengua antiga—, que els altres dos són manlevats —l'un al francès l'altre al castellà— i que, per tant, se n'ha canviat arbitràriament el significat. En el del 19/9, en què el Mestre parla de *més*, afirma que el català literari admet la conjunció *mes*, que els antics usaven amb un valor diferent de l'actual —manlevat al castellà— i que, per tant, se n'ha canviat arbitràriament el significat.

¹²³. Els donem per ordre decreixent dels nombre de criteris que Fabra hi té en compte.

- *implantació, analogia amb altres llengües, historicitat i genuïnitat*

En el text del 15/2, en què parla de l'omissió de la terminació *-ment* en la coordinació d'adverbis de manera, el Mestre constata que la llengua escrita admet tant l'omissió de la terminació en el primer adverbi com en el segon, defensa la no-supressió amb l'analogia de les solucions francesa i italiana i l'ús medieval, i afirma que la supressió de la terminació en el primer adverbi és un castellanisme.

- *historicitat, implantació, distintivitat i pertinència gramatical*

En el text del 16/6, en què parla de la locució *per ço que*, Fabra qualifica aquesta locució d'«antiga», considera que és innecessària perquè ja s'han generalitzat *per tal que* i *per tal com*, l'una final i l'altra causal, i denuncia que aquella locució es fa servir tant amb un significat causal com amb un de final.

- *historicitat, analogia amb altres llengües, implantació i genuïnitat*

En el text del 5/9, en què parla de la caiguda de les preposicions àtones davant de *que*, Fabra afirma que no recorda cap exemple de català antic en què hi hagi una preposició àtona davant de *que*, cosa que seria possible —fins i tot en francès antic se'n troben—, però que la llengua parlada conserva aquesta caiguda i es fan servir les preposicions és per influència espanyola.

- *implantació, especificitat, historicitat i pertinència gramatical*

En el text del 6/9, en què tracta de l'ús de la preposició *per a* davant d'infinitiu, Fabra afirma que el català actual dóna la mateixa extensió a *per a* que a *para*, extensió que no es correspon amb l'ús antic davant d'infinitiu, ja que quan aquest és alhora el motiu i la finalitat d'un altre verb és arbitrari introduir-lo amb *per a*.

- *implantació, especificitat, genuïnitat i distintivitat*

En el text del 9/9, en què comenta l'ús de la preposició *a* davant d'infinitiu, el lingüista gracienc afirma que hi ha una forta tendència en el català parlat a fer servir aquesta preposició per introduir un infinitiu complement, tan forta que no l'ha poguda contrarestar la influència espanyola, i que, a més, permet establir l'ús de *en* per introduir una locució tempocausal amb un infinitiu. D'aquesta manera, la llengua disposa de dues construccions diferents per expressar significats diferents.

- *especificitat, pertinència gramatical, distintivitat i analogia amb altres llengües*

En el text del 22/9, en què comenta l'ús de *ço*, el Mestre adverteix que aquest mot no sempre equival a *lo*, que no es pot adjuntar a un adjectiu, que cal distingir-lo de *açò*, ja que mentre que aquest és un demostratiu, aquell —com el *lo* castellà i el *ce* francès— ha deixat de ser-ho.

- *implantació, genuïnitat, especificitat i historicitat*

En el text del 8/9, en què parla de les preposicions *a* i *en* davant de locatius, el Mestre constata que la llengua escrita tendeix a eliminar la segona com a introducció del terme d'un moviment, tendència que va en contra de la distribució en principi indistinta d'aquestes dues preposicions, tant per indicar repòs com per indicar moviment, pròpia ja del català medieval.

c) Tipus de raonaments amb 3 criteris tinguts en compte (10)

- *historicitat, implantació i genuïnitat*

En el text del 27/5, en què parla de l'omissió de la conjunció *que*, el Mestre afirma que aquesta ommissió, fruit de la imitació del castellà en la llengua escrita, és contrària

i repugna al geni de la llengua —encara que se'n trobi algun exemple en el català medieval.

En el text del 23/8, en què parla de l'ús dels imperfets d'indicatiu i de subjuntiu en les subordinades condicionals, el lingüista de Gràcia constata que mentre que els antics preferien el d'indicatiu, els escriptors actuals prefereixen el de subjuntiu per imitació del castellà.

- *historicitat, implantació i simplicitat*

En el text del 23/1, en què parla de l'ús del tractament *senyor*, Fabra afirma que malgrat que antigament es feia servir el tractament *senyor* *En, senyor* és l'única vivent i molt més planera.

- *implantació, distintivitat i analogia amb altres llengües*

En el text del 25/1, en què parla de l'ús del relatiu *qual*, Fabra fa la hipòtesi¹²⁴ que si aquest mot hagués conservat l'ús interrogatiu, s'hauria pogut establir una distinció entre *quin* i *qual* paral·lela a la que hi ha en anglès entre *which* i *what*.

- *implantació, distintivitat i historicitat*

En el text del 22/3, en què parla de l'omissió de *no*, el lingüista gracienc constata que el català de Barcelona omet sovint aquest mot, ommissió de la qual es troben exemples ja en català antic, però que pot ser perillosa, ja que pot originar confusions.

- *implantació, historicitat i especificitat*

En el text del 20/5, en què parla de l'ús de la preposició *de* amb un infinitiu subjecte, el Mestre constata que la majoria d'escriptors no fan servir aquesta preposició en

¹²⁴ Veiem, doncs, que aquest cas no és un cas de raonament per decidir una tria efectiva, sinó una pressuposició. Aquest cas i els casos en què, més que criteris de codificació, Fabra constata processos de la llengua, fa que hàgim d'advertir que de vegades no haurien de parlar estrictament de criteris de codificació, sinó, més aviat, de descripció de processos de la llengua. Una vegada més, la descripció i la prescripció esdevenen tasques difícilment destriables.

aquest cas, omisió que no és una «falta intolerable», però afirma que convindria que la reprenguessin, ja que si es confirmés com un tret sintàctic «característic» del català podria declarar-se obligatòria.

- *historicitat, genuïnitat i pertinència gramatical*

En el text del 3/7, en què parla del valor de la conjunció *tota vegada que*, Fabra afirma que en la llengua medieval aquesta construcció no era causal, significat que ha adquirit per imitació de la castellana corresponent.

- *historicitat, implantació i distintivitat*

En el text del 24/8, en què parla de l'ús del futur i del subjuntiu en les subordinades, Fabra afirma que en determinades subordinades els antics preferien el futur, que la llengua escrita moderna prefereix el subjuntiu i que el primer evita confusions en casos com *els que treballem cobrarem més*.

d) Tipus de raonaments amb 2 criteris tinguts en compte (7)

Hi ha tres tipus de raonaments que són seguits per Fabra en dues *Converses* diferents cada un. Són aquests:

- *historicitat i implantació*

En el text del 10/1, en què parla de l'ús de la preposició *en* davant d'un locatiu de moviment encapçalat per un demostratiu, Fabra constata que aquesta preposició és present tant en l'ús antic com en l'oral. En el text del 12/9, en què parla de l'ús de la preposició *de* davant d'un infinitiu subjecte, també constata que aquesta preposició és present tant en l'ús antic com en l'oral.

- *historicitat i pertinència gramatical*

En el text del 15/9, en què parla de l'ús de la conjunció *puix*, Fabra constata que la llengua escrita converteix aquest mot arcaic en una conjunció de coordinació, mentre

que la seva funció tradicional era de subordinació. En el text del 4/10, en què parla de l'ús de les conjuncions *no res menys, tota vegada que* i *posat que*, Fabra denuncia que la llengua escrita les emprava amb un sentit diferent del que tenien en la llengua medieval.

Els altres tipus de raonaments, només els trobem en una sola *Conversa*. Són aquests:

- *pertinència gramatical i analogia amb altres llengües*

En el text del 22/6, en què parla de l'ús de les combinacions «preposició àtona + *ell*», el lingüista gracienc afirma que només excepcionalment —com en francès— el pronom *ell* es pot referir a coses.

- *implantació i pertinència gramatical*

En el text del 15/9, en què parla de l'ús causal de la conjunció *doncs*, Fabra constata que aquesta conjunció és un mot «vivent al qual s'ha atribuït arbitràriament una valor que mai no ha tingut»: la causal. En el text del 7/11, en què parla de l'ús de *estar* en comptes de *ser*, Fabra constata que hi ha molta gent habituada a sentir o dir *estan al teatre* per indicar 'trobar-se en un lloc', ús que cal combatre.

- *genuïtat i implantació*

En el text del 20/10, en què parla de l'ús de combinacions com *se'l donaré*, Fabra denuncia que és un castellanisme de la llengua escrita.

Un cop comentats els tipus de raonaments, passem a veure quins criteris¹²⁵ fa servir Fabra en la codificació de la sintaxi en aquestes *Converses*. Els criteris mencionats en més textos són el de l'autonomia (27 *Converses*), de la funcionalitat (24 *Converses*), de la regularitat (23 *Converses*), el de la historicitat (20 *Converses*) i l'avaluació de la prova d'ús (20 *Converses*), seguits de lluny dels altres.

¹²⁵ Cal tenir en compte que incloem en aquest apartat tant els criteris que el Mestre ha tingut en compte en els raonaments acabats de comentar com els que no formen part de cap raonament.

En el terreny del criteri de l'autonomia, el criteri de la genuïtat és present en 20 textos i el de l'especificitat, en 7. Les unitats de significació que ens remetien al primer giren totes al voltant de la interferència del castellà en el català. Destaca, potser, la *Conversa* del 16/11, en la qual el Mestre no s'atreveix a afirmar rotundament que les perífrasis de gerundi amb *estar* siguin un castellanisme.¹²⁶ Quant al criteri de l'especificitat, destaquen 2 textos, en els quals el Mestre fa sengles reflexions generals. En la *Conversa* de l'1/4, estableix dos «criteris de depuració»: el primer, consistent a trobar un mot català per a cada mot castellà sense allunyar-se massa ni en lèxic ni en sintaxi, portaria a fer del català una «llengua provinciana», que en el mateix text es dedueix que seria una variant dialectal de la llengua espanyola amb mots i formes catalanes. El segon criteri de depuració fabrià coincideix amb el que aquí denominem *criteri d'especificitat*: potenciar els funcionaments lingüístics que distingeixen el català de l'espanyol. Aquest, propugnat pel lingüista gracienc, portaria a fer del català una «llengua nacional»: «llengua moderna que hauria sortit de la nostra gloriosa llengua medieval sense l'acció pertorbadora de l'espanyol». I en la *Conversa* del 5/7 ironitza sobre el primer criteri: «hi [sic] ha molts a qui fins desplaui (i se n'haurien més aviat d'alegrar) que el català no posseeixi un mot que correspongui exactament al mot foraster, i ho consideren gairebé com un defecte de la llengua catalana».¹²⁷

Dins de l'àmbit del criteri de la funcionalitat constatada, el criteri més tingut en compte (24 *Converses*),¹²⁸ és el de la implantació, que té a veure a grans trets amb l'ús

¹²⁶. Les altres *Converses* són les següents: supressió de *-ment* (15/2); *haver-hi* sense el pronom (12/6); *tota vegada que* (3/7); *doncs* causal (20/2); *puiç* (20/2); *el que* equivalent a *el qual*, *per a* davant d'infinitiu, preposicions àtones davant de *que*, supressió de *-ment*, omissió de *que*, *venir* + gerundi, *l'ocorregut*, *quedar* + participi passat (2/3); *venir* + gerundi, *seguir* + gerundi, *quedar* + participi passat, ordre dels mots, temps verbals, il·lació de les proposicions, estructuració i ordenació de les clàusules (24/3); *haver-hi que*, *front a*, *amb dir que*, *paradero*, *alentar* (14/4); preposició *de* amb infinitius subjectes (20/5); *haver-hi* sense el pronom (22/5); omissió de *que* (27/5); imperfets d'indicatiu i de subjuntiu en les subordinades condicionals (23/8), preposicions àtones davant de *que* (5/9); *a* davant d'infinitiu complement (9/9); *no res menys* (18/9); *més/mes* (19/9); *demés* (6/10); *se'l donaré* (20/10); castellanismes de sintaxi (9/12).

¹²⁷. Els altres textos on té en compte aquest criteri són: preposició *de* amb infinitius subjectes (20/5); *per a* davant d'infinitiu (6/9), *a/en* davant de locatiu (8/9), *a* davant d'infinitius complements (9/9), *ço* (22/9).

¹²⁸. Són les que tracten dels temes següents: *en* davant de locatiu amb demostratiu (10/1), omissió de *no* (22-23/3), *qual/quin* (25/1), el tractament *senyor* (23/1), supressió de *-ment* (15/2), preposició *de* amb

contemporani de Fabra o immediatament anterior, en el qual el Mestre distingeix sistemàticament l'ús oral de l'escrit.

El criteri de regularitat és tingut en compte en 23 *Converses*. Aquest criteri és present gràcies al criteri de la distintivitat, explicat pel Mestre en el text del 13/12:¹²⁹

«A vegades, quan un mot ha sofert dues evolucions divergents, la llengua s'empara de les dues formes resultants i, donant a cadascuna d'elles una significació diferent, en fa en realitat dos mots distints. La llengua hi surt guanyant, puix que, en lloc d'un sol mot amb dues accepcions distintes, posseïx dos mots, un per a cadascuna d'aquestes accepcions».

Pel que fa a la funcionalitat prospectiva, hi ha dos criteris —tinguts en compte només en un *Conversa* cada un—: el de la simplicitat (28/10), per defensar la forma de tractament *senyor* davant de *senyor En*, i el de l'acceptabilitat (6/10), en parlar de la facilitat de reemplaçar *demés* ('altres').

Pel que fa al criteri de la historicitat, els 20 textos giren al voltat de la unitat de significació *antic*. Destaca, potser, el text del 6/10 —on el lingüista gracienc defensa explícitament un «acostament» en el cas del mot *demés* entre la llengua moderna i la medieval per evitar un «divorci» entre les dues varietats.¹³⁰

infinitiu subjectes (20/5), omissió de *que* (27/5), reintroducció de *per ço que* (16/6), imperfets d'indicatiu i de subjuntiu en les subordinades condicionals (23/8), preposicions àtones davant de *que* (5/9), *per a* davant d'infinitiu (6/9), *a/en* amb locatiu (8/9), *a* amb infinitius complements (9/9), preposició *de* amb infinitius subjectes (12/9), *doncs* causal (15/9), *no res menys* (18/9), *exigi'ls-hi/exigirlos-hi* (29/9), *demés* (6/10), *se'l donaré* (20/10), *d'estant de* (28/10) i *estar per ser* (7 i 15/11).

¹²⁹. Els altres textos on té en compte aquest criteri tracten dels temes següents: *qual/quin* (25/1), *amb/a/en* (14/3), omissió de *no* (22/3), l'ús de *a* i *en* darrere de *fins* (11/4), preposició *de* amb infinitius subjectes (20/5), *per que / perquè* (29/5), *doncs* (2/6), *per ço que* (16/6), com a límit a l'ús de construccions com *un arbre que les arrels s'estenen fins a la font* (21/8), el futur en les subordinades (24/8), *(no) res (no) l'espanta* (31/8), *a + infinitius complements / en + infinitius tempocausals* (9/9), *ço/açò* (22/9), *sinó/si no* (21/12), *per ço que* (16/6), *tota vegada que* (3/7, 4/10), *doncs* (15/9), *no res menys* (18/9, 4/10), *més/mes* (19/9), *demés* (6/10), estan al teatre (7/11).

¹³⁰. Els altres textos on té en compte aquest criteri tracten dels temes següents: *en* davant de locatiu encapçalats per un demostratiu (10/1), el tractament *senyor* (23/1), la supressió de *-ment* (15/2), *per* davant d'infinitiu (24/2), omissió de *no* (22/3), preposició *de* amb infinitius subjectes (20/5), omissió de *que* (27/5), locució *per ço que* (16/6), *tota vegada que* (3/7), perfets d'indicatiu i de subjuntiu en les subordinades condicionals (23/8), preposicions àtones davant de *que* (5/9), *per* davant d'infinitiu (6/9), *a/en* davant de locatiu (8/9), preposició *de* amb infinitius subjectes (12/9), *puix* (15/9), *no res menys* (18/9), *més/mes* (19/9), *no res menys*, *tota vegada que*, *posat que* (4/10), *per què* relatiu neutre (20/12).

Quant a l'avaluació de la prova d'ús, 17¹³¹ dels 20 textos giren al voltant de qüestions concretes. Però destaquen els altres tres, ja que contenen reflexions generals: el 14/4 atribueix la poca implantació de certes propostesa la negligència dels qui «escriuen en català»; el 19/5 afirma que malgrat que la «fixació de la sintaxi [...] resta més endarrerida [que la de l'ortografia, la morfologia i el lèxic] [...] avui ja poden donar-se una sèrie de regles ben fonamentades»; i el 24/5 troba explicable que les propostes de sintaxi triguin a ser seguides.

Amb una presència molt més reduïda, hi ha els criteris de pertinència gramatical (9 *Converses*), d'avaluació de la prova d'ús (7 *Converses*) i d'analogia amb altres llengües¹³² (5 *Converses*).

El criteri de la pertinència gramatical és exposat per Fabra en dos textos. En el del 24/4 afirma el següent:¹³³

«[...] quan, més recentment, s'ha posat en ús el mot *ço*, han aparegut tot seguit expressions com *ço útil* [...]»

Anàlogament: advertiu que no és convenient de suprimir la partícula *no* davant el verb d'una proposició negativa quan el precedeix algun dels mots *ningú* [...]; i podeu estar segurs que molts interpretaran el vostre advertiment en el sentit que, darrera *ningú* [...] el verb ha d'anar acompanyat constantment de l'adverbi *no*, i usaran *no* sense parar esment si la proposició és o no negativa»

I en el del 4/10:

«Un fet freqüent, quan es reintrodueix en la llengua una conjunció antiga, és que molts li donen una valor diferent de la que realment tenia.»

Si deixem els criteris de codificació i passem al comentari de les formes desaconsellades de sintaxi, d'entrada cal dir que hem trobat una definició d'aquest

¹³¹. D'aquests 17 textos, 10 tracten de la implantació de propostes: *doncs* causal (20/2 i 17/5), *el que* (= *el qual*, 2/3), *per a* (2/3), caiguda de preposicions (2/3), caiguda de la terminació *-ment* en una enumeració d'adverbis de manera (2/3), tema no explícit (1/4), *fins en* + demostratiu (11/4), *per a que* (29/5), *per tal que* i *per tal com* (12/6), CD sense preposició (4/9), *mes* adversatiu (19/9) i el futur en les subordinades (27/10). Els altres 7 tracten d'ultracorreccions en l'ús de l'adverbi *no* (26/4, 29/8 i 30/8), de *ço*+adjectiu (25/3), de *menys* i *llur* (5/7), de *quin* relatiu (15/8) i de *qual* relatiu possessiu (16/8)

¹³². Fabra té en compte aquest criteri en parlar dels temes següents: supressió de *-ment* en coordinacions d'adverbis de manera (15/2), *qual/quin* (25/1), preposicions àtones davant de *que* (5/9), *ço* (22/9), *demés* (6/10).

¹³³ També és tingut en compte en els raonaments sobre *per ço que* (16/6), l'ús de pronoms forts referits ainaimats (22/6), *tota vegada que* (3/7), *per a* (6/9), *doncs* causal (15/9), *no res menys* (18/9) i *ço* (22/9).

concepte i l'exposició de la causa d'un tipus de falta—a banda d'una abundosa casuística de ponderació d'aquestes formes desaconsellades.

El 13/12 Fabra afirma que les faltes de sintaxi són «poc visibles», raó per la qual fan més mal a la llengua, costen de desarrelar i poden pertorbar la llengua de demà.

El 17/1 afirma que faltes com *foren engrossant* o *se les enviaven* són només possibles en traduccions fetes paraula per paraula sense penetrar el sentit de la frase.

Pel que fa a la ponderació, és la següent:

1. Formes secundàries:¹³⁴

«poc recomanable»

fins ∅ + demostratiu (11/4), *des de... estant* (28/10),

«preferible»

què a la qual cosa (26/1),¹³⁵ *la hi / li ho a l'hi* (8/8), *si volia* (23/8), *de* + infinitiu subjecte (20/5 i 12/9), *puix que a puix* (16/9), *de... estant a des de... estant* (28/10)

no explícitament

adverbi acabat en *-ment* + adverbi acabat en ∅: adverbi acabat en *-ment* + adverbi acabat en *-ment*, «superior» (15/2); *a* + demostratiu > *an* + demostratiu (14/3): *mai ho havem dit* (23/3)

«no tan bé però catalana»

Res ∅ *pot* (22/5)

«passadora»

Res ∅ *pot...* (12/6)

«tolerable / evitar en general»

no mai (resposta) (30/8)

«hauria de ser usada excepcionalment»

els que treballem per els que treballarem (27/10)

2. Faltes

a) Formes rebutjades sense èmfasi

«defecte»

concordança de *haver-hi* (12/6), *per a* davant d'infinitiu (6/9)

«defectuós»

per a que (24/2), *vencé i donà mort als enemics* (22/5), *doncs* causal (2/6), *qual* o *quin* per *el qual* o *el... del qual* (16/8), *el què* (25/12)

«defugir»

¹³⁴. Quan fa servir aquesta qualificació per a la perífrasi *estar*+gerundi (16/11), de fet, en condemna l'abús, no l'ús.

¹³⁵. De fet, Fabra diu «en certs casos»; per tant, pot haver-hi una distribució estilística.

«*el* davant d'infinitiu subjecte» (12/9)
«dolent»
En ella assistiren... (22/6)
«erroni»
el que equivalent a *el qual* (18/8), *puix* de coordinació (16/9)
«erròniament»
quin relatiu (15/8), *estar* amb participi passat (15/11)
«cal evitar»
doncs causal (17/5), duplicació pronominal en oracions de relatiu (19/8)
«falta»
qual, traducció de *cuyo*; *per a que*; *per a* en lloc de *per*; *a* davant de CD; *hi* abusiu; *varis* equivalent a 'uns quants' (11/2)
«falta de gramàtica»
doncs causal (3/6)
«incorrecte» / «no correcte»
No mai ho havem dit (23/3), *ço* davant d'adjectiu (22/9), la fórmula genèrica «construccions incorrectes» (9/12), preposicions àtones davant de *que* (28/2)
«indegudament»
cada qual, *tal i qual*, *tal o qual* (26/1)
«construeix malament»
blasmar d'algú (19/6)
construcció «estranya al català antic i segurament deguda a una imitació de la fórmula espanyola» (15/2):
adverbi acabat en -ø + adverbi acabat en -ment: adverbi acabat en -ment + adverbi acabat en -ment, «superior»

b) Formes rebutjades amb èmfasi

«errada greu de gramàtica» / «falta greu de sintaxi»
duplicació pronominal en oracions de relatiu (16/1), *els hi* per *els* (29/9), la fórmula genèrica «faltes greus de sintaxi» (13/2)
«inacceptable»
omissió de *que* (27/5), *haverø* per *haver-hi* (12/6)
«inadmissible»
qual o *quin* per *el qual* o *el... del qual* (16/8), *res l'espanta* (31/8), *estan al teatre* (15/11)
«no seria hora de declarar del tot inadmissible [...]?»
preposicions àtones davant de *que* (19/5)
«mallorquinisme inacceptable en català literari»
les datiu (19/1)
«ni tan sols catalana»
haverø per *haver-hi* (22/5)
«pitjor»
En ella hi assistiren (22/6)
«veritable falta de gramàtica»
duplicació pronominal en oracions de relatiu (9/1)
«No cal dir com convé combatre»
ús de *amb* per *a* (14/3)

En dues *Converses*, Fabra fa una avaluació de l'estat de la codificació de la sintaxi. En la del 19/5 constata que la «fixació» de la sintaxi està més endarrerida que la de l'ortografia, la de la morfologia i la del lèxic. Malgrat aquest endarreriment, però, s'ha avançat molt i es poden donar «regles» respecte a qüestions davant de les quals els gramàtics fins aleshores s'havien limitat a assenyalar les solucions correctes sense imposar-les. I acaba preguntant-se si no seria hora de fer obligatoris la caiguda de les preposicions àtones davant de *que* i l'ús de la preposició *de* davant d'infinitiu subjecte. En la *Conversa* del 24/5, troba «explicable» que hi hagi faltes de sintaxi i de lèxic en els escrits, però «no es comprèn» que n'hi hagi d'ortografia i de morfologia verbal, amb la qual cosa es dedueix que la fixació de la sintaxi i del lèxic van per darrere de les de l'ortografia i la morfologia.

Finalment, encara dins de l'àmbit de la codificació, hi ha un fragment en què el Mestre relaciona la codificació amb la norma objectiva: el 9/9 afirma que la llengua literària hauria de «consagrar» la tendència de la llengua parlada a fer servir la preposició *a* davant dels infinitius complements.

Fins aquí la informació relativa a la codificació en sentit estricte. Passant als criteris que també afecten l'operació d'elaboració, creiem destacable la presència d'un criteri no tingut en compte encara i de dos raonaments. El criteri —que creiem present en el raonament exposat per Fabra en els textos del 21/8— es pot anomenar criteri de l'adequació a una concepció estilística (es considera que la codificació concerneix només determinats registres, generalment distingits per un cert nivell de formalitat, i es releguen a registres no codificats les formes percebudes com a inadequades per als primers), que en aquest cas comporta que una de les variants es relega a un estil informal.

El primer raonament, el trobem en el text del 14/1, en què el Mestre rebutja *don* com a interferència del castellà i *senyor En* com a calc d'aquesta llengua—criteri de la genuïnitat—, proposa *senyor*, paral·lel al *monsieur* francès —criteri de l'analogia amb

altres llengües— i qualifica *En* com a menys «cerimoniós» que *senyor*— en virtut d'una distribució estilística de formes concurrents acceptades.

El segon raonament, el trobem en el text del 21/8, en què el Mestre qualifica la construcció *Un arbre que les arrels...* de «popular» i «vivent» —criteri de la implantació—; considera, però, que pot portar a confusions —criteri de la distintivitat—, per la qual cosa cal usar-la, si de cas, només en un estil «col·loquial» i no pas en un estil «acurat» —en virtut d'una distribució estilística de formes concurrents acceptades.

En darrer lloc, en l'àmbit de l'elaboració, hi ha un fragment (6/10) on Fabra aprova la provatura d'un escriptor que recupera un significat medieval del mot *demés*, provatura que ens situa en l'operació d'enriquiment de la llengua literària.

Deixant l'anàlisi de les *Converses* relatives a les operacions de planificació del corpus, parlem breument de quatre fragments que relacionen la codificació i la vehiculació, i passem a comentar les unitats de significació referents a la norma objectiva. El més rellevant d'aquests quatre textos és el del 20/5, ja que és una exposició del criteri literari de correcció: només quan els escriptors apliquen una proposta del gramàtic fins a fer-ne un tret característic de la llengua, aquell pot establir-la com a regla obligatòria l'incompliment de la qual serà a partir d'aquell moment una «falta». Després, en dos textos (23/8 i 5/9), Fabra crida els literats a difondre dues propostes seves —l'imperfet d'indicatiu en les subordinades condicionals i l'omissió de les preposicions àtones davant de *que*. I, finalment, en la *Conversa* del 25/12 constata l'aparent paradoxa que, a mesura que s'usa la llengua més i en més àmbits, apareixen noves «defectuositats».

Acabem el comentari de les *Converses* de 1923, analitzant les unitats de significació relatives a la norma objectiva. En primer lloc destaca un planteig fabrià que coincideix amb la situació que Coseriu descriu com el fet que entre diferents construccions concurrents, n'hi ha una que és percebuda com la «normal» i les altres adquireixen una connotació estilística: el 2/1, el Mestre, en parlar de les duplicacions pronominals en

frases amb complements circumstancials preverbals, afirma que l'ordre només s'hauria d'alterar per raons estilístiques, de la qual cosa es dedueix que l'«ordre gramatical» és el normal.

Pel que fa a la llista de les 24 unitats de significació mitjançant les quals el Mestre es refereix a la norma objectiva, és la següent: *arrelat* (16/1, 1/4, 2/6 i 18/9), (*tret sintàctic*) *característic* (20/5), *català* (22/5), *dir* (17/1), *emprar* (27/10), *escriure* (17/1), *freqüentíssim* (2/1 i 29/9), *habitual* (11/4 i 29/9), *habituat a dir i sentir* (7/11), *mallorquinisme* (19/1), *no rar* (25/3 i 15/11), *normal* (2/1 i 5/9), *poble* (28/10), *popular* (12/6 i 21/8), *posar-se a traduir* (25/3), *semblar (poc català)* (25/1), *sentiment de la llengua catalana* (22/5), *sentir* (19/1), *soler* (12/6), *sonar com a poc català* (16/11), *tendència* (9/9), *mostres típiques dels nostres dies* (26/4), *usar* (20/2, 24/2, 23/3 i 22/6) i *vivent* (21/8 i 15/9).

9.5.2.27. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1924

En aquests textos hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

31/I/1924: «Ha estat demostrada l'existència en el català modern d'una forta tendència a reemplaçar *en* per *a* davant un verb en infinitiu quan aquest fa de complement d'un altre verb o d'un adjectiu [...]. Aquesta tendència és tan forta, que els casos en què la llengua usa *en* poden atribuir-se a una imitació de les construccions castellanques corresponents. Això aconsellaria ja l'adopció sistemàtica de la preposició *a* davant els infinitius complements.

Però hi ha una altra circumstància que ens ha de decidir a rebutjar *en* davant els infinitius complements: és el fet d'haver estat adoptat per tothom l'infinitiu precedit de *en* amb la valor d'un circumstancial de temps (Ex.: “en entrar jo, tots s'alçaren”). Adoptada aquesta construcció, és evidentment perillós d'admetre *en* davant un infinitiu quan aquest fa de complement, puix que dues coses tan diferents com un complement i una determinació circumstancial es troben llavors ésser expressades de la mateixa manera. Això és tant d'evitar, que si es persistia a introduir l'infinitiu complement amb la preposició *en*, seria qüestió de condemnar la combinació *en* i infinitiu en els circumstancials de temps, tornant a la combinació *al* i infinitiu [...], ço que representaria certament un pas endarrera en l'obra de depuració de la nostra sintaxi.» [Repr. per Rafel (1984: 465).]

2/II/1924: «Molts castellanismes han anat bandejant-se de la llengua; però, en canvi, és indubtable que cada dia n'hi van penetrant de nous. Construccions catalanes des de llarg temps abandonades han estat repeses per la llengua literària i àdhuc les veiem introduir-se en la llengua parlada; però al mateix temps veiem recular un gran nombre de construccions catalanes davant construccions castellanques novellament introduïdes [...]: el verb *estar*

envaint l'esfera del verb *ésser* [...]; la perífrasi *haver-hi que* amenaçant de mort el verb *caldre*; *tenir que* estenent-se en perjudici de *haver de*, etc.

Assenyalem avui un ús del condicional, l'extensió creixent del qual devem indubtablement a la influència castellana: [...] “Quan éreu a Girona, hi veurieu el meu germà” [...]» [Repr. per Rafel (1984: 465-466).]

7/II/1924: «De les faltes de sintaxi [d'un anunci], no en diguem res, puix que les dues que conté l'anunci són faltes que cometen a bastament la majoria dels nostres escriptors: un *en* en lloc de *a* davant un infinitiu complement i un *que* conjunció precedit de la preposició *a*.» [Repr. per Rafel (1984: 467).]

26/II/1924: «Aquest *del crítica* [traducció de «lo crítica»] és un nou exemple de com és perillós de traduir aplicant les receptes simplicíssimes tan cares als nostres escriptors bilingües. *Lo* pot traduir-se en la majoria dels casos per *el* o per *ço*, però no sempre [...]» [Repr. per Rafel (1984: 472).]

5/III/1924: «Deia l'original espanyol: “Cuando se acepte la dimisión, les diré lo satisfecho y lo reconocido que estoy a mis compañeros de Consejo...” Hauria estat molt demanar de pretendre que el traductor s'adonés de la falta de construcció que enclou aquest passatge (*estar satisfecho a mis compañeros*) i hagués tractat d'esmenar-la. Però hom tindria dret a esperar que no caigués en l'error de traduir *lo satisfecho* [...] per *el satisfet* [...].

[...] seria també demanar massa de pretendre que el traductor girés el subjuntiu espanyol [...] pel futur català [...], que en aquest cas és indubtablement preferible al present de subjuntiu [...]» [Repr. per Rafel (1984: 476).]

7/III/1924: «*En ella prendran part* seria ja dolent; però fóra explicable en una traducció mot a mot feta, com tothom sap, al mateix moment de compondre la secció telegràfica. *En ella hi prendran part* és pitjor, i és imperdonable. Pitjor, perquè, tot conservant-se el *en ella* defectuós, el circumstancial ja expressat per *en ella*, és expressat innecessàriament una segona vegada per *hi*; imperdonable, perquè havent-se pretès millorar la traducció literal recurrent al mot *hi*, no s'ha caigut que amb aquest *hi* calia, no reforçar, sinó reemplaçar aquell *en ella*. La traducció correcta [...] és [...] *Hi prendran part*.» [Repr. per Rafel (1984: 477).]

12/III/1924: «En el català escrit dels nostres dies constatem una greu pertorbació en l'ús dels dos adverbis *hi* i *ne*. [...] innombrables exemples en què [...] trobem les perífrasis a què l'espanyol [...] ha de recórrer per traduir aquests dos adverbis catalans. Però també podríem citar nombrosos exemples en què, al contrari, apareixen usats indègudament *hi* i *ne*, sense altra valor que la de mots falques. De manera que en l'ús d'aquests dos adverbis, hom peca uns cops per defecte i altres cops per excés.

[...] Cap català, parlant, no diria, referint-se a un castell *Quantes persones viuen en ell?* [...]

[...] hom diu de preferència [...] *En el capítol següent els lectors hi trobaran...*, en què una mateixa determinació circumstancial es troba expressada dues vegades [...] addició de *hi* o *ne* que es practica també, i hi és encara menys tolerable, en les proposicions de relatiu [...]» [Repr. per Rafel (1984: 477-478).]

25/III/1924: «Sembla impossible que una persona que té per professió d'escriure, no es preocupi de conèixer exactament la valor dels mots, ni tan solament dels mots gramaticals, com és ara una conjunció! [...]

[...] el traductor català desconeix la valor de la locució conjuntiva *per tal que*.

[...] Si no s'hagués embolicat a emprar una locució arcaica, la valor de la qual desconeix, i s'hagués acontentat amb el *perquè* del llenguatge corrent, la traducció no hauria estat certament perfecta encara, però sempre millor que usant una locució exclusivament final, com és *per tal que*.» [Repr. per Rafel (1984: 482).]

4/V/1924: «És plaent de constatar com és cada dia més general entre els catalans l'interès per l'obra de depuració de la nostra llengua. A cada moment sorgeixen nous col·laboradors; i és, encara, una causa de satisfacció el to de llurs comunicacions quan han d'expressar llur disconformitat amb alguna de les solucions proposades per nosaltres o per aquest o per aquell escriptor [...] Llurs observacions, llurs suggeriments, no poden sinó

ésser ben acollits pels qui treballen assíduament en l'obra de depuració de la nostra llengua. Sempre disposats a rectificar les nostres opinions, res [sic] ens pot plaure més que la col·laboració dels més entesos en cadascuna de les qüestions que van suscitant-se.» [Repr. per Rafel (1984: 495).]

10/VII/1924: «De tant en tant és bo d'aturar-se a examinar en quin grau són aprofitades les millores que incessantment van introduint-se en el català literari. A jutjar per les gasetilles i sobretot pels telegrams dels diaris catalans, ningú no sospitaria que s'hagués realitzat en els últims anys cap obra seriosa de depuració i fixació de la llengua.

[...] una munió de faltes de català formidables. [...]:

“S'ordena als soldats ataquin a la baioneta” [...]

“Ha visitat l'alt comissari *per a* demanar es concedeixi la llorejada a...”

“N'hi ha prou amb observar en *qual* escala han estat la major part de les baixes.”

[...] “Les últimes notícies del sector de Uad Lau acusen confiança en l'èxit, *doncs* l'enemic sofrí un càstig duríssim.”» [Repr. per Rafel (1984: 514).]

13/VII/1924: «[...] remarcar com la lectura dels nostres autors medievals ha de contribuir a la difusió dels innumbrables guanys que la llengua literària moderna deu al seu acostament a la llengua antiga. És sobretot al recobriment de mots, de girs i d'expressions del català medieval, que el català d'avui deu la seva superioritat incontestable sobre el parlar encogit i provincià que era el català en iniciar-se la renaixença [sic] literària. La coneixença del català antic [...] sobretot ens ha fornint els mitjans de redreçar la nostra sintaxi permetent-nos de reemplaçar per construccions catalanes les innumbrables construccions que la nostra llengua havia anat manllevant a la llengua espanyola. [...]» [Repr. per Rafel (1984: 515).]

25/VII/1924: «[...] sovint trobem usat, en combinació amb *hi*, *els* en lloc de *les*. Solament que una tal incorrecció no hauria d'aparèixer mai en l'escrit [...]» [Repr. per Rafel (1984: 518).]

5/VIII/1924: «És una cosa de no dir el bé que farien els nostres diaris si apareguessin escrits correctament, en un català lliure de castellanismes, i de faltes de gramàtica, i d'inversions i de pleonasmes inelegants. La difusió del bon català està a la mà dels que confeccionen els nostres diaris. [...] planes d'un català pitjor que el parlat, on els castellanismes més inversemblants alternen amb arcaïsmes mal usats, on són acceptades les incorreccions més grolleres de la llengua vulgar, on a cada moment apareixen faltes de construcció [...]

¿Per què no es decideixen les nostres empreses editorials a tenir un nombre suficient de bons revisadors d'originals? [...]» [Repr. per Rafel (1984: 521-522).]

9/VIII/1924: «Aquests passatges presenten tots tres la mateixa falta: l'adjunció d'un pronom feble [...] al verb de l'oració de relatiu, pronom feble innecessari, puix que l'objecte que desitgem [sic; designem?] amb ell ja és expressat pel pronom relatiu.» [Repr. per Rafel (1984: 523).]

13/VIII/1924: «“... Una munió d'obrers als quals els hi prometien crescuts sous...”

Ací, sobre la falta d'expressar dues vegades el complement indirecte [...], hi ha encara la falta d'emprar la combinació *els hi* com a datiu [...]» [Repr. per Rafel (1984: 524).]

14/VIII/1924: «El qui tradueix *lo cual* per *el qual*, és natural que tradueixi *para* per *per a* [...] però això són menuderies comparat amb allò d'un “exdiputat... dedicat a llurs estudis”. Si sempre on *llur* és correcte ho és igualment *seu*, però, on *seu* és correcte no sempre ho és *llur*, el qui no coneix la valaor de *llur* faria bé de prescindir d'aquest possessiu [...]» [Repr. per Rafel (1984: 525).]

20/VIII/1924: «[...] No és solament la forma de l'article el que és dolent en *lo anteriorment relatat* sinó tota la frase.» [Repr. per Rafel (1984: 525).]

23/VIII/1924: «Un dels contradictors del senyor Bulbena (que pretén que el relatiu *que* no ha d'ésser mai usat en funció de subjecte) sembla, amb tot, reconèixer que, en efecte, *qui* és més gramatical que no pas *que*. ¿Per què *qui* seria més gramatical que no pas *que*? La gramàtica no té res a veure amb la qüestió suscitada ara pel senyor Bulbena, mentre aquesta no sigui resolta a favor de *qui* o a favor de *que*.

El fet és que la llengua, en un estat anterior a l'actual, posseïa, al costat del relatiu *que*, que podia fer de subjecte i de complement directe, un *qui* exclusivament usat com a subjecte i el qual els escriptors solien preferir a la forma *que* quan el relatiu feia de subjecte. Ara que —així com el francès d'un estat anàleg passà, reduint l'ús de *que*, a l'estat actual, en què aquesta forma no s'usa sinó com a complement directe i, com a subjecte, no s'usa sinó la forma *qui*— el català, al contrari, anà reduint l'ús de la forma *qui*, i avui, en el parlar central almenys, un sol relatiu feble, *que*, és usat com a subjecte i com a complement directe, exactament com en espanyol i com... en italià. Els millors escriptors actuals usen, com a subjecte, *que*; ningú, parlant, no pensa a substituir el *que* subjecte per *qui*. I davant aquest estat de coses, ¿quin sentit té de dir que aquesta forma és més gramatical que no pas aquella?

Ara, si la totalitat o la gran majoria dels escriptors actuals, creient avantatjós per a la llengua que aquesta posseís, com el francès, les dues formes *qui* i *que*, es possessin arbitràriament a usar rigorosament *qui* com a subjecte i *que* exclusivament com a complement directe, i aquesta innovació del llenguatge escrit aconseguís penetrar en el parlar d'un nombre considerable de catalans, llavors i solament llavors podria venir el gramàtic i establir una regla gramatical que proscrivís l'ús de *que* com a subjecte, i llavors i solament llavors tindria un sentit així de dir que *qui* és més gramatical que no pas *que*, o millor dit que, en funció de subjecte *qui* és sols gramatical, i l'ús de *que* constitueix una falta de gramàtica.» [Repr. per Rafel (1984: 526-527).]

26/VIII/1924: «I, entrant en el fons de la qüestió, direm que, donat l'estat actual de la llengua, si els escriptors catalans es decidien a establir una distinció rigorosa entre un *qui* subjecte i un *que* complement directe, difícilment aquesta innovació penetraria en la llengua parlada, si mai aconseguia penetrar-hi, puix que no es tracta, com en el cas de *llur*, de reintroduir un mot arcaic, sinó de canviar la significació d'un mot viu.

Si un desig d'acostar la llengua moderna a la llengua dels nostres escriptors medievals, si un desig d'establir una distinció que fóra realment avantajosa per a la llengua, porta els nostres escriptors a admetre un *qui* feble que el mateix es refereix a coses que a persones (com el *qui* feble medieval o el *qui* francès), el més que pot fer el gramàtic és d'admetre l'ús facultatiu d'aquest *qui*, ço és, d'admetre com a bons, com a gramaticals, els dos pronoms *qui* i *que* en funció de subjecte.

Als escriptors pertany de decidir-se a favor de l'un o l'altre d'aquests dos pronoms. Si es decidien a favor del primer, i l'ús sistemàtic o almenys freqüent d'aquest pronom portava com a conseqüència d'esmoreir l'associació actual entre la forma *qui* i la idea de persona, talment que un *qui* amb referència a cosa (*la paret qui ha caigut*) no ens xoqueés com fa ara i fos per tant possible que àdhuc penetrés en el llenguatge parlat, llavors podria el gramàtic intentar de proscriure *que* declarant-lo antigramatical.

Però ens sembla lluny aquest dia; i, ara com ara, ens atrevirem a aconsellar que, tot admetent-se *qui* i *que*, es fes de *qui* un ús més aviat moderat; perquè cal tenir en compte com aquest *qui* feble, que el mateix pot referir-se a coses que a persones, repugna al nostre sentiment lingüístic actual.» [Repr. per Rafel (1984: 527-528).]

10/IX/1924: «Diu el nostre amic Ferran i Mayoral: “Però és evident que, en gramàtica com en tota cosa, el costum —qui pot ésser a voltes la perpetuació d’un vici o simplement d’una negligència— no basta a justificar una regla. Si és just i necessari atendre aristotèlicament als fets, no cal oblidar la valoració platònica, l’eventual esmena dels fets segons un ideal de perfecció. Vora les raons de costum convindria també en gramàtica pensar en les raons de la raó, del gust, de la bellesa, de la cultura”.

D’acord. Però els mitjans d’esmenar els fets —i Ferran i Mayoral ho reconeix així sens dubte— ens els ha de donar la llengua mateixa. Si Ferran i Mayoral pensa en la implantació d’una regla gramatical segons la qual el relatiu seria *qui* o *que* segons que fos subjecte o complement directe, és perquè el català ha posseït i conserva encara, bé o malament, un *qui* feble en funció de subjecte. Però, [*sic*] s’atreviria Ferran i Mayoral a introduir en el seu català un relatiu possessiu, corresponent al *cuyo* espanyol, al *dont* francès o al *whose* anglès? La llengua hi guanyaria segurament; però el català no li forneix cap mot amb aquesta significació, susceptible d’adoptar-la; i ha de renunciar per això al relatiu possessiu, a menys que no caigui en l’error d’emprar arbitràriament, com a equivalent de *cuyo*, el relatiu *qual* o l’interrogatiu *quin*.

El català té dos possessius de tercera persona: *seu* i *llur*. *Llur* ha caigut gairebé en desuetud en la llengua parlada; hom, però, l’usa molt en la llengua literària; i ens pensem que Ferran —com fem nosaltres mateixos en els nostres escrits— deu establir entre *llur* i *seu* la mateixa distinció rigorosa que el francès estableix entre *leur* i *sien*. Això és una cosa artificial, però recolza en el fet de l’existència, en català, del mot *llur*, més o menys arcaic: *llur* no és una invenció. Ara, és evident que l’anglès, amb els seus quatre possessius de tercera persona (*his, her, its, their*) té en aquest punt una superioritat sobre la nostra llengua; i si fos possible, tots voldríem per al català literari la riquesa anglesa; però per [*sic*] assolir aquesta riquesa, ens caldria inventar els mots, i això ¿ho faria Ferran i Mayoral?

I després, encara, cal tenir en compte la viabilitat de la innovació proposada. Nosaltres no som pas enemics sistemàtics de les innovacions, sempre, però, que creguem que han d’ésser tard o d’hora assimilades per la llengua vivent. Un escriptor, a risc seu, rigorosament aquesta o aquella regla si creu que amb ella s’introdueix un perfeccionament en la llengua literària; però el gramàtic ha d’ésser més circumspecte, i tot el més que pot fer, en casos com el de *que i qui* o de *seu i llur*, és de recomanar l’ús de *qui* o de *llur*, sense condemnar, però, *que i seu*. No pot fer altra cosa.» [Repr. per Rafel (1984: 530-531).]

13/IX/1924: «Un redactor de LA PUBLICITAT, que volem creure que és Rovira i Virgili, tot declarant-se partidari com nosaltres del *qui* facultatiu contra el *qui* obligatori que voldria Bulbena, concedeix, però, que la solució *que-qui* és teòricament superior a la solució *que*. Si amb aquest *teòricament* vol dir que una llengua que posseeix un *qui* subjecte i un *que* complement directe (francès), és superior en aquest punt, a una llengua que no posseeix sinó un *que* subjecte i complement directe (espanyol), té raó. Però suposem que, en català, aquella solució es demostra, per aquesta o aquella raó, no ésser viable; llavors, com que no és bona teoria la que no té en compte totes les circumstàncies que concorren en una qüestió, no podem pas dir que aquella solució sigui *teòricament* superior a la segona. Suposem un gramàtic que agafés arbitràriament l’interrogatiu *quin* i li fes significar *cuyo* (cosa que en realitat no és una hipòtesi, puix que, com és sabut, *quin* ha estat llargament usat com a relatiu possessiu). ¿Podríem mai dir que aquest *quin* és *teòricament* superior a la perífrasi *el... del qual*, a què havem de recórrer, mancats d’un mot equivalent a *cuyo*?

Menys pot encara dir-se, com ha insinuat algú, que l’ús de dues formes per al subjecte i el complement directe (*qui-que*) sigui *més gramatical* que l’ús d’un sol pronom (*que*). Si conveníem tots que el català ha d’adoptar la regla francesa i a aquesta regla s’atenguessin els bons escriptors i un gran nombre de catalans aconseguissin bandejar de *llur* llenguatge el *que* subjecte, llavors podria dir-se, no ja que *que* subjecte és menys gramatical que *qui*, sinó que és antigramatical. Antigramatical en català, com ho és en francès. Però el *que* subjecte seria sempre perfectament gramatical en espanyol, com el *che* subjecte en italià.

Per això dèiem que en la resolució de la qüestió ara novament suscitada per Bulbena, la gramàtica no hi té res a veure. És clar que és una qüestió gramatical; ho és en tant que la solució que li donarem afectarà la gramàtica, es traduirà en una regla gramatical. Però en l’establiment d’aquesta regla podem invocar l’ús antic, la conveniència, en les oracions de relatiu, de diferenciar formalment el subjecte del complement directe, el desig d’alliberar-nos d’una confusió que potser devem a la influència espanyola; però no la gramàtica. Un

cop establerta la regla, llavors, solament, podria ésser invocada la gramàtica per sortir al pas de qualsevol infracció a la regla convinguda.» [Repr. per Rafel (1984: 531-532).]

17/IX/1924: «En la nostra conversa de diumenge assenyalàvem un ús del gerundi molt generalitzat avui en la llengua escrita, i que creiem que caldria evitar en absolut; és l'ús del gerundi en casos com “Ahir vaig anar a casa del meu cosí, *informant-me* llavors que feia vuit dies que era a París”. Indubtablement estaria més ben dit: *Ahir vaig anar a casa del meu cosí i llavors em vaig informar que feia vuit dies que era a París*. I, si es volia fondre aquestes dues proposicions en una sola: *Anant ahir a casa del meu cosí, em vaig informar que feia vuit dies que era a París*».

El gerundi, en efecte, és una forma verbal que té la força d'un adverbi: una frase adverbial és una determinació circumstancial: Ahir vaig informar-me que el meu cosí feia vuit dies que era a París: Com vaig informar-me'n?: Anant a casa seva. Però si dic que ahir vaig anar a casa del meu cosí, és evident que el fet d'informar-me llavors que feia vuit dies que el meu cosí era a París no és cap circumstància que acompanyi l'acció d'haver anat jo a casa seva. Ahir vaig anar a casa del meu cosí. Com hi vaig anar? *Corrent, emprant un cotxe, deixant les meves ocupacions, sospitant que potser no hi era...*, però no *informant-me* que feia vuit dies que era a París.» [Repr. per Rafel (1984: 533).]

30/XI/1924: «Diferents vegades havem assenyalat la poca cura que hom posa en la revisió d'originals i en la correcció de proves, negligència que és tant més de doldre que avui la lectura és per a molts l'únic mitjà d'aprendre el català, de millorar llur lèxic i llur sintaxi [...]

Potser més eficaç que adreçar-nos als editors demanant-los que posin una major cura en la correcció gramatical dels treballs que publiquen —cosa que tants cops havem fet i tan endebades—, fóra d'adreçar-nos als autors d'aquests treballs, un per un, fent-los notar les errors en què puguin haver incorregut. [...] tot sovint incorre en l'error sintàctica, tan greu, d'emprar *doncs* com a conjunció causal: “A la península ibèrica el temps ha millorat notablement, doncs les pluges han cessat...” Construcció tan horrible com ho fóra en espanyol: “En la península ibérica el tiempo ha mejorado notablemente, luego las lluvias han cesado...”, volent dir “pues las lluvias han cesado”» [Repr. per Rafel (1984: 549-550).]

4/XII/1924: «Fa molt temps que hom assenyalà com a defectuós el *doncs* causal [...] a jutjar pel que passa amb el *doncs* causal, havem de creure que tardarem llarg temps a veure-la'n [«la prosa dels nostres diaris» «del gerundi no adverbial»] alliberada si és que mai ho aconseguim. ¿Què és un gerundi no adverbial? Un gerundi com el que figura en el següent passatge [...] Ço és, un gerundi usat en una frase que no és una frase adverbial, que no expressa cap circumstància de l'acció designada pel verb de l'oració principal. [...]

Aquests gerundis no adverbials permeten de conjuminar proposicions interminables [...]» [Repr. per Rafel (1984: 550-551).]

6/XII/1924: «Assenyalem [en un text], entre altres castellanismes, el *en què*, el *venir treballant*, el *de sorgir ara un debat*...

Assenyalem, d'altra banda, un *fins* en lloc d'un *fins a* » [Repr. per Rafel (1984: 550-551).]

9/XII/1924: «[...] en ple període de depuració fan llur aparició en la llengua castellanismes inconeguts fins ara. L'altre dia llegíem: “... Adoptarà la mateixa mesura de gràcia amb respecte a un francès...” i “... Amb tal de què s'hi avingui...”. Per [...] haver-ho de fer així, no seria potser preferible de no traduir-los, els textos espanyols?» [Repr. per Rafel (1984: 552).]

30/XII/1924: «Més que un mot, una construcció forastera, pot penetrar en la llengua sense que ens en [*sic*] adonem. Havem constatat recentment l'ús, en la llengua parlada, d'una construcció que, notada per nosaltres en la llengua escrita, no hauríem dit mai que pogués donar-se en català si no era una traducció feta mot a mot sense penetrar el sentit de la frase. Ens referim a l'ús del mot *se* com a datiu del pronom de tercera persona.

[...] “El nostre país vol la pau, i nosaltres se la garantitzem”» [Repr. per Rafel (1984: 553-554).]

En aquestes *Converses* hem trobat informació relativa a les operacions de planificació del corpus, a la relació entre algunes d'aquestes operacions i a l'àmbit conceptual de la norma objectiva. Pel que fa a les operacions, aquella de la qual hem trobat més informació és la codificació. Secundàriament des del punt de vista quantitatiu —però no des del punt de vista qualitatiu—, hem trobat informació sobre l'elaboració, la norma objectiva i les relacions entre operacions de planificació del corpus.

En l'àmbit de la codificació hem trobat informació sobretot pel que fa a definicions o reflexions generals sobre conceptes relatius a la correcció i als criteris de codificació. També hem descobert quatre tipus de raonament i fragments sobre la relació entre norma objectiva i codificació.

En el camp semàntic de la correcció i de les formes desaconsellades, aquestes *Converses* són molt riques respecte al punt de vista de la posició fabriana. En tres textos, el Mestre fa servir les unitats de significació *gramatical*, *gramàtica*, *falta de gramàtica* i *antigramatical* en uns contextos que permeten deduir clarament com les entenia. Hi ha, a més, un text d'on pot deduir-se què entenia per *correcció* i un altre on fa servir la unitat de significació *regla* des de dos punts de vista diferents. Sense deixar de banda que en la *Conversa* del (10/7) fa servir la unitat *obra de depuració i fixació de la llengua*.

Els tres textos en què el lingüista gracienc exposa la seva concepció sobre aquelles quatre unitats són els del 23/8, 26/8 i 13/9. Reproduïm —per a comoditat del lector— els fragments pertinents.

Conversa del 23/8:

«La gramàtica no té res a veure amb la qüestió suscitada ara pel senyor Bulbena, mentre aquesta no sigui resolta a favor de *qui* o a favor de *que*.

[...] Ara, si la totalitat o la gran majoria dels escriptors actuals, creient avantatjós per a la llengua que aquesta posseís, com el francès, les dues formes *qui* i *que*, es possessin arbitràriament a usar rigorosament *qui* com a subjecte i *que* exclusivament com a complement directe, i aquesta innovació del llenguatge escrit aconseguís penetrar en el parlar d'un nombre considerable de catalans, llavors i solament llavors podria venir el gramàtic i establir una regla gramatical que proscrivís l'ús de *que* com a subjecte, i llavors i solament llavors tindria un sentit això de dir que *qui* és més gramatical que no pas *que*, o

millor dit que, en funció de subjecte *qui* és sols gramatical, i l'ús de *que* constitueix una falta de gramàtica.»

Conversa del 26/8:

«Si un desig d'acostar la llengua moderna a la llengua dels nostres escriptors medievals, si un desig d'establir una distinció que fóra realment avantatjosa per a la llengua, porta els nostres escriptors a admetre un *qui* feble que el mateix es refereix a coses que a persones (com el *qui* feble medieval o el *qui* francès), el més que pot fer el gramàtic és d'admetre l'ús facultatiu d'aquest *qui*, ço és, d'admetre com a bons, com a gramaticals, els dos pronoms *qui* i *que* en funció de subjecte.

Als escriptors pertany de decidir-se a favor de l'un o l'altre d'aquests dos pronoms. Si es decidien a favor del primer, i l'ús sistemàtic o almenys freqüent d'aquest pronom portava com a conseqüència d'esmoreir l'associació actual entre la forma *qui* i la idea de persona, talment que un *qui* amb referència a cosa (*la paret qui ha caigut*) no ens xoqués com fa ara i fos per tant possible que àdhuc penetrés en el llenguatge parlat, llavors podria el gramàtic intentar de proscriure *que* declarant-lo antigramatical.»

Conversa del 13/9:

«Menys pot encara dir-se, com ha insinuat algú, que l'ús de dues formes per al subjecte i el complement directe (*qui-que*) sigui *més gramatical* que l'ús d'un sol pronom (*que*). Si conveníem tots que el català ha d'adoptar la regla francesa i a aquesta regla s'atenguessin els bons escriptors i un gran nombre de catalans aconseguissin bandejar de llur llenguatge el *que* subjecte, llavors podria dir-se, no ja que *que* subjecte és menys gramatical que *qui*, sinó que és antigramatical. Antigramatical en català, com ho és en francès. Però el *que* subjecte seria sempre perfectament gramatical en espanyol, com el *che* subjecte en italià.

Per això dèiem que en la resolució de la qüestió ara novament suscitada per Bulbena, la gramàtica no hi té res a veure. És clar que és una qüestió gramatical; ho és en tant que la solució que li donarem afectarà la gramàtica, es traduirà en una regla gramatical. Però en l'establiment d'aquesta regla podem invocar l'ús antic, la conveniència, en les oracions de relatiu, de diferenciar formalment el subjecte del complement directe, el desig d'alliberar-nos d'una confusió que potser devem a la influència espanyola; pero no la gramàtica. Un cop establerta la regla, llavors, solament, podria ésser invocada la gramàtica per sortir al pas de qualsevol infracció a la regla convinguda.»

En el text del 23/8, la unitat de significació *gramàtica* queda clarament relacionada amb una tria respecte a dues construccions concurrents i l'adjectiu *gramatical* queda exposat com la culminació de tot un procés: si els escriptors ressuscitessin la distinció entre *qui* subjecte i *que* complement, l'apliquessin sistemàticament i arribés a quallar en la llengua parlada, el gramàtic la podria establir com a regla i esdevindria gramatical. Per tant, una vegada més fa servir *gramàtica* i *gramatical* com a regla fruit d'una tria —en aquest cas feta pels escriptors— i d'un procés d'implantació. En el text del 26/8, el Mestre fa sinònim *gramatical* de *bo*, i en el del 13/9 reprèn al final de la citació l'argumentació comentada.

Automàticament pel fet de ser *qui* gramatical, *que* seria una falta de gramàtica, com a construcció no adoptada per la llengua literària. O «antigramatical», en els textos del 26/8 i del 13/9.

Pel que fa a la possible definició de correcció, la trobem en el text del 5/8:

«diaris [...] escrits correctament, en un català lliure de castellanismes, i de faltes de gramàtica, i d'inversions i de pleonasmes inelegants.»

La coma després del mot *correctament* permet interpretar que el que ve a continuació és una explicació d'aquesta unitat, amb la qual cosa tindriem que la correcció té a veure amb la genuïnitat, amb el compliment de les regles gramaticals —fruit, recordem-ho, de l'aplicació tant del criteri literari de correcció com del criteri de l'adequació a una concepció lingüística— i amb l'elegància de l'estil.

En el text del 10/9 Fabra estableix una diferència entre la responsabilitat, individual, de l'escriptor i la del gramàtic, social, que permet inferir que comporta una distinció entre una autoritat normativa no oficial, no acadèmica —la de l'escriptor que decideix seguir, més o menys sistemàticament una regla— i l'autoritat acadèmica, oficial —la del gramàtic, que ha de tenir en compte moltes més coses—:

«Un escriptor, a risc seu, pot adoptar rigorosament aquesta o aquella regla si creu que amb ella s'introdueix un perfeccionament en la llengua literària; però el gramàtic ha d'ésser més circumspecte, i tot el més que pot fer, en casos com el de *que i qui* o de *seu i llur*, és de recomanar l'ús de *qui* o de *llur*, sense condemnar, però, *que i seu*. No pot fer altra cosa.»

Vistos aquests fragments que permeten veure un aspecte fonamental de la concepció fabriana de la regla i la falta en sintaxi, podem passar a comentar els fragments on tornem a trobar referències a tipus de formes desaconsellades segons la causa que les origina. En quatre textos el Mestre torna a denunciar les traduccions mecàniques o fetes mot a mot que introdueixen construccions com *del crítica que...* (26/2); *el satisfet que...*, coordinació anacolútica de dos verbs amb règim diferent, ús exclusiu del present de subjuntiu en les subordinades temporals (5/3), *en ella prendran part* (7/3); *se la garantitzem* (30/12).

La ponderació de les formes desaconsellades de gramàtica no presenta una gran casuística:

1. Formes secundàries: troba «tolerable» la duplicació pronominal en frases amb complements circumstancials preverbals (12/3), «aconsella» un ús moderat de *qui* subjecte (26/8) i «recomanaria» *qui* subjecte i *llur* sense condemnar *que* i *seu* (26/8).

2. Faltes :

a) Com a formes rebutjades sense èmfasi, considera «dolent» *en ella prendran part* (7/3); «faltes de sintaxi» *en* davant d'infinitiu complement, les preposicions àtones davant de *que* (7/2), duplicacions pronominals en oracions de relatiu (9/8, 13/8; «menys tolerables»¹³⁶ el 12/3) i *els hi* datiu (13/8); troba una «incorrecció» *els hi* per *les hi* (25/7); i considera usats «indegudament» *hi/en* (12/3).

b) Com a formes rebutjades amb èmfasi,: «caldrà evitar en absolut» el gerundi no adverbial (17/9); considera una «error sintàctica [*sic*] greu» el *doncs* causal (30/11); qualifica de «faltes de català formidables» l'omissió de *que, per a* davant d'infinitiu que expressa alhora el fi i l'objecte, *qual* interrogatiu i el *doncs* causal (10/7); és «imperdonable» i «pitjor»¹³⁷ *en ella hi prendran part* (7/3) (7/3); i considera «pas endarrera en l'obra de depuració de la nostra sintaxi» el retorn a *al* davant d'infinitiu tempocausal (31/1);.

Pel que fa als criteris de codificació presents en aquestes *Converses*, destaca la presència de fragments on el Mestre en defineix alguns o reflexiona sobre altres. Així, en relació amb el criteri d'historicitat diu el següent (13/7):¹³⁸

«La coneixença del català antic [...] sobretot ens ha fornit els mitjans de redreçament de la nostra sintaxi permetent-nos de reemplaçar per construccions catalanes les innombrables construccions que la nostra llengua havia anat manlllevant a la llengua espanyola.»

¹³⁶. Menys tolerables que la duplicació pronominal en frases amb elements desplaçats (v. apartat anterior).

¹³⁷. V. l'apartat anterior, *En ella prendran part*.

¹³⁸. És un criteri que té en compte en els textos del 23/8, 26/8 i 13/9 (*qui/que* subjecte) i del 10/9 (relatiu possessiu i *llur*).

Destaca en aquest fragment l'ús de la unitat *redreçament*, ja que hem vist que era el terme bàsic per a Fabra.

Un criteri sobre el qual el Mestre fa una reflexió general és el de la distintivitat. En el text del (13/9) diu el següent:

«una llengua que posseeix un *qui* subjecte i un *que* complement directe (francès) és superior en aquest punt a una llengua que no posseeix sinó un *que* subjecte i complement directe (castellà).»

Fabra lliga la «superioritat» a la distintivitat.¹³⁹

A banda d'aquests, el lingüista gracienc té en compte altres criteris:

a) El de l'avaluació de la prova d'ús de les propostes de codificació, amb plantejaments generals en els textos del 2/2, 4/5, 5/8 i 30/11, i amb avaluació d'implantació de formes concretes en els textos del 31/1 (*a/en* davant d'infinitiu), els del 23/8, 26/8 i 13/9 (*qui/que* subjecte), del 10/9 (relatiu possessiu i *llur*) i del 4/12 (*doncs* causal i gerundi).

També hi ha cinc textos en què avalua la pertinència de l'ús de determinades formes: de *qui/que* (23 i 26/8 i 10/9), *llur* (14/8 i 10/9) i *el*+adjectiu (26/2).

b) El de l'acceptabilitat, en els textos del 10/9 (relatiu possessiu i *llur*) i del 13/9 (*qui/que* subjecte).

c) El de la genuïtat, en els textos del 31/1 (*a/en* davant d'infinitiu), del 7/3 (*en ella hi prendran part*), del 13/9 (*qui/que* subjecte) i del 6/12 (preposicions àtones davant de *que*, *venir* amb gerundi i *de* davant d'infinitiu condicional).

d) El de l'analogia amb les altres llengües, en els textos del 23/8, 26/8 i 13/9 (*qui/que* subjecte) i del 10/9 (relatiu possessiu i *llur*).

¹³⁹. Els textos on el Mestre té en compte aquest criteri són el del 31/1 (*a* davant d'infinitiu complement; *en* davant d'infinitiu tempocausal), els del 23 i 26/8 (*qui/que* subjecte) i el del 10/9 (relatiu possessiu i *llur*).

Pel que fa als raonaments, n'hi ha quatre tipus. N'hi ha un, en el text del 13/9, en què té en compte set criteris: implantació («si conveníem tots a adoptar la regla francesa»), el de l'acceptabilitat («viable»), el de la pertinència gramatical («arbitràriament»), el de l'analogia amb altres llengües («regla francesa», «*que* espanyol» i «*che* italià»), el de la historicitat («ús antic»), el de la distintivitat («diferenciar formalment») i el de la genuïnitat («influència espanyola»).

Hi ha després un tipus de raonament, en el text del 10/9, on es tenen en compte sis criteris: implantació («implantació d'una regla gramatical»), historicitat («el català ha posseït»), analogia amb altres llengües («*cuyo* espanyol», «*dont* francès» i «*whose* anglès»), pertinència gramatical («arbitràriament»), distintivitat («la mateixa distinció rigorosa») i acceptabilitat («viabilitat»).

En els textos del 23 i 26/8, es tenen en compte quatre criteris: distintivitat (*qui* subjecte / *que* complement), historicitat («escriptors medievals»), implantació («arbitràriament») i analogia amb altres llengües («espanyol» i «italià»).

I en el text del 31/1, hi ha un raonament amb tres criteris: implantació (*a* davant d'infinitiu complement i *en* davant d'infinitiu tempocausal són vigents), genuïnitat (*en* davant d'infinitiu complement és un castellanisme) i distintivitat (*a* davant d'infinitiu complement i *en* davant d'infinitiu tempocausal).

I en el text del 12/3 rebutja en virtut dels criteris de la genuïnitat i de la pertinència gramatical l'ús del pronom *ell* referit a inanimats.

Pel que fa a la relació entre la codificació i la norma objectiva, a banda del que hem comentat en analitzar la concepció fabriana de la gramàtica en els textos del 23/8, del 26/8 i del 13/9, hi ha un fragment del text del 19/9 que va una mica més enllà:

«Diu el nostre amic Ferran i Mayoral: “[...] el costum —qui pot ésser a voltes la perpetuació d’un vici o simplement d’una negligència— no basta a justificar una regla. Si és just i necessari atendre aristotèlicament als fets, no cal oblidar la valoració platònica, l’eventual esmena dels fets segons un ideal de perfecció. Vora les raons de costum convindria també en gramàtica pensar en les raons de la raó, del gust, de la bellesa, de la cultura”

D’acord. Però els mitjans d’esmenar els fets [...] ens els ha de donar la llengua mateixa.»

Les paraules de Ferran i Mayoral —que Fabra subscriu— distingeixen entre «costum» i «ideal de perfecció», unitats de significació que en gramàtica normativa es corresponen a la norma objectiva i la norma prescriptiva. I l’última frase fabriana de la citació deixa clar que l’assoliment de l’ideal només es pot fer partint del costum; és a dir, la codificació s’ha de fer a partir de la norma o normes objectives; per tant, de la implantació.

En l’àmbit de l’operació d’elaboració, només hi ha un fragment (13/7), però que també recull una reflexió fabriana general sobre la importància del criteri d’historicitat també en l’elaboració funcional:

«És sobretot al recobrament de mots, de girs i d’expressions del català medieval, que el català d’avui deu la seva superioritat incontestable sobre el parlar encongit i província que era el català en iniciar-se la renaixença literària.»

El «català d’avui» ja no és encongit i província: se n’han ampliat els recursos i serveix per parlar de tot.

Finalment, en l’àmbit de les operacions relatives a l’estandardització, hi ha un fragment (2/2) de reflexió general sobre la relació entre la codificació i la vehiculació: s’ha avançat en la depuració però l’ampliació d’àmbits d’ús comporta que apareguin castellanismes nous, i també que, mentre que es reprenen algunes construccions antigues, n’hi ha de tradicionals que reculen.

També en aquesta relació, cal parlar del que podem anomenar conseqüències de la vehiculació, que bàsicament consisteixen —com ja denuncia en el text del 5/8— en un ús equivocat de les construccions i els mots arcaics: acabem de comentar el cas de *per tal que* i el 13/8 denuncia el mateix a propòsit de *llur*.

L'últim terreny sobre el qual hem trobat informació en aquestes *Converses* és el de la norma objectiva. Hi ha cinc unitats de significació i fragments relatius a aquest concepte: *costum* (parlant de *qui* i de *llur*, el 19/9), «cap català no diria» (parlant de *hi/en*, el 12/3), «repugna al nostre sentiment lingüístic actual» (parlant de *qui*, el 23 i 26/8), *tendència* (parlant de *a* davant d'infinitiu complement i *en* davant d'infinitiu tempocausal, el 31/1) i *xocar* (parlant de *qui*, el 23 i 26/8).

9.5.2.28. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1925

En aquests textos hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

9/1/1925: ?: «en la llengua parlada *en* no té cap força de tractament, és una mera marca de nom propi personal [...] si ja no s'usa l'article, com succeeix en barceloní davant els noms femenins i els masculins començats en vocal. [...]

En Rovira i Virgili es decanta a la seva supressió completa, almenys en l'estil elevat. Nosaltres som de la mateixa opinió. [...]

La supressió de *en* en l'estil elevat enfortiria *En* com a mot de la categoria de *don*, *senyor*, etc. [...]» [SRomUB: 196]

13/1/1925: ?: «Ot. [*sic*] Jespersen, en la seva excel·lent obreta *Growth and structure of the English language*, comparant l'anglès amb el francès, diu que la llengua francesa recorda un jardí francès de Lluís XIV, mentre l'anglesa és semblant a un parc anglès, que sembla fet sense un pla definit, en el qual podeu anar per on us plagui sense por de topiar amb un guàrdia sever que us en privi. El català de la decadència [*sic*] podria, llavors ésser comparat a un bosc ple de maleses, el qual els gramàtics i bons escriptors tracten simplement de desbrossar i fer transitable. Per això fa certa gràcia que, quan tot just havem aconseguit de posar un poc d'ordre en la llengua literària, es parli que intentem d'ofegar l'espontaneïtat de la llengua sotmetent-la a un conjunt de regles rígides! No cal almar-se: estem encara lluny del jardí francès, no som encara al parc anglès; allò que els gramàtics condemnin i els bons escriptors evitin són, en general, incorreccions gramaticals inconcebibles, no en francès precisament, sinó en qualsevol llengua literària. ¿Es [*sic*] que és encongir una llengua de privar que sigui usada com a causal una conjunció consecutiva, o usat com a relatiu un mot exclusivament interrogatiu, o expressat dues vegades un mateix complement sense cap motiu estilístic que justifiqui el pleonasma, o expressat mitjançant una frase de gerundi, [*sic*] allò que forçosament hauria d'ésser expressat per una proposició coordinada?» [SRomUB: 600]

17/1/1925: ?: «una manera més eficaç de combatre-les [«les faltes de gramàtica»] fóra de citar sobre cadascuna una sèrie d'exemples trets d'aquest o d'aquell escriptor, tot posant al costat els mateixos paisatges [*sic*; passatges?] convenientment corregits» [SRomUB: 660]

3/2-11/1925: ?: «No és una “incorrecció absurda” de fer precedir de la preposició *de* l'infinitiu quan fa de subjecte d'una proposició. Pense [«Penseu/Pensem»?] en el francès, on abundin els infinitius subjectes precedits de la preposició *de*.» [SRomUB: 236]

5/2-11?/1925: ?: «En català antic trobem molts exemples d'infinitiu-subjectes i d'infinitiu complements introduïts amb la preposició *de*, els quals, avui, en la llengua escrita, trobem més aviat simplement juxtaposats al verb [...] Es [*sic*] un cas més d'acostament a l'espanyol i és per comparació amb l'espanyol que alguns consideren incorrecte l'ús de la preposició *de* allí on aquesta llengua recorre a la simple juxtaposició. Per això convé d'insistir que allí on el català parlat oposa l'infinitiu precedit de la preposició, no hi hem de veure una construcció defectuosa [...]» [SRomUB: 237]

10/2-11?/1925: ?: «[...] les locucions quantitatives *molt de*, *tant de*, etc. [...] Una reacció s'ha iniciat a favor d'aquelles locucions així com a favor de l'ús de l'infinitiu-subjecte i dels infinitius-complements precedits de la preposició *de*. Ara, els partidaris del reviscolament d'aquestes construccions que tendien a perdre's faran bé de recórrer-hi amb més freqüència que no es feia fins ara i, si volen, àdhuc sistemàticament, sense, però, que això vulgui dir que la juxtaposició degui ésser considerada, des d'ara, com a absolutament dolenta, com una falta de sintaxi.

Allí on creiem que la juxtaposició ha d'ésser, ja des d'ara, condemnada en absolut és davant els adjectius que es troben en el cas de *negre* en una expressió com *dos vestits blancs i un de negre*. Nosaltres no escriuríem mai *dos termes positius i un negatiu*, sinó *dos termes positius i un de negatiu.*» [SRomUB: 784]

18/2-11?/1925: ?: «Quan el català presenta, amb la mateixa valor, dues construccions A i B, l'una comuna al català i a l'espanyol (A) i l'altra estranya a aquesta llengua (B), no és pel mer desig d'allunyar la nostra llengua de l'espanyola que generalment proposem de donar la preferència a la construcció B: és que si, de les dues construccions catalanes, la B, estranya a l'espanyol, ha subsistit fins als nostres dies malgrat la influència espanyola, és indubtablement perquè tenia arrels pregones en la llengua, i val per tant la pena d'envigorir-la en front [*sic*] de la A, que si no féssim res en favor de la B, pillaria de triomfar definitivament sobre aquesta. Totes dues, A i B, poden ésser bones; però, ara com ara, la nostra preferència ha d'ésser per [*sic*] la B. Es dirà que per aquest camí podríem arribar a la pèrdua de la A, també catalana. No és probable; però encara que així fos, sempre seria millor haver conservat la B que la A.» [SRomUB: 294]

1/4/1925: ?: «No havem verificat [...] l'extensió d'aquest canvi de *que* en *què* [«darrera l'article», «en el llenguatge parlat»]. Es tracta sens dubte d'un creuament entre dues expressions com *no sé què vol* i *no sé el que vol*. Però, sigui la que es vulgui l'extensió que pugui tenir l'ús de *el què* en lloc de *el que*, no creiem que sigui convenient de consagrar la primera d'aquestes combinacions acceptant *el què* en la llengua escrita.» [SRomUB: 717]

8/4/1925: ?: «dèiem *Un home qual pèrdua és fàcil de reparar*, fent arbitràriament de *qual* l'equivalent del *cuyo* espanyol [...] en Cases-Carbó proposa que diguem, fent arbitràriament de *d'on* l'equivalent del *dont* francès, *Un home d'on la pèrdua és fàcil de reparar*.

[...] a la construcció *Un home la pèrdua del qual és fàcil de reparar*, a la qual ha costat tant d'alliberar-se de la concurrència de la construcció vuitcentista *Un home qual pèrdua és fàcil de reparar*, imitació servil de la construcció espanyola *Un hombre cuya pérdida es fàcil [*sic*] reparar*, li sortiria ara, quan a dures penes pot començar a cantar victòria, una nova concurrent, imitació, aquesta, d'una construcció francesa: *Un home d'on la pèrdua és fàcil de reparar* (*Un homme dont la perte est aisée de réparer*).

[...] En l'exemple de Lull [«algun exercici e treball d'on puga ésser lloat»], *on*, originàriament i habitualment adverbi, es troba usat amb la valor d'un veritable pronom. Amb aquest *on* pronom, En [*sic*] Cases-Carbó ha confeccionat la seva construcció: *Un home d'on la pèrdua és fàcil de reparar*.

Diem confeccionat, perquè aquesta construcció i l'antiga sobre la qual en [*sic*] Cases-Carbó vol recolzar-la són dues construccions diferents [...] Si en [*sic*] Cases-Carbó [...] no té un sol exemple de *d'on* amb la valor del genitiu llatí, és evident que la seva construcció és filla d'una imitació de la construcció francesa [...]» [SRomUB: 101]

14/4/1925: ?: «en [*sic*] Cases-Carbó proposava d'evitar l'enfarfegament que en certs casos produeix l'ús de la perífrasi *el... del qual* [...]» [SRomUB: 691]

21/4/1925: ?: «d'aquesta expressió [«me'n ric, d'ell»] s'ha passat a un *me'n ric d'ell*, en què el subjecte parlant no té consciència del pleonasme [...]. Al costat d'un *riure's de*, tenim, amb el mateix valor, un *enriure's de*.

Llavors, així com, en el cas de reemplaçar *d'ell* per *en*, en una frase com *em ric d'ell*, diem *me'n ric*; en una frase com *m'enric d'ell*, direm *me n'enric*. I aquest *me n'enric* pot donar naixença a un *me n'enric d'ell* (de la mateixa manera que *me'n ric* havia donat naixença a un *me'n ric d'ell*): “Els se n'enriuen de l'esforç que nosaltres posem en nostre esguard”. Ara bé, ¿hi [esmena dels editors de Barcino; grafia original il·legible] guanya res la llengua tenint l'un al costat de l'altre, amb igual valor, *riure's* i *enriure's*, *burlar-se* i *emburlar-se*, *recordar-se* i *enrecordar-se*? Nosaltres creiem, al contrari, que no és cap avantatge per a la llengua de presentar expressions com *menric* [sic], que pot significar *me'n ric* i *m'enric*; i aconsellaríem, en conseqüència de defugir l'ús de *enriure's*, *emburlar-se*, etc., si, doncs, no era potser en l'estil familiar.» [SRomUB: 566]

25/4/1925: ?: «L'espanyol posseeix una sèrie de frases verbals com *dejar expuesto*, *quedar acordado*, *venir anunciando*, *estar diciendo*, que els catalans traduïm literalment, sense témer-nos de res [...]. Però ¿ja s'ha fixat hom que moltes d'aquestes frases verbals són característiques de l'espanyol [...]?» [...]

Tot això vol dir que havem d'anar amb compte en la traducció d'aquestes frases verbals a les quals és tan afectada la llengua castellana actual. Totes elles, recordem, desplaïen a Mn. Clascar, que les considerava com a poc catalanes. Indubtablement si no ho són totes, és almenys poc català d'usar-les amb la mateixa profusió que l'espanyol.» [SRomUB: 728]

15/5/1925: ?: «La construcció antiga que millor tradueix la construcció *a no ser que* seguit [sic] d'un verb en subjuntiu, sembla, en efecte, ésser, *si doncs no* seguit [sic] del verb en indicatiu; i creiem que seria convenient de reprendre-la en la llengua literària, amb la condició, però, que la proposició condicional, que conté el mot *doncs* no precedeixi ans segueixi la resta de la proposició principal. La construcció en qüestió és prou freqüent en català antic, i té, sens dubte, l'avantatge sobre altres construccions antigues, d'ésser perfectament entenedora per al lector modern [...]» [SRomUB: 279]

16/5/1925: ?: «de *dos* femení, indubtablement existent en la llengua parlada (on podria, però, atribuir-se a la influència espanyola), no manquen exemples en català antic; doncs, l'escriptor que ha emprat l'expressió *dos ànimes*, no manca de raons per a sostenir que no ha comès cap “falta de sintaxi”. En rigor, existint de tots temps en català per al femení les dues formes concurrents *dos* i *dues*, solament podríem qualificar de “falta de sintaxi” la combinació *dos ànimes*, si tots conveníem a considerar *dos* com a exclusivament masculí.

Ara, que nosaltres no vacil·lem a considerar *dues ànimes* preferible a *dos ànimes*; i ens plauria de veure erigit en norma l'ús exclusiu de *dues* en el femení. Llavors podríem condemnar d'una manera categòrica *dos ànimes*, com una falta de concordança, mentre que avui no podem sinó lamentar que un bon escriptor vagi tan poc amb compte a conservar les característiques sintàctiques de la nostra llengua [a continuació, fragment breu ratllat on només es pot llegir «espanyola»].» [SRomUB: 81]

13/6/1925: ?: «[...] la regla general de construcció del complement directe. [...]» [SRomUB: 790]

26/6/1925: ?: «quan reintroduïm un verb en el llenguatge literari cal no sols conèixer exactament la seva significació, sinó saber quins complements demana, quina construcció exigeix. Sovint constatem en el llenguatge actual verbs arcaics usats amb una significació que no és la llur [...] Però també és molt freqüent de trobar verbs arcaics acompanyats de complements que no són els que els pertany d'adjuntar-los; cada dia trobem construccions defectuoses amb verbs com *blasmar* [...]» [SRomUB: 790]

27/6/1925: ?: «Hi ha, en l'antic, algun exemple de *d'on* genitiu; i, no gens menys, nosaltres no aprovaríem que, en el moment actual, s'intentés l'adopció d'un *d'on* genitiu, i en general d'un *on* pronom relatiu, fora naturalment d'aquells casos en què la llengua moderna usa ja *on* amb aquesta valor. [...] *d'on* pronom és [...] menys freqüent que *d'où* pronom. Ara bé, si admetíem *d'on* com a traducció del pronom relatiu *dont*, llavors aniríem, en la desadverbialització de l'adverbi de lloc relatiu, molt més enllà que el francès, puix que en francès *d'où* sols excepcionalment pot reemplaçar el pronom relatiu *dont*. *d'on* no correspon a *dont*, sinó a *d'où*. [...] per a usar-lo [*d'on*] com a equivalent del *dont* francès, cal llevar-li la seva valor locativa, cosa que, en l'estat actual de la llengua, jutgem difícilíssim [*sic*] d'aconseguir, i que, per altra part, no implica pas un guany per a la llengua.» [SRomUB: 102]

28/7/1925: ?: «Aquella frase francesa [«Il y a deux ans j'ai diné avec mon père»] i aquestes dues frases espanyoles [«Ayer hemos estado en su casa» i «Esta mañana les di el desayuno»], traduïdes mot a mot, ens sonarien com a no-catalanes [...] Avui encara és fàcil d'evitar aquest castellanisme: basta consultar el nostre sentiment lingüístic. Però aquest, si es multiplicaven els casos denunciats pel nostre amic, podria debilitar-se.» [SRomUB: 208]

5/9/1925: ?: «Molts són els que, tot mirant-s'hi quan escriuen en català, parlant no s'esforcen gens a llevar de llur llenguatge les defectuositats més grolleres. No pensen que pel fet de tolerar-se en el llenguatge parlat un mot o un gir dolent, correm el perill que aquest sigui reprès per la llengua escrita. Si milloren [*sic*] la llengua escrita, cal fer-ho amb la pretensió que els milloraments d'aquesta transcendeixin a la llengua parlada, sempre amb la temença que, mentre aquesta perduri plena de defectuositats i castellanismes, ha d'entrebancar fatalment la marxa ascendent de la llengua escrita: allò que diem a cada moment, forçosament traspuarà, un dia o altre, en la nostra llengua escrita. [...]

¿[*sic*] Per què el tal literat no s'esforça a corregir-se d'aquest vici [«tenir que»]? [...]

Els defectes, cal extirpar-los no solament de la llengua escrita, sinó encara de la llengua parlada.» [SRomUB: 628]

12/9/1925: ?: «[...] una gran part de les nostres converses destinades a combatre defectuositats sintàctiques semblen no haver exercit la menor influència en la manera d'escriure dels redactors i col·laboradors dels nostres diaris i revistes. ¿No[...] seria hora que repasséssim [és una conversa adreçada al seu «amic Rovira i Virgili»] totes aquelles qüestions en què no es veu per ara cap inici [*sic; indici?*] d'esmena, i ens dediquéssim a combatre cadascuna de les defectuositats assenyalades, insistentment, l'una darrera de l'altra? [...] fóra segurament millor que [...] no passéssim a combatre una segona defectuositat fins a veure remeiada o en camí d'esmena la primera.

Podríem, per exemple, començar pel gerundi anomenat *espanyol*. Noves converses parlant d'aquest gerundi, explicant els mitjans més fàcils de destriar-lo del gerundi bo, enumerant les maneres més avinents de reemplaçar-los, una o més editorials fent-hi parar esment, articles denunciant el mal indicant els remeis, que no deixarien d'acollir els altres periòdics catalans, recomanacions i amonestacions als redactors i col·laboradors i sobretot als encarregats del treball de traducció [...]

[...] aquest gerundi [«espanyol»] que és avui una de les tares més vergonyoses de les nostres publicacions periòdiques» [SRomUB: 678]

15/9/1925: ?: «[...] I si la concurrència de les dues construccions, de les dues formes o de les dues paraules ha d'acabar amb el triomf de l'una d'elles, generalment serà aquesta la manllevada a la llengua forastera. Per això convé tant de destriar ben bé ço que és català de ço que és castellà: de moment, millorarà, així, el nostre català; i de retop el nostre castellà, i evitarem la pèrdua de la construcció, forma o paraula catalana [*sic*»] [SRomUB: 757]

22/9/1925: ?: «És evident [...] que en una llengua en què aquest ús del gerundi esdevingués habitual, el lector davant una proposició com la 3 [«Hem anat de A a B atacat l'enemic, que s'ha vist obligat a recular»] (que és igual a la 2 [«Hem anat de A a B i hem atacat l'enemic, que s'ha vist obligat a recular»] no trauria pas en clar si l'atac a l'enemic ha tingut lloc durant l'anada de A a B o després de l'arribada a B.» [SRomUB: 218]

27/9/1925: ? : «[...] un paràgraf intel·ligible. Era un exemple magnífic de fins on es pot arribar en aqueixes traduccions fetes mecànicament, mot a mot [...]

Diu així la traducció catalana: “Es cita especialment el cas d’un granger de C, que ha reunit més de cinc mil dòlars, el qual no l’impideix ultra de reclamar 500 dòlars al Govern americà [...]”

[...] Poseu, en el paràgraf transcrit, *la qual cosa* on diu *el qual*, i a més o encara posposat a *reclamar* en lloc de *ultra* anteposat, i resulta perfectament intel·ligible [...]» [SRomUB: 842]

9/10/1925: ? : «No cal dir que els gramàtics i els bons escriptors combaten aquest gerundi com una tara greu del castellà actual. Bo és que ho sàpiguen els que se senten temptats a defensar-lo dins el català, on afortunadament no és usat encara amb la profusió que en castellà.» Cita un fragment de J. Casares, on condemna el gerundi de conseqüència. [SRomUB: 219]

18/10/1925: ? : «Els guanys que en català modern ha fet la construcció *m’agradarà veure’l* en perjudici de la construcció *m’agradarà de veure’l*, i l’aparició en el llenguatge escrit de la construcció *un negatiu* en substitució de la construcció tan catalana *un de negatiu*, són un bell exemple de com les construccions característiques del català poden anar desapareixent si no posem aturador a l’acció pertorbadora del castellà[...]» [SRomUB: 786]

21/10/1925: ? : «Un altre cas d’acostament al castellà és l’extensió que, en el català ciutadà i sobretot en la llengua escrita, havia pres l’ús de la preposició *a* en el complement directe [...]. Ací, també, no es tracta d’una construcció completament estranya al català i que el català modern degué a la sola influència castellana. Però aquesta havia fet que una construcció d’un ús molt limitat hagués anat agafant cada dia una major extensió fins a esdevenir la construcció normal del complement directe quan aquest designa una persona o un objecte personificat.

[...] aquesta manera castellana de tractar els complements directes personals. Ací també és d’una gran utilitat d’establir bé els límits que separen allò que és català d’allò que és castellà. [...] tot escrivint millor el català, evitarem més segurament de caure, escrivint el castellà, en el defecte en què de vegades incorriem, ço és, de construir-hi el complement directe personal sense preposició.» [SRomUB: 787]

29/10/1925: ? : «Ja fa anys que diem [...] que el català escrit presenta un gran nombre de defectuositats que li són pròpies; de manera que llur abandó ens acosta precisament al català que ara es parla, del qual tant se’ns ha dit que pretenem allunyar-nos. Tals són el gerundi abusiu, el *doncs* causal, el *qual* o el *quin* traducció de *cuyo*, defectuositats completament estranyes a la llengua parlada, on no han pogut penetrar malgrat la doble influència de l’espanyol i del mal català que ara s’escriu [...]

[...] Hi ha en català una regla que la llengua parlada té en compte rigorosament i és que l’adjectiu que qualifica un nom pres en sentit partitiu, vol *de* davant seu del moment que aquell nom és sobreentès [...] I aquesta regla és tant [*sic*] dins la nostra manera de construir les frases de sentit positiu, que sovint l’apliquem àdhuc quan parlem l’espanyol [...]» [SRomUB: 785]

En aquestes *Converses* hem trobat informació relativa a les operacions de planificació del corpus, a les relacions entre algunes d’aquestes operacions i al concepte de *norma objectiva*. No cal dir que, una vegada més, l’operació sobre la qual hi ha més dades és la de codificació, començant pels criteris, continuant per la definició i la ponderació de les formes desaconsellades i els raonaments, i acabant per la relació entre codificació i norma objectiva.

El criteri present en més textos és el de la funcionalitat, però el criteri de l'especificitat és definit o justificat d'una manera general; comentem primer aquest, doncs. En tres textos, hi ha una justificació de la necessitat del criteri. En la *Conversa* del 15/9, Fabra afirma el següent:

«[...] I si la concurrència de les dues construccions, de les dues formes o de les dues paraules ha d'acabar amb el triomf de l'una d'elles, generalment serà aquesta la manllevada a la llengua forastera. Per això convé tant de destriar ben bé ço que és català de ço que és castellà: de moment, millorarà, així, el nostre català; i de retop el nostre castellà, i evitarem la pèrdua de la construcció, forma o paraula catalana [*sic*].»

En una situació de bilingüisme, una manera de conservar les construccions de cada llengua és conèixer bé les dues llengües: la consideració del criteri de l'especificitat es fonamenta en la necessitat de mantenir les estructures pròpies de cada llengua. En la *Conversa* del 21/10, hi insisteix:

«[...] aquesta manera castellana de tractar els complements directes personals. Ací també és d'una gran utilitat d'establir bé els límits que separen allò que és català d'allò que és castellà. [...] tot escrivint millor el català, evitarem més segurament de caure, escrivint el castellà, en el defecte en què de vegades incorriem, ço és, de construir-hi el complement directe personal sense preposició.»

I també en un text, el del 18/2-11?:¹⁴⁰

«Quan el català presenta, amb la mateixa valor, dues construccions A i B, l'una comuna al català i a l'espanyol (A) i l'altra estranya a aquesta llengua (B), no és pel mer desig d'allunyar la nostra llengua de l'espanyola que generalment proposem de donar la preferència a la construcció B: és que si, de les dues construccions catalanes, la B, estranya a l'espanyol, ha subsistit fins als nostres dies malgrat la influència espanyola, és indubtablement perquè tenia arrels pregones en la llengua, i val per tant la pena d'envigorir-la en front [*sic*] de la A, que si no féssim res en favor de la B, perillaria de triomfar definitivament sobre aquesta. Totes dues, A i B, poden ésser bones; però, ara com ara, la nostra preferència ha d'ésser per [*sic*] la B. Es dirà que per aquest camí podríem arribar a la pèrdua de la A, també catalana. No és probable; però encara que així fos, sempre seria millor haver conservat la B que la A.»

Cal preferir la construcció específica en una situació de bilingüisme per tal com el fet que s'hagi mantingut malgrat la concurrència d'una altra construcció comuna al castellà és la manifestació de la seva implantació i per tal que pugui conservar-se en el futur.

¹⁴⁰. Té en compte aquest criteri en el text del 16/5, en defensar *dues*. Té en compte la genuïnitat en els textos següents: el del 5/2-11 (*de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe), el del 8/4 (*d'on* genitiu), el del 16/5 (*dues*), el del 28/7 (vacil·lacions entre indefinit i perfet), el del 12/9 (gerundi anomenat espanyol) i el del 21/10 (*a* davant de complement directe).

Pel que fa a la resta de criteris, Fabra els té en compte sense reflexionar-hi explícitament. En l'àmbit de la funcionalitat, té en compte els criteris següents:

a) El de la implantació, en la *Conversa* del 9/1 (usos de *en* en barceloní), la del 5/2-11?, (*de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe), la del 16/5 (*dues*) i la del 27/6 (*d'on* genitiu).

b) El de la genuïtat, en la *Conversa* del 22/9 (rebuig del gerundi de posterioritat) i la del 27/9 (en denunciar les traduccions mecàniques mot a mot).

c) El de la intel·ligibilitat, en la *Conversa* del 15/5 (quan diu que *si doncs no* és entenedora per al lector modern).

d) El de la pertinència gramatical, en demanar que es respectin els complements propis dels verbs reintroduïts (26/6), i quan rebutja que *d'on* es faci genitiu (8/4) i se li tregui el valor locatiu (27/6).

Té en compte el criteri de la historicitat en els textos del 5/2-11? (*de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe), del 8/4 i 27/6 (*d'on* genitiu), del 15/5 (*si doncs no*, equivalent a *a no ser que*) i del 26/6 (verbs arcaics).

En virtut del criteri de la distintivitat afirma que atribuir a *d'on* un segon valor a més del locatiu no és un guany per a la llengua, que ja disposa d'altres construccions per a aquests valors (27/6).

Té en compte el criteri de l'analogia amb altres llengües en les *Converses* del 3/2-11? (quan retreu el francès per defensar l'ús de *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe), del 27/6 (*d'on* és menys freqüent que *d'où* i no és la traducció de *dont*) i del 9/10 (el gerundi de posterioritat també és condemnat en castellà).

Avalua la implantació de propostes seves, d'una manera general en els textos del 5 i el 12/9 i en casos concrets el 10/2-11? (*molt de*, *de*+infinitiu), el 8/4 (relatiu possessiu) i el

16/5 (*dues* femení). Avalua la pertinència de l'ús en les *Converses* del 15/5 (*si doncs no*), el 26/6 (verbs) i 27/6 (*d'on*).

Pel que fa als raonaments de codificació, n'hi ha, en aquests textos, de cinc tipus diferents:

a) Raonament amb set criteris:

Per rebutjar el *d'on* genitiu (27/6), el Mestre afirma que, malgrat que n'hi ha exemples en català antic (historicitat), ara no es fa servir amb aquest valor (implantació), no és tan freqüent com *d'où* en francès i no equival a *dont* (analogia amb altres llengües) i no es pot treure a *d'on* el valor locatiu (pertinència gramatical) ni desadverbialitzar-lo (pertinència gramatical) —canvi d'altra banda difícilíssim (acceptabilitat) i que no comportaria cap guany per a la llengua (distintivitat).

b) Raonament amb quatre criteris:

N'hi ha dos: En el text del 5/2-11?, per defensar l'ús de *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe, el lingüista gracienc afirma que n'hi ha exemples en català antic (historicitat), que malgrat que en la llengua escrita s'usa poc s'usa força en la parlada (implantació), que la pèrdua de la preposició és un acostament al castellà (especificitat) i que si algú considera l'ús de la preposició incorrecte és per comparació amb l'espanyol (no accepta, doncs, en aquest cas l'analogia amb altres llengües).

En el text del 16/5, defensa *dues*, perquè el *dos* femení que existeix (implantació) podria ser un castellanisme (genuïtat), malgrat haver-n'hi exemples en català antic (historicitat), i perquè *dues* és una característica sintàctica del català (especificitat).

c) Raonament amb tres criteris:

N'hi ha un: en el text del 8/4, per rebutjar el *d'on* genitiu, desmenteix que ho sigui un exemple de Llull (historicitat), nega que es pugui treure a *d'on* el valor locatiu

(pertinència gramatical) i rebutja aquesta construcció com a producte d'un calc respecte al francès (genuïtat).

d) Raonament amb dos criteris:

En el text del 15/5, per rebutjar *a no ser que*, defensa *si doncs no* per la seva historicitat i pel fet que és entenedora (intel·ligibilitat).

Si passem a parlar de les «formes desaconsellades», el més destacable és que es pot deduir una definició de la unitat *falta* i de la seva relació íntima amb la unitat *norma*. En el text del 16/5, en consideració del criteri democràtic de correcció, es pot deduir la definició següent de *falta*:

Construcció considerada per la comunitat lingüística com a incorrecta o no gramatical.

I en el mateix text afirma que si *dues ànimes* fos la «norma», aleshores *dos ànimes* seria una «falta de concordança».

També hem trobat en aquestes *Converses* un fragment (28/7) en què el Mestre denuncia un ús no genuí dels temps verbals indefinit i perfet esmunyits en traduccions mecàniques mot a mot.

Pel que fa a la ponderació de les formes desaconsellades, en aquests textos n'hi ha una de forma secundària (el 16/5, Fabra afirma que *dues ànimes* és «preferible» a *dos ànimes*) i cinc referències a faltes. Dues són de formes rebutjades sense èmfasi: «defectuós» (26/6) i «faltes de gramàtica» (17/1). I tres, de formes rebutjades amb èmfasi: el 10/2-11?, afirma que cal «condemnar en absolut» la construcció *dos termes positius i un negatiu*; el 10/2-11?, qualifica d'«incorreccions gramaticals inconcebibles [...] en qualsevol llengua literària [...] que sigui usada com a causal una conjunció consecutiva, o usat com a relatiu un mot exclusivament interrogatiu, o expressat dues vegades un mateix complement sense cap motiu estilístic que justifiqui el pleonasma, o expressat mitjançant una frase de gerundi, [*sic*] allò que forçosament hauria d'ésser expressat per una proposició coordinada»; i el 12/9 considera el gerundi «anomenat espanyol» «una de les tares més vergonyoses del català literari».

Per concloure l'apartat dedicat a la codificació, cal parlar breument de la *Conversa* de l'1/4, en la qual Fabra afirma que no convé «consagrar en la llengua escrita» —és a dir codificar— la construcció *el què* —norma objectiva emergent.

Pel que fa als criteris que també tenen a veure amb les operacions d'elaboració, hi ha un text en què el lingüista gracienc té en compte el criteri de l'adequació a una concepció estilística: quan tolera només en «estil familiar» formes com *enriure's* (21/4). Després hi ha una distribució estilística de formes concurrents: quan proposa que el tractament *en* amb minúscula no es faci servir en un estil elevat (9/1) per poder reservar *En* per a usos més formals.

I, passant estrictament al que Fabra mateix anomena «enriquiment» de la llengua, hi ha els fragments del 14/4 —en el qual recull la proposta de Cases-Carbó de trobar construccions que evitin «l'enfarfegament» de la construcció *el... del qual*— i el del 12/9 —en què proposa enumerar les maneres més avinents de reemplaçar el gerundi incorrecte.

En l'àmbit de les relacions entre operacions de planificació del corpus, en dos textos Fabra planteja relacions entre la codificació i l'elaboració. En el del 13/1, rebutja l'acusació d'«encongir» el català pel fet de no permetre «incorreccions gramaticals inconcebibles [...] en qualsevol llengua literària». I en el del 10/2-11? distingeix entre la tria, legítima, d'unes construccions per uns escriptors i l'actuació del gramàtic, que no ha de condemnar necessàriament les construccions bandejades pels escriptors.

I en la *Conversa* del 13/1 el Mestre dona a entendre l'estreta relació entre codificació i vehiculació quan afirma que «allò que els gramàtics condemnin i els bons escriptors eviten són, en general, incorreccions gramaticals inconcebibles [...] en qualsevol llengua literària».

En l'àmbit conceptual de la norma objectiva, destaca la unitat de significació *sentiment lingüístic* (28/7), de la qual Fabra afirma que «podria debilitar-se» a causa de la

interferència. Les altres unitats i fragments, que només fa servir sense dir-ne res, són les següents:

- a) *característic*: el 25/4 afirma que ho són de l'espanyol determinades perífrasis; i el 16/5 i el 18/10 afirma que ho són del català, en el primer text, el femení *dues*, i, en el segon text, les construccions d'infinitiu subjecte amb la preposició *de* i construccions com *un de negatiu*.
- b) *català*: el 18/10 afirma que són «tan catalanes» les construccions d'infinitiu subjecte amb la preposició *de* i construccions com *un de negatiu*, i el 25/4 afirma que ho són «poc» determinades perífrasis.
- c) *estranys*: el 21/10 afirma que no ho és «completament» la construcció del complement directe amb la preposició *a*, i el 29/10 afirma que ho són «a la llengua parlada» el gerundi de posterioritat, el *doncs* causal i *qual* i *quin* relatius possessius.
- d) *sonar*: el 28/7 afirma que «sonarien com a no-catalanes [*sic*]» frases espanyoles i franceses amb els temps verbals indefinit i perfet.
- e) «tan dins de la nostra manera de construir que sovint l'apliquem quan parlem l'espanyol»: el 29/10 fa servir aquesta expressió per referir-se a construccions com *un de negre*.

9.5.2.29. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1926

En aquests textos hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

19/1/1926: ?: «Els individus bilingües, per escriure correctament la llengua pròpia, cal sobretot que es fixin en les divergències d'ortografia, de sintaxi i de lèxic que presenten aquella i la llengua forastera.» [SRomUB: 694]

9/2/1926: ?: «El català dels nostres diaris ha millorat indubtablement; però de tant en tant hi constatem encara greus recaigudes. [...] de tant en tant topem amb fragments d'una

incorrecció lingüística aclaparadora, on rebroten defectes que semblaven ja del tot bandejats de la llengua literària. [...] gerundis abusius, complements directes introduïts amb la preposició *a* [...] Cridem l'atenció dels directors sobre aquestes recaigudes, que ja no haurien d'ésser possibles en diaris com *La Publicitat* o *La Veu de Catalunya*.» [SRomUB: 866]

16/2/1926: ?: «La gent que ara es posa a escriure en català reproduceix les mateixes qüestions que foren un temps debatudes i ara són definitivament resoltes. [...] Però avui, que hi ha una ortografia generalment acceptada [...] el que cal és aprendre simplement i dòcilment aquestes grafies, com fa un francès amb les grafies dels mots francesos.

[...] qui accepta l'ortografia establerta no ha de pretendre que hom estigui disposat a cada moment a explicar-li el per què [*sic*] i el com de les regles ortogràfiques [...]» [SRomUB: 1]

4/3/1926: ?: «El bon o mal efecte que ens faci una construcció en un cas determinat, no és un criteri segur per a decidir si és bona o dolenta, sobretot en casos en què, en l'obra de depuració de la llengua, tractem precisament d'evitar una construcció habitual: en aquest cas és més aviat la construcció bona la que ens farà el mal efecte.» [SRomUB:762]

8/4/1926: ?: Usar «*en* davant els infinitius complements [...] seria tolerable, encara que oposat a una tendència evident de la llengua moderna a introduir els infinitius complements mitjançant la preposició *a*, si els que admeten [aquestes] construccions [...] no admetien l'infinitiu precedit de la preposició *en* com a determinació circumstancial [...] Però, admetent *en fer* amb valor adverbial (= *al hacer*), és perillós d'acceptar *en fer* com a complement (= *en hacer*). [...] certes construccions esdevindrien poc precises i algunes àdhuc equívokes.» [SRomUB:781]

11/4/1926: ?: «Repasant, ara, el reglament d'una societat barcelonina, hem pogut constatar fins a quin punt ha desaparegut de la llengua escrita una antiga construcció catalana. Ens referim a la substitució sistemàtica que avui dia fem en el llenguatge escrit del futur d'indicatiu (*desitjarà*) pel present de subjuntiu (*desitgi*) en les proposicions de relatiu que expressen una acció futura [...] I és de doldre que el que era la construcció normal es trobi no solament preterida sinó absolutament arreconada [*sic*] en el llenguatge escrit d'avui. [...] seria preferible d'emprar el futur d'indicatiu en lloc del present de subjuntiu.» [SRomUB:737]

21/4/1926: ?: «Des que fou advertit que era convenient de defugir l'omissió habitual de la negació *no* en les proposicions negatives en què el verb va darrera algun dels mots *ningú* [...] no són rars, en el català literari, els casos d'addició indeguda de la negació *no* [...]. La regla més fàcil per a esbrinar si cal o no afegir l'adverbi *no* a un verb que segueix a un dels mots *ningú* [...], és de girar la frase posposant aquest mot al verb: si llavors apareix el verb amb un *no*, així [*sic; això?*] és senyal que l'addició *no* en la frase en qüestió és correcta [...] Ara, si ni aquesta regla tan simple som capaços d'aprendre, millor és que no ens fiquem en correccions i acceptem com a bons [*sic*] *Mai sentirà* [...], que, en tot cas, són passadores, cosa que no són *Sense mai no fer res* [...]» [SRomUB: 817]

24/4/1926: ?: «*Se n'empenedeix* és segurament un cas més d'un fenomen que ha estat ja assenyalat fa llarg temps: el pas del pronom *en* a prefix de derivació que ocorre amb un cert nombre de verbs pronominals, per exemple *riure's*. Aquest verb exigeix un complement introduït amb la preposició *de*: *es riu dels seus amics*; d'on (reemplaçant el complement *dels seus amics* pel pronom feble *en*) *se'n riu*; i, pleonàsticament *se'n riu, dels seus amics*. Llavors, no sentint en una frase així el pleonasme, esdevingut *se'n riu dels seus amics* l'equivalent de *es riu dels seus amics*, concebut *se'n riu* com a dos mots *se* i *enriu*, tenim en reemplaçar-hi *dels seus amics* pel pronom feble *en*, *se n'enriu*: ha estat creat així un verb nou: *enriure's*. [...] Caldria evitar aquesta degradació del pronom *en* [...]» [SRomUB:729]

28(?)/4/1926: ?: «En les proposicions subordinades introduïdes amb la conjunció *quan* o amb un relatiu, l'acció futura problemàtica era abans normalment expressada pel futur; no hi és incorrecte el present de subjuntiu, que trobem també usat en català antic; però és de doldre que la construcció que hauria d'ésser almenys la predominant es trobi avui no ja relegada a segon terme, sinó del tot abandonada pels nostres escriptors. I és encara més de doldre perquè [...] l'ús del present de subjuntiu [...] pot donar lloc a frases equívokes: [...] “els que treballem serem recompensats”» [SRomUB: 211]

28/5/1926: ?: «[...] vam al·ludir a un fet del català parlat que, limitat abans al parlar del baix poble, ha pres avui una extensió considerable: volem dir la substitució dels pronoms *ens* i *us* pel pronom reflexiu de tercera persona en la conjugació dita pronominal. [...] molts [...] en lloc de *ens ajèiem* i *us ajèieu*, diuen *s'ajèiem* i *s'ajèieu*. A cada moment se senten a Barcelona i en boca de persones de qui un mai no ho hauria esperat, locucions com *se n'anem* [...]. No cal dir com és convenient que combatem enèrgicament la propagació d'aquesta grossa falta sintàctica. I, justament, els que, analitzant malament *fixem's-hi* [...] escriuen *fixem-s'hi*, lluny de combatre aquesta falta, vénen més aviat a afavorir-la. Per un altre camí, arriben a la mateixa falta de concordança comesa pel baix poble.» [SRomUB: 801]

5/6/1926: P ?: «Però encara hi ha quelcom de pitjor en la nostra premsa, i són les faltes no contra el català, sinó contra la gramàtica general, aquelles faltes que a tot arreu fan dir dels que les cometen que no saben d'escriure. Aquí es dóna, doncs, el cas de confiar-se la tasca d'escriure per al públic a gent que no sap d'escriure!

Heus aquí alguns exemples d'aquestes faltes vergonyoses:

“Al camp X va tenir lloc aquest partit, *el qual*, donada la baixa forma del Y, ja a l'avançada era revista una victòria del Z.”

“d'un fort xut *que* amb tot i parar X la bala reboté al marc.”

“ja que el joc de totes maneres el nivell de forces era manifest.”

“va incórrer en penalty, que tirà X i Z va parar-lo amb molt d'incert. “» [SRomUB: 865.]¹⁴¹

9/6/1926: ?: «És prou sabut que a una combinació sintàctica d'una llengua no correspon sempre una mateixa combinació en una altra llengua. [...] Però això és, naturalment, sovint oblidat en les traduccions mecàniques fetes traduint mot per mot sense penetrar el sentit de la frase.» [SRomUB: ?]

¹⁴¹. En les dues últimes frases no hi ha marcat en cursiva el problema que Fabra hi veia.

17/6/1926: ?: «Quan apareix en un escriptor un nou mot o un nou gir, quan algú recomana qualsevol arcaisme o neologisme, és curiós com la novetat introduïda o proposada troba immediatament prosèlits, sia o no encertada, i com la gent es llença a usar-la àdhuc sense tenir una idea exacta de la seva significació. Bo que estiguem disposats a admetre tot allò que tendeix a enriquir i depurar la llengua; però no qualsevol novetat: cal abans encertir-nos que es tracta realment d'una millora (cal tenir en compte qui la proposa, una cosa!), i cal, encara, no adoptar-la fins que tinguem una idea exacta de la seva veritable significació i extensió. Recordem, si no, el cas del *doncs* causal, del *quin* relatiu, del *no res menys* adversatiu. És millor renunciar a un mot que usar-lo malament. Si el mot poc conegut ve a substituir un mot habitual bo, el millor que es pot fer és prescindir-ne, i si *desitjar*, *anhelar*, etc., són bons, per què usar en lloc d'ells un mot nou: *freturar*? [...] I en el cas que la substitució del mot habitual per un de nou és indispensable perquè aquell és del tot inadmissible, escatiu bé quin és el seu substitut en cada cas [...] si *recolzar* pot reemplaçar *apoiar* en tal i tal cas, això no vol dir que el pugui reemplaçar en tots els casos [...]» [SRomUB: 673]

7/7/1926: ?: «una construcció com *mai no ve* [...] és [...] preferible a la construcció *mai ve*. Però els que no saben quan cal afegir un *no* a un grup de mots en què figura un *mai* precedint el verb, o no saben en quin lloc del grup cal col·locar el *no* afegit, aquests més val que no tractin de modificar la construcció habitual *mai ve*; perquè si en una proposició expositiva negativa, és preferible *mai no ve* a *mai ve*, un *sense mai no venir* reemplaçant un *sense mai venir*, o un *no mai ve* a *mai ve*, no solament no són millors que les construccions habituals, sinó que són absolutament erronis. Si, doncs, el desig de no practicar l'omissió habitual del *no* en les proposicions negatives ens ha de portar a construccions absurdes com *sense mai no venir* o com *no mai ve*, més val renunciar a l'addició de *no* i contentar-se amb les construccions habituals. La ignorància d'aquesta regla condueix molt sovint a proposicions que diuen el contrari del que l'autor ha volgut dir. Vegeu-ne un exemple:

“la rebuda que li tributà el poble de V., el record de la qual no res el podrà esborrar.”» [SRomUB: 815]

16/7/1926: ?: «[...] no [...] fem del mot *vostè* el mateix ús que els castellans fan del mot *usted* [...] en aquestes traduccions mecàniques que tant combatem, es perd l'esma del propi llenguatge [...]» [SRomUB: 593 [mecanografiada]]

17/9/1926: ?: «Hem combatut diferents vegades la construcció *blasmar d'algú*. Hem fet notar que *blasmar* és un verb transitiu [...] I sembla que hem tingut la sort de convèncer els que usaven aquesta construcció en lloc d'aquella.

El fet d'alterar, en un verb reintroduït en la llengua, la construcció del seu règim, no és rar. Una altra construcció moderna que hem hagut de fer notar que no era l'antiga ocorre amb el verb *regraciar*. Els antics, en efecte, deien *regraciar a X una cosa*; avui tothom escriu *regraciar X d'una cosa*. La gent no veu ja en *regraciar* un succedani de *agrair* [...], sinó un substitut de *remerciar* [...] I com que, a pesar dels nostres advertiments, aquella construcció ha anat arrelant-se en la llengua, potser és qüestió de transigir-hi, sobretot si es té en compte que la gent sent molt més la necessitat d'un verb que expressi la idea de *remerciar* que no la de *agrair*, per a la qual ja disposa d'aquest verb, perfectament català. I d'altra banda, *regraciar*, format paral·lelament a *remerciar*, no és desenraonat de fer-li significar *donar les gràcies*.» [SRomUB: 563]

24/9/1926: ?: «*No res menys* essent una locució usada constantment en català antic com a equivalent de *encara més* o *així mateix*, sempre ens ha semblat malament que fos reintroduïda amb significacions altres que aquesta, sobretot admetent-se també, com s'admet, amb aquesta significació. Com és sabut, *no res menys* ha estat usat molt, en el català modern, com a conjunció adversativa, ús que nosaltres hem combatut i que sembla, en fi, comptar ja amb ben pocs partidaris, almenys entre els bons escriptors [...] una altra combinació com és ara *no altre que* [...]» [SRomUB: 276]

24/10/1926: ?: «l'autor [d'una carta] torna a suscitar l'antiga qüestió, ja resolta, de si quan una determinació circumstancial precedeix el verb, és obligatori d'adjuntar a aquest algun dels dos pronoms *hi* i *en*. L'autor creu que una construcció com “En aquest capítol exposem la teoria tal”, és defectuosa, poc catalana, i que cal dir: “En aquest capítol hi exposem la teoria tal”. Va errat: *hi hi* és admissible, però no obligatori; i, com a correcta, ho és més la construcció sense *hi* que la construcció amb *hi*. Ell compara aquest cas d'inversió amb el cas en què el membre anteposat al verb és un complement, i diu: sí, en una frase com “Considerem aquesta teoria” [...] en el primer cas el membre anteposat és un complement, l'anteposició del qual altera l'ordre gramatical dels mots [...] la frase ens faria l'efecte d'incompleta [...] Ara, que fóra d'aconsellar de no recórrer tant a l'anteposició dels circumstancials, de què avui s'abusa. “En el segon capítol hem llegit” és, en general,, millor, més correcte, que “En el segon capítol hi hem llegit”, però molt millor és, en general, “Hem llegit en el segon capítol”. Aquesta hauria d'ésser la construcció normal, i no hauríem de recórrer a la inversió sinó en vista a un determinat efecte estilístic.» [SRomUB: 303]

31/10/1926: ?: «En certs casos que el català modern ha emprat sovint *per a* com a traducció de *para*, és indubtable, creiem nosaltres, que cal usar *per*. Però estem lluny de creure, com fan alguns, que calgui rebutjar en absolut la preposició *per a*, per bé que sigui completament estranya al català central. [...]

És clar que en el llenguatge corrent (que, però, encara que insuficientment, ha procurat remeiar la seva pobresa en aquest punt recorrent a altres preposicions) la confusió de *per* i *per a* rares vegades pot donar lloc a equívocs, puix que, gairebé sempre, el mateix context ens precisa, sens dubte possible, la significació de la preposició. Però suposeu que es tracta, en un escrit, una matèria abstrusa; llavors és un greu inconvenient per a la comprensió del text el fet que la preposició no us indiqui, ella, si es tracta d'una relació d'efecte a causa o d'una relació de destinació.

Llegíem l'altre dia un paràgraf que deia així: “Aquestes facultats subconscients no es mostren fetes pel món físic present, com els sentits normals no es mostren fetes pel medi en el qual ja existien abans de la naixença”.» [SRomUB: 259]

8/12/1926: ?: «se'ns ha preguntat en alguna ocasió: És correcte d'usar *no* en una proposició en què figura un *mai* anteposat al verb? [...] No és sols correcte sinó, en general, preferible i àdhuc en alguns casos indispensable.» [SRomUB: 732]

En aquestes *Converses* hem trobat informació sobre l'operació de codificació i sobre el concepte de *norma objectiva*. Pel que fa a l'operació de codificació, destaquen els set tipus de raonaments trobats, la informació sobre els criteris, sobre la ponderació de formes desaconsellades i sobre les relacions entre la norma objectiva i la codificació.

Els set tipus de raonaments trobats són els següents:

a) Raonament amb cinc criteris:

Diu Fabra el 17/9: «Els antics [*historicitat*], en efecte, deien *regraciar a X una cosa*; avui tothom escriu *regraciar X d'una cosa* [*implantació*]. La gent no veu ja en *regraciar* un succedani de *agrair* [...], sinó un substitut de *remerciar* [...] I com que, a pesar dels nostres advertiments, aquella construcció ha anat arrelant-se en la llengua [*implantació*], potser és qüestió de transigir-hi, sobretot si es té en compte que la gent

sent molt més la necessitat d'un verb que expressi la idea de *remerciar* [*acceptabilitat*] que no la de *agrair*, per a la qual ja disposa d'aquest verb, perfectament català. I d'altra banda, *regraciar*, format paral·lelament a *remerciar* [*homogeneïtat paradigmàtica*],¹⁴² no és desenraonat de fer-li significar *donar les gràcies* [*pertinència gramatical*].»

b) Raonament amb tres criteris:

Diu Fabra el 24/9: «*No res menys* essent una locució usada constantment en català antic [*historicitat*] com a equivalent de *encara més* o *així mateix*, sempre ens ha semblat malament que fos reintroduïda amb significacions altres que aquesta [*pertinència gramatical*], sobretot admetent-se també, com s'admet, amb aquesta significació [*distintivitat*].»

El text del 17/6 no presenta tres criteris, sinó, més aviat, dos criteris i una reflexió sobre necessitats expressives del parlant: parlant dels exemples del *doncs* causal, del *quin* relatiu i de la locució *no res menys*, exposa la necessitat de plantejar-se si l'adopció d'un neologisme o un arcaisme representen una «millora» (*necessitat expressiva*) i de conèixer-ne bé el significat i les funcions (*criteri de la pertinència gramatical*).

c) Raonament amb dos criteris:

El 8/4 Fabra afirma que hi ha una tendència a fer servir *a* davant dels infinitius complements (*implantació*), que no es pot permetre que «*en* + infinitiu» tingui el valor d'un infinitiu complement i un de tempocausal (*distintivitat*), ja que hi hauria construccions «equívokes» (*distintivitat*).

L'11/4 el Mestre afirma que el futur en les subordinades ha quedat «preterit» en benefici del present de subjuntiu (*implantació*), però que era la construcció preferent en el català antic (*historicitat*). El 28/4 en torna a parlar: malgrat que hi ha exemples de

¹⁴². Creiem que el criteri pertinent és aquest perquè *regraciar* pren l'esquema argumental que té *remerciar*. No seria inversemblant pensar que hi ha el criteri de pertinència de producció, ja que s'adopten regles d'un verb d'una altra llengua.

present de subjuntiu en la llengua antiga (*historicitat*), és preferible el futur perquè evita possibles equivocitats (*distintivitat*).

Quant a la informació sobre els criteris de codificació, si bé hi ha criteris tinguts en compte en més textos, cal destacar d'entrada que hi ha una afirmació general sobre els criteris de pertinència gramatical i de pertinència semàntica. En la *Conversa* del 17/6, Fabra afirma categòricament que «és millor renunciar a un mot que usar-lo malament». Veient els exemples que després dóna —*doncs* causal, *quin* relatiu, *no res menys* adversatiu— no es pot deixar de relacionar la unitat de significació *usar malament* amb transgressions dels dos criteris acabats d'esmentar.

Si passem als altres criteris, destaquen quantitativament els quatre textos (21/4, 17/6, 7/7 i 17/9) en què avalua la pertinència de l'ús de propostes seves i els tres (dos, el del 9/2 i el del 4/3, amb afirmacions generals; i el del 28/4, tractant del futur en les subordinades) en què avalua la implantació de propostes.

A continuació hi ha els tres textos on el lingüista gracienc té en compte criteris relatius a la funcionalitat i a la historicitat. Té en compte la implantació en parlar de la preposició *a* davant de l'infinitiu complement (8/4), del futur en les subordinades (11/4) i de la construcció «regraciar X d'alguna cosa» (17/9).

En tres textos té en compte el Mestre el criteri de la historicitat: en parlar del futur en les subordinades (11/4 i 28/4) i de la construcció «regraciar X d'alguna cosa» (17/9).

En dos textos subjau el criteri de l'especificitat. Diu el 19/1: «Els individus bilingües, per escriure correctament la llengua pròpia, cal sobretot que es fixin en les divergències d'ortografia, de sintaxi i de lèxic que presenten aquella i la llengua forastera.» I el 9/6: «És prou sabut que a una combinació sintàctica d'una llengua no correspon sempre una mateixa combinació en una altra llengua».

Té en compte el criteri de la distintivitat en parlar de la preposició *a* davant de l'infinitiu complement (8/4), del futur en les subordinades (28/4), i en el text del

31/10: «És clar que en el llenguatge corrent (que, encara que insuficientment, ha procurat remeiar la seva pobresa en aquest punt recorrent a altres preposicions) la confusió de *per* i *per a* [*distintivitat*] rares vegades pot donar lloc a equívocs [*distintivitat*], puix que, gairebé sempre, el mateix context ens precisa, sens dubte possible, la significació de la preposició. Però suposeu que es tracta, en un escrit, una matèria abstrusa; llavors és un greu inconvenient per a la comprensió del text [*distintivitat*] el fet que la preposició no us indiqui, ella, si es tracta d'una relació d'efecte a causa o d'una relació de destinació [*distintivitat*].»

I reflexiona sobre la necessitat expressiva en tractar de la necessitat de determinats neologismes i arcaïsmes (17/6) i de la construcció «regraciar X d'alguna cosa» (17/9).

I en un text, el del 17/9, té en compte el criteri de l'homogeneïtat paradigmàtica en afirmar que la construcció «regraciar X d'alguna cosa» s'ha format «paral·lelament» a «remerciat X d'alguna cosa».

En el terreny de les formes desaconsellades de gramàtica, cal destacar d'entrada dos textos en què Fabra exposa la importància de les traduccions mecàniques com a font de faltes que no es troben en altres tipus de text.

El 9/6 Fabra afirma que «és prou sabut que a una combinació sintàctica d'una llengua no correspon sempre una mateixa combinació en una altra llengua. [...] Però això és, naturalment, sovint oblidat en les traduccions mecàniques fetes traduint mot per mot sense penetrar el sentit de la frase». I el 16/7: «en aquestes traduccions mecàniques que tant combatem, es perd l'esma del propi llenguatge».

Entrant en la ponderació de les formes desaconsellades, en el grup de les rebutjades amb contundència, cal parlar en primer lloc de la unitat de significació *faltes contra la gramàtica general* feta servir el 5/6. D'una banda, perquè Fabra les caracteritza per l'efecte que provoquen —«fan dir dels que les cometem que no saben d'escriure»— i de l'altra, perquè podem deduir dels quatre exemples que ell mateix en dóna que encabeix en l'àmbit de la «gramàtica general». Nosaltres hi hem vist quatre problemes relatius al

que en lingüística textual s'anomena «cohesió»: «propietat per la qual hi ha uns lligams entre els diversos elements de la manifestació lineal del text: sintagmes, oracions, paràgrafs, etc.[,] lligams [que] reflecteixen el desenvolupament informatiu del text i es materialitzen en unitats i relacions sintàctiques i semàntiques [...]» (Castellà 1992: 58).

En la primera frase, «Al camp X va tenir lloc aquest partit, *el qual*, donada la baixa forma del Y, ja a l'avançada era prevista una victòria del Z», el sentit exigeix *en el qual* per explicitar la relació que hi ha entre «aquest partit» i «ja a l'avançada era prevista una victòria del Z»: hi ha una cohesió imprecisa, si més no.

En el fragment «d'un fort xut *que* amb tot i parar X la bala reboté al marc», en el qual el Mestre assenyala el relatiu, cal pensar que interpreta el que l'autor de la frase hauria pogut voler dir de la manera següent: 'd'un fort xut, *a causa del qual*, tot i fer una parada X, la bala reboté al marc'. Un altre cas, doncs, de relació semàntica mal explicitada.¹⁴³

El fragment «ja que el joc de totes maneres el nivell de forces era manifest» és incompreensible tal com està: només suposant que s'ha elidit —o s'ha deixat de posar— la preposició *en* davant de *el joc*, se li pot atribuir un significat: «ja que *en* el joc de totes maneres el nivell de forces era manifest».¹⁴⁴

En la quarta frase, «va incórrer en penalty, que tirà X i Z va parar-lo amb molt d'encert» —en la qual la interpretació més versemblant és que hi ha una coordinació d'oracions relatives amb el pronom relatiu elidit en la segona—,¹⁴⁵ hi ha el pronom *lo* en lloc del relatiu elidit.

¹⁴³. Una altra interpretació seria que el Mestre rebutja la metonímia consistent a expressar un objecte (la bala) per una acció que s'hi fa (el xut): un xut, en sentit propi, no rebot al marc sinó que ho fa la bala desplaçada per acció del xut. També contribueix a l'estranyesa del fragment la posició de l'oració adversativa *amb tot i parar X la bala*, interposada entre el relatiu i el verb.

¹⁴⁴. Recordem que en aquesta frase i en el fragment següent el text del diari no marca amb cursiva on Fabra situa el problema.

¹⁴⁵. És a dir: "va incórrer en penalty, *que* tirà X i [*que*] Z va parar-lo amb molt d'encert".

Si la nostra interpretació, doncs, és adequada, Fabra situa problemes del que ara s'anomena cohesió textual en la «gramàtica general».

Passant a les altres formes rebutjades amb èmfasi, trobem les unitats següents: són «absolutament erronis» *no mai ve* i *sense mai no venir* (7/7), són «faltes vergonyoses» les comentades en el text del 5/6, confereixen al text una «incorrecció lingüística aclaparadora» i constitueixen «greus recaigudes» el gerundi abusiu i la preposició *a* davant de complement directe (9/2).

En el terreny de les rebutjades sense èmfasi, són «defectes» el gerundi abusiu i la preposició *a* davant de complement directe (9/2), «caldria evitar la degradació de *en*» fent-lo prefix (24/4), és «indispensable» l'ús de *no* en determinats casos (8/12) i no és «passador» el fragment *sense mai no fer res* (21/4).

Pel que fa a les formes secundàries, és «admissible» la duplicació pronominal en frases amb complements circumstancials preverbals, tot i que «és més correcta» la no-duplicació (24/10); no és «incorrecte» —però és millor el futur— el present de subjuntiu en les subordinades (28?/4); és «passadora» la frase *Mai ø sentirà* (21/4); són «preferibles» el futur al present de subjuntiu en les subordinades (11/4) i *mai no ve a mai ve* (7/7, 8/12); i «és d'aconsellar» no desplaçar els circumstancials de la frase (24/10).

Pel que fa a la relació entre la codificació i la norma objectiva, en una *Conversa*, la del 4/3, el Mestre diu: «El bon o mal efecte que ens faci una construcció en un cas determinat, no és un criteri segur per a decidir si és bona o dolenta, sobretot en casos en què, en l'obra de depuració de la llengua, tractem precisament d'evitar una construcció habitual: en aquest cas és més aviat la construcció bona la que ens farà el mal efecte.» En aquest fragment planteja que sovint la proposta del codificador és una interferència, intralingüística, en l'ús habitual del parlant. I, d'altra banda, no tan sols el codificador pot refiar-se exclusivament del seu sentiment lingüístic, ja que també pot estar malmès respecte a alguna construcció o forma.

I en la *Conversa* del 21/4 apel·la a la norma objectiva del lector per argumentar una proposta: per descobrir si cal dir *mai no ve* o *mai ve*, ha de posar *mai* darrere del verb: si posaria espontàniament *no* davant del verb, aleshores vol dir que cal dir *mai no ve*.

Finalment pel que fa a la codificació, és destacable l'ús que Fabra fa de la unitat de significació *resoldre* en el text del (24/10): en primer lloc, perquè implica que hi havia un problema —i ja hem comentat que la planificació s'origina en la necessitat de resoldre problemes—; en segon lloc, perquè l'aplica a la no-duplicació pronominal en frases amb complements circumstancials preverbals, que qualifica de «més correcta». Resoldre un problema o una qüestió és triar una norma objectiva com a normativa i les altres considerar-les falta.

Deixem la codificació. Pel que fa a l'àmbit conceptual de la norma objectiva, cal ressaltar un fragment en què Fabra (24/10) exposa un cas de normes objectives concurrents com ho fa Coseriu: «“Hem llegit en el segon capítol” [...] hauria d'ésser la construcció normal,¹⁴⁶ i no hauríem de recórrer a la inversió sinó en vista a un determinat efecte estilístic.»

Les unitats relatives a la norma objectiva són les següents: *concebre*, en parlar de *enriure's* (24/4); *dir*, en tractar de *s'ajèiem* (28/5); *escriure*, en parlar de *regraciar X d'una cosa* (17/9); *esma del propi llenguatge* (16/7); *estranya al català central*, parlant de *per a* (31/10); *habitual*, referida a *mai Ø ve* (7/7); *normal*, parlant del futur en les subordinades (11/4); *normalment expressada*, parlant del futur en les subordinades (28?/4); *no rara*, l'addició indeguda de *no* (21/4); *sentir* (percepció), en parlar de *enriure's* (24/4); *sentir* (auditiu), el 28/5; *ús*, en parlar de *vostè* (16/7); i *usat*, en parlar de *no res menys* (24/9) i *per a* davant d'infinitiu (31/10).

¹⁴⁶. Els subratllats són nostres.

9.5.2.30. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA «CONVERSA AMB POMPEU FABRA» (V/1926)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 487: «La Gramàtica d'En Blanch, sobretot, era caòtica i insuficient. [...] revelava als meus ulls que l'estat de la llengua catalana no era gens ni mica normal. Això i el tracte que tenia amb un xicot cubà, veí meu, d'una cultura superior a la meua, coneixedor de diversos idiomes, abrandaren en mi el somni de crear la gramàtica que el català, anguniosament, freturava. La meua posició, doncs, fou la defensa de la norma contra l'anarquia.»

P. 488: «Ella [*l'Ensayo de gramàtica del catalán moderno*] és el resultat de la meua indignació davant l'anarquia lingüística. Em limitava, en contraposició a la Gramàtica d'En Blanch i Bofarull, a exposar, sistemàticament, el dialecte central.

[...] Tant la Gramàtica [*Ensayo de gramàtica del catalán moderno*] com la campanya [de *L'Avenç*] anaven de cara a la modernització de la llengua. Declararem la guerra a l'arcaic.»

P. 489: «A les tares adquirides per la llengua durant els segles de decaïment literari, venien a afegir-se'n de noves. Més vergonyoses, per tal com eren volgudes. La llengua s'engavanyava d'arcaïsmes [*sic*] revessos i de neologismes malfargats. Tot, però, dins una mètrica i una construcció purament castellanès, que tothom acceptava com a bones.

[...] El que causa més estupefacció, no obstant, és la multiformitat assolida per la llengua escrita.

[...] Sembla que, en preocupar-nos d'acostar la llengua literària moderna a l'antiga ens contradiguéssim nosaltres mateixos. Res d'això. Vèiem en l'antic elements purificadors del lèxic i sobretot de la sintaxi.»

P. 490: «Crèiem viable el nostre propòsit per tal com entre la llengua antiga i la moderna no hi havia hagut encara una veritable diferenciació.»

P. 491: «La meua evolució s'ha aturat i concretat, finalment, en la manera actual de plantejar el problema de la depuració de la llengua: cal estudiar bé la llengua viva, cal estudiar bé la llengua antiga. [...]

—Tant la llengua viva com la llengua antiga, però, tenen els seus perills amagats. Dialectalismes i arcaïsmes han d'ésser emprats amb seny i cautela, i amb la pretensió que s'incorporin a la llengua literària. Àdhuc en el diàleg fotogràfic. L'autor s'exposa en aquest cas a què el diàleg dialectal envaeixi la seva prosa. Aleshores embafa i perjudica, com un excés de folk-lore. I, no obstant, per què entestar-se en la fotografia? Com si un diàleg entre pagesos de l'Empordà no pogués ésser bell sense dialectalismes.

Quant als mots arcaïcs, és condició indispensable copsar-ne el sentit i la manera de lligar-los. [...] Quin dubte hi ha que alguns arcaïsmes d'ara fa deu anys han deixat d'ésser-ho, per obra i gràcia de llur reincorporació? [...]

[...] Som en un període de convalescència del nostre idioma. Tota innovació, per tant, ha de fer-se “sub-judice”, a reserva que es provi la seva eficàcia.

Teoria democràtica de la norma

[...] El gramàtic per si sol i “a priori” no pot imposar res. És impossible, des d'un gabinet de treball, de preveure i abastar tots els casos pràctics. De vegades la solució donada a un cas determinat resulta violenta. El gramàtic, aleshores, no ha d'encastellar-se com un déu indiscutible, ans al contrari: atenuar la violència, desfer-la si és necessari.»

P. 492: «Jo mateix no sabia establir una norma abans de sotmetre-la a aquella prova d'eficàcia. Deixo sempre que els nostres escriptors l'experimentin i decideixin, en definitiva, la seva viabilitat. No tots els escriptors poden ajudar-me, no obstant. Els veig dividits en tres grups, dels quals només el tercer pot servir-me: en l'un hi ha aquells escriptors, escorrialla de l'anarquia del vuit cents, que [...] per comoditat s'erigeixen en defensors dels seus propis defectes. En un altre grup, potser més perniciosos que el primer, hi ha aquells escriptors que davant una construcció o un mot que els sembla una millora de la llengua no s'aturen a considerar si és o no viable [...]. Finalment, en un tercer grup [...] hi ha els escriptors ponderats, creadors i rectificadors, que no oblidin mai la responsabilitat pròpia.

[...] L'assaig que quatre o cinc anys d'èxit consolida, hauria d'esdevenir regla inflexible. Que poguéssim dir, aleshores: el qui no fa això o no ho fa així, comet senzillament una falta de gramàtica. El meu ideal fóra que, gràcies a aquest mecanisme, arribéssim on ha arribat, sense Acadèmia, Anglaterra. Si més no, ens estalviaríem, immunes, les atzagaiades de qualsevol gramàtic.

[...] El més endarrerit, indubtablement, encara, és la sintaxi, com tot el que té relació íntima amb el pensament [...] Però aquest endarreriment és lògic si recordem l'estat a què havia davallat l'idioma, i si tenim en compte el bilingüisme actual. [...] La nostra tasca depuradora és feixuga, per tal com subsisteixen les causes d'impuresa.»

En aquesta entrevista trobem sobretot informació relativa a l'operació de codificació: sobre criteris de codificació, sobre la relació entre codificació i vehiculació, sobre la relació entre codificació i norma objectiva, i sobre les causes de l'endarreriment de la depuració de la sintaxi. També parla Fabra de les conseqüències de la vehiculació.

Pel que fa als criteris de codificació, aquell sobre el qual el Mestre s'estén més és el de la historicitat. Després de l'afirmació tallant «Declararem la guerra a l'arcaic» (pàg. 488), ell mateix la matisa: «Sembla que, en preocupar-nos d'acostar la llengua literària moderna a l'antiga ens contradiguéssim nosaltres mateixos. Res d'això. Vèiem en l'antic elements purificadors del lèxic i sobretot de la sintaxi» (pàg. 489). Justifica, doncs, el criteri d'historicitat del redreçament del català, tant més que «entre la llengua antiga i la moderna no hi havia hagut encara una veritable diferenciació» (pàg. 490). Per aquest motiu, «cal estudiar bé la llengua antiga» (pàg. 491).

Uns altres criteris sobre els quals el lingüista gracienc fa, si més no, afirmacions generals són el de l'acceptabilitat, el de la funcionalitat prospectiva i el de l'avaluació de la prova d'ús: a la pàgina 490 diu que «crèiem viable [*acceptabilitat*] el nostre propòsit per tal com entre la llengua antiga i la moderna no hi havia hagut encara una veritable diferenciació». I després explica com el té en compte: «El gramàtic per si sol i “a priori” no pot imposar res. És impossible, des d'un gabinet de treball, de preveure

[*funcionalitat prospectiva*] i abastar tots els casos pràctics. De vegades la solució donada a un cas determinat resulta violenta [*avaluació de la prova d'ús*]. El gramàtic, aleshores, no ha d'encastellar-se com un déu indiscutible, ans al contrari: atenuar la violència, desfer-la si és necessari» (pàg. 491) i «jo mateix no sabia establir una norma abans de sotmetre-la a aquella prova d'eficàcia [*avaluació de la prova d'ús*]. Deixo sempre que els nostres escriptors l'experimentin i decideixin, en definitiva, la seva viabilitat» (pàg. 492). Amb aquestes afirmacions entrem alhora en la relació entre codificació, vehiculació i l'avaluació de la prova d'ús: en paraules fabrianes, «l'assaig que quatre o cinc anys d'èxit consolida, hauria d'esdevenir regla inflexible. Que poguéssim dir, aleshores: el qui no fa això o no ho fa així, comet senzillament una falta de gramàtica» (pàg. 492). Fragment, on, a més, podem deduir una definició de *regla* i de *falta de gramàtica*: la regla seria un assaig consolidat per l'èxit i la falta de gramàtica, la desviació respecte a un assaig consolidat per l'èxit.

I, encara dins del criteri de l'acceptabilitat, denuncia l'actitud d'«aquells escriptors que davant una construcció o un mot que els sembla una millora de la llengua no s'aturen a considerar si és o no viable» (pàg. 492).

Veiem un cop més la importància dels escriptors «ponderats, creadors i rectificadors, que no obliden mai la responsabilitat pròpia» (pàg. 492). Creiem que aquesta afirmació fabriana no es correspon amb el títol en negreta, «Teoria democràtica de la norma», amb què la revista encapçala aquesta part de l'entrevista. En la tipologia de criteris de correcció d'Otto Jespersen, el criteri democràtic es refereix a l'ús de tota la comunitat, i el literari, al dels escriptors. Per tant, creiem que Fabra exposa el criteri literari de correcció i no el democràtic: potser el periodista fa servir el mot *democràtic* per deixar clar que Fabra no imposa res i escolta altres opinions.

Tornant als criteris de codificació, cal dir que la resta de criteris presents en l'entrevista hi són merament al·ludits: la implantació («cal estudiar bé la llengua viva», pàg. 491), la pertinència semàntica i la gramatical («Quant als mots arcaics, és condició indispensable copsar-ne el sentit i la manera de lligar-los», pàg. 491), la funcionalitat

prospectiva i l'avaluació de la prova d'ús («Tota innovació, per tant, ha de fer-se “sub-judice”, a reserva que es provi la seva eficàcia», pàg. 491) i la genuïtat («elements purificadors [...] sobretot de la sintaxi», pàg. 489, i «la nostra tasca depuradora és feixuga», pàg. 492).

Pel que fa a les relacions entre la norma objectiva i la codificació, a la pàgina 487 declara que a final del segle XIX «l'estat de la llengua catalana no era gens ni mica normal», afirmació en què aquest adjectiu s'ha de referir per força a una situació d'estabilitat comparada amb la de les altres llengües. Però no pot deixar de tenir relació amb l'accepció prescriptiva d'aquesta unitat de significació, ja que a final del segle XIX una llengua normal era la que s'usava normalment però que tenia una normativa establerta. A la frase següent ho deixa clar: somiava «crear la gramàtica que el català, anguniosament, freturava. La meva posició, doncs, fou la defensa de la norma contra l'anarquia». Però, per aconseguir-ho, calia partir de la norma objectiva: a l'*Ensayo de gramática del catalán moderno* exposa «sistemàticament el dialecte central» (pàg. 488) i més endavant (pàg. 491), ja hem dit que postula que «cal estudiar bé la llengua viva».

L'última informació d'aquesta entrevista sobre la codificació es refereix a les causes que Fabra veu en l'endarreriment de la codificació de la sintaxi (pàg. 492): les característiques pròpies d'aquesta part de la llengua, «que té relació íntima amb el pensament»; però, d'una altra banda, «l'estat a què havia davallat l'idioma», i, encara més, «el bilingüisme actual. [...] La nostra tasca depuradora és feixuga, per tal com subsisteixen les causes d'impuresa».

En l'àmbit de l'operació de la vehiculació, a la pàgina 489 recorda que «a les tares adquirides per la llengua durant els segles de decaïment literari, venien a afegir-se'n de noves. Més vergonyoses, per tal com eren volgudes. La llengua s'engavanyava d'arcaïsmes [*sic*] revessos i de neologismes malfargats».

9.5.2.31. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1927

En aquests textos hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

6/2/1927: ? : «Indubtablement ha millorat molt el català als nostres diaris, però encara de tant en tant hi trobem, en les seccions traduïdes del castellà, defectuositats de les que tants cops hem denunciat, filles de la precipitació amb què es fa la traducció dels telegrams, telefonemes, etc. [...]

Sots, preposició, ha desaparegut de la llengua vivent reemplaçat totalment per *sota*, com *sens* davant de *sense*; però això no és obstacle perquè persisteixi en un cert nombre de locucions prepositives (com *sens* en *sens dubte*), tals com *sots capa de* [...]» [SRomUB: 261]

17/2/1927: ? : «La regla segons la qual les oracions que fan l'ofici d'un complement preposicional han d'ésser introduïdes amb la simple conjunció *que*, es troba molt sovint infringida per la major part dels escriptors catalans.

[...] I què s'oposa, en aquests dos exemples, a la consideració de la regla catalana de construcció de les oracions completives? [...]

[...] Hi ha casos, es dirà, en què la construcció sense preposició no és gens escaient, però, gairebé sempre, és quan ja no ho és àdhuc amb la preposició: “Invitant-los que assisteixin a una conferència” no és gaire escaient. Però tampoc ho és: “Invitant-los a què assisteixin a una conferència”. I és que ací, en lloc d'una oració completiva calia recórrer a una frase d'infinitiu: “Invitant-los a assistir a una conferència.”» [SRomUB: 290]

25/2/1927: ? : «Moltes vegades hem assenyalat els perills que comporta l'adopció d'un mot o d'un gir estranys a la llengua parlada. [...] tan bé els sona [a la gent] *Mai no hi hem anat* (correcte) com *No mai hi hem anat* (dolent) [...]

Pensem, encara, en el que ha passat amb *llur*, que trobem a vegades usat amb referència a un sol posseïdor [...], o amb *ço*, amb què alguns expressen el neutre de l'adjectiu (*ço important*), o amb *no res menys*, que tan sovint trobem emprat com a conjunció adversativa. I, si algun dia triomfava el criteri de substituir tot *que* subjecte per *qui*, tremolem de pensar els *que* complements i els *que* conjunció que hom trobaria reemplaçats per *qui*! És clar que això no vol dir que s'hagi de renunciar a l'addició del *no* omès en el llenguatge parlat, ni a l'ús de *llur* o de *ço*, ni que s'hagués de desistir de canviar en *qui* tot *que* en el cas que aquesta innovació fos jutjada encertada. Però ens aconsella evidentment de pensar-nos-hi molt abans de llançar-nos a proposar qualsevol innovació sintàctica.» [SRomUB: 877]

17/3/1927: ? : «Trobàvem, un d'aquests dies, un *por lo delicado de la cuestión* traduït per un *pel delicat de la qüestió*.

Un mot o un gir habituals han estat jutjats inacceptables i s'ha trobat el seu reemplaçant o reemplaçants: una cosa cal encara: saber dur la substitució a la pràctica. En aquesta darrera fase d'una innovació té una gran importància el fet que el reemplaçant sigui un o n'hi hagi més d'un. [...] Proposeu [...] de bandejar l'article *lo* neutre: com que ací no hi ha un reemplaçant únic, bo per a tots els casos, l'eliminació de *lo* resulta ésser altament difícil. En aquest cas hi ha una tendència a emprar en tots els casos un mateix reemplaçant.» [SRomUB: 204]

17/6/1927: ? : «Quan hom proposa el bandejament d'algun mitjà d'expressió manllevat, sovint la gent es lamenta d'haver-hi de renunciar; els sembla gairebé impossible de prescindir-ne, i la seva falta implica, segons ells, una greu llacuna de la llengua, sense considerar que molts cops el tal mitjà és també completament estrany a llengües com l'italià i el francès. En canvi, veiem a molts desapropiar mitjans d'expressió de la pròpia llengua quan aquests són estranys a l'espanyol, reemplaçant-los gairebé sistemàticament per les perífrasis a què es veu obligada de recórrer aquesta llengua, mancada d'aquells mitjans d'expressió.» Posa l'exemple del pronom *hi*. [SRomUB: 793]

20/7/1927:¹⁴⁷ ? : «En els temps d'obligació [...] i en el perfet perifràstic [...], hom pot adjuntar els pronoms febles a l'auxiliar [...] o posposar-los a l'infinitiu [...]; i és un fet prou conegut que hi ha gent del poble que fa les dues coses alhora [...]. És clar que aquesta construcció ha d'ésser curosament evitada en la llengua escrita. Però, com que és una falta en què ni tan solament incorren en la llengua parlada la gent d'una mica de cultura —els quals àdhuc se'n burlen quan la senten en boca d'algú—, no és estrany que els gramàtics no li hagin sortit al pas, creient que cap escriptor no cometrà, escrivint, allò que blasma quan ho sent a dir a algú del poble.» [SRomUB: 794]

20/7/1927: ? : «[...] si en una proposició negativa [...] “Res de transcendental passa a la comèdia” havia de mudar-se en “Res de transcendental no passa a la comèdia”: “No res de transcendental passa a la comèdia” és molt pitjor que la construcció que es tractava d'esmenar. Per aquest desgraciat procediment de correcció, d'un home valent de qui diem *Res l'espanta*, el corrector diria *No res l'espanta*, que vol dir precisament tot el contrari [...]» [SRomUB: 814]

21/7/1927: ? «Pot discutir-se si, al costat de la construcció *en entrar jo*, és convenient l'acceptar [*sic*] *a l'entrar jo*: el que sembla indiscutible és la licitud de la primera d'aquestes construccions; i sobretot és un fet que la gran majoria dels escriptors actuals s'ha decantat de fa temps a favor d'ella i l'usa avui amplament. Ara bé, el fet d'acceptar aquesta construcció, [*sic*] porta una conseqüència: la inadmissió de la preposició *en* com a introductora d'un infinitiu complement [...]

Aquesta substitució de *a* a *en* davant els infinitius complements ja ve aconsellada per la forta tendència del català a favor de *a* en aquesta classe de complements, tendència que palesen els innombrables casos en què, en frases del llenguatge familiar, hom oposa l'infinitiu introduït amb *a* [a]l nom o pronom introduït amb *en* [...], malgrat que la influència castellana s'oposa a aquest desenvolupament del català modern. Si, però, tenint en compte l'ús antic de les dues preposicions *a* i *en* davant l'infinitiu complement i els casos en què la llengua parlada vacil·la [...] i àdhuc prefereix *en* (en opinió nostra, per influència castellana), algun escriptor dubtés a bandejar *en* com a introductor de l'infinitiu complement, el fet d'acceptar la construcció *en entrar jo* (en substitució o al costat de *a l'entrar jo*) l'hauria de portar a no admetre sinó *a* en el cas d'ésser l'infinitiu un complement i no un circumstancial, puix que, altrament, s'exposa, si el context no ho evita, que el lector prengui per una determinació circumstancial allò que ell ha escrit com un complement del verb principal.» [SRomUB: 783]

En aquestes *Converses* hem trobat sobretot informació relativa a l'operació de codificació. També n'hem trobat —encara que molta menys— sobre l'elaboració i sobre la norma objectiva.

Pel que fa a la codificació, destaca la informació sobre criteris. En el text del 25/2, en el qual el lingüista gracienc afirma que la transgressió del que hem anomenat criteri de pertinència gramatical (*llur* referit a un sol posseïdor, ço davant d'adjectiu, *no res menys* adversatiu i *qui* subjecte) «aconsella evidentment de pensar-nos-hi molt abans de llançar-nos a proposar qualsevol innovació sintàctica», creiem que és una altra manifestació del criteri de la garantia d'ús pertinent.

¹⁴⁷. Aquesta *Conversa* i la següent porten la mateixa data manuscrita.

I llegint la *Conversa* del 20/7 amb el número 794 de la caixa del Seminari de Romàniques de la Universitat de Barcelona, en la qual el Mestre afirma que «com que és una falta [la proclisi i l'enclisi simultànies del mateix pronom en una forma verbal] en què ni tan solament incorren en la llengua parlada la gent d'una mica de cultura — els quals àdhuc se'n burlen quan la senten en boca d'algú—, no és estrany que els gramàtics no li hagin sortit al pas, creient que cap escriptor no cometrà, escrivint, allò que blasma quan ho sent a dir a algú del poble», hem cregut que manifesta el criteri de l'adequació a una concepció estilística: es considera que la codificació concerneix només determinats registres, generalment distingits per un cert nivell de formalitat, i es releguen a registres no codificats les formes percebudes com a inadequades per als primers.

A continuació hi ha més criteris en dos textos, l'un en la *Conversa* del 17/6 i l'altre en la del 21/7. En la primera *Conversa*, el Mestre, en un raonament general, blasma la reacció que alguns tenen quan es bandeja un mitjà d'expressió «manllevat» (genuïnitat), es descriu un recurs comú a l'italià o al francès (analogia amb altres llengües) o quan «veiem a molts desapropiar mitjans d'expressió de la pròpia llengua quan aquests són estranys a l'espanyol» (especificitat).

En el text del 21/7, Fabra elabora un raonament complex en el qual té en compte cinc criteris diferents. Defensa la «licitud» —criteri de la pertinència gramatical— de *en* davant d'infinitiu tempocausal, basant-se en l'adopció majoritària que n'han fet els escriptors —implantació—, per la qual cosa creu perillós admetre alhora aquesta construcció en els infinitius complements —distintivitat—, atribueix a castellanisme la construcció de *en* amb infinitiu complement —genuïnitat—, retreu l'ús antic de *en* davant d'infinitiu tempocausal —la historicitat— i rebutja la coexistència de les dues construccions pel perill de males interpretacions —distintivitat.

Hi ha tres textos en què avalua la prova d'ús: dos (el del 6/2, amb reflexions generals, i el del 17/2, parlant de la caiguda de les preposicions) sobre la implantació de les

propostes i un (el del 17/3, parlant de *lo* però també amb reflexions generals) sobre la pertinència de l'ús.

Pel que fa a les formes desaconsellades, tornem a trobar la denúncia de les traduccions precipitades d'algunes seccions dels diaris com a vies d'entrada de faltes específiques (6/2) i trobem alguns casos de formes desaconsellades ponderades. Hi ha quatre unitats de significació que ens remeten a les formes rebutjades sense èmfasi: *mai no hi hem anat* és «correcte» (25/2), *no mai hi hem anat* és «dolent» (25/2), molts escriptors «infringeixen» la regla d'omissió de les preposicions davant de *que* (17/2), i és «pitjor» *No res de transcendental passa* (20/7 SRomUB 814) que *res de transcendental passa* (20/7 SRomUB 814) —que queda, doncs, com una forma secundària, si més no, més secundària que l'anterior. Com a forma rebutjada amb rigor, hi ha la proclisi i enclisi simultània a una forma verbal del mateix pronom, que ha de ser «curosament evitada» (20/7 SRomUB 794).

Deixant la codificació i entrant en l'àmbit de l'elaboració, hi ha un text (6/2), en el qual el Mestre distribueix dues formes concurrents (*sota* i *sots*) circumscriuint la segona a una llista de locucions preposicionals. I en un altre text (17/2), ofereix una alternativa quan la construcció de *que* sense preposició no és «escaient»: la construcció amb un infinitiu.

Per acabar el comentari d'aquestes *Converses*, només ens resta exposar la informació sobre el concepte de *norma objectiva*. Destaca en primer lloc el text del 17/6, consistent en una reflexió general sobre el grau de castellanització de la norma de determinats parlants. Diu així:

«Quan hom proposa el bandejament d'algun mitjà d'expressió manllevat, sovint la gent es lamenta d'haver-hi de renunciar; els sembla gairebé impossible de prescindir-ne, i la seva falta implica, segons ells, una greu llacuna de la llengua [...]. En canvi, veiem a molts desapropiar mitjans d'expressió de la pròpia llengua quan aquests són estranys a l'espanyol [...]»

És tan profunda la castellanització de la gent que tot «mitjà d'expressió» català que divergeixi d'un de castellà és vist com a estrany.

D'altra banda, hem trobat dues unitats de significació que remeten a la norma objectiva: *estrany a la llengua parlada* i «tant sona a la gent», totes dues en el text del 25/2.

9.5.2.32. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «CONVERSES FILOLÒGIQUES» DE L'ANY 1928

En aquests textos hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

19/1/1928: ?: «Moltes regles gramaticals seran, així, recordades, i no hi haurà perill que ho siguin inoportunament, puix que, quan enunciem una vegada més una regla, serà a propòsit d'una falta constatada en alguna publicació, prova segura de la seva ignorància per part d'algú, i d'algú, precisament dels qui, escrivint per al públic, tindria el deure de saber-la.

No deixarem per això d'ocupar-nos de tant en tant de les qüestions de lèxic i de sintaxi que van contínuament suscitant-se [...]» [SRomUB: 684]

28/1/1928: ? «No podem pas esperar de veure els diaris catalans alliberats de les faltes greus de llenguatge que hi constatem avui en tanta abundància, mentre una gran part de llur text sigui una traducció del castellà feta a correu en el moment mateix de compondre el diari.

En una traducció així no hi ha temps material de copsar el significat de cada frase i, llavors donar-li forma catalana, i es tradueix mot a mot sense parar-se a considerar si la frase resultant és correcta o vol dir el mateix que la castellana o àdhuc si vol dir alguna cosa.

El traductor, en possessió d'una sèrie d'equivalències que ell té establertes entre tals mots castellans i tals mots catalans, acostuma a traduir invariablement cada mot castellà per un mateix mot català. Així, *apoyar* [...] *fué* [...]

A vegades, amb la pressa, l'indueix a establir una equivalència la semblança exterior entre el mot a traduir i un mot català que significa tota una altra cosa». Dóna *alcance/encalç* i *traer/treure*.

«Però altres vegades ni tan solament encerta a donar al mot a traduir una forma catalana, i així apareixen en les seves traduccions formes com *rebelde* [...] Dins aquest cas de no-traducció del mot, recordem un exemple en què, adonant-se el traductor que en realitat deixava sense traduir un mot, el posà entre cometes. Es tractava del mot *bazo* [...]» [SRomUB: 320]

31/1/1928: ?: «Certes seccions dels nostres diaris són en el fons bilingües: els mots prou són, si no tots gairebé tots catalans, però la construcció és en absolut castellana. Són traduccions mot a mot en què són infringides les regles més elementals de la sintaxi catalana [...]; i a vegades, naturalment, resulten frases que són completament intel·ligibles [...] reproduïda la frase castellana, hom entén el que era impossible d'entendre en la traducció catalana.» [SRomUB: 863 [mecnografiada]]

10/2/1928: ?: «En una exposició que no comporta cap moviment afectiu de l'autor (l'enunciació d'una veritat científica, la descripció d'un procés físic o químic, etc.), l'ús freqüent de les inversions constitueix una veritable barroeria. Un lector francès o anglès restaria estupefacte de trobar-se amb una prosa tan moguda [...] contrastant estranyament amb la naturalesa de l'assumpte tractat. [...] tortura la frase [...] no podria pas imaginar que tot aquell trasbals que el meravella no és una cosa volguda, com sia cosa que l'assumpte tractat comporta perfectament l'ordenació gramatical dels mots en el moment de portar-los al paper. [...] és degut [...] al fet que l'escriptor al qual ja acuden els pensaments prou desordenadament va escrivint els termes de la proposició en el mateix ordre que se li ocorren les idees sense fer el menor treball de reordenació, com ignorant que hi ha un ordre gramatical dels mots dins la proposició. La seva prosa no es veu, així, alliberada d'un element subjectiu que constitueix una veritable nosa per al lector, que es veu obligat a seguir el pensament de l'autor en una fase encara a superar de l'elaboració del seu treball. Molts escrits catalans demanen encara l'última mà que els hauria hagut de donar llur forma definitiva, on els mots apareguessin en l'ordre adequat per a produir l'efecte volgut [...]» [SRomUB: 299]

11/2/1928: ?: «¿Recordeu la campanya que es va fer temps endarrera contra els gerundis desadverbialitzats? Va donar els seus fruits: es notà tot seguit una disminució considerable d'aquelles horribles frases de gerundi que [...] denoten un fet posterior (que, correctament, no pot ésser expressat sinó per una segona proposició independent de la primera). [...] El fet de trobar-lo a fora és posterior a la meua anada [a la frase *Vaig anar a casa seva trobant-lo a fora*], i ha d'ésser, doncs, expressat en una proposició a part [...] Doncs bé, cal reconèixer que la millora iniciada arran d'aquella campanya, fou una millora passatgera [...] ¿Serà inútil que sol·licitem de nou l'atenció dels nostres escriptors envers aquests gerundis? Remeiar-los no és pas difícil: no cal sinó posar un xic d'atenció als gerundis que segueixen el verb del qual depenen.» [SRomUB: 744]

21/2/1928: ?: «No recordem exemples antics del verb *regraciar*, si no és construït amb un complement directe de cosa i un complement indirecte de persona [...] Els moderns, reprès el verb, el construeixen habitualment amb un complement directe de persona i un complement de cosa [...]. *Regraciar* ve, llavors, a ésser l'equivalent del *remercier* francès. No sabríem desaprovar aquesta construcció, àdhuc suposant que fos completament estranya al català antic: el verb, donada la seva formació, no repugna aquella significació ni per tant aquesta construcció, i d'altra banda, aquesta permet d'expressar en un sol mot la idea de *donar les gràcies* [...]. En tot cas, *regraciar* és preferible al *remercier* que usen alguns. Cap guany, en canvi, no representa per a la llengua el canvi de construcció que alguns fan amb el verb *blasmar* [...] a dir *blasmar d'algú* [...] Ací el canvi de construcció sembla únicament motivat pel fet que amb el *blasmar* hom reemplaça un *dir mal* que hom té en el pensament: el *blasmar*, llavors, apareix amb la mateixa preposició que posaríem darrera d'un *dir mal* [...]. Equipareu, en canvi, *blasmar* amb un *censurar* [...], i llavors us sortirà la construcció justa [...]. Compareu amb el francès: *blâmer quelqu'un* [...]» [SRomUB: ?]

26/2/1928: ?: «Indubtablement els encarregats de traduir els telegrams castellans tenen les seves instruccions encaminades a evitar determinats castellanismes. [...] Però fixeu-vos que el *lo* a evitar és sistemàticament reemplaçat per *el*. [...] Què cal fer allavors [*sic*]? Reemplaçar la regla única per tantes regles com traduccions diverses pot tenir el mot a evitar. [...] convé que, entre les instruccions donades al traductor, n'hi hagi una que digui: una tal frase (i tal i tal altra d'anàlogues) es tradueix per tal frase (i tal altra i tal altra). Les instruccions, en casos com el del mot *lo*, tenen de recaure sobre la frase en bloc [...] En el cas de *lo*, la substitució sistemàtica de *lo* per *el*, dóna a vegades frases absurdes i intel·ligibles, com *el bona que és* [...]» [SRomUB: 725]

2/3/1928: ?: «[...] *Vaig a fer* és sens dubte una combinació de mots perfectament catalana quan hi té el mateix valor que té en una frase com *vaig a casa*. Però és dubtós que es pugui dir el mateix quan *vaig, vas, etc.*, perdut el seu valor de “transportar-se d’un indret a un altre”, hi és emprat com un mer auxiliar de temps, la frase prenent el valor d’un futur immediat de l’altre verb, com quan diem *vas a escarmentar-te*, que té tot l’aire d’una combinació emmanllevada.

Quant a *estar fent*, és clar que és acceptable, però és evident que se n’abusa. És una frase que el català ha usat tostemps més aviat amb circumspecció [...] El català [...] usa millor el verb simple que la perífrasi en qüestió, i tenia certament raó Mn. Clascar quan blasrava la substitució habitual d’una frase com *vam arribar quan dinaven* per la frase *vam arribar quan estaven dinant.*» [SRomUB: 223-224]

6/3/1928: ?: «[...] l’*anar a fer* que condemnàvem [...] Quan el verb *anar* hi vol dir “transportar-se d’un lloc a un altre”, la combinació és, no cal dir-ho, perfectament acceptable [...]. També és correcta quan el verb *anar* hi està usat en sentit figurat [...]

Una llengua que, com el català, posseeix la perífrasi *vaig escarmentar-me* amb la valor d’un pretèrit, es comprèn que repugni una perífrasi com *vaig a escarmentar-me* amb la valor d’un futur [...] Malgrat l’existència del perfet perifràstic [...], es comprèn la possibilitat d’una combinació com *vaig a fer* [...] quan la idea de *anar* [...] és ben present en el *vaig* [...]» [SRomUB: 225]

9/3/1928: ?: «No condemnem en absolut la perífrasi *estar fent*. Però és ben cert que fins aquests darrers anys l’extensió del seu ús en la llengua parlada era lluny d’èsser la que té en espanyol *estar haciendo*. [...] s’usa [...] àdhuc en aquells casos en què res no perd la llengua no indicant-la [la continuïtat] expressament, per tal com ja es desprèn clarament del context. [...] Però es tracta, ací, d’una pertorbació difícilíssima de combatre. [...] exemples de *estar fent* que, contrastats amb les frases resultants de substituir-hi la perífrasi pel simple verb *fer*, sonaven indubtablement com a menys genuïnament catalans.» [SRomUB: 226]

3/4/1928: ?: «“Guanyaren F. i J. amb un *score* que demostra el renyida que fou la lluita.” Heus ací una frase que seria del tot inintel·ligible si, en llegir-la, no reemplaçéssim *el renyida* per *lo renyida*. [...]

Creure que es pot sempre evitar *lo* reemplaçant-lo per *el*, porta a construccions lamentables com les del passatge transcrit.» [SRomUB: 205-206 [mecanografiada]]

17/4/1928: ?: «[...] la construcció catalana [...] *com és de renyida* [...] *com és renyida* [...], omisió [de la preposició *de*] que creiem admissible sempre que la subordinada és de tal naturalesa que no són possibles, sense equivaler-se, un *com* modal i un *com* intensiu.» [SRomUB: 207]

19/4/1928: ?: «Fa ja temps que s’establí com a regla que els verbs que demanen un complement substituïble pel pronom *hi* [...] s’han d’enllaçar amb el seu complement mitjançant la preposició *a* quan aquest és un verb en infinitiu [...] La regla en qüestió és sovint negligida pels nostres escriptors, sense adonarse’n [*sic*] que la fa indispensable el sol fet d’acceptar-se l’infinitiu precedit de *en* en les determinacions circumstancials [...]» [SRomUB: 780]

4/5/1928: ?: «[...] un aspecte de la construcció que fins ara hem més aviat negligit: ens referim a l’ordre dels mots dins la proposició. És fàcil constatar en el català escrit actual un nombre exorbitant d’inversions immotivades. [...] en català [la inversió] apareix com una construcció normalíssima [...] així com en aquestes llengües [anglès i francès] la inversió és sempre motivada, en català alterem a cada pas l’ordre gramatical dels mots sense que cap motiu d’ordre estilístic en justifiqui la inversió.

[...] dins les habituds estilístiques del català actual, no tindria res d’estrany que aquesta proposició aparegués tragirada així: “la morfologia, la precedeix la sintaxi”.» [SRomUB: 297]

6/5/1928: ? «Normalment, en l'oració expositiva l'únic membre que va davant el verb [...] és el subjecte [...] però el català abusa d'aquesta inversió fins al punt que sembla que l'anteposició del circumstancial al verb hi sigui la construcció normal, i la posposició, l'excepció. [...] Aquesta construcció [la inversió], és clar, no és en absolut condemnable; però d'acceptar-la excepcionalment, com un recurs estilístic, a usar-la podríem dir sistemàticament, com fan molts, hi ha una distància enorme. I això últim és el que cal combatre si no volem que el català aparegui en un pla d'inferioritat respecte a les llengües germanes.» [SRomUB: 298]

15/5/1928: ?: «“Del projecte n'és l'autor el Sr. X.”

Heus-ací un exemple d'una construcció tan freqüent avui en la nostra prosa [...] té una ordenació de mots tan antigramatical, que hom es veu gairebé obligat a posar una falca al verb perquè la proposició no sembli incompleta. Convertim normalment una frase com “el projecte, del qual és autor el Sr. X” [...]

[...] ¿Què s'ha guanyat invertint l'ordre dels mots en el grup “ l'autor del projecte”? Afeixugar la frase [...]

Esforcem-nos, doncs, a no fer inversions inútils. Defugint-les, evitarem la munió de mots falques que tant enfastiguen la nostra prosa [...] construccions tan antigramaticals com és la d'expressar dues vegades un complement » [SRomUB: 302]

20/5/1928: ?: «Els dos grans defectes de la prosa catalana actual són la freqüència de les inversions i la tendència a encabir en una sola proposició allò que naturalment hauria d'ésser expressat per mitjà de dues o més proposicions independents. [...]

La causa principal de l'abundància de gerundis incorrectes és aquesta dèria de fer frases llargues [...]» [SRomUB: 304]

29/5/1928: ?: «[...] hi ha qui defensa l'hipèrbaton i els llargs enfilalls de frases i oracions subordinades, que, segons ell, donarien a l'estil vigor, energia i amplitud. Però, en realitat, si en la prosa actual trobem tan abundantment tota mena d'inversions i un predomini aclaparador de la subordinació sobre la coordinació, tot això no és pas volgut: es deu simplement al fet que molts no tenen ni idea d'algunes de les qualitats que ha de tenir un escrit perquè es pugui considerar ben redactat.» [SRomUB: 305]

1/6/1928: ?: «Diferents vegades hem combatut, sense èxit, l'ús de la perífrasi *va a fer* en el sentit d'un simple futur.» [SRomUB: 750]

12/6/1928: ?: «Indubtablement els castellanismes sintàctics són dels més difícils d'extirpar. Si es tracta de bandejar un mot foraster del qual s'ha trobat el substitut adequat, basta denunciar-lo i indicar aquest substitut, perquè tot seguit hom vegi operar-se una reducció en l'ús d'aquell mot, i sovint no tarda a ésser del tot bandejat. Àdhuc en el cas en què la substitució ofereix la dificultat de no poder-se fer per mitjà d'un sol substitut [...], no solament no per això deixa el mot foraster d'ésser aviat bandejat, sinó que, després d'un període més o menys llarg de substitucions errònies, acaben per emprar-se correctament els seus substituïts. ¡Però quan es tracta d'un castellanisme sintàctic, quant lentament s'opera la seva eliminació! ¡I quines recaigudes no sofreix de tant en tant! Recordem el cas del *doncs* causal, de l'adjectiu *demés*, del relatiu compost *el que*. [...]» [SRomUB: 879-880 [mecanografiada]]

28/6/1928: ?: «[...] mentre la llengua literària no es vegi completament alliberada del *doncs* causal, no és solament justificat, sinó que és indispensable de parlar-ne [...]

Els qui avui, escrivint, empen més o menys sovint el *doncs* causal poden dividir-se en dues categories: [...] gent [...] que ignora la qüestió; [...] els que [...] en el moment que els ve un *doncs* a la ploma, no es recorden de deturar-se a examinar si és bo o dolent.» [SRomUB: 272]

29/6/1928: ?: «El *doncs* causal és potser la tara més greu de la llengua literària actual, pitjor, sens dubte, que el gerundi abusiu. [...] hi ha un altre mitjà de combatre'ls[: que] es proposessin seriosament de combatre'ls aquells per les mans dels quals han de passar els escrits a publicar: els directors i redactors en cap dels diaris, els directors de les empreses editorials, els revisadors d'originals de les impremtes.» [SRomUB: 742-743 [mecanografiada]]

En aquestes *Converses* hem trobat informació relativa a les operacions de codificació i d'elaboració i sobre la norma objectiva. Quant a la codificació, hem descobert tres tipus de raonaments, hem trobat informació sobre criteris, sobre formes desaconsellades i sobre la relació amb la norma objectiva.

Els tres tipus de raonaments són els següents:

a) Raonament amb consideració de sis criteris

En el text del 21/2, parlant del verb *regraciar*, Fabra constata que els moderns l'usen amb el règim *regraciar algú d'una cosa* —criteri de la implantació—, règim que no és —transgressió de l'ús pertinent— el que tenia en català antic —historicitat—; malgrat aquesta discordança, el fet que s'adopti el règim que té el verb francès *remercier* —analogia amb altres llengües—, el fet que *regraciar* amb aquest règim és més econòmic que *donar les gràcies* —simplicitat— i que, en qualsevol cas és millor que *remercier*, manlleu del francès —genuïnitat—, fan que el Mestre accepti aquest règim de *regraciar*.

b) Raonament amb consideració de quatre criteris

En el mateix text del 21/2, parlant del verb *blasmar*, Fabra constata que «alguns» l'usen amb el règim *blasmar d'algú* —criteri de la implantació—, sobre el model de *dir mal d'algú* —manca de pertinència gramatical—; però dona com a orientació del seu ús el paradigma de *censurar algú* —homogeneïtat paradigmàtica—, com ja fa el francès *blâmer quelqu'un* —analogia amb altres llengües.

c) Raonament amb consideració de dos criteris

En el text del 9/3, parlant de les perífrasis de *estar* amb gerundi, Fabra constata que no s'usaven tant com en castellà, denuncia que ara s'usen més per influència del castellà —criteri de la genuïnitat— i afirma que el català no sempre necessita —distintivitat— l'expressió explícita de la continuïtat que representen.

Pel que fa als criteris de codificació i compleció, a banda dels que Fabra té en compte en els raonaments, hi ha els següents en aquests textos. En set textos avalua l'èxit de propostes: en cinc, n'avalua la implantació (el 19/1 i el 12/6 amb reflexions generals, i el 11/2, el 19/4 i el 29/6, parlant de qüestions concretes) i en dos, la pertinència de l'ús (3/4 i 28/6).

Quant al criteri de la distintivitat, el 19/4 el té en compte en postular que cal fer servir la construcció «*a*+infinitiu» quan l'infinitiu és un complement i reservar la mateixa construcció amb la preposició *en* per expressar una relació tempocausal. També el té en compte el 6/3 per rebutjar la perífrasi de futur «*anar a* + infinitiu», que es confondria amb un temps tan usat com el perfet perifràstic.

El 26/2 rebutja aquestes perífrasis també per què són emmanllades (genuïnitat).

Sobre les formes desaconsellades, d'entrada cal consignar que en quatre *Converses* el Mestre n'apunta causes possibles: té en compte la ignorància de la regla corresponent —el 19/1, com a reflexió general; el 28/6, tractant del *doncs* causal— i el mateix 28/6 també parla de la inconsciència dels redactors.

Però, sobretot, la font inexhaurible de faltes són les traduccions mecàniques, precipitades, mot a mot. Diu el 28/1:

«No podem pas esperar de veure els diaris catalans alliberats de les faltes greus de llenguatge que hi constatem avui en tanta abundància, mentre una gran part de llur text sigui una traducció del castellà feta a correu en el moment mateix de compondre el diari.

En una traducció així no hi ha temps material de copsar el significat de cada frase i, llavors donar-li forma catalana, i es tradueix mot a mot sense parar-se a considerar si la frase resultant és correcta o vol dir el mateix que la castellana o àdhuc si vol dir alguna cosa.»

I el 31/1 afirma:

«Certes seccions dels nostres diaris són en el fons bilingües: els mots prou són, si no tots gairebé tots catalans, però la construcció és en absolut castellana. Són traduccions mot a mot en què són infringides les regles més elementals de la sintaxi catalana [...]; i a vegades, naturalment, resulten frases que són completament intel·ligibles [...] reproduïda la frase castellana, hom entén el que era impossible d'entendre en la traducció catalana.»

En el terreny de la ponderació de les formes desaconsellades que denuncia el Mestre, en aquests textos hi ha les següents. Són formes secundàries, la perífrasi *com és* amb adjectiu —«admissible» (17/4)— i el verb *remerciat*—al qual és «preferible» *regraciat* (21/2). Entre les faltes, rebutja sense èmfasi l'abús de la perífrasi de *estar* amb gerundi (26/2 i 9/3) i la perífrasi de futur *anar a* amb infinitiu (1/6). Són rebutjats amb èmfasi la duplicació pronominal en frases amb complements circumstancials preverbals —«tan antigramatical» (15/5), les inversions i les oracions allargassades amb gerundis —són «grans defectes» (20 i 29/5)—, la construcció «*el* + adjectiu + *que és*» —«frase absurda i inintel·ligible» (26/2), «lamentable» (3/4)— i el *doncs* causal — «la tara més greu de la llengua literària» (28/6).

Pel que fa a l'operació d'elaboració, en el text del 6/5 té en compte d'una manera general el criteri de l'analogia amb altres llengües. En aquest text adverteix del perill de practicar habitualment i sense finalitat estilística l'ordre no neutre dels elements de la frase, ja que això comportaria la pèrdua de caràcter estilístic d'aquesta alteració. La pèrdua d'aquest recurs posaria el català en una situació d'inferioritat respecte a altres llengües.

Deixem les operacions de planificació del corpus i passem a parlar, breument, de la informació sobre el concepte de *norma objectiva*. El primer que destaca són els tres textos —4 i 6/5, i 10/2— en els quals Fabra fa la distinció coseriuana entre construccions concurrents en el sentit que una és la «normal» i l'altra o altres adquireixen un valor «estilístic»: l'ordre neutre dels elements de la frase hauria de ser la construcció normal, i l'ordre alterat, hauria de respondre a un efecte estilístic volgut.

I en tres textos el lingüista gracienc fa servir unitats de significació o fragments que remetent al camp semàntic de la norma objectiva. El 2/3 afirma que la perífrasi de futur amb *anar a* i infinitiu «*té l'aire* d'una combinació emmanllevada» i que el català «ha usat tostemps amb circumspecció» la perífrasi de *estar* amb gerundi. El 9/3 afirma que hi ha casos d'aquesta perífrasi que són «menys genuïnament catalans» que els corresponents amb verb sense formar perífrasi. I el 4/5 denuncia que en «habituds

estilístiques del català» actual una construcció com *la morfologia, la precedeix la sintaxi* sigui habitual.

9.5.2.33. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES *CONVERSES FILOLÒGIQUES* DE 1919-1928

Tal com hem fet en els capítols anteriors, assagem ara d'oferir una visió general de la concepció de la codificació sintàctica a les *Converses filològiques*.

Malgrat que, sobretot, el que més trobem és una concepció fabriana implícita de la codificació sintàctica, hi ha uns quants textos en què explícitament el Mestre ofereix una visió teòrica i general sobre els diferents aspectes de la codificació sintàctica.

Així, si seguim l'estructura que hem seguit en el comentari de la informació trobada en les *Converses*, podem destacar els fragments de caràcter general que apliquen les operacions de codificació i d'elaboració¹⁴⁸ i els que manifesten la concepció que el lingüista de Gràcia tenia de la norma objectiva i el sistema.

9.5.2.33.1. Informació més rellevant sobre la codificació sintàctica a les *Converses filològiques*

En el terreny de la codificació, els grans blocs d'informació pertinent són els criteris que Fabra fa servir —combinats en raonaments o d'una manera aïllada—, els raonaments que trobem a les *Converses* i la concepció general de les formes desaconsellades de sintaxi i la ponderació que en fa.

¹⁴⁸. No hem sabut veure en aquests textos cap fragment relatiu a la selecció.

9.5.2.33.1.1. Els criteris de codificació sintàctica a les *Converses filològiques*

Hi ha reflexions diverses sobre la necessitat expressiva, reflexions que sense constituir un criteri específic, tenen a veure amb el criteri de la funcionalitat, i que porten a preferir les formes o construccions que satisfan una necessitat expressiva de la llengua estàndard. És una reflexió que considerem que Fabra té en compte en defensar la necessitat de la passiva en català (*Conversa* del 17/12/1922), quan reclama que es valori si un arcaisme o un neologisme representen una millora o no (*Conversa* del 17/6/1926) i quan justifica la construcció *regraciar algú d'alguna cosa* (*Conversa* del 17/9/1926).

En relació amb aquests criteris hem trobat la informació següent a les *Converses*:

a) El criteri de la garantia d'ús pertinent, en virtut del qual «es prefereixen les formes que més difícilment donaran lloc a problemes de pertinència estructural durant el procés de vehiculació». És un criteri que Fabra té en compte en la *Conversa* del 25/2/1927: la transgressió —condemnable— del criteri de pertinència gramatical en diferents casos (*llur*, «ço+adjectiu», *no res menys* i *qui* subjecte) «aconsella evidentment de pensar-nos-hi molt abans de llançar-nos a proposar qualsevol innovació sintàctica». Fa una reflexió sobre la garantia d'ús pertinent el 4/2/1920:

«Quan un mot arcaic pot reemplaçar un mot corrent en totes les seves accepcions, la substitució no [...] pot donar lloc a construccions defectuoses»

b) El criteri de l'adequació a una concepció estilística, en virtut del qual es considera que la codificació concerneix només determinats registres, generalment distingits per un cert nivell de formalitat, i es releguen a registres no codificats les formes percebudes com a inadequades per als primers.

És un criteri que Fabra té en compte en la *Conversa* del 20/7/1927 (SRomUB 794):

«En els temps d'obligació [...] i en el fet perifràstic [...], hom pot adjuntar els pronoms febles a l'auxiliar [...] o posposar-los a l'infinitiu [...]; i és un fet prou conegut que hi ha gent del poble que fa les dues coses alhora [...]. És clar que aquesta construcció ha d'ésser curiosament evitada en la llengua escrita. Però, com que és una falta en què ni tan solament incorren en la llengua parlada la gent d'una mica de cultura —els quals àdhuc se'n burlen quan la senten en boca d'algú—, no és estrany que els gramàtics no li hagin sortit al pas, creient que cap escriptor no cometrà, escrivint, allò que blasma quan ho sent a dir a algú del poble.»

c) Sobre el criteri de la implantació, Fabra fa algunes observacions generals que val la pena comentar. Així, el 30/12/1922 estableix clarament la relació entre l'estudi de la norma objectiva i la codificació:

«Les defectuositats que les generacions esdevenidores constataran en el català actual són de tres menes.

N'hi ha segurament que són encara insospitades. Així com, a mesura que avançava l'obra de depuració de la llengua, havem anat descobrint defectes en què tots incorríem en els primers temps de la renaixença [*sic*], així és de creure que, prosseguint aquella obra, formes i construccions que avui tenim per bones seran temps a venir considerades com a defectuoses i bandejades de la llengua.

Una altra mena de defectuositats són aquelles de què tenim ja coneixença, però que esperen encara la solució que ha de venir a remeiar-les. D'aquestes pensàvem tractar exclusivament en les nostres converses, sia donant compte de les solucions tot just trobades, sia suscitant la col·laboració dels nostres escriptors posant-los les qüestions a resoldre. [...]»

Fins en un determinat moment, l'estudi de la norma ha permès rebutjar unes construccions i prescriure'n unes altres, i ha aconsellat no pronunciar-se sobre unes altres. Aquest estudi, en el futur, potser modificarà aquestes decisions.

El Mestre té en compte aquest criteri —relatiu al criteri de la funcionalitat constatada— en 64 *Converses*: la primera, en parlar del *doncs* causal (1/XII/1919), i l'última, també en tractar del *doncs* causal, el 29/6/1928.¹⁴⁹

¹⁴⁹ El té en compte en parlar del *doncs* causal (1/XII/1919, 15/IX/1923, 29/6/1928), de *res* en sentit positiu (6/XII/1919, 14/XII/1919), de *quin* relatiu (21/XII/1919, 23/XII/1919), de *perquè* (9/I/1920, 15/XI/1922), de la caiguda de preposicions (13/I/1920, sense data repr. per Rafel 1983: 242, 2/XII/1922, 5/IX/1923), de les preposicions *per* i *per a* (19/I/1920, 21/I/1920, 6/IX/1923), de *a* i *en* amb locatius (23/I/1920, 24/I/1920, 12/IV/1920, 14/IV/1920, 8/IX/1923), de *a* i *en* amb infinitiu complement (19/IV/1920, 9/IX/1923, 31/I/1924, 8/4/1926, 21/7/1927, 19/4/1928), de *li'n* (6/V/1920), de les preposicions *en* i *a* davant de complement indirecte (27/I/1920), de pleonasmes en oracions de relatiu (15?/XII/1922), de les preposicions *en* i *a* davant de demostratiu (10/I/1923), dels tractaments (*senryor*) (*En*) (23/I/1923, 9/1/1925), de *qual* (25/I/1923), de la forma dels adverbis en *-ment* coordinats (15/II/1923), de l'omissió de *no* (22/III/1923, 23/III/1923), de *de* amb infinitiu subjecte (20/V/1923, 12/IX/1923, 5/2-11/1925), de la supressió de la conjunció *que* (27/V/1923), de la locució conjuntiva *per ço que* (16/VI/1923), de l'imperfet d'indicatiu en les proposicions condicionals (23/VIII/1923), del futur en les proposicions subordinades (24/VIII/1923, 11/4/1926), de *no res menys* (18/IX/1923), de *més* i *mes* (19/IX/1923), de *els hi* (29/IX/1923), de *demés* (6/10/1923), de construccions com *se'l donaré* (20/X/1923), de *d'estant de* (28/X/1923), de *estar* (7/XI/1923, 15/XI/1923), de *qui* subjecte (31/I/1924,

La concepció fabriana sobre la relació entre norma i codificació és explícita en el text del 23/8/1923, on arriba a predir que un ús arbitrari però arrelat pot arribar a ser una regla:

«Ara, si la totalitat o la gran majoria dels escriptors actuals, creient avantatjós per a la llengua que aquesta posseís, com el francès, les dues formes *qui* i *que*, es possessin arbitràriament a usar rigorosament *qui* com a subjecte i *que* exclusivament com a complement directe, i aquesta innovació del llenguatge escrit aconseguís penetrar en el parlar d'un nombre considerable de catalans, llavors i solament llavors podria venir el gramàtic i establir una regla gramatical que proscrivís l'ús de *que* com a subjecte, i llavors i solament llavors tindria un sentit això de dir que *qui* és més gramatical que no pas *que*, o millor dit que, en funció de subjecte *qui* és sols gramatical, i l'ús de *que* constitueix una falta de gramàtica.»

Però encara més concloent és la *Conversa* del 10/9/1924:

«Diu el nostre amic Ferran i Mayoral: “Però és evident que, en gramàtica com en tota cosa, el costum —qui pot ésser a voltes la perpetuació d'un vici o simplement d'una negligència— no basta a justificar una regla. Si és just i necessari atendre aristotèlicament als fets, no cal oblidar la valoració platònica, l'eventual esmena dels fets segons un ideal de perfecció. Vora les raons de costum convindria també en gramàtica pensar en les raons de la raó, del gust, de la bellesa, de la cultura”.

D'acord. Però els mitjans d'esmenar els fets —i Ferran i Mayoral ho reconeix així sens dubte— ens els ha de donar la llengua mateixa. [...]»

Entre les nombrosíssimes unitats de significació relatives a la relació entre la codificació —establiment d'una norma prescriptiva explícita— i norma —com a norma objectiva o conjunt de tries respecte al sistema efectivament realitzades— que Fabra fa servir, cal dedicar una atenció especial a les que formen la família lèxica *norma/normal/normalment*. El primer fet destacable és que hi ha fragments en què el lector no sap si el Mestre fa descripció o prescripció; és el cas del text de l'1/12/1919:

«Una defectuositat de la llengua escrita, que, malgrat la seva difusió dins aquesta, no ha aconseguit encara passar a la llengua parlada, està ara en perill d'introduir-s'hi i d'arrelar-s'hi en donar-la com una construcció normal a lectors que es troben en una edat en què encara no està ben fixada en llur esperit la valor tradicional de moltes paraules.»

També és destacable que en cinc textos (22/10/1920, 2/1/1923, 24/10/1926, 4/5/1928, 6/5/1928) el Mestre estableix una oposició entre construccions sinònimes segons la qual una és «normal» i l'altra adquireix un «valor estilístic», tal com també estableix

23 i 26/8/1924, 13/IX/1924), fent una reflexió general (10/IX/1924, 19/1/1928, 12/6/1928), de *dos/dues* (16/5/1925), de l'ús de *d'on* com a relatiu possessiu (27/6/1925), de la construcció *regraciar algu d'a. c.* (17/9/1926, 21/2/1928) i del «gerundi desadverbialitzat» (11/2/1928)

Eugenio Coseriu (1952: 83-84):¹⁵⁰ per Fabra l'ordre neutre dels elements de la frase ha de ser la construcció normal i qualsevol alteració ha de tenir una finalitat estilística.

També cal destacar tres *Converses* en les quals el lingüista gracienc apel·la a la noció d'un sistema o estructura que permetria o permet determinades construccions, les quals, però, no s'han realitzat efectivament com a norma: ho fa en parlar de l'ús de la preposició *a* davant de complement directe (8/4/1920), la concordança del participi passat (29/6/1920) i l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* (s. d.).

A banda d'aquests textos de reflexió general, Fabra usa unitats de significació relatives a la norma objectiva en 116 *Converses* —la primera vegada l'1/12/1919; l'última, el 6/5/1928— en tractar de qüestions concretes.¹⁵¹

¹⁵⁰. Recordem que Coseriu afirma que «entre las variantes de un esquema sintáctico permitidas por el sistema, una puede considerarse como la realización normal en la lengua dada, mientras que las demás, o son anormales, o adquieren normalidad sólo en una determinada convención estilística.»

¹⁵¹. Ho fa en parlar de les locucions *per tal com* (causal) i *per tal que* (final) (11/1/1920), la caiguda de les preposicions (13/1/1920, 5/9/1923, 17/2/1927), de les preposicions *per* i *per a* (19/1/1920, 21/1/1920, 22/1/1920, 15/11/1922, 6/9/1923, 31/10/1926), de les preposicions *en* i *a* davant de locatius (23/1/1920, 24/1/1920, 4/2/1920, 10/1/1923, 8/9/1923), de les preposicions *en* i *a* davant de complement indirecte (27/1/1920, 8/4/1920, 1/12/1922), de la preposició *a* davant de complement directe (8/4/1920, 1/12/1922, 21/10/1925), de les preposicions *en* i *a* davant d'infinitiu (12-14/4/1920, 19/4/1920, 9/9/1923, 31/1/1924, 8/4/1926, 21/7/1927), de la combinació *li'n* (6/5/1920), de l'omissió de *no* (22-23/3/1923, 22/5/1923, 7/7/1926), de la distinció entre *qual* i *quin* (25/1/1923, 29/10/1925), del tractament *senyor ø* (23/1/1923), de la coordinació d'adverbis en *-ment* (15/2/1923), de la preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe (28/1/1920, 5/4/1920, 20/5/1923, 12/9/1923, 5/2-11/1925, 18/10/1925), de l'omissió de *que* (26/11/1922, 27/5/1923), de *per ço que* (16/6/1923), de l'indicatiu imperfecte en les condicionals (26/3/1920, 23/8/1923), de la conjunció *doncs* (1/12/1920, 20/2/1923, 2/6/1923, 15/9/1923, 29/10/1925), de la locució *no res menys* (18/9/1923, 24/9/1926), de construccions com *exigí'ls-hi/-los-hi* (29/9/1923), de *demés* (6/10/1923), de construccions com *se'l donaré* (20/10/1923), de la locució *d'estant de* (28/10/1923), de l'ús de *estar per ser* (16/7/1920, 7 i 15/11/1923), de la distinció entre *qui* subjecte i *que* subjecte (23 i 26/8/1924, 13/9/1924, 19/9/1924), del relatiu possessiu i de *llur* (10/9/1924, 19/9/1924), de l'article nominal *en* (9/1/1925), de *dues* (16/5/1925), del relatiu *d'on* genitiu (27/6/1925), del futur en les subordinades (6/12/1922, 27/10/1923, 11/4/1926, 28/4/1926), de la construcció *regraciar algú d'alguna cosa* (17/9/1926, 21/2/1928), la construcció *blasmar algú d'alguna cosa* (21/2/1928), del subjuntiu imperfecte pel condicional compost (16/12/1922), *lo* neutre (21/5/1920), el pronom *li* per la combinació *l'hi* (22/4/1920), la combinació dativa *els hi* (18/2/1920, 8/12/1922), en general (25/5/1920, 1/4/1923, 22/5/1923, 28/7/1925, 16/7/1926), la construcció *com més... més* (9/11/1920), la perífrasi *tenir que* (21/4/1920), la concordança del participi passat (26/5/1920), la locució *tota vegada que* (5/2/1920), combinacions pronominals no correctes (20/2/1920), la preposició *de* en locucions com *davant* (28/1/1920), la preposició *de* adjectius com *tant* (28/1/1920), la combinació pronominal *se les donaré* (9/12/1922), la distinció aqueix/aquest (30/12/1922), el conjunt *el mateix* coref (21/12/1922), duplicacions pronominals en oracions de relatiu (15/12/1922, 16/1/1923), del verb *haver-hi* sense el pronom (22/5/1923), del verb *ser per anar* (17/1/1923), duplicacions pronominals en oracions amb elements desplaçats (2/1/1923), la preposició *fins* davant de demostratiu (11/4/1923), del pronom *les* datiu (19/1/1923), del canvi de *gens* per *res* (25/3/1923), de la concordança de *haver-hi* en plural (12/6/1923), del relatiu possessiu *que* (21/8/1923), del pronom *ço* davant d'adjectiu (25/3/1923), la perífrasi «*estar+gerundi*» (16/11/1923, 25/4/1925, 26/2/1928, 9/3/1928), dels arcaïsmes deguts al desig d'escriure en un català acurat (26/4/1923), dels castellanismes flagrants (26/4/1923), del pronom *ell* amb

d) Fabra fa una declaració programàtica el 18/11/1919 de consideració sistemàtica del criteri d'historicitat, en afirmar que la llengua antiga és una font de solucions a la castellanització de la llengua actual. I la repeteix en altres *Converses*. En la del 13/7/1924 afirma que «És sobretot al recobriment de mots, de girs i d'expressions del català medieval, que el català d'avui deu la seva superioritat incontestable sobre el parlar encongit i provincià que era el català en iniciar-se la renaixença literària [...] la coneixença del català antic [...] sobretot ens ha fornint els mitjans de redreçar la nostra sintaxi permetent de reemplaçar per construccions catalanes les innombrables construccions que la nostra llengua havia anat manlllevant a la llengua espanyola».

És un criteri que Fabra té en compte en 77 *Converses* —la primera vegada el 18/11/1919; l'última, 21/2/1928— en qüestions concretes.¹⁵²

preposició per *en* o *hi* (22/6/1923, 12/3/1924), les perífrasis «*deixar/quedar* + participi passat» i «*venir/estar* + gerundi» (25/4/1925), la preposició *de* en construccions com *un de negatiu* (18/10/1925, 29/10/1925), el gerundi no adverbial (29/10/1925), el verb *enriure's* de (24/4/1926), del pronom *es* per *ens* (28/5/1926), addició indeguda de *no* (21/4/1926, 25/2/1927), del mot *vostè* (16/7/1926), la perífrasi «*anar a* + infinitiu» de futur (26/2/1928), l'ordre dels elements de la frase (4/5/1928).

¹⁵². Ho fa en sengles reflexions generals (18/11/1919, 13/7/1924), parlant de *la qual cosa* (29/XII/1919), una referència general a l'arcaisme (2/12/1919, 7/12/1919, 17/12/1919), en defensar l'ús del pronom *res* positiu amb valor positiu (6/XII/1919, 15/12/1919), en recomanar la lectura assídua d'autors medievals (28/12/1919), en proposar l'ús del pronom relatiu neutre *què* (30/12/1919, 20/12/1923), de la conjunció *perquè* (9/I/1920), de *per tal que* i *per tal com*, i *per què* relatiu neutre (11/I/1920), en tractar de la caiguda de preposicions (13/I/1920), de *per* davant d'infinitiu (20-22/I/1920, 24/2/1923, 6/9/1923), de *perquè* (22/I/1920), de les preposicions *en* i *a* davant de locatiu (23/I/1920, 24/I/1920, 10/1/1923, 8/9/1923), de les preposicions *en* i *a* davant de complement indirecte (27/I/1920), de *llur* (4/II/1920, 10/9/1924), de la locució *tota vegada que* (5/II/1920, 3/7/1923, 4/10/1923), de la combinació *la hi* (23/II/1920), de la construcció *on que* (10/3/1920), de les distincions *aquest/aqueix* i *ací/aquí* (16/3/1920), de les construccions *en/per esguard de* (20/3/1920), de l'indicatiu imperfet en subordinades condicionals (26/3/1920, 23/8/1923), del futur en les subordinades (27/3/1920, 11/4/1926, 28?/4/1926), de la combinació *l'hi* (27/4/1920), de la combinació *n'hi* (6/5/1920), de l'article *lo* neutre (19-20/5/1920), de la construcció *al més* (21/5/1920), de l'ús de *venir* (15/7/1920), de la duplicació pronominal en frases amb elements desplaçats (22/10/1920), de la preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe (27/10/1920, 20/5/1923, 12/9/1923, 5/2-11/1925), de la construcció *com més... més* (9/11/1920), del mot *cosa* coreferent de tota una oració (s. d.), de l'omissió de *que* (26/11/1922, 27/5/1923, 5/9/1923), del verb *ser* auxiliar (17/12/1922), del tractament *senyor o* (23/1/1923), de la coordinació d'adverbis en *-ment* (15/2/1923), de l'omissió de *no* (22/3/1923), de *per ço que* (16/6/1923), del futur en les subordinades (24/VIII/1923), de *puix* (15/9/1923), de *no res menys* (18/9/1923, 4/10/1923), de *més/mes* (19/9/1923), de *posat que* (4/10/1923), de *demés* (6/10/1923), de *d'estant de* (28/10/1923), de la distinció entre un relatiu *que* complement directe i un *qui* subjecte (23 i 26/8/1924, 13/9/1924), del relatiu possessiu (10/9/1924, 8/4/1925, 27/6/1925), de *a no ser que* (15/5/1925), de *dos/dues* (16/5/1925), de certs verbs arcaics (26/6/1925), de *no res menys* (24/9/1926), de les preposicions *a* i *en* davant d'infinitiu (21/7/1927) i de *regraciar a algú una cosa* (17/9/1926, 21/2/1928).

e) Fabra fa dues afirmacions generals en sengles *Converses* que es poden relacionar amb el criteri de la distintivitat —relatiu al criteri de la regularitat. En el text del 13/12/1923 presenta la distintivitat com una tendència que es manifesta en la llengua:

«A vegades, quan un mot ha sofert dues evolucions divergents, la llengua s'empara de les dues formes resultants i, donant a cadascuna d'elles una significació diferent, en fa en realitat dos mots distints. La llengua hi surt guanyant, puix que, en lloc d'un sol mot amb dues accepcions distintes, posseeix dos mots, un per a cadascuna d'aquestes accepcions.»

I en el del 13/9/1924 considera ocasionalment la distintivitat com una condició de «superioritat»:

«una llengua que posseeix un *qui* subjecte i un *que* complement directe (francès) és superior en aquest punt a una llengua que no posseeix sinó un *que* subjecte i complement directe (castellà).»

És un criteri que el Mestre té en compte en 63 *Converses* —la primera vegada l'1/XII/1919; l'última, 19/4/1928— en qüestions concretes.¹⁵³

f) El lingüista gracienc té en compte el criteri de l'adequació etimològica en les *Converses* del 23 i 24/1/1920, quan afirma que la possibilitat que la preposició *en* introdueixi el terme d'un moviment ja la tenia el seu ètim llatí *in*, i del 15/VII/1920,

¹⁵³. Ho fa en en parlar del *doncs* causal (1/XII/1919), perquè un mateix mot no pot expressar alhora dues idees contràries (causalitat i conseqüència), de la supressió de *no* en determinades oracions (15/XII/1919), de distingir sistemàticament en «l'estil epistolar» entre *ací* i *aquí* (7/XII/1919, 16/3/1920), de la construcció *la qual cosa* (30/12/1919), de *perquè* (9/I/1920), de les locucions *per tal que* i *per tal com* (11/1/1920, 15/11/1922), de *per* i *per a* (22/I/1920, 31/10/1926), de *en* i *a* davant de locatius (23/I/1920, 24/I/1920), de *en* i *a* davant de complement indirecte (27/I/1920), de les combinacions pronominals (18/2/1920, 20/2/1920, 23/2/1920, 29/4/1920, 30/4/1920, 4/5/1920), de *aquest* i *aqueix* (16/III/1920, 28/XII/1922), de la distinció «fet segur / fet probable» en la tria entre subjuntiu present i futur en les subordinades (26/3/1920, 6/12/1922, 28?/4/1926), de la preposició *a* davant els infinitius complements (19/IV/1920), de la combinació *li'n* (6/V/1920), de *els qui treballem* (6/12/1922); de *els hi* (8/XII/1922); de rebutjar el verb *ser* com a auxiliar de verbs transitius (17/12/1922); de *qual* i *quin* (25/1/1923), de la preposició *amb* amb el valor de *a* o *en* (14/3/1923); de la no-omissió de *no*, (22/3/1923, 31/8/1923); de *com a* (11/IV/1923); de la distinció entre *per que* i *perquè* (29/5/1923); de la distinció entre *doncs* inicial i medial (2/6/1923); de la locució *per ço que* (16/6/1923); de *tota vegada que* (3/7/1923, 4/10/1923); ús de *puix* (15/9/1923), de *no res menys* (18/9/1923); de *més/mes* (19/9/1923); de la distinció entre «*a* + infinitiu complement» i «*en* + infinitiu temporal» (19/4/1920, 9/9/1923, 31/1/1924, 8/4/1926, 21/7/1927, 19/4/1928); del futur en les subordinades (24/VIII/1923); de *ço* i *açò* (22/9/1923); de *demés* (6/X/1923); de *estar* (7/XI/1923); de la diferència entre *sinó* i *si no* (21/12/1923); de la distinció sistemàtica entre un relatiu *que* complement directe i un *qui* subjecte (23 i 26/8/1924); del relatiu possessiu (21/8/1923, 10/9/1924), de *llur* (10/9/1924); de la construcció *d'on* genitiva (27/6/1925), del gerundi de posterioritat (22/9/1925), de les traduccions mecàniques mot a mot (27/9/1925), de *no res menys* (24/9/1926); de la perífrasi «*anar a* + infinitiu» (6/3/1928); i de la perífrasi «*estar* + gerundi» (9/3/1928).

quan afirma que «[...] aquest sentit de *venir* [«caminar de acá para allá»] [...] és [...] clàssic (ja el tenia el *venire* llatí)».

g) El criteri que nosaltres hem anomenat de pertinència gramatical, d'acord amb el qual «es rebutgen les alteracions de les propietats de les formes lingüístiques introduïdes per desconeixement». És un criteri que Fabra té en compte en 34 *Converses* —la primera vegada el 23/I/1920; l'última, 21/2/1928— en qüestions concretes,¹⁵⁴ però que també formula d'una manera general. Així, el 24/4/1923, fa una exposició general, amb tres exemples, d'aquest criteri:

«Ja sabem com és perillosa la introducció en la llengua literària d'un mot que no sigui l'equivalent exacte del mot usual que tractem de combatre: prou advertireu una i cent vegades que aquell mot pot reemplaçar aquest solament en l'accepció A; però si aquest posseeix, ultra l'accepció A, les accepcions B, C, etc., no tardareu a trobar exemples del nou mot usat en alguna d'aquestes accepcions. Quan es posà en voga *llur*, sorgiren tot seguit expressions com *l'home i llur fill*; quan, més recentment, s'ha posat en ús el mot *ço*, han aparegut tot seguit expressions com *ço útil* [...]
Anàlogament: advertiu que no és convenient de suprimir la partícula *no* davant el verb d'una proposició negativa quan el precedeix algun dels mots *ningú* [...]; i podeu estar segurs que molts interpretaran el vostre advertiment en el sentit que, darrera *ningú* [...] el verb ha d'anar acompanyat constantment de l'adverbi *no*, i usaran *no* sense parar esment si la proposició és o no negativa.»

I encara en el text del 4/10/1923:

«Un fet freqüent, quan es reintrodueix en la llengua una conjunció antiga, és que molts li donen una valor diferent de la que realment tenia.»

I el 17/6/1926 afirma: «És millor renunciar a un mot que usar-lo malament».

h) Té en compte en 2 *Converses* el criteri de la intel·ligibilitat en qüestions concretes: *la qual cosa* (30/12/1919), i *si doncs no* (15/5/1925).

¹⁵⁴. Ho fa en parlar de les qüestions següents: ús de les preposicions *en* i *a* davant de locatiu (23 i 24/I/1920), ús de les preposicions *en* i *a* davant de complement indirecte (27/I/1920), ús de la construcció *ço que* (4/II/1920), la distinció entre *l'hi* i *li* (22/4/1920 i 7/8/1923), ús del pronom *hi* (28/10/1922), la «força pronominal de tot pronom relatiu (15°/12/1922), ús incorrecte de *el mateix* (21/12/1922), pronoms feorts referits a inanimats (22/VI/1923), ús de *els hi* (9/8/1923), l'«extensió arbitrària» de *per a* +davant d'infinitiu (6/9/1923), ús de *puix* (15/9/1923), ús de la construcció «*ço*+adjectiu» (22/9/1923), ús dels verbs amb els complements que els pertoquen (26/6/1925), ús de *doncs*, *quin* relatiu i *no res menys* (17/6/1926), ús del verb *regraciar* (17/9/1926), *no res menys* (24/9/1926); del *d'on* genitiu (21/2/1928), ús de *llur* (4/2/1920), de la correspondència unívoca entre pronoms i complements (20/2/1920), de *per ço que* (16/6/1923), de *tota vegada que* (3/7/1923 i 4/10/1923), de *d'estant de* (28/10/1923), de *ser* i *estar* (7/11/1923), de *d'on* (8/4/1925 i 27/6/1925), de *llur* (25/2/1927) i de *a* i *en* davant d'infinitiu (21/7/1927).

i) Té en compte en 3 *Converses* el criteri de la simplicitat en qüestions concretes: en parlar del tractament *senyor* (23/1/1923), de la construcció *d'estant de* (28/X/1923) i de la construcció *regraciar algú d'alguna* (21/2/1928).

j) Pel que fa al criteri de l'acceptabilitat, el Mestre fa una afirmació general el 4/II/1920, que es pot relacionar amb el que ell mateix anomena «condicions de viabilitat»:

«Quan un mot arcaic pot reemplaçar un mot corrent en totes les seves accepcions, la substitució no ofereix cap dificultat [...]»

A banda d'aquesta afirmació general, el té en compte en 4 *Converses* —la primera vegada el 6/10/1923; l'última, el 17/9/1926— en qüestions concretes.¹⁵⁵

k) Entrant en el criteri de l'autonomia, el lingüista gracienc fa una declaració programàtica de consideració del criteri de la genuïnitat en la primera *Conversa*, la del 18/11/1919, anunciada explícitament pel títol que hi posa:

«PER LA PURESA DE LA LLENGUA. ELS CASTELLANISMES

L'obra de redreçament del català literari és sobretot una obra de descastellanització.

[...] Els castellanismes del català modern són incalculablement més nombrosos que no permet d'albirar un examen superficial de la llengua. [...]

En aquestes notes diàries tractarem de donar una idea de com és gran el nombre de castellanismes de la llengua actual i de demostrar així la necessitat de recórrer abundantment a l'arcaisme, posat que no vulguem acontentar-nos amb una depuració soma de la llengua, consistent en la sola extirpació dels castellanismes més aparents.»

En tres *Converses* (25/5/1920, 9/12/1923 i 17/6/1927) té en compte la castellanització de la sintaxi en general. Destaca la tercera:

«Quan hom proposa el bandejament d'algun mitjà d'expressió manllevat, sovint la gent es lamenta d'haver-hi de renunciar; els sembla gairebé impossible de prescindir-ne, i la seva falta implica, segons ells, una greu llacuna de la llengua, sense considerar que molts cops el tal mitjà és també completament estrany a llengües com l'italià i el francès. En canvi, veiem a molts desapropiar mitjans d'expressió de la pròpia llengua quan aquests són estranys a l'espanyol, reemplaçant-los gairebé sistemàticament per les perífrasis a què es veu obligada de recórrer aquesta llengua, mancada d'aquells mitjans d'expressió.»

I té en compte el criteri de la genuïnitat en 57 *Converses* —la primera vegada el 18/11/1919; l'última, el 9/3/1928— en qüestions concretes.¹⁵⁶

¹⁵⁵. Ho fa en parlar de *demés* (6/10/1923), del relatiu possessiu i *llur* (10/9/1924), de *qui* subjecte i *que* complement directe (13/9/1924) i de *d'on* genitiu (27/6/1925).

¹⁵⁶. Ho fa en parlar de la conjunció *perquè* (9/I/1920), de *de en* i *a* davant de locatius (23/I/1920, 24/I/1920, 8/IX/1923); de *per a que* (10/I/1920); de *per* i *per a* davant d'infinitiu (21/I/1920, 15/XI/1922,

l) Encara dins del criteri de l'autonomia, el Mestre fa unes quantes afirmacions generals relatives al criteri de l'especificitat. El dia 13/12/1922 afirma que «la sintaxi d'una llengua es diferencia d'una altra per la suma de fets aparentment insignificants».

En la *Conversa* de l'1/4/1923, defensa el criteri de depuració que busca una llengua completament alliberada de la influència espanyola, una «llengua nacional», enfront del criteri dels que s'acontentarien amb la descoberta d'un mot català per a cada mot espanyol. Aquest mateix criteri el torna a desqualificar en la *Conversa* del 5/7/1923:

«hi [sic] ha molts a qui fins desplaui (i se n'haurien més aviat d'alegrar) que el català no posseeixi un mot que correspongui exactament al mot foraster, i ho consideren gairebé com un defecte de la llengua catalana.»

En la *Conversa* del 18/2-11/1925 justifica d'una manera rotunda aquest criteri de l'especificitat:

«Quan el català presenta, amb la mateixa valor, dues construccions A i B, l'una comuna al català i a l'espanyol (A) i l'altra estranya a aquesta llengua (B), no és pel mer desig d'allunyar la nostra llengua de l'espanyola que generalment proposem de donar la preferència a la construcció B: és que si, de les dues construccions catalanes, la B, estranya a l'espanyol, ha subsistit fins als nostres dies malgrat la influència espanyola, és indubtablement perquè tenia arrels pregones en la llengua, i val per tant la pena d'envigorir-la en front [sic] de la A, que si no féssim res en favor de la B, perillaria de triomfar definitivament sobre aquesta. Totes dues, A i B, poden ésser bones; però, ara com ara, la nostra preferència ha d'ésser per [sic] la B. Es dirà que per aquest camí podríem arribar a la pèrdua de la A, també catalana. No és probable; però encara que així fos, sempre seria millor haver conservat la B que la A.»

2/3/1923); de *a* davant de complement directe (7/4/1920, 1/12/1922, 21/10/1925); de *lo* neutre (19-20/5/1920); de l'ús de la preposició *de* en determinades locucions i davant d'infinitiu (28/1/1920); de l'imperfet d'indicatiu en les condicionals (26/3/1920, 23/8/1923); del futur en les subordinades (27/3/1920); de *en* i *a* davant d'infinitiu (20/4/1920, 4/XI/1922, 9/9/1923, 31/1/1924, 21/7/1927); de la concordança del participi passat (29/6/1920); de la construcció *tant més quant* (10/11/1920); de l'omissió de *que* (26/11/1922; 2/3/1923, 27/5/1923); de construccions com «el dilluns tindrà lloc» (13/XII/1922), de *el mateix*, coreferent (21/12/1922); de la construcció «article definit+ *que*» incorrecta (3/12/1922, 2/3/1923); de la coordinació d'adverbis en *-ment* (15/2/1923; 2/3/1923); de *haver-hi* (12/6/1923, 22/5/1923); de *tota vegada que* (3/7/1923); del *doncs* causal i *puix* (20/2/1923); l'ús de les preposicions davant de *que* (5/9/1923, 6/12/1924, sense data repr. per Rafel 1983: 242), les perífrasis «*venir*+gerundi» (24/3/1923, 6/12/1924) i «*quedar*+ participi passat» (24/3/1923), la construcció article neutre + adjectiu o participi passat (2/3/1923); de la perífrasi «*seguir*+gerundi», l'ordre mots, els temps verbals, la il·lació de proposicions i l'estructuració i ordenació de les clàusules (24/3/1923); de *haver-hi que*, *front a* i *amb dir que* (14/4/1923), de la preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe (20/5/1923, 5/2-11/1925); de *no res menys* (18/9/1923); de *més/mes* (19/9/1923); de *demés* (6/10/1923); de construccions com *se'l donaré* (20/10/1923); de «*estar*+gerundi» (16/11/1923, 9/3/1928); de *ell* referit a inanimats (7/III/1924, 12/3/1924); de *qui* subjecte i *que* complement directe (13/9/1924); de la construcció condicional «*de*+infinitiu» (6/12/1924); del relatiu *d'on* (8/4/1925); de *dues* (16/5/1925); de l'ús dels pretèrits indefinit i perfet (28/7/1925); del gerundi anomenat espanyol (12/9/1925, 22/9/1925); de diverses coses (27/9/1925), de *regraciar algú d'alguna cosa* (21/2/1928); i de la perífrasi «*anar a* + infinitiu» (26/2/1928).

També és significatiu el fragment del 15/9/1925:

«[...] I si la concurrència de les dues construccions, de les dues formes o de les dues paraules ha d'acabar amb el triomf de l'una d'elles, generalment serà aquesta la manllevada a la llengua forastera. Per això convé tant de destriar ben bé ço que és català de ço que és castellà: de moment, millorarà, així, el nostre català; i de retop el nostre castellà, i evitarem la pèrdua de la construcció, forma o paraula catalana [*sic*]» [SRomUB: 757]

I en les *Converses* del 19/1/1926 i del 9/6/1926 insisteix en aquest criteri:

«Els individus bilingües, per escriure correctament la llengua pròpia, cal sobretot que es fixin en les divergències d'ortografia, de sintaxi i de lèxic que presenten aquella i la llengua forastera.»

«És prou sabut que a una combinació sintàctica d'una llengua no correspon sempre una mateixa combinació en una altra llengua.»

A banda d'aquestes reflexions generals, Fabra té en compte el criteri de l'especificitat en 21 *Converses* —la primera vegada el 26/3/1920; l'última, el 21/7/1927— en qüestions concretes.¹⁵⁷

m) Fabra té en compte el criteri de l'analogia amb altres llengües en 28 *Converses* —la primera vegada el 13/1/1920; l'última, el 6/5/1928— en qüestions concretes.¹⁵⁸ En molts textos fa servir aquest criteri per fer veure que la diferència entre català i espanyol en un punt és la mateixa que entre l'espanyol i altres llengües. Ho exposa a la *Conversa* del 17/6/1927:¹⁵⁹

¹⁵⁷. Ho fa en parlar del futur en les subordinades (26/3/1920); de la concordança del participi (29/VI/1920); de l'ús de *venir* (15/7/1920); de certes expressions adverbials (13/12/1922); de *en* i *a* davant d'infinitiu (28/10/1922, 4/XI/1922, 9/9/1923, 21/7/1927); de *per* i *per a* (15/11/1922, 6/9/1923); de la preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe (20/5/1923, 5/2-11/1925); de *en* i *a* davant de locatiu (24/I/1920, 8/9/1923); de *ço* (22/9/1923); de *d'on* (8/4/1925); de *dues* (16/5/1925); del pretèrit perfect i indefinit (28/7/1925); del gerundi no adverbial (12/9/1925), de la preposició *a* amb el CD (21/10/1925); de la caiguda de preposicions (sense data, repr. per Rafel 1983: 242).

¹⁵⁸. Ho fa en parlar dels pleonasmes en oracions relatives (31/XII/1919); de *perquè* (9/I/1920); de la preposició *per* (20/I/1920, 15/XI/1922); de les preposicions *a* i *en* davant de locatiu (23 i 24/I/1920); de la preposició *a* amb el CD (7/IV/1920); de la concordança del verb amb construccions de sentit col·lectiu (sense data, repr. per Rafel 1983: 250), de les preposicions *a* i *en* davant d'infinitius (4/XI/1922); del perill d'acceptar *ser* com a auxiliar dels verbs transitius (17/12/1922), de la possibilitat hipotètica de distingir entre *qual* i *quin* interrogatius (25/1/1923), dels adverbis en *-ment* coordinats (15/II/1923); dels pronoms forts referits a inanimats (15/II/1923); de la caiguda de preposicions (5/IX/1923); de *ço* (22/9/1923), de *demés* (6/10/1923), de *qui* i *que* subjecte (23 i 26/8/1924, 13/9/1924), del relatiu possessiu i *llur* (10/9/1924), de la preposició *de* amb infinitius (3 i 5/2-11/1925); del *d'on* genitiu (27/6/1925), del gerundi de posterioritat (9/10/1925), de *blasmar algú d'alguna cosa* (21/2/1928), i de l'ordre normal i l'estilístic (6/5/1928).

¹⁵⁹. I de les *Converses* del 23/I/1920 (caiguda de preposicions davant de la conjunció *que*), 24/I/1920 (*a* i *en* davant de locatiu), 7/4/1920 (*a* davant de complement directe), 28/10/1922 (*a* i *en* davant d'infinitiu),

«Quan hom proposa el bandejament d'algun mitjà d'expressió manllevat, sovint la gent es lamenta d'haver-hi de renunciar; els sembla gairebé impossible de prescindir-ne, i la seva falta implica, segons ells, una greu llacuna de la llengua, sense considerar que molts cops el tal mitjà és també completament estrany a llengües com l'italià i el francès. En canvi, veiem a molts desapropiar mitjans d'expressió de la pròpia llengua quan aquests són estranys a l'espanyol, reemplaçant-los gairebé sistemàticament per les perífrasis a què es veu obligada de recórrer aquesta llengua, mancada d'aquells mitjans d'expressió.»

n) El criteri que nosaltres hem anomenat «adequació a una concepció lingüística», segons el qual es rebutgen les formes considerades aberrants a partir de la concepció dels funcionaments lingüístics que tenen els codificadors, és un criteri que Fabra té en compte en 9 *Converses* —la primera vegada el 31/12/1919; l'última, 7/3/1924— en qüestions concretes.¹⁶⁰

o) El criteri que nosaltres hem anomenat «homogeneïtat paradigmàtica», d'acord amb el qual es prefereixen les formes que corresponen a paradigmes més homogenis, és un criteri que Fabra té en compte en 6 *Converses* —la primera vegada el 6/5/1920; l'última, 21/2/1928— en qüestions concretes.¹⁶¹

p) L'avaluació de la prova d'ús és molt present en les *Converses filològiques*, tant amb consideracions generals com en avaluacions particulars. Pel que fa a l'avaluació de la implantació, hi ha força textos. En destaquen cinc, en què analitza l'adopció de les seves propostes en els diaris i llibres. P. ex., en el text del 5/8/1924:¹⁶²

15/11/1922 (*perquè*), 15/2/1923 (coordinació d'adverbis en *-ment*), 5/9/1923 (caiguda de preposicions davant de *que*), 3/2-11/1925 i 5/2-11/1925 (preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe).

¹⁶⁰. Ho fa en tractar diverses qüestions (6/XII/1919), en condemnar les duplicacions pronominals en les oracions de relatiu (31/12/1919 i 23/10/1920) i en les frases amb elements desplaçats (22/10/1920, 23/10/1920 i 7/3/1924), en tractar del *quin* relatiu (21/XII/1919), de la combinació *els hi* (18/II/1920), de certes combinacions (20/II/1920), de la combinació *l'hi* (22/IV/1920).

¹⁶¹. Sacrifica aquest criteri quan no accepta *n'hi* (complement directe + complement indirecte) malgrat el paradigma *el/la/els/les + hi* (6/5/1920, 18/II/1920); i el té en compte en exposar que la reducció de *fins a* a *fins* davant de demostratiu és paral·lela a la de *com a* i *per a a com* i *per* (11/4/1923), en acceptar la construcció *regraciar algú d'alguna cosa*, paral·lela a *remerciat algú d'alguna cosa* (17/9/1926 i 21/2/1928), i en prescriure la construcció *blasmar algú d'alguna cosa*, paral·lela a *censurar algú d'alguna cosa* (21/2/1928). El té en compte en parlar de *els hi* (8/XII/1922)

¹⁶². I el 30/11/1924, 12/9/1925, 9/2/1926 i 6/2/1927.

«És una cosa de no dir el bé que farien els nostres diaris si apareguessin escrits correctament, en un català lliure de castellanismes, i de faltes de gramàtica, i d'inversions i de pleonasmes inelegants. La difusió del bon català està a la mà dels que confeccionen els nostres diaris. [...] planes d'un català pitjor que el parlat, on els castellanismes més inversemblants alternen amb arcaïsmes mal usats, on són acceptades les incorreccions més grolleres de la llengua vulgar, on a cada moment apareixen faltes de construcció [...] ¿Per què no es decideixen les nostres empreses editorials a tenir un nombre suficient de bons revisadors d'originals? [...]»

En dos textos es refereix a la sintaxi en particular. P. ex., en el text del 24/5/1923:¹⁶³

«Que el català de les nostres publicacions abundi en faltes de sintaxi i en castellanismes de lèxic és fins a cert punt explicable. Però no es comprèn que hi apareguin tantes faltes d'ortografia i encara menys tantes formes verbals errònies.»

El 14/IV/1923 apunta causes de la dificultat d'implantar propostes:

«¿Què n'acabem que es vagin àrduament remeiant els castellanismes i les altres defectuositats del català modern, si la majoria dels que escriuen en català no són amatents a aprofitar-se dels resultats d'aquella tasca depuradora? [...]»

El català de les nostres publicacions més aviat empitjora. Això té una explicació en el fet que molts dels que avui hi col·laboren són gent que s'han posat adés a escriure en català sense conèixer gaire o gens la gramàtica catalana i ignorant gairebé en absolut l'obra de depuració realitzada en aquests darrers anys. I, com que no és d'esperar que aprenguin de cop i volta a escriure correctament el català, es fa imprescindible que les empreses editores es preocupin seriosament de la correcció dels originals.»

El 4/5/1924 exposa certes reaccions a les seves propostes:

«És plaent de constatar com és cada dia més general entre els catalans l'interès per l'obra de depuració de la nostra llengua. A cada moment sorgeixen nous col·laboradors; i és, encara, una causa de satisfacció el to de llurs comunicacions quan han d'expressar llur disconformitat amb alguna de les solucions proposades per nosaltres o per aquest o per aquell escriptor [...] Llurs observacions, llurs suggeriments, no poden sinó ésser ben acollits pels qui treballen assíduament en l'obra de depuració de la nostra llengua. Sempre disposats a rectificar les nostres opinions, res [*sic*] ens pot plaure més que la col·laboració dels més entesos en cadascuna de les qüestions que van suscitant-se.»

El 5/9/1925 analitza els efectes de la codificació en la llengua parlada:

«Molts són els que, tot mirant-s'hi quan escriuen en català, parlant no s'esforcen gens a llevar de llur llenguatge les defectuositats més grolleres. No pensen que pel fet de tolerar-se en el llenguatge parlat un mot o un gir dolent, correm el perill que aquest sigui reprès per la llengua escrita. Si milloren [*sic*] la llengua escrita, cal fer-ho amb la pretensió que els milloraments d'aquesta transcendeixin a la llengua parlada, sempre amb la temença que, mentre aquesta perduri plena de defectuositats i castellanismes, ha d'entrebancar fatalment la marxa ascendent de la llengua escrita: allò que diem a cada moment, forçosament traspuarà, un dia o altre, en la nostra llengua escrita. [...]»

¿[*sic*] Per què el tal literat no s'esforça a corregir-se d'aquest vici [«*tenir que*»]? [...] Els defectes, cal extirpar-los no solament de la llengua escrita, sinó encara de la llengua parlada.»

¹⁶³. I el 12/6/1928.

Avalua la implantació de propostes concretes en *Converses*, la primera el 13/I/1919, i l'última, el 29/6/1928.¹⁶⁴

Pel que fa a l'avaluació de l'ús pertinent, hi reflexiona el 17/3/1927:

«Un mot o un gir habituals han estat jutjats inacceptables i s'ha trobat el seu reemplaçant o reemplaçants: una cosa cal encara: saber dur la substitució a la pràctica. En aquesta darrera fase d'una innovació té una gran importància el fet que el reemplaçant sigui un o n'hi hagi més d'un. [...] Proposeu [...] de bandejar l'article *lo* neutre: com que ací no hi ha un reemplaçant únic, bo per a tots els casos, l'eliminació de *lo* resulta ésser altament difícil. En aquest cas hi ha una tendència a emprar en tots els casos un mateix reemplaçant.» [SRomUB: 204]

I avalua l'ús pertinent en certes qüestions, la primera l'11/1/1919, i l'última el 28/6/1928.¹⁶⁵

Com a observacions generals, tenint en compte la mesura quantitativa del nombre d'aplicacions o esments de cada criteri i la mesura qualitativa de l'explicitació o no de reflexions generals sobre cada criteri, es poden fer les següents:

¹⁶⁴. Són: caiguda de preposicions (13/I/1920, 2/XII/1922, 17/2/1927), el futur en les subordinades (27/III/1920, 6/XII/1922, 27/X/1923, 28?/4/1926), la combinació *l'hi* (27/IV/1920), CD sense preposició (1/XII/1922, 4/IX/1923), *doncs* causal (20/II/1923, 17/V/1923, 4/XII/1924, 29/6/1928), diversos (2/III/1923, 11/IV/1923, 2/II/1924), reflexions generals (30/XII/1922, 1/IV/1923, 10/IX/1924, 4/3/1926, 19/1/1928), *de* davant d'infinitiu (19/V/1923), caiguda de preposicions (19/V/1923), *perquè* (29/V/1923), concordança de *haver-hi* (12/VI/1923), *més/mes* (19/IX/1923), *a/en* davant d'infinitiu (31/I/1924, 19/4/1928), *qui* subjecte (23 i 26/VIII/1924, 13/IX/1924), usos diversos de la preposició *de* (10/2-11?/1925), *d'on* (8/4/1925, 27/6/1925), *a no ser que* (15/5/1925), *dos/dues* (16/5/1925), la construcció *blasmar d'algú* (26/6/1925), gerundi desdaverbialitzat (11/2/1928)

¹⁶⁵. Són: *per tal que* i *per tal com* (11/I/1920), diversos (25/III/1923, 5/VII/1923, 14/VIII/1924), omissió de *no* (26/IV/1923, 29 i 30/VIII/1923, 21/4/1926, 7/7/1926), *quin* relatiu (15 i 16/VIII/1923), *ço* (26/II/1924), *qui* subjecte (23 i 26/VIII/1924), reflexions generals (10/IX/1924), *no res menys* (17/6/1926), la construcció *regraciar a. d'a. c.* (17/9/1926), *lo* (3/4/1928) i *doncs* causal (28/6/1928).

a) El resum quantitatiu de les aplicacions o mencions dels criteris és el següent:¹⁶⁶

1. Diasistematicitat	0
2. Historicitat	77
3. Regularitat	69
a) Unitat morfològica	0
b) Distintivitat	63
c) Homogeneïtat paradigmàtica	6
4. Regularitat evolutiva	0
5. Adequació etimològica	3
6. Pertinença estructural	34
a) Gramatical	34
b) De producció	0
7. Adequació a una concepció lingüística	9
8. Adequació a una concepció estilística	1
9. Productivitat	0
10. Funcionalitat constatada	64
a) Implantació	64
b) Expansió estructural	0
1. denotativa	0
2. connotativa	0
3. productiva	0
11. Funcionalitat prospectiva	13
a) Intel·ligibilitat	2
b) Simplicitat	3
c) Acceptabilitat	6
d) Garantia d'ús pertinent	2
12. Autonomia	88
a) Genuïnitat	60
b) Especificitat	28
13. Analogia amb altres llengües	28
14. Avaluació de la prova d'ús	68
a) De la implantació	48
b) De l'ús pertinent	20

b) Els criteris de la genuïnitat (60 aplicacions o mencions) i de l'especificitat (28 aplicacions o mencions), inclosos per Lamuela i Costa (2002) sota el criteri de l'autonomia, són en conjunt els més tinguts en compte per Fabra (88 vegades enfront de les 77 dels criteris relatius a la funcionalitat i de la historicitat), i són aquells en relació amb els quals el Mestre fa més observacions i reflexions generals —sobretot en relació amb el de la genuïnitat, que declara un criteri programàtic en la *Conversa* inicial del 18/11/1919.

c) El els criteris relatius al criteri de la funcionalitat constatada i la prospectiva (implantació —amb 64 vegades—, intel·ligibilitat, simplicitat, acceptabilitat i garantia

¹⁶⁶. Les quantitats en negreta són la suma dels criteris relatius a un criteri general.

d'ús pertinent) representen un total de 77 aplicacions o mencions. També el criteri de l'acceptabilitat és objecte de reflexió general en una *Conversa*. Per tant, es pot considerar que els criteris funcionals, no només són tinguts en compte per Fabra, sinó que també hi reflexiona.

d) El criteri de la historicitat, és el segon més tingut en compte (77 vegades, com el conjunt dels criteris funcionals), i el Mestre el declara un criteri programàtic en la *Conversa* inicial del 18/11/1919.

e) La regularitat —amb 63 ocurrencies de la distintivitat— és present en 69 ocasions.

f) L'avaluació de l'èxit de les propostes de codificació —amb 48 ocurrencies de l'avaluació de la implantació i 20 ocurrencies de l'avaluació de la pertinència de l'ús— és present en 68 ocasions, tant amb reflexions generals com amb avaluacions concretes.

g) Ja a una certa distància, els criteris relatius a la pertinència estructural són presents en 34 casos.

h) L'analogia amb les altres llengües és present en 28 casos.

i) Encara a més distància, hi ha els criteris de l'adequació a una concepció lingüística (9 casos), de l'adequació etimològica (3 casos) i de l'adequació a una concepció estilística (1 cas).

El resum pot ser, doncs, que Fabra busca fer del català una llengua autònoma —seguint sistemàticament el criteri de la genuïtat i aplicant sovint l'analogia amb altres llengües per fer veure que el català no depèn del castellà, sinó que solucions que en difereixen són coincidents amb les d'altres llengües— i funcional, i que, per fer-ho, té en compte sistemàticament el criteri funcional de la implantació, el de la historicitat —de fet, els pocs casos d'adequació etimològica van també en el sentit de fonamentar el català contemporani en la tradició pròpia—, el de la distintivitat i el de l'avaluació de la prova d'ús de les seves propostes. Menys sistemàticament té en compte els criteris de la

pertinença estructural, de l'analogia amb altres llengües, l'adequació a una concepció lingüística, l'adequació etimològica i l'adequació a una concepció estilística.

Després de totes aquestes reflexions sobre la codificació i elaboració fabrianes de la sintaxi, els criteris de Lamuela i Costa (2002) aplicats o esmentats a les *Converses* són els següents:

1. Historicitat	7. Funcionalitat constatada a) Implantació
2. Regularitat a) Distintivitat b) Homogeneïtat paradigmàtica	8. Funcionalitat prospectiva a) Intel·ligibilitat b) Simplicitat c) Acceptabilitat d) Garantia d'ús pertinent
3. Adequació etimològica	9. Autonomia a) Genuïtat b) Especificitat
4. Pertinença estructural a) Gramatical	10. Analogia amb altres llengües
5. Adequació a una concepció lingüística	11. Avaluació de la prova d'ús a) De la implantació b) De l'ús pertinent
6. Adequació a una concepció estilística	

9.5.2.33.1.2. Els raonaments de codificació sintàctica a les *Converses* filològiques

Centrem les observacions sobre els raonaments,¹⁶⁷ en primer lloc, en el concepte mateix de *raonament*; en segon lloc, en les qüestions sintàctiques que són objecte de raonament a fi de presentar sobre quines raona Fabra i quines són les més raonades; i en tercer lloc, comentem el nombre total de raonaments, ordenant-los de més a menys complexos i presentant el tipus de raonament més tingut en compte per Fabra.

Hem considerat que en una *Conversa* hi ha un raonament quan, d'una manera explícita o implícita, hi trobem tingut en compte més d'un criteri i independentment de si els criteris són adduïts pel Mestre a favor o en contra de la forma que defensa. Això no

¹⁶⁷. Els raonaments d'elaboració els comentem al § 5.1.2.33.3.

sempre és fàcil, ja que de vegades determinades afirmacions són més aviat il·lustracions de fenòmens que criteris efectius de decisió.

Pel que fa a les formes objecte de raonaments, n'hem trobat 48, que presentem per ordre decreixent, en primer lloc segons el nombre de raonaments que Fabra hi dedica, i en segon lloc segons la complexitat del raonament —és a dir, el nombre de criteris que el Mestre hi aplica.

1. Qüestions raonades 6 vegades (1):

1.¹⁶⁸ preposicions *a* i *en* davant d'infinitiu.

En la *Conversa* del 21/7/1927, Fabra defensa la distinció entre les construccions «*a* + infinitiu complement» i «*en* + infinitiu» tempocausal basant-se en 5 criteris: els de la pertinència gramatical, la implantació, la distintivitat, la genuïnitat i la historicitat.

En la *Conversa* del 4/11/1922, defensa aquesta distinció basant-se en 4 criteris: els de l'especificitat, de la genuïnitat, d'historicitat i d'analogia amb altres llengües, d'una banda quan exposa que el català i el castellà han seguit camins diferents i de l'altra quan exposa que el català ha seguit el mateix camí que el francès.

En la *Conversa* del 9/9/1923, defensa aquesta distinció basant-se en 4 criteris: els de l'especificitat, de la genuïnitat, de la implantació i de la distintivitat.

En la *Conversa* del 31/1/1924, defensa aquesta distinció basant-se en 3 criteris: el de genuïnitat, el de la implantació i el de la distintivitat.

En dues *Converses*, defensa aquesta distinció basant-se en 2 criteris: en la del 8/4/1926 i en la del 19/4/1920, mitjançant els criteris de la distintivitat i la implantació.

2. Qüestions raonades 5 vegades (1):

¹⁶⁸. Numerem correlativament les 48 construccions per facilitar-ne el recompte.

2. el futur en les subordinades.

En la *Conversa* del 24/8/1923, Fabra defensa l'ús del futur en les subordinades basant-se en 3 criteris: els criteris funcional d'implantació, el criteri de la distintivitat i el criteri d'historicitat.

En la *Conversa* del 26/3/1920, el defensa basant-se en 2 criteris: el de l'especificitat i el de la distintivitat.

En la *Conversa* del 27/3/1920, el defensa basant-se en 2 criteris: el de genuïtat i el d'historicitat.

En la *Conversa* del 11/4/1926, el defensa basant-se en 2 criteris: els d'implantació i d'historicitat.

En la *Conversa* del 28/4/1926, el defensa basant-se en 2 criteris: el de distintivitat i el d'historicitat.

3. Qüestions raonades 4 vegades (2):

3. preposicions *a* i *en* davant de locatius.

En la *Conversa* del 24/I/1920, el Mestre tracta de la distribució d'aquestes dues preposicions basant-se en 7 criteris: els de l'analogia amb altres llengües, de la historicitat, de l'adequació etimològica, de la pertinència gramatical, de la distintivitat, de l'especificitat i de la implantació.

En la *Conversa* del 23/I/1920, en parla basant-se en 7 criteris: els de l'analogia amb altres llengües, de la historicitat, de l'adequació etimològica, de la pertinència gramatical, de l'especificitat, de la implantació i de la distintivitat.

En la *Conversa* del 8/9/1923, en parla basant-se en 4 criteris: els de la historicitat, de la genuïtat, de l'especificitat i de la implantació.

En la *Conversa* del 10/1/1923, en parla basant-se en 2 criteris: els de la historicitat i de la implantació.

4. *no res menys*.

En la *Conversa* del 18/9/1923, Fabra defensa el significat tradicional d'aquesta locució basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical, d'implantació i de genuïnitat.

El 24/9/1926 en parla amb els criteris d'historicitat, de pertinència gramatical i de distintivitat.

En la *Conversa* del 17/6/1926, la defensa basant-se dos criteris i una reflexió sobre necessitats expressives del parlants: parlant dels exemples del doncs causal, del quin relatiu i de la locució *no res menys*, exposa la necessitat de plantejar-se si l'adopció d'un neologisme o un arcaisme representen una «millora» (*necessitat expressiva*) i de conèixer-ne bé el significat i les funcions (*criteri de la pertinència gramatical*).

En la *Conversa* del 4/10/1923, la defensa basant-se en 2 criteris: els de pertinència gramatical i de historicitat.

4. Qüestions raonades 3 vegades (3):

5. *que* complement directe / *qui* subjecte.

En la *Conversa* del 13/9/1924, Fabra rebutja la distinció sistemàtica entre *que* complement directe i *qui* subjecte basant-se en 7 criteris: d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, de pertinència gramatical, acceptabilitat, de distintivitat, d'implantació i de genuïnitat.

En les *Converses* del 23 i 26/8/1924, la rebutja basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, d'implantació i de distintivitat.

6. caiguda de preposicions davant de *que*.

En la *Conversa* del 5/9/1923, el lingüista gracienc defensa l'omissió de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, d'implantació i de genuïnitat.

En una *Conversa* sense data, la defensa basant-se també en 4 criteris: els d'historicitat, d'implantació, d'especificitat i de genuïnitat.

En la *Conversa* del 13/I/1920, la defensa basant-se en 3 criteris: els criteris d'historicitat i d'analogia amb altres llengües i el criteri funcional d'implantació.

7. preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe.

En la *Conversa* del 5/2-11/1925, Fabra defensa l'ús de la preposició *de* davant d'infinitiu subjecte o complement directe basant-se en 3 criteris: els d'historicitat, d'implantació i de genuïnitat.

En la *Conversa* del 20/5/1923, el defensa basant-se també en aquests 3 criteris: els d'implantació, d'especificitat i d'historicitat.

En la *Conversa* del 12/9/1923, el defensa basant-se en 2 criteris: els d'historicitat i d'implantació.

5. Qüestions raonades 2 vegades (11):

8. *d'on* genitiu.

En la *Conversa* del 27/6/1925, Fabra rebutja l'ús de *d'on* com a relatiu possessiu basant-se en 6 criteris: els criteris d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, de pertinència gramatical, d'acceptabilitat d'implantació i de distintivitat.

En la *Conversa* del 8/4/1925, el rebutja basant-se en 3 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical i de genuïnitat.

9. *regraciar algú d'alguna cosa*.

En la *Conversa* del 21/2/1928, Fabra accepta la construcció *regraciar algú d'alguna cosa* basant-se en 5 criteris: els d'historicitat, d'homogeneïtat paradigmàtica, d'implantació, de simplicitat i de la distintivitat.

En la *Conversa* del 17/9/1926, l'accepta basant-se també en 5 criteris: els d'historicitat, d'homogeneïtat paradigmàtica, d'acceptabilitat, d'implantació i de pertinència gramatical.

10. *els hi / els.*

En la *Conversa* del 18/2/1920, el lingüista gracienc rebutja la combinació *els hi* com a datiu plural basant-se en 3 criteris: els de distintivitat, d'homogeneïtat paradigmàtica i d'adequació a una concepció lingüística.

En la *Conversa* del 8/12/1922, el lingüista gracienc la rebutja basant-se en 2 criteris: el d'homogeneïtat paradigmàtica i el de distintivitat.

11. omissió de *que*.

En la *Conversa* del 27/5/1923, el Mestre rebutja l'omissió de *que* basant-se en 3 criteris: els d'historicitat, d'implantació i de genuïnitat.

En la *Conversa* del 26/11/1922, la rebutja basant-se en 2 criteris: el d'historicitat i el de genuïnitat.

12. indicatiu imperfet en oracions condicionals.

En la *Conversa* del 23/8/1923, Fabra defensa l'ús de l'indicatiu imperfet en oracions condicionals basant-se en 3 criteris: el d'historicitat, el d'implantació i el de genuïnitat.

En la *Conversa* del 26/3/1920, el defensa basant-se en 2 criteris: el d'historicitat i el de genuïnitat.

13. *doncs* causal.

En la *Conversa* del 17/6/1926, el lingüista gracienc rebutja l'ús causal de *doncs* basant-se, no en tres criteris, sinó, més aviat, en dos criteris i una reflexió sobre necessitats expressives del parlants: exposa la necessitat de plantejar-se si l'adopció d'un neologisme o un arcaisme representen una «millora» (*necessitat expressiva*) i de conèixer-ne bé el significat i les funcions (*criteri de la pertinència gramatical*).

En la *Conversa* del 15/9/1923, el rebutja basant-se en 2 criteris: els de pertinència gramatical i d'implantació.

14. preposicions *per* i *per a*.

En la *Conversa* del 20/1/1920, el Mestre parla de la distribució de les preposicions *per* i *per a* basant-se en 3 criteris: els d'historicitat, d'analogia amb altres llengües i de la distintivitat.

En la *Conversa* del 21/1/1920 defensa l'ús de *per* davant d'un infinitiu final pels criteris de la implantació, de la historicitat i de la genuïtat.

15. *perquè*.

En la *Conversa* del 9/1/1920, Fabra defensa la conjunció *perquè* causal i final basant-se en 5 criteris: els d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, el de distintivitat, de la implantació i de l'especificitat.

En condemnar la locució *per a que* (*Conversa* del 15/11/1922), Fabra té en compte el criteri de l'analogia amb altres llengües, el de la implantació, el de la distintivitat i el de l'especificitat.

16. el tractament *senyor*.

En el text del 14/1/1923, el Mestre proposa *senyor*, basant-se en 3 criteris: genuïnitat, analogia amb altres llengües i adequació a una concepció estilística.

En la *Conversa* del 23/1/1923, el lingüista gracienc rebutja el tractament *senyor* En basant-se en 3 criteris: els d'historicitat, d'implantació i de simplicitat.

17. *tota vegada que*.

En el text del 3/7/1923, rebutja l'ús causal de *tota vegada que* basant-se en 3 criteris: historicitat, genuïnitat i pertinència gramatical.

En la *Conversa* del 4/10/1923, rebutja l'ús causal de *tota vegada que* basant-se en 2 criteris: el de la historicitat i el de la pertinència gramatical.

18. *aquest/aqueix* i *ací/aquí*.

En la *Conversa* del 16/3/1920, Fabra defensa la distinció *aquest/aqueix* i *ací/aquí* basant-se en 2 criteris: el d'historicitat i el de distintivitat.

En la *Conversa* del 28/12/1922, el lingüista gracienc proposa en virtut dels criteris de la distintivitat i de la historicitat, distingir en la correspondència els adjectius i pronoms *aquest* i *aqueix*.

6. Qüestions raonades 1 vegada (30):

19. raonament general.

En la *Conversa* del 17/6/1927, Fabra fa un raonament general basant-se en el criteri d'analogia amb altres llengües i el de la genuïnitat.

20. passives.

En el text del 17/12/1922 defensa la necessitat de les passives, partint de la detecció d'una necessitat expressiva i té en compte 3 criteris: historicitat, analogia amb altres llengües i distintivitat.

21. *per què*.

L'11/1/1920, el lingüista gracienc defensa una possible reintroducció del conjunt relatiu *per què*, en virtut dels criteris de la implantació i de la historicitat.

22. *demés*.

En la *Conversa* del 6/10/1923, Fabra rebutja el mot *demés* basant-se en 6 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical, d'analogia amb altres llengües, d'implantació, d'acceptabilitat i de genuïtat.

23. relatiu possessiu.

En la *Conversa* del 10/9/1924, el Mestre tracta del relatiu possessiu basant-se en 6 criteris: els d'implantació, d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, de pertinència gramatical, d'acceptabilitat i de distintivitat.

24. *llur*.

En la mateixa *Conversa* en què analitza el relatiu possessiu (la del 10/9/1924), el lingüista gracienc parla del possessiu *llur* basant-se en els mateixos 6 criteris: els d'implantació, d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, de pertinència gramatical, d'acceptabilitat i de distintivitat.

25. coordinació d'adverbis en *-ment*.

En la *Conversa* del 15/2/1923, Fabra recomana de no suprimir la terminació *-ment* en la coordinació d'adverbis de manera basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, d'analogia amb altres llengües, de la implantació i de la genuïnitat.

26. *per ço que*.

En la *Conversa* del 16/6/1923, el lingüista gracienc desaconsella la locució *per ço que* basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical, d'implantació i de distintivitat.

27. preposicions *per* i *per a* davant d'infinitiu.

En la *Conversa* del 6/9/1923, el Mestre tracta de la distribució de les preposicions *per* i *per a* davant d'infinitiu basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical, d'implantació i d'especificitat.

28. conjunció *mes*.

En la *Conversa* del 19/9/1923, Fabra desaconsella la conjunció *mes* basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical, d'implantació i de genuïnitat.

29. *ço*.

En la *Conversa* del 22/9/1923, Fabra desaconsella l'ús de *ço* amb adjectius basant-se en 4 criteris: els de pertinència gramatical, d'analogia amb altres llengües, de distintivitat i el d'especificitat.

30. *dues*.

En la *Conversa* del 16/5/1925, el Mestre defensa l'ús de *dues* basant-se en 4 criteris: d'historicitat, d'implantació, de genuïnitat i d'especificitat.

31. preposicions *en* i *a* davant de complement indirecte.

En la *Conversa* del 27/1/1920, Fabra rebutja l'ús de la preposició *en* davant de complement indirecte basant-se en 4 criteris: els d'historicitat, de pertinència gramatical, de distintivitat i d'implantació.

32. *n'hi* / *li'n*.

En la *Conversa* del 6/5/1920, el Mestre rebutja la combinació *n'hi* com a combinació de complement directe i complement indirecte basant-se en 3 criteris: els d'historicitat, d'homogeneïtat paradigmàtica i d'implantació.

33. *qual* i *quin* interrogatius.

En la *Conversa* del 25/1/1923, Fabra especula amb la hipotètica distinció entre *qual* i *quin* interrogatius basant-se en 3 criteris: el d'analogia amb altres llengües, el d'implantació i de distintivitat.

34. omissió de *no*.

En la *Conversa* del 22/3/1923, el Mestre desaconsella l'omissió de *no* basant-se en 3 criteris: el d'historicitat, el d'implantació i el de distintivitat.

35. *quin* relatiu.

En la *Conversa* del 17/6/1926, Fabra rebutja l'ús de *quin* com a relatiu basant-se, no en 3 criteris, sinó, més aviat, en dos criteris i una reflexió sobre necessitats expressives del parlants: exposa la necessitat de plantejar-se si l'adopció d'un neologisme o un arcaisme representen una «millora» (*necessitat expressiva*) i de conèixer-ne bé el significat i les funcions (*criteri de la pertinència gramatical*).

36. *blasmar algú d'alguna cosa.*

En la *Conversa* del 21/2/1928, Fabra defensa la construcció *blasmar algú d'alguna cosa* basant-se en 3 criteris: els d'homogeneïtat paradigmàtica, d'analogia amb altres llengües i el d'implantació.

37. *d'estant de.*

En la *Conversa* del 28/10/1923, el lingüista de Gràcia rebutja la locució *d'estant de* basant-se en 2 criteris: el d'homogeneïtat de paradigmes i el d'implantació.

38. *la hi.*

En la *Conversa* del 23/2/1920, Fabra defensa la combinació *la hi* basant-se en 2 criteris: el d'historicitat i el de distintivitat.

39. *lo neutre.*

En la *Conversa* del 19-20/5/1920, el lingüista gracienc rebutja l'article neutre *lo* basant-se en 2 criteris: el d'historicitat i el de genuïtat.

40. preposició *a* davant de complement directe.

En la *Conversa* del 7/4/1920, rebutja l'ús de la preposició *a* davant de complement directe basant-se en 2 criteris: el de l'analogia amb altres llengües i el de la genuïtat.

41. *estar per ser.*

En la *Conversa* del 7/11/1923, rebutja l'ús de *estar per ser* basant-se en 2 criteris: el de la pertinència gramatical i el de la implantació.

42. *puix.*

En la *Conversa* del 15/9/1923, rebutja l'ús de *puix* com a conjunció coordinativa basant-se en 2 criteris: el de la historicitat i el de la pertinència gramatical.

43. *posat que*.

En la *Conversa* del 4/10/1923, rebutja l'ús causal de *posat que* basant-se en 2 criteris: el de la historicitat i el de la pertinència gramatical.

44. *se'l donaré*.

En la *Conversa* del 20/10/1923, rebutja construccions com *se'l donaré* basant-se en 2 criteris: el de la implantació i el de la genuïnitat.

45. *a no ser que*.

En la *Conversa* del 15/5/1925, proposa substituir *a no ser que* per *si doncs no* basant-se en 2 criteris: el d'historicitat i el d'intel·ligibilitat.

46. «*estar + gerundi*».

En la *Conversa* del 9/3/1928, alerta sobre l'abús de la perífrasi «*estar + gerundi*» basant-se en 2 criteris: el de la genuïnitat i el de la distintivitat.

47. pronom *ell* referit a inanimats.

En la *Conversa* del 22/6/1923, rebutja l'ús del pronom *ell* referit a inanimats basant-se en 2 criteris: el de la pertinència gramatical i el de l'analogia amb altres llengües.

48. *el mateix* coreferent.

En la *Conversa* del 21/12/1922, rebutja l'ús del pronom *ell* referit a inanimats basant-se en 2 criteris: el de la pertinència gramatical i el de la genuïnitat.

Un cop hem presentat ordenades les 48 qüestions que són objecte de raonament a les *Converses filològiques*, presentem el nombre total de raonaments, ordenant-los de més a menys complexos i presentant el tipus de raonament més tingut en compte per Fabra.

Nombre total de raonaments a les Converses filològiques

Raonaments	Nombre d'aplicacions o mencions
<i>De 7 criteris</i>	4
<i>De 6 criteris</i>	1
<i>De 5 criteris</i>	7
<i>De 4 criteris</i>	15
<i>De 3 criteris</i>	21
<i>De 2 criteris</i>	33
Nombre total de raonaments	81

Com es pot veure, com més senzills són els raonaments, més aplicacions o mencions hi ha —amb l'excepció del nombre de raonaments amb 6 criteris, que és menor que el de raonaments amb 7 criteris.

La quantitat de 81 raonaments és la suma total de raonaments sense restar els raonaments coincidents —és a dir, aquells en què Fabra fa servir els mateixos criteris. Si tenim en compte que hi ha repetits els tipus de raonament que donem a continuació, la quantitat de tipus de raonaments diferents és menor:

Principis o criteris		Qüestions	Converses
Nre.	Combinacions		
6	Historicitat, analogia amb altres llengües, implantació, acceptabilitat, distintivitat, pertinença gramatical	relatiu possessiu <i>llur</i>	10/9/1924 »
4	Historicitat, analogia amb altres llengües, implantació i genuïnitat	Supr. de <i>-ment</i> Caiguda de prep.	15/2/1923 5/9/1923
	Historicitat, pertinença gramatical, implantació i genuïnitat	<i>no res menys</i> <i>mes</i>	18/9/1923 19/9/1923
	Historicitat, analogia amb altres llengües, implantació, distintivitat	<i>qui S / que CD</i> »	23/8/1924 26/8/1924
	Historicitat, implantació, genuïnitat i especificitat	<i>de + inf. S/CD</i> <i>en/a + locatius</i> Caiguda de prep.	20/5/1923 8/9/1923 sense data
3	Historicitat, implantació i distintivitat	Omissió de <i>no</i> Futur en subord.	22/3/1923 24/8/1923
	Historicitat, implantació i genuïnitat	« <i>per+infinitiu</i> » Omissió de <i>que</i> Ind. imp. cond. <i>de</i> amb infinitius	21/1/1920 27/5/1923 23/8/1923 5/2-11/25
	Historicitat, pertinença gramatical i genuïnitat	<i>tota vegada que</i> <i>d'on</i>	3/7/1923 8/4/1925
2	Historicitat i implantació	<i>per què</i> relatiu <i>a/en</i> amb locatius <i>de</i> amb infinitius Futur en subord.	11/1/1920 10/1/1923 12/9/1923 11/4/1926
	Historicitat i distintivitat	Combinació <i>la hi</i> <i>aquest/aqueix</i> » Futur en subord.	23/2/1920 16/3/1920 28/12/22 28/4/1926
	Historicitat i genuïnitat	Ind. imp. cond. Futur en subord. <i>lo neutre</i> Omissió de <i>que</i>	26/3/1920 27/3/1920 19-20/5/20 26/11/22
	Analogia amb altres llengües i genuïnitat	<i>a</i> amb compl. dir. Raonament gral.	7/4/1920 17/6/1927
	Pertinença gramatical i implantació	<i>doncs</i> causal <i>estar per ser</i>	15/9/1923 7/11/1923
	Distintivitat i implantació	<i>a/en</i> amb infinitius »	8/4/1926 19/4/1920
	Historicitat, pertinença gramatical	<i>no res menys</i> <i>tota vegada que</i> <i>posat que</i>	4/10/1923 » »
	Pertinença gramatical, pertinença gramatical	<i>doncs</i> <i>quin</i> relatiu <i>no res menys</i>	17/6/1926 » »
Tot.	16	27 (diferents) ¹⁶⁹	38

¹⁶⁹. Malgrat que hi ha 38 *Converses* (43, si comptem 2 vegades la del 10/9/1924 i 3 vegades les del 4/10/1923 i del 17/6/1926), aquests raonaments només afecten 27 qüestions diferents, ja que n'hi ha que són tractades en més d'una *Conversa*: el futur en les subordinades (4), la preposició *de* amb infinitius (3), la locució *no res menys* (3), l'omissió de *que* (2), la caiguda de preposicions àtones (2), l'indicatiu imperfet en les condicionals (2), les preposicions *a/en* amb infinitius (2), les preposicions *a/en* amb locatius (2), la distinció *qui S - que CD* (2), la locució *tota vegada que* (2), la conjunció *doncs* (2) i la distinció *aquest-aqueix* (2).

Com menys criteris hi ha en el raonament més vegades es repeteixen els tipus de raonament —tot i que destaca el tipus «Historicitat, implantació i genuïnitat», tingut en compte en cinc qüestions diferents, i els tipus «Historicitat i implantació» i «Historicitat i genuïnitat», tots dos tinguts en compte en quatre qüestions diferents.

Destaca el fet que la defensa de l'ús del futur en les subordinades és objecte de 4 tipus de raonaments diferents: Fabra hi té en compte un raonament de 3 criteris (historicitat, implantació i distintivitat) i 3 de 2 (historicitat i implantació, historicitat i distintivitat, i historicitat i genuïnitat), en els quals veiem que el criteri constant és el d'historicitat, combinat amb la implantació (2 vegades), la distintivitat (2 vegades), i la genuïnitat.

Veiem en aquest quadre que 43 raonaments trobats en 38 *Converses* diferents queden reduïts a 16 tipus de raonaments diferents, reducció que suma 27 raonaments:

$$\begin{array}{r} 43 \text{ raonaments} \\ - 16 \text{ raonaments repetits} \\ \hline 27 \text{ raonaments} \end{array}$$

Així els 81 raonaments comptats sense tenir en compte els tipus repetits es queden en 54:

$$\begin{array}{r} 81 \text{ raonaments en total} \\ - 27 \text{ raonaments} \\ \hline 54 \text{ raonaments diferents} \end{array}$$

La distribució definitiva d'aquests 54 tipus de raonaments diferents queda, doncs, com segueix:

Nombre total de tipus de raonaments diferents a les Converses filològiques

Raonaments	Raonaments diferents
<i>De 7 criteris</i>	4
<i>De 6 criteris</i>	2
<i>De 5 criteris</i>	(5-1) 4
<i>De 4 criteris</i>	(16-3) 13
<i>De 3 criteris</i>	(21-7) 14
<i>De 2 criteris</i>	(33-16) 17
Nombre total de raonaments	(81-27) 54

Els 54 tipus de raonaments diferents són els següents, ordenats de més a menys complexos:

Principis o criteris		Qüestions	Converses
Nre.	Combinacions		
7	Historicitat, analogia amb altres llengües, adequació etimològica, pertinença gramatical, implantació, especificitat, distintivitat	<i>en/a</i> davant de locatius	24/1/1920
	Historicitat, analogia amb altres llengües, pertinença gramatical, pertinença gramatical, acceptabilitat, implantació i distintivitat.	<i>d'on</i> genitiu	27/6/1925
	Analogia amb altres llengües, historicitat, adequació etimològica, pertinença gramatical, especificitat, implantació i distintivitat.	<i>en/a</i> davant de locatius	23/1/1920
	Historicitat, analogia amb altres llengües, pertinença gramatical, acceptabilitat, distintivitat, implantació i genuïnitat	<i>qui</i> subjecte / <i>que</i> compl. directe	13/9/1924
6	Historicitat, pertinença gramatical, analogia amb altres llengües, implantació, acceptabilitat i genuïnitat	<i>demés</i>	6/10/1923
	Historicitat, analogia amb altres llengües, implantació, acceptabilitat, distintivitat, pertinença gramatical	relatiu possessiu <i>llur</i>	10/9/1924 »
5	Pertinença gramatical, implantació, distintivitat, genuïnitat i historicitat	<i>en/a</i> davant d'infinitiu	21/7/1927
	Historicitat, analogia amb altres llengües, distintivitat, implantació i especificitat	<i>perquè</i>	9/1/1920
	historicitat, homogeneïtat paradigmàtica, acceptabilitat, implantació i pertinença gramatical.	<i>regraciar algú d'alguna cosa</i>	17/9/1926
	Historicitat, homogeneïtat paradigmàtica, implantació, simplicitat i distintivitat	<i>regraciar algú d'alguna cosa</i>	21/2/1928
4	Historicitat, analogia amb altres llengües, la implantació i genuïnitat	Supr. de <i>-ment</i> Caiguda de prep.	15/2/1923 5/9/1923
	Historicitat, pertinença gramatical, implantació i genuïnitat	<i>no res menys mes</i>	18/9/1923 19/9/1923
	Historicitat, analogia amb altres llengües, genuïnitat, especificitat	<i>en/a</i> + infinitiu	4/11/1922
	Historicitat, pertinença gramatical, implantació, distintivitat	<i>per ço que</i>	16/6/1923
	Historicitat, pertinença gramatical, implantació, especificitat	<i>per a</i> + infinitiu	6/9/1923
	Implantació, especificitat, genuïnitat, distintivitat	<i>en/a</i> + infinitiu	9/9/1923
	Analogia amb altres llengües, pertinença gramatical, especificitat, distintivitat	<i>ço</i>	22/9/1923
	Historicitat, analogia amb altres llengües, implantació, distintivitat	<i>qui S / que CD</i> »	23/8/1924 26/8/1924
	Historicitat, implantació, genuïnitat, especificitat	<i>dues</i> Caiguda de prep. <i>en/a</i> + locatius	16/5/1925 sense data 8/9/1923
	Analogia amb altres llengües, implantació, intel·ligibilitat, especificitat	<i>perquè / per tal que / per tal com</i>	15/11/22
	Historicitat, pertinença gramatical, implantació, distintivitat	<i>en/a</i> + c. indir.	27/1/1920
3	Historicitat, implantació i distintivitat	Omissió de <i>no</i> Futur en subord.	22/3/1923 24/8/1923
	Historicitat, implantació i genuïnitat	« <i>per</i> +infinitiu» Omissió de <i>que</i> Ind. imp. cond. <i>de</i> + infin. S/CD.	21/1/1920 27/5/1923 23/8/1923 5/2-11/25
	Historicitat, pertinença gramatical i genuïnitat	<i>tota vegada que d'on</i>	3/7/1923 8/4/1925
	Historicitat, analogia amb altres llengües, implantació	Caiguda de prep.	13/1/1920
	Historicitat, analogia amb altres llengües, distintivitat	<i>ser</i> auxiliar de verbs transitius	17/12/22
	distintivitat, homogeneïtat paradigmàtica, adequació a una concepció lingüística	<i>els hi</i>	18/2/1920
	Historicitat, homogeneïtat paradigmàtica, implantació	<i>n'hi / li'n</i>	6/5/1920
	Historicitat, implantació, simplicitat	<i>senyor ø/En</i>	23/1/1923
	Analogia amb altres llengües, implantació, distintivitat	<i>qual/quin</i> interr.	25/1/1923
	Historicitat, implantació, especificitat	<i>de</i> + inf. S/CD	20/5/1923
	Implantació, genuïnitat, distintivitat	<i>en/a</i> + infinitiu	31/1/1924
	Analogia amb altres llengües, homogeneïtat paradigmàtica, implantació	<i>blasmar algú d'alguna cosa</i>	21/2/1928

	Analogia amb altres llengües, adequació a una concepció estilística, genuïnitat	<i>senyor ø/En</i>	14/1/1923
	Adequació a una concepció estilística, implantació, distintivitat	<i>que</i> rel. possessiu	21/8/1923
	Analogia amb altres llengües distintivitat, historicitat	<i>per / per a</i>	20/1/1920
	Pertinència gramatical, distintivitat, historicitat	<i>no res menys</i>	24/9/1926
2	Historicitat i implantació	<i>per què</i> relatiu <i>a/en</i> amb locatius <i>de</i> amb infinitius Futur en subord.	11/1/1920 10/1/1923 12/9/1923 11/4/1926
	homogeneïtat de paradigmes, implantació	<i>d'estant de</i>	28/10/23
	Historicitat i distintivitat	Combinació <i>la hi</i> <i>aquest/aqueix</i> Futur en subord. <i>aquest/aqueix</i>	23/2/1920 16/3/1920 28?/4/26 28/12/22
	Historicitat i genuïnitat	Ind. imp. cond. Futur en subord. <i>lo neutre</i> Omissió de <i>que</i>	26/3/1920 27/3/1920 19-20/5/20 26/11/22
	Analogia amb altres llengües i genuïnitat	<i>a + compl. dir.</i> Raonament gral.	7/4/1920 17/6/1927
	Pertinència gramatical i implantació	<i>doncs</i> causal <i>estar per ser</i>	15/9/1923 7/11/1923
	Intel·ligibilitat i distintivitat	Futur en subord.	26/3/1920
	Implantació, distintivitat	<i>a/en + infinitiu</i> »	19/4/1920 8/4/1926
	homogeneïtat paradigmàtica, distintivitat	<i>els hi</i> datiu	8/12/1922
	Pertinència gramatical, genuïnitat	<i>el mateix</i> coref.	21/12/22
	Analogia amb altres llengües, pertinença gramatical	prep. àtona + <i>ell.</i>	22/6/1923
	Historicitat, pertinença gramatical	<i>puix</i> coordinant	15/9/1923
	Historicitat, pertinença gramatical	<i>no res menys</i> <i>tota vegada que</i> <i>posat que</i>	4/10/1923 » »
	Implantació, genuïnitat	<i>se'l donaré</i>	20/10/23
	Historicitat, intel·ligibilitat	<i>a no ser que</i>	15/5/1925
	Genuïnitat, distintivitat	<i>estar + gerundi</i>	9/3/1928
	Pertinència gramatical, pertinença gramatical	<i>doncs</i> <i>quin</i> relatiu <i>no res menys</i>	17/6/1926 » »
Tot.		54	80 76

La quantitat final de la columna «Qüestions», de 80, no és real, ja que cal descomptar-ne les repetides. Observem el quadre següent:

Qüestions no repetides (29)	Qüestions repetides (51)		
	Ocurrències totals (51)	Ocurr. a comptar (19)	Ocurr. sobreres (32)
<i>demés</i>	<i>en/a</i> davant de locatiu : 4	1	3
<i>llur</i>	<i>d'on</i> genitiu : 2	1	1
Supr. de <i>-ment</i>	<i>en/a</i> davant d'infinitiu: 6	1	5
<i>mes</i>	<i>regraciar</i> : 2	1	1
<i>per ço que</i>	Caiguda de prep: 3	1	2
<i>ço</i>	<i>no res menys</i> : 4	1	3
<i>dues</i>	<i>qui S / que</i> CD: 2	1	1
<i>en/a</i> + c. indir	relatiu possessiu : 2	1	1
Omissió de <i>no</i>	<i>perquè</i> : 2	1	1
<i>ser</i> auxiliar	Futur en subord: 5	1	4
<i>n'hi / li'n</i>	Omissió de <i>que</i> : 2	1	1
<i>qual/quin</i>	« <i>per</i> +infinitiu»: 2	1	1
<i>blasmar</i>	Ind. imp. cond.: 2	1	1
<i>per / per a</i>	<i>de</i> + infin. S/CD : 3	1	2
<i>per què</i> relatiu	tota vegada <i>que</i> : 2	1	1
<i>d'estant de</i>	<i>els hi</i> : 2	1	1
Combinació <i>la hi</i>	<i>senyor ø</i> : 2	1	1
<i>lo</i> neutre	<i>aquest/aqueix</i> : 2	1	1
<i>a</i> + compl. dir.	<i>doncs</i> causal : 2	$\frac{1}{19}$	$\frac{1}{32}$
Raonament gral		19	32
<i>estar per ser</i>			
<i>el mateix</i> coref			
prep. àtona + <i>ell</i>			
<i>puix</i> coordinant			
<i>posat que</i>			
<i>se'l donaré</i>			
<i>a no ser que</i>			
<i>estar</i> + gerundi			
<i>quin</i> relatiu			

Les dades importants són:

a) Hi ha 29 qüestions que són tractades una sola vegada.

b) Hi ha 19 qüestions tractades més d'una vegada, que sumen 51 raonaments. Això fa que hi hagi 32 ocurrències (51-19) que no s'han de tenir en compte a l'hora de calcular sobre quantes qüestions hi ha raonaments.

c) Tant si sumem les qüestions tractades una sola vegada (29) a les 19 qüestions tractades més d'una vegada, com si restem les 32 ocurrències sobreres a les 80 ocurrències de totes les qüestions, obtenim les 48 qüestions que han estat objecte de raonament a les *Converses filològiques*:

$$\begin{array}{r}
 29 \quad 80 \\
 + 19 \quad - 32 \\
 \hline
 48 \quad 48
 \end{array}$$

d) Entre les 19 qüestions tractades més d'una vegada, destaquen les preposicions *a* i *en* davant d'infinitiu (6), el futur en les subordinades (5), preposicions *a* i *en* davant de locatius (4) i la locució *no res menys* (4).

9.5.2.33.1.3. La concepció general de les formes desaconsellades de sintaxi a les *Converses filològiques*

A les *Converses filològiques* el lector troba força referències explícites o implícites al concepte de *falta de sintaxi*. Les hem agrupat al voltant de les etiquetes generals de «definició», «tipus», «ponderació» i «qüestions considerades falta».

Pel que fa a una definició d'aquest concepte, no n'hem trobat cap d'explícita, però hem trobat unes quantes *Converses* en les quals Fabra exposa com cal constituir una regla gramatical i com automàticament es constitueixen les faltes. D'aquest procés es desprèn sense gaire esforç què és una falta —concepte del qual el Mestre dóna les característiques en una *Conversa*. En els textos del 2/12/1922,¹⁷⁰ 23/8/1924, 26/8/1924, 13/9/1924 i 16/5/1925, Fabra exposa com s'arriba a l'establiment d'una forma o construcció com a regla i com a falta les altres formes o construccions concurrents: una forma o una construcció ha de ser sancionada pel gramàtic com a regla quan els escriptors l'adopten —si més no, majoritàriament— i aquest ús qualla també en la llengua parlada; aleshores les formes o construccions concurrents són considerades faltes de sintaxi o de gramàtica, o antigramaticals —sense excloure un període prudent de provisionalitat. Per tant, el Mestre té en compte els criteris literari i democràtic com segueix: cal que una forma o una construcció qualli en la llengua escrita i en virtut del canvi des de dalt qualli també en la llengua parlada. El fragment més clar de tot aquest procés és el de la *Conversa* del 26/8/1924:

¹⁷⁰. Aquesta *Conversa* és especialment rellevant, ja que Fabra es planteja si es pot considerar falta l'ús de les preposicions davant de la conjunció *que*, atès que no és que els escriptors el practiquin per negligència, sinó que no «s'avenen» a renunciar-hi.

«Si un desig d'acostar la llengua moderna a la llengua dels nostres escriptors medievals, si un desig d'establir una distinció que fóra realment avantatjosa per a la llengua, porta els nostres escriptors a admetre un *qui* feble que el mateix es refereix a coses que a persones (com el *qui* feble medieval o el *qui* francès), el més que pot fer el gramàtic és d'admetre l'ús facultatiu d'aquest *qui*, ço és, d'admetre com a bons, com a gramaticals, els dos pronoms *qui* i *que* en funció de subjecte.

Als escriptors pertany de decidir-se a favor de l'un o l'altre d'aquests dos pronoms. Si es decidien a favor del primer, i l'ús sistemàtic o almenys freqüent d'aquest pronom portava com a conseqüència d'esmoreir l'associació actual entre la forma *qui* i la idea de persona, talment que un *qui* amb referència a cosa (*la paret qui ha caigut*) no ens xoqués com fa ara i fos per tant possible que àdhuc penetrés en el llenguatge parlat, llavors podria el gramàtic intentar de proscriure *que* declarant-lo antigramatical.»

La definició de *falta de sintaxi* que es desprèn aleshores pot ser:

«Forma o construcció no adoptada per la llengua escrita i per la llengua parlada i no acceptada pel gramàtic.»

Aquesta definició s'ha de matisar en el sentit que formes i construccions dels registres espontanis pot ser que no s'acceptin en la llengua literària.

I en el text del 13/2/1923 el lingüista gracienc dóna com a característiques de les faltes de sintaxi que són poc visibles i que per això fan «més mal a la llengua» i costen de desarrelar i fins i tot poden pertorbar la llengua parlada de demà.

En el terreny del que anomenem «tipus de forma desaconsellada segons la causa», destaquen quantitativament els textos en què el Mestre atribueix faltes de sintaxi a les traduccions mecàniques o mot a mot. Només en dues *Converses* parla d'altres causes: en les del 19/1/1928 i del 28/6/1928 té en compte faltes per ignorància de la regla —en la primera en general, en la segona tractant del *doncs* causal— i en la segona, a més, dóna com a causa la inconsciència.

Dos textos on es veu clarament la posició fabriana sobre aquesta mena de traduccions són els del 9/6/1926 i del 28/1/1928:¹⁷¹

9/6/1926: ?: «És prou sabut que a una combinació sintàctica d'una llengua no correspon sempre una mateixa combinació en una altra llengua. [...] Però això és, naturalment, sovint oblidat en les traduccions mecàniques fetes traduint mot per mot sense penetrar el sentit de la frase.»

¹⁷¹. També fa un planteig general en els textos del 28/7/1925 i del 6/2/1927.

28/1/1928: ? «No podem pas esperarçar de veure els diaris catalans alliberats de les faltes greus de llenguatge que hi constatem avui en tanta abundància, mentre una gran part de llur text sigui una traducció del castellà feta a correcció en el moment mateix de compondre el diari.

En una traducció així no hi ha temps material de copsar el significat de cada frase i, llavors donar-li forma catalana, i es tradueix mot a mot sense parar-se a considerar si la frase resultant és correcta o vol dir el mateix que la castellana o àdhuc si vol dir alguna cosa.

El traductor, en possessió d'una sèrie d'equivalències que ell té establertes entre tals mots castellans i tals mots catalans, acostuma a traduir invariablement cada mot castellà per un mateix mot català. »

Són faltes de sintaxi degudes a aquestes traduccions: *tenir que*, *en la que*, *per a = para*, *pel qual = por lo cual*, omissió de *que* (3/12/1922); *foren engrossant*, *se les enviaven*, (17/1/1923); *del crítica que...* (26/2/1924); *el satisfet que...*, verbs amb règims diferents coordinats, l'ús exclusiu del present de subjuntiu a les subordinades (26/2/1924); *en ella prendran part* (7/3/1924); i *se la garantitzem* (30/12/1924).

Pel que fa al que anomenem «ponderació fabriana de les formes desaconsellades», hem cregut que es podien establir dos grans grups a partir de les qualificacions que el Mestre dóna a les formes rebutjades.

Hem considerat formes secundàries segons Fabra les formes o construccions per a les quals usa qualificacions com les següents: «tolerable», «[no]¹⁷² preferible», «[menys] correcta», «poc recomanable», «no tan bé però catalana», «a evitar en general», «aconsellable un ús moderat», «x recomanable sense condemnar y», «admissible», «no incorrecte», «passadora», «és d'aconsejar no x», «no tan dolent», «acceptable» i «permissible».

Entre les faltes, hem considerat formes rebutjades amb contundència per Fabra les formes o construccions qualificades amb les expressions «(absolutament / del tot) inadmissible», «cal gran cura a evitar (en absolut / curiosament) x», «cal combatre per tots els mitjans x», «defectuosa», «grollera», «falta de sintaxi indiscutible», «falta inversemblant», «falta vergonyosa», «errada, error o falta greu de sintaxi»,

¹⁷². L'adverbi *no* l'hi afegim nosaltres, ja que de fet la situació és que Fabra qualifica de «preferible» una forma *x* i no pas de «no preferible» la forma *y*; però la qualificació de *x* comporta la de *y*.

«inacceptable», «ni tan sols catalana», «x pitjor que y»,¹⁷³ «veritable falta de gramàtica», «faltes de català formidables», «imperdonables», «pas endarrera en l'obra de depuració de la nostra sintaxi», «faltes contra la gramàtica general», «absolutament erroni», «incorrecció lingüística aclaparadora», «greus recaigudes», «tan antigramatical», «gran defecte», «frases absurdes i inintel·ligibles» i «lamentable».

No en tots els casos, però, la realitat que trobem en les *Converses* sobre la ponderació de les formes desaconsellades és tan nítida. En la ponderació d'algunes formes desaconsellades, veiem que Fabra qualifica de maneres diferents allò que aparentment són les mateixes qüestions. Hi ha casos en què una mateixa forma desaconsellada pot ser classificada segons la divisió exposada, *a)* alhora com a forma secundària, com a forma rebutjada sense èmfasi i com a forma rebutjada amb força rigor; o *b)* forma secundària i forma rebutjada amb força rigor alhora; o *c)* forma secundària i forma rebutjada sense èmfasi alhora; o *d)* sense qualificar i forma rebutjada amb força rigor alhora. Vegem-ho en detall.

Pel que fa a les qüestions sobre les quals Fabra fa servir qualificacions que remetent als tres grups de formes desaconsellades, són cinc i en cada una la presència de la triple ponderació obeeix a situacions diferents. Són les següents:

1. *La transgressió de la regla és una forma secundària en uns casos, una forma rebutjada sense èmfasi en altres i una forma rebutjada amb rigor en uns tercers*

Un cas en què una lectura superficial dels textos fabrians portaria a pensar en una ponderació incoherent són aquells en què el Mestre analitza la supressió de *no* en oracions expositives o imperatives. En la *Conversa* del 15/12/19 ja deixa clara la seva posició:

¹⁷³. Essent *x* ja una forma rebutjada. És el cas, p. ex., de la *Conversa* del 14/III/1923: «En la llengua parlada, un temps, es generalitzà el costum de dir *an* en lloc de *a* davant certs mots començats en vocal; més tard *s'esdevingué una cosa encara pitjor*: la substitució d'aquest *an* i de la preposició *en* per *amb*. Aquesta substitució, per sort, no aconseguí sinó excepcionalment introduir-se en la llengua escrita [...]»

«En les oracions expositives o imperatives, l'omissió del *no* és tolerable [...] Però amb alguns d'aquests mots l'omissió del *no* pot donar lloc a frases equívokes, àdhuc en les oracions expositives. Per això és de recomanar que, en general, hom eviti l'omissió en tota classe d'oracions negatives.»

Per això en aquesta i en 7 *Converses* més (23/3/1923, 23/5/1923, 12/6/1923, 21/4/1926, 7/7/1926, 8/12/1926, 20/7/1927 SRomUB 814) considera una forma secundària la supressió de *no* en oracions expositives o imperatives i, en canvi considera falta greu aquesta ommissió en frases com *res el commou* (16/12/1919) i *res l'espanta* (31/8/1923), en les quals considera que el receptor no sap si l'elisió prové de *no res* o de *res no*. I en el text del 8/12/1926 recorda que el *no* és indispensable en alguns casos.

2. La construcció és incorrecta però la pràctica dels parlants obliga a tolerar-la

En tractar de la duplicació pronominal en frases amb complements circumstancials preverbals, el lingüista gracienc té molt clar des de ben aviat que «en el fons és una incorrecció gramatical» —qualificatiu que repeteix el 9/12/23 i el 12/3/24, i que endureix el 15/5/1928 quan la qualifica de «tan antigramatical». Malgrat aquesta ferma i inamovible convicció, Fabra mostra una tolerància a contracor en diferents textos —els del 22/10/20, 12/3/1924 i 24/10/26—, dels quals el que mostra clarament aquesta resignació és el primer:¹⁷⁴

22/X/1920: «Quan el membre d'una proposició el qual [*sic*] és representable per *hi* o *en* s'anteposa al verb, és permissible d'expressar-lo una segona vegada adjuntant al verb l'adverbi feble *hi* o *en* [...]

Però aquest pleonasma, que no hauríem de tolerar sinó excepcionalment (en vista de tal o tal efecte estilístic) [...]. La majoria dels escriptors actuals, en efecte, quan anteposen al verb una determinació circumstancial o un complement representable per *hi* o *en* (i aquesta anteposició és practicada amb una freqüència lamentable), rars vegades deixen d'adjuntar al verb *hi* o *en*, talment que fa l'efecte que aquesta adjunció, que en el fons és una incorrecció gramatical, sigui considerada per molts com a obligatòria.»

¹⁷⁴. Els subratllats són nostres.

3. *Les solucions alternatives a una construcció espanyola són, les unes admissibles i les altres rebutjades amb èmfasi o sense*

Per evitar la construcció del castellanisme *lo* amb adjectiu, Fabra considera «admissible» la construcció «*com és* + adjectiu» (17/4/1928) i considera les construccions paral·leles amb l'article neutre *el* i el pronom *ço*, en uns textos «incorrectes» (el 9/12/23 parlant de *el demás*; el 22/9/23 parlant de «*ço*+adjectiu») i, en d'altres, «absurda i intel·ligible» una construcció com *el bonica que és* (26/2/1928), «inadmissible» una construcció com *ço important* (4/2/1920). Per tant, hi ha una avaluació dels recursos de què disposa el català per evitar un castellanisme.

4. *Una construcció és tolerable en registres informals i incorrecte en registres formals*

En la *Conversa* del 31/12/1919, el Mestre deixa clar que la duplicació pronominal en frases de relatiu és només «tolerable en estil familiar», mentre que en la «llengua literària» cal tenir «gran cura a evitar-la». Si tenim en compte aquest text, cal sobreentendre que les qualificacions posteriors de «falta» o de «falta greu» són en relació amb l'ús formal de la llengua. Així en 5 textos la condemna sense un èmfasi especial (11/2/23, 19/8/23, 12/3/24, i 9 i 13/8/24) i en 4, amb una certa virulència (el 23/10/20: «absolutament inadmissible»; el 15/12/22: «defectuosa i grollera»; el 9/1/23: «veritable falta de gramàtica»; i el 16/1/23: «falta greu de sintaxi»).

5. *La construcció és rebutjada amb més determinació a mesura que passa el temps*

En les quatre *Converses* en què Fabra tracta de l'ús de la preposició *a* davant de complement directe s'observa un enduriment respecte a aquest ús. L'any 1920, en dues *Converses* separades per tres dies es mostra vacil·lant: en la del 5/4/20 afirma clarament que és una construcció «a evitar», però en la del 8/4/20 es limita a dir que és «més correctament» usada sense preposició. En tornar-ne a parlar l'11/2/1923 la qualifica de «falta», mentre en el text del 9/2/1926 la qualifica d'«incorrecció lingüística».

aclaparadora» i de «greu recaiguda». Aquest estat de coses fa pensar en un rigor creixent en la prohibició d'aquest ús de la preposició *a*.

El segon cas de possible ponderació múltiple que pot semblar *a priori* sorprenent és el de les qüestions sobre les quals trobem alhora qualificacions pròpies de les formes secundàries i de les faltes greus, ja que en la nostra classificació són els blocs extrems. Només es dóna en la qüestió de l'ordre dels elements de la frase. En la *Conversa* del 24/10/1926 el Mestre es limita a «aconsellar» que no es desplacin les determinacions circumstancials, si no es busca un «efecte estilístic», mentre que l'any 1928 considera el desplaçament d'elements un dels «dos grans defectes de la prosa catalana» (20/5/1928) i l'atribueix «al fet que molts no tenen ni idea d'algunes de les qualitats que ha de tenir un escrit perquè es pugui considerar ben redactat» (29/5/1928).

No podem deixar d'advertir que entre aquella i aquestes *Converses* hi ha dues diferències. D'una banda, la del 24/10/1926 és la resposta a un lector concret, cosa que pot fer pensar que el Mestre rebutja el desplaçament però amb voluntat de no ofendre el consultant. De l'altra, en la de 1926, té en compte estrictament les «determinacions circumstancials», mentre que en les segones parla genèricament d'«inversions». Ens inclinem a pensar que la primera diferència és la decisiva, ja que en els textos fabrians l'ordre dels elements generalment té a veure amb les determinacions circumstancials.

Pel que fa a les qüestions sobre les quals Fabra fa servir qualificacions que remetent alhora a les formes secundàries i a les faltes, són quatre i en cada una la presència de la doble ponderació obeeix a situacions diferents. Són les següents:

1. *La construcció és considerada forma secundària excepte en determinats casos de possible ambigüitat, en els quals passa a ser una falta*

És el cas de l'ús del subjuntiu en subordinades temporals o de relatiu: l'ús d'aquest temps en aquestes frases «no és incorrecte» (28/4/1926); és «preferible» (11/4/1926), però, el futur, sobretot en casos d'ambigüitat com *els que treballem*, en els quals el subjuntiu «hauria de ser usat excepcionalment» (27/10/1923).

2. *La construcció és considerada forma secundària en un text, i falta en un altre*

El 23/2/1920 el lingüista de Gràcia justifica que la combinació *la hi* sigui l'establerta —enfront de la més clàssica *la li*— per la «regla moderna», mentre que el 8/8/1923 es limita a afirmar que les combinacions *la hi* i *li ho* són «preferibles» a *l'hi*. La discordança entre la prescriptivitat de la unitat de significació *regla* del text més antic i la llibertat de la preferibilitat del posterior, creiem que s'explica, no pas per una atenuació en el rigor de la regla, sinó pel fet que són dues *Converses* amb objectius diferents: la primera pretén justificar la tria a favor de *la hi* enfront de *la li*; la segona pretén introduir gradualment les combinacions preferides (*la hi* i *li ho*) enfront de la solució col·loquial *l'hi*. No hi ha una contradicció explícita entre tots dos textos, sinó un interès diferent sobre la mateixa qüestió.

3. *La construcció és considerada forma secundària en un aspecte i falta en un altre*

El 16/9/1923 el Mestre afirma, d'una banda, que *puix que*, com a conjunció subordinant, és «preferible» a *puix* i, de l'altra, que l'ús de *puix* com a conjunció coordinant és erroni. La forma simple, doncs, és una forma secundària, però l'ús coordinant —independentment de la forma adoptada de la conjunció— és una falta.

4. *Ponderació diferent de solucions alternatives a una mateixa construcció*

El 15/2/1923, en parlar de les diferents possibilitats respecte a la supressió o no de la terminació *-ment* d'un o de diversos adverbis de manera coordinats, es dedueix que el

Mestre considera una forma secundària la supressió de la terminació menys en el primer dels adverbis coordinats —ja que considera «superior» la conservació de la terminació en tots els adverbis— i que considera una falta la supressió de la terminació menys en l'últim dels adverbis coordinats —ja que és una solució estranya al català antic i deguda segurament a castellanisme.

Quant a les qüestions sobre les quals el Mestre fa servir qualificacions que remetent alhora a les faltes i a les faltes greus, són onze i en cada una la presència de la doble ponderació obeeix a situacions diferents. Són les següents:

1. *La construcció és rebutjada sense èmfasi en un text, i rebutjada amb èmfasi en un altre*

El 21/4/1926 considera no «passador» l'ús de *no* darrere de *sense*, i el 7/7/1926 «absolutament erroni».

En parlar de l'omissió de *no* en frases en què mots com *mai*, *res*, etc., s'anteposen al verb, Fabra considera falta en 3 textos —el 23/3/1923, «incorrecta»; el 25/2/1927, «dolenta»; i el 20/7/1927 SRomUB 814 «pitjor» que *res* Ø *passa*—¹⁷⁵ l'anteposició de *no* a aquests mots, i en un —el del 7/7/1926— la considera «absolutament errònia».

En 5 *Converses*, el lingüista gracienc rebutja sense èmfasi l'ús de les preposicions àtones davant de la conjunció *que* en l'àmbit. En la del 2/12/1922 dubta si aquest conjunt és una «falta de sintaxi [...] donat que la majoria dels escriptors actuals l'usen habitualment, i no certament per incúria, sinó perquè no s'avenen a renunciar al grup *de que*.» Però en textos posteriors n'afirma clarament la condició de falta: «incorrecte» (28/2/1923 i 9/12/1923), «falta de sintaxi» (7/2/1924) i infracció de «la regla»

¹⁷⁵. Recordem que l'omissió de *no* és una «forma secundària»; si l'anteposició de *no* a aquests mots és pitjor, constitueix una falta.

(17/2/1927). Pel que fa a rebutjar-la tallantment, en la *Conversa* del 19/5/1923 es pregunta si «no seria hora de declarar-lo del tot inadmissible».

En parlar de la combinació *els hi* datiu, Fabra la rebutja sense èmfasi en 3 textos —el 4/5/1920 afirma que és correcta si els dos pronoms substitueixen complements diferents; el 28/10/22 la qualifica de «falta de construcció», «construcció defectuosa» i « incorrecció»; i el 13/8/1924, de «falta de sintaxi». En 2, la censura amb contundènciaG: el 30/12/1922 la considera «falta vergonyosa», i el 29/9/1923 «falta greu de sintaxi».

En tractar de la conjunció *doncs* causal, el Mestre la situa en 3 textos en l'àmbit de les meres faltes —«defectuós» (2/6/1923), «cal evitar»(17/5/1923) i «falta de gramàtica» (3/6/1923)— i la col·loca entre les faltes greus en 4, dels quals destaca l'últim (29/6/1928), ja que hi afirma que aquest ús de *doncs* és «la tara més greu de la llengua literària»: el 30/12/1922 diu que és una «falta vergonyosa»; el 10/7/1924, «falta de català formidable»; i el 30/11/1924, «una error sintàctica greu».

En denunciar la falta consistent a abusar dels pronoms tòpics en detriment de *en* i *hi*, Fabra també denuncia un remei que és «pitjor», consistent a afegir aquests pronoms sense eliminar els forts. Ho fa en les *Converses* del 22/6/1923 i 7/3/1924.¹⁷⁶

Parlant de l'ús preposicional del mot *baix*, el Mestre es limita a prescriure'n la substitució per *sota* l'any 1919 (el 29/11 i el 6/12), mentre que l'any 1922 en un text (2/12/1922) la qualifica de «falta de sintaxi indiscutible», i en un altre (30/12/1922) de «falta vergonyosa».

Quan denuncia l'ús de la preposició composta *per a* davant d'un infinitiu que depèn d'un verb d'acció voluntària, l'any 1923 es limita a qualificar-lo de «defectuós» (24/2/1923) i «defecte» (6/9/1923), mentre que el 10/7/1924 el considera una «falta de català formidable».

¹⁷⁶. En la del 12/3/1924 denuncia com a castellanisme aquest abús.

En rebutjar l'ús com a relatiu possessiu del pronom *qual*, el 8/1/1920 i l'11/2/1923 el lingüista de Gràcia el considera, merament una «falta» i el 9/12/1923, «incorrecte»; el 16/8/1923, en canvi, el qualifica d'«inadmissible».

Quant al gerundi no adverbial, en principi queda clar que Fabra el considera una falta greu, ja que en 5 *Converses* el qualifica amb expressions del bloc de les faltes greus: «caldria evitar-lo en absolut» (17/9/1924), és «una de les tares més vergonyoses de la prosa actual» (12/9/1925), és «un dels dos grans defectes de la prosa catalana» (20/5/1928),¹⁷⁷ «el *doncs* causal és potser la tara més greu de la llengua literària actual, pitjor, sens dubte, que el gerundi abusiu»¹⁷⁸ (29/6/1928) i és una «incorrecció lingüística aclaparadora» (9/2/1926). Però el 9/2/1926 hi ha la qualificació «defecte», la qual ens sirtua en l'àmbit de les meres faltes.

En denunciar l'ús de *quin* com a relatiu, el 8/1/1920 es dedueix que no és correcte i el 15/8/1923 Fabra es limita a dir que es fa «erròniament», mentre que el 30/12/1922 el qualifica com a «falta vergonyosa» i el 16/8/1923, com a «inadmissible».

Com a observacions generals sobre aquests 21 casos de ponderació múltiple d'una mateixa forma o construcció, es poden fer les següents:

a) En 15 casos la variació en la ponderació es dona entre blocs contigus: 15 qüestions són considerades alhora formes secundàries i faltes. En 11 casos trobem una alternança de ponderacions —fins i tot en una mateixa *Conversa*— sense que hi hagi cap raó que ho justifiqui. En el cas, en canvi, de les altres 4, o bé una construcció és una forma secundària excepte en el cas que pugui portar a ambigüitat; o bé la ponderació diferent obeeix al tractament d'aspectes diferents de la mateixa construcció; o bé entre les

¹⁷⁷. En la *Conversa* del 29/5/1928 afirma que «hi ha qui defensa l'hipèrbaton i els llargs enfilalls de frases i oracions subordinades [...] es deu simplement al fet que molts no tenen ni idea d'algunes de les qualitats que ha de tenir un escrit perquè es pugui considerar ben redactat»: com que en la *Conversa* del 20/5/1928 explicita que les frases llargues es fan sobretot amb el gerundi, es pot deduir que aquest gerundi «es deu simplement al fet que molts no tenen ni idea d'algunes de les qualitats que ha de tenir un escrit perquè es pugui considerar ben redactat».

¹⁷⁸. Aquesta comparació permet de veure que dins del bloc de faltes greus n'hi que ho són més que altres.

solucions assajades per resoldre un hispanisme, una és una forma secundària i una altra, una falta.

b) Criden més l'atenció, però, els 5 casos de triple ponderació d'una mateixa qüestió i el cas de ponderació alhora de forma secundària i forma rebutjada tallantment. En el cas de les 4 primeres, o bé una construcció és una forma secundària o simple falta excepte en el cas que pugui portar a ambigüïtat, cas en què rep qualificacions emfàtiques; o bé, malgrat que Fabra consideri la construcció falta greu la dificultat d'implantació de la solució alternativa el fa mostrar-se condescendent; o bé la triple ponderació respon a l'avaluació de solucions diferents a una construcció espanyola; o bé hi ha una distribució estilística, de manera que la forma secundària és tolerable en registres formals, però és una falta o una falta greu en registres informals; o bé la triple ponderació és progressiva en el rigor a mesura que passa el temps.

c) Cal concloure, doncs, que —excepte en el bloc més nombrós, el de les dobles ponderacions de rebuig sense èmfasi i de rebuig amb èmfasi — les ponderacions múltiples no es deuen a alternances injustificades, sinó a criteris diferents. Entre aquests criteris, n'hi ha dos que actuen dues vegades: d'una banda, el perill d'ambigüïtat porta Fabra en dues qüestions (l'omissió de *no* i l'ús del subjuntiu present) a extremar el rigor de la ponderació; de l'altra, l'avaluació de solucions diferents per evitar la construcció «*lo*+adjectiu» i construccions com *econòmica i socialment* fa que sobre una mateixa construcció hi hagi ponderacions diferents.

Si passem a les construccions o formes sobre les quals Fabra fa una sola ponderació, cal dir que són les següents:

1. Formes secundàries:

Infintiu subjecte o complement directe sense la preposició *de* (12/9/1923, 19/5/1923, 20/5/1923)
Perífrasi «*estar* + gerundi» (16/11/1923, 26/2/1928, 9/3/1928)¹⁷⁹
Construcció *des de... estant* (28/10/1923)
Intercalació en la llengua oral de *n* entre la preposició *a* i un mot començat en vocal (14/3/1923)
Numeral *dos* femení (16/5/1925)
Possessiu *seu* amb possessor plural (26/8/1924)
Preposició *en* en locatiu com *en el castell* (26/1/1920)
Preposició simple *fins* \emptyset davant de demostratiu (11/4/1923)
Relatiu *la qual cosa*, en certs casos (26/1/1923)¹⁸⁰
Relatiu *que* subjecte (26/8/1924)
Subjuntiu imperfet en les oracions condicionals (23/8/1923)
Ús de *no* en respostes com *no mai* (30/8/1923)
Verb *remerciar* (21/2/1928)

Destaca el fet que parla 3 vegades de les 2 primeres qüestions.

2. Faltes

a) Formes rebutjades sense èmfasi:

Combinació *els hi* per altres combinacions, de complement indirecte masculí i complement directe (19/2/1920, 20/2/1920)
Combinació *els hi* per *les hi* (9/12/1922, 25/7/1924)
Conjunció *pues* (1/12/1919, 6/12/1919)
Construcció *blasmar d'algú* (19/6/1923, 26/6/1925)
Preposició *en* davant d'infinitiu complement (12/4/1920, 7/2/1924)
Relatiu «article definit + *que*» per «article definit + *qual*» (6/II/1920, 18/8/1923)
Adjectiu *varis* per *uns quants* (11/2/1923)
Article definit davant d'infinitiu (12/9/1923)
Combinació *els en hi* (21/2/1920)
Concordança del participi passat quan el complement directe no és un pronom de 3a persona (29/6/1920)
Concordança plural del verb *haver-hi* (12/6/1923)
Conjunció *per a que* (11/2/1923)
Construcció *el què* per *el que* (25/12/1923)
Construcció *la quina filla* (23/12/1919)
«faltes de gramàtica»: mer esment (17/1/1925)
No-concordança en casos com *un gran nombre d'escriptors comet...* (s. d.)
Perífrasi «*anar a* + infintiu» (1/6/1928)
Preposició *amb* per *a* en la llengua parlada (14/3/1923)
Preposició *per a* en lloc de *per* (11/2/1923)
Pronom *qual* en expressions com *cada qual* i *tal i/o qual* (26/1/1923)
Pronom *res* per *gens* (6/12/1919)
Verb *enriure's* (24/4/1926)
Verb *estar* amb participi passat per *ser* (15/11/1923)
Verbs de règims diferents coordinats (*vencé i donà mort als enemics*) (22/5/1923)

Destaca el fet que parla 2 vegades de les 6 primeres qüestions.

¹⁷⁹. V. n. 70.

¹⁸⁰. V. n. 71.

b) Formes rebutjades amb èmfasi:

Omissió de la conjunció *que* (27/5/1923, 10/7/1924)
Perífrasi *tenir que* (21/4/1920, 30/12/1922)
Verb *haver-hi* sense el pronom *hi* (12/6/1923, 22/5/1923)
Article neutre *lo* (3/4/1928)
Construcció «*a no ser que* + subjuntiu» (30/12/1922)
Construcció «*al* + infinitiu tempocausal» (31/1/1924)
Construcció *per lo demás* (30/12/1922)
Falsos relatius (*no sé la que voldran*) (6/II/1920)
«Faltes contra la gramàtica general»: faltes de cohesió i coherència (5/6/1926)
«faltes greus de gramàtica»: mer esment (13/2/1923)
Omissió de la preposició *de* en casos com *dos termes positius i un Ø negatiu* (10/2-11/1925)
Proclisi i enclisi simultànies del mateix pronom feble (20/7/1927 SRomUB 794)
Pronom *es* com a datiu (*se les donaven*) (9/12/1922)
Pronom *les* datiu (19/1/1923)
Pronom *qual* interrogatiu (10/7/1924)
Ser auxiliar de verbs transitius (17/12/1922)
Ús de *estar* per *ser* amb locatius (15/11/1923)

Destaca el fet que parla 2 vegades de les 3 primeres qüestions.

El resum quantitatiu d'aquest tres blocs és el següent:

<i>Tipus de forma</i>	<i>Qüestions</i>
<i>desaconsellada</i>	<i>s</i>
Secundàries	13
Faltes	42
Rebutjades sense èmfasi	(25)
Rebutjades amb èmfasi	(17)
Total	55

D'aquestes dades es desprèn que menys de la quarta part (13/55) de les construccions considerades formes desaconsellades són considerades formes secundàries i més de les tres quartes parts són rebutjades (42/55).

9.5.2.33.2. Informació més rellevant sobre l'elaboració sintàctica a les *Converses filològiques*

Sobre criteris relacionables amb l'elaboració funcional, el primer que destaca és la descoberta del criteri que nosaltres hem anomenat «criteri de l'adequació a una concepció estilística», d'acord amb el qual «es considera que la codificació concerneix només determinats registres, generalment distingits per un cert nivell de formalitat, i es

releguen a registres no codificats les formes percebudes com a inadequades per als primers». ¹⁸¹

És un criteri que Fabra té en compte en 4 *Converses* —la primera vegada el 31/12/1919; l'última, 21/4/1925— en qüestions concretes. ¹⁸²

A banda d'aquest criteri específic de l'operació d'elaboració funcional, hi ha dos criteris sobre els quals Fabra fa afirmacions generals respecte a la seva consideració a l'operació d'elaboració funcional. El primer és el criteri de la historicitat. En el text del 13/7/1924 diu el següent:

«És sobretot al recobriment de mots, de girs i d'expressions del català medieval, que el català d'avui deu la seva superioritat incontestable sobre el parlar encongit i provincià que era el català en iniciar-se la renaixença literària.»

El segon criteri, sobre el qual —en aquest cas, no tan explícitament— el Mestre fa observacions relatives a l'operació d'elaboració, és el de l'analogia amb altres llengües.

El 6/5/1928 diu el següent:

«Normalment, en l'oració expositiva l'únic membre que va davant el verb [...] és el subjecte [...] però el català abusa d'aquesta inversió fins al punt que sembla que l'anteposició del circumstancial al verb hi sigui la construcció normal, i la posposició, l'excepció. [...] Aquesta construcció [la inversió], és clar, no és en absolut condemnable; però d'acceptar-la excepcionalment, com un recurs estilístic, a usar-la podríem dir sistemàticament, com fan molts, hi ha una distància enorme. I això últim és el que cal combatre si no volem que el català aparegui en un pla d'inferioritat respecte a les llengües germanes.»

En aquest fragment el Mestre sosté que la consideració indiscriminada de l'ordre neutre i de l'alterat situa el català en inferioritat expressiva respecte a altres llengües.

En segon lloc, cal parlar dels raonaments en què les operacions de codificació es combinen explícitament amb preocupacions o amb propostes pròpies de l'elaboració

¹⁸¹: Al § 5.1.2.33.1.1 (nota 92) ja advertim que parlarem d'aquest criteri en comentar l'elaboració funcional a les *Converses*.

¹⁸². Ho fa en limitar les duplicacions pronominals en oracions de relatiu a l'«estil familiar» (31/12/1919), en limitar la combinació *n'hi* a l'«estil familiar» (6/5/1920), en rebutjar «en estil acurat» les duplicacions pronominals en frases amb elements desplaçats i en limitar *enriure's* a l'«estil familiar», perquè la llengua no «hi guanya res» amb la duplicitat *riure's/enriure's* (21/4/1925).

funcional. N'hi ha molts menys (sis) que de codificació estricta i com a màxim es basen en quatre criteris. Són els següents:

a) Raonament de quatre criteris

En condemnar la locució *per a que* (*Conversa* del 15/11/1922), Fabra té en compte el criteri de l'analogia amb altres llengües, el de la implantació, el de la distintivitat (en virtut del qual posa a disposició dels parlants les locucions *per tal que*, *final*, i *per tal com*, causal, si necessiten distingir formalment aquests significats) i el de l'especificitat.

b) Raonaments de tres criteris

En rebutjar l'ús del verb *ser* com a auxiliar amb verbs transitius (*Conversa* del 17/12/1922), el Mestre té en compte els criteris de la historicitat, de l'analogia amb altres llengües, el principi bàsic de la necessitat expressiva (en virtut del qual afirma que el català, com a llengua de cultura, no pot prescindir de les oracions passives) i el criteri de la distintivitat (relatiu al criteri de la regularitat).

En parlar del relatiu *que* en construccions com *un arbre que les arrels...* (*Conversa* del 21/8/1923), Fabra la considera tolerable com a expressió col·loquial en virtut del criteri de l'adequació a una concepció estilística —tant més que compleix el criteri funcional de la implantació—, malgrat que pot presentar problemes de distintivitat.

c) Raonaments de dos criteris

En parlar dels tractaments *senyor* i *En* (*Conversa* del 14/I/1923), el lingüista gracienc fa servir la distribució estilística (en virtut de la qual reserva el segon tractament per a situacions menys cerimonioses) i els criteris de l'analogia amb altres llengües i de la genuïnitat.

En la *Conversa* de l'11/1/1920, el Mestre especula amb la possibilitat, en virtut del criteri de la historicitat i del criteri funcional de la implantació de les locucions *per tal que* i *per tal com* —que podrien arraconar la conjunció *perquè*—, de reintroduir la

construcció *per què* com a relatiu neutre per enriquir els mitjans expressius de la llengua literària.

En la *Conversa* del 28/12/1922, el lingüista gracienc proposa en virtut dels criteris de la distintivitat i de la historicitat, distingir en la correspondència els adjectius i pronoms *aquest* i *aqueix*.

En tercer lloc, destaquen les *Converses* en què Fabra practica el que podem anomenar una «gestió de la variació lingüística». Amb aquesta designació ens referim a les propostes fabrianes d'introduir distincions en determinats casos de variació no funcional. S'hi poden establir dues actuacions diferents:¹⁸³

a) Distinció semàntica o sintàctica entre dues construccions o formes concurrents: el Mestre proposa una distinció en la correspondència entre *ací* i *aquí* (7/12/1919 i 16/3/1920) i entre *aquest* i *aqueix* (16/3/1920), reserva *sots* per a determinades locucions prepositives) mentre que dóna com a forma habitual i productiva *sota* (6/2/1927).

b) Permissió de la variació no funcional: el lingüista gracienc admet alhora *arriba al castell* i *arriba en el castell* (29/12/1919) i afirma que *en* i *a* són intercanviables en molts casos (30/12/1919).

En quart lloc, cal comentar les propostes o comentaris al voltant del que podem anomenar *enriquiment* dels mitjans expressius del català. Són vuit *Converses* —la primera, la del 10/3/1920; l'última, la del 17/2/1927.¹⁸⁴

¹⁸³. No cal dir que la ponderació fabriana de les faltes també és una actuació relativa a la variació no funcional.

¹⁸⁴. Ho fa en proposar l'acceptació de les construccions *qui que* i *quan que* (10/3/1920); *vagi dir* (13/3/1920); *al més* + adjectiu + *que* (19-20/5/1920); *cosa és de què* (s. d.); *aquella* o la dita, alternatives a *el mateix* (21/12/1922); *demés* en el sentit medieval (6/10/1923); maneres d'evitar l'enfarfegament de *el del qual* (14/4/1925); i les maneres més avinents de reemplaçar el gerundi anomenat espanyol (12/9/1925).

9.5.2.33.3. Informació més rellevant sobre la relació entre operacions d'estandardització a les *Converses filològiques*

En parlar de «relacions entre operacions d'estandardització», ens referim tant a la seva connexió de procediment, inherent al procés d'estandardització, com al fet que, en determinats casos, l'aparició de determinats fenòmens —potser previsibles en general, però sempre nous en la casuística— en una de les operacions afecta la feina que es fa en consideració d'una o d'unes altres operacions.

Entre les relacions previstes per Fabra en l'estandardització del català destaca la que estableix entre codificació i elaboració, les quals, de fet, són dues intervencions complementàries: en paraules seves (*Conversa* del 17/6/1926), cal «enriquir i depurar» el català.

Pel que fa a la relació entre codificació i vehiculació, d'una banda s'explica per la consideració del criteri literari o el democràtic de correcció: el gramàtic sanciona un dels usos habituals (*Converses* del 19/2/1920, 20/5/1923, 10/9/1924, 13/1/1925). De l'altra, però, tancant el cercle, els escriptors han d'assajar de tenir en compte les propostes del gramàtic (*Converses* del 30/12/1922, 23/8/1923, 5/9/1923).

Deixant les relacions inherents a les operacions i passant als efectes negatius —previsibles, com el mateix Fabra demostra en alguna text—, es pot dir que els principals són les ultracorreccions, els calcs i les reaccions negatives entre els parlants, fenòmens que obliguen el gramàtic a justificar més i millor o a precisar la codificació que es vol vehicular. Les *Converses* en les quals el Mestre denuncia ultracorreccions són 14,¹⁸⁵ entre les quals destaquen les 4 següents perquè contenen reflexions generals:

¹⁸⁵. Ho fa en parlar de la construcció *ço*+adjectiu (25/3/1923); de l'omissió de *no* (26/4/1923, 29/8/1923, 21/4/1926, 7/7/1926, 20/7/1927 S RomUB 814); de *per tal que*, causal (25/3/1924); de *llur* (13/8/1924); del règim de certs verbs (26/6/1925, 17/9/1926).

24/4/1923: «Ja sabem com és perillosa la introducció en la llengua literària d'un mot que no sigui l'equivalent exacte del mot usual que tractem de combatre: prou advertireu una i cent vegades que aquell mot pot reemplaçar aquest solament en l'accepció A; però si aquest poseu, ultra l'accepció A, les accepcions B, C, etc., no tardareu a trobar exemples del nou mot usat en alguna d'aquestes accepcions.»

2/6/1923: «les defectuositats més arrelades són potser les degudes a pensades poc afortunades d'aquest o d'aquell escriptor o gramàtic en el desig de combatre un castellanisme real o imaginari.»

17/3/1927: «com que no hi ha un reemplaçant únic [...] hi ha una tendència a emprar en tots els casos un mateix reemplaçant.»

17/6/1926: «Quan apareix en un escriptor un nou mot o un nou gir, quan algú recomana qualsevol arcaisme o neologisme, és curiós com la novetat introduïda o proposada troba immediatament prosèlits, sia o no encertada, i com la gent es llença a usar-la àdhuc sense tenir una idea exacta de la seva significació. Bo que estiguem disposats a admetre tot allò que tendeix a enriquir i depurar la llengua; però no qualsevol novetat: cal abans encertir-nos que es tracta realment d'una millora (cal tenir en compte qui la proposa, una cosa!), i cal, encara, no adoptar-la fins que tinguem una idea exacta de la seva veritable significació i extensió.»

El Mestre també consigna, entre les efectes no desitjats, la reacció que determinades propostes provoquen en certs sectors socials. Així, el 2/12/1919, rebutja la idea dels qui titllen d'«invencions les seves propostes» en general i, en particular, la idea que el mot *res* en sentit positiu sigui una invenció (*Conversa* del 14/12/1919). En la *Conversa* del 14/12/1919, quan defensa que rebutjar el *doncs* causal, el *quin* relatiu, la duplicació pronominal en frases amb complements circumstancials preverbals i el gerundi no adverbial no és «encongir» una llengua.

9.5.2.34. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A «L'OBRA DE REDREÇAMENT DEL CATALÀ LITERARI» (7/3/1929)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 192: «Formar una llengua literària *una*, que convé igualment a tots els catalans de Catalunya, puix que de tots és compresa i no contradiu cap fet essencial de llurs parlars [...]»

El lingüista de Gràcia defensa en aquest fragment la codificació i l'elaboració dutes a terme perquè no és incompatible radicalment amb cap fet lingüístic dels parlants de Catalunya: té en compte la diasistematicitat.

**9.5.2.35. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» DEL
7/7/1929**

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 6: «Un nou perill amenaça la llengua literària: la introducció d'arcaïsmes innecessaris i àdhuc, sota tots els aspectes perjudicials. [...] En l'obra de redreçament i fixació de la llengua literària, no hem hagut de combatre els innombrables castellanismes que durant els segles de decadència literària s'havien introduït en la nostra llengua, sinó, encara, una infinitat de defectuositats degudes a pensades poc felices degudes a una dèria dels mateixos que perseguïen la depuració i redreçament de la llengua. [...] els descastellanitzants a ultrança dels començaments de segle. [...] anar alliberant la llengua de les formes, de les paraules i les construccions dialectalitzants, llavors que es creia (i encara hi ha potser qui ho creu) que tot el que no és barceloní és per això sol bo [...] doble funció d'una infinitat de girs [...] la inoportunitat dels enreessaments medievals [...] Quan estem a punt de poder llegar a les generacions venidores una llengua literària depurada i normalitzada [...] el català modèlic no ha d'ésser per a la generalitat el català medieval [...]»

Fabra denuncia que, a més de depurar la llengua dels castellanismes i destriar les construccions dialectalitzants —és simptomàtica la frase «llavors que es creia (i encara hi ha potser qui ho creu) que tot el que no és barceloní és per això sol bo»—, ha hagut de frenar els excessos dels arcaïstes i dels descastellanitzadors a ultrança.

Destaquen unitats de significació que ja hem comentat com *obra de redreçament i fixació de la llengua literària, depuració i redreçament de la llengua i llengua literària depurada i normalitzada*.

**9.5.2.36. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» DEL
14/7/1929**

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 6: «ens preocupem d'introduir nous perfeccionaments a la llengua i discutim els avantatges i desavantatges que llur implantació pot reportar-hi [...]»

En aquesta afirmació, Fabra planteja la necessitat d'avaluar formes concurrents com a base de la codificació.

9.5.2.37. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» DEL
21/7/1929

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 7: «Hem assenyalat entre les coses que entrebanquen l'obra de fixació de la llengua escrita, d'una banda l'ús d'arcaïsmes superflus, de mots i girs amb un valor que no és el llur, de solucions gramaticals no gens viables, i d'altra banda la ignorància o oblit, per part de molts, de les regles més elementals de la gramàtica [...] Hi ha encara una altra cosa que pot fer molt de mal [...]: aquell esperit d'intransigència que fa que el qui ha adoptat una regla gramatical durant un temps en què era tinguda per facultativa, insisteixi a practicar-la el dia que, estudiada millor la qüestió, la generalitat dels bons escriptors es decideixen a abandonar-la.

[...] Es sols pel consentiment d'una forta majoria que el sistema ortogràfic de l'Institut esdevenia l'única ortografia a seguir, independentment del seu valor intrínsec: els qui en discrepàvem en aquest o en aquell punt no teníem altre remei que renunciar a les nostres solucions [...] avui es va imposant així mateix [«per l'adhesió d'una majoria suficientment forta»] un sistema gramatical; i si, en tal o tal qüestió, després d'un període de vacil·lacions i temptejaments, s'ha arribat a imposar una solució, cal acatar-la: persistir a rebutjar-la seria caure en el mateix pecat d'intransigència que tant hem blasmat en els antinormistes. [...]»

En aquest fragment el Mestre planteja sobretot les relacions entre la codificació i altres operacions d'estandardització: efectes indesitjats («mots i girs amb un valor que no és el llur»), la viabilitat de les solucions («solucions gramaticals no gens viables») i la dificultat d'aprenentatge («ignorància o oblit, per part de molts, de les regles més elementals de la gramàtica»); però, sobretot, s'estén a recordar que, si després d'un període de prova en què es permeten dues construccions, en triomfa una, cal disciplina, acceptar-la i adoptar-la. Per tant, un cop més es demostra la constància amb què Fabra reflexiona sobre l'avaluació de l'èxit de propostes seves.

9.5.2.38. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» DEL
19/12/1929

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 5: «Sabem prou que avui encara no és unànime la condemnació d'aquest *qui*; la senyoreta Canyà pot, doncs, usar-lo sense que li pugui ésser retret com una falta de gramàtica; però ha de comprendre que, mentre persisteixi a usar sistemàticament *qui* en

lloc de *que* subjecte, nosaltres ens meravellem que es complagui a tractar-nos insistentment de mestre.»

Una vegada més queda clar que l'avaluació constant de la prova d'ús («no és unànime la condemna d'aquest *qui*») i que el concepte de falta és indestriable del de regla, el qual s'aplica només a les qüestions sobre les quals hi ha consens.

9.5.2.39. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» DEL 5/1/1930

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 6: «Som enemics de prescriure solucions purament arbitràries, que no recolzin en un fet de llengua o no comptin, almenys, amb l'assentiment d'una majoria considerable d'escriptors [...]»

Fabra té en compte el criteri de l'avaluació de la implantació de les seves propostes, ja sigui perquè la codificació recolza en un fet de llengua (la norma) o perquè hi ha un acord entre els escriptors (criteri literari de correcció).

9.5.2.40. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» DEL 12/1/1930

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 6: «Cal no perdre mai de vista la llengua parlada. Ella és la que ens ha de guardar d'esgarriar-nos.»

Una altra formulació del criteri de la implantació.

9.5.2.41. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» DEL 19/1/1930

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 6: «La reintegració de mots i girs de la llengua antiga [*sic*] ha estat altament beneficiosa per a la llengua literària: amb ella ens ha estat donat de reemplaçar satisfactòriament un gran nombre de castellanismes de lèxic [?: *microfilm poc llegible*] i de sintaxi. [...] posats a acceptar arcaïsmes, no sabérem sovint destriar els convenients dels superflus, els viables dels no viables. Tota divergència entre el català actual i l'antic no ha estat pas sempre deguda a la influència pertorbadora del castellà; [...] reemplaçar el mot o el gir moderns pels corresponents mot o girs medievals. [...] com si es tractés, no simplement de depurar aquesta [la llengua literària], sinó de ressuscitar la llengua antiga. [...] en certs casos de divergència la construcció antiga no era pas superior sinó més aviat inferior a la moderna.. [...] són unànimement acceptades per la llengua literària un cert nombre de solucions que estan en oposició amb les antigues [«certs escriptors»] accepten tal construcció moderna

[...] si accepten la solució moderna, què n'acaben d'emprar de tant en tant l'antiga? Retardar evidentment la fixació de la sintaxi. O és que l'accepten a desgrat i sols provisionalment, amb l'aspiració de restablir un dia l'antiga? Llavors que usin aquesta sistemàticament des d'ara declarant-se francament dissidents. Però si no és així, que abandonin del tot l'antiga.»

En aquest fragment, Fabra relativitza el criteri d'historicitat: no es pot tenir en compte cegament, ja que no tota divergència entre la llengua actual i la medieval és deguda a interferència, ni la solució antiga és sempre millor que l'actual, i no es tracta d'adoptar sencera la llengua medieval.

En el segon paràgraf, rebutja tallantment la variació no funcional en sintaxi entre una construcció moderna i la seva equivalent medieval, ja que frena la implantació de la codificació.

9.5.2.42. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A «EL MOT “QUI”» (30/1/1930)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 5: «El català medieval posseïa un *qui* feble. No arribà, però, mai a establir entre *qui* i *que* febles la distinció rigorosa que constatem en la llengua francesa, com ho proven els nombrosos exemples de *que* subjecte

[...] la llengua moderna el perd reemplaçat (totalment o parcialment segons els dialectes) pel seu concurrent *que* [...] Però és clar que en el moment, durant la renaixença [*sic*], que, a fi de redreçar la llengua de la decadència, s'esbatanaven les portes als arcaïsmes, no podia mancar que fos reprès per la llengua literària» per «la sospita que la seva pèrdua podia ésser deguda a la influència castellana, i sobretot» pels «grans avantatges que veien [els renaixentistes] en el fet de poder establir la distinció francesa, i, encara» pel «fet de constatar, en la mateixa llengua parlada actual, casos de *qui* que els apareixien com a supervivències del *qui* feble de la nostra llengua medieval. [...] Però no tardaren a manifestar-se dues tendències: els uns no l'acceptaven sinó amb referència a persona, i encara d'entre ells, alguns aconsellaven no usar-lo sinó en aquells casos en què servís per a desfer un equívoc [...]; els altres l'acceptaven amb el seu valor antic [...] erigint en regla la distinció francesa.

[...] Però, quan en l'acceptació de les innovacions s'ha tingut més en compte llur viabilitat, llurs probabilitats de reincorporar-se a la llengua viva, s'ha operat una forta reacció contra el *qui* feble.

[...] els catalans que en els nostres parlars no usem mai *qui* subjecte en les oracions de relatiu verament adjectives, que som una forta majoria [...] sentim el mot *qui* com un mot fort o accentuat, i no pot deixar de produir-nos un efecte estrany, com d'una emfasització inoportuna, de trobar-nos-el en un indret de la frase en què el nostre sentiment lingüístic ens feia esperar un mot feble.

[...] Diguem en veu alta una frase com aquesta: *Això dona-ho a l'home qui ha vingut aquest matí*. ¿No dringa això estranyament a les nostres orelles? I, si no, mirem l'efecte que ens fa la substitució del *que* [...] els avantatges que en certs casos podria tenir l'ús del *qui* com a subjecte, són il·lusoris mentre la distinció entre *qui* subjecte i *que* complement directe sigui una mera convenció, no una cosa sentida. [...] no sembla pas fàcil que s'arribi a fer sentir, en determinats casos el mot *qui* com a signe distintiu del subjecte. [...] no donaria, per tant, lloc en cap cas a frases que repugnassin al nostre sentiment lingüístic.

[...] Haurien d'ésser molts grans els avantatges de l'ús sistemàtic del *qui* com a subjecte [...] perquè ens decidíssim a fer substitucions com aquestes. [...]

Hi ha un cas [...] en què la llengua parlada usa encara correntment el mot *qui*. [...] en aquest cas serveix per a fer una distinció [...] important per a la llengua literària [...] Es tracta, doncs, d'un *qui* l'adopció sistemàtica del qual, tot constituint un perfeccionament de la llengua literària, no implicaria l'establiment d'una distinció estranya la llengua parlada [...], sinó simplement la normalització d'una distinció que, iniciada ja a l'edat mitjana, és encara vivent i no donaria, per tant, lloc en cap cas a frases que repugnassin al nostre sentiment lingüístic. Però aquesta distinció, per fer-se degudament, exigeix l'abandó de l'altra [*qui* subjecte - *que* complement directe]»

Exposa la distinció *el qui/que*, en perill davant la distinció *el/lo que*. «*el qui* és encara ben viu, i així mateix és viu *el que* neutre. La llengua literària, que no admet l'article neutre *lo*, no pot, doncs, raonablement desapropiar l'existència d'aquestes dues combinacions, ans el que ha de fer, defugint les vacil·lacions de la llengua parlada, és erigir en regla que, amb referència a persona, s'escrigui sistemàticament *el qui*, i *el que* serveixi exclusivament com a traducció de *lo que* castellà [...].»

Aquest fragment constitueix un raonament de codificació sintàctica en el qual Fabra té en compte set criteris diferents i una reflexió sobre necessitats expressives. Rebutja la distinció sistemàtica entre un *qui* subjecte i un *que* complement directe (pertinença gramatical), malgrat que era practicada en català antic (historicitat), que desferia equívocs i que representa una distinció operativa (distintivitat), que el *que* complement directe havia estat considerat un castellanisme (genuïnitat), perquè aquesta distinció no ha estat mai sistemàtica com en francès (analogia amb altres llengües), perquè no és practicada per la majoria dels catalanoparlants (implantació), perquè el *qui* subjecte produeix un «efecte estrany» (acceptabilitat i pertinença gramatical) i perquè no representa un avantatge (necessitat expressiva).

També destaca la sinonímia que s'estableix entre la unitat *normalització d'una distinció* (penúltim paràgraf) i la unitat *erigir en regla* (últim paràgraf), amb la qual veiem com normalitzar també vol dir en textos fabrians 'reduir a norma'.

9.5.2.43. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LES «QÜESTIONS LINGÜÍSTIQUES» DEL 13/2/1930

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 6: «En la llengua literària actual constatem avui la pràctica de dues distincions fetes mitjançant el relatiu *qui* contraposat al relatiu *que*. És l'una d'elles la mateixa que fan els francesos [...] L'altra és la que es fa en les combinacions pronominals d'article i relatiu [...]

La primera distinció és estranya a la llengua parlada [...] en els comptats casos en què usa *qui* [«en les oracions de relatiu substantives»] [...] És, doncs, solament en virtut d'una convenció del tot arbitrària que es fa *qui* signe indicador del subjecte i *que* signe indicador del complement directe. La segona distinció, al contrari, no és estranya a la llengua parlada [...] l'establiment de la primera distinció en la llengua literària ens porta sovint a l'admissió de construccions artificioses moltes de les quals no sabríem esperar que la llengua parlada pugui mai arribar a adoptar [...] mentre que la segona distinció no implica altra cosa, en cada cas, sinó l'adopció d'una de les dues construccions igualment vives [...]

Ara bé les dues distincions són incompatibles [...] difícilment pot prescindir [de la distinció entre *el qui* i *el que*] una llengua que no fa cap distinció formal entre l'article masculí i l'article neutre.»

Es pot dir que aquest text és el mateix raonament que el del text anterior però abreujat.

Hi trobem 5 criteris: Fabra defensa la distinció entre *qui* [+PERSONA] i *que* [—PERSONA] enfront de la distinció —incompatible amb l'anterior— entre *qui* subjecte i *que* complement directe (distintivitat), perquè malgrat que certs escriptors fan servir aquesta (implantació) i és la mateixa que fa el francès (analogia amb altres llengües), és estranya a la llengua oral (implantació) i no s'arribarà mai a adoptar (acceptabilitat), ja que aquella sí que és viva en la llengua oral.

9.5.2.44. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A «UN PARLAMENT DEL FILÒLEG POMPEU FABRA» (15/9/1932)

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 212: «Digué [Fabra] [...] que si encara no podíem anomenar perfecte [el català], podíem dir que era apte ja per a totes les manifestacions culturals.»

P. 212-213: «el poble ha de comprendre la diferència que hi ha d'haver entre el llenguatge literari i el llenguatge parlat. A cap país del món, ni als països que tenen una tradició lingüística ininterrompuda, el llenguatge literari no pot ésser posat al mateix nivell del llenguatge parlat. Per força el primer ha d'ésser més depurat, més culte. El llenguatge literari ennobleix el nostre verb vulgar [...].»

P. 213: «els catalans haguérem de purificar la nostra llengua dels mots estranys que la desfiguraven; després hem hagut de controlar aquests mots fins aconseguir donar a la nostra llengua el caràcter normal que té avui.

La nostra ambició màxima, però, ha d'ésser estilitzar-la i fer-ne un idioma tan perfecte, si és possible, com l'idioma francès, que tots admirem. [...]

[...] S'estén el conferenciant [Fabra] en nombrosos exemples de frases equívokes, per tal de recomanar que hom s'acostumi a bandejar-les de la llengua escrita, ja que no és possible fer-ho encara de la llengua parlada.

[...] l'estil i el lèxic, dues coses que totes les llengües cultes estimen preferentment. [...]

Escrivim, doncs, un llenguatge tan correcte com puguem i després caldrà que ens esforcem a depurar també el llenguatge parlat, el qual, si no pot atènyer mai el nivell del llenguatge literari, cal que arribi a un grau molt superior del d'avui. [...] La nostra llengua l'hem d'escriure i parlar correctament.

Els anglesos, per exemple, ultra el llenguatge literari, tenen el llenguatge parlat estandarditzat i tenen, encara, el llenguatge del carrer.»

En aquesta transcripció d'un parlament de Fabra, el tema predominant és la necessària diversificació funcional d'una llengua en un societat moderna. El Mestre comença dient que ja s'ha assolit un grau satisfactori d'elaboració funcional de la llengua escrita —més depurada i culta que l'oral—; cal, però, «estilitzar» encara més la llengua fins a acostar-la al nivell de la francesa i les llengües cultes en general.

La depuració, punt de partida del redreçament, però, no s'ha d'aturar en la llengua escrita i ha d'arribar a la parlada per acostar-nos a la situació de l'anglès que disposa de tres varietats estilístiques diferents: «el llenguatge literari, [...] el llenguatge parlat estandarditzat i [...] el llenguatge del carrer».

No podem deixar de cridar l'atenció sobre l'anglicisme *estandarditzat*, impecablement adaptat en un text de l'any 1932. El primer dubte és si és un terme de Fabra o de l'«extractant». El devia dir Fabra i el segon el devia transcriure.

Per aconseguir tot això és fonamental controlar la implantació de les propostes: «hem hagut de controlar aquests mots fins aconseguir donar a la nostra llengua el caràcter normal que té avui» (pàg. 213).

9.5.2.45. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A *LES PRINCIPALS FALTES DE GRAMÀTICA* (1937 [1978])

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 5: «Quan en una proposició negativa [...] expressions com *en ma vida, ni tu ni jo*, s'anteposen al verb, és comú, en el llenguatge corrent, de suprimir la partícula *no* [sic] que, com a regla general, acompanya sempre el verb d'una proposició negativa.[...]»

P. 15: «Eviteu de substituir *les columnes del qual* per una construcció calcada de l'espanyola traduint arbitràriament *cuyo* per *qual* [...]»

- P. 17: «1. Ha vingut la noia que l'altre any li vas curar la cama.
2. Ara passa el foraster que fa poc en parlàvem.
3. És un riu que s'hi nega molta de gent.
4. És una fusta molt bona que se'n fan mobles.
5. Érem a la sala que les finestres donen a la plaça.

Aquestes construccions són incorrectes. Tolerables potser en el llenguatge col·loquial, haurien de bandejar-se en absolut de la llengua literària, on són molt més freqüents del que hom podria creure. Les corresponents construccions correctes [...]»

P. 37: «La combinació *ço que* té l'inconvenient de constituir un arcaisme de difícil implantació. No convé, evidentment, a tots els estils, i és per això que molts escriptors miren d'evitar-lo recurrent, sia a *allò que*, sia a *el que* o *el què*.

[...] Essent *allò* un demostratiu, això fa que *allò que* no sigui l'equivalent exacte de *lo que* [...]

La combinació *el que*, [sic] pot considerar-se, en general, com el millor substitut de *lo que*; té, però, l'inconvenient de coincidir, quant a la forma, amb la combinació de l'article masculí i el relatiu *que* [...]. Això fa que la substitució sistemàtica de *lo que* per *el que* pugui donar lloc a frases equívokes.»

El títol és «Les principals faltes de gramàtica», per la qual cosa tot el que Fabra hi prescriu, representa que és fruit del consens que ell mateix predica. A les pàgines 5 i 15 —en la primera no explícitament; en la segona, explícitament— el Mestre considera formes secundàries l'omissió de *no* i les construccions de relatiu esmentades.

A la pàgina 37, trobem una avaluació de les possibles solucions de l'article *lo* neutre: l'arcaisme *ço* presenta problemes d'acceptabilitat i de distribució estilística; el demostratiu *allò* presenta problemes de pertinència gramatical, i l'article *el* té problemes de distintivitat.

9.5.2.46. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA A LA CARTA DEL 15/6/1942

En aquest text hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

P. 59-60: «no sou [s'adreça a Pous i Pagès] lliure [...] de prescindir de la preposició composta *per a* per ara i tant que l'Institut no acordi condemnar-ne l'ús o, almenys, declarar facultatiu l'ús de *per a* i *per* en aquells casos en què, avui, és considerat com a sol correcte l'ús de *per a*. Escriure, avui, *per* en lloc de *per a* constituiria una falta de gramàtica.» [Repr. per Manent i Manent (1998).]

P. 60: «el vostre propòsit [...] és [...] usar una sola preposició (*per*) on la llengua escrita actual n'usa dues (*per* i *per a*), cosa que constituiria una pèrdua greu per a la llengua quan dues preposicions ja són més aviat poques per a expressar les múltiples relacions que el castellà expressa amb els seus *por* i *para* i el francès amb els seus *par* i *pour*. Dieu que l'italià usa una sola preposició; no: l'italià posseeix, al costat del seu *per*, la preposició composta *da* [...] *per a* català [*sic*] tenia el defecte de no diferenciar-se de la preposició feble *per* sinó per la *a* feble, exposada a l'elisió en casos com *per a vós* i *per* [*sic*] *aquells cavallers*, en què és absorbida per la *a* inicial de *aquells* [...] Així, des d'antic apareixen i es multipliquen els casos en què es troba reduïda a *per* i acaba en molts parlars catalans [...] per ésser totalment eliminada. Això explica que, en el moment d'emprendre's la tasca de fixació de la llengua, es posés en qüestió si convenia o no de prescindir-ne, i si hom es decantà a conservar-la fou principalment per la pèrdua que la seva supressió representaria per a la llengua [...] Potser un dia es creurà convenient de revisar la qüestió del *per a* (jo no m'hi oposaria pas); però mentre això no es faci per la corporació que tingui autoritat per a fer-ho, no és prudent que ningú gosi infringir una regla sintàctica avui unànimement acceptada. [...] imagineu què significaria que un escriptor com vós [Pous i Pagès] es posés a emprar sistemàticament *per* en aquells casos en què la gramàtica en vigor prescriu *per a*? Fóra un pas cap al retorn a l'anarquia gramatical de fi de segle.» [Repr. per Manent i Manent (1998).]

En el primer fragment torna a quedar clar el fonament de la falta: l'acord de la institució normativa oficial. El segon fragment constitueix un raonament de codificació amb una reflexió inicial sobre necessitats expressives i amb 4 criteris: el català necessita (necessitat expressiva) dues preposicions diferents (distintivitat) com les necessiten l'espanyol, el francès i l'italià (analogia amb altres llengües), malgrat que des d'antic (historicitat) la llengua oral l'ha perduda (implantació).

9.5.2.47. LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA AL «PROJECTE D'UNES NOVES *CONVERSES FILOLÒGIQUES*» (1945)¹⁸⁶

En aquest manuscrit hem trobat els següents fragments relatius a la codificació sintàctica:

Full 1 recto: «Els catalans ens gloriegem de tenir una llengua normalitzada, [*sic*] —llengua de cultura, vehicle d'ensenyament, òrgan de govern; [*sic*]— però hem de reconèixer que no ens hem aplicat gaire a aprendre-la. Basta veure com, en els periòdics catalans que es publiquen actualment, [*sic*] —quan fa més d'una trentena d'anys que la normalització del català ha estat assolida, [*sic*]— trobem insistentment emprades construccions i formes que, des que tenim fixada la llengua, cal considerar com a errònies. Això prova el desconeixement que molts tenen encara d'algunes de les regles gramaticals la coneixença de les quals // (2 recto) és indispensable per a escriure correctament [...]

El qui les hagués ben apreses no cometria, en efecte, faltes de gramàtica com les que hi ha en frases com les següents [...]:» [Casos de preposicions àtones+*que*, *li/li ho*, *els hi/els ho*, *en*+infinitiu complement, *doncs* causal.]

Full 3 recto: «unes lliçons de gramàtica en cadascuna de les quals es doni una regla sintàctica, o morfològica, [*sic*] —o àdhuc ortogràfica [...]. Es [*sic*] creient-ho així, // (4 recto) que m'he decidit a escriure aquestes lliçons de gramàtica, que ara apareixeran a *La Humanitat* amb el títol de *Converses filològiques*, ço és amb el mateix títol amb què aparegueren fa anys a *La Publicitat*, una sèrie de petits articles sobre qüestions de gramàtica catalana. Cal, però, advertir que les d'ara difereixen d'aquelles: llavors es tractava de fer conèixer les raons que, en l'obra de fixació de la llengua, havien aconsellat d'adoptar unes determinades construccions, formes, [*sic*] i grafies, i de rebutjar-ne d'altres; mentre que ara no es tracta sinó de donar a conèixer unes quantes regles d'una llengua ja fixada. Aquestes lliçons, desproveïdes de raonaments, no seran, doncs, en rigor unes veritables converses.»

Fabra considera ja «normalitzat» el català i amb unes regles ben establertes la desviació respecte a les quals és una falta.

9.5.2.48. OBSERVACIONS SOBRE LA CONCEPCIÓ DE FABRA DE LA CODIFICACIÓ SINTÀCTICA ALS TEXTOS DISCRECIONALMENT PERTINENTS

Les observacions de conjunt sobre la concepció fabriana de la codificació sintàctica en els textos considerats discrecionalment pertinents no difereixen gaire de les que hem fet

¹⁸⁶. Aquest text —publicat el 7/11/1945— va ser la primera «Conversa filològica» de les publicades a *La Humanitat*, entre 1945 i 1947. El text publicat al diari és fidedigne respecte al manuscrit (excepte en alguns errors de picatge). V. § 1.4.2.2.1.14, nota 58.

en parlar del conjunt de les *Converses filològiques* (§ 9.5.2.33). Això ja era previsible, ja que les *Converses* són de llarg els textos més nombrosos i, per tant, el comentari de la informació que hi hem trobat ja és prou representatiu del conjunt dels textos discrecionalment pertinents.

Una informació nova important que permeten donar les observacions que ara encetem és que moltes de les concepcions fabrianes presents en les *Converses* —textos redactats entre 1919 i 1928— ja eren presents en els seus textos de ben abans i, per tant, cal considerar-les concepcions ben assumides pel Mestre. És el cas, per exemple, de les quatre operacions d'estandardització establertes per Einar Haugen, a les quals Fabra ja al·ludeix en la conferència del 19/12/1891 (§ 9.5.2.1).

En aquest sentit, en els textos discrecionalment pertinents les unitats de significació relatives a l'estandardització més presents són *fixar* (amb 12 ocurrències), *normal* (amb 10) i *depurar* (amb 9). A més, cal tenir en compte que la unitat *normalització* —pertanyent al camp semàntic del segon— apareix, en el títol del text «La normalització de la gramàtica» (1929) i que la unitat *depuració* —pertanyent al camp semàntic del tercer— apareix, en el títol dels textos «L'obra de depuració del català» (1924 [1932]) i «De la depuració de la llengua catalana» (1927 [1932]). I, encara, cal no oblidar que una altra unitat, redreçament, no tan freqüent en aquests textos, també apareix en el títol del text «L'obra de redreçament del català literari» (1929).

A més, trobem en aquests altres textos discrecionalment pertinents, concepcions i informacions no presents a les *Converses*. Per exemple en la carta suara esmentada, el Mestre comenta aspectes de l'operació de selecció, sobre la qual no hem sabut trobar cap comentari —referit a la sintaxi— a les *Converses*. Destaca també l'ús de la unitat de significació *estil* com a sinònima de la norma objectiva coseriuana en la conferència del 19/3/1897 (§ 9.5.2.3). Una novetat també és que el fragment reproduït de l'article «El mot “qui”», del 30/1/1930 (§ 9.5.2.42) constitueix un raonament que conté 7 criteris —

nombre que és el màxim també en les *Converses*—¹⁸⁷ i una reflexió sobre necessitats expressives.

¹⁸⁷. En el fragment reproduït de la carta del 15/6/1942 (§ 5.1.2.46) hi ha un raonament amb 5 criteris.